LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
1 Février 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2101 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՐԲԱՐՈՍԱԿԱՆ

Երեք մանր լուրեր, մէկը միւսէն աւելի վրդովիչ: Երեքն ալ՝ միեւնոյն օրուան մէջ եւ միեւնոյն առիթով:

1.— Ներգաղթի Ե. կարաւանը Պուրկազէն ճամբայ ելած ատեն, Պուլկարահայ Գթութեան Խաչի Շրջ. վարչութիւնը երկու քիլօ քինին կ'ուզէ նուիրել:

Ներգաղթի լիազօրը կը մերժէ:

2.— Գթութեան Խաչի Պուրկազի մասնաճիւղը տօնական օրերու առթիւ կօշիկ եւ հանդերձեղէն հաւաքած ըլլալով, կ'ուզէ բաժնել Ցունաստանէն չոգենաւ նստած թշուառներուն:

Լիազօրը կը մերժէ:

3.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուրկազի մասնաճիւղը իր անդամներուն լումաներով 1250 դպրոցական տետրակներ կ'ուզէ ղրկել Հայաստանի աշակերտներուն:

Լիազօրը (Պ. Գարտաշեան) այս ալ կը մերժէ:

Պատճառ,— որովհետեւ նուիրատու մարմինները — Գթութեան Խաչ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղ, կապեր ունին Հայաստանի «թշնամի» կազմակերպութեան մը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ:

Ընթերցողները կը յիշե՞ն արդեօք, որ անցեալ տարի, Երեւան կտրօրէն մերժեց նաեւ Ամերիկայի Կ. Խաչին կողմէ ղրկուած հինգ հարիւր տոլարը, միեւնոյն գռեհիկ հոգեբանութեամբ: (Այս գումարը յատկացուած էր Զանգեզուրի երկրաշարժի զոհերուն):

Այս առթիւ, պզտիկ պատմութիւն մըն ալ մեր կողմէ:

1915ին, հայաջինջ սարսափներու ամէնէն պարհուրելի շրջանին, երբ հայաշատ բոլոր քաղաքներն ու գիւղերը պարպուած, աւարի տրուած, ջարդուած էին, Գերմանիայէն Պոլիս հասաւ Տոքթ. Լեփսիուս:

Հազիւ տեղեկացած աննախընթաց արհաւիրքին, Լեփսիուս կը յայտարարէր թէ իրենք, Եւրոպայի մէջ, եղածին մէկ տասներորդն անգամ չէին գիտեր:

Եւ յուսահատ՝ իր բոլոր դիմումներէն ու ձեռնարկներէն, մէկ անմիջական գործ կը տեսնէր,— դրամով, գոյքով, դեղով, սնունդով օգնութիւն հասնիլ ողջ մնացողներուն եւ կարելի եղածին չափ շատ մարդ փրկել:

Այդ օրերուն, այս մարդասիրական գործին համար իսկ, անհրաժեշտ էր արտօնութիւն ստանալ:

Գերմանացի մարդասէրը կը դիմէ ամենազօր էնվէրին եւ արտօնութիւն կը խնդրէ, միջազգային Կարմիր Խաչի միջոցաւ օգնութիւն հասցնելու:

— Ո՛չ եւ ոչ, կը պատասխանէ Թուրքիոյ սպարապետը: Եթէ կ'ուզէք օգնել, մեզի բերէք դրամը եւ հագուստը, եւ մենք կը բաժնենք: Մինչդամ ընդ միշտ պէտք է Հայերու մտքէն հանել թէ՝ Եւրոպան կայ, Եւրոպացիներ կան եւ իրենց օգնութեան կը հասնին: Մենք ենք իրենց տէրն ու տիրականը, եւ բացարձակապէս կ'արգիլենք ո՛ր եւ է ուղղակի աջակցութիւն կամ յարաբերութիւն:

Բաղդատեցէք այս պատմութիւնը՝ «կարմիր լալա» հագած Երեւանցիներու քաղաքականութեան հետ:

Անոնք ալ, վճռած ըլլալով մինչդամ ընդ միշտ ժողովուրդի մտքէն հանել Դաշնակցութեան գոյութիւնը կամ գործունէութիւնը, կանգ չեն առներ ո՛ր եւ է բարբարոսական միջոցի առջեւ:

Հոգ չէ թէ՝ տուժողը կ'ըլլայ ոչ թէ Դաշնակցութիւնը, այլ անճարը կամ անկարը:

Հարցուցէք բոլոր տեսակի Գարտաշեաններուն եւ Շահվերտեաններուն թէ՝ Մարքս – Լէնինեան «դիալեկտիկա»ն բան մը շահեցա՞ւ, երբ կիսամերկ թշուառներ զրկուեցան հագուստէ՝ այս ձիւն – ձմրան, կամ երկու քիլօ քինինը եւ 1250 տետրակները չհասան Երեւան, — գոնէ իբրեւ մխիթարութիւն գիւղի մը:

Կրնա՞ն պատասխանել: Ունի՞ն ո՛ր եւ է չքմեղանք, որ վայել ըլլայ մարդ – արարածին:

Հարցնելն իսկ միամտութիւն կ'ենթադրէ:

Աւելի քան տասը տարի տիրապար իշխելէ յետոյ, անոնք տակաւին սարսափ ունին Դաշնակցութեան հմայքին:

Եւ այդ մտավախութեամբ, չեն հանդուրժեր որ, Հայաստանի ժողովուրդը ո՛ր եւ է բարի բան լսէ Դաշնակցութեան մասին:

«Խունկդ, մոմդ քեզի» — ըսել կ'ուզեն Երեւանցիները:

Բայց, այնքան ձախաւեր չարժուձեւեր ունին, որ ամէնէն առաջ իրենք ծիծաղելի կը դառնան:

Գէթ էնվէրին չափ խելք ունենային եւ Գթութեան Խաչին կամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին ձեռքէն առնելով, իրենք բաժնէին հագուստը, քինինը կամ դպրոցական տետրակները:

Ի՜նչ կիրք է այս: Ի՜նչ ատելութիւն եւ սարսափ, յետին թշուառը եղբայրական աջակցութենէ զրկելու աստիճան...

Ի՜նչ խօսուն եւ երգեցիկ չարժանկար՝ հոգեկան թշուառութեան:

Մեր մէջ կան մարդիկ որ բերանաբաց կը ծափահարեն այս պժգալի խեղկատակութիւնները:

Ապրի՜ն անոնք ալ, Երեւանի բոլոր չինովնիկներուն հետ:

Իսկ մեզի համար, այս գռեհիկ արարքները պէտք է դառնան խթան՝ աւելի քան երբեք ուժ տալու մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարին:

Եթէ Երեւանը պէտք չունի մեր աջակցութեան, ինչքա՜ն թշուառ գաղթականներ կան որ աչք եւ ականջ կարած՝ եղբայրական ձեռքերու կը սպասեն:

Մերժելով Դաշնակցութեան կամ անոր հետ կապուած ո՛ր եւ է մարմնի աջակցութիւնը, անոնք, այդ հասարակ չինովնիկները անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն ոչ միայն իրենց բարբարոսութիւնը, այլ եւ իրենց մերկապարանոց սնանկութիւնը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՂՄԸ

Բաւական բան գրուեցաւ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի նուէրի մասին: Ապագայ հերքեց:

Էականը տուած կամ չտուած ըլլալը չէ: Այլ՝ տալու մասին գոյութիւն ունեցող տրամադրութիւնը, եւ, երկրորդ, Կիւլպէնկեանի մը կողմէ այդ նուէրին քաղաքական կողմը: Ըսեմ, անմիջապէս որ, ծիծաղելի է որ եւ է պատճառ չունէր նման լուր մը տալու, եթէ իրական չըլլար: Պ. Գ. Կիւլպէնկեան ինչո՞ւ չհերքեց ոչ միայն անձամբ, այլ եւ՝ օտար մամուլին մէջ: Ազգային արժանապատուութեան տէր ո եւ է մարդ իրար պիտի անցնէր ու հերքէր: Մեր Կրեսոսը քար լռութիւն պահեց: Իր ա՛յս լռութիւնն է, որ, ըստ իս, համարժէք է տուած ըլլալու: Ինք տուեր է ու Քէրիմեան հանըմ ստացեր է՝ ատիկա առարկայական կողմն է:

Գաղթաշխարհի բոլոր հայերէն թերթերը արտատպեցին լուրը եւ համոզում գոյացաւ թէ բան մը եղեր է:

Իսկ օտարներո՞ւ մէջ:

Քարիւղի իշխանը ո՞վ չի ճանչնար: Ու կը բաւէ որ Ամերիկայի կամ Անգլիոյ մէջ այս կամ այն թուրք դեսպանը քանի մը թերթերու մէջ գրել տայ.

— «Հայազգի մեծահարուստ Գ. Կիւլպէնկեան 10,000 ոսկինոց նուէր մը տուած է Թուրքիոյ գեղեցկուհիին»:

Այս պզտիկ լուրը պաղ ջուր չի՞ լեցներ մեր տարիներու քարոզչութեան վրայ: Ու որ եւ է Ամերիկացի չի՞ համոզուիր թէ՝ Թուրքը իրապէս արժանաւոր մարդ դարձած է, քանի որ անուանի Հայ մը իսկ — որուն ցեղը կոտոր կոտոր է եղած կ'ըսէին — մեծ նուէր մըն է տուած...:

Քաղաքական նման վտանգ մը չէ՞ նաեւ մեր այս կամ այն կուսակցութեան «սիրալիր ըլլանք»ը եւ «հաշտուինք»ը:

Մի՛ գրէք դէմ՝ եթէ սխալ կը նկատէք: Բայց ի՞նչպէս կը յանդգնիք հակառակը ընելու, բոլորովին ուժ տալով օտարներու թրքասիրութեան:

Վ.

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ, տիրող գործազրկութեան եւ թշուառութեան հետեւանքով, խնամատարական մարմին մը կազմուած է Պէյրութի մէջ:

Խնամատարութիւնը իր առաջին ժողովին մէջ կազմած է գործադիր յանձնախումբ մը, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ պատրաստել ծրագիր մը: Խնամատարական մարմինը սկզբունքով ընդունած է որ իր ամբողջ նիգն ու աշխատանքները թափէ գործ հայթայթելու եւ ոչ թէ նպաստ բաժնելու:

ՆՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ Տիմիթրի Թրայքով անուն Մակեդոնացի մը երեք գնդակ պարպեց Միխայլովի խմբակէն Կէորկիէվի դէմ, որ ողնայարէն զարնուելով մեռաւ: Մարդասպանը չձերբակալուեցաւ, բայց ծանօթ է եւ այս սպանութիւնը կատարած է իբրեւ վրէժ համայնավար երեսփոխան Թրայքովի սպանութեան, որ տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու: Թրայքով իր ազգականն էր:

ԱՆՕԹԻՆԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Անօթիներու խուռն բազմութիւն մը, բաղկացած երկրագործներէ եւ Պէտէվիներէ, Հալէպ իջած է, ու ցրուելով թաղերու մէջ, աւերակներու, խանութներու եւ խաներու մէջ ապաստանելով, դռնէ դուռ կը մուրայ:

Բարեսէր մարդիկ օգնութեան կը հասնին այս թշուառներուն, թէ նպաստ հաւաքելով, եւ թէ հաց բաշխելով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՂԵՏԱԼԻ ՀՐԴԵՀ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

4000 ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ

Բարեգործականի Պէյրութի մասնաճիւղէն երէկ առտու Փարիզի կեդրոնը հասած հեռագիր մը ահաւոր դժբախտութիւն մը կը հաղորդէ:

Գիշերը մեծ հրդեհ մը ծագած է Պէյրութի քէմփին մէջ եւ աննախընթաց արագութեամբ տարածուելով հրոյ ճարակ եղած են եկեղեցին, վարժարանը եւ 750 տնակներ:

Չորս հազար գաղթականներ անպատսպար եւ չփոթ վիճակի մատնուած են: Թշուառութիւնը անսահման է, մանաւանդ այս օդերու աննպաստ պայմաններուն մէջ: Անմիջական եւ կարեւոր օգնութիւն կը խնդրուի:

Բարեգործականի կեդրոնը հեռագրով օգնութիւն ղրկած է:

ՀԻԹԼԵՐԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ԱՆՆԿԱՐԱԳՐԵԼԻ ՑՈՅՑԵՐ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Ինչ որ երազ էր երէկ, դարձած է իրականութիւն:

Հիթլէր, որուն համար կ'ըսէին թէ ջղային տագնապի մը մատնուած է եւ հիւանդանոց պիտի փոխադրուի, մէկ օրէն միւսը դարձաւ վարչապետ Գերմանիոյ: Այս ծրագիրը յաջողցուց նոյն ինքն Ֆոն Փափէն, նախորդ վարչապետը, յանձն առնելով իբր փոխանորդ ծառայել Հիթլէրի նախագահութեան տակ:

Բոլոր թերթերը պատմական օր մը կը կոչեն յունուար 30ը, բաղդատելով 1914 օգոստոսի դէպքերուն հետ:

Հիթլէրի հետ, Գերմանիոյ կառավարութեան գլուխ բարձրացած են իր փոխանորդը, Ֆրիք, իբրեւ ներքին նախարար, իսկ անպաշտօն նախարար նշանակուած է իր միւս գլխաւոր աջակիցը, Կէօրինկ, որ միեւնոյն ատեն Րայխստագին նախագահն է: Արտաքին գործերու նախարար կը մնայ Ֆոն Նէօրաթ: Դահլիճին մէջ մտած են նաեւ Հիւկէնպէրկ, ազգայնականներուն պետը, եւ Ֆրանց Սէլտթ, պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու վարիչը: Մէկ խօսքով, կազմուած է թունդ ազգայնական դահլիճ մը:

Նոր դահլիճին կազմութիւնը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց մասնաւորապէս Պերլինի մէջ: Հիթլէրականներն ու ազգայնականները թափօրներ կազմեցին ջահազնացութեամբ: Անհամար բազմութիւն մը խափանած էր փողոցներու անցուդարձը: Ամէն տեղ կը թնդային «Գերմանիա ամէն բանէ վեր» եւ հիթլէրական քայլերգը: Բազմութիւնը խռնուեցաւ նախագահական պալատին առջեւ եւ որոտընդոստ ծափերու մէջ պատուհաններէն երեւցան Հինտէնպուրկն ու Հիթլէրը: Բազմութիւնը կ'որոտար, կը ճչար, կ'երգէր: Ցոյցերը մինչեւ լոյս շարունակուեցան բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Տակաւին պատրաստ չէ կառավարութեան ծրագիրը. բայց որոշ կ'երեւայ թէ Հիթլէր պիտի զգուշանայ յախուռն ծրագիրներէ, մինչեւ որ ամրացնէ իր դիրքը: Հակառակ իր անակնկալ յաջողութեան, իր շուրջն ունի զօրաւոր հակառակորդներ, որոնք թոյլ չպիտի տան մարզանքներ կատարել:

*** Տարակոյս չկայ թէ շարք մը զիջումներ եղած են Հիթլէրի, բայց ան չէ յաջողած ձեռք անցընել պատերազմական եւ հաղորդակցութեանց նախարարութիւնները: Բանակէն եւ ոստիկանութենէն անկախաբար, Հիթլէր իր տրամադրութեան տակ ունի 300,000 հաւատարիմներ, իսկ պողպատեայ Սաղաւարտակիրները՝ 600,000 հոգի:

Հիթլէր յայտնապէս թշնամի է Ֆրանսայի եւ յաճախ կը յայտարարէր թէ երբ իշխանութեան գլուխ անցնի, առաջին գործը պիտի ըլլայ զինակցութիւն մը կնքել Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հետ, ընդդէմ Ֆրանսայի:

*** Պերլինի սակարանին մէջ զգալի բարձրացում ունեցան գերմանական արժեթուղթերը, երբ լուր տարածուեցաւ թէ Հիթլէր վարչապետութեան կոչուած է:

*** Հիթլէրի վարչապետութեան բարձրացումը տաժանելի տպաւորութիւն գործեց Պելկրատի մէջ: Մամուլը մտահոգ է, նկատելով որ հին, կայսերական Գերմանիան կը կազմակերպուի հետզհետէ, կը սպառազինուի եւ չի ճանչնար իր յանձնառութիւնները:

Իտալիոյ մէջ մեծ խանդավառութիւն պատճառեց Գերմանիոյ նոր կառավարութեան կազմութիւնը, որ հարուած մը կը նկատուի ընկերվարութեան դէմ: Թերթ մը կը գրէ. — «Այն մարդիկը որ իշխանութեան գլուխ կուգան վարչապետ Հիթլէրի հետ, օրինաւոր ներկայացուցիչներն են երիտասարդ Գերմանիոյ, անոր որ վճռած է արժեցնել իր ապրելու իրաւունքը, միւս բոլոր ազգերուն հետ հաւասար գծի վրայ:

Աւստրիական թերթ մը գիտել կուտայ թէ Հիթլէրի անուանումը պատերազմի յայտարարութիւն մըն է հանրապետական Գերմանիոյ դէմ: «Ամէն բան կրնայ ըլլալ այսուհետեւ,— քաոս, դիկտատուրա, քաղաքացիական պատերազմ կամ համր համակերպում: Գերմանիան կը գտնուի ճակատագրական անկիւնադարձի մը առջեւ»:

Տալատիէ կազմեց նոր դահլիճը

Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, արմատական – ընկերվարական Պ. Տալատիէ յաջողեցաւ կազմել Ֆրանսայի նոր դահլիճը:

Վարչապետը հինգ աթոռ խոստացած էր ընկերվարականներուն, որոնք նախ հաւանութիւն յայտնեցին, բայց յետոյ ծանօթանալով քաղաքական ծրագրին, մերժեցին:

Նոր դահլիճին մէջ, Պ. Տալատիէ ստանձնած է վարչապետութիւնը եւ պատերազմական նախարարութիւնը: Ելմտական նախարարն է՝ Պ. Ժոռժ Պոնէ, որ նախապէս ալ վարած է այդ պաշտօնը. արտաքին նախարար՝ Պ. Փոլ Պոնքուր, ծովային՝ Պ. Լէյկ եւն.:

*** Երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութիւնը 17ի դէմ 64 ձայնով հաւանած էր մասնակցելու նոր դահլիճին: (Ընկերվարականները 129 երեսփոխան ունին, բայց այս խորհրդակցութեան ներկայ էին միայն 90 երեսփոխաններ): Այս հաւանութիւնը տրուած էր միայն սկզբունքով, քանի որ Պ. Տալատիէ անմիջական պատասխան կը պահանջէր: Յետոյ երեք անգամ տեսակցութիւններ տեղի ունեցան վարչապետին հետ, եւ երեւան եկաւ որ կարելի չէ համաձայնիլ քաղաքական ծրագրի մասին: Ընկերվարականները մասնաւորապէս կը պահանջէին կրճատումներ կատարել զինուորական ելմտացոյցին մէջ, մինչ Պ. Տալատիէ անընդունելի կը նկատէր այդ, ներկայ պարագաներուն մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Առեւտրականներու բողոքը տուրքերու ծանրութեան դէմ

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՑՈՅՑԵՐ

Երկուշաբթի օր երկու կարեւոր ցոյցեր տեղի ունեցան Փարիզի երկու խոշոր սրահներուն, Վակրամի եւ Պիւլիէի մէջ: Առաջին ցոյցը կազմակերպած էր Ֆրանսայի առեւտուրի եւ ճարտարագործութեանց դաշնակցութիւնը: Ֆրանսայի բոլոր մասերէն պատուիրակներ եկած էին: Աւելի քան 6000 ունկնդիրներ խռնուած էին սրահին մէջ: Գլխաւոր ատենախօսը յայտարարեց.

— Վեց ամիսէ ի վեր կը պատրաստուինք յարատեւ աշխատանքով և վճռական կամքով: Երկիրը վտանգի մէջ տապնդենք, այլ երկրին կենսական է: Մենք եսական շահեր չէ որ կը հեշահերը: Փարիզեան շրջանին մէջ, 1931ին առեւտրականներուն եւ գործարանատէրներու կողմէ վճարուած տուրքերու միջինը եթէ բաղդատենք 1914ի հետ, ահռելի համեմատութիւն մը կը գտնենք. — հարիւր անգամ աւելի քան 1914ին, երբ ելմտացոյցին համեմատութիւնն էր 10, իսկ դրամին յայտարարը՝ 5: Գործառնութեանց անկումը աներեւակայելի չափերու հասաւ 1932ին, բաղդատելով 1929ի հետ: Ընդհանուր ծախքերու բոլոր կարելի կրճատումներն եղան եւ պաշտօնէութեան թոշակը հարիւրին 15—30 համեմատութեամբ զեղչուեցաւ: Ընդհանուր ծախքերու յաւելումը հասած է հարիւրին 85ի, երեք տարուան ընթացքին: Կօշիկի գործին մէջ այդ համեմատութիւնը հարիւրին 10.35 էր 1929ին, եւ 32ի բարձրացաւ 1932ին: Մանր երկաթեղէններու գործին մէջ՝ 20էն բարձրացաւ 30ի եւայլն:

Ատենախօսը բողոքեց նաեւ շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան իջեցնելու ծրագրին դէմ: Յետոյ, դիտել տուաւ թէ Ֆրանսայի մէջ կան տասը միլիոն հարկատուներ, իսկ 8 միլիոն հոգի ազատ կացուցուած են եւ տուրքերը կը վճարէ փոքրամասնութիւն մը:

Ո՞Վ Է ՀԻԹԼԷՐ

Ատոլֆ Հիթլէր, Գերմանիոյ նոր վարչապետը, ծնած է 1889ին, Աւստրիոյ մէջ: Ուսումը առած է Վիեննայի մէջ: Միւնիխ կը բնակէր 1912էն ի վեր, երբ ծագեցաւ պատերազմը: Հիթլէր կամաւոր գրուեցաւ գերմանական զօրագունդի մը մէջ եւ կռուեցաւ արեւմտեան ճակատին վրայ: Երկաթեայ խաչի պատուանշանը ստացաւ իր քաջագործութեանց համար, բայց 1918ին ճակատէն հեռացաւ, թունաւորուած ըլլալով հեղձուցիչ կազերէն: 1918 նոյեմբերի յեղափոխութեան ատեն հիւանդանոցն էր: Քանի մը շաբաթ յետոյ, Միւնիխ վերադառնալով, կը մարտնչէր Քիւրթ Այզնէրի յեղափոխական կառավարութեան դէմ:

Այդ օրէն աւդին, Հիթլէր ամբողջովին քաղաքականութեան նուիրուեցաւ: 1923ին, Միւնիխի մէջ սարքած դաւադրութեան հետեւանքով ձերբակալուեցաւ եւ դատապարտուեցաւ 5 տարի բերդարգելութեան, բայց ներման արժանացաւ մէկ տարի յետոյ: 1929էն ի վեր է որ, Եընկի ծրագրին դէմ մղած պայքարէն յետոյ, Հիթլէրի հիմնած կուսակցութիւնը սկսաւ ծաւալիլ: 1930ին արդէն ընտրական մեծ յաջողութիւններ շահած էր: 1932ին Հիթլէր հանրապետութեան նախագահութեան թեկնածու էր Հինտէնպուրկի դէմ:

Ուշագրաւ պարագայ մը եւս, — հազիւ մէկ տարի կայ որ Գերմանիոյ նոր վարչապետը գերմանական հպատակ դարձաւ:

ՔԵՆՈՐՆԵՐԸ ՊՈԼԻՍ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

Պօղազլեանի գիւղերէն (Եոզկատ) 50 — 60 գաղթականներ կը պատրաստուին գալու Պոլիս, ինչպէս տեղեկացուցած են Պոլսոյ իրենց հայրենակիցներուն: Ազգ. խնամատարութեան կողմէ յորդոր եղած է որ մնան իրենց տեղը:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը յիշուի թէ, քանի մը տարի առաջ, Թուրքիա վրդովիչ կացութեան մը մէջ էր,— թրքական ոսկիին անկման վտանգը կար։ Այն ատեն, կարգ մը միջոցներու կարգին, Էնկիւրի հրապարակ դրաւ նաեւ ազգային խնայողութեան գաղափարը։ Գաղափար մը, որ Թուրքիոյ տնտեսական–պետական կեանքին մէջ կոչուած էր անկիւնադարձ մը ստեղծելու։ Ըսմէթ փաշա, որ այդ գաղափարը կը դնէր մէջտեղ, տնտեսական ամբողջ քաղաքականութեան մը — տնտեսական ազգային քաղաքականութեան մը — խարիսխ կ՚ուզէր ծառայեցնել զայն։ Ու գաղափարին հետ հրապարակ կուգար արդէն կազմակերպութիւնը՝ (Ազգային Խնայողութեան Ընկերակցութիւնը), որուն յղացողը, ըստ այն ատենի արտայայտութեանց, Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ Քեազիմ փաշան էր եղած։

Այդ ընկերակցութիւնըհանրութեան ներկայացնելու առթիւ էր որ Ըսմէթ փաշա իր ճառին նիւթ էր ընտրած երկու բառ,— ազգային խնայողութիւն — ու աւելցուցած էր — ազգային խնայողութիւնը՝ ազգային դրամագլուխ է։

Այս յայտարարութեան կամ հրաւէրին մէջ ոչ փէսի, ոչ քօղի, ոչ ալ տառի աղմկայարոյց կամ առաջին իսկ ակնարկով ուշադրութիւն գրաւող պարագայ կար։ Այնպէս որ ոչ ոք խօսեցաւ այդ մասին։ Նոյնիսկ, մինչեւ այսօր, Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւններու կարգին ոչ ոք կը յիշէ այս պարագան։

Ինծի կը թուի, սակայն, որ նոր Թուրքիոյ գլխաւոր փոփոխումներէն կամ նոյնիսկ նուաճումներէն մին պէտք է նկատել՝ խնայողութեան ընկերակցութեան անունով մէջտեղ նետուած ու, զինուորական յաղթանակէն վերջ, տնտեսական պետական յաղթանակին ձգտող այս շարժումը։

Օսմանեան կայսրութիւնը ընդհանրապէս, ու թուրք ժողովուրդը մասնաւորապէս՝ սպառող եղած են միշտ։ Ու սպառած են ոչ միայն իրենց այլեւ օտար հարստութիւնները միանգամայն իրենց երկրի բնական հարստութիւնները թողլ տուած են որ շահագործեն ուրիշներ։ Ասկէ՝ պետականօրէն ենթարկումը արտաքին ուժերու։

Ուրեմն, եթէ այդ ենթարկումը տնտեսական պատճառներ ունէր, Լոզանի դաշնագրային, ու Տումլու Փունարի՝ զինուորական յաղթանակներուն գործը կարելի էր լրացնել միայն մէկ միջոցաւ՝ պետական անկախութիւնը ապահովել ու տեւականացնել՝ նախորդ տնտեսական պայմաններու վերացումով։ Կամ՝ կարճ ըսած՝ զուտ ազգային տնտեսութեան մը ստեղծումով։

Երկաթուղի, հանք, տեղական ապրանքներու գործածում, ճարտարարուեստ, գործարան եւայլն,— բոլորը այդ հիմնական համեմատաբար փոքր, բայց էութեամբ ամենէն արժէքաւոր ձեռնարկն է, ահա, Մալաթիա – Արղընի գծին շինութիւնը՝ թուրք ազգային դրամագլուխով ու թուրք պետական ու տնտեսական նպատակով (հանքի շահագործում)։

Հազիւ չորս տարի է անցեր այս ընկերակցութեան կազմութեան օրէն ի վեր, եւ արդէն ան երկրին մէջ ունի աւելի քան երեք հարիւր ճիւղեր։ Ու ամէն տարի, միշտ աւելի ճոխ ծրագրով, ընկերակցութիւնը կը տօնէ խնայողութեան շաբաթը՝ դեկտեմբերի մէջ։

Թերթերը գրեցին այն հանդիսութիւններու մասին, որոնք տեղի ունեցան բազմաթիւ քաղաքներու մէջ։ Թուրքիան, իր պետական, մտաւորական ու վաճառականական ամբողջ կազմերով ոտքի էր։ Ընթացիկ լուրերը կարդալով միայն, մարդ այն տպաւորութիւնը կ՚ունենայոր«թէյիտեղ թմբի»ի սովորական արտայայտութիւններու չափազանցուած ու պաշտօնականացած ձեւն է, մանաւանդ որ, Թուրքերը, 1922էն ասդին, աղմուկը եւ մեծխօսիկութիւնը ոչ թէ նորոյթ, այլ սովորոյթ դարձուցեր են....։ Իրականին մէջ, սակայն, եղածը արմատական փոփոխման մը տանող աչքառու քայլեր են։ Փոփոխում՝ թուրք կենցաղին, ընտանեկան ու ազգային տնտեսութեան մէջ։

Ըսմէթ փաշա չորս տարի առաջ խօսած իր ճառին մէջ ունէր ուրիշ յատկանշական նախադասութիւն մը «ազգային դրամագլուխ ըսելով չենք հասկնար շատ շահիլ այլ՝ խնայել»։

Այսինքն՝ տնտեսում։ Անհատական, ընտանեկան թէ հաւաքական կեանքի մէջ ունենալ հաշուեկշիռ մը, ուր միշտ յաւելում մը պէտք է ըլլայ։ Երբ բոպէ մը մտաբերենք երէկի Թուրքը, որ ամսագլխուն թոշակը չառած ծախսած էր արդէն, ու զայն բաղդատենք առաջադրուած նպատակին գործադրութեան ձգտող այս օրուան Թուրքին հետ՝ անմիջապէս կ՚ըմբռնենք թէ իրապէս մեծ յեղաշրջում մը սկսած է առ այժմ ոչ թէ Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին, այլ Թուրքերու տնտեսական ըմբռնումին մէջ։ Իսկ ասիկա, ինչպէս կ՚ըսէի, անկիւնադարձ մըն է, արդէն, ու շօշափելի, դրական գործ մը։ Անոր արժէքը աւելի հասկնալի կ՚ըլլայ, երբ յիշեմ որ մինչ առաջին տարին դրամատուններու մէջ խնայուած դրամներուն գումարը քանի մը միլիոն ոսկի էր, այսօր հասած է 40 միլիոնի։ Իշ պանքասըն գլխաւոր ազդակներէն մին եղաւ անոր ընդհանրացման։

Ազգային խնայողութեան կապուած են ուրիշ նպատակներ ևն.։ Նախ՝ տղոց պարագան։ Անոնք 4—5 տարեկանէն սկսած են իրենց դրամը խնայել եւ մէկտեղել։ Թուրք տղան, ուրեմն, որ երէկ միայն կը ժառանգէր կամ քրտնաջան աշխատանքի մը կը վստահէր իր հասարակ ապրուստը, «Ալլահ քէրիմ տիր» ըսելով, այժմ դեռ պզտիկուց կը սկսի իր դրամագլուխը իր ձեռքով շինելու գաղափարը եւ վարժութիւնը ունենալ։

Երկրորդ, ազգային խնայողութեան ընկերակցութեան տօնակատարութիւններով ու հրատարակութիւններով, երկրի բնակչութիւնը կը տեղեկանայ իր երկրին աս կամ այն վայրի սա կամ այն արտադրութեան։ Կարին եղողը մինչեւ այժմ գիտէր թէ Իզմիրը ինչ կ՚արտադրէ, եւ փոխադարձաբար։ Հիմա Տիգրանակերտցին կը սորվեցնեն թէ Կիրասոն լաւ կաղին ունի, պիտի ուտես զայն, ու քու բերքդ պիտի ղրկես Սվազ։

Երրորդ, խնայողութեամբ, ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը կը շատնայ։ Ուրեմն, երկիրը ինք իրեն համար աւելի լայն շուկայ մը կը դառնայ՝ իր բերքը կամ արտադրութիւնը սպառող։

Չորրորդ՝ ան կը ձգտի թուրք տունէն ներս մեծ փոփոխութիւն մը առաջացնել։ Այս տարի Էնկիւրիի մէջ բացուեցաւ կիներու առաջին տնտեսական ցուցահանդէսը։ Հոն ցուցադրուած էին այն բոլոր բաները որոնք կը հետաքրքրեն կինը եւ տանտիկինը։ Այդ ցուցադրումին մէջ հետապնդուած էր երկու նպատակ.— ա) տեղական նիւթեր, բ) անհրաժեշտ եւ հնարաւորը, խնայողութեամբ տուն մը տնտեսելու կերպերը։ Այսպէս՝ սնունդին տեսակները՝ իրենց բաղադրութեամբ եւ նախընտրելիները ցոյց տրուած։ Հագուստ – կապուստ, կահ կարասի՝ բոլորովին արդիական – խնայողական ձեւով մը, ձեւով մը որ ամբողջովին կը փոխէ թուրք տան ներսը։ Տղաքը սնուցանելու եւ խնամելու մասին թէքնիք ծանօթութիւններ, միջոցներ, անհրաժեշտ նիւթեր։ Այդ ցուցահանդէսին մէջ թիւերով մատնանշուած է, նաեւ, որ փայտը ամենասուղ նիւթն է, որ, անոր դէմ, ցոյց տրուած են ուրիշ աւելի աժան կերպեր։ Ասիկա կը ձգտի միանգամայն հետզհետէ արգելք ըլլալ անտառներու փճացման, եւ, երկրորդ, երկրին հանքածուխին աւելի սպառման ուժ տալ։ Ցուցահանդէսին կազմակերպման մէջ գլխաւոր դեր կատարած էր Էնկիւրիի «Ըսմէթ փաշա Էնսթիթիւսիւ»ն։ Անիկա օճախ մըն է, արդէն, ուր կը ջանան խմորել ազգային – պետական ըմբռնումներով ու տնտեսել գիտցող կիներ։ Առաջին տարին ունէր 28 աշակերտուհի։ Բ. տարին ունեցաւ 53, Գ. տարին՝ 40, Դ. տարին՝ 699, իսկ այս տարի ունի847։ Վերջին երկու տարուան ընթացքին ան կը կառավարուի ամբողջովին թուրք մասնագէտներու կողմէ։ Այս աղջիկները, անգամ մը խմորուած, վաղը պիտի ցրուին երկրին զանազան կողմերը, ուր արդէն իսկ գոյութիւն ունին ազգ. խնայողութեան ընկերակցութեան կողմերը ու, չորս տարիէ ի վեր, խնայողութեան ու ազգային տնտեսութեան գաղափարը՝ գուցէ դանդաղ, գուցէ մեծ դժուարութիւններով բայց յարատեւ ու անժխտելի արդիւնքներով կը ժողովրդականացնեն։

Ուշադրաւ է նաեւ այն պարագան որ խնայողութեան շաբթի տօնակատարութեանց մէջ մեծ բաժին ստանձնած են կիները։ Կին մը, օրինակ, Էնկիւրիի կամ Իզմիրի մէջ, հրապարակը, հազարաւորներու ներկայութեան կը խօսի խնայողութեան եւ տեղական ապրանք գործածելու (ինչ որ, իր կարգին, ազգային դրամի խնայողութիւն մը կը նկատեն) մասին։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս 12 տարի առաջ Խալիտէ Էտիպ անկախութեան պայքարի մասին կը ճառէր....։

Արդէն, այս շարժումի յաջողութեան գլխաւոր ազդակը կինը կը նկատեն։ Ու այդպէս ալ է։ «Ընտանիքէն ներս յեղափոխութիւն» — ահա նշանաբաններէն մին։ Մինիր Խայրիպէյ, վերեւ յիշուած էնսթիթիւին տնօրէնը, նոյն օրերուն խօսեցաւ ճառ մը ու ըսաւ (զուտ կիներու ներկայութեան). — «ազգ. տնտեսութիւնը՝ ընտանեկան խնայողութեամբ պիտի ըլլայ։ Զայն վարողը կինն է ուրեմն։ Ծրագրով պէտք ենք ապրիլ»։ Համաձայն Խայրիպէյի՝ «այս հողին տէրը ըլլալնիս կրնանք ապացուցանել միայն լաւագոյն կերպով տեղաւորուելով հոս (խնայել ու տիրանալ հողին վրայ— շէնք— ու հողին ներքեւ — հարստութիւններ)»։

Անշուշտ, այս բոլորը ջուր չեն հոսեցներ մէկ օրէն միւսը՝ ինչպէս ըրաւ Մովսէս։ Բայց կ՚արծարծեն, կը խմորեն, կը մղեն, կը վարժեցնեն ու, սերունդ մը վերջ, արդէն իսկ կը փոխեն ապրելակերպ մը։

Իր այդ ծրագրին մէջ Էնկիւրի շատ յամառ հետեւողութեամբ մը կը քալէ։ Որովհետեւ, թուրք ժողովուրդը մինչեւ այժմ ծայրայեղօրէն շռայլ է ու զուրկ տնտեսական որ եւ է հասկացողութենէ, հետեւաբար, պէտք է արմատական ու յարատեւ ըլլալ։ Եւ, երկրորդ, որովհետեւ այդ ծրագիրը ազգային – պետական արդէն իսկ սկսուած ու մեծ գումարներու կարօտող քաղաքականութեան մը հիմք կ՚ուզէ ծառայեցնել։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Լ. ՇԱՆԹԻ «ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»Ը

Գրական Ակումբի 5րդ տարուան 5 եւ 6րդ գրական երեկոները նուիրուած էին Լ. Շանթի «Օշին Պայլ»ի վերլուծման։ Սովորականէն աւելի էր ունկնդիրներու թիւը։ Օրուան դասախօսն էր Պ. Կարօ Սասունի։

Նախագահը, Պ. Ռ. Բերբերեան բանալով հաւաքոյթը, յարգանքի խօսք արտասանեց Լ. Շանթի հասցէին՝ որ ահա ճիշդ 43 տարի է կը ծառայէ հայ գրականութեան։ Ազնուական մտքի մշակ մը որ միեւնոյն ատեն մեծ սիրով ստանձնած է դաստիարակի տաժանելի եւ տաղտկալի ասպարէզը։ Գիտենք թէ ի՛նչ ըսել է հայ իրականութեան մէջ ուսուցիչի պաշտօնը, բայց ասով հանդերձ Լ. Շանթ ամէն տարի կ՚արտադրէ իրարմէ արժէքաւոր գեղարուեստական գործեր։

Ան, հայ գրականութենէն ներս մուտք գործեց բանաստեղծութիւններու պզտիկ հաւաքածոյով մը 1890ին։ Յաջորդաբար հրատարակեց հետեւեալ վէպերը,— 1892ին՝ «Լերան Աղջիկը», դարձեալ նոյն տարին՝ «Երազ Օրեր»ը։ 1894ին՝ «Դուրսեցիներ»ը, 1896ին՝ «Վերժին»։ Ցետոյ «Դարձ»ը, «Դերասանուհին», «Կինը» եւայլն։

1905ին սկսաւ թատերախաղեր արտադրել, 1905—1908ին տուաւ «Ուրիշին համար» եւ «Ճամբուն վրայ»ն։ 1912ին «Հին Աստուածներ»ը։ 1914ին՝ «Կայսրը»ը։ «Շղթայուածը»՝ 1918ին։ «Ինկած բերդի իշխանուհին» 1922ին, իսկ տասը տարի վերջ ալ ահա «Օշին Պայլ»ը։

Լ. Շանթ իր գրականութեամբ շօշափած է այլազան եւ բարդ հոգեկան վիճակներ, բայց իր հերոսներուն մօտ իբրեւ հիմնական տարր կը գտնենք մտքի եւ սրտի պայքարը սկսած նոյն իսկ իր սկզբնական գործերէն՝ մինչեւ «Օշին Պայլ»։

Պ. Կարօ Սասունի մօտաւորապէս ժամ մը խօսեցաւ Օշին Պայլի մասին, ծանրանալով խորքի եւ արտաքին բովանդակութեան վրայ։ Իր լուրջ աշխատութիւնը լոյս տեսաւ արդէն «Յառաջ»ի մէջ։ Մենք կ՚անցնինք վիճաբանութիւններուն։

Արշակ Ջամալեան. — Համաձայն ըլլալով Սասունիի յայտնած գրական մտքերուն, պիտի ուզէի քանի մը դիտողութիւններ կատարել Շանթի բացասական կողմերու մասին։Օշին Պայլը իր հիմնական ձգտումին մէջ յար եւ նման է Շանթի նախորդ գործերուն։ Պիտի համարձակիմ նոյն իսկ ըսել թէ ասիկա նոր բան չաւելցներ Շանթի գրական արժանիքին վրայ։ Հազիւ Պայլի սկզբնական էջերը կարդացած՝ արդէն գուշակեցի թէ վախճանը ո՛ւր պիտի երթար։ Իր մօտ միշտ գաղափարականութեան եւ անձնականի բախում կայ եւ մի՛շտ ալ գաղափարականութիւնն է որ կըխորտակուի։ Հետեւեցէք Պայլի վերջաւորութեան։ Նոյն երեւոյթը թէ՛ «Հին Աստուածներ»ուն, թէ՛ «Կայսրը»ին եւ թէ «Ինկած բերդի իշխանուհի»ին մօտ։

Համաձայն չեմ այն հեղինակներուն, որոնք երբ պատմական դաւառ կ՚արտաբերեն՝ կ՚եղծանեն հին միջավայրը եւ թէ հերոսներուն աշխարհահայեացքը։ Նոյն երեւոյթը Շանթի ներկայ եւ իր նախորդ քանի մը գործերուն մէջ։ Հոս պատմական տեղականութիւնը, պատմական դէպքերը եւ անձերը ներկայացուած են այլափոխուած կերպով։ Եթէ պիտի ձեւափոխենք հին դէմքերու աշխարհահայեացքն ու պատմական կեցուածքնին, այդ պարագային աւելորդ է պատմական տրամայի մը շրջանակին մէջ ամփոփել մօտաւորապէս մերօրեայ յուզում կամ եղելութիւն։

Օշին Պայլը ունի բազմաթիւ բեմական անյարմարութիւններ։ Նախ երկար է եւ խճողուած։ Երեւակայեցէք որ 52 դերակատարներ բեմ պիտի գան, առանց նկատի առնելու զինուորները, պահակներն ու ամբոխը։ Շանթը հեղինակ մըն է որուն գործէն կարելի չէ մեր ուզած ձեւով կրճատումներ կատարել, հետեւաբար գործին այդ խնամքը ի՛նք պիտի տար։ Թատերգութեան մէջ կը պակսին կարգ մը իրերու եւ անձերու յստակ պատճառաբանութիւնը։ Խականը, ինծի համար անհասկնալի է Պայլի պարտութիւնը։ Ինչո՞ւ այդ ահաւոր հոգեկան բեկումը վերջաւորութեան։ Նոյնքան արտառոց է Ռիթայի կեցուածքը, կին մը որ կը սիրէ՝ բայց խանդի զգացումը չունի։ Կնոջ մէջ կրնա՞յ սէրը ատելութեան վերածուիլ, մանաւանդ այդ ատելութիւնը ուղղուած ոչ թէ Պայլի անձին՝ այլ իր գործին, գաղափարականութեան հանդէպ։

Տիկ. Բուդաղեան (հակաճառելով Ջամալեանի կարծիքներուն). — Ինչպէ՞ս չպարտուի Պայլը՝ երբ բոլորը դժտուեր են իրեն հետ, մինչեւ իսկ իր հաւատարիմ ընկերակիցները։ Ռիթայի մօտ ոչինչ կայ արտառոց եւ անբնական։ Անիկա այն կիներէն է՝ որոնք իրենց կեանքի ընթացքին մէկ անգամ կը սիրեն, ու այդ սէրը դերի վեր հոգեկան վիճակ մըն է, ուժեղ այն ահաւոր ալիքին պէս՝ որ անպայ... մամ պէտք է իր վախճան վերջակէտին հասնի։ Այդ սէրը ատելութիւն չէ, այլ ահաւոր պոռթկում մը։ Ասիկա խոր... այնպէս՝ ինչպէս անյատակ անդունդը։ Ռիթան պարզապէս զոհ է իր ար... տակարգ զգացականութեան։

Ռափ. Զարդարեան.— Լ. Շանթ եւ... բոպականացած մտքով եւ թեքնիք... գրող մըն է։ Իր արուեստը նրբացած եւ կատարելագործութեան գագաթ... նակէտին հասած։ Աւելին, իր մօտ ... ուեստը կրնայ նոյն իսկ թեքնիք ն... միջոցներ ստեղծել։ (Շարժանկար)։

Պայլի մօտ հոգեկան բեկում չկայ... այլ ընդհակառակն, հոգեկան մեծ... թեան պահպանում։ Ռիթայի մէջ բ... տացած է հայ կինը իր ամբողջ հոգ... կան արժանիքներով։ Ռիթան կին չ... այլ անըմբռնելի էակի մը ներքին... թաքուն հոգեկան ձայնը։ Կին մը ... այլ եւս հասած է իր բարձրագոյն կա... տարելութեան։

Տիկ. Էլէն Բիւզանդ. — Պայլի եւ Ռիթայի միջեւ սէրը չէ հիմնուած կի... քի վրայ։ Ռիթան մղիչ ուժ մը՝ բա... ցնելու Պայլը՝ դէպ ի գաղափարա... կան կատարելութիւն։

Ա. Շահխաթունի. — Ի զուր հերոս... ները կը ծանրաբեռնենք։ Ռիթան ... գրուած հոգ. որպէս մղիչ ույժ, ... աղջիկ մըն է որ կը սիրէ, ու կը սիրէ որպէս Հայուհի։ Օշին Պայլը խա... պէս բեմադրելի գործ մըն է։ Օտար ազգի մը եւ օտար բեմի մը վրայ ... երեւակայէր ասկէ աւելի կատարեալ գործ։ Թատերգութիւնը իրապէս ... մաքրական է, մանաւանդ լեզուն։ Շանթը հեղինակ մըն է որ իր արուեստ... կարգ լեզուական հեշտութեամբ ... նայ բեմէն զուրս նետել յուշարար... Աւելին, դերասանը իր խօսակցութեան ընթացքին ոչ կրնայ բառ մը աւելց... նել՝ եւ ոչ ալ պակսեցնել. արդէն ... ակ բառի մը անհետացումը բաւական է որ Շանթի մարգարիտէ հիւսուած ... մանեակ – լեզուն քայքայուի։

Շանթի թատերգութիւնները որոշ... թեքնիք՝ բարձրագոյն կատարելութիւններ են։ Առաջին արարները ... նմանին սիմֆոնիք ouvertureներու, ... տող սատրճանական առաջացում մը ... հետզհետէ կը հասնի իր խակակ... վախճանին։

Սեդրակ Սասունի. — Ռիթան բար... հոգեբանութեամբ կինն է եւ երեւ... թապէս կը քալէ հակոտնեայ հոգեկ... ճակներու ընդմէջէն։ Անոր հոգեբա... նական զարգացումը կը մնայ մարդ... կային, հարազատ։ Տրամային ամէն... յաջողած ամբողջական տիպարն է ... նիկա։

Իսկ Օշին Պա՞յլը։ Արդեօք իր հոգ... սիրոյ գաղափարի մը, պետական ... տէալի մը հակադրութեան ու պայք... րի թատերաբե՞մն է. պէտք է խու... փիլ այլ եւս ձանձրալի դարձած ... կադրութեամբ բացատրել Օշին Պա... յլը։

Մէկէ աւելի օրինակներով կար... է ցոյց տալ որ հոգեկան ներդա... կութենէ զուրկ է հերոսը։ Երբ կը ... տածէ եւ կ՚ըմբռնէ կացութիւնը, ... պակսի իրեն համապատասխան մի... ներ կիրարկելու կամքը։ Հոգեկ... կարողութիւններէն ամէնէն ... կամքն է որ կը պակսի Պայլին։ Եր...

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ

ԱՊԱԳԱՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Շատ մը քաղաքական գործիչներ կը պատճառաբանեն թէ Ռուսիա ժամանակ մը այնպիսի խստապահանջ ներքին վերաշինութեամբ մը պիտի զբաղուի, որ իր միտքը բոլորովին պիտի չեղի որ եւ է իմպերիալիստական քաղաքականութենէ։ Անոնք որ կը սնուցանեն այսպիսի յնորքներ, շատ քիչ բան գիտեն ռուսական պատմութեան եւ ռուս նկարագրի մասին։ Պէտք չէ մոռնանք թէ եւրոպական Ռուսիոյ կէսը անտառապատ է կամ լերկ տափաստան։ Աղքատութիւնը 50 միլիոն Ռուսերու, որոնք կը կազմեն բնակչութեան մեծագոյն զանգուածը, անոնց մէջ կը ծնցնէ ու կը սնուցանէ խոր բաղձանք հարաւային դրախտի մը համար, Ուքրանիոյ բերրի, հարուստ դաշտերուն վրայ, կամ նոյնիսկ Կովկասի եւ Թուրքեստանի մէջ։ Բախտաւոր է Ռուսիա, որ ցամաքային կայսրութիւն մըն է։ Այդ պատճառով դիւրին է իրեն համար երկարել իր հաղորդակցութեան միջոցները եւ այս ընդարձակ երկրամասը իր իշխանութեան տակ պահել շինելով երկաթուղիներու յարաճուն ցանց մը։ Ան չունի ծովերէն անդին գտնուող գաղութներ, որոնք պիտի պահանջէին մեծ նաւատորմ մը հսկայական ծախքեր ծովային պաշտպանութեան համար։ Ոչ մէկ ներքին վերաշինութիւն պիտի ստիպէ Ռուսիան, որ լքէ իր ձգտումները դէպի հարաւ։ Մենք կրնանք տեսնել թէ ինչպէս, նոյնիսկ ներկայիս, սովետները կրցած են Պարսկաստանը նշանակելի չափով մը ենթարկել իրենց, ստիպելով զայն որ առեւտրական մենաշնորհ մը հաստատէ սովետական օրինակով։ Ազգայնական Ռուսիա ոչ մէկ պատճառ պիտի ունենայ հետեւելու որ եւ է այլ քաղաքականութեան, քանի որ Պարսկաստանի ներքին տկարութիւնը եւ հողային ընդարձակութիւնը իրեն վրայ պարզապէս կը հրաւիրեն խուժութիւն, եւ մենք հաստատապէս կը հաւատանք թէ մօտաւոր ապագային, Ռուսիա, Թուրքիա եւ Անգլիա պիտի կնքեն Պարսկաստանի ճակատագիրը։

Արեւելեան Կովկաս, հիւսիսային Պարսկաստան եւ Թուրքեստան, ինչպէս տեսանք, կրնան ըլլալ վրդովիչ ազդակներ, Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ ապագայ յարաբերութեանց տեսակէտէն։ Պատկերը, սակայն, ամբողջովին կը փոխուի, երբ նկատի կ՚առնենք Սեւ ծովն ու Տարտանէլը։

Տարակոյս չկայ թէ ուշ կամ կանուխ Ռուսիա պիտի առնուազն փորձէ Սեւ ծովին տիրապետել։ Այս քաղաքականութիւնը գրեթէ կը պարտադրուի Ռուսիոյ Պաթումէն Օտեսա երկարող ընդարձակ ծովեզրին կողմէ։ Սակայն, փոխանակ վշտացնելու Թուրքերը, Ռուսիա ամէն միջոց պիտի գործածէ արգիլելու Թուրքերուն այլ պետութեանց շարքը անցնելէ։ Անտարակուսելիօրէն ան պիտի ուզէ որ Թուրքիա իշխէ Տարտանէլին, եւ այս քաղաքականութեամբ ան ո եւ է ջանք պիտի չխնայէ պաշտպանելու Թուրքիոյ շահերը։ Տեսակ մը ծովային համաձայնութիւն պիտի կնքուի, եւ վերջերս Էնկիւրիի ու Մոսկուայի միջեւ կնքուած դաշինքը կրնայ ծառայել իբրեւ սօսկ նախաբան մը անոր։

Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ տնտեսական յարաբերութիւնները շատ աւելի մեծ նշանակութիւն պիտի ստանան։ Անատոլուի հիւսիսային շրջանները կը նային Ռուսիոյ հանդիպակաց ծովափներուն, եւ նոյնիսկ պատերազմէն առաջ թրքական եւ ռուսական նաւահանգիստներու միջեւ կատարուող առեւտուրը մեծ կարեւորութիւն մը ունէր։ Սակայն, նախընթաց բոլոր արձանագրութիւնները պիտի խաւարին, ստուերոտին, երբ ապագայ ճարտարարուեստական Ռուսիան սկսի գնել Անատոլուի արտադրութիւններն ու հում նիւթերը ի փոխարէն իր արդիւնագործուած նիւթերուն։ Եթէ նոյնիսկ ընդունինք թէ Թուրքիոյ ճարտարարուեստականացումը յաջող կերպով պիտի յառաջանայ, ապահով կերպով կարելի է ըսել թէ ան երբեք պիտի չը կրնայ քայլ պահել Ռուսիոյ հետ։ Այս մարզին մէջ շատ բաներ կան ի նպաստ Ռուսիոյ, եւ որոնք վերջ ի վերջոյ կրնան վնասակար դառնալ թէ արեւմտեան եւրոպական պետութիւններուն եւ թէ Թուրքիոյ։

Երեք ազդակներ պէտք է որ առնուին հաշուի.

Ա.— Ծովային փոխադրութեան աժանութիւնը, Սեւ ծովուն վրայէն։

Բ.— Ռուսիա կրնայ մենաշնորհ ըստանալ աժան գնով հայթայթելու քարիւղ, ատաղձ, շաքար, հիւսուածեղէն, եւայլն։

Գ.— Մեծ թուով մասնագէտներ կրնան արեւմտեան Եւրոպայէն, գլխաւորաբար Գերմանիայէն, հաւաքուիլ Ռուսիոյ մէջ։ Ռուսիա, որ կը գտնուի ճարտարարուեստականացման ընթացքի մէջ, եւ իր արդիւնաբերութիւնը կը զարգացնէ աննախընթաց համեմատութիւններով, պիտի կրնայ պատեհութիւն մը տալ այժմ անգործ ու գործի պատեհութեան սպասող գերման չափագէտներու եւ այլ մասնագէտներու, որ զարգացնեն երկրի արտադրական կարողութիւնները, ճիշդ ինչպէս որ Ռուրիկները եւ Հանսէական վաճառականները իրագործեցին միջնադարեան Ռուսիոյ զարթօնքը։

Օրինակի համար, նախապատերազմեան Ռուսիոյ սիկարէթի ճարտարարուեստի գործածած ծխախոտի 30 տոկոսը աւելի պիտի բարձրանայ ապագային Ռուսիոյ ծխախոտին մենաշնորհին ներքեւ։ Ռուսիա նաեւ պիտի ներկայացնէ ամենալաւ շուկան Անատոլուի բանջարեղէններուն եւ պտուղներուն համար, քանի որ արեւմտեան Եւրոպան առատաբեր կը հայթայթուի միջերկրականեան երկիրներէն եւ այլ ցամաքներէն։

Վերջապէս պէտք չէ անտես ընենք կարեւորութիւնը Պոլսոյ նաւահանգիստին, որ կրնայ ծառայել իբրեւ «հաշուետուն» մը ռուսական առեւտուրին համար։ Մեծ ամբարներ պիտի կառուցուին փոխադրութեան մէջ գտնուող ռուս ապրանքներուն համար եւ կրնայ ակնկալուիլ ազատ նաւահանգիստի մը ստեղծումը, որ Թուրքիոյ պիտի բերէ մեծ եկամուտ մը եւ շահաբեր գործ՝ բանուորներու բանակի մը։

Գլխաւորաբար ռուսական առեւտուրի բացակայութեան պատճառով է, որ Կ. Պոլիսը այժմ կը գտնուի տնտեսական այնպիսի տխուր վիճակի մը մէջ։ Ռուսական նաւերը Սամսոնի մէջ պիտի ունենան ածխային կայաններ, եւ քաղաքը մեծ բարգաւաճութիւն մը պիտի վայելէ, երբ ռուսական առեւտուրը վերահաստատուի։

Երկաթուղիներու շինութեան լ... մը, որ թրքական սիստեմը պիտի կ... պէ։ Անդրկովկասի երկաթուղիներ... սիստեմին, աւելի զարկ պիտի ... երկու երկիրներու առեւտրական յ... բաբերութեանց, եւ ռուսական դր... դիւրաւ պիտի մղուի շահաբեր շու... ներ փնտռելու Անատոլուի մէջ։

Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ սերտ մեր... ւորութիւնը բնականաբար կար... ազդակ մըն է իրենց առեւտրական յ... բաբերութեանց զարգացման համ... եւ տասը տարուան շրջան մը բաւ... է որպէսզի ազգայնական Ռուսիա ... յաջող կերպով կարենայ մրցիլ Թուր... քիոյ մէջ ընդդէմ Արեւմտեան եւր... պական մրցորդներու։

ՏՕՔԹ. Ք. ՔՐԻՒԿԷ...

(6) (Վերջ)

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՄԷՋ

Բարեկենդանի 111րդ տարեդար... առթիւ, Քոլոնիոյ թանգարանը ... ցուցահանդէս մը պիտի կազմակերպէ ... տալու համար բարեկենդանը ար... տին մէջ։ Բազմաթիւ գծանկարներ, ... բաներ եւայլ զարդեր պիտի ներ... յացնեն թէ ինչ ճաշակ ի գործ դր... է այս թեթեւ արուեստին՝ բարեկ... դանին համար։

երբեմն կամքի արտայայտութիւններ կը տեսնենք իրեն մօտ, առոնք աւելի շատ խօսքի, մտաւորականի արտայայտութիւններ են՝ քան գրական մարդու:

Վերջաւորութեան զեկուցանողը՝ Պ. Կարօ Սասունի արտայայտուած կարծիքներուն պատասխանեց համապատասխան եզրակացութիւններով:

ՀԱՅԿԱՇԷՆ

Ց. Գ. — Գրական Ակումբի վարչութիւնը կը պատրաստուի փետրուարի մէջ հրապարակային եւ արժանավայել հանդէսով մը տօնել՝ մեր տաղանդաւոր գրագիտուհի Տիկ. Զապէլ Ասատուրի (Սիպիլ) գրական, ուսուցչական եւ հանրային գործունէութեան յոբելեանը: Կը պատրաստուի ճոխ յայտագիր: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Յ. Դ. Գրադարանի հիմնարկութիւն

—.—

ԼԻՈՆ, 28 յունուար (Յառաջ).— Այս ուրբաթ գիշեր սարքուած ընդհ. ընկերական ժողովը ստացաւ զուարթ երեկոյթի մը հանգամանքը: Ջերմ մթնոլորտ մը որ յատուկ է միմիայն Դաշնակցական մեծ ընտանիքին ներս ու անոր շուրջը բոլորուած տարրերուն: Բացի մէկ երկու բացակայ ընկերներէ, կազմը իր ամբողջութեամբ ներկայ էր: Որքան ոգեւորութիւն եւ խանդավառութիւն, սէր եւ եղբայրական խանդաղատանք այս պա՛րզ հաւաքոյթին մէջ: Առիթէն օգտուելով, օրուան դիւանը փափաք յայտնեց որ, նոյն իրիկունը հիմը դրուի Հ. Յ. Դ. Լիոնի ժողովրդային գրադարանին:

Ու այդպէս ալ եղաւ:

Տեղական կոմիտէին կողմէ նախանցեալ ժողովին եղած պարզ յայտարարութեան հետեւելով, մեր ընկերները իրենց հետ բերած էին աւելի քան 40 արժէքաւոր գիրքեր, եւ տասը թիւ «Հայրենիք» ամսագիր, ինչպէս նաեւ «Դրօշակ»ի թիւեր, «Երկունք» եւայլն:

Երեկոյթը բացաւ ընկ. Ս. Թիրաքեան: «Եթէ — ըսաւ ընկերը — երէկ մեր հայրենի աշխարհին մէջ, անոր պարզ ու ջինջ եթերին տակ 10—20 տնուոր գիւղի մը աւագ մտահոգութիւնը կ'ըլլար ունենալ եկեղեցի մը եւ անոր յարակից դպրոց մը, այսօր, այս օտար հորիզոնին տակ, աւելի քան անհրաժեշտ է Դաշնակցութեան կողքին ունենալ անոր Գրադարան - Ընթերցարանը: Այս մէկ յայտարարութեան վրայ, մեր ընկերները փութացեր են 40 կտոր գրքեր եւ տասնեակ մը «Հայրենիք» ամսագիր ու դեռ բազմապէս այլեւայլ հատորներ բերել: Ուրեմն, այս խանդավառութեամբ, շատ մօտ ատենէն կրկին պիտի ունենանք մեր ճոխ Գրադարան-Ընթերցարանը:

Ընկ. Կ. Մանուկեան ըսաւ որ, Դաշնակցութիւնը առանց Գրադարան-Ընթերցարանի պիտի նմանէր աչազուրկ մէկու մը, որ կ'ապրի, բայց չի կրնար տեսնել տիեզերական գեղեցկութիւններն ու բարիքները: «Դաշնակցական անհատը ամէնէն աւելի ճիգ ու ջանքը պիտի թափէ իր հոգիին ակունքը զարգացնելու, մաքուր պահելու, եւ կատարեալ մարդ դառնալու եւ ոչ թէ «եսեմճի»:

Տարէց ընկեր մը — Ղ. Քէնտիրեան — ըսաւ. «Մեր ցեղը իր բազմաթիւ առաքինութիւններու կարգին ունի լաւ առաքինութիւն մը — շինելու առաքինութիւնը: Պատահած է որ, տասնեակ անգամներ քանդեր, խորտակեր են մեր տունը, սակայն, միշտ ալ մենք վերաշիներ ենք, նորոգեր ենք շուտով: Դաշնակցութիւնը ըլլալով հարազատ արտայայտիչը մեր ցեղին՝ իրագործած է այն բնատուր պարգեւը զոր կոչեցինք «շինելու առաքինութիւնը»: Ունէինք գրադարան մը, սակայն կորսնցուցինք: Ու առանց կորուստին վրայ անդրադառնալու մենք պէտք է ունենանք մեր գրադարանը»:

Կարգով արտայայտուեցան գրեթէ բոլոր ընկերները, լաւագոյն բարեմաղթութիւններով:

Գրադարանին բացումը պիտի կատարուի մօտ ատենէն, հրապարակային խնճոյքով մը որուն ներկայ պիտի ըլլայ մեր երէց ընկերներէն մէկը՝ որ, խոստացած է, ճամբորդութեան մը ընթացքին Լիոնէն անցած ատեն՝ գիշեր մը հիւր մնալ մեզի: Ընկերները մեծ ոգեւորութեամբ կը սպասեն:

Ընկ. Մ. Տէր-Պետրոսեանի առաջարկով նոր գրադարանը կոչուեցաւ «Հ. Յ. Դ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ գրադարան»: Ընկերը իբրեւ կնքահայր, գրադարանին նուիրեց գումար մը, որ նոր գիրքերու գնման պիտի յատկացուի:

Ուրիշ կարգ մը ընկերներ, խոստացան յառաջիկայ ընդհ. ժողովին, իրենց հետ բերել նոր գիրքեր: Միւս կողմէ, պարտք թուեցաւ այս տողերը գրողին վրայ որ, երկտող կոչ մը ուղղէ մեզ համակիրներու եւ բարեկամներու գրատուներու, որպէս զի, հաճին իրենց օժանդակութեամբ ճոխացնել մեր նորաստեղծ գրադարանը: Այս կարգէն են Ամերիկայի «Հայրենիք» գրատունը, Եգիպտոսի «Յուսաբեր» գրատունը, Փարիզի Հրանտ - Սամուէլ գրատունը, ինչպէս նաեւ «Յառաջ» մատենաշարը:

Գիրքերը ուղարկել, հետեւեալ հասցէին.— Restaurant Kandérian, 40, Rue Pierre Corneille, Lyon (Rhône):

Ժողովը ցրուեցաւ գիշերուան ժամը 11ին: Գոհունակութեան բարի ժպիտ մը կը ցոլար իւրաքանչիւր ընկերոջ դէմքին վրայ:

Միսաք - Միրզէ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պուլկարները կը քշուին

—.—

Սօֆիայի «Սլօվօ» թերթին մէջ Տոքթ. Ն. Ս. ստորագրութեամբ յօդուած մը հրատարակուած է Պոլսոյ պուլկար եկեղեցքարանի մասին: Այս առթիւ յօդուածագիրը կը գրէ.—

... Այս հարցը ոչ միայն եկեղեցական, այլ եւ՝ ազգային պետական է:

Ու ճիշդ ատոր համար, պուլկար կառավարութիւնը պէտք էր որ հասկցողութեան մը գար Թուրք հանրապետութեան հետ ու ճշդուէր եկեղեցքարանի դիրքը, որ, ըստ Թուրքերուն, գոյութիւն չունի, մինչ ճշդուած ու ապահովուած է Ժընեւի դաշնագրով:

Ու երբ մեր մամուլը աղմուկ բարձրացուց ըսելով թէ եկեղեցքարանը պէտք է Պոլիս մնայ, Թուրքերէն թերթերը հակառակ դիրք մը բռնեցին: Իսկ հանրածանօթ Թուրք լրտես եւ համիտեան շրջանի հին Թուրք մը, — որ, Թուրքիոյ մէջ պուլկար վարժարաններու իբր Թրքական քննիչ, մեծ պայքար կը մղէր երիտասարդ Թուրքերու դէմ — Իհթիմանի շրջանէն (Պուլկարիա), Տօլնա Պանիա գիւղացի Խալիտ Էֆէնտի, վերջերս հրատարակեց պրակ մը Պուլկարիոյ դէմ ու մեր վարիչները եւ հանրային գործիչները որակեց Թուրքիոյ թշնամիներ: Ու այս մարդը, իբրեւ Թուրքերէնի ուսուցիչ Պոլսոյ պուլկար վարժարանին, Պուլկարներու դէմ իր չարութիւնը կը տանի մինչեւ այն աստիճանին որ ոչ միայն կ'ըսէ թէ թոյլ պէտք չէ տալ եկեղեցքարանի գոյութիւնը, այլ եւ մէկ հատիկ Պուլկար պէտք չէ պահել Թուրքիա...:

Եւ, իրապէս, այս օրուան Թուրքիոյ մէջ Պուլկարներու կացութիւնը այնպէս է որ մօտ ատենէն փաստօրէն որ եւ է հետք պիտի չմնայ հոն Պուլկարներէն: Նախ որ՝ Թուրք հանրապետութեան կառավարութիւնը փակեց Թրքահպատակ Պուլկարներու տղոց նախակրթարանները, ու զանոնք ստիպեց օրէնքով ու տուգանքով, միայն Թրքական վարժարաններ յաճախել: Այս պայմաններուն մէջ Լոզէնկրատի եւ Խտրնէի մէջ վարժարան պիտի չունենանք, ուր մնացած են հազիւ 20—25 պուլկար ընտանիքներ, որովհետեւ Թուրքերը ամէն տարի Թրակիայէն բռնութեամբ կ'արտաքսեն պուլկար բնակիչները: Իսկ Քուրֆալը գիւղին մէջ (Չաթալճա) վեց տարի առաջ էր որ փակեցին պուլկարական վարժարանն ու եկեղեցին, եւ քահանայ Ստեփան Ռաչքովը, ուսուցիչ Անաստասովը եւ ուսուցչուհի Իվանովան ոստիկաններով վռնտեցին ու երկրէն դուրս հանեցին...: Վերոյիշեալ Խալիտ Էֆէնտին իր հռչակաւոր գրքոյկով Թուրք կառավարութեան կ'առաջարկէ Քուրֆալը գիւղէն արտաքսել բոլոր Պուլկարները: Շուտով, 600ի մօտ պուլկար ընտանիքներ ստիպուած պիտի ըլլան հեռանալ Պոլսէն, որովհետեւ Թուրք իշխանութիւնները չեն թոյլատրեր Պուլկարներուն՝ կաթ ու բանջարեղէն ծախել տուները կամ փողոցները, որպէս շրջուն վաճառորդներ, ու այդ իրաւունքը կուտան միմիայն Թուրքերուն: Ծանր է նաեւ Թուրքիոյ պուլկարահպատակներուն վիճակը, որոնք ծանրաբեռնուած են անտանելի տուրքերով, որպէս զի ստիպուին գաղթել Թուրքիայէն:

Այս պայմաններուն մէջ, կարելի՞ է խօսիլ եկեղեցքարանի մասին, երբ բուն մը Պուլկարներու համար իսկ կեանք չկայ, հակառակ անոր որ կը գրուի ու կը խօսուի բարեկամութեան եւ բարի դրացիական յարաբերութեան մասին՝ ընդմէջ Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ:

1932ի արտածումը

—.—

Արտածման դրասենեակը հրատարակեց 1932ի արտածման ընդհանուր ցուցակը, որ հիմնուած է մաքսատան եւ մենաշնորհի գործավարութեան վիճակագրութիւններուն վրայ:

Համաձայն այդ ցուցակին, Թուրքիա 1932ին արտածած է 28,844,253 քիլօ ծխախոտ. այսինքն՝ 1931էն 6 միլիոն 500,000 քիլօ աւելի. բայց, գինի անկման պատճառաւ, դրամը այս տարի քիչ մտած է ներս: 1931ին ծխախոտը բերած էր շուրջ 31 միլիոն ոսկի: Այս տարի՝ 28,900,000 ոսկի:

Զամիչ, անցեալ տարի, 30 միլիոն արտածուած էր. այս տարի 49 միլիոնէն քիչ մը աւելի, ու արժած է գրեթէ նոյն գումարը, — 10,544,305 ոսկի:

Ասոնցմէ զատ, այս տարի 2,075,172 ոսկիի բամպակ, 1,634,480 ոսկիի թիֆթիկ, 3,458,328 ոսկիի գարի, 1,284,132 ոսկիի բուրդ, 1,161,506 ոսկիի աֆիոն, 3,510,142 ոսկիի թուզ, 6,549,873 ոսկիի կաղին (կոտրած), 8,026,083 ոսկիի հաւկիթ, 1,137,438 ոսկիի գորգ, 469,225 ոսկիի բամպակի բոժոժ, 772 հազար 477 ոսկիի ձէթ արտածուած է: Այս նիւթերը, արժէքի տեսակէտով, այս տարի ինկած են: Մանաւանդ ձէթը: 1931ին 6միլիոն ոսկիէն աւելի ձէթ ծախուած էր (18 միլիոն քիլօ): Իսկ այս տարի հազիւ 2,500,000 քիլօ:

«Կազիին գործը»

—.—

Քանի մը օր առաջ, Պոլսոյ մէջ լոյս տեսաւ L'Œuvre du Gazi par Jean Weinberg: Այս ալպոմը շատ գեղեցիկ տպագրութիւն մը ունի եւ 500է աւելի նկարներ կը պարունակէ: Այսպէս՝ Կազին, Քեմալիմ եւ Ըսմէթ փաշաները, բանակի քննիչներ, Թուրք դեսպաններ, օտար դեսպաններ Թուրքիոյ մէջ, Թուրք մտաւորականներ, 1932ի էնկիւրին, դաշնագիրներու ստորագրման յատուկ նկարներ, Մուստաֆոյ ջինադաղարէն առդին եղած ազգային տօնակատարութեանց նկարները եւն. Ալպոմը պիտի ծառայէ փրոփականտի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երկաթուղի Երեւանէն Քանաքեռ

—.—

Քանաքեռի Ջրաելեկտրակայանին վարչութիւնը, դիւրացնելու համար ծանր մեքենաներու եւ գործիքներու փոխադրութիւնը դէպի Քանաքեռ, որոշեց երկաթուղիի գիծ մը հաստատել նոյն ուղղութեամբ: Գիծը պիտի անցնի Գետառչայի եզերքէն:

Արդէն սկսած են աշխատանքները, եւ կը յուսացուի, որ գիծը աւարտի մայիսին: Գծին շինութիւնը կը ղեկավարէ ճարտարագէտ Փիրումեան: Այս գործին համար վարկ բացուած է 300,000 րուբլի:

Երեւան-Քանաքեռ երկաթուղին պիտի կազմէ նախամասը Երեւան Աղստաֆա երկաթուղիի գծին:

Պէտք փոխե՞լ վերջապէս

—.—

«Խորհրդ. Հայաստան» (16 Յունուար) կը գրէ թէ Հայաստանի քաղաքներուն եւ գիւղերուն անունները «ճշդելու եւ ձեւաւորելու» նպատակով, կազմուած է յանձնաժողով մը, որուն կը մասնակցին Հ. Աճառեան, Ս. Լիսիցեան, Յ. Զօրեան եւ Զ. Կորկոտեան: Նախագահն է Մ. Աբեղեան:

Ի՞նչ կը նշանակէ «բնակավայրի անունները ճշդել ու ձեւաւորել», պիտի փոխե՞ն արդեօք, վերջապէ՛ս, անճոռնի անունները, որ տրուած են Հայաստանի զանազան գիւղերուն ու քաղաքներուն:

Փոփոխութիւններ կառավարութեան մէջ

— :-: —

Հայաստանի հողային գործավարութիւնը վերակազմելու ծրագրով, հողային գործավար նշանակուած է Գ. Եսայեան, փոխ - գործավարներ՝ Ա. Կոստանեան, Սիլանեան եւ Մուրադեան:

Ցորենի մշակութեան եւ անասնապահութեան խորհրդային տնտեսութեան լիազոր նշանակուած է Բաղրատ Ցարութիւնեան, փոխանորդ՝ Լեւոն Ուլիբէկեան եւ Յակոբ Տանին:

Բանուորագիւղացիական տեսչութենէն հրաժարած է Արամ Վարդապետեան:

Լենինականի սպանդանոցը

—.—

Որոշուած է ընդարձակել Լէնինականի սպանդանոցը, որուն շինութեան ձեռնարկուած է արդէն: Նոր սպանդանոցը, որ շինուած պիտի ըլլայ արդի ճարտարապետութեան պահանջներուն համաձայն, պիտի կարենայ ընդունիլ 1500 մեծ, 500 մանր անասուն եւ 500 խոզ: Միջոցներ ձեռք առնուած են՝ աւարտելու համար սպանդանոցը այս տարուան վերջերը:

Երեւանի հանրակառքը

—.—

Վերջապէս սկսաւ բանիլ Երեւանի հանրակառքը:

Յունուար 12ին կատարուեցաւ բացումը: Կէս օրուան մօտ, սաստիկ ցուրտին տակ սպասող բազմութեան մէջէն, կարգով անցան հանրակառքերը, որոնց առաջին զոյգին ճակատը, ելեկտրական երփներանգ լոյսերու մէջ, կը փողփողային Ստալինի եւ Խանջեանի լուսանկարները, եւ կառքերու երկրորդ զոյգին ճակատը՝ Անանեանի եւ Տէր Գաբրիէլեանի լուսանկարները:

Ողջոյնի եւ ցնծութեան աղաղակներու մէջէն կը լսուի Երզնկեանի ձայնը.

— Հանրակառքը այսօրուընէ կը սկսի աշխատիլ:

Նուագ, կեցցէներ եւ ծափահարութիւններ: Յետոյ ժողովուրդը կը նստի հանրակառքերուն մէջ, ուր կը տեղաւորուին նաեւ նուագածուները: Եւ հանրակառքերը շրջան կ'ընեն դանդաղօրէն, մինչ կառքերուն մէջէն կը հնչեն նուագարանները:

Երախաները կը ձայնակցին փողոցէն եւ բազմութիւնը, պատնէշ կազմած, կը հետեւի գնացքին:

Երեւանի Օփերային բացումը

—.—

Յունուար 20ին կատարուեցաւ Երեւանի պետական օփերային բացումը: Ներկայացուեցաւ Սպենդիարեանի «Ալմաստ»ը: Բեմավարներն էին Ստալերման եւ Գ. Բուդաղեան: Բեմադիր՝ Ա. Ս. Բուրջալեան, նկարիչներ՝ Մ. Սարեան եւ Մ. Արուտչեան, երաժշտական վարիչ՝ Ռ. Մելիքեան, պարի ուսուցիչ՝ Նիկոլսկի, Պրեսնիակով եւ Արիստակէսեան:

Այս առթիւ «Պրոլետար»ի մէջ Մ. Դարբինեան խանդավառ յօդուած մը ունի, հայ առաջին օփերային բացման նուիրած:

*** Վ. Թոթովենցի «Աստղաձորը» օփերայի պիտի վերածէ Ա. Տէր Ղեւոնդեան:

Գլուխ գործոցները ո՞ր տարիքներուն գրուած են

—.—

Տանթէ իր «Աստուածային կատակերգութիւն»ը սկսած է գրել 35 տարեկանին եւ աւարտած է 55ին: Արիստօ 42 տարեկան էր երբ հրատարակեց իր «Անզուսպ Ռոլանտը»: Ռապլէ 40 տարեկանին ծրագրեց «Փանտակրիւէլ»ը եւ վրան աշխատեցաւ 17 տարի: Շէյքսփիր «Օթէլլօ»ն գրած է 41 տարեկանին: Կէօթէ «Ֆաուսթ»ը սկսած է 41 տարեկանին: Ֆլօպէր «Սալամպօ»ն գրած է 41 տարեկանին: Ֆէնէլօն «Տելեմաք»ը գրած ատեն 43 տարեկան էր, Ժ. Ժ. Ռուսօ «Նոր Էլոյիզ»ը, Պալզաք՝ «Զարմիկն Փոնս»ը՝ նոյն տարիքին: Սէրվանթէս Տոն Քիշոթը հրատարակեց 50 տարեկանէն վերջ: 50 տարեկանէն վերջ գրած են՝ Միլտոն՝ «Կորուսեալ Դրախտ»ը, Լը Սաժ՝ «Ժիլ Պլաս»ը, Պէռնարտէն տը Սէն Փիեռ՝ «Պօղ եւ Վիրժինէ»ն, Լամառթին՝ «Կրացիէլլա»ն, Վ. Հիւկօ՝ »Պատիժները»: «Թշուառները» հրատարակուած են երբ Հիւկօ 60ը անց էր: Վոլթէր գրած է «Քանտիտ»ը 65 տարեկանին: Տոլստոյ «Յարութիւն»ը տուաւ 71 տարեկանին: Ռիշփէն՝ 77 տարեկանին հրատարակեց իր լաւագոյն գործերը: Մեր մէջ ահա Օշականը որ միջին տարիքէն վերջ իր մեծագոյն բաժինը կը բերէ մեզի:

ՄԱՄՈՒԼ

«Արմենիա»ն ալ մեծցաւ

—.—

«Արմենիա» շաբաթաթերթը, որ երկու տարիէ ի վեր կը հրատարակուի Պուէնոս Այրէսի մէջ, 1933ի յունուարէն ի վեր լոյս կը տեսնէ ընդարձակ ծաւալով — եօթը սիւնակ:

Այս առթիւ գրած խմբագրականէն մը կը քաղենք հետեւեալ հատուածները.

— «Ամիսներ առաջ, հետեւեալ ձեւով կը նախատեսէինք թերթի ապագան.—

« Ուրախութեամբ կրնանք յայտնել մեր ընթերցողներուն, որ թերթի նորակազմ վարչական մարմինը, հիմնադիր վարչական անդամներու ղեկավարութեամբ, կը մտածէ շատ մօտիկ ապագային թերթի ծաւալը ընդարձակել մէկ սիւնակով, զայն դարձնելով եօթը սիւնակնոց ընդարձակածաւալ օրկան մը: Յուսով ենք, որ ատոր պիտի յաջորդէ այն վերելքը, որ ունեցան մեր շատ մը մեծածաւալ օրաթերթերը: Այսինքն՝ ժամանակ մը վերածել եռօրեայի, հուսկ ուրեմն հրատարակել իբրեւ պատկառելի օրաթերթ մը, օրկան մը եւ բերանը հանդիսացող Հարաւ. Ամերիկայի հայ գաղութին:

« Այս գեղեցիկ նպատակին համար, հարկաւ, հայ գաղութն ալ իր բաժին պարտականութիւնն ունի: Նախ՝ ամէն մէկ հայ ընտանիք բարոյական պարտականութիւն մը պիտի սեպէ հայ լրագիր մը ունենալու իր սեղանին վրայ, հաւասար իրաւունքով օտար թերթերու: Յետոյ ամէն հայ ազնուօրէն կրնայ բարիք մը ընել իր ծանօթներուն եւ բարեկամներուն բայց իր ստացած հայ թերթն ու հայ գիրքը ձրի կարդացողներուն տրամադրելու չարութիւնը պէտք չէ որ ընէ»:

Այսպէս կը գրէինք հինգ ամիս առաջ ու հինգ ամիս յետոյ թերթի վարչութիւնը իր հանդիսաւոր խոստումը կը կատարէ ոչ թէ աւելցնելով մէկ սիւնակ, այլ թերթի ծաւալը ընդարձակելով աւելի քան 1ուկէս անգամ, զոհաբերութեան եւ աշխատանքի առաւելագոյն ճիգով:

Այս ծաւալով շաբաթաթերթ մը հաւասար է նախկին ծաւալով եռօրեայի մը, առաւել պատկառելի, բովանդակալի եւ խնամուած:

Այսօր իսկ չենք քաշուիր յայտարարելու, որ եթէ Հարաւ. Ամերիկայի 30,000ի հասնող հայ գաղութները փոքրիկ ճիգ մը ընեն քաջալերելու եւ խրախուսելու մեր ձեռնարկը, նորանոր բաժանորդներ տալով, օր մը «Արմենիա»ն պիտի դառնայ ընդարձակածաւալ օրաթերթ մը, հոգեւոր - մշակութային ամուր շղթայ մը մեզ իրար միացնող ու շաղկապող:

Եւ այդ աննիւթ կամուրջը պէտք է նետուի նախ՝ Պրազիլիոյ, Ուրուկուէյի եւ Արժանթինի հանրապետութիւններու մէջ համախմբուած զանգուածներու միջեւ, կապուելու համար մեր միւս հօծ զանգուածներուն եւ Մայր Երկրին:

Ու ներկայ մեր քաղաքական, ազգային ու ընկերային տագնապալի օրերուն ուրիշ ոչ մէկ զօդիչ կապ կայ, բաց ի մամուլէն ու գրականութենէն:

Այս երկու գործօնները մեր ժողովուրդի հոգեւոր չափանիշներ են:

Ասոր համար է, որ մենք գերկարեւորութիւն կուտանք մամուլին ու գրականութեան»:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

—.—

Շաբաթ գիշեր, Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարահանդէսը, Օթէլ Մոտէռնի մէջ՝ մեծ յաջողութիւն մը չունեցաւ նիւթական տեսակէտով: Մասնաւորաբար մեր հարուստներէն ոչ ոք բարեհաճած էր իր ներկայութեամբ քաջալերել սոյն պարահանդէսը: Բայց բացակաները շատ բան կորսնցուցին, որովհետեւ պարահանդէսը շատ լաւ անցաւ եւ ներկաները գոհունակութիւնը ունեցան խանդավառ եւ կանոնաւոր երեկոյթ մը վայելելու:

Երեկոյթին յայտագիրը պատրաստուած էր խնամքով, նախ՝ երկու նուագախումբերը, որոնցմէ մէկը՝ Արժանթինեանը մեծ յաջողութիւն գտաւ, ինչպէս կը սպասուէր: Մեր մեծ արուեստագէտը Պ. Ֆ. Ագազարեան ջերմագին ծափերու արժանացաւ ջութակի վրայ նուագած երկու կտորներով: Նշանաւոր թեան աշխարհի ախոյեան Պ. Աղաթօն, վարեց սուսերամարտութեան մեծարժէք մրցում մը 1928ի Միջազգային Ողիմպիականին ամերիկեան խմբակին պետ Տոքթ. Միլնըր եւ Տոքթ. Տըլիտժի միջեւ, որմէ յաղթական ելաւ վերջինը: Ներկաները խանդավառօրէն ծափահարեցին երեք մարզիկները: «Ֆանթեզիստ» Միքօթօր որ միեւնոյն ատեն երեկոյթին «յայտարարող»ն էր, ներկաները զուարճացուց իր մենախօսութիւններով եւ մեներգներով, իսկ ֆրանսացի արուեստագէտ մը Ruy Blasէն հատուած մը արտասանեց մեծ յուզումով:

Փրոֆ. Պ. Եազմուրեան կատարեց արդիական պարերու ցուցադրութիւն մը եւ ղեկավարեց «Փարանտօլ»ը որ մեծ զուարճութիւն սփռեց սրահին մէջ:

Յետոյ տեղի ունեցան պարի մրցումները մեծ կանոնաւորութեամբ: Տասներեք զոյգեր արձանագրուած էին, որոնք բաժնուեցան երկու խմբակներու եւ պարեցին «Թանկօ» ու «ֆօքսթրօթ», երկու նուագախումբերուն առաջնորդութեամբ: Ժիւրին որ կազմուած էր Պ. Թօլայեանէ, Փրօֆ. եւ Տիկին Եազմուրեանէ, Օր. Ա. Քէօլեանէ (Օր. Էդվիժ Ֆէօյյէր կէս գիշերուան մօտ հեռախօսով հաղորդեց կազմակերպիչներուն թէ կրիփի բռնուած ըլլալով չպիտի կրնար յարգել իր խոստումը) այս 13 զոյգերուն մէջէն զատեց վեց զոյգեր որոնք կրկին պարեցին միեւնոյն պարերը: Առաջնութիւնը շահեցան տ'Ալեքսի եւ իր ընկերուհին Օր. Փափազեան, իսկ երկրորդ եւ երրորդ եղող պարողներուն ընկերուհիներն էին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտապետ Պ. Գ. Յակոբեանի երկու աղջիկները: Արդիւնքներուն յայտարարութենէն վերջ ժիւրին բաժնեց նուէրները, որոնք այլազան եւ սիրուն էին. երեք զոյգերն ալ իբր յաւելուած ստացան երեք ձայնագրի «տիսք»եր, նուիրուած Արժանթինեան նուագախումբին պետ Փէզանթիի կողմէ:

Մարզական հասկացողութեամբ ծպտեալներու մրցումը տեղի չունեցաւ, որովհետեւ ոչ մէկը համարձակած էր ծպտուիլ Յունուարին մէջ. նոյնպէս ամերիկեան աճուրդը՝ որովհետեւ ներկաները պէտք եղած եռանդը ցոյց չտուին եւ արեւելեան զարդը մնաց հոն ուր էր: Ի վերջոյ տեղի ունեցաւ «քօթիյօն»ի շատ ճոխ բաշխում մը, եւ երեկոյթը վերջացաւ առաւօտեան ժամը 6ին:

Մէկ խօսքով՝ փայլուն եւ գեղեցիկ հանդէս, բայց նիւթապէս.. անփառունակ:

Ներկայ մը

ՆԿԱՐԻՉ ՀՐԱՆԴ ԱԼԵԱՆԱՔ

Այս տարի եւս «Անկախներու Սալոն»ին կը մասնակցին քանի մը հայ նկարիչներ, որոնց կարգին մեր աշխատակիցը, նկարիչ Հրանդ Ալեանաք:

«Լը Փթի Փարիզիէն»ի նկարչական քննադատը՝ Լուի Փայեար եւ «Լիպէրթէ»ի քննադատը՝ Շավանս կը գնահատեն Հր. Ալեանաքը, որ կուտայ «կենդանի եւ չափազանց արտայայտիչ» մէկ դիմանկարը վիպագիր Ժան տ'Ակրէվի:

Ընկերվարականներու ազգային խորհուրդը պիտի գումարուի կիրակի օր։ Այս առթիւ, Սէնի նահանգին դաշնակցային խորհուրդը ժողով գումարելով, ստուար մեծամասնութեամբ որոշեց չմասնակցիլ նոր դահլիճին։

ԻՆՉՈ՞Ւ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՒ ՏՈՔԹ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ընթերցողները կը յիշեն թէ Բարեգործականի ներկայացուցիչ Տոքթ. Հէքիմեան գնդակահարուած էր անցեալ տարի։ Բարեգործականի զեկոյցը կը հաղորդէր թէ ան մեռած է «եղերական» պարագաներու մէջ։ Իսկ Պ. Տէր Գաբրիէլեան երբ Փարիզ եկաւ, յայտնեց թէ չահագիտութիւն բրած ըլլալով, հակառակ երկրի օրէնքին, Թիֆլիս կանչուեցաւ եւ ճամբան հիւանդանալով մեռաւ Թիֆլիսի հիւանդանոցին մէջ։

Հայաստանէն նոր հասած ճամբորդ մը կը պատմէ մեզի.—

Կառավարութիւնը այսինքն Կէփէուն կամ հին Չեկան իմանալով թէ Տոքթ. Հէքիմեան ոսկի եւ դրամ ունէր, կ՚երթան կը խուզարկեն տունը եւ բոլորը կը գրաւեն։ Այս առթիւ կ՚ամբաստանեն թէ չահագիտութեամբ ձեռք բերած է այդ ոսկիները։ Արդէն որու քով որ ոսկի ըլլայ, կը բանտարկեն, եթէ դրամ մը չգանեն, մինչեւ որ խոստովանի եւ տեղը ցոյց տայ։ Հէքիմեան փոխանակ լռելու, երկու-երեք անդամներ խնդիր կը հանէ թէ ինք չահագիտութիւն չէր բրած եւ թէ այդ ոսկիները ունէր երբ եկաւ Խ. Հայաստան։ Ցետոյ կը պահանջէ որ քննութիւն բանան եւ ինք պատրաստ է օրինական պատիժը կրելու, եթէ ապացուցուէր իր դէմ եղած ամբաստանութիւնը։

Չեկան Հէքիմեանի այս դանդատներուն վերջ մը դնելու համար, կը ձերբակալէ զինքը եւ երեք օր յետոյ կը գնդակահարէ՝ զիշերանց։

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ.

Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ՚ունենայ ամէն Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէօնի ճիշդ դիմացը։

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի ընկերական ժողովը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19 rue Ampère, Cachan։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐԻ «Ջաւարեան» կէմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօլլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՁՈՒԼԱԼԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը հանդէպ Թուրքիոյ»։

Ժնեւի կոմիտէի կողմէ դաշուէի ազգային խնդիրներու շուրջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

■■■■■■■■

ԼԻՈՆԻ Մարմինին ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 3 Փետրուար, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Դրադարանը, 40 rue Pierre-Corneille, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը։

Կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՁՈՒԼԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ դեմոկրատիա, ֆաշիզմ, տիկտատուրա եւ պոլշեւիզմ

Հայր Վարդան Հացունի (Վենետիկ), Այրի Տիկ. Մարիամ Թէքէրճեան եւ զաւակը՝ Նուրհան, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Թէքէրճեան, Այրի Տիկ. Մարիամ Թէքէրճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Բէհեսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Ժամկոչեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Եսթեր Խշրեան (Նիս), Պ. Միքայէլ Ալէմշահեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Բիւլիւքեան (Թէհրան), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց թոռան, զաւկին, քրոջ, եղբօրորդւոյն եւ քրոջորդւոյն

ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷՐՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Յունուար 30ին, տասնը հինգամեայ ծաղիկ հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10ին, Պանեէօի իր բնակարանին մէջ, 95, rue des Meuniers, Bagneux։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պիյեանքուրի «Ջաւարեան» կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Արմենակ Պետինի՝ իր հօր դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 881 ֆրանք։
Միլան Գործ.— 108 լիր. 45։
Մարսէյլ, Ա. Շ.— 140 ֆրանք։
Մոնփելիէ, Մ. Ա.— 40։
Նիս, Գ. Թ.— 140։
Նիկոսիա, Մ. Հուտ.— 250։
Սեփթէմ, Տօն.— 140։

ԽՈՀՇԱՏԵՍՏ

Զ. Ո. ՄԻՐՈՒԹԵԱՆ փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը այսօր Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին ֆլորիայի վերնայարկը։ Նիւթը՝ «Բնագաւառին Մեծն Տիգրանի պատերազմներուն եւ քաղաքականութեան»։ Մէկ ժամ սինէմա։ Կը հրաւիրուին անդամները ու համակիրները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւմիւլճինայէն (Յունաստան) Փրլանթի Եղիաեան, ամուսինը՝ Իսկէնտէր, եւ աղջիկը՝ Արմինէ, կը փնտռեն իրենց ազգականը՝ Պապա Տիգրանը, կինը՝ Իւղաբեր, աղջիկները՝ Մաննիկ եւ Կիւլիւկ (Պրուսայի Քիրմասթի քաղաքէն)։ Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել H. Beurekdjian, Papeterie, Komotini, Grèce։

■■■

(Բարեգործականի Գրասենեակէն)

— Հաճի Մկրտիչ Ազատեան, 72, բիւ Էթիէն-Տօլէ, Ալֆորվիլ (Սէն), Ֆրանսա, կը փնտռէ քեռորդին Արամ Փիւնիւլեան, հօր անուն՝ Կարապետ, մօր անուն՝ Արմենուհի, Պրուսայի Քերամէթ գիւղէն. 24 տարեկան, որ չորս տարի առաջ կը գտնուէր Մուսուլի շրջանին մէջ Թիլիսքոփ գիւղը Արաբներու քով։

— Տիկին Աղնիւ Պետրոսեան, 164-08 South St. Jamaica L. I. N. Y. U. S. A. կը փնտռէ Թոքաթցի Նազար Պետրոսեան, որ 1895ին Թոքատէ մեկնած է Իզմիր, ուր հաստատուած եւ ընտանիք կազմած է։ 22 տարի Իզմիր բնակելէ ետք, 1917ին զինուոր առնուած է Թրքական բանակին, 43 տարեկանին։ Եղած է Պաղեստին։ Արհեստով նախիր է (նախուճը)։ Կինը ող... երեք զաւակներով — Երուանդ, ... դունի եւ Հայկ, եւ կը գտնուին ... բոյլիշեալ հասցէին, Նիւ Եորք։

— Տիկին Գայիանէ Պապիկեան Կէյվէցի, c/o K. Thomasian, ... 3rd Ave. Watervliet, N. Y. U. S. A. կը փնտռէ զաւակները՝ ... եւ Թագուհի Պապիկեան, որ 1915ին Իզմիտէն տարագրուած Տէր Զօր։ Ստոյգ լուր տուողին տոլար պարգեւ պիտի արուի։

— Եղիա Թումասեան, Տիվր... Արամ Թաղ գիւղէն, 2124 3rd ... waterviete, N. Y. U. S. A. փնտռէ Ոսկի, Մանուկ, Զան... եւ Արշալոյս Թումասեանները, որ 1915ին տարագրուած են։ Ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 25 տոլար պարգեւ պիտի տրուի։

— Ոսկան Գուզունեան, Պ... Լառնաքա (Կիպրոս), կը փնտռէ մայրը Ապէր Գուզունեան եւ քոյրը Ալեքսան Գուզունեան, այժմ 46 տարեկան է։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

■■■■■■■■

ՖՐԱՆՍԱ—1915

— Կը պատկանի՞մ ... նորէն բաէ, ի՞նչ ըսիր...

— Այսինքն դուն խորհրդանշանն ես քեզմէ աւելի մեծ բանի մը. հասկըցա՞ր։

Լիան գլուխը թօթուեց ապշած։

— Բան մը որուն կ՚երթայ մարդ ակամայ։ Բան մը որուն անկարելի է չվստահիլ ու չհաւատալ։

— Նոյն խօսքերը տուած ես դեռ, ըսաւ Լիան ժպտելով։

— Ձեռքս չէ, ինչ ընեմ։

— Չե՞ս հաւատար այս պատերազմին։

— Կ՚ատեմ զայն։

— Չե՞ս կարծեր որ անոր վախճանը պիտի ըլլայ աւելի մեծ ու զօրաւոր քան քու խօսքերդ։

— Իսկ դո՞ւն, այդպէ՞ս կը կարծես։

— Չեմ գիտեր. ըսած եմ ուրիշ անգամ որ կը ճանչնամ մարդիկը. գիտեմ թէ ինչ են անոնք. դաւանանքը արժէք չունի իրենց համար երբ կեցած են այն բաներուն առջեւ զորս կ՚ուզեն իւրացնել. բայց դո՛ւն...

Լիան ձեռքերուն մէջ առաւ Ժորժի երեսները եւ ըսաւ.

— Չեմ գիտեր, բայց դուն վախ մը ունիս։

— Այո՛, ունէի. ունիմ տակաւին։

— Ամէն մարդ ունի այդ վախը. ես ալ ունիմ։

— Ի՞նչ վախ։

— Ես ալ չեմ գիտեր։ Խնդրեմ, ա՛լ չխօսինք այս նիւթերուն վրայ. չեմ ուզեր։ Դուն դուռին առջեւը գնա՛ եւ սպասէ ինծի. նայէ՛, պատրաստ է ինքնաշարժս։ Ես հիմա կուգամ ու միասին կ՚երթանք ճաշելու։

— Ես ճաշել չեմ ուզեր։

— Ես անպատճառ պէտք է ճաշեմ։ Ճաշարան մը կայ ուր կ՚երթամ ամէն գիշեր։

— Ցե՞տոյ։

— Ցետոյ միասին կ՚երթանք Նէօյի՝ իմ տունս։

3.

Լիան տարաւ զայն «Թուր տ՚Արժան» ճաշարանը։ Այնքան հռչակ հանած էր ան Փարիզի մէջ որ ճաշարանին տէրը, Պ. Ֆրէտէրիք անոր անունով մկրտած էր իր անուշեղէններէն մէկը — կարկանդակ Մաթա Հարի։

Դիւրազգածութիւնը զոր ունեցած էր Ժորժ բաղդատելով իր հասարակ զինուորի համազգեստը, Լիանի շքեղ արդուզարդին հետ, փարատեցաւ անմիջապէս։ Ցիմար բան ըրեր էր երբ փորձեր էր համոզել աղջիկը որ չերթար այդ ճաշարանը. թէեւ իր պնդումները ոչ մէկ տարբերութիւն ըրած չէին. Լիան ականջ կախած չէր անոր խօսքերուն։ «Պէտք է երթամ, Պ. Ֆրէտէրիք ինծի կը սպասէ», ըսեր էր ան։ Բայց ինչո՞ւ, Պ. Ֆրէտէրիքի հրամաններո՞վ կը շարժէր Լիան։

— Կը յիշե՞ս այն փոքրիկ ճաշարանը ուր տարիր զիս վերջին գիշերը. հիմա ե՛ս պիտի տանիմ քեզ։

Ժորժ պատմեց թէ այնտեղ գացեր էր այդ օրը ու ճաշեր էր նոյն սեղանը։

Ինքնաշարժին բարձերուն մէջ թաղուած կ՚անցնէին Բէ տը լա Թուրնէլէն։ Տղուն աչքերուն մէջ նայեցաւ Լիան ու հարցուց.

— Ինծի համա՞ր գացիր հոն։

— Հապա որո՞ւ համար։

Բռնեց Ժորժի ձեռքը։

— Կը յիշե՞ս այն գիշերը երբ մատանին անցուցիր մատս. խակապէս ամուսնանա՞լ կ՚ուզէիր հետս։

— Չի հաւատացի՞ր։

— Այն օրերուն, այո՛, հաւատացի. բայց ամուսնութիւնը երկար կը տեւէ, գիտեմ. արուեստագէտ ես վերջապէս ու կը վազես այն բաներուն ետեւէն զորս չես կրնար բռնել։ Անգամ մը որ բռնեմ քեզ, ա՛լ չես կրնար փախչիլ. աւելի լաւ չէ՞ այսպէս...

Ի՞նչ պատասխան կրնար տալ։

Անառարկելի իմաստութիւն մը կար այդ աղջկան վրայ. ճիշդ էր ըսածը։ Երեք օր ունէր միայն. պիտի մոռնար ամէն ինչ բաց ի Լիանէն։ Անոր հետ էր հիմա, սակայն իրը չէր այդ աղջիկը։

Մտացրիւ վիճակ մը ունէր Լիան երբ ներս մտան ճաշարանէն. մէկը փնտռելու երեւոյթ մը։ Ինչո՞ւ չէ, շատ բնական էր այդ։ Ուրկէ՛ ուր Ժորժ եկած էր ընդմիջելու սովորական ընթացքը անոր կենցաղին. անշուշտ առաջուան պէս ազատ չէր կրնար ըլլալ ան. հանրածանօթ մէկն էր, բոլորը կը ճանչնային զինքը։ Փողոցին մէջ անգամ Ժորժ լսեր էր անոր անունին փսփսուքը — նայեցէ՛ք, Մաթա Հարին է որ կ՚անցնի։

Աչքերովը մէկը կը փնտռէր, երբ միասին գացին սրահին այն անկիւնը զոր Պ. Ֆրէտէրիք յատկապէս կը պահէր Լիանի համար։ Ամէն պարագայի մէջ առանձին նստան։ Ո՛վ ալ ըլլար անոր փնտռած մարդը տակաւին չէր եկած։

Եւ սակայն, մտադրադ էր Լիան։ Տղան չկրցաւ իր վրայ կեդրոնացնել անոր ուշադրութիւնը. թերեւս իրաւունք ալ չունէր։ Ժորժ երբեք ինքնավստահ եղած չէր այդ աղջկան հետ։ Հիմա, կեանքն ալ անապահով բան մըն էր անոր համար։ Ուրախ էր միայն որ անոր հետ էր եւ կրնար հիացումով դիտել զայն։ Փարիզ գալէն առաջ միտքէն անգամ անցուցած չէր որ կրնար իր արձակուրդի օրերը վայելել Լիանի հետ։

Ամէն անգամ որ սրահին դուռը կը բացուէր, Լիան իր աչքերը կը ձգէր այն կողմը. կը տարուէր հիանար կարծես իր ամբողջ էութեամբ։ Անթափանցելի քող մը կար իրենց միջեւ։

— Մէկո՞ւ մը կը սպասես, հարցուց վերջապէս Ժորժ։

Զարմացաւ Լիան ու խնդաց։

— Ամէն անգամ որ դուռը կը բացուի, կը նայիս։

— Օ՛հ, ոչինչ. սովորութիւն պարզապէս. այստեղ եմ ամէն գիշեր։

— Բայց չպիտի զարմանայի մէկու մը սպասէիր։

— Կը կարծե՞ս որ քեզի հետ բերէի, սիրելիս, եթէ...

— Ո՛չ, այդ ըսել չեմ ուզեր. միայն թէ ի՛նչպէս կրնայի մտնել քու կեանքէդ ներս, այնպէս յանկարծ ու ազատ գտնել քեզ։

— Օ՛հ...

— Ոչ մէկ բան չպատմեցիր քու մասին։

— Ո՛չ։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

■■■ LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

2 Février 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2102

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՀԻԹԼԵՐԵԱՆ ԿԷՍ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Անցած տարուան կրկնակի ընտրութիւնները հիթլէրեան յաղթանակներ ապահովեցին, առանց սակայն հիթլէրեան կառավարութիւն մը ապահովելու Գերմանիոյ նոր հեղեղային մեծ հոսանքին:

Անցած տարի վայրկեանէ վայրկեան կը սպասուէր գերմանական ներքին արիւնալի յեղափոխութեան մը: Սակայն իրարու դէմ կեցած ուժերը, հակառակ ցնցող պոռթկումներու, մնացին պետական իմաստութեան ու ժառանգական կարգապահութեան սահմաններուն մէջ:

Նախագահ Հինտէնպուրկ, թէեւ իր համակրութեամբ հակուած դէպ ի ազգայնական եւ պահպանողական տարրերը, կրցաւ ըմբռնել իրեն տրուած քուէներուն իմաստը, քուէներ, որ կուգային Սահմանադրութեան պաշտպան մեծ հոսանքներէն, Հինտէնպուրկի յաղթանակը ապահովելու Հիթլէրի կլանող վերելքին դէմ:

Հինտէնպուրկ, իր անցեալի հմայքով եւ ներկայի վայելած վստահութեամբ զօրաւոր կայմը եղաւ, ալեկոծուած հոսանքները հաւասարակշռելու: Սահմանադրական տարրերը խորհրդարանին մէջ մեծամասնութիւն չունէին: Իսկ պահպանողական եւ ծայրայեղ ազգայնական տարրերը փոքրամասնութիւն էին: Հիթլէրեան հեղուտը կը վարէր, սակայն բացարձակ մեծամասնութիւն մը ձեռք բերելու վերջնական յաղթանակը կը մնար հեռուն:

Այս երեք ուժերու բախումին զուգընթաց, բոլորովին քովընտի, բայց միշտ վտանգաւոր՝ կը բարձրանար համայնավար հոսանքը:

Այս կացութեան մէջ, յեղափոխութիւն մը կրնար պայթիլ ամէն վայրկեան եւ կրնար ծանր կռիւներու դուռ բանալ: Կողմերը լաւ կազմակերպուած բանակներ էին, ու բախումը պիտի դառնար խիստ ցնցող: Հինտէնպուրկ, այս պայմաններուն մէջ, կը մնար միակ իրաւարարը: Գերմանիան հանդուրժեց ծերունազարդ նախագահի այս գերագոյն դերին, որովհետեւ դահավէժ յեղափոխութենէ մը վախցաւ: Ու նախագահը անցած տարուան մայիսէն մինչեւ այսօր կրցաւ երկրի ներքին ցնցումները, հանդրուան առ հանդրուան, տանիլ ու սահմանափակել:

Սահմանադրութիւնը պահպանել (գոնէ յարաբերական չափով) ու տիրական եւ տեւական նախագահական կառավարութիւն մը պահել Գերմանիոյ գլխին կարելի չեղաւ: Թէեւ այդ քաղաքականութեամբ կարելի եղաւ Հիթլէրը իր յաղթական վազքին մէջ կասեցնել եւ չթողուլ որ, տաք տաք տիրանայ իշխանութեան:

Այս բոլորը հաւասարակշռութեան պահպանում մըն էր, առանց սակայն բնականոն քաղաքական կեանք մը ստեղծելու: Անկարելի էր սահմանադրական խառն դահլիճ մը կազմել: Անկարելի եղաւ ֆոն Փափէնի եւ Շլայխէրի դահլիճներու պահպանումը, առանց Հիթլէրի բարեացակամութեան: Անկարելի է նաեւ հիթլէրեան միապաղաղ դահլիճի մը գոյութիւնը: Բայց հիթլէրեան հոսանքը հրաբխային ուժ մըն էր, իր հրամայական պահանջներով:

Բազմաթիւ փորձեր եղան Հիթլէր պահպանողական դահլիճի մը կապելու եւ հետզհետէ սպասելու, կամ օգտագործելու այդ ուժը: Հիթլէր մնաց անդրդուելի: Ան կ'ուզէր վարչապետ ըլլալ, լիովին գոհացում տալու իր ստեղծած շարժումին:

Իսկ Հինտէնպուրկ, մնաց անդրդուելի Գերմանիոյ բախտը յանձնելու Հիթլէրին:

Ու հասաւ նոր անակնկալը որ բոլոր երեւոյթներէն կ'երեւի թէ ֆոն Փափէն եփած ապուրն է, որուն, վերջապէս, համաձայնած է պահպանողական եւ խիստ խոհեմ նախագահը:

Երկար ու յամառ պայքարներէ յետոյ, Հիթլէրն ահա վարչապետ: Բայց վարչապետ խառն դահլիճի մը, ուր մեծամասնութիւնը պահպանողական եւ ծայրայեղ ազգայնական տարրերը կը կազմեն:

Հիթլէրի վարչապետութիւնը անշուշտ յաղթանակ մըն է հիթլէրեան շարժումին, բայց կէս յաղթանակ մը: Որովհետեւ վարչապետ Հիթլէրը շրջապատուած շատ ուժեղ տարրերով, որոնք աւելի վստահութիւն կը ներշնչեն Հինտէնպուրկին: Փաստօրէն Գերմանիոյ նախագահը ամէնէն վերջին զիջումն ըրած է Հիթլէրին, կոչելով զայն վարչապետութեան պաշտօնին, այն պայմանով որ ան փակուի զսպիչ դառագեղի մը մէջ, եւ հնարաւորութիւններ չունենայ հիթլէրեան տիրապետութեան մը կամ տիկտատուրայի մը:

Հիթլէրեան ուժը կուտակուած հրաբուխ մըն էր: Այդ շարժման ելոյթները եկան մեծ ուժգնութեամբ եւ կ'ուզէին խորտակել անցեալ կառավարութիւններու պատուարները: Քաղաքական դասաւորութիւնները կրցան որոշ ժամանակ թումբ կանգնել Հիթլէրի յաղթական քայլերուն առջեւ: Անոր թափը կոտրեցաւ, հեղեղատը մեղմացաւ: Բայց մնաց իր ուժին մէջ, միշտ վտանգաւոր: Հինտէնպուրկ, Ֆոն Փափէնի եւ Հիւկէնպէրկ ցանցին մէջ ձգելով Հիթլէրը, նախ կ'ուզէ որոշ հունի մէջ մտցնել այս վայրի ուժը, յետոյ՝ կափարիչը բանալով, կը յուսայ հրաբուխը սպառել կամ անուժ դարձնել: Մէկ խօսքով կառավարական դառագեղի մէջ կրթել գազանը եւ դարձնել անվնաս:

Այս ալ միջոցներէն մէկն է վարկաբեկելու Հիթլէրեան շարժումը եւ երկրի ղեկավարութիւնը վերջնական օրէն յանձնել Ֆոն Փափէններուն՝ վերջ տալով պարլամենտական վտանգին:

Սակայն Հիթլէրն ու իր կողմնակիցները երբ կը զիջին այս կիսատ յաղթանակին, ունին իրենց հեռաւոր նպատակները: Իրենք ալ իրենց կարգին պիտի աշխատին ամրացնել գրաւած դիրքերը, չեզոքացնել ներկայ շրջապատը եւ հասնիլ միապաղաղ Հիթլէրեան կառավարութեան մը:

Ուրեմն Հինտէնպուրկի եւ Հիթլէրի պայքարը կը շարունակուի: Միւս ուժերու դասաւորութիւնն ալ իր կարգին:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹԵՐԸ

—•—

Մեծն Բրիտանիոյ հանրային կարծիքը յուզուած է Հիթլէրի վարչապետութեան պատճառաւ:

«Թայմզ» կը գրէ.— Անկասկած մաղթելի է որ Հիթլէրը, որպէս պաքգլուխ գերման խորհրդարանի մեծագոյն կուսակցութեան — Նազիներու— ցոյց տայ որ ինքը աւելին կ'արժէ քան սովորական հռետոր մը եւ կամ փրոփականտիստ մը: Մտատանջութեամբ պիտի հետեւին անոր քայլերուն մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի մէջ, ուր անխուսափելի երեւոյթին հետ հաշտուած կ'երեւան: Իսկ «Մանչէսթըր Կարտիըն» երկիւղ կը յայտնէ, որ Հիթլէր կ'արողանայ իրագործել իր խոստումները ազգային եւ միջազգային ճակատին վրայ:

Որքան վերապահ են Անգլիոյ մէջ, նոյնքան խանդավառ են Իտալիոյ՝ Մուսոլինիի հայրենիքին մէջ:

Ֆաշիստ թերթերը ամէնքն ալ միաբերան կ'ողջունեն յանձինս Հիթլէրի երիտասարդ եւ նոր Գերմանիան, որ խորհրդարանական հին ըմբռնումները խորտակելով՝ խոյացաւ դէպ ի լուսաւոր ապագան: Պատմական նոր դարաշրջան մըն է որ կը բացուի Գերմանիոյ համար: Խորտակուած պիտի նըկատել Վայմարի Սահմանադրութիւնը եւ Սոց. Դեմոկրատ կուսակցութիւնը: Եւրոպայի վերակազմութեան բոլոր վճռական ազդակներն են, որ կ'արժէքաւորուին:

Իսկ Հիթլէրի առաջին հայրենիք՝ Աւստրիոյ մէջ, մեծ տպաւորութիւն թողուցած է Հիթլէրի վարչապետութեան կոչումը:

Հիթլէրական օրկան՝ «Տէր Քամփֆրուֆ» բացառիկ թիւ մըն է հրատարակած, որուն մէջ կ'ըսէ.— Գերմանիոյ պատմութեան համար, տասնամեակի՝ զուգէ եւ դարերու վճռական դարձակէտ մըն է Հիթլէրի յաղթանակը, որ գերման ժողովրդի ապրելու կամքը կը յատկանշէ:

Աւելի քան անսպասելի է ամերիկացի անուանի ծերակուտական Պորայի կարծիքը.— Հիթլէր – Հինտէնպուրկ զուգադրութիւնը պիտի կրնայ կառավարել գերման ժողովուրդը: Ես կը կարծեմ որ Հինտէնպուրկը բոլոր ժամանակներու մեծ մարդը պիտի մնայ: Ես հետզհետէ այն տպաւորութիւնը կը ստանամ, որ Հիթլէր աստիճանաբար կը մօտենայ գերման ժողովրդի շահերուն, մանաւանդ պատերազմական պարտքերու եւ Վերսայլի դաշնագրի վերաքննութեան առթիւ, որ իրապէս անհրաժեշտ է յանուն միջազգային խաղաղութեան:

Ֆրանսայի հանրային կարծիքը, աջ թէ ձախ, Հիթլէրի վարչապետութեան մասին նոյնն է:

Գրեթէ ամէնքն ալ անձկութեամբ են լեցուած եւ քաղաքական ծանր բարդութիւններ կը սպասեն: Կ'ենթադրեն, որ Գերմանիան ոստում մը ըրաւ անծանօթ ուղղութեամբ:

«Թան», կիսապաշտօնական թերթը կը գրէ.— Վերջապէս «հրաշագործ»ը իշխանութեան գլուխ անցաւ: Ինչ ալ ըլլայ, հիթլէրական փորձը, յետ պատերազմեան խիզախ դարձակէտ մըն է: Վարչապետ Հիթլէրը դժուարին պայմաններու մէջ պիտի գործէ խորհրդարանէն ներս: Կաթոլիկ կեդրոնի աջակցութիւնը անհրաժեշտ պիտի դառնայ օրինական մեծամասնութիւն ունենալու եւ կանոնաւոր պայմաններու մէջ գործելու համար: Եթէ այդ մեծամասնութիւնը չի գոյանայ, արդեօք Հինտէնպուրկը պիտի համաձայնի՞ լուծել տալ խորհրդարանը, որ մերժած էր փոն Փափէնին եւ փոն Շլայխէրին: Պիտի համաձայնի՞ որ հիթլէրական տիկտատուրան հաստատուի, որմէ կը խուսափէր: Պիտի կրնայ ընդդիմանալ վարչապետի մը, որ իր ետեւ ունի գերման ժողովուրդի մէկ երրորդը: Բաց ի այդ ի՞նչ պիտի ըլլան այն խորունկ հակազդող ուժերը, որ Հիթլէրի իշխանութիւնը չպիտի կրնան մարսել: Թէպէտ Սոց. Դեմոկրատ կուսակցութիւնը քաղաքականապէս ուժասպառ է եղած, բայց կան արհեստակցական հսկայ միութիւնները, որոնք — կ'ապահովցնեն — կրնան գործակցիլ կոմունիստներուն հետ եւ ջախջախիչ ուժ մը դառնալ: Նազիներուն յաղթանակը հաւանօրէն շատ հեռուն չերթար:

Քաղաքական գետնի վրայ Հիթլէր չպիտի կրնայ իրագործել իր խօլական եւ անյարիր ծրագիրները, որովհետեւ յուսալքուած ու ճնշուած ժողովուրդը չպիտի հետեւի անոր:

Տնտեսական գետնի վրայ նորքին նախարար Ֆրիկ, կը յայտարարէ թէ «Ուժեղ իշխանութեան նոր քաղաքականութիւնն է կարգ ու խաղաղութիւն հաստատել եւ ապրիլ բոլոր երկիրներու հետ որպէս բարեկամ»:

Մենք կը հաւատանք աւելի իրենց գործին քան թէ խօսքին: Հիթլէր եթէ դրական գործ չկրնայ հանդէս բերել, ողբալի անկում պիտի կրէ իր նախորդներուն պէս:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԿԸ ՏՕՆԷ ՀԻԹԼԷՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

—•—

Պերլինը անօրինակ խանդավառութեամբ կը տօնէ Հիթլէրի նախարարապետութիւնը:

Նազիներն ու Պողպատէ Սաղաւարտակիրները ջահերով ու դրօշակներով Յաղթական Կամարին տակէն անցան ի պատիւ ծերունի Հինտէնպուրկի եւ «գեղեցիկ» Ատոլֆի: Ազգային քայլերգը՝ «Գերմանիա ամէն բանէ վեր», կը թնդացնէր Պերլինի փողոցները:

Թղթակից մը կ'ըսէ թէ՝ «Կատարեալ մարդկային հեղեղ մըն էր որ կը խուժէր: Կառավարական թաղի փողոցները հոծ բազմութիւն մը խռնըւած՝ ազգային մոլուցքէ մտրակուած թափօր կը կազմէր եւ Հիթլէրի փառքը կ'երգէր»:

Պերլինը ապրեցաւ ազգային խանդավառութեան այնպիսի վայրկեաններ, որ երբեք չպիտի մոռնայ:

Կէօրինկ՝ Հիթլէրի աջ բազուկը, ինքնամոռացութեան վայրկեանի մը մէջ ըսաւ.— *Մենք կ'ապրինք պատմական այնպիսի օր մը, որ շատ կը յիշեցնէ 1914ի օգոստոսեան օրերը*...:

ՎԻԼՀԷԼՄ ԿԸ ՏԵՆՉԱՅ ...

—•—

Հետզհետէ միապետական ախորժակները կը բացուին:

Վիլհէլմ անուշ երազներ կը տեսնէ իր աքսորավայրին մէջ: Երբ լսեց որ Հիթլէր վարչապետ է եղած, թէպէտ հիւանդ, անցաւ հեռախօսին գլուխը տեղեկութիւններ առնելու: Մայրաքաղաքէն ստացած լուրերը այնքան գոհացուցիչ էին, որ արքայական ընտանիքը խանդավառութեամբ պարուրուեց: Ամէնքն ալ կը կարծեն, որ մօտ է իրենց վերադարձը, մանաւանդ որ գիտեն թէ թագաժառանգը մեծ ազդեցութիւն ունի Հիթլէրի վրայ:

Բաց ի այդ Վիլհէլմի դաւադրութեան կը վերագրուի փոն Շլայխէրի անկումը: Իր 74ամեայ տարեդարձի տօնակատարութեան առեն թագուհիի ճառը Պերլինի թերթերուն մէջ տպուեր է եւ փոն Շլայխէր չէ արգիլեր:

Վիլհէլմ կը տենչայ իր կորցրած գահը անգամ մըն ալ վերստանալու եւ Հօհէնցոլէրններու փառքն յաւերժացնելու ...:

Իրաւացի է Աւստրիական թերթի մը յայտարարութիւնը թէ՝ «Գերմանիան կը գտնուի ճակատագրական անկիւնադարձի մը առջեւ, ամէն բան կրնայ ըլլալ այսուհետեւ, — քաոս, տիկտատուրա, քաղաքացիական պատերազմ կամ համր համակերպում»:

Գերմանիոյ նոր դիմագիծը պիտի փոթորկէ իր շրջապատի ազգերը ինչպէս նաեւ իր ներքին կեանքը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տալատիէի դահլիճը կազմուած

Վօքլիւզի երեսփոխան Տալատիէ պաշտօնապէս կազմեց իր դահլիճը եւ իր աշխատակիցները ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահ Լըպրէնին:

Դահլիճը հետեւեալ կազմն ունի.— Վարչապետ եւ պատերազմական նախարար՝ Էտուար Տալատիէ, արդարութեան՝ Փընեանսիէ, արտաքին գործոց՝ Փոլ Պոնքուռ, ներքին՝ Շօթան, ելմտական՝ Ժոռժ Պօնէ, պիւտճէի՝ Լամուռէօ, հանրօգուտ շինութեանց՝ Փականօ, առեւտրական՝ Լուի Սէռ, ծովային Ժ. Լէյկ, ծովային առեւտուրի՝ Ե. Ֆռօ, օդային՝ Փիէռ Քօ, Թղթատարական՝ Լօրան էյնաք, կրթական՝ տը Մօնզի, գաղթային՝ Ալպէր Սառօ, գիւղատնտեսական՝ Հ. Քէօյլ, Թոշակներու՝ Միէլէ, աշխատանքի՝ Ֆրանսուա Ալպէր, առողջապահական՝ Տանիէլու, իսկ օգնական – նախարարներ՝ վարչապետութեան՝ Կի լա Շամպըր, ազգ. խնայողութեան՝ Փաթընօթռ; հանրօգուտ շինութեանց՝ Փիէռ Ափէլ, պատերազմական՝ Իւլէն, ազգ. դաստիարակութեան՝ Իփօլիթ Տիւքօ:

Տալատիէի դահլիճը բաղկացած է 18 նախարարներէ եւ հինգ օգնական – նախարարներէ, որոնցմէ 11 արմատական ընկերվարականներէ եւ մնացածները ձախ հոսանքի ներկայացուցիչներէն: Իսկ ըստ զբաղումի՝ 10 իրաւաբան, 4 հրապարակագիր եւ հանրային գործիչ, 3 կաճառի անդամ, 1 բժիշկ, 1 ճարտարագէտ, 1 ծովային սպայ, 1 թերթերու տնօրէն, 1 դատական խնդրապետ եւ 1 արդիւնաբերող:

Անգլեւպարսկական կնճիռը

Ժընեւի մէջ, բրիտանական եւ պարսկական կառավարութեան միջեւ կատարուող բանակցութիւնները յաջողութեամբ առաջ կը տարուին, Անգլեւպարսիկ ընկերութեան կնճիռին առթիւ:

Ցոյս կը յայտնուի, որ կողմերը երկուստեք համաձայնին եւ իրենց վճիռը ենթարկեն Ազգերու Դաշնակցութեան վաւերացնելու համար:

Չինաճապոնական վէճը

Չինական պատուիրակութեան Նանքինէն ստացուած տեղեկութեան համաձայն, ութ, տասը եւ տասնեւչորրորդ ճափոնական զօրաբանակները, բաղկացած 30,000 զինուորէ, Սէուլէն երկաթուղիով անցան Մանչուրիա երթալու համար: Տարակոյս չկայ, որ այս ուժերը Ժէօլի վրայ յարձակելու համար են:

Դարձեալ մակեդոնական սպանութիւն

Հայլէ Թանաքը չորցած էր կոմունիստ երեսփոխան Թրայքօվի սպանութեան, ահա կը վիրաւորուի ծանրօրէն Իվան Տիմիթրով, նախկին փրօթօկէրօվիստ եւ Թրայքօվի ազգական, որ կոմունիստ կուսակցութեան միացած էր:

Փրոֆ. Օլտէնպուրկի յոբելեանը

Խորհ. Միութեան գիտութեան Ակադեմիան փետր. 1ին պիտի տօնէ յայտնի արեւելագէտ գիտնական Օլտէնպուրկի 70ամեայ յոբելեանը: Իր բարեկամներու եւ աշակերտներու նախաձեռնութեամբ հատոր մը լոյս տեսած է այդ առթիւ: Օտար բազմաթիւ արեւելագէտներ շնորհաւորական նամակներ են ուղղած: Օլտէնպուրկի մօտիկ բարեկամ եւ Գօլէժ տը Ֆրանսի փրոֆ. Սիլվէն Լէվի Լէնինկրատ գացած է:

Օլտէնպուրկ Կերենսկիի կառավարութեան ժամանակ կրթական նախարար եւ միաժամանակ Ակադէմիայի մշտական քարտուղարն էր:

Խորհ. կառավարութիւնը անոր ալ հանգիստ չի ձգեց: Դատապարտուեցաւ որ չուզեր տրամադրել եւ կը պահէ ցարական ընտանիքին վերաբերող բազմաթիւ փաստաթղթեր: Ասիկա պատճառ դարձաւ որ Ակադեմիան «զտման» ենթարկուի եւ Օլտէնպուրկ զրկուեցաւ իր պաշտօնէն:

Հնգամեայ ծրագրի գործադրութեան առթիւ պահանջուեցաւ որ բոլոր գիտնականները իրենց օրինականութեան ապացոյցները տան: Օլտէնպուրկ համակերպեցաւ եւ հետզհետէ յարաբերութիւնները շտկուեցան իր եւ իշխանութեան միջեւ:

Եւ ահա իր այս յոբելեանը, բարւոք յարաբերութեան լաւագոյն ապացոյցներէն է, որ խորհ. իշխանութիւնը նախաձեռնարկ է եղած:

ՌՈՒԶՎԷԼԹ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

Լոնտոնէն ստացուած լուրերուն համաձայն, անգլեւամերիկեան բանակցութիւնները պատերազմական պարտքերուն առթիւ հաւանօրէն աւելի երկարաձգուին քան նախատեսուած մարտի երկրորդ շաբաթը:

Վճռապէս կը յայտարարեն, որ Ռուզվէլթ տրամադիր է *մօրաթօրիոմ* տալ Անգլիոյ յունիս 15ի վճարման համար եւ բարեկամաբար կարգադրել պատերազմական պարտքերը:

Ռուզվէլթի եւ Ամերիկայի անգլիական դեսպան Սըր Ռոնալտ Լէնտսէյի միջեւ մղուած բանակցութիւնները լաւ արդիւնքներ են տուած:

ԻՏԱԼԻԱ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐԸ

Իտալական կառավարութիւնն եւս յանձնարարեց Ուաշինկթընի իր դեսպանին, որ յայտնէ ամերիկեան կառավարութեան թէ կ'ընդունի իր հրաւէրը պատերազմական պարտքերը կարգադրելու եւ իր պատգամաւորները կը ղրկէ մարտ ամսուն:

ԽՐՈՒԱԹՆԵՐՈՒ ՊԵՏԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Խրուաթներու եւ ընդդիմադիր կուսակցութեան պետ Տոքթ. Մաչէք, ձերբակալուած է Զակրէպի ճաշարաններէն մէկուն մէջ եւ փոխադրուած Պելկրատ:

Մաչէքի ձերբակալութիւնը կ'ենթադրուի, որ կապ ունի օտար թերթերու իր ըրած յայտարարութեան հետ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԵՐ ՃԻԳԵՐՆ ՈՒ ՎԱՍՏԱԿՆԵՐԸ

Հ. Ց. Դ. ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐԸ. — ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ, ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՑԱՐԱՏԵՒ ԱՃՈՒՄ. — ԼԻՓԱՃՄԱՆ ԱԼ ՈՒՆԵՑԱՒ ԻՐ ՍՐԱՀԸ. — ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ:

Վերջին թղթակցութեամբս խօսած էի առաւելապէս Աթէնքի շրջանի կուսակցական կեանքի մասին: Մասնանշած էի այս տարուան առաջին վեցամսեայի ընթացքին ձեռք բերուած յաջողութիւններն ու նուաճումները:

Այս անգամ կ'ուզեմ ներկայացնել մասնաւորաբար ընկերուհիներու խումբերը, անոնց կազմակերպութիւնը, եւ տեւական յառաջդիմութիւնները: Հակառակ Շրջ. ժողովներու բացայայտ որոշումներուն, միայն Աթէնքի շրջանն է, որ քանի մը տարուան ընթացքին կրցաւ գոյն ու մարմին տալ այդ որոշման, կազմելով 3—4 խումբեր, որոնք այսօր Աթէնքի չորս արուարձաններուն մէջ, ստեղծած են գեղեցիկու քաղաքական չարժում մը, եւ ջերմ հետաքրքրութիւն՝ իգական սեռին, մանաւանդ իրենց տարեկիցներու շրջանակին մէջ:

Ֆիքսը ունի իր «Ազատամարտ»ը, որուն կազմութեան առաջին օրերուն մեր մէջ կը գտնուէր ընկ. Շ. Մխաքեան: Այն ատեն հազիւ 10—12 ընկերուհիներէ կազմուած այն խումբը, այժմ ունի մօտաւորապէս՝ 25 անդամներ, եւ ամիս չանցնիր, որ չունենայ իր կողմէ կազմակերպուած երեկոյթ, հանդէս կամ հրապարակային բանախօսութիւն մը, ուր ներկայ կ'ըլլան ընկերներ, համակիրներ եւ չէզոք ու հակառակորդ հայրենակիցներ: Դեռ՝ վերջերս, յունուար 21ի գիշերը, ունեցաւ պար-երեկոյթ մը, որ իբրեւ հայկական հաւաքոյթ, իր տեսակին մէջ գնահատելի բացառութիւն մը եղաւ:

Անդին՝ Լիփազմայի մէջ «Սաթենիկ»ը, 23 ընկերուհիներով: Բոլորովին նոր, քանի մը ամսուան աշխատանքի արդիւնք: Ու այս արդիւնքն ալ շնորհիւ տեղական կոմիտէին եւ ընկեր Կարօ Տէօրմէճեանի մասնաւոր ճիգերուն: Հոս ալ, հաւատաւոր եւ խանդավառ աշխատանք: «Բացման» հանդէսէն յետոյ, երեկոյթներ, հրապարակային բանախօսութիւններ եւ հաւաքոյթներ: Ճիւղեւ մը, որով կը վարակեն բազմութիւնները, ու կրակը կը մնայ միշտ վառ, միշտ բոցարձարձելու պատրաստ վիճակի մէջ:

Լիփազմայի հարեւան Քօքինիոյ մէջ «Յառաջամարտ»ը, առայժմ 15 ընկերուհիներով, բայց՝ մօտ ատենէն ծաւալելու ճամբուն վրայ: Դեռ նոր տօնեցին իրենց «բացման» հանդէսը, ուր խօսեցաւ ընկ. Գ. Կաւլարենց: Խուռն բազմութիւն, խանդավառութիւն եւ շարժում:

Սինկրուի մէջ «Շաքէ»ն, 10 ընկերուհիներով: Ու պէտք է ըսել, որ այս թաղին մէջ գործող եւ ընկերներու եւ ընկերուհիներու խումբերը արժանի են գնահատութեան, որովհետեւ Սինկրուն հակառակորդներու որջ մըն է: Մղուած պայքարին արդիւնքը եղաւ այն, որ իրենք քայքայուեցան և քուրջի պէս նետուեցան: Աւարտելու համար ընկերուհիներու խումբերուն մասին մեր տեղեկատուութիւնը, աւելցնեմ որ մօտ ատենէն նման խումբեր պիտի ունենանք նաեւ՝ Մոխիլլի եւ Տէոէ-Աղաճի մէջ, ու մինչեւ տարեվերջ, հաւանաբար ամբողջ շրջանին մէջ:

Ինչ կը վերաբերի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեանց, անոնց պատմութիւնը աւելի տարիք ունի եւ տարողութիւն: Անշուշտ միշտ եւ մասնաւորաբար Աթէնքի շրջաններուն մէջ: Թրակիոյ, Մակեդոնիոյ զանազան շրջաններուն մէջ տարբեր անուններով երիտասարդական երբեմն երկսեռ միութիւններ կան, որոնք կը կատարեն մօտաւորապէս նոյն աշխատանքը: Առնելով ուրեմն Աթէնքի շրջանը, Պատանեկան միութիւններ ունինք Ֆիքսի, Լիփազմայի եւ Քօքինիոյ թաղերուն մէջ:Այս երեք կազմակերպուած շրջաններուն մէջ, Պատ. միութեան դրօշին ներքեւ կը գործեն աւելի քան 75 պատանիներ, որոնք կը պատրաստուին Դաշնակցական դաստիարակութեամբ, դառնալու համար վաղուան չարքայիններ: Լաւագոյն պիտի ըլլար, եթէ այս միութիւնները ունենային կեդր. մարմիններ, անշուշտ անջատ անջատ: Այս տեղի Պատանեկանները կապուած են յին Աթէնքի իրենց կ. մարմինին: Սուրիոյ մէջ գտնուողները նոյն վայրի իրենց կ. մարմնին: Ու այս բոլոր Պատանեկան կ. մարմիններն ալ ընդհ. կ. մարմնի մը, որուն վրայ հսկողն ու հակակշռողն ալ ըլլան Հ. Յ. Դ. վերին մարմինները: Քանի մը տարի առաջ, Աթէնքը ունեցաւ կեդր. վարչութիւն մը Պատ. միութեանց:

⁂ Վերջերս Լիփազմայի Հ. Ց. Դ. կոմիտէն եւ նոյն վայրի թաղականութեան գործակցութեամբ, Լիփազմացիք մէջտեղ բերին կոկիկ սրահ մը, որուն շնորհիւ դպրոցն ու եկեղեցին զատուեցան, վարժարանը ներկայանալի վիճակ մը ստացաւ, ու եկեղեցին ալ մեծցաւ: Այս շինութեան համար եղած ծախքը քանի մը հանդէսներով պիտի գոցուի արդէն, եւ սրահը պիտի մնայ իբրեւ գաղթահայ շինարարութեան ոգիին խորհրդանշանը, ինչպէս կան արդէն Քօքինիոյ «Ջաւարեան»ը, Ֆիքսի «Վասպուրական» Ակումբը, եւայլն:

⁂ Աթէնքի շրջանը վերջերս թատերական եղանակ մը կը բոլորէ: Հ. Կ. Խաչ, կուսակցութիւն եւ զանազան հայրենակցական միութիւններ, յաջորդաբար կը ներկայացնեն թատրոններ: Անշուշտ, այս բոլոր ձեռնարկները կը ձգտին գաղթահայ գաղթօջախները միշտ մօտիկ պահել հայկական հաւաքականութեան, անոր ներքին կեանքին եւ ապրումներուն: Հազիւ Հ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը «Տրիլբի»ն ներկայացուց, ահա՝ Ֆիքսի մասնաճիւղը կը ներկայացնէ «Լեռալ ընտանիքը»: Անդին՝ կեսարիոյ հայրենակցականը յաջորդաբար կը սարքէ զանազան թատերական ներկայացումներ բոլոր թաղերուն մէջ:

⁂ Բարեգործականի քննիչ՝ Ալէմշահը եկաւ: Ամիսէ մը ի վեր Աթէնք կը գտնուի, եւ տակաւին չէ զբաղած Տիկնանց յանձնախումբի հաշիւներով, որոնց շուրջ այնքան արտայայտութիւններ եղան ու կ'ըլլան, հոս ու հոն: Տակաւին ոչ մէկ վարժարան չէ այցելած, դասերու պահուն: Իր պանդոկին մէջ նստած, չի գիտցուիր քանի երբորդ անգամն է, ուսուցիչներու հարցարաներ կ'ուղղէ, անոնց վկայականները կը պահանջէ եւ... Դաշնակցութիւնը կը բամբասէ: Ամսական 50 ասերլին կը վճարեն այս մարդուն, որպէսզի փառաւոր կեանք վայելէ Աթէնքի մէջ:

Բարեգործականէն տակաւին ո եւ է նպաստ չէ եկած վարժարաններուն պաշտօնապէս: Միայն Աթէնքի յանձնախումբին մէջ իր նպաստէն չը գործածուած գումար կարծեմ 15000 տրախմի համեմատական բաշխումով, բաժնուեցաւ վարժարաններուն, տեղ մը՝ 3000, ու ուրիշ տեղ մը՝ 2000, 3500 եւայլն:

⁂ Աթէնքի Ազգ. կեդր. վարչութիւնն ալ բան մը ըրած չունի: Կայ ու չկայ: Ալ թաղային գործերը, վարժարանները եւ զանազան ազգային հարցեր, հրաշքով կը քալեն: Եւ ինչո՞ւ չէ, Ամերիկեան Նպաստամատոյցը փոխարինող ընկերութենէն տարեկան դրամ մը քաշելու համար, կիրակնօրեայ պարտաւորիչ դասեր կը կազմակերպեն: Ազգ. վարժարաններու աշակերտները պարտադրաբար պիտի երթան բողոքականական – միսիոնարական քարոզներ մտիկ ընելու...

Այժմ որ ներդաղթը վերջացաւ, Աթէնքն ալ խաղաղեցաւ: Կառավարական կարգադրութեամբ մը, բոլորհայ հոկտեմբերիկները, որոնց մեծ մասը աքսորուած էր, Հայաստան ճամբուեցան: «Հօկ» «մօկ» գոյութիւն չունի այլեւս: Ատեն մը Հնչակեանները, քանի մը անգոյն խամաճիկներ, ուզեցին «Հօկ» կազմել, բայց չյաջողեցան, որովհետեւ, ժողովուրդը բերնին համը առաւ, եւ «Հօկ»էն, եւ Շահվէրտեանէն, եւ բոլորէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԾԻԾԱՂ

— Մինչեւ որ թեւիս ոսկիէ ժամացոյց մը չառնես, պատի ժամացոյցով դուրս պիտի ելլեմ որ ամէն մարդ քեզ ամօթէ։

— Ի՛նչ միամտութիւն, ընդհակառակն ամէն մարդ ինձ պիտի մեղքանայ, ըսելով որ խեղճ մարդուն կինը խենթեցած է։

×

— Մենք առաւօտները ժամը 8ին նախաճաշ կ'ընենք, պէտք է գիտնաս։

Նոր սպասուհին.— Տիկին, երբ չկարենամ ժամանակին իջնել, մի սպասէք, դուք ձեր ճաշը ըրէք։

ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴՌՆԵՐԷՆ

Բ.

Ժողովի նստեր ենք:

Ալեքսանդրիոյ Զոմն է շուրջս: Եռանդուն ու ժիր տղաք, արեւի կտոր բոլորն ալ:

Ու մինչ անոնք հարցումներ կը տեղան վրաս, ես մտքի կը փոխադրուիմ մանկապարտէզ, որուն շարժանկարն առեր էի քիչ առաջ: «Հայր մեր»ը կ'ըլ կը լմնցնեն դրեթէ շնչասպառ, արագ խաչակնքում մը, յետոյ երգ ու պար — պար, կանչուըռտուք ու ցատկռտուք, դաշնակին հետ...

— Ընկեր Նարդունին ի՞նչ կ'ընէ, կ'արթնցնեն զիս ընկերներս:

— Ինչո՞ւ չեկաւ Արեւելք:

— Ի՞նչ կ'ընեն Քիւրքճեան, Խանէտանեան, Գարիկեան...

— Զոմի սպայակոյտը:

— Ահարոնեանը, Խատիսեանը, Զօպանեանը կը տեսնէ՞ք յաճախ:

— Ա՛խ, Փարիզ, Փարիզ, անգամ մը Փարիզը տեսնէի, ալ բան չեմ ուզեր:

— Հայկական դպրոց ունի՞ք Փարիզի մէջ:

— Ըկո՞ւմբ, մասնաւոր հաւաքատեղի՞...

Մէկիկ մէկիկ կը պատասխանեմ բոլորին հարցումներուն: Ու իմ կարգիս կը հարցնեմ իրենց.

— Գոհ չէ՞ք ձեր կեանքէն այստեղ, Հայերը գոհ չե՞ն իրենց վիճակէն Եգիպտոսի մէջ:

— Ի՞նչպէս գոհ ըլլանք: Մեր երկիրն ա՞յս է: Ցետոյ իմացած էք անշուշտ, թէ արաբական ազգայնական շարժումը օրէ օր կը ծաւալի, խռովութիւններու վախ կայ, գործերը թոյլ, դուք Ֆրանսայի մէջ ազատ, երջանիկ...

— Ի՞նչ ազատ, ի՞նչ երջանիկ: Մեր կեանքը մեքենայ մը դարձած է այնտեղ: Առտուն կանուխ անկողնէդ ելլեր, ձեռք մը ջուր զարկ երեսիդ, մէջը վազէ բուասան մը կրծելով, յետոյ աշխատէ օրն ի բուն, երբ ականջիդ տեղացի ընկերդ կը պոռայ «սալ էնթրանժէ»: Ցանկարծ վերահսկիչը քեզ կը ճամբէ հասարակ պատրուակով մը, եւ այնուհետեւ գործ գտիր՝ եթէ կրնաս: Իսկ չէք կրնար երեւակայել վիճակը մեր այն որբ ընկերներուն, որոնք կ'աշխատին ագարակներու մէջ: Կը պառկին մարագին մէջ, առտուն մութնուլուսուն կ'արթննան ու կը վազեն դաշտ, կը վերադառնան գիշերը, խմեմ է անասունները, մաքրէ ախոռը եւ քնացիր կէս գիշերին: Քաղաքներուն մէջ կեանքը սուղ, գործազրկութեան տագնապ: Ընտանիքները պանդոկի մը մէկ սենեակին մէջ խռնուած, եփել թափել, լուալ պառկիլ մէկ սենեակի մէջ: Հիւծախտաւո՞ր կ'ուզէք, որքա՛ն, որքա՛ն: Արեւ երբ կը տեսնենք, մանուկի պէս կը հրճուինք, չկա՛յ, ընկերնե՛ր, չկա՛յ արեւ բուսած այդ բարիքը:

Բայց ջուրի ձայն կուգայ շատերուն ինչ որ կ'ըսեմ:

— Էհ, մէյմը Փարիզը տեսնողը կը զղջայ, մէյմըն ալ ... չտեսնողը:

Զ. Ո. Միութեան մասին քանի մը կարգադրութիւններ ընելէ յետոյ, դուրս կ'ելլենք: Քիչ մըն ալ պտոյտ: Արաբական ու եւրոպական թաղերը: Ահա հանրային պարտէզը: Դէմս է, հիմա, Նուպար փաշային արձանը: Նստեր է, ձեռքը կշիռք մը:

Ցուցումով կը մօտենամ, գլխարկս կ'իջեցնեմ, կուշտ ու կուռ կը դիտեմ ու կ'ըսեմ մտքի.

— Դուն որ, մե՛ծ Հայ, կշիռքը ձեռքդ՝ արդարութիւն կը բաշխես, գիտե՞ս որ արդարութիւն չտուին մեզի անոնք, որ մեր արիւնն ուզեցին ի գին մեր խնդրանքին:

Կը հեռանամ մտածկոտ: Տղաքը զիս կ'առաջնորդեն կենդանաբանական պարտէզ.

— Ողջո՛յն ձեզ, արջ եղբայրներ, խաթուն սիրամարգներ, ի՞նչպէս էք նայիմ, կապիկ հօրար, դէ՛հ...դէ՛հ... դէ՛հ...

Որքա՛ն անքաղաքավար են սա կապիկները, ոմանք նստեր՝ ոջիլ կ'ուտեն, ոմանք սիրաբանութիւն կ'ընեն, մէկն ալ ետեւը արեւին է դարձուցեր...: Ու կրեաններ որ 40 տարեկան են, եւ արծիւներ՝ նոյնքան պառաւ:

Ափսո՛ս որ կարճ է ժամանակս եւ ահա հասեր է արդէն նաւ մտնելու ժամը:

Ի՞նչպէս նաւ մտնել, սակայն, ես մեղաւորս: Պէտք է միջոց մը գտնել երբս մտնելու, ինչպէս միջոցը գտայ նաւէն ... կծիկը դնելու: Ընկերս տոմս մը կը դնէ ձեռքիս մէջ եւ առանջէս քանի մը բառ: Հասկցայ:

— Անցագիրդ, պարոն:

— Ո՛չ, ես չեմ մեկնիր: Նաւ պիտի բարձրանամ ընկեր մը տեսնելու համար ու պիտի իջնեմ անմիջապէս, ահա մուտքի տոմսս...

Նաւին գագաթէն, — ալ վար իջնելս կը տեսնե՞ս դուն,— կ'ըսեմ ինքնիրենս, ուրախացած:

Ու նաւը կը շարժի: Քարափը թաշկինակ կը շարժէ: Փրփրուն ծովն ալ թաշկինակ կը շարժէ մեր ետեւէն: Մնաս բարո՛վ Փարաւոններու երկիր, արեւի եւ արմաւի հայրենիք: Ու մեր տղաքը քարափէն կը պոռան.

— Բարեւներ տար Սուրիոյ Զոմին:

Եւ հիմա մինակ: Հրեայ վաճառականներու, անգլիացի զբօսաշրջիկներու հետ, որոնք կը խօսին շարունակ: Հրեան վիճելու ձեւով ապրանքի մասին կը խօսի, Անգլիացին իշխանի մը պէս Պաղեստինի ու Լիբանանի մէջ իր պտոյտներուն ծրագիրը կը հիւսէ, մինչ շոգենաւը կը ճօճօրայ եւ գիրուկ տիկին մը, թօքերը պառնելու սստիճան սաստիկ կը փսխէ:

Բայց ահա առջեւն ենք Պէյրութի, մեր դէմը իրարու վրայ կը դիզուին քաղաքին արեւափառ տուները: Անցագրի խիստ քննութիւն մը: Մէկ ժամ յետոյ ինծի կը վերադարձնեն անցագիրս եւ կը սկսի հարցաքննութիւն մը:

— Ո՞ւր պիտի իջեւանիք:

— Օթէլ Լիւքս:

Մարդը յարգանք ցոյց տուաւ, երբ բարձր պանդոկի անուն տուի: Ի՞նչ կարծեցիր, տանձ գլուխ:

Եւ Ամերիկացիի պէս կոկոզաւէկ, քալեցի գացի:

— Վա՛յ, բարո՛վ, բարո՛վ, բարով եկար, մեր տղայ: Ըսէ՛ նայինք, ի՞նչ կայ չկայ Փարիզ:

— Սեւ մութ երկինք, ուրիշ ի՞նչ կենայ...

— Ի՞նչ, լոյս քաղաքը մո՞ւթ է այդքան:

— Փիւրէ տը փուա, թիւ – սէ՞ – էս քը – սէ...

— Մեր շունն ալ քեզ գդէ:

— Տօ՛, շուն գդէ չէ, ապուրի պէս թանձր մառախուղ մը պատած է այդ ձեր լոյս – քաղաքը, աս է եղածը:

— Ուրիշ ի՞նչ կայ չկայ:

— Անգործութիւն:

— Փարիզէն եկողներն ալ սաանկ են, Փարիզի բաները իրենց քթին չեն տանիր: Ջէ՛, չենք գար, Փարիզը չենք առներ ձեր ձեռքէն, մի՛ վախնաք:

— Եղբա՛յր, ի՞նչ ըսեմ որ հաւատաք:

Ու կը սկսիմ նկարագրել Փարիզի մեր կեանքը, — գործազրկութիւնը, գործարաններու տառապանքները, հիւծախտին աւերները:

Քիչ յետոյ կը հասնին Զ. Ո. Միութեան Պէյրութի մասնաճիւղին կրտսեր տղաքը: Կը ծանօթանանք: Կը հաղորդեմ ողջոյնները կեդրոնին: Կը խօսինք Պատգ. Ժողովին մասին: Այս այն Մասնաճիւղն է, որուն երկու տարուան գործունէութեան զեկոյցը ծափերով կարդացուեցաւ Պատգ. Ժողովին մէջ եւ որոշուեցաւ հեռագրով շնորհաւորել Մասնաճիւղը:

Իրապէս ժիր են տղաքը, մեղու, կ'երթան կուգան, կը հարցնեն, կարծիք կը յայտնեն:

Իրենց կը հաղորդեմ թէ երկար չպիտի մնամ Պէյրութի մէջ, պիտի մեկնիմ Հալէպ եւ շուտով պիտի վերադառնամ Պէյրութ՝ գումարելու Զ. Ո. Մ. Շրջանային Ժողովը: Առիթէն օգտուելով, սակայն, պտոյտ մը կը կատարենք քաղաքին մէջ:

Ինը տարի առաջ մեկներ էի այս քաղաքէն: Ու քանինե՛ր, որոնց քանի՛ կարաւաններ նաւ դրուեցան եւ գրկուեցան Ֆրանսա: Ի՛նչ մեծ խոստումներ եղան, եւ ի՛նչքան մեծ եղաւ մեր տղոց յուսախաբութիւնը: Մեռան, կորսուեցան, ձուլուեցան, թէեւ եղան որ նախանձելի դիրքեր ալ գրաւեցին:

Մէկն այդ որբերէն, ահա կը վերադառնամ քեզի, Պէյրութ: Ի՛նչքան գեղեցկացեր ես:

Պէյրութէն 10 վայրկեան հեռու բարձունքի մը վրայ ենք հիմա: Դիմացը լեռներ, ձախ կողմը ծով, ետեւը Պէյրութ: Այստեղ են այն հողերը, զորս Ազգերու Դաշնակցութիւնը կուտայ հայ գաղթականներուն, տարեկան որոշ վճարումի մը փոխարէն: Սա խոշոր եկեղեցին շինուած է Ամերիկացիներու դրամով: Բուհճիներն ալ ունին իրենց «տունը»: Վարը, Նոր Հաճընը:

Եռուզեւ մը ուշադրութիւնս կը գրաւէ:

— Ո՞ւր կ'երթան այս մարդիկը:

— «Եղբայրներն» են, որ կը հաւաքուին սա մեծ տան մէջ:

Կը բարձրանանք վեր, «եղբայրներուն» հետ:

— Ձեր տեղը հոս չէ, «եղբայրներ»: Աղջիկներուն սրահը մտեր էինք, մեր ալ չուզած բանն ըլլար: Բայց մեզ կ'առաջնորդեն այրերու սրահը: Ի՞նչ նկարագրեմ, նոյն Ցովհաննները, որ ապաշխարութեան քարոզ կը կարդան: Կը պատմեն թէ ապաշխարութեան հրաւիրելու համար, այս «եղբայրները» օր մըն ալ կը խորհին ժողովարան մը բանալ հանրատուներու փողոցին մէջ: Կը կատղին պոռնիկները եւ կը մտնեն ժողովարանէն ներս...: «Եղբայրներ»ը կը հեռանան անշուշտ փողոցէն, բայց յամառ աշխատանքի մըն են լծուած: Եւ քանինե՛ր «փրկած են»: Կորուստի իրական վտանգ մըն ալ այս է, որ կը սպառնայ Սուրիոյ հայութեան: Կրօնական այս մարդորսութիւնը քանի՛ տուներու հանդիստը խանգարած է, քանի՛ ուղեղներ բթացուցած է կամ խելքեր ... թռցուցած:

Սակայն պէտք է, որ շարունակեմ իմ ճամբաս դէպ ի Հալէպ: Վերադարձիս՝ Պէյրութի պատկերը:

Պէյրութէն Հալէպ ինքնաշարժի կանոնաւոր երթեւեկ մը կայ: Քսան ֆրանքը բաւական է:

Եւ երկու հոգի կը նստինք ինքնաշարժ մը, 8 ժամէն կը մտնենք Հալէպ:

ՍԱՐԻ ՏԷՐ

ՄԵՆՔ ԵՐԳԵՐՈՎ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՆՔ...

Մի անգամ ընդմիշտ փակուած պէտք է համարել մեր պատմութեան այն շրջանը, երբ Սասունի եւ Զէյթունի լեռներու մէջ մարտնչող հայ հայդուկն անգամ, իր հրացանը արձակած ատեն, անհամբեր կը սպասէր, թէ ի՞նչ արձագանգ պիտի գտնէ Եւրոպայի մէջ:

Սակայն հայ ժողովուրդը շատ ուշ հասկցաւ, ոչ իսկ մէկ միլիոնի ջարդէն վերջ, այլ Լոզանի գոց դռներուն առջեւ, որ եւրոպական նաւերը չեն կրնար մինչեւ Արարատ հասնիլ...

Այնուհետեւ կը սկսի մեր պատմութեան մէկ նոր էջը — վհատութեան ու վերազնահատութեան շրջան: Շրջան մը, որուն ընթացքին եղած հայասիրական ու հայատեաց ելոյթները այլ եւս չեն յուզեր զանգուածները:

Նոր սերունդը այդ ելոյթները կը գնահատէ աւելի իրապաշտ ոգիով մը, կ'իջեցնէ անոնց արժէքը իր ճշգրիտ համեմատութեան:

Այսքանը՝ իբրեւ փակագիծ:

×

Կիրակի օր ժամը 9ին, Սամուէլ — Մուրատեան վարժարանի երգչախումբի մէկ մասը՝ 24 երիտասարդներ, ղեկավարութեամբ Պ. Ալէմշահի եւ ընկերակցութեամբ Պ. Զաւէն Խանդամեանի, Պէքոնէն մեկնեցան Քամպրէ, Ֆրանսայի հիւսիսային մէկ անկիւնը:

Հանդէսը նուիրուած էր հայ երգին ու հայ մշակոյթի պանծացումին: Եւ հայ երգը բուռն ծափերու արժանացաւ տեղացի բնակչութեան կողմէ:

Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած էր բանախօսելու ծովակալ Տիւֆուր տը լա Թիւյըրի, որ, ինչպէս յայտարարուած էր «Յառաջ»ի կիրակիի թիւով, պիտի պատասխանէր Քլօտ Ֆառէրի թրքասիրական ճառին:

Սակայն բանախօսը աւելի շատ խօսեցաւ Ֆրանսայի Արեւելքի մէջ կատարած եւ կատարելիք առաքելութեան մասին:

Պարզելով Արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդներու կրած տառապանքները, բանախօսը, բուռն ծափերու մէջ, յայտարարեց, որ թէեւ Ֆրանսան անցեալի մէջ կարգ մը սխալներ գործած է, սակայն երբեք չպիտի դադրի արեւելեան քրիստոնեաներու պաշտպան ըլլալէ:

«Ֆրանսան, ինչպէս անցեալի մէջ, նոյնպէս ապագային պիտի շարունակէ իր շինարար աշխատանքը Արեւելքի մէջ:

«Ֆրանսան չպիտի լքէ իր հովանաւորութեան յանձնուած երկիրները, ուր հոծ բազմութեամբ քրիստոնեաներ կ'ապրին»: (Ծափեր):

«Կը ճանչնամ հայ ժողովուրդը, անձամբ տեսած եմ այն ոսկրակոյտերը, որոնք դիզուած էին Միջագետքի անապատներու մէջ: Տեսայ հայ ժողովուրդը, տարիներ վերջ, հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, ուր նոյն այդ անապատներու մէջ կեանք էր ստեղծած:

«Տեսայ հայ ժողովուրդը Մարսէյլի մէջ, ուր ան, կարճ ժամանակով ցոյց տուած է իր աշխատելու սէրը եւ շինարարական ոգին: Իր ընտանեկան առաքինութեամբ հայ ժողովուրդը առաջինն է:

«Կան երկու հեղինակներ (կ'ակնարկէ Քլօտ Ֆառէրի եւ Փիէռ Պընուայի), որոնք իրենց թուրք բարեկամներուն հաճելի դառնալ կ'ուզեն: Աս հարց կուտանք անոնց, կը ճանչնա՞ն հայ ժողովուրդը, ծանօ՞թ են անոր թշուառութեանց...»:

Բանախօսութենէ աւելի հայ երգն էր, որ խանդավառեց ներկայ բազմութիւնը, ինչպէս նաեւ հայ երգիչներու: Հանդէսի ծրագիրը կազմուած էր բացառապէս Կոմիտասեան խմբերգներէ, որոնք բուռն ծափերու արժանացան: Հակառակ երգչախումբին փոքրութեան, երգերը մեծ յաջողութեամբ երգուեցան:

Մասնաւորապէս ծափերու արժանացան Օր. Պիւլպիւլեանի մեներգը՝ «Քէլէ, քէլէ», «Կռունկ ուստի կուգաս», «Հօյ Նազանըմ», «Ծիրանի ծառ» (Խեղ. Ալէմշահ) եւայլն:

Հանդէսէն առաջ, ընկերակցութեամբ ծովակալին եւ Պ. Զ. Խանդամեանի, երգչախումբը ծաղկեփունջ դրաւ անծանօթ զինուորի գերեզմանին վրայ, ուր ծովակալը քանի մը խօսքով իր գոհունակութիւնը յայտնեց այդ գեղեցիկ գաղափարին համար:

Երեկոյեան ժամը 8ն է:

Կը շտապենք Փարիզ վերադառնալ, գոնէ կէս գիշերին հասնելու դրութեամբ:

Երբ օթօքարը շարժիլ սկսաւ, լոր կուրծքերէն նորէն դուրս ելաւ հայ երգը: Եւ այս՝ չորս ժամ անդադար հատ...

Տխուր է մտածել, անշուշտ, որ շինականի երգը, քշուած հայ լեռներէն ու դաշտերէն, օտար հողի ոստաններու տակ է, որ կը թնդայ:

Եւ սակայն, երբ կը մտածենք, հայ երգը դեռ ընդունակ է խանդավառելու օտար երկինքներու տակ մեծցած նոր սերունդը, որ ամէն քայլի փոխի գայթակղելի խայծերու հանդիպի, մեր սիրտը կը լեցուի անսահման հպարտութեամբ մը:

Ահա՛ սերունդ մը, որու մասին, ինչ որ ալ ըսեն, կը մնայ մեր ապագայի հիմնաքարը: Նուազ խանդավառ ուղղ է, սակայն անոր խանդավառութեան պատճառները շատ աւելի առողջ են: Ան զուրկ է նեղմիտ կուսակցական ծայրայեղութիւններէ, ինչպէս հեռու կուսակցական կեանքէ: Կայն իր խորքին մէջ Հայ է՝ իր բնութով ու հայ մշակոյթի պաշտամունքով:

Կիրակի օրուան հանդէսին, հայ գիւղերն էին, որ պատասխանեցին Քլօտ Ֆառէրի: Եւ որքան ատեն մենք կառչած մնանք մեր մշակոյթին, գայն տանելով բարձունքէ բարձունք, մենք ո՛չ յուզուելու եւ ո՛չ վախնալու պէտք պիտի ունենանք թրքասիրական ճառերէ...

Իսկ այս հնարաւոր ու մնայուն կենայ դառնալ հայրենի հողի վրայ, զատ պայմաններու մէջ:

Կարծէք, բնազդաբար, այդ գիտակցութենէն բոլորը ու հայ շինականի երգէն վերջ, անոր պաշտպանութեան ու պահպանման դիտողի համար, թնդացին յեղափոխական խրոխտ երգեր: Եւ ամէնէն վերջը՝

Մեր հայրենիք թշուառ անտէր,
Մեր թշնամեաց ոտնակոխ
Իւր որդիքը արդ կանչում է
Հանել իր վրէժ, քէն ու ոխ:

ԱՐԱ

Ցուցադրիչ ձեռնարկ Անկիւնի մէջ

Փարիզի մօտակայ շրջաններէն Անկիւնը այնքան ալ լաւ անուն մը չունի մեր գաղթահայ իրականութեան մէջ: Նկատուած է ապերախտ ու ապիկար միջավայր հայ հաւաքական կեանքի տեսակէտէն, եւ բնականաբար ազգային կանոնէն անկազմակերպ ու անկերպարան:

Անկէնի հայ կիները, սակայն, թուի թէ կ'ուզեն քիչ թէ շատ շարժում մը ստեղծել: Այս ուղղութեամբ առաջին տեղը կը բռնէ «Դպրոցասէր Օժանդակ Օրիորդաց Միութիւնը», որ անունէն իսկ նպատակը ճշդորոշող մեր օրիորդներու այս կազմակերպութիւնը քանի մը տարուան կեանք ունի: Մեծ չէ իր կազմը, քանի մը օրիորդներ են, որ կը կազմեն այդ միութիւնը: Մեծ մասամբ փրոֆեսիոններ են ասոնք, որոնք հիմա անկախ կայն կը վարժուին նոյնպէս հայկականով ալ արտայայտուիլ, մանաւանդ իրենց աշխատանքի ընթացքին: Իրենց գլխաւոր նպատակը Դպրոցասէրներու օժանդակութիւնը ըլլալով հաւատարմօրէն կը հետապնդեն այդ նպատակին արդիւնաւորումը:

Ուրաքանչիւր նոր տարուան առթիւ կը պատրաստեն նուէրներ Դպրոցասէրի երկու հարիւր որբուհիներուն համար միշտ ընտրելով օգտակար ու գործածական առարկաներ: Այս

նարկը կը կատարուի ամէն տարի միշտ աւելի յաջողութեամբ:

Անկէ զատ այս միեւնոյն խմբակը իր աշխատակցութիւնը կը բերէ Դպրոցասէրին ի նպաստ բոլոր ձեռնարկներուն:

Օգտակար եւ խրախուսանքի արժանի կազմակերպութիւն մը, եւ ամէն պարագային պատուաբեր հայ աղջըկան, որ իր այս նոր միջավայրին մէջ իսկ կը ճգնի քրոջ մը պարտքը կատարելու իրմէ նուազ երջանիկ սեռակիցներու հանդէպ:

Երկրորդ կազմակերպութիւն մը, դարձեալ Դպրոցասէրին կապուած, «Դպրոցասէրի Հայ Տիկնանց Անկէնի մասնաճիւղը»:

Առաջիններու նման այս երկրորդի նպատակը եւս սահմանուած է իր անունով:

Որով աւելի քիչ քան առաջինները, Տիկնանց այս կազմակերպութիւնը դատապարտուած է մնալու իր նեղ շրջանակին մէջ: Այլապէս կարելի էր աւելի պատկառելի թիւ մը կազմել:

Իրենց գլխաւոր աշխատանքը նուիրուած է արդիւնաւորելու Դպրոցասէրի ձեռնարկները: Մասնաւորաբար կը ջանան տարածել ամսական բաժանորդագրութիւնը:

Թիւով աւելի քիչ քան առաջինները, ուանձին ձեռնարկով մըն ալ կը ջանան օժանդակել Դպրոցասէրին:

Թէ այս եւ թէ առաջին կազմակերպութիւնը, կրնան անշուշտ աւելի զարգանալ, եթէ անոնց վարիչները լրջութեամբ գնահատել գիտնան իւրաքանչիւր Հայու հոգածութիւնն ու համակրանքը հանդէպ մեր կրթական այս հին եւ արժէքաւոր հաստատութեան:

Անկէ մէկ քանի ամիս առաջ խումբ մը տիկիններ եւ օրիորդներ, նախաձեռնութեամբ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Շրջ. վարչութեան անդամ Օր. Ֆ. Շէօհլէեանի, հիմը դրին Անկիէնի մասնաճիւղին: Իր ծրագրովն ու գործունէութեամբ Ֆրանսայի մէջ ծանօթ այս կազմակերպութիւնը լուռ ու մինչեւ քանի տարիներէ ի վեր կ'աշխատի օգտակար ըլլալ մասնաւորաբար մեր նոր սերունդին: Ան ըլլալով մէկ անդամը Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչին, իր մասնակցութիւնը կը բերէ բնականաբար աւելի հեռաւոր եւ կարօտ գաղութներուն, մասնաւորաբար Սուրիոյ, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ կրթական գործին:

Անկիէնի մէջ այս Միութիւնը կրնայ անտարակոյս հիմնաւորուիլ ժամանակի ընթացքին: Հոս ոչինչով պակաս մեր միւս շրջաններէն, կարելի է նոյնքան օգտակար եւ արդիւնաւոր գործ կատարել: Միայն թէ անհրաժեշտ է ամէն բանէ առաջ լաւ հիմերու վրայ դնել կազմակերպութիւնը:

Պիտի թելադրենք մեր նորակազմ մասնաճիւղի վարիչներուն՝ խուսափիլ ամէն գնով տեղական եւ ներքին աւելորդ վէճերէն:

Ընդհակառակն մինչեւ վերջ ջանալ տեղական արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւններու հետ ձեռք ձեռքի, իւրաքանչիւրը իր ծրագրի սահմաններուն մէջ, օգտակար ըլլալ մեր ժողովուրդին:

Մասնաճիւղը նշանակած է իր ժամանակաւոր վարչութիւնը հետեւեալներէն, ատենապետուհի՝ Տիկ. Ա. Շահլամեան, ատենադպրուհի՝ Օր. Հ. Մասճեան, Գանձապահ՝ Օր. Ա. Կիւրճեան, անդամներ Օր. Ֆ. Շէօհլեան եւ Տիկ. Տէր Թովմասեան:

Ձեռնարկելով իր աշխատանքներուն, առաջին եռամսեակին համար որոշուած է բազմացնել մասնաճիւղի կազմը: Այս ուղղութեամբ ցարդ կատարուած ջանքերը յաջողած են, կազմի թիւը հասցնելով 30ի:

Առայժմ բաւականանալով այս ընդհանուր արձանագրութեամբ, կը հաւատամ թէ մօտ ապագային արդէնիսկ բեղմնաւոր աշխատանք պիտի կատարուի:

Անկիէնի հայ իգական սեռի կենդանի հետաքրքրութիւնը եւ անոր կազմակերպական ձեռնարկները կը յուսանք որ, պիտի յաջողին փարատել աննպաստ այս տրամադրութիւնները, որոնք գոյութիւն ունին Անկիէնի հայութեան մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Մովսէս խանի մահը

Թէհրանի «Ալիք»էն ցաւով կ'իմանանք մահը Մովսէս խան Խաչատրեանի, որ երկար տարիներ գործօն դեր կատարած է պարսկահայ գաղութին մէջ, միեւնոյն ատեն վարելով պետական բարձր պաշտօններ:

Այս տխուր առթիւ գրուած խմբագրականի մը մէջ, մեր պաշտօնակիցը հետեւեալ կերպով կը պատկերացնէ հանգուցեալին կեանքը (19 յունուար). —

«Պետական մեծ պաշտօնեայ, տասնեակ տարիներ բարեխղճօրէն ծառայած մեր երկրորդ հայրենիքին՝ Իրանին ու արժանացած բարձրագոյն իշխանութեան վստահութեանն ու գնահատանքին:

Միաժամանակ եւ աչքառու հայ հասարակական գործիչ Թէհրանում:

Նա չէր պատկանում որ եւ է քաղաքական – հասարակական հոսանքի. մի ազնիւ ազգասէր ու ջերմ հայրենասէր մարդ էր:

Տարիներ շարունակ հանգուցեալը վարել է Թէհրանի Համայնական Խորհուրդի, Հոգաբարձութեան եւ բազմաթիւ յանձնաժողովների նախագահութեան պատասխանատու պաշտօնները:

Վերջին երկու տարիներին նաեւ իր իսկ ջանքերով վերափոխուած Հայ Ակումբի նախագահն էր:

Ինքնայատուկ բնաւորութեան տէր մարդ էր Մովսէս խանը:

Հոգով գերազանցօրէն մաքուր ու միանգամայն նուիրուած ազգային շահերին:

Երիտասարդական եռանդով ու տոկունութեամբ նա սիրով լծւում էր ազգային – հասարակական գործերին եւ անվհատ տանում իր բեռը, մեղմօրէն հարթելով բոլոր դժուարութիւններն ու խոչընդոտները:

Սակայն ամենագնահատելի գիծը նրա բարձր բարոյական նկարագրի մէջ՝ նրա անկեղծ ու ջերմ սէրն էր, որ տածում էր դէպ ի հայ դպրոցն ու հայ եկեղեցին, դէպ ի մեր ազգային ինքնապահպանութեան երկու մեծագոյն խարիսխները:

Անբիծ էր նրա կրօնական ջերմեռանդութիւնը, որ կրում էր պարզ ու յափշտակիչ հովուերգական բնոյթ. մեծ էր նրա յարգանքը դէպ ի ազգային մշակոյթի գերագոյն արժէքները, մասնաւորապէս դէպ ի հայ մամուլը: «Ալիք»ի ամենաբարեխիղճ ընթերցողներից ու ջերմ համակրողներից մէկն էր:

Թէհրանում կառուցել մի նոր հոյակապ եկեղեցի, — նրա փայփայած մուրազն էր, որին, ցաւօք սրտի, նա չհասաւ...

Մանկական հոգու պայծառութեամբ ու հմայիչ խանդավառութեամբ էր նա վերաբերւում դէպ ի աշակերտութիւնը, երբ ներկայ էր լինում նրանց դպրոցական հանդէսներին ու լսում նրանց խաղն ու պարը...

Միաժամանակ զոհաբերող բնաւորութիւն ունէր: Չի եղել որ եւ է հանգանակութիւն, չի եղել դէպք, երբ նրա նիւթական օժանդակութեանը դիմում արուէր եւ ձեռնունայն հեռանային նրա հիւրընկալ տան դռնից»:

Հայ բանուորներու վիճակը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Հայ աշխատաւորներուն վիճակը, ներկայ գործազրկութենէն ի վեր, աւելի ծանրացաւ վերջերս: «Հայ էք, գործ չունինք ձեզի համար», կը պատասխանեն գործատէրները դռները զարնող հայրենակիցներուն: Ցաւալի է որ Քաղաքապետն ալ նպաստ չի տար մեր հայրենակիցներուն: Այս պատճառով շատ մը ընտանիքներ շրջակայ արուարձանները եւ մասնաւորապէս Ալֆորվիլ տեղափոխուեցան, ուր առանց ազգի խտրութեան նպաստ կը տրուի: Քաղաքապետը կ'առարկէ թէ աշխատանքի նախարարութիւնը Հայերուն համար վարկ չի բանար: «Փարիզի շրջանի առեւտրական եւ ճարտարարուեստական շահերու միութեանը (Union des Interêts Commerciaux et Industriels de la Région Parisienne), կողմէ սարքուած ժողովի մը մէջ, որ տեղի ունեցաւ Յունուար 25ին, Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, մասնակցութեամբ շրջանիս երեսփոխաններուն եւ Քաղաքապետներուն, եւ մօտ 1200 անդամներու, Իսի լէ Մուլինոյի Քաղաքապետը յայտարարեց.

— Պարոններ եւ Տիկիններ, մեր քաղաքին մէջ տասնըմէկ հազար աշխատաւորներ կային, առ այժմ անոնց թիւը իջած է հինգ հազարի: Անգործներու մեծամասնութիւնը օտար աշխատաւորներ են: Համաձայն կառավարութեան հրամանին, մենք պատրաստ ենք նպաստ բաշխել այն օտար գործաւորներուն, որոնց պետութիւնները Ֆրանսայի փոխադարձ դաշինք կնքած են: Բայց կայ ժողովուրդ մը, որ իր երկրին մէջ ջարդուեցաւ, թալանուեցաւ, աքսորուեցաւ մոլեռանդ Թուրքերու կողմէ, ու ինկաւ օտար ափերու վրայ անպաշտպան, չունենալով սեփական պետութիւն: Խօսքս Հայերու մասին է: Հակառակ իմ կամքիս, կը ցաւիմ խոստովանելու որ բոլոր դիմումներս ապարդիւն մնացին, եւ անոնք հոս ալ թշուառութեան մատնուած են, իբրեւ հետեւանք հանրային մարմիններու անհոգութեան»:

Իբրեւ տագնապի նպաստ Քաղաքապետարանը կը շարունակէ հաց բաժնել: Ուրախալի է որ քանի մը շաբաթէ ի վեր, գործերը բարելաւման նշաններ կը ցուցնեն: Մետաղագործարանները հազարաւոր անգործ գործաւորներ կ'առնեն: Անշուշտ առաջին անգամ տեղացին պիտի օգտուի: Մեր հայրենակիցներէն շատերը տակաւին թշուառութեան եւ անգործութեան մատնուած են:

Ի՞նչ կը մտածեն Ազգային Մարմինները, այս մռայլ կացութեան հանդէպ: Թոյլ պիտի տա՞նք որ յուսահատութեան մատնուին զաւակներով ծանրաբեռնուած ընտանիքները:

Հայկ Ք.

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մեր Հանդէսը

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ.— «Արարատ» Միութեան հովանաւորութեամբ, Կիրակի կէսօրէ վերջ Սալ Կալմանի սրահին մէջ 35 դպրոցական աշակերտներ (6—12 տարեկան) ներկայացուցին դերմանական հէքեաթ մը, «Ձիւնաճերմակ», տրամի վերածուած Պ. Ա. Վտարանդիի կողմէ:

Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը, գրեթէ ամբողջ գիւղը հոն էր, տեսնելու եւ վայելելու իր զաւկին, քրոջ եւ եղբօր կամ ազգականին հայերէն խօսակցութիւնը: Ամէն ոք անհամբեր կը սպասէր վարագոյրին բացուելուն: Ժամը 3ին հնչեց «Արիք Հայկազունք»ը որ շատ յաջող երգուեցաւ պզտիկներու կողմէ: Յետոյ բեմ եկաւ Պ. Ա. Վտարանդի որ բացատրեց թէ թատրոնը իսկական դպրոց մըն է մարդիկը ազնուացնելու, մանաւանդ պզտիկներու համար այս օտար աշխարհին մէջ ամենալաւ միջոցն է հայերէնը սորվեցնելու: Յետոյ կոչ ուղղեց բոլոր Առնուվիլցի Հայերուն որ ուժ տան «Արարատ» միութեան եւ բոլորուելով անոր շուրջ, ապահովեն հայ դպրոցը:

Այն պզտիկները որ ֆրանսական վարժարան կը յաճախեն եւ բառ մը հայերէն չէին գիտեր, եօթը ամսէ ի վեր միայն շաբաթը երկու ժամ (Հինգշաբթի) դաս առնելով կրցեր էին ոչ միայն հայերէն սորվիլ, այլ եւ ներկայացնել այս թատերախաղը: Գնահատելի էր Պ. Ա. Վտարանդիի փորձառու եւ համբերատար աշխատանքը:

Իրենց դերերուն մէջ յաջող էին Օրիորդներ՝ Ռոզա Տէյիրմէնճեան (Թագաւոր), Անժէլ Փափազեան (Թագուհի), Փօլին Էլմասեան (Ձիւնաճերմակը): Միւս դերակատարներն ալ, մանաւանդ պզտիկ գաճաճները յաջողութեամբ կատարեցին իրենց բաժինը գեղեցիկ հայերէնով:

Գաղութը իր զոհողութիւններով կը պահպանէ մանկապարտէզը: Այս պարագան հպարտութիւն կը պատճառէ մեզի մանաւանդ անոր համար որ բոլորն ալ չարքաշ բանուորներ են:

Յ. Ճիքանեան

ՍՈՒՐԻՈՅ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

1932 տարուան վերջերը բովանդակ Սուրիոյ բանտարկեալներուն ընդհ. թիւն էր 4355: Ասոնցմէ 1601ը, օգտուելով մասնաւոր եւ ընդհ. ներումներէն ազատ արձակուեցան, որով տարին լրանալուն 2754 էր բանտարկեալներու թիւը:

Կը հաւաստեն սակայն թէ, ներկայ թշուառութեան հետեւանքով, նոր յանցաւորներով բաւական մը աւելցած է բանտարկեալներու թիւը:

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր ազգ. արժէքները

«Յուսաբեր» խմբագրականի մը մէջ պանծացնելով մեր ազգային արժէքները, դիտել կուտայ (21 յունուար):

— «Անդրադարձա՞ծ ենք սակայն անոնց, մեր այս արժէքներուն. տուա՞ծ ենք անհրաժեշտ, արժանավայել գուրգուրանքը, հաւաքական, ազգային, ցեղաշունչ խրախուսանքը, որ էական է ամէն մէկ արուեստագէտի համար, որ կենսական պայման է ստեղծագործական իւրաքանչիւր երկի ու երկունքի համար, որպէսզի ցեղէն խօսին անոնք:

Երեւոյթ մըն ալ աս, անսովոր պատկեր մըն ալ այն՝ որ մեր հարստութիւնները, — ինչպէս լեզու, անցեալ քաղաքակրթութիւն եւայլն, կամ մասնաւոր դէմքեր՝ գրող, նկարիչ, երաժիշտ, դերասան եւն., համազգային գնահատութեան հասնելու համար անհրաժեշտ է որ նախ օտարներու վկայականը ունենան, մեր փառքերը՝ օտարներէ գնահատուին, ազգային գուրգուրանքի արժանի ըլլալու համար:

Անոնք պէտք է գովեն ու հիանան, որպէսզի հաւատանք, համոզուինք, աւելին, պանծանք ու փառաւորուինք:

Անշուշտ, կան պատճառներ երեւոյթը բացատրելու համար, պայմաններ — ազգային, քաղաքական ու տնտեսական, — գոյութեան պայքարը առաջին գծի վրայ բերելու համար. առօրեան, օրուան հոգերը նախ տեսնելու:

Երեւոյթի մը բացատրութիւնը սակայն, երբեք արդարացում չէ: Երբ ազգ մը գոյութեան պայքար կը մղէ ու մղձաւանջի պահեր կ'ապրի, տոկալու համար՝ բաւական չէ որ միայն տաք տուն ունենայ եւ կակուղ հաց: Կռուող բանակը միայն հացով չի յաղթեր. մինչեւ իսկ անզօր են զէնքն ու վառօդը, գնդակն ու գնդացիրը: Հացին հետ՝ ոգին. վառօդին հետ՝ հաւատք պէտք է. առօրեային հետ վաղուան մտահոգութիւնը:

Մենք նման պայմաններու մէջ ենք:

Մտածենք առօրեային վրայ. օրուան հացին վրայ, բայց յիշենք միշտ հին իմաստութիւնը — «Ոչ հացիւ միայն կեցցէ մարդ»...:

Տեսնենք իրականութիւնը: Մեր մտաւոր բովանդակ գործունէութիւնը, արուեստն ալ միասին, իրենց արդիւնքովը, — թերթ, հանդէս, գիրք, նկար եւայլն. — մասնաւորներէն մինչեւ հաւաքականը, տագնապի մէջ կ'ապրին:

Մեր բոլոր արուեստագէտները — գրագէտ, դերասան, նկարիչ, երաժիշտ, կը ստեղծագործեն անապահով, նոյն իսկ ծանր պայմաններու մէջ:

Այսպէ՞ս պիտի ըլլար, եթէ համոզուած ըլլայինք, մտածէինք՝ թէ մեր ազգային կորովին, դիմադրումին համար առաջին պայմաններէն է ստեղծուած գործերուն գնահատումը, անոնց բարգաւաճ վիճակը: Չի բաւեր ընդունակ ու մեծ ժողովուրդի մը ժառանգորդն ըլլալ, արժէքներով հարուստ՝ եթէ տէր չկենանք ու չըմբռնենք անկշռելի այս արժէքներուն անհուն ուժը, եթէ մտքի կեանքը անհրաժեշտ չդառնայ հայ մարդուն համար, ֆիզիքական կեանքին ու պահանջներուն զուգընթաց:

Պէտք է խորանայ մեր գուրգուրանքը, պէտք է հաւասարի մեր գնահատութիւնը՝ մեր հաւաքական ստեղծագործութեանց մակարդակին»:

«ԱՆՈՒՇ»Ը ՔՈՆՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ (Յառաջ). — Յունուար 22ի գիշերը Քոնսթանցայի գաղութին ստուար մասը ջերմեռանդօրէն խռնուած էր «Էլիբս» սրահը, վայելելու համար Յ. Թումանեանի «Անուշ»ը: Թէեւ ձիւնն ու բուքբիրենցկատաղութիւնը կը թափէին դուրսը, ճամբաները անանցանելի դարձնելով. բայց սրահը տեղ չէր մնացած:

Թաղական խորհուրդի հովանաւորութեամբ, «Գթութեան Խաչ»ի օժանդակութեամբ եւ Պ. Պ. Մանուէլեանի ու Ս. Զարդարեանի ղեկավարութեամբ կազմակերպուած այս ներկայացումը ի նպաստ ազգ. վարժարանին պատիւ կրնայ բերել այդ մարմիններուն մասնակցող արուեստագէտներուն ու սիրողներուն: Սկիզբէն մինչեւ վերջը գրեթէ անթերի անցաւ խաղը, գոհ թողլով ներկայ հասարակութիւնը: Արուեստագիտուհի Օր. Սօնա Ձէրչեան որ յատկապէս հրաւիրուած էր Պուքրէշէն՝ «Անուշ»ի դերը կատարեց կատարեալ յաջողութեամբ: Իր գիտակից խաղարկութիւնը եւ յուզելու բացառիկ կարողութիւնը իր գագաթնակէտին հասցուց վերջին արարին, երբ Սարոյի սպանութենէն խելագարած՝ ապրեցաւ եւ ապրեցուց սրտաճմլիկ վայրկեաններ, արցունքներ խլելով ներկաներէն:

Պ. Մանուէլեանի ճարտար ղեկավարութեան տակ շատ յաջող անցաւ նաեւ երաժշտական մասը, ստեղծելով բոլորովին հայկական եւ շա՛տ ջերմին մթնոլորտ մը: Պ. Մանուէլեան իր մասնաւորաբար հեղինակած մէկ գեղեցիկ «Introduction»ովը եւ բարեփոխումներովը ճոխացուցած էր նաեւ այդ մասը: Նուագախումբին կը մասնակցէին քաղաքիս ծանօթ հայրենակիցներ, ինչ որ աւելի քաղցր ու հրապուրիչ կը դարձնէր միջավայրը: Իսկ Պ. Ս. Զարդարեանի բեմադրութիւնը ու խաղարկութիւնը իր որոշ բաժինը ունեցաւ ներկայացման յաջողութեան մէջ:

Ներկայացումէն յետոյ, ներկաներու փափաքին վրայ, Օր. Սօնա Ձէրչեան արտասանեց երկու հայրենաշունչ կտորներ եւս, մագնիսացնելով ամբողջ սրահը:

Հանդիսականները սրահէն բաժնուեցան աւելի սրտապնդուած լաւագոյն օրերու հաւատքով:

Ա.

ԾԻԾԱՂ

Շուկայի մէջ

— Չեմ հասկնար ինչպէս ինձմէ աժան կրնաս ծախել աւելները:

— Բարեկամ ես կոթերը կը գողնամ որով աժան կուգայ:

— Ես երկուքը միասին կը գողնամ բայց ապրանքս չեմ խայտառակ ըներ եւ գինը կը պահեմ:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ, ՈՐ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

ԺԹ. դարուն վերջերը, Չինացիները փոխեցին իրենց գաղթային հոսանքին հունը: Նոր երկիրներ կը բացուէին իրենց առջեւ: Ոչ միայն անցան չինական ջուրերը, այլ եւ ովկիանոսները՝ ի խնդիր նոր երկիրներու, ուր աշխատանք կար, աշխատող բազուկ չկար: Եւ զանոնք հիւրընկալեցին Նոր Աշխարհը, Հարաւային Ափրիկէն: Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ, — մինչեւ որ զանազան օրէնքներ արգելք հանդիսացան դեղին ցեղին գաղթին դէմ եւ, վերջերս, սահմանափակուեցաւ բոլոր ցեղերու գաղթը Ամերիկայէն ներս, փակելով ամէն կարելիութիւն կամ վերջնապէս ու բրտօրէն դռները գոցելով իրենց առջեւ, — Չինացիները յաջողեցան հաստատուիլ, հարիւր հազարներով: Եւ այսօր Միացեալ Նահանգներու զանազան քաղաքներուն մէջ, Նիւ Եորք, Չիքակօ, Սան – Ֆրանչիսկօ, գոյութիւն ունին չինական թաղամասեր, որոնք դարձած են իրական չինական քաղաքներ:

Հարաւային Ափրիկէ, Չինացիները որ կ'աշխատին ոսկիի եւ ադամանդի հանքերու մէջ, մօտաւորապէս կէս միլիոն կը հաշուուին:

Այնտեղ, Եոհաննէսպուրկի, Քիմպըլէյի եւ գիւղերուն, — որոնք ծընունդ առած են պահանջէն, — փայտաշէն տաղաւարներու այդ խմբաւորումներու մէջ, անոնք կը կազմեն բնակչութեան մեծամասնութիւնը, կ'ապրին իրարու կապուած, միացած շնորհիւ հասարակաց սովորութիւններու եւ աւանդութիւններու: Սակայն չեն կրնար տէր դառնալ հողի, ոչ ալ առեւտուր ընել: Արդէն չինացի գաղթականները չեն ալ կրնար վերջնապէս հաստատուիլ Հարաւային Ափրիկէի մէջ, որովհետեւ կինը կը պակսի: Արդարեւ Չինացին չի կրնար ընտանեկան բոյն կազմել հոն, ուր կ'աշխատի: Շատ հազուադէպ է, որ չինացի կինը գաղթէ իր ամուսնոյն հետ: Միւս կողմէ Հարաւային Ափրիկէի, նոյն իսկ Ծայրագոյն Արեւելքի եւ Հնդկական Թերակղզիին մէջ, ուր կ'ապրին խումբ ցեղեր, տեղի չունենար գաղթականներուն եւ բնիկներուն միջեւ որ եւ է ամուսնութիւն:

Այսպէս ուրեմն, դէպ ի Հարաւային Ափրիկէ չինական գաղթային շարժումը ժամանակաւոր է, ինչպէս եղաւ ընդհ. պատերազմին, երբ 40,000 Չինացիներ ձգեցին եկան աշխատելու ֆրանսական գործարաններուն մէջ, եւ պատերազմը վերջացած՝ շատ քիչեր մնացին այստեղ: Նոյն իսկ այն Չինացիները, որոնք հաստատուած են Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ, ուր նոյն կլիման ունի, բազմաթիւ են անոնք, որ իրենց վերջին օրերը կ'երթան անցընելու իրենց բնաշխարհին մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ չինական գաղթային շարժումը, այնպէս ինչպէս տեղի կ'ունենայ հիմա, անգոհացուցիչ դարման մըն է չինացի ժողովուրդի աճման դէմ:

Հնդկաստան եւս, ինչպէս Չինաստան, երկիր մըն է, որ շատ ժողովուրդ ունի եւ չի կրնար սնուցանել այդքան հոծ բնակչութիւն մը: Ահա թէ ինչո՛ւ պարբերաբար տեղի կ'ունենան սարսափելի սովեր, որոնք կուգան պակսեցնելու ժողովուրդը:

Այսուհանդերձ, Հնդիկները գաղթող ժողովուրդ մը չեն, ինչպէս են, ընդհակառակն, Չինացիները, ինչ որ կը հաստատէ թէ նոյն պատճառները նոյն արդիւնքը չեն տար ամենուրեք:

Բայց ճիշդ է, որ երկրին ներսը տեղի կ'ունենան բնակչութեան պարբերական գաղթեր: Կեդրոնական գաւառներու բնակչութիւնը, Ասսամցիները, Պէնկալ կ'երթան կամ Պոմպէյի շրջանը, հիւսուածեղէնի ճարտարագործութեան կեդրոնները, ուր գործարան կը մտնեն՝ բամպակ մանելու եւ հիւսելու, չնչին աշխատավարձի մը փոխարէն եւ ապրելով ապառողջ պայմաններու եւ խրճիթներու մէջ: Քանի մը ամիս միայն կ'աշխատին ու կը վերադառնան իրենց գիւղերը, լծուելու հողագործութեան: Կը նշանակէ թէ առանձնայատուկ նկարագրով վաչկատուն կեանք մըն է այս, եւ ոչ թէ իրական գաղթ մը:

Ընդհակառակն, կեդր. Ասիոյ մէջ կայ ժողովուրդ մը, որ ներկայիս կը լրացնէ երկար գաղթ մը բոլորովին հակառակ ուղղութեամբ այն գաղթին, զոր կատարեցին, միջին դարուն, խաշնարած ցեղերը: Այդ ժողովուրդը կը կազմեն Բուրեաթները, որոնք, դրացի ժողովուրդներէն քշուելով, Սիպերիոյ կեդրոնէն եկած հասած են մինչեւ Խաղաղականի եզերքները, որուն մօտակայքը կը մնան ներկայիս:

Նոր Աշխարհին մէջ, որ թատերաբեմն եղաւ երկար գաղթերու, (Ասիայէն եկած հնդկական ցեղախումբերը մաս առ մաս կորեցին անցան ամբողջ Ամերիկան, Պէհրինկի նեղուցէն Հորնի հրուանդանը), վերջացած են ոչ միայն յիշեալ գաղթային շարժերը, այլ եւ սպիտակներու յառաջխաղացումը դէպ ի Ամերիկայի ծայրագոյն արեւմուտքը մինչեւ Քանատա, — այդ է եղած Ամերիկայի պատմութեան տիրական նպատակը, ինչպէս 19րդ դարուն, նոյնպէս 20րդ դարուն սկիզբը:

Այսպէս նաեւ Փոլինէզիա եւ Մալէզիա, որոնք գլխաւոր կեդրոններ են եղած ժողովուրդներու ցրուումին: Այս ժողովուրդները, կ'ըսեն այն ճամբորդները եւ ցեղագէտները, որ ուսումնասիրած են զանոնք, ապահովաբար եկած են Ասիայէն, անցնելով Պէհրինկի նեղուցէն:

Սակայն նեղուցն անցնելէ յետոյ, փոխանակ քալելու դէպ ի հարաւ, ինչպէս յառաջացած են այն ասիական ցեղախումբերը, որոնք նախահայրերն են կարմրամորթներուն, ուղղուած են դէպ ի արեւելք, քշելով իրենց մշկահոտ տաւարը: Յետոյ, իրենց կարգին, գաղթած են նոյն ուղղութեամբ: Անցնելով Քանատայի Թունդրաներու շրջանէն, որ «անբարեբեր հող» կը կոչուի, կը հասնին Հուտսընի ծոցը, յետոյ Պաֆինյ ծովը, եւ վերջապէս Կրօէնլանտա, ուր, այս վերջին տարիներուն կը յառաջանան դէպ ի արեւելք եւ դէպ ի հարաւ: Գաղթը, որ տակաւին կը շարունակուի այդ ուղղութեամբ, շուտով վերջ պիտի գտնէ եւ Եսքիմացիները, ընդհանրապէս գաղթող եւ վաչկատուն ժողովուրդ մը ըլլալով հանդերձ, արդէն իսկ կը սկսին հաստատուիլ Կրօէնլանտայի եզերքներուն վրայ:

×

Ժողովուրդներու շարժման մասին, որ տեղի կ'ունենայ տակաւին այս օրերուս, մեր այս կատարած ընդհանուր նշմարէն ահա քանի մը եզրակացութիւններ. —

Առաջին, — շատ քիչ բացառութիւններէ զատ, ժողովուրդներու մեծ գաղթերը, որ կը վերջանան ընդհանրապէս տեղ մը հաստատուելով, տեղի կ'ունենան միշտ զուգահեռական ուղղութեամբ, այսինքն արեւմուտքէն արեւելք կամ արեւելքէն արեւմուտք:

ԱՊԱՆՍՈՒՐ

(5)

ԱՊԱՆՍՈՒՐ

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէոնի ճիշդ դիմացը:

ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՐԻ «Զաւարեան» Կէմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՉՈՒԼԼԷՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը հանդէպ Թուրքիոյ»:

Ջեկոյց կոմիտէի կողմէ գաղութիս ազգային խնդիրներու շուրջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՏԷՍԻՆԼ Կոմիտէի ընկերա-համակրական հաւաքոյթը այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Ընթերցում եւ բացատրութիւն ընկ. Միք. Վարանդեանի «Մուրատ» գրքին քանի մը հատուածներու: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները եւ Պատանեկան Միութեան անդամները:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Մուրատ Ակումբին մէջ, rue St. Martin d'Hères, Chemin de la Plaine, Croix-Rouge: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

Լանսէի ընկերներէն Անթուան Օհանեանէ կամ Սիմոն Փափազեանէ կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

■■■■■■■■

ԼԻՈՆԻ Մարմինին ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը վաղը, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Գրադարանը, 40 rue Pierre-Corneille, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

Կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՉՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ դեմոկրատիա, ֆաշիզմ, տիկտատուրա եւ պոլշեւիզմ

ՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՐԺ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ՏԷՎԼԷԹԵԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԷԻՆ Ս. ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՍ ՀԱՅՈՑ ՓԱՐԻԶԻ

Հոգելոյսն Տ. Գարեգին քահանայս, ի 25 ամաց հետէ բարւոք ի պարտաճանաչ կենօք նուիրեալ ի հաւատարիմ ծառայութիւն Առաքելական Ս. եկեղեցւոյս Հայկազնեան ի Տէտէ-Աղաճ, ապա՝ յԱմերիկա եւ յետոյ ի փարիզ մայրաքաղաքիս, իրաւամբ արժանացեալ էր ժողովրդային համակրանաց:

Եւ ենթարկեալ ատամնոր սակաւօրեայ դժնդակ հիւանդութեան, աւանդեաց զ'ոգին առ Տէր, այսօր 31ն Յունուարիս, ի հասակի 71 ամաց, համակելով զհամայն սիրելեան իւր ի խորին սուգ:

Եւ մեք՝ մաղթելով լուսաւորութիւն եւ բարեպաշտ ժողովրդեան արեւշատ կեանս, յայտ առնեմք. թէ՝ պաշտամունք յուղարկին եւ Ս. Օծումն կատարին ի Ս. եկեղեցւոջ յ2 փետրուարի, Հինգշաբթու յառաւօտու:

Աթոռակալ՝ հոգեւոր հովիւ Փարիզի Հայոց եւ շրջակայից

Վռամշապուհ եպիսկոպոս

31 Յունուար 1933, Փարիզ

Այրի Տիկին Երիցուհի Տէվլէթեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէվլէթեան, Պ. Պ. Խաչիկ եւ Աւետիս եւ Օր. Երմոնիկ Տէվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէվլէթեան (Պերտանք, Ռուսիա), Պ. Գառնիկ Տէվլէթեան եւ զաւակունք (Դականիսկ, Ռուսիա), Պ. Սարգիս Տէվլէթեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Երմոնիկ Տէվլէթեան, Այրի Տիկին Սիրարփի, Զուարթ եւ Յակոբ Տէվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Սիսակեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ Սիսակեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Աւագ Աշնեան (Հարթ-ֆըրտ, Ամերիկա), Շահնազար Աշնեան (Մայքով, Ռուսիա), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին

ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ՏԷՎԼԷԹԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ յունուար 31ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 բիւ ժան Կուժօն: Մարմինը պիտի ամփոփուի Փանթէնի գերեզմանատան մէջ ժամանակաւոր յատուկ վայրը:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել:

ԾԱՆՕԹ.— Համաձայն իր կտակին, կը խնդրուի բարեկամներէն փոխան ծաղկեպսակի իրենց բաժինը բերել եկեղեցւոյ բուժարանին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

■■■■■■■■

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Այդ պատասխանը եւ արտայայտութիւնը իր դէմքին ու արդէն Ճօրճ նշմարեց նահանջը որուն բնազդօրէն ընդունակ էր այդ աղջիկը: Վախցաւ որ անիկա բոլորովին պիտի հեռանար իրմէ. բռնեց անոր ձեռքը եւ ըսաւ.

— Չեմ ուզեր որ եւ է բան գիտնալ քու մասիդ, չեմ ուզեր. ինծի համար դո՛ն, իմ ճանչցած աղջիկս ես: Շատ ուրախ եմ անշուշտ այս հակայ յաջողութեանդ համար. այդ բոլորը իմաստ չունին ինծի համար. դո՛ն, այն աղջիկն ես միշտ որ՝ փաթթուած գիշերազգեստին մէջ ու մուճակները ոտքիդ՝ դուրս կը սահէիր սենեակէս՝ առտուն կանուխ:

— Այո՛, այդ մուճակնե՛րը, այդ գիշերազգե՛ստը. Աստուա՛ծ իմ, մի՛ յիշեցներ զանոնք...

Ծիծաղ մը ունեցաւ Լիան ու առանց քաշուելու մակի բրաւ, երբ Ճօրճ ըսկաւ վերյիշել Լոփիք փողոցի իրենց կեանքը: Բա՛ն մոռցած չէր Լիան այդ օրերէն:

Բայց ինչո՞ւ ըսաւ որ մարդու չէր սպասեր. յայտնի էր որ կը սպասէր: Արդեօք չէ՞ր ուզեր տեսնուիլ հասարակ զինուորի մը հետ: Այդ դիւրազգածութիւնն ալ ունեցաւ Ճօրճ եւ սակայն մտածեց որ անտեղի էր իր կասկածը: Այդ օրերուն Ֆրանսայի մէջ մարդիկ ուրախութեամբ կը դիմաւորէին անգլիացի զինուորները. մեծ էր անոնց ժողովրդականութիւնը: Յաջողութիւններ ունեցած էին անոնք Ֆրէնէլի մէջ եւ թշնամիէն ետ առած էին ֆրանսական հողամաս մը: Երախտապարտ արտայայտութիւն մը կար Ֆրանսացիներու դէմքին վրայ: Ո՛չ, այդ չէր պատճառը:

Ուրեմն սիրահար մը ունի Լիան, մտածեց յանկարծ Ճօրճ: Հապա չունենա՞ր. ապա չէ՞ր ան իր ուզածը ընտրելու: Ամբողջ աշխարհի ու մանաւանդ Փարիզի մէջ, կ՚ա՞ր Լիանի պէս ազատ աղջիկ մը որ սիրահար չունենար: Ճօրճ ինքն ալ ուղղեց աչքերը դէպ ի դուռը. խորաքանչիւր անգամուն որ մէկը կը մտնէր ներս, Ճօրճ կը դիտէր նախ մարդուն ու յետոյ աչքին ծայրովը կը նայէր աղջկան: Բայց Լիան չմատնեց ինքզինքը երբեք:

Վերջապէս մէկը ներս մտաւ սրահէն: Աղջիկը տեսաւ, սակայն չհասկցուց որ կը ճանչնար զայն:

Անծանօթը նայեցաւ իրեն. Լիան աչքերը չհեռացուց անկէ եւ նայուածքովն հետեւեցաւ անոր: Ճօրճ լարուած ջիղերով սպասեց:

Մարդը անցաւ իրենց սեղանին առջեւէն, առանց նայելու աղջկան: Այնքան անտարբեր երեւոյթ մը ունէր Լիան որ կարծես թէ չտեսաւ անոր անցնիլը: Լաւ հագուած էր ան եւ ծաղիկ մը ունէր լամբակին վրայ՝ յարեւնման Լիանի կուրծքը զարդարող ծաղիկին: Նայելով իր տարիքին, հաւանօրէն զինուորական ծառայութեան կանչուած չէր տակաւին. յիսուննոց մէկը: Քաղաքային հագուստ հագած էր անշուշտ եւ այնքան ալ աչքի չպիտի զարնէր, եթէ մարդոց աչքերը վարժուած չըլլային այդ օրերուն, զինուորական տարազին:

Լիանի սպասած մարդը չէ ասիկա, մտածեց Ճօրճ. պարզապէս իր ուշադրութիւնը գրաւած էր, ուրիշ ոչինչ: Ուրեմն անհիմն էին իր կասկածները. Լիան ճշմարտութիւնը ըսած էր, ժամադրութիւն չունէր, եւ, ահա, սկըսած էր ուրախ - զուարթ խնդալ եւ հետաքրքրուիլ իրմով:

— Եթէ կ'ուզես, երթանք հիմա, ըսաւ Լիան:

Անհաւատալի թուեցաւ այս խօսքը տղուն:

Ո՞րքա՛ն յիմար եմ եղեր, խորհեցաւ ինքնիրեն. մոռցաւ ամէն ինչ ու ըսաւ.

— Ես պատրաստ եմ:

— Ուրեմն սպասէ՛ վայրկեան մը. հիմա կուգամ:

Ոտքի ելաւ Լիան ու գնաց կիներու լուացարանը որուն դրան մօտիկ՝ սեղանի մը առջեւ նստած էր անծանօթը: Ճօրճ նայեցաւ անոր. խնդաց իր անտեղի կասկածներուն վրայ: Լիան մարդուն կողմն անգամ չնայեցաւ, իսկ մարդը կարծես չտեսաւ զայն: Անուշադրութեամբ ձգեց ձեռնոցը զոր մարդը անմիջապէս վերցուց. բայց, ուշ էր, Լիան անյայտացեր էր դրան ետեւը:

Վերադարձին, մարդը բարձրացաւ տեղէն ու քաղաքավարօրէն խոնարհութիւն մը ընելով, ձեռնոցը երկարեց անոր: Թերեւս գիտէր որ Մաթա Հարին էր ան — ո՞վ չէր գիտեր — եւ հպարտ կ'երեւար այդ ծառայութիւնը մատուցանելուն համար: Ամէն պարագայի մէջ, Լիան քաջալերութիւն չտուաւ այդ մարդուն. անցաւ սրահէն ու եկաւ Ճօրճի սեղանը. ուսերուն առաւ թաւիշէ վերարկուն, Պ. Ֆրէտէրիքը մեծարանքով բարեւեց ու մեկնեցաւ Ճօրճի հետ միասին:

4.

Ինքնաշարժը սուրաց Ավընիւ տէ Շան զ'Էլիզէէն ու մտաւ Ավընիւ տը լա Կրանտ Արմէն: Լիան չխօսեցաւ երբեք: Իր մտազբաղ երեւոյթը աւելի անմեկնելի էր հիմա քան ճաշարանին մէջ: Ճօրճ չուզեց խանգարել զայն, որովհետեւ զգաց որ ինքնամփոփումը առանձնաշնորհն էր այդ աղջկան: Կը տեսնէր որ տարբեր էր անոր կեանքը այժմ. շատ մարդիկ կը ճանչնար հիմա ան Փարիզի մէջ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Չ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարմանաճիւղի ընդհ. ժողովը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1... Պար տը Փըթի Փուսէի մէջ: ...ներէն կը խնդրուի ներկայ ըլ...

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
3 Février 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2103 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ԱԶԳԱՍԷՐՆԵՐԸ

Ուսումնասիրութեան արժանի առանձնայատուկ տիպ մըն է հայ ազգասէրը: Երեք դասի կարելի է բաժնել անոնց: Ազգասէր՝ որ նուիրուած եւ մերուած է ազգի եւ հայրենիքի ամբողջութեան գաղափարով, ազգասէր՝ որ իվերուստ բարեգործի և անմահի Թըռիչքներ կ'առնէ եւ ազգասէր՝ որ յաւուր պատշաճի անդադար պատմուճան կը փոխէ իրեն արժեցնելու համար:

Այսօր, գաղութահայ այս անյոյս ու անլոյս օրերուն չա՜տ ի զօրու են այս վերջին տիպի գոյնզգոյն ազգասէրները, որոնք տիւ ու գիշեր կուրծք կը ծեծեն, գաղութէ գաղութ կը ճամբորդեն եւ կը կրկնեն իրենց սովորական մեղեդին — Ա՜խ Հայաստան, վա՜խ Հայաստան:

Այդպիսիներու ստուար պահեստ մը ունինք Փարիզէն Պոսթըն եւ այլուր, որ երբեմն ինքզինքնին կը բեմադրեն Հայաստանի գովքն երգելու եւ գանգուածներու ականջէն վար քանի մը հոգեշահ խօսքեր մրմնջելու համար: Անոնց կատարած գործը ընա՛ւ չի տեսնուիր, որովհետեւ չունին, բայց չի կատարած գործերու մասին իրենց «մոդիչ» խօսքը երբեք չի պակսիր:

Ներգաղթի հոգեյոյզ զօղանջը զօրաշարժի էր ենթարկած մեր այս տիպի բրածոյ բոլոր ազգասէրները, որ անսպասելի եռանդով լծուած էին դրախտավայր Խորհրդային Հայաստանի գովքն երգելու եւ ցուցադրելու անոր վարիչներուն «ազգասիրական» ծառայութիւնները:

Ընդհատուեցաւ այդ ալ, որ միակ իրական ու դրական գործն էր խորհրդային վարիչներու: Տարին սահեցաւ անցաւ եւ հազիւ 6—7000 գաղթականներ սակարկութեամբ ու դժուարութեամբ Հայաստան մտան:

Զափերն ու կշիռները յանկարծակի փոխուեցան: Հոգիներուն մէջէն հայրենասիրական փոթորիկ մ'անցաւ եւ յեղաշրջեց ամէն ինչ: Ինչ որ իրական էր ճիշդ չէր, եւ ինչ որ իրական չէր ճիշդ պէտք էր ըլլար:

Անցան քանի մը ամիսներ: Խանդավառութեան կրակն սկսաւ մարիլ: Մեջոցներն սկսան պակսիլ, խոստումներն սկսան կախուիլ օդին մէջ եւ որբերու յուսակորոյս կարաւանները, ի գին մահու եւ կենաց, սկսան Արաքսը ճեղքել: Լռութիւն կը յանձնարարէին մեր առաքեալները, սակայն տառապակոծ հոգիները չլռեցին եւ չպիտի կրնան լռել, երբ փաստերը կը խօսին:

Այսօր, ազգասէրներու մեր այս փաղանգը նոր վերադարձաւ Հայաստանեան ուխտագնացութենէն՝ մէկ գրպանին մէջ քիչ մը հող, միւսին մէկ աւազ, յուզելու համար գաղութահայ հասարակութիւնը: Եւ դարձեալ իրենց քնարի հմայիչ լարերն սկսան Թրթռալ — Հայաստանը շանթիէ մըն է դարձած, կը շինեն ու կը շինեն...

Անտարակոյս, մենք կը հաւատանք մեր ժողովրդի վերածնութեան ու վերաշինութեան բնատուր զգացումին: Աւելի քան տասնամեակ մը անցաւ անոր գլխուն վրայէն, որու ընթացքին հայ քրտնաթոր մարդը չէր կրնար ձեռքերը ծալլած նստիլ: Որքան կը հաւատանք ուժգնօրէն, որ մեր չարչարուած ժողովուրդը ի բնէ եւ ի ծնէ շինարար է, նոյնքան չենք զարմանար Խ. Հայաստանի վարիչներուն հեռատեսութեան, շրջահայեացութեան եւ հայրենասիրութեան վրայ, որովհետեւ հաստատապէս գիտենք որ անոնց այդ բարեմասնութիւնները Կօնտի բլուրէն, Դալմի այգիներէն եւ Խոռոմ-Բուլաղէն անդին չեն անցնիր:

Մենք պէտք չունէինք մեր ուխտաւորներու պէնտէկեան ծառայութեան: Հոս եւ այլուր, մեր բոլոր գաղութներուն մէջ դէթ նմոյշի համար կան դէթ քանի մը Թմրկահարներ, որոնք ծածկուած Հօկի եւայլ «փաղաքշական» անուններուն տակ, վարժուած են իրենց չտեսած եւ չգիտցած Հայաստանի մասին չողչողուն քարոզներ կարդալ, գովք ու ներբող հիւսել եւ անյատակ փառաբանել: Եւ եթէ յանդգնիս հարցնելու այս խանդաճաղանձ բախտագուշակներուն, թէ ինչո՞ւ իրենց քրտինքն ալ չեն խառներ այդ շանթիէներուն եւ ելեկտրակայաններուն, երկինք գետինք կը մթնէ իրենց գլխուն: Անոնք սորված են, գիտեն, հեռուէն սիրելու հետաքրքիր արհեստը:

Մեր ազգասէրները իրենց բարի կոչման ծառայած կ'ըլլան միմիայն այն ժամանակ, երբ սորվին, նմանապէս, Հայաստանէն դուրս չի գալ կոյր աչքերով: Հայաստանը պանդոկ չէ եւ չպիտի ըլլայ դէթ, այս ձեւի զբօսաշրջիկներուն համար, որոնք իրենց պայուսակին մէջ փոխանակ ճանկ մը հող ու աւազ բերելու, քննող, զննող մարդու փաստափաստ Հայաստան մը պիտի բերէին: Ազգասիրութիւնը արհեստէ աւելի արուեստ պիտի դարձնէին եւ պիտի Թափառէին գիւղէ-գիւղ, քաղաքէ քաղաք, պիտի տեսնէին մեր արեւահար ժողովուրդը իր գալարումներուն, իր տողորումներուն ու ապրումներուն մէջ եւ երբ վերադառնային մեզ միմիայն երեւութական օրօրներով չի պիտի քնացնէին, այլ պիտի ոգեւորէին ու խանդավառէին:

Ցրթունքի հեշտին ծառայութիւնը շատոնց կորսնցուցած է իր արժէքը: Խօսքը չէ որ կը կապէ Հայը Հայաստանին, այլ կենդանի գործը, իրական վիճակն ու փաստական կացութիւնը, որ շա՜տ է անտեսուած եւ շա՜տ է վարագուրուած:

Դիտել, մտածել, իրական փաստեր հաւաքել եւ ճշմարտութեան լոյսին տակ դնել, նուազագոյն պարտականութիւն մըն է, որ Հայաստան գացող զբօսաշրջիկները պարտաւոր են ընելու, քանի որ Խորհ. Հայաստանի վարիչները «ազգասիրաբար» այդ բոլոր հնարաւորութիւնները կ'ընծայեն անոնց:

Վ. ՀԱՄԲ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանական խորհրդարանը լուծուեցաւ

ՀԻԹԼԷՐԻ ԾՐԱԳԻՐ – ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հիթլէր հասաւ իր նպատակին:

Նախագահական վճիռով գերման խորհրդարանը լուծուեցաւ եւ ընտրութիւնները նշանակուեցան մարտ 5ին:

Այն ինչ որ մերժուեցաւ Ֆոն Շլայխէրին, տրուեցաւ Հիթլէրին: Կառավարութիւնը, որ պէտք է կռթնէր խորհրդարանական մեծամասնութեան մը վրայ, չիրականացաւ, որովհետեւ կաթոլիկ կեդրոնը գրաւոր պահանջներ ներկայացուց Քաաթի միջոցով Հիթլէրին եւ ան ալ մերժեց: Վայմարի սահմանադրութեան համաձայն ընտրութիւնները ամենաուշը 60 օրուայ մէջ կը կատարուին: Սակայն Հիթլէր աւելի մօտաւոր Թուական նշանակեց, որովհետեւ կը զգար երկրի մէջ տիրող հոգեբանական վիճակը:

Հիթլէր իր ընտրական ծրագիրը պարզեց երէկ ռատիոյով տարածուած երկար ճառի մը միջոցով, որուն էական մասերը հետեւեալներն են.—

1.— Ազգային կառավարութիւնը կը կարծէ թէ իր գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ վերահաստատել գերման ժողովուրդին քաղաքական եւ մտաւորական միութիւնը: Այս նպատակով, պիտի պաշտպանէ քրիստոնէութեան գաղափարը, որ հիմն է բարոյականին, եւ ընտանիքին գաղափարը, որ կորիզն է պետութեան կազմին: Գերման երիտասարդ սերունդին դաստիարակութիւնը պէտք է ներշնչուի Գերմանիոյ մեծ անցեալէն եւ անոր հին աւանդութիւններէն:

2.— Ազգային կառավարութիւնը ծրագրած է երկու «քառամեայ ծրագիրներով» իրականացնել Գերմանիոյ տնտեսական վերակազմութեան գործը: Երբ աւարտի այդ շրջանը, գերմանացի գիւղացին փրկուած պիտի ըլլայ իր ներկայ թշուառութենէն եւ գործազրկութեան տագնապը պիտի փարատած ըլլայ ամբողջովին: Միւս կողմէ, կառավարութիւնը պիտի աշխատի դարմանել կամ վերանորոգել խորհրդարանը, պետական եւ համայնքային կազմակերպութիւնները, թէ վարչական եւ թէ ելմտական տեսակէտով: Այդ առեն միայն իրականութիւն պիտի դառնայ Դաշնակցութեան գաղափարը Գերմանիոյ մէջ:

Կառավարութեան ծրագրին գլխաւոր նպատակը կը կազմեն աշխատանքի պարտադիր սպասարկութիւնը եւ ներքին գաղթային քաղաքականութիւնը: Բոլոր այս միջոցներուն իրականացումը լաւագոյն երաշխիքը պիտի կազմէ ընդդէմ ամէն փորձի, որ պիտի վտանգէր գերմանական դրամը:

3.— Արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով, ազգային կառավարութիւնը կը կարծէ թէ իր գերագոյն առաքելութիւնը կը կայանայ գերման ժողովուրդին կենսական շահերուն պաշտպանութեան մէջ, հետեւաբար պիտի աշխատի տալ անոր ազատութիւնը:

Գերմանիոյ քաոսային վիճակին վերջ մը դնելու իր կամքին մէջ, կառավարութիւնը պիտի աշխատի միւս ազգերու հաւաքականութեան մէջ աւելցնել «հաւասար» արժէքով պետութիւն մը, որ միանգամայն վայելէ իրաւունքի հաւասարութիւն:

Ինչ որ ալ ըլլայ գերման ժողովուրդին սէրը իր բանակին համար որ իր մեծ անցեալին խորհրդանիշն է, ուրախ պիտի ըլլանք եթէ աշխարհ իր սպառազինութիւնը նուազեցնելով, պէտք չթողու մեր իսկ ուժերուն յաւելման:

Բայց Գերմանիոյ քաղաքական ու տնտեսական վերականգնումը եւ ուրիշ ազգերու հանդէպ յանձնառութեանց խղճամիտ գործադրութիւնը կարելի են կանխորոշ մէկ պայմանով միայն, «հաւաքական քայքայման գործին սահման մը դնելով»:

Վարչապետը յետոյ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը որոշած է ուղղակի կոչ ընել ժողովուրդին, արդէ խորհրդարանին անկարողութեան պատճառով:

— Գերման ժողովուրդ, գոչեց Հիթլէր վերջացնելով, մեզի չորս տարի պայմանաժամ մը տուր եւ յետոյ դուն մեզ պիտի դատես:

Ծանր միջադէպ մը Ռուզվէլթի եւ Քոնկրէսին միջեւ

Ուաշինկթընէն կը հաղորդեն, որ ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Ռուզվէլթի եւ Քոնկրէսին միջեւ:

Քոնկրէի եւ ծերակոյտի ռամկավար մեծամասնութիւնը, իր հետ ունենալով նաեւ հանրապետականները միաձայնութեամբ դատապարտեցին նոր նախագահին ըրած ճիգերը պարտատէր պետութիւններու հետ համաձայնութիւն մը կայացնելու մասին:

Չէմպըրլէնի ըրած յայտարարութիւնները ընդհանուր յուզում առաջ բերած են ծերակոյտին մէջ, ուր կը մտածեն, որ Անգլիան կ'ուզէ Միացեալ Նահանգները այնպիսի պարտապահանջի դիրքի մը մէջ դնել, որ կ'աղաչէ իր պարտատէրերուն ընդունիլ որոշ զեղչ իր պարտքերուն վրայ:

Ամբողջ մեղքը կը բեռցուի Ռուզվէլթի վրայ, որ իր չուտափոյթ միջամտութեամբ այն տպաւորութիւնը ձգած է, որ Ամերիկա կը մտահոգուի յունիսին կատարուելիք վճարումներով:

Մամուլը գրեթէ միաձայնութեամբ կողմնակից է քոնկրէսին եւ խստիւ կը քննադատէ Ռուզվէլթը որ չի յարգեր ընտրական պայքարի պահուն իր ըրած խոստումները, որոնք էին մերժել պարտքերու ամէն ջնջում:

Կը կարծուի թէ, Ռուզվէլթ ազդուած՝ հանրային կարծիքին այս փոփոխութենէն, Չէմպըրլէնի ճառը պատճառ պիտի բռնէ իր խոստումը ետ առնելու համար:

Ժընեւ չուզեր խզել

Իններու ժողովին մէջ դարձեալ ծեծուեցաւ Չին-ճափոնական չարաբաստիկ հարցը:

Վէճը գլխաւորապէս կեդրոնացած է Մանչուքիոյի ճանաչման հարցին շուրջ: Եթէ յանձնաժողովը դատապարտէ Ճափոնը, կասկած չկայ, որ անիկա պիտի խզէ իր կապերը թէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին հետ:

Անգլիան եւ միւս մեծ պետութիւնները կը ջանան ամէն գնով առաջքն առնել եւ հաշուեյարդարի ենթարկել այդ խնդիրը:

Ընկերվարականները ինչո՞ւ մերժեցին

Իշխանութեան շեմին վրայ ընկերվարականները, վերջին պահուն, դարձեալ նահանջեցին: Թէ ինչ պատահեցաւ: Լէօն Պլում Փօփիւլէրի մէջ հետեւեալ ձեւով կը պատճառաբանէ.—Տալատիէն արմատական ընկերվարականներու մէջ այն անձնաւորութիւնն է, որ 1926 եւ 1929ին, իր կուսակցութիւնը ստիճանաբար հեռացուց Ազգային դահլիճէն եւ վերականգնեց իր կուսակցութեան մէջ կարգապահութիւնն ու միասնականութիւնը: Տալատիէն երբ յանձնառաւ դահլիճը կազմել մեզ դիմեց եւ յայտարարեց՝ ես պատրաստ եմ ձեզմէ աւելի հեռուն երթալու և ոչ մէկ համարձակութիւն ինձ կը սարսափեցնէ: Ուրեմն, անմիջապէս մենք սկսանք բանակցութեան, որպէսզի պատճառ չի դառնանք յարութիւն տալու Ազգային դահլիճի մը: Մեզ համար ժամանակն եկած էր իշխանութեան մասնակցելու: Մեր կողմէ ոչ մէկ յետին միտք կար եւ ոչ ալ հաւատքի պակաս Տալատիէի հանդէպ: Սակայն չի յաջողեցաւ այդ, որովհետեւ ինչ անցաւ դարձաւ յայտնի չէ: Ես չեմ անդրադառնար բսի-բսաներու վրայ, որոնք ոչ մէկ կարեւորութիւն ունին ինձ համար:

Հիմնական բոլորովին ուրիշ պատճառներ կային: Բանակցութիւններու ընթացքին մենք տեսանք վստահութեան պակասը: Տալատիէն կը մտահոգուէր գանձային անմիջական դժուարութիւններով: Դիմագրաւելու համար այդ դժուարութիւնները կը մտածէր դիմել ներքին փոխառութեան: Ուրեմն անհրաժեշտ էր ունենալ փոխատուներու վստահութիւնը: Ընկերվարականներու պահանջները ընդունելու պարագային, այդ վստահութիւնն էր որ խուճապի պիտի մատնուէր: Անգամ մըն ալ ըսենք, որ օրուան պահանջները աւելի ուժեղ են քան մարդկանց կամեցողութիւնը:

Ահա թէ ինչպէս վերջացաւ եւ խզուեցաւ մեր բանակցութիւնները եւ մեր կուսակցութիւնը փրկուեցաւ վտանգէ մը եւս:

⁂ Տալատիէի դահլիճը զբաղած է իր ծրագիր յայտարարութեան պատրաստութեամբ: Այսօր խորհրդարանի նիստին պիտի ներկայանայ նոր դահլիճը: Արդէն իսկ ինը հոգի արձանագրուած են իբր հարցապնդում: Տալատիէի ելմտական ծրագիրը ժողովի պիտի գայ գալ շաբթու:

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Ներգաղթի տեղաւորման Պետական Յանձնախումբի արձանագրութեանց համաձայն, չորս անգամէն Հայաստան փոխադրուած գաղթականներու տեղաւորումը կատարուած է հետեւեալ վայրերու մէջ.—

	Ընտ.	Գղթ.
Երեւան եւ շրջակայք	722	1535
Լենինական	181	602
Ղարաքիլիսէ	96	338
Սարդարաբադ	210	716
Անի – Պեմզա	247	877
Սադախլու	36	109
Աղստաֆա	38	145
Ալլահվէրտի	41	139
Բամպակ	40	165
Դավալու	41	138
Նոր Սեբաստիա եւ Թոմարզա	51	216
Նուպարաշէն	85	289
Ղամարլու	47	189
Նուրնուզ	20	73
Ղափան	57	204
Կալագերան	17	67
Արթիկ	44	168
	1788	5968

ՌՈՒՍ ՍՈՎԻԷՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կեդր. Գործադիր կոմիտէի երրորդ նստաշրջանը փակուեցաւ:

Կոմիտէն վաւերացուց խորհրդային կառավարութեան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը եւ ծանօթացաւ առաջին հնգամեակի արդիւնքներուն հետ, միաժամանակ վաւերացնելով 1933ի ազգային տնտեսութեան առաջադրուած ծրագիրը:

ԼԻՆՏՊԷՐԿ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ

Փարիզի Ամերիկեան օդանաւային ընկերութիւնը որոշած է ի պատիւ Լինտպէրկի մեծ ճաշկերոյթ մը տալ մայիս 21ին, իր յանդուգն թռիչքի վեցերորդ տարեդարձին առթիւ:

Ընկերութեան նախագահ Քօնէր, այդ նպատակով մեկնած է Ամերիկա:

ՉԻՆԱՑԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԱՌՔՕ ՓՕԼՕՆ

Միլանի մէջ յայտնուած է երիտասարդ կաթոլիկ Չինացի մը՝ Ժօզէֆ Վէյ անունով, իսկական Մառքօ Փօլօի մրցորդ մը: Այս երիտասարդը քալելով Փընանկէն ճամբայ է ելած 1931ին Հռոմ գալու համար: Օրական 20—30 քիլոմեթր ճամբայ է կտրած: Ան կտրած անցած է Չինաստան, Սիամ, Պիրմանի, Հնդկաստան, Պարսկաստան, Փոքր-Ասիա եւ Պաղեստին: Յետոյ եկած Մարսէյլ, Զուիցերիա եւ ապա Իտալիա: Գացած է Հռոմ, իբրեւ կաթոլիկ Պապին ներկայանալու համար:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբերի վերջերը կատարուած մարդահամարի մը համաձայն Վատիկանի բնակչութեան ընդհանուր թիւն 1025, որմէ 735 հոգի քաղաքացիներ իսկ 290 հոն բնակողներ:

Ըստ ազգութեան Վատիկանի բնակչութիւնը հետեւեալ պատկերն ունի, Իտալացիներ՝ 578 այր եւ 275 կին, Զուիցերիացիներ՝ 117 այր եւ 4 կին, Ֆրանսացիներ՝ 8 այր եւ 2 կին, Գերմանացիներ՝ 8 այր եւ 1 կին, Հիւս. Ամերիկացիներ՝ 1 կին, Լեհացի՝ 2 կին, Լիթուանացի՝ 1 կին:

Բացի ասոնցմէ, հոն ծնած են 8մանչ եւ մէկ աղջիկ, որ հարկադրաբար Վատիկանի ազգութիւնն են ընդունած....:

ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՍԻՐՏԸ ԱՋ ԿՈՂՄԸ ԿԸ ԳՏՆՈՒԷՐ...

Պուքրէշէն կը հաղորդեն, որ Օրատա Մառի մէջ համալսարանի ուսանող մը ինքնասպանութիւն կը փորձէ ատրճանակի երկու հարուածներ սրտին պարպելով: Անմիջապէս հիւանդանոց կը փոխադրուի եւ կը փրկուի: Բժիշկները՝ քննութեան պահուն կը հաստատեն, որ սիրտը կը գտնուէր աջ կողմը փոխանակ ձախի...:

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

(ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ)

Բ.

Ներգաղթի առիթով, Յունաստանի հայութիւնը բացառիկ ուշադրութիւնը գրաւեց արտասահմանի միւս հայ գաղութներուն, որոնք պիտի ուզէին գիտնալ թէ 6500 հոգիի Հայաստան փոխադրութենէն յետոյ, ի՞նչ կը ներկայացնեն մնացեալները քանակով, որակով:

Մօտաւոր հաշիւով, գաղութը կ'ունենայ տարին 1000—1500 հոգիի նոր յաւելում մը, ծնունդներու եւ մահերու տարբերութենէն: Ներգաղթի կարաւաններուն, տասը տարուան ընթացքին կատարած փոխադրութիւնը, կը համապատասխանէ այս թիւին: Այս պատճառով, կատարուած 6500ի ներգաղթը, պակսեցուցած չէ այդ թիւը եւ դարձեալ կը մնան մօտ 30 հազար յունահայեր: Գաղթակայաններումէջ, ուր հաւաքուած կ'ապրէր հայութիւնը, գրեթէ զգալի եղած չէ մեկնողներու նուազումը: Նոյնը վարժարաններու համար, անշուշտ բաղդատելով 4—5 տարուան առջի թիւին:

Առհասարակ մեկնողները անգործ, նիւթապէս նախանձելի վիճակ մը չունեցողներն էին: Ներկայիս կարելի է ըսել թէ անգործ չկայ, մասնաւորապէս հին Յունաստանի շրջանին մէջ: Առ հասարակ խնայողութիւն չեն կարող ունենալ, բայց թշուառութեան պատկերը հազուադէպ է: Այսուհանդերձ, գաղութի աճման թիւին չափ, տարին մօտ հազար հոգի, միշտ պիտի գտնուի որ պիտի ուզէ փոխադրուիլ ուր եւ է տեղ: Եւ ուրախալի է ըսել թէ հայրենասիրական զգացումը զանգուածներու մէջ վառ է եւ որոշ մաս մը ժամանակի ընթացքին միշտ պիտի ուզէ մեկնիլ Հայաստան: Թէեւ հոն մեկնողներէն ստացուած նամակները, ցոյց կուտան թէ յուսախաբ եղածներու թիւը շատ է: Նախ, Պաթումի մէջ, գաղթականներէն գրաւուած է մեծ քանակութեամբ ապրանք, որ առած էին իրենց հետ: Խեղճերը իրենց խնայած դրամները վերածեր էին ապրանքի, յանձնարարութեամբ Հօկի: Իսկ Հայաստան հասնելէ յետոյ գործ տրուած է «Կոլխոզ»ներու մէջ, որոնցմէ կը փախչին տեղացիները ունենալով նիւթական դժգոհութիւններ: Այս ուղղութեամբ նամակներ ստացած են Հօկի մարդիկ, որոնց շուրջը ընդհանրապէս առաջատարները խճեցուած են ներկայիս:

Ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնենՅունաստան մնացողները:

Երկիրը ըլլալով աղքատ, պիտի գտնուի միշտ որոշ մաս մը մեր հայրենակիցներէն որոնք պիտի ուզեն նոր հորիզոններ փնտռել: Բայց, գաղութի մեծամասնութիւնը, ներկայ պայմաններուն տակ ինքզինք հաստատուածկը զգայ հոն: Ազգապահպանումի տեսակէտով, ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, համեմատաբար բախտաւորը եղած է մինչեւ հիմա: Թուրքին բնաջնջումի սպառնալիքը չկայ, ունի դպրոցներու ցանց մը, մօտ 5000 երկսեռ աշակերտութեամբ: Արդէն տասը տարի անցած է, բայց յունարէն խօսիլ քիչերը գիտեն... Ատենօք Իզմիրի մէջ Հայերը աւելի շատ կը սորվէին յունարէնը, քան հիմա Յունաստանի մէջ ուր մեր ժողովուրդը կ'ապրի մեծամասնութեամբ ամփոփ: Այս ուղղութեամբ մեծ դեր կը կատարէ նաեւ այն փոխյարաբերութիւնը որ կար Փոքր Ասիոյ մէջ Յոյներու եւ Հայերու միջեւ:

Ցաւալի է ըսել թէ այս պայմաններուն ներքեւ գտնուած գաղութ մը ոչ մէկ ուշադրաւ օժանդակութիւն ստացած է արտասահմանի հայ կեդրոնական մարմիններէն: Հ. Բ. Ը. Մ. կրնար եւ դեռ կրնայ գումար մը տրամադրելով դպրոցական շէնքեր կառուցանել, ազատել զանոնք տաղաւարներէ, նոյնպէս հողեր գնելով, առանց շահի, ինչու չէ, նաեւ փոքր կորուստով մը փոխանցել հայ գաղթական ընտանիքներու:

Այսպիսի դրական գործեր չեն եղած, ասոր փոխարէն, Փարիզը խանգարած է գաղութին ազգային ներքին կազմակերպութիւնը եւ աւելին, — արգելք եղած է ճշդելու իրենց իրաւական դրութիւնը:

Ատենօք Պ. Գ. Նորատունկեանի խողովակով եւ յետոյ ուրիշներ, նոյն իսկ բողոք ներկայացուցին թէ հելլէն կառավարութիւնը կ'ուզէ հպատակ դարձնել զանոնք:

Այդ սխալ քաղաքականութեան հետեւանքը հիմա կը կրէ գաղութը: Անցեալի պատեհութիւններ կորսուեցան, Հայերու քաղաքացիութիւնը կը մերժուի, հայ առեւտրականը, հայ բանուորը միշտ կը զգան այդ հարուածը: Վերջերս Պ. Վենիզելոսի կառավարութիւնը Հայերուն ալ պարտադրեց ունենալ, իբրեւ օտարականներ, ինքնութեան եւ աշխատանքի արտօնութեան տոմսեր: Կը տրուին երկու տարուան պայմանաժամ յիշելով, ոչ թէ տեւական:

Նոյնպէս Ազգերու Դաշնակցութեան, Նանսէնեան Օֆիսի խողովակով տարուած աշխատանքները անուղղակի վնաս պատճառած են յունահայ գաղութին: Երբ ընդունինք թէ խորհրդային իշխանութիւնը, գաղթական կը փոխադրէ այն ատեն երբ իր հաշուին կուգայ եւ Նանսէնեան Օֆիսը դեր չունի այս մասին, ապա ուրեմն, փաստօրէն աջակցած կ'ըլլանք հելլէն կառավարութեան վերջին տարիները որդեգրած քաղաքականութեան, — առկախ պահել հայ գաղթականութեան իրաւական վիճակը, անոր զետեղումի մասին չխորհիլ ու վերջապէս զայն դրամագլուխ ծառայեցնել Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ, յարաբերութիւններու ընթացքին: Մասնաւորապէս փոխառութիւններու կնքումին մէջ, բարոյական մեծ ազդակ մը եղած է: Մենք երբեք դժգոհ ըլլալու իրաւունք չունինք որ հելլէն ներկայացուցիչները շատ լաւ կը պաշտպանեն իրենց երկրին շահերը: Ընդհակառակն, երախտապարտ ենք այն բարեացակամութեան զոր մինչեւ հիմա ցոյց տուած են հայ գաղթականութեան հանդէպ: Մենք Հայերս ենք որ չենք ուզած ըմբռնել իրական կացութիւնը եւ համապատասխան ուղղութիւն տալ մեր դիմումներուն, ձեռնարկներուն:

Յունահայ գաղութը, հաւանաբար կարենար ինքզինք հասկցնել Փարիզին, եթէ իր մէջ չունենար Մալլըմեան կոչուած պատուհասը որ կը գործածուի Հօկի եւ թէ ռամկավար կուսակցութեան կողմէ իբրեւ զէնք հակադաշնակցական պայքարի: Չենք գիտեր թէ Փարիզի ռամկավար կեդրոնը, մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակէ մատերու մէջէն դիտել այդ չարիքը:

Աթէնքի եւ Սելանիկի քաղաքներու կեդրոնական ազգային մարմինները, եթէ ներկայացուցած են միշտ խղճալի վիճակ մը, անդին քաղաքներու, գաղթակայաններու ժողովուրդը, բացարձակ մեծամասնութիւնը, կազմակերպուած է իր թաղային խորհուրդներով, երիտասարդական, մարզական, բարեսիրական, կուսակցական կազմերով: Այս վերջինները, յաջողած են մեծապէս ապահովել ազգապահպանման գործը: Դպրոցներու հինգ հազարի մօտ երկսեռ աշակերտութիւնը ունի հայկական չեշտուած գիծ. իսկ աւելի մեծերը նիւթական ու բարոյական մեծ զոհողութիւններ սիրայօժար կը կատարեն, յանուն ազգային ինքնապաշտպանութեան:

Գ. ԼԱՋԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Ձգձգումներէ եւ երկարատեւ սպասումէ յետոյ, վերջապէս կարելի եղաւ գումարել Ռումանահայ պատգ. արտակարգ ժողովը յունուար 20ին եւ մէկ օրուան անընդհատ նիստէ մը յետոյ վերջացաւ, լուծում տալով գաղութս շահագրգռող բազմաթիւ ծանրակշիռ խնդիրներու:

Բայց նախքան գրադիլը այս խնդրով անհրաժեշտ կը գտնեմ «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն պարզել այն շարժառիթները որոնք անհրաժեշտ դարձուցին այս արտակարգ ժողովին գումարումը:

Գիտեն անշուշտ ընթերցողները այն խառնակ վիճակը որուն մատնուած է մեր խաղաղ ճանչցուած գաղութը, տարիէ մը ի վեր: Յայտնի է նաեւ այն ցաւալի դերը զոր ունեցան Հօկը եւ իր վկայեալ խառնակիչները այս վիճակը ստեղծուելուն մէջ:

Աւելորդ չեմ գտներ կարճ պատմականն ընել բոլոր այն դէպքերուն որոնք սկսան անցեալ տարուան փետրուարին եւ վերջապէս յանգեցան այս արտակարգ պատգ. ժողովին:

Անցեալ տարուան սկիզբը տեղի ունեցաւ Պուքրէշի թաղականական ընտրութիւնը: Ապօրինի էր այս ընտրութիւնը որովհետեւ Պուքրէշի եւ անոր ենթակայ ծխականներու ստուար մէկ մասը զրկուեցաւ քուէի իրաւունքէն: Երբեք չյարգուեցաւ մեր ընտրական կանոնագիրը ու այդ իսկ պատճառով Թեմական Խորհուրդը բեկանեց այս ընտրութիւնը եւ հրահանգեց նորի մը ընտրութիւնը:

Ասկէ սկսաւ պայքարը, մէկ կողմէն ապօրինի ընտրուած թաղականութիւնը որ կը յամառէր մնալ իր պաշտօնին վրայ, իր կողքին ունենալով, հնչակ, ռամկավար եւ Հօկ, «պլօք» կոչեցեալ հաշտաւոր երրորդութիւնը, իսկ միւս կողմէն գաղութիս խաղաղութեաննախանձախնդիր չէզոք տարրը, իր կողքին ունենալով Դաշնակցական զանգուածը:

Քէնն ու ոխը այսքան չափին չպիտի ուռճանային, եթէ Թեմիս առաջնորդը Յուսիկ արք. Զօհրապեան, անկողմնակալ դիրք բռնէր:

Տարուան սկիզբը ան պաշտպան կանգնած էր Թեմիս նոր կանոնադրութեան անխախտ գործադրման եւ թուք ու մուր կը ժայթքէր իր ըմբոստ թաղականներուն դէմ, սակայն քիչ յետոյ իր օրինաւոր ընթացքէն շեղեցաւ եւ հակեցաւ պլօքի մարդոց:

Այս փոփոխման ներքին ծալքերուն տեղեակ մարդիկ յայտարարեցին այն ժամանակ որ առաջնորդը քաղաքականութիւն կը խաղար վանքի մատղիր էր քաշուիլ էջմիածին ու այդ իսկ պատճառաւ կ'ուզէր հաճելի ըլլալ երկրի իշխանաւորներու գործակալներուն: Ուրիշներ ալ փսփսացին թէ «պլօքճի»ները սպառնացեր են սրբազանին «ոտքին տակը օճառ դնել», եթէ իրենց կողմը չհակի:

Ինչ որ ալ ըլլար իրողութիւնը կատարուած փաստ էր որ առաջնորդը առաջին եւ ամենավտանգաւոր հարուածը տուած էր թեմական կանոնագրին, հաստատուած թագաւորական հրովարտակով եւ զոր ձեռք բերելու համար խոշոր զոհաբերութիւններ եղած էին: Հակամարտութիւնը առաջնորդին եւ Թեմականին միջեւ յանգեցաւ կառավարական քննութեան, առաջնորդին պահակով: Ի՞նչ մեծ բարոյական ապտակ մը եղաւ առաջնորդին համար, երբ պետական քննիչը բացէ ի բաց յայտարարեց թէ «Յուսիկ եպիսկոպոսը իր իրաւասութեան սահմանէն անդին անցած է»:

Ուրիշ դէպքեր եւս աւելի խստացուցին կիրքերը: Օրը օրին գրած ըլլալով այդ մասին, չեմ ուզեր կրկնել:

Թեմական Խորհուրդը Պատգ. ժողովը հրաւիրեց աշնան, սակայն «պլօքճի»ները առարկեցին թէ մասնակցելու հնարաւորութիւն չունին, քանի որ իրենց պատգամաւորները կը բացակային քաղաքէն: Դարձեալ տեղի տուաւ Թեմականը ու արտակարգ ժողովը յետաձգեց յունուար 20ին:

Պարզ էր որ Յուսիկ եպիսկոպոս կը վախնար այսպիսի ժողովէ մը, ուր իրմէ հաշիւ պիտի պահանջուէր մինչեւ հիմա իր ունեցած գործունէութեան մասին: Յայտնի է որ Քիշնէվի մնացած կալուածներէն մէկ երկու հատին բոլոր հասոյթը իւրացուցած է առաջնորդը, եւ գործածած իր անձնական պէտքերուն: Առաջնորդին իսկ մտահոգութիւնն է առաջուան պէս ինքնիշխան եւ առանց հակակշռի կառավարել Թեմիս գործերը, ստեղծելով տեսակ մը միջնադարեան կղերապետութիւն, բան մը որ, բնականօրէն թոյլ չպիտի տար Թեմական Խորհուրդը:

Ահա այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ բացուեցաւ Պատգ. արտակարգ ժողովը յունուար 20ին առաւօտուն առեւտրական սենեակի դահլիճին մէջ: Ներկայ են 14 պատգամաւորներ, մեծամասնութիւն: Ուրիշ քանի մը շրջաններու պատգամաւորներէն եկած են նամակներ կամ հեռագիրներ, ուր իրենց բացակայութիւնը կը պատճառաբանուի, (հիւանդութեան կամ խիստ ձմրան հետեւանքով): Եկած են բոլորն ալ անկաշառօրէն լուծելու Թեմիս յուզող խնդիրները եւ Թեմիս նոր կանոնադրութիւնը յարգելու բացարիկ մտահոգութիւններով:

Պլօքի մարդիկը բորբոքած են: Իրենցմէ մէկը նոյն օրը եկաւ ու կեցաւ ժողովասրահին դրան առջեւ եւ ի զուր փորձեց որ պատգամաւորները չմասնակցին ժողովին: Տեսնելով իր աշխատանքներուն անյաջողութիւնը, հեռացաւ գլխիկոր:

Ժողովին սկիզբը Փրօֆ. Ալաչ, Սուչէավայի պատգամաւորը կ'առաջարկէ պատգամաւորութիւն մը ղրկել առաջնորդին, խնդրելով անկէ որ գայ ու նախագահէ սոյն ժողովին: Պատգամաւորութիւնը ի զուր կը փորձէ համոզել առաջնորդը որ վերջ տայ այս խափանարար ընթացքին: Կը մերժէ ան, առարկելով թէ ժողովը օրինական չէ եւ ինք հիւանդ է:

Գործին չեկած ժամանակ մեր երանելի առաջնորդը միշտ հիւանդ է...

Ժողովը նախագահ կ'ընտրէ փաստ. Մանէա, Եաշի պատգամաւորը, եւ կ'անցնի օրակարգի հարցերու լուծման:

Նախ կը քննուի առաջնորդի պարագան, բոլորին ալ կարծիքը այն էր որ առաջնորդը յարգանքի տարրական ըզգացումը ունեցած չէր դէպի Թեմիս կանոնադրութիւնը: Ոտնակոխած էր զայն եւ չէր անսացած մինչեւ իսկ կառավարական քննիչի ազդարարութեան: Պատգամաւորներէն մէկը կ'առաջարկէ 6 ամսուան արձակուրդ տալ առաջնորդին, որպէսզի հանգստանայ եւ քիչ մը խելքը գլուխը գայ: Այս առաջարկը չընդունուիր: Ժողովը բանաձեւով մը կը հրահանգէ Թեմական Խորհուրդին նախանձախնդիր ըլլալ Թեմական կանոնադրութեան հեղինակութեան պահպանման եւ անհրաժեշտ եղած ատեն դիմել պետական իշխանութեանց եւ օրէնքը յարգել տալ:

Բաւական երկար վիճաբանութեան արժանացան Պուքրէշի անարժան թաղականները: Տեսնուեցաւ որ ընտրութիւնը տեղի ունեցած է կանոնադրութեան խախտումով եւ Թեմական խորհուրդը բեկանած է այս ընտրութիւնը օրինաւոր պայմաններու մէջ: Որոշուեցաւ կազմել ժամանակաւոր թաղական խորհուրդ մը որու միակ պաշտօնը պիտի ըլլայ զբաղիլ նորի մը ընտրութեամբ:

Ժողովը լուծում տալով նաեւ ուրիշ քանի մը յոյժ կարեւոր խնդիրներու, անցաւ Թեմական Խորհուրդի գործունէութեան գնահատման:

Տեսնուեցաւ որ Թեմական Խորհուրդը կարելին ըրած է գաղութիս խաղաղութիւնը ապահովելու համար, սակայն անկարող եղած է շարունակել իր գործունէութիւնը առաջնորդին ապիկարութեան պատճառաւ:

Նիւթական օժանդակութիւն տուած է Մոլտավիոյ եւ հարաւոր Ռումանիոյ հնադարեան եկեղեցիներուն, որոնք երբեմն, առաջին գաղթականութեան ժամանակ ծաղկեալ վիճակ մը ունեցած են, բայց հիմա գրեթէ ամայացած են եւ կը ծառայեն միայն քանի մը տասնեակ ընտանիքներու կրօնական պէտքերուն:

Նկատի ունենալով Թեմիս նիւթական անցուկ վիճակը, Քիշնէվի հայապատկան կալուածներու յարքունիս գրաւման պատճառաւ, Թեմականը դիմած է դաւանութեանց նախարարութեան, խնդրելով որ որոշ գումար մըն ալ հայ համայնքին տրամադրուի: Կը յուսացուի 2—3 միլիոն լէյի գումար մը ապահովել, որ պիտի յատկացուի գաղութիս վիճակին բարելաւման:

Բոլոր ասոնք նկատի ունենալով, ժողովը գտաւ որ Թեմականի գործունէութիւնը լաւագոյնը եղած է եւ խնդրեց որ իր հրաժարականը ետ առնէ, բայց Թեմական Խորհուրդը, հակառակ զինքը տարհամոզելու փորձերուն պնդեց իր հրաժարականին վրայ, առարկելով թէ անկարելի է գործակցիլ առաջնորդին հետ: Ի վերջոյ ընդունուեցաւ հրաժարականը: Ձեռնարկուեցաւ նոր Թեմական Խորհուրդի մը ընտրութեան ու ձայներու մեծամասնութեամբ ընտրուեցաւ մարմին մը որու մէջ կը գտնուին նոյնքան արժանաւոր եւ գործունեայ անձեր:

Յունուար 24ին տեղի ունեցաւ խառն նիստ մը, մասնակցութեամբ հրաժարեալ եւ նոր Թեմական Խորհուրդի անդամներուն: Պատգամաւորական ժողովէն բխած բոլոր բանաձեւերը ի մասին Թեմիս խաղաղութեան պահպանման յանձնուեցան նորընտիր Թեմական գործադիր մարմնին ի գործադրութիւն: Նոյն օրը հաւաքաբար այցելութիւն մը տրուեցաւ առաջնորդին, հրաւիրելով որ համակերպի յարգելու Թեմական կանոնադրութիւնն ու Պատգ. ժողովի որոշումները:

Ապագան մութ է:

ԵԶՆԻԿ

Տնտեսական տագնապը եւ անձնասպանութիւնները

Տնտեսական տագնապին հետեւանքով, անձնասպանութեան դէպքերը սկսած են օրէ օր վրդովիչ համեմատութիւններու հասնիլ: Անձնասպանութեան իսկական ալիք մը տարածուած է գրեթէ ամէն երկիրներու վրայ:

Ամէն օր թերթերու մէջ կը կարդանք թէ այս ինչ կամ այն ինչ յուսահատ այրը կամ կինը չկրնալով այլեւս տոկալ թշուառութեան կամ սիրային յուսախաբութեան, սա կամ նա ձեւով անձնասպան եղած են:

Գիտնականները հետաքրքրուելով հոգեբանական այս բացառիկ վիճակով, սկսած են ուսումնասիրութեան նոր ճիւղ մը մշակել, ինչ կը վերաբերի անձնասպանութեան մասին գոյութիւն ունեցող կանխակալ կարծիքներուն կամ նախապաշարումներուն:

Գերմանիոյ Աուկսպուրկ քաղաքին մէջ, Տոքթ. Հանս Ռէնթ գրքոյկ մը հրատարակած է, որ կրնայ իբր ուղեցոյց ծառայել անձնասպանութեան նախապաշարումով վարակուած հիւանդ ուղեղներուն համար: Յիշեալ փրոֆէսէօրին կարծիքով, անձնասպանութիւնը պէտք չէ այլ եւս անհատական յայտնութիւն մը նկատել, այլ տեսակ մը վարակիչ հիւանդութիւն մը, կամ, ինչպէս ինք կ'ըսէ, զանգուածային յայտնութիւն մը:

Անձնասպաններու մասին եղած վիճակագրութեան մը համաձայն, այն երկիրները, որոնց բնակիչները ամէնէն աւելի զրկանք ու նեղութիւն կրած են ընդհ. պատերազմի ատեն, կամ պատերազմէն վերջ տնտեսական տագնապին պատճառաւ, նպաստաւոր հող մը կը ներկայացնեն ընկերային այս նոր ախտին համար:

Այսպէս, 1928ին, 10,000 բնակչութեան վրայ 3,12 անձնասպանութ[...]ներ արձանագրուած են Աւստ[...] մէջ, 2,94 Հունգարիոյ մէջ, 2,49 [...]խոսլովաքիոյ մէջ, 2,45 Գերմա[...] մէջ: Հիւսիսային եւ Հարաւային [...]րոպայի բնակիչները նուազ զօր[...] կերպով վարակուած ըլլալ կը [...] այդ համաճարակէն: Օրինակի [...]մար, Յունաստանի մէջ, 10,000 բ[...]չութեան վրայ անձնասպանութ[...] դէպքերը 0,23 է:

Հաշիւ եղած է որ տնտեսական [...]նապին սկսելէն ի վեր երկրիս ամ[...] մակերեսին վրայ ամէն տարի 10[...] հոգի իրենց ազատ կամքով զոհ գա[...] են անձնասպանութեան:

Վերջերս Ֆրանսայի մէջ ալ կեն[...] անձնասպանութեան դէպքերը մտա[...]գիչ համեմատութիւն մը առած ըլլա[...] ֆրանսական ոստիկանութիւնը մանրազնին խուզարկութիւն[...] յաջողած է երեւան հանել գոյու[...]նը գաղտնի ընկերակցութեան մը, [...]րուն կ'անդամակցին անձնասպանու[...]թեան սիրահար կիներ եւ օրիորդ[...]:

Միջազգային ներկայ տագնա[...] օրերուն մէջ տիրող այս արտ[...] մտայնութեան վրայ գաղափար կազմելու համար, ստորեւ կու[...] ինչ ինչ տրամադրութիւններ, ո[...] մաս կը կազմեն այդ ընկերութ[...] կանոնադրութեան:

1) Ակումբը կը կոչուի «Իգա[...] ընկերակցութիւն բարոյական փո[...]դարձ օգնութեան»:

2) Ակումբին իբր անդամ կ'ըն[...]ուին 17—39 տարեկան երիտա[...] կիներ եւ աղջիկներ, որոնք պէտ[...] օժտուած ըլլան գեղեցկութեամբ[...] յեղչութեամբ եւ անկախութեամ[...]:

3) Ակումբին անդամները անձնա[...]պանութեան կը դիմեն հոգեկան պատճառներու բերմամբ, [...] խորունկ յուսախաբութիւն, [...] ձանձրախտ: Դրամական պատճառ[...]րու կամ անբուժելի հիւանդութ[...]րու համար անձնասպանութիւ[...] ընդունելի չեն:

4) Եթէ երեք ամսուան ընթա[...] մէջ, Ակումբին անդամներէն [...] անձնասպան չէ եղած, իր անուն[...] նշանակուի սեւ ցանկին վրայ: [...] հակառակ այս արձանագրութեան[...]թական անձնասպանութեան չը[...] պաշտօնէ կը դադրի ակումբին ան[...]մակցութենէն:

5) Անդամները ազատ են ընտ[...] այն եղանակը, որով կ'ուզեն անձ[...]պան ըլլալ:

6) Ակումբը ձրիօրէն իր անդամ[...]րուն տրամադրութեան տակ կը [...] թոյներ եւ թմրեցուցիչներ: Թմրե[...]ցիչներուն միայն չափաւոր գործածութիւնը արտօնուած է Ակումբի սր[...]ներուն մէջ:

7) Ակումբի անդամ չեղողնե[...] մուտքը արգիլուած է: Սեւամորթ[...] չինացի կիներ կը կազմեն Ակում[...] պաշտօնէութիւնը:

8) Անդամավճարը ամսական [...] ֆրանք է:

9) Անձնասպաններուն անուն[...] կը փորագրուին մարմարիոնէ [...]տակի մը վրայ, որ մեծ սրահի[...] կախուած է:

Ներկայիս ոստիկանութիւնը [...] մուտ է երեւան հանելու ներքին[...]քերը այս տարօրինակ Ակումբին[...] տեղի ունեցած արարողութիւններ[...] եւ գաղտնի գործունէութեան:

Ահա քանի մը ծանօթ անուններ[...]րոնք այդ արտառոց կազմակերպ[...]թեան զոհերը կը նկատուին:

Ակումբին հիմնադիր՝ Մարիգ[...]լիոն, երիտասարդ ու տաղանդ[...] ռուս պարուհի՝ Թանիա Թօվա, [...]տասարդ ու գեղանի դերասանու[...] Մարսէլ Ռոմէ, Ճէննի Կոլար, [...]ռոնուհի Նէվիլ, երգչուհի՝ Մ[...] Լօնէ, օդաչու՝ Ժան Ռօժէլ, [...]կութեան թագուհի՝ Նինոն Ֆլէօ[...] ուրիշներ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐ[...]

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, խղճացէք ինծի [...] աղքատ կնոջ մը, որուն ամու[...] ոչ կրնայ դուրս ելլել, ոչ ալ [...] խօսիլ:

— Խե՛ղճ կին, երեւի ամու[...] հիւանդ եւ կամ անդամալոյծ է:

— Ոչ, պարոն, գողութեան [...]մար բանտարկուած է:

×

— Գաբրիէլ աղա, սա [...] նայէ ի՞նչպէս աղուորցաւ, [...] մէջ թողած էր, երեք օր [...] տակ ձգեցի, օգտուեցաւ:

— Երանի՛ թէ դուն ալ կենա[...] քովը անձրեւին տակ, որ քեզի [...] օգտակար ըլլար:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ, ՈՐ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

(Շար. երէկի թիւէն եւ վերջ)

Պատճառը դիւրին է հասկնալ, — ժողովուրդները կը տեղափոխուին նոյն կլիմայական գօտիին մէջ: Արդ, մասնաւորաբար հին աշխարհին մէջ, ուր գաղթային շարժերը աւելի ընդարձակ են, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի մէջ, կլիմայական գօտիները դասաւորուած են թէ իրարու եւ թէ հասարակածին զուգահեռական ժապաւէններու ձեւով:

Միւս կողմէ, արեւելքէն արեւմուտք գաղթերը աւելի յաճախադէպ էին պատմական շրջաններուն, քան արեւմուտքէն արեւելք գաղթերը: Սակայն այս իրողութիւններէն պէտք չէ ընդհանուր օրէնքներ չինել, ինչպէս կ'ընէին ատենօք:

Յետոյ, վաչկատուն ցեղերու գաղթերը տեղի կ'ունենան տարբեր ուղղութեամբ, — ընդհանրապէս հիւսիսէն հարաւ, կամ դաշտէն դէպ ի լեռ:

Վաչկատուն ցեղերու տեղափոխութեան եւ այն իրական գաղթերուն միջեւ, որոնք բոլորովին կը փոխեն ցեղագրական քարտէսը, տարբերութիւն մըն ալ կայ:

Վաչկատունները կը տեղափոխուին ոտքով, ձիով, ուղտերու կռնակին վրայ, ինչպէս կը տեղափոխուէին իրենց նախահայրերը հազար տարիներ առաջ:

Ընդհակառակն, գաղթական ժողովուրդները կը տեղափոխուին փոխադրական այնպիսի միջոցներով, որ իրենց տրամադրութեան տակ կը դնէ գիտութեան յառաջդիմութիւնը, — շոգենաւ կամ շոգեկառք: Պատճառն այն է, որ առաջիններուն համար ճամբորդութիւնն իսկ մաս կամ նպատակ կը կազմէ իրենց կեանքին, — անոնք ոչ մէկ պատճառ ունին աճապարելու, չէ՞ որ իրենց ապրուստը եւ իրենց կենդանիներուն կերը կրնան գտնել իրենց ճամբուն վրայ: Իսկ երկրորդներուն համար, ճամբորդութիւնը փորձի ժամանակ մըն է, զոր կ'աշխատին կարճեցնել:

Թէ վաչկատուններուն, թէ գաղթականներուն շարժերը ձգտում մը կը մատնեն կարճեցնելու իրենց շառաւիղը: Հովուական կեանքէն հողագործական կեանքը հետզհետէ մօտենալ կուտայ վաչկատուն կեանքը: Ռազմական նպատակներով գաղթերը, ասպատակութիւնները այլ եւս պատմութեան անցան: Խաղաղ նպատակներով գաղթերը կարելի են միայն այն ատեն, երբ ընդարձակ երկրամասեր լայն կը բացուին գաղթականներու առջեւ: Արդ, բաց երկիրներու թիւը կը նուազի հետզհետէ: Տնտեսական համաշխարհային տագնապը աւելի եւս պիտի կրճատէ, քանի կը տեսնուի որ իւրաքանչիւր երկիր կ'աշխատի ամէն աշխատանք վերապահել իր բնիկներուն:

Այսուհանդերձ, այնքան ատեն որ գոյութիւն պիտի ունենան երկիրներ, ուր աշխատանքի մատուցումը աւելի է աշխատանքի խնդրանքէն, երկիրներ ուր աշխատանքի պահանջը աւելի է աշխատանքի մատուցումէն, երկիրներ ուր ժողովուրդը չի կրնար սպառել ճարտարագործական եւ հողագործական բոլոր աղբիւրները, երկիրներ ուր բնակչութիւնը աւելի է հարստութեան աղբիւրներէն, տեղի պիտի ունենան գաղթային հոսանքներ: Ժողովրդագրութեան մէջ, այդ երեւոյթը պատշաճեցումն իսկ է յարակից անօթներու սկզբունքին:

ԱՊԱՆՍՈՒՐ

Հայաստան երէկ եւ այսօր

ԾԱՆՈՒՑՈ՞ՒՄ ԹԷ…

«Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ կը կարդանք (յունուար 27). —

Մեր դրացի Հայաստանի հանրապետութեան 12րդ տարեդարձը Հայաստանի մէջ տօնուած է արտասովոր հանդիսութեամբ: Սովետ Հանրապետութեանց Միութեանց պաշտօնական գործակալութիւնը «Թասս» այս հանդիսութեանց առթիւ Հայաստանի 12 տարիներու մասին ամբողջ աշխարհին երկար հեռագիր մը յղած է:

Այս հեռագրին մէջ կ'ըսուի. — «Հայաստանի սովետ հանրապետութեան 12րդ տարեդարձի օրը Հայաստանի համար անկիւնադարձ մը կը կազմէ: Ամբողջ Անդրկովկասի նման, Հայաստանն ալ ժամանակին Ռուսիոյ կողմէ օգտագործուելով յետադէմ երկիր մը եղած էր: 1917ի յեղափոխութենէն վերջ Հայաստանի մէջ կառավարութիւնը Դաշնակցականներու ձեռքը անցած էր:

Դաշնակցականներուն վարչութեան ժամանակամիջոցին, այսինքն 1918էն 1921, Հայաստանի բնակչութիւնը 1,207,000էն 775,000ի իջած է, այսինքն հարիւրին 35 նուազած: Անօթութեան, հիւանդութեան եւ աղքատութեան պատճառաւ շրջակայ երկիրները ապաստանածներու երեսէն՝ երկրին բնակչութիւնը նուազած էր:

Սովետ Միութիւնը Հայաստանի մէջ ծանր բեռ մը ստանձնած էր: Սովետ վարչութեան առաջին տարուան գործը եղաւ տասնեակ հազարաւոր Հայերը անօթութենէ եւ մահէ փրկել եւ Ռուսիայէն արմտիք եւ սերմնցու բերել տալ հոն:

Սովետ վարչութենէն առաջ, Հայաստանի մէջ ճարտարարուեստ գրեթէ չկար: Երկրագործական արտադրութեանց արժէքն ալ հազիւ քանի միլիոն ռուբլի կը բռնէր: Մինչդեռ, Հայաստանի մէջ ի վերջոյ ստեղծուած ճարտարարուեստը 1931ին 78 միլիոն եւ 1932ին 144 միլիոն ռուբլի շինութիւն երեւան բերած է: Այս ճարտարարուեստին շնորհիւ 60 հազար գործաւոր կ'ապրի:

Երեւանի, Լէնինականի եւ Ղարաքիլիսէի մէջ ճարտարարուեստի նոր կեդրոններ կառուցուած են: Անկէ զատ բամպակի, քիմիական նիւթերու եւ մեքենայի մեծ գործարաններ հաստատուած են: Երկրին ելեկտրական կազմակերպութիւն արագութեամբ յառաջացած է: Մէկ ամիս առաջ բացուած է Զօրագետի մէջ հաստատուած ելեկտրական գործարան մը: Այս գործարանը 22,500 քիլովաթ ելեկտրականութիւն կ'արտադրէ: 1919ին Հայաստանի ելեկտրական հաստատութիւնը հազիւ 460 քիլովաթ ելեկտրականութիւն կ'արտադրէր: Հիմա սակայն այս քանակութիւնը բարձրացած է 36 հազար քիլովաթի:

Հայաստանի մէջ երկրագործութիւնն ալ ճարտարարուեստի նման շատ յառաջացած է: Սովետ վարչութենէն առաջ, Հայաստանի մէջ մշակուած գետինը միայն 82,000 հէքթար էր: Հիմա 400,000ի բարձրացած է: Այսօր 30,000 հէքթարին վրայ բամպակ կը մշակուի: 125,000 հէքթար հող ալ ջրանցքներով կ'ոռոգուի:

Հայաստանի երկրագործական գետնին հարիւրին 40ը կը կազմեն «կոլեկտիվ», այն է հաւաքական ագարակներ: Ժամանակին, Հայաստան յետամնաց երկրագործական երկիր մըն էր, մինչ հիմա ճարտարարուեստի եւ երկրագործութեան յառաջացեալ բոյն մը եղած է:

Հայաստան կրթական գետնի վրայ ալ շատ յառաջացած է: Ցարերու ժամանակին Հայաստանի բնակչութեան հարիւրին 80ը կարդալ գրել չէր գիտեր: Հիմա գրեթէ կարդալ գրել չգիտցող չկայ:

1919—1927 թուականներուն, Հայաստանի դպրոցներու աշակերտներուն թիւը 47,000 էր, հիմա 217,000: Հայաստանի մէջ ինը բարձրագոյն դպրոց կայ, որոնց ուսանողներուն թիւը կը յանգի 8,600ի: Մասնագիտական դպրոցները, եւ բանուորական համալսարանները եւս հաշուելով, բարձրագոյն ուսում առնողներուն թիւը կը յանգի 36,000ի:

Հայաստանի մէջ հայ եւ փոքրամասնութեանց լեզուէ թերթերը շատ յառաջացած են: Թուրք եւ քիւրտ փոքրամասնութեանց յօգուտ շատ գործեր երեւան բերուած են: Այս ազգ. փոքրամասնութեանց համար անջատ դպրոցներ կան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Մ. Մ. ԼԻՈՆ. — Ստացած ենք ձեռագիրը:

Մ. Տ. Պ. — Նոյնպէս:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Համատանի մէջ

Համատանի փոքրաթիւ, հազիւ հարիւր տուն ունեցող հայ գաղութին տնտեսական վիճակը կարելի է ըսել երբեք լաւ չէ եղած, իսկ ներկայիս, տնտեսական տագնապի այս ծանր օրերուն, կացութիւնը աւելի գէշ է:

Գոյութիւն ունեցող քսան տուն կորգի առեւտրական հիմնարկութիւններէն, այժմ մնացեր է միայն 9 տուն, որոնք ընդհանուր առմամբ, անգործութեան են մատնուած: Փոխարէն չորս գործաւորի մէկով կը գոհանան, կամ գործաւոր չեն պահեր: Անգլիական դրամատան մէջ, ուր 15 Հայեր կը ծառայէին, այսօր կան միայն 8 հոգի: Հայերը ընդհանրապէս գրամագլուխ չունին, որպէս զի կարողանան շուկայ մտնել եւ գործ կատարել: Շուկան Հրեաներու ձեռքն է, մանաւանդ որ բազմաթիւ են՝ մօտ հազար ընտանիք: Դժբախտաբար այս տարի խաղողի բերքն ալ գէշ էր, ուստի Հայերէն շատերը չկրցան գինի պատրաստել, որ գոնէ իրենց գոյութիւնը քաշ տային: Ընդհանրապէս մեր գաղութին մէջ կը տիրէ ճնշուած տրամադրութիւն: Պէտք է այժմէն մտածել միջոցներ գտնել՝ բարւոքելու համար հայ գաղութին վիճակը:

Պարսիկները առակ մը ունին, որ կ'ըսէ. «Առատ տարին, դարունէն յայտնի կ'ըլլայ»: Շատեր կ'ըսեն թէ տարին երաշտ պիտի ըլլայ:

Բուշէրի մէջ

Վերջին երեք տարիներուն անգործութիւնը հարկադրեց հայ երիտասարդութիւնը, որ ծննդավայրէն հեռանայ գործ որոնելու: Եւ աչա ափ մը Հայեր ալ Բուշէրի մէջ:

Բուշէրի մէջ բնակութիւն են հաստատեր հինգ հայ ընտանիքներ, ընդամէնը 39 հոգի: Հայ ժողովուրդը իրօք որ կենսունակ է, նոյն իսկ այս ձախորդ օրերուն: Իր անորոշ ապագայով՝ ան կ'աշխատի մշակոյթի որեւէ է ձեռնարկով զարդարել իր առօրեայ կեանքը:

Տարի մըն է Տօքթ. Ա. Գարագաշեան հաստատուած է այստեղ իբրեւ Բուշէրի Քաղաքապետարանի բժիշկ: Այստեղ բնակութիւն են հաստատեր նաեւ Համազանցի Բաղրատ Եղիաեան, Ալբերտ Ղազարեան իրենց ընտանիքներով եւ ուրիշներ:

Նոր Տարւոյ առթիւ կը հրաւիրեն բոլոր Հայերը, ինչպէս նաեւ ճամբորդ հայ կամ Ասորի մեքենավարները, ուրախ ժամանցի:

Բժիշկ Ա. Գարագաշեան ուրախութեամբ կը տրամադրէ իր բնակարանը:

Ներկայ էին 45 հոգի: Սենեակի ճակատը պատրաստեր էին փոքր բեմ մը:

Ուրախ երեկոն սկսաւ 6-7 օրիորդներու մասնակցութեամբ ու ջութակի ընկերակցութեամբ, «Մեր Հայրենիք»ով: Արտասանութիւններէն յետոյ ներկայացուցին «Բէֆ անողին քէֆ չի պակսիր» վոդվիլը:

ՍՈՒՐԻԱ

Գրական դատ

Յունուար 28ին Պէյրութի Հայ Ճեմարանին մէջ տեղի ունեցաւ գրական դատ մը: Դատի տակ առնուած էր Օշին Պայլը, իբր պետական գործիչ:

Դատական կազմը կը բաղկանար. — Նախագահ՝ Ն. Աղբալեան, դատաւորներ՝ Ա. Յովհաննէսեան եւ Ե. Տարօնեան, քարտուղար՝ Ս. Բախեան, ընդհանուր դատախազ՝ Գ. Իփէքեան, մասնաւոր ամբաստանիչ՝ Մեթր Հ. Շամլեան, պաշտպաններ՝ Ա. Սահակեան եւ Գ. Գիւզալեան:

Հայաշէնի հայ ազգային վարժարանը

Պէյրութի Ազդակը կը գրէ. —

Հայաշէն թաղը, իր նորաշէն մատուռին մէջ. ունեցաւ գեղեցիկ հանդէս մը, նախագահութեամբ Պ. Գասպար Իփէքեանի:

Բեմը դրօշազարդուած էր հայ, արաբ եւ ֆրանս. եռագոյններով: Բեմը կը բացուի եւ աչա խնդումերես ու անոյշ նայուածքներով տղաք կ'երգեն «Մեր հայրենիք»ը: Յուզիչ է լսել 4—7 տարեկան մանուկներու շրթներէն հայ երգը որը կուգայ յուզելու խաղաղ հոգիները:

Պ. Գ. Իփէքեան կը խրախուսէ հոգաբարձութիւնը որ մօտ ատենէն կարենայ վերջացնել շէնքին բաց մնացած տեղերը:

Պ. Գ. Գուտուլեան կը պատկերացնէ հայ ժողովուրդին բարեմասնութիւնները եւ այն դժբախտ վիճակը որուն ենթարկուած են դպրոցը եւ ժողովուրդը:

Տասը վայրկեանի մէջ կատարուեցաւ հանգանակութիւն մը, որ տուաւ 3265 դրուշ կոկիկ գումար մը: Պ. Գասպար Իփէքեան կը նուիրէր այնքան, որքան ժողովուրդը կը հանգանակէր: Եւ այսպէս 3265 դրշ. նուիրեց Իփէքեան: Վաճառուած տոմսերէն եւս գոյացաւ համեստ գումար մը: Ամբողջ հասոյթը եղաւ 7515 դրուշ:

Եգան տրամախօսութիւններ: Հայկական պարը արժանացաւ ծափերու: Բոլոր փոքրիկներու հագուստները հայկական էին, ու կը պարէին շատ ճկուն ու յաջող:

Արտասանութիւնները նուիրուած էին հայ եռագոյնին, Ծնունդին եւ Կաղանդին:

Վերջին բանախօսն էր Տօքթ. Սափլեան որը ժողովրդական լեզուով պատկերացուց հայ ժողովուրդի հոգեկան վիճակը, ու ըսաւ թէ կ'ապրի հայ ժողովուրդը՝ քանի կայ իր մէջ հաւատքը:

Սթանտարտ Օյլը ինչո՞ւ ԱՐՁԱԿԵՑ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

«Սթանտարտ Օյլ» ընկերութեան Պէյրութի վարչութեան կողմէ արձակուած հայ աշխատաւորներու մասին, ընկերութեան տնօրէնութեան կողմէ տրուած բացատրութիւնները դժբախտաբար ճիշդ չելան: Հաստատուեցաւ որ վերջին երկու օրուան, յունուար 15—16ի ընթացքին զանգուածօրէն արձակուող եւ քանի մը շաբաթ առաջ գործադրկուող 42 հայ աշխատաւորներու մէջ թիթեղի գործով զբաղողներու թիւը չորս է, մնացածները զանազան աշխատանքներու մէջ երկար տարիներէ ի վեր հաւատարմօրէն ծառայողներ են:

Անանցմէ շատերը զանազան գործերու մէջ վնասուած եւ վէրքեր ստացած են: Սակայն ընկերութիւնը առանց նկատի ունենալու, գործէ հանած է զանոնք ալ:

Գործադրկուող աշխատաւորները կը վկայեն թէ կարգ մը բարձրաստիճան պաշտօնեաներու կողմէ իրենց յայտարարուած է որ Հայ ըլլալնուն համար կ'արձակուին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ի՞նչու «Վագըթ» կը ժողվէ ինչ որ Թումաճան կը ցնդաբանէ

«Վագըթ»ի խմբագրապետ եւ Արդուինի երեսփոխան Մեհմետ Ասըմպէյ, «ըսենք թէ ինչո՞ւ կը գրենք» խորագրին տակ կ'աշխատի բացատրել թէ ինչո'ւ կը հրատարակէ Թումաճանի «յիշատակներ»ը: (Այդ «յիշատակներ»էն մաս մը տուինք թարգմանաբար, ընդհատեցինք՝ որովհետեւ շատ … տխմարապատում բաներ էին):

Պոլսոյ մէջ հրատարակուող հայերէն թերթ մը գրեր է, որ չի հասկնար թէ «Վագըթ»ի նպատակը ի՛նչ է անցեալի վերաբերող այս տեսակ գրութիւններ հրատարակելու միջնորդ հանդիսանալով: Միւս կողմէ ալ՝ կասկածելի նկատած է Թումաճան էֆ.ի խօսքերուն իրականութեան ու ճշմարտութեան համապատասխան ըլլալը:

Թումաճան էֆ.ի խօսած համաժողովը 18—19 տարուան դէպք մըն է վերջապէս: Բնական է, որ այս անձը մինակ ալ չէր այդ համաժողովին մէջ: Հոն գտնուողներուն մէկ մասը ողջ է տակաւին: Հետեւաբար, եթէ երբեք մեր հրատարակած գրութեան մէջ կարգ մը պակասներ կան, չահագրգռուողները կրնան սրբագրել զանոնք: Ասով հանդերձ, մենք Թումաճան էֆենտիի գրածները ո'չ թէ վնասակար այլ ընդհակառակն օգտակար կը գտնենք Հայոց համար: Որովհետեւ ամէնէն առաջ, այդ գրութիւններէն է որ կ'իմանանք կարգ մը ճշմարտութիւններ, որոնք չէինք գիտեր մինչեւ հիմա:

Այս ճշմարտութիւններուն ամէնէն կարեւորը այն է որ՝ ընդհանուր պատերազմի միջոցին մէկ կողմէ Թուրքերուն եւ միւս կողմէ ալ Հայերուն գլխուն աղէտ բերող հայ կոմիտէները իրականին մէջ բնաւ հայ ազգը ներկայացնող ուժ մը եւ մեծամասնութիւն մը չունէին:

Անոնք արտասահման գտնուող Հայոց եւ օտար տէրութեանց դրդումներով գործունէութիւն ցոյց տուող փոքրամասնութիւն մըն էին: Իսկ մեծամասնութիւն կազմող բազմաթիւ հայ մտաւորականներ ալ ընդդիմադիր դիրք բռնած էին այս կոմիտէներուն հանդէպ:

Մեր համոզումը այն է թէ Թումաճան էֆ. ծառայութիւն մատուցած է Հայոց, այս կէտը այսպէս լուսաբանելով: Այս մասին վարանում զգացողները երբ քննելու ըլլան ցարական Ռուսիոյ մասին ռուս յեղափոխական կառավարութեան կողմէ հրատարակուած գաղտնի վաւերաթուղթերը, անմիջապէս կը հաստատեն մեր այս կարծիքը: Օրինակի համար, դարձեալ այս օրերս «Վագըթ»ի կողմէ պրակի ձեւով հրատարակուած փաստաթուղթերուն մէջ կը գտնուի 1915 հոկտ. 25 թուականով ցարական Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարարութեան կողմէ Փարիզի եւ Հռոմի ռուս դեսպաններուն ղրկուած ծածկագիր հեռագիր մը, որուն գլուխը կը կարդանք նոյնութեամբ սա պարբերութիւնները.

— Պոլսոյ հայկական շրջանակներէն առնուած տեղեկութեանց համաձայն, երբ թէ երբ պետութիւնները վարը գրուած պայմանները առաջարկելու ըլլան իրենց, յոյս կայ որ Ճէմալ փաշան բացայայտ ապստամբութեան մը պիտի հակեցնէն Պոլսոյ կառավարութեան դէմ: Ահաւասիկ այդ պայմանները. —

1— Պետութիւնները կ'երաշխաւորեն՝ Սուլթանին դերիշխանութեան տակ Պաղեստինի, Միջագետքի, Արաբիոյ, Կիլիկիոյ, Հայաստանի եւ Քիւրտիստանի ինքնօրէն նահանգներէն կազմուելիք Փոքր Ասիոյ անբաժանելիութիւնը եւ անկախութիւնը:

2— Ճէմալ փաշա Սուլթան պիտի հռչակուի, ժառանգաբար հօրմէն մեծ տղուն անցնելու ձեւով, եւն. եւն.:

Ահա՛, Թումաճան էֆ.ի գրութեանց կարեւորութիւնը կը կայանայ անոր մէջ, որով անիկա կը բացատրէ թէ այսպիսի պատմական փաստաթուղթերու մէջ աչքի զարնող հայկական շրջանակները որո՞նք կը բաղկանան: Տարակոյս չկայ թէ Թուրքերուն չափ Հայոց համար ալ օգտակար է հասկնալը թէ այս հայկական շրջանակները ո՛չ թէ Թուրքիոյ Հայերը կը կազմեն, այլ աւելի Թուրքիայէն դուրս գտնուող, մասնաւորաբար այն ատեն Ռուսիոյ Հայերը ներկայացնող մարդիկը:

Ցայտնի է որ ընդհ. պատերազմի ատեն երբ հրամանատար Սուրիա գտնուող Ճէմալ փաշա, այս կողմերը ղրկուող եւ արտաքսուող Հայոց հանդէպ մեծ կարեկցութեամբ կը վարուէր: Որովհետեւ, Ճէմալ փաշա այն ատեն կը խորհէր թէ Սուրիոյ զանազան շրջաններուն մէջ, զետեղուելիք հայկական զանգուածները, ապագային ծագելիք արաբական հաւանական յեղափոխութեան մը դէմ կրնան տեսակ մը զսպումի միջոց հանդիսանալ: Այսպէս վարուելով, ամէն պարագային մէջ Ճէմալ փաշա Իթթիհատ եւ Թէրագգըի ընդհանուր կեդրոնին փափաքին հակառակ եղող քաղաքականութիւն մը հետապնդած եւ գործադրած կ'ըլլար:

Ճէմալ փաշայի այս քաղաքականութենէն յուսադրուող մաս մը Հայեր, այն ատեն Պոլսոյ իրենց դաւաճանական կազմակերպութեանց միջոցաւ, Ռուսիոյ դիմած եւ անոր այն գաղափարը ներշնչած են որ եթէ Սուրիոյ թագաւորութիւնը խոստացուի Ճէմալ փաշայի, կարելի է զինքը ապստամբեցնել Պոլսոյ կառավարութեան դէմ: Այս ճշմարտութիւնները, ինչպէս այսօր, ասկէ հարիւր տարի վերջն ալ կրնան անկասկած քննուիլ եւ անտարակոյս պիտի քննուին երբ պատմական դէպք մը:

Միայն թէ Թրքութեան եւ Հայութեան ապագային համար օգտակար չէ՞ միթէ հասկնալ որ Թուրքիոյ Հայերէ շատերուն գաղափարէն դուրս եղած են այսպիսի դաւաճանական ձեռնարկները: Նկատելով որ ընդհանուր պատերազմի միջոցին հազարաւոր միջոցներով գրգռուող Հայերէ ոչ միայն միաձայնութիւն ձեռք բերել, այլ մեծամասնութիւն իսկ կազմել կարելի չէ եղած, միթէ չափէն աւելի ցնորամոլութի՞ւն կ'ըլլայ հաւատալ թէ մինչեւ այսօր տեսնուած դառն փորձերը բաւական են Թուրքիոյ Հայոց միջեւ Թրքական ճշմարիտ հայրենակցութիւնը ստեղծելու:

ԸՆԿ. ՊԱՐԳԵՒ ԽԱՉԻԿԵԱՆ
եւ
Օր. ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԱՆԹՕԵԱՆ
Նշանուած
Վալանս 29 յունուար 1933 Վիէն

ՄԱՄՈՒԼ

Հոմայնավարական վտանգը

«Ազդարար» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ. —

— «Գահիրէի եղեռնադատ ատեանը — կը գրէ «Լա Պուրս» թերթը — տըւաւ իր վճիռը վեց հայ համայնավարներու մասին: Երեքը երեքական, երկուքը մէկական տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցան, իսկ մէկը անպարտ արձակուեցաւ:

Կարճ լուր մը, բայց որքա՜ն երկայն ու միանգամայն դառն խորհրդածութեանց դուռ կըբանայ: Երկրի մը մէջ, ուր 20,000է աւելի Հայեր ազատօրէն կ'ապրին եւ կը վայելեն ամէն իրաւունք, հինգ Հայեր բոլշեւիկեան գործունէութեան լծուին…

Թող չըսուի թէ եղածը թերեւս անհիմն բան մըն է կամ չի կրնար կապ ունենալ ամբողջ հայ համայնքին հետ: Կառավարութիւնը կը բռնէ յանցաւորները, կը պատժէ եւ խնդիրը կը փակուի:

Նախ, դժբախտաբար, եղածը անհիմն չէ: Դատարան ըսուածը վարչական իշխանութիւն չէ, որ ստիպուի արագ շարժիլ ու յաճախ պարզ կասկածի մը վրայ անգամ տնօրինութիւններ ընել: Ո'չ, ան կրեայի նման կը քալէ, եւ տասը չձեւած, մէկ չի կտրեր: Այնքա՜ն դանդաղ ու բծախնդիր է: Հետեւաբար, երբ այդքան ծանր պատիժներ կուտայ, կը նշանակէ թէ ծանր յանցանքներ գլխած ու հաստատած է:

Երկրորդ դատավարութիւնը շատ ճիշդ է տեսականօրէն: Ի՞նչ ընել սակայն, որ այսպէս չէ գործնականին մէջ: Ամէնէն քաղաքակիրթներն անգամ, անձը չեն առներ իբրեւ անհատ, այսինքն իբրեւ անկախ միաւոր. այլ յանցանքը անմիջապէս կը փոխադրեն անոր պատկանած համայնքին վրայ: Օրինակ Ֆրանսայի մէջ ռուս խելագար մը սպաննեց հանրապետութեան նախագահը, իսկ տուժեցին ո'չ միայն ռուս գաղթականները, այլ ընդհանրապէս բոլոր օտարականները: Այսպէս է որ, բաց ի թերթերու կծու արտայայտութիւններէն, սեղմումի ենթարկուեցան օտարներուն մուտքը, բնակութիւնը, աշխատանքը եւն.: Մինչդեռ եթէ մարդասպանը Ֆրանսացի ըլլար, գլուխը միայն կ'իյնար, առանց միւսներուն մազն իսկ շարժելու:

Ուզենք թէ չուզենք, ստիպուած ենք ընդունիլ այս իրականութիւնը եւ մանաւանդ խրատուիլ անկէ, մինչ նկատի ունենալ թէ ոչ ոք իրաւունք ունի խելքին փչածը ընելու, կոխնած ինչ որ «անհատական ազատութեան» սկզբունքին: Ով որ կ'ուզէ ազատ թռիչք տալ իր ձգտումներուն, կրնայ երթալ բուն տեղը, հոն ուր որ եւ է արգելք չկայ: Այսպէս, այդ հինգ պարոնները եթէ իսկական համայնավարներ են եւ ոչ թէ փանջուններ, թող երթային Հայաստան կամ Ռուսիա, եւ իրենց ուզածին չափ համայնավարութիւն խաղային ամբողջ տարին:

Բեազիմ փաշայի յայտարարութիւնները

Ատանայի մէջ Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ Քեազիմ փաշա հետեւեալ յայտարարութիւնն բրաւ «Թիւրք Սէօզի» թերթի խմբագրին.

— «Շատ ուրախ եմ որ Ատանան տեսայ: Երեւակայածէս աւելի լաւ գտայ զայն: Շատ գեղեցիկ օդ մը ունի: Այս եղանակին հազուադէպ է այսքան լաւ օդ ունեցող վայր մը: Իր ներկայ վիճակովն իսկ, Ատանան հրաշալի վայր մըն է անոնց համար, որոնք կ'ուզեն հանգստութեամբ անցընել ձմեռը:

Ատանայի մէջ շատ մը անձերու հետ տեսակցեցայ: Մտաւորական արժէքաւոր դասակարգ մը կայ հոս, որ ամբողջ հոգիով կը հետաքրքրուի հանրային գործերով: Ասոր համար շատ բախտաւոր է Ատանան: Մեր երկրին մէջ չկան գիւղաքաղաքներ, որոնք այսչափ տեղացի մտաւորականներ ունենան: Մտաւորական այս դասը շատ դրական գործունէութիւն մը ունի ներքին քաղաքականութեան մէջ:

Հոս ժողովուրդը ընդհանրապէս կացութեան մասին կը խօսի: Միակ բողոքը՝ չքաւորութիւնն է, իբրեւ հետեւանք քանի մը տարիէ ի վեր շարունակուող երաշտին: Այս աշխատասէր եւ շատ արտադրելու վարժուած ժողովուրդը, կամքէ անկախ պատճառներով, քիչ կ'արտադրէ եւ ասոր համար կը նեղուի: Բայց եւ այնպէս, ան համոզուած է թէ երաշտին փարատումով կը հարթուին նաեւ այդ դժուարութիւնները: Մէկ խօսքով, յուսահատեցնող կացութիւն մը չկայ: Ժողովուրդը վստահ է լաւ ապագայի մասին:

Կը կարծեմ թէ Գոնիայի մէջ պիտի հանդիպիմ հանրապետութեան նախագահին: Մտադիր եմ քիչ մը մնալ Գոնիա, Բէօթահիա եւ Պալըքէսիր: Ազգ. Ժողովը մարտ 1ին պիտի բացուի, իսկ այդ թուականէն 10—15 օր առաջ Էնգիւրի պիտի գտնուիմ: Յունիսէն առաջ Ժողովը պիտի քննէ 1933ի պիւտճէն: Յոյս ունինք նաեւ որ ամրան արձակուրդէն առաջ պիտի վերջացնենք նաեւ չահաուրքի, մասնաւոր հիւանդանոցներու եւ նահանգային օրէնքներուն քննութիւնը»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հայ որբը Աշխատանքի Ցուցահանդէսին մէջ

ԼԻՈՆ, 1 փետր. (Յառաջ). — Զ. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին անդամներէն երիտասարդ օդանաւորդ Պ. Թովմասեան, որ մասնակցած էր Վէնսէնի օդանաւային մրցումներուն, նիւթական միջոցներ չունենալով չկրցաւ շարունակել նուիրումը իր ասպարէզին: Զ. Ո. Միութիւնը ի զուր դիմեց հայ կրեսոններուն, որպէս զի նիւթապէս օժանդակէին այս շատ ընդունակ մեր ընկերոջ, միջոցներ հայթայթելու համար, որ ան մասնակցէր միջազգային օդանաւային մրցումներու: Յուսահատ, Դ. Թովմասեան, իր օրապահիկը հանելու համար, այնուհետեւ նուիրուեցաւ պղղանըկարչութեան եւ պարապոյ ժամերուն՝ գծել, ինչպէս կ'ըսէր, «արձիւններ որ կը թռչին» այնպէս ինչպէս կ'երազէր թռչիլ նաեւ ինք:

Եւ ահա Զոմի այս եռանդուն անդամը կ'երեւի Լիոնի Աշխատանքի Ցուցահանդէսին մէջ, Le meilleur ouvrier de France: Այս ցուցահանդէսին կը բերէ երկու աշխատութիւններ, — ապակիի վրայ գծուած արծիւ մը եւ յիշատակ մը իր վարժարանին դասաւանդութիւններէն:

Ահա երիտասարդներ, որ «քարէն ջուր կը հանեն»: Երանի՛ թէ մեր հարուստները գիտնային գնահատել այս … հարստութիւններն ալ: Իրենց դրամը վաղը … քրախ … կ'երթայ, բայց կը մնայ իրենց անունը, յարգանքի եւ երախտագիտութեան պսակի մը մէջ, եթէ գիտնան թռիչք տալ հայ արծուիկներուն:

Ս. ԿԷՕՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի ամուսինս կը տեսնեմ որ զիս շատ չե՛ս սիրեր, նոյն իսկ երբ կուլամ:

— Կը ներես. թէեւ կը ցաւիմ, բայց պատճառը հարցնելը շատ սուղի կը նստի:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տը Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԳՐԵՆԱՆՊՈՒՐԻ «Զաւարեան» կէմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Ներկայանալ անդամատոմսով:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՁՈՒԼԼԻԲԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը հանդէպ Թուրքիոյ»:

Ջեկոյց կոմիտէի կողմէ գաղութիս ազգային խնդիրներու շուրջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Մուրատ Ակումբին մէջ, rue St. Martin d'Hérès, Chemin de la Plaine, Croix-Rouge: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

Լանսէի ընկերներէն Անթուան Օհանեանէ կամ Սիմոն Փափազեանէ կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին գրադարանին մէջ, 49, րիւ Նասիոնալ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

■■■■■■■■

ԼԻՈՆԻ Մարմինին ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Գրադարանը, 40 rue Pierre-Corneille, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: Կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՁՈՒԼԼԻԲԵԱՆ

Նիւթ՝ դեմոկրատիա, ֆաշիզմ, տիկտատուրա եւ պոլշեւիզմ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» եւ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէին դասախօսական վիճաբանական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան գրադարան ընթերցասրահին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏԻ «Համազասպ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ ընկեր ԱԶԳԻՆ: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի դասախօսական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պար Թերմինիւսի մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վիէնի «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին,

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը ներկայացուի երկու զաւեշտներՍԵՒ ԹԷ ՃԵՐՄԱԿ–ԶՈՐՍ ՍԱԼՈՐՆԵՐԸ

պարեր եւ արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ:

Մուտք 2 ֆրանք:

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

26 փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի Հայոց Աղխատախնամ Ընկերութեան կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ,

«ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷ»Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ **79, Ave. Champs - Elysées**

Հովանաւորութեամբ Փրոֆ. Ա. ԿՕՍԷի, անդամ Բժշկ. Ակադեմիայի եւ նախագահութեամբ Տիկ. Պ. ԷՍՄԷՐԵԱՆի

ԿՐԷԿՕՐ եւ իր «ԿՐԷԿՕՐԻԷՆ»ները իրենց Փարիզ վերադարձին առթիւ կ'երեւին իրենց բեմական նուագախումբին մէջ եւ կը նուագեն մինչեւ լոյս:

ՄԱՆՕԷԼ ԲԻԾԱՐՐՕ իր արժանթինեան նուագախումբով կ'առաջնորդէ պարերը:

կ'երգեն եւ կը պարեն Օրիորդ ԼԻԶԱՆ ՎԱՐՆԷՋ, աշակերտուհի կրանդ Մուրատոֆի (օփէրայէն), դասական երգեր: Օրիորդ ԱՆ. ՊԷՐՔԱ, իր էքզանթիք պարերուն մէջ: Պ. ՍՈԿՐԱՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, ռուսական բեմերու մեծահամբաւ երգիչը: Պալէ քլասիք՝ Մ. Մալումեանի աշակերտներուն կողմէ

Երկու նուագախումբ, 25 նուագածու, պար երաժշտութիւն, աթրաքսիոններ, թոմպոլա եւ պրիճի թուղթ: Ծոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով:

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: Կը խօսի՝ Պ. Օհան Կարօ: Նիւթ՝ «Տիգրան Չէօկիւրեան: Մուտքը ազատ է:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

կը խօսի Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Նիւթ՝ հայկական դրամները լուսապատկերով ցուցադրուած:

Նուագ եւ արտասանութիւն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Դաշնակցութեան Շավիլի Արդութեան խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Արմենակ Պէտեանի, իր հօր՝ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՏԵԱՆի տխուր մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, Պար տը Փըթի Փուսէի մէջ: Ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

■■■■■■■■

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Ձինքը տուն հրաւիրելու այդ քաջութիւնը զարմացուց Ճորճը որ կուրօրէն հետեւեցաւ անոր: Փորձառութիւնով գիտէր որ ազատ ու ինքնակամ աղջիկ մըն էր ան, նոյն իսկ այն օրերուն երբ հասարակ ծառայող մըն էր դեռ Փօրէլի կապելային մէջ: Ձհարցուց թէ ինչպէս կրցած էր հասնիլ Նէօյիի մէջ շքեղ բնակարան մը ունենալու դիրքին. ինչպէ՞ս հարցնէր. իրեն ինչ: Շատ աղէկ գիտէր որ ինք չէր այդ աղջիկը. չէր մոռնար այդ պարագան:

Լուռ էր աղջիկը միշտ: Հարկաւ պատճառ մը կայ, խորհեցաւ Ճորճ. բան մը պատահած ըլլալու է իրիկունը՝ թատրոնին մէջ եւ կամ թերեւս ժամադիր էր մէկու մը հետ իր անձնական գործերուն համար ու այդ մէկը չէր յարգած ժամադրութիւնը. ո՞վ գիտէ, հարիւր տեսակ բան կրնայ պատահիլ: Հասարակ զինուորի ստորադաս դիրքին մէջ էր Ճորճ տակաւին, դիրք մը անոր առջեւ: Խորհուրդ մը կար աղջկան մտքին մէջ որուն չէր ուզեր հաղորդակից ընել տղան: Ճորճ թողուց զայն իր առանձնութեան մէջ, թողուեցաւ ինքնաշարժին բարձերուն գիրկը՝ ապշած ու չուարուն: Կը պաշտէր զայն:

Շատ աւելի հրապուրիչ էր այդ աղջիկը հիմա քան հին օրերուն: Յաջողութիւնը վայլած էր անոր: Ճորճ ամէն առենէ աւելի կը զգար թէ կեանքի շքեղութիւնները որքան անհրաժեշտ էին այդ աղջկան համար: Ինչպէ՞ս միտքէն անցուցեր էր ամուսնանալ անոր հետ: Ի՛նք, հասարակ զինուոր մը... բայց թող վերջանայ սա պատերազմը ու ինք վերադառնայ իր աշխատանքին... այն ատեն իր յաջողութիւնները արժանի պիտի դարձնեն զինքը այդ աղջկան:

Երազ մըն էր սակայն Ճորճի համար. իր կեանքը վերջնական կերպով կանոնաւորելու նպատակով չէ որ կը խորհէր ամուսնանալ անոր հետ:

Լիանի էութիւնն իսկ անհնար կը դարձնէր այդ բանը որ եւ է մարդու համար: Թերեւս Ճորճ լրջօրէն չէր մտածեր ամուսնութեան մասին ալ. չպիտի ուզեր զաւակներ ունենալ այդ աղջիկէն. չէր կրնար երեւակայել թէ կրնար մայր մը ըլլալ այդ աղջիկը: Իրեն համար անիկա անհասանելին էր որուն պիտի հասնէր ինք: Լիան այն ատենէն մոռցնել տուած էր անոր պատերազմի սարսափը, որ, եթէ բաժնուէին, տղան հաճոյքով պիտի երթար խրամները ու կռուելով ճամբայ մը պիտի բանար դարձնել՝ անոր վերադառնալու համար:

Լուռ էր Լիան տակաւին. յոգնած չէր. գաղտնի խորհուրդ մը կար դեռ իր աչքերուն մէջ: Տեսաւ որ Ճորճ զինքը կը դիտէր. ժպտեցաւ. անցուց իր մերկ թեւը անոր թեւին եւ ըսաւ.

— Սարսափելի օրեր անցուցեր ես, բայց բարեկամուհի մը կայ մէջը. շատ տարօրինակ է ինծի...

— Այսի՞նքն...

— Հիմա աւելի լաւ կը հասկնաս դիմացինդ ու չես ընդմիջեր:

— Տեսայ որ կը մտածէիր:

Ճորճ աւելի մօտեցաւ անոր ու շնորհակալ եղաւ.

— Կը սիրեմ քեզ, կը պաշտեմ ու շնորհակալ եմ...

— Շնորհակա՞լ...

— Այո՛, այս գիշերուան, յաջորդ երեք գիշերներուն համար:

— Բայց կը կարծես որ նուէ՞ր մըն է ըրածս:

— Հապա՞...

— Կը կարծե՞ս որ մոռցած եմ այն փոքրիկ մատանին, գիշերադգեստը ու մեր վերջին գիշերը, երբ թեւերուդ մէջ առած սանդուղներէն վեր տարիր զիս...

— Ուրեմն աւելի կատարեալ ու անհաւատալի է երջանկութիւնս. ինչպէ՞ս շնորհակալ չըլլամ: Չես գիտեր ի՛նչ սարսափելի էր այն օրը երբ սկըսանք մեր յառաջխաղացումը դէպ ի Ֆրէմէլ: Լոնտոնի զօրագունդերէն մէկուն մէջն էի ես. կորսնցուցինք մեր զինուորներուն կէսը. եթէ այդ յիմար արարածները գիտնային թէ որչափ նեղ էր մեր ճակատը այնտեղ...

— Չեմ ուզեր լսել այլ եւս այդ մասին:

— Կռիւներու մասին չէ որ պիտի խօսէի:

— Անշուշտ ո՛չ:

— Միայն պիտի ըսէի որ մեր զօրագունդը...

— Բայց չեմ ուզեր, չեմ ուզեր լըսել. ամէն մարդու բերնին մէջ է այդ նիւթը. չեմ ուզեր որ դուն ալ սկըսիս... Օ՛հ, ալ ձանձրացայ այս պատերազմէն. եթէ դուն ալ Փարիզ ըլլայիր վերջին երկու տարին...

Ճորճ չհասկցաւ այս խօսքին իմաստը. տարբեր շեշտ մը կար աղջկան ձայնին մէջ: Զուզեց հասկնալ. փոխեց խօսակցութեան նիւթը եւ հարցուց թէ ինք Փարի՞զ էր այդ շրջանին:

— Այո՛, պատասխանեց Լիան:

— Ուրեմն ե՞րբ վերադարձար Պերլինէն:

— Ո՞վ ըսաւ քեզի որ Պերլին գացի:

— Այն առտուն, քու երթալէդ յետոյ գացի Պալ Պուֆոն. սպասաւորներէն մէկը յայտնեց թէ ֆոն Քլայնկար թը. Պերլին մեկնած էր. իսկ Լըվիւք փողոցի դռնապանուհին տուաւ անոր նկարագրութիւնը երբ հարցուցի իրեն թէ ով էր ինքնաշարժին մէջ նստող պարոնը. այն ատեն հետեւցուցի որ դուն ալ գացած ես Պերլին:

— Այո՛, բայց ինչո՞ւ կը խօսիս անոր մասին. չեմ ուզեր ուրիշ նիւթ մը... սենք միայն մեր վրայ, ըսաւ... անհամբերութեան նշաններ ցոյց տալով:

Ինքնաշարժը կանգ առաւ փողոցի խոշոր տուներէն մէկուն առջեւ: Մեքենավարը բացաւ դուռը: Ճորճ հետեւեցաւ Լիանին... րուն՝ սանդուղներէն վեր: Այ... «Հազար ու Մէկ Գիշերներու» թի մը տպաւորութիւնը ձգեց վրայ: Ցիչեց ցնծուտ խրամները... նայեցաւ իր աչքերուն առջեւ... այդ շքեղութեան. ի՛նչ յիշ... երեւունելեց ժամուան ըն... Քալեց աղջկան ետեւէն՝ ապշ...

Թարգմ. Ժ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
4 Février 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2104 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅ ՏԱՐԱԳԻՐ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իր ցեղի հարազատ պատկերն է հայ տարագիր մտաւորականութիւնը:

Ապրումներով, խոհերով, յղացումներով ու տենչերով հարուստ հաւաքականութիւն մը, որ տարաբախտաբար ինքն իր մէջ բազմաթիւ ճեղքեր ունի:

Բոլոր ազգերու եւ ժողովուրդներու մէջ, մտաւորականութիւնը լուսաւոր ճառագայթ մըն է իր սեփական հորիզոնին վրայ: Ան է, որ կը գուրգուրայ, կը փայփայէ, կը սնուցանէ ու կը մեծցնէ, կը տաշէ ու կը քանդակէ ազնիւ գաղափարներու եւ վարդապետութիւններու ամրակուռ հաւատքը, արժանաւորապէս կանգնելու համար քաղաքակիրթ ժողովուրդներու կողքին: Ան հուժկու սերմնացան մըն է պեղուած ակօսներուն քով:

Հայ մտաւորականութիւնը՝ բարդ հասկացողութիւն մըն է: Զունինք ո՛չ կաճառ եւ ոչ ալ յատկանշական հաստատութիւն մը, անոր բարձունքէն դիտելու եւ դատելու համար: Մեր մտաւորականը պարփակուած է գրականութեան ու գիտութեան բնագաւառին մէջ: Եւ այդ իսկ պատճառով, գաղութահայ մտաւորականութիւնը մէկ էական մասն է ամբողջութեան:

Վաթսունական թուականներէն մինչեւ այսօր, երեք սերունդ երեք առաջադրութիւն է ունեցած: Առաջինը դրած է հայրենիքի, երկրորդը ազգութեան եւ երրորդը պետութեան գաղափարը, եւ յիրաւի, այս երեք տուեալները, իրաւական անխուսափելի պատուանդանն են ազգային որ եւ իցէ ամբողջութեան: Գաղութահայ պայմանները, անտարակոյս, այս երեք հասկացողութիւններու դաշտավայր չեն կրնար ծառայել: Հայ մտաւորականութիւնը, հարկադրաբար, կանգնած կը մնայ միմիայն գրական, մշակութային ընդարձակ գետնի վրայ եւ հոն կը փոխադրէ իր ճիգերն ու հնարաւորութիւնները:

Ի՞նչ է սակայն ընդհանուր դիմագիծը հայ մտաւորականութեան:

Իր հիմնական գծերուն մէջ երկու գլխաւոր սահմանում ունի՝ ազգային եւ ապազգային: Ազգային՝ կենսունակ եւ սպասարկու որոշ աշխարհահայեցողութեան եւ ապազգային՝ դունատ ու ինքնանպատակ: Մենք գործ չունինք այս վերջին կարգի տարրերուն հետ. անոնք ինչպէս կուգան այնպէս ալ կ'երթան:

Ենապաշտ անհատականութիւն եւ եսապաշտ սերունդ պէտք չէ մեզ: Սրբազան զայրոյթի, խրոխտ ոստումներու ու թռիչքներու ընդունակ եւ ազգային տենչով բռնուած մտաւորականութիւնն է որ լծակ կը հանդիսանայ:

Հիմնականն ու էականը՝ ազգայնօրէն գործող մտաւորականութիւնն է, որ բազմաթիւ երեսներ ունի: Այս ճակատէն դիտակցօրէն դուրս կը թողունք խորհրդահայ մտաւորականութիւնը, որուն միտքն ու տենչերը կը գործեն մականի տակ:

Տակաւին մինչեւ այսօր, գաղթահայ ճակատին վրայ գործող հայ մտաւորականութիւնը, որ եւ իցէ ձեւով չի կրցաւ քովէ – քով գալ, ըլլայ քաղաքական, մշակութային, թէ տնտեսական գետնի վրայ: Մտաւորական վերնաշէնք մը, հասկացողութիւն մը չստեղծուեցաւ տարանջատ տարրերը իրարու միացնելու եւ զօդելու համար: Փոքրիկ միութիւններու, անանուն գոյութիւններու մէջ ծածկուեցաւ եւ սնունդ տուաւ փոքրիկ եւ անանուն տենչերու:

Դարձեալ կուսակցական մտաւորականութիւնն է որ պիտի հասունցնէ այս խնդիրը: Եւ համագործակցութեան գաղափարը, ժամանակի ծոցին մէջ ինքնաբերաբար կը դրուի:

Հայ մտաւորականութիւնը, հակառակ իր տնտեսական անմխիթար վիճակին, բոլոր մարզերուն մէջ որակապէս եւ պատրաստութեամբ միանգամայն գոհացուցիչ վիճակ մը ունի: Պետութիւն չունի անիկա, որ կռթնի եւ գործէ միմիայն իր մասնագիտական բնագաւառին մէջ: Ազգի եւ պետութեան ստորոգելիները ինքն իր մէջ կ'ապրեցնէ ու կը դրսեւորէ: Տեսակ մը վեհապետական չունչ կայ անոր մէջ, առանց հիմնական գետնի:

Այս համաշխարհային տնտեսական տագնապի ընթացքին, տարաբախտաբար, ան է որ ամէնէն շատ կը տառապի եւ օտար պողոտաներուն վրայ ինքզինքը կը զգայ մինակ ու անօգնական: Զունի եւ չի տեղաւորուիր այնպիսի խմբակցութեան մը մէջ, որ միմիայն իրն ըլլայ:

Սակայն ինչն է, որ գերազանցապէս իրարմէ կը բաժնէ հայ մտաւորականութիւնը, համագործակցական սեղանի մը շուրջ բոլորուելու:

Ցարդ կատարուած բոլոր խարխափումներն ու փորձերը դրական արդիւնք չեն տուած: Ամէն մարդ լծուած է իր կառքին, առանց հեռուներն երթալու: Եւ ատոր համար պատճառներ կան:

Հայ մտաւորականութիւնը երեւութապէս բաժնող արգելքներն են. —

Ա.— Կուսակցական, քաղաքական աշխարհահայեցքի տարբերութիւն:

Բ.— Հատուածական հիւանդագին մտայնութիւն եւ տեղացիութիւն:

Գ.— Միջավայրի եւ պայմաններու հարկադրանք:

Այս երեք պատճառաբանութիւնը, եթէ քամենք պիտի տեսնենք, որ արգելք մը չէ մտաւորական համագործակցութեան համար: Ատոնք կը դրուին ըստ ձեւի, բայց ըստ էութեան քննութեան չեն դիմանար:

Հայ մտաւորականութիւնը տէրն է իր դատին, տէրն է իր ժողովուրդին եւ պէտք է տէրն ըլլայ նաեւ ինքն իրեն:

Մտաւորական համագործակցութիւն, մտաւորական կուռ ճակատ, բոլո՛ր մարզերուն մէջ, բոլոր կենսունակ տարրերու գործակցութեամբ:

Միանաբար պիտի դիմագրաւենք մեր քաղաքական – ազգային տագորումներու ՎԱՂԸ, խորապէս գիտակցելով, որ անմխիթար է մեր ԱՅՍՕՐԸ:

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԵՐԵՍՈՒՆԸՎԵՑ ՏԱՐԻ ... »

Տեսարանը կ'անցնի Հ. Հ. Պատուիրակութեան ներկայացուցիչին գրասենեակը: Դողդոջուն քայլերով ներս կը մտնէ 65 տարեկան հայ կին մը:

— Բարեւ պարո՛ն, հայերէն կը խօսի՞ք:

— Այո՛, Տիկին, անշուշտ:

— Աղաչանք մը, պաղատանք մը ունիմ տղա՛ս. ոստիկանատունէն կուգամ. ձեր անունը տուին...

— Հրամեցէ՛ք, նստեցէ՛ք:

— Երեսունըվեց տարի է կ'ապրիմ այս քաղաքը. Իզմիրթցի եմ. ջարդեբուն մէջ կորսնցուցի ամուսինս, մայրըս, քոյրս, բոլոր ազգականներս... Տանիկը ջարդեց, ա՛խ ան Տանիկը, Աստուծմէ գտնէ...

Ու կինը սկսաւ լալ դառնօրէն:

— Մի՛ յուզուիք, մայրիկ, շարունակեցէ՛ք. յետո՞յ...

— Երթամ զանէ իրենց գերեզմանները տեսնեմ, մտածեցի ինքնիրենս. անցագիր չունէի. դիմեցի այստեղի կառավարութեան՝ հպատակ ըլլալու համար. լսեցի որ սանց անցագիրը ունենամ նէ Քէմալը ներս կ'առնէ եղեր. մերժեցին որովհետեւ ինքնութեան թուղթ չունիմ եղեր. ես ի՛նչ գիտնամ այդ բաները... Ոստիկանատուն գացի որպէս զի հատ մը առնեմ. ահաւասիկ ասիկա տուին ինծի...

Կինը արհամարհանքով սեղանին վրայ դրաւ ինքնութեան թուղթը:

— Ուրեմն կարգադրուեր է խնդիրը եւ իսկապէս աժան ազատեր էք ոստիկանութեան ձեռքէն. գոհ չէ՞ք...

— Գո՞հ. կարդա՛, տղաս, լա՛ւ կարդա. ի՞նչ են գրեր «ազգութիւն» բաժին դիմացը — Թո՛ւրք. ես Թո՞ւրք եմ... բողոքեցի, լացի. «ես հայ քրիստոնեայ եմ Թուրք չեմ» պոռացի ոստիկանապետին երեսին: Մարդը խղճաց վրաս. «կը հասկնամ, Տիկին, մենք ալ կ'ատենք Թուրքերը ձեզի չափ բայց ի՞նչ ընենք...» ըսաւ: Չի ձգեցի օձիքը. այն ատեն ոստիկանապետը՝ «գնա՛ Հայոց Պատուիրակութենէն վկայագիր մը բեր» ըսաւ: Վազեցի եկայ: Կ'աղաչեմ, կը պաղատիմ, տղա՛ս, հիմա ինծի անանկ նամակ մը պիտի տաս որ երթամ անոնց հասկցնեմ թէ ես Հայ եմ Թուրք չեմ: Կտակս ալ ըրած եմ արդէն. ինչո՞ւ համար ունեցածս – չունեցածս Թուրքին մնայ մեռնելէս ետքը... Ա՛խ, Աստուծմէ՛ գտնեն...

×

Իզմիրթցի հայ մայրիկը գուրգուրանքով պայուսակին մէջ զետեղեց իր «ուզած նամակը», յաղթական քայլերով եւ ուրախ ժպիտ մը իր խորշոմած այտերուն վրայ՝ գնաց ոստիկանապետին՝ հասկցնելու համար անոր որ ինք Հայ է, ո՛չ թէ Թուրք:

×

Կը մեռնի՞ այս ժողովուրդը:

ԺԻՐԱՅՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հիթլէր սաստափ կը ցանէ

Գերմանիոյ մէջ դէպքերը իրար կը հրեն: Հիթլէր հազիւ քանի մը օրերու վարչապետ, արդէն վրէժ կը լուծէ իր հակառակորդ բանուորական կուսակցութիւններէն:

Պերլինի նազի ոստիկանապետը, վերին հրահանգով արգիլեց, Սօց. Դեմոկրատ կուսակցութեան եւ արհեստակցական միութիւններու կազմակերպելիք ցոյցը:

Կէօրինկ, որ Փրուսիոյ տէրն ու տիրական է, հրամանագրով մը արգիլեց ընդմիշտ քոմիւնիստական բոլոր տեսակի ցոյցերը: Քոմունիստներու կեդրոնատեղին՝ ոստիկաններով պաշարել տուաւ:

Հիթլէր կոչ մը ուղղեց իր զօրագունդերուն յայտնելով որ մընան խաղաղ եւ երկրի կարգապահութեան պաշտպան: Եկած է ժամանակը, ըսաւ, որ զսպողական խիստ միջոցներ ձեռք առնուին:

Քիփլինկ եւ անգլիաֆրանսական համաձայնութիւնը

Անգլիացի հռչակաւոր գրող Ռ. Քիփլինկ, Հանրի Պոռտոյին ուղղած մասնաւոր նամակին մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.—

Անգլեւֆրանսական յետ պատերազմեան յարաբերութիւնները, ինչպէս դուք դիտել տուած էիք, ինչ ալ շատ կը հետաքրքրէ: Իմ ալ կարծիքով, միջազգային քաղաքակրթութեան ապագան կախուած է այս երկու ազգերու սերտ գործակցութենէն: Մենք չունինք ուրիշ դաշնակից մը, որուն շահերը նոյնանան մերինին հետ, բացի Ֆրանսայէն:

Անշուշտ, որոշ է եւ օր ըստ օրէ աւելի ալ կը շեշտուի, որ Գերմանիան այս վերջին մեծ պատերազմէն ոչինչ է հասկցած, որովհետեւ բաղդատաբար քիչ է տանջուած: Եւ նմանապէս որոշ է, որ եթէ բաց դուռ մը գտնէ, ան դարձեալ կը վերսկսի: Ատիկա դուք լաւ էք ըմբռնած եւ իմ երկրին մէջ ալ կը յուսամ կ'ըմբռնեն քանի դեռ ուշ չէ:

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը

Դարձեալ վէճերն սկսան զինաթափութեան յանձնաժողովին մէջ, որուն նստաշրջանը բացուեցաւ ժընեւին մէջ:

Փօլ–Պօնքուրի պատրաստած ֆրանսական ընդարձակ ծրագիրը, որ խորհրդաժողովին մէջ կարդացուեցաւ եւ երկար ժամանակ խլեց անոնցմէ, այժմ քննութեան է դրուած:

Երկու պետութիւններ —Գերմանիա եւ Իտալիա— ուժգնօրէն կը հակառակին ֆրանսական ծրագրին:

Գերման ներկայացուցիչ Նատոլնի հետեւեալ քննադատութիւնները կ'ընէ. —

Ա.— Վերսայլի դաշնագիրը Գերմանիոյ իրաւունք կուտայ պահանջելու ընդհանուր զինաթափութիւն:

Բ.—Գերմանիա հաւասար իրաւունքներով մասնակցելու է թէ՛ աշխատանքներուն և թէ արդիւնքներուն որ արդէն ընդունուած է:

Գ.— Դէմ չենք, որ իւրաքանչիւր երկիր, համաձայն իր պահանջներուն զինուորական երկարատեւ ծառայութիւնն ընդունէ:

Մենք դէմ ենք յարձակողական բանակին եւ կը պահանջենք համաձայն Հուվըրի ծրագրի 33,3 տոկոս նուազում: Եւ Գերմանիոյ զինաթափութիւնը կ'որոշուի ազգային ապահովութեան գետնի վրայ, ինչպէս միւս պետութիւններուն:

Դ.— Գերմանիան միանգամայն կը ժխտէ այն տեսակէտը, որ զինաթափութիւնն ու ապահովութիւնը զուգահեռաբար դրուին: Զինաթափութիւնը կը հիմնուի միմիայն երաշխիքներու վրայ, որ պետութիւններն ունին իրարու հանդէպ Լօքառնոյի, Պրիան – Քելլօք դաշինքի եւ Լահէյի բարձրագոյն դատարանի միջոցով: Գերմանիան կ'ընդունի այն բոլոր դրուած արգելքները, որ պետութիւն մը ուժի կը դիմէ:

Ե.— Խաղաղութիւնը կազմակերպելու բոլոր ջանքերը ի դերեւ պիտի ելլեն Եւրոպայի ներկայ դրութեան մէջ: Ըսել կ'ուզէ հողային պահանջներու վերաքննութիւն: Իրաւարարութեան վերաբերեալ ֆրանսական ծրագրի դրած պահանջները կողմերը կը դնէ փափուկ դրութեան մէջ:

Զ.— Միջազգային զինուորական ուժի կազմակերպութեան հարցը, որ ֆրանսական ծրագիրը յառաջ կը բերէ, գուցէ ապագային հնարաւոր ըլլայ, բայց ամէն պարագայի մէջ իւրաքանչիւր պետութեան երկրի զինուորական ուժն ալ պէտք է համապատասխան ըլլայ, որ ինքզինք կրնայ արժեցնել:

Է.— Քաղաքային օդանաւային կազմակերպութիւնը կը զարգանայ միմիայն այն ատեն, երբ ազատ մրցակցութիւն ըլլայ: Իսկ զինուորական օդային սպառազինութիւնը պէտք է արգիլել:

Իտալական ներկայացուցչի յայտարարութիւնները գրեթէ նոյնիմաստ են, շատ փոքրիկ տարբերութեամբ: Ուշագրաւ է միմիայն այն կէտը, որ կ'ըսէ թէ, միշտ զինուորական յարձակումներն են, որ կը դատապարտուին, երբ աւելի սարսափելի են եւ աւելի կը հասցնեն տնտեսական ու ֆինանսական յարձակումները: Իսկ միջազգային զինուորական ուժի կազմակերպութիւնը, Պ. Ալուազի կը գտնէ, միայն վարանում ու կասկած կը ստեղծէ պետութիւններուն մէջ:

Պելժ կառավարութիւնը կ'արգիլէ

ԶՕՐԱՆՈՑՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ ԹԵՐԹ ԿԱՐԴԱԼ

Պելժ կառավարութեան ներքին նախարարի կարգադրութեամբ ընկերվարական «Ժողովուրդ» թերթը արգիլեց զօրանոցներուն մէջ ծախել:

Ընկերվարական երեսփոխանները բուռն կերպով բողոքեցին խորհրդարանին մէջ եւ բացատրութիւն պահանջեցին կառավարութենէն:

Ներքին նախարարը աղմուկի ու բացագանչութիւններու մէջ, լուսաբանութիւններ տուաւ, թէ զինուորը, առհասարակ, քաղաքականութեամբ չպէտք է զբաղուի եւ թէ ընկերվարականները հակակարգապահական վատ սերմեր կը ցանեն զօրանոցներուն մէջ:

Աղմկալից վիճաբանութիւններէ վերջ կառավարութիւնը 60ի դէմ 84 ձայնով վստահութեան արժանացաւ եւ իր ըրած կարգադրութիւնները ի զօրու մնացին, հակառակ ընկերվարական երեսփոխաններու բողոքին:

Րուզվէլթ եւ պատերազմական պարտքերը

Րուզվէլթ եւ ծերակուտական Հիւլ ընդարձակ ծրագիր մը պատրաստած են պատերազմական պարտքերու, մաքսի եւ դրամի կայունացման մասին:

Մասնաւորապէս ուշագրաւ է Րուզվէլթ–Հիւլ ծրագիրը պատերազմական պարտքերու մասին, որ կ'ուզէ վերջնական հաշուեյարդարի ենթարկել անցեալի այդ տխուր ժառանգութիւնը: Այս ծրագրի իրականացումը անկասկած պիտի հանդստացնէ եւ անգնահատելի ծառայութիւն պիտի մատուցանէ միջազգային խաղաղութեան: Մանաւանդ պարտքերու մորաթորիւմն երկար ժամանակով:

Ամերիկեան կառավարութիւնը, որքան ալ տրամադիր ըլլայ, սակայն եւ այնպէս Ամերիկեան խորհուրդն է որ կը վճռէ: Վախ կը յայտնուի, որ այդ խորհուրդը պարտքերուն հանդէպ այնքան ալ լաւ տրամադրուած չէ: Կ'ենթադրուի թէ ան կողմնակից չէ ոչ միայն պարտքերու ջնջման, այլ եւ նուազման:

Քայզէրի խորհրդաւոր դղեակը

Տօռնի կայսերական դղեակը մեծ հետաքրքրութեան առարկայ է դարձած: Հոլանտական այս փոքրիկ քաղաքին մէջ արտասովոր եռուզեռ մը կայ: Հիթլէրի թեւերը մինչեւ հոն ալ հասած եւ կենդանացուցած են հիւանդ Վիլհէլմը: Քաղաքի բնակչութիւնը օրերու խնդիր կը համարէ Վիլհէլմի Գերմանիա մուտքը եւ կ'ափսոսայ, որ պիտի կորսնցնէ այդպիսի մեծ ու լաւ յաճախորդ մը: Թղթակից մը կը հարցնէ առեւտրականներէն մէկուն թէ՝

— Ինչէ՞ն գիտէք, որ ան պիտի մեկնի:

— Որովհետեւ, կ'ըսէ, ամէն օր իր հաւատարիմները մեծ թիւով կուգան իրեն տեսութեան եւ ինքն ալ քանի մը նոր ինքնաշարժներ գնեց իր գոյքերու փոխադրութեան համար:

Սակայն, պալատական բարձր պաշտօնեայ մը կը յայտնէ թէ «Ն. Վեհափառութիւնը» տրամադիր չէ այս վայրկեանին որ եւ է տեղ մեկնելու, հակառակ տարածուած լուրերուն:

ՄԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՈՃԻՐԸ

Մանի մէջ ցնցող ոճիր մը տեղի ունեցած է:

Նախկին դատաւորի մը՝ Լանսըլէն, կինն ու աղջիկ վայրագօրէն սպաննուած գտնուած են իրենց տան մէջ:

Ոճրագործները Լանսըլէնի քով ծառայութեան մտած երկու քոյրեր են՝ Քրիստինէ եւ Լէա Փափէն, որ առանց դժուարութեան խոստովանեցան իրենց ոճիրը, առարկելով թէ տիկին Լանսըլէն կ'ուզէր ապտակել զիրենք, որ ելեկտրականութիւնը մարած էին սանդուղներուն վրայ... մինչդեռ ելեկտրական խանգարումի հետեւանք էր:

ԱՆՇԼՈՒՍԻ ՀԱՐՑԸ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑԱՒ

Վիեննայի համալսարանի ուսանողութիւնը հիթլէրեան յաղթանակէն ոգեւորուած վերստին հրապարակ դրաւ Աւստրիոյ միացման խնդիրը: Մեծ ցոյց մը կազմակերպած էր, որուն կը մասնակցէին բազմաթիւ ականաւոր դէմքեր, փրոֆէսէօրներ, ինչպէս եւ համալսարանի վերատեսուչը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է»

ԽՄԲ. — Դաշնակցական մը չէ, ոչ ալ... փարիսեցի մը, որ կ'աշխատի ցոյց տալ Հայաստանը ինչպէս որ է անոնց որ, երկու օր, երկու շաբաթ, կամ երկու ամիս մնալով Հայաստանի մէջ, — վախնալով «աղտէն ու կեղտէն», — կը վազեն արտասահման գովելու աշխարհն ուր չպիտի ուզէին ապրիլ: Գիտենք թէ այդ թուղթակներուն գովեստը շողոքորթութիւն մըն է իշխանաւորներուն մասին, եւ ոչ թէ ծանօթութիւն հայ ժողովուրդին մասին: Զբօսաշրջիկներուն գործը չէ խօսիլ հայ ժողովուրդին մասին, որ կը հեւայ այնտեղ: Ահա մէկը, որ ապրեր է երկար, ոչ իսկ իբրեւ զբօսաշրջիկ, այլ միայն իբրեւ հարազատ ձեռքեր գրկած են արտասահմանի իր հարազատներուն հետ հաղորդակցութենէն:

Փարիզի հայ գաղութի կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւոր Պ. Լեւոն Կիւմիւշկերտանի «Հայաստանը ինչպէս որ է» բանախօսութիւնը բարեկամ մը, թէեւ ուշ, ղրկած է ինծի, եւ որովհետեւ գիտէ թէ մօտ մի տարի առաջ այնտեղ էի եւ երկիրը ծանօթ է ինծի մանկութենէս ի վեր, կը խնդրէ որ մամուլի միջոցաւ կարծիքս յայտնեմ այդ բանախօսութեան փաստերու ճշդութեան մասին:

Խորհրդային Հայաստանի եւ անոր մայրաքաղաք Երեւանի հսկայաքայլ վերաշինութեան մասին 8—10 տարիէ ի վեր կը յեղյեղուի եւ կը ջատագովուի արտասահմանի հայ մեր որոշ մամուլի մէջ: Կիւմիւշկերտանի նոր յայտնութիւնները պարզապէս աւելի չափազանցեալ շարունակութիւնն են այդ հին յայտնութեանց, հետեւաբար ինծի համար բնաւ ուշ չէ այսպէս ուշ պատասխանելը:

Իմ նպատակէն եւ փափաքէն հեռու է նշաւակել Խորհրդ. Հայաստանի կառավարութեան իրական գործունէութիւնը, բայց ես չէի ուզեր որ այդ կառավարութեան հաճոյ թուելու եւ շողոքորթելու համար նշաւակել... ճշմարտութիւնը, ինչպէս ըրած է Կիւմիւշկերտան:

Բացի քանի մը ծանօթ իրողութիւններէ, անոր միւս առերեւոյթ փաստերն են արուեստական, ծիծաղելի եւ մինչեւ իսկ դատապարտելի:

Թէ այս պարսաւանքս որքան արդարացի է, աստ յառաջ կը բերեմ անոր բանախօսութեան յայտնութիւնները, ապա մի առ մի ցոյց տալով անոնց բացարձակ անճշդութիւնը:

«Երեւանը ցարական բէժիմի օրով յետամնաց մեծ գիւղաքաղաք մ'էր... ուր զանգուածները աղտի եւ տգիտութեան մէջ կը փտէին: Միայն քանի մը վաճառականներ կամ հարուստ կալուածատէրեր քիչ շատ տանելի կեանք կը վարէին...: Համայնավար կառավարութիւնը, որ յաջորդեց Դաշնակցականներուն, իշխանութեան գլուխ անցաւ ուրեմն *բոլորովին աւերակ* երկրի մէջ: Արդ, տասներկու տարիէ ի վեր այս կառավարութիւնը *անդուլ* եւ *անդադար* աշխատելով լծուած է վերականգնումի եւ վերաշինութեան գործին: Երեւան քաղաքը, որ 25,000 բնակիչ ունէր, այսօր աւելի քան 100 հազար է: Հայաստանի լեռնային հողը գրեթէ *ոչինչ* կ'արտադրէր, այսօր ցորեն, բամպակ եւ ծխախոտ կը մշակուի հոն: Կառուցուած են բազմաթիւ գործարաններ, ելեկտրաջրակայաններ, ոռոգման ջրանցքներ, դպրոցներ, *համալսարաններ*, *պալատներ*, *մատենադարաններ*, *դրամատուներ*, այլ եւ այլ տուներ եւն... Ակադեմիկոս Թամանեանի ճարտարապետական ծրագրի հիման վրայ Երեւանը կը վերաշինուի նոր քաղաքի, եւ անոր ճարտարապետական հանճարի ստեղծագործութեամբ կը կառուցուի նոր թատրոն մը, որ իր նմանը պիտի չունենայ նոյնիսկ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ...»:

Այս վերջին փաստը ըստ ինքեան այնքան ծիծաղելի է, որ եփած հաւի ծիծաղն իսկ կրնայ շարժել: Բայց վերլուծենք սա նոր փաստերը կարգաւ մի առ մի:

1.— «Երեւանը ցարական բէժիմի օրով յետամնաց գիւղաքաղաք մ'էր»:

Երեւանի կառավարութիւնը ցարական բէժիմի օրով ընդհականն շատ աւելի ընդարձակ երկրի եւ ժողովրդի վրայ կ'իշխէր քան Երեւանի այսօրուան կառավարութիւնը: Այն ժամանակ նաեւ իշխանութեան տակ ունէր նշանաւոր Կարս բերդաքաղաքը եւ գաւառը, Արտահանի գաւառը եւ Սողանլուի անտառները, մեր ամենահռչակաւոր Անի քաղաքը իր պատմական աւերակներով, Կողբի լեռնային անհուն աղահանքերը, Երասխ գետի աջակողմեան երկիրը մինչեւ հին Պայազիտ եւ Ջուլֆա, եւ Հայաստան աշխարհի փառաց պսակն եղող վեհապանծ Մասիս լեռը, որ հայ ազգի հայ պատմութեան, հայ վիպասանի, հայ բանաստեղծի խօսքն էր իբրեւ ազգային ազատութեան երկնաբարձ դրօշը:

Ասոնք ամէնը այսօր չեն գտնուիր համայնավար կառավարութեան խորհրդային Հայաստանի փառաբանուած մայրաքաղաք Երեւանի իշխանութեան տակ, այլ են Թուրքիոյ իշխանութեան տակ:

Հին Նախիջեւան քաղաքը իր գաւառով նոյնպէս կը պատկանէր ցարական բէժիմի Երեւանեան իշխանութեանը: Համայնավար կառավարութիւնը անջատեց զայն եւ դարձուց թաթարական իշխանութեան ենթակայ վարչութիւն: Ղազախ գաւառի մէկ մասը նոյնպէս կը պատկանէր Երեւանին: Այսօր կը պատկանի Վրաստանին:

Ուրեմն այս անհերքելի փաստերու տեսակէտէն ցարական բէժիմի յետամնաց մեծ գիւղաքաղաք Երեւանը աւելի պարծենալու իրաւունք ունէր, որովհետեւ ունէր կառավարական ուժի շատ աւելի մեծ գերակշռութիւն քան համայնավարական բէժիմի արդի կեղծափայլուն գոյներով նկարագրուած Երեւանը:

2. «Զանգուածները աղտի եւ տգիտութեան մէջ կը փտէին ցարական բէժիմի օրով»:

Ասիկա դատապարտելի հայհոյանք մըն է Երեւանի հազարաւոր մեռեալ համալսարականներու յիշատակին եւ ողջերու պատուին, զոր Պ. Կիւմիւշկերտան ունայն ազգասիրութենէ դրդուած, կամ մտակոյր հայաստանադիտութեամբ, կը յանդգնի արտասանել հրապարակային բանախօսութեան մը մէջ:

Տգիտութիւնը ներելի է, բայց ոչ թէ պարկեշտ մարդու մը համար որ ինքզինքը գիտուն կը ձեւացնէ իր խօսած նիւթին:

Խորհրդային Հայաստանի ներկայ բոլոր հանրային հաստատութիւններու կազմակերպիչները եւ վարիչները, առանց բացառութեան, այդ «աղտի եւ տգիտութեան մէջ փտած» ցարական բէժիմի օրով կրթութիւն առած մարդիկ են: Համալսարանի փրոֆէսէօրները, դպրոցներու կարեւորութեան արժանի ուսուցիչները, բժիշկները, ճարտարագէտները, ճարտարապետները, թանգարանապետները, եւն. բուն իսկ կառավարութեան գլխաւորները, բաց ի բոլորովին երիտասարդներէն, եթէ ունին քիչ շատ բարձր կրթութիւն, այդ ստացած են ցարական բէժիմի օրով: Տերունի Թամանեան որ Երեւանի նոր պլանով կառուցման ճարտարապետն է եւ աշխարհի մէջ չտեսնուա՛ծ եւ աննմանախանձելի՛ թատրոնի շինողն է ամէն բանէ զուրկ Երեւան քաղաքին մէջ, 70 տարեկանը անցուցած մարդ է, եւ իր արհեստը սորված է երբ խորհ. Հայաստանի վարիչները ծնած չէին:

Երեւանէն կառքով քառասուն րոպէ հեռու Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանի մէջ, ուր բոլոր ուսուցիչները Գերմանիոյ կամ Ռուսիոյ համալսարանականներ էին, 1874 թուականէն սկսեալ ամէն տարի կը կրթուէին 200 գիշերօթիկ ուսանողներ եւ ամէն տարի պարբերաբար դուրս կ'ելլէին այստեղէն իբր բարձրագոյն կրթութեան տէր մարդիկ: Ռուսիոյ մէջ մնացած սակաւաթիւ բարձրաստիճան եւ միւս եկեղեցականները այդ դպրոցէն են, գոյութիւն ունեցող լաւագոյն հայագէտ փրոֆէսէօրները եւ ուսուցիչները այդ դպրոցէն են, խորհրդային Հայաստանի ժողովրդային կրթութեան գործավարը և անոր նման ուրիշներ այդ դպրոցէն են, լաւծիս նայելով այնտեղ է առած իր ուսումը նաեւ Խանջեան, խորհ. Հայաստանի Մոսկուայէն դիկտատորուած այս պզտիկ դիկտատորը: Դժբախտաբար նոյնպէս այնտեղ է առած իր բարձր հայագիտութեան ուսումը փրոֆէսէօր Մանուկ Աբեղեան, ոսկեդարեան կատարելատիպ ուղղագրութեան ոճրագործը, որ սպաննեց այդ ուղղագրութիւնը ի դժբախտութիւն այդ երկրի հայ լեզուին եւ գրականութեան:

Ի վերջոյ Էջմիածնի Ճեմարանի կրթութեան ծնունդ է մեր անբախտ Կոմիտաս վարդապետը, որի տխուր ճակատագրի համար ամէն Հայ կը ցաւի, ամէն անգամ որ բախտ կ'ունենայ լսել անոր սրտայոյզ եւ ոգեւորիչ ժողովրդական-ազգային համերգները:

Այդ մեծագիր հաստատութիւնը այժմ կը ծառայէ իբր հակազգային եւ հակակրօնական կրթարան: Խորհրդային Միութեան իշխանութիւնը, որ իր ձեռքին մէջ ունի օրէնքը, ուժը եւ թնդանօթը, յենած իր անդիմադրելի եւ զարհուրեցուցիչ զօրութեան վրայ, առաւ զայն Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ձեռքէն եւ վերածեց բարձրագոյն համայնավարական եւ անաստուածեան դպրոցի, որպէս զի այնտեղ ուսած հայ ուսանողներու ձեռքով աւելի յաջողապէս եւ անվրէպ ոչնչացնէ հայ ազգի մէջէն ազգայնութեան զգացումը եւ հայ կրօնի արդէն շիջանող լոյսի հետքերը: Երկու վարժունք, զոր ցարական բէժիմը կը սահմանադրէր, ընթացք մը, որու համար հայութիւնը, մանաւանդ դրսի հայութիւնը բանախօսական ատեններ կը կրճատացնէր իր ցարիզմի դէմ: Իսկ այժմ արտասահմանի, եւ ոչ թէ Ռուսիոյ հայութիւնը եւ այն ալ հայ ազգի եւ կրօնի աւանդութեանց նախանձախնդիրները տխմարաբար կամ գիտակցաբար կ'անգիտանան հակացարական Ռուսիոյ իրականօրէն եւ անխուսափելիօրէն ազգակուլ եւ կրօնակուլ քաղաքականութիւնը: Համայնավարութիւնը ըստ ինքեան չի ճանչնար ազգայնութիւն եւ եկեղեցի: Եւ երբ Ռուսիոյ հայութիւնը յստակապէս կրթուած հայ համայնավարներու ձեռքով փետրատուի իր ազգայնութեան եւ եկեղեցիի գիտակցութենէն, մանր ձկներու պէս պիտի համայնավարուին ամենամեծ եւ իշխող ձուկի փորին մէջ, այսինքն ռուս ազգի փորին մէջ:

Իր ճպատակ ցեղերը յաջողապէս ռուսացնելու մասին արդի ռուս կառավարութիւնը անհամեմատ աւելի վարպետ է, քան ցարական կառավարութիւնը. ցարը օրինական պաշտօնագրերով կը հետամտէր այդ նըպատակին, իսկ Մոսկուայի այսօրուան ցարերը խորհրդային Հայաստանի հայ համայնավարներու երկաթէ ձեռքով կը գործադրեն նոյն նըպատակը: *Եւ հայ համայնավարը բնաւ գաղտնի չի պահեր իր այդ դերը, այլ կը պարծենայ անով, այնպէս որ ոչ ան եւ ոչ անոր համակիրներ-ը կրնան եւ իրաւունք ունին համարել ըսածներս իբր զրպարտութիւն Խորհրդ. Հայաստանի իրական իշխանութեան դէմ:*

Ճեմարանէն բացի, դեռ 1880ին Էջմիածնի կաթողիկոսը իր իրաւասութեան տակ ունէր վեց թեմական բարձր դպրոցներ եւ մօտ 600 գաւառական ուսումնարաններ:

Այսօր Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը իրաւասութիւն ունի ոչնչութեան *վրայ: Բայց խորհրդային Հայաստանը լի է անոր երբեմնի հովանաւորուած կրթութեան ծառի պտուղներով, որոնք կ'ապացուցանեն թէ Երեւանը աղտի եւ տգիտութեան մէջ փտած հայութիւն մը չէր երբեք:*

Այս յիշածներս միայն չափաւործաւալով գիտութիւն մատակարարող հաստատութիւններ էին Երեւանին եւ անոր ընդարձակ նահանգապետութեանը: Ասոնցմէ զատ ութսուն տարիէ ի վեր կար Թիֆլիսի գիմնազիան եւ «ըէալական» կոչուած պետական բարձրագոյն դպրոցները, որոնցշրջանաւարտները առանց քննութեան կրնային մտնել ռուսական որեւէ համալսարան, եւ ուր Երեւան քաղաքէն եւ նահանգէն բարեկեցիկ հայրեր կը ղրկէին իրենց զաւակները:

Բուն իսկ Երեւան քաղաքը առ նուազն 10 տարիէ ի վեր ունէր իր գիմնազիան, այնպիսի ծնողներու համար, որոնց միջոցները չէին ներեր Թիֆլիսի գիմնազիան ղրկել իրենց տղաները կամ աղջիկները:

Այսպէս Գիմնազիա աւարտածներու մեծագոյն մասը իրենց ծնողաց կամ բարերարներու ծախքով կը մտնէին Ռուսիոյ զանազան համալսարաններ եւ կը պատրաստէին իբր օրէնսգէտ, բժիշկ, երկրաչափ, պետական պաշտօնեայ, ուսուցիչ եւայլն:

Եւ այսպիսի հազարաւորներ էին Երեւան քաղաքի եւ նահանգի մէջ:

Այսօր, ինչ գլխաւոր եւ արդիւնաւոր ոյժ մը որ կայ խորհրդային Հայաստանի մէջ որ գիտութիւն կը մատակարարէ նոր սերունդին, որ ելեքտրակայաններ եւ ջրանցքներ կը հաստատէ երկրին մէջ, որ գործարանները կը կառուցանէ եւ շարժել կուտայ, որ կը վերականգնէ եւ կը վերաշինէ Երեւանը իր իրական եւ ոչ թէ երեւակայական չափով, այդ ամէնը «տգիտութեան մէջ փտած» Երեւանի, կամ ցարական բէժիմի ժամանակ ծընած զարգացած եւ հմտացած մարդիկ են, առանց որոնց գործակցութեան եւ ուղղութեան՝ արդի Խորհրդային Հայաստանը պիտի լինէր անշարժ մեքենայ մը, եւ նոյն իսկ Խորհրդային Հայաստան գոյութիւն պիտի չունենար:

ՈՉ-ՓԱՐԻՍԵՑԻ

ԹԱՏՐՈՆ

ԱԻԵՐԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱՑ

(ՏՐԱՄ 5 ԱՐԱՐ,
ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷ)

Հայ Ժողովրդական Թատրոնի կիրակի օրուան ներկայացումը Փարիզում եղած լաւագոյն խաղերից մէկը պէտք է համարել: Ի պատիւ իր հիմնադիր՝ Արման Կոթիկեանի ներկայացուած «Աւերակների վրայ» տրաման անցաւ շատ յաջող եւ Սոսիէթէ Սավանթի մեծ սրահը լեցուն էր թատերասէր հասարակութեամբ:

Շիրվանզատէի այս գործը կը ներկայացնէ մեռնող առեւտրական դրամատիրութեան եւ ասպարէզ իջնող արդիւնաբերական դրամատիրութեան մէկ բախումը: Առաջինի ներկայացուցիչն է Աթանէս Ֆռանգուլեանը եւ երկրորդի սրա նախկին գործակատար, այժմ նաֆթային արդիւնաբերող, Արամազդը: Ֆռանգուլեանի գործի հետ մէկ տեղ կը քայքայուի եւ անոր ընտանիքը: Մեծ որդին, Լեւոնը, անբուժելի ախտով վարակուած, քայլ առ քայլ կը մօտենայ գերեզմանին: Աղջիկը, Ովսաննան, մերժելով Արամազդի ամուսնութեան առաջարկը, անյաջող նշանադրութիւն կ'ունենայ ինչ որ բախտախնդիր Ժօրժի հետ: Կրտսեր որդին, Սամուէլը, երաժշտութեան սիրահար՝ կը տառապի առեւտրական մթնոլորտում եւ կը պատրաստուի ձգել ընտանիքը: Գոռող եւ յամառ Ֆռանգուլեանը, սնանկած արդիւնաբերական դրամատիրութեան ճնշման տակ, օգնութեան ձեռք կը պարզէ իր նախկին գործակատար Արամազդին: Այս վերջինը, իր սրտի խորքում վառ պահելով Ովսաննայի հանդէպ ունեցած սիրոյ զգացումը, ամէն կերպ կ'աշխատի թեթեւցնել իր նախկին տէրերի վիճակը: Երկի հիւսուածքը կը վերջանայ խելագարուած Լեւոնի ինքնասպանութեամբ եւ ծերունի Ֆռանգուլեանի կաթուածահարութեամբ: Հարուստ առեւտրականի տունը կը վերածուի «աւերակների», որի վրայ Արամազդը Ովսաննայի հետ միասին պիտի չինեն նոր տուն...:

Ֆռանգուլեանի դերը Պ. Կոթիկեանի խաղերի գլուխ գործոցը կարելի է համարել: Վերին աստիճանի հարազատ, բնական ու յաջող ներկայացրեց յամառ, ինքնասէր ու տառապող ծերունի առեւտրականի տիպարը: Ֆռանգուլեանն ամբողջովին մարմնաւորուած էր Պ. Կոթիկեանի խաղի մէջ, որ արժանացաւ ժողովուրդի բուռն խրախուսանքին:

Յաջող էր նաեւ Պ. Գմբէթեանը Արամազդի դերի մէջ: Միայն թէ հեղնանքը եւ վրէժառութիւնը շատ էր ցայտուն արտայայտուած, որ այնքան էլ չէր համապատասխանում հեղինակի ստեղծած բնաւորութեանը:

Շատ յաջող խաղաց Պ. Նիկողոսեանը հիւանդութիւնից զազրած ու դառնացած Լեւոնի դերը:

Ուրախ, անհոգ եւ պատահաբար հարստացած Շամիլ-բէգի տիպը մեծ յաջողութեամբ ներկայացրեց Պ. Ս. Թորոսեանը:

Յաջողութեամբ խաղացին Պ. Պ. Գազանճեանը Սամուէլի եւ Պ. Սանճագը՝ Ջաւադի դերերը: Սակայն, անյաջող իր Պ. Շահլամեանը Ժօրժի դերի մէջ:

Նարգիզի դերի մէջ Տիկ. Լուսիկը տուեց առաւելագոյնը, ինչ որ կարող էր:

Տիկին Լիւսի Պետրոսեանը Ովսաննայի դերը նոյն յաջողութեամբ («Հայրենական տունը») չկատարեց: Բայց եւ այնպէս ուժեղ էին իր յուզմունքի պահերը:

Տիկին Գայեանէն Նոյեմզարի դերի մէջ լաւ էր: Միայն եթէ խուսափէր չափազանցութիւններից, շատ աւելի յաջող պիտի լինէր:

Լաւ էր նոյնպէս Տիկ. Շահ-Պարոնեանը Լէյլիի դերի մէջ: Միայն թէ բեմի վրայ մի քիչ չփոթւում էր:

Տիկ. Արմենուհին Նունուֆարի դերը կատարեց պակաս յաջողութեամբ, քան նոյնանման դերը «Հայրենական տունը» խաղի մէջ:

Պէտք է ասել, որ խաղի ընդհանուր «անսամբլը» պահպանուեց: Չը պէտք է մոռանալ, որ «Աւերակների վրայ» երկը Շիրվանզատէի թոյլ գործերից է: Իսկ դերակատարի չափ պատասխանատու է նաեւ հեղինակը: Բայց եւ այնպէս, այս ներկայացումն անցաւ շատ կենդանի:

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Ինչպէս կը ճամբորդէին Հռովմայեցիները

Հին ատենները շատ կը ճամբորդէին: Ամէնէն աւելի կը ճամբորդէին, սակայն, Հռովմայեցիները: Ծանօթ է ճամբաներու այն ցանցը, զոր անոնք ստեղծած էին:

Անոնց շինած ճամբաներուն տոկունութիւնը կը յիշուի տակաւին: Այդ ճամբաներէն շատերը մինչեւ այսօր կ'օգտագործուին: Թուրքերը վերջերս նոր ճամբաներ շինեցին, որոնք քանի մը տարիէն աւրեցան: Եւ թուրք թերթերը իրաւամբ կը զանգատէին թէ Հռովմայեցիներու շինած ճամբաները դեռ եւս աւելի տոկուն են քան իրենց նոր շինածները...: Հռովմայեցիներու շինած ցանցը կը տարածուէր մինչեւ Անգլիա, Տանըմարքա, Զուիցերիոյ հարաւային սահմանը, Սեւ Ծով, Եգիպտոսէն անդին, Փոքր Ասիոյ խորերը, Սահարա: Հռովմայեցիներն ունէին ճամբու ծանօթութիւններ, ուղեցոյցներ, որոնց տեղ կան այսօր սպայակոյտերու քարտէսները: Անոնց քարտէսները, սակայն, կատարելագործեալ չէին: Այդ ուղեցոյցները խմբագրուած էին մեծ ուշադրութեամբ, եւ հոն տրուած էին կարեւոր ծանօթութիւններ այս ու այն երկրի մասին:

Հռովմէական կայսրութեան վարչութիւնը ունէր բազմաթիւ սուրհանդակներ: Անոնք հաստատուած էին ամէն մէկ 36 քիլոմեդրի վրայ: Հաստատուած էր նաեւ ձիու սպասարկութիւն մը եւ բեռներու փոխադրութեան յատուկ սպասարկութիւն մը: Այս բոլորը կը կառավարուէին մասնաւոր պաշտօնեաներու կողմէ, որոնք կը հրամայէին նաեւ վաճառականական տորմիղին: Փոխադրութեան միջոցներէն օգտուելու համար հարկ էր ունենալ կայսերական արտօնութիւն: Հարուստները կը ճամբորդէին սեփական կառքերով, որոնք ունէին երկար ճամբորդութեանց յատուկ ամէն տեսակ յարմարութիւն: Պետական մարդիկ մեծ հանդիսաւորութեամբ կը ճամբորդէին: Օրինակ, Ներոն երբեք չէ ճամբորդած հազարէն պակաս կառքերով: Այդ կառքերուն լծուած կ'ըլլային ջորիները՝ արծաթեայ կազմածներով, որոնց առջեւէն կ'երթային ձիաւոր սուրհանդակներ՝ ծիրանի զգեստներ հագած: Կայսրութեան մեծամեծներուն համար այս հանդիսաւորութիւնները պարտաւորիչ էին: Ամէնէն վերջ կ'երթային հարիւրաւոր գերիներ՝ բեռնաւորուած արեւելեան զորգերով, արծաթեայ ու ոսկեայ սպասներով եւ թանկարժէք առարկաներով: Միայն ձիերու կազմածները ահագին հարստութիւն մը կ'արժէին:

Գեղազարդ կառքերը ունէին շատ մը յարմարութիւններ: Այսպէս, Պլին երէց, հռովմայեցի բնագէտը, որ 37 հատորնոց Բնական պատմութիւն մը գրած է, (Միզէնի ազմիղին հրամանատարն էր, Վէզուվին զոհ գնաց) իր կառքին մէջ ունէր գրասենեակ մը, ուր, իր թելադրութեամբ, գրի կ'առնէր իր ատենադպիրը (Հռովմայեցւոց ծանօթ էր սղագրութիւնը): Շատ կառքեր ունէին մասնաւոր գործիք մը, որ ցոյց կուտար կտրուած ճամբան, գործիք մը որ նախատիպարն էր այսօրուան թաքսիմեթրին: *Կային նաեւ «վակոնանկողիններ», որոնք կը կոչուէին* dormitoria:

Հռովմայեցիները հաստատած էին մաքսային դրութիւն մը, եւ հարիւրին 2,5 *կը ստանային ճամբու դրուած բոլոր ապրանքներէն: Կառավարութիւնը իրաւունք ունէր քննելու ճամբորդներու բեռներն ու ապրանքները եւ, ի հարկին, գրաւելու զանոնք: Զինուորները, այսօրուան դիւանագէտներուն նման, այս հսկողութենէն զերծ էին եւ, հետեւաբար, այժմու դիւանագէտներուն նման, մաքսանենգութիւն կ'ընէին...:*

Մեծագոյն անպատեհութիւնը, սակայն, աւազակախումբերն էին: Կար, անշուշտ, ոստիկանութիւնը, բայց տկար: Պուլան, օրինակ, տարիներով սարսափ էր ազդած: Ի վերջոյ, իր սիրուհին դաւաճանեց ու Հռոմի կրկէսին մէջ յօշոտուեցաւ գազաններուն կողմէ:

Ամէն դասակարգէ ճամբորդներ կային: Նոյնիսկ փիլիսոփաներ, ուսուցիչներ, բժիշկներ, դերասաններ եւ տօնավաճառի գացող վաճառականներ որոնք ամէնէն յանդուգներն էին: Ներոնի ժամանակ, եգիպտացի վաճառական մը կ'երթայ մինչեւ Հնդկաստան: Ստրաբոն կ'ըսէ թէ Քրիստոսէ վերջ առաջին դարուն 120 վաճառ... կանական նաւեր ճամբորդած են, ... մէն տարի, Կարմիր ծովէն մինչ... Հնդկաստան: Հնդկաստանի մէջ գտ... նուած հռովմէական դրամները ապա... ցոյց են ատոր: Նոյնիսկ Հնդկաչին... մէջ հռովմէական դրամներ գտնուած են: Համաձայն Պլինի եւ Ստրաբոնի, հռովմայեցի վաճառականները պէտք ունէին 120 թարգմանիչներու՝ կարենալ հասկցուելու համար վաճառ... կաններուն հետ այն բոլոր երկիրներուն, ուր կը ճամբորդէին անոնք:

Վ.

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Անունը Հ. Յ. Դաշնակցութեան

— :-: —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 փետր. (Յառաջ). Quartier des Crottes *թաղամասը, ... տեղացիներու համար պատմական ... ուարձան մըն է, Մարսէյլի հայութեան ... անծանօթ է: Այստեղ եւս հաստատ... ուած է հայ գաղութ մը, քիչ թէ շա... հոծ, աւելի քան հինգ տարիներէ ... վեր: Ինքնապահ են, թէեւ գործա... ւորներ, այլ ներկայ պարագաներ... տակ մխիթարական:*

Անկէ քանի մը ամիս առաջ ... եակ մը երիտասարդներ կը կազմ... Դաշնակցական խումբ մը Աւօ ան... նով, եւ նոր տարւոյ առթիւ կը ... իրենց խումբին անունը կրող ... Աւետիսի անուան տարեդարձը (տե... «Յառաջ», 2097 թիւ):

Աւօ խումբը, կարգ մը երիտա... սարդներու բաղձանքով, յունուար 29ին երեկոյեան կը սարքէ ընկեր... համակրական հաւաքոյթ մը ընկեր... սատուրեանի բնակարանին մէջ, ... խապէս լուր տալով Շրջ. Կոմիտէի...

Հաւաքոյթը այնքան խանդավառ... որ, պահ մը մոռցած էինք մեր օրուան ... սեւ ցաւերը եւ թափառականի կեան... քը, երդ ազգային եւ յեղափոխական... հրավառ արտասանութիւններ. Հ. ... Դ. զինանշանը եռագոյնով կը հա... ինչոյքին իբրեւ Արամազդ: Ի վերջ... խօսքը կը տրուի Հ. Յ. Դ. Մարսէյլ... Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչ ըն... Պ. Հիւսեանի, որ ներկայացուց ... յեղափոխութեան, մասնաւորապէս ... Յ. Դ. անցեալը եւ ապագային ընկե... քը: Եւ ահա ոտքի կը կենան չորս ... րիտասարդներ, նախապէս թեկնած... եւ փափաք կը յայտնեն որ ընկ. Հի... եանը «մկրտէ»: Ընկերը կ'ուղղէ ... մը հարցումներ.

— Սիրելի երիտասարդներ, ... մեծցած էք հօս ազատ պողոտաներ... վրայ, ոչ արիւն տեսած էք եւ ոչ ... որ եւ է զրկանք: Դաշնակցութիւ... շատ դաժան է եւ անողորմ իր ընկե... ներուն հանդէպ: Դաշնակցութի... շատ բան կը պահանջէ իր ընկերներ... բայց ես ձեզի պիտի յիշեմ միայն ... կուքը, — Հնազանդիլ եւ տալ: ... պէս բոլոր ազգերը, Դաշնակցութի... ալ այսօր կազդուրուելու ... կ'ապրի եւ իր ուժերը կը համախ... պատեհ առթիւ նետուելու կրկ... Ո՞վ գիտէ թէ այդ օրը շուտ ... համնի: Այն ատեն ոչ ձեր երեխան... կատի կ'առնուի, եւ ոչ ալ ձեր ըն... նիքը: Ըսի ձեզի, Դաշնակցութիւ... պահանջէ հնազանդիլ եւ տալ մի... անգամ ձեր կեանքը՝ եթէ պէտք ... լայ: Երկրորդ, Դաշնակցութեան ... փառք չկայ, եսերը, անհատական ... հերը տեղ չեն կրնար ունենալ Դա... նակցութեան մէջ: Ահա, սիրելի եր... տասարդներ, այս բոլորը ընդուն... միայն կրնաք մէկ անդամը դա... Դաշնակցութեան մեծ ընտանի...

Ոտքի կանգնած, միաբերան կը ... տասխանեն. — Ընկեր Հիւսեան, ... Ապրիլեան մեծ եղեռնի բեկորներ... կու բանի ծարաւ ենք, վրէժի ... գատ Հայրենիքի, եւ գիտնալով ... այն ու միայն Հ. Յ. Դաշնակցու... նը կրնայ գոհացում տալ մեզի եւ ... նալով նաեւ որ մեծ գործերը մեծ ... հողութիւն եւ անձնուիրութիւն ... պահանջեն, մենք կ'ուխտենք հնազ... դիլ Հ. Յ. Դ. կարգապահութեան ... գերագոյն ժողովներու հրահանգ... մեր կեանքը կը դնենք Հ. Յ. Դ. ... ռապանծ դրօշին տակ իբրեւ հաւա... րիմ զինուորներ: (Ծափեր):

Ընկերները իրենց մկրտութեան ... թիւ 20ական ֆրանք նուիրեցին, ... թնդաց սրահը «Մշակ Բանուոր»ով...

Աւօ խումբի ընկերները յայտ... րեցին, որ մօտ օրէն նման խնջոյ... եւս տեղի պիտի ունենայ ուրիշ ... մը թեկնածուներու երդման արա... ղութիւնը կատարելու:

Արամ Արմազ...

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Լոռ ցաւեր

ԻՍԻ, 3 Փետրուար.— Անցեալ օր անգործ բարեկամիս հետ ճաշի գացինք «Թուրնօ Էքնոմիք», որ հաստատուած է մարապետներու կողմէ: Ճաշերը գոհացուցիչ են եւ մաքուր, 1.50 ֆրանքով մարդ կրնայ կշտանալ: Միայն անգործներու համար է: Հակառակ ածանութեան, Ֆրանսացիներէն շատ քիչեր կուգան: Հայերը նոյնպէս: Ցաւալի է որ մեր հայրենակիցները չեն ուզեր օգտուիլ այս պատեհութենէն: Այդ օրը Քաղաքապետի օգնականը եկաւ եւ ճաշողներուն հարցումներ ըրաւ:

Գործ ունի՞ք թէ ոչ, յետոյ արհեստնիդ ի՞նչ է, գործ կը փնտռէ՞ք: Ի հարկէ մենք պատասխանեցինքթէ գործ կը փնտռենք, բայց օտար էք ըսելով գործի չեն առներ մեզ: Յետոյ հարցումներ ըրաւ երեք Ֆրանսացիներու, որ ներկայ էին: Եւ գործի համար ալ ըսաւ որ այս ինչ տեղը գացէք ժամը 4 ֆրանքի գործ կայ եւ իմ անունս տուէք եւ երկտող մըն ալ գրեց:

Ֆրանսացիները չգացին առարկելով որ ցուրտ է: Ֆրանսացին հո՞գն է, շատերը գործ կը գտնեն եւ չեն ուզեր երթալ աշխատիլ, ինչու որ նպաստ կը ստանան, յետոյ բարեսիրական միութիւններն ալ կ՚օգնեն: Իսկ մենք այդ իրաւունքները չունինք, մեզի կը մնայ ամէն գործ ընդունիլ, որպէս զի ուրիշին կարօտ չըլլանք, բայց այդ ալ չկայ:

Նոյն պաշտօնեան հարցուց մեզի. — Դուք, Հայերդ հոս որ եւ է պաշտօնական մարմին չունի՞ք, որ ձեր շահերը պաշտպանէ եւ ձեզի գործ ճարէ, մենք չենք կրնար ձեզմով զբաղիլ: Պատասխանեցինք որ չունինք: — Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ, եկեղեցի՞ ալ չունիք: — Ունինք: — Ուրեմն դիմեցէք ձեր եկեղեցին: Ձեր եկեղեցին կ՚ըսեն թէ հարուստ է: Գիտեմ, որ, յետոյ, հարուստ հայրենակիցներ ունիք: Հոս մեր երկիրին մէջ 60 հազար հայութիւն կայ, ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ կազմակերպութիւն մը չէք ստեղծած: Ստիպուած էի՛նք ըսել թէ ոչ մէկ կազմակերպութիւն ունինք, որպէսզի չայպանէ օտարը, մինչդեռ այդ հարցումներով Ֆրանսացին կ՚արհինէր մեր սիրտը: Եթէ ունինք ըսէինք, հոն դիմեցէք պիտի ըսէր, իսկ մեր Բարեգործականը մասնաւորներու համար է եւ ոչ թէ ժողովուրդին, անկից կրնան օգտուիլ ...Բաշալեաններն ու Չօպանեաննները, ոչ թէ իբրեւ... գործազուրկ, այլ իբրեւ փրոփականտիսթ, չէ՞ որ շաբաթը մէկ անգամ ժողովի երթալով 800 ֆրանք ամսական կը ստանան: Եւ դեռ ուրիշներ: Յանուն ինչի՞ կը տրուի այդ դրամը. շա՞տ ըլլալուն համար, ուր ծախսելնին չգիտնալնո՞ւն համար:

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ նպաստ չեն տար գործազուրկներուն, եւ շատ են հայ ընտանիքները, 3—4 զաւակի տէր, որ ոչ ուտելու հաց ունին, ոչ ալ վառելու ածուխ:

Ո՞վ պիտի հետաքրքրուի հայ գործազուրկ ընտանիքներու լուացաւերով, զաղթական եւ անօգնական բազմութիւններու լուռ մխացումով: Օտարները հայ գործազուրկներուն ցոյց կուտան հայ եկեղեցին, բայց գիտե՞ն թէ փակ է Հայոց եկեղեցիին դուռը:

Հ. Փօյաճեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Սկաուտական երեկոյթ

ՆԻՍ, 1 փետր. (Յառաջ). — Նիսի Սկաուտական Միութեան վարչութեան կազմակերպած երեկոյթը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ երեկոյ «Restaurant Terminus»ի շքեղ սրահին մէջ:

Որոշեալ ժամէն առաջ արդէն սրահը լեցուած էր երկսեռ բազմութեամբ մը, եկած Նիսի բոլոր կողմերէն:

Հանդէսի բացման խօսքը ըսաւ տեղւոյս Նախակրթարանի ուսուցիչ Պ. Քէլէշեան որ սկաուտական շարժումը ներկայացնելէ յետոյ, բացատրեց անոր առաւելութիւնները եւ անոնց ազդեցութիւնը տղոց հոգիներուն վրայ եւ եզրակացուց ըսելով թէ ահա այս շարժումով մենք կ՚ունենանք հոգիով ու սրտով, ինչպէս նաեւ իմացականութեամբ բարձր, կազմով առողջ սերունդ մը:

Յետոյ սկաուտական երկսեռ երգչախումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց «Հերիք Որդեակք»ը ծափեր խլելով: Գեղեցիկ էր «կայտ»երու մարզանքը: Օր. Սիրանուշի եւ Օր. Սիւզանի արտասանութիւնները յաջող էին: Օր. Հայկուհի Պաղտիկեան երգեց «Պարզիր Աղբիւրը»: Գայլիկներէն Խաչիկ Ջիլինկիրեան իր արտասանութեամբը, իսկ Կարպիս Արսլանեան իր «Փողոցի տղան» դերին մէջ ինչպէս «Հովիկ Հայրենի» արտասանութեամբ ուշադրութիւն գրաւեցին:

Աւելի հետաքրքրական էին գայլիկներու «Հայ զինուորին երգը» եւ մարզանքը:

Դադարէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Պ. Մ. Պէրպէրեան, որ ակնարկով մը սկաուտական պատմութիւնը եւ անոր հիմնադիրներուն ջանքերը բացատրելով յիշեց մեր կուսակցութեանց դէպ ի հայ մարզական աշխարհը ցոյց տրուած համակրանքն ու գործակցութիւնը: Եւ հրաւիրեց ծնողքները, որ արձանագրել տան իրենց փոքրիկները սկաուտական շարքերու մէջ, որպէս զի կարենան պատրաստուիլ ապագայի համար: Խօսքը վերջացնելէ առաջ ըսաւ.

— «Այն սուրբ ու նուիրական նշանաբանը, որ ունին անոնք իրենց կուրծքին՝ վեհապանծ Մասիսով, «Բարձրացի՛ր, Բարձրացուր», թող առաջնորդն ըլլայ իրենց եւ այս դժբախտ ազգին»:

Բանախօսութենէն յետոյ ներկայացուեցաւ սկաուտական զաւեշտ մը, «Նոր – ընծան»: Գայլիկ Նուպար Գայսէրլեան արտասանեց « Après la Bataille»ը: Սկաուտները բեմադրեցին «Զարթօնք»ը որուն վերջին մասը կը կազմէր սկաուտական «Բանակումը»:

Տեսնելո՛ւ էր գայլիկներու ճարպկութիւնը խաղերու մէջ եւ վտանգի պահերուն, մինչ ժողովուրդը կը ծափահարէր չարունակ: Այսպէսով վերջացաւ երեկոյթը հոգեկանմեծ գոհունակութիւն պատճառելով ներկաններուն: Հոս կ՚արժէ յիշատակել տեղւոյս սկաուտի հիմնադիր եւ խմբապետ Պ. Յովհաննէսի ջանքերը, որոնք ապարդիւն չեն մնացած:

Հ. Ա.

ՏԻՏԱՂ

— Ուրեմն պարոն, գնդապետը հոս չէ: Ե՞րբ կուգայ:

— Երբ ինծի պատուիրէ որ հոս չէ ըսեմ, չեմ կրնար գիտնալ երբ գալը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ 1932ԻՆ

«Խորհրդային Հայաստան» կը գրէ թէ Հայաստանի բնակչութեան թիւը ներկայիս կը հասնի 1 միլոն 124,000ի:

Անցնող տարուան ընթացքին ժողովրդային տնտեսութեան տրամադրուած է 144 միլիոն րուբլի: Ամբողջ տարուան մէջ, արդիւնաբերութիւնը 51 առ հարիւրը կը կազմէ ընդհանուր արտադրութեան, իսկ գիւղատնտեսականը՝ 40 առ հարիւրը:

Հայաստանի մէջ 1932ին մեծ ձեռնարկներ լրացուած են: Այսպէս, Զարագետի Ջրաելեկտրակայանը, Երեւանի Բ. ելեկտրակայանը, Ղուրու Ջրանցքը, Ղափան – Միջեւանի երկաթուղին: ինչպէս նաեւ Դաւալուի շաքարի, Ղարաքիլիսէի քիմիական, Ղափանի ու Ալլահվէրտիի պղնձի գործարանները: Երեւանի հանրակառքը աւարտած է ու փորձերը յաջողութեամբ կատարուած են:

Ներկայիս Հայաստանի մէջ կը գործեն 36,451 քիլովաթ ուժ եւ 80 միլիոն քիլովաթ ժամ ունեցող ելեկտրական կայաններ: Բնակչութեան մէկ շունչին կ՚իյնայ 75 քիլովաթ ժամ ուժ:

Արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան խառն արտադրութիւնը այս տարի կը հասնի 278 միլիոն րուբլիի: Ցանքերու տարածութիւնը 1932ին եղած է 430 հազար հեկտար: Հայաստանի մէջ կ՚օգտագործուին 300 մեքենաշարժ արօր: Հաւաքական տնտեսութիւնները երկրին ամբողջ ընկերութեան 37 տոկոսը կը կազմեն: Կան 892 հաւաքական տնտեսութիւններ:

Հայաստանի մէջ 1926ին հիմնուած է արհեստակցական համագործակցական մը, որ կ՚արտադրէ մօտ 33 միլիոն րուբլիի ապրանք:

Հայաստանի Պետական Կարմիր Խաչը ունի 28 շրջանային կոմիտէներ, 680 բջիջ՝ 45,000 տարեց եւ 5000 պատանի անդամներով: Ան կազմակերպած է 7 կարճատեւ դասընթացքներ (ուր ուսած են 240 քոյրեր), 26 վարսավիրանոց եւն.:

Սեւան–Զանգուի ծրագիրը որ մշակուեցաւ անցնող տարուան ընթացքին, երկրի տնտեսական զարգացման խնդրին մէջ շատ մեծ դեր ունի կատարելիք: Ան պիտի իրականանայ Բ. հնգամեակի ընթացքին: Այդ ծրագիրը այնքան հոյակապ է ու այնքան մեծ նշանակութիւն ունի որ կ՚արժէ մանրամասն խօսիլ անոր մասին:

Կ՚ենթադրուի Սեւանի լիճին ջուրը առանձին ջրանցքով թողուլ Զանգու գետին ուղղութեամբ դէպի Արարատեան դաշտը: Որովհետեւ լիճը կը գտնուի աւելի մեծ բարձրութեան վրայ (1916 մեթր), քան դաշտը (900 մեթր) բնական է որ ջուրի անկումը պիտի յառաջացնէ հսկայական ուժ մը, զոր կարելի է օգտագործել ջրաելեկտրակայաններ կառուցանելու համար: Ճարտարագէտ Ց. Տէր Աստուածատուրեան ծրագրած է Սեւան–Զանգուի Ջրվէժի վրայ կառուցանել 10 կայաններ, որոնք պիտի տան 2450 միլիոն քիլովաթ ժամ ուժ, որուն մէկ քիլովաթ ժամը միջին հաշուով պիտի արժէ 0,9 կոպեկ: Այսպիսի մեծ քանակութեամբ եւ այդքան աժան արժող ելեկտրական ուժին մէկ մասը պիտի երթայ Անդրկովկասի միւս կայաններու գործունէութիւնը կանոնաւորելու համար, իսկ մնացած մասը պիտի գործածուի Հայաստանի պէտքերուն համար:

Առաջին աւելորդ, Սեւան – Զանգուի ելեկտրական ուժի հիման վրայ զարկ պիտի տրուի քիմիական արդիւնաբերութեան՝ Երեւանի շրջանին մէջ: Պիտի լայնցուի բնածուխի գործարանը, որուն կառուցումը սկսուած է: Իբրեւ հում նիւթ պիտի գործածուի Դաւալուի կրաքարը: Այս հանքէն պիտի վերամշակուին քիմիական շարք մը ուրիշ արտադրութիւններ, որոնց առանձնակարեւորներն են քացախաթթուի եւ արհեստական մետաքսի գործարանները: Անկէ զատ, Սեւան–Զանգուի կայաններէն մեծին՝ Գիւմուշի մօտ պիտի շինուի բորակածնի գործարան, որուն արտադրութիւնը, լուսածնի հետ, կը հանդիսանան ամենալաւ պարարտանիւթերը Հայաստանի հողերուն համար, ինչպէս ցոյց տուին փորձ. Քալանթարեանի փորձերը: Սեւան–Զանգուի Ջրվէժին վրայ շինուող միւս կայանի՝ Քանաքեռի մօտ պիտի կառուցուի արդիւնքի գործարան որ պիտի արտադրէ տարեկան 10,000 տակառաչափ: Սեւան – Զանգուի ելեկտրական ուժը պիտի գործածուի նաեւ Երեւանի եւ շրջանի ամբողջ արդիւնաբերութեան պէտքերուն համար:

Այդ ծրագրին անբաժան մասն է Երեւան – Աղստաֆա երկաթուղագիծը, որուն կառուցումն ալ կը նախատեսուի երկրորդ հնգամեակով: Այս նոր գիծի շինութեամբ լայն չափով պիտի զարգանայ այն հանքերուն (չէսքար, մարմար, եւայլն) արդիւնաբերութիւնը, որոնք բաւական առատութեամբ կը գտնուի Սեւան-Զանգուի կայանին շրջականները: Ելեկտր. ուժէն եւ քիմիական ու միւս կարգի արդիւնաբերութիւններէն զատ, Սեւան – Զանգուի խնդրին հետ կապուած է նաեւ Արարատեան դաշտին մէջ գտնուող անապատներուն (Սարդարապատ եւ Ղըւր) ոռոգման հարցը: Լիճէն ճգուող ջուրը ելեկտրակայաններու մէջ գործածուելէ վերջ, պիտի հաւաքուի Եղվարդի մօտ շինուելիք ջրամբարին մէջ եւ պիտի ոռոգէ 13,000 հեկտար ամայի հողեր, ուր պիտի մշակուին բամպակ, ծխախոտ, մրգատու պարտէզներ եւ խաղողի այգիներ:

Ուրեմն, պարզ կ՚երեւի որ Սեւան – Զանգուի հարցին լուծման հետ կապուած են Հայաստանի տնտեսութեան բոլոր կարեւոր ճիւղերը:

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ մամուլին դերը

«Երիտասարդ Հայուհի»ի (Պէյրութ) խմբագիրը, Տիկին Սեզա, հետեւեալ դիտողութիւնները կ՚ընէ հայ մամուլի մասին.

— «Քաղաքակիրթուած բոլոր երկիրներուն մէջ մամուլն է առաջնորդողը զանգուածներուն եւ անոր էջերէն խօսող մտաւորականներուն շնորհին է որ մտածումը ժողովուրդի մը կը բարձրանայ կամ կ՚իջնէ: Ոչինչ այնքան հսկայ ազդեցութիւն ունի, որքան խօսքը, եւ այդ ճշմարտութեան վրայ է որ կուսակցական կամ այլ խմբաւորումները ունին իրենց յատուկ թերթ մը, որուն միջոցաւ անհատ քաղաքացիները տեղեակ կը պահեն իրենց տեսակէտներուն եւ գործելակերպին:

Մամուլին դերը, ուրեմն, կրթելու, ազնուացնելու եւ ծանօթացնելու անկլինահայեցքով անժխտելի է:

Երբ այդքան կարեւոր է անոր դերը եւ այնքան խոշոր անոր բռնած տեղը ազգերու մտաւորական կեանքին մէջ, ուրեմն անհրաժեշտ է որ մամուլը վարող մարդիկը ըլլան մաքուր-դէմքեր, ծանօթ միտքեր, հոգիի բոլոր ազնուագոյն թելերուն:

Անհրաժեշտ է որ խմբագիր անունը տրուի միայն այն անհատներուն, որոնք մտաւորական կամ ազգային դէմք մըն են եւ ոչ մէկ ժամանակ կրնան մամուլը դարձնել վաճառքի ապրանք, մատչելի գծում հաշիւներու:

Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ թերթ հրատարակելու արտօնութիւն չունի այն մարդը, որ մտաւորական կամ ազգային ծանօթ դէմք մը չէ եւ որուն խմբագրական կազմը չեններկայացներ լրագրութեան ասպարէզը լրջօրէն ուսումնասիրած մարդիկ:

Իսկ մեր մէջ ցաւալիօրէն ինկած է լրագրութեան արժէքը:

— Որո՞ւնն է յանցանքը — հարց կուտամ յաճախ: Այն մարդո՞ց որոնք անվախ թերթի մաքսանենգութիւն կ՚ընեն, թէ մեր իրական առաջնորդներուն եւ ընթերցողներուն:

Եթէ զգուանք զգացողները բաւական ազնիւ ըլլան իրենց զգուանքը հրապարակաւ արտայայտելու, արդեօք այս մաքսանենգները կարող կ՚ըլլա՞ն շարունակելու իրենց գործը:

Հիմա արդէն հասեր ենք անկլինադարձի մը ուրկէ կրնան արժէքներ յայտնաբերող լուսարձակներ երկարիլ: Ցեղապահպանման սերունդները կամայ թէ ակամայ բաղդատութիւնը կ՚ընեն հայ մամուլին եւ օտար մամուլին, եւ բնականօրէն կը վճռեն ընտրել: Մրցում մը օտար մամուլին հետ անխուսափ պիտի ըլլայ. բայց զըտումը անհրաժեշտ է, պէտք է խարազան մը առնել եւ զտել այն լումայափոխները, որ սպրդած են հայ լրագրութենէն ներս եւ հայ խօսք կը ծախեն ի շահ իրենց գրպանին: Ոչ ոք դերձակի կօշիկ շինել կուտայ. նոյնպէս ալ պէտք չէ թողլ տալ նաեւ որ չյաջողած մարդիկ իրենց բախտը տպագրական մեքենայի վրայ փորձեն:

Ինչ անուն տալ, ուրեմն, այն հայ թերթերուն, որոնք քանի մը ոսկիի շնչին վարձատրութեամբ իրենց շուրջ կը հաւաքեն ամէն գաղափարի, ամէն գոյնի մարդիկ, նպատակ ունենալով ծառայել «բանն Աստուծոյ» եւ դրամ շահիլ:

Անհեւ, ճշմարիտ միշտ որոնող ընթերցողին ձեռքը պէտք է բարձրանայ այդ չարաշահներուն դէմ՝ զանոնք հայ մամուլի տաճարէն դուրս վարելու համար: Այլապէս անոնք ի սպառ պիտի ապականեն գիրն ու խօսքը»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ուշաքի շաքարի գործարանը

Ուշաքի շաքարի գործարանին տնօրէնը հետեւեալ ծանօթութիւնները տուած է.—

Գործարանը շինուած ատեն, ջուրի մասին մտածուած է: 1926ին, փորձ մը կատարուած եւ, հակառակ անոր որ 350 մեթր հողին մէջ իջած են, ջուր չեն գտած, բայց, յուսահատած չեն: Գործարանին մէջ, առաջին անգամ 1000 թօնօ ճակնդեղ աշխատուեցան, եւ գետէն բերուած ջուրով յարմարցուած արտադրութիւն մը ձեռք ձգուեցաւ: Երկրորդ տարին Եւրոպայէն բերուած մասնագէտի մը շնորհիւ 10 լիտրի չափ ջուր գտնուեցաւ եւ 9—10 հազար թօն ճակնդեղ աշխատուեցաւ: Երրորդ տարին այդ ջուրին ուժ տրուեցաւ: 1929ին, երաշտ տարի էր ու ջուրը քաշուեցաւ: Եւրոպացի մասնագէտին չյաջողցուցածը թուրք մասնագէտները յաջողցուցին: 1929ին 23 հազար, անկէ վերջ՝ 30 եւ 53,000 թօն ճակնդեղ աշխատուեցաւ: Այս տարի 72,000 թօն պիտի ըլլայ աշխատուածը ու ջուրի բնաւ նեղութիւն չկայ: Գործարանը օրական 700 թօն ճակնդեղ աշխատելու ի վիճակի է այսօր եւ ըստ բերթօյի գործարան մըն ալ աւելցած ըլլալով հանդերձ, ջուրէ բնաւ չենք նեղուիր: Այս գործարանը կ՚արժէ, իր մեքենաներով ու շէնքով, 2,050,363 թրք. ոսկի: Այս տարուան արտադրած շաքարը 10,000 թօն է:

Գործարանին պէտք ունեցած ճակնդեղին համար, 55,000 արտավար տեղ ճակնդեղ ցանուած էր այս տարի, որուն կապուած են 12,000 գիւղացիներ: Հունտը ձրի կը տրուի հողագործին, իսկ ցանքը եւն. գործատան մեքենաներովը կը կատարուի: Գործատան գիտական պաշտօնեաները կը հսկեն ցանքին: Ան հողագործներուն կանխավճար ալ կ՚ընէ:

Թուրքիա տարեկան 60,000 թօն շաքար կը սպառէ: Ասոր 10,000ը Ուշաքը կ՚արտադրէ, 16,000 թօնը՝ Ափիւլլուն: Մնացեալը կը ներածուի: Ուշաքի գործարանը 929ին ամբողջովին անցած էր «Սանայի վէ Մաատէն» դրամատան: Երբ դրամատունը գայն առաւ, գործատան հաշուեկշիռին մէջ 2 միլիոն ոսկի վնաս արձանագրուած էր: Իրականին մէջ, սակայն, 1 միլիոն ոսկի էր վնասը: 800,000ը անցեալ տարի շահուեցաւ: Այս տարի ալ մէկ միլիոն ոսկի («Յառաջ».— Եթէ ճիշդ է որ 10,000 թօն կ՚արտադրէ ու մէկ միլիոն ոսկի շահուած է, ուրեմն, քիլոյին 10 դրշ. շահած է միայն գործարանը, վաճառականն ալ իր կարգին շահ ունի, ա՞յս կերպով ուժ պիտի տրուի տեղական ճարտարարուեստին, թէ աժան ծախելով, որ ժողովուրդը գնէ ու սպառէ: Օրինակ, Պուլկարիոյ մէջ դեռ անցեալ տարի շաքարը 28 լէվա էր, այս տարի 17ի իջեցուցին) երրորդ տեսակի արտադրութենէն սպիրթօ կը պատրաստուի, օրինակ, 921ին, 100 առողջական 700 թօն սպիրթօ պատրաստուած էր: Այս գործարանէն մեծապէս օգտուած է նաեւ Իզմիր–Գասապա երկաթուղագիծը, որ կ՚անցնի գործարանին մէջէն եւ կայարանի մը միջոցաւ գործաւորները կրնան քաղաք երթալ գալ առտու իրիկուն: Գործարանը փոշի շաքար կը պատրաստէ եւ օխան 34 ղրշ.ի կը վաճառէ Պոլսոյ մէջ: Գործարանը ունի 127 պաշտօնեայ եւ 486 բանուոր, որոնք գործին գաղտնիքին տիրացած են եւ կ՚աշխատին: Այսօր, այլեւս, իբրեւ օտար, կան թէքնիքի տնօրէնը, գլխաւոր մեքենավարը, եւ վարպետները:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՍԵՐՊԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

ՓՃԱՑՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ

«Հանդէս Ամսօրեայ»ի նախկին խմբագրապետ եւ ծանօթ հայկաբան Հ. Գաբրիէլ Ծ. Վ. Մենէվիշեան հետեւեալը կը գրէ Հարաւային Սերպիոյ հայութեան մասին. —

Նաւի մը աղաղորդ ընկղմումը երկարատեւ գրգռած է ջիղերս. ջանացած եմ մոռնալ, գոնէ թեթեւցնել այս տպաւորութիւնը, բայց կարելի եղած չէ.... Ամէն առթիւ կը կրկնուի երեւակայութեանս առջեւ: Հրաշակերտ ու հաստաբեստ լեռնաձեւ հսկայագործ լաստակերտ մըն էր, որ յաղթապանծ կը սուրար, կ՚անցնէր նոյն իսկ լեռնակոյտ ալիքներու սպառնալից խորտակումէ, եւ հիմա... մաս առ մաս քայքայած ուժասպառ կը մխրճի կը թաղուի ջրոյ տակ քանի մը վայրկեան եւ անդնդախոր խորութեան մը մէջ՝ անհետ եղած է. արկածին վայրը ծածկուած են հոսանուտ պտոյտներն ու համատարած ջուրը լցած է ընկղմած կէտը: Չկայ այլ եւս հատակառոյց նաւը:

Կը կարծեմ, թէ մեծ է այս սահմոկեցուցիչ տեսարանին եւ ազգի մը կորստեան յուզիչ տեսիլքին միջեւ եղած նմանութիւնը: Գոնէ ես այս տխրագդեցիկ տպաւորութիւնն ունեցած եմ ամէն անգամ որ հայ ազգին մէկ հատուածին կորստեան ականատես եմ եղած:

1902ին տեսած եմ Թրանսիլվանիոյ հայութեան... բեկորները: Եւ 1932 նոյեմբեր ամսուն տեսայ աչքովս Սերպիոյ մեծ քաղաքի մը հայութեան հատուկտորներու քայքայուած անդեկ ու անթիւ... լաստակերտը, որ եթէ դարման ՉՏՐՈՒԻ դատապարտուած է ընկղուզման ու ջրամոյն ԿՈՐՍՏԵԱՆ: Հոս ալ վտանգը մեծ է՝ ինչպէս նաեւ բովանդակ Սերպիոյ մէջ գտնուած հայութեան... խօսքով ազգասիրութիւն, հայրապաշտպան ապահովացումներ ծախողներ չեն պակսիր, բայց հայակուլ վտանգին առջեւ գործնականութեամբ ու պատուաբեր քաշողներ... ի զո՛ւր կը փնտռեն: Պելկրատ մայրաքաղաքն իսկ՝ դարերէ ի վեր ունի իր պատերուն մէջ հայազգի ընտանիքներ, հարուստ ու աղքատ, ճարպիկ ու թոյլ, ծոյլ ու գործունեայ հայորդիներ, բայց կազմակերպեալ գործարանաւորութեան պակասութենէ չկան հոն ոչ մատուռ, ոչ քահանայ, ոչ եկեղեցի, ոչ դպրոց, ոչ ժողովատեղի, ոչ համարում իրարու եւ ոչ ազգախնամ հոգատարութիւն եւ իւրաքանչիւրը թողուած է աղեկամի ինքն իր գլխուն: Զարտուղութիւն կազմող եւ մատերու վրայ համրուող անհատները չեն կրնար ջնջել իմ խօսքերուս ուժը: Վերջերս տեսնուած ճիգն՝ Բարեգործականի մասնաճիւղ մը կազմելու՝ դեռ հեռի է իրականութենէ....:

Աւելի տխուր է պատկերը Սկոպլէ, որ կարեւոր խնդրի մը պատճառաւ հրաւիրած էր զիս, աչքովս տեսնելու մեր հայազգի ընտանեաց վիճակը: Գացի, նշմարեցի, եւ ահա՛ մասս պիտի... ճնշեմ վէրքերու վրայ, թերեւս յաջողիմ անփութութեան պալարը պայթեցնել, թարախը թափել եւ հայափրկութեան ընդհանուր խնամատարութեան նուիրել իմ ալ լումաս:

Կը կորսուի անպատճառ հայութիւնը հոն, ուր աղերսն ու յարաբերութիւնը՝ ազգին մեծազանգուած մասին հետ կը խզուի: Ելեկտրականութեան, հեռախօսի, անթելի դարուն մէջ դիւրաւ կարելի է պահել այս աղերսն ու յարաբերութիւնը: Սակայն բազմադիմի այլ պարագաներ՝ երբեմն այս աղերսին հակառակ՝ ստիպմամբ կը փութացնեն ազգի մը կորուստը:

Մանաւանդ երբ օտար օդաբաժնի տակ՝ ազգ մը ինքզինքը թողեալ լքեալ՝ եւ յետամնաց համարի, ահա՛ առաջին պատճառներէն մին՝ իր «շուրջին» նմանելու փորձութեան: «Այս փորձութիւնն» է որ կը քակէ ու կը լուծէ նոյն իսկ հաստատամիտ կամքեր....:

Երկրին լեզուին ուսման անհրաժեշտութիւնը՝ շատ շատերու մոռցնել կուտայ իր սեփական լեզուն: Դպրոցներու պակասութիւնը կը ստիպէ հայ մանուկն իր օտարազգի հասակակիցներուն նմանելու: Հինգ տասը տարիէն փոփոխութիւնն արդէն կատարեալ է: Հայ մանուկն՝ իր բնական ուշիմութեամբը կարճ ժամանակէն իւրացուցած է արդէն իր միջավայրին մէջ տիրող լեզուն: Կը հրճուին ծնողք իրենց զաւկին՝ օտար լեզուով թոթովելը լսելով... Եւ ահա մոռացման կը տրուի հայ լեզուն...

Հապա ամուսնական կապե՞րը: Հայ պատանիներ շատ դիւրաւ... կը յափշտակուին օտարուհիներէ. ազգակիցներէ աւելի օտար օրիորդներ նախամեծար ընտրելը՝ զարգացում եւ յառաջդիմութիւն կը համարուի, թէպէտ իրականին՝ ընտանեկան անհամաձայնութեան «հիմն» է որ կը դրուի: Շատ կարճ ժամանակէն այս «հիմը» կը խախտի, կը խարխալի՝ տապալելով իր վրայ կառուցուած «ընտանեկան յարկեր...»:

Գրիչս յառաջ չերթար այս քաջածանօթ իրականութեան ծածուկ ալքերն աւելի եւս պեղելու, ընդարձակելու: Ազգութեան, ապազգայնացման այս երեւոյթը դժբախտաբար ամէն կողմ միեւնոյնն է:

Երեւակայեցէք այս փոփոխութեան դիւրութիւնն ու անսանձելի վազքը՝ երբ չկան խանդակաթ սրտեր դարմաններու վրայ մտածելու....:

Չեմ գիտեր թէ զո՛վ պատասխանատու բռնելու է այսպիսի զանգուածային կորուստներու համար: Վերոյիշեալ «ազգին մեծազանգուած մասին» հետ՝ աղերսն միշտ վառ պահելու պատասխանատուները փնտռելու է: Ո՞րո՞նք են:

Պէտք համարձակիմ մատնացոյց ընել պատասխանատուները: Նախ գաղութին մէջ ձեռներէցութեան ընդարմացած ոգին: Վտանգաւոր դիրքերու մէջ փոխուած է՝ կարծես, հայ նկարագիրը, թուլցած է դիմադրաւութեան ուժը, մեղկացած է հայ զգացումը՝ «ինծի ի՛նչ» ահա՛ կարծեցեալ ինքնարդարացման ապաւէնը: Ազգապաշտպանութեան պարտաւորութենէն կարելի՞ է արդեօք զեղծանել՝ «ինծի ի՛նչ» պերճութեան զաղրելի ապաղակով: Չի կրնար երեւակայուիլ որ ամբողջ գաղութի մը մէջ չգտնուին գոնէ 3—4 հայազգած, ձեռնարկու ազգասէրներ, որ իրենց զաւակներու օտարացման ի տես չփղձկին «չզգածուին»: Այս զգածուիլն ահա՛ սկիզբն է, մղիչ ուժն է զօրութիւններն միացնելու եւ «փոքրիկ» ազգին — որուն ներկայացուցիչն է ամէն անհատ Հայ — պահպանման ու յառաջացման գործելու:

Հ. Գ. ՄԷՆԷՎԻՇԵԱՆ

(Շար.) (1)

Աւստրիոյ հիթլէրական կուսակցութիւնը բացայայտ կերպով օրակարգի հարց կը դարձնէ Անշլուսը եւ կը պահանջէ, որ Հիթլէր միջամտէ եւ վերջնական լուծում մը տայ։

Լէնց, որ պարագլուխն է Աւստրիոյ հիթլէրական կուսակցութեան այդ ցոյցի ժամանակ յայտարարած է, որ Հիթլէրի ծագումը լաւագոյն երաշխիքն է Աւստրիոյ գերմանական մայր հայրենիքին միացման եւ երրորդ կայսրութեան հիմնադրութեան։

ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ՊՕՐԱՅԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իտահօի անուանի ծերակուտականը նշանակալից յայտարարութիւններ է ըրած պատերազմական պարտքերու մասին։

Մենք պէտք է հասկնանք, կ'ըսէ Պօրա, որ եթէ անգլիական կառավարութիւնը տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ պիտի արծարծէ պատերազմական պարտքերու խնդիրը, լաւ է չի գումարուի այդ խորհրդաժողովը, որպէս զի թէ դրամ եւ թէ ժամանակ չկորսնցնենք։

Ջ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ գաւառներ

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԻՑԵՆԱՆՔՈՒՐԻ «Զաւարեան» կէմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՋՈՒԼՀԷՐԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը հանդէպ Թուրքիոյ»։

Ձեկոյց կոմիտէի կողմէ գաղութիս ազգային խնդիրներու շուրջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Մուրատ Ակումբին մէջ, rue St. Martin d'Hérès, Chemin de la Plaine, Croix-Rouge։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

Լանսէի ընկերներէն Անթուան Օհանեանէ կամ Սիմոն Փափազեանէ կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին գրադարանին մէջ, 49, րիւ Նասիոնալ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» եւ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէին դասախօսական վիճաբանական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան գրադարան ընթերցասրահին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏԻ «Համազասպ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկեր ԱԶԳԻՆ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի դասախօսական ժողովը վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պար Թէրմինիւսի մէջ։ Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընկերական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վիէնի «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին,

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը ներկայացուի երկու գաւեշտներ ՄԵԻ ԹԷ ՃԵՐՄԱԿ-ԶՕՐՍ ՍԱԼՈՐՆԵՐԸ

Պարեր եւ արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ։

Մուտք 2 ֆրանք։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայոց Աղխատախնամ Ընկերութեան կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ,

«ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷ»Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ — 79, Ave. Champs - Elysées

Հովանաւորութեամբ փրոֆ. Ա. ԿՕՍԷի, անդամ Բժշկ. Ակադեմիայի եւ նախագահութեամբ Տիկ. Պ. ԷՍՄԷՐԵԱՆի

ԿՐԷԿՕՐ եւ իր «ԿՐԷԿՕՐԻԷՆ»ները իրենց Փարիզ վերադարձին առթիւ կ'երեւին իրենց բեմական նիւմէրոյին մէջ եւ կը նուագեն մինչեւ լոյս։

ՄԱՆՕԷԼ ԲԻԾԱՐՐՕ իր արժանթինեան նուագախումբով կ'առաջնորդէ պարերը։

Կ'երգեն եւ կը պարեն Օրիորդ ԼԻԱՆ ՎԱՐՆԷՋ, աշակերտուհի կրանդ Մուրատոֆի (Օփէրայէն), դասական երգեր։ Օրիորդ ԱԼ. ՊԷՐԲԱ, իր էքսանթր. պարերուն մէջ։ Պ. ՍՈԿՐԱՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, ռուսական բեմերու մեծահամբաւ երգիչը։ Պալէ քլասիք՝ Մ. Մալումեանի աշակերտներուն կողմէ

Երկու նուագախումբ, 25 նուագածու, պար հրաժշտութիւն, աթրաքսիոններ, թոմպօլա եւ պրինճի թուռնուա։ Ճոխ պիւֆէ զիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ Ք. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Mac-Mahonի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon (Métro: Etoile)

11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Jazz Puzarro, Attraction, Bar-Américain

ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբ. իրիկուն, ժամը 8.30ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard։ Կը խօսի՝ Պ. Օհան Կարօ։ Նիւթ՝ «Տիգրան Չէօկիւրեան։ Մուտքը ազատ է։

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

Կը խօսի Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական դրամները լուսապատկերով ցուցադրուած։

Նուագ եւ արտասանութիւն։

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

26 Փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Զարդար Պետեան, Պ. Պ. Պատրիկ եւ Արմենակ Պետեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն Պլյանֆուռի Զաւարեան Կոմիտէին, Շավիլի Արդութեան խումբին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր ՆՇԱՆ ՊԵՏԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Շավիլ, 2 փետր. 1933

ՀԱՃՈՅԱԼԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին այսօր, Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Քաֆէ Նոլի սրահին մէջ, կը հրաւիրուին անդամ-անդամուհիները եւ համակիրները։

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, Պար տը Փըթի Փուսէի մէջ։ Ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ՎԻԷՆԻ Կէժէրէկի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Փետր. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց - Ակումբին մէջ։

Կը խնդրուի Լօռէթի, Տէսինի եւ Սէն Մօրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին։ Կարեւոր օրակարգ։ Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւլն.։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) — 17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Շատ ընդարձակ բնակարան մըն էր. առանձի՞ն կ'ապրէր այնտեղ, հիւրե՞ր կ'ընդունէր արդեօք։ Ուրեմն Լիան բաց ի իր թատերական ծանօթութիւններէն, մուտք գործած էր նաեւ Փարիզի բարձր շրջանակներէն ներս։

Սպասուհի մը երեւցաւ նախասրահին մէկ անկիւնէն։ Բաւական տարիքոտ կին մըն էր, տժգոյն դէմքով, առանց արտայայտութեան՝ մռայլ եւ հանդիսաւոր։ Առաւ Լիանի վերարկուն եւ սպասեց անոր հրամաններուն։

Ժօրժ զարմանքով նշմարեց որ իր ներկայութիւնը այնքան ալ տարօրինակ չէր թուեր այդ կնոջ համար որ հազիւ թէ նայեցաւ իրեն. է՜հ, հասարակ զինուոր մըն էր ինք վերջապէս։

— Առաջին յարկի փոքր սենեակը պատրաստեցէք այս պարոնին համար. պէտք եղած հագուստները դրէք այնտեղ. պարոնը պայուսակ չունի։ Բայց նախ սուրճ եւ պրէնտի բերէք... իմ առանձնասենեակս։ Ցետոյ կրնաք հանգստանալ, Մարի՛։

Սպասուհին հեռացաւ։

— Կեանքս տանելի է այստեղ շնորհիւ այդ կնոջ. Զուիցերիայէն բերի զայն, ըսաւ Լիան յառաջանալով դէպ ի իր առանձնասենեակը։

Ժօրժ զարմացած կը դիտէր իր շուրջը։ Զգացեր էր թատրոնին եւ ճաշարանին մէջ որ հիմնովին փոխուած էր այդ աղջկան կեանքը հիմա. եւ սակայն չէր կրցած երեւակայել զայն այս ատենի տարբեր ու անհամեմատ շուքի իր անցեալին հետ։ Իբրեւ պարուհի՝ Մոնմարթրէն հասեր էր Պուլվարները՝ մեծ յաջողութիւնով. արտասովոր երեւոյթ մը չէր ատիկա։ Սակայն իր կեանքը չէ որ փոխուած էր միայն. փոխուած էր նաեւ ինքը՝ աղջիկը. բոլորովին տարբեր կին մըն էր ան այժմ։

Լիան բացաւ իր սենեակին դուռը ու մխասին ներս մտան։ Անբացատրելի տպաւորութիւն մը կրեց Ժօրժ։ Իրա՞ւ այս աղջիկը բնակած էր առաջին Լըփիք փողոցի «ափարթման»ին մէջ ուր քուրջի նմանող գորգ մը կը ծածկէր գետինը եւ պատռտած վարագոյրներ կը թափթփէին պատուհաններուն վար. հապա՜ այն կարկտուած գուլպաները... Փօլի Պէրժէրէն ստացած թոշակը բաւակա՞ն էր ապահովելու համար իրեն այս փարթամութիւնը։

Խոշոր չէր սենեակը. ընդհակառակն, բաղդատմամբ տանը, աւելի փոքր էր եւ կոկիկ։ Սքանչօրէն զարդարուած էր ան։ Սեւ, մետաքս կերպասով մը ծածկուած էին անոր պատերը. ուզեր էր թերեւս ընդօրինակել բեմը որուն վրայ կուտար իր ներկայացումները եւ կամ կը սիրէր սեւ գոյնը իբրեւ հեռանկար. չէ՞ որ գոհարավաճառը սեւ թաւիշի վրայ կը ցուցադրէ իր թանկարժէք քարերը։ Ձեղունը ներկուած էր մութ կապոյտ իսկ գետինը փռուած էր գինիի գոյնով գորգ մը։ Իտաչնակ մը կար մէկ անկիւնը։

Լիան նստաւ բազմոցին վրայ՝ ոսկեգոյն լուսամփոփին տակ։ Շուքին մէջ էր ինկած դէմքը. ստուերն էր ան թերեւս որ մաս կը կազմէր իր ամբողջ էութեան։ Նայեցաւ Ժօրժին բայց չուզեց հարցնել անոր կարծիքը իր բնակարանին մասին. չուզեց վերյիշել Լըփիք փողոցի «ափարթման»ը։

Հոլանտական նկարներ կային պատերուն վրայ՝ ընտրուած նկարներ ինչպէս խորհեցաւ Ժօրժ, եւ զանազան գեղարուեստական առարկաներ սենեակին չորս կողմը։

— Հրաշք մըն է ասիկա ինծի համար, ըսաւ Ժօրժ. երեք օր առաջ ցեխերուն մէջն էի եւ հիմա, ինծի այնպէս կը թուի թէ իրաւունք չունիմ որ եւ է բանի դպչելու։

Լիան տեղ բացաւ անոր համար, բազմոցին վրայ։

— Ի՞նչպէս, ի՞նչ պատահեցաւ։

— Դպչիլ քեզի։

— Ինչո՞ւ։

— Չեմ կրնար մոռնալ քեզի. երբ այս գիշեր ինծի հետ պիտի ըլլաս, ըսիր, յիշեցի հին օրերը, այդ պահուն Լիան Սոնրէլն էիր ինծի համար. զգացի թէ տարիներով բաժնուած չէինք իրարմէ, պատերազմ չկա՜ր։ Բայց այդ ճաշարանէն յետոյ դուն Մաթա Հարին ես։ Կարծես թէ մեր առաջին հանդիպումն է այս. ինչո՞ւ. վշտացուցի՞ քեզի. վիրաւորեցի՞. գիտեմ որ չսիրեցիր երբ սկսայ խօսիլ պատերազմի մասին։

— Օ՛հ, սիրելիս, պատերազմը չէր պատճառը. ո՞վ չի խօսիր անոր վրայ։

— Ուրեմն ի՞նչ էր, կառքին մէջ...

— Ուզեցի որ խօսէիր քու մասիդ, թէ ո՛ւր էիր, ի՛նչ ըրիր. չեմ ուզեր իմանալ. ուրիշներուն ըրածին մասին շատ կը լսեմ արդէն։

— Ի՞նչ կ'ուզէիր հապա...

— Կ'ուզէի մոռնալ ինքզինքս ու դուն թոյլ չտուիր — Ֆրէմէլի մեր յառաջխաղացումը... եւայլն. Աստուա՛ծ իմ, գիտեմ որ մեծ թիւով կը մեռնին, գիտեմ այդ յառաջխաղացումին մասին ալ. բայց հիմա, այստեղ մենք երկուքս... կ'ուզեմ մոռնալ ամէն ինչ...

— Կը կարծես որ ե՞ս ալ կրնամ մոռնալ...

Երկնցուց հոլանի թեւերը կարծես ցոյց տալու համար անոնց գեղեցկութիւնը։

—Ուրեմն ինչո՞ւ համար այստեղ ես, սիրելիս. կիները մոռնալիք բաներ չունի՞ն։

Ժօրժի թեւերուն մէջ պիտի ըլլար եթէ հարուած մը դուռին վրայ չընդհատէր զիրենք։ «Մտէ՛ք», պոռաց ան ու սպասուհին ներս բերաւ սուրճն ու պրէնտին անտարբեր երեւոյթով եւ մեկնեցաւ անձայն։

— Ո՞րքան ատեն է քեզի համար... կինը, հարցուց Ժօրժ։

— Մօտաւորապէս երեք տարի...

— Պատերազմէն առա՞ջ։

— Այո՛։

— Ուրեմն քեզ չտեսա՞ր։

— Ատե՞լ, եթէ պէտք ըլլայ... եան ամենավերջին կաթիլը... հրթունքներս կարմրցնելու համար...

Պարծանք մը չէր ատիկա իրեն համար. այդ նուիրումը կը սպասէր ... րեւս շատերէն ու հաւանաբար մերժեր։ Ժօրժ գիտէր թէ որքան գութ էր այս աղջիկը։ Անգութ ըլլալու դատապարտուած ան՝ փախչելով Լըփիք փողոցէն, սակայն Ժօրժ չկրցաւ ատել զինք։

— Գիտե՞ս, ի՛նչ կը նշանակէ ինծի համար այստեղ գալ ու քեզի հետ լալ ամբողջ երեք գիշեր։

Լիան գլուխը թօթուեց ու ... ցաւ։

Թարգմ. Ժ.

(Շար.)

■ LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

5 Février 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2103

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀՆՈՑԸ

Քաղաքական գահավէժ դէպքերու թատերաբեմ դարձաւ այս վերջին շաբաթը։

Եւրոպայի սրտին վրայ, երկու մեծ պետութիւններու՝ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ դահլիճները իրարու ետեւէ տապալեցան։ Եւ զարմանալի կերպով, այս երկու հանրապետութիւններու մէջ, մտայնութիւնները տրամագծօրէն հակառակ ուղղութեամբ կ'երթան։

Գերմանիոյ մէջ, հիթլէրեան ազգային մոլեգին տարրերն են որ իշխանութեան կը կոչուին, իսկ Ֆրանսայի մէջ՝ ռամկավար, ձախակողմեան տարրերը։ Գերմանիոյ մէջ՝ փաշիզմն է որ հաստատաքայլ կը տեղաւորուի, իսկ Ֆրանսայի մէջ՝ ռամկավարութիւնը, նոյն իսկ ընկերվարութեան գործակցութեան դիմելով։ Ամենակարճ ժամանակուան ընթացքին Գերմանիան փոխեց երեք դահլիճ, հետզհետէ սեղմելով օղակները եւ դառնալով աւելի եւ աւելի խստամբեր, իսկ նոյն ժամանակամիջոցին մէջ, Ֆրանսան ալ փոխեց երեք դահլիճ։ Գերմանիոյ մէջ կառավարութիւնը խորհրդարանական ըլլալէ աւելի կը համապատասխանէ մտայնութեան մը, ալեկոծ եւ փրփրացող հոսանքի մը պահանջներուն, իսկ Ֆրանսայի մէջ ժողովրդական հանրաքուէի եւ խորհրդարանական մեծամասնութեան մը։

Յիրաւի, այս երկու երկիրներու քաղաքական զուգակշիռը, անոնց դիմագիծն ու հոգեկան ապրումները, բազմաթիւ հետաքրքիր կողմեր ունին։ Այս երկու երկիրները վերար կը դիտեն, վերար կը հաւասարակշռեն եւ Եւրոպան կ'ամբողջացնեն ու միջազգային խաղաղութիւնը կը պահեն իրենց ափերուն մէջ։

Միջազգային տագնապը, որ ծաւալուած է բոլոր արտադրական ճիւղերու, բոլոր երկիրներու եւ բոլոր ցամաքամասերուն վրայ, սոսկական տնտեսական — քաղաքական տագնապ չէ։ Ատոնք, անտարակոյս, գերակշռող դեր մը ունին։ Սակայն, տագնապը աւելի խոր՛ընկ արմատներ ունի։ Անիկա կուգայ գերազանցապէս տիրող կարգերու մաշուածութենէն, փոխադարձ վստահութեան պակասէն եւ խորհրդարանականութենէն ու Ֆինանսական գործառնութենէն։

Միջազգային դէպքերու հրամայական եւ ցաւոտ բեմադրումն ալ կը մտրակէ մտքերը, կ'ալեկոծէ զանգուածները, կը բազմացնէ պահանջները, կը կրկնապատկէ հոսանքներն ու կուսակցութիւնները, կը կոտրակէ հաւաքական — ամբողջական ուժը եւ կը ջլատէ երկրի ու կառավարութեան մեծամասնութեան եւ ողջմտութեան տենչերն ու բաղձանքները եւ կ'առաջացնէ քաոսային վիճակ մը։

Դահլիճներու սաէպ փոփոխութիւններն ու խորհրդարաններու վաղաժամ լուծումը, սուեղծուած կացութեան ու տիրող մտայնութեան, անժխտելի ապացոյցներն են։

Ամենուրեք, աւելի կամ պակաս, կը տիրէ հիասթափութիւն, յոգնածութիւն, դժգոհութիւն եւ անվստահութիւն։

Բացուած պալարին հանդէպ անզօր է տրուած սպեղանին։

Ժընեւը, որ դարձած է յետ պատերազմեան միջազգային իրաւարարութեան եւ ազգերու փոխադարձ վէճերու կարգադրութեան ամրոցներէն մէկը, կը դանդաղի, կը տատանի եւ վճռական լուծում չի կրնար գտնել առաջադրուած հարցերուն։

Ահա զինաթափութեան խորհրդաժողովը։ Տակաւին անցեալ տարուան փետրուարէն սկսած՝ դեգերումներու եւ խարխափումներու մէջ կը գալարուի։ Թատերական սպառնալիքներ, նրբանցքային բանակցութիւններ, դիւանագիտական առաճգական խոստումներ ու երկարատեւ բանակցութիւններ, դժգոհ մը գոհացնելու եւ իրաւախոհութեան մը գալու համար։ Այսօր, զինաթափութեան խորհրդաժողովը դարձեալ սկսած է իր աշխատանքները։

Ազգերն ու ժողովուրդները չնչասպառ, հեւ ի հեւ, արագ լուծումներու կը սպասեն։ Արճիճէ մղձաւանջ մը կայ հոգիներուն վրայ ծանրացած։ Մղձաւանջ՝ մարդկութեան մէջ, մղձաւանջ՝ ազգերու ծոցին մէջ։ Սակայն կառքը չի քալեր։ Ան կ'երթայ իր գիտցած ճամբով։ Դանդաղ ու յամրաքայլ։

Իտալական ներկայացուցիչը իրաւամբ դիտել կուտար անցեալ օր, որ մեր ձեռք առած բոլոր միջոցները կը ճգնին կասեցնելու զինական յարձակումները, բայց չենք խորհիր, կ'ըսէր, որ զինականէն աւելի անարիւն փինանսական յարձակումներն են որ կը փոթորկեն ազգերը։

Ֆրանսական նոր կառավարութեան յայտարարութիւնը, որ յստակօրէն կը դնէ միջազգային հարցերը եւ կը պարզաբանէ, կը բխի միանգամայն ժողովրդի արդիական պահանջներէն եւ համաշխարհային ճգնաժամէն։ Անոր արտաքին քաղաքականութիւնը խտացած է երկու յատկանշական բառերու մէջ,— Մտահոգութիւն հանրապետական հայրենիքի, մտահոգութիւն միջազգային խաղաղութեան։ Ինքնին մեծ ծրագիր մըն է անոնց իրականացումը։

Ֆրանսական կառավարութիւնը մտահոգուած չէ, բայց կը զգայ, հիթլէրական տիկտատուրական Գերմանիոյ ջղաձգութիւններն ու յեղաշրջումները։ Ան կ'ուզէ ստեղծել ազգերու միջեւ, միջազգային եղբայրակցութիւն մը, միջազգային համերաշխութիւն մը, հիմնուած հաւասար իրաւունքներու եւ հաւասար պարտականութիւններու վրայ։ Ֆրանսայի կարկառած եղբայրական ձեռքը, անտարակոյս, օդին մէջ չպիտի կախուի։ Բարեմիտ ազգեր պիտի գտնուին, անշուշտ, որ բռնեն այդ ձեռքը։ Պատերազմը շատ բան քայքայած եւ շատ բան սորվեցուցած է ազգերուն։ Թափուած ու թափուելիք արիւնը սնունդ չի կրնար ծառայել եւ ոչ ոքի համար կրնայ ցանկալի ըլլալ։

Այժմ կառավարութիւնները, աւելի շուտ ժողովրդէն, անոր ընդերքէն բխած պահանջներէն կը կառավարուին, քան թէ կը կառավարեն։ Եւրոպայի համար խաղաղութեան պահանջը դարձած է «Կապոյտ Թռչուն» մը։

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԱՂԹԱԿԱՆՆ ՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Անցեալ շաբթու տեղի ունեցան Իրլանտայի խորհրդարանական ընտրութիւնները որոնց մէջ շատ կարեւոր յաջողութիւն ձեռք բերաւ օրուան մարդը՝ Տէ Վալէռան։

— Նո՛ր բարի լոյս, պիտի ըսէք։

Բայց մի՛ աճապարէք։

X

Առաջին անգամ այս լուրը կարդացի Լոնտոնի օրաթերթերուն մէջ։ Ընտրութեանց արդիւնքը արձանագրուած էր առանց խտրծանքի ու բոլորովին անաչառ կերպով։ Քէն, ատելութիւն, հայհոյանք չկար իրենց նըկարագրութեանց ու խորհրդածութիւններուն մէջ։ Ընդհակառակն, *խոշոր վերտառութիւններով* ալ պատիւ ընել ուզած էին կարծես Անգլիոյ ոխերիմ թշնամիին — *Տէ Վալէռայի վճռական յաղթանակը, հանրապետականներու փառաւոր յաջողութիւնը, Տէ Վալէռա իր ափին մէջ առաւ Իրլանտան, Տէ Վալէռան յաղթեց*։

X

Կարդացի ու զարմացայ որովհետեւ գիտեմ թէ Տէ Վալէռայի յաղթութիւնը չափէն աւելի աննպաստ է Անգլիոյ քաղաքական շահերուն տեսակէտէն։

Որքա՛ն լուրջ է այս ժողովուրդը ու մանաւանդ արդար։

Իսկ մե՞նք...

Եօթը հոգինոց ազգային վարչութիւն մը պիտի ընտրէ Ա... գաղութը։ Դաշնակցութիւնը ունի 7 թեկնածու, ռամկավարները՝ 17, Հնչակ-Հօկ — չէզոք խմբակը՝ 27։ Ընտրութիւնները կը կատարուին ամենայն կանոնաւորութեամբ եւ ժողովուրդը առանց վարանումի եւ բնազդաբար իր քուէն կուտայ Դաշնակցութեան ընտրելիներուն. տարբեր բան չէր կրնար պատահիլ արդէն...

Յաջորդ օրը հակառակորդ — իրենց բառով՝ *թշնամի* — թերթին առաջին էջին վրայ կը տեսնէք հետեւեալ օրհնութիւնը...

« Մեծ դաւադրութիւն հայ ժողովուրդին դէմ... Դարձեալ խաբեցին ... Սուտին ու կեղծիքին յաղթանակը... Քուէտուփը ջարդուփշուր ... «Տղերքը» զինուած էին... Ընտրութիւնը ապօրէն է... Կը բողոքենք... Դաւաճաննե՛ր, անհաւատներ, անբա՛ր ... Օգնութի՛ւն մեռա՛նք, կոտրա՛նք... Ընկերնե՛ր սթափեցէ՛ք, հայ ժողովո՛ւրդ, ոտքի՛...

X

Ի՞նչ թերութիւններ ունինք սրբագրութեան կարօտ։

ԺԻՐԱՅՐ

ԿԱԶԻ ՔԷՄԱԼԻ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը Պալըքէսիր հասաւ։

Քիչ մը հանգստանալէ յետոյ, Մ. Քէմալ այցելեց կառավարչատունը, քաղաքապետարանը եւ զօրաբանակի ու Հալքի կեդրոնները։

Կուսակալը նահանգին տնտեսական կացութեան մասին տեղեկութիւններ հաղորդեց Մ. Քէմալին։ Այդ բացատրութեանց համաձայն, այս տարի բերքը շատ լաւ է։ Երկրագործական դրամատան ցորենի գները շատ նպաստաւոր եղաւ երկրագործներուն համար։

Կազին կուսակալէն տեղեկութիւններ ուզեց Քիւլթիւր կոչուած վայրի մասին որ Տուրսուն Պէյի շրջակաները կը գտնուի։ Զօրաբանակի կեդրոնին մէջ ալ քարտէսի վրայ շարունակեց քննութիւնը այս տեղի մասին, որ բըլուր մըն է։ Այս բառը գործածուած է արտի բերքի իմաստով։ Ուշագրաւ է այն պարագան որ այս շրջանի բոլոր բնակիչները Թուրք են, գիւղերու անունները թուրքերէն են եւ իմաստը բոլորէն հասկնալի անուններ ունին։ Դարձեալ, ո՛չ միայն այս շրջանակին, այլ եւ Պալըքէսիրի շրջանակին մէջ կը գործածուի *քէլթէր* բառը որ երկրագործութեան հետ կապ ունեցող իմաստ մը ունի։

Ճամբայ չզտնելուն պատճառաւ, Մ. Քէմալ Քիւլթիւր չպիտի երթայ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Տալատիէի Դահլիճը վստահութիւն ստացաւ

376 ԸՆԴԴԷՄ 181Ի

Տալատիէի դահլիճը կարդաց իր յայտարարութիւնը Խորհրդարանի եւ Ծերակոյտի մէջ։

Այս յայտարարութիւնը, որ կարեւոր փաստաթուղթ մըն է երկար խորհրդածութեան արդիւնք է։ Յայտարարութիւնը լաւ տպաւորութիւն ձգած է Խորհրդարանին վրայ։

Ահա անոր հիմնական մտքերը.—

Կառավարութիւնը որ կը ներկայանայ ձեզ, եռանդուն կերպով պիտի դիմակալէ բոլոր նիւթական եւ բարոյական դժուարութիւնները, որ տնտեսական եւ ֆինանսական տագնապը յառաջ բերաւ, ինչպէս միւս ազգերուն մէջ։ Մտահոգութիւն, յոյսերու խորտակում, պահանջ խորունկ ցնցումներու, որ կրնայ ծանրակշիռ հետեւանքներ տալ։ Մենք կը մտածենք, որ խորհրդարանական ռէժիմի գործադրութիւնը միակ փրկութիւնն է ասոնց։

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Ֆինանսական վիճակի բարւոքման համար վճռած ենք իրագործել անհրաժեշտ բարենորոգումները։ Պիւտճէի մէկ տասներորդը քուէարկուած է, իսկ պիւտճէն ոչ։ Ասոր երկարաձգումը կրնայ ծանր հետեւանքներ տալ։ Մեր անմիջական ծրագիրն է պիւտճէի կանոնաւորում եւ ֆինանսական միջոցներու անյապաղ կարգադրութիւն։ Մեր ծրագիրն է դարձեալ ի նկատի առնել արտադրողներու հարկային կարողութիւնը եւ չօչափելի խնայողութիւններ ընել։ Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ պիտի ձեռք առնէ դանձային նենգութեան դէմ եւ պիտի պարտադրէ իւրաքանչիւր քաղաքացու իր արդար պարտականութիւնը կատարել։

Ոչ մէկ տագնապ չի կրնար արդարացնել մտքերու մէջ առաջացած խուճապը։ Եւ ատոր համար երեքշաբթի մենք պիտի ներկայացնենք մեր ֆինանսական ծրագիրը եւ վստահութեան քուէի պիտի ենթարկենք։

ՁԱԽ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պիւտճէի հաւասարակշռութեան սկզբունքներուն հիման վրայ, մենք կը յուսանք հաստատել համապատասխան քաղաքականութիւն մը, որ յատուկ է ռամկավար կուսակցութիւններու սկզբունքներուն, որոնց գործակցութեամբ կազմած ենք այս կառավարութիւնը, որ խորհրդարանի մեծամասնութիւնը կը կազմէ։ Մենք պիտի ջանանք օրինականութեան սահմաններէն դուրս չի գալ։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻԱՅՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ

Միջազգային ճակատին վրայ մենք նոյնպէս արագ միջոցներու պիտի անցնինք։ Մեր արտաքին քաղաքականութեան մտահոգութիւնը կարելի է արտայայտել երկու բառով — մտահոգութիւն հանրապետական հայրենիքի եւ մտահոգութիւն միջազգային խաղաղութեան։ Մենք ապահովութիւն կ'ուզենք, եւ ապահովութիւն կ'ուզենք նաեւ բոլոր իրաւապէս հաւասար ժողովուրդներու։ Ով որ իրաւունքի հաւասարութիւն ունի, պէտք է պարտականութեանն ալ հաւասարութիւն ունենայ։ Առանց ատոր դժուար է վերականգնել միջազգային վստահութիւնը եւ իրականացնել օրինական զինաթափութիւն եւ տնտեսական վերանորոգութիւն։ Անիկա միակ մեթոտն է Եւրոպայի եւ աշխարհի խաղաղութեան։

Այդ սկզբունքով մենք Զինաթափութեան խորհրդաժողովին պիտի պաշտպանենք մեր տեսակէտը եւ պիտի մասնակցինք միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովին։

Միջազգային եղբայրութեան մտքով, մենք պիտի փնտռենք տնտեսական խաղաղութիւն մը, իրական խաղաղութիւն մը, զինական նուազագոյն ծախքերով։ Բոլոր կառավարութիւններու հետ, որոնք բարի կամեցողութիւններ ունին, մեր նպատակն է վստահելի եւ սերտ կապեր հաստատել անոնց հետ եւ փոխադարձ յարգանք ներշնչել։

Յայտարարութիւնը կ'ըսէ նաեւ թէ երկար պայքարներու գնով կրցանք հանրային կեանքի մէջ ներմուծել աշխարհիկ հաստատութիւններ։ Որովհետեւ մենք լայնօրէն ռամկավարներ ենք, կ'ուզենք որ ռամկավարութիւնն ստանայ իր բովանդակ ուժը եւ հաստատէ ռամկավար հեղինակութիւն։

Կառավարութիւնը, որ կը ներկայանայ ձեզ կ'ուզէ տարուիլ իր գործերով եւ ձեզ ալ կ'առաջարկէ գործել։

Ձեզ կը մնայ այժմ, ըսել թէ մենք արժանի՞ ենք ապահովելու մեր յայտարարութեան մտքերը։

Ստալին կը մեղադրէ Թրոցքին

«Պոլշեւիկ»ի 21 թիւին մէջ տպուած է Ստալինի պատասխանը ամերիկացի Քէմփէլին, որ Խորհրդային Միութեան մէջ իբրեւ ծանօթ անցուդարձերուն գրած էր «Ռուսաստանը շուկայ է կամ սպառնալիք» անունով գիրք մը։

Ստալին «Պարոն Քէմփէլ կը ստէ» խորագրով յօդուածի մը մէջ կ'ըսէ.— Պ. Քէմփէլ բացարձակապէս կը զառանցէ, երբ կ'ըսէ թէ Ստալինի հետ զրոյցը, որ սկսեց ցորեկուան ժամը մէկին «տեւեց ուշ գիշեր մինչեւ արեւածագ»։ Մեր զրոյցը շարունակուեց երկու ժամէն ոչ աւելի։

Քէմփէլ բացարձակապէս կը ստէ, երբ կը պնդէ թէ Ստալինը վերցրեց իմ ձեռքը երկու ձեռքերով եւ ըսաւ. «Մենք կարող ենք բարեկամներ դառնալ»։ Քէմփէլը չէր կարող չիմանալ, որ Ստալինը իրեն նման բարեկամներու պէտք չունի։

Քէմփէլ դարձեալ կը ստէ, երբ կ'ըսէ թէ, ուղարկելով մեր զրոյցի արձանագրութիւնը, ես իբր թէ գրած ըլլամ հետեւեալ մակագրութիւնը. «Պահեցէք այս յիշատակը, իբր փաստաթուղթ»։ Գրութիւնը ղրկուած է Քէմփէլի թարգմանիչին Եարոցկիին եւ ոչ Ստալինի, որու անունը կ'ուզէ չահագործել։

Քէմփէլ դարձեալ կը ստէ, երբ Ստալինին կը վերագրէ այն խօսքը թէ Տրոցկիի օրով իբրեւ կ'ուզէին տարածել կոմունիզմն ամբողջ աշխարհի վրայ եւ Ստալին համաձայն չէր եւ կ'ուզէր սահմանափակուիլ միայն իր երկրով։ Եւ ատիկա պատճառ դարձաւ երկուքին միջեւ գժտութեան։ Ատոնց կրնայ հաւատալ միայն կաուցկիներն եւ Վելսերի բանակը (ընկերվարական) փախուստ տուած Պ. Տրոցկին։ Եղած զրոյցի ժամանակ Տրոցկիի անունն անգամ չէ յիշուած։

Եւ այդպէս շարունակ։ Եւ կը յարէ.— «Լաւ կ'ըլլայ Քէմփէլի եւ Ստալինի միջեւ տեղի ունեցած զրոյցի բնագիրը հրապարակուի» վերականգնելու համար փաստերը։

ԱԹԷՆՔԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՄԷՋ ՊԱՏԱՀԱԾ ԴԷՊՔԸ

ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԻ

Աթէնքի Առաջնորդարանի մէջ պատահած է հետեւեալ դէպքը։

Հաճի Ենովքեան անունով մէկը տարիներ առաջ կ'ամուսնանայ Արմենուհի անունով աղջկան մը հետ։ Առաջին օրէն գժտութիւնը կը սկսի ամուսնացեալ զոյգին մէջ։ Կռիւ, վէճ եւ բաժանում։ Ենովքեան կը դիմէ *Դատաստ. Խորհրդին* ամուսնալուծում պահանջելով։

Կոչնագիրներու առաքումին եւ դատական ծախքերուն համար ըստ սովորութեան փոքր գումար մը կը գանձուի իրմէ։ Անժամապէս Դատաստ. Խորհուրդը փոքր պատիժ մը կը տնօրինէ։

Հաճի Ենովքեան բնաւորութեամբ տաքարիւն եւ դիւրագրգիռ այդ կարգադրութեան դէմ կը բողոքէ եւ կանխավճարը ետ կը պահանջէ, կ'անարգէ ժողովականները եւ Մազլըմեան եպիսկոպոսը։

Տ. Պասկ քհնյ. Համբարձումեան իրեն եղած դիմումին վրայ կը միջնորդէ եւ կ'ուզէ խաղաղ կերպով վերջացնել։ Անժամեայ տրուած վճիռը կը փոխուի ամուսնալուծութեան։ Ի նըշան երախտագիտութեան Հաճի Ենովքեան, օր մը եկեղեցի երթալով 200 տրախմի կը յանձնէ Տ. Պասկին իր հօր կողմէ իբր ժամուց եւ ստացագիր կ'առնէ։

Պասկ քհնյ.ի 200 տրախմի ստացած ըլլալը կը տարածայնուի։ Ռամկավար թղթակից Յարութիւն Դարբինեան, որ անձնական խնդիր ունեցած է Տ. Պասկի հետ, կ'երթայ Ենովքեանը կը գտնէ, ստացագիրի քիշէն կը հանէ եւ անոր կը թելադրէ, որ Վարչութենէն այդ գումարը ետ պահանջէ։

Այս դաւադրութեան կը մասնակցի Պինէմէճեան, որ ինքն ալ դատական խնդիր մը ունէր։

Հաճի Ենովքեան նամակով մը կը դիմէ Վարչութեան եւ անմիջապէս պատասխան կը պահանջէ։ Դիտել կը տրուի, որ երբ խնդիրը քննուի, որոշումը կը հաղորդուի իրեն։ Ենովքեան կոպիտ պատասխաններ կուտայ։

Վարչութեան անդամ Պ. Շէրպէթճեան ազդուած Ենովքեանի խօսքերէն կ'ելլէ տեղէն եւ թեւէն կը բռնէ դուրս հանելու համար։ Տղան կը դիմադրէ։ Ա. Նազըրեան եւս մօտենալով Ենովքեանը դուրս կը հանեն։ Ճիշդ այդ պահուն Ենովքեան գրպանէն դաշոյնը հանելով ձախ թեւէն կը վիրաւորէ Պ. Նազըրեանը, որ վէրքին տաքութենէն չզգար։

Դիւանատուն վերադառնալէ յետոյ Պ. Նազըրեան արիւնը տեսնելով կը նուաղի եւ այդ վիճակին մէջ կը փոխադրուի հիւանդանոց։

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ ԱՆԹԱԼԻԱ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

Էնկիւրիէէն կը հաղորդեն թէ վարչապետ Ըսմէթ փաշա երկուշաբթի կամ չորեքշաբթի Անթալիա պիտի մեկնի, հաւանական է որ Անթալիոյ երեսփոխանները ընկերանան իրեն։

⁂ Առողջապահական գործավար Տոքթ. Րէֆիք պէյ այս շաբթու քննական պտոյտի մը պիտի ելլէ արեւմտեան նահանգներու մէջ։ Գործավարը պիտի հանդիպի Մանիսա, Պալըքէսիր եւ Իզմիր։

⁂ Էնկիւրիէէն *Ճիւմհուրիյէթ*ի կը հեռաձայնեն թէ մեծապէս հաւանական է որ նահանգներու ճիւղին ընդհ. տնօրէն Սապրի պէյ խորհրդական կարգուի ներքին գործավարութեան։

Ինչպէս յայտնի է, այս պաշտօնին համար իբրեւ հաւանական թեկնածու յիշուեցաւ նաեւ Պոլսոյ նախորդ փոխ կուսակալ Ֆազըլ պէյ։

ԻԶՄԻՐԻ ՀՐԵԱՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Իզմիրի Հրեաներուն մէջ կը շարունակուի թուրքերէն խօսելու հոսանքը։ Սինակոկներու մէջ քարոզ տրուեցաւ թէ Հրեաները պէտք է թուրքերէն խօսին։

Հրեայ վաճառատուններէն ոմանք իրենց ծառայողներուն արգիլեցին սպաներէն խօսիլ։

ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆ

(ՄԵՀԵԿԱՆ)

«Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ»ը վերջերս լոյս ընծայեցին իրենց այնքան գնահատելի մատենաշարին 7րդ հատորը՝ որ կը բովանդակէ երիտասարդ արձակագիր մը, տարաբախտ Տիգրան Չէօկիւրեանի, երկերէն ամէնէն կարեւորները՝ «Վանքը» եւ «Հերոսը»:

Հատորին սկիզբը դրուած է շատ հակիրճ կերպով, երիտասարդ հեղինակին կենսագրականն ու անոր ամէնէն յաջող եւ հազուագիւտ մէկ լուսանկարը:

Տիգրան Չէօկիւրեան վերջնականապէս կազմուած գրագէտ մը չէր ու ինչ որ կը մնայ իրմէ քննադատական խիստ ակնոցի մը սեւեռումին չի դիմանար. այս տեսակէտէն ամէնէն աւելի խոցելի են իր պատմուածքներն ու արձակ բանաստեղծութիւններէն շատերը:

Այս պարագան շատ նկատի առնելով է անշուշտ, որ Չէօկիւրեանի ներկայ հատորը կազմողները անկէ դուրս ձգած են «Հայրենի Ջայներ» պատմուածքներու անդրանիկ գրքոյկը եւ տեղ չեն տուած նաեւ անոր քերթուածներուն, արձակ ըլլան թէ՝ ոտանաւոր:

Չէօկիւրեանի «Հայրենի Ջայներ»ը իր վրայ կը կրէ սկսնակի մը բոլոր թերութիւնները, ըլլայ խորքի մշակման, ըլլայ ոճի յատկութիւններու տեսակէտէն: Այդ պատմուածքները, ինչպէս ուրիշ առեն ալ առիթ եղած է ըսելու, իրենց սնունդը կ՚առնեն Ահարոնեանի ներշնչման ակերէն, ու կը հրամցուին ընթերցողին առանց ներզօր արուեստի մը օծութեան շնորհը տալու, այդ պատճառով ալ պատմուածքը կը մնայ իբրեւ հում նիւթ եւ կամ՝ ազգասիրական քարոզ...:

Տ. Չէօկիւրեան այն գրողներէն է որ ատոճանաբար կատարելագործուելու ճամբով կը հասնին ապահով հանգրուանի մը:

Այս երեւոյթը շատ ակնրախ է Չէօկիւրեանի մօտ. արձակ երգերով, ու «Հայրենի Ջայներ»ու պատմուածքներովը գրականութեան մէջ իր մուտքն ըրած Չէօկիւրեանը, միշտ քանի մը քայլ ետ կը մնայ «Հերոսը» վիպակին հեղինակ Չէօկիւրեանէն, իսկ անջրպետը շատ աւելի կը լայննայ երբ ինքզինքնիս կը գտնենք «Վանքի» հեղինակին առջեւ:

Բանաստեղծի, պատմողի, վիպողի գծէն զատ, Տ. Չէօկիւրեան ունէր նաեւ քննողի ու վերլուծողի, ուրիշ խօսքով արուեստի քննադատի առողջ երակ մ՚ալ, որ ժամանակի ընթացքին կրնար աւելի խորանալ ու արժէքաւորել:

Ըսինք թէ Չէօկիւրեանի այս հատորին մէջ ամփոփուած են հեղինակին երկու գործերը միայն, «Վանքը» եւ «Հերոսը»:

«Հերոսը», նախապէս հրատարակուած է «Ոստան» եռամսեայ մեծ պարբերաթերթին մէջ որ կը խմբագրուէր Մ. Շամտանճեանի եւ Տ. Չէօկիւրեանի կողմէ:

«Հերոս»ին գրական արժանիքները, հեռու են անվիճելի ըլլալէ, բայց տակաւին «Հայրենի Ջայներ»էն յետոյ դէպ ի յառաջ նետուած քայլ մըն է, ըլլայ նիւթի մշակման, ըլլայ հոգեբանական վերլուծումներու, յաճախ ապերախտ, ճիգի մը, ըլլայ լեզուի ու ոճի յատկութիւններու տեսակէտէն:

Այս վիպակին նիւթը առնուած է, Մարտ 31ի Համիտեան պետական հարուածի փորձի օրերէն եւ միջավայրը ուր դէպքերը կը զարգանան կը հանուր դէպքերը կը զարգանան, կը հան-

Չէօկիւրեանի նկարագրած դէպքերն ու դէմքերը, իրենց ներքին հոգեբանութեամբ ճիշդ են, գոյութիւն ունեցած են անոնք: Եթէ կասկածի տակ առնենք «Հերոս»ին սիրային խնդիրը գոյ կամ անգոյ Ասողիկի մը հետ, այսուհանդերձ կան ու կը մնան, իբրեւ իրական տիպարներ Կայտիկեանները ու Տիկին Նեմզուրները, կայ ինքը «Հերոս»ը, կայ ու կ՚ապրի այսօր ալ այն հոգեբանութիւնը որով հերոսը օր մը մարդոց աչքին հերոս կը դառնայ, երբ վտանգ կայ, երբ անհրաժեշտ է չահագործել զայն, վտանգը անցնելէն յետոյ առ նուազն իբրեւ «խմպլ» իբրեւ «խորող» ծաղրի եւ հեգնութեան առարկայ դառնալու համար:

Իր այս վիպակին մէջ, Չէօկիւրեան երբեք անթերի չէ, մանաւանդ իբրեւ հոգեբանութիւններ վերլուծող, բայց ճիշդ է նաեւ այն որ երիտասարդ հեղինակը կրցած է ճիշդ կերպով նշմարել հայ կեանքի, հայ հոգեբանութեան շատ մը խոցելի կողմերը:

Անոնք որ ապրած են Մարտ 31ի օրերու մղձաւանջը, անոնք որ Չէօկիւրեանի նկարագրած դէպքերուն եւ իրադարձութիւններուն տեղեակ են, չեն կրնար «Հերոս»ին մէջ չտեսնել տխո՛ւր իրականութեան մը մեծ չափով հարազատ բայց դուզէ տժգոյն պատկերը:

Ինչպէս յայտնի է Տիգրան Չէօկիւրեանի լաւագոյն գործը կը հանդիսանայ «Վանքը», առանց որուն դժուար պիտի ըլլար նահատակ գրագէտներու շարքին տեսնել նաեւ իր անունը: Այս վէպով է որ Չէօկիւրեան ոտք դրաւ հայ գրագէտներու կալուածին մէջ ու հոն տեղաւորուեցաւ:

«Վանքը» վէպ մըն է որ ամէն հայ ընթերցող մասնաւոր հաճոյքով պիտի կրնայ կարդալ զայն. հոն ազգայինն ու մարդկայինը, հաւաքականն ու անհատականը համադրուած են ու կազմած զօրաւոր ամբողջութիւն մը:

Հոն է հայրենի անցեալը, ծածկըւած փոշիներու մէջ, հոն են Եղիազարները, որոնք յուզիչ նուիրումով մը դարերու ժանգը մաքրելու յամառ ճիգով կ՚ուզեն հայ անցեալ կեանքի ոսկին լոյս արեւի կանչել:

Հոն է հայ կեանքի ներկան. հայ վանքը՝ այսօր, իր հին ու նոր տիպարերի դեկավարներով, հո՛ն է հայ որբութիւնը, ընտանեզուրկ ու լքուած, յանձնուած վանահօր մը խնամքին որուն համար աղանիի մը, տառակի մը կեանքը աւելի արժէք ունի քան ցեղին այն միւս խլեակներունը որոնք որբ կոչուեցան:

«Վանքը»ին մէջ, Չէօկիւրեան նկատելի յաջողութեամբ կրցած է հակադրել ու ցուցադրել հայ կեանքի երէկն ու այսօրը, հինն ու նորը, այդ պատճառով ալ հոն են՝ պատատուին վրայ, նիւթապաշտ ու անձնասէր վանահայրն ու նոր խոէալներով օրօրուող, դեռ ապահով նաւահանգիստ մը խարսխել չգիտցող երիտասարդ վարդապետը: Հոն է հայ կրօնականութեան ճարպիկ խանութպանն ու արհեստաւորը, ոտքը հողէն չկտրած իրապաշտը՝ յանձին Օրումեանի. իսկ անոր քով՝ փիլիսոփայող ու տարակուսող Տուրինեանը, երազի ու մշուշի մարդ:

Այս բոլոր տիպարները, ժուժկալութեամբ եւ հիմնական գծերու մէջ յաջողութեամբ դրուած են Չէօկիւրեանի «Վանքը»ին մէջ:

Հանրային գործիչներու կողքին, վարդապետ, ուսուցիչ, գրախօսը եւայլն, «Վանքը»ին մէջ մեզի կը տրուին նաեւ հայ կինն ու աղջիկը, իրենց պարզ կենցաղին, իրենց նախնական հոգեբանութեան, իրենց միամտութեան եւ բնական շնորհին լոյսին տակ:

Հոն է նաեւ հայրենի աշխարհը, հայ գիւղը, հայ բնաշխարհին կարօտը, քաղցրացած խարի գգլխիչ բոյրովը, հոն են մեր ձիւնապատ լեռները, հոն՝ քաղցր եւ տրտում արշալոյսներն ու վերջալոյսները, աղօթքի, խունկի եւ աղանիներու շունչով քաղցրացած:

«Վանքը»ին մէջ, Չէօկիւրեանի իրապաշտ վրձինը գիտցած է պահել իր հարուածներուն ճշդութիւնը եւ գոյներուն հարազատութիւնն ու ներդաշնակութիւնը:

Այստեղ, ամէն առենէ աւելի հեղինակը կրցած է ըլլալ ժուժկալ եւ յատակ. գոյներուն ամէնէն վառը չէ ընտրած, բայց ընտրած է ամէնէն խաղաղը, որ տեսողութիւնը չի՛ շլացներ, բայց կը փայփայէ զայն:

«Վանքը», Չէօկիւրեան գրագէտին համար, խոստումէն շատ աւելի բան մը եղաւ. իր առենին, գրական ամէնէն դժուարահաճ շրջանակներն իսկ հաստատեցին այդ պարագան եւ համակրանքով ընդունեցին զայն:

Այս վէպով, անոր հեղինակը կը թեւակոխէր հասուն երիտասարդութեան շրջանը. ան գրական ուրիշ ծրագիրներ ունէր որոնցմով խանդավառուած էր. կը պատրաստէր նոր վէպ մը՝ «Վարժուհին» զոր չկրցաւ աւարտել. դուցէ չկրցաւ սկսիլ:

Որբ մըն էր Չէօկիւրեան, որբութեան բաժակը ցմրուր քամած:

Աղքատութեան մէջ հասակ նետեց ու իր հոգին հարստացաւ զրկանքներու գանձարանին առջեւ:

Ծնած Կիւմիւշխանէ, 1884ին, իր կեանքը անվերջ թափառում մը եղաւ, որբանոցէ որբանոց, Գալըր Չէշմէէն՝ Էնկիւրիի Կարմիր Վանքը, անկէ՝ մինչեւ Սկիւտար՝ ուր ապաստան գտաւ Պէրպէրեանի յարկին տակ եւ ուրկէ շրջանաւարտ ելաւ զինուած կեանքի պայքարին համար:

Միշտ խանդավառ, ան յոյսով կը նայէր ապագային. սկսած էր արդէն իր վերելքը կատարել կեանքի սանդուղէն, շրջապատուած խրախուսանքով ու համակրութեամբ, երբ իր կեանքին ծաղիկը դեռ հազիւ բացուած, դաւաճան ձեռքերէ ճզմուեցաւ սարսափի ու արիւնի օր մը, Այաշի ոճրապարտ երկնքին տակ:

Ու այսօր, երբ իր հատորին աթիւ այս քանի մը տողերը գրի կ՚առնեմ, ինքը աչքիս առջեւն է ահա, սկեպտիկ ժպիտը դէմքին, ու իր ձայնն է որ դեռ կը հնչէ ականջիս.

— Մեզի ինչո՞ւ չես գար. մեր տունը գրական ակումբ է, մեծ ու պզտիկ բոլորը հոն են...:

Եւ ճիշդ էր. Բերա, Թիւնէլին աւարտած տեղը, ուր՝ Տիգրան յարկաբաժին մը վարձած էր իր եղբօրը՝ Յովհ. Չէօկիւրեանի հետ, դարձած էր օջախ մը գրագէտ ու գրասէր բարեկամներու ուր կրնայիր հանդիպիլ Դ. Վարուժանին, Սիամանթօյին, Արմաքէշիշեանին սկսած մինչեւ նորափետուր երգիչները:

Եւ Չէօկիւրեան զոհ էր, ատոր համար, չըսելու համար՝ հպարտ...:

ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ

ԻՐԻԿՆԱՅԻՆ

Կը փաթթուի լուրթ ու ծըփուն շղարշ մ՚ահա ձի՛գ լեռներուն,
Մինչ ձորերուն ստուերամած մենութիւնն է այցի եկած,
Կիրճին նամբէն ձի մը յորձնոտ, Քրտնաթաթախ, խոնջա՛ծ, խոնջա՛ծ,
Իսկ կռնակին՝ գո՛հ ու ծըլխուն՝ տէրն իր ծերուկ, լուռ, օրօրուն:

Մարմանդն ի վար հովին իջեր, կը մակաղի հոտն իր արդէն
Կը բոլորուի ծմակին մօտ ու կը հակի գլուխ գլխի՝
Որպէս փրթած ու կէած ա՛մպ մ՚սպիտակ որ լուռ կը յածի:
Հողն աղօթուն՝ բազկատարա՛ծ՝ դեռ ծըծէ լոյսը արփէն:

Առու մը հեզ,— պատա՛ռ մ՚երկինք— ուր կը լուան ձիւն բումբերնին,
Արտէն դարձին, յոգնած մարմնով ու Քրտնաթո՛յր լի աղջիկներ՝
Հակած ջուրին՝ կարմըրադէ՛մ,— հոսուն երկնին ծըփուն արփեր,—
Մինչ բառաչող կով մը հեռուն կը նայի պի՛շ բոցէ գունդին:

Խրճիթին մօտ, օձի հանգոյն, ծուէն ծուէն ծուխ մ՚ոլորուած:
Ճամբէն փոշոտ եռի՛նչ սայլի հասկեր բարձած: Ու կակազուն
Շան կաղկանձին՝ կալի եզրին դիզակարկառ ու վէտվէտուն:
Արահետին՝ աղջամուղջին ըսպասուն զոյգ մը մոլորած...

Ու մարամուտ,— կո՛յտ հրաշէկ,— որ բոնկի մերձ շիջումի.
Պղինձէ լեռ՝ լերանց վերեւ. երկնամատո՛յց յորդ վարդաստան:
Ցոլքեր տմոյն՝ եկեղեցւոյ գմբէթին վրայ —պսա՛կ արփեան:
Տի՛նկ-տա՛նկ, տի՛նկ-տա՛նկ,— գիւղը բարի պիտ՝ ծնրադրէ ալ հսկում

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ԵՐԲ ՊՈՌ ԿԸ ԿԱՊԵՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈՒՌԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

— • —

Առաջները, երբ Ուիլսընը իր ճառերուն մէջ կը յիշէր պատմական Հայաստանը, ես միշտ թերահաւատօրէն կը խորհէի. — «Ծօ՛, ճանըմ, ի՞նչ հայ է մնացեր, որ լեցնէ այդ ահագին երկիրը, ինչո՞ւ մեզ կը խաբենք...»:

Բայց այն օրը, երբ տեսայ Երեւանի փուռերուն առջեւ թափած բազմութիւնը, զոչեցի ուրախացած.

— Ծօ՛, տուէք մեզի սա վեց վիլայէթները: Եթէ մեր քաղաքները երկյարկ ալ շինելու ըլլանք, նորէն չեն բաւեր մեզի: Թող տո՛ւր, պէ՛, թող տուր, որ աշխարհը տեսնէ մեր թիւը:

Իմ կարծիքովս Կիլիկիան ալ պէտք է կցել Հայաստանին, վասն զի մենք հոն՝ երկրին մէջ ունինք ընդամէնը վեց վիլայէթ, մինչդեռ հոս, Երեւանի մէջ կայ եօթը փուռ, ո՞ւր պիտի տեղաւորենք սա մէկ փուռի ժողովուրդը, կը հարցնեմ ես:

Սա ուրախութեանս հետ մէկտեղ, չեմ կրնար չցաւիլ սակայն քաղաքիս պարէնաւորման կոմիտէին այն դաւաճան արարքին համար, որ կ՚աշխատի նորանոր փուռեր բանալով, բնակչութեան թիւը նուազ ցոյց տալ:

Ես հաշուած եմ, եթէ յիշեալ կամիտէն այս արագութեամբ շարունակէ փուռեր բանալ, տասներկու տարիէն այլ եւս մենք ոչ մէկ ժողովուրդ կ՚ունենանք փուռերու առջեւ կեցած:

Ի՞նչ կ՚ըսէք, հայեր:

Ես հոս թրքական մատ կը տեսնեմ...:

×

Առջի օր մայթին ի վեր բարձրացած առենս, երկու մարդ տաք տաք կը վիճէին իրարու հետ: Չեմ գիտեր ինչի՞ մասին էր, միայն վիճաբանութեան աւարտին՝ մէկը դառնացած դարձաւ ընկերոջն այսպէս.

— Ղազա՛ր, քեզի բան մը ըսե՞մ, վերջերս շատ տափակ մարդ ես դարձեր...

— Մի՛ մեղադրեր, պատասխանեց ընկերը, ի՞նչ ընեմ, աղբա՛ր, դեռ տափակ չըլլա՞մ, ամիս մըն է օրական տասներկու ժամ փուռերուն առջեւ կը սեղմեն զիս...:

Բայց հոգ չէ, ատոր ալ դարմանը կայ, գալ ամսու ալ քօմիտէի կը կայնիմ, քիչ մըն ալ կողերէս սեղմենէ, կը կլորնամ կ՚երթայ...:

×

Սողոմոն աղա ընթրիքի առեն նշմարելով անծանօթ աղջիկ մը, որ սեղան էր նստած իրենց կողքին, նշանացի դարձաւ կնկան թէ ո՛վ է:

— Քա մարդ, ինչո՞ւ բարձր չես հարցներ, կ՚ամչնա՞ս, մեր սպասուհին է...

— Ինչպէ՞ս... իսկ ո՞ւր էր այսքան առեն, որ չէր երեւնար...

— Փուռին առջեւ պոչ կապելու գացած էր:

— Ի՞նչպէս... հինգ ամիս շարունա՞կ...:

— Չէ՛ քա, կէսօրները երբ գուն խանութն ես, կուգայ հաց կ՚ուտէ կ՚երթայ:

— Տէր Աստուած, բարկացաւ Սողոմոն համբերութիւնը կորսնցուցած, ալ ինչո՞ւ տուն կուգայ, բերածն արդէն երեք քառորդ փունտ հաց է, թող ուտէ ու միշտ հոն կենայ...

Ծանօթութիւն.— Արեւն ու լուսինը 14 տարին մէկ անգամ կը հանդիպին իրարու, իսկ Սողոմոն ու իր աղախինը 5 ամիսը մէկ անգամ:

×

Երեւանցի Խաչատուրը Ռոստով գտնուող իր մէկ բարեկամին կ՚ուզէր ղրկել իր միայուն հասցէն, բայց չէր գիտեր ի՞նչպէս ընէր: Ինքը տնուոր ըլլալով՝ երկու տարին մէկ անգամ բնակարան կը փոխէր: Սեփական տուն ունեցող հօրեղբայր մը ունէր, սակայն բժիշկը զայն թոքախտաւոր էր յայտարարած, ան ալ միայուն հասցէ չէր կրնար ըլլալ, վասնզի օր մը հարկաւ պիտի մեռնէր: Հօրեղբօր միակ աղջիկը [...] տասնումէկ տարեկան էր, [...] ի՞նչպէս վստահէր, մեր երկրին [...] Ջինները տասնուչորս տարիէն [...] բուն քի կը հասնին եւ ամուսնա[...] լու կ՚երթան: Բարեկամ սարկա[...] մը ունէր, որ ո՛վ գիտէ, թէեւ [...] ժանիք չունէր, բայց կարելի [...] մը վարդապետ, ապա եպիսկոպ[...] դառնար, ի՞նչպէս պիտի գր[...] տովի բարեկամը,— «շնորհա[...] «բարձրապատի՞ւ» թէ «գերապա[...] տիւ»: Ասոնք մտածելիք կէտեր [...] հարկաւ:

— Վա՜հ, զոչեց յանկարծ՝ [...] լով իր փնտռածը, ինչո՞ւ հեռուն [...] կ՚երթամ, քաղաքային փուռը, [...] կէ աւելի միայուն հասցէ՞: [...] այո՛: Այսպէս ուրեմն,— Հայաստան[...] երկիր, Երեւան քաղաք, պարէն[...] ւորման կոմիտէին եօթը փուռ[...] մէկը, ի ձեռն Խաչատուր Ջան[...] լաղեանցի:

Ո՞ր օրը, ո՞ր ժամուն պիտի [...] նամակը, որ հոն չըլլամ, աւելի [...] ինքնագոհ:

×

Մ՚ահտեսի Մամբրէն երեք [...] րիէ ի վեր հիւանդ էր: Գիտէր [...] կայն, որ եթէ աղէկ մը քրտնի՝ [...] առողջանայ: Բայց երեք տարի [...] րունակ ինչ քաշեց վրան՝ չքրտ[...] ցաւ:

Ատոր համար օր մը իր բա[...] զաղթականներէն մէկը խղճա[...] Մամբրէին վրայ, առաջարկեց [...] իբրեւ քրտնելու ապահով միջոց [...] ունեցած ալիւրը. ծախէ եւ ինք [...] երթայ փուռին առջեւը պոչ բռ[...]

— Մէկէց մէկ է, ըսաւ, եթ[...] առջին պոչ բռնելուդ չքրտնիս, [...] րորդին պիտի խեղդուիս քրտ[...] մէջ:

Հիւանդը թէեւ շատ չէր հա[...] տար, բայց լսեց անոր խորհուր[...]

ՃԱՄԲԸ ՈՒԻՃԱՑԱՒ

(ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒ ՏՐԱՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ)

Դերասաններն են՝

ՔԻՔԻ – ՓԻՍԻԿԸ
ԹՈՊԻ – ՇՆԻԿԸ
եւ
ՊԱՐՈՆԸ
ՏԻԿԻՆԸ

Գիւղի մը մէջ ճաշարանի մը: Ամառնային օր մը, որ կը տարաժամի արդէն: Քիքի – փիսիկն ու Թոպի-շնիկը սուտ քուն ըրեր են, բայց ականջ կը շարժեն շարունակ, իրենց թարթիչները պինդ սեղմած: Քիքի – փիսիկը, գրեթէ հոբիզոնական ձեւով, կը բանայ աչքերը, որոնք խաղողի գոյն ունին, յետոյ բերան կը չափէ փոքրիկ վիշապի վայրագ երախին նման բացած:

ՔԻՔԻ – ՓԻՍԻԿԸ (ամբարտաւան). — Կը խորդաս դուն:

ԹՈՊԻ – ՇՆԻԿԸ (որ իրաւ չէր քնացած). — Ո՛չ, դո՛ւն կը խորդաս:

ՔԻՔԻ – ՓԻՍԻԿԸ. — Երբե՛ք: Խոր-խոր կ՚ընեմ ես:

ԹՈՊԻ. — Միեւնոյն բանն է:

ՔԻՔԻ (վինին չուզելով). — Հաւատա՛ որ միեւնոյն բանը չէ: (Լռութիւն): Անօթի եմ: Խոհանոցին կողմէն պնակի ձայն չի՞ գար տակաւին: Ճաշի ժամանակ չէ՞:

ԹՈՊԻ (ոտքի կ՚ելլէ եւ առջեւի թաթերը իրենց երկարութեամբ կը տարածէ, արմուկները դուրսը, յետոյ կը յօրանջէ եւ դուրս կը հանէ իր տէգլեզուն, ծայրը գոգած). — Չեմ գիտեր: Ես անօթի եմ:

ՔԻՔԻ. — Տիրուհին ո՞ւր է: Ի՞նչպէս եղեր է, որ տիրուհիին քղանցքին տակ չես հիմա:

ԹՈՊԻ (շփոթած, եղունգները խածխծելով). — Կարծեմ պարտէզ իջաւ սալոր ժողվելու:

ՔԻՔԻ. — Դեղին գնդիկներ, չէ՞, որ կը տեղան ականջներու վրայ: Գիտեմ: Ուրեմն դուն տեսար զինք: Գրաւ կը դնեմ, որ յանդիմանած է քեզ: Ի՞նչ ըրիր, ըսէ տեսնեմ:

ԹՈՊԻ (նեղուած եւ համակրելի դոդոշի մը իր խորշոմած դէմքը անդին դարձնելով). — Անիկա ինծի ըսաւ, որ տուն վերադառնամ, որովհետեւ... որովհետեւ ես ալ սալոր կ՚ուտէի:

ՔԻՔԻ. — Աղէ՛կ է ըրեր: Դուն կորսնցուցած ես տոհմական ճաշակներդ, ա՛լ մարդու ճաշակ ունիս դուն:

ԹՈՊԻ. — Ինծի նայէ, գոնէ ես հոտած ձուկ չեմ ուտեր:

ՔԻՔԻ. — Դուն կը լզես դեռ աւելի պժգալի բաներ:

ԹՈՊԻ. — Ի՞նչ, օրինակի համար:

ՔԻՔԻ. — Բան... բան... ճամբաներուն վրայ... փո՛ւհ...

ԹՈՊԻ. — Հասկցայ: Ատոր «աղտոտ» կ՚ըսեն:

ՔԻՔԻ. — Կը խաբուիս:

ԹՈՊԻ. — Ո՛չ, որովհետեւ երբ կը հոտուըտամ հատ մը, սանկ լաւ պլորուած, հրաշալի տեսակէն դունդ մը, տիրուհին վրաս կը վազէ՝ հովանոցը օդը բարձրացուցած ու կը պոռայ. «Աղտո՛տ»:

ՔԻՔԻ. — Ձե՞ս ամչնար:

ԹՈՊԻ. — Ինչո՞ւ համար: Ճամբու այդ ծաղիկները սխորժ կը պատճառեն իմ նրբակազմ քթիս ու շատակեր լեզուիս: Ինչ որ երբեք չպիտի հասկնամ, սա քու երջանիկ լուսնոտութիւնդ է ի տես մեռած գորտերու կամ խոտի մը... անունը գիտես դուն...

ՔԻՔԻ. — Կատուախոտ կ՚ըսեն:

ԹՈՊԻ. — Թերեւս այդպէս կը կոչուի: Խոտ մը վերջապէս, որ փարհաւորութիւն կը պատճառէ:

ՔԻՔԻ. — Ես, քեզի պէս, կղկղանքի վրայ չեմ մտածեր: Կատուախո՞տը..., դուն ի՞նչ կը հասկնաս անկէ: Տիրուհին ալ, տեսայ որ, երբ կը պարպէ դարչահոտ գինիի փող մը, որ վըտանգաւոր ցատկռտուքներ կը պատճառէ, կը խնդայ ու կը խենդենայ, ինչպէս կ՚ըլլամ ես՝ քիթս տալով կատուախոտին: Մեռած գորտ ըսածդ ալ, որ գորտի ձեւ չոր քիմուխտի կը նմանի, քսակ մըն է թաթխուած հազուագիւտ մուշկով, որով պիտի ուզէի բուրումնաւէտել մուշտակս...

ԹՈՊԻ. — Ի՛նչ ճարտասան ես դուն: Սակայն չէ՞ որ տիրուհին կը խեղանայ քեզի ու կ՚ըսէ թէ գէշ կը հոտիս, պարոնն ալ այդպէս կ՚ըսէ:

ՔԻՔԻ. — Օ՛, անոնք ալ, անոնք երկու ոտքէն արարածներ են: Դուն անոնց հետեւիլ կ՚ուզես, խեղճ անասուն, եւ այդքա՛ն կը հասնիս: Ետեւի ոտքերուդ վրայ կը կենաս, կամ վեբարկու մը կը հագնիս՝ երբ անձրեւ գայ, դեռ փո՛ւհ, սալոր ալ կ՚ուտես, եւ սա կանանչ գնդիկները, զորս դեռ տին կը թափեն ծառերու չարաճատիկ ձեռքերը՝ երբ կ՚անցնիմ տակէն:

ԹՈՊԻ. — Խնձո՞ր...

ՔԻՔԻ. — Հաւանաբար: Տիրուհին գետնէն կը ժողվէ, քեզի կը նետէ, պոռալով. «Թոպի՛, խնձո՛ր...»: Եւ դուն, խենդերուն լկտի ձեւերովը, լեզուդ եւ աչքերդ դուրս ձգած, գրեթէ շնչահեղձ, կը նետուիս խնձորին ետեւէն...

ԹՈՊԻ (խոժոռադէմ, ցռուկը թաթերուն վրայ դրած). — Ամէն մարդ ազատ է իր հաճոյքը փնտռելու հոն ուր կը գտնէ:

ՔԻՔԻ (յօրանջելով, ցոյց կուտայ իր ակռաները, ասեղի պէս սուր, եւ քիմքին չոր ու վարդագոյն թուիշը). — Անօթի եմ: Շիտակը ուշացաւ ճաշը: Մէյմը երթայիր նայէիր...

ԹՈՊԻ. — Չեմ համարձակիր: Տիրուհին ինծի արգիլեց այն կողմերը երթալ: Անիկա հոն, վարն է, ձեռքը խոշոր սակառ մը: Ցօղը կը թափի եւ կը թրջէ ոտքերը, արեւը կը կորսուի արդէն: Եթէ գիտնաս թէ տիրուհին ի՛նչպէս կը կանգնի թաց տեղը, առջեւը կը նայի, կարծես կը քնանայ, յանկարծ կը պառկի փորի վրայ, կը սուլէ, մրջիւնի մը կը հետեւի...

ՔԻՔԻ. — Իսկ դուն ի՞նչ կ՚ընես, երբ ան կը զբօսնու:

ԹՈՊԻ. — Ե՞ս, ի՞նչ պիտի ընեմ, կը սպասեմ:

ՔԻՔԻ. — Կը հիանամ վրադ:

ԹՈՊԻ. — Երբեմն ալ կկուզ ըրած՝ խոտ կը քաղէ, մինչ ես շարունակ կը դառնամ շուրջը՝ իրեն օգտակար բան մը ըրած ըլլալու երջանկութեամբ: Յանկարծ կը փռուի կռնակի վրայ, ձեռքը խուրձ մը խոտ արմատախիլ: Վախէս կը պառկիմ թաց խոտերուն մէջ ու կը դողամ: Կամ հողին մէջ կը խօթեմ քիթս,— տիրուհին «դունչ» կ՚ըսէ իմ քթիս,— հողին մէջ որոնելով բարդ հոտեր: Դուն հազիւ երեք հոտ կրնաս որոշել,— խլուրդին հոտը, նապաստակին հոտը, թռչունին հոտը...

ՔԻՔԻ. — Այո՛, կրնամ: Քիթս մէկ բան կրնայ որոշել: Իմ քիթս նինիկ է, սիրունիկ է, երկու աչքերս մէջտեղը լայն, ռունգերուս գեղեցիկ ծայրն ալ նրբակազմ: Կրնամ խա[...] կատուի մը հետքերէն իսկ գինով[...] երկար վայրկեաններ, այս իմ քիթս վըս,— տիրուհին իմ քթիս հա[...] կ՚ըսէ. «Ի՛նչ սիրուն քիթ է բամ[...] եայ թաւիշի պէս հաճելի»: Իմ [...] անմահ է: Աչքերս բանալէս ի [...] չկայ օր մը, որ քիթս մասին գո[...] կան ճշմարիտ խօսքեր լսած չըլ[...] Քու քիթդ... սունկի կը նմանի [...] որքա՛ն կը շարժի, ծիծաղելի [...] պով: Նոյն իսկ հիմա, երբ կը [...] հեռդ...

ԹՈՊԻ. — Անօթի եմ: Ամա[...] շարժող մըն ալ չեղաւ տակաւին:

ՔԻՔԻ. — Սունկէ քիթդ կը [...] դէմքիդ վրայ եւ խորշոմ մը աւել[...] չինէ անտաշ դունչիդ վրայ:

ԹՈՊԻ. — Տիրուհին այդպէս [...] այլ՝ «քու քառակուսի դունչիկդ, [...] խորշոմած սունկիկդ», եւ ի՛նչ [...] ունքով, ի՛նչ գգուանքով:

ՔԻՔԻ. — Իսկ դուն միայն ուտե[...] մասին կը մտածես:

ԹՈՊԻ. — Հապա դո՞ւն, պար[...] ստամոքսդ է, որ կը տրտայ [...] տրտնջայ եւ դուն հետս կուլ կը [...] տես:

ՔԻՔԻ. — Իմ ստամոքսս անմահ[...]

Ալիւրը ծախեց ու գնաց կայնեցաւ փուռի մը առջեւ հերթի:

Շատ էր կայներ թէ քիչ, չեմ գիտեր, մէկ մըն ալ տեսնես քրտինք էր որ փրթաւ... կարծես հարիւրաւոր գործաւորներ դոյլերը առած նեխսէն քրտինքը կը բերէին, ծակոտիքներէն դուրս շուռ կուտային՝ կ'երթային: Գլուխէն վար, ինչպէս ծակ տանիքէ մը, սկսեց քրտինքը կաթիլ ու կաթիլ: Շոգի մը կ'ելլէր անկէ, ինչպէս շոգեկաթսային բերնէն:

Ուրախացաւ ժահտեսին եւ սկսաւ առաւել եւս ձեղմուիլ իր ընկերոջ:

— Մի՛ հրեր, ծերո՜ւկ, գոչեց հերթապահ ոստիկանը, ճպոտը օդին մէջ ճօճելով:

Այս մէկը լա՛ւ, մտածեց Մամբրէն, բայց ես շապիկ չըբերի հետս փոխուելու համար: Այսպէս քրտնած տուն որ երթամ, ճամբան կը պաղիմ ու խերս կ'անիծուի կ'երթայ:

Շատ խնդրեց, գրեթէ երեսանկեալ պաղատեցաւ իր ետեւն ու առջեւը կեցող մարդոց, որ այն ձեւով, ինչպէս կեցեր էն, զինք տանին տուն ու դառնան: Չեմ գիտեր, կարծեմ վարձք ալ խոստացաւ, մինչեւ որ համոզեց վերջապէս:

Ու երեք հոգի մէկանց, ձիւնի հիւսի մը նման իրար կպած, իրարու կռունկի վրայ կոխելով, պոչէն դուրս պրծան եւ սկսան քալել փողոցին մէջ:

Այս հնարքով, ժահտեսի Մամբրէն հասաւ տուն թէեւ, բայց կռնակէն պաղ առած, վասն զի ետեւի մարդը առջեւի մարդուն հետ բաղդատելով՝ քիչ մը... նօսր էր:

Որմնադիր Մեսրոպ սենեակ մը կը փնտռէր Երեւանի մէջ, պզտիկ սենեակ մը, մէկ հոգինոց:

Գտաւ վերջապէս, այնքան պզտիկ, որ մահճակալ մը պատերը անդին հրելով հազիւ կրցեր էին տեղաւորել: Զգեստը վրան հանելու աթոռի մը տեղ ալ չկար: Ու վարձակալը, սեմին վրայ հանուելով, պիտի ինքզինքը ջուր նետող լողուորի նման՝ մահիճին մէջ նետէր: Բայց այս փոքրիկ սենեակն անգամ վարձելու կարողութիւն չունէր:

— Տիկին, ըսաւ ան տիրուհիին, աղքատ մարդ մըն եմ, յիսուն րուբլի ամսականը շատ սուղ է, մանաւանդ որ ես օրուան մէջ միայն տասներկու ժամ տունը կը մնամ, օրուան միւս կէսը փուռին առջեւը կ'անցընեմ: Ուստի թոյլ տուր, որ կէսը միայն վճարեմ:

Զրնգունեց տիկինը: Ուստի Մեսրոպ փնտռեց գտաւ իր նման խեղճ մը ու միասին վարձեցին սենեակը, պայմանով որ տասներկու ժամը անգամ մը, փոխն ի փոխ, փուռէն տուն գան պառկելու:

Օրին մէկը, փուռին առջեւ անկարգութիւն մը փրթաւ: Շարքը խանգարուեցաւ: Բազմութիւնը ալեկոծուեցաւ ծովի նման ու Մեսրոպը առնելով նետեց փուռէն ներս:

Այդ օրը չորս ժամէն հաց առաւ:

— Խայտառակութի՛ւն, կը մտմտար Մեսրոպ տուն դառնալով, ես հիմա երթամ ո՛ւր պառկիմ: Ութ ժամ կայ դեռ: Երթամ ընկերս հանեմ փողոց ղրկեմ՝ օրացոյցնիս կը խանգարուի եւ այդ հաշիւով մեր նոր տարին ութ ժամ առաջ կը սկսի: Ի՞նչ ընեմ...:

Եւ ընելիք մը չգտնելով, ութ ժամ ալ գնաց մահիճին առջեւ պոչի:

Այս հերթապահութիւնը սակայն շատ միօրինակ էր ու ձանձրալի: Այն հաճելի տարուբերումները չկային, ինչպէս փուռին առջեւը, եւ միւս կողմէ իր կռնակն ու փորը կը մաշէին միանալ կենալուն համար:

Անիկա այս անկանոնութիւնները նկատի առնելով, գալ տարուան համար ուրիշ, անկէ աւելի պզտիկ սենեակ մը մտածեց վարձել, կամ ամսական ութ ժամ հաշուելով յաւելեալ տեղ մը պահանջել տիրուհիէն: Բայց իր աղքատութիւնը միտքն իյնալով, նեղսրտեցաւ, ոտքերը գետինը զարկաւ ու պոռաց.

— Օ՛ֆ, սատանան տանի սա պարենաւորման կոմիտէն, որ չի կրնար միջոցներ ձեռք առնել այս անկարգութեանց դէմ. ո՞վ է տեսեր, որ մէկը չորս ժամ միայն պոչ կապելով, հաց առնէ ու տուն գայ:

Ես շատ իրաւունք կուտամ վարպետ Մեսրոպին, ես ըլլայի նէ, անկէ աւելի բարձր պոռայի պիտի, ահա թէ ինչո՞ւ. —

Աղբա՛ր, ենթադրենք թէ Մեսրոպը ամուսնացած էր, կնիկն ալ իր էրկան տասներկու ժամ բացակայութեանը պատճառով սիրական մըն էր բերեր տուն: Տասներկու ժամուան մէջ ամենապարկեշտ կինն ալ կրնայ եւ իրաւունք ունի սիրական մը բերելու: Հա՛, կ'ըսեմ, ենթադրենք վարպետ Մեսրոպին կնիկը սիրական մըն էր բերեր տուն, ու վարպետն ալ գար ժամանակէն առաջ եւ չկարենալով անպատուութիւնը տանիլ, սպաննէր սիրականը:

Ըսէ՛ք, կ'աղաչեմ, այդ անմեղ մարդուն արիւնին համար ո՞վ պիտի պատասխան տար: Կնի՞կը, մա՞րդը, պարենաւորման կոմիտէ՞ն, երբ թոյլ տըւած է, որ վարպետ Մեսրոպ ութ ժամ առաջ հաց առնէ եւ տուն գայ:

Երբեք չեմ վարաներ, եթէ դատաւորը ինծի վկայ կանչէ: Ձեռքս խիղճիս վրայ դրած՝ կը կոչեմ.

— Տէ՛ր դատաւոր, սա մարդը սպաննողը պարենաւորման կոմիտէն էր:

ԼԵՌ - ԿԱՄՍԱՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Սեռային հարցը

Սեռային հարցը նիւթ մըն է, որ չպիտի սպառի երբեք: Մարդը սեռային այդ կոիւն իսկ է, կ'ըսեն ոմանք: Այսուհանդերձ բարոյական զանազան ըմբռնումներ աշխատած են սանձել այդ կռիւը: Ասկից՝ սեռային զգացման խաթարումը: Սեռային ախտաւոր կամ անբնական զգացումը ոմանք կը կապեն աշխարհագրութեան եւ զայն կը սահմանափակեն կարգ մը երկիրներու մէջ: Իրականին մէջ ոչ մէկ կապ ունի այդ երեւոյթը աշխարհագրութեան հետ: Մեր պատմիչներն իսկ կը վկայեն թէ Հայաստանի մէջ եւս տարածուած էին սեռային ախտաբանութեան երեւոյթները: Ստեփաննոս Սիւնեցի կը պատմէ (ԳԸ. ԻԸ) թէ ինչպէս Հերակլէս թագաւորը կը կշտամբէր Հայերը.— «Հայքդ ունիք գանընական պղծութիւնս ընդ արուս եւ ընդ անասունս եւ այլս յոլովս...»: Ուրիշ վկայութիւն մը կը բերէ Թովմա Արծրունի (տպ. Պոլիս, 1852, էջ 243).— «...Այլ եւ ամենայն իշխանքն Հայոց որք գերադարձքն եղեն զուրացութեանն ի բաց դնելով զվատթարութիւն, սակայն կանոնական սահմանադրութեանն արտաքոյ մնացեալ, զայթ ի զայթս գքրիստոնէութեանն վարս բերելով անառակութեամբք եւ արբեցութեամբ, խառն անկողնօք եւ պղծութեամբք, աղտալիղծ սարսափելի եւ զարշելի խառնակութեամբ արուապղծութեամբք, որ անցուցանէ զանցանէ զանասնական խառնակութեամբքըն երեքովեան, եւ սոդոմական լրբութեամբ, անամօթաբար այր զարամբք բորբոքեալ...»: Թովմա Արծրունի նկատել կուտայ, որ օտար երկիրներու ազդեցութիւններ են այդ երեւոյթները: Բայց դժուա՞ր է կարծել թէ Հայերը շատ սրբակեաց էին, երբ Ստրաբոն, իր կարգին, մեր գիտցածէն շատ ու շատ տարբեր բաներ կ'ըսէ հայ կնոջ բարոյական շապիկին մասին: Ոմանք գիտեր են, որ սեռային ախտաբանութիւնը յարաբերութիւն ունի դարաշրջաններու հոգեկան տագնապին հետ: Մասամբ այդպէս կը բացատրուի Թովմաս Արծրունիի պատմած երեւոյթը:

Միւս կողմէ պէտք է նկատի ունենալ դիցաբանութեան ազդեցութիւնը: Արդարեւ աստուածներու ընտանիքին մէջ սովորական երեւոյթներ էին ատոնք: Զմոռնալ նոյնպէս որ Հռոմ յանուն առողջապահութեան ազնուականներու արբունքի հասնող տղոց համար թոյլ կուտար տան մէջ պահել գեղադէմ գերիներ, որոնց սովորութիւն էր մեծցնել մազերը, հագցնել կանանց զգեստներ:

Եւ հռովմայեցի մայրերն էին, որ կ'ընտրէին այդ գերիները, որոնք կը պահուէին մինչեւ ամուսնութիւնը իրենց ազնուական տղոց:

Գրականութեան եւ արուեստի մէջ լեցուն են, սակայն, նման պատմութիւններ: Երեւոյթին գրական ձեւով մօտեցումը շատ կը հետաքրքրէ մանաւորապէս Լընորմանը, Ժիտը, Միօէն, եւ ուրիշներ: Մեր մէջ՝ ախտաբանական սեռային կեանքով կը գրադի Ղ. Մելոյեան, իսկ բնական սեռային կեանքով՝ Ց. Օշական:

Ցիշենք նաեւ այն կարծիքը թէ սեռային ախորժակին այս ախտագին սրութիւնը յատուկ է արուեստագէտներուն: Զարմանալի է, արդարեւ, որ մեծ արուեստագէտները, հանճարեղ մարդիկ, սեռային մոլութիւններ կը մատնեն: Եւ այն թէ, սեռային պայքարն է որ կը բարձրացնէ երիտասարդը:

Արդի հոգեբանները ընդհանրապէս ախտաբանութեան կը տանին այս երեւոյթներուն ուսումնասիրութիւնը (Քրաֆթ - Էպինկ, Ֆորէլ, Մաղհար Օսման):

Տարիի հարցը

Վերջերս, Փարիզի Հայ ժողովրդական Թատրոնը ներկայացուց Զուտերմանի մէկ գործը,— Հայրենական Տունը: Շատ հետաքրքրական է այս գործին նիւթը: Տարիքի հարցն է, որ կը շօշափէ ան:

Արդարեւ, Զուտերման որ հեղինակն է, շատ է մտածեր տարիքի մասին: Իր մէկ վէպը կը վերջանայ տրխուր հաստատումով մը թէ երիտասարդութիւնը հիւանդութիւն մըն է: Ճիշդ է այս բացատրութիւնը, եթէ նկատի ունենանք որ, համաձայն արդի բժշկական փիլիսոփայութեան, հիւանդութիւնը վիճակ (état) մըն է եւ ոչ թէ պակասութիւն (tare): Հայրենական տունը թատերախաղին մէջ եւս, երբ մարդկային բնախօսութիւնը կ'ըմբոստանայ ընտանիքի կազմախօսութեան դէմ, դուք կը տեսնէք, միշտ Զուտերմանի ակնոցով, որ երիտասարդը հիւանդ մըն է,— «Կը կոտրէ կը թափէ», ջղագրգիռ նկարագիր մը ցոյց կուտայ, կ'ուզէ ապրիլ այնպէս ինչպէս կը թելադրեն իր զգայարանքները, չի ճանչնար «տունի օրէնքները»: Ի՞նչ է տունը արդէն,— շրջափակ մը, ուր մտեր են մարդիկ, որոնց բնախօսութիւնը չէ կրցեր ժայթքել մարդկային բոլոր թաքուն ուժերը: Տունը հանդարտութեան հրաւէրն է, խաղաղութիւնը, զոր բերաւ, վաչկատուն կեանքին դէմ իր տարած յաղթութենէն յետոյ, քաղաքներու (cités) քաղաքակրթութիւնը՝ արդէն հմայաթափ: Պատմութեան այդ հանդրուանները կը կրկնուին ամէն մարդու մէջ,—երիտասարդութիւնը հին վաչկատուն կեանքն է (nomadisme), իսկ ծերութիւնը նստակեաց կեանքը: Զգայարանական փիլիսոփայութեամբ մօտենալով, իրական կեանքը այն շրջանն է, որ կ'երկարի արբունքէն մինչեւ դաշտան, երբ կը ծաղկին բոլոր թաքուն ու թանկագին կարողութիւնները: Անուհետեւ կը սկսի ծերութիւնը, որ նախանձի շրջանն է:

Հակաճառութեան ախտը

—.—

Թանկագին գիրք մըն է, որ կըբերէ Տօքթ. Փօլ Շավլինի,— Հակաճառութեան ոգին, (իր արտայայտութիւնները անհատական եւ հաւաքական կեանքի մէջ):

Եւ որովհետեւ շատ է տարածուած այս ախտը մեր մէջ, մանաւորաբար կուսակցական շրջանակներէ ներս, կ'արժէ կանգ առնել անգամ մը այս գրքին վրայ:

Ըստ յունական դիցաբանութեան, Մոմոս, զոր ծնաւ Գիշերը, կ'անձնաւորէր ծաղրն ու քննադատութիւնը: Ոչ մէկ գործ ունէր, իր ժամանակը կ'անցընէր քննադատելով ուրիշին աշխատանքը: Եւ ոչ մէկուն աշխատանքին կը հաւնէր: Օրինակի համար, քննադատելու առեն ցուլը, կ'ըսէր թէ լաւ կ'ըլլար եղջիւրները աւելի մօտեցնել աչքերուն: Կամ խօսելով մարդուն մասին, կ'ըսէր թէ լաւ կ'ըլլար փոքրիկ պատուհան մը դնել սիրտին վրայ, տեսնելու համար մտածումները: Օր մը իրեն ներկայացուցուեցաւ աստուածուհին Աստղիկ՝ իր անքննադատելի գեղեցկութեանը մէջ: Ալ ըսելիք չգտաւ, մուճակներուն չհաւնեցաւ: Ի վերջոյ մեռաւ իր նախանձին ու սրտմտութեան պատճառով:

Որքա՜ն նման հակաճառողներ նաեւ մեր մէջ: Ռամկավար մը դրէք Դաշնակցականի մը կողքին, ձգեցէք որ խօսին,— եւ ահա մածունն ալ սեւ կ'ըլլայ, արեւն ալ հիւսիսէն կը ծագի:

Տօքթ. Շավլինի մանրազննին կ'ուսումնասիրէ հակաճառութեան ոգիին առաւելութիւններն ու անպատեհութիւնները, անոր արտայայտութիւնները արուեստներու, գրականութեան, վաճառականութեան, քաղաքականութեան, դպրոցներու, դատավարութեանց մէջ: Կ'ուսումնասիրէ զայն՝ համաձայն բնախօսական պատճառներու,— այսպէս պնդութիւնը հակաճառութեան կը մղէ ենթակաները, ահա թէ ինչու կօշկակարներուն մեծամասնութիւնը կը սիրեն հակաճառել, կամ հոգեւին կը նուիրուին յեղափոխական եւ անիշխանական շարժումներու, (բազմաթիւ յեղափոխականներ արհեստով կօշկակար են): Դաշտանի դադարման շրջանն ալ հակաճառութեան կը մղէ կիները, ինչպէս արբունքի շրջանը՝ մանչ կամ աղջիկ: Ստամոքսի, լեարդի հիւանդութիւնները, վեներական ախտերը, ծերութիւնը հակաճառութեան մղիչ ազդակներ են: Կնոջ արգանդը հակաճառութեան օջախն է միշտ: Վերջապէս հակաճառութեան ենթականեր են «չհասկցուածները», «վրիպածները», քաղաքական հակառակորդները, եւ անոնք որ քանի մը անգամ տապալած են նախարարական աթոռի մը վրայէն:

Ի՞նչպէս դարմանել այս ախտը: Ատիկա պէտք է սկսիլ դպրոցէն, նկարագրի կազմութեան առաջին շրջանէն: Բայց ըսենք միայն սա թէ, հակաճառութեան ախտով վարակուած երիտասարդի մը հետ խօսած ատեն, աշխատեցէք դուշակել թէ ի՛նչ «քար» պիտի հանէ եւ նախապէս ձեր վրայ առէք այդ «քարը»: Հակաճառողը կը յուսահատի եւ զինաթափ կ'ըլլայ:

Այսպէս, երբ հակաճառողը կը յարձակի ձեր վրայ եւ գիտէք թէ «ստախօս» պիտի ըսէ ձեզի, իրմէ առաջ յայտարարեցէք թէ «ստախօս» էք,— ընդդիմադիրը պիտի ստիպուի, այն ատեն, ըսել թէ ստախօս չէք:

ՆՇԽԱՐ ՄԸ ԻՆՏՐԱՅԷՆ

—.—

Պոլսոյ հայ երաժիշտներէն Ս. Բաբելեան եղանակ մը յօրինած է մեր միթիք բանաստեղծներէն Ինտրայի անտիպ մէկ ոտանաւորին, որ ահա.

ԳԵՏԸ

Հեռուէն Տաւրոսի
Ալեւոր լերանց
Խորքէն անթափանց
Գետը կը հոսի լեռներու սրտին:

Գիտէ յոյզն անբաւ
Անոնց որ կանխաւ
Կոհակներ էին,
Ջայնն իր ջուրերուն,
Սարսուռն հզօր լերանց իղձն է զոր
Կը տանի ծովուն,
Անշարժ դարաւոր
Լեռնակոյտերու թռչելու, ծփալու,
Կարօտն է բոլոր,
Զոր յաւէտ Սիհուն,
Կ'երթայ տանելու,
Լեռներէն հեռու,
Մշտառոյգ ծովուն:

Ո՞ր շրջանին է գրած, յայտնի չէ: Եթէ իր կեանքին վերջին օրերու մէկ յիշատակն է այս, կը բացատրուի ոչ միայն մթութիւնը, այլեւ անյօդ շարահիւսութիւնը:

«Մշակոյթի Կիրակի»ն Ֆիլիպէի մէջ

—.—

ՖԻԼԻՊԷ, 29 յունուար (Յառաջ).— Հայ Բարեգ. Ընդհ. Միութեան տեղւոյս մասնաճիւղը գործակցութեամբ մշակութային եւ մարզական միութիւններու, այսօր տօնեց «Մշակոյթի Կիրակի»ն, կէս օրէ վերջ, «Թըրաքիական Եունաք»ի սրահին մէջ: Խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր ընդարձակ սրահը: Պ. Պ. Փերտահճեան, իբրեւ նախագահ, բացատրեց միութեան ըստեղծման պարագաները եւ կատարած դերը: Վ. Մանուէլեան Գեղարուեստասիրաց Միութեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Աղասեանի, նուագեց Մոցարտի Titus Ouvertureը եւ Պէթհովէնի 9րդ սէնֆոնիք վերջաւորութիւնը: Հ. Մ. Ը. Մ.ի «կայտ»երը գեղեցիկ «պալէթ» մը ըրին, իսկ մարզիկները բուրգեր կազմեցին: «Շանթ»ի մարզիկները՝ «Քաղաչօք» եւ «Նաւաստիներու պարը»: Փոքրիկն Անժէլ Նալպանտեան մեներգեց ու Օր. Ն. Ժամագործեան արտասանութիւն մը ըրաւ: Բոլորն ալ յաջող էին ու բուռն կերպով ծափահարուեցան: Բանախօսեց Պ. Գէորգ Մեսրոպ: Վեր առաւ Միութեան գլխաւոր սկզբունքը, «կտակ մը միայն իր նպատակին յատկացնել»: Ու այդ սկզբունքին հետեւանքը նկատեց Միութեան շուրջ եղած քննադատութիւնները: Թուեց միութեան ըրած օժանդակութիւնները եւ ըսաւ թէ ժողովուրդը քիչ կուտայ, բայց միշտ շատ կը պահանջէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

11 մախանենգներ կ'ախտուին

—.—

Մանուար ատեանը վերջացուց դատավարութիւնը շաքարի մաքսանենգութեան մը: Ամբաստանեալներէն նաւապետ Հասան, Իսթանքէօյ կղզիէն 40 պարկ շաքար եւ սուրճ բերած է Պուարում եւ հոն ձերբակալուած է: Իպրահիմ Նայիլ Իսթանքէօյի հետ հաղորդակցած եւ մաքսանենգուած ապրանքները պատրաստած է: Ալի Սալիհ եւ Մեհմետ, ուրիշ նաւակով մը այս ապրանքներուն մէկ մասը փոխադրած են: Իսկ Հասան մաքսանենգութեան մղած է այս անձերը:

Դատարանը բոլորն ալ մէկուկէսական տարուան բանտարկութեան եւ զանազան վայրեր աքսորելու դատապարտեց: Միեւնոյն ատեն անոնց նաւակները պիտի գրաւուին եւ 478 ոսկի ալ մաքսատուրք պիտի առնուի իրենցմէ:

Ասկէ զատ, դատարանը մէկական տարի բանտարկութեան, աքսորի եւ հինգ հազար ոսկի տուգանքի դատապարտեց եօթը ուրիշ անձեր, որոնք սիկարի թուղթ փախցուցած եւ Տէնիզլիի մէջ ձերբակալուած էին:

ԹՈՊԻ. — Ո՛չ, անհման քիթդ էր, տասնկ ըսիր քիչ առաջ:

ՔԻՔԻ. — Քիթս ալ անհման է, ըստամոքսս ալ: Իմ ստամոքսս կը մարսէ ձուկին փուշերը, հաւին տափիկները:

ԹՈՊԻ. — Անօթի եմ: Ի՞նչ պիտի ուտենք այս իրիկուն:

ՔԻՔԻ. — Հաւ տեսայ: Ապուշի պէս պոռաց կանչեց, յետոյ իր կարմիր արիւնը հոսեցուց խոհանոցին մէջ: Կատու մը միզած ըլլար, այդքան աղտոտ չպիտի ըլլար գետինը, ոչ իսկ եթէ շուն մը միզած ըլլար: Այսուհանդերձ սպասուհին կրակը խօթեց զայն: Թող երթայ հասկնայ ապուշը: Ես ալ արիւնը լզեցի քիչ մը:

ԹՈՊԻ. — Հա՛ւ, շրթներս կը դողան եւ կը թրջին: Ուրեմն այս իրիկուն տիրուհին պիտի ըսէ ինծի. «Ու–կո՛ր, Թոպի, ու–կո՛ր»: Եւ ինծի պիտի նետէ ողնայարը:

ՔԻՔԻ. — Ի՞նչ դէշ կ'արտասանես, տիրուհին «ու–կոր» չըսեր, այլ «ու – կրեկ»:

ԹՈՊԻ. — Խնդրեմ, ճիշդ ու ճիշդ «ու–կո՛ր» կ'ըսէ:

ՔԻՔԻ. — Պարոնը աւելի լաւ կը խօսի: (Քովնտի կը կախէ ականջները եւ ձուկի փուշի պէս կը ցցէ կռնակի մազերը):

ԹՈՊԻ. — Վայրկեաններ կան, երբ չեմ կրնար ճանչնալ քեզ: Խաղաղ կը խօսինք, յանկարծ խուլ խուլ կ'ըլլայ կոնակդ, վրձինի պէս: Բարեկամաբար կը խաղանք, եւ եւեէդ գգուական հաչիւններ կ'արձակեմ, առա՛ կ'ընեմ խնդացնելու համար, բայց յանկարծ, չես գիտեր ինչո՛ւ, վայրի անասուն կը դառնաս, վրաս կը ժայթքես շունչդ որ կը մխայ, եւ կը յարձակիս վրաս՝ կարծես անծանօթ շուն մը ըլլայի: Աստ չար նկարագիր չե՞ս ըսեր միթէ:

ՔԻՔԻ (խորհրդաւոր, աչքերը կիսախուփ). — Ամենեւին: Այլ պարզապէս նկարագիր: Կատուի նկարագիր: Ջղագրգռութեանս այդ պահերուն է, որ կը զգամ այն սարկական վիճակը, որուն դատապարտած են մեզ, կատուներս: Կ'երեւակայեմ այն շրջանը, երբ քուրմերը, վուշէ երկար պատմուճաններ հագած, կը խօսէին մեզի՝ խոնարհելով, ու կ'աշխատէին հասկնալ մոգական մեր լեզուն: Գիտցի՛ր, շո՛ւն, որ մենք փոխուած չենք: Թերեւս օրեր կ'ըլլան, երբ աւելի եւս կը նմանիմ ես ինծի, երբ ամէն բան կը վիրաւորէ զիս, կոշտ խնդուք մը, դրան ճռնչիւն մը, քու հոտդ, ինծի հպելու անըմբռնելի յանդգնութիւնդ, շուրջս վազելդ...

ԹՈՊԻ (մեկուսի). — Տագնապի մէջ է, սկսա՛ւ:

ՔԻՔԻ (դողալով). — Կը լսե՞ս:

ԹՈՊԻ. — Հա՞, լսեցի, խոհանոցին դուռն է: Ահա ճաշասրահին դուռն ալ... դանակներուն դարակն է որ կը բանան: Վերջապէ՛ս, վերջա...ա՛ (կը յօրանջէ): Ալ չեմ կրնար դիմանալ: Բայց ո՞ւր է տիրուհին:

ՔԻՔԻ (հեգնական). — Գնա գտիր:

ԹՈՊԻ. — Պարոնն ալ չկայ: Ընդհանրապէս ան է որ անհամբեր կը հարցնէ. «Ո՞ւր է տիկինը»: (Կը պրկէ թաթերը, նախ առջեւի թաթերը): Փորս ներս քաշուեցաւ անօթութենէն: Ալ հիմա կը ճաշենք: Հոտը կ'առնե՞ս անուշ ծուխին, որ դրան տակէն կուգայ ներս: Ա՛լ խաղանք քիչ մը:

ՔԻՔԻ. — Ո՛չ:

ԹՈՊԻ. — Վազէ, եւեէդ վազեմ՝ առանց քեզի հպելու:

ՔԻՔԻ. — Ո՛չ:

ԹՈՊԻ. — Ինչո՞ւ:

ՔԻՔԻ. — Փափաք չունիմ:

ԹՈՊԻ. — Ա՛խ, շատ տաղտկացուցիչ ես դուն: Նայէ՛, կը ցատկեմ, փոքրիկ ձիի պէս կ'ընեմ, պոչս բռնելու կ'աշխատիմ, կը դառնամ, կը դառնամ, օ՛, խելքս կը պտըտի, սենեակը կը հրջի կարծես, ո՛չ, անցաւ:

ՔԻՔԻ. — Ի՞նչ անտանելի արարած ես դուն:

ԹՈՊԻ. — Դո՛ւն ես անտանելին: Զգո՛յշ, վրադ պիտի յարձակիմ, ինչպէս տիրուհին, որ երբ ուրախ է, կ'ըսէ. «Հապո՛ն, կատո՛ւ»:

ՔԻՔԻ (առանց տեղէն շարժելու, Թոպիի դէմքին դէմ կը բռնէ մէկ ճանկը, որ փշոտ ծաղիկի մը կը նմանի սեւով կարմիր). — Եթէ համարձակի՛ս...

ԹՈՊԻ (խենդի պէս). — Այո՛, կը համարձակիմ: Ուա՛, ուա՛, հապո՛ն, կատո՛ւ, հապո՛ն...

ՔԻՔԻ (զայրացած, իր շունչը կը ժայթքէ Թոպիի երեսին, յետոյ կ'ոստնու եւ կը կախուի սեղանին գորգէն, որ սահելով գետին կը տապալէ գիրք ու լամբար: Սարսափ եւ լռութիւն: Երկու անասունները, թիկնաթոռի մը տակ կծկտած, կը սպասեն իրենց պատիժին):

ՊԱՐՈՆԸ (աշխատանոցէն դուրս կ'ելլէ՝ գրչակոթը շրթներուն մէջ). — Գետնին տակը անցնի: Ի՞նչ պատահեցաւ նորէն: Ո՞ւր է տիկինը: Աս ալ տո՞ւն է, երբեք ժամանակով ճաշ մը ըրած չենք, (եւայլն, եւայլն):

(Երկու յանցաւորները գիտեն որ վնաս չի գար նման բարկացոտ կանչեւէ, ու հողաթափի պէս տափակցած՝ իրարու կը նային: Պարտէզին դուռը կը բացուի եւ ներս կը մտնէ տիկինը: Կողովը լեցուն է սալորով, ձեռքերը շաղարոտած, մազերը աչքերուն վրայ: Կը դիտէ տեսարանը եւ շրթները կը խածնէ):

ՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Նորէ՛ն կռուեր են: Աստուած իմ, ի՛նչ անտանելի անասուններ են ասոնք: Դրացիներն պիտի տամ, պիտի ծախեմ, պիտի սպաննեմ...

(Երկու յանցաւորները, չափազանցեալ ստրկութեամբ մը, կը սողան դէպ ի տիկինը ու կը խօսին):

ՔԻՔԻ. — Վա՜յ... վա՜յ, ա՛յ, եկա՛ր, եկա՛ր ինչո՞ւ ուշացար: Թոպին էր, որ յարձակեցաւ: Ան էր, որ կոտրեց բոլորը: Կարծեմ անօթութենէն կորսնցուց ինքզինքը, ի՞նչ անուշ հոտ կուգայ վրայէդ, մարգագետինի եւ վերջալոյսի հոտ է այս: Ծաթրինի վրա՞յ նստեր էիր: Եկո՛ւր, ըսէ պարոնին, որ գլխ ուսին վրայ բարձրացնէ եւ տանի միւսին մօտ: Միսը լաւ եփուած ըլլայ: Հիմա պիտի ջարդես հաւը, չէ՞: Խորոված մաշկը ինծի ձգէ, հա՞: Եթէ չնեղանաս, գգալի պէս թաթիկս կ'երկնցնեմ մինչեւ պնակ՝ քաշելու համար ամէնէն համով կտորիկը: Եւ թող որ բերնիս տանիմ մարդու ձեւով, ինչպէս զի խնդաք...

ԹՈՊԻ. — Ո՛ւյ, ո՛ւյ, եկար, վերջապէս եկար: Կը ձանձրանամ, երբ մինակ կը մնամ: Դուն զիս վռնտեցիր, ալ չես սիրեր զիս: Լամբարը ինքնիրմով էր որ ինկաւ: Եկուր, ես անօթի եմ: Բայց յօժար եմ բան մը չուտելու, եթէ ուզես զիս տանիլ ամէն կողմ, նոյն իսկ վերջալոյսը դիտելու, թէեւ շատ կը տխրիմ այդ պահուն: Ես քեզի պիտի հետեւիմ, երջանիկ, իմ սիրահար քիթս քու կարճ քղանցքիդ...

ԲՈԼԷԹ

ԾԱՆՕԹ. — Այս հատուածը մէկն է այն խոր տրամախօսութիւններէն, զորս գրի առած է Քոլէթ, մէկը Ֆրանսական արդի վիպագրութեան ամէնէն կենդանի եւ բաբախուն գրողներէն: Իր դպրոցով զգայապաշտ է Քոլէթ, կը գրէ իր բոլոր զգայարանքներով եւ միայն զգայնութեանց գինովութեան կարօտով: Իր մէջ զարգացած են մասնաւորաբար այն զգայութիւնները, որ կ'աւելցնեն կնոջ հրապոյրը: Արդարեւ կինն է ան, որ կը հրապուրէ քեզ արտայայտութեան ինքնատիպ ձեւով մը, ողջ պատկերներ եւ թռչկոտուն նախադասութիւններ: Ահա թէ ինչո՛ւ շատեր թեթեւսոլ ու հպանցիկ կը համարեն իր գրականութիւնը, առանց խորքի, տեսակ մը papillotage, մինչդեռ ֆրանսական այս ձեւը խորունկ է թափանցիկ ջուրերու պէս, այդ է պատճառը, որ կը մեղադրուի թէ խորունկ չէ: Ահա պարզ տրամախօսութիւն մը, որ ի՛նչ լաւ կուտայ կենդանիներու նկարագիրը: Պատահաբար գրագէտ դարձաւ ան,— թռչուն մը, որ մոլորած ինկած է սենեակէ մը ներս: Բայց անիկա դեռ կը պահէ շաղփաղփելու իր սովորութիւնը:

Ծնած է 1873ին: Ամուսնացաւ հարուստ եւ ծանօթ գրագէտի մը հետ, Վիլլի, որ մեռաւ անցեալ տարիներուն թշուառ եւ անծանօթ: Ամուսնալուծուեցաւ շուտով: Իր գործերէն են La retraite sentimentale, L'envers du music-hall, Chéri, Les Vrilles de la vigne, եւն.:

ԿԱՆՏԻ ՊԻՏԻ ՎԵՐՍԿՍԻ ՀԱՑԱԴՈՒԼԻ

Կանտի յայտարարեց․ — « Փոխ – Արքայի որոշումը կը նշանակէ թէ՝ հացադուլիս պայմանները առնչութիւն ունին ոչ միայն Կիւրիւվանուրի շրջանին, այլ բոլոր Հնդկաստանի հետ» ։

Մահաթման ներկայիս չի կրնար ըսել թէ՝ երբ պիտի սկսի եւ որքան պիտի տեւէ իր հացադուլը, «հացադուլս կառավարութեան դժուարութիւն պատճառելու համար չէ, այլ բարենորոգիչները մտահոգելու համար որովհետեւ մարդկային ինքնութիւնը միշտ վարանող է եւ պէտք է զայն մղել՝ աշխատանքի մէջ դնելու համար ։

Պ․ ՓՈՆՍՕ ՀՈՂ ԿԸ ԳՆԷ

Շրջող լուրի մը համաձայն, Պ․ Փոնսօ հող գնած է Շթորայի մէջ, Մասապքի պանդոկին դիմացը, ամառանոց մը կառուցանել տալու համար ։

Այս լուրը անհաւանական չի թուիր, տրուած ըլլալով որ Բ․ Քոմիսէրը խիստ հաւնած է այդ սիրուն շրջանները ։

Յ․ Հ․ Դ․

Փարիզ եւ շրջակաները

ՀՐԱՋԴԱՆ խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի «Քրիստափոր», «Ռոստոմ» եւ «Ապառաժ» խումբերու ընկերները այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՁՈՒԼԼԻԲԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը հանդէպ Թուրքիոյ»։

Ջեկոյց կոմիտէի կողմէ գաղութիս ազգային խնդիրներու շուրջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ․ Յ․ Դ․ Պատ․ Միութեան ընդհ․ ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին գրադարանին մէջ, 49, բիւ Նասիոնալ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ․ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ․ Յ․ Դ․ Տան մէջ։ Կը դասախօսէ ընկեր Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՍԷՆԹ – ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Ընկեր Կարօ» խումբի դասախօսական ժողովը այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պար Թէրմինիւսի մէջ։ Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի ընկերական ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին սովորական ճաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Ցուանաւաց Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ Ք. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Mac-Mahonի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon (Métro: Etoile)

11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ **9.30**էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Jazz Puzarro, Attraction, Bar-Américain

ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ, 26, rue Troyon, Sèvres

կը խօսի Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայկական դրամները լուսապատկերով ցուցադրուած։

Նուագ եւ արտասանութիւն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին երիցուհի Տէվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէվլէթեան, Պ. Պ. Խաչիկ, Աւետիս և Օր. Էրմոնիկ Տէվլէթեան, Պ. Սարգիս Տէվլէթեան եւ պարագաները իրենց սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Փարիզի Հայոց Եկեղեցիի Հոգաբարձութեան որ ամէն ջանք չխնայեց արժանավայել յուղարկաւորութիւն մը կատարելու։ Շնորհակալութիւններ նաեւ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպիսկոպոսին, քահանայից Դպրաց և Դասուն, ինչպէս նաեւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ եւ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին

ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ՏԷՎԼԷԹԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Փարիզ, 5 փետր. 933

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԹԷՔԷՐՃԵԱՆ եւ պարագաները իրենց սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին, իրենց զաւկին՝ ՕՐ. ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷՐՃԵԱՆի մահուան առթիւ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, Պար տը Փըթի Փուսէի մէջ։ Ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ՎԻԷՆԻ Կէժէրէկի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Փետր. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց - Ակումբին մէջ։

Կը խնդրուի Լոռէթի, Տէսինի եւ Սէն Մօրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին։ Կարեւոր օրակարգ։ Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւայլն։

Վ․ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (ձախ եզգան)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

7 Février 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2106

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՒ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Պատերազմը տակնուվրայ էր ըրած ընկերվարական կուսակցութիւնները: Ազգային տուչքումները, հայրենասիրական ձգտումները, համոզումները եւ ըմբռնումները անդունդ մը բացուած էր:

Բ. Միջազգայնականը կորսնցուցած էր իր հմայքը եւ դարձած միմիայն տեսական եւ բառոյական անզօր հաւաքականութիւն մը: Երբեմնի հրաշագործ տապանակ ուխտին փշրուած ու փոշոտուած էր: Ընկերվարականները ազատ համարձակ կը մասնակցէին օրուան ազգային կառավարութիւններուն:

Դժգոհներն ու աղանդաւորները մեծ դժուարութեամբ, երբեմն ծպտուած ու առանց անցագրի, անցան սահմանը եւ յաջորդաբար գումարեցին Ցիմմերվալտի (1915 սեպտ.), Քէնթալի (1916 ապրիլ) եւ Ստոքհոլմի (1917 սեպտ.) խորհրդաժողովները եւ աւելի քան խառնաշփոթ կացութիւն մը ստեղծեցին յեղափոխական – ընկերվարական ճակատին վրայ:

Յեղափոխական աղանդաւոր տարրալոյծ թեւերը միացնելու համար 1919 փետր.ի սկիզբները գումարուեցաւ Պեռնի խորհրդաժողովը, որ դարձեալ մեծ արդիւնքներ չի տուաւ եւ վիճաբանութիւնները փոխադրուեցան ամուլ գետնի մը վրայ:

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը աւելի ծանր հարուածներ ստացաւ յետագային, երբ 1920ի առեններ, Թուռի խորհրդաժողովին մէջ երբ երկուքի բաժնուեցաւ՝ ընկերվարականներ եւ համայնավարականներ: Ի զուր անցան Սամպայի եւ Պլումի ջանքերը, յուզիչ կոչերն ու ճառերը: Կուսակցութիւնը երկու թեւի բաժնուեցաւ, մէկը միւսին գլխովին հակադիր ու թշնամի: Երկար տարիներու եղբայրական կենակցութիւնն ու բարեկամութիւնը, վերածուեցաւ երկար տարիներու թշնամութեան: Ընկերվարականներու թեւը պարտուած ու ջլատուած հազիւ 40 — 50 հազար հետեւորդներ ունէր: Մեծամասնութիւնը գացած էր աղանդաւորներու եւ Մոսկուայի ֆրանսական ներկայացուցիչներու ետեւէն:

Ռուսական համաշխարհային յեղափոխութեան գրաւիչ բառամթերքը հասած էր մինչեւ Ֆրանսա պառակտելու համար բանուորական միացեալ ուժը:

Սակայն ղեկավարները որ երկար տարիներու պայքարներուն մէջ թրծուած էին, չվհատեցան եւ շարունակեցին անվարան իրենց կուսակցութեան վերակազմութեան գործը:

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը տարաբախտաբար իր պատմութեան ընթացքին այդպիսի ցնցումներ ու ճեղքեր շատ էր ունեցեր: Իր ծոցին մէջ, բանուորական քուէներու ուժով, շատեր հասունցեր եւ յետագային լքեր էին իրենց կուսակցութիւնը շլացած կառավարական բարձր աթոռներէն: Բազմաթիւ՝ ազգային ու միջազգային, ականաւոր դէմքեր է տուած այս կուսակցութիւնը եւ կուտայ տակաւին: Թուենք քանի մը անուններ միայն, Միլլրան, Պրիան, Վիվիանի եւ Փոլ Պոնքուռ: Տեսակ մը մարդակերտ կուսակցութիւն է դարձած:

Հազիւ տասնամեակ մը անցաւ իր գլխուն վրայէն, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը, շնորհիւ իր ձեռնհաս ղեկավարներու շրջահայեացութեան, այսօր կանգնած է արդէն, իշխանութեան սեմին առջեւ: Խորհրդարանական կարեւոր մեծամասնութիւն մը ունի այսօր, մօտ 130 հոգի, որ ծանր կը կշռէ երկրի քաղաքական նժարին մէջ:

Մտավախութիւն մը կայ անոնց մէջ իշխանութեան մասնակցելու վերաբերեալ: Մտավախութիւն մը, որ 1926էն ի վեր կը փոթորկէ կուսակցութեան ներքին կեանքը: Մասնակցիլ, թէ ո՛չ: Մասնակցութեան կողմնակից ուժեղ հոսանք մը կայ, Ռընոտէլի, Մառքէի, Քոմփէր – Մօռէլի, Կրիմպախի եւ ուրիշներու ղեկավարութեամբ, որ տարուէ տարի կ'աճի ու կը հասուննայ քաղաքական դէպքերու բերումով: Մասնակցութիւն ո՛չ թէ մասնակցութեան համար, այլ մասնակցութիւն ծրագրային որոշ բարենորոգումներ մտցնելու համար: Տալատիէի առաջարկն ու ընկերվարական խորհրդարանական հատուածի համաձայնութիւնը, որ ձախողեցաւ, թեւաւորած էր այս հոսանքի ներկայացուցիչները: Ընդդիմադիր հոսանքը Պլումի, Ֆօռի, Լըպայի ղեկավարութեամբ, որ մեծամասնութիւն կը կազմէր, կը մերժէր գործակցիլ արմատականներուն հետ, պատճառաբանելով որ անոնք դրամատիրութեան դէմ պայքար չեն յայտարարեր եւ մեր կուսակցութիւնը ծանր եւ աւելորդ փորձութեան կը մատնուի:

Ազգային Խորհուրդը, որ գումարուեցաւ կիրակի օր, դարձեալ ծեծեց նոյն խնդիրը եւ ձայներու ճնշող մեծամասնութեամբ դէմ արտայայտուեցաւ:

Անտարակոյս, քաղաքական իրադարձութիւնները վճռական դեր պիտի խաղան այս երկու հոսանքներու մտայնութիւնը բիւրեղացման ենթարկելու եւ ճշդելու կուսակցութեան վերջնական դիրքը:

Փաստ է, որ ընկերվարութիւնն այլ եւս տեսական եւ վարպետական մտամարզանք չէ: Ան շատոնց իջած է գործնական կեանքի մէջ վճռական դեր խաղալու: Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ ընկերվարական քոյր կազմակերպութիւններու ծանր փորձերը խիստ հրահանգիչ են: Այսօր, ճգնաժամային օրեր կ'ապրի գերման սոց. դեմոկրատիան: Ջլատուած է անգլիական Լէյպուր փարթին: Ի հեճուկս, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը օրէ օր կ'աճի ու կը ծաւալուի:

Վաղ թէ անագան, ստիպուած է մասնակցելու իշխանութեան: Իշխանութեան մէջ եւ իշխանութեան միջոցով կարելի է միայն, բան մը փոխել, փոխանակ յաւիտենապէս ընդդիմադիր մնալու:

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ

Գերմանիոյ 16,000 դերասաններէն 9,000ը անգործ են կը գրէ *Թայմզ*:

Անգործներու թիւէն աւելի զիս կը հետաքրքրէ ընդհանուր համրանքը: Ուրեմն 65 միլիոննոց ժողովուրդ մը ունի միայն 16,000 մարդ՝ նուիրուած թատերական արուեստին, այսինքն 4062 Գերմանացիներէն միայն *մէկ հատը* դերասան է:

×

Համաձայն գաղտնի վիճակագրութեան մը մենք՝ երեք միլիոննոց ազգ մը ունինք առ նուազն 160,000 դերասան՝ բաժնուած այսպէս. —

Առաջին — Իրական դերասաններ, այսինքն անոնք որ ուխտ ըրած են թատրոն ներկայացնել անօթի մնալու համար:

Երկրորդ — Մեր շարք մը *պարկեշտ*, *պատուաւոր* ու *ազգասէր* վաճառականները որոնք կրնան օրական հազար տեսակ *օյինբազութիւն* ընել՝ յաճախորդէն քանի մը ոսկի աւելի *փրցնելու* համար:

Երրորդ — Մէկ մասը մեր կղերականներուն որոնք, պէտք է խոստովանիլ աւելի տաղանդ ունին քան… Շահխաթունիները, Փափազեանները, Աբէլեանները…

Չէ՞ք հաւատար:

×

Բաւական հարուստ վաճառական մը մեռաւ մեր գաղութին մէջ ասկէ քանի մը տարի առաջ. ծանօթ էր միայն տեղացի հայութեան:

Յուղարկաւորութենէն 5—10 վայրկեան առաջ բարեւեցի եպիսկոպոս մը որ յատկապէս հրաւիրուած էր ուրիշ գաղութէ մը — հայ հարուստը արքայութիւն երթալու համար պէտք ունի պարզապէս եպիսկոպոսի մը բարեխօսութեան. աղքատին համար կարողիկոսն ալ անօգուտ է. անոր ծնած օրէն յայտնի է թէ ուր պիտի երթայ…

Եպիսկոպոսը հարցուց քանի մը տեղեկութիւններ մեռնողին մասին — անունը, գործը, ո՞վ էր, ի՞նչ էր, ի՞նչ տեսակ մարդ էր: Չորս բառով գոհացուցի զինքը:

Կէս ժամ վերջ Սրբազանը խօսեցաւ հետեւեալ դամբանականը.

— Ի՜նչ դժբախտ մահ, ի՜նչ աղէտ. այս պատուական մարդը որ գիտցաւ հաշտեցնել կրօնքը վաճառականութեան հետ, որ կրցաւ ըմբռնել Գեղեցիկը եւ գնահատել Բարին ու Ճշմարիտը, որ սիրեց ազգը իր անձին պէս, որ ընդունակ էր հսկայ զոհողութեանց որ եղաւ ընտանիքի սքանչելի հայր մը ու բարի ամուսին մը, չկայ այլ եւս… հոգիի ի՜նչ մեծութիւն, զգացումներու ի՜նչ ազնուութիւն եւ ի՜նչ խորախորհուրդ իմաստութիւն… Ամբողջ հայ ազգը կ'ողբայ քեզ, ո՜վ պատուական էակ որ հող էիր եւ ի հող դարձար…

×

Հաւատացի՞ք:

ԺԻՐԱՅՐ

ՄԱՍԵՀ ՄԱՍԵՀԵԱՆԻ ԿՏԱԿԸ

Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը Պ. Մասեհ Մասեհեանի, որ հանրածանօթ առեւտրական մը եղած է, երեսուն տարի հաստատուած Մանչէսթըր եւ տարիներէ ի վեր Մեծ Կղզի կ'ապրէր, ութսունամեայ խոր ծերութեան մէջ: Իր առեւտրական կեդրոնը եղած է Մանչէսթըր ու գլխաւորաբար գործած է Սելանիկի հետ: Սելանիկցի բոլոր թուրք կարեւոր վաճառականները գործառնութիւն ունեցած են իրեն հետ:

Հանգուցեալը Մանչէսթըրի եկեղեցիին կտակած է նոյն քաղաքը գտնուող իր երկու մեծ կալուածները, յետ մահու, իսկ, կը լսենք որ իր հարստութենէն կարեւոր գումար մը բաժին հանած է Պոլսոյ ազգ. բարենպատակ հաստատութեանց:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հայ ընտանիքներ խոտ կ'ուտեն Սուրիոյ մէջ

Անօթութեան տագնապը իր գագաթնակէտին հասած է Հիւսիսային Սուրիոյ եւ Ճէզիրէի շրջաններուն մէջ: Ամբողջ հօտերն ու արջառները փճանալէ վերջ, Պէտէվիները սկսած են յառաջանալ դէպ ի կեդրոն քաղաքներ: Մօտերս, Պէտէվիներու հսկայ կարաւան մը կը սպասուի Հալէպ: Անոնք իրենց հանդիպած գիւղերն ու քաղաքները կը կողոպտեն անօթութեան պատճառաւ:

Ճարապլուսէն ստացուած բայց չստուգուած տեղեկութեան մը համաձայն, անօթիներ յարձակում գործած են փուռերուն եւ նպարավաճառներուն վրայ եւ թալանի տուած: Ոստիկանութիւնը միջամտելով, ընդհարում մը տեղի ունեցած է անօթիներու ոստիկաններու միջեւ, որու ընթացքին վիրաւորուողներ եղած են:

Հալէպէն եկողներ շատ ողբերգական կը ներկայացնեն նաեւ Հալէպի Հիւղաւաններու կեանքը: Մէկ կողմէն գործազրկութիւնը եւ միւս կողմէն ալ ցուրտը կը կրկնապատկեն թշուառութիւնը: Բազմաթիւ հայ ընտանիքներ, շաբաթներէ ի վեր խոտերով կ'ապրին. կիներ ու աղջիկներ դաշտերը կ'երթան եւ խոտ կը հաւաքեն խաշելով ուտելու համար: Հոն ալ դիմումներ կը կատարուին ազգային իշխանութեանց եւ դարման կը խնդրուի օրէ օր տարածուող թշուառութեանց համար:

Պերլինի մէջ Հիթլերականներու մեծ ցոյց մը

Հակառակ վատ եղանակին եւ թափուող անձրեւին, Հիթլերականները մեծ ցոյց մը կազմակերպած էին Լիւսթկարտէնի մէջ:

Անցեալ երկուշաբթի, Հիթլէրի վարչապետութեան օրը, ժողովրդական խանդավառութեան առեն, սպաննուած էր ազգայնական Մայկովսքի եւ ոստիկան մը: Հիթլերականները առիթէն օգտուելով, անոնց թաղման ցուցական կերպարանք տուած էին:

Կէս օրէն առաջ արդէն, խուռն բազմութիւն մը Լիւսթկարտէնի ընդարձակ հրապարակը բռնած էր: Ամէնքը սրտատրոփ կը սպասէին հիթլերական զօրամասերուն եւ Պողպատէ Սաղաւարտակիրներուն: Եւ ահա զօրամասերը: Դրօշակներով ու նուագով, գունդագունդ եկան եւ բռնեցին իրենց սահմանուած տեղերը: Եկաւ եւ Հիթլէրը, գահաժառանգ իշխանին եւ Փրուսիոյ Օկիւստ Վիլհէլմ իշխանի ընկերակցութեամբ: Ցուցարարները անդադար «կեցցէ՛ Հիթլէր» կը պոռային: Հոն էին իր շքախումբի բոլոր անդամները Կէօպէլս, Կէօրինկ եւ ուրիշներ:

Ժամը մէկուկէսին կը բացուին տաճարին դուռները, ուր զետեղուած էին երկու սպաննուածներու դագաղները ծածկուած սեւ շղարշով, ծաղիկներով ու դրօշակներով: Դագաղներէն մէկը ոստիկանները, իսկ միւսը Նազիները բռնած կը տեղաւորեն մահակառքերուն մէջ: Եկեղեցիի զանգակները կը սկսին ղօղանջել: Զօրամասերը բարեւի կը կենան եւ երկու օդանաւեր վերէն ծաղիկներ կը նետեն:

Հեծեալ եւ հետեւակ զօրամասերը շարքի են կեցած: Յուղարկաւորները կը շարժուին: Պերլինի փողոցները լեցուած են: Խուռն բազմութիւն մը կը հետեւի դագաղին: Զինուորական նուագն ու եկեղեցիի զանգակներու ղօղանջը ցոյցը կը դարձնէր ազդու եւ տխուր:

Ժողովուրդը դիակառքերուն հետեւեցաւ մինչեւ գերեզմանատուն:

Ֆրանսայի ընկերվարականներու Ազգ. Խորհուրդը

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը կիրակի օր, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ, գումարեց իր արտակարգ ազգային խորհուրդի նիստը, վերաքննելու համար քաղաքական ներկայ կացութիւնը եւ կառավարութեան մասնակցութեան հարցը:

Ազգային խորհուրդը միաժամանակ ճշդեց իր Քոնկրէի գումարման ժամանակը: Սէվէրաքի ներկայացուցած բանաձեւը ընդունուեցաւ 2636 ձայնով, ընդդէմ 1070ի: Մասնակցութեան խնդիրը դարձեալ մերժուեցաւ:

Ճափոնական մօտալուտ յարձակում մը

Ժընեւի մէջ, 19ներու խորհուրդը, նախագահութեամբ պելճիքացի Պուռկէնի, մանրամասնօրէն քննեց չինեւ-ճափոնական վէճը եւ ճափոնական պատուիրակութեան բացատրութիւնն անբաւարար գտաւ: Խորհուրդի բոլոր փորձերը վէճը փոխադարձ համաձայնութեամբ հարթելու, ի դերեւ ելան: Լիթընի երկար տեղեկագրի եզրակացութիւններն ընդունուած նկատուեցան: Այժմ վերջին խօսքը կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին:

Լոնտոնէն ստացուած լուրերուն համաձայն Քուանթունկի ճափոնական զօրաբանակը կը պատրաստուի յարձակիլ Ժէհոլի վրայ, որուն սահմաններուն խնդիրն ալ բարեկամաբար չի հարթուեցաւ:

Ճափոնական բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը կը յայտարարէ թէ, զինուորական գործողութիւնները կարող է պատահիլ, որ Փէքինի եւ Թիէն – Ցինի ուղղութեամբ եւս տարածուին: Քուանթունկի զօրամասը կանխօրօք միջոցներ ձեռք առած է Հիւս. Չինաստանի օտարներու կեանքի եւ գոյքի ապահովութեան համար:

Պ. Տավիտովիչի յայտարարութիւնները

Սերպիոյ Աղեքսանդր Թագաւորի հաստատած խիստ կարգերուն դէմ բողոքները կը ծաւալին: Պ. Տավիտովիչ, խորհրդարանի առմկավար ընդդիմութեան պետը, մամուլին յանձնած նամակով մը, հրապարակաւ դէմ կ'արտայայտուի ներկայ վարչաձեւին եւ կ'առաջարկէ կազմել ժամանակաւոր այնպիսի կառավարութիւն մը, ուր մասնակցին քաղաքական միւս բոլոր կուսակցութիւնները, բաց ի կառավարութեան ներկայ անդամներէն:

Պ. Տավիտովիչ կը պահանջէ նաեւ ընտրական ազատ հիմքերու վրայ սահմանադիր ժողով մը գումարել, առաջքն առնելու համար ներքին քաղաքական եւ տնտեսական դժուարութիւններուն:

*** Նախկին արտաքին նախարար Թրիմպիչ, Զաղրէպի մէջ ձերբակալուած եւ տարուած է Պոսնի: Վոյվոտինի մէջ եւս կատարուած են ուրիշ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ:*

Խորհրդային Միութեան պիւտճէն

Իզվեստիա թերթը խորհրդային Միութեան 1933 թուի պիւտճէի մասին կուտայ հետեւեալ տեղեկութիւնները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Աղետալի պայթում Ռընոյի գործարանին մէջ

Երէկ, երկուշաբթի առաւօտ ժամը 11ին զօրաւոր պայթում մը տեղի ունեցած է Ռընոյի գործարանին ելեկտրական բաժնին մէջ:

Վիրաւորուած են մօտաւորապէս 100 գործաւորներ եւ մեռած են 8 հոգի:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

«ՃԻՄ ՀՕՒՐԻՑԷԹ»Ի ՍՈՒՏԵՐԸ

Ստորեւ կուտանք այդ թուրք թերթի սովորական սուտերէն նմոյշ մը. — Պուլկար ոստիկանութեան տեղեկութեանց համաձայն, հայ կոմիտէները Պուլկարիոյ մէջ գործի լծուած են, Թուրքիոյ մասին գաղտնի ծրագիրներ ունին, եւ Դաշնակ կուսակցութիւնն ալ գաղտնի յարաբերութիւններ ունի Թրակիոյ յեղափոխական կուսակցութեան Փօփթրանտֆիլեւ թեւին հետ, թէեւ հայ յեղափոխական կազմակերպութիւնները՝ Հնչակեանները, Ռամկավարները եւ Դաշնակները, պաշտօնապէս ոչ Թրակիոյ, ոչ ալ Մակեդոնիոյ կազմակերպութեան հետ կապ ունին: Իսկ յիշեալ թեւն ալ Պուլկարիոյ մէջ Եուկոսլաւիոյ դէմ կ'աշխատի:

Թրակիոյ կոմիտէին նոր վարչութեան բոլոր անդամները այդ թեւին պատկանողներէն ընտրուած են: Թրակիոյ յեղափոխական կազմակերպութեան եւ Դաշնակ կուսակցութեան միջեւ յարաբերութիւնը պահող ու վարողն է Սօֆիայի Դաշնակ կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան նախագահ Վարդանեան:

Ռամկավար եւ հնչակ կուսակցութիւնները Թրակիացիներուն հաճելի երեւալու համար Սօֆիայի մէջ Թրակիոյ հայկական համաժողով մը կազմած են: Դրամատան տնօրէն մը կ'օգնէ հայկական յեղափոխական կազմակերպութեանց: Ռամկավար եւ հնչակ կուսակցութեանց վերջերս կազմած դաւադրական (*քոնսփիրաթէօր*) խումբերը սերտ յարաբերութիւն ունին Թրակիոյ յեղափոխական կազմակերպութեանց հետ: Այս խումբերը «Հօկ» կարգախօսը (*փարոլա*) կը կրեն: Անոնք կազմուած են, առիթը ներկայանալուն որպէս թէ Թուրքիա մտնելու համար: Թրակիոյ յեղափոխական կոմիտէն շփում կը պահէ հայկական երկու կուսակցութիւններուն հետն ալ եւ ամէն միջոց կը փնտռէ, որպէս զի անոնցմէ օգտուի եւ իր նպատակները իրագործէ:

«ԼԷՊԵԱՆ» ԳՈՅՔ ՉԷ ՄՆԱՑԵՐ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ…

Թուրք թերթերը կը գրեն. — Լէպալ գոյքերու վարչութիւնը վերջերս յաջողած է Պոլսոյ մէջ երեւան հանել 6000 կտորի չափ կալուածներ, որոնք խանութ, տուն եւ գետիններ են: Այս կալուածներուն ընդհ. արժէքը տասը միլիոն ոսկիէն աւելի կը գնահատուի: Վարչութիւնը վերջերս այն կարծիքը կազմած էր թէ Պոլսոյ մէջ այլ եւս լէպալ գոյք չէ մնացած, որովհետեւ բազմաթիւ փնտռտուքներ եղած եւ մեծ պարզեւներ խոստացուած էին պահուած լէպալ գոյքեր երեւան հանողներուն: Եւ սակայն, Յոյներուն է-*թապլի* վկայագիր տրուելուն առթիւ, փոխանակութեան պատկան յանձնախումբը եղմտական վարչութեան մէջ կատարած վերջին մէկ երկու ամսուան քննութեամբ երեւան հանած է լէպալ գոյքերու այդքան կարեւոր մաս մը:

Գտնուած լէպալ գոյքերը եղմտական գործավարութեան կողմէ *պօնօ*ներու փոխարէն պիտի տրուին ոչ – փոխանակելիներուն: Քննութիւն կը կատարուի նաեւ ճշդելու համար թէ այս կալուածներէն ո՛րքան վարձք գանձած են զանոնք պահողները: Այս գումարն ալ պիտի գանձուի կառավարութեան կողմէ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Յունուարի կիսուն, Ժընեւի մէջ, երկրորդ անգամն ըլլալով, նիստ գումարեց այն մարմինը, որ պաշտօն ունի համաշխարհային տնտեսական համաժողովին օրակարգը պատրաստելու: Համաժողովը տեղի պիտի ունենայ Լոնտոնի մէջ: Հաւասի մէկ հեռագիրը կը հաղորդէր, որ մարմինը պատրաստած է իր տեղեկագիրը: Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ պէտք է կարգադրուի միջկառավարական պարտքերու խնդիրը, որովհետեւ, հակառակ պարագային, պարտքերը պիտի շարունակեն ըլլալ մեծ արգելքներ՝ տնտեսական եւ ելմտական կազդուրման դէմ:

Մարմնին պատրաստած օրակարգը կը բաղկանայ հետեւեալ կէտերէն.—

1.— Միջազգային ոսկի դրամանիշին (էթալօն) իրական վերականգնումը:

2.— Սպառումին եւ վաճառման գիներու աճող անհաւասարութիւնը:

3.— Տըվիզներու վրայ հսկողութեան յատուկ միջոցներու փոփոխումը:

4.— Աստիճանական թեթեւացումը եւ, աւելի վերջ, ամբողջական վերացումը՝ վաճառականութեան պարտադրուած արգելքներուն եւ բաժնեցուցակներուն:

Յանձնախումբին մէջ տեղի ունեցած վիճաբանութեանց արձագանգ եղեր էին կարգ մը լրագրեր: Վէճի առարկայ եղած է, գլխաւորաբար, ոսկի դրամանիշի վերականգնումին կամ վերահաստատման միջազգային ըէժիմի պարագան:

Երեք ամիս առաջ, երբ յանձնախումբը իր առաջին նիստը կը գումարէր, նոյն խնդրի մասին երկու տարբեր հոսանքներ կային: Վերջին ժողովին մէջ այդ տեսակէտները բախած են իրարու: Համաձայն տեսակէտներէն մէկուն, զոր կը պաշտպանեն Ֆրանսացի եւ ամերիկացի պատուիրակները, կարգ մը պետութիւններ, ի մասնաւորի Անգլիա, իրենց դրամները բաժնեցին սուղ մետաղէն: Այդ երկիրներու կողմէ ոսկի դրամանիշին վերահաստատումը բացարձակ պայման մըն է տնտեսական տեւական կազդուրման մը համար:

Համաձայն միւս տեսակէտին, զոր կը պաշտպանեն անգլիացի պատուիրակները, ներկայ պայմաններուն մէջ ոսկի դրամանիշը չի կրնար վերահաստատուիլ: Ան պէտք է հետեւի տնտեսական վերականգնումին, եւ ոչ թէ կանխէ զայն: Տնտեսական վերականգնումը պէտք է սկսի համաշխարհային գիներու բարձրացումով: Հակառակ պարագային, դրամային վերահաստատման գործը, կանխահասօրէն իրականացած ըլլալով, պիտի ըլլայ անապահով եւ պիտի ենթարկուի նոր փոփոխութիւններու:

Անգլիացի փրոֆէսէօրները, որոնց ներկայացուցիչն է Սըր Ֆրէտէրիք Ռոս, դրած են հետեւեալ չորս պայմանները, որոնք պէտք է իրականանան՝ նախ քան ոսկի դրամանիշի միջազգային վերականգնումը:

1— Պատերազմական պարտքերու խնդրին կարգադրութիւնը: Այս պայմանը ընդունուած է յանձնախումբին մասնակցող բոլոր պատուիրակներուն կողմէ, բաց ի Ամերիկացիներէն: Պատուիրակները կը խորհին այսպէս.— Վճարումները, ըստ գոյացած համաձայնութեան, կարեւոր տարր մըն են վճարումի հաշուեկշիռին եւ զանազան պետութեանց ելմտացոյցերուն մէջ: Այդ վճարումները, մինչեւ այժմ, դրամական շուկային մէջ ներկայացուցած են մեծ արգելք մը կայունութեան, եւ, ինչ որ կարեւոր է, Անգլիա դժուար թէ համաձայնի կայունացնելու իր դրամը՝ նախ քան վերջնական ճշդումը ուրիշ պետութեանց իր ընելիք վճարումներուն գումարին:

2—Անգլիոյ վաճառականական հաշուեկշիռին հաւասարակշռումը: Անշուշտ, խնդիրը բացարձակ հաւասարակշռութեան մը չի վերաբերիր: Շատոնց, նոյն իսկ պատերազմէն առաջ, Մեծն Բրիտանիոյ այդ հաշուեկշիռը բաց ունի: Ուրեմն, խնդիրը կը վերաբերի վճարումի հաշուեկշիռին,— բրիտանական ազգային տնտեսութեան հաստատ հաւասարակշռումին: Համաձայն անգլիացի պատուիրակներուն, ահա այդ հաւասարակշռութիւնը պէտք է իրականանայ, որպէս զի կրկին վերահաստատուի (անշուշտ ուրիշ սակով) ստեռլինի ոսկեայ դրամաժէքը: Այս պայմանին իրականացումը կախում ունի Անգլիոյ արտածման յաւելումէն: Այդ նպատակին հասնելու համար, Սըր Ռոս կը պաշտպանէ ամէն տեսակի պատնէշներու վերացման տեսակէտը: Այն պատնէշներուն, որոնք արգելք կ'ըլլան ոչ միայն ապրանքներու, այլ եւ վճարումի գործիքներու եւ դրամագլուխներու շրջագայութեան:

Այս տեսակէտէն մեծ նշանակութիւն ունի Ամերիկայի մաքսային քաղաքականութեան փոփոխութիւնը, որուն կը սպասուի: Եթէ յայտարարութիւններէն եզրակացնել հարկ ըլլայ,— յայտարարութիւններ՝ բո՛ն իսկ Ռուզվէլթի կողմէ կատարուած — այժմէն կարելի է ըսել թէ այս խնդրի մասին օգտակար խորհրդակցութիւններու կը սպասուի համաշխարհային տնտեսական ժողովին մէջ:

3— Անգլիացի պատուիրակներու երրորդ պայմանը ամէնէն վիճելին է: Անոնք կ'ըսեն.— Այն երկիրները, որոնք, տագնապի տեւողութեան, պահեցին ոսկի դրամանիշը, պէտք է փոխեն իրենց դրամային քաղաքականութիւնը այնպիսի ձեւով մը որ ապահոված ըլլան այդ դրութեան բնականոն գործադրումը: Բրիտանացի փորձագէտները, բանաձեւելով այս վերապահումը կամ պայմանը, լաւ կը դատապարտեն Միացեալ Նահանգները եւ Ֆրանսան, որովհետեւ, յիշեալ պետութիւնները, իրենց մօտ կուտակելով մեծ քանակութեամբ սուղ մետաղ, ուղղակի արգելք կ'ըլլան ոսկի դրամանիշին բնականոն գոյութեան: Այս երկու երկիրները, որոնք հաւաքած են աշխարհի ոսկիին կէսէն աւելին, եւ կը չգործածեն զայն՝ օգտագործելով ստեղծուած պայմանները, անշուշտ դիւրութեամբ պիտի չձգեն իրենց ձեռքէն ամենազօրաւոր զէնքը, զոր ունին եւ որ աւելի անընկճելի է քան զինուորական որ եւ է ուժ: Այդ պատճառաւ ալ, միամտութիւն կ'ըլլար, ի հարկէ, ակնկալել որ յառաջիկայ տնտեսական խորհրդաժողովին համաձայնութիւն մը կը գոյանայ, այդ մասին, մէկ կողմէ Անգլիոյ, եւ միւս կողմէ, Ֆրանսայի եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ:

Մետաղ – դրամանիշին հաւասար չափով բաշխման խնդրի մասին համաձայնութիւն գոյացած չէ, մինչեւ այժմ, նախապատրաստիչ յանձնախումբի անդամներուն միջեւ: Ու շատ պարզ է որ այս խնդիրը մեծագոյն վէճը պիտի ստեղծէ տնտեսական համաժողովին մէջ:

4— Բոլորին կողմէ իւրացնել վարկային քաղաքականութիւն մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ բարձրացնել համաշխարհային գիները, նախ քան ստեռլինի կայունացումը նախաճշդեալ սակի մը վրայ, եւ անոր հաւասարեցումը ոսկի դրամին հետ: Իրենց այս պայմանով, Անգլիացիները կ'ուզեն ոսկի դրամանիշ ունեցող երկիրներուն պարտադրել վարկային ըեժիմ մը:

Ռոս իր այս պահանջը կը հիմնաւորէ այսպէս.— Գիներու արկածային անկման պատճառներէն մին այն է, որ ոսկին սղած է, որովհետեւ սահմանափակուած է անոր արտածումը, եւ սահմանափակ թիւով պետութիւններ են, որ զայն կը հաւաքեն:

Բոլոր պետութիւններու կողմէ իրագործուած վարկային քաղաքականութիւն մը պիտի նուազեցնէ ոսկիին գինը, եւ, հետեւաբար, ինքնին պիտի բարձրանան համաշխարհային գիները:

Անգլիացիներու այս պայման – առաջարկը եւս կը մերժուի, սակայն, անոնց կողմէ, որոնք ոսկի դրամանիշ ունին:

Այս հարցերու շուրջ բաւական կը խօսուի, այժմ, Ամերիկայի մէջ: Հըրապարակագիր Ուոլթըր Լիփմէն կը գրէ.— «Պէտք չէ անհաւանական նկատել որ, եթէ այս վիճակը շարունակէ ճնշել Ամերիկայի տնտեսական կեանքին վրայ, կրնան ձեռք առնուիլ միջոցներ, որոնք, ինչ ծայրայեղ արդիւնքներ ալ տան, գոնէ պիտի բարելաւեն, ժամանակաւորապէս, կացութիւնը, եւ միւս պետութիւններու հանդէպ Միացեալ Նահանգներու դիրքին մէջ փոփոխութիւն մը պիտի մտցնեն»:

Համաձայն «Թան»ի ելմտական տընօրէն Ֆրէտէրիք Ժէնիի, Լիփմանի մտանանշած միջոցը սակ մըն է ոսկիի ներածման վրայ, զոր կը մտածեն հաստատել Ամերիկայի մէջ: Այս սակի հաստատումով կը ձգտին նուազեցնել տոլարին գնողական կարողութիւնը եւ, այդ կերպով, հակազդել այն մըցակցութեան, զոր Անգլիացիները կ'ընեն միջազգային շուկային՝ ստեռլինի անկումէն ի վեր:

«Դիւրին է ըմբռնել որ, կ'ըսէ Ժէնի, եթէ այս սպառնալիքը իրականանայ, աշխարհի դրամային անկարգութիւնը պիտի սաստկանայ՝ փոխանակ նուազելու: Երկու մեծ պետութիւններու ահաւոր մրցակցութիւնը պիտի ունենար եղերական արդիւնքներ, քանի որ ամէն մէկը պիտի ձգտի հարուածել միւսը՝ տնտեսական գետնի վրայ, եւ կամ՝ առ նուազն պաշտպանուիլ անոր դէմ»:

ՍՈՒՐԷՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԿԾԿՈՒԻՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔԵՐԸ

—.—

Բժշկապետ Տոքթ. Քօլօլեան հետեւեալ ուսումնասիրութիւնը ունի GUERIR բժշկական ամսաթերթին մէջ, հետաքրքրական անոր համար որ շատեր մեր մտաւորականներէն, գրի մարդիկ, կը տառապին այդ ցաւէն: Կուտանք թարգմանաբար:

Գրողներու ձեռքի ջղերային կծկումները կը կազմեն մէկ փոքրիկ մասը ախտաբանութեան այն մեծ գըլուխին, ուր դասաւորուած են պրկումները (contractures), մասնակի ջղաձգութիւնները, զանազան խաղերը (tics):

Ծանօթ են կարգ մը ջղաձգութիւններ,— օրինակի համար ծնօտի ջղաձգութիւնը, որ կը կոչուի որոճման խաղ: Ասիկա կը տեսնուի անոնց մօտ, որոնք ենթակայ են դիւրայուզութեան, մտային վախերու, հոգեկան խռովքներու: Ջղաձգութեան տեսակ մըն ալ կայ, որ շատ կը պատահի, շատ ծանօթ է եւ կը կոչուի ջղաձգական վզադալարում (torticolis spasmodique): Ասիկա պրկումն է ծոծրակի եւ վզի ջնդերներուն:

Այս յօդուածով մեզ կը զբաղեցնէ միայն գրողներու ձեռքի ջղերակծկումը (crampe), որ հիւանդութիւն մըն է յամառ, տեւական եւ յաճախ խռովիչ:

Տիւշէնն եղաւ, գրողներու ձեռքի ջղերակծկումին մասին, առաջին հեղինակը այն կատարեալ նկարագրութեան, որ երկար ատեն դասական մնաց: Այնուհետեւ բազմաթիւ ուրիշ վերլուծումներ կատարուեցան եւ, այսօր, մենք ունինք շատ յստակ ուսումնասիրութիւն մը այս հիւանդութեան մասին:

Մինչեւ այս վերջին ժամանակները, գործիական եւ պաշտօնէական ջղերակծկումները,— որոնց կ'ենթարկուէին դերձակները, զինագործները, զօդիչները, կօշկակարները, երկաթատաշները (tourneur), սալարկիչները, դաշնակահարները, պարուհիները, ծխագործները,— ջլախտ կը համարուէին, այսինքն ախտագին վիճակ մը, որ չի կապուիր ջիղերու եւ ջնդերներու կազմական քայքայման մը: Ջղային դրութեան բնախօսական մէկ խանգարումը կը կարծուէր այդ ջլախտը:

Եւ սակայն, վերջին աշխատութիւնները եւ նորագոյն քննութիւնները,— ջնդերներու եւ ջիղերու շօշաքննութիւն, ելեկտրական ախտաճանաչում,—ցոյց տուին որ գրողներու ձեռքի ջղերակծկումները, ինչպէս նաեւ բոլոր միւս ջղերակծկումները, խորունկ պատճառներ ունին, կապակցութիւն ողնաշարի ոսկրային քայքայման, ենթամորթային ջիղերու կազմական խանգարումներու հետ:

Ջլախտաբանութեան մեր մեծ վարպետներէն մին, Տոքթ. Պապինսքի, որուն մահը ողբաց վերջերս ամբողջ բժշկական աշխարհը, 1905ին կը հաստատէր, իր սովորական սրատեսութեամբ, թէ ջղատապերը (névrites) մեծ յամառութիւն կը ներկայացնեն ջղերակծկումներ պատճառելու: Եւ այս առթիւ, կարելի կը դառնէր երեւան հանել այդ գաղափարին նախապատմութիւնը՝ փաստիզէ ընելով ջնդերները:

Այնուհետեւ բաւական յառաջացաւ Պապինսքիի տեսակէտը գրողներու ձեռքի ջղերակծկումին կազմական ծագման մասին:

Իմ մասիս, երկար տարիներու իմ քննութիւններս յետոյ, կրնամ հաստատել թէ պրկումները եւ ջղաձգութիւնները երեք ծագում ունին.

1— Հետեւելու համար հին դպրոցին, ըսենք թէ առաջին խումբին մէջ կ'իյնան այն պարագաները, որոնք ջլախտաբանական ծագում ունին: Ասիկա հաստատելու համար, տակաւին չունինք գիտական քննութիւններու զօրաւոր միջոցներ: Ուրեմն ձգենք այս դասաւորումը ցնոր քննութիւն:

2— Ողնաշարային եւ միջողնային յօդերու բնական կամ ստացական ոսկրային ամէն քայքայում կը պատճառէ մասնակի ջղատապեր, երբեմն ճնշումով, երբեմն բազուկներու եւ վզի ջղարմատներուն բորբոքումով: Արդարեւ ենթականեր կան, որ իրենց մատղաշ տարիքին մէջ ցոյց կուտան գըրողներու ձեռքի նոյն ջղերակծկումը, աւելի յետոյ՝ ջղաձգական վզադալարումը, նոյն իսկ մարմնախաղը (chorée կամ danse de Saint Guy):

3— Երրորդ պատճառը, որ երեւան հանուեցաւ այս վերջին տարիներուն, ուղղատապն է (encéphalite), որ իբրեւ հետք կը թողու զանազան բարդութիւններ, ինչպէս ջղերակծկումը: Մեզի ներկայացաւ պարագայ մը, որ թեթեւ ուղղատապի մը հետեւանքով ձեռքի ջղերակծկումի եւ յետոյ վզադալարումի ենթարկուեցաւ: Ջղերակծկումը այստեղ ծագում կ'առնէ ուղեղէն:

4— Դեռ շատ նոր են այն աշխատութիւնները, որոնք կ'ուսումնասիրեն ջղային ախտաբանութեան զանազան երեւոյթները այն յարաբերութեանց մէջ, որ ունին ներծոր գեղձերու բնախօսութեան հետ, այնպէս որ դեռ կանուխ է եզրակացութիւն մը հանելու համար թէ վահանադեղձն ու մակավահանադեղձերը կրնան որ եւ է ազդեցութիւն գործել «խաղ»երու, ջղաձգումներու եւ պրկումներու վըրայ: Կարելի է, որ մակավահանադեղձերը որոշ դեր մը ունին ջղաձգումներու եւ «խաղ»երու ծագման մէջ, բայց հաստատուած չէ թէ այդ գեղձերն են միակ պատճառը գրողներու ձեռքի ջղերակծկումներուն:

5— Վիեննայի դպրոցը, Ֆրոյտի եւ Շթէքէլի հետ, ջլախտաբանական ամէն հիւանդութիւն (մտային վախ, հոգեկան խռովք, դիւրայուզութիւն, ջղագարութիւն) սկիզբ կ'առնէ libidoէն, ենթագիտակցութեան մէջ ճնշուած ու թաքնուած: Ըստ այս հեղինակներուն, sex-appealը, երբ չի կրնար յագեցում գտնել, պատճառ կ'ըլլայ ջղային դրութեան անհաւասարակշռութեան եւ խանգարման: Ինչ որ ալ ըլլայ, պարագան նոյնը չէ գրողներու ձեռքի ջղերակծկումներուն մէջ: Մենք կը հանդիպինք յաճախ վէրքերու, նոյն իսկ շատ աննշան, որոնք բաւական են պրկում պատճառելու համար:

Ամէն պարագայի, հիւանդութիւնը բոլոր այս ենթականերուն մէջ կը ներկայացնէ նոյն նշանները: Այդ նշաններն են. «Ախտաբանական շարունակական, ցաւագին երբեմն անցաւ պրկումներ, կամ դողացումներ, կամ անդամալուծութիւն մը, որ կը յայտնուի միայն բնազդային կամ կամաւոր զանազան շարժումներ կատարած ատեն» (Տիւշէն):

Առողջ մարդ մը, որ ջղային նկարագրի ոչ մէկ երեւոյթ ունի, վաղահաս յոգնութիւն մը կը զգայ իր ձեռքին, յետոյ բազուկին մէջ, հազիւ թէ քանի մը տող գրած: Բան մը չէ, քիչ մը յոգներ եմ, այս է պատճառը, կը մտածէ: Կը հանգչի, ու կը վերսկսի: Բազուկին ու մատներուն յոգնութիւնը անհետացած չէ սակայն: Ընդհակառակն կ'աւելնայ: «Արդեօք գրողներու ձեռքի ջղերակծկումի՞ դատապարտուեցայ», կը հարցնէ ինքն իրեն: Բոլոր ասոնք թեթեւ նշաններ են տակաւին, ուշարժումի կապուած են: Հոգեկան տարրը մաս չի կազմեր դեռ ախտանշաններուն: Կրնայ ըլլալ որ, հիւանդութեան սկզբնաւորութեան, «վախնումի» այս շրջանին, յոգնութեան պատճառը ջղատապ մըն է միայն: Սակայն հիւանդները չեն ուզեր խորհուրդ հարցնել այս շրջանին:

Եւ ահա կը յայտնուին հոգեկան տարրերը,— կասկածը, վախը,— որոնք կը հաստատեն թէ տեղ ըրած է արդէն ջղերակծկումը: Հոգեկան անձկութիւնը, դիւրայուզութիւնը, մտային վախը երեւան կուգան յաջորդաբար: Հիւանդը կը վախնայ վախ ունենալէ, եւ կը վախնայ գրելէ:

Անկարութիւնը կը հաստատուի: Մատները կը գալարուին գրչակոթին վրայ: Հիւանդը կը սեղմէ մատները, դաստակին ջնդերները: Մատները կը պրկուին, ձեռքը քար կը կտրի, կ'արձանանայ այս կամ այն դիրքին մէջ կամ կը ցնցուի: Հոգեկան վախը կ'աւելնայ, հիւանդին դէմքը կը մատնէ ներքին անձկութիւնը, որ կը կռուի կամքին հետ: Քանի կամքը կը պայքարի, այնքան կ'աւելնայ անձկութիւնը եւ այնքան կը պրկուին ձեռքին ու դաստակին ջնդերները: Բառ մը, գիր մը չի կրնար գրել ճերմակ թուղթին վրայ: Հիւանդը կը շարունակէ գրչակոթը սեղմել իր ձեռքին մէջ: Ի զո՛ւր: Հիւանդը չի կրնար գրել: Բայց երբ ձեռքէն կը ձգէ գրիչը, ամէն բան բընական կը դառնայ: Պրկումը կ'անհետանայ: Առողջացած է: Բոլոր ջնդերներն ալ վերադարձած են իրենց ճկունութիւնը: Ջնդերի ոչ մէկ անդամալուծութիւն, ոչ մէկ անկարութիւն: Ձեռքին ու դաստակին բոլոր ջնդերներն ալ ճկուն են եւ բնական: Ենթական ամէն շարժում կրնայ կատարել այլ եւս այն ձեռքով, որուն ջնդերները անդամալուծուած էին քիչ առաջ, հոգեկան մեծ վախ պատճառելով իրեն: Ուստի կ'ուզէ վերսկսիլ գրելը: Անկարելի՛: Ջղերակծկումը երեւան կուգայ անմիջապէս: Այնուհետեւ հիւանդը կը համոզուի թէ «ձեռքի ջղերակծկում ունի»:

Եւ ահա դիւրայուզութեան ջլախտը: Գրելու գաղափարն իսկ ջղերակծկում կը պատճառէ: Վախը, թէ ըստիպուած է ստորագրութիւն մը դնել կամ քանի մը տող գրել, կը բանայ տագնապը:

Պատերազմի ընթացքին, ճանչցայ զինուորական բժիշկ մը, որ ձեռքի ջղերակծկում ունէր եւ չէր կրնար ստորագրել: Բայց գտած էր միջոցը,— կը ստորագրէր տպագրական կնիքով: Խելացի եւ ձեռներէց մարդ, ըսկաւ նկարչութիւն ալ ընել: Վրձինը չէր դողար ձեռքին մէջ: Եւ կրցաւ շատ գեղեցիկ նկարներ ալ շինել: Բժշկըւա՞ծ էր: Կարելի է:

Յաճախ կը պատահի այս պարագան գործիական ջղերակծկումներուն մէջ: Տեսայ ուրիշ հիւանդներ, որոնք ձեռքի ջղերակծկում ունենալով հանդերձ, կրնային գրել մեքենագիրով:

Վերջապէս, այլազան են ձեռքի ջղերակծկումները, ինչպէս այլազան գործիական բոլոր պրկումները եւ ջղաձգումները: Բժշկական տեսակէտով, պէտք է փնտռել թէ ի՛նչ դեր ունին այդ կծկումներուն մէջ ոսկրային կամ յօդային վէրքերը, ջղային խաթարումները, հոգեկան խանգարումները եւ իսթէրիք երեւոյթները: Ամէն պրկումի, կծկումի կամ դողումի մէջ, որ կանոնաւորապէս երեւան կուգան շարժումի մը ընթացքին, բըժիշկը պարտաւոր է խղճամիտ կերպով փնտռել կազմախօսական պատճառը, հոգ չէ շատ աննշան, ինչպէս նաեւ հոգեկան պատճառները, այնքան այլազան (հոգեկան խռովք, անձկութիւն, անհանդստութիւն, դիւրայուզութիւն):

Մտային վախը, որ կը պաշարէ ենթական՝ երբ երեւան կուգան ձեռքի ջղերակծկումի առաջին նշանները, կը դրաւէ ամբողջ էութիւնը եւ գրելու ինքնակամութիւնը կը վանէ դէպ ի ենթագիտակցութեան աղջամուղջը:

Զանազան պարագաներու մէջ, ձեռքի ջղերակծկումը կը տեսնուի այն անձերուն վրայ, որոնք մասնաւորապէս յոգնած ու տքնած են քննութիւններու ընթացքին, ստիպուած ըլլալով արագ գրել եւ երկար գրել: Այս ճիգերուն հետեւանքով, դաստակին եւ բազուկին ջնդերային յոգնութիւնը զգալի կը դառնայ, եւ ահա վրայ կը հասնի ձեռքի ջղերակծկումը:

Հիւանդութեան ապագան ծանր է: Եթէ ենթական ոչ մէկ վէրք ունի, որ ցոյց տան բժշկական սովորական եղանակները, այն ատեն կարելի է յուսալ առողջութեան մասին: Եթէ դիւրայոյզ նկարագրով մէկն է, կարելի է դարմանել:

Ի՞նչպէս դարմանել ձեռքի ջղերակծկումները: Դարմանումը կը փոխուի համաձայն ջղերակծկումին պատճառներուն:

Այն ջղերակծկումին համար, որ ուղեղային ծագում ունի (ուղեղատապի հետեւանքով), գործածել hyoscine, scopolamine, génoscopolamine, belladone, gardénal:

Երբ ջղերակծկումը հետեւանք է ջղատապի մը (ենթամորթային ջիղերու բորբոքում), տեղւոյն վրայ ներարկել հեղուկ մը, որ կրնայ փոփոխել անդամալոյծ վիճակը: Ներարկել ջիղերին կամ հիւանդ ջիղերու գօտիին մէջ:

Հոգեկան ախտաբանութեան դարմանումի եղանակն ալ դեր կը կատարէ դիւրայոյզներուն մօտ: Հոգեվերլուծումը, մասնաւորապէս իսկական ջլախտաւորներու մօտ, կրնայ ենթագիտակցութեան կամ անգիտակցութեան պատճառներուն առջեւ թումբ կանգնել եւ այսպէս անհետացնել ջղերակծկումը: Նման պարագաներու մէջ է մասնաւորապէս, որ հոգեբուժութիւնը, մեքենաբուժութեան, ինչպէս նաեւ սրբագրիչ եւ ուղղիչ մարզանքներու հետ դաշնակցած, ի վերջոյ կը յաջողի փարատել ջղերակծկումը:

Գրել գրչակոթով մը, զոր պիտի բռնէք միջնեմատին եւ ցուցամատին միջեւ, գրել քիչ, նախ մէկ բառ, գրել շատ դանդաղ, խոշոր գիրերով եւ ուղիղ, կամ գրել միւս ձեռքով, պարզ միջոցներ են, բայց ընդունակ դարմանելու:

Մարզանքներու համար, շինուած են մասնաւոր գրչակոթեր, այնքան խոշոր, որ ճիգ չպահանջեն բռնելու համար մատներուն միջեւ: Ուրիշ միջոցներ ալ կան,— ելեկտրաբուժութիւն, haute fréquence, galvanothérapie: Ենթակարմիր ճառագայթներն ալ կը գործածուին: Շատեր կը յանձնարարեն ձգախէժէ ժապաւէն մը անցընել բազուկին շուրջ, կասեցնելու համար արեան վերադարձը դէպ ի սիրտ, որպէսզի կարելի ըլլայ օգտուիլ արեան առատութեան ազդեցութենէն ջնդերներուն վրայ: Տիաթէրմին աւելի վստահելի միջոց մըն է, կ'անհետացնէ ջղային պրկումները: Մենք յաջողեցանք գրել տալ հիւանդի մը, տիաթէրմիի ազդեցութեան տակ, երկու տախտակներ դնելով նախաբազուկին վրայ: Ջերմութիւնը, որ կը թափանցէր ջնդերներէն ներս, կ'արգիլէր կծկումը: Եւ այսպէս առողջացաւ հիւանդը ամբողջովին:

Ջենքիկնար բռնկղժրախոտարար, նոյնը կը պատահի ջղերակծկումի բոլոր պարագաներուն մէջ: Սակայն բժշկութեան մէջ, բժիշկը եւ հիւանդը պէտք չէ երբեք յուսահատին: Այս դաղտնիքը շատ մը դարմանումներու, համբերութիւն եւ ժամանակ, կը բացատրէր մեծ առակախօսը Լաֆոնթէն:

ՏՈՔԹ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՄԵՐԻԿԱ

Ա. ՖԷԹՎԱՃԵԱՆԻ Ի ՊԱՏԻՒ

—.—

Նկարիչ-բանաստեղծ Արշակ Ֆէթվաճեանի ի պատիւ ճաշկերոյթ մը տրուեցաւ ճիշդ այն սրահին մէջ, ուր ցուցադրուած էին մեր տաղանդաւոր նկարիչին 37 հատ իւղաներկ նկարները:

Ճաշէն ետք, որուն մասնակցեցան շուրջ 60 հոգի, հաւաքոյթին ատենապետ Տոքթ. Արմենակ Բարսեղեան կենսագրական ծանօթութիւններ տուաւ Ա. Ֆէթվաճեանի մասին, վեր առնելով անոր կատարած շատ գնահատելի գործը թէ իբրեւ նկարիչ եւ թէ իբրեւ բանասէր:

Յաջորդաբար խօսք առին պարոններ՝ Փափուճեան «Պայքար»ի կողմէ, Վահրամ Գրիգորեան: Ընկ. Արսէն Միքայէլեան ողեւորեալ ուղերձ մը ըրաւ: Փրոֆ. Յ. Յ. Զաղմագճեան յայտնեց իր կրկնակ հպարտութիւնը Ֆէթվաճեանի հանդէպ, որ իրեն, ընկեր Զաղմագճեանի այնքան ֆիզիքական նմանութիւն ունի եւ երկուքը կը շփոթուին եղբայր: Հայր. Ս. Զարդարեան գնահատեց բաղարձաւ Պ. Ա. Ֆէթվաճեանի ջանքերէն, զոր ան ի յայտ բերաւ Պ[...] նի 300 ամեակին առթիւ Հայ[...] արժանաւոր մասնակցութեան [...] Ընկեր Մ. Վերածին, յանուն [...]գադիր Յանձնախումբին, յայտ[նեց] թէ՝ ծրագիր կը մշակուի օգտագործելու Ֆէթվաճեանի հայագիտական պաշարը, դասախօսութիւններ [կազ]մակերպելով զանազան քաղաքներու մէջ:

Տոքթ. Ն. Տ. Ս. Թաշճեան, «Հայրենիք»ի կողմէ խօսելով ըսաւ [թէ] Ֆէթվաճեան միայն արուեստագէտ-բանաստեղծ մը չէ, այլ արուեստագէտ գործիչ մը մեր կեանքին մէջ:

Հաւաքոյթին գեղարուեստական [բաժ]ինը լաւագոյնն էր որ կրնար [տալ] մեծագոյն Պոստոնը: Տիկին Սիր[...] Միքայէլեան ջութակի վրայ, Տիկին Նուարդ Երէսեան դաշնակի վրայ, Տիկին Ռօզ Զուլալեան երկու ազգային երգերով յուզեցին ներկաները: Ա[յս] կա հայ արուեստագէտներու բեր[ած] մեծարանքի բաժինն էր հայ արուեստագէտին:

Ամէնէն վերջը խօսք տրուեցաւ [յոբելեա]րին, Արշակ Ֆէթվաճեանի, որ [յու]զումէ լճացած աչքերով յայտնեց [իր] շնորհակալութիւնը իրեն հանդէպ [ցոյց տրուած] մեծարանքի այս արտայայտութեան առթիւ, եւ ըսաւ թէ իր [օրե]րն արդէն կը սահին արագօրէն [եւ] ինք չի գիտեր թէ վախճանը ե՞րբ [կրնայ] գալ: Խօսեցաւ հայ ճարտարապետութեան վրայ իր անդուլ աշխատասիրութեան մասին: «Ես ոչինչ [կ'ու]զեմ ինծի համար», ըսաւ ան, [իմ] գործս վերջացած է, միայն ձեր [սի]րոյն, ազգային անցեալ արժէքներու սիրոյն, կը բաղձամ որ այդ [աշխա]տութիւնս հրատարակուի»:

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, ձեր սիրտը բաւակ[ան] տկար գտայ:

— Ինչ է դարմանը, տոքթէօր:

— Դուք որչափ ապրիք, [ձեր] սիրտն ալ այնչափ կրնայ դի[մա]նալ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻԹԹԻՀԱՏԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(ինչպէս կը գրէ պատմութիւնը)

—•—

Աքչամ թերթօն՝ ձեւով կուտայ «Իթթիհատի վերջին օրերը», խեղաթիւրելով դէպքերը, ինչպէս կը տեսնուի .—

Թէ Պոլսոյ եւ թէ գաւառներու մէջ, Իթթիհատի պատկանողները Հայոց եկեղեցիները գացած ու մասնակցած էին ա՛յն հոգեհանգիստներուն, որոնք կատարուած էին բռնապետութեան շրջանին մեռնող Հայերու յիշատակին: Այդ շրջանին, Թուրքերու եւ Հայերու կողմէ արտասանուած կրակոտ ճառերուն մէջ կը խօսուէր սահմանադրական կարգը ամրացնելու եւ կատարուած յեղափոխութեան ապագայի մասին:

Սահմանադրութեան առաջին օրերուն տեսնուած այս ցուցադրութիւնը ազատութեան շնորհած ոգեւորութեան ծնունդն էր, եւ, դժբախտաբար, Թուրքեւհայ համաձայնութեան մը կռթնած չէր: Երկու կողմերն ալ դէմ դիմաց նստած եւ իրենց ծրագիրները քննած չէին:

Երբ Հայերը մէկ կողմէ գործակցութեան մասին իրենց նոր ծրագիրները կը հրատարակէին, միւս կողմէ կը պարզուէր որ անոնք չէին բաժնուեր Սահմանադրութենէն առաջ ճշտուած իրենց ծրագիրներէն եւ կ'ուզէին զանոնք յամառօրէն հետապնդել:

Իթթիհատ Թէրագքըի առաջին շփումը տեղի ունեցաւ Դաշնակներուն հետ: Անոնք ծրագիր մը պատրաստած էին Ռուսերու կողմէ առաջարկուած բարենորոգման, այսինքն՝ ինքնավար վարչութեան մը սահմաններուն մէջ: Այս ծրագիրը Իթթիհատ- Թէրագքըի կողմէ ընդունուելէ յետոյ Մէջլիսեան (Խորհրդարան) պիտի ղրկուէր եւ հոն միաձայնաբար պիտի պաշտպանուէր, եւ որուն համաձայն փոփոխութեան պիտի ենթարկուէր Սահմանադրութիւնը: Երիտասարդ Թուրքերը, այսինքն՝ Իթթ.իհատականները, շատ մը տեսակէտներէ ձգուած, այս ծրագիրը յարմար չգտան եւ հետեւեալ ձեւով պատճառաբանեցին .—

« Օսմանեան պետութիւնը կազմըւած ըլլալով զանազան օտար տարրերէ, քաղաքական ինքնօրինութեան մը իմաստը արտայայտող հայկական ծրագիրը եթէ ընդունուի, միւս տարրերը եւս նոյն կազմակերպութիւնն ու վարչութիւնը ուզելու պիտի սկսին: Նման պարագայ մը, սակայն, պետութեան վեց հարիւր տարիէ ի վեր յենակէտ ծառայած սկզբունքն ու վարչական միութիւնը խախտելու եւ կայսրութեան կործանումին պատճառ պիտի ըլլայ»:

Երիտասարդ Թուրքերը, բսելով թէ սահմանադրութեան մէջ գոյութիւն ունեցող իրաւասութեանց ընդարձակումն ու աշխատանքի բաժանումը ընդունած են, կը ջանային Հայերը համոզել որ հրաժարին, մասնաւոր վարչութեան յատուկ իրենց ծրագրէն, բայց անոնք այս ուղղութեամբ որ եւ է հակում ցոյց չէին տար: Նոյն իսկ, Դաշնակները կը պնդէին իրենց կոմիտէններուն յեղափոխական կազմակերպութիւնները պահել, բսելով թէ որ եւ է յետադիմական շարժման մը պարագային զինեալ գտնուելու է:

Կասկած չկայ որ հայ յեղափոխականները այս կարծիքը առաջ քշելով կը փափաքէին իրենց ազգային եւ յեղափոխական կազմակերպութիւնները պահել եւ ընդարձակել հետզհետէ:

Երկու կողմերը հասկցած էին թէ պիտի չկարենան համաձայնիլ: Այսուհանդերձ, կը շարունակէին փոխադարձ վստահութիւն ցոյց տալ ձեւացնել: Որովհետեւ, կը յուսացուէր որ կողմերէն մին յառաջիկային պիտի կրնայ համոզել եւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնը պիտի անհետանայ:

Հայերը առեն մը նախընտրեցին անձնական շահերու իբրեւ հետեւանք կազմուած կուսակցութիւն մը, եւ ուզեցին անոր միջոցաւ իրենց նպատակին հասնիլ: Բայց, այդ կուսակցութիւնը կազմող անձերուն հետ չփում ունենալէ վերջ անոր տկար ըլլալը հասկնալով կրկին Իթթիհատ եւ Թէրագքըի հետ լաւ յարաբերութիւններ ուզեցին հաստատել:

Այս վիճակը շարունակուեցաւ մինչեւ պալքանեան պատերազմ: Հայերը գործնական եւ ընդհանուր յեղափոխութեան մը չձեռնարկեցին, եւ ջանացին իրենց կազմակերպական գործը ամբողջացնել: Իսկ կառավարութեան ու կուսակցութեան նկատմամբ իրենց հետապնդած քաղաքականութիւնը կայացաւ Ապտիւլ Համիտի շրջանին օտար երկիրներ մեկնող Հայերը վերադարձնելուն եւ անոնց պատկանող հողերը տրուելուն մէջ: Կառավարութիւնը այս խնդրին մէջ եւս Հայերուն դիւրութիւններ ընծայեց և հայկական խնդրին համար օրինագիծ մը պատրաստեց: Քիւրտերը եւ նոյն իսկ Արեւելեան Նահանգներու Թուրք երեսփոխանները այս օրինագծին ուժգնօրէն կը հակառակէին: Այս հակառակութիւնները հասան երիտասարդ Թուրքերուն հանդէպ թշնամութեան մը աստիճանին. բայց, կառավարութիւնը որոշած էր անպայման կիրարկել օրինագիծը: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, Հայերը անբաւարար կը գտնէին օրինագիծը: Եւ, իբրեւ հետեւանք ատոր, օրինագծին սրբագրման շուրջ եղած խորհրդակցութիւնները կ'երկարէին:

Այդ միջոցին, Հայերը կը շարունակէին Եւրոպայի ուշադրութիւնը հրաւիրել՝ հողային խնդրին ձգձգման, երբեմն երբեմն իրենց ստեղծած տեղական ըմբոստութիւններուն, եւ իրենց պատճառաւ երեւան եկող անապահովութեանց շուրջ:

Պալքանեան պատերազմէն վերջ պետութիւնը ներքնապէս ու արտաքնապէս տկարացած էր: Իթթիհատ եւ Թէրագքը կուսակցութիւնը հարկ կը տեսնէր ներքին քաղաքականութեան մէջ հետապնդել՝ Հայերն ու Արաբները գոհ ձգող ծրագիր մը: Փարիզ գացող սուրիական պատուիրակութեան տրուած ապահովութեան իբրեւ հետեւանք, պատուիրակութեան անդամներէն մէկ քանին Պոլիս եկած էին ու անոնց հետ համաձայնութիւն մը կնքուած էր: Ահա այդ առեն էր որ Հայերը սկսած էին բանակցիլ՝ աւելի Թոյլատու պայմաններով հասկցուելու համար: Բայց, Հայերը որոշած էին պատերազմին պատճառաւ Թուրքիոյ ուրիշ ձեւով օգտուիլ՝ պալքանեան տկար վիճակէն: Ռուսիա մտադրած ըլլալով Թուրքիոյ մէջ հայկական ինքնօրինութիւն մը ստեղծել, Հայերը, Ռուսիոյ Պոլսոյ դեսպանին տրուած հրահանգին համաձայն, իրենց կուսակցական վէճերուն վերջ տուած էին, եւ Հնչակները, Դաշնակները, Ռամկավարները իրենց ազգային կազմակերպութիւններն ու Պատրիարքարանի կազմակերպութիւնը միացուցած էին:

Անոնց Աստուածը

—•—

(Սովետական պատկերներ)

Ինծի բսաւ թէ 21 տարեկան է: Գեղեցիկ, սրճագոյն, աչքերով: Իր բոպիկ ոտքերը ընկղմած են զինուորական երկու երկար մոյկերու մէջ: Պարոն Ստալին — եւ կամ անոր նման ուրիշ մը — կարգադրած է որ այդ սրճագոյն աչքերը հակին վրաս:

Շա՛տ փաղաքշական:

Ան հետս կը պտըտի գէշ աղջկան մը նման: Ու ինծ կը ծառայէ իբրեւ պաշտօնական թարգմանչուհի: Ես երբեք չեմ փնտռած իր ընկերակցութիւնը: Ինք էր որ եկաւ դրանս առջեւ ու բսաւ. — «Ես ձեր թարգմանչուհին եմ»:

Իր կնոջական շատախօսութիւնը լեցուն է ծանօթութիւններով. — «Պ. Պիքաս, կը սկսի ան՝ երկար շունչ մը առնելով, կարելի եղած է բանուորներու վիճակը աւելի արագօրէն բարելաւել՝ մակաբոյծներու դասակարգին ջնջման եւ ազգային հասոյթներու ընդհանուր յաւելման հիման վրայ»:

Ան մասնաւոր կիրք մը ցոյց կուտայ պղպջատի արդիւնաբերութեան վիճակագրութիւններուն մասին: Կ'ըսէ թէ «վերջին յիսուն տարիներու ընթացքին Անգլիոյ մէջ պղպջատի արտադրութեանց նուազումը ապահով նախանշան մըն է դրամատիրական աշխարհի անկման»:

Այսօր իրեն հարցուցի թէ սիրա՞ծ է երբեւիցէ: Բոպէ մը, բոլորովին լըջացաւ: Յետոյ, ինծ բսաւ թէ միջոց չունի առանկ գործերով զբաղելու: Բայց կը սխալի: Բայց կը սխալի: Ան խենթի մը նման սիրահարուած է Բ. Հնգամեակին: Ռուսիոյ մէջ բազմաթիւ աղջիկներ կան՝ նման սիրահարութիւններով երջանկացած:

Կ'առաջարկէ Կրեմլին երթալ: Կ'երթանք:

Կը յառաջանայ ծրագիրը: Ոչ ոք կրնայ պատասխանել: Նոյնիսկ Կրեմլինը: Երկրի մէկ վեցերորդ մասը ըզբաղած է՝ ինքզինք աւելի լաւ կեանքի մը յատուկ վայր մը դարձնելու պայմաններու իրականացումովը: Մոռցիր յեղափոխութիւնը, Թանգարանը, Թող ուրիշ օրուան մը: Մոռցիր արիւնահեղութիւնը եւ սպաննութեանց եւ թշուառութեան շրջանը: Երեւակայէ ընդունակ, քաջ եւ առանձնացած մարդոց խումբ մը, (նստած Կրեմլինի մէջ), որ կը ղեկավարէ 158 միլիոն հոգիի ճակատագիրը՝ նոր ճամբու մը վրայ: 96 տարբեր լեզուներ կը խօսուին: Գիւղական ըմբոստութիւններ՝ ամէն շաբթու: Մարդ պէտք է տէրը ըլլայ այն հողին, զոր կը մշակէ, կ'ըսէ ունեւոր գիւղացին:

— Ոչ, կը պատասխանէ Կրեմլինը:

Պանդոկին մէջ ճաշը ուրախ կատակներ կը նուագէ . . . :

— Ներկայ տարուան (1932) վերջաւորութեան, կ'ըսեն սրճագոյն աչքերը, առանց դասակարգային տարբերութիւններ գոյութիւն պիտի չունենան Ռուսիոյ մէջ:

— Այո, կ'ըսեմ ես, պարզ է որ բանուորը կ'ատէ օտարներու այս բոյնին փայլը:

— Կ'ատէ: Ոչ, կ'արհամարհէ զայն: Բայց, այս տարուան վերջաւորութեան պիտի չարհամարհէ զայն:

Ամբոխներ՝ պատռտած հագուստներով: Պալատներ, որոնց մէջ հազարաւորներ կը պատսպարուին: Ուրիշ պալատներ՝ նոր դիւանակալութեան համար:

Խօսքի ազատութիւնը անծանօթ է: Քննադատէ ամէն ինչ, բայց ո՛չ գերագոյն ու միակ գաղափարը: Ցուցափեղկեր չկան: Միայն համագործակցական խանութներ: Գուցէ այդ է պատճառը որ կիները կը խօսին պղպջատի մասին՝ փոխանակ գլխարկի, մեքենաշարժ սրբի մասին՝ փոխանակ . . . կարմիր ներկին:

Եկեղեցիներ: Այո, եկեղեցիներ: Անոնց թիւը քիչցած է: Անոնց դռներուն առջեւ մուրացիկներ: Չեն Թոյլատրեր որ շրջին փողոցները:

— Կրօնքը միայն անտաշ մարդոց համար է, կ'ըսէ յեղափոխութեան դուստրը: Ան կը թունաւորէր բանուորը: Ցարական հարստահարողներուն ձեռքը զէնք մըն էր ան:

Կ'ըսեմ թէ Ռուսիոյ մէջ իմ տեսածներէս ամէնէն յիմար բանը կը նկատեմ կրօնքին դէմ եղած հալածանքը:

— Այո՞: Իսկ վերջին անգամ ե՞րբ եկեղեցի գացիք Անգլիոյ մէջ, կը հարցնէ ան:

Թերեւս անիկա գտած էր պատասխանը՝ հարցումը տալէ առաջ . . . :

Գիշեր՝ Մոսկուայի մէջ: Կարմիր հրապարակը լոյսերով ողողուած է: Սրճարաններ չկան, բայց կան շատ մը թատրոններ: Փողոցներուն մէջ կը թափառին գիւղացիներ՝ արեւելեան տարօրինակ հագուստներով:

Կը զարմանամ թէ արդեօք իմ թարգմանչուհիս գիշերը չի՞ քնանար խոզարուծութեան մասին խօսող գիրքի մը հետ . . . : Որովհետեւ, հազիւ թէ իրեն արտօնուած ըլլար ուրիշ բան կարդալ . . . .

Կէս գիշեր: Մոսկուա:

Թարգմ. Անգլիերէնէ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Վեց հազար կտոր լքեալ գոյք գտնուեցաւ

—•—

Լքեալ գոյքերու վարչութիւնը վերջերս յաջողած է Պոլսոյ մէջ երեւան հանել 6000 կտոր կալուածներ, որոնք խանութ, տուն եւ գետիններ են: Այս կալուածներուն ընդհ. արժէքը 10 միլիոն ոսկիէն աւելի կը գնահատուի: Վարչութիւնը վերջերս այն կարծիքը կազմած էր թէ Պոլսոյ մէջ այլեւս լքեալ գոյք չէ մնացած, որովհետեւ բազմաթիւ փնտռտուքներ եղած եւ մեծ պարգեւներ խոստացուած էին պահուած լքեալ գոյքեր երեւան հանողներուն: Եւ սակայն, Յոյներուն Էթապլի վկայագիր տրուելուն առթիւ, փոխանակութեան պատկան յանձնախումբը եւմտական վարչութեան մէջ կատարած վերջին մէկ երկու ամսուան քննութեամբ երեւան հանած է լքեալ գոյքերու այդքան կարեւոր մաս մը:

Գտնուած լքեալ գոյքերը եւմտական գործավարութեան կողմէ «պօնօ»ներու փոխարէն պիտի տրուին ոչ փոխանակելիներուն: Քննութիւն կը կատարուի նաեւ ճշդելու համար թէ այս կալուածներէն որքան վարձք գանձած են զանոնք պահողները: Այս գումարն ալ պիտի գանձուի կառավարութեան կողմէ:

ՄԱՄՈՒԼ

Վասակութեան պէս

—•—

Ամէնէն պահպանողական թերթն ալ, Հայաստանի Կոչնակ, կ'ընդվզի ու կը գրէ Թուրքիոյ այն ստրուկ Հայերուն գործերուն առթիւ, որոնք պէտք է կոչուին անշուշտ մատնութիւն.

— «Հայ պատմութեան մէջ ունեցանք բազմաթիւ նշանաւոր եւ պատուաւոր դէմքեր որ Վասակ անունը կը կրէին: Բայց, Վասակ Սիւնիի օրէն սկսած, այդ անունը հետզհետէ այնչափ վարկաբեկ եղաւ որ հիմա ո՛չ մէկ հայր կամ մայր կ'ուզէ իր զաւակը մկրտել Վասակ անունով: Այդ յատուկ անունէն շինուած է հասարակ գոյական մըն ալ, վասակութիւն, որ հոմանիշ է անարգ գործի մը, — քաղաքական մատնութեան:

Վասակ Սիւնին — այնպէս՝ ինչպէս որ կը ճանչնանք պատմիչներէն — մեծ մարդ էր, կարող եւ խելացի, եւ երբեմն զօրավարներու ալ արժանացած: Բայց այն օրը որ ազգային հեղինակաւոր ժողովին որոշման հակառակ օտար պետութեան շահերուն նուիրուեցաւ՝ այլ եւս ինկած մարդ էր: Անոր անունն ալ, յիշատակն ալ անէծքի առարկայ դարձան:

Նոր ժամանակի հայ գրողներէն ոմանք ջանացին պաշտպանել Վասակը, անոր արարքին մէջ փնտռելով իրատեսութիւն եւ հեռատեսութիւն: Այդ հարցին քննութիւնը շատ հեռուները կը տանի մեզ: Բայց, պահ մը ենթադրելով իսկ թէ Վասակի քաղաքական ուղղութիւնը լաւագոյնն էր՝ նա դատապարտելի է անոր համար որ իր անձնական կարծիքին յաղթանակը ապահովելու մտքով օտարին հզօր ոյժը գործածեց իրեններուն դէմ:

Մեր ազգային կեանքին մէջ մինչեւ հիմակ ալ պակաս չեն մեծ ու պզտիկ դէպքեր, որ Վասակը կը յիշեցնեն, նոյն իսկ առանց մեղմացուցիչ կամ բացատրիչ պարագաներու: Ապտիւլ Համիտի օրով ի՛նչեր գործուեցան Հայերու կողմէ, հայ մրցակից մը ընկճելու, կամ հայ հակառակորդ մը պատժելու համար: Զըսենք վասակութիւն, բայց անոր պէս բան մըն է ինչ որ ճիշդ այս օրերս կ'ընեն մերիններէն ոմանք Կ. Պոլսոյ մէջ: Անոնք թերեւս զերծ են չարաշահական կամ վրէժխնդրական դիտումներէ, բայց եւ այնպէս՝ ոչ նուազ վնասակար է իրենց արարքը:

Զօրօրինակ: Թուրք թերթերու մէջ Հայերու ձեռքով կը հրատարակուին այնպիսի յօդուածներ, որ վիճելի են կամ անտեղի: «Հայաստանի Կոչնակ» ոչ երբեք ջատագոված է այն ցոյցերն ու շարժումները որ երբեմն կը կատարուէին իբրեւ «յեղափոխական» գործ: Այսօր ալ այս թերթը կը փափաքի որ իր արտասահմանի պաշտօնակիցները Թուրքիոյ նկատմամբ ողջախոհ անլի չափաւոր, փափկանկատ եւ ոչ-թշնամական ոճ: Բայց ատիկա չի նշանակեր թէ Թուրքերը արդար գտնուած են Հայերու հանդէպ, եւ իրենց դէմ ըսելիք չկայ:

Եւ յետոյ, Թուրքիա նստող Հայու մը ամբաստանագիրը իր արտասահմանեան ազգակիցներուն հասցէին, ի՞նչ արժէք ունի ղեկավար Թուրք շրջանակներու մէջ: Իրազեկ եւ խղճամիտ Թուրք մը գիտէ նոյն իսկ Սուլթան Համիտի օրով հայ ժողովրդի ստուար մեծամասնութիւնը, այլեւայլ համեստ բաղձանքներ տածելով հանդերձ՝ հաւատարիմ տարր մըն էր: Այսօր, սակայն, Թրքական հանրային կարծիքին առջեւ Հայութիւնը ոչինչ կը շահի այն մեղադրանքներով, զորս հայանուն մէկը Թուրք մամուլին մէջ կ'ուղղէ իր ազգի մէկ հատուածին դէմ,— ըսենք Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Պատահական յօդուածներու երեւումը, քաղաքավարական եւ սիրաշահական նպատակով գըրուած, հասկնալի է: Բայց Թրքապաշտպան հայ փաստաբանները կը սխալին եթէ կը կարծեն որ հայ կուսակցութիւնները քարկոծելով՝ Թուրքերու աչքին կը բարձրացնեն իրենց անձնական վարկը, կամ ամբողջ հայ ժողովրդին դիրքը:

Այդ իմաստով մասնաւոր գնահատանք թող չ'ակնկալեն նոյնպէս այն Հայերը — լեզուագէտ կամ բանասէր, հրապարակագիր կամ պաշտօնակալ, որ առիթ կը փնտռեն հաստատելու թէ իրենք ալ «Թուրք» են: Անոնք, իրենց ծայրայեղութեամբ՝ նոյնիսկ Թուրքերու ծաղրանքին եւ արհամարհանքին առարկայ կը դառնան: Եթէ Անգարայի կառավարութիւնը պետական արդարութեան կը հաւատայ՝ իր ճանկին մէջ գտնուող ափ մը Հայերու իրաւունքը կը յարգէ արդէն իսկ, առանց ազդուելու անոնց արտայայտութիւններէն, նպաստաւոր կամ աննպաստ:

Իսկ, շա՛տ աւելի անշնորհք ու անշահ գործ կը կատարեն այն Թրքահայերը որ յանուն եւ ի շահ ճշմարիտ «Թուրք»ութեան՝ վերջերս կ'առաջարկեն հրաժարիլ ազգային եկեղեցական իրաւունքներէն ալ, զոր օրինակ փակել պատրիարքարանը, կամ աշխարհական մը նշանակել որպէս պատրիարք:

Ազգային հեղինակաւոր մարմիններուն դէմ մղուած, եւ հայ ժողովրդի զգացումները վիրաւորող այդ կարգի փորձերը՝ վասակութեան պէս բաներ են...»:

Սվազ-Էրզրում երկաթուղին

Գրած էինք թէ օտար խմբակի մը հետ պոնոյի դրութեամբ վճարուելու պայմանով Սվազ – Էրզրում երկաթուղիին շինութեան համար բանակցութիւններ կը կատարուէին ժամանակէ մը ի վեր: Այս խմբակէն զատ, բանակցութիւններ կը կատարուէին նաեւ Էմլաք Պանքասըին եւ ուրիշ օտար խմբակներուն միջեւ: Այս բանակցութիւնները դեռ որ եւ է արդիւնքի չեն յանգած:

ԾԻԾԱՂ

Պզտիկ Յակոբիկ Տարեգլխի առթիւ իր հօրաքրոջ այցելութեան գացած էր, եւ նուէրի մը կը սպասէր:

— Յակոբի՛կ, երբ մեծնաս ի՛նչ ըլլալու փափաք ունիս:

— Հօրաքոյր, բժիշկ պիտի ըլլամ, գոնէ այցելութիւնս ինծի բան մը կը բերէ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՍԵՐՊԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ՓՃԱՑՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ

Ամէն տէրութիւն սիրայօժար կը նըպաստէ այսպիսի ջանքեր իրականացնելու: Եթէ գաղութին նիւթական վիճակը չի ներեր «մեծամեծ գործերու», կրնայ սակայն գոնէ փոքրիկներու լեզուն թեքելու վարժեցնել եւ հայ բարբառն անոնց բերնին մէջ պահելու ջանադիր ըլլալ: Սրահի մը մէջ —կամ գոնէ սենեակի մը մէջ— շաբաթն 1—2 անգամ հաւաքել այս փոքրիկներն եւ մայրենի լեզուին քաղցրութեանը համը ճաշակել տալ անոնց: Զարգացած մտքեր, նոյնիսկ եւրոպական կեդրոններու մէջ ուսում առած հայորդիներ չեն պակսիր: Փոխանակ խաչաձեւ թեւերով աւաղելու նոր սերնդեան այլասերումը, եթէ երկաքին բազուկներն սկիզբն ընելու ազգին փրկութեան, թող համոզուած ըլլան որ մագնիսական ձգողութեամբ ամէն ընտանիք պիտի փութայ ղրկել իր զաւակն այս 1—2 անգամուան հաւաքման, որ գրով, երգով, խաղով՝ մոգական ձգողականութիւն պիտի ունենայ փոքրիկներուն վրայ: Փրկեցիր փոքրիկները, փրկուած են պատանիներն ալ, չափահասներն ալ եւ բովանդակ գաղութը:

Ահա գործնական ազգասիրութիւն, ահա Հայուն պարտքը: «Հայերէն չեմ կրնար խօսիլ» անախորժ նախադասութիւնը պէտք չէ լսուի տղոց բերնէն: Դժբախտաբար ամէն գաղութի մէջ՝ նոյն իսկ գաղղիական մայրաքաղաքին մէջ, ականջալուր եղանք այս յուսահատեցուցիչ նախադասութեան:

Գաղութին ականաւոր անհատներն՝ որ ամէն առթիւ իբր տեղւոյն հայութեան ներկայացուցիչը գիտեն պարծենալ, կը մոռնան դժբախտաբար թէ պատասխանատու են՝ բովանդակ հայութեան առջեւ իրենց ձեռնթափութեան կամ — անփութութեան հետեւանօք յառաջ եկած ապազգայնացման:

«Օրինակը միշտ քաջալերական է» կ'ըսէ սովորական առածը: Քաջութիւնը սկիզբը ընելու մէջ է, գործին օգտակարութիւնը չի կրնար անտարբեր թողուլ հայրերն ու մայրերը:

Պահանջուածը մեծ դրամական գումար մը չէ, ուսուցիչ մը կամ Տէրհայր մը ապրեցնելը շատ դժուարին չէ երբ համոզուինք թէ մեր պարտքերու կատարման վրայ է խնդիրը:

Առաջին պատասխանատուներու քով պիտի դասուին, նոյնիսկ ակամայ, անոնք որոնց պարտաւորութիւնն է հոգատար ու խնամածու ներկայանալ՝ ուր որ հարկը կը ստիպէ:

Եթէ տարին նոյնիսկ երկու անգամ մերձաւոր քաղաքներէն Տէր Հայր մը ղրկուի հայ գաղութին պիտոյքը հոգալու, հաւատացէք թէ տարիներով պիտի հեռացուի օտարացման վտանգը: Տարիներէ հետէ կը լսէի եւ այս անգամ ականատես իսկ եղայ, մեր հինաւուրց բարեկամ վախճանեալ Տէր Մարտիրոս Աւագ քհնյ. Գալֆայեանի Սկոպլէյի համար ունեցած բազմավաստակ արդիւնքներուն: Անխոնջ ու անվաստակ տքներ է Տէր Հայրը ոչ միայն այս ափ մը հայութեան կրօնական պէտքերը հոգալու, այլ մանուկ սերունդին հայ լեզուի վարժիչ է եղած երկարաձիգ տարիներով, եւ իր մահը զգալի է եղած նոյնիսկ փոքրիկներու, որոնք միամտութեամբ կը հարցնէին թէ պիտի չունենա՞յ յաջորդ մը «մեր Հայր Սուրբը»:

Եւ ինչո՞ւ չունենայ երբ — մասնաւորելով մեր խօսքը այս գաղութին վրայ — այնչափ մօտ է Սելանիկը, ուստի հրաւիրուած է անգամ մը Տէր Հայր մը՝ մասնաւոր առթիւ:

Կարելի՞ է արդեօք պատասխանատուութենէ զերծ ընել Եւրոպայի համար ընտրուած պատուիրակները, որոնք անգամ մը միայն այցելելէն ետքը այս կողմերը՝ գացած քաշուած են եւրոպական քաղաքները: Ստոյգ է թէ մեծ քաղաքներու հոգատարութիւնն ու խնամքն աւելի կարեւոր կը համարուին, բայց պէտքն աւելի մեծ է այսպիսի հեռաւոր ու մեկուսացեալ հայ գաղութներու մէջ: Կ. Պոլսոյ հայ Պատրիարքարանը պիտի կարենար անշուշտ այս ակնարկեալ օգնութիւնը ստարել Եուկօ-Սլաւիոյ հայ գաղութներումէջ ցան ու ցիր սերունդին: Ցաւալիք կէտն այն է, որ նորափթիթ Սկոպլէյի մէջ ապրող մեր ազգակիցներէն շատ շատերը մինչեւ հիմա աննպաստ պարագաներու մէջ կըցած են քիչ շատ պահել իրենց հայութիւնը. սակայն այս հին «աքսորավայրն» այլեւս մեր գիտցած Սկիւպը չէ. արդի զարգացեալ քաղաքներու կարգը բարձրանալ կ'ուզէ: Վկայ են նորակառոյց հոյակապ տուներն ու յարկաբաժինները, փողոցներու ընդարձակումները, գործարաններու եւ խանութներու հետզհետէ զարգացումն ու յառաջդիմութիւնը:

Այս ընդհանուր բարգաւաճանքի մէջ՝ վայ է եկեր անփոյթ ու անխնամ ապրող փոքրամասնութեանց, կարգերըն ու «չերտեր»ը խառնելով՝ զիրար չըրտապնդող ու քաջալերող անհատներու: Դիմադրող ոյժն եթէ պակսի՝ շատ դիւրաւ կ'իյնայ այսպիսի ազգ մը ժամանակիս հարթող գլանին տակ եւ կը խորտակուի, կը ճմլի եւ կը ջնջուի:

Մեղք է այս հայ գաղութին, որ գիտցեր է աւելի աննպաստ ժամանակներու մէջ՝ արեւու լոյսին քով պահել իր գոյութիւնը, պահպանել իր հայութիւնը: Արժանի է՝ ամէն հնարք հնարել, «ամէն քար շարժել», արդի ժամանակներուս մէջ ալ փրկել այս գաղութին գոյութիւնն ու հայութիւնը: Ձեռք ձեռքի պէտք է անխոնջ ու միացեալ ուժով աշխատիլ:

Մանաւանդ որ տեղւոյն հայութեան մէջ, ինչպէս յիշատակեցինք, չեն պակսիր լուսամիտ զարգացեալներ, ի ժամանակին իրենց «ծրարիկը» կապողներ, ազդեցիկ Հայու զաւակներ: Ներքին եւ արտաքին այս փափաքը պէտք է իրար մօտեցնէ մեր ազգակիցներն եւ առիթ տայ իրարու յիշելու եւ յիշեցնելու, որ մեծ մշակոյթ ունեցող ազգի մը զաւակներն ենք, Մշակոյթի շատ մը պատուաբեր էջեր գրուած են մեր պատուական նախնիք, պայծառացնել պէտք ենք մեր ներկան, պայծառագոյն ապագայ մը ունենալու համար այս գաղութին մէջ:

Համակրելի ու գործունեայ այս հայ գաղութին անդամներուն անունը միշտ ընդունելի ժամանակներու համար հոս դրոշմել պիտի ջանամ. դժբախտաբար ոչ ամէնուն, այլ միայն անոնց, որոնց հետ եօրեայ կարճ ժամանակի մը մէջ կրցայ ծանօթանալ, եւ առով հատուցանել իմ սրտագին շնորհակալիքս այս գաղութին կողմանէ գտած սիրալիր հիւրընկալութեան համար:

Հ. Գ. ՄԷՆԷՎԻՇԵԱՆ

(Շարունակելի)

(2)

Ընդհ. մուտք եղած է 35,011 միլիոն րուբլի, իսկ ելք՝ 33,231 միլիոն։ Յաւելեալ գումարն է 1,780 միլիոն րուբլի։

28,749 միլիոն րուբլի, մուտքի մեծագոյն մասը գոյացած է կոլխոզներէն, սովխոզներէն եւ միւս պետական մեռնաշնորհներէն։ Փոխառութիւններէն՝ 3211 միլիոն. հարկերէն՝ 2152 իսկ զանազանք՝ 759 միլիոն։

23,912 միլիոն րուբլի, ելքին մեծագոյն մասը ծախսուած է բանակի, կոլխոզներու եւ սովխոզներու վրայ։

ԳԱՐՆԱՆԱՑԱՆ

Ժողովրդական գործավարներու խորհուրդը եւ Համառուսական կոմունիստական կուսակցութեան Գործադիր կոմիտէն, միասնաբար որոշում մը հրատարակած են Ստալինի եւ Մոլոտովի կողմէ ստորագրուած, ուր կը ճշդեն արմտիքի տեսակն ու գաւառաշրջաններու բաժանումը։

Համաձայն այդ որոշման յառաջիկայ գարնան պիտի ցանուի 95 միլիոն հէքթար տարածութիւն, որմէ 10 միլիոն 500,000ը սովխոզներու, 66 միլիոն 810,000ը կոլխոզներու եւ 18 միլիոն 140,000ն գիւղական անհատական տնտեսութիւններու միջոցով։

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Նախարարաց խորհուրդի որոշմամբ պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Պուքրէշի եւ շրջակայքին, Կալացի եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքներու մէջ։ Գեսարապիա զերծ է այս խստութենէն։ Թերթերու վրայ գրաքննութիւն չպիտի հաստատուի։ Յայտարարութեամբ մը կառավարութիւնը պիտի բացատրէ իր այս որոշումին պատճառները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ Կ՚ԱՒԵԼՆԱՅ

Յունուարի վերջերը պաշտօնապէս անգործ արձանագրուածներու թիւն եղած է 316,259 հոգի։

Վերջին շաբթուան 10,159 հոգի նոր անգործներ եւս աւելցած են։

Փարիզի եւ Սէնի նահանգի անգործներու թիւը 160,513 հոգիէն բարձրացած է 163,625ի։ Աւելցած է 3112 հոգի։ Ֆրանսայի մնացած նահանգներու անգործներու թիւն է 151,739 հոգի։ Աւելցած է վերջերս միայն 7047 հոգի։

Ֆրանսայի ընդհանուր անգործներու թիւը կը հասնի 1 միլիոն 500,000ի։

ՆԱԽԱԳԱՀ ԷՊԷՐԹԻ ՆԿԱՐԸ ԶԱՄԲԻՒՂ ՆԵՏՈՒԱԾ

Պերլինէն կը հաղորդեն որ Քլայվիցի ոստիկանութիւնը, իրենց յատուկ ժողովրդատեղիին մէջ Հիթլէրի վարչապետութիւնը ներբողելու առեն, զայրոյթով պատէն վար քաշած են ընկերվարական նախագահ Էպէրթի նկարը եւ պատռելով զամբիւղ նետած։ Անոր տեղը կախած են Հիթլէրի նկարը։

⁂ Պերլինի ոստիկանական վերատեսուչի կարգադրութեամբ բռնագրաւման ենթարկուած է ընկերվարական *Ֆօրվէրթս*ի մէկ թիւը, ուր կոչ մը ուղղուած էր բանուորութեան, Հիթլէրի իշխանապետութեան դէմ։

Կոմունիստական *Ռոթէ Ֆահնէ* թերթը դադրեցուցուած է։

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ՚ունենայ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէոնի ճիշդ դիմացը։

ՀՐԱԶԴԱՆ Խումբի ժողովը այս երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը։ Ընկերներու ներկայութիւնը շպարտաւորիչ է։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը վաղը, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Ֆլօրիայի վերնայարկը։ Շարունակութիւն վիճաբանութիւններուն (Մեծն Տիգրանի պատերազմներուն եւ քաղաքականութեան մասին)։ Մէկ ժամ սինէմա։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՎԻԷՆԻ ԿԷՄԷՐԷԿԻ Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ 11 Փետր. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց-Ակումբին մէջ։

Կը խնդրուի Լօռէթի, Տէսինի եւ Սէն Մօրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին։ Կարեւոր օրակարգ։ Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւայլն.։

ԿԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի ֆօրման (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փօսթի ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 ֆրանքի։ Կը ղրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն։ Երաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տառացիօրէն գործադրութեան։ Դիմել՝ Տպարան *ՆՈՐ ՕՐ*, **20, A. Voulis, Athènes, Grèce**։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Լիան գլուխը թօթվեց ու ժպտեցաւ.

— Ահա, այդպէս է սէրը. կամ կը մոռնաս կամ կ՚երազես եւ յետոյ յանկարծ, ինչպէս քիչ առաջ, կը լսես հարուած մը դուռին վրայ ու կը յիշես նորէն՝ կ՚արթննաս. միեւնոյն բանն է։

— Ես կը մոռնամ ամէն ինչ։

— Իսկ ես այս վայրկեանիս պիտի մոռնամ ինքզինքս։

— Մոռնալիք ի՞նչ ունիս։

Ճորճ անոր դէմքին վրայ նշմարեց նոյն անմեկնելի արտայայտութիւնը։ Զուգեց հին յիշատակներ արթնցնել անոր մտքին մէջ։ Բռնեց անոր ձեռքերէն եւ իր գիրկը քաշեց զայն։

— Աստուա՜ծ իմ, ինչո՞ւ այսպէս կը խօսիմ. ամէն բան մոռնալ ու մեր մասին խորհիլ կ՚ուզեմ միայն. դժոխքին մէջ ապրեցայ, բայց հիմա, այստեղ, քեզի հետ սկսայ նորէն հաւատք ունենալ։ Փոխէ՛ արտայայտութիւնդ. չեմ ուզեր եւ երթալ. կը սիրեմ քեզի, լսէ՛ միայն այդ խօսքս ուրիշ ոչինչ։

Լիան սկսաւ խնդալ եւ ըսաւ.

— Հիմա դուն ինքդ ես արդէն. սկըսար հաւատալ. կը սիրեմ այդպէս...

Սենեակին դուռը բացուեցաւ արագ ու անձայն կերպով. զգացին ներկայութիւնը մէկու մը. առանձին չէին. չբաժնուեցան սակայն. նայեցան. ըսպասուհին էր որ կանչեց «Օրիո՛րդ, օրիո՛րդ»։

Ճորճ տեսաւ անոր գունատ դէմքը։

5.

Լիան ոտքի բարձրացաւ յանկարծ եւ գնաց դէպ ի դուռը՝ սպասուհիին։ Ճորճ չիմացաւ անոնց խօսակցութիւնը, անկարելի է իմանալ։ Կամաց մը ելաւ բազմոցին վրայէն եւ դանդաղ քայլերով մօտեցաւ պատուհանին՝ կոնակը դարձուցած անոնց։ Դժբախտ բան մը պատահած ըլլալու է, խորհեցաւ Ճորճ ինքնիրեն։ Երկար տեւեց այդ երկու կիներուն փսփսուքը. անհանգիստ սպասումի մը ունեցաւ Ճորճ թէեւ գիտէր որ անոնց խօսակցութեան նիւթը չէր կրնար հետաքրքրել զինքը։

Հայելիին մէջէն տեսաւ անոնց գլուխները՝ իրարու շատ մօտիկ. վախցաւ. զգաց որ ինք աւելորդ մէկն էր այդ տանը մտերմութեան մէջ. օտար մըն էր, անկոչ այցելու մը, Ֆրէժիւսի ցեխոտ խրամներէն եկած հասարակ զինուոր մը. այդ գիտակցութիւնը խըռովեց զինքը. իրաւունք ունէր այնտեղ ըլլալու, մտածեց նախ ու յետոյ յանկարծ «ո՛չ» պատասխանեց ինքնիրեն։ Միւս տղաքը, իմ ընկերներս երբ Փարիզ կուգան արձակուրդով այսպէս չէ որ կը վարձատրուին. անոնք կը մոռնան պատերազմի սարսափը վըճարուած կիներու թեւերուն մէջ. առաջ կը գթար անոնց վրայ, իսկ հիմա, այդ քանի մը վայրկեաններուն մէջ, կը զգար որ ինքն ալ մէկն էր այդ զինուորներէն եւ իրաւունք չունէր դպչելու այն բաներուն որոնք կը գտնուէին այս տանը մէջ։

Լիան յանկարծ հեռացաւ սպասուհիին քովէն ու եկաւ Ճորճի մօտ. դըրաւ ձեռքը անոր ուսին վրայ եւ արագ բայց ցած ձայնով մը ըսաւ.

— Սիրելիս, կը ցաւիմ... չես կըրնար մնալ, ո՛չ այս գիշեր։

Ճորճ չհարցուց, չի կրցաւ հարցնել պատճառը ու մայլ նայուածքով մը սկսաւ դիտել աղջկան դէմքը։ Ի՞նչ կրնար ընել։

— Առանձին կը բնակիմ այստեղ, շարունակեց Լիան, բայց այն կիներէն չեմ որոնց կեանքը պարապ է. կը հասկնաս չէ՞...

Ճորճ գլխու նշան մը ըրաւ։

— Պարոն Տը Լոռան անունով մէկը կը ճանչնամ. հարիւրապետ մըն է, Օդային Բաժնին մէջ. ճակատն է, բայց ամէն անգամ որ Փարիզ վերադառնայ կուգայ զիս տեսնելու...

Ճորճ մտիկ ըրաւ։

— Վերադարձեր է... անսպասելի կերպով. իր ինքնաշարժը դուրսն է. այստեղ պիտի գայ հիմա տանս բանալին տուած եմ իրեն. կը հասկնաս չէ՞...

Այո՛, կը հասկնար Ճորճ։ Այս մարդը ունի տանը բանալին. հիմա ներս պիտի մտնէ այն սենեակէն ուր այնքան հրաշալի կերպով կը վայելէին իրենց առանձնութիւնը. ուրեմն Լիան սիրուհին է այդ մարդուն. անշո՛ւշտ կը հասկնար... Ի՜նչ յիմարութիւն էր արդէն մտածել նոյն իսկ մէկ վայրկեան, որ պարապ կրնար ըլլալ կեանքը այդ աղջկան. ո՞վ էր ինք, ո՞ւրկէ եկած էր այսպէս յանկարծօրէն, հասարակ զինուոր մը... հեռաւոր ծիծաղի մը արձագանգը զգաց Ճորճ իր մէջէն։ Ուրեմն անհաւասիկ մարդը ո-րուն կը սպասէր Լիան՝ ճաշարանին մէջ։

— Ինչո՞ւ չըսիր ինծի թէ անոր կը սպասէիր ճաշարանը։

— Աստուա՛ծ իմ, անոր չէ որ կը սպասէի։

— Բայց վերջապէս կը սպասէիր մէկու մը։

— Քեզի միասին կը տանէի՞, եթէ...

— Բայց անդադար դրան կողմը նայեցար։

— Ճորճ, չե՞ս հաւատար ինծի։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

ԿՐՆԱ՞Ս Ո՞Ր ԵՒ Է ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ՍՏԱՆԱԼ ՈՉ ԹԷ ՄԷԿ ՏԱՐԻ, ԱՅԼ ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ՁՐԿԱՐԵԼՈՎ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

(Բարեգործականի Գրասենեակ...)

— Ցովհաննէս Հապէշեան, բաստացի, Լառնաքա (Կիպրոս) փնտռէ իր կինը՝ Զմրուխտ, 1875ին, որդին՝ Արամ, ծնեալ 18.., Զզօն, ծնեալ 1902ին եւ դ... Աղնիւ, ծնեալ 1900ին, որ... Սեբաստիայէն տարագրուած... պի Եւդոկիա եւ որոնց հետք... տոյ կորսուած է։

— Կիւլենիա եւ Վերժին...եան, Լառնաքա (Կիպրոս) փնտռէ իրենց զաւակն ու ...ները Սարգիս Օհանեան, որ 19.. 8 տարեկան էր եւ Պետրոս...եան, որ նոյն թուականին 5 ...կան էր։ Ասոնք 1913ին կը ... Հալէպի գերմանական որբ... Քաղաքին Համաձայնական ...կին կողմէ գրաւումէն քիչ ... որբանոցին տղաքը փոխադր... այլուր։

— Օր. Իսկուհի Այվազեան, կիւրճէհիրցի, Լառնաքա (Կիպրոս) փնտռէ հայրը՝ Թորոս Այվազ..., եղբայրը՝ Գրիգոր Այվազեան, միւս եղբայրը՝ Մկրտիչ Այվազ... որ Քըրշէհիրէն տարագրուած...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

8 Février 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2107

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Երփներանգ ու ամէն տեսակ «նուիրապետութիւն» մըն է հակադաշնակցութիւնը, որ ախտավարակ հիւանդութեան մը պէս կը ճարակէ մտքերը:

Հին է այդ ցաւը: Այնքան հին, որքան հին է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Հակադաշնակցութիւնը, երկիրէ երկիր, կուսակցութենէ կուսակցութիւն, անգլուխ հրէշի մը պէս, կը ցցէ իր գլուխը, այն պահուն, երբ խորապէս համոզուած է որ Դաշնակցութեան հզօրացումը իր իսկ տկարացումն է:

Հակադաշնակցութիւնը Թոյլ ու մեղկ, անզօր ու անճիգ, դաւադիր ու մութ անհատներու եւ խմբակցութիւններու քաղաքական ու ազգային վարդապետութիւնն է: Հակադաշնակցութեան կառքին կը լծուին անոր համար, որպէս զի իրենց անարժէք գոյութեան արժէք մը տալու ինքնագոհութիւնն ունենան: Եւ անոնց սադրանքներուն հետքը կը քալէ միայն այն ատեն, երբ Դաշնակցութեան ծոցէն մարդ մը եւ կամ մարդուկ մը հեռանայ:

Հակադաշնակցութիւնը մեզ կը ներկայանայ երկու պաշտօնական երեսներով՝ արտաքին օտար, եւ ներքին՝ հայ:

Արտաքին ճակատին վրայ հակադաշնակցական բոլոր դաւադրութիւններու, յայտնի ու անյայտ սեւ ձեռքը, կը գործէ Թուրքին միջոցով եւ Թուրքին գործակցութեամբ: Մեր դարաւոր թշնամու մշտնջենական սադրանքները կ'ընդգրկեն ընդարձակ տարածութիւն մը՝ Էնկիւրիէն Աթէնք, Աթէնքէն Սուրիա եւ Սուրիայէն Ամերիկա:

Ա. Նիկոլի, Թումաճեան էֆէնտիներու եւ «լեզուագէտ գիտուններու» յիմարաբոյր փաղանգը, Էնկիւրիի ձեռքով պատրաստուած վերջին պատուղներն են, հայածին Թուրքը Հայուն դէմ ծառացնելու եւ վարկաբեկելու յանձինս Դաշնակցութեան՝ բովանդակ հայութիւնը:

Թուրքը իրական ու հզօր ուժերու հետ չի հաշտուիր: Ան ոչ միայն սորված է իր արիւնոտ պատմութեան սխրալի դասերէն՝ դաւել, սադրել բնաշխարհին մէջ, այլ եւ դուրսը՝ օտար պետութիւններու, օտար երկիրներու մէջ: Ան հոգեբանօրէն մշտնջենական պատերազմի մէջ է Դաշնակցութեան եւ հայութեան հետ:

Ջալածանքի եւ եղեռնի, բռնագրաւումներու եւ տարագրութեան, ջարդի ու կոտորածի վայրագ հեղինակ Թուրքը, մենք ալ ճանչցած ենք: Մենք խորապէս գիտենք, որ հայութեան տապանաքար ծառայող այդ անխուսափելի գոյութիւնը, իր սեփական ուժերէն ու չարժանկարային փոփոխութիւններէն աւելի, կը պարտի այն պետութիւններուն, որոնք յուերժացուցին այդ գոյութիւնը, եւ ժընեւի մէջ ժպիտներով սեղմեցին անոր ձեռքը:

Հակադաշնակցութիւնը Թուրքին համար ազգային պիտակին տակ կը ներկայանայ, մինչդեռ մեր ներքին կեանքին մէջ, ան կը ներկայանայ իր խնկական դէմքով ու ցանած սնամէջ ժխորով:

Հակադաշնակցութիւնը Խ. Հայաստանէն մինչեւ գաղթաշխարհ, տարբեր ալիքներով եւ տարբեր ելեւէջներով կը ներկայանայ մեզի:

Խ. Հայաստանի մէջ, պարբերաբար, «հարուածային կարգով», հակադաշնակցական սրտառուչ նուիրապետութեան բաղուկները, երբեմն կը գործեն թատերական հմայքով եւ կը կրկնեն իրենց տարիներու յանկերգը, — «Մեռա՛ւ, կորա՛ւ, քայքայուեցա՛ւ, թաղուեցա՛ւ Դաշնակցութիւնը»: Եւ երբ դուրս կ'ելլեն սրահէն, Դաշնակցութեան կենդանի շունչն է, որ կը դիմագրաւէ զանոնք եւ կը հիասթափեցնէ:

Խորհրդահայ ինքնակոչ մարզպանները տրակոնական միջոցներով, դատարաններով, ձերբակալութիւններով ու Սիպիրով կը սպառնան բոլոր անոնց, որոնք Դաշնակցական ըլլալու «հակայեղափոխական» մեղքն են գործեր...

Անոնք չեն ըմբռներ, ինչպէս առ հասարակ, մեր հակառակորդներու բարի սովորութիւնն է չըմբռնել, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հայ հոգու եւ հայ մարդու անչօշափելի բաղձանքներու եւ մտորումներու անսպառ ու անբաւ շտեմարանն է, որ ո՛չ «կնուտ»ի եւ ոչ ալ խարազանի հարուածներով կարելի է վանել սրտերէն:

Հայը կը սնուի Դաշնակցութեամբ, կ'ապրի Դաշնակցութեամբ:

Գաղթաշխարհին համհարզներն ալ կը ձայնակցին անոնց հեռաւո՛ր հորիզոններէն եւ կ'ըսեն. «Ընելիք չունի այլ եւս Դաշնակցութիւնը»:

Հակադաշնակցութեան յոգնած մեղեդիները կը սաւառնին մեր վրայ այսպէս անդադար, երբեմն առանց ուշադրութեան իսկ արժանանալու:

Դաշնակցութիւնն երկար տարիներու ընթացքին, բնա՛ւ պէտք չէ ունեցեր անոնց դեղատոմսերուն, իր անելիքն ու գոյութեան իրաւունքը անոնցմէ սպասելու եւ անոնց վճիռով սնուելու: Դաշնակցութիւնն ինքնին՝ հայ կենսունակ ուժերու անսպառ հանքն է:

Հակադաշնակցութեան հայ հատուածը, իր մահն ու թաղումն, որ կը կատարէ ամէն անգամ, երբ պղպջակներու պայքար կը յայտարարէ Դաշնակցութեան դէմ:

Դաշնակցութիւնը համահայ ուժերու եւ համահայ կամեցողութեան միակ ապահով կռուանն է, որ միշտ կանգուն կը մնայ ազգային հորիզոնին վրայ, որքան ԴԱՏ ու ՊԱՀԱՆՋ ունինք:

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌ ՑԻ-ՊԷ ԿԱՄ ԽՊԻ...ՊԻՇ

Փարիզի հայ անթիքէռներու թերթին մէջ, զոր կը խմբագրէ տէրտէրի տղայ մը, (ճիշդ ինչպէս իրեն տրուած էր, Պալաքեանի օրովը, խմբագրել նման թերթ մը, յետ ճաշու իբրեւ մարսողական ճարպոտ ստամոքսներու համար), երկու յարձակումներ եղան ինծի դէմ: Այդ յարձակումով հպարտանալու երեւոյթ ունէին երկու ստորագրողներն ալ, մէկը անմահն Մարկոս կարծած ինքզինք, միւսը Վալանսի մէջ սովորական ժողովի մը խաւլաղը դառնալէն ի վեր գինով: Զարմացայ, որովհետեւ չէի կարծեր թէ, իբրեւ Գո՛րծ, Փարիզի փողոցներէն կարծիք, տեսակէտ եւ բաներ բուներ հաւաքող խմբագրութիւն մը, զիս ալ «շահելու» իրենց փորձէն յետոյ մանուանդ, տեղ կրնար տալ նման ծրբծրբներու: Սովորութեան համաձայն, հակայարձակումը կատարեցի ուղղակի թերդին վրայ, եւ ոչ թէ Մարկոսներու կամ Պօղոս - Պետրոսներու վրայ, «զի ոչ գիտեն զինչ գործեն»: Մինչ այդ, թերդէն ինծի լուր դրկեցին թէ այնտեղ բոլորն ալ (ինչպէս իրենցմէ շատ ուրիշներ) համաձայն չեն կատարուած յարձակման եւ մեղքը ձգեցին տէրտէրին տղուն վրայ:

Տէրտէրի տղայ, գալ անգամ ԵՐԿՈՒՆՔ կարդա, որ խելքդ տուն գայ, ուրեմն:

×

Մարդ մը, որ կը վերադառնայ Հայաստանի... արտաքնոցներէն, (այդ մասին գիրք ալ գրած է), այստեղ ամէն խառնակչութիւն փորձելէ յետոյ՝ երբ Փարիզի Ռամկավարները, ազատելու համար իր ձեռքէն, Եգիպտոս նետեցին զինք, սկսաւ քիչ մը շա՛տ կարեւորութիւն տալ իր անձին: Այս մարդը ձեռքս կը լզէր, երբ, Փարիզի մէջ, շաբաթաթերթ մը հանելով, ուրիշի մը յօդուածը խարդախելով, յարձակում մը փորձեց ինծի դէմ եւ ես չուշացուցի պատասխանը: Վերջապէս այս այն մարդն է, որ որբի մը ստորագրութիւնը կեղծեց եւ բաց-նամակ մը գրեց այստեղի մէկ թերթին մէջ: Վերջերս էջու նմանցուցած էի զինք, (ի՞նչ անպատուութիւն այդ համեստ կենդանիներուն համար), պարզ այն պատճառով որ լիբր տողեր գրած էր որբերու հասցէին՝ ձայնակցելով «հայ որբերը թուրք հօրմէ ծնած են» գրողին: Ցա՞ւ զգաց, (կը զգա՞յ), որ անմահն Մարկոսին գռեհիկ յարձակումը, շատ կանուխ լոյս տեսած, ահա հիմա կ'արտատպէ իր թերթին մէջ, «Պրոմեթէին ձագուկը» անուանելով զիս: Իրեն դրկուած պատկերը տեսաւ ու կատղեցաւ երեւի:

Այս մարդը սխալ կ'ընէ: Չի կրնար խոցել զիս: (Անխոցելի դառնալու համար՝ բժշկութիւն սորվեցայ եւ հիմա չեմ ապրեր իր ապրած ձեւովը, իր ընդունած միջոցներովը): Եւ քանի չի կրնար խոցել զիս, լաւ կ'ընէ որ չզբաղի ինձմով: Հոս իրեն բսած էի, որ անունս բերան չառնէ երբեք, ետքէն կ'այրի՜:

Միանգամ ընդ միշտ յայտարարեմ թէ «դաշնակցական միսիոններ» տալով ինծի՝ չի կրնար վնասել ինծի, ոչ ալ Զ. Ո. Միութեան: Փարիզը խաղաղեցաւ իր կորսուելովը, լաւ է որ ըզգաստութեան բերէ զինք այս պարագան: Այլապէս միջոցներ ունիմ ճանչցնելու զինք Եգիպտոսի հայ գաղութին ալ: Ատոր համար՝ բաւական է երկու յօդուած: Առաջին խայթոցէս յետոյ լռած էր, խելք պիտի ընէ՞ լռելու նորէն: Թող գիտնայ, որ Հայոց ազգին մասին ոչ միայն իր գիտցածը, այլ եւ իր հետաքրքրութիւնը արհամարհելի են մեզի՝ երիտասարդներուս համար, որ մեզ բաղդատելով իրեն հետ՝ անդունդ մը կը տեսնենք մեր եւ իրեն միջեւ, ինչպէս Հայուն եւ Թուրքին միջեւ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նախագահ Հինտէնպուրկ լուծեց ՓՐՈՒՍԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Փրուսիոյ վերին իշխանութիւնը, նախագահական հրահանգով, յանձնուեցաւ Ֆոն Փափէնի: Այս որոշման նպատակն է Փրուսիոյ խորհրդարանի լուծումը հնարաւոր դարձնել:

Խորհրդարանը լուծելու համար պէտք էր, որ օրինական մեծամասնութիւն գոյանար Երեքի Խորհուրդին մէջ, կազմուած նախկին կառավարութեան նախագահ սոց. դեմոկրատ Օթօ Պրաունի, խորհրդարանի արդի նախագահ Քէռլ եւ Ատընաուէռի: Քէռլի, ֆոն Փափէնի եւ Ատընաուէռի գործակցութեամբ որոշուած է խորհրդարանը լուծել մարտ 4ին, որպէս զի Ռայխսդակի ընտրութեան հետ միաժամանակ, Փրուսիոյ խորհրդարանի ընտրութիւնն ալ կատարուի:

Մամուլի եւ խօսքի ազատութիւնը արգիլուած

Հիթլէր մասնաւոր հրովարտակով սահմանափակեց մամուլի, խօսքի ու ժողովներու ազատութիւնը: Այս խիստ միջոցները, կ'ըսէ, ձեռք առնուած են գերման ժողովուրդի ապահովութեան համար:

Այն թերթերը, որոնք յարձակում կը գործեն կառավարութեան եւ պաշտօնէութեան վրայ, անմիջապէս պիտի դադրեցուին:

Օտար մամուլի մուտքն ալ արգիլուած է վեց ամիս տեւողութեամբ, այն պարագային, երբ կը հրատարակեն վարկաբեկիչ յօդուածներ:

Անցագրի դրութիւնը Խորհ. Միութեան մէջ

Համայնավարները ներքին անցագրի դրութիւնը ջնջած էին, որպէս ցարական ըէժիմի մնացորդ: Բաւական է կարդալ 1930ի խորհրդային համայնագիտարանին մէջ հետեւեալ խրոխտ տողերը. « Խորհրդային իրաւունքը չի ճանչնար անցագրի դրութիւնը»: Սակայն, այժմ անցագրի այդ զզուելի դրութիւնը իրենք կը ստեղծեն: Ենուկիձէն կուզայ ընդգծելու իր ներկայացուցած տեղեկագրին մէջ, թէ «այժմ այդ դրութիւնը բոլորովին ուրիշ հանգամանք մը կ'առնէ»: Մոսկուայի բնակչութիւնը այս ձմեռուան մէջ, մայրաքաղաքը կը ձգէ եւ կը հեռանայ: Բնակչութեան մտահոգութիւնը, որքան հասկնալի նոյնքան դժուար է եւ առաձգական դասակարգերու բաժանումը:

Ենուկիձէի տեղեկագիրը երեք պատճառաբանութիւն կ'ընէ անցագրի դրութիւնը վերահաստատելու համար: Նախ քաղաքներու պարենաւորման դժուարութիւնը, երկրորդ գիւղացիներու գրոհը, որ հաւաքական տնտեսութենէ կը խուսափին, երրորդ որ այս երեւոյթներու առաջքն առնելու համար անցագիրը անհրաժեշտ է: Ենուկիձէն կ'ըսէ նաեւ որ աշխատաւորներու եւ մայրաքաղաքի մնայուն բնակչութեան համար մտահոգուելու խնդիր չկայ աոր մէջ:

Ռըլնօի գործարանին մէջ պատահած պայթումը

Երէկ մեր թերթը մամուլին յանձնած պահուն, յայտնած էինք այս աղետալի պայթումի մասին, ուր բազմաթիւ հայ գործաւորներ կ'աշխատին:

Թիւ 17 արհեստանոցին մէջ, 200 բանուոր առտուան ժամը 7ուկէսէն ի վեր կ'աշխատէին: Պատին անկիւնը դրուած հսկայ կաթսայ մը, որ 10 մեդր բարձրութիւն ունէր եւ ելեկտրական կայան կը ծառայէր միւս արհեստանոցներուն, վառուած էր արդէն եւ ոչ մէկ անկանոնութիւն կը նկատուէր: Ժամը 10ուկէսին հսկայ պայթում մը արհեստանոցի այդ մասը տակնուվրայ ըրաւ: Այրող գոլորշին, թանձր ծուխն ու փոշին տարածուեցաւ գործարանին վրայ: Գործաւորներուն մէկ մասը շնչահեղձ եղաւ եւ միւսներն ալ վիրաւորուեցան: Քովընտի արհեստանոցներէն գործաւորները օգնութեան փութացին եւ վիրաւորներն ու մեռածները փոխադրեցին Ամպրուազ - Փարէ հիւանդանոցը, որ ճիշդ գործարանին քովը կը գտնուի:

Հետաքրքիր բազմութիւն մը խուժեց դէպ ի գործարանը: Մանաւանդ գործաւորներուն կիները, որոնք սրտատրոփ լուրի կը սպասէին: Մէկը կ'ըսէր.

— Ամուսինս չտեսայ, արդեօք պայթումը 17 թէ՞ 14րդ արհեստանոցին մէջն էր:

Միւսը կ'ըսէր.

— Զաւակս չտեսայ:

Մեռածներու անունները կէսօրէ յետոյ միայն հաղորդուեցան:

Ոստիկանութիւնը յետ քննութեան հաղորդած է հետեւեալ տեղեկութիւնները. — 8 մեռած, 78 վիրաւոր, որոնցմէ 42ը հիւանդանոց փոխադրուած, 36 հոգին ալ թեթեւ կերպով վիրաւորուած, որ իրենց տուները փոխադրուած են:

Սպաննուածներուն եւ վիրաւորուածներուն մէջ կան Ռուսեր, Ալճերիացիներ եւ Ֆրանսացիներ: Ցուցակին մէջ բարեբախտաբար ոչ մէկ Հայու անուն կար:

Լիթվինօֆի առաջարկները

Զինաթափութեան խորհրդաժողովին սովետական ներկայացուցիչ Լիտվինով հետեւեալ յայտարարութիւններն է ըրած.—

— Ամենակարեւոր խնդիրը, որ մեզ կը ներկայանայ նախայարձակի բնորոշումն է: Վերջին տարիներս այնքան խեղաթիւրուած է այդ գաղափարը, որ դժուար է պատասխանատուութիւն ճշդել:

Եւ Լիտվինով կը բնորոշէ նախայարձակը եւ կ'ըսէ, որ այս ստորագծուած պատճառներով պէտք է յանցաւոր նկատել՝

Ա.— Այն պետութիւնը, որ առաջին անգամ պատերազմ կը յայտարարէ մէկ ուրիշ պետութեան:

Բ.— Երբ, առանց պատերազմ յայտարարելու պետութեան մը զինուորները կ'արշաւեն մէկ ուրիշ պետութեան հողամասը:

Գ.— Երբ պետութեան մը ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերը կը ռմբակոծեն միւս պետութեան հողամասերը:

Դ.— Երբ պետութեան մը նոյն ուժերը առանց կանխակալ թոյլտուութեան կ'անցնին մէկ ուրիշ պետութեան սահմանը եւ բանակ կը դնեն անորոշ ժամանակով:

Ե.— Երբ պետութիւն մը նաւապաշարում կը յայտարարէ մէկ ուրիշ պետութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՌՈՒՄԷՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ԴԷՄ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ շաբաթերեկոյ մահափորձ մը կատարուեցաւ հաղորդակցութեանց նախարար Միրթոյի դէմ, երբ արուարձան երթալու համար կայարան կը մտնէր: Կայարանի արհեստանոցներու մութ մէկ անկիւնէն, քանի մը անծանօթ մարդիկ երկաթի կտորներ նետեցին նախարարին դէմքին: Թէեւ երկաթի կտորները վրիպեցան, բայց ջարդուփշուր ընելով վակոնի մը ապակիները թեւէն վիրաւորեցին նախարարը:

Ոստիկանութիւնը սկսած է քննութիւն կատարել մայրաքաղաքին գործաւորական շրջանակներուն մէջ:

ՊՐՈՒՍԱՅԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՑՈՅՑԸ

Տէյլի Թէլէկրաֆի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Պրուսայի մէջ դէպքեր են պատահած: 30 հոգի իրենց 13 պարագլուխներով էվգաֆին դիմած են, պահանջելով որ աղօթքի լեզուն արաբերէն ըլլայ: Էվգաֆի վարիչը պատասխանած է, որ կառավարութեան հրահանգներուն դէմ չի կրնար գործել: Ցուցարարները խուժանին հետ միացած կուսակալին դիմած են: Ոստիկանութիւնը ցուցարարները ցրուած եւ գրգռիչները ձերբակալած է:

Նախարարական խորհուրդը յանձնարարած է դատական եւ ներքին գործավարներուն տեղւոյն վրայ քննութիւն մը կատարել: Գործավարները մեկնեցան Պրուսա:

Կազին իր քննական ճամբորդութիւնը կէս ձգած եւ գացած է Աֆիոն-Գարահիսար, եւ Ըմէր փաշայի հետ միասին մեկնած են Պրուսա հասկնալու համար դէպքին պատճառները:

ՊՐՈՒՍԱՅԷՆ ՅԵՏՈՅ...

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ նման միջադէպ մըն ալ պատահած է Իզմիրի մէկ մզկիթին մէջ, որ կը կոչուի Շատրվան:

Երբ Գուրանը կը կարդացուէր թուրքերէն լեզուով, Թուրք մը, նոյնքան մոլեռանդ, որքան անհաւասարակշիռ կ'ըսէ հեռագիրը, արաբերէն քանի մը բացագանչութիւններ ըրաւ՝ բողոքելով որ թուրքերէն կը կարդացուի Գուրանը: Անմիջապէս ձերբակալուեցաւ: Միւս կողմէ դատական հետապնդում կը կատարուի խումբ մը մուէզզիններու դէմ, որոնք, հակառակ դրուած արգելքին, թելադրած են արաբերէն կարդալ աղօթքներն ու Գուրանը:

ԵԳԻՊՏ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՍԿԻՈՎ ՎՃԱՐԵԼ

«Ահրամ» կը յայտնէ թէ ձեռնհաս շրջանակներէ քաղած իր տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութիւնը մտադիր չէ երբեք ոսկիով վճարելու եգիպտական պարտքի տոկոսները:

Անկէ զատ, քաղաքական եւ պաշտօնական շրջանակները կը զբաղին օտար ելմտական քափիթիւլասիոնները ջնջելու հարցով, կառավարութիւնը ազատ պահելու համար ելեւմտական օրէնսդրութեան մէջ, (տուրքեր եւ անոնց կիրարկութիւնը օտարներու հանդէպ) առանց պետութեանց կամ խառն դատարաններու հաւանութեան:

Կառավարութիւնը ուրիշ միջոցներ կը մտածէ Եգիպտոսը պաշտպանելու համար ոսկիով վճարման ծանր վտանգին դէմ:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՄԷՋ

Զաղրէպէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած են խումբ մը նախկին նախարարներ, իբրեւ մեղսակից Եուկոսլավիոյ միութեան դէմ դաւի մը:

«ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ»ԻՆ ՀԱՄԱՐ

Սէթիֆէն (Ալճերիա) Պ. Լեւոն Իլպիզեան 50 ֆրանք ղրկած է մեզի իբր նուէր «Դպրոցասէր»ին:

Մէկնէսէն (Մարոք) Յ. Անկարեան՝ 5 ֆրանք:

Ստանալ ՅԱՌԱՋի Վարչութենէն, համապատասխան ընկալագրով:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՅՐԴ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Ա.

Խօսելով Արղընիի երկաթուղիին ու հանքի մասին, ըսեր էի թէ Թուրքիոյ հանքագործները դժգոհութիւն յայտնած են կառավարութեան ու կարգ մը պահանջներ ըրած: Յիշած էի, նաեւ, 9րդ Տնտեսական Բարձրագոյն Համաժողովի գումարումը:

Համաժողովը վերջացաւ: Ուրեմն, աշխատինք խտացած ձեւով մը տալ առնուած որոշումները:

Համաժողովին առջեւ կառավարութիւնը դրած էր հետեւեալ առաջին հարցումը. — «Թուրքիոյ մէջ ճարտարարուեստը հաստատելու եւ զարգացնելու համար ի՞նչ ընելու է»:

Ու Համաժողովը 15 օրուան իր նիստերու ընթացքին նախ, այս հարցն էր որ քննեց: Պատրաստեց տեղեկագիր մը եւ զայն յղեց կառավարութեան: Ուրեմն, եղածը ուսումնասիրութիւն մը եւ բանաձեւում մըն էր, որուն հիմք ծառայած էին, ա) Քանի մը տարիէ ի վեր Թուրքիոյ մէջ ծայր տուած ճարտարարուեստական ձեռնարկներէ ձեռք ձգուած փորձառութիւնը կամ, աւելի ճիշդ, տպաւորութիւնները, բ) Կարելիութիւնները, եւ գ) Զանազան շրջաններէ եւ շահագրգռուողներէ, եղած պահանջքին վրայ, ուղարկուած զեկուցումները:

Այս հարցը անշուշտ շատ կարեւոր է: Մանաւանդ որ ան չափազանց շատ մելան եւ չափազանց շատ շունչ սպառել տուաւ վերջին տարիները: Ու յաճախ սուտ համեմատութիւններ առաւ այն տարակարծութիւնը թէ՝ — հողագործութեան պէտք է նուիրուինք, եւ ոչ թէ ճարտարարուեստի, ու հակառակը:

Անշուշտ, հարցին այս ձեւով դրուիլը սխալ մըն էր: Ու տարօրինակը այն էր որ տարիներով զբաղեցան անով, առանց կարենալ եզրակացութեան մը գալու: Միայն վերջերս էր որ, «Միլլիյէթ»ի մէջ, դասախօս Նիզամէտտին Ալի պէյ զարմանք կը յայտնէր թէ կ՚ուզուի անպայման մէկին բացարձակ նախընտրութիւն մը տալ, մինչ կարելի ու պէտք է թէ՛ երկրագործութեան ուժ տալ եւ թէ ճարտարարուեստի:

Համաժողովի առջեւ դրուած հարցին էութենէն կ՚եզրակացուի, նաեւ, որ մինչեւ այժմ Թուրքիոյ ճարտարարուեստը (այսինքն՝ այդ ուղղութեամբ եղած ձեռնարկները) անծրագիր, առանց որոշ ուղղութեան, պատահականօրէն եղած բան մըն է: Եւ իրաւ ալ, հակառակ այն մեծ աղմուկին զոր ատենէ մը ի վեր կը հանեն Թուրքերը՝ ըսելով թէ «տեղական ճարտարարուեստը կը զարգացնենք», իրողութիւնը այն է, որ աջ ու ձախ գործարաններ բացուած են, բայց այդ բոլորը նախագծեալ ծրագրի մը եւ տնտեսական որոշ քաղաքականութեան մը արդիւնք չեն: Տնտեսական գործավար Մ. Ճէլալ պէյ, որ Կազիին հետ Պալըքէսիր եւ Պրուսա գնաց անցեալ օր, այդ երկու քաղաքներու առեւտրական սենեակներուն առջեւ խօսած իր ճառերուն մէջ խոստովանեցաւ այդ պարագան: «Ճարտարարուեստի մասին ընդհանուր եւ հիմնական որոշում մը տալու եւ ծրագիր մը ունենալու ստիպուած ենք», ըսաւ գործավարը:

Ուրեմն, Համաժողովը կոչուած էր ձեւաւորելու սկսուած գործ մը: Պարզ էր, որ ան դէմ պիտի չըլլար երկրին մէջ ճարտարարուեստի զարգացման: Թուրքիան հում նիւթերով հարուստ է. եւ, երկրորդ, սպառող երկիր է ու ահագին դրամ կուտայ օտարին՝ ճարտարարուեստական նիւթերու համար:

Ու ճիշդ ատոր իբրեւ բնական հետեւանք, Համաժողովը պահանջած է հովանաւորել ազգային ճարտարարուեստը: Որովհետեւ, համաձայն Համաժողովին, «արեւմուտքի ճարտարարուեստը այնքան յառաջացած է որ, վերջերս Թուրքիոյ մէջ զարկ առած ճարտարարուեստը Արեւմուտքի ճարտարարուեստին քով պարզապէս խաղալիք մըն է»:

Այս առթիւ, աւելի որոշ ըլլալու համար, յիշեցինք որ Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունին բամպակեղէնի տասը գործարաններ, ասոնց բոլորին ունեցած իլիկներուն գումարը 110 հազար է. մինչդեռ Արեւմուտքի մէջ գործարան կայ որ առանձինն 400 հազար իլիկ ունի, ինչպէս կը խոստովանի Նիզամէտտին Ալի պէյ:

Այս ու այլ պատճառներով, ուրեմն, «Թուրք ճարտարարուեստը անկարող է մրցելու եւրոպականին հետ: Որով եւ պէտք ունի հովանաւորութեան»:

Համաժողովը զբաղած է նաեւ այդ հովանաւորութեան շօշափելի տեսակներով: Այսինքն՝ ի՞նչ կերպ օժանդակել անոր: Մինչեւ այժմ նախանիւթերու ներածման մեծ դիւրութիւններ ընծայեց կառավարութիւնը: Վերջին յունիսին աւարտող հում նիւթերու թոյլտուութեան օրէնքի համաձայն հում նիւթերու (ներածեալ) ցանկին գումարը 6,5 միլիոն թրքական ոսկի էր: Բայց, այս գումարը 1932ի ելմտացոյցին մէջ 1,5 միլիոնի իջաւ: Անկէ զատ, «Սէնայի Թէշվիք» դրամատան եւ «ճարտարարուեստի քաջալերութիւն» օրէնքներուն համաձայն՝ ճարտարարուեստի յատուկ մեքենաներէ մաքս պիտի չառնուէր, բայց կրկին սկսան մաքս առնել: Որով, շահագրգռուողները սկսան բողոքել: Այդ օրէնքը 15 տարի (մինչեւ 1945) ի զօրու պիտի ըլլար: Այսօր, անոր ամենակարեւոր կէտերը սկսած են անտեսել...: Գործարաններու տէրերը կը պահանջէին դեռ 12 տարի օգտուիլ այդ օրէնքէն: Օրէնքը հրատարակող կառավարութիւնը, առանց ջնջելու զայն, անզօր դարձուցած էր...: Համաժողովը գտաւ միջին ճամբան: Հում նիւթերէն ու թեթեւ գործիքներէն մաքս չառնելու առաջարկը ըրաւ: «Ճարտարարուեստի ընդհ. սկզբունքներու մասին, կ՚ըսէր տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ իր ճառին մէջ, մեր երկրին մէջ զանազան կարծիքներ կան: Ճարտարարուեստի տէրերուն նախապէս տրուած խրախուսութիւնները մասամբ ջնջուած են: Կը տեսնենք որ գործարաններու տէրերը մտահոգ են՝ տիրող անորոշութեան պատճառաւ: Հում նիւթի մասին վճռական որոշում պիտի տրուի: Ամէն ոք այլ եւս պիտի գիտնայ թէ ճարտարարուեստի ամէն մէկ ճիւղ ի՛նչ հովանաւորութիւն պիտի գտնէ: Այն ճարտարարուեստը որուն հում նիւթը թրքական է շատ պիտի քաջալերուի: Բաժնեցուկը մեզի համար տեւական միջոց մը չէ: Մենք կ՚ուզենք այլ եւս քալել բնական եւ հիմնական ճամբաներէ»:

Ինչպէս կ՚երեւի, դեռ ոչինչ կայ որոշ: Բայց՝ որոշած են որոշել...: Այս ալ քայլ մըն է, անշուշտ: Թոյլտուութիւններ տրուած ատեն նկատի պիտի առնուի թէ որ եւ է ապրանք քանի՞ի կը շինուի, ըստ այնմ ճշդելու համար թէ ի՛նչ դիւրութիւն պէտք է տալ՝ եւրոպականին հետ կարենալ մրցելու համար: Եւ որովհետեւ զանազան աստիճանի գործարաններ կան Թուրքիոյ մէջ, նախատեսուած է հետեւեալը. — Երբ ուզուի որ եւ է արտադրութեան պատրաստումի գինը ստուգել, նկատի չունենալ փոքրագոյն գործարանը: «Պարզ է որ, ըսած է Ճէլալ պէյ, մեր առնելիք որոշումներէն կարգ մը գործարաններ պիտի վնասուին, ի՛նչ կրնանք ընել, անհատներու շահը պիտի զոհենք երկրին ընդհանուր շահին»:

Համաժողովը զբաղած է, նաեւ, այն խնդրով թէ պետութիւնը պէ՞տք է մաս առնէ ճարտարարուեստին մէջ: Այս խնդրի մասին վերջերս շատ խօսուեցաւ Թուրքիոյ մէջ: Երկար ու երբեմն սուր բնոյթ առնող յօդուածներով կողմերը վիճաբանեցան ճշդելու համար թէ՝ անհատի գործունէութիւնը ո՞ւր կը վերջանայ եւ ո՞ւրկէ կը սկսի պետութեան գործունէութիւնը: Համաժողովը եզրակացուց որ «պետութիւնը պիտի ընէ այն ճարտարարուեստը զոր անհատը չի կրնար ընել»: Այս բանաձեւը չափազանց առաձգական է անշուշտ ու կրնայ գործիք ծառայել Ինկիւրիի ձեռքը: Ահա Ռուսիայէն գալիք մեքենաներու պարագան, նոր կառուցուելիք գործարանները, եւայլն, որոնք անուղղակի կերպով պիտի մրցին ոչ միայն եւրոպականին, այլ եւ՝ տեղականներուն հետ: Համաձայն, դարձեալ, Համաժողովի տուած որոշման, «պետութիւնը ճարտարարուեստական իր այս կամ այն ձեռնարկը հաստատելէ եւ ամրացնելէ վերջ զայն ժողովուրդին թող փոխանցէ»:

Այս վերջին բանաձեւը առանձնապէս ուշադրութեան արժանի է, տրուած ըլլալով որ վերջերս պետականացումի հոսանք մը եւ տրամադրութիւն մը կար Ինկիւրիի մէջ:

Ահա ասոնք են, իր խտացած գծերով, Թուրքիոյ տնտեսական բարձրագոյն Համաժողովին մէկ քանի որոշումները: Ու քանի որ ասոնք են, կարելի է անվարան ըսել որ ո՛չ շօշափելի ու մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւն մը կար մէջտեղը, ոչ ալ հարցերուն տրուած է ամբողջական սպառում մը: Խնդիրներուն մօտեցուած է ընդհանուր առմամբ, կամ այս ու այն անկիւնէն միայն: Այս պարագան կը խոստովանի Ն'ւ Նիզամէտտին պէյ. — «Այն լայն եւ բազմակողմանի հարցումին լիակատար պատասխան մը տրուած չէ: Պետութեան դրած այդ հարցումներուն պատասխանը, այնքան ատեն որ իրենց անհրաժեշտ բոլոր մանրամասնութիւններովը ի ձեռին չունինք, այս երկրին մէջ ո՛չ երկրագործական, ո՛չ փոխադրական, եւ ոչ ալ վաճառականական տնտեսութեան մը սահմանները կրնանք գծել»:

Այսինքն՝ կը քալեն այնքան անորոշ ու պատահական, որքան՝ մինչեւ այսօր...:

Նոյնքան անորոշ...որոշումներ կան եւ օրակարգի միւս խնդիրներու մասին, որոնց պիտի անդրադառնամ երկրորդ յօդուածով մը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ԷՆԿԻՒՐԻ

Վրացի ընկերվարականներու օրկանը՝ Պայքարի Արձագանգը, որ կը հրատարակուի այստեղ, Փարիզի մէջ, յօդուածով մը կը զբաղի թուրքեւռուս յարաբերութիւններու խնդրով: Ահա թարգմանաբար. —

Ցարական Ռուսիան իրաւամբ թշնամական նկատուած էր Թուրքիոյ հանդէպ: Այս թշնամութիւնը չէր կրնար արտայայտուիլ, ոչ ալ իրականանալ, որքան ատեն որ ռուսական սահմանները Թուրքիոյ սահմաններուն կից չէին ըլլար: Ռուսիա այս խնդիրը լուծած էր, Վրաստանը գրաւելով: Մեր երկիրը միշտ ենթակայ Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ յարձակումներուն, հարկադրուեցաւ Ռուսիոյ կոչ ընել, իր ֆիզիքական գոյութիւնը փրկելու համար: Այսպէս վերջ գտաւ թամբ-պետութիւնը Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ եւ Ռուսերուն առջեւ ճամբայ մը բացուեցաւ դէպի Կովկասի մնացեալ մասը եւ դէպ ի դրացի երկիրները: Ասիկա անվիճելի մէկ դասն է անցեալին, որ բացէ ի բաց ուղղուած է Թուրքիոյ շահերուն դէմ եւ որ սակայն հետեւանքն է մեր երկրին մէջ Թուրքիոյ մղած քաղաքականութեան:

Ցարականութիւնը ինկաւ: Համայնավարութիւնը ցուեցաւ: Ազգային յեղափոխութիւններ եղան: Վրաստան եւ Կովկասը անկախ պետութիւններ կազմեցին. Թամբ-պետութիւնը կրկին կանգնեցաւ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս բոլորը թրքական քաղաքականութեան տեսակէտներուն հետ հաշտ էր. — պատմական թշնամին կը հեռանար եւ հետեւաբար Թուրքիան պէտք է ոյժ տար այս ընկրկումի գործողութեան: Բայց, իրականին մէջ, բոլորովին հակառակն է որ տեղի ունեցաւ: Թուրքիա փութաց ամէն միջոց ձեռք առնել թշնամին իր սեփական սահմաններուն վրայ բերելու եւ զայն իրեն անմիջական դրացին դարձնելու համար: Իր զօրքերուն խուժումը դէպի Հայաստան՝ վճռեց այս երկրին համայնավարացումը: Ատրպէճանի համայնավարացումը հետեւանքն եղաւ իր խորհուրդներուն եւ իր միջամտութեան: Երբ նոյն այս պոլշեւիկ թշնամին Վրաստանի վրայ նետուեցաւ, Թուրքիան ալ իր կարգին յարձակեցաւ անոր վրայ եւ ասկէ առաջ եկաւ մեր երկրին բաժանումը Մոսկուայի եւ Ինկիւրիի միջեւ (1921, մարտի դաշնագիրը):

Ի՞նչ է պատճառը Թուրքիոյ կարծիքին այս փոփոխութեան:

Թուրք լրագրող մը, երեսփոխան Եոնուս Նատի, հետեւեալ բացատրութիւնը կուտայ այդ մասին, իր յուշերուն մէջ. «Մեր կարծիքով, կ՚ըսէ ան, պոլշեւիկեան Ռուսիան, ժառանգորդը ցարականութեան, Թուրքիոյ այս պատմական թշնամին, որ սակայն ժողովուրդներու ազատութիւնը կը ճանչնայ, բարի եւ ընդունելի դրացի մը կը համարուի: Այս կարծիքին կուսակիցները Ռուսիոյ հետ գործակցութեան մը անհրաժեշտութիւնը կը շեշտեն, ան՝ որպէսզի մեր արտաքին քաղաքականութեան հաստատուն հիմ մը տրուի: («Իվեստիա» 1932 ապր. 25): Ահա ուրեմն այս փոփոխութեան պատճառը: Ռուսիոյ Կովկաս վերադարձը եւ իր մերձեցումը Թուրքիոյ՝ հետեւանքն են այս տեսակէտին: Ռուսիա այս քաղաքականութենէն մեծ շահ մը ունեցաւ. վերագրաւեց ամենահարուստ երկիրները եւ զանոնք դարձուց իր զօրութեան ամենահաստատուն հիմը: Այս սեղանէն քանի մը փշրանքներ Ինկիւրիի բաժին ինկան: Դժուար է ճշդել այս փշրանքներուն իրական արժէքը: Հաւանական է որ Մոսկուա փրկած ըլլայ Ինկիւրին Յոյներու արշաւանքէն. թերեւս Ինկիւրի ինքզինքը փրկած է եւ Մոսկուա քանի մը զէնք եւ ռազմանիւթ միայն յանձնած է անոր: Ամէն պարագայի, այս պզտիկ օգնութիւնը Պաքուի քարիւղի մէկ հատիկ հորն իսկ չարժեր:

Միեւնոյն ատեն, երկու հակադիր շարժումներ տեղի կ՚ունենային արտաքին քաղաքականութեան կալուածին մէջ.— պոլշեւիկեան կառավարութիւնը կը ջանար շրջապատուիլ սահմանակից փոքրիկ պետութիւններով եւ այս միջոցով զերծ պահել ինքզինք մեծ պետութեան մը դրացնութենէն եւ յարձակումէն: Եթէ մեր օրերուն, Մոսկուա կորսնցուցած է իր հոգեկան խաղաղութիւնը, եթէ մտահոգութիւն կը զգայ, պատճառն այն է, որ առաջին անգամն ըլլալով, մեծ պետութիւն մը՝ Ճափոն, իրեն սահմանակից դարձաւ, եւ այս իրողութեամբ դրացնութեան իր ամբողջ քաղաքականութիւնը քանդուեցաւ: Ընդհակառակն, Թուրքիա իր ձեռքէն եկածն ըրաւ իր պատմական թշնամիին զանելու եւ ազատուելու իր փոքր ու տկար դրացիներէն: Շփոթեց ժամանակաւոր ազդակը, այսինքն վարչաձեւը, տեւական ազդակին հետ.— երկիրը: Վարչաձեւը կ՚անցնի, երկիրը կը մնայ: Ինչ որ ալ ըլլայ Ռուսիոյ մէջ ներկայ վարչաձեւը, նոյնիսկ եթէ բոլորովին թրքասէր ըլլայ, ասիկա ոչ մէկ կերպով չի փոխեր այն իրողութիւնը, թէ Ռուսիա պատմական ձգտումներ ունի, որոնք դէպի Արեւելք կը մղեն զայն: Այս տրամադրութիւնները, յարմար վայրկեանին, պիտի զգացնեն իրենք զիրենք անողոք կերպով: Երկրին տեւական շահերը կը բախին վարչաձեւի անցողական շահերուն եւ ասոնք կը յաղթահարեն առաջինները:

Անցեալը ապագային համար փաստարկութիւն մըն է: Թուրք մամուլին այս գովեստները սովետներու գործին հանդէպ, որդեգրուած քաղաքական ուղեգծին մէկ ապացոյցը կը կազմեն, հակակովկասեան ուղեգիծ, բայց ռուսասիրական: Եթէ այս քաղաքականութիւնը մինչեւ այժմ արտայայտուեցաւ վարչական միջոցներով, ինչպէս օրինակ, կովկասեան մամուլին Թուրքիա մուտքը արգիլելով, անլուր արարք մը արդիական պետութեան մը համար, այժմ անիկա հանրային կարծիքին կողմէ ձեւափոխուած է: Քանի որ խնդիրը վարչական գրասենեակէն դուրս ելած է հանրային վիճաբանութեանց առարկայ դառնալու համար, անշուշտ անկարելի է որ անիկա չընդարձակուի եւ սեղանի վրայ չդրուի իր բովանդակ լայնքով: Ինչ որ էական է այս պարագային, զանազանութիւնն է երկրին եւ վարչակարգին: Ինչպէս նաեւ այն ճշդումը թէ սովետական վարչաձեւը դրուագ մըն է միայն Ռուսիոյ ճամբուն վրայ, դրուագ մը՝ որուն շատ մը ուրիշներ պիտի հետեւին: Եթէ, Թուրքիոյ համար, սովետական պետութիւնը «բարի դրացի» մըն է, ո՛վ պիտի ըլլայ ուրեմն ապագայ դրացին, որ պիտի յաջորդէ սովետական իշխանութեան: Բարի դրացի մը փնտռել, գովելի է, բայց դիւրին չէ զայն երեւան հանել: Եթէ վարչակարգի շահերը նման նկատենք երկիրներու շահերուն հետ, ո՛ւր է այն երաշխաւորութիւնը թէ դիշատիչ պետութիւն մը «բարի դրացի» մը պիտի չնկատուի: Միայն մէկ միջոց կայ, անվրէպ եւ առարկայական, դրացնութեան վերաբերեալ միջոց՝ որուն կարեւորութիւնը ոչ որ եւ է գեղեցիկ նախադասութիւն, ոչ ալ որ եւ է թուղթի կտոր չի կրնար ծածկել:

Մեր դարուն, պայքարներու եւ միջազգային մրցակցութեանց դարուն, բարի դրացին այն է, որ նիւթապէս, մեր վրայ յարձակելու եւ մեզի վնասելու ի վիճակի չէ: Մեր օրերուն, նոյն իսկ կոյրը կը տեսնէ աշխարհի մէջ մեծ պետութեանց դերը, անոնց թիւը կրնայ հաշուիլ մատներու ծայրերով, բայց աշխարհը բռնագրաւելու վրայ չե՞ն անոնք:

Փոքրիկ պետութիւնը ինքնիրմէ խաղաղութեան եւ բարի դրացնութեան երաշխիք մըն է, պայմանաւ որ ազատ ըլլայ ան եւ իրականապէս անկախ, եւ որ բնական կը նկատէ օտար պետութեան մը կողմէ ամէն միջամտութիւն իր ներքին գործերուն մէջ, որ կ՚ընդունի վերջապէս ստրկութեան կացութեան մը հաստատումը: Անոր համար ամէն ինչ լաւ է, բաւական է որ արտաքին ազատութեան երեւոյթը պահէ: Փոքրիկ պետութիւն մը զուրկ է իրական գերիշխանութենէ, եթէ մեծ պետութենէ մը կախում ունենայ այն աստիճան, որ կորսնցնէ շարժումներու ամէն ազատութիւն:

Եթէ ընդունինք տեսնելու այս եղանակը, եթէ ազգային գերիշխանութիւնը մեր մտահոգութեանց առարկան կը կազմէ, «բարի դրացի»ի խնդիրը հիմնական խնդիր մըն է, որուն լուծումը պէտք է փնտռել առարկայական պայմաններուն մէջ եւ ոչ թէ ենթակայական յարաբերութեանց մէջ:

Եւ ահա հիմա այն հարցումը զոր կուտանք Թուրք մամուլին. — Ո՞վ պիտի յաջորդէ բոլշեւիզմին Կովկասի մէջ: Կովկասի ժողովուրդնե՞րը թէ Ռուսիան: Այս երկուքէն ո՞րը անկասկած կերպով լաւագոյն դրացին պիտի ըլլայ: Կարելի չէ այս հարցումէն խուսափիլ՝ Կովկասի մէջ Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի դերին շուրջ վէճով մը, ինչպէս բոլշեւիկեան համակիրները սովորութիւն դարձուցած են ընել:

Մեր երկրին անկումը տեղի ունեցաւ այն ատեն, երբ եւրոպական ո եւ է պետութեան մէկ հատիկ իսկ զինուորը չկար մեր հողին վրայ: Ասիկա կը նշանակէ թէ, մեր հիւսիսի դրացիին համար, անվիճելիօրէն գերիշխան փոքրիկ պետութիւն մը ընդունելի չէր իր դրացնութեան մէջ: Երկուքէն մէկը, կամ Ռուսիան կամ Կովկասի ժողովուրդները. երրորդ բաղադրութիւն մը կարելի չէ, քանի որ որ եւ է այլ բաղադրութիւն ի նպաստ Ռուսիոյ պիտի դառնար:

Ուրիշ որ եւ է ճամբայ, երրորդ մը որ եւ է այլ ձեռնմխութիւն կողմնակի ճամբայով մը, կացութենէն ձեռք բերուած որ եւ է այլ վայրկենական օգուտ, խնդիրը կը լուծէ ի նպաստ Ռուսիոյ: Այսպէս եղած է անցեալին մէջ. նոյնը պիտի ըլլայ ապագային: Կովկասի ազատութիւնը միայն Կովկասի ազատութիւնը չէ: Միեւնոյն ատեն նաեւ Թուրքիոյ ազատութիւնն է:

Ֆ.

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

ԽՄԲ. — Այս յօդուածին մէկ փոքրիկ մասը միայն տպուած է «Մշակոյթի Օր»ուան առթիւ հրատարակուած ժողովածուին մէջ: Այստեղ կուտանք այդ յօդուածաշարքը իր ամբողջութեամբ:

Զնաշխարհիկ խորհուրդ մըն է հայ երգը:

Հայրենի բարձրաբերձ լեռներն ու անդնդախոր ձորերը, գետերն ու առուակները, դաշտերն ու ծմակները, բնութեան զմայլելի տեսարանները բանաստեղծ դարձուցած էին հայ ժողովուրդը: Արքունական պալատներէն մինչեւ գիւղական մոռցուած խրճիթները՝ հայ երգը կը թրթռար սրտաբուխ ու սրտառուչ, հոգեւոր տաղերու, գեղօններու, մեներգներու, պարերգներու միջոցով, ընկերակցութեամբ քնարի, տաւիղի, վինի, փանդիռի, սրինգի եւ եղեգնեայ փողի ձայնակցութեան: Երգին էր յանձնուած մեր ժողովրդի հրճուանքն ու տրտմութիւնը, բողոքն ու զայրոյթը, սիրոյ կրակն ու տառապանքը, աշխատանքն ու զրկանքը, զարիպի սրտմաշուք ցաւն ու կարօտը, պատմութիւնն ու աւանդութիւնը, դիւցազներգութիւնն ու հովուերգութիւնը: Երաժշտական լեզուով, երկրէ երկիր, սիրտէ սիրտ կը կապուէին բոլոր հոգիները: Երգը կը թռչէր բերնէ բերան, կը կերպարանափոխուէր, կը յարմարուէր տեղական բնութեան ու բարքերուն, աշխարհագրական պայմաններուն ու ապրումներուն եւ այսպիսով կը դառնար համայնական սեփականութիւն:

Սակայն, ինչպէս ամէն բան, հայ երգն ալ անցեր է փոթորկայոյզ ճամբայ մը:

Պատմութիւնը մեզ հասցուցեր է ժողովրդական երգերու պատառիկներ, սիրոյ ու տրտունջի տաղեր, պարերգներ, նոյն իսկ իրենց եղանակներով:

Դժուար է ըսել թէ ժողովրդական երգը ո՞ր դարէն սկսած է կերպարանք առնել: Փաստ է որ Խորենացիի Գողթան երգերէն առաջ ու յետոյ, ժողովրդական երգը, աշխարհիկ ու դասական տաղերով ապրեր է հոգեւոր տաղերուն զուգընթաց, բայց ո՛չ ոք ուշադրութիւն չէ դարձուցեր, չէ հաւաքեր, որովհետեւ գիրն ու գրականութիւնը կ՚ապրէր վանքերուն մէջ եւ «վանքապատկան» մտայնութիւն մը արհամարհանքով կը նայէր ժողովրդական, ռամկական երգերուն վրայ:

Միայն ԺԶ. դարուն, շնորհիւ աշուղական տաղերուն, ժողովրդական երգը աստիճանաբար ու դանդաղօրէն սկսաւ գիրքեր գրաւել: Աշուղական գրականութիւնը փոխանցման դեր կատարեց ժողովրդական երգին հանդէպ եւ առաւ իր ազդեցութեան տակ: Ժողովրդական երգերուն որոշ մասը, ձեւով աշուղական, ստեղծագործութեամբ ժողովրդական մնացած են:

Զանազան գաւառներու ժողովրդական երգերուն մէջ պակաս չեն այդպիսիները:

Ահա Տարօնի շրջանի ժողովրդական երգերէն մէկը՝ «Աշուղնամէ Երկնուց վրայ», եղերաբախտ Գեղամի ձեռքով հաւաքուած եւ անտիպ (*), որ կը կրէ այդ անհերքելի ազդեցութիւնը.

ԱՇՈՒՂՆԱՄԷ ԵՐԿՆՈՒՑ ՎՐԱՅ

էրկինք, գետինք իրար ասան.

էրկինք ասաց՝ իմ սանթանար
Քան զքում շատ ա.
Լուսաց ջուխթ մի նոքար ունիմ,
Իմ սանթանար քան զքում շատ ա:

Գետինք ասաց՝
Դու խալամ ես սալվի չինար
Ծառեր ունիմ ծովի քինար,
Իմ սանթանար էլ ինչ քուն ա:

էրկինք ասաց՝
Իմ տեղ բարձր ա քօշկ ու սարայ,
Ամպեր ունիմ անդադար ա,
Մէջ ինծի կայ Ենովք, Եղիա մարգա-
րա,
Իմ սանթանար քան զքում շատ ա:
Գետինք ասաց՝

Ես ունիմ Ս. Կարապետ Բազուայ սար
ա,
Կարգաւոր մէջ ունիմ քու մարգարայի
հետ պարանպար ա.
Իմ սանթանար եւն.:

էրկինք ասաց՝
Արեւ ունիմ լուսեղէն բակ
Լուսին ունիմ երկնուց կոնակ.
Աստղեր ունիմ, նախշուն չիչակ,
Իմ սանթանար եւն.:
Գետինք ասաց՝
Անապատներ ունիմ, խսկի չկայ իրենց
քուն,
Ունիմ շարական, սաղմոս, ութ կանոն
Իմաստուն մարդեր ունիմ քու աստեղ-
բուց գիտուն.
Իմ սանթանար եւն.:

էրկինք ասաց՝
Ջորս եղանակ ունիմ զօրաւոր,
Տարին կինեմ տասներէք նոր,
Ունամ մարգարա աղօթից ձկան փոր,
Իմ սանթանար եւն.:

Գետինք ասաց՝
Ես ունիմ նատիր – նատիր եայլաներ,
Սարու վերի ոչխար, քաղցր խաւն,
բարի ռնճպար,
Իմ սանթանար եւն.:

էրկինք ասաց՝
Ես բաներ ունիմ զանազան,
Հրեշտակներու ես իմ բնակարան,
Ես քեզի կը բանամ լուսեղէն աղօթա-
րան:
Իմ սանթանար եւն.:

Գետինք ասաց՝
Վանքեր ունիմ անհիսապ է,
Քումպէթ վերէն կախուկ,
Օր հազար մատաղ կ՚իջնամ...:

Այս տրամախօսութիւնը, որ իմաստասիրական բնոյթ կը կրէ, ժողովրդական երգիչներու մրցման մէկ ծնունդն է, որուն ո՛չ հեղինակը եւ ո՛չ ժամանակն է յայտնի: Միայն տեղն է որոշ, որովհետեւ «գետինը» կը յոխորտայ «Ս. Կարապետի կարգաւոր»ներով:

Աշուղական տաղերու ազդեցութիւնը առանձնապէս ուժեղ է ժողովրդական «Պանդուխտի» երգերուն վրայ:

Ես ալ Պոլիս կ՚երթամ ո՞վ գիտէ հալա,
Մէկ մ՚ալ Աստուած գիտէ պիտի
գալա,
Կուլայ ու կը սգայ սեւաչեր եարս,
Մի լար եարս, մի լար ես դարձեալ
կուգամ:

Գարնան պիւլպիւլի պէս պաղչան կ՚եր-
թայինք
Թեւ թեւի կուտայինք զոյգ – զոյգ կու-
գայինք,
Սիրահարներու մէջ ալ սիրով մենք
էինք,
Սա դուրպէթն ալ չըլլար, զատուիլ
չունենայինք:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(1)

(*) Գեղամ Տէր Կարապետեանի 1898ին հաւաքած «Ժողովրդական երգերու» տետրակէն, որ սիրով տրամադրած է ինծ ընկ. Կարօ Սասունին:

Կոչ հայ ժողովուրդին

—·—

Կիլիկիոյ Սահակ Սրբազան Հայրապետը մօտէն գիտակ Մամըլթէյնի Ազգ· բուժարանին նիւթական անձկութեան եւ նոյն ատեն ամէն կողմէ իրեն զինող Հայ Հիւծախտաւորներու մատուցած օգտակարութեան, ի նպաստ անոր՝ բուն Բարեկենդանի օրը «ՕՐ ՄԱՄԸԼԹԷՅՆԻ» յայտարարեց անցեալ տարի յատուկ կոնդակով մը: Ժողովուրդը ամէն տեղ խանդավառութեամբ ողջունեց այս կարգադրութիւնը եւ լայնօրէն վճարեց իր գթասրտութեան տուրքը այդ առթիւ, որով ինչպէս պիտի տեսնուի յարակից հաշուեկշիռէն, բուժարանը նախընթաց տարիներէն աւելի լայն պիւտճէ մը ու կանոնաւոր մատակարարութիւն մը ունեցաւ այս տարի եւ պատսպարեալները խնամուեցան աւելի հոգածութեամբ, իսկ ինչ որ աւելի ուրախալին է, այսօր դահեկան մը իսկ պարտք չունի ան:

Անիկա բաւել չէ սակայն, որ Բուժարանը կարօտութենէ ազատեցաւ: Եթէ դահեկան մը պարտք չունի, դահեկան մը պահեստ ալ չունի, իսկ ծախքերը կենալ չեն գիտեր, կը քալեն չարունակ եւ մէկ օրէն միւսը պարտքի ճիւղը գլուխը պիտի ցցէ անպատճառ, եթէ ժողովուրդը վայրկեան մը դանդաղի իր լուման նետելու Հաստատութեան գանձանակին մէջ:

Իսկ սովորական ծախքերէն դուրս Բուժարանը մնացած է, կամ ստիպուած է մտնելու աւելի ծանր ծախքերու տակ յառաջիկայ շրջանին, սեփական նոր շէնք մը ունենալու անյետաձգելի պահանջէ մը մղուած: Հայ եղբայրները երախտագիտութեամբ յիշելու են որ, բուժարանին ներկայ շէնքը մեզի տրամադրուած է Ամերիկեան Միսիոնարութեան մը կողմէ բարեսիրաբար, բայց դիւրքն ու կլիման մասնաւորաբար հիւծախտաւորներու անյարմար ըլլալուն, աւելի յարմար տեղ մը եւ յատկապէս պատրաստուած շէնքի մը մէջ փոխադրուելու հարկը անհրաժեշտ կը դառնայ ուրիշ բարեփոխութիւններու կարգին: Ասոր համար արդէն խնամակալութիւնս յարաբերութեան մէջ է մէկ կողմէն Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին, միւս կողմէ Ամերիկարնակ հանրածանօթ բարեսէր Թէյլըրի հետ, երկուքն ալ իրենց աջակցութիւնը խոստացած են արդէն, բայց ամէն տեղ, բարեսիրական բոլոր հաստատութեանց մեծագոյն բարերարը ժողովուրդը եղածին պէս, Մամըլթէյնի բուժարանին ալ մեծագոյն բարերարը դու ինքդ ես, սիրելի հայ ժողովուրդ, փոխ քսակովդ, հացէդ ու հագուստէդ խնայած լումաներովդ, ուստի քեզի կը դիմենք: Ահա «ՄԱՄԸԼԹԷՅՆԻ ՕՐԸ» կը մօտենայ նորէն, յիշէ այդ հաստատութեան պատսպարեալները, որոնք փոսացած աչքերնին քեզի ուղղած, չոր կաշի դարձած ձեռքերը քեզի կարկառած՝ օգնութիւնդ կը հայցեն Աստուծոյ արեւին տակ քանի մը օր աւելի ապրելու համար: Կեանք տուր անոր, հայ ժողովուրդ, ան քու արիւնդ, քու միսդ, քու եղբայրդ է: Իսկ լեցուր անոր կուրծքին հրացքին մէջ, թող ատեն մըն ալ ապրայ եւ ուրախացնէ իրեն հոգէն ու մտմտուքէն նոյնքան հիւծած ու մաշած իր սիրելիները, իր մատղաշ զաւակները, որոնք տառու իրիկուն անհամբեր կը սպասեն, որ հայրիկը կամ մայրիկը հիւանդանոցէն ապաքինած վերադառնայ, որպէսզի որդիական համբոյրը տան անոր եւ ծնողական գգուանքը ընդունին փոխադարձ, անոնք ամէն օր բարին Աստուծոյ կ՚աղօթեն իրենց ծնողաց այս պատեհութիւնը տալուն, այսինքն քեզի համար, սիրելի ժողովուրդ:

Նաեւ յիշէ որ հիւանդանոցին ներկայ շէնքը իր անյարմարութիւններով շատ կը տառապեցնէ արդէն անողոք հիւանդութենէն այնքան տառապող մեր խեղճ եղբայր ու քոյրերը եւ նուէրիդ վրայ փոքրիկ բան մըն ալ աւելցուր յատկապէս անոնց յարմար եւ հանգստաւէտ հիւանդանոց մը կառուցանելու գործին:

Մամըլթէյնի հայ հիւծախտաւորներու ազգ· բուժարանի խնամակալութիւն·— Նախագահ՝ Եղիշէ Արք· եպիսկ· Կարոեան, Վեր· Ենովք Յ· Հատիտեան երէց:

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

1 Յունուար 1932 – 31 դեկտեմբ. 1932

Մուտք (պատրաստ դրամ 159.—57 սուր. ոսկի, նուէրներ, նպաստ, մուտքի դրամ (հիւանդներէն գանձուած), ամսաթոշակներ 1,734.—16, ամբողջէն 2,654.—30,50, վառելանիւթ 198.—90, դեղօրայք 118.—33,50, նորոգութիւն եւ ջուր 288.—21,50, երթեւեկի ծախք 162.—50, տպագրական ծախք եւ փոստ 62.—07,30, կահկարասիք եւ ճերմկ.313.—07,50, առկախ հաշիւ 1931 տարուան պարտքը 165.—87,50, նոր բուժարան (անձեռնմխելի մինչեւ շինութեան սկիզբը), գումար 5,857.—21:

Ատենապետ՝ Տօքթ. Յ. Ա. Եէնիգօմշեան, ատենադպիր՝ Տօքթ. Տ. Ա. Պէրպէրեան, գանձապահ՝ Տ. Գ. Սըրապեան:

Ծանօթութիւն.— Ցարդ ընդունուած հիւանդներուն թիւը 661, ապաքինած եւ մեկնածներու թիւը 275, ներկայ հիւանդներու թիւը 36, ներկայ պաշտօնէութեան թիւը անվճար 2, վճարեալ 11, մնայուն եկամուտ (կալուած եւն.) ոչինչ, վճարող հիւանդներու թիւը 2, Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան ամսական նպաստը 8,50 անգլ. ոսկի:

Այն սպասաւորները որոնք խնամակալութեան կնիքը եւ գանձապահին ստորագրութիւնը չեն կրեր անվաւեր են: Հաշիւները միշտ քննուելու պատրաստ են: Բուժարանին դրամները կը պահուին սուրիական դրամատան (Banque de Syrie et de Grand Liban)ի մէջ:

Խնամակալութիւն.— Նախագահ Եղիշէ Արք. եպիսկ. Կարոեան, Վեր. Ենովք, Յ. Հատիտեան երէց:

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

Պուէնոս-Այրէսի գաղութը

Պուէնոս Այրէսի հայ գաղութը, որ 1912ին հազիւ կը դնէր Հ. Բ. Ընկերութեան մասնաճիւղ մը, բաւական նօսրացած էր ընդհ. պատերազմին ընթացքը, երբ 800 Հայեր մեկնեցան Միացեալ Նահանգներ, իսկ 1917ին 150 կամաւորներ դէպի Թրքական ճակատ: Պատերազմէն յետոյ գաղթի հոսանքը մեծցաւ եւ ներկայիս Պուէնոս Այրէսի շրջակայքը կը հաշուէն մօտաւորապէս 12,000 Հայեր:

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՑՈՌԱՋ»ը

Երկու դասախօսութիւն

—·—

ԹԻՖԼԻՍ, 31 յունուար (Յառաջ)·— Սոֆիայի Մեսրոպեան ճեմարանի տնօրէն Պ· Գէորգ Մեսրոպ եւ Գրքոյթեան Խաչի տեղւոյս ճիւղին հրաւէրով, դասախօսութիւն մը բրաւ «Պետօ Սերեմճեան» ընթերցասրահին մէջ, լեցուն սրահի մը առջեւ:

Խօսեցաւ հայ կնոջ ընտանեկան – հասարակական դիրքի մասին՝ դարերու ընթացքին: Բաղդատութիւն մը բրաւ Հայաստանի հարեւան ժողովուրդներու բարքերուն եւ մերինին միջեւ, ու գտաւ որ մինչ ուրիշներ կինը նկատած են այրերու ցանկութեան յագուրդ տուող եւ ամուսնոյն սերունդը տեւականացնող իրաւազուրկ տարր մը կամ առարկայ մը, Հայերը կնոջ նայած են իբրեւ բարոյական ու իրաւական հանգամանքներով անձի մը: Փաստ՝ մեր Անահիտը նաեւ՝ Արայի հէքեաթը, զոր ժողովուրդը չինած է գուցէ՝ ցոյց տալու համար որ հայ մարդը իր կինը չի փոխարիներ ուրիշով մը···: Դիտել տըւաւ որ հայ հայրերը եւս, դարերու ընթացքին, իւրացուցած են օտար բարքեր: Օրինակ, մեր Արտաշէս Արքան Ալաններու սովորութեան հետեւիլ ստիպուեցաւ, երթալ՝ գետը անցնելու եւ իր գօտիովը Ալան գեղանի օրիորդը յափշտակելու համար···: Ցետոյ յիշեց թէ վերջին դարերու ընթացքին ամուսնութիւնը, մեր մէջ եւս, առեւտուրի բնոյթ էր ստացած: Բայց, այժմ, հայ կինը լայն իրաւունքներ ունի, որոնք, սակայն իր ուսերուն վրայ կը բեռցնեն լայն պարտականութիւններ: Կինն է որ պիտի դաստիարակէ, նախ, սերունդը, պիտի թրծէ ու խմորէ զայն: Հողն է ան սերունդին արմատին, ուրկէ ճիւղեր ու պտուղներ կը սպասենք: Յիշեց թէ ինչպէս Վ· Մամիկոնեան Պարսիկներուն վրայ յարձակած ատեն, ըսած էր «աս Ասորիի սուր չէ, այլ՝ Հայու սուր է», սրբելով այնպէս, Պարսիկներու քսած այն առասպելը թէ Հայերը Ասորիներէն ալ վատ են»···: Ցետոյ կոչ բրաւ հայ կիներուն պատրաստել Մամիկոնեաններու շունչով ու ոգիով սերունդ մը այս գեղեցիկ օրուան համար, երբ բոլորս պիտի ըլլանք մայր հայրենիքին մէջ՝ հայ հանճարին ու ստեղծագործ մտքին արգասիքովը օժտելու համար Արարատեան աշխարհը:

× Այսօր (31 Յունուար) կէս օրէ առաջ, տեղւոյս Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» երիտ. խումբի կարգադրութեամբ, «Պետօ Սերեմճեան» ընթերցարանին մէջ, բազմաթիւ ունկնդիրներու ներկայութեան, դասախօսեց ընկեր Թաթուլ Սրգումեան, նիւթ ունենալով «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գաղութներու մէջ»:

Ընկերը նախ հանգամանօրէն պարզեց թէ ինչպէս, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպական – կուսակցական գոյութենէն անջատ, կարգ մը խմբակներու աչքին «դաշնակցական» են նաեւ զանազան ընկերակցութիւններ եւ միութիւններ, հակառակ անոր որ անոնք որ եւ է կապ չունին կուսակցութեան հետ ունին իրենց ուրոյն ծրագիր-կանոնագիրները, ճշգուած նպատակները, ընդհ. ժողովներն ու առանձին վարչութիւնները: Բայց որովհետեւ, ըսաւ, այդ բոլոր հայրենանուէր ու ազգանուէր հաւաքականութիւնները իրենց գերագոյն նպատակը ընտրած

Օր· ԱՇԽԷՆ ՀԱՐԻԿԵԱՆ

և

ԹԱԳՒՈՐ ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ 5 Փետր· 1931

են ազգային ոգին, հայ գիրն ու մշակոյթը, հայ բարքն ու հայ շունչը, այդ բոլորին հակառակ հոսանքներ իրենց մտքին մէջ... նոյնացուցած են նման միութիւնները Դաշնակցութեան հետ: Այս որակումը, անշուշտ, պէտք չէ վրդովեցնէ կամ սրտնեղէ ամէն մէկ ճշմարիտ հայ, որ դուրդուրանք ունի դէպի մեր սրբութիւնները: Ընկեր դասախօսը յետոյ դիտել տուաւ որ գաղութահայ կամ առհասարակ հայ իրականութեան մէջ այժմ կան երկու հակադիր տարրեր, — ազգային եւ հակազգային: Կուսակցական վէճ ու պայքար չէ ինչ որ կայ. ու Դաշնակցութիւնը, որպէս քաղաքական կուսակցութիւն, կուսակցական պայքար չէ որ կը տանի: Ան միակ մտահոգութիւն մը ունի. նիւթական եւ հոգեկէն հայրենիքէն դուրս՝ պահել բարոյական-հոգեկան հայրենիքը: Իսկ ատիկա կ՚ըլլայ մեր բոլոր սրբութիւններուն — լեզու, պատմութիւն, անցեալ, բարք մշակոյթ ու դրօշ — անվթար պահպանումովը: Ու ասոնց համար է պայքարը: Եւ որովհետեւ հայ զանգուածին մէկ մասը իր կեանքին գինովը որոշած է պաշտպանել զանոնք, մինչ միւսը նոյնքան յամառութեամբ կ՚ուզէ ջնջել զանոնք, պայքարը անխուսափելիօրէն պիտի շարունակուի: Հայ մարդուն կը մնայ անսալ իր արիւնին, իր ներքին ձայնին, իր ազգային ոգիին ու արժանապատուութեան, ու ճշդել իր դիրքը՝ ոչ թէ Դաշնակցութեան հետ կամ դէմ ըլլալու, այժմ ազգային ոգիին ու արժէքներուն դէմ կամ հետ ըլլալու համար:

Թղթակից

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպօլի մրցում

—·—

ՎԻԷՆ, 5 փետրուար (Յառաջ)· — Վիէնի Հ· Մ· Ը· Մ·ի Ա· խումբը առաջին անգամ ըլլալով մեծ քայլ մը կ՚առնէ Վալս լէ Պէն երթալու: Այս քաղաքը Վիէնէն 250 քիլոմեդր հեռաւորութիւն ունի, անուանի է իր հանքային ջուրով եւ ջերմուկներով: Ֆրանսացիները զայն կը կոչեն հարուստներու քաղաք: Հ· Մ· Ը· Մ· խումբը իր շրջանի փայլուն յաղթութիւններուն շնորհիւ յառաջիկայ կիրակի 12 փետր· Վալս լէ Պէն հրաւիրուած է տեղւոյն Ֆրանսական զօրաւոր խումբին կողմէ, որ անցեալները Նիմ քաղաքի զօրաւոր խումբին դէմ 2—2 հաւասար մնաց: Ֆրանսական խումբը Հ· Մ· Ը· Մ·ի բոլոր ծախքերը յանձն կ՚առնէ, թէ ճամբու ծախքը եւ թէ ճաշը: Սոյն հրաւէրը Հ· Մ· Ը· Մ·ի վարչութիւնը սիրով ընդունեց: Վիէնի Հ· Մ· Ը· Մ·ի Ֆութպոլի յանձնախումբին կը մնայ զօրաւոր խումբ մը ղրկել Վալս: Դեռ ոչ մէկ հայ խումբ գացած է այդ քաղաքը: Հ· Մ· Ը· Մ·ը կիրակի առաւօտ ժամը 6ին մասնաւոր օթոքարով ճամբայ պիտի ելլէ: Խումբին այդ օրը մաս պիտի կազմեն Խաչիկ Բանտալեան Լէկի Լիոնի լաւագոյն խաղացողներէն, նաեւ Պոլսոյ նախկին յետսապահներէն Վահրամ Գալէնտիրեան: Այս առթիւ Վալս լէ Պէնի շրջակայքի հայութեան կը մնայ խմբովին Վալս գալ եւ, Հ· Մ· Ը· Մ·ի Վիէնի Ֆութպոլիստները քաջալերել: Հայրենակիցներ, ձեր ներկայութեամբ է որ յաղթութիւնը շահելու ամէն ջանք ի գործ պիտի դնեն հայ մարզիկները:

Մ· Փափազեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

—·—

«Հայրենիք» կը գրէ (18 յունուար) վերի խորագրով խմբագրականի մը մէջ.—

«Մեր հակառակորդները զարմանալի յամառութեամբ կը շարունակեն մօտիկ անցեալի մէջ հայ ժողովուրդի ունեցած բոլոր ձախորդութեանց եւ նոյնիսկ մեր ներկայ անկերպարան ու անստոյգ վիճակին ամբողջ պատասխանատուութիւնը նետել Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ եւ քաւութեան նոխազներ դարձնել անոր առաջնորդները:

Դրեթէ օր չ՚անցնիր, որ այս կամ առիթով չյիշատակուին Կարսի ողբերգական անկումն ու Ալեքսանդրապոլի չարաբաստիկ դաշնագիրը եւ չար հեգնանքի կամ զոհիկ ամբաստանութեան խօսքեր չըսուին այդ դժբախտ դէպքերու ատեն Հայաստանի Հանրապետութեան գլուխ եղած Դաշնակցական ղեկավարներու կամ Դաշնակցութեան հասցէին:

Ապահովաբար, եթէ այդ անձերու բախտը կախուած ըլլար հակառակորդներէն, անոնք շատոնց կախաղան հանուած պիտի ըլլային: Սակայն, բարեբախտաբար, հայ ժողովուրդը շատ աւելի արդար դատաւոր մըն է: Եւ ան ոչ միայն մահուան չդատապարտեց Ալեքսանդրապոլի դաշինքը ստորագրողները կամ Կարսի անկման ատեն իշխանութեան գլուխ եղողները, այլեւ ստոյգ մահուընէ ազատեց այդ մարդիկը, երբ բոլշեւիկեան Չեկան կը սպառնար զանոնք բոլորն ալ կացինահար ընել կամ գնդակահարել:

Արդարեւ, որո՞նք են այսօր Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին ղեկավարները խաչ հանել ուզողները:

Անոնք որ Հայաստանէն հեռու մնացին հայ ժողովուրդի դժբախտութեան օրերուն: Անոնք, որ այսօր ալ իբրեւ աքսորավայր կ՚երթան Հայաստան, ինչպէս որ կ՚ընեն, օրինակ, բոլշեւիկ ներկայ իշխանաւորները: Անոնք, որ իբրեւ օտարական կը բարեհաճին երբեմն մտնել Հայաստան, այն ալ անմիջապէս անկէ հեռանալու համար, ինչպէս որ կ՚ընեն, օրինակ, ռամկավար մտաւորականները:

Որոշ է, թէ որքան ալ բամբասուին, զրպարտուին ու քարկոծուին Հայաստանի Հանրապետութեան գործիչները կամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդները, որքան ալ չափազանցուին անոնց թերութիւններն ու գործած սխալները, հայ ժողովուրդը պիտի չդադրի գնահատելէ եւ սիրելէ զանոնք, վստահելէ անոնց:

Ինչո՞ւ. որովհետեւ ան շատ լաւ գիտէ, թէ իրենց բոլոր թերութիւններով եւ գործած սխալներով հանդերձ՝ Դաշնակցութեան առաջնորդնորդները դարձեալ ամէնէն հարազատ ու անձնուէր առաջնորդող ուժերն են հայ իրականութեան մէջ. գիտէ, թէ երբ իրմէ շատ աւելի մեծ, առաջաւոր եւ դարերու պետական կեանք ունեցող ազգերու առաջնորդները մեծ պատերազմի ընթացքին եւ անկէ յետոյ յաճախ աղաղակող սխալներ գործեցին, ինք չէր կրնար դարերու ստրկութենէն դուրս գալ անսխալական առաջնորդներով. գիտէ, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդները իրեն ծառայած են ու կը ծառայեն խղճի մտօք, ըրած են ու կ՚ընեն իրենց լաւագոյնը, չեն խնայած ու պիտի չխնայեն իրենց հանգիստն ու կեանքը հայ ազգի ազատութեան համար. գիտէ վերջապէս, թէ անոնք են դարձեալ, որոնց ինքը կրնայ վստահիլ իր բախտը երբ նոր փորձութեանց առջեւ գտնուի ինք եւ գերագոյն նոր ճիգեր ընելու ժամանակը գայ յանուն հայ ազգային նուիրական իտէալներու իրականացման»:

ՇՈՒՎԸՐ ԳԻՐՔ ԿԸ ԳՐԷ...

Միացեալ Նահանգներու նախագահը, Հուվըր, յայտարարած է թէ կը պատրաստէ գիրք մը՝ պատերազմական պարագներու եւ Ֆրանսայի նախկին վարչապետին Ամերիկա այցելութեան մասին:

Հուվըրի գիրքին կը սպասուի մեծ անհամբերութեամբ:

ԿՐՆԱ՞Ս Ո՛Ր ԵՒ Է ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ՍՏԱՆԱԼ ՈՉ ԹԷ ՄԷԿ ՏԱՐԻ, ԱՅԼ ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ՉՎՃԱՐԵԼՈՎ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՍԵՐՊԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ՓՃԱՑՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ

1.— Տօքթ. Հրանդ Փօյաճեան հաւակնելի երիտասարդ բժիշկը, սերպ պետական բանակին ու հիւանդանոցներու մեծանուն բժիշկն որ պատրաստ ցոյց տուաւ ինքզինքը մտքան մը եւ դպրոցի մը հաստատութեան համար կարեւոր գործակցութիւններու միջամտութիւնը նուիրուելու, ոչ թէ միայն իր, այլ մանաւանդ իր սերպ ամուսնոյն՝ Սերպիոյ մէջ ունեցած բարձրակարգ ու ազդեցիկ անձնաւորութեանց խնամութեան ու ազգակաութեան շնորհիւ:

2.— Պ. Պօղոս Արմաղանեան՝ գլխակալի (եալմա) վաճառական, որ իր բազմանդամ ընտանիքով կը նստի անձնական գեղեցկաշէն պալատի մը մէջ: Այնիւ տիկինն եւ զաւակունք, Մայրն ու Նուն (եղբօր հարսն) եւ վերջինոյն որդին Պ. Լեւոն փոխադրեցին դիս վայրկեան մը հին Սերպիա:

3.— Տօքթ. Կարապետ Սանփան Դաւիթեան որդի նշանաւոր գրագէտ Տքթ. Դաւիթեանի: Իր այցելութեան սենեակը հնար չեղաւ երկար դեգերիլ յաճախակի հիւանդաց այցելութեան պատճառաւ: Իր հօր նման կը զբաղի հայ գրականութեամբ եւ տեղեակ օրուան հարցերու(*):

4.— Պ. Կարապետ Կարապետեան եւ Տիկին Վերա (=Վիստոս), տէր բանուկ ապխտավաճառանոցի եւ երշիկագործութեան փոքրիկ գործարանի մը:

5.— Պ. Վ. Գալֆայեան ատամնաբոյժ, որ տարիներէ ի վեր Սկոպլէ հաստատուած, համբաւ մը չինած է իրեն իր արուեստին մէջ: Որդի հանգուցեալ Տէր Մարտիրոս Ա. Ք. Գալֆայեանի: Վերջերս Սոֆիա փոխադրուեցաւ:

6.— Պ. Նիկողայոս Արտեմեան՝ պետական ծխագործութեան իբր իրագէկ (expert)՝ հայ գաղթականութեան զարդերէն մին է:

7.— Պ. Ահարոն Թ. 3 տարիներ առաջ Սելանիկէն հոս փոխադրուած, արուեստը սրճագործ: Կրթուած աւեւոր մը:

8.— Պ. Կարապետ Քէօմիւրճեան (Կ. Պոլսեցի) իր տիկինն ու 3 զաւակներ:

9.— Պ. Ար. Միքայէլեան՝ 1929էն ի վեր Ադրիանուպոլսէն հոս փոխադրուած: Արուեստը ոսկերիչ: Ունի զաւակ մը:

10.— Պ. Յակոբ Ղուկասեան, Պըրուսացի՝ 8—10 տարիներէ ի վեր հոս տեղափոխուած:

11.— Պ. Յակոբ Պիքինեան (Կ. Պ.) 11 տարիներէ ի վեր Սամաթիայէն հոս եկած, գլխակալի մեծ վաճառական, Տիկինը Աննիկ Պիքինեան:

12.— Պ. Յովհ. Սարգիսեան՝ Ագշէհիրցի, 40 տարեկան, 20 տարիներէ ի վեր հոս հաստատուած, կօշկագործ, 2 զաւակաց տէր:

13.— Պ. Յակոբ Ճրճըրեան՝ Կեսարացի, Լայպցիգ ուսած, նշանաւոր մուշտակավաճառ, 2 տարիէ ի վեր հոս հաստատուած:

14.— Մահտեսի Աւետիս Նաթանեան՝ բնիկ Վանցի, 80ամեայ, մեծահարուստ, անգղիական հիւպատոսարանի երբեմնի թարգմանը՝ ազգական Մարկ. Նաթանեանի, Տիկինն է Մարի Նաթանեան:

15.— Տոքթ. Լեւոն Մելքոնեան, Տկ. Վերոն Ժօզէֆ Մելքոնեան եւ Տիկ. Մելքոնեան:

16.— Տօքթ. Ժօզէֆ Պօյաճեան եւ Տիկինը:

17.— Տօքթ. Յարութիւն Գալփաքճեան, մօտերս ի Շումլա փոխադրուած:

18.— Թադէոս Քանտի, դեղագործ ի Քալքանտէլէ:

19.— Պ. Աբրահամ Սիւրմէլեան, բազմանդամ ընտանիքով աղիքի վաճառական: Մէկ եղբայրն կորուսած, իսկ միւսը ի Ռումանիա: Մանչուկները դեռ հայերէն կը խօսին···:

20.— Պ. Միքայէլ Բիւսեան՝ գրեթէ 60 տարեկան, դեղագործութիւն ըրած հոս 30 տարիներ, մեծահարուստ: Տիկ. Մաթիլդ (ծն. Մարգոյեան): 2 զաւակներ ունին.

Ա) Արամ Բիւսեան 26 տարեկան, երկրաչափ:

Բ) Վարդգէս Բիւսեան 24 տարեկան, ելեկտրագէտ, շրջանաւարտ Վենետկոյ Ռ. Մուրատեան վարժարանի:

21.— Պ. Մինաս Քիւրքլեան:

22.— Յակոբ եւ Կարապետ Թաշճեան, 2 եղբարք՝ ընտանեօք, բնիկ Կեսարացի, 32 եւ 35 տարեկան: 12 տարիներէ ի վեր հոս հաստատուած: Ջիարշաւի ձիեր կը պահեն:

Ու ուրիշ շատ մը (7—8) բազմանդամ գերդաստաններ, զորոնք 3 օրուան մէջ նշանակելն եւ տեսնելն անկարելի եղաւ:

Կը վերջացնեմ ափսոսալով գրած յօդուածս՝ յուսալով որ ի բարին յորդորած ըլլամ մեր համազգիներն, ամէն ջանք թափելու չմնան մէջ մտնելու այս փոքրիկ գաղթականութեան հետ, ուր ինչպէս դիտմամբ համառօտիւ նըշանակեցի՝ տաքսիրտ, գործունեայ, ազդեցիկ բարեհամբաւ եւ··· կարողութեան տէր գերդաստաններ չեն պակսիր: Կը պակսի միայն՝ զանէնքն ի մի բերելու միութեան գիծը, եւ այս պէտք է նպատակն ըլլայ մեր ամէնուս բայց մանաւանդ՝ Եւրոպա ուսած երիտասարդութեան:

Տողերուս ջանացի ստեղծել այս միութեան գիծը՝ նախ վերոյիշեալ գերդաստաններու միջեւ եւ երկրորդ՝ փոքրիկ գաղթականութեան եւ Հայ ազգին միջեւ: Եթէ յաջողեցայ նպատակիս մէջ՝ ուրախ պիտի ըլլամ, վասնզի վերոյիշեալ վիթխարի նուէրն՝ Հայ ազգին, զոհէ մէկ չերտն ազատած կ՚ըլլանք ջրամոյն մխրճմանէ:

Հ· Գ· ՄԷՆԷՎԻՇԵԱՆ

(Վերջ) (3)

(*) Զարմանալի դիպուածով ծանօթացայ հանգուցեալ Տքթ. Դաւիթեանի հետ՝ գրեթէ 45 տարի առաջ: De l'Est (Է)ի վրայ տետրակ մը հրատարակած է հանգուցեալ Դր·ը եւ ես 45 տարի առաջ գրախօսած եմ «Հ· Ամս·ի» մէջ: Մեծ հաճոյք պատճառեց երկու կողմերու ալ այսչափ ուշ՝ գրախօսողին ու գրախօսեալին յանկարծուստ իրարու ծանօթանալը:

888 ԶԱՒԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԸ

—·—

Մարոքի Սուլթաններէն Մոլլա Իսմայիլ կը նկատուի աշխարհի ամէնէն բազմաթիւ զաւակներու հայրը: Ան ունեցաւ 888 զաւակներ: 1727ին, երբ Մոլլա Իսմայիլ մեռաւ 57 տարի թագաւորելէ ետք, կենդանի էին այս 888 զաւակներէն 584 տղաներ եւ 340 աղջիկներ:

Ռամսէս Բ· Եգիպտոսի հռչակաւոր Փարաւոնը, հայրն էր 162 զաւակներու — 111 տղաներ եւ 51 աղջիկներ:

Սիամի թագաւոր Չուլալունգորն, որ մեռաւ 1910ին, ունէր 3000 կիներ եւ 370 զաւակներ — 134 տղաներ եւ 236 աղջիկներ:

ՓՐՈՖ. ԷՅՏՈՒ ԵՒ ՕՐ. ՊՕՆՔՖՈՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Հռոմի մէջ տեղի ունեցաւ ֆրանսացի փրոֆ. Էյտուի եւ Օր. Պօնքֆոնի դատավարութիւնը: Փրոֆէսէօրը դատապարտուեցաւ հինգ տարուան եւ օրիորդը երեք տարի եւ չորս ամսուան բերդարգելութեան:

Փրոֆ. Էյտու եւ Օր. Պօնքֆոն կը մեղադրուէին լրտեսութեան մէջ: Էյտուի քովէն գտնուած էին թուագրուած թերթիկներ 4էն մինչեւ 16 զինուորական տեղեկութեանց եւ քարթեր ու պայմանական նշաններ օդանաւային վայրերու վերաբերեալ:

Օր. Պօնքֆոն իբրեւ մեքենագիր ընկերացած է փրոֆէսէօրին եւ մեղսակից նկատուած:

Դատապարտեալները 5 նոյեմբերի ներման հրովարտակին տրամադրութեան տակ իյնալով պատիժնին քիչցաւ: Փրոֆէսէօրը փոխանակ 5ի, 1 տարի 7 ամիս պիտի բանտարկուի, իսկ օրիորդն արդէն ազատ արձակուած եւ առաջնորդուած է ֆրանսական սահմանը:

100,000 ԱՆԳՈՐԾՆԵՐ ՀԱՅՏ ՓԱՌՔԻ ՄԷՋ ՑՈՅՑ ՄԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՑԻՆ

Անգործները մեծ ցոյց մը կազմակերպեցին Հայտ Փառքի մէջ, Լէյպուր Փառթիի, Արհեստակցական եւ Համագործակցական Միութեան ղեկավարութեամբ: 100,000 հոգի կը մասնակցէին այդ ցոյցին:

Ցուցարարները տողանցք մը ըրին Լոնտոնի փողոցներուն մէջ ոստիկաններու հսկողութեան տակ:

Նուագախումբ մը, որ ցուցարարներու առջեւէն կ'երթար, կը զարնէր պատերազմական եղանակներ:

Համայնավարներն ալ ուզեցին այդ ցոյցին մասնակցիլ եւ Արհեստակցական միութիւնը չընդունեց անոնց մասնակցութիւնը:

Քանըչորս հոգի ճառեր արտասանեցին եւ դատապարտեցին կառավարութիւնը, որ կ'ուզէ խնայողութիւն ընելու համար անգործներու նպաստը նուազեցնել: Տասը հազար ոստիկանութիւն՝ ձիաւոր թէ հետիոտն, կը հսկէր ցուցարարներուն վրայ:

Ցոյցը տեղի ունեցաւ խաղաղ պայմաններու մէջ եւ ոչ մէկ ընդհարում տեղի ունեցաւ:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէօնի ճիշդ դիմացը:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ մարմինը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «*Ռոստոմ*» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան գրադարանը: ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

"ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

19 Փետրուար Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Sociétés Savantesի ՄԷՋ

28, Rue Serpente, ՄԷԹՐՕ ՕՏԷՕՆ ԿԱՄ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

Կը խօսին՝ ընկերներ ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀ եւ ԿՈՊԵՌՆԻԿ ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ. — Փետրուար 11ին Շաբաթ երեկոյ

Ընկերական - թէյասեղան

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ *ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ* կողմէ

ԱՅՍ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին, ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Բոլոր ընկերներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

Վիճաբանական ժողով

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

150, Route d'Orléansի (Bagneux) սրահին մէջ

Կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ *«ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆՔ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»*:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

24, Rue Roger, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Անհատի քաղաքացիական իրաւունքներու մասին»:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: *Մուտքը ազատ է:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ձ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Ֆլօրիայի վերնայարկը: Շարունակութիւն վիճաբանութիւններուն (Մեծն Տիգրանի պատերազմներուն եւ քաղաքականութեան մասին): Մէկ ժամ սինէման: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՎԻԷՆԻ Կէմէրէկի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Փետր. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց - Ակումբին մէջ:

Կը խնդրուի Լօռէթի, Տէսինի եւ Սէն Մօրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւայլն.

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին, հայրենակից Պ. Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանի վերնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

(Բարեգործականի Գրասենեակէն)

— Տիկին Սրբուհի Թօքատլեան, Էվէրէկ-Ֆէնէսեցի, Լառնաքա (Կիպրոս), կը փնտռէ մայրը՝ Խաթուն Սըլըղեան, հայրը՝ Յարութիւն Սըլըղեան, եղբայրները՝ Սեդրակ, ծնեալ 1902ին եւ Միսաք, ծն. 1905ին, որոնք Էվէրէկէն տարագրուած են Հալէպի կողմերը.

ԼԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի փոռման (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փօսթի ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 ֆրանքի: Կը ղրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն: Երաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տառացիօրէն գործադրութեան: Դիմել՝ Տպարան *ՆՈՐ ՕՐ*, **20, A. Voulis, Athènes, Grèce**:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

"ՅՈՒՍԱԲԵՐ" ԳՐԱՏՈՒՆ

4 Շաւրա Քամէլ («Յուսաբեր»ի շէնքին մէջ)

«*Յուսաբեր*» *Գրատունը* նոր հիմնարկութիւն մըն է թէ իր նպատակով եւ թէ իր գործերու եղանակով:

«*Յուսաբեր*» *Գրատունը* իր նպատակով կ'առաջադրէ ձեռնարկել հրատարակութեանը այնպիսի գործերու, որոնք կապ ունին հայ ժողովուրդի հետ, ընդգրկելով անոր բովանդակ կեանքը, իր ստեղծագործ արտայայտութիւններով:

«*Յուսաբեր*» *Գրատունը* իր գործելու եղանակով կը ձգտի յանձնորդը գոհ ձգել՝ արագ եւ խղճամիտ գործառնութեամբ եւ գիներու չափաւորութեամբ:

«*Յուսաբեր*» *Գրատունը*, շնորհիւ իր ունեցած բազմազան կապերուն Եւրոպայի, Ամերիկայի եւ այլ տեղերու գրատուններուն եւ հրատարակչական ընկերութիւններուն հետ, կ'ըլլայ Եգիպտոսի միակ կեդրոնատեղին հայ մտքի եւ արուեստի լաւագոյն հրատարակութիւններուն համար:

«*Յուսաբեր*» *Գրատունը* ունի արդէն դասագիրքերու եւ մատենադարանի յատուկ գիրքերու պատրաստ մթերք մը, նաեւ շուտով կը ստանայ արտասահմանէն նոր հրատարակութիւններ, որոնց անունները կուտանք յաջորդաբար:

ԿԱՆԽԻԿ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ «*Յուսաբեր*» *Գրատան* հիմնական պայմանն է:

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ԶԵՂՉ («*Յուսաբեր*» *Գրատան* գրացանկը մօտ ատենէն:

Ուշադրութիւն մեր հասցէին.— **Librairie «HOUSSAPER», B. P. 868—Le Caire (Egypte).**

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ "ՅԱՌԱՋ"Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է

Պ. ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆ

75, rue Bonnel, Lyon

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Եթէ ըսէր թէ չէր հաւատար, ապահովաբար պիտի կորսնցնէր զայն, պիտի բաժնուէին այդ վայրկեանին իսկ ու պիտի վերջանար ամէն ինչ: Անկարելի էր այդ բանը Ծորճի համար:

— Լա՛ւ, կը հաւատամ, ըսաւ Ծորճ. տեսայ որ դրան կողմը կը նայէիր միշտ, այդքան. ու հիմա այս մարդը...

— Բայց պիտի հանդիպինք դարձեալ:

— Ե՞րբ:

— Վաղը, թերեւս: Ձեմ գիտեր որքան պիտի մնայ այստեղ, կը կարծէի որ Փարիզ չպիտի գար տակաւին քանի մը շաբաթ:

—Ուրեմն անոր մեկնելէն յետո՞յ...

Ամբողջ այս խօսակցութեան ընթացքին սպասուհին սենեակին մէջն էր. կանգնած էր դրան մօտիկը ընտանի կատուի մը պէս ու մտիկ կ'ընէր զիրենք: Ծորճ բակին քարերուն վրայ լսեց ոտքի ձայներ: Դուռը բացուեցաւ եւ շեմին վրայ երեւցաւ սպայ մը: Ծորճ յիշեց անմիջապէս որ ինք սովորական զինուոր մըն էր. ցաւելով յիշեց այդ իրողութիւնը: Բնազդօրէն լարեց ուշադրութիւնը եւ պրկեց ջիղերը. պիտի ուզէր անտարբեր երեւալ, բայց չկրցաւ: Հրամանի տակ էր ամբողջ ի վեր: Ֆրանսացի սպաներ շատ կային ճակատը. բնազդը եւ հրամանը կը ստիպէին զինքը բարեւել: Ձիգ մը ըրաւ որպէս զի բարեւ չընէր գոնէ այս մարդուն դիմացը: Բայց երբ սպան ներս մտաւ սենեակէն, Ծորճ զգաց յանկարծ որ ինքնաբերաբար ու հակառակ իր կամքին բարեւի կեցած էր արդէն անոր առջեւ:

Թատրոնի մը վերնայարկէն արտասովոր խաղ մը դիտողի մը պէս, Ծորճ լսեց Լիանի բարեւը: Այնպէս մը թըւեցաւ իրեն որ աղջիկը հակառակ իր խանդավառ ընդունելութեան, չափազանց զգոյշ էր այդ ընդմիջումին համար: Տեսակ մը յաղթանակ էր այս ներթադրութիւնը Ծորճի համար:

Մտիկ ըրաւ անոնց, բնազդաբար, անասունի մը նման: Լիան համբուրեց մարդուն երկու այտերը. ի՛նչ կարեւորութիւն ունէր... Թերեւս ճիշդ այդ բանն էր որ մոռնալ կ'ուզէր ան: Ամբողջ էութիւնովը մաքառեցաւ իր ներսը պահելու համար վիրաւորուած հպարտութեան մը գիտակցութիւնը: Լքուած էր: Իրը չպիտի ըլլար աղջիկը այդ գիշեր. բայց հոգ չէ, ուրիշ օր մը, անմիջապէս որ Լիան յարգէր անոր արժանապատուութիւնը:

— Պարոն Ծորճ լը Մըլիւրէ, նկարիչ, ներկայացուց զայն աղջիկը, հին բարեկամներ ենք. անգլիական բանակին մէջն է ան եւ Ֆրէմէլէն եկած է քանի մը օրուան արձակուրդով:

Ծորճ լսեց արտասանութիւնը իր անունին ու իր դիմացը տեսաւ պատուանշաններով ծածկուած համազգեստը: Մոլգաւ արժանապատուութեան զգացումը ու բարեւեց:

6.

Մօտաւորապէս չորս մղոնի հեռաւորութիւն մըն էր Փէրոնէ փողոցէն մինչեւ Լըվիէք փողոցը: Լիան ուզեց իրեն տրամադրել ինքնաշարժը: Ծորճ խնդաց եւ հասկցուց թէ կրնար քալել: Մեծադելի պիտի ըլլար իր աղքատ պանդոկը վերադառնալ այն ինքնաշարժին մէջ որ զինքը բերած էր այդտեղ: Անկասկած զաւեշտական էր այդպէս յանկարծօրէն մոդական գործի վրայ փոխադրուած ըլլալու պարագան եւ սակայն Ծորճ չպիտի ուզէր այդ հեգնանքը:

Ի՛նչ տարօրինակ դրութիւն մը ստեղծուած էր իրեն համար: «Հին բարեկամի» մասին ըրած ակնարկութիւնը վերյիշումն էր Մոնմարթրի օրերուն:

Եւ ի՛նչ հեշտութեամբ ու վարպետօրէն կը խօսէր Լիան: Ուրիշ կին մը իր դիրքին մէջ՝ պիտի շուարէր, պիտի վախնար ծուղակը ինկած նապաստակի մը պէս: Առանց որ եւ է ճիգ ընելու կրցաւ ազատիլ այդ թակարդէն. հոգն անգամ չէր թերեւս որ Տը Լօրանը կրնար իմանալ մանրամասնութիւնները այդ անցեալին:

Հաւանաբար Լիանի անհոգութիւնն էր որ փրկեց կացութիւնը եւ աւելի բուռն դէպք մը չպատահեցաւ:

Սեփականութեան եւ նախանձի ըզգացումէ մը դրդուած այս երկու մարդիկը կրնային կատաղի տեսարան մը պարզել Լիանի ներկայութեան: Այդ Ֆրանսացի զինուորականը սպաննելու գաղափարը այնքան ալ տարօրինակ չթուեցաւ Ծորճին: Խորհեցաւ նոյն իսկ թէ որն էր լաւագոյն միջոցը զայն սպաննելու, երբ կանգնած ուշադրութեամբ կը հետեւէր Լիանի խօսակցութեան: Դժուա՞ր է մարդ մեռցնելը. ինչե՞ր սորված էր Սոլգարիի պահականոցը՝ սկովտացի հաշարապետէն. ինչե՛ր ըրած էր ինք՝ խրամներուն մէջ:

Ֆրանսացի սպան գլխու նշաններ կ'ընէր ու կցկտուր եւ քաղաքավար պատասխաններ կուտար Լիանին: Շատ հաւանական է որ ան ալ կը մտածէր այդ մասին: Երկուքն ալ մտքէն կ'անցնէր այդ պահուն որ վէճ մը շատ դիւրութեամբ կրնար ծագիլ իրենց միջեւ. որովհետեւ երկուքն ալ գիտէին իրականութիւնը:

Ծորճի համար գաղտնիք մը չէր այլ եւս այն պարագան որ Լիան սիրուհին էր այս մարդուն: Չէ՞ որ տանը բանալին ունէր եւ կրնար գալ իր ուզած ատենը: Իսկ Լիանի վերյիշումները իրենց անցեալին մասին մէկ բան միայն պիտի կրնային հասկցնել այդ Ֆրանսացիին — որ Ծորճ աղջկան հին օրերու սիրահարն էր: Ֆրանսացիները շատ ուշիմ են այդ հարցին մէջ: Լիան կրցաւ, սակայն, հեռացնել վտանգը: Ի՞նչպէս, Ծորճ չհասկցաւ երբեք: Այն տպաւորութիւնը կրեց Լիանէն թէ այս մարդը անցողակի արկած մըն էր անոր կեանքին մէջ. հետեւաբար խաղը Ֆրանսացի սպան էր ոչ թէ ինք: Ծորճ չէր խաբուած այդ աղջկէն: Նոյն իսկ Լըվիէք փողոցէն անոր փախուստը այդ կասկածը չներշնչեց իրեն: Լիան հեռացեր էր պարզապէս այն թշուառ միջավայրէն որուն մէջ կ'ապրէր, այդ սենեակը, այդ ափարթըմանը... Իրենց վերջին թէր գիշերն ալ խաբած չէր զայն:

Աղջիկը այդ ատենուան ճանչնալէ ետք անկարելի էր այլ եւս չհաւատալ անոր:

Ու որքա՛ն համարձակ եւ քաջ եղած էր Լիան իրեն հետ: Բայց ինչո՞ւ այս դժնդակ կացութիւնը: Նայեցաւ Տը Լօրանի աչքերուն մէջ. սպան կը սպասէր անոր մեկնելուն:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
9 Février 1933

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2108 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԻԿՏԱՏՈՒՐԱ

Օր նոր, լուր նոր:

Գերմանիան եռեւեփ կուգայ եւ կը դալարուի երկունքի խոր ցաւերով:

Քանի Հիթլէր անցած է իշխանութեան գլուխը, ցնցող անակնկալները զիրար կը յաջորդեն:

Գերմանիոյ եւ Փրուսիոյ խորհրդարանները լուծուած: Երկրի վարչական եւ քաղաքական ղեկը կեդրոնացած: Յաղթական ցոյցեր ու ընդհարումներ, սպանութիւններ ու արիւնահեղութիւններ երկրի մէկ ծայրէն միւսը: Տողանցք հիթլէրական զօրագունդերու, տողանցք Պողպատէ Սաղաւարտակիրներու: Զնճուած խօսքի, մամուլի եւ հաւաքոյթներու ազատութիւնը: Ծարժում ու եռացեռ Տօնի կայսերական խորհրդաւոր դղեակին մէջ:

Այս բոլորը սորուէ Գերմանիան կը նետեն տիկտատուրական եւ ամբողջատիրական երկաթէ կարգերու բաղուկներուն մէջ:

Սահմանադրական ու ռամկավար հաստատութիւնները, օրէ օր, քայքայման ու փլուզումի կ'ենթարկուին: Թէպէտ ընտրութիւնները նշանակուած են մարտ հինգին, սակայն Հիթլէրականները, մինչ այդ, ձեռք պիտի դնեն երկրի բոլոր կենդանի լծակներուն վրայ եւ իրենց տիկտատուրական տենչերուն համար պիտի պատրաստեն նպաստաւոր գետին մը:

Հիթլէր զինուած է ձրի յաղթանակներով:

Մուսոլինի, երբ 1922ին խտալական տիկտատուրան կը հաստատէր, բարձրաղաղակ կ'ըսէր. — «Յեղափոխութիւնն իր իրաւունքներն ունի»: Եւ բանի արիւն կը ցանէր իր իշխանութեան փոթորկածայն ճամբուն վրայ, արդարացնելու համար իր բռնատիրութիւնը:

Հիթլէր, անարիւն ձեւով տիրացաւ իշխանութեան: Աւելի ճարպիկ փրթաւ իր երանելի նախորդներէն՝ Լէնինէն, Ստալինէն, Մուսոլինիէն եւ Քէմալէն, որոնք տասնեակ տարիներէ ի վեր կը վայելեն իրենց տիկտատուրական մենատիրութիւնը:

Ի՞նչ է սակայն տիկտատորութիւնը — իշխանապետութիւնը:

Տիկտատուրան բէժիմ չէ եւ չի կրնար ըլլալ: Ծնած օրէն, ան իր մէջ կը կրէ իր քայքայման եւ խորտակման սերմերը: Տիկտատուրան, ժամանակաւորապէս, հրապարակ կուգայ այն պահուն միայն, երբ երկրի արտակարգ պայմանները, միապետական եւ սահմանադրական կարգերը, անլուծելի հիւանդութեան մը կը մատնուին: Ի գին տուեալ կարգերու խորտակման կը հաստատուի տիկտատորութիւնը, անգտնելով ժողովրդի մը վեհապետական եւ ընտրական նուիրական իրաւունքները: Տիկտատորութիւնն, յաճախ, կը նետուի ձիւնագնդակի մը պէս աջէն ձախ, ձախէն աջ: Բողոքը կը ծնի իր իսկ կարգերէն, իր ժամանակաւորէպ գոյութենէն եւ ապարէժիմային կերպարանքէն:

Տիկտատուրան խորք ու անհարազատ, ապօրծին զաւակն է ամէն տեսակի եւ ամէն ձեւի կեդրոնացած իշխանութեան:

Հիթլէր, այժմ կը քալէ այդ վտանգաւոր ճամբով:

Գերմանիոյ մէջ, սակայն, պատմութիւնը չընթանար այն ճամբով, որով գնաց Իտալիան:

Շարք մը արգելքներ կան: Եւ այդ արգելքներէն մէկն է գերմանական դրամատիրութիւնը, որուն ներկայացուցիչը՝ Հիւկէնպէրկ, անդամ է հիթլէրական կառավարութեան:

Անժխտելի է, որ ազնուականութեան եւ մեծ արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչները, Հիթլէրի վճռական ուժերուն պէտք զգացին, ո՛չ թէ անոր համար, որ երրորդ կայսրութիւնը վերահաստատեն, այլ անոր համար, որ հանրապետական եւ բանուորական ձախակողմեան կազմակերպուած ուժերը ջլատեն եւ խուճապի մատնեն անոնց շարքերը:

Իրերու բերումով, Հիթլէրի յաւակնութիւնները պիտի սանձահարուին դրամատիրական դասի կողմէն, այն պահուն, երբ անհրաժեշտ Հեռուներն երթայ: Իսկ, եթէ Հիթլէր ընդառաջ չերթայ անոնց պահանջներուն, անտարակոյս խզումը պիտի դառնայ անխուսափելի եւ պայքարը պիտի փոխադրուի բոլորովին ուրիշ գետնի մը վրայ:

Այնքան, որքան այս երկու տարրերը միասնաբար կը քալեն, իրենց հարուածները պիտի կեդրոնանան ձախակողմեան տարրերուն վրայ:

Ձախակողմեան տարրերը, որ ստուար թիւ մը կը կազմեն, տարաբախտաբար, միակամ ու միաձոյլ ուժ մը չեն ներկայացներ:

Սոց. դեմոկրատները, արհեստակցական միութիւնները, համայնավարները եւ խաղաղասէր – հանրապետական հոսանքները երկուքի ճեղքուած են:

Համայնավարներն ու ընկերվարականները, երկար տարիներու աղետալի փորձերէն յետոյ, տակաւին չի կրցան փոխադարձ լեզու մը գտնել: Հեռաւոր Մոսկուայի ցուցամատի շարժումները գերմանական բանուորութիւնը կը պառակտէ եւ կը դնէ անզօր ու անջիղ, ողբերգական վիճակի մը մէջ:

Բանուորութիւնը դարձեալ ճեղքուած ճակատով պիտի դիմաւորէ նոր ընտրութիւնները եւ պիտի դուրս գայ պարտուած ու քայքայուած:

Սոց. Դեմոկրատիան, հակառակ բոլոր տեսակի ճնշումներուն, հակառակ արիւնահեղ ընդհարումներուն, թումբ կը կանգնի Հիթլէրի տիկտատուրական կարգերուն եւ կը ջանայ փրկել երկիրը վերահաս վտանգէն:

Մօտաւոր դէպքերը ցոյց պիտի տան, թէ ո՞ւր կ'երթայ Գերմանիան:

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉԵՆ ՃԱՆՉՆԱՐ ՀԱՅԸ

Քանի մը ամիսներ առաջ անգլիացի հեղինակ մը՝ Արչիպոլտ Ֆորպըն *Պալթիկէն Սեւ Ծով* անունով հատորի մը մէջ ամփոփեց իր ճամբորդի տպաւորութիւնները:

Գրքին 242րդ էջին վրայ ուշագրաւ էին հետեւեալ տողերը.

— «... *Հայերը իրենց թաց աչքերով ու ձիթենիի գոյն մորթով կը յիշեցնէին իրենց Թուրք նախահայրերը ...*»:

Ժամանակին գրուեցաւ հեղինակին որ իր եզրակացութիւնը բոլորովին սխալ էր: Բացատրուեցաւ իրեն թէ «Հայերը արիական ժողովուրդ մըն են իսկ Թուրքերը յառաջ եկած են Մոնկոլներէն. ցեղային ոչ մէկ նմանութիւն կայ երկու ազգերուն միջեւ եւ մեր կրօնքը, լեզուն եւ ընկերային կեանքը հիմնովին տարբեր է. մենք չորս հազար տարուան ժողովուրդ ենք մինչդեռ Թուրքերը աշխարհ եկած են — չեկած ըլլային — մեզմէ շատ վերջը»:

Հեղինակը խոստացաւ սրբագրել իր բառերը գրքին յառաջիկայ տպագրութիւններուն մէջ:

×

Հայ երիտասարդ մը ինքնաշարժով Լոնտոնի փողոցներէն անցած ատեն, արկածով գետին տապալեց ծերուկ Անգլիացի մը: Մարդը մեռաւ՝ հազիւ հիւանդանոց փոխադրուած:

Դատ: Հաստատուեցաւ որ երիտասարդը յանցաւոր չէր: Սակայն դատաւորը զինքը ազատ արձակելէ առաջ, անհրաժեշտ նկատեց անոր երեսին նետել հետեւեալ ազդարարութիւնը.

— «*Պարոն, այստեղ Անգլիա է. ձեր հայրենիքին մէջ չէք ուր «պէս» գի ուպածնուդ պէս մարդ սպաննէք...*»:

Խե՛ղճը, տակաւին չէր սորված թէ *ո՞ր հայրենիքին* մէջ է որ մարդ՝ կը սպաննէ իր ուզածին պէս, առանց հաշիւ տալու, չէր գիտեր թէ *ո՞ր ժողովուրդին* մասնագիտութիւնն է ջարդը. ո՞րն է դահիճը, ո՞րն է զոհը:

×

Այս երանելիները միայն Անգլիոյ մէջ չեն: Ֆրանսան ալ ունի հայ ժողովուրդը նանչցողներ...

Բացէ՛ք Առձեռն Լառուսի պատմական – աշխարհագրական բաժինը եւ նայեցէք «*Հայաստան*» բառին քովը կեցող շալվարով մարդուն որ կը յիշեցնէ Մուսա Բէգը կամ Զագրեանը...

×

Անգլիացիները զարգացնելու մենաշնորհը իւրացուցած է «Մասիս»ի խմբագիրը...

Իսկ ի՞նչ կը բանի Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւնը. նամա՞կ մըն ալ չեն կրնար գրել Լառուսի հրատարակիչներուն:

ԺԻՐԱՅՐ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ ԵՐԷԿ

Մեծն Բրիտանիոյ խորհրդարանը, որ դեկտ. 22էն ի վեր արձակուրդի մէջ էր բացուեցաւ: Օրակարգի են դրուած բազմաթիւ ծանրակշիռ խնդիրներ, պատերազմական պարտքերու, անգործներու, Իրլանտայի եւն.:

Պ. Մաքտօնալտ տնտեսական խորհրդաժողովին առթիւ ըսած է հետեւեալը.—

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը որոշած է, որ տնտեսական խորհրդաժողովը յապաղման չենթարկուի: Սակայն, որոշ նախնական դժուարութիւններ կան պատգամաւորութեան վերաբերեալ, որ պէտք է հարթուին:

Անիկա պէտք է Ֆորէյկն Օֆիսի քարտուղարութեան ձգել, որպէսզի քննէ եւ այս երեք ամսուան ընթացքին վերջնականապէս նշդէ ժամանակը:

Հրաւիրագիրներ պիտի ղրկուին, ուրեմն, երեք ամիս առաջ, որմէ յետոյ խորհրդաժողովը հնարաւոր պիտի ըլլայ գումարել, մանաւանդ որ օրակարգի նիւթերն ալ պիտի ընկերանան այդ հրաւիրագրին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ճափոնական նոր առաջարկներ

Պ. Մացիոքօ, ճափոնական ներկայացուցիչը, յայտնած է Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան, որ 19նոց Խորհուրդին նոր առաջարկներ պիտի բերէ:

Թոքիոյի կառավարութիւնը, իր վերջին նիստերուն մէջ, մշակած է այդ առաջարկները եւ հաղորդած Ժընեւի իր ներկայացուցչին:

Իրականութեան մէջ այս նոր առաջարկները նախորդներէն մեծ տարբերութիւն մը չունին: Ճափոն միշտ կը յամառի իր տեսակէտին վրայ, Մանչուքիոյ հարցին եւ քննիչ յանձնախումբին իրաւասութեան վերաբերեալ: Ճափոն կը յայտարարէ, որ անկարելի է Մանչուքիօն իր նախկին վիճակին մէջ ձգել, ինչպէս կ'ըսէ Լիթընի տեղեկագիրը. այլ ընդհակառակն ներկայ վիճակը պիտի ընդունի մեկնակէտ եւ ըստ այնմ վճռել:

Տասնըիններու Խորհուրդը յայտարարեց, որ Թոքիոյ նոր առաջարկները կացութիւնը չեն փոխեր:

Ամերիկայի արտաքին նախարար Սթիմսըն կ'ըսէ թէ Ժընեւի 19ներու Խորհուրդէն ոչ մէկ տեղեկութիւն ստացած է Մանչուքիոյ ճանաչման մասին:

⁂ Թոքիոյի մէջ, հինգ հազար հոգի, տարբեր քաղաքական հոսանքներէ, բանաձեւ մը քուէարկելով, կը պահանջեն Ճափոնի հեռացումը Ազգերու Դաշնակցութենէն: Այդ բանաձեւին կցուած է յայտարարութիւն մը, որուն մէջ կ'ըսուի. — «Ազգերու Դաշնակցութիւնը ոչ միայն ցոյց տուաւ իր անկեղծութեան պակասը, այլ եւ Հեռաւոր Արեւելքի մէջ խլրտումներ ստեղծեց եւ չը ճանչցաւ Ճափոնի ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը:

Անգործներու թիւը կ'աճի Անգլիոյ մէջ

Աշխատանքի նախարարութեան հաղորդած ամսական վիճակագրութեան մը համաձայն, անգործներու թիւը Մեծն Բրիտանիոյ մէջ շատցած է: Յունուար 23ին արձանագրուած անգործներու ընդհանուր թիւն էր 2,903,065, որուն 2,280,033ը բոլորովին անգործ: Այս թիւը աճած եւ աւելցած է 179,778 հոգի: 2,903,065 անգործ, ցարդ Անգլիոյ մէջ բնաւ չէ պատահած:

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

Փրակայէն ստացուած տեղեկութեան համաձայն անգործներու թիւը մէկ ամսուան ընթացքին աճած է եւ հետեւեալ պատկերն ունի:

Դեկտեմբերի վիճակագրութեան համաձայն 746,000, իսկ յունուար 5ի վիճակագրութեան համաձայն եղած է 865,000:

Սոց. Դեմոկրատներու մեծ ցոյց մը Պերլինի մէջ

Հիթլէրի իշխանապետութենէն ասդին առաջին մեծ ցոյցն է, որ տեղի կ'ունենայ, Լիւսթկարտէնի մէջ, կայսերական դղեակին դիմաց: Ժամանակէն առաջ հետաքրքիր խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր: Բանուորական կազմակերպութիւնները, կարմիր դրօշակներ բռնած, նուագախումբը առջեւնուն, եկած կանգնած էին ընդարձակ հրապարակին վրայ:

Սոց. դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահ Օթթօ Վելս, ճառ մը խօսեցաւ:

Վելս բուռն արտայայտութիւններով ծանրացաւ Հիթլէրի կարգադրութիւններուն դէմ եւ ըսաւ թէ ձախակողմեան կուսակցութիւններն էին, որ պատերազմէն յետոյ, Գերմանիան փրկեցին քաոսային վիճակէն եւ կենդանացուցին: Բարձր եւ կորովի ձայնով յայտարարեց, ծափերու տարափին տակ, թէ Պերլինը կարմիր քաղաք մըն է, հակառակ յետադէմ տարրերու: Հանրապետականները պիտի զոհեն իրենց կեանքը, պաշտպանելու համար հանրապետութիւնը եւ ցարդ նուաճած իրենց իրաւունքները:

«Ֆօրվէրց», ընկերվարական օրկանը, որ վերսկսաւ հրատարակուիլ, կ'ըսէ թէ Գերմանիան Իտալիոյ չի նմանիր: Մենք կը մնանք հաստատ օրինականութեան եւ սահմանադրական գետնի վրայ: Թէպէտ մեր ճամբուն վրայ բազմաթիւ խոչընդոտներ կան, բայց ապագան մեզի կը պատկանի եւ ոչ մեր հակառակորդներուն:

Ֆրանսական դահլիճին ելմտական ծրագիրը

Խորհրդարանի ելմտական յանձնաժողովին յանձնուեցաւ, Պօնէ–Լամուրէօ ելմտական ծրագիրը, ուրբաթ խորհրդարանի նիստին քննութեան դրուելու համար:

Շէրօնը, 1931ի պետական պիւտճէի բացը ցոյց կուտար 19 եւ կէս միլիառ ֆրանք, եւ կ'առաջարկէր կէսը խնայողութեամբ եւ կէսն ալ տուրքերու յաւելումով գոցել: Այս ձեւով, անիկա կ'ենթադրէր պիւտճէի հաւասարակշռութիւնը հաստատել:

Ներկայ կառավարութեան ծրագիրը խնդիրին այդ ձեւով չի մօտենար: Ան կը սահմանափակուի 5 միլիառ եւ կէս եկամուտի աղբիւրներ ստեղծելով: Գումար մը, որ, անշուշտ, պիւտճէի բացը մասամբ միայն կը ծածկէ:

Նախորդ դահլիճը խնայողութիւն կ'ուզէր ընել 5,326 միլիոն ֆրանք, ներկայ դահլիճը 2,422 միլիոն: Իսկ նոր եկամուտներու մասին, փոխանակ 5,453 միլիոնի, իջած է 3,149 միլիոնի:

Ներկայ ելմտական ծրագիրը իր մանրամասնութիւններով նոյնն է, ինչ որ Փալմատի եւ Շէրօնի ծրագիրն էր:

Պաշտօնէից թոշակին վրայ եւս պիտի գործադրուի խնայողութեան սկզբունքը, հիմք ընդունելով 20,000ի սակը: Մինչդեռ նախորդ ծրագիրներուն մէջ հիմք ընդունուած էր 12,000էն վեր թոշակները:

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ֆրանսական զինաթափութեան ծրագիրը, որ քննութեան դրուած է Ժընեւի մէջ, կարգ մը պետութիւններ համակարծիք են ինչպէս Խորհ. Ռուսաստան, Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Հոլանտա եւ ուրիշներ, որոշ բարեփոխումներով:

Ամէնքն ալ ակնդէտ կը սպասէին ամերիկեան ներկայացուցչի անկողմնակալ խօսքին: Պ. Կիպսըն, կարճ եւ ազդու կերպով յայտարարեց հետեւեալը.—

Ֆրանսական ծրագրի Եւրոպայի վերաբերեալ մասը, ձեզ կը վերաբերի եւ Ամերիկան չի հետաքրքրեր: Վիճեցէք առանց մեզի: Մենք կը յուսանք, որ այդ վիճաբանութիւնները կ'առաջնորդեն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Վ. Հ. ՅԱԿՈՎԲՈՍ Վ. ՏԱՇԵԱՆ

Սրտի մեծ կսկիծով լսեցինք բազմավաստակ Հ. Յ. Տաշեանի մահը, որ տեղի է ունեցեր Վիեննա, փետրուար 3ին:

Թաղման սխուր արարողութիւնը տեղի է ունեցեր փետր. 6ին երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, Մխիթարեան Միաբանութեան եկեղեցւոյն մէջ, որմէ յետոյ մարմինը փոխադրուեր է քաղաքի կեդրոնական գերեզմանոցի Միաբանութեան սեփական շիրմին մէջ:

Հ. Տաշեան, մեր հայ իրականութեան մէջ բացառիկ տեղ մը ունէր: Բառին իսկական իմաստով գիտնական էր:

Երկար տարիներէ ի վեր անգնահատելի ծառայութիւններ է մատուցած հայ մատենագրութեան, հայ բանասիրութեան եւ հայ պատմութեան:

Գրած է բազմաթիւ հմտալից ուսումնասիրութիւններ: Անոր պատրաստած ձեռագիրներու ցուցակը, յամառ եւ բարեխիղճ աշխատաւորի լաւագոյն ապացոյցն է:

Հակառակ իր առաջացած տարիքին (66 տարեկան էր Հ. Տաշեան), աչքերու տկարութեան, անդադար կ'աշխատէր Հ. Տաշեան: Բազմաթիւ անտիպ ձեռագիր ուսումնասիրութիւններ ունէր:

Այսօր կը հեռանայ մեր գրական – բանասիրական հորիզոնէն մեծ վաստակաւոր մը, բազմարդիւն մշակ մը եւ Մխիթարեան Ուխտի յարգուած ու սիրուած հայրերէն մէկը:

Հանգի՛ստ ոսկորներուդ:

Յաջորդով կ'անդրադառնանք:

ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ ՄԷՋ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ...

Վարշավայի մէջ սկսած է դատավարութիւնը ռամկավար եւ ընկերվարական ձերբակալուած ընդդիմադիր երեսփոխաններու: Դատապարտուածներու մէջն են Հէրման Լիպերման, Փրաժիտ, Պառլիքի, Պաքինսքի, Վիթոս եւ ուրիշ բազմաթիւ դէմքեր: Դատարանը առաջին նիստին ցոյց տուաւ, անաչառ հիմքերու վրայ չէ որ պիտի տածէ: Շատերուն պաշտպանները բացակայ էին: Մեղադրեալները պահանջ դրին, որ դատական կազմէն հեռանայ Վիզանսքին: Դատարանը չընդունեց եւ յայտարարեց հակառակ պաշտպան փաստաբաններու բացակայութեան, դատը պիտի քննուի: Մեղադրեալները, ի նշան բողոքի, մերժեցին ոչ մէկ խօսք ըսել եւ սրահը ձգեցին հեռացան:

ՀԻԹԼԷՐ ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԵՌԱՐՁԱԿԻՆ ԱՌՋԵՒ...

Վարչապետ Հիթլէր, ուրբաթ երեկոյ պիտի խօսի իր կուսակցութեան կազմակերպած մէկ մեծ ժողովին մէջ եւ իր ճառը հեռարձակով պիտի տարածուի երկրի բոլոր կողմերը:

Հիթլէրի ճառը ուղղուած պիտի ըլլայ իր բոլոր ձախակողմեան հակառակորդներուն, որպէս պատասխան անոնց ելոյթներուն:

ԿՈՄՍ ԱՓՈՆԻԻ ՄԱՀԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան հունգարական ներկայացուցիչ կոմս Ափոնի մեռած է Ժընեւի մէջ, առաջացած տարիքի մէջ:

Կոմսը պետական հին յայտնի դէմք մըն էր եւ Ժընեւի քաղաքական շրջանակներուն մէջ շատ յարգուած:

ԱՐԻՒՆԱՀԵՂ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սելանիկի մէջ 600 երկաթուղիի պաշտօնեաներ ցոյց մը կազմակերպած եւ բողոքած են թոշակներու նուազման եւ պաշտօնազրկութեան դէմ:

Ցուցարարները գացած արգիլած են այն գործաւորները, որոնք փոխարինած են զիրենք:

Ընդհարում պատահած է ոստիկանութեան եւ ցուցարարներու միջեւ եւ երկու ոստիկան վիրաւորուած եւ ինը ցուցարարներ բռնուած են:

Քաներեք գործարաններու բանուորներ, Աթէնքի մէջ եւս, գործադուլ յայտարարած են:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է»

Բ.

Փարիզի Հայոց կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւորը ունենալով հանդերձ կապիտալիստի աչքեր եւ կապիտալիստի ուղեղ, այնուամենայնիւ գերադասած է տեսնել, կամ տեսնել տալ, հին եւ նոր Երեւանը կոյր կոմունիստի աչքերով եւ մոլեռանդ կոմունիստի ուղեղով։ Ի գոհացումն իր ունկնդիրներուն եւ ընթերցողներուն։

Այսպիսի հակադրական ուղեղէ մը լուսանկարուած տեսարանը միայն կրնար մասամբ կամ ամբողջովին ըլլալ հակադրական իսկական տեսարանին։ Ուստի բնական է որ իր երբեք չտեսած հին Երեւանը լուսանկարէր հետեւեալ գոյներով,—

«Երեւանը մեծ գիւղաքաղաք մըն էր ցարական րեժիմի օրով... ուր զանգուածները աղտի մէջ կը փտէին...։ Միայն քանի մը վաճառականներ կամ հարուստ վաճառականներ քիչ շատ տանելի կեանք ունէին»։

Այս պատկերը ճշմարտանման պիտի ըլլար եթէ կեղծաւոր նկարիչը ցոյց տար որ, Երեւանի զանգուածները եթէ երբ եւ իցէ փտած են եղեր աղտի մէջ, այդ ոչ թէ առաջ էր, որ միայն քանի մը մարդիկ ունէին քիչ շատ տանելի կեանք, իսկ ընդհանրութիւնը ունէր անտանելի կեանք։

Առաջ Երեւանը լի էր բազմատեսակ խանութներով եւ խանութները լի էին անհրաժեշտ պիտոյքներով։ Առաջ, եթէ երեսդ կամ սպիտակեղէնդ լուալու համար օճառի պէտք ունենայիր, կ'երթայիր խանութ եւ քանի մը կոպեկ տալով խանութպանին, մէկ րոպէէն դուրս կ'ելլէիր օճառը ձեռքիդ։ Այսօր ոչ թէ քանի մը կոպեկ, այլ քանի մը րուբլի ալ գրպանիդ մէջ շատ անգամ չես կարող կտոր մը օճառ ճարել օրերով, երբեմն շաբաթներով։ Ու երբ քաղաքը բախտ ունենայ օճառ ստանալ, ձիւնի, անձրեւի կամ արեւի տակ ժամերով պիտի սպասես խանութի դուրսը, մինչեւ որ կարգը քեզի գայ գնելու կտոր մը օճառ, որ Աստուած օճառ համարէ։

Բարեկամ մը իմ մօտ տեսաւ անհոտաւէտ բայց ընտիր ֆրանսական օճառ եւ աչքը վրան մնաց։ Տեսած էի իր ողորմելի օճառի բարակցած կտորը, եւ մեղքնալէս իմինս իրեն տուի։ Բարեբախտաբար մօրուք ունէր, այլապէս ածիլուելու օճառս ալ պիտի փորձուէի տալ իրեն եւ մնայի բոլորովին առանց օճառի։

Առաջ, եթէ մազերդ սանտրելու համար նոր սանտրի պէտք ունենայիր, կրնայիր սանտր գնել ուզած րոպէիդ։ Այսօր Երեւանի քաղաքացիներուն համար դժուար խնդիր մըն է իրենց գրեթէ անգործածելի դարձած, ատամները կոտրատուած սանտրերու փոխարէն նոր ատամնաւոր սանտրեր ճարել։ Բարեկամ մը ցոյց տուաւ իր սանտրը որ, ութսունամեայ ծերունիի մը նման, հազիւ թէ ատամներ ունէր մնացած իր վրայ։ Տարիէ մը ի վեր չէր կրցած նոր սանտր մը գտնել։ Իր բախտէն իր գլխի վրայ շատ մազ մնացած չէր։ Մտքիս առջեւ եկաւ իր հարուստ բարեկեցիկ անցեալը, եւ սիրտս լեցուեցաւ տխրութեամբ եւ կարեկցութեամբ չնչին սանտրի մը կարօտ այդ պատուական անձին հանդէպ։ Ամաչելով սանտրս առաջարկեցի իրեն ըսելով թէ ես կրնայի շտկել մազերս խողանակով մինչեւ որ դուրս ելլէի իրենց օրհնեալ երկրէն։

Երջանկաւէտ ժպիտով մը ընդունեց այդ ցանկալի նուէրս։

Առաջ աներեւակայելի բան պիտի նկատուէր եթէ մէկը ըսէր թէ քաղաքի մէջ գրելու թուղթի պակասութիւն կար։ Կրնայիր ձեռք բերել ուզածիդ չափ։ Այսօր գրելու թուղթի կատարեալ սով կայ, եւ գտնուած թուղթի տեսակը այնքան նիհար եւ տժգոյն է, որքան նիհար եւ տժգոյն են Երեւանի քաղաքացիներու դէմքերը։ Գրագէտ բարեկամ մը ցոյց տուաւ իր ունեցած ողորմելի տեսակի թուղթը եւ ըսաւ թէ նամակ եւ այլն գրելու համար քիչ մը թուղթ ճարելը երբեմն անկարելիութիւն էր։ Թուղթը միակ պաշարն էր որ ես խորհած էի հետս ունենալ այդ երկիրը երթալէս առաջ. ուստի ունեցածս, գրեթէ ամբողջութեամբ, տուի գրագէտ բարեկամիս, պահելով միայն քանի մը թերթեր որ պիտի բաւէին ինծ մինչեւ այդ երկրէն դուրս գալս։

Առաջ, կօշիկ կամ մուշտակ, բացի Վարշաւիայէն եւ Մոսկուայէն բերուածներէն, կը շինուէին բուն իսկ Երեւանի մէջ, ուր կային շատ կօշկակարներ եւ առաւել կամ նուազ ամէն մարդ ունէր շէնք շնորհք կօշիկներ։ Այսօր կօշիկը ամենահազուագիւտ եւ ամենաթանկագին պիտոյքներէն մէկն է. իրենց սկզբնական ձեւը պահպանած կօշիկներ շատ քիչ կան. այն ալ առանձնաշնորհեալ մարդոց ոտքինկը տեսնէք։ Իսկ քաղաքացիներու ոտքին տեսածդ մեծ մասամբ կ'երեւին ձեւակորոյս, տափակցած, եւ տակը — վրան մէկ կամ աւելի կարկտաններով։

Փետրուարի ձիւնապատ օր մըն էր երբ կը քալէի անուանի գրագէտի մը հետ, որ բոլորովին վստահ էր թէ օր մը իր մեռած մարմին ոսկորները պիտի հանուէին իր համեստ գերեզմանէն եւ հանդիսաւորապէս թաղուէին Խորհրդ. Հայաստանի ապագային շինելիք Պանթէոնին մէջ։

Բայց ինծ աւելի կը հետաքրքրէր իր կօշիկներու հանդիսաւորութիւնը, ուր թաղուած կը տեսնէի իր չմեռած մարմնի զոյգ ոտքերը։

Այս հայկական Պանթէոնցիի գձուձ դամբանին մաշած ծայրերուն՝ կրկնակօշիկներու մէջ կը տեսնէի, անոր կօշիկները տափակցած ու փռուած այնպէս որ խեչափառի ձեւ էին առած կարծես։ Ծիծաղս եկաւ տեսնելով այդ այլանդակ կօշիկները եւ աւելի զուարճալին հոն էր որ անմահներու մէջ դասուելիք այդ բարեկամս իր քայլերը երեւի ակամայ յարմարցուցած էր իր կօշիկներու ձեւին, եւ իր քայլերը խեչափառի նման կը դառնային դէպի աջակողմ եւ ձախակողմ, փոխանակ ուղիղ դիրքի, դէպի յառաջ։

Զմեղքցայ այս սնամիտ բարեկամիս։ Թէեւ աւելորդ զոյգ մը կօշիկ դեռ ես ունէի, բայց չտուի իրեն։

Նախանձեցայ իր բախտին, որովհետեւ Պանթէոնի մէջ վիճակուած էր ըլլալ իր յաւիտենական գերեզմանը։ Իսկ ես գիտեմ թէ իմ ունեցած համոզումով ո՛ւր կրնայ ըլլալ իմ գերեզմանս, խորհրդային Հայաստանի մէջ եթէ հոն գտնուելու դժբախտութիւնը եւ մեռնելու բախտը ունենամ։

Այս բարեկամիս հետ կ'երթայինք տեսնել վաղեմի բարեկամ մը, որ հիւանդ պառկած էր։ Նկատեցի թէ հողաթափ չունէր ոտքերուն։

— «Ինչո՞ւ հողաթափներդ չես հագնիր», հարցուցի հիւանդադին բարեկամիս։

— Հողաթա՛փ։ Հողաթափ պիտի կարողանամ ունենալ երբ թաղուիմ հողի տակ։ Երեւի դեռ չես ըմբռնել թէ ի՛նչ վիճակ է մեր այսօրուան քաշած վիճակը, ըսաւ մարդը աչքերը վեր բարձրացնելով եւ գլուխը շարժելով։

Ես առ հասարակ հողաթափ գործածել չեմ սիրեր, եւ եթէ սիրէի իսկ՝ նախամեծար պիտի համարէի բաժնուիլ անոնցմէ այդ դառն խօսքերը լսելէս յետոյ։ Երբ վերադարձայ սենեակս, հողաթափներս գրպանս դնելով գացի տխուր հիւանդին մօտ եւ տուի իրեն։

— Հապա դու ի՞նչ պիտի անես առանց հողաթափի, հարցուց տկար ձայնով մը։

— Մի մտածեր իմ մասին։ Եւրոպայում միլիոնաւոր հողաթափներ կան։ Մի զոյգ հողաթափը այնտեղ աւելի աժան է քան մի զոյգ խնձորը այժմ Երեւանում, պատասխանեցի իրեն։

Այո՛, առաջ մէկ քիլօ խնձորը կամ արժէք չունէր շատերու համար, կամ վեց կոպէկի կարելի էր գնել. իսկ այսօր դժուար է ձեռք բերել նոյն իսկ վեց րուբլիով, այսինքն 100 անգամ աւելի սուղ գնով։ Եւ գործաւորը որ առ առաւելն օրական 8 րուբլի ռոճիկ ունի, այսօր խնձոր ուտելու ամենեւին հնարաւորութիւն չունի լիառատ պտուղի երբեմնի այդ մայրաքաղաքին մէջ։

Բայց այսօր ամենայն ինչ կամ չկայ յաճախ, կամ կայ հազիւ եւ սակաւ։

Սակաւ, ոչինչ կար առաջ։

Այլ կար ամենայն ինչ եւ լիառատ։ Եւ ինչ որ ամէնէն աւելի առատ էին, այսօր աւելի սակաւագիւտ են, — խաղող, դեղձ, տանձ, խնձոր, սեխ, ձմերուկ, գինի, երշիկ, բրինձ, ցորեն, բամպակ, դերձան, լուցկի, փայտ, վառելիք, դամ, զգեստեղէն, կտաւ, կօշիկ։ Մէկ խօսքով ինչ որ տարրական եւ կենսական է մարդ արարածին համար։

Երեւանի արեւմտակողմը Հրազդան գետին աջակողմը, եւ Երեւանի արեւելակողմը, բլուրներու ստորոտներուն, քաղաքին կից կային եւ դեռ կան հարիւրաւոր խաղողի եւ պտուղի այգիներ, որ առաջ կը պատկանէին հարիւրաւոր տարբեր անձերու եւ այսօր անոնց ձեռքէն յափշտակուած են։ Եւ սակայն այգիներու այս առատութեան մէջ Երեւանի ոչ նախկին վաճառականները, ոչ երբեմնի հարուստ կալուածատէրները, ոչ միահատիկ այգետէրները եւ ոչ մանաւանդ զանգուածները այդ այգիներու խաղողներու եւ այլ պտուղներու երեսը հազիւ կը տեսնեն, եւ համը հազիւ կ'առնեն։

Բարեկամ մը, որ առաջ իր ամենօրեայ կերակուրին՝ սեղանի վրայ միշտ ունէր խաղողի կողով մը, ըսաւ ինծ թէ ամբողջ ամառուան եւ աշնան ընթացքին միայն երկու անգամ յաջողած էր խաղող ճարել։

Սեւանայ լճի հռչակաւոր Իշխան ձուկը, որով առաջ միշտ լի էր Երեւանցիի համեղագոյն խորտիկներէն մէկն էր, այսօր բոլորովին անհետացած է Երեւանցիի, եւս առաւել խորհրդային Հայաստանի մնացեալ զանգուածներու աչքէն եւ բերանէն, թէ իր թարմ եւ թէ նոյն իսկ իր աղած վիճակի մէջ։ Դպրոցական երեխաները հաւանօրէն ձուկի անունը լսած են, բայց երեսը դեռ տեսած չեն։

Կը սպասեն երկրորդ հնգամեայ պլանի վախճանին։

Գինին, որ առաջ ջրի չափ առատ էր Երեւանեան նահանգին մէջ ամէն դասու բնակիչներու համար, հարուստ թէ աղքատ, եւ առկէ դուրս, հազարաւոր տակառներ ալ կ'արտածուէր Մոսկուա, Պետերբուրգ եւ այլուրեք, այսօր չկայ։ Հոն տեսածս, այն ալ հազուագիւտ, գոյնով կը նմանէր պղտոր ջուրի եւ համով քացախի պէս թթու։ Գոյնով անախորժ, համով անախորժ։

Այս ամէնը որ առաջ զանգուածներու սեփականութիւնն էին, որ կը գործածէին իրենց համար իբր սննդի աղբիւր, եւ մնացեալը կը վաճառէին իրենց ընտանիքներու եւ երկրի բարգաւաճման համար, այսօր խլուած անոր ձեռքէն, եւ կողոպտուած անոր կեանքէն, կ'արտածուին խորհրդային Հայաստանէն դուրս, դէպ ի Մոսկուա։ Եւ այս գործողութիւնը Ռուսիոյ կոմունիստ բարբառով կը կոչուի արտածում եւ ապացոյց խորհրդային Հայաստանի երկրագործական յառաջդիմութեան եւ տնտեսական հարստութեան։ «Խորհրդային Հայաստան» թերթը խրոխտաբանօ կը հրատարակէ այս հսկայաքայլ արտածումի թուանշանները։ Արտասահմանի հայ թերթերը գոհունակութեամբ կ'արտատպեն զանոնք։ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հայ ընթերցողները կ'ուրախանան խորհրդային Հայաստանի այդ բարգաւաճման համար եւ կը հպարտանան։ Իսկ խորհրդային Հայաստանի հայ ժողովուրդը կուլայ եւ կ'անիծէ իր ճակատագիրը։

ՈՁ – ՓԱՐԻՍԵՑԻ

ՄԵԾԵՐԸ՝ ՄԵԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Պէթհովէն ըսած է. — «Կէօթէի բանաստեղծութիւնները զիս կ'երջանկացնեն»։ Տօլստոյ ըսած է Շոփէնհաուրի մասին. — «Զգիտեմ, թերեւս օր մը պիտի փոխեմ կարծիքս, բայց այսօր կը խորհիմ թէ Շոփէնհաուր աշխարհի ամենահանճարեղ մարդն է։ Անոր մէջ կ'երեւի ամբողջ մարդկային ցեղը, իբրեւ՝ խիստ, բայց ճշգրիտ հայելիի մը»։ Անաթոլ Ֆրանս՝ Վէրլէնի համար. — «Բանաստեղծը պէտք չէ գնահատել սովորական դատողութեամբ՝ ինչպէս կը գնահատենք մարդը։ Բանաստեղծը ունի այնպիսի իրաւունքներ, որոնցմէ զուրկ ենք մենք՝ սովորական մահկանացուներս։ Ան մեզմէ շատ մեծ ու միանգամայն մեզմէ շատ փոքր է»։

Իսկ Ժիւլ լը Մէթր՝ Պոտլէրի համար ըսած է. — «Կը խոստովանիմ որ Պոտլէրեան հոգին նողկալի է. բայց «Չարիքի ծաղիկներ»ը կը հմայէ շատ շատեր. իբրեւ մարդ Պոտլէր նողկալի է. բայց իբրեւ բանաստեղծ՝ իրական կիսաստուած մըն է»։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՑՐԴ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Բ.

Համաժողովը իբր օրակարգ ունէր, նաեւ, հետեւեալ հարցումը,— «Մեր հանքերուն լաւագոյնն օգտագործման ձեւը ո՞րն է»։

Համաժողովին տեղեկագրին մէջ նախ կը խօսուի Թուրքիոյ սահմաններէն ներս հանքային մէկ քանի ձեռնարկներու մասին, նաեւ՝ վերջին տարիներուն համաշխարհային հանքային գործի մասին։ Ու կ'եզրակացուի, որ՝

1.— Հանք մը օգտակար կ'ըլլայ երբ շահագործուի։

2.— Մեծ արտադրութիւններու վիճակի եղող հանքերը բանեցնելու համար, նախ հիմնականօրէն քննել հարկ է։ Նկատի առնելու է, սակայն, որ այդ քննութեան ու պեղումին յատկացուելիք մեծ գումարները միշտ զուր վատնումի մը ենթակայ են։

3.— Որպէսզի հանք մը տեւական եւ օգտակար ձեւով գործածուի, աշխատանքին մէջ թէքնիք ձեւ մը պէտք է կիրարկուի։ Այդ պատճառաւ ալ մեծ դրամագլուխներու պէտք կայ։

4.— Նպատակին յաջողութեան տեսակէտէն մեծ դեր կը խաղայ՝ հանքը բանեցնող մասնագէտին վայելելիք լայն ազատութիւնը՝ իր գործին մէջ։

4.— Հանքերէն առնուելիք տուրքը թեթեւացումի, իսկ անոր համար ի սպաս դրուած դրամագլուխը մեծ դիւրութեան կը կարօտի։

6.— Մեր հանքերուն վերաբերեալ օրէնքները այնքան որոշ ու ամուր պէտք է ըլլան որ վստահութիւն ներշնչեն ձեռնարկողներուն միանգամայն եւ պէտք է արգելք ըլլալ վնասակար շահագիտումներու։

7.— Գործաւորին ու դրամատիրոջ փոխյարաբերութիւնը յստակ ձեւով մը ճշդուելու է։

Ասոնք են տեղեկագրին հանքերու յատուկ բաժնին մայր գիծերը։ Տեղեկագիրը կ'ըսէ նաեւ որ հանքերուն նախապատուութիւն տալու է անոնց կարեւորութեան աստիճանին համաձայն։ Այսպէս՝ հանքածուխ, քարիւղ, պղինձ, արծաթախառն կապար, եւն.։

Կը պարզուի, ուրեմն, որ Թուրքերու դեռ նոր կ'ուսումնասիրեն այս հարցը։ Յիշուած կէտերէն մէկ քանին յոռետեսութիւն մը կ'արտայայտեն։ «Որպէսզի տեւականացուի», «նախ հիմնապէս քննել», «մեծ դրամագլուխի պէտք կայ»,— այս բոլորը կը մատնեն այն մտահոգութիւնը, որ գոյութիւն ունեցած է համաժողովի անդամներուն մէջ՝ մինչեւ այժմ եղած ձեռնարկներուն տուած փորձառութեան եւ յետ այսու ըլլալիքներու մասին իրենց նախատեսած դժուարութեանց տեսակէտէն։

Մինչ համաժողովը այս հարցով կը զբաղէր, տնտեսական գործավարութեան հրահանգով ու Լոնտոնի թրք. դեսպանութեան կարգադրութեամբ Թուրքիա այցելեց անգլիացի հանքային մասնագէտ Knuchy։ Յիշեալը իրեն եղած հարցման կը պատասխանէր սապէս.— «Զիս հրաւիրեցին նպատակ ունենալով հետեւեալը.— քննել տալ թէ՝ Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող հանքերը բանեցնելով արտաքին շուկաներուն մէջ զանոնք ծախելը հնարաւո՞ր է, թէ ոչ։ Գացի ինկիլերի։ Պաշտօնական իշխանութեանց հետ շփում ունենալէ վերջ երկար–բարակ քննութիւն կատարեցի։ Հիմա Անգլիա պիտի վերադառնամ եւ քննութեանց արդիւնքը ընդարձակ տեղեկագրով մը պիտի հաղորդեմ անոնց պաշտօնական գործավարութեան։ Թուրքիոյ մէջ թաքուն մնացած շատ մը թանկագին ու պղնձի հարստութիւններ կան գետնին տակ։ Ձեր երկրին հանքերը բազմազան են եւ անոնցմէ ամէն մէկը անչափ արժէքներ ունի։ Ասոնք մէկիկ մէկիկ մէջտեղ հանելու համար մեծ աշխատանքի, ուժեղ դրամագլուխի եւ կատարեալ կազմակերպութեան պէտք կայ։ Այս կարեւոր գործը միայն պետական դրամագլուխով կարելի է։ Ատոր պատճառը պարզ է.— Տագնապին պատճառաւ, այսօր դիւրին չէ ուրիշ դրամագլուխ գտնել։ Իրենց ձեռք հանք ունեցողները եւս դրամագլուխ չունին։ Հանքերը կառավարութիւնը աշխատցնելու է, զանոնք պատրաստելով, յարմար առնելին, հրապարակ հանելու է։ Ճիշդ չէ թէ կարգ մը անգլիացի խմբակներ առաջարկած են բանեցնել Թուրքիոյ հանքերը։ Ձեր հանքերը օգտագործելու համար բնական ժամանակներու սպասելու է։ Այժմ պատրաստելու է՝ յետոյ գործունէութեան սկսելու համար»։

Ճիշդ է, նոր բան չկայ այս երկար յայտարարութեան մէջ։ Արար աշխարհ գիտէ թէ Թուրքիոյ մէջ հարստութիւն կայ։ Ուշադրութեան արժանի է այն պարագան, որ մասնագէտը մէկ կարելիութիւն կը տեսնէ,— սպասել բնականոն ժամանակներու։ Որպէս զի գայ օտար դրամագլուխը, քանի որ մեծ գումարի կը կարօտի։ Իսկ նոյնքան պարզ է որ Թուրքիա զուրկ է այդ առաւելութենէն։

Համաժողովը իր 8րդ հաւաքումին քննած էր Թուրքիոյ ազգային եկամուտները։ Այս անգամ շարունակեց քննել նոյն խնդիրը, ուզելով ճշդել թէ՝ այդ եկամուտը ի՞նչէ բաղկացած է։ Բայց, տեսնելով որ «այդ եկամուտը քննելու համար անհրաժեշտ եղող լայն, մանրամասն ու ճշգրիտ ծանօթութիւններ գոյութիւն չունին», որոշեց պարտականութիւն դնել Համաժողովի քարտուղարութեան վրայ՝ ժամանակին ընթացքին քննել թէ օտար երկիրները իրենց ազգային եկամուտը ի՞նչ ձեւով կը ճշդեն ու ի՞նչ ազդակներ նկատի ունին, որպէսզի յառաջիկայ համաժողովը ըստ այնմ զբաղի այդ օրակարգով։

Այս ու նախորդ յօդուածներով պարզուած կէտերէն ընթերցողը եզրակացուց, անշուշտ, մէկ բան.— անորոշութիւն, անկարողութիւն եւ ձգտում։

Ցանկութիւն շատ կայ Թուրքիոյ մէջ։ Նոր ըմբռնումներ ալ կան՝ տնտեսական գետնի վրայ։ Բայց, նոր կարելիութիւններ կը պակսին։

Այսինքն՝ կը պակսի այն գլխաւոր միջոցը, որ պիտի գար վերջ դնելու տարիներէ ի վեր քաշքշուող համաժողովներուն, մասնագէտներու ուսումնասիրութեանց, օրէնքներուն «բարեփոխում»ին, ճառերուն, թերթերուն ուռուցիկ վերտառութիւններուն։

Բայց սպասենք, ինչպէս կ'ըսէ անգլիացի մասնագէտը, «բնականոն ժամանակներուն»...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Ահա մէկ ուրիշը աւելի արտայայտիչ ու զգայուն՝

Գրիչս ձեռք առի, ըսի թէ ուր եմ,
Ես բոլոր ցաւերս քեզի կու գրեմ,
Զգիտնաս սիրելիս, որ քեզ մոռցեր եմ
Սիրտս Աստուած ըրած՝ միշտ կը համբերեմ։

Լեզուդ բալլիք պէտք էր սիրտս բանայիր,
Իմ սրտիս սէրը դուն իմանայիր։
Տարին տասներկու ամիս,
Դուն ծովուն ծալուն կը կենաս,
Իս քենէ հասրէթ կը պահես։
Մազերս կապիմ կարմունջ,
Վրայէն անցիր, եկուր,
Քեզ ինչերս եմ կարօտցեր
Երեսիդ չէնքն եմ մոռցեր։

Աշուղական գրականութիւնը ո՛չ միայն խորունկ հետքեր ձգած է ժողովրդական երգերուն՝ այլ եւ մեր նոր գրականութեան վրայ։ Տակաւին մինչեւ այսօր մեր բանաստեղծներէն ոմանք ամուր կառչած են աշուղական գիւթիչ լարերուն։

Եւ որպէս զի պարզ ըլլայ հայ երգի անցած ճամբան, անհրաժեշտ է աշուղական տաղերու էական յատկանիշներուն վրայ կանգ առնել։

X

Աշուղները բանաստեղծներ են եւ անոնց գրականութիւնը՝ բանաստեղծութիւն։

Աշուղական արուեստը բարդ է եւ ունի տաղաչափական բազմատեսակ կանոններ ու մշակուած օրէնքներ։ Աշուղը տրամադրութեան մարդ է եւ յանկարծակի ներշնչուող։ Անոր ըստեղծագործութեան մուսան, իր նուագարանն է, լարային գործիք մը, որուն հեկեկանքներուն տակ միտքը կը մնայ լարուած, արտադրելու տաք վիճակի մէջ։

Աշուղական երգերու բովանդակութիւնը բազմազան է։ Ըլլալով անոնք երգիչ – հրապարակախօսներ, գրոց – բրոց մարդիկներ, կ'երգեն ո՛չ թէ իրենց՝ այլ հանրութեան համար։ Անոնց երգերուն բովանդակութեան մեծ մասը խրատական, քաղաքախօսական, գովաբանական, քարոզչական եւ սիրային են եւ կապուած են դէպքի մը, երեւոյթի մը եւ պատշաճութեան մը հետ։ Անոնք գիտակ իրենց դերին, գիւղէն քաղաք, քաղաքէն գիւղ կը փոխադրեն՝ մեր լեզուի հարստութիւնները, արուեստի նրբութիւնները, հայրենասիրութեան եւ մարդասիրութեան գաղափարն ու ընտանեկան սէրը։ Անոնք դիւրահաղորդ են ժողովրդական խաւերուն մէջ թափելու, շեշտելու իրենց ծանր, հանդիսաւոր ու բարձրաձայն արտասանած խօսքերը, որոնք գիտմամբ աւելի լսելի կը դարձնեն հանրութեան՝ քան իրենց նուագած եղանակը։

Շամախեցի յայտնի աշուղ ՍԷՑԵԱՏ (Պետրոս Մաստթեանց) ահա թէ ինչպէս կը բնորոշէ իրենց դերն ու կոչումը.

Հայաստանի աշուղներն հայրենիքն զարդարել են,
Ազգասիրութեան սերմերն պտղատու հողում վարել են,
Տեսել են օգնական չկայ, իրանք իրանց դադարել են,
Զանազան նեղութեանց միջին ազգի ծէսն կատարել են,
Անեհմարան՝ անվարձապետ՝ առանց սատար եւ առանց փող։

Երբեմն անմահ ջուրն՝ երբեմն՝ ա'ռ ու տուրն են գովել,
Երբեմն բերդի ամուրն՝ երբեմն էլ սուրն են գովել,
Երբեմն թշնամեաց հուրն՝ երբեմն՝ ազգի մուրն են գովել,
Երբեմն կեղծիւ համբոյրն՝ երբեմն՝ վատ լուրն են գովել,
Կարգըն ասեմ, ազգի համար եղել են վարպետ՝ խրատող։

Ինչ ազգ որ աշուղներ չունի,
Նա իւր սրտումն սէր չունի,
Ինչ ազգ սրտումն սէր չունի,
Նա Աստուծոյ պատկեր չունի։

Մինչեւ 50ական թուականները աշուղները երգեր են զանազան լեզուներով։ Լեզուով օտար՝ հոգիով հայ էին անոնք։ Մինչեւ մեր արդի աշխարհաբար լեզուի տիրական քաղաքացիութիւն ստանալը, անոնք երգեր են թուրքերէն, քրտերէն, պարսկերէն, վրացերէն եւ խժալուր հայերէն լեզուներով։ Եւ ատոր համար անոնց երգերուն մէկ ստուար մասը հայ գրականութեան համար կորսուած է եւ մինչեւ օրս ալ անծանօթ մնացած։ Տակաւին անյայտ են Սայեաթ Նովայի վրացերէն եւ Պիտարի (Միհրան Արապաճեան), Բէսէնոփի թուրքերէն երգերը։ Ժէ. դարէն մինչեւ այսօր, մօտ 250 աշուղներու գործերը, պրպտելու, հաւաքելու եւ ուսումնասիրելու կը կարօտին։ Մանաւանդ մեր միջնադարեան աշուղ – տաղերգուներու գործերը՝ այս կամ այն ձեռագրի մագաղաթներու ծոցերէն կը յայտնուին։ Գուցէ, տակաւին հետզհետէ յայտնագործուին, վարդի եւ սոխակի կրակոտ երգիչ Գրիգորիս Աղթամարցիի, Յովհաննէս Թլկուրանցիի, անմահ Նահապետ Քուչակի, Սեբաստացի Յովասափի, Նաղաշ Յովնաթանի, Մինաս Սեփեաննոսի, Յակոբ եւ Ղազար Թոխաթցիներու եւ ուրիշներու նոր – նոր տաղերը։

Ինչպէս գիտել տուինք, մշակուած աշխարհաբար լեզուի պակասը աշուղները փորձութեան էր մատներ։ Մայրենի ընտիր լեզուի զգայութիւնը անոնց բերանը դիւր էր խժալուր, աղճատուած, բարբառներով ու օտար դրացի ցեղերու լեզուներով ծանրաբեռնուած աշխարհաբար մը, որ ո՛չ հայերէն է եւ ոչ ալ թուրքերէն կամ վրացերէն։ Տարօրինակ խառնուրդ մը եւ տարօրինակ լեզու մըն էր։ Այնպէս էր առ հասարակ ԺԹ. դարու առաջին կէսերուն, ամբողջ հայութեան լեզուն։

Հայ ժողովուրդի առաջաւոր ղեկավարը խօսեր է նոյն լեզուով։ Ամիրաները, որ մեր ազգային եւ կրթական կեանքի վերին իշխանաւորներ են եղած, ահա թէ ինչպիսի լեզուով կը խօսէին(*). —

«Ազգին պայծառութեանը եւ օգտին համար էզ մը տարիէն պէրի ուսումնականութիւնը ծաղկեցնելու ազգովին խայրէթ եւ շատ ալ մասրուֆ կ'ըլլայ կոր իսէ տէ՝ մինչեւ հիմա շէրէֆլի եւ օգտակար յառաջդիմութիւն մը չեղաւ տէյի յայտնի է։ Այս մինասպէթսիզութիւնը ազգին մէջէն վերցնելու համար պէտք է առաջ քննութիւն մը ընել...»։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(2)

(*) Բ. Քէչեան, «Ս. Փրկչի Հիւանդանոցի պատմութիւնը» էջ 76, «Ճեմարանին յայտարարութիւնը» տետրակէն։

ՀԻՆ ՊԵՐՍԻՊՈԼԻՍԸ

—·—

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Շիքակոյի համալսարանի հնախուզական խումբը, երկու տարուան աշխատանքներէ ետք՝ յաջողեցաւ Պարսկաստանի մէջ երեւան բերել հնութիւններ, որոնք կը նկարագրեն մարդուն վերելքը վայրենութեան սահմանէն:

Պերսեպոլիսի պալատները, ինչպէս պատմութիւնը կը նկարագրէ, կրակի տրուեցան Մեծն Աղեքսանդրի կողմէ գինարբուքի մը ժամանակ:

Այս պալատներու աւերակներն ու մոխիրները երկու տարի մաքրելէ եւ փորելէ ետք՝ հնախոյզները յաջողած են երեւան բերել սքանչելի արձաններ, որոնք կը մնան Մեծն Կիւրոսի օրերէն:

Այս աւերակներէն երկու մղոն անդին գտնուած է Քարէ Դարուն պատկանող գիւղ մը, որ հակառակ իր հինգ հազար տարուան հնութեան, իր լաւ վիճակով կը գերազանցէ մինչեւ այժմ գտնուած ժամանակակից բոլոր գիւղերը:

Շիքակոյի համալսարանի արեւելեան բաժնի պետ՝ հռչակաւոր արեւելագէտ Տոքթ. Ճէյմս Հենրի Պրէսթըտ այս առթիւ կը գրէ. —

Պերսեպոլիսի մէջ կատարուած գիւտը հնէաբանական որոնումներու պատմութեան մեծ ու կարեւոր գիւտերէն մէկն է: Ան ոչ միայն կը գերազանցէ մինչեւ այժմ Պարսկաստանի մէջ կատարուած որ եւ է հնէաբանական գիւտ, այլ նաեւ ան իր նմանը չունի Արեւմտեան Ասիոյ հնէաբանութեան մէջ, հակառակ այն իրողութեան, որ այստեղ դար մը առաջ սկըսան պեղումները:

Պարսկական քաղաքակրթութիւնն ու պարսկական արուեստը Հին Արեւելքի կեանքին բաղկացուցիչ մեծ խորձանկարներն էին, որոնք ի վերջոյ յանգեցան պարսկական մշակոյթին, բայց այն օրէն ի վեր, ան այնպէս ենթարկուեցաւ յաջորդական աւերիչ ու կործանիչ յարձակումներու եւ արշաւանքներու, որ իր ամէնէն շքեղ եւ տպաւորիչ յուշարձանները կամ բոլորովին փճացան եւ կամ այնքան գէշ կերպով խորտակուեցան, որ գրեթէ բոլորովին կորսուած են:

Ուստի, երբ կը գտնուին վաղեմի Պարսկաստանի արձանագործութեան այսքան մեծ քանակութեամբ նմոյշներ, որոնք գրեթէ կը կրկնապատկեն արուեստի գործերու թիւը, այսպիսի գանձի մը արժէքը կը դառնայ անգնահատելի:

Տոքթ. Պրէսթըտի համաձայն, այս գիւտին կարեւորութիւնը կը կայանայ այն իրողութեան մէջ, որ քանդակները, փորուածքները այնքան լաւ պահուած են, որքան երբ անոնք առաջին անգամ դուրս եկան արձանագործներու, քանդակագործներու գչիրներու, դուրերու տակէն: Պարսկական ոչ մէկ այլ հին արուեստ այսքան կատարեալ վիճակով հրապարակ հանուած է:

Պատերու վրայ քանդակուած նկարներուն մէջ նկատելի են ոչ միայն կայսրեր, այլ եւ ձիաւորներ, կառավարներ, հետիոտներ, ծառաներ, բեռնակիրներ եւայլն:

Այս քանդակները ցոյց կուտան որ պարսիկ կայսրերու զգեստները եզերուած էին բոսոր ու ծիրանի գոյներով, որոնցմով ներկուած էին նաեւ անոնց կօշիկները:

Պալատական իւրաքանչիւր պահակի վրայ նկատելի է ակինակիս մը, կարճ սուր մը, որ շատ յետոյ սկսաւ գործածուիլ Յոյներուն կողմէ:

Բեռնակիրներ ու ծառաներ նուէրներ կը տանին կեսարներուն: Այդ նուէրներուն մէջ կան արջառներ, ոչխարներ, հորթեր, ինչպէս եւ «պատուական էշ» մը: Ծառաներէն ոմանք կը կրեն ափսէներ, որոնց վրայ դրուած են արեւելեան անուշաբոյր խունկերու ամաններ:

Մահմետականները, որոնք Աղեքսանդրի հրդեհէն հազար տարի յետոյ արշաւեցին, ըլլալով թշնամի պատկերներու եւ արձաններու, կտրատեցին դէմքերն ու գլուխները այն բոլոր արձաններուն, որոնք հրապարակի վրայ կը գտնուէին: Այժմ գտնուած արձանները ապահովեցան մահմետական կոտորածներէն, շնորհիւ այն իրողութեան, որ Աղեքսանդր Մեծի հրդեհին պատճառով անոնք թաքուն մնացած էին խլեակներու, աւերակներու ներքեւ:

Աւանդութեան մը համաձայն, Մեծն Աղեքսանդր կերուխումի մը ժամանակ իր սիրուհիին խնդրանքին տեղի տալով կրակի տուաւ արքայական պալատներէն մէկուն առաստաղը, ուրկէ հրդեհը տարածուելով լափեց բոլոր պալատները:

Աղեքսանդրի ջահը վերջ դրաւ Արեւմտեան Ասիոյ մէջ ծաղկող արեւելեան քաղաքակրթութեան մը բարեշրջութեան:

Հնախոյզ գիտնականները կը հաստատեն որ Պարսիկները հանճարեղ ճարտարապետներ եղած են: Անոնք սարաւանդին տակ գտած են ջրմուղ մը, որ սարերու ջուրերը ամփոփելով կը փոխադրէր, արգիլելով դանոնք վնասներ պատճառելէ: Այս ջրմուղները փորուած են կարծր ժայռերու մէջէն: Մարդ մը կրնայ այս ջրմուղին մէջ առանց դժուարութեան երկար տեղ քալել ուղիղ դիրքով:

Այս պալատները, որոնք շինուած են Դարեհի եւ Քսերքսէսի կողմէ, կը գտնուին Զակրոսի լեռնապարին մէկ օղակին վրայ, եւ կը նային ընդարձակ դաշտանկարի մը վրայ, որ շրջապատուած է լեռներով: Պալատներու պատերը շինուած են արեւով թրծուած կղմինտրներով, մինչ սրահները, պատուհանները եւ դռները շինուած են սեւ քարերով, ու յղկուած եբենոսի նման:

Հնախոյզները այս պալատներէն երկու մղոն անդին գտած են Քարէ Դարուն պատկանող գիւղ մը, որ հաւանաբար կ'ապրէր Քրիստոսէ 4000 տարի առաջ:

Այս գիւղի աւերակներուն մէջ գտնուած են շատ մը քարէ առարկաներ, գործիքներ, դանակներ եւայլն:

Պերսեպոլիսի շուրջ կը գտնուին բազմաթիւ առարկաներ, որոնք ցոյց կուտան թէ ի՛նչ քայլերով մարդը զարգացած է Քարէ Դարուն պատկանող այս գիւղէն մինչեւ Դարեհի եւ Քսերքսէսի պալատները:

Շիքակոյի համալսարանի հնախոյզներու այս խումբին պետն է Պերլինի համալսարանի Արեւելեան Հնէաբանութեան փրոֆէսոր Տոքթ. Հերցֆելտ, որ կը նկատուի աշխարհի ամենամեծ հեղինակութիւնը պարսկական հնէաբանութեան մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հաղորդակցութիւնը գիւղերու հետ

—·—

Եունուս Նատի «Ճումհուրիէթ»ի մէջ կը գրէ գիւղերուն հետ փոստի հաղորդակցութեան մասին.—

Այս նիւթի մասին այս էջերուն մէջ քանի մը անգամ գրեցինք, բայց անկէ ի վեր կարծես դար մը անցաւ: Անցած այդ ժամանակամիջոցի ընթացքին՝ գիւղերուն հետ փոստի կապ հաստատելու մասին ամենափոքր շարժում մը իսկ ցոյց տրուած չըլլալով, խնդիրը աւելի մեծ կարեւորութիւն ստացած է: Գործերուն պատահականութեան թողուլը լոկ հանդուցեալ կայսրութեան Պապը Ալիին պատշաճ վարչաձեւ մըն էր: Պէտք է հարցնէք թէ գիւղերուն փոստ յատկացնելով, ի՞նչ պիտի դրկենք: Գիւղէն ելլելով զինուորագրուող տղան իր մօրն ու հօրը գիրութեամբ ու ապահովութեամբ նամակ մը դրկելու է: Եթէ ուրիշ որ եւ է պատճառ իսկ չըլլայ, ասիկա կը բաւէ: Ազգային պաշտպանութեան համար մինչեւ երէկ 80—90 միլիոն, իսկ այսօր, տագնապին ընթացքին 50—60 միլիոն ոսկի տուող երկրի մը մէջ 20--30 մինչեւ հարիւր հազար ոսկի այդ գործին համար ծախսելու անկարող ըլլալնիս ենթադրողներ եթէ կան, անոնք այս ժողովուրդին առաքինութիւնը չճանչցող դժբախտներ են: Հանրապետական վարչութեան մէջ, անոնք որ ղեկավարութեան պատասխանատուութիւնը ստանձնած են, այս ճշմարտութիւնը ըմբռնած ըլլալու են. հակառակը չենք կրնար ընդունիլ: Հակառակ ասոր, գիւղերուն հետ փոստի կապ հաստատելու խնդիրը անհասկնալի երեւակայութիւն մը կը թուի. եւ, թողունք չձեռնարկուիլը, այդ մասին բարէ մը չմտածելը եւ արժանի լրջութեամբ չքննելը մեզ կը թուի մեր զարմանալի գործերէն մին:

Թուրքեւհելլէն առեւտրական բանակցութիւնները

Թուրքեւհելլէն առեւտրական բանակցութեանց Թուրք պատուիրակները՝ արտաքին առեւտուրի տնօրէն Ճէմալ եւ Առեւտրական Սենեակի ընդհ. քարտուղար Վէհպի պէյերը Աթէնքէն Պոլիս հասան: Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, պատուիրակները Յունաստան չպիտի վերադառնան եւ բանակցութիւնները Էնկիւրիի մէջ պիտի շարունակուին: Բանակցութիւններուն ընդհատման պատճառը եղած է այն, որ Յոյները ուզած են աւելի ապրանք ներածել Թուրքիա:

Յունաստան ամէն տարի գրեթէ 10 միլիոն ոսկիի ապրանք կը գնէ Թուրքիայէն, հարիւրին 60ը ողջ կենդանի ըլլալով: Իսկ իրենց բնական արտադրութիւնը Թուրքիոյ մէջ առատ եւ ընտիր կերպով գտնուելուն պատճառով, Յոյները ուզած են որ իրենց ճարտարարուեստի արտադրութիւնը գնուի, ինչպէս ապակի, շիշ եւայլն: Եւ սակայն, այս ապրանքները աւելի ընտիրն աժան կարելի է ձեռք բերել Պելճիքայէն: Այս պատճառով, կարելի չէ եղած Յունաստանէն աւելի ապրանք գնել, մինչդեռ անոնք կը պահանջեն որ իրենց կատարած գնումին չափով Թուրքիա ալ գնում կատարէ իրենցմէ:

Շահագրգռուող շրջանակները կը կարծեն թէ այս խնդիրը բարեկամաբար կարելի պիտի ըլլայ լուծել, տարբեր կերպով, օրինակ, Յունաստանի մէջ անգործ մնացած բազմաթիւ շոգենաւերուն նախապատուութիւն տալով Թրքական վաճառականութեան մէջ:

Տնտես. գօտիներու բաժանում

«Միլլիյէթ»ի աշխատակիցը, որ Կազըմին հետ կը ճամբորդէ, Իզմիրէն կը հաղորդէ թէ երկիրը պիտի բաժանուի տնտեսական շրջանակներու, եւ վարչական բաժանումները պիտի կատարուին ասոր համաձայն:

Նոր բաժանման ժամանակ, նկատի պիտի առնուին երկրագործութիւնը, առեւտուրը, արհեստը եւ փոխադրական միջոցները: Այս ձեւով պիտի կրնան շինուիլ նաեւ կարգ մը ճամբաներ, որոնք զանազան նահանգներու մէջէն անցած ըլլալով, բնականաբար հարկ եղած կարեւորութեամբ նկատի չեն առնուած:

Այս որոշումը, որ կոչուած է յեղաշրջելու երկրին տնտեսութիւնը, տրուած է Կազըմին ցուցմունքով:

Տնտես. գործավարին քննութիւնները

Իր կատարած քննութեանց վրայ, տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ այն համոզման եկած է թէ գործավարութեան կից մնայուն դիւան մը կազմելու է, արտածելի նիւթերու կեդրոնացման գործով զբաղելու համար: Գործավարը վարկ պիտի ուզէ Ազգ. Ժողովէն, որպէս զի այդ դիւանը կարենայ աշխատիլ եւ ճշդել թէ արտածելի իւրաքանչիւր նիւթին համար ի՞նչ ձեւ ընդունելու է:

Միւս կողմէ, հաստատուած ըլլալով որ Թուրք վաճառականները գիտակցաբար փտած նարինջ արտածած են, տնտեսական գործավարը հեռագրով հաղորդեց հարաւային նահանգներու կուսակալներուն թէ հետապնդում պիտի կատարուի պատասխանատուներուն դէմ: Միեւնոյն ատեն Առեւտրական Սենեակներու կարծիքը հարցուց, նարինջի արտածման տրուելիք ձեւին մասին:

Ճէլալ պէյ, մասնագէտներու ընկերակցութեամբ Այտըն պիտի երթայ, անկէ ալ Պուրսա եւ Սպարթա: Հարկ եղած քննութիւնները կատարելէ յետոյ, գործավարը պիտի վերադառնայ Իզմիր:

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ
եւ
ԱՂԱՊԱՊ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
Նշանուած
Իսի-լէ-Մուլինօ 4 Փետր. 1933

ՏԻՏԱՂ

Պարոնը կնոջը

— Այս գեղեցիկ օդին երթանք կենդանաբանական պարտէզը պտոյտի:

— Հօն երթալ կենդանիները դիտելու, քեզի հետ կը մնամ:

×

Կեանքը չարչարանք մըն է անոնց համար որ կը նախանձին ուրիշին երջանկութեան վրայ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Ռամկավարներու «Պայքար»ը հետզհետէ կը բանայ աչքերը եւ ալ շիտակ կը տեսնէ յեղափոխական շարժումը (11 յունուար).

— «Հայ ազատագրական շարժումն ու Դատը ոչ հայ պուրժուաները հնարեցին՝ դրամատիրական պետութեան հաճոյակատարութեան եւ իրենց դասակարգային շահերուն ծառայելու համար, ոչ ալ ցնորատես ու տաքգլուխ գործիչներ դուրսէն ներմուծեցին ու պարտադրեցին Թուրքիոյ Հայութեան: Հայ Ազատագրական Շարժումն ու Դատը շարք մը ազդակներու եւ իրողութեանց բխական, կարելի է ըսել անխուսափելի, ելքն ու հանգրուանն էր: Ոչ ոք կրնայ կամ պէտք է որ փորձէ արդարացնել այն դժբախտ սայթաքումներն ու սխալները, որոնք գործուեցան այդ շարժման ընթացքին եւ աղետալի հետեւանքներ ունեցան ազգին համար: Անոնք կապարի պէս ծանր կը ճնշեն ամէն հայրենասէր Հայու մտքին վրայ ու կը դալարեն մեր ամէնուն սիրտը: Բայց, ներելի չէ նաեւ այդ սայթաքումներու ու սխալներու հիման վրայ նսեմացնել ու դատապարտել ամբողջ Շարժումը, որ յաջողութեան հաւանականութիւններ ալ կը ներկայացնէր, եթէ ազգին բոլոր տարրերն ու դասակարգերը հաւասար անձնուիրութեամբ իրենց պարտականութիւնը կատարէին եւ եթէ իմաստութեամբ ղեկավարուէր: Զմոռնանք որ մեծագոյն ու ահաւորագոյն սխալը գործեցին անոնք, որ ի վիճակի էին ուժաւորելու Հայ Ազատագրական Շարժումը ու չըրին, եւ հասարակ նիւթական աջակցութենէ իսկ խուսափեցան: Եթէ վերջին յիսուն տարուան ընթացքին Թուրքերուն երբեւ աւար ու կողոպուտ հայ ժողովուրդէն յափշտակած հարստութեան քառորդը, նոյնիսկ մէկ տասներորդը, ազգային նպատակներու յատկացուէր, հայկական Դատին ելքը թերեւս բոլորովին տարբեր կ'ըլլար: Երբ մեր աղէտներուն եւ մեր դատին անյաջողութեան ներքին պատասխանատուութիւնները կը փնտռենք ու կը ճշդենք, պէտք է գիտնալ որ գործուած սխալներէ ոչ նուազ խոշոր բաժին մըն ալ անտարբերութեան վրայ կը ծանրանայ:

Թէ հայկական խնդիր մը կար ու կը սպառնար Թուրքիոյ եւ հայ ազատագրական շարժումը անխուսափելի էր, Թուրքիոյ հին եւ նոր պետական մարդիկ ասիկա մեզմէ շատ առաջ ու կանուխէն ըմբռնած էին:

Եթէ ուրիշ ազդակ ու պատճառ չըլլար, հայ ժողովուրդին իմացական արթնութիւնն ու յառաջդիմութիւնը եւ Թուրք իշխանութեանց միջեւ սաստկացող կասկածներն ու բռնութիւնները բաւական էին, որպէսզի Հայութիւն եւ Թուրքիա օր մը դէմ առ դէմ գային, Հայը իր ապրելու իրաւունքը պահանջելու եւ Թուրք կառավարութիւնը անոր պահանջը իր կոկորդին մէջ խեղդելու համար»:

ԵՐԳԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Եսթոնիան է ան, ռուսական կայսրութեան երբեմնի այդ հողամասնիկը որ այժմ անկախ է եւ ունի ... կէս միլիոն բնակիչ: Եսթոնացիները շատ զարգացած են, ազատագրութենէն առաջ աւելի զարկ տուին իրենց մշակոյթին: Իրենց գերարուեստին մէջ ամէնէն հզօր ճիւղը, սակայն, երաժշտութիւնն է: Երգը, Եսթոնիոյ մէջ, դարերէ ի վեր կը մշակուի: Եսթոնացիք արտակարգ սէր ունին դէպի երաժշտութիւնը, ու կարելի է ըսել թէ Եսթոնիան երգի հայրենիքն է: Թալինի մէջ (իրենց մայրաքաղաքը) գոյութիւն ունին 275 երգչախումբեր՝ բազմաթիւ անդամներով: Ամէն տարի անոնք կ'ունենան իրենց համագումարը, որ կը բացուի 12,000 հոգինոց երգչախումբով մը: Այդ համագումարը ամբողջ երկրին մէջ կը նկատուի ազգային տօն մը ու ամէն տեղ հանդիսութիւններ կ'ըլլան: Իսկ մայրաքաղաք կը թափուին շատերը՝ ազգային տարազներով:

ՅՈԲԵԼԵԱՆՆԵՐ՝ 1933ԻՆ

—·—

Ընթացիկ տարին եւս հարուստ պիտի ըլլայ յոբելեաններով: 50 տարի առաջ, 1883ին մեռաւ Ռ. Վակնէր: Փետրուար 13ին, երաժշտական աշխարհը պիտի տօնէ անոր մահուան 50ամեակը:

100 տարի առաջ, 7 մայիս 1833ին Համպուրկի մէջ ծնած է Եօհան Պըրամս, գերմանացի երաժշտագէտը որ արտակարգ տաղանդ մըն էր:

Քրիստոնեայ Մարթինկ – Վիլանտ, որ «գերման Վոլթէր» որակուած է, ծնած է 200 տարի առաջ, 5 սեպտ. 1733ին:

Գրագէտ Հանրի Պէյլ, որ Սթանտալ անունով հռչակուած է, ծնած է 1783 յունուար 23ին, 150 տարի առաջ:

Թատերագիր Հէրման Պառ 19 յունիս 1933ին պիտի թեւակոխէ իր 70րդ տարին:

Իսկ բողոքական աշխարհը կը պատրաստուի տօնելու Լուտերի ծննդեան 400ամեակը՝ 10 նոյեմբեր 1933ին:

Վ. ԶՈՄՊԱՐՏԻ 70ԱՄԵԱԿԸ

—·—

Գերմանացի մեծ տնտեսագէտ փրոֆէսոր Վ. Զոմպարտի 70ամեակը լրացաւ 19 յունուարին: Կը յիշուի, որ Զոմպարտ վերջերս Պուլկարիա գնաց ու քանի մը դասախօսութիւններ տուաւ, որոնց ամփոփումը տուած էր մեր թղթակիցը: Զոմպարտ գրած է «Գերման տնտեսութիւնը՝ 19րդ դարուն եւ 20րդ դարու սկզբնաւորութեան», «Ժամանակակից դրամատիրութիւնը», «Պուրժուա» եւայլն: Իսկ վերջերս հրատարակեց «Դրամատիրութեան վերջը» անուն գրքոյկ մը, որ, ինչպէս կ'երեւի, չափազանց հետաքրքրական եւ այժմէական նիւթ կը շօշափէ, եւ որուն խտացումը յօդուածաշարքով մը պիտի տայ, «Յառաջ»ի մէջ, մեր աշխատակիցներէն մին:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐՆԵՐ ԴԷՄ ԵՆ ԱՅՆՇԹԱՅՆԻ, ՏՐՈՑԿԻԻ ԵՒ ՇՕՈՒԻ

—·—

Միացեալ Նահանգներու Կանանց Հայրենասիրական ընկերութիւնը երկրին բոլոր հայրենասիրական կազմակերպութիւններուն դիմած ու խնդրած է որ անոնք արգելք ըլլան Այնշթայնի, Տրոցկիի եւ Պէրնար Շօուի Ամերիկա այցելելուն, քանի որ անոնք համայնավարներ են ու պիտի գան իրենց գաղափարները տարածելու համար: Այնշթայն հեգնական ժպիտով մը լսած է այս... արգելքը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Այս կարեւոր յօդուածաշարքը կ'առնենք «Վաստակ»ի յունուարի թիւէն:

Բոլոր հայրենասէր Հայերը մեծ շահագրգռութիւն ունին հանդէպ Հայաստանի, բաղձալով անոր ընդհանուր եւ մանաւանդ տնտեսական բարելաւումը: Շատ ըմբռնելի է այս, որովհետեւ առանց նիւթական զարգացման՝ ժողովուրդ մը իր բնագաւառին մէջ անգամ չի կրնար ձեռք բերել մշակութային այն վիճակը, դէպի որուն կը ձգտին բոլոր յառաջդիմասէր ու ուշիմ ազգերը:

Այսօր Հայաստան աղքատ ու նախնական երկիր մըն է դեռ, ունենալով հազիւ տասնեակ մը տարիներու կազմակերպութիւն եւ խաղաղ կեանք: Հոն խորհրդային իշխանութիւնները մեծ ջանքեր կը թափեն երկիրը վերածելու երկրագործականէն ճարտարարուեստական – երկրագործական վիճակի:

Արդ, հարց կը ծագի թէ արտասահմանի հայ գաղութներուն եւ Հայաստանի միջեւ ինչ տնտեսական կապեր կրնան ստեղծուիլ, որոնք գոհացնեն ոչ միայն գաղութներու զգացական տրամադրութիւնները, այլ եւ ծառայեն երկու կողմերու փոխադարձ շահերուն:

Գաղութներու մէջ ունինք շուրջ 800 հազար հայութիւն, որ քանի մը հարիւր հազարով միայն պակաս է Հայաստանի մէջ բնակող հայ զանգուածէն: Մայր հայրենիքէն դուրս գտնուած մեծաթիւ հայութիւնը տրամադիր է որոշ գնումներ ընել Հայաստանէն, եթէ այս վերջինն արտածէ այն ապրանքները, որոնց պէտքն ունի գաղութի հայութիւնը:

Իբրեւ օրինակ առնենք Ամերիկահայ գաղութը: Ինչ պէտքեր ունի ան եւ ինչ կը սպառէ ներկայիս իբրեւ ներածեալ ապրանք: Ներկայ պարագային մենք նկատի ունինք սննդեղէնները միայն:

Ամերիկահայ գաղութի առօրեայ սպառման համար Թուրքիայէն կը ներածուի չոր պտուղ, զոր կը կոչեն Ամասիա, տրուած ըլլալով այդ քաղաքին համբաւաւոր բերքը, Զմիւռնիական թուզ, աղի ձուկ, չոր ձուկ կամ չիրօ, պահածոյ (քոնսերվ) որ կը հայթայթէ գլխաւորաբար Կ. Պոլսոյ Էրմիս հայ գործատունը, եւայլն:

Սուրիայէն եւ Լիբանանէն (Հալէպ եւ Պէյրութ) կը ներածուին լէպլէպի, քաղցրեղէն, կանանչ ձէյթուն, անլի կարագ, կիլիկեան պիստակ (փըստըք):

Յունաստանէն կը ներածուին ձիթուն (զէյթին), ձէթ, թուզ, մեղր, քաղցրեղէն եւայլն:

Անշուշտ այս սննդեղէններու ամբողջութիւնը չի սպառեր Ամերիկահայ գաղութէն, որովհետեւ Յոյներն ու Սուրիացիները, որոնք մեր քանի մը պատիկն են՝ գլխաւոր սպառողները կը հանդիսանան: Բայց թէ մեր շուրջ 150,000 գնահատուած հայութիւնը կարեւոր յաճախորդ մըն է յիշեալ երեք երկիրներէ ներածուած որոշ սննդեղէններուն՝ ասոր տարակոյս չունինք:

ԻՆՉ ԿՐՆԱՅ ՏԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ.—Այս ապրանքներէն ո՞ր կրնայ հայթայթել Հայաստան և ի յաւելումն ի՞նչ նորութիւններ կրնայ ցուցադրել շուկայի վրայ: Հայաստան ձիթենի չունի գրեթէ, բացի թերեւս Մեղրիի հովիտէն, որ կարենար ձիթուն եւ ձէթ արտահանել: Պիստակի խօսք չենք ըներ, որովհետեւ պիստակենին կ'աճի արեւելեան Կիլիկիոյ, Հիւսիսային Սուրիոյ եւ Հարաւային Պարսկաստանի մէջ, ուրկէ կը կատարուին ներածումները: Նմանապէս ծով չունի Հայաստան որ ի վիճակի ըլլար աժան աղի ձուկ հայթայթելու: Սեւանի լճին ձուկերը սքանչելի են թարմ թարմ ճաշակելու համար, բայց յարմար չեն աղելու եւ հեռաւոր շուկայի, թողունք քիմքի ու սովորութեան նկատումները:

Հայաստան պիտի տայ իր ունեցածները եւ կամ այն սննդեղէնները, զոր կրնայ բաւարար քանակով մշակել եւ արտահանել: Հայաստան ունի պատուական մեղր, որ սպառման մեծ հեռանկարներ ունի, եթէ պահուի, պահպանուի եւ ամերիկեան ճաշակով ամանեղէններու մէջ դրուելով ղրկուի Ամերիկա: Կրետէի մեղրը որ մեծ ընդունելութիւն գտած է Ամերիկայի մէջ եւ ունի կարեւոր սպառում՝ հողէ ամաններով եւ կաշիէ կամ մագաղաթէ ծածկոցով մը կը մատուցուի յաճախորդին: Բամպակ – Լոռիի մեղրը հաւանօրէն նուազ համեղ ու անխորժելի չէ որքան հելլենականը:

Հայաստան ի վիճակի է մեղի հայթայթելու պահածոներ, քանի որ երկիրը կրնայ մշակել եւ ունի ընդարձակ բանջարանոցներ, եթէ ճիշդ են տրուած լուրերը: Երեւանի մէջ պահածոյի գործարան մը կայ արդէն որ կ'ընդարձակէ եւ կը զարգացնէ իր գործառնութիւնները: Գիւղատնտես Շէկոմնիկեան, որ պարբերաբար յոյժ շահեկան տեսութիւններ կուտայ Հայաստանի կլիմայական գօտիներու եւ բարձր մշակութային բոյսերու ապագայ կարելիութիւններու նկատմամբ, կը յայտարարէ թէ Արարատեան դաշտին մէջ կը բուսնի ամենապատուական պամիա: Արեւելեան Հայաստանի այն նեղ շերտը, որ կ'իջնէ Արաքսի հովիտը եւ ծանօթ է Մեղրիի շրջան անունով, ունի վայրի թուզ, վայրի նուռ, յունապ եւայլն: Բայց այս չի նշանակեր թէ Հայաստան կրնայ թուզի մշակութիւն ունենալ եւ կամ մտքէն անցընել թէ կրնայ թուզ արտածել: Զմիւռնիական թուզերն անմրցելի են: Գալիֆորնիոյ փորձը ձախողած է անով որ չի հաւասարիր Զմիւռնիականներուն եւ շատ վար կը մնայ անոնցմէ: Գալամաթայի (Կորընթոսի ծոց) թուզերը, որոնք լաւագոյններն են զոր կ'արտադրէ Յունաստան, արդարեւ մրցորդ են զմիւռնիականներուն, բայց նմանապէս չունին կեղեւի նրբութիւնը, պայծառ երանգը եւ շաքարի քանակը, մանաւանդ համը, որոնք յատուկ են Այտընի եւ Էօտէմիշի բերքերուն: Յոյն վաճառականներու նրբամտութիւնը, յամառ ոգորումները եւ պետական քաջալերութիւնը ուժգին հարուածներ տուած են Զմիւռնիոյ թուզի առեւտուրին, բայց չենք հաւատար թէ պիտի զգետնեն զայն, պարզապէս անոր համար որ Եգէականի Փոքր Ասիական կողմը գերազանց յարմարութիւններ ունի լաւագոյն թուզերուն: Թուզը հարցէ դուրս է մեզի համար:

Չոր պտուղներէն, պեհեանի չամիչին նմանները հաւանօրէն ընդունելութիւն գտնեն: Հայաստան ունի մօտ 40 տեսակ խաղող, ինչ որ արհամարհելի չէ, թէպէտ շատ ետ է Գալիֆորնիայէն, ուր կ'աճին եւ զարգացուած են երկու երեք անգամ աւելի խաղողի տեսակներ:

(1)

զինաթափման վերջնական միջոցներու որդեգրման, ինչ որ այս խորհրդաժողովի բուն նպատակն է:

Կիպարն, որ լաւ եւ ճարպիկ դիւանագէտ մըն է, Ուաշինկթընի յետ պատերազմեան աւանդական քաղաքականութեան կը հետեւի: Ամերիկան միշտ ալ բաած է եւրոպական պետութիւններուն դուք այս ըրէք, այն ըրէք, յետոյ մենք կը տեսնենք:

Պ. Փօլ Պոնքուր Ֆրանսական ծրագրի պաշտպանութեան նուիրուած մեծ ճառ մը պիտի խօսի այսօր:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէոնի ճիշդ դիմացը:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Խաչիկ Մկրտիչեան եւ Կարօ Երամեան:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՄԱՐՄԻՆԸ արտակարգ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան գրադարանը: ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի մարմնի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 17 փետրուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: կը խօսի ընկեր Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ: նիւթ՝ նախկին դասախօսութեան շարունակութիւնը՝

Դեմոկրատիա, Ֆաշիզմ, Տիքտատուրա եւ Պոլշեւիզմ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կազմութեան գ-րդ տարեդարձը կը տօնուի փետրուար 12, կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը ճիշդ 2ին Պար Վէնսանի Թատերասրահին մէջ, 120A Chemin de la Madrague-Ville: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

19 Փետրուար կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի մէջ

28, Rue Serpente, Մէթրօ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

կը խօսին՝ ընկերներ ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀ եւ ԿՈՊԵՌՆԻԿ ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— Փետրուար 11ին Շաբաթ երեկոյ

Ընկերական-թէյասեղան

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

կազմակերպուած՝ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ԱՅՍ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին, ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

բոլոր ընկերներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

Վիճաբանական ժողով

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

150, Route d'Orléans*ի* (Bagneux) սրահին մէջ

կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

նիւթ՝ «ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆՔ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»:

կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

24, Rue Roger, Bagneux (Seine)

կը խօսի՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Անհատի քաղաքացիական իրաւունքներու մասին»:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է:

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԵՍԸ

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ Ք. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Mac-Mahonի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

29 Ave. Mac-Mahon (Métro: Etoile)

11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Jazz Pizarro, Attraction, Bar-Américain

ՄԱՏՉԵԼԻ ՊՈՒՖԷ ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Մանկական դպրոցական հանդէս

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 7ին Հայ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի

ՍՊԻՏԱԿ ԱՂԱՒՆԻՆ (Ելէն Բիւզանդ) — ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՈՒՀԱՍ (Զաւեշտ)

Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ:

Մուտք 3 ֆրանք: Երախաներու համար՝ 1 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 1ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ԼԻՈՆԷԶԻ սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ

կը ներկայացուի Ս Ա Ս Ո Ւ Ն Դ Ի Ւ Ց Ա Զ Ն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Շաթօ, Զէն.— 70:
Վիէն, Կ. Մուր.— 50:
Սուրապայա, Գր. Դուր.— 150:
Պօրըփեր, Հ. Ա.— 55:
Փարիզ (5). Պար. Վ.— 140:
Պրիւսէլ, Յ. Մ.— 20:
Մարսէյլ. Կ. Երզ.— 50:
Մարսէյլ, Մ. Պ.— 140:
Պաղտատ, Գործ.— 9 անգլ. 4 շիլ.
Իսի լէ Մուլինօ, Հ. Մ.— 35:
Նիս, Օ. Պ.— 140:
Մարսէյլ, Գործ.— 880:
Փուաթիէ, Շ. Մ.— 35:
Մարսէյլ, Քէօ.— 75:
Արքէօյ, Եէմ.— 35:
Իւժին, Դ. Մ.— 35:
Վիլմոմպլը, Պէք.— 35:
Նանթ, Գ. Ս.— 35:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Երուսաղէմ, Պառ. Հ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 1էն:
Փարիզ (13), Հ. Բ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 7էն:
Փարիզ (16), Մ. Ղ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 7էն:
Անիէռ, Ս. Պ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 5էն:
Իսի լէ Մուլինօ, Ս. Գըչ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 1էն:
Պէնի Ունիֆ, Ա. Ջ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 28էն:
Լը Վալուա Փէրէ, Յ. Աւետ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 27էն:
Վիվիէ, Պ. Բէր.— Սկսանք ղրկել Յունուար 28էն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր-Հայքի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Պ. Ա. Ադամեանի իր տիկնոջ ՍԻՐԱՆՈՒՇ ԱԴԱՄԵԱՆի ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՍԱՆՈՑ-ՁՈՐԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ: Մէթրօ՝ Մէզօն Պլանշ:

ՎԻԷՆԻ Կէմէրէկի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 11 Փետր. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց - Ակումբին մէջ:

Կը խնդրուի Լօռէթի, Տէսինի եւ Սէն Մօրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւայլն:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին, հայրենակից Պ. Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանի վերնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արնուվիլի մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

6, 16, 19, 37, 79, 90, 93, 95, 110, 111, 179, 192, 208, 213, 231, 254, 273, 297, 402, 408:

Նուէրները ստանալու համար դիմել՝ Ստեփան Սանթուրեանի, 53, rue de Belleville, Paris (20), եւ կամ Արամ Շիրինեանի, 4, rue Tourin, Villier le Bel S. et O.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Ճորճ զգաց ասիկա. պիտի երթար առանց վրէժի զգացումի մը որովհետեւ գիտէր որ յարգանք մը ունէր հանդէպ այդ աղջկան եւ գիտէր նաեւ որ ինք պարտուած էր ճակատագրէն:

Այո՛, բարեւի կեցեր էր այն մարդուն առջեւ որ եկած էր փոխարինելու զինքը. բնազդ եւ ինքնամոռացում, երկուքն ալ արդիւնք պատերազմին: Վստահ չէ՞ր իր Փիլիքական ուժին վրայ արդեօք: Ուրախութեամբ պիտի դիմաւորէր կռիւ մը այդ մարդուն հետ՝ կռիւ մը չափազանց դիւրին եւ պարզ: Եւ սակայն կը խորհէր աղջկան մասին ու չէր մոռնար ճակատագիրը:

Կարծես Ճորճ լսեց բարձրաստիճան սպայի մը հրամանը. կորսնցուց ընդվզումի բնազդը, մնաց իր անհատականութիւնը այդ վայրկեանին եւ ըզգաց որ պարտաւոր էր հնազանդիլ:

Լիան մինչեւ դուռը քալեց անոր հետ. Տը Լորան մնաց սենեակին մէջ եւ չլսեց աղջկան փափուքը Ճորճի ականջին: Քալեցին միասին ու անցան նախասրահէն:

Ուրա՞ն քաղցր էր Լիանի վերաբերումը. բայց ի՞նչ կարեւորութիւն ունէր: Ճորճ չհասկցաւ անոր բառերը: Երբեք օրէն պիտի վերադառնար իր բանակը եւ շատ քիչ հաւանականութիւն կար աղջիկը անգամ մը եւս տեսնելու, շատ չնչին յոյս մը: Եւ ի՞նչպէս կրնար տեսնել զայն այդ գիշերէն յետոյ: Ցանցանքը աղջկան չէր: Դիւային հեղնութի՞ւնը համայն աշխարհքին...

Արուեստագէտ մըն էր ինք, նկարիչ մը որ Գեղեցիկը կը ստեղծագործէր համաձայն իր ըմբռնումներուն. իսկ հիմա իրեն վիճակուած էր՝ բնութեան ամէնէն սուրբին բնազդումը սպաննելու եւ աւերելու դերը:

Այսպէս մտածեց Ճորճ ու զգաց իր պարտութիւնը. ողջ էր ու սակայն մահացած ինքն իր մէջ: Մէկն էր խրամներուն ցեխերուն մէջ իր բոլորովիքը ապրող ամբոխէն:

Ճորճ բացաւ դուռը. աղջիկը հետեւեցաւ իրեն դուռնէն դուրս, սանդուղին վրայ, թեւը նետեց անոր ուսին եւ ըսաւ.

— Սիրելիս, կը հասկնաս չէ՞:
— Այո՛, պատասխանեց Ճորճ:
— Մտքէս չէր անցներ այս բանը:
— Ո՛չ:
— Կ'ուզէի ամէն ինչ մոռնալ, ամէն ինչ, քեզի պէս...
— Այո՛, գիտեմ:
— Բայց երկար ատեն չտեսանք զիրար. կեանքս այսպէս դասաւորուած է:
— Անշո՛ւշտ:
— Կ'ուզե՞ս որ բան մը ըսեմ քեզի:
— Եթէ կ'ուզես:
— Պաթմիլիոյ վանքին երախայութեանս օրերէն ի վեր չկայ մարդ մը որուն մասին խորհիմ այնպէս ինչպէս կը խորհիմ քու մասիդ:
— Է՛հ, այդ ալ բան մըն է, չէ՞:
— Կը խնդա՞ս:
— Ո՛չ:
— Կարեւորութիւն չէ՞ս տար. այս բոլորը իմաստ չունի՞ն քեզի համար:
— Օ՛հ, այո՛. շատ իմաստ ունին. միայն թէ հիմա, այս վայրկեանին չեմ կրնար խորհիլ, այդքա՛ն...
— Թերեւս անիկա կը մեկնի վաղը:
— Հաւանակա՞ն է:
— Ուրախ չը՞ պիտի ըլլաս:
— Իսկ այս գիշե՛ր... պանդոկիս մէջ...
— Օ՛հ, խե՛ղճ տղայ...

Լիան սկսաւ լալ: Անտանելի էր վայրկեանը Ճորճի համար: Արագ քայլերով իջաւ սանդուղներէն դէպ ի փողոցը:

— Ճո՛րճ...

Ետին չդարձաւ: Առանձին էր Փէրոնէ փողոցին մէջ:

Քալեց: Անցաւ Ավընիւ տը Նէօյիին, Փորթ Մայեօն, Շան զ'Էլիզէն, Քոնքորտը: Քալեց Սաքրէ Քէօրի բլուրէն վեր, մտայլ ու յոգնաբեկ: Ոտքերուն ձայնը սալայատակին վրայ մեքենական թափահարումն էր կարծես իր կամքին: Մէկ սեփականութիւն ունէր հիմա — կամքը:

Ուզեց քալել անդադար, քալել շարունակ ոչ թէ կէտի մը հասնելու կամ Լըփիք փողոցի խաղճուկրակ պանդոկը հանգստանալու այլ յիմար ճակատագրէն վերջնականօրէն չպարտուելու, չմեռնելու համար:

Ո՛չ յոյս, ո՛չ ալ երազ ունէր այլեւս: Իր արձակուրդին տեւողութեան ա՛լ չպիտի հանդիպի անոր Փարիզի մէջ. հաւանական չէր:

Շարունակեց ճամբան մութ, լուռ եւ ամայի փողոցներէն. ուրիշ ընելիք չկար. քալեց որպէս զի հեռանար արձակուրդի երազէն, եւ երթար հոն ուր բազմութիւններու ձայնը զինքը կը կանչէր:

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ՖԱԼՄԸԹՀԻ ԱՌՋԵՒ

Հոլանտական «Կէլրիս» ճամբորդի նաւը խարիսխ նետեց Ֆալմըթհի առջեւ՝ համաձայն Ծովակալութեան 16 մայիս 1916 հրամանին: Վայկոյի նաւահանգիստէն մեկնած էր ան՝ Ռոթէրտամ երթալու համար՝ կողերուն մէջ խոշոր բեռով մը. ծովային իշխանութիւնները խուզարկեցին զայն մէկ ծայրէն միւսը: Խիստ քննութեան ենթարկուեցան իր տասնըչորս ճամբորդները որոնք հարկ եղած տեղեկութիւնները տուին իրենց անցագրերուն եւ գործերուն մասին: Բոլորն ալ դժգոհ էին բրիտանական իշխանութիւններու այս միջամտութենէն քանի որ նաւը կը ճամբորդէր մէկ չէզոք նաւահանգիստէն միւսը:

Վայկոյի ամէնէն խոշոր թաղքի գործարանին ներկայացուցիչը եւ ուրիշ Սպանացի մը — քարիւղի գործարաններէն մէկուն պետը — որոնք ըստ տեղեկութեան ուղեւորած էին Ռոթէրտամ գտնուիլ մայիս 18ին, անիծեցին Անգլիան եւ Անգլիացիներու յրրութիւնը: Բարձրախօսաբար կը խօսէին սպաներէն եւ իրենց բառերը անհամբերութենէ եւ զայրոյթէ զատ ուրիշ տպաւորութիւն չներշնչեցին մաքսի պաշտօնեային: Անգլիացի պաշտօնեան սովորաբար կ'ատէ օտար լեզուները եւ եթէ քիչ մը յարգանք ունի իր մայրենի լեզուին հանդէպ, պատճառը այն է որ կը հասկնայ զայն:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

ԿՐՆԱ՞Ս Ո՛Ր ԵՒ Է ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ՍՏԱՆԱԼ ՈՉ ԹԷ ՄԷԿ ՏԱՐԻ, ԱՅԼ ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ՁՐՃԱՐԵԼՈՎ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Օտար Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
10 Février 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2109 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻ ԽԵՂԱԹԻՒՐԷՔ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Տարիներէ ի վեր մեր հակառակորդներէն Ռամկ. Ազատական կուսակցութիւնը լծուած է պատմական դէպքերը խեղաթիւրելու եւ փաստերով իմաստութիւն սփռելու, ապերախտ աշխատանքին:

Չի գիտնալ պատմութիւնը ներելի է, բայց խեղաթիւրել, երբե՛ք:

Մեր խօսքը կը վերաբերի 8 փետր. 1933 թիւի «Ազդակ»ի «Ջնջեցէք «Փետր. 18»ը» վերնագրով խմբագրականի մասին:

Որո՞նք են խմբագրականի հիմնական միտքերը:

Թուենք.

— «Դաշնակցական Բիւրօ – կառավարութիւնը, կ'ըսէ, կամովին չէր, որ իշխանութիւնը յանձնեց Խորհուրդներու Յեղ. Կոմիտէին»:

Եւ մի այլ տեղ.

— «Ահա այս է Փետր. 18ի պատմութիւնը — ամենաողբերգական եւ եղեռնական էջերէն մէկը մեր տարեգրութեան: Հայկական հայրենիքի, հայ ժողովուրդի եւ հայ պետականութեան դէմ գործուած այս դաւաճանութիւնն է որ իբր «ազատագրական» շարժում կը «տօնէ» Դաշնակցութիւնը»:

Եւ, ի վերջոյ, կ'առաջարկէ մեր ժԲ. Ընդհ. Ժողովին, որ այս «հայրենադաւութեան «տօն»ը» ջնջէ:

Հոս կանգ առնենք քիչ մը եւ առանց կիրքի:

Մօտաւոր անցեալ պատմութիւնը մէջտեղն է: Փաստերը իրենք կը խօսին: Դէպքերը այդքան շուտ չեն մոռցուիր:

Բիւրօ – կառավարութիւնը իշխանութեան գլուխն անցաւ մեր երկրի ճակատագրական մէկ վայրկեանին:

Մայիսեան դէպքերու եւ հայ համայնավարներու դաւադիր աշխատանքը հաստատեց ուժեղ կառավարութեան մը պահանջը: Բիւրօ – կառավարութիւնը անցաւ գործի եւ երկրի մէջ վերահաստատեց կարգն ու խաղաղութիւնը: Ներքին թշնամին, Թուրք ըմբոստներու գործակցութեամբ փորձերն կը ցանէր մեր նորակազմ Հանրապետութեան ծոցին մէջ եւ կ'ուզէր խախտել մեր պետութեան վարկը:

Բիւրօ – կառավարութիւնը հազիւ չունչ քաշած եւ շինարար աշխատանքի էր լծուած, երբ պայթեցաւ հայ – թրքական պատերազմը:

Այդ ողբերգական անցուդարձերը ծանօթ են միայն իրենց արտաքին երեսով:

Դաւադրութեան անորակելի ցանց մը լարուած էր արիւնով խեղդելու համար մեր պետական անկախ հայրենիքը:

Երբ Շանթի պատուիրակութիւնը Մոսկուայի մէջ բանակցութիւններ կը վարէր, փոխադարձ լեզու մը գտնելու եւ նուազագոյն չարիքով փրկելու մեր հայրենիքը, Թիֆլիսի, Բագուի եւ Մոսկուայի հայ համայնավարները, կոնակէն ամէն ջանք կը թափէին վիժեցնելու այդ բանակցութիւնները:

Ի վերջոյ մաքիավէլական նենգութիւնները յաջողութեամբ պսակուեցան:

Լեգրանը Բագուի եւ Հայաստանի մէջ, դէպքերու սարքչաւ երեւոյթէն օգտուելով տապանաքար մը դրաւ այդ բանակցութիւններուն:

Թուրքերու յառաջխաղացումը մէկ կողմէն, կարմիր բանակը միւս, մեր հայրենիքը դրած էին երկընտրանքի մը առջեւ:

Բիւրօ – կառավարութիւնը հրաժարած եւ կազմուած էր նոր կառավարութիւն մը Ս. Վրացեանի վարչապետութեամբ:

Նոր կառավարութիւնը, 1920 դեկտ. 2ին կամովին յանձնած էր իշխանութիւնը նորեկներուն քաղաքացիական եւ եղբայրասպան կռիւներէ խուսափելու համար:

Հազիւ երկու ամիս անցաւ: Լեգրանի խոստումները ջուրն ինկան:

Գնդակահարութիւն, բռնագրաւում, կողոպուտ, մարդկային ամենատարրական ազատութեան բացարձակ ջնջում, մտաւորականութեան ձերբակալում եւն., իրար յաջորդեցին եւ Հայաստանը վերածեցին ընդարձակ բանտի մը:

Անխուսափելի անհրաժեշտութեամբ պայթեցաւ փետրուարեան ապստամբութիւնը:

Կոտայքի, Աշտարակի, Վաղարշապատի եւ Երեւանի խուռներամ ժողովուրդը յորդած հեղեղի պէս կը նետուէր Նուբիջան – կասեան դահիճներուն վրայ եւ փախուստի կը մատնէր:

Ժողովուրդի հարազատ կուրծքէն կը ժայթքէր այդ եւ խուճապի կը մատնէր կարմիր մարզպանները:

Անիշխանական երեւոյթներու առաջքն առնելու եւ ժողովրդական ցասումը ձեւակերպելու համար, Դաշնակցութիւնը պարտաւորուեցաւ ղեկավարելու այդ շարժումը:

Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէն, Հայաստանի մէջ որոտացող բողոքի ծնունդն էր:

Փետր. 18ը մեր պատմութեան ամենալուսաւոր էջերէն մէկն է, որուն մասնակցած են ձեր ընկերներէն եւ ուրիշ հոսանքներէն շատերը:

Համաժողովրդական ապստամբութիւնը, երբ եւ է կուսակցութեան եւ հոսանքի մը թեւարկութեան չենթարկուիր: Ան ամէնէն առաջ կը պատկանի պատմութեան եւ մեր ժողովրդին:

Ի զուր ճիգեր մի՛ թափէք խեղաթիւրելու պատմութիւնը, եւ նսեմացնելու ժողովրդական ապստամբութեան այդ աննախընթաց կոթողը:

Փետր. 18ը կը տօնենք եւ պիտի տօնենք միշտ:

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԿԱՏՈՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ՈՐԲԸ

Անգլուհի մը որ մեռաւ վերջերս Լոնտոնի մէջ՝ քսան հազար ոսկիի հարստութիւն մը ձգեց իր ժառանգորդներուն: Մահէն քանի մը օր վերջ բացին կտակը որ ի մէջ այլոց կը պարունակէր հետեւեալ բաղձանքը.

— «Տարեկան քսան ստերլին յատկացուցէք կատուիս եւ լաւ հոգ տարէք անոր, լաւ սնունդ, լաւ բազմոց մը...»:

Բնականաբար կատուն անտեղեակ է այս վեհանձն կարգադրութենէն:

Բայց ի՛նչ երջանիկ կատու. ինկապէս. աւելի բախտաւոր քան հայ որբուկը որուն ժառանգութիւն ձգող գրբեթէ չկայ: Քանի՞ հարուստ հայ իր կտակին մէջ գրած է « մեր որբերուն յատկացուցէք հինգ հազար ստերլին. լաւ հոգ տարէք անոնց. լաւ սնունդ, լաւ կրթութիւն եւ լաւ անկողին տուէք այս գումարով»:

×

Հարուստ հայրենակից մը որուն հետ կը խօսէի այս նիւթին շուրջ տարբեր տեսակէտ ունի:

— Մահէս վերջ ունեցածս պիտի ձգեմ իմ զաւակներուս. որբը ինծի ի՛նչ կը հետաքրքրէ:

— Գոնէ հիմա՛ տուր մաս մը...

— Որպէս զի տղաքս անօթի՞ մնան յետոյ...Գալուստ Կիւլպէնկեանը թող տայ:

— Պ. Կիւլպէնկեանը ատանկ պզտիկ խնդիրներով զբաղելու ժամանակ չունի:

— Ուրեմն Բարեգործականը թող տայ:

— Պարապ խօսքեր մի՛ ըներ: Բարեգործականին պիւտճէն սահմանուած է արդէն — զրասենեակի ծախք, պատուիրակի, քարտուղարի, պրոպականտիստի թոշակ, մրցանակ, թէյասեղան, հացկերոյթ. այս բոլորին համար դրամ պէտք է...

— Մի՛ երկնցներ եղբա՛յր, Երեւանի կառավարութիւնը թող տայ լմննայ, եղա՞ծը ինչ է, քանի՞ որբ մնաց...

— Կը տեսնեմ որ լուսինէն կուգաս եւ հայերէն թերթ չես կարդար: Երեւանի կառավարութիւնը «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ». մենք բուրժուա, անոնք բոլշեւիկ: Ու յետոյ մեր որբերը կապիտալիստական սիվիլիզացիայի ակնեղներ ըլլալով պրոլետարական մասսաներու պսիկոլոգիային օտար եւ մարքսիզմի ու ինտերնասիոնալիզմի սոցիալիստական եւ կուլտուրական տեխնիքային օպյէթքիվ բէաքցիային տեսակէտէն...

— Կա՛րծ կապէ. ազգը թող տայ լմնցաւ գնաց. մնաս բարով:

— Երթա՛ս բարով:

×

Այո՛, ազգը թող տայ. բայց ո՞ր Ազգը եւ ի՞նչպէս...

ԺԻՐԱՅՐ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ՑՈՅՑ ՄԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Պերլինի հիւսիսային մասի փողոցներէն մէկուն մէջ, որ 1929 մայիս 1ի ատեն արիւնահեղ ցոյցերու թատերաբեմ եղած էր, համայնավարները ուզած են ցոյց մը կազմակերպել հետեւեալ խորհրդաւոր պայմաններուն մէջ:

Կէս գիշերէն յետոյ, յանկարծ, այդ փողոցի բոլոր լոյսերը կը մարեն եւ մութին մէջ գնդակ մը կը գոռայ: Այս ահազանգին վրայ ամէն կողմէ համայնավար խումբեր մէջտեղ կ'ելլեն:

Ոստիկանութիւնը, լուր առնելով անմիջապէս մեծ ուժերով կը փութայ դէպքին վայրը եւ խարազանի հարուածներով կը ցրուէ ցուցարարները:

Քսանութ հոգի ձերբակալուած են փողոցին լոյսերը դիտաւորեալ կերպով մարելու ամբաստանութեամբ:

Ոստիկանութիւնը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այդ դէպքին, որ կրցած է կանխել ժամ առաջ արիւնահեղ ընդհարում մը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

ՓՈԼ ՊՈՆՔՈՒՐԻ ՃԱՌԸ

Ֆրանսական զինաթափութեան ծրագիրը, որ խորհրդաժողովին մէջ քննութեան էր դրուած, թեր ու դէմ կարծիքներու տեղի տուած էր:

Փոլ Պոնքուր հարկ տեսաւ մեծ ճառով մը նորանոր լուսաբանութիւններ տալ:

Եւ ահա անոր հիմնական միտքերը:

Ֆրանսական ծրագիրը պէտք է մանրամասնօրէն քննուի հոս ներկայացուած բոլոր ազգերու կողմէ: Մեր ծրագիրը ինքնին ամբողջութիւն մըն է եւ այս խորհրդաժողովի աշխատանքներուն հիմք ծառայող որոշումներուն վրայ է կռթնած:

Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտի 8րդ յօդուածը, արդէն, կը յայտարարէ որ պէտք է գտնել զինաթափման այնպիսի միջոցներ, որ համապատասխանէ ազգային ապահովութեան սկզբունքին եւ միջազգային պարտականութիւններու գործադրութեան:

Արդ, սկիզբէն իսկ, մենք կը գտնենք ապահովութեան եւ զինաթափութեան միջեւ կապ մը, որ ֆրանսական ծրագրի հիմնական սկզբունքն է: Նոյն սկզբունքները մենք կը գտնենք նաեւ 19 ապրիլ 1932 յայտարարութեան մէջ: Բաց ի այդ, 1923ին, Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը, 1924ին Ժընեւի դաշնագիրը (փրոթոքոլ), Լոքառնոյի համաձայնութիւնը, 1928ին Փոլիթիսի տեղեկագիրը ապահովութեան եւ իրաւարարութեան մասին, կուգան նուիրագործելու մեր ծրագրի պաշտպանած տեսակէտները:

Ֆրանսական ծրագիրը նախատեսած է էական կրճատումներ ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու: Եւ նոյն իսկ աւելի հեռուն կ'երթայ, պահանջելով պաշտպանողական բանակ մը: Մեր ծրագիրը նախատեսած է եւ խորհրդաժողովին առաջարկած ռազմական մեքենաներու միջազգայնացում եւ ոչնչացում:

Մեր պահանջն է յարձակողական բանակի կրճատում եւ պաշտպանողական բանակի յաւելում:

Փոլ Պոնքուր կ'առաջարկէ Պրիան – Քէլլոկ դաշինքին մէջ մտցնել տնտեսական, ելմտական եւ առեւտրական պատիժներ այն պետութիւններուն համար, որոնք դէմ կ'երթան միջազգային յանձնառութիւններուն:

Փոլ Պոնքուրի ճառը մեծ տպաւորութիւն ձգած է:

Թուրք պատուիրակութեան պետ Րիւշտի պէյ եւս խօսք առնելով ջատագոված է ֆրանսական ծրագիրը, բայց առանձնապէս սովետական եւ իտալական ծրագիրներու գովքն է հիւսուած:

Յետադիմական շարժումը Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիէն ստացուած տեղեկութիւններուն համաձայն, մարտին երբ խորհրդարանը բացուի, խիստ օրէնքներ պիտի քուէարկուին անոնց հանդէպ, որոնք որ նոր օրէնքներուն չպիտի հնազանդին: Այս խիստ միջոցները ձեռք պիտի առնուին ուղղակի մոլլաներուն համար, որոնք կը յամառին տակաւին գործածել արաբերէն լեզուն, փոխանակ թուրքերէնի:

Արդէն, Պրուսա եւ Իզմիր, քանի մը մուէզզիններ ձերբակալուած են:

Անկախութեան դատարանը պիտի սկսի իր նստաշրջանը Պալըքէսիրի մէջ:

⁂ Էնկիւրիի մէջ, երկրաշարժի ուժեղ ցնցումներ զգացուած են, առջի օր, ժամը 9ի ատենները:

Գերմանական նոր առաջարկները

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ

Գերման պատուիրակութիւնը զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանին պիտի յանձնէ ծրագիր մը, որուն մէջ գերման պահանջներն ու տեսակէտները խտացած պիտի ըլլան:

Պերլինի հեղինակաւոր շրջանակներուն մէջ, արդէն, որոշ կերպով կը խօսին, որ գերմանական զինաթափութիւնը պիտի դրուի հաւասար պայմաններու եւ հաւասար իրաւունքներու մէջ, ինչպէս միւս բոլոր պետութիւնները: Իսկ որոշ զինական ուժ պահելու տեսակէտէն, Գերմանիան կը գոհանայ որակական հաւասարութեամբ, առանց քանակական հաւասարութիւն պահանջելու:

Այժմ Գերմանիան, ելմտական պատճառներով, հնարաւորութիւն չունի միւսներու օրինակին հետեւելու եւ պատրաստելու պատերազմական օդանաւեր եւ ծանր թնդանօթներ:

Իսկ ինչ կը վերաբերի ոստիկանական ուժերուն, հիթլէրական նոր կառավարութիւնը, ամէն կերպ պիտի ջանայ լայն չափերով կազմակերպել, որպէսզի հիթլէրական զօրագունդերը կարենայ տեղաւորել անոնց մէջ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔՕՆԿՐԷԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒՆ

Ամերիկեան մամուլի մէջ պատերազմական պարտքերու հանդէպ նպաստաւոր թեքում մը կը նկատուի: Մասնաւորաբար Հէրալտ Թրիպիւնը կը գրէ, թէ «մէկ միլիառ տոլար անմիջապէս վճարուած գումար մը, այժմ մեր պիւտճէի տեսակէտով շատ աւելի արժէքաւոր է, քան տասնապատկուած պարտք մը թուղթի մը»:

Իսկ Քօնկրէի մէջ, կարծիքները աւելի քան բաժնուած են: Խորհրդարանի դեմոկրատ կուսակցութեան պետ Ռընէ յայտարարեց, որ ամերիկեան ժողովուրդը բնաւ չի կրնար ընդունիլ վերջնական հաշուեյարդար մը, պարտքերու երեք քառորդի նուազման հիմունքներով: Ընդհանրապէս հաղորդակցութեան յանձնաժողովի նախագահ Քօլիէ, յայտարարեց, որ ինք պատրաստ է ընդունելու կանխիկ վճարման կարգադրութիւն մը, որովհետեւ վստահութիւն չի կարելի ընծայել այն ձեւերուն, որ կ'ուզէ որդեգրել երկար ժամանակեայ ատենական վճարման եղանակը:

Կ'ենթադրուի որ նորընտիր նախագահ Րուզվէլթ պիտի միջամտէ եւ պիտի կրնայ Քօնկրէի մեծամասնութիւնը համոզել վերջնական ձեւ մը տալու համար պատերազմական պարտքերուն:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԻՆ ՀՐԴԵՀԸ

Մասնաւոր նամակէ մը կը տեղեկանանք, որ 30 — 31 յունուարի գիշերը ծագած հրդեհէն յետոյ, անպատսպար կը մնան 500 ընտանիքներ, մօտ 3,000 հոգի: Մարզպանին կարգադրութեամբ Քարանթինայի մէջ տեղաւորուած են հրկիզեալները, եւ 1,800 հոգի կը կերակրուին ֆրանս. բանակին միջոցով: Շուտով պիտի շինուի 350 տուն, հրկիզեալներուն համար:

Փարի – Սուար երէկ կը հրատարակէր հայ գաղթականներու այրած կայանէն երկու պատկեր:

Մեր վաղուան թիւով կուտանք նոր մանրամասնութիւններ:

ԶԵԿՈՅՑ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Բարեգործականի մեզ ղրկած զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները Պէյրութի հրդեհի ու ղրկուած օգնութեան մասին. —

Իբրեւ ստիպողական նպաստ, հեռագրով փութացուցինք 200 անգլ. ոսկիի առաջին օգնութիւն մը: Միաժամանակ դիմումներ կատարեցինք Նիւ Եորք, Միութեան Շրջ. Յանձնաժողովին մօտ, ժընեւ՝ Նանսէնեան Միջ. Օֆիսին եւ Լոնտոն հայասիրական ընկերութեանց մօտ:

Նանսէնեան Օֆիսը, ազնուօրէն ընդառաջ երթալով մեր խնդրանքին, տրամադրեց 50,000 ֆրանս. ֆրանքի գումար մը, յօգուտ աղէտեալներուն, ինչպէս նաեւ իր Պէյրութի ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէի տրամադրութեան տակ դրաւ 200,000 ֆրանքի բացառիկ գումար մը եւս, բնակարաններու համար:

Ստացուած նորագոյն տեղեկութեանց համաձայն, խնամատարութիւնը, որ արդէն կազմուած էր գործազուրկներու օգնելու համար, նախագահութեամբ Ամեն. Տ. Աւետիս Պետրոս ԺԴ. Արփիարեան Կ. Պատրիարքի, ստանձնած է հրկիզեալներու օգնութեան անմիջական գործն ալ: Սոյն խնամատարութիւնը ձեռնարկած է հանգանակութեան մը, որուն ամէնէն առաջ անձնապէս մասնակցած են բարձր քոմիսէր Պ. Փոնսօ եւ Լիբանանի նախագահ Պ. Տէպպաս:

Հրկիզեալներուն մէկ մասը առժամապէս պատսպարուած է Քարանթինայի մէջ, զոր քանի մը օրէն խլամ ուխտաւորները պիտի գրաւեն եղեր: Որքան ալ տեղական կառավարութիւնը բարեացակամ վերաբերում ցոյց կուտայ դէպ ի աղէտեալները, կարելի չէ սակայն հոգալ անոնց բոլոր պէտքերը առանց ազգային օժանդակութեան, քանի որ ամէն բան մոխիր դարձած է եւ այս եղանակին տիրող խեղճութիւնը չափազանց է:

Կը սիրենք յուսալ որ բարեսէր ազգայիններ այս առթիւ եւս պիտի փութան ձեռք կարկառել իրենց աղէտեալ հայրենակիցներուն:

ՏԻԿ. ԿԱՆՏԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Լոնտոնէն ստացուած լուրի մը համաձայն, հնդիկ մեծ Մահաթմայի կինը դատապարտուած է վեց ամիս բանտարկութեան եւ 500 անգլ. ոսկի տուգանքի:

Տիկին Կանտի չորս օրէ ի վեր ձերբակալուած էր, ժողովուրդը ապստամբութեան հրաւիրող ճառի մը առթիւ:

ՄՐՑԱՆԻՇԸ ՇԱՀԱԾ

Անգլիացի երկու օդանաւորդներ Կէփող եւ Նիքոլէ, որ Կրանվէլի օդանաւակայանէն մեկնեցան երկուշաբթի օր ժամը 7ուկէսին Ափրիկէ, առանց դադարի, ուղիղ գծով, տեւողութեան մրցանիշը շահած են, 9000 քիլոմեդր ճամբայ կտրելով:

1931 յուլիս 30էն սկսած, տեւողութեան մրցանիշը շահած էին երկու ամերիկացի օդանաւորդներ՝ Փօլանտօ եւ Պոռթման Նիւ Եորքէն Պոլիս 8065 քիլոմեդր տարածութիւն կտրելով:

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ

Թէհրանէն կը հաղորդեն, որ պալատական նախկին նախարար Ապտիւլ Թիմուրթաշ, որ Ծնունդի նախօրեակին պաշտօնազուրկ էր եղած Շահին կողմէ եւ ոստիկանական հսկողութեան տակ դրուած, ներման արժանացած է:

Թիմուրթաշ Թէհրանէն մեկնեցաւ Խորասան:

ՓՐՈՖ. ՊԷԶՃԵԱՆ ՄԵՌԱԾ

Հայ բողոքականաց նախկին ազգապետ Փրոֆ. Ջենոր Պէզճեան մեռած է եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուած փետր. 1ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ Պէյրութի մէջ:

Խօսուած են շատ մը դամբանականներ:

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անկէ առաջ, յաջորդաբար խօսեցանք Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ և Անգլիոյ համագործակցական շարժումներու մասին: Այսօր՝ Լեհաստանի մասին:

Լեհաստանի մէջ՝ քաղաքական դէպքերն ու բնակչութեան զանազան աղգերէ բաղակցութիւնը որոշ ազդեցութիւն ըրած են համագործակցական շարժման զարգացման վրայ: Չկայ երկիր մը, որ այնքան շատ տեսակի համագործակցականներ ունենայ, որքան՝ Լեհաստանը, համագործակցականներ՝ որոնք գոհացում կուտան զանազան ընկերային խմբակցութիւններու եւ ազգային փոքրամասնութեանց պահանջներուն: Այսպէս՝ Գերմանացիներու, Ուկրայնացիներու, Հրեաներու եւայլն, ու նաեւ՝ տիրող տարրին՝ Լեհերուն:

Համագործակցական շարժման նախափորձերը եղած են, Լեհաստանի մէջ, 18րդ դարու սկզբնաւորութեան: Առաջին համագործակցականը եղած է վարկային ընկերակցութիւն մը, հիմնուած 1715ին, բայց, անշուշտ, անիկա բոլորովին տարբեր է եղած այժմ գոյութիւն ունեցող նոյնանպատակ ընկերակցութիւններէն:

1822ին, կաթոլիկ քահանայ մը համագործակցական հիմքով գործի մը ձեռնարկած է: Անիկա մինչեւ այժմ գոյութիւն ունի Hrubieszowի մէջ եւ կը նկատուի Լեհաստանի այժմու համագործակցականներու խկութիւնը բարդ է: 1926ին կային 22 զանազան տեսակի շրջանային ընկերակցութիւններ, եւ չուրջ նոյնքան մը համագործակցական կեդրոններ ու դրամատուններ: Այդ թուականէն առաջ, անոնց թիւը շատ քիչ էր, բայց վերջին տարիներուն այդ ուղղութեամբ մեծ շարժում մը ծայր տուաւ:

Հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, եւ կամ, թերեւս, ճիշդ այդ պատճառաւ, 1931ին Լեհաստանի մէջ հիմնուեցան 958 նոր գործակցականներ, իսկ 205 հատի հիմնումին համար ալ ձեռնարկներ եղան: 1931ի վերջաւորութեան, զանազան տեսակի համագործակցականներու թիւը հետեւեալն էր.—

Վարկային	6440
Սպառողական	6222
Կաթնային ու հաւկթային	1942
Կառուցողական եւ բնակարանային	905
Երկրագ. ընդհ. վաճառման	651
Արհեստակցական	295
Ընդհ. վաճառման եւ հայթայթման	244
Հողագործական	134
Ճարտարարուեստական (զանազան)	154
Գրքի եւ հրատարակութեան	128
Զանազան	402

Լեհաստանի համագործակցական ամբողջ շարժումը կարելի է ներկայացնել երեք գլխաւոր բաժանումներով: Այսպէս՝ առաջին՝ «Լեհաստանի հողագործական համագործակցականներու շրջանային ընկերակցութեանց դաշնակցութիւն», որ ունի 4128 հողագործակցական (վարկային, կաթնային ու հաւկթային) համագործակցականներ: Երկրորդ՝ «Համագործակցական Ընկերութեանց Միութիւն», որուն կեդրոնը կը գտնուի Փոզնան, ունի 1493 քաղաքային վարկային համագործակցականներ՝ (ժողովրդական դրամատուններ) միջին կալուածատէր մարդոց համար, եւ, երրորդ՝ «Լեհաստանի սպառողական համագործակցականներու միութիւնը», որ ունի 295 համագործակցականներ՝ 381,369 ճարտարարուեստական ճիւղերով: Հարազատ լեհական համագործակցականները 6.546 հատ են եւ ունին 2,162,409 անդամ:

Լեհաստանի գերմանական համագործակցականները կեդրոնացած են 5 միութիւններու մէջ: Անոնց թիւն է 794, իսկ անդամներունը՝ 61,533:

Ուքրայնեան Միութիւնը ունի 3096 համագործակցականներ եւ 348,858անդամներ:

Ռութուանականը՝ 183 համագործակցական եւ 15,294 անդամներ:

Երեք հրէական միութիւններ ունին 759 համագործակցականներ՝ 259,759 անդամներով:

Սպառողական համագործակցականները միացած են Spolem անունով (Լեհաստանի սպառողական համագործակցականներու միութիւն), որ նոյնանման գործունէութիւն ունի զինուորական համագործակցականներու ընկերակցութեան հետ: Այս վերջինը կը հայթայթէ բանակին զանազան պէտքերը եւ զինուորները կ'ընտելացնէ համագործակցութեան:

Spolemի արտադրողական ձեռնարկները կ'արտադրեն,— օճառ, կօշիկի ներկ, տախտակամածներ ղոճելու ներկ (laquer) ալիւր: 1931ի արտադրութեանց արժէքն է եղած 6,764,804 զլոթի, որ Spolemի ամբողջ գործունէութեան 8.2 առ հարիւրն է:

Սպառողական համագործակցականներու միութիւնը ունի նաեւ ապահովագրական ճիւղեր՝ հրդեհի, գողութեան ու կեանքի դէմ: Միութիւնը, 1930էն իվեր, ունի իր Համագործակցական դրամատունը —«Spolem» այսինքն՝ Միութիւն — որ Միութեան համագործակցականներուն ելմտական կեդրոնն է:

Լեհաստանի սպառողական համագործակցականներու Միութիւնը մեծ գործունէութիւն ցոյց տուաւ վերջին տարիներուն, եւ, մինչ 1926ին իրճիւղերուն թիւը 4206 էր, 1931ին եղաւ 6292: Նոյն շրջանին՝ կաթնայինները՝ 776էն՝ 1949, իսկ վարկայինները՝ 3664էն 6441:

Միութիւնը կը հրատարակէ երկու կիսամսեայ հանդէսներ:

Ուկրայնական (Կալիցիոյ մէջ) միութիւնը կը նոյնացնէ իրենց սպառողական եւ երկրագործական համագործակցականները եւ ունի մէկ դրամատուն: Այս վերջինները 1925ին արտադրած են 27000 քիլօ օճառ, իսկ 1931ին՝ 397,000: 1932 դեկտեմբեր 13ին՝ Ուկրայնեան կաթնային համագործակցականը տօնեց իր հիմնարկութեան 25ամեակը Լըվովի մէջ: Այդ առիթով հիմը դրուեցաւ նոր բաժիններու:

1931ին, Ուկրայնական համագործակցականները արտասահման ղրկած են 842,000 քիլօ իւղ եւ 152 վակօն հաւկիթ: Ունին երեք պարբերականներ: Իսկ Լըվովի մէջ՝ համագործակցական բարձրագոյն դասընթացքներ, որ Լեհաստանի մէջ համագործակցական շարժման օրօրոցն են:

Լեհաստանի համագործակցական շարժումը լաւ պայմաններ ունի եւ հետզհետէ կը ծաւալի:

ՎԱՀԷ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՍԹՐՈՄՊՈԼԻԻ ՀՐԱԲՈՒԽԻՆ ՄԷՋ.— ՎԵՍՈՒՎԸ ՆՈՐԷՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ.— ՋՐՀԵՂԵՂԻՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ:

—·—

Ինչպէս ծանօթ է, Սթրոմպոլիի հրաբուխը կը գտնուի Միջերկրականի մէջ, համանուն պզտիկ կղզիի մը վրայ, որ մաս կը կազմէ Լիբարեան կղզիներուն, եւ ունի 660 մեդր բարձրութիւն:

Այդ հրաբուխը յարատեւ գործունէութեան մէջ է, եւ իր խառնարանէն դուրս կը ժայթքեն շոգիներ, եռացած ջուր, հրաշէկ վիճակի մէջ լաւա, մոխիրներ եւ մետաղի կտորներ:

Գերմանացի գիտուն՝ Արթուր Քիրնըր վերջերս իջած է յիշեալ լերան խառնարանին մէջ, ասպէստի պատմուճան մը հագած եւ կազի դիմակով: Վայրէջքը հնարաւոր եղած է մասնաւոր գործիքի մը շնորհիւ, որ զետեղուած էր լերան գագաթը եւ որուն վրայ հաստատուած 300 մեդր երկայնութիւն ունեցող ամիանդէ պարան մը: Այդ պարանին օգնութեամբ, գիտնականը իջած է խառնարանին մէջ, ուր տեղ տեղ ջերմութեան բարեխառնութիւնը 100 աստիճան էր: Խառնարանին խորութեան մէջ գտնուած ծծմբային զօրաւոր շոգիներուն պատճառաւ, ան ստիպուեր է օգտագործել թթուածինի գործիքը:

Խառնարանին յատակը համեմատաբար կարծր էր, մինչդեռ շրջապատը ամէն ինչ շարժման մէջ կը գտնուէր: Քիրնըր՝ խառնարանին մէջ ամէն կողմ շրջելով հանդիպած է բազմաթիւ հնոցներու, ուրկէ եռացած ջուր ու լավա կը բխէին: Հոն գտնուած ջուրի հսկայական պղպջակները մեծ աղմուկով կը պայթէին: Հրաբուխին մէկ մասին մէջ կը գտնուէր եռացած վիճակի մէջ լիճ մը, ուրկէ անդադար կը ժայթքէին մեծ քարեր, ժայռի կտորներ եւ եռացած լաւա: Գիտնականը մօտաւորապէս երեք ժամ մնացած է հրաբուխին յատակը, սակայն թթուածինի պաշարը սպառած ըլլալով, ստիպուեր է վեր ելլել:

Վեսուվի դիտարանին կողմէ եղած հաղորդագրութեան մը համաձայն, երկու տարուան գրեթէ բացարձակ դադարէ մը յետոյ, Վեսուվը կրկին սկսած է գործունէութեան նշաններ ցոյց տալ: Ստորերկրեայ որոտումներ կը լսուին, եւ հրաբուխէն պզտիկ քարեր ու հրավառ կազեր դուրս կը ժայթքեն: Ներքին ցնցումներուն հետեւանքով, խառնարանը երեք մեդր ընդարձակուած է:

Վեսուվի հրաբուխը 1280 մեդր բարձրութիւն ունի եւ կը գտնուի Նափոլիէն ութ քիլոմեդր հարաւ – արեւելք: Պատմական առաջին ժայթքումը տեղի ունեցաւ 79 թուականին, Քրիստոսէ վերջ, որուն հետեւանքով Հէրքուլանոմ եւ Պոմպէյ քաղաքները մոխիրով ու լաւայով ծածկուեցան: Անկէ ի վեր Վեսուվը յաճախ մոխիր ու լաւա ժայթքած է:

Ամբողջ Միջին դարու տեւողութեան պատահական ժայթքումներ տեղի ունեցած են: Կը կարծուէր թէ Վեսուվը մարած է, երբ 1631ին, սեպտեմբեր 16ին, այնպիսի ուժգին ու յանկարծական ժայթքում մը տեղի ունեցաւ, որ 18,000 հոգի անակնկալ կերպով մեռան: ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերուն մէջ վեց զանազան ժայթքումներ արձանագրուած են: 1906ին, լաւայի սոսկալի ցայտում մը ամբողջովին փոխեց խառնարանին կերպարանքը: 1929ին, Վեսուվ կրկին գործունէութիւն ցոյց տալով, բաւական մեծ վնասներ պատճառեց:

⁂ Անկէ առաջ «Յառաջ»ի մէջ մասնաւոր յօդուածով խօսեցանք ջրհեղեղի մասին, որով սեւլորդ կը համարենք անդրադառնալ միեւնոյն նիւթին վրայ: Անցողակի միայն ըսենք թէ հին Կտակարանին մէջ յիշատակուած տեսղերական ջրհեղեղին առասպելը բոլորովին տեղական հանդամանք մը ունի, եւ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ ծովային յորձանք մը, որ ողողած է Եփրատի ստորին հովիտը եւ յուզումի մատնած տեղացի ժողովուրդը, ընդորս եւ Նոյ Նահապետ:

Օքսֆորտի համալսարանին գիտական առաքելութիւնը, փրոֆ. Լանկտընի ղեկավարութեան տակ, տասը տարիէ ի վեր պեղումներ կը կատարէ Պաղտատի հարաւային մասին մէջ, երեւան հանելու համար հետքերը Բաբելոնական Աքքատ քաղաքին, որ նըշանաւոր հանդիսացած է սեմական արքայական ցեղերուն ամենամեծ դէմքերէն՝ Սարկոն Ա. Թագաւորին աշխարհակալութիւններով, Քրիստոսէ 2850 տարի առաջ:

Կը կարծուի թէ Սեմերը սերած են Սեմէ, որ ինչպէս գիտենք, Նոյ Նահապետին զաւակներէն մէկն էր: Եթէ կարելի ըլլայ Աքքատ քաղաքին պեղումներու առեն սկսխան խաւերու տակէն երեւան հանել Սումմերական քաղաք մը, որ յաջորդած է սեմական քաղաքի մը, անկէ կարելի պիտի ըլլայ հետեւցնել թէ ջրհեղեղը տեղի ունեցած է Քրիստոսէ մօտաւորապէս 3000 տարի առաջ, թուական մը՝ երբ վերջ գտած է սումմերական քաղաքակրթութիւնը եւ սկսած սեմական տիրապետութիւնը Եփրատի հովտասին վրայ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿԱՐՕՏ

—·—

թողեր եմ եկեր. միւլքերս
ու այգիս,
քանի որ ա՛խ կ'անեմ կը
քաղուի ջոգիս,
կու՛նկ, մեր աշխարհէն
խապրիկմը չունի՞ս

Հոգիս կը թռչի հոն, ուր ես 24 գարուններ անցուցի, այն տեղ, որ իմ հայրենիքս է, այնտեղ ուր Կաղանդի էիրիկունը մայրիկս կը զարդարէր սեղանը ամէն տեսակ պըտուղներով, ո՛հ ինչ համով ի՛նչ անուշ էին տանձն ու խաղողը իմ հայրենի պարտէզին: Մայրիկս խընամքով կը պահէր պտուղները մինչեւ նոր տարի:

Ա՛խ, ինչ անուշ էր մեր այգիի կարմիր գինին, որ մայրիկս պոզիկ (1) բռնած կը լեցնէր, որ խըմէինք եւ ուրախանայինք այդ գիշեր, որպէսզի ամբողջ տարին ուրախ անցնէին մեր օրերը, ո՛հ, ի՛նչքան անուշ էին այդ օրերը:

Այժմ, պանդուխտ եմ, հեռացեր եմ հայրենիքէս եւ ես կարօտն ունիմ իմ հայրենի լեռներուն, կարօտն ունիմ իմ հայրենի դաշտերուն, ինչպէս նաեւ բլուրներուն, առուակներուն, ձորերուն:

Եթէ կրկին չտեսնեմ հայրենիքիս սուրբ հողը, եթէ նորէն չտեսնեմ մեր կանաչազարդ դաշտերը, եթէ կրկին չտեսնեմ մեր բարձրագագաթ լեռները, եթէ նորէն չտեսնեմ Վարագայ Սարի արշալոյսը, եթէ կրկին չտեսնեմ Վանայ ծովի վերջալոյսը եւ վերջապէս եթէ նորէն չտեսնեմ իմ մայրենի աշխարհը ալ ի՞նչու ես «քարդ թողնեմ քարի վրայ քար աշխարհ»:

(*).— Պօզիկ, վանեցիներու շինած հողէ ամանն էր, որ գինիի համար կը գործածէին:

Ա. ԱՂԱՆԻԿԵԱՆ

ՆԵՐԳԱՂԹ ՀՈԼՈՎԵԼՈՎ ՉՄՈՌՆԱՆՔ ՈՐ...

—·—

ՊԷՅՐՈՒԹ, 1 փետր. — Հայ գաղթականութեան ամենամեծ տնտեսական տագնապն է այս, որուն ենթարկուած է այսօր, այն օրէն ի վեր, երբ, քէմալական շարժումէն յետոյ, ձգեց իր տունն ու տեղը:

Պէտք է խոստովանիլ թէ առաջին օրէն իսկ, այստեղ, զոյգ կառավարութիւնները բարեացակամ գտնուեցան մեզի հանդէպ, (գտնուեցան նաեւ կարգ մը պետական անձնաւորութիւններ, որոնք ուզեցին հակահայ շարժում ստեղծել): Ու հայ աշխատաւորը առաջին օրէն իսկ լծուեցաւ աշխատանքի, կատարելով նաեւ իր քաղաքացիական բոլոր պարտականութիւնները, համահաւասար տեղացի աշխատաւորին: Ծուլով ան դարձաւ ինքնաբաւ:

Բայց ահա այսօր պատկերը փոխուած է, կը գտնուինք նոր անելի մը առջեւ:

Երեւոյթ մը, որ եզական է Սուրիոյ հայութեան համար:

Անգործութեան մղձաւանջը այսօր ընթացիկ խօսքն է: Մամուլէն կը լսենք անօթութեան կանչերը: Եւ արմատական դարմանումի մասին ոչ ոք կը մտածէ տակաւին: Թմբիրի մէջ են բոլոր կարգի հայրենակցական միութիւնները, ու նաեւ «հայկական» Բարեգործականը, որուն միակ մտահոգութիւնն է, նոր կտակներ ապահովել Միութեան, իր «թըլստ»ներուն տակոսներուն հաշիւը պահել, եւ իր ամսականաւոր պաշտօնեաներուն ամսականը վճարել: Մատի վրայ կարելի է համրել անունները այն կարգ մը մարդոց, որոնք անշահախնդիր, ու միայն տարուած ազգասիրութենէ, կը գործեն մեր գաղութին մէջ: Հազիւ թէ 7—8 անձեր:

Ահազանգը կը հնչեցնէ մամուլը, որուն մասամբ կը ձայնակցին նաեւ տեղական օտար թերթերը: Սակայն այս բոլորը կը մնան ... անապատի ձայն, մեր շրջապատին մէջ գտնուած կազմակերպութիւններուն համար: Համատարած է թշուառութիւնը: Կը լսենք ամէն օր հայ գործաւորներու գործէ հանուիլը, եւ այս այն պատճառով որ իրենք Հայ են: Ու մենք անտարբեր կը մնանք հանդէպ հակամարդկային այս անարդարութեան:

Դաժան օրինակ ենք ազգային ներքին պայքարներու համար: Արտաքին ճակատը քայքայուած է շատոնց:

Գաղթական Հայը ամէն տեղ կը տառապի անգործութենէ, շատ դէշ է մասնաւորապէս իր վիճակը Սուրիոյ մէջ: Գործի ասպարէզը փակուած է իր առջեւ: Նոյն պատկերը եւ Լիբանանի մէջ:

Եւ անճար ու անօգնական ժողովուրդը անելէն դուրս գալու համար կը դիմէ Ազգ. Առաջնորդարան: Անզօր է Առաջնորդարանը: Մեծ է բազմութիւնը անգործներուն: Դուք կը տեսնէք գործի հրապարակներուն վըրայ մարած սեւ աչքերով, թուխ դէմքով ու ծանր նայուածքներով հայորդիներ, որոնք օտար գործատէրերու դուռը կը զարնեն, բայց ի զուր:

Կը ճանչնամ հայրեր, տէր 4—5 զաւակներու, որոնք օրերով գործ փնտըռելէն յուսահատ, կ'ուզեն անձնասպանութեան դիմել: Բայց կ'արգիլէ այդ փորձը իրենց իսկ զաւակներուն պատկերը: Երախաները կը սպասէ իրենց, երեկոյեան, խրճիթի մը խոնաւ անկիւնին մէջ:

Ի՞նչ ընել չարիքը գէթ մասամբ մեղմացնելու համար, մինչեւ որ իրականութիւն դառնայ ներգաղթը:

Խիստ կարեւոր է, ու մեծ է դերը այն Խնամատարական Մարմնին, որ կազմուած է, երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու հովանաւորութեամբ: Պէտք է դադրին բոլոր կիրքերը: Ու միահամուռ աշխատանքի պէտք է լծուին մեր ղեկավար տարրերը:

Առաջին առթիւ իսկ պէտք է աշխատիլ ազգային գետնի վրայ: Խնամատարական մարմինը անմիջական օգնութեան համար պէտք է կոչ ուղղէ մեր ժողովուրդին, ու նաեւ բարեգործական կազմակերպութիւններուն:

Օրուան հացի կարօտ ընտանիքները սովամահութենէ փրկելու համար՝ անհրաժեշտ է ուտեստեղէնի հայթայթում: Ասոնք անմիջական գործեր են, որոնց յապաղումը կ'արժէ մարդոց կեանքերու կորուստ:

Ու յետոյ, ինչքան ալ հակնայի ըլլայ կառավարական շրջանակներու վերաբերմունքը, այսու հանդերձ պէտք է կատարել անմիջական դիմում մը հովանաւոր եւ տեղական կառավարութեան մօտ: Եթէ կարելիութիւն չըլլայ ամբողջ հայ բանուորութեան գործ տալ, գոյցէ հնարաւոր ըլլայ, ամէն ընտանիքէ գէթ մէկ հոգի գործի տանել, այսպէսով ապահովելու համար չոր հաց մը, եւ փրկելու ընտանիքը սովամահութենէ: Նոյն առեն պէտք է գիտել տալ թէ հայ բանուորին վիճակը անտանելի է, այն պայմաններուն տակ, որ ստեղծուած է օտար գործատուներու անարդար վերաբերումով: Կարելի է առաջարկել նաեւ, որ համեմատական չափ մը դրուի գործատուներու մէջ, ըստ ազգութեան: Մենք վստահ ենք թէ կառավարութիւնը որ միշտ բարեացակամ եղած է մեզի հանդէպ, այս հրատապ խնդիրն ալ լրջօրէն ուսումնասիրելով, պատրաստ պիտի ըլլայ մեղմելու հայ գաղթականութեան վիճակը, փակել չտալով անոր առջեւ գործատեղիներու դուռները:

Պէտք է դիմել, եւ դիմումը պէտք է ընէ Ազգ. Խնամատարական Մարմինը:

Այսօր անգործ բազմութիւններու աչքը կը դառնայ դէպ ի Հայաստան: Հայ ժողովուրդը, հակառակ իր հայրենիքին մէջ իշխող անհարազատ տարրերուն ու վարչաձեւին, խմատուն հեռատեսութեամբ մը, իր յոյսերուն կեդրոնն է դարձուցեր Երեւանը:

Բայց զանգուածային ներգաղթի մը երազին հետ, անհրաժեշտ է կազմակերպել անգործ ու անտէր հայ գաղթականին գոյութեան պայքարը:

Պէտք է ապրելու միջոցներ ստեղծել

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Անշուշտ հայ աշուղները, ըլլայ հին թէ նոր, բացառութիւն չկիտի կազմէին: Եւ ընդհակառակն, անոնք քայլ մըն ալ առաջ գացած են եւ ինկած օտար լեզուներու յորձանուտին մէջ, երգելով թուրքերէն, վրացերէն, պարսկերէն եւ քրտերէն, ինչպէս ըսինք:

Թուրքերէն լեզուով են երգած Բաբաջան, Բաղալ, Բէնէնտի, Հաճի Դանիէլ Սեբաստացի, Գալէմ Օղլու, Գազազ Յովսէփ, Գարա Գէորգ, Փէրիշան, Գապասապալ, Պիտար եւն. (*):

Արարատեան բարբառով երգած են Արպլու Սարգիս, Արութ, Աւետիս, Գէորգ, Եզոր, Կարապետ, Ղափանցի Դովլաթ, Յակոբ, Նալբանտ Օղլի, Ուհանէս, Քեանհան, Քիմխա: Գանձակի բարբառով՝ Միսկին Բուրջի, Թիֆլիսի բարբառով՝ Ալվան Օղլան, Լիօ, Նարինջ Օղլան, Քէշիշ Նովա, Քիւչիւք Նովահան: Հաշտարխանի բարբառով՝ Եազուբ Օղլի, Մարտանեան Խաչատուր, Մեղաւոր Յարութիւն, Սայեաթ Օղլի եւ Օհանէս (*): Իսկ պարսկահայ՝ Միսկին Մաթէոս, աշուղ Ալլահվերդի եւ Միսկին Ստեփան: Այս աշուղներուն մէկ մասը եղած է գրիչով, մէկ մասն ալ գործիքով՝ երգիչներ:

Միանգամայն յղկուած աշխարհաբարով երգած են Աղբար Աղամ, Աշըղ Շիրին, Աշուղ Նիրանի, Սէյեադ, Գիւրջի Նաւէն եւ Աշուղ Ջիվանի: Անոնց գազէլները, գեափերն (տաղ) ու մուխամբազները այնքան են ընդհանրացած որ ժողովրդի սեփականութիւն են դարձած:

Սակայն ի՞նչ կը ներկայացնեն աշուղական տաղերը, որպէս գրական արժէք:

Յայտնի ու անյայտ աշուղներու այս շարքին մէջ, շատ քիչերն են, որ կը ցցուին հայ գրականութեան առջեւ իրենց տեւական արժէքներով: Անոնց գործերուն մեծ մասը իրական արժէքէ զուրկ են: Որպէս բանաստեղծ ճամբայ են ելած՝ եւ հրապարակախօս են դարձած: Անոնց գործերուն քարոզչական, խրատական եւ զովաբանական մասը ժամանակը արդէն առած է իր փոշիներուն տակ: Ասոնք այլ եւս, պատմական արժէք միայն կրնան ունենալ:

Սակայն այն աշուղները, որ հրապարակախօսութեամբ շատ քիչ են պարապեր, զգացումներու յորդ ու խանդավառ հեղեղով մը հանդէս եկած են եւ տուած են սքանչելի քնարական գործեր: Գրիգորիս Աղթամարցի, Նաղաշ Յովնաթան, Նահապետ Քուչակ, Սայեաթ – Նովա, Սէյեադ եւ Ջիվանի, բանաստեղծներ են ամէնէն առաջ: Յուզական եւ զգացական այն խորունկ աշխարհը, որ կը յայտնաբերեն իրենց տաղերուն մէջ, յաւէտ անմահ կը մնան հայ գրականութեան համար: Զգացումը, որ քնարերգութեան հիմնական տարրն է, եւ քնարերգութիւնն ալ, բանաստեղծութեան անդրանիկ ծաղիկը, այնքան կախարդական հըմայքով փռուած է անոնց տաղերուն, մանաւանդ Նաղաշի, Քուչակի եւ Սայեաթ – Նովայի երգերուն մէջ, որ իւրաքանչիւր ընթերցող կը վարակուի անոնց սիրազեղ զգացումներու ջերմութենէն: Բարբառի ճոխութիւն, արուեստի նրբութիւն, պատկերներու կենդանութիւն, ոճի վավլուն հոսունութիւն, էական յատկանիշները կը կազմեն անոնց բանաստեղծութեան:

Գեղեցիկի, վեհի յափշտակուած խնկարկութիւն մըն է սիրոյ կրակով բոցավառուած աշուղին սիրտը: Եւ Գրիգորիս Աղթամարցին իր սիրելւոյ գեղեցկութիւնը «աստուածագիծ պատկեր» կ'անուանէ, մէկ ուրիշը իր եարի «սպիտակ ծոցիկը» եկեղեցի կ'ընէ եւ ինքն ալ անոր ժամկոչը կը դառնայ: Հոյակապ տաղեր են նուիրուած եարի աչքերուն, յօնքերուն, այտերուն, ծամերուն, ատամներուն, լեզուին եւ ծոցին: Մէկ խօսքով մարմնական գեղեցկութեան:

Նմոյշ մը Նաղաշէն՝

Նոր տեսայ մէկ նոր սիրելի,
Աչքերն որպէս հայելի,
Ծամերն նման ոսկի թելի,
Խիստ գովելի
Բանաշայ սըմբուլ, ղըրմիզի գուլ,
ճաղցր բլբուլ:

Մէկ ուրիշը՝

Ասել ես թէ նա որ Նաղաշ է
Գիտէ որ ունէնքս ղալաղաշ է
Աւէք սուրաթիս նըման ճաշէ
Քաշել իմ, զալո՛ւմ, զալո՛ւմ,
Մաշվել իմ, զալո՛ւմ, զալո՛ւմ:

Սիրականի յօնքերը, մէկին համար «աղեղնակ» կամար են, միւսին «զաղաշ»: Աչքերը պայծառ են որպէս «ծովակ», միւսին՝ որպէս «հայելի»: Մէկին համար ծամերը «սեւ զատատ»-ներ են, մէջքը «շամբայ եղէգ», ատամները «մարգարիտ», շրթունքները «շաքար», լեզուն «չուհար», այտերը «սարաֆ», աչքերը «ղանտիլ» եւ «ֆինճան» եւն., միւսին համար՝ «սիրտը լուրի պէս խօրված է էշխի կրակով»:

Անյագուրդ գեղեցկութիւններու ժըպիտը, եարի չարմաղ ու լուսնակ դէմքը, սիրոյ մղձաւանջը, մելամաղձոտ ու թախծոտ երգերը, մեզ կը բերեն նոր – նոր թռիչքներ, պատկերներով ու հրապոյրներով լի, սէրէն խելագար աշուղ բանաստեղծներու գործերուն միջոցով: Անոնց մարմներգութիւնն ու սիրերգութիւնը, գունագեղ, զողզըղացող ու փարթամ ձեւեր կ'առնէ եւ կը սպրդի հոգիներէն ներս: Անոնց քնարին լարերը արտաքին պայմաններու՝ սիրոյ եւ բնութեան ներդաշնակութեան հետ, իր եարի բարեմասնութիւնները կը գովաբանեն: Անոնց երգին ձեւերը կենդանի, շարժուն եւ մերթ ընդ մերթ հրաբխային կերպարանք կ'առնեն եւ մեր գրականութեան կը բերեն բոլորովին առանձնայատուկ շունչ մը: Աշուղական քնարերգութիւնը մանուածապատ ճամբաներէ չանցնիր: Ինչ որ կուտայ, իրական է, մարդկային է եւ ապրուած: Անուշ ու թովիչ մաքերն ու պատկերները, պարզ ու անպաճոյճ, կը սլանան մեր մաքի բարձունքներէն:

Անուշական քնարերգութիւնը հարուստ ու ճոխ պահեստ մըն է հայ գրականութեան համար:

Բնական ու հեծեծուն թովչութիւն մը կը տիրէ անոնց այլազան տաղերու փոթորիկներուն մէջ:

Եւ Սայեաթ – Նովան կը մնայ բոլոր ժամանակներու հայ բանաստեղծութեան ու քնարերգութեան արքան, իր աշուղական «քամանչա»յի մրմունջներով ու յորդահոս զգացումներով:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(3)

(*) Տրդատ եպսկ. Պալեան, «Հայ աշուղներ»:

(*) Գ. Ախվերդեան, «Հայ Աշուղներ», 1903 Թիֆլիս:

այս Թափառական բազմութիւններուն: Չենք ուզեր, որ ներգաղթ կ'ըլլայ ըսելով, քանի մը հարիւր մարդ երեւան փոխադրելով, ուշադրութենէ հեռացնեն բազմահազար գաղթականներու գոյութեան հարցը:

ՊԱՐ - ՍԱՄԷԼ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ՄԿՐՏՈՒԵՑԱՆ

ԹԸՆԱԺ, 6 փետր. (Յառաջ). — Նախորդ թղթակցութեամբս գրած էի թէ քանի մը երիտասարդներ եւս փափաք յայտնած են մեր շարքերուն միանալու համար: Յունուար 30ին անոնք կատարեցին իրենց երդումը: Իրենց ձեռքերը բարձրացնելով դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշը, միաբերան կրկնեցին. — «Բոլոր ընկերներու ներկայութեան կ'ուխտենք հաւատարիմ մնալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին, աշխատիլ իրականացնելու անոր հետապնդած նպատակները, յարգել ծրագրի բոլոր տրամադրութիւնները եւ ենթարկուիլ կուսակցութեան բոլոր պահանջներուն ու հրահանգներուն»:

Այս արարողութենէն վերջ խօսք առաւ ընկ. Ա. Թոփմասեան, որ ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան անցեալը եւ ապագային ընելիքը: Ընկ. Ա. Թոփմասեանէն յետոյ խօսք առաւ ծերունի ընկ. Արդար Խաչատուրեան, որ դառնալով նորեկ ընկերներուն, ըսաւ. — «Այսօրուընէ ծանր բեռ մը դրուեցաւ ձեր ուսերուն վրայ, բայց պէտք է տանիք մինչեւ վերջը, մինչեւ որ ծագի արշալոյսը»:

Ընկերները իրենց մկրտութեան առթիւ 25ական ֆր. նուիրեցին: Բոլորն ալ 1915ի Մեծ Եղեռնէն ազատուած երիտասարդներ են, որ կը դիմեն դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ ընտանիքը:

Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ ժողովը փակուեցաւ «Մշակ Բանուորով»:

Վ. Խաչատուրեան

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Դպրոցական հանդէս

ՍԱՐՍԷԼ, 7 Փետրուար (Յառաջ). — Փարիզէն 15 քիլոմեթր հեռու է Սարսէլ գիւղաքաղաքը, ուր կը գտնուին բաւական թիւով Հայեր: Տեղւոյս հայ գաղութը բաղդատմամբ ուրիշ տեղերու, խաղաղ եւ աշխատասէր է, — խաղամոլութիւն, գինովութիւն բնաւ գոյութիւն չունի հոս: Գրեթէ բոլորն ալ ունին իրենց սեփական տունն ու պարտէզը: Տնտեսական տագնապը՝ ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ իր ազդեցութիւնը տարածած է անշուշտ:

Այս հոծ գաղութին մէջ կը գտնուին 50—60է աւելի փոքրիկ մանուկներ, որոնք կը յաճախեն ֆրանսական վարժարան եւ իրենց ուշիմութեան եւ խելացիութեան համար գնահատուած են Տեսչութեան կողմէ: Այս փոքրիկներուն հայեցի կրթութիւն տալու համար գիւղիս սրտցաւ հայրենասէրները շատ աշխատեցան իրենց սեփական միջոցներով մանկապարտէզ մը հիմնել, բայց զանազան պատճառներով անկարելի եղաւ այդ:

Անկից երկու տարի առաջ Հ. Բ. Ը. Միութեան շնորհիւ, ինչպէս Փարիզի քանի մը թաղերուն եւ արուարձաններուն մէջ, հոս ալ հաստատուեցաւ Հայ լեզուի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացք մը կարող մանկավարժուհիի մը՝ Տիկին Մ. Զուլհակեանի ղեկավարութեամբ:

Տեղւոյս Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղը, որուն յանձնուած էր վարժարանին վրէն հսկողութեան հոգը, առաջին անգամ շատ դժուարութեան բախեցաւ, նախ որ տղաքը անտեղեակ էին գրեթէ իրենց մայրենի լեզուին, եւ հետեւաբար իր առաջին հոգը եղաւ տղոց լեզուի մաքրութիւնը եւ հայերէն անսխալ գրել եւ կարդալու վարժեցնելը: Ուրախ ենք այսօր որ մեր տղոց մեծ մասը մաքուր կը խօսին եւ կը կարդան ու կը գրեն եւ ծանօթութիւններ ունին Հայոց Պատմութեան գլխաւոր դէպքերու մասին:

Ահա այս վարժարանին հանդէսն էր, որ տեղի ունեցաւ Յունուարի վերջը:

Գաղութիս մեծամասնութիւնը որոշեալ ժամէն առաջ փութացած էր գրաւել իր տեղը: Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ ներկայ էին Պ. Պ. Լեւոն Խտրեան եւ Մարեան, ինչպէս նաեւ Պ. Թադէոսեան:

Հանդէսը բացաւ Ա. Վարդանեան, որ քանի մը խօսքով պատմականը ըրաւ հայ լեզուի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքի հաստատման, եւ յորդորեց ծնողքները չթերանալ իրենց պարտականութեան մէջ, իրենց զաւակները ղրկելու այս դասընթացքներուն:

Յետոյ փոքրիկները իրենց կարողութեան չափով կատարեցին արտասանութիւններ, երգեր եւ հայկական պարեր եւ պարերգներ:

Հայկական պարերը տեղի ունեցան հայկական տարազով, ինչ որ շատ գնահատուեցաւ եւ կրկնակի ծափահարուեցաւ ներկաներուն կողմէ: Մասնաւորապէս նշանակելի էին «Հօյ, Նազանիմ»ը եւ «Նորէն - նոր մածուն բերէք»ը:

Վարժարանիս յառաջադէմ աշակերտներէն Հայկ Դաւիթեան մաքուր եւ յստակ առոգանութեամբ արտասանեց Սիպիլի «Հայ լեզուն»: Այս տղան, բնական ձիրքով օժտուած, այնպիսի յաջողութեամբ եւ կատարեալ հասկացողութեամբ արտասանեց Սիպիլի այս հրաշալի բանաստեղծութիւնը, որ բուռն ծափահարութեան արժանացաւ: Յետոյ աշակերտները երգեցին «Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզու»:

Տեղի ունեցաւ նաեւ փոքրիկ թատերգութիւն մը, «Կաղանդ Պապան» որուն մէջ յաջող էին մասնաւորաբար փոքրիկն Սօնա Պապլարեան, Գրիգոր Գանթարճեան, Պերճ Խաչատուրեան եւ Ժիրայր Գօշեան:

Հանդէսէն վերջ նարինջ եւ մանտարին բաժնուեցաւ տղոց, ինչպէս նաեւ փոքրիկ նուէրներ:

Ժողովուրդը գոհ եւ ուրախ մեկնեցաւ, բաղձանք յայտնելով որ այսպիսի զուտ հայկական հանդէսներ տեղի ունենան, վառ պահելու համար գաղութիս մէջ ազգային զգացումները:

Ներկայ մը

Միխիթարեաններու վարժարանին մէջ

ՍԵՒՐ, 7 փետր. (Յառաջ). — Անցեալ կիրակի Սեւրի Միխիթարեաններու Մուրատեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ կարեւոր դասախօսութիւն մը: Այս վարժարանը վերջերս սովորութիւն դարձուց իրեն տալ պարբերական դասախօսութիւններ, պատմական եւ ազգային հարցերու մասին: Յաճախ այդ դասախօսութիւններուն կը հրաւիրուին նաեւ օտարներ, ինչպէս ֆրանսացի պետական մարդիկ: Եւ հայ գաղութը, շրջակայքէն ու Փարիզէն, կը խռնուի սրահին մէջ:

Այս անգամ դասախօսելու հրաւիրուած էր Պ. Բասմաջեան, որ ծանօթ է իր պատմագիտական ու բանասիրական ուսումնասիրութիւններով ու հեղինակութիւններով: Նիւթն էր հայկական դրամագիտութիւնը: Մոգական լապտերով ցոյց տուաւ հայկական բոլոր դրամները, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը, (ԽՄԲ. — Այդ դասախօսութիւնը, անգամ մը տրուած ըլլալով դրական ակումբի մէջ եւ հաղորդագրութիւնը հրատարակուած ըլլալով այստեղ, կը ջնջենք այս մասը):

Հայկական դրամներու վրայով, Հայոց պատմութիւնն էր, որ կուտար մեզի Պ. Բասմաջեան: Արդարեւ դրամ տալը անկախութեան հետ կապուած ըլլալով, այդ դրամներուն կեանքը ցոյց կուտար թէ Հայերը որքա՜ն տենչացած են ինքնօրէն կեանքի մը, որքան տառապած են ատոր համար: Ու երբ բանախօսը իր երկար (մօտ երկու ժամ) դասախօսութիւնը աւարտեց, ըսելով թէ «քանի Հայերը յաջողած են այսքան դժուարին պայմաններու մէջ յաճախ հասնիլ երազուած անկախութեան, այսօր ինչ պայմաններու մէջ ալ գտնուին, վստահ եմ որ չպիտի կորսուի այս ժողովուրդը եւ պիտի տեւէ՝ շարունակելու համար իր մշակոյթը», բուռն ու երկարատեւ ծափեր ողջունեցին այդ խօսքերը:

Մէջ ընդ մէջ եղան նուագ եւ արտասանութիւններ:

Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի էին Օր. Հռիփսիմէ Գրլանկըճեան, որ դաշնակի վրայ նուագեց եւրոպական կտորներ այնքան յաջողութեամբ եւ զգացումով: Նոյնպէս Պ. Գէորգ Պօյաճեան ջութակի վրայ նուագեց եւրոպական գեղեցիկ կտորներ նոյնքան յաջողութեամբ եւ նրբութեամբ: Գեղեցիկ էին նոյնպէս Միխիթարեաններու սաներուն արտասանութիւնները:

Սեւրէն

ՏԻՍԱՂ

Ծովու մէջ նաւապետը ճամբորդի մը

— Պարո՛ն կ'երեւի թէ հաճոյքի համար կը ճամբորդէք:

— Երանի թէ այդպէս ըլլար, բայց ընդհակառակն կնոջս մօտ կ'երթամ:

Օր. ՄԱՐԻ ԳՈՀՆՏԱՔՃԵԱՆ
եւ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Ամուսնացած
կնքահայրութեամբ Պ. ԳԱՐԱԳԱՇԻ
Ալֆորվիլ 29 յունուար 1933

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ, 6 փետր. (Յառաջ). — Չորս տարուան կեանք ունի արդէն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վիէնի «Խաժակ» ակումբը, որ կը գտնուի Փօն Թ'Իվէքի շրջանին մէջ: Ունի կոկիկ սրահ մը հարիւր նստարաններով:

Այս շրջանի գաղութին համար կարեւոր հաւաքավայր մըն է, ուր ազգային ոգին միշտ վառ կը պահուի: Չորս տարի է, նոյնպէս, որ կը ծառայէ իբրեւ դպրոց, հայ երեխաներու գիշերային դասընթացքներու համար:

Գրեթէ, ամէն երկու ամիսը անգամ մը, կը կազմակերպուին երեկոյթ — ցերեկոյթներ, զանազան մարմիններու կողմէ եւ կը ստեղծուին ուրախ ժամանցներ:

Այս անգամ, ամսոյս 4ին, շաբաթ օր, կազմակերպուած էր երեկոյթ մը, Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբին կողմէ: Սրահի նստարանները ամբողջութեամբ գրաւուած էին: Վարագոյրը բացուելով, առաջին անգամ ներկայացուեցաւ «Սե՛ւ Թէ ճերմակ» զաւեշտը, մէկ արար, զոր խաղացին ընկերներ՝ Ա. Մաղաքեան, Պ. Խաչիկեան, Յ. Տէրոլէրեան եւ Տիկնայք՝ Մ. Ալոյեան, Մ. Մանուկեան, Նաճարեան: Խաղը անցաւ յաջող: Յետոյ, գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ՝ Գեղամ Պարոնեան, Աւետիս Նաճարեան (Վ. Կէօթէի «Անտառի Արքան»): Նոյնպէս փոքրիկն Կարապետ Սարգիսեան արտասանեց Դ. Վարուժանի «Հացին Երգը»: Թէեւ յայտարարուած էր որ հայկական պար եւս տեղի պիտի ունենար, բայց փոքրիկներու մէկ քանիին հիւանդութեան (կրիպ) պատճառաւ տեղի չունեցաւ:

Փոքրիկներու արտասանութիւններէն վերջ, ներկայացուեցաւ՝ երկրորդ զաւեշտը «Չորս Սալոբներ», նոյնպէս մէկ արար, զոր խաղացին ընկերներ՝ Մուշեղ եւ Յարութիւն, շատ յաջող կերպով եւ շատ ծիծաղ պատճառելով ներկաներուն: Տաք էր մթնոլորտը եւ ուրախ:

⁂ Տեղւոյս գործերուն վիճակը, բաղդատելով անցեալ տարուան ձմրան եղանակին հետ, շատ լաւ է: Անցեալ տարի այս ժամանակ, Վիէնի մէջ ունէինք 60—70 անգործներ եւ շատերն ալ շաբաթական 3—4 օր կ'աշխատէին: Բայց ի Փէյէլ կօշիկի գործարանէն, չկար գործարան մը որ կայուն գործ ունենար: Բայց այս տարի բախտաւոր է մեր գաղութը, գործերը լաւ են, եւ գրեթէ անգործ ալ չունինք: Կօշիկի գործարանին մէջ, անցեալ տարուան վերջերը, նոր գործ մը եւս սկսաւ, — կանանց համար հիւսուած կօշիկ (թռէսէ): Եւ այս գործին համար ալ քանի մը տասնեակ նոր բանուորներ առնուեցան, որոնց կարգին նաեւ Հայեր: Տուներուն մէջ ալ գործ կը տրուի, որով այն հայ ընտանիքները որ, ոմանք անկանոն թուղթ ունենալուն եւ ոմանք ալ իրենց երեխաներուն նայող չունենալուն համար չէին կրնար աշխատիլ, այսօր, շնորհիւ այս նոր գործին, կ'աշխատին իրենց տուներուն մէջ, եւ աւելի հանգիստ կերպով: Այս գործին համար զոյգին կը վճարուի 2.30: Միայն կողքերը կը հիւսեն, տակերն երեսները հիւսուելիք գործ չէ հաստատուած: Վարժուելու համար մէկ շաբաթը բաւական է, անկէ վերջ ժամը մէկ զոյգ կարելի է շինել: Այս գործը եթէ տեւական շարունակուի, անշուշտ, շատ օգտակար կ'ըլլայ մեր գաղութին: Շատերուն կեանքը կը բարելաւէ ասով:

× Ազգային կեանքը եւս միշտ վառ է գաղութին մէջ: Հրապարակային հանդէսները երբեք պակաս չեն, գէթ 15 օրը անգամ մը անպայման ձեռնարկ մը կ'ըլլայ, զանազան կազմակերպութիւններու եւ Միութիւններու կողմէ: Եւ հարիւրաւոր հայրենակիցներ ի մի հաւաքուելով, վառ կը պահեն ազգային ոգին եւ հայրենիքի սէրը: Փոքրիկներու դասաւանդութիւնները կանոնաւորապէս կը շարունակուին երկու շրջաններուն մէջ ալ. շաբաթական երեք օր եւ երկուական ժամ: Երեւոյթը մխիթարական է, այլ եւս մեր ժառանգ սերունդը հրապարակային հանդէսներուն զարդը կը կազմէ, իրենց գեղեցիկ երգով, արտասանութիւններով եւ հայկական պարերով:

× Անցեալ առաջուան թղթակցութեանս մէջ յիշած էի, որ Զօր. Անդրանիկի Յուշարձանին համար, Վիէնի մէջ հանգանակուած գումարը եղած էր 640 ֆրանք, ինչպէս Յանձնախումբը յայտարարած է Զօրավարին Սգահանդէսին մէջ, բայց ահա կ'իմանամ որ այդ յայտարարութենէն վերջ ուրիշներ եւս մասնակցած են եւ գումարը բարձրացած է 662.50 ֆրանքի, նոյնութեամբ ղրկուած Փարիզի Յանձնախումբին:

Նոյնպէս Յանձնախումբէն առած տեղեկութեանս համաձայն, Հնչակեանները չեն մասնակցած հանգանակութեան առարկելով թէ Յուշարձանը չի կառուցուիր Հայաստանի մէջ: Ուրեմն, Հնչակեաններուն կը մնայ, որ իրենք ալ Հայաստանի մէջ շինեն նման Յուշարձան մը:

Պալ-Աղբիւր

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԸ

Հայրենիք խմբագրականի մը մէջ, այս խորագրով, կը գրէ. —

«Հրապարակը ողողուած է հակադաշնակցական գրութիւններով:

Մեր հակառակորդները՝ բոլշեւիկ, ռամկավար թէ նախկին կուսակցականներ՝ ընդհանուր արշաւ մը սկսած են կրկին (աւելի ճիշդ՝ եղածը սաստկացուցած են) Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր առաջնորդներուն դէմ: Իբրեւ զէնք կը գործածեն՝ պատմական դէպքերու գլխիվայր շրջում, պատմական դէմքերու անխիղճ վարկաբեկում, գաղափարական բարձր խօսքերով քօղարկուած խմբակցական, հատուածական կամ անձնական կիրք ու ատելութիւն, սանձարձակ ու ընդվզեցուցիչ զրպարտութիւն, աղաղակող յերիւրանքներ անվերջ եւ անսահման առատութեամբ ցիր եւ ցան ամէն կողմ:

Այս բոլորին նպատակն է ապականել մեր հանրային մթնոլորտը՝ զայն անշնչելի դարձնելու աստիճան, եւ քանդել, քայքայել Դաշնակցութիւնը, որուն գոյութիւնը տարապայման անհանգստութիւն եւ չդադարող ահ կը պատճառէ հակառակորդներուն:

Հակառակ ասոր՝ Դաշնակցական մամուլը ոչ մէկ իմաստ եւ օգուտ կը տեսնէ այս կարգի ստոր յարձակումներուն պատասխանելու մէջ: Եւ այդպէս կը վարուի հետեւեալ պատճառներով. —

Առաջին՝ կեղտոտ եւ գռեհիկ յարձակումները կը վնասեն ոչ թէ անոնց, որոնց դէմ ուղղուած են, այլ անոնց, որոնք ընդունակ են ընելու եւ կ'ընեն այդ յարձակումները:

Երկրորդ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պէտք չունի երբեք պաշտպանուելու այնպիսի հակառակորդներու դէմ, որոնք որ և է ատեն ոչ իրենց խօսքով և ոչ ալ իրենց գործով վստահութիւն ներշնչած են հայ ժողովուրդին եւ որոնց իրական արժէքն ու վարկը հայութեան աչքին Դաշնակցութենէն եւ անոր առաջնորդներէն շատ աւելի վար է:

Երրորդ՝ պարկեշտ եւ ողջմիտ հայ հասարակութիւնը բաւականաչափ ծանօթ է Դաշնակցութեան գործերուն, ձգտումներուն ու գաղափարներուն, ինչպէս եւ անոր ղեկավարներու նկարագրին, կարողութեան եւ նուիրումին, որպէս զի դիւրութեամբ ագուի հակառակորդներու պառաւական զրոյցներէն, տղայական զրպարտութիւններէն կամ չարամիտ բամբասանքներէն:

Չորրորդ՝ Դաշնակցութեան լաւագոյն պատասխանը իր խանդիճադանճ հակառակորդներուն ինչպէս անցեալին, այնպէս ալ ներկայի մէջ հայ ժողովուրդի ազատութեան եւ ապահովութեան նուիրուած իր անդուլ ու անձնուէր աշխատանքն է, որուն դիւցազնական փայլուն էջերը արձանագրուած են ամէն հայրենասէր Հայու յիշողութեան մէջ անջնջելի կերպով մը: Եւ շնորհիւ այդ աշխատանքին է, որ իր 43 տարուան փոթորկալից գոյութեան ընթացքին Դաշնակցութիւնը երբեք չկորսնցուց իր հմայքը, որքան ալ հակառակորդները միջոցներու մէջ խտրութիւն չըրին՝ զայն ամէն գնով վարկաբեկելու համար: Այնպէս որ այսօր ալ ան երբեք պէտք չունի անհանգստանալու, երբ այդ հակառակորդները խելայեղ թափով մը զբաղած են Դաշնակցութիւնը հարուածելով»:

ՏԻՍԱՂ

Դատաւորը

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ միայն ապրանք գողցած էք եւ դրամի չէք դպած:

— Պարոն դատաւոր, ճիշդ այդ ձեր հարցումը կինս ալ ըրաւ եւ հետս կռուեցաւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Բայց, Հայաստան հնարաւորութիւն ունի հայթայթելու սպիտակ եւ ըոռեցերեական պանիր: Առաջինը մեծ սպառում կ'ունենայ հոս, եթէ ինքը չափէ դուրս հանուած չըլլայ եւ արտածուի առողջապահական պայմաններով: Քաշքավալ պանիրի շինութիւնը դեռ մտած չէ Հայաստան, թէեւ երկիրը սքանչելի յարմարութիւններով օժտուած ըլլայ:

ԳԻՆԻ ԵՒ ՈԳԵԼԻՑ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ. — Եթէ քանի մը ամիսէն գինեհատութեան օրէնքը ջնջուի եւ օրինապէս թոյլատրուի գինիի, ապագային ալ՝ գոնեաքի եւ օղիի ներածումը, Հայաստանի համբաւաւոր «Արարատ» գործարանը մեզի կը հայթայթէ Նոյեան գինի, առաջին կարգի գոնեաք եւ օղի: Այս նախատեսութեամբ Եւրոպայի գինի արտադրող երկիրները մեծամեծ պատրաստութիւններու մէջ են: Գալիֆորնիոյ հայ այգեպաններն ալ, բնականաբար, իրենց որթերու հնձքին նուիրուած են նոյն նախատեսութեամբ: Հայկական գինիները, գոնեաքները եւ օղիները գեղեցիկ շիշերու մէջ, նկարազեղ պիտակներով եւ հայերէն գիրերով եւ ճաշակաւորապէս ծրարուած՝ պիտի հաճեցնեն գինեսէր Ամերիկահայը տեսքով, համով եւ զգացումներով: Ինչքան ալ մարդիկ նիւթապէս ուզեն մեկնաբանել աշխարհի առեւտրական փոխյարաբերութիւններն ու կապերը, զգացումը տեղ մը եւ դեր մը կը շարունակէ ունենալ և պիտի ունենայ միշտ: Հայաստանէն ներածուած ոգելից ըմպելիները կարօտով պիտի փնտռուին:

ՀԱՅ ԳՈՐԳԵՐՈՒ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑՈՒՄԸ. — Ասոնք սննդեղէններու դասին կը պատկանին: Բայց քանի որ բացինք խօսքը, աւելցնենք ուրիշ դասի պատկանող ապրանքներ ալ: Ինչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ Հայաստանի գորգի արհեստանոցները վերակենդանացնէին հին հայկական գորգերու ձեւերը եւ անոնցմէ արտադրէին արտածման համար: Ասով նախ մեր ամենահին ճարտարարուեստներէն մին, որուն համբաւն ու պատիւը անարդարօրէն ուրիշներու փոխանցուած է, կը վերահաստատուի իր բնիկ երկրին մէջ, դարերու տարագրութենէ ետք. երկրորդ՝ Հայաստան կ'ունենայ գորգի ճարտարարուեստին իր առանձնայատուկ ճիւղը եւ երրորդ՝ զարգացնելով զայն նոր պահանջ կը ստեղծէ ոչ միայն Ամերիկահայ, այլ ընդհանրապէս Ամերիկեան շուկային համար: Հայաստան ունի միլիոնաւոր ոչխար եւ պատուական բուրդ, գորգի ուշիմ վարպետներ ու արհեստաւորներ: Երբ փոքրիկ խաշնարած Ալպանիան անգամ հայ վարպետներ կը վարձէ գորգագործութիւն հաստատելու եւ անոնց միջոցաւ զուտ Ալպանական գորգի ձեւեր ստեղծելու նպատակով, ինչո՞ւ Հայաստան պիտի չվերարծարծէ ի՛ն զոր ունեցած է եւ կրնայ շատ դիւրաւ հնչուն արժէքներու վերածել:

ԶԱՐԴԻ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ — Ասոնցմէ դուրս Հայաստանցիները մեզի կրնան հայթայթել ձեռագործներ, հայկական տարազներ եւ տարազային ձեւեր: Հայաստանցի արուեստագէտները մեզի թող տան հայկական մարմարէ շինուած արձանիկներ, որոնք խօսին Ամերիկահայ գնորդի սրտին եւ զգացումներուն, թող տան թէրրա քօթա իրեղէններ տնային զարդարանքի համար: Հայաստանի մէջ նոր հաստատուելիք ամանեղէնի գործարանը թող տայ մեզի սուրճի եւ թէյի գաւաթներ հայկական ձեւերով եւ ածան, ինչպէս կը հայթայթեն անհաւատալիօրէն ձեռնտու գիներով Ճափոնի գործարանները, մասամբ իբր հետեւանք ԵԷՆի (ճափոնական դրամի միաւոր) տարապայման անկման:

Յունաստան եւ Իտալիա, շնորհիւ արտասահմանի իրենց ստուարաթիւ գաղութներուն, միմիայն յանձին իրենց ցեղակիցներուն ապահոված են հաստատ եւ ամուր շուկաներ, որոնցմէ ամէն տարի կը ստանան տասնեակ միլիոնաւոր տոլարի եկամուտ: Հայաստան ալ ունի նոյն առաւելութիւնը եթէ կազմակերպէ գործը եւ օգտագործէ պատրաստ շուկաները: Եթէ տասնեակ միլիոններ չկրնանք ապահովել, ամէն տարի, մեր գնահատումով կը յուսանք թէ քանի մը միլիոնի առեւտուր պիտի կատարուի Հայաստանի եւ գաղութներու միջեւ: Մոռնալու չէ որ յոյնը, սուրիացին, ալպանացին, իտալացին, նոյնիսկ Ամերիկայի քիւրտն ու սակաւաթիւ Թուրքերը պիտի գնեն հայկական արտադրութիւններ, եթէ անոնք ձեռնտու և գրաւիչ ըլլան: Այլեւս թողունք այն ապրանքները որոնք միջազգային պահանջի գլխուն տակ կ'իյնան եւ մեծ սպառում ունին:

ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ. — Կը մնայ անդրադառնալ դժուարութիւններուն: Հայաստան խորհրդային է: Իր արտաքին առեւտուրը կապուած է Սովետ Միութեան արտաքին առեւտուրին, կազմելով անոր մէկ մասը: Չենք գիտեր թէ իրական եւ գործնական ի՛նչ արգելքներու պիտի բախին Հայաստանի տնտեսական եւ առեւտրական վարիչները այս ուղղութեամբ: Կը խորհինք, սակայն թէ Սովետ Միութիւնը, որուն Արտաքին Առեւտուրի գործավարը (կոմիսար) Թիֆլիզցի եւ Ներսէսեան վարժարանը աւարտած Հայ մըն է, Ա. Միկոյեան, պիտի ըմբռնէ մեր թելադրութեան առաւելութիւնները ի նպաստ Հայաստանի ու պիտի տայ իր հաւանութիւնը: Հոս հայրենասիրութեան հարց չկայ: Այդ չենք սպասեր, այլ Սովետ Հայաստանի, հետեւաբար Սովետ Միութեան շահերու ըմբռնում:

Սովետ Միութիւնը միշտ պէտք ունի արտաքին առեւտուրի, որպէսզի կարենայ իր վարկը պահել (վալուտա) արտասահմանի մէջ, ուրկէ ընտրուած է մեքենաներու եւայլ իրերու մեծամեծ գնումներ կատարել: Հայ գաղութները կարեւոր օգնութիւն մը պիտի ըլլան իրենց, եթէ Հայաստանի եւ հայ գաղութներու միջեւ հաստատուի առեւտրական զօրեղ կապ մը:

ԼՐՋՕՐԷՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵԼ ՀԱՐՑԸ. — Հայաստանի վարիչներէն ոմանք, բարձր յեղափոխական ոգւոյ բռնկումի նոպայի մը գուցէ յայտարարեն թէ պէտք չունին արտասահմանէն մարդասիրութեան անունով ղրկուած դրամներուն, բայց չենք կարծեր որ գտնուին խելահաս բոլշեւիկներ, որոնք ուրանան արտաքին առեւտուրին կարեւորութիւնը:

Թելադրութիւն մըն է այս որ կ'ընենք: Անտարակոյս հարցը կը պահանջէ լուրջ ուսումնասիրութիւն, որովհետեւ եթէ Հայաստան դրամատիրական սիստեմին պատկանէր՝ խնդիրը կը պարզանար եւ վաճառականները իրենց նախաձեռնութեամբ կը հաստատէին կապերը: Դժբախտաբար մեր ժողովուրդը բաժնուած է երկու սիստեմներու միջեւ, դրամատիրական եւ համայնավարական, որոնց բախումներէն առաջացած հոսանքներու ընդմէջէն պիտի ստեղծէ նոր ուղի մը:

Հայաստան վերջերս սկսեր է իր շարժանկարի ժապաւէնները ղրկել արտասահման եւ Ամերիկա: «Անուշ», «Երկիր Նայիրի»ի եւայլն աւելի պրոպականտային բնոյթ ունին, քան առեւտրական, որովհետեւ Հայաստանի մէջ պատրաստուած ֆիլմ մը վերջապէս որքան լաւ ըլլայ, չի կրնար հաւանութեան արժանանալ իբրեւ արուեստի արտադրութիւն արտասահմանի Հայերուն, որ ամէն օր կը տեսնեն սինէմայի ճարտարարուեստին եւ գեղարուեստին ամենավերջին կատարելագործութիւններն ու ստեղծագործութիւնները:

Մեզ կը հետաքրքրեն Հայաստանի արտադրութիւնները, կապուած քիմքի, ստամոքսի եւ տնային պիտոյքներու հետ: Երբ ամբողջ աշխարհ կը կծկուի ինքն իր մէջ, «գնէ՛ բրիտանականը», «գնէ՛ ֆրանսականը», «գնէ՛ յունականը» եւ «գնէ՛ թրքականը» նշանաբաններով, Ամերիկահայն ալ միշտ հաւատարիմ ստեղագարդին, մաղթենք որ կարենայ փափաքել «գնէ՛ Հայաստանինը»:

(2) (Վերջ)

Ց.
Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն ընկեր Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Խաչիկ Մկրտիչեան եւ Կարօ Երամեան:

Հ. Յ. Դ. Շավիլի «Արղութեան» խումբի ժողովը, այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9էն սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին պատանեկան Միութեան գրադարանը: ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

■■■■■■■■

Հ. Յ. Դ. Լիոնի մարմնի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 17 փետրուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: կը խօսի ընկեր Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ: նիւթ՝ նախկին դասախօսութեան շարունակութիւնը՝

Դեմոկրատիա, Ֆաշիզմ, Տիքտատուրա եւ Պոլշեւիզմ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (ՊՈՄՈՆ) Զաւարեան խումբի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ Վրէժ խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՍԷՆ-ԼՈՒ Ականունի խումբի ընկերական ժողովը այսօր, Ուրբաթ, երեկոյ ժամը 8ին: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

“ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

■■■■■■■■

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— Վաղը, Շաբաթ երեկոյ

ԿԻ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Գ. ՆԺԴԵՀ

■■■■

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 12 Փետրուար Կիրակի երեկոյ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Գ. ՆԺԴԵՀ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կազմութեան Գ-րդ տարեդարձը կը տօնուի փետրուար 12, կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը ճիշդ 2ին պար Վէնսանի Թատերասրահին մէջ, 120A Chemin de la Madrague-Ville: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Ընկերական-թէյասեղան

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

կազմակերպուած՝ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ կողմէ

ԱՅՍՕՐ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին, ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

բոլոր ընկերներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

Վիճաբանական ժողով

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

150, Route d'Orléans/ (Bagneux) սրահին մէջ

կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

նիւթ՝ «ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆՔ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»:

կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ'Ի ՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

24, Rue Roger, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Անհատի քաղաքացիական իրաւունքներու մասին»:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է

Մանկական դպրոցական հանդէս

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 7ին Հայ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի

ՍՊԻՏԱԿ ԱՂԱՒՆԻՆ (Էլէն Բիւզանդի) — ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՈՒՀԱՍ (Ջաւեշտ)

Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ:

Մուտք 3 ֆրանք: Երախաներու համար՝ 1 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 1ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ԼԻՈՆԷԶԻ սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի

կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆ ԴԻՒՑԱԶՆ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 855:
Մարսէյլ, Մ. Ա.— 50:
Վալանս, Ա. Տ. Ս.— 200:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՍԱՆՈՅ-ՁՈՐԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ: Մէթրօ՝ Մէզօն Պլանշ:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «Այգ» Երիտասարդաց Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, rue Monsieur le Prince. մէթրօ՝ Օտէօն: Խորհրդակցական ձայնով կը հրաւիրուին համակիրներն ու Սեբաստահայ երիտասարդները անխտիր:

ՎԻԷՆԻ Կէմէրէկի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց-Ակումբին մէջ:

Կը խնդրուի Լոռէթի, Տէսինի եւ Սէն Մօրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւլն.:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին, հայրենակից Պ. Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանի վերնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

■■■■■■■■

ԱՆԳԼԻԱ 1917

Ուրիշ հինգ Սպանացիներ եւս կային նաւուն վրայ՝ բոլորն ալ առեւտրական յարաբերութիւններով կապուած Հոլանտայի հետ: Այնտեղ էր նաեւ կարճահասակ եւ դիւրագրգիռ Փորթուկալցի երաժիշտ մը որ Ամսթերտամ կ'երթար՝ Օփերային մէջ իր գտած նոր պաշտօնին գլուխը անցնելու համար: Ինչո՞ւ այս անպատուութիւնը — կը պոռար ան մաքսի պաշտօնեային — երբ իր հայրենիքը՝ Փորթուկալը կը կռուէր Դաշնակիցներուն համար ֆրանսական ճակատին վրայ: Փորթուկալ իր նաւատորմը տուած չէ՞ր անոնց Թշնամի սուզանաւերուն դէմ պաշտպանուելու համար:

Նաւուն վրայ էին նոյնպէս չորս հոլանտացի առեւտրականներ որոնք իրենց հայրենիքը կը վերադառնային Սպանիայէն:

Իրենցմէ մէկը որ իր կինը տարած էր Սպանիա 1915ին, ընդծովեայ պատերազմէն առաջ, կը վերադառնար հիմա անոր հետ: Իբրեւ Հոլանտացի դժգոհ էր այս խուզարկութենէն, բայց, իբրեւ ամուսին, կը Թուի թէ գոհ էր բրիտանական իշխանութեանց տուած այս անակնկալ պաշտպանութեան համար:

Տասնըչորրորդ ճամբորդն էր երիտասարդ եւ գեղեցիկ կին մը՝ մօտաւորապէս քսանըութ տարեկան: Միւս ճամբորդները չէին ճանչնար զայն կամ գոնէ շատ քիչ բան գիտէին իր մասին: Բոլորովին առանձնացած էր ճամբորդութեան ընթացքին՝ Վայկօյէն մինչեւ Ֆալմըթհ: Երկու Սպանացիները անուշ նայուածքներ նետած էին իրեն, բայց կարեւորութիւն անգամ չէր տուած անոնց: Պէտք չունէր այդ հրապուրող ակնարկներուն. պէտք չունէր մանաւանդ այդ Սպանացիներուն որոնց ամէնէն երիտասարդին տարիքը բարեւ կուտար յիսունին:

Մաքսի պաշտօնեան՝ դրամատան նախկին դրագիր մը որ սիրահար մըն էր Թատրոնին եւ իր ազատ օրերուն ներկայացումներ սարքած էր սկսնակ դերասաններու հետ՝ իր Թաղին մէջ, խորհեցաւ որ դերասանուհի մըն էր այս կինը: Սուր տեսողութիւն մը ունէր այս տեսակ խնդիրներու մէջ: Սակայն այդ մասին որ եւ է ակնարկութիւն չկար կնոջ անցագրին մէջ: Անիկա նկարագրուած էր այդ վաւերաթուղթին մէջ իբրեւ այրի — անունը Լիան Սոնրէլ, ծագումով ֆրանսացի եւ հոլանտացի — որ 1916ի սկիզբէն ի վեր Սպանիա գտնուած ըլլալով, Հոլանտա կը վերադառնար այժմ տեսնելու համար իր աղջիկը՝ Օրօրան որ վանքն էր Ամսթէրտամի մէջ:

Պաշտօնեան Թարգմանի մը միջոցաւ դժուարութեամբ, բայց հետաքրքրութիւնով հարցաքննեց զայն: Աչքերը չկրցաւ հեռացնել անկէ: Ցուսախաբ եղաւ երբ հասկցաւ թէ աղջիկը որ եւ է կապ չէր ունեցած Թատերական ասպարէզին հետ:

— Թատրոնի հետ յարաբերութիւն ունեցած չէ՞ք երբեք:

— Ո՛չ պարոն:

— Ուրեմն երբեք ձեր միտքէն չէ՞ անցած թէ ի՛նչ սքանչելի պիտի երեւայիք բեմին վրայ:

Թարգմանը չկրցաւ Թարգմանել տղուն ժպիտը. աղջիկը հասկցաւ անոր իմաստը ինքնիրեն եւ ժպտեցաւ ինքն ալ: Ցամք ժպիտ մը որ պայծառացուց իր դէմքը եւ կենդանութիւն տըւաւ անոր, ինչպէս արեւը որ աստիճանաբար դուրս կուգայ ամպերուն տակէն: Տղան հրապուրուեցաւ. «Երանի թէ պատերազմ չըլլար ու երանի ամուսնացած չըլլայի», մտածեց:

— Պատերազմէն առաջ, ըսաւ ան, ես Թատերական գործերով զբաղած եմ եւ ատոր համար կարծեցի պահ մը կերպով թէ դուք ալ կապեր ունէիք բեմական արուեստին հետ:

— Ինչո՞ւ, պարոն:

— Օ՜հ, այդպէ՛ս, ձեր արտաքին երեւոյթը, ձեր շարժումները եւ, ներէ Թոյլ կուտաք, ձեր... դէմքը...»:

Գետնին տակը անցնի աս Թարգմանը ինչո՞ւ ֆրանսերէն չեմ սորված, բարկացաւ ինքնիրեն:

Աղջիկը ժպտեցաւ դարձեալ: Տղան տարակոյս չունէր երբեք — գեղեցիկ կին էր իսկապէս... Ուրախ էր հիմա իր պաշտօնին համար. աւելի հետաքրքիր էր ան քան դրամատունը ուր ըստիպուած էր ոտքի կենալ ամբողջ օրը, դրամ տալ, հաշիւներով զբաղիլ շարունակ եւ տեսնել միեւնոյն դէմքերը, որքա՜ն գոհ էր որ իր ոտքին տկարութեան պատճառաւ այդ պաշտօնին յատկացուցած էին զինքը:

— Ո՞րքան ժամանակէ ի վեր Սպանիա կը գտնուէիք, հարցուց տղան ի պաշտօնէ:

— Ինը ամիսէ ի վեր:

— Իսկ անկէ առա՞ջ...

— Մարսէյլ, Փարիզ. ամէն տեղ եղած եմ:

Պաշտօնեան նայեցաւ լուսանկարին եւ աղջկան: Շատ յաջող նկար մը չէր. հասկցուց անոր. ժպտեցան երկուքն ալ. ի՛նչ գեղեցիկ ակռաներ ցուցադրեց աղջիկը երբ բերանը լայնօրէն բանալով խնդաց. տղան տեսաւ նոյնպէս անոր լեզուն... կարմիր եւ տաք ու մտածեց թէ աւելի գեղեցիկ կին մը տեսած չէր իր կեանքին մէջ: Եւ սակայն արտաքին գեղեցկութենէն եւ գիծերու կատարելութենէն հրապուրող մէկը չէր ինք. կը փնտռէր նկարագիրը, յոյզը, Թռիչքը: Իսկ աղջիկը ունէր այդ բոլորը:

— Պարոնը գիտէ հարկաւ թէ ի՛նչ խեղճ արուեստագէտներ են անցագրի լուսանկարիչները:

— Այո՛, հարկաւ, պատասխանեց տղան ու խնդաց սրտանց:

Մաքսի պաշտօնեան ըլլալո՞ւն համար էր որ այս աղջիկը հաճելի վերաբերում մը ցոյց կուտար իրեն. ո՞չ քանի որ վախնալու պատճառ մը չունէր: Մաքսէն բան մը փախցնելու միտք ալ չունէր բնականաբար. իսկ վտանգաւոր եւ կասկածելի անձ մը երբեք չէր կրնար ըլլալ այս կինը. Ի թէ ուրիշ արժանիքներ ալ չունենար, իր դէմքին համարձակ պարկեշտութիւնը մէկն էր իր հրապոյրներէն:

Ահաւասիկ կին մը որ կեանքի ընկեր մը կրնայ ըլլալ, մտածեց պաշտօնեան ու սկսաւ զանազան խորհրդածութիւններ ընել:

Արդարեւ լուսանկարը շատ գէշ էր:

— Հաղիւ թէ պիտի ճանչնայի, ըսաւ տղան քիչ մը պաշտօնականութիւն դնելով իր ձայնին մէջ. աչքերը իրարմէ շատ հեռու են ինչպէս կը տեսնէք դուք ալ. եւ յետոյ այս նկարին վրայ նշմարելի ձեր ձախ կողմի վրայ երեւցող այդ անսովոր նշանը:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

11 Février 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2110

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

Հայ կնոջ հանրային արտայայտութիւններէն մէկն է Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը:

Ան, չորս — հինգ տարիներէ ի վեր, լուռ ու անաղմուկ լծուած է աշխատանքի, մեր տարաբախտ ժողովուրդի բիւրաւոր ցաւերուն սատարելու եւ օժանդակելու համար:

Կազմուած է 1928ին: Ունի 13 մասնաճիւղ Ֆրանսայի մէջ, 600 անդամուհիներ եւ հինգ դպրոց — մանկապարտէզ: Իսի–լէ–Մուլինոյի մէջ, իր սեփական նախաձեռնութեամբ բացած է բուժարան մըն ալ, չքաւոր ընտանիքներուն ձրի խնամք տանելու համար:

Այս քանի մը տարիներուն մէջ, հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, միջոցներ է հայթայթած եւ կրցած է օգնել հայ թոքախտաւորներուն, օգափոխութեան ղրկել չքաւոր մանուկներուն եւ այցելութիւններ կազմակերպել ֆրանսական բուժարաններուն մէջ:

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը բացառիկ եւ արտակարգ աղբիւրներ չունի: Անոր պիւտճէն կազմուած է նուիրատուութիւններէ, անդամավճարներէ եւ հանդէսներէ: Ան չայցեր հայ մեծատան փշրանքներով: Անոր հասոյթի միակ աղբիւրը ժողովուրդն է եւ իր կազմակերպութեան հմայքն ու անունը:

Օտար ազգերու մէջ նմանօրինակ միութիւնները կը սնուին ու կը մեծնան պետական օժանդակութեամբ եւ պետական նպաստներով: Մեր մէջ, դժբախտաբար, չունինք այդ առաւելութիւններն ու հնարաւորութիւնները: Մեր պետութիւնը՝ ժողովուրդն ինքն է:

Ժողովուրդն է որ կ'արդարացնէ անոնց գոյութիւնը եւ կը պահէ իր ծոցին մէջ, կը գուրգուրայ ու կը քաջալերէ:

Կարմիր Խաչի գոյութեան միակ նպատակն է ըլլալ ժողովուրդին հետ եւ ժողովուրդին համար:

Դիւրին չէ հայ կինը հանրային աշխատանքի վարժեցնել: Ցամառ եւ տեւական աշխատանք է հարկաւոր, որպէս զի ան թօթափէ անցեալի ժառանգութիւնները եւ ընթանայ ներկայ պայմաններուն եւ մեր տարագիր ժողովուրդի բազմապիսի պահանջներուն հետ:

Կարմիր Խաչը այսօր լծուած է ծանր եւ պատասխանատու աշխատանքի մը:

Հայը Հայ պահելու *եւ մեր ցեղի ֆիզիքական առողջութեան գործը, անոր ծրագրի հիմնական նպատակներէն մէկը կը կազմէ:*

Հայ մայրերն են որ պիտի պահեն հայ լեզուն նոր սերունդի բերնին մէջ: Ընտանեկան յարկը՝ ինքնին դպրոցի մը պիտի վերածէն, որպէս զի մատաղ սերունդը չի հեռանայ, չի խորթանայ հայ ընտանիքէն ու հայ կեանքէն:

Հայ կնոջ, գաղթահայ անմխիթար իրականութեան մէջ, բացառիկ դեր մըն է վիճակուած, *որ պիտի ջանայ իրագործել հաւաքական կազմակերպութիւններու միջոցով:*

Մեր ժողովուրդը պաշարուած է բազմաթիւ աղէտներով: Աղէտ՝ իր հոգուն, իր ներքնաշխարհին մէջ, աղէտ՝ կեանքի դաժան պայմաններուն մէջ:

Եւ անոնք անթիւ են:

Ահա տակաւին վերջերս պատահած Պէյրութի աղէտը:

Բազմաթիւ հայ ընտանիքներ մնացած են անապաստան եւ անօգնական:

Կարմիր Խաչերը այսպիսի աղէտներու ընդառաջ երթալու համար, պէտք է աւելի զարգանան, աւելի ճիւղաւորուին, որպէս զի կարենան ի պահանջել հարկին տրամադրելի գումարներ ունենալ:

Այն սահմանափակ գումարը՝ 180,000 *ֆրանք, որ կրցած է գոյացնել մեծ ճիգերով, ապեղանի չի կրնար ծառայել նման ցաւերուն:*

Մեր պահանջներն ու կարիքները կը ծաւալին օրէ օր ժամէ ժամ, բոլոր գաղութներուն մէջ:

Անգործութիւնն ու թշուառութիւնը եղերական աւերներ կը սփռեն միւս կողմէն, եւ հայ մտահոգ բանուորը չի գիտեր ո՞ւր դիմէ, ի՞նչ դուռ ծեծէ:

Ո՛չ միայն պաշտպան պէտք է կանգնիլ հայ մարդու ֆիզիքական առողջութեան, այլ եւս պէտք չէ թոյլ տալ, որ անոր մարդկային արժանապատուութեան *գիտակցութիւնը խոցուի:*

Մեր ֆրանսահայ գաղութը, պէտք է ջանայ ամէն կերպ օժանդակել Կարմիր Խաչերուն, որպէս զի անոնք ժողովրդական օգնութեան գործը կարենան կազմակերպել լայն հիմերու վրայ:

Կարմիր Խաչը, որքան ուժեղանայ, նոյնքան պիտի կրնայ ընդարձակել իր գործունէութիւնը Ֆրանսայէն թէ դուրս եւ թէ Ֆրանսայէն ներս:

Կարմիր Խաչերու, Բարեգործական եւ հայրենակցական միութիւններու նուիրական պարտականութիւններէն մէկն է յաւել աշքերը դէպ ի արաբական անապատներն ու հարէմները, դուրս բերելու համար անկէ մեր հարազատները, որոնք մոռցած են ո՛չ միայն լեզուն, ո՛չ միայն ազգութիւնը, այլ եւ իրենց ծնողներուն եւ իրենց անունն անգամ:

Այդ ուրուականները, մի առ մի, բոլոր հնարաւոր միջոցներով, պիտի լոյս աշխարհ բերել եւ փրկել անոնց թէ՛ ազգօրէն եւ թէ մարդկօրէն:

Եւ այդ սեպուհ պարտականութիւնը կատարելու համար, Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչը պիտի հզօրացնել, այն խոր գիտակցութեամբ, որ անոր գանձն ու հարստութիւնը՝ մեր գանձն է եւ անոր կատարած գործը՝ մեր գործն ու հպարտութիւնը:

Վ. Հ.

ՅՈՅՑԵՐ ԵՒ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ցոյցերու եւ բողոքներու շարանը կ'երկարի Գերմանիոյ մէջ:

Երէկ «Երկաթէ ճակատ»ը կազմակերպած էր Պրիւնշվիկի մէջ մեծ ցոյց մը, որ վերջին վայրկեանին ոստիկանութիւնը արգիլեց: Միութեան անդամները բողոքեցին եւ չուզեցին սրբահը դատարկել:

Հիթլէրական զօրագունդերը սկսեցին յարձակում գործել:

Թանաքամաններն ու մոխրամանները կը թռչէին իրարու գլխու վրայ: Ոստիկանութիւնը ատրճանակները քաշած կը սպառնար եւ խարազանի հարուածներով բռնի սրահը կը դատարկէր: Եօթը հոգի վիրաւորուած են, որոնցմէ չորսը նազիներ:

Մէկ ուրիշ թաղի մէջ քսան համայնավարներ, երբ իրենց ժողովէն տուն կը դառնային նազիներու կողմէն յարձակման ենթարկուեցան եւ կրակ բացին համայնավարներուն վրայ: Չորս համայնավարներ, որոնցմէ մէկը կին, ծանրօրէն վիրաւորուած են: Երբ ոստիկանութիւնը հասաւ, նազիները արդէն փախուստի դիմած էին:

Պերլինի մէկ ուրիշ թաղին մէջ, գըրեթէ նոյն ժամուն, դարձեալ հրացանաձգութիւն տեղի ունեցաւ նազիներու եւ երիտասարդ ընկերվարականներու կողմէն: Ոստիկանութիւնը վըրայ հասաւ: Ոչ մէկ վիրաւոր կայ:

Շարլօթէնպուրկի մէջ ալ երկու համայնավարներ ծանր կերպով վիրաւորուած են:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՍԵՐՊԻՈՅ ՄԷՋ

Պելկրատի քաղաքական իրազեկ շրջանակներու տեղեկութեան համաձայն, նախարարական մօտալուտ տագնապ մը շատ հաւանական կը թուի:

Խորհրդարանը գոհ չէ մնացած ընտրական նոր ծրագրէն: Բազմաթիւ երեսփոխաններ կը գտնեն, որ ընտրական այդ ծրագիրը շատ բարդ է եւ մեծամասնութիւն շահած թեկնածուն անգամ պարտաւորուած պիտի ձախողի:

Ազգայնական երեսփոխանները կը պահանջեն գաղտնի քուէարկութիւն:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Իրլանտական վերջին ընտրութիւններուն առեն, ինչպէս հաղորդած էինք ժամանակին, Տէ Վալէռայի կուսակիցները մեծամասնութիւն շահած են եւ Տէ Վալէռա 82 ձայնով ընդդէմ 54ի վարչապետ է վերընտրուած:

Տէ Վալէռա յայտնեց որ իր դահլիճն արդէն կազմած է:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ուժեղ ցնցումներ պատահած են գերմանական Քարլսրուհէ քաղաքին մէջ, առաւօտեան ժամը 8ի ատեններ: Ժողովուրդը խուճապի մատնուած է:

× Սթրազպուրկի եւ Քոլմարի շրջանին մէջ եւս ուժեղ ցնցումներ զգացուած են:

× Նանսիի մէջ եւս առաւօտեան ժամը 7ի ատենները զգալի են եղած թեթեւ ցնցումներ:

«ՏԷՅԼԻ ԷՔՍՓՐԷՍ»ի տեղեկութեան համաձայն, յայտնի դաշնակահար Փատիրովսքի, Լեհաստանի չափաւոր կուսակցութեան կողմէ, յառաջիկայ հանրապետութեան նախագահական ընտրութեան թեկնածու է առաջարկուած:

ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ համաձայն, գերման անգործներու ընդհանուր թիւն է 6,014,000 առ 31 յունուար:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻՆ

Ալիքսանեան ընտանիքը 100 փրանք կը նուիրէ Փարիզի Աղքատախնամին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Վարդուհի Տէյիրմէնճեանի մահուան առթիւ:

Ստանալ ՅԱՌԱՋի վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱԽՈՒՄ

Ֆօլ Պոնքուրի արտասանած ճառը սկսաւ իր պտուղները տալ: Այն պետութիւնները, որոնք տատանման մէջ էին, ի վերջոյ յարեցան ֆրանսական ծրագրին:

Նատոլնի, գերման ներկայացուցիչը, խօսք առնելով յայտարարեց, որ Պ. Ֆօլ Պոնքուր, չի յիշեց անգամ դեկտեմբերի 11ի որոշումը, որով ճանչցուած է մեր իրաւական հաւասարութիւնը: Ապա, յայտնեց որ անգլիական ծրագիրը իրենց բաւարարութիւն կուտայ միանգամայն, անկախ քանի մը հարցերէն, որոնք քննութեան պիտի դրուին անշուշտ:

Իսկ ինչ կը վերաբերի մեր իրաւական հաւասարութեան, ատիկա դեկտ. 11ի որոշումով ընդունուած է սկզբունքային տեսակէտով եւ հոս վերստին վիճաբանութիւն չէ կարող տեղի ունենալ:

Պ. Ֆօլ Պոնքուր պատասխանելով անմիջապէս յայտնեց, թէ դեկտ. 11ի որոշումը կը վերաբերի միմիայն 5 ստորագրող պետութիւններուն եւ այն ալ միմիայն սկզբունքով ընդունուած է, մինչդեռ ապահովութեան խնդիրը կը վերաբերի բոլոր ազգերուն եւ այս խորհրդաժողովն է, ուր պէտք է զբաղուի այդ հարցի կարգադրութեամբ:

Գերման եւ իտալական յարաբերութիւնները

Ֆրանսական պաշտօնական շրջանակներու ստացած տեղեկութեան համաձայն, գերմանեւիտալական զինուորական դաշինք մըն է կնքուած:

Պերլինի շրջանակներուն մէջ այս լուրը ծանր տպաւորութիւն ձգած է:

Գերման թերթերը կը հերքեն այդ լուրը, պատճառաբանելով որ Գերմանիան երբեք չէ դադրած ըսելու, որ ինքն հակառակ է, նախքան պատերազմը այդ ձեւի բոլոր դաշինքներուն:

Հիթլէրական «Տէր Անկրիֆ» թերթը յօդուած մը հրատարակած է «Հիթլէր եւ Հունգարիա» խորագրով, որուն մէջ կ'ըսէ թէ ազգայնականներու յաղթանակը նոր դարձակէտ մը ստեղծած է դաշնագիրներու վերաքննութեան տեսակէտէն: Իտալեւգերման միացեալ պահանջները հաւանօրէն իր արդիւնքները պիտի տայ, մօտ օրերս դիւանագիտական ճակատին վրայ: Այս պայքարի ընթացքին, Հունգարիան կը կանգնի անշուշտ Իտալիոյ եւ բարեկամ Գերմանիոյ կողքին:

ԻՏԱԼԻԱՆ 32 ՕԴԱՆԱՒ ՑԱՆՁՆԵՑ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ

Լաւատեղեակ աղբիւրէ մը քաղելով *Էքօ տը Փարի* թերթը կը հաղորդէ, որ Իտալիան 32 օդանաւեր, որոնցմէ 12ը Ֆիաթ, յանձնած է Հունգարիոյ:

Օդանաւերը մեկնած են Իտալիայէն այնպիսի ճամբաներով, որ կասկած չարթնցնէ:

Օդանաւերը Աւստրիայէն անցած պահուն նանչցուած են:

ԼԻՒՆԷՎԻԼԻ ՑՈՅՑԸ

Ֆրանսայի Լիւնէվիլ քաղաքի մէջ 2000 գիւղացիներ ցոյց մը կազմակերպած են բողոքելու համար նոր տուրքերուն դէմ:

Բազմաթիւ ճառախօսներ խօսք առնելով թուած են ներկայ տագնապի բուն պատճառները եւ ըսած են, որ Եւրոպայի ներկայ տնտեսական ճգնաժամը, գերարտադրութեան հետեւանք չէ, այլ մեքենականութեան եւ վստահութեան պակասի: Ճառախօսներէն մէկը, ըսաւ, որ մեզ համար ամենաանհրաժեշտը երկրագործական քաղաքականութիւնն է եւ ոչ կուսակցական քաղաքականութիւնը, որ մեր երկիրը թշուառութեան պիտի առաջնորդէ:

⁂ Նուայեօնի մէջ (Քոմփիէնի մօտ) 800 հողագործներ եւս ցոյց մը ըրած են եւ բողոքած, որ երկրագործական արտադրութիւններու, մասնաւորապէս ցորենի գինը օրէ օր կ'իջնէ. մինչդեռ միւս արդիւնաբերութիւններու գիները նոյնը կը մնան:

19ներու Խորհուրդը

Ազգերու Դաշնակցութեան 19ներու Խորհուրդը, որ կը քննէ չինեւճափոնական վէճը, առաջարկած է ճափոնական ներկայացուցչին ճանչնալ Չինաստանի վեհապետական իրաւունքները Մանչուրիոյ վրայ:

Ճափոնի ներկայացուցիչ Մացիուքօն այդ որոշումը հաղորդած է իր կառավարութեան, որը հաւանօրէն պիտի մերժէ այդ կարգադրութիւնը:

Համպուրկի մէջ 20,000 բանուորներու ցոյցը

Հիթլէրական իշխանութեան դէմ բանուորական միացեալ ճակատը հետզհետէ կ'ուժեղանայ:

Համպուրկի մէջ 20,000 բանուորներ ցոյց մը կազմակերպեցին Հիթլէրի կառավարութեան դէմ:

80,000 ԱԼ ԼԻՒՊԷՔԻ ՄԷՋ

Ընկերվարական եւ համայնավար 80,000ի չափ բանուորութիւն մը Լիւպէքի մէջ մեծ եւ խանդավառ ցոյց մը կազմակերպեց, բողոքելով Հիթլէրի կառավարութեան տարածած բռնութիւններուն եւ սպառնութիւններուն դէմ:

Ընկերվարական բանուոր Քօհր, կոչ մը ուղղեց համայնավար եւ ընկերվարական բանուորներուն ձեռք ձեռքի տալ եւ կազմել միացեալ ճակատ կռուելու համար Հիթլէրի դէմ:

Սրահէն դուրս մնացած էին մօտ 10,000 բանուոր, տեղ չըլլալուն պատճառաւ:

ՀԱՆՈՎՐԻ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԸ

Հանովրի մէջ եւս գիւղացիները ցոյց մը կազմակերպած են, որուն մասնակցած են 23 գիւղի բնակչութիւն:

Հակառակ նազիներու եւ ոստիկանութեան արգելքներուն ցոյցը տեղի է ունեցած եւ կազմուած է պայքարող մարմին մը:

Մանանփոռձ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ԴԷՄ

Երկու անծանօթներ, որ կ'ենթադրուի թէ նազիներ են, Փրուսիոյ նախկին առեւտրական նախարար Զիւրինկի տան պատուհանին տակ ատրճանակ արձակեցին: Տան ապակիները ջարդուած եւ կարասները վնասուած են:

Քանի մը օր առաջ ալ քար նետած էին անոր տան ապակիներուն: Ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԶԱՒԱԿՆ ԱԼ ՎՏԱՆԳԻ ՏԱԿ

Ամերիկայի Ռօանոք քաղաքէն ըստացուած տեղեկութեան համաձայն, երկու աւազակներ, դարձեալ, փորձած են Լինտպէրկէն 50,000 տոլար ստանալու համար, սպառնալ թէ երկրորդ որդին ալ կը փախցնեն:

Լինտպէրկի զաւակը հազիւ վեց ամսական է:

Լինտպէրկ անմիջապէս լուր կուտայ ոստիկանութեան:

Ոստիկանութիւնը աւազակներու ցուցմունքին համաձայն կը տանի 17 հազար տոլարի չէք մը կը դնէ մատնանշուած ծառին մէջ խորշը:

Աւազակներէն մէկը կ'երթայ կը վերցնէ այդ չէքը եւ կը ներկայանայ դրամատուն գանձելու: Ոստիկանութիւնն ալ քայլ առ քայլ կը հետեւի: Երբ աւազակը դրամը գանձած դրամատունէն դուրս կ'ելլէ եւ կը միանայ իր ընկերոջ, ոստիկանութիւնը անմիջապէս երկուքն ալ կը ձերբակալէ:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՄՈԼԻՍԸՆ

Անգլիացի յայտնի օդանաւորդ Մոլիսըն 17ուկէս ժամէն կտրեց Տաքարէն Նաթալ, որ 3200 քիլոմեթրի ճամբայ մըն է:

Անուանի օդանաւորդը Անգլիան Պրազիլիոյ հետ կապելէ վերջ կը մեկնի դէպ ի Նաթալ:

Պօուրթրոն եւ Ռօսին եւս պիտի փորձեն թռչիլ այսօր Հարաւային Ատլանտեանի վրայով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԻՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՇԱՐԺԻՆ

Ֆրանսացի կանանց միութիւնը Տիկին Պրիւնշվիկի նախագահութեամբ, Սալ Վակրամի մէջ մեծ ցոյց մը պիտի կազմակերպեն յառաջիկայ չորեքշաբթի:

Կանանց այս ցոյցի բուն նպատակն է, ոչ թէ հարկերու դէմ բողոքել, այլ քաղաքացիական անհաւասարութեան դէմ:

Անոնք կ'ըսեն, մենք կը վճարենք մեր տուրքերը, բայց մենք կ'ուզենք երեսփոխան ընտրելու իրաւունք ունենալ, որպէս զի կարենանք քուէարկել:

Այդ ցոյցին պիտի մասնակցին կանանցի բոլոր դասերէն եւ բոլոր խաւերէն:

Պ. ՄԻԼՐԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Պրիւքսէլի մէջ, ֆրանսական հանրապետութեան նախկին նախագահ Միլրան, բանախօսութիւն մը ըրած է «Իտէալիստներն ու իտէալիզմը 1929էն մինչեւ 1933» նիւթի մասին եւ ըսած է հետեւեալը. — Պիտի հարցուի թէ, կ'ըսէ Պ. Միլրան, պատերազմի յաղթական պետութիւնները չէին որ ժողովրդական կամքի ընդառաջ երթալու մտահոգութեամբ ամրացուցին գերմանական միութեան գաղափարը: 1919ին Գերմանիան յամառութեամբ եւ բացառիկ ճարպիկութեամբ շահագործեց իտէալիստներու վերերեւումը, որ նպաստեց իրեն հանգրուանէ հանգրուան ազատագրուիլ Վերսայլի դաշնագրի դրած պարտադրութիւններէն:

Եւ Պ. Միլրան ցոյց տուաւ Գերմանիոյ աստիճանաբար ստացած առանձնաշնորհումները: Անգամ զինական ուժերու հաւասարութեան իրաւունքը, որ ձեռք բերաւ վերջերս: Ասոնք, ըսաւ, արեւելեան Եւրոպային վտանգ կը սպառնան: Մտահոգիչ են, նմանապէս Հինտէնպուրկի յայտարարութիւնները, որ կ'ըսէր թէ, ինչ որ գերմանական էր պէտք է գերմանական ալ մնայ:

ԺԱՅՌ ՄԸ ԿԸ ՓԼԻ

Թուրի մօտ, Մօն գիւղին մէջ, առջի առաւօտ ժայռ մը խախտելով իր տեղէն կ'իյնայ եւ կը քանդէ իր տակ գտնուած քանի մը տուները:

Սպաննուած են երկու հոգի:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԽԱՌՆԱԿ ՎԻՃԱԿԸ

Ցուցուածով մը խօսեր էինք համաշխարհային տնտեսական համաժողովի օրակարգի մասին։ Ակնարկ մըն ալ նետենք համաշխարհային տնտեսութեան այժմու վիճակին վրայ։

18րդ դարու երկրորդ կէսի ընթացքին, երբ լիպէրալիզմը իր ծաղկման մէջ էր, պետութիւնները համաշխարհային տնտեսութենէ կղզիացնելու ձգտումներ երեւան եկան։ Հակառակ այդ ձգտումներուն, սակայն, տնտեսական կեանքի զարգացման եւ շուկաներու կազմակերպման գործին մէջ եղած փոփոխութեանց հետեւանքով պետութիւններու՝ տնտեսական կեանքին հետ ունեցած կապը աւելի սերտ դարձաւ։ Միանգամայն, տնտեսական բոլոր ուժերը սկսան աճիլ ու ազգային բարեկեցութիւնը նկատելի չափերու հասաւ։

Ու եղաւ ատեն մը, երբ համաշխարհային վաճառականութիւնը ստացաւ անօրինակ ծաւալ մը։ Իսկ համաշխարհային տնտեսութիւնը պարզեց միակազմ, ամբողջական երեւոյթ մը։

Եւ սակայն, ազգային տնտեսութիւններու մրցակցութիւնը խանգարեց գոյացած այդ ներդաշնակութիւնը, ու պատճառներէն մին դարձաւ ընդհ. պատերազմին, որ միմիայն համաշխարհային կրնար ըլլալ։ Մինչեւ պատերազմ, արտադրութիւնը կը գերազանցէր սպառումը, եւ ամէն մէկ ազգային տնտեսութիւն ստիպուած էր ընդլայնել իր շուկան, ինչ որ բոլորը մղած էր բուռն պայքարի մը։ Տնտեսագիտութեան մեծ տեսաբաններ կ'ըսեն թէ պատերազմը տնտեսական անհրաժեշտութիւն մը չէր, այլ՝ հոգեբանական վիճակի մը պարտադրութիւնը։

Պատերազմի ընթացքին, ինքնատիրական կամ փակ տնտեսութեան (autarchie) ձգտումները հարկադրաբար պարտադրուեցան։ Պատերազմը վերջ տուաւ ազատ նախաձեռնութեան արգասիքը եղող հոյակապ զարգացման։ Ու ոչ ոք կը կարծէ թէ երբեք կրնան վերադառնալ հոն, ուր որ էին թնդանօթի առաջին հարուածի ատեն։ Պատերազմը պատճառ դարձաւ որ վերադնահատման ենթարկուին շատ մը արժէքներ, որոնք երկու տեսակ են, —յօրինուածական եւ դիպուածական։ Յօրինուածական եւ դիպուածական փոփոխութիւններու տարբերութեանց սահմանագծումը էական պայման է՝ այժմու տնտեսական կացութեան եւ անկէ դուրս գալու նախատեսութեան։

Արտադրութեան կազմակերպումին մէջ յօրինուածական փոփոխութիւնները, մեքենական փոփոխութիւնները — որոնց խթանն էր եղած նուազագոյն ճիգով առաւելագոյն հարստութեան սկզբունքը — ինչպէս նաեւ բանականացումի (rationalisation) յառաջ բերած յեղաշրջումը պարտադրեցին փոփոխութիւններ եւ զետեղումի կամ հրապարակի (շուկայ) յարաբերութեանց մէջ։ Քարթէլներն ու թրըսթները դերեզմանեցին դասական լիպէրալիզմը։ Ազատ նախաձեռնութեան կողմնակիցները կը խօսին իրենց դրութեան (système) ճկունութենէն ու յարմարողականութենէն, եւ կը ժխտեն ծրագրային արտադրութեան կարելիութիւնը։ Արտադրութեան որ տեսականօրէն իբր չափանիշ ունի ծայրայեղ կերպով առանձնականացած սպառումը։ Ծրագրային տնտեսութեան կողմնակիցները, սակայն, իրենց կարգին, ցոյց կուտան քաոսը որ գոյութիւն ունի արտադրութեան եւ սպառումին միջեւ։ Ոչ միայն միջպետական, այլեւ՝ միջերկրամասային տնտեսական յարաբերութիւնները փոխուեցան։ Այս ազդակը մէկն էր անոնցմէ որոնք մեծ փոփոխութիւններ առաջացուցին առեւտրական հրապարակներու վրայ. այդ փոփոխութիւններուն իբրեւ հետեւանք գիները մեծ չափերով ինկան։ Նախ ինկան երկրագործական արտադրութեանց գիները, իսկ անկէ յետոյ (մաշուցումի եւ գնումի յաւիտենական օրէնքի ուժով) ընդհանուր գիները անկում կրեցին։

Շատ մը տնտեսական տեսաբաններ, շփոթած այս դիպուածական երեւոյթէն, ուզեցին անոր մէջ տեսնել յօրինուածական վիճակ մը։ Եւ, բնականաբար, ջանացին հիմնական փոփոխութիւններով դուրս ելլել այդ կացութենէն։ Մենք կը խորհինք թէ հոս է հիմնական սխալը։ Խափանումը արդիւնք է կարգ մը պատճառներու որոնց մեծ մասը պիտի կարենան սրբագրուիլ այժմու տնտեսական դրութեան սահմաններուն մէջ։

Իբրեւ հետեւանք բոլոր ձեւի միակողմանի օրէն տրուած «փրկութեան» միջոցներուն, վերջին տարուան ընթացքին համաշխարհային տնտեսութիւնը ենթակայ եղաւ անօրինակ նեղութեան։ Ոմանք պիտի ըսեն, — նոր դրութեան «մանկական հիւանդութիւնն է»։ Վտանգաւոր կարծիք։ Եթէ այս հիւանդութիւն — փորձը շարունակուի, համաշխարհային տնտեսութիւնը կարող է մատնել այնպիսի դժուարութեան, զոր ոչ ոք կրնայ վերցնել։ Տարօրինակ է այն կէտը, որ դժնդակ պարագաներուն փոխանակ հանդարտութեան, մարդիկ ամենավտանգաւոր փորձարկութեանց կը դիմեն։ Մասնաւորապէս երկրագործական երկիրներու մասին փրոֆ. Ռեթէրի կարծիքը շատ ճիշդ է։ Ան կ'ըսէ թէ այն երկիրները, որոնք ներքին գնողական տկար կարողութիւն մը ունին, պէտք է որ ընդլայնեն իրենց շուկաները՝ կարենալ հասնելու համար միւս երկիրներու յառաջացած վիճակին։ Մոլորանք է, կ'ըսէ ան, ենթադրելը թէ՝ ինքնատիրական տնտեսութեան սահմաններուն մէջ հնարաւոր է ընկերային արտադրութիւնը։ Հակառակ շատ մը տնտեսագէտներու հեղինակաւոր կարծիքներուն, ինչպէս, օրինակ, Զոմպարտի, Քէնէյի, Վանկէմանի, Սալինի եւ ուրիշներու, որոնց մեծ մասը կողմնակից են ինքնատիրական կամ ծրագրային տնտեսութեան, մենք եւս, հիմ ունենալով տնտեսական մեծ փորձառութիւնները, պիտի ըսենք թէ՝ այսօր ամենայարմար ժամանակն է փորձարկութեան։ Այս կարծիքը յայտնած են միջազգային առեւտրական սենեակի նախագահը Աբրահամ Ֆրօվայն ու շատ մը ուրիշ տնտեսական ճիւղերու վարիչներ։ Աչքի առջեւ ունենալով «ծրագրային տնտեսութեան» և «մենատիրութեան» առաջին աննպաստ արդիւնքները, կարելի է համարձակօրէն ըսել որ ինքնատիրութիւնը կամ փակ տնտեսութիւնը ի վիճակի չէ բարձրացնելու ազգային բարեկեցութիւնը (այդ է իր ցանկութիւնը) մանաւանդ երկրագործական երկիրներու մէջ։

Անձնական նախաձեռնութիւնը ինչքան ալ սահմանափակուած ըլլայ, այսուհանդերձ, միւս անյաջող դրութեանց բաղդատմամբ, մեծագոյն ազդակն է տնտեսական յառաջդիմութեան եւ, ընդհանրապէս խօսելով, մշակութային կեանքին։ Ամենապատուաւոր պարագային իսկ, ինքնատիրութիւնը դիպուածական ժամանակաւոր միջոց մըն է, եւ չէ կարող իտէալ մը ըլլալ։

Ժամանակակից տնտեսական քաղաքականութեան նպատակն է՝ միջպետական յարաբերութեանց ուղղաւորումը՝ միջպետական խոշորագոյն սկզբունքի հիման վրայ, այն է՝ կիրարկումը աշխատանքի բաժանումի սկզբունքին՝ ազգային ու համաշխարհային տնտեսութեանց մէջ։

Համաշխարհային տնտեսութեան գործնական պահպանումը հնարաւոր է միայն երկկողմանի տնտեսական-վաճառականական դաշնագրերով, որոնք կրնան ընդլայնիլ։

Ամէն մէկ երկիր պէտք է ձգտի օգտուիլ ներկայի փակ կամ ինքնատիրական տնտեսութեան անցողակի շրջանէն՝ ի նպաստ իր ազգային տնտեսութեան, որպէսզի իրականացնէ աշխատանքի ներքին մեծագոյն բաշխումը եւ, երբ յարմար պահը գայ, ամրօրէն գրաւէ իր տեղը՝ համաշխարհային տնտեսութեան մէջ։

ՍՈՒՐԷՆ

Յ. Գ. — Այս յօդուածի մէջ յաճախ յիշեցինք «ազգային տնտեսութիւն» բացատրութիւնը։ Աւելորդ չըլլար, կը խորհինք, երրորդ յօդուածով մը խօսիլ այդ նիւթի մասին։

ՆՈՅՆ

ԱՆՕԳՈՒՏ ԵՒ ԱՒԵԼՈՐԴ ՓՈՐՁ

Ատենէ մը ի վեր հայ քաղաքական մտաւոր մարզարանին մէջ կը կրկնուին քաղաքական «նոր» եւ «աւելի ողջմիտ ուղղութեամբ» թելադրանքներ, հայկական դատին կապուած հարցերու մասին։

Մասնաւորաբար Թուրքիոյ մասին «հաշտարար եւ բարեկամական» վերաբերում եւ ուղղութիւն որդեգրելու անմերժելի պահանջին մէջ, իրար գերազանցելու ճիգի են բռնուած քանի մը օրկաններ, որոնք անդադար կը ճգնին արդարացնել իրենց ընթացքը, միաժամանակ դատապարտելով հակառակ մտածողներն ու կազմակերպութիւնները։

Նոր չեն մեր մէջ այս կարգի «նորութիւնները» քաղաքական ուղղութիւններու մասին, մասնաւորաբար Թուրքիոյ շուրջ։ Մէկ կողմ թողլով Հայաստանի արդի ղեկավարութեան «խիստ բարեկամական» վերաբերումը եւ ուղղութիւնը իբրեւ բնական արտայայտութիւն Մոսկուայի քաղաքական ընթացիկ պահանջին, հայ գաղթաշխարհի մէջ ալ, կան ոչ միայն անհատներ, այլ եւ խմբակցութիւններ, որոնք յաճախ առիթ չեն փախցներ՝ խառնուելու համար... կարաւանին։

Թուրքիոյ ի նպաստ մեր մէջ յառաջ եկած տրամադրութիւնները արդեօ՞ք կը նպաստեն Հայ – Թրքական կնճիռի լուծման, նուազագոյն շահը ապահովելով հայութեան։

Այսպէս պէտք է դնել հարցը։

Երբ մենք խնդրին քննութեանը կը մօտենանք այս անկիւնէն, կ'ենթադրեմ թէ այլ եւս հարկ չի մնար մտնել ակադեմական վէճերու մէջ, դիմորոշելու համար Թուրքիան իբրեւ այն քաղաքական ուժը, որմէ հայութիւնը հին ու նոր պահանջներու դատ մը ունի։

Եւ կը տեսնուի, որ յատակ չէ Թուրքիոյ զանազան շրջանի կառավարութիւններուն դիրքը։ Ոչ երէկ, ոչ այսօր։

Բոլոր պատմական պրպտումներն ու քննութիւնները, օտար եւ հայ մտածողներու կողմէ, տարբեր բան չեն յայտներ այս մասին։

Նոյն իսկ վերջին տասնամեակի ընթացքին Թուրքիոյ մէջ կատարուած չափազանց ուշագրաւ եւ լուրջ ձեռնարկներու եւ յեղաշրջումներու քննութիւններէն յայտնի կ'ըլլայ թէ հայկական հարցին մասին ոչ մէկ բան փոխուած է Թուրքիոյ մէջ, անշուշտ ի նպաստ հայութեան։ Նոյնը կը մտածեն Սուլթանները, Իթթիհատականները, քէմալականները։

Ասկէ կ'եզրակացնենք թէ հայ – թրքական կնճիռի գնահատութեան ատեն աւելորդ է եւ բոլորովին անօգուտ ամէն մտածող Հայու համար, թրքական ներքին փոփոխութիւններու եւ կամ յեղաշրջումներու վրայ հիւսել համաձայնութեան յոյս մը։

Արտաքին ինչ տարազ կ'ուզէք հագցուցէք, քաղաքակրթական ինչ շնորհք կ'ուզէք տուէք, քաղաքական ինչ տաղանդ ու առաքինութիւն կ'ուզէք վերագրեցէք, այդ բոլորէն յետոյ եւ այդ բոլորէն անկախ կայ ու կը մնայ հետեւեալ պարզ եւ մերկ իրողութիւնը։

Այն ատեն երբ հայութիւնը կը գտնուէր իր սեփական երկրին մէջ, Թուրքը գոյութիւն չունէր եւ չկար իր այսօրուան հողամասին վրայ, ոչ միայն իբրեւ ազգ եւ պետութիւն, այլ եւ իբրեւ չնչին փոքրամասնութիւն։

Այլ անոնք եկան իբրեւ հարստահարիչ ու բռնաբարող տէրը մեր իսկ սեփական հօրենական նուիրական տունը։

Դարերու ընթացքին այս ուժը, որ տակաւ առ տակաւ պետութեան կերպարանք կը ստանար, եւ շնորհիւ քաղաքական նպաստաւոր դարձուածքներուն՝ յաջողեցաւ իր իշխանութիւնը օրինականացնել մեր գլխին, մեր երկրին վրայ, դարձաւ իշխող տարրը, դարձաւ պետական ցեղ, իսկ մենք հպատակ, իրաւազուրկ եւ հալածական։

Պատմական այս փաստը, առանց աւելորդ եւ բարդ մեկնութիւններու կրնար երկու թելադրանք ընել հայութեան, իբրեւ լուծման եղանակ այդ նոր կացութեան։

Նախ, համակերպիլ ուժի եւ բռնութեան, հրաժարելով անհատական եւ հաւաքական ամէն իրաւունքներէ։

Երկրորդ, պայքարիլ եւ կռուիլ ժամանակի թելադրած զէնքերովն ու միջոցներովը նոյն ուժին դէմ, յանուն ազգութեան եւ հայրենիքի ազատագրութեան։

Պարզ ձեւով բանաձեւուած այս երկու միջոցները ո՛չ ոք կրնայ նկատել անձնական։

Մեր բոլոր քաղաքական խելօքիկ նոր առաքեալները որոնք Թուրքիոյ գովքը կը հիւսեն, չեն կրնար ուրանալ այն ճշմարտութիւնը թէ հայութիւնը թրքական լուծին տակ չհրաժարեցաւ իր ազգութեան եւ հայրենիքի գաղափարէն, թրքական փառքի օրերէն մինչեւ այսօր։

Հայը տեղի տալով հանդերձ անսահման ուժին, ո՛չ մէկ ատեն Թուրքը համարեց տէրը հայ հայրենիքին։ Ո՛չ մէկ ատեն, հակառակ ջուլումի եւ արիւնի երկարապատում շրջաններուն, Հայը խորհեցաւ թէ կրնայ ապրիլ Թուրքին հետ, ընդհակառակն աւելի ամուր փարեցաւ իր ազգային մշակոյթին, իր կրօնքին։ Հայութեան դարերու կեանքը թրքական իշխանութեան տակ իր սեփական լեզուով, կրօնքով եւ մշակոյթով, որ ուժն էր եւ միակ զէնքը, որ կրնար օգտագործել Թուրքին դէմ։

Հետեւաբար եթէ Հայը Հայ մնաց Հայաստանի մէջ թրքական տիրապետութեան շրջանին, ասիկա կը նշանակէ թէ ան պայքարած է եկուոր ուժին դէմ, եւ չէ հաշտուած անոր գոյութեան հետ։

Այս պարագային բոլորովին ալ կարեւոր չէ թէ որքան նպատակայարմար է եղեր հայութեան դիմադրութիւնը, թէ ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէր իր դիմադրութեան միջոցները, էականը այն է, որ այսպէս կամ այնպէս Հայը ճգներ է մնալ Հայ իր հայրենիքին մէջ, ի գին ծանր զոհողութիւններու։

Այսպէս էր Հայը եւ այս էր իր գնահատութիւնը թրքական տիրապետութեան մասին մինչեւ վաթսունական թուականները, երբ դեռ իր պայքարին մէջ շատ աղօտ էր համազգային ընդհանուր պայքարի ծրագիրը։

Վաթսունական թուականներուն յաջորդող շրջաններուն, յեղափոխական պայքարներու հոյակապ դրուագները, եւ դեռ աւելի յետոյ յեղափոխական ու քաղաքական կուսակցութիւններու բոլոր ցոյցերն ու աշխատանքները, եկան այլ եւս իբրեւ բնական հետեւանք եւ լաւագոյն միջոց շարունակելու պայքարը, հին ու կրաւորական պայքարը, միշտ ի խնդիր հայութեան ազատագրութեան թրքական լուծէն։

Թուրքը բնականաբար անտարբեր չմնաց Հայոց այս կեցուածքին դէմ։ Փորձեց այս անգամ ալ փճացնել հայ բնիկ ժողովուրդը, ինչպէս երէկ անոր ձեռքէն խլած էր հողերը։

Այսպէս կը մտածէր Թուրքը երէկ Սուլթաններու օրով, այսպէս էր երիտասարդ Թուրքերու օրով, այսպէս է նաեւ այսօր «արդիական» Քէմալի օրով։

Այս երկու իրողութիւնները նկատի առնելով, կը տեսնենք թէ Հայ – Թրքական կնճիռը լուծելու համար չկայ ուրիշ որ եւ է հիմնական եւ արմատական միջոց, որքան ատեն այդ կնճիռը կը ծագի երկու ազգերու այս այլամերժ պահանջէն։ Ուրիշ խօսքով որքան ատեն, որ Հայը կ'ուզէ մնալ Հայ իր սեփական երկրին մէջ, իսկ Թուրքը կը մերժէ ճանչնալ այդ պահանջը, խօսք չի կրնար ըլլալ համաձայնութեան մասին։

Անցեալին ահաւոր դէպքերը, հայ – թրքական պայքարի բոլոր դարհուրանքները, աւերները, չեն կրցեր փոխել հայկական դատը այդ ճամբուն վրայ։

Եթէ մարդիկ կան գաղթաշխարհին մէջ, որ կը կարծեն փոխուած տեսնել Թուրքը իր այս հին երազէն՝ մատնանշելով Հայաստանի գոյութեան փաստը, թող ներուի մեզի եթէ կասկածինք իրենց իրատեսութեան վրայ։ Պէտք չէ մոռնալ, որ Հայաստանի գոյութիւնովը չենք կրնար ուրանալ եւ անտեսել գաղթաշխարհը, իր արեւմտահայ մօտ 800 հազար թափառական եւ հողազուրկ զանգուածին իրաւունքները։

Անոնք որ նոր առաքեալի մը հովերով կը փորձեն քաղաքական իմաստութիւն ծախել եւ անոնք որ Թուրքը «շոյելու» քաղաքականութեան բարիքներէն կը ճառեն դէշ տեսակի շարլաթաններ են, զորս պիտի արհամարհէ հայ ժողովուրդը, ցորչափ ինք կը մնայ թափառական ու տեւականօրէն պարտապահանջ Թուրքէն։

Որովհետեւ, պարզ է հայ ժողովուրդին համար, — առանց այս հիմնական հարցին վերջնական եւ բանաւոր լուծման, ի զո՛ւր են, անօգուտ եւ վնասակար ինքնուրացման գնով Թուրքին հաճելի դառնալու, Թուրքին ձեռքերը լզելու բոլոր փորձերը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԻՆ ԱՆԿԻՒՆԸ

ԾԱՄԵԼ ՍՈՐՎԵՑԷՔ

Մեր խօսքը ժողովրդական ծանօթ բացատրութեան իմաստը չունի։ Արդարեւ, հայ ժողովուրդը, «ծամել» ըսելով կը հասկնայ ձրի եւ անուշ բան մը կորզել։ Ոչ, մեր խօսքը բառական իմաստին մասին է, — ծամել գիտնալ, իրապէս ծամել։

Մեծ կարեւորութիւն ունի ծամել գիտնալը։ Մարդոց առողջութիւնը կապուած է յաճախ ծամելու գիտութեան հետ։ Ատոր համար է, որ քանի քաղաքակրթուած են մարդիկ, այնքան նրբացած է ծամելու պահանջը։ Երեւակայեցէք թէ ինչպէս կը ծամէին կենդանիները։

Առաջ մարդիկ ալ վայրի վիճակի մէջ կ'ապրէին, եւ սննդառութեան համար կզակի աւելի շատ ուժ կը վատնէին, քան հիմա քաղաքակրթուած, երբ գրեթէ ճիգ չեն դներ կերած ատեն, շնորհիւ փափկացած սնունդներուն։ Ահա թէ ինչու ունին աւելի վատ ուժ կզակներ։

Միակ սնունդները չեն, որ պատճառ եղած են կզակներու տկարացման, այլ կան ուրիշ պատճառներ ալ, որոնք կրցած են նաեւ տկարացնել ծամելու գործողութիւնը (mastication)։ Այդ պատճառներն են ճաշելու ընթացքին իրարու ետեւէ տաք եւ պաղ առնուած կերակուրները կամ ըմպելիները, ատամնափուտը (carie), շարաւալինդը (pyorrhée), լնդատապը (gingivite), որոնք առաւելապէս կ'ազդեն ծամելու կամ ծաքելու գործողութեան վրայ։ Կան նաեւ սնունդի տեսակները, ինչպէս մսեղէնի մը համար վատնուած ուժը նուազ պիտի ըլլայ ընդեղէնի մը համար վատնուած ուժէն եւ աւելի քիչ՝ հասուն պտուղի մը կամ խմորեղէններու համար։

Ծամելու գործողութեան ուժը անշուշտ կախում ունի նաեւ բերնին կարգ մը գործարանական տարրերուն առողջութենէն, ինչպէս գեղձային հիւսուածքի (tissus glandulaires), լորձնագեղձերու, նշագեղձերու անվթար վիճակէն։

Ճաշի ընթացքին, կզակի մը վատնած միջին ուժը 25 քիլոկրամ է։

Ծամելու ազդեցութիւնը աւելի լաւ կը դիտուի այն անհատներուն քով, որոնք վարժուած են ճաշելու ընթացքին ըմպելի գործածել։ Ըմպելիի գործածութիւնը պատճառ դարձած է որ լորձնահիւթի արտադրութիւնը չհասնի ծամելու ուժին նպաստելու։ Այսպիսիները ի վերջոյ կը ստիպուին ինչ

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Այսպիսով ա՛լ կը հարթուի հայ ժողովրդեան երգի ճամբան։ Ընդարձակ տարածութեան մը մէջէն ա՛լ կը սրբուի մառախուղը։ Եւ անհատական քնարը՝ հաւաքականութիւն մըն էր որ կը գրկէր եւ կը թնդացնէր իր անըմման «լէ – լէ»ներով հայրենի դաշտերն ու ձորերը։

Որքան լայն բացուած էին ժողովրդի հոգեկան տարերքի ակերը, նոյնքան գրական եւ երաժշտական աշխարհին մէջ կը տիրէր տակաւին հին օրերու տարամերժ միայնութիւնը։

Երգարաններու մէջ ժողովրդական երգը առաջին անգամ տեղ է գտած 1882ին Եղնիկ քհնյ. Երզնկեանի հրատարակած երգարանին մէջ եւ այն ալ միայն մէկ հատ «Ջան գիւլիւմ»ի քառեակներէն։ Կարա – Մուրզա, Եկմալեան կը մնան անհաշտ։

Ժողովրդական երգերու իրական պաշտամունքը կը սկսի 1893ին Կոմիտաս վարդապետով։

1896ին, Արշակ Բրուտեան կը հրատարակէ «Ռամկական մրմունջներ»ը։ 1897ին Խորայէլ Սարկաւագը, հայկական նօթերով, քանի մը ժողովրդական երգեր կը ձայնագրէ եւ կը հրատարակէ։ Ս. Դեմուրեան, Շուշի եւ Գորիս, ժողովրդական երգերով համերգներ կը կազմակերպէ։ Սպ. Մելիքեան կը հրատարակէ երգեցողութեան դասագրքեր։ Ազատ Մանուկեան, Ռ. Մելիքեան 1913ին կը հրատարակեն «Երաժշտական Այրենաբան»ը։ Ս. Մելիքեան եւ Տէր – Ղեւոնդեան Շիրակի դաշտերէն ժողովրդական երգեր կը հաւաքեն եւ լոյս կ'ընծայեն (*)։

Սակայն Կոմիտասը կը սաւառնի բոլորին վրայ եւ ժողովրդական երգերը մշակած ու ձայնագրած, կը վերադարձնէ իրեն՝ ժողովուրդին։

Այսօր գաղութներու եւ Հայաստանի մէջ Կոմիտասի երգերն են որ բերնէ բերան շրջան կ'ընեն։

Մանաւանդ արտասահմանի, հայրենի բնաշխարհէն կտրուած ժողովուրդը այլ եւս նոր երգեր չարտադրեր։ Փոխուած են անոր քաղաքական եւ տնտեսական պայմանները։ Փոխուած է հայ մարդու ներքնաշխարհը։ Այսօր հայ վշտակոծ սիրտը, երգ չունի իր նոր պայմաններէն բխած։ Հայ մարդու հոգին, փշրուած սրինգ մըն է, որ միայն կը վերապրի, բայց չի ստեղծագործեր։ Եւ հայ երգը, խորթ բոյսի նման, օրէ օր կը դեղնի, կը հալի ու կը մեռնի։

Սակայն ժողովրդական երգը անցեալին մէջ ալ ցոլացուցեր է մեր քաղաքական եւ տնտեսական ապրումները։

Վերածնութեան շրջանին, ժողովրդական երգի անժողովրդական վիճակին մէջ, երբ գրական ու երաժշտական աշխարհը տակաւին լիովին չէր անդրադարձած անոր արժէքներուն, հայրենասիրական երգերը եկած եւ տեղ գտած էին անոր ընդարձակ հարթավայրին վրայ։ Երբ գունաւորեցան հայրենասիրական երգերը, յեղափոխական – մարտական երգերը սկսան տեղ գրաւել։ Եւ այս ստացումը, միանգամայն բնական էր, որովհետեւ հայ մարդու քաղաքական ապրումները չէին կրնար բաժնուիլ իր հոգեկան ապրումներէն — երգերէն։

Հայրենասիրական, յեղափոխական եւ գինուորական երգերը միմիայն ժամանակաւոր տիրապետութիւն մը ունեցան ժողովրդական երգին վրայ եւ կազմեցին անոր մակերեսին վրայ խաւ մը, որ դիւրաբեկ էր եւ պայմանական։

Ժողովրդական երգի դաշտին վրայէն եկան ու անցան աշուղական, հայրենասիրական եւ յեղափոխական երգերը։ Տիրապետութիւնը միշտ մնաց անոր, որովհետեւ յորդառատ էր ակնաղբիւրը։

Ի՞նչ յատկանիշներ ունին ժողովրդական երգերը։

Պիտի ըսենք բազմաթիւ։ Բայց էական յատկանիշները կազմեցին գաւառաբարբառը, կրկնութիւնները, փոփոխակներով շրջանառութիւնը, աշխարհագրական եւ տեղական կենցաղային պայմաններու պատշաճեցումը։

Ժողովրդական երգին ետեւ անյայտ բազմութիւն մըն է որ կը շարժուի, հաւաքականութիւն մը, գիւղ մը, քաղաք մը, գաւառ մը։ Գեղջուկն ու գեղջկուհին, մամիկն ու պապը, հարսն ու աղջիկը կ'երգեն եւ անոնց երգին տակ հազարաւորներ կը շարժուին, իրենք ներկայացուցիչներ կը մնան։

Ժողովրդական երգը աղքատ է մտքով ու լեզուով, բայց պարզ է, հարազատ է. եւ պատկերներն ու երեւակայութիւնը բնորոշ ու ինքնայատուկ։ Անոր սիրերգները քնքոյշ ու զգայուն են եւ մարդկային համակ էութիւնը կը փշաքաղեն իրենց անկեղծութեամբ.

Ջուխտ ծծերս քե անեմ բարձ,
Տապլուկ երեսդ դիր վըրէն,
Իրիշկէ վէր էս բաղչին
Վարդ քաղէ իմ թշերէն։

Թող ծովն էնտեղ ծփծփայ,
Տնղողներ դէզ – դէզ վէրէն,
Դու դիր ականջ վէր սրտիս
Ծով մ'էլ ծփայ իմ ներսէն,
Էն ծովու ջուրն է քո սէր,
Ա՛խ, քո սէ՛ր, մէնակ քո սէ՛ր․․․։

Ժողովրդական երգը առ հասարակ տաղաչափական օրէնքներու, սահմաններու մէջ դժուար է դնել, որովհետեւ չունի նիւթի ամբողջութիւն։ Անոր ամէն մէկ տունը առանձին մտքեր կ'արտայայտէ եւ կը կցուի նոյնաձեւ երգի քառեակներուն։ Այդպէս են Ջան գիւլիւմները, հաբրբանները, մանիները։ Եւ շատ անգամ նիւթը կը զոհուի յանգերուն եւ յանգերն ալ նիւթին։ Եւ այս հանգամանքը երկուքի եւ ստեղծագործութեան ամբողջական պատկեր մը չի տար մեզի։

Ակնայ Անտունիները, որ այնքան խոր են և հմայիչ՝ և այնքան զգայուն ու դիւթիչ, առանձին – առանձին արժէքներ են։ Միտքը ձգձգուած է, բայց զգացումը կը հոսի իւրաքանչիւր տողէն, բացուած երակներու պէս։

Սէրը, որ խարոյկն է եղեր այդ երգերուն եւ ղարիպութիւնը անոր [illegible]ջումը, ժողովրդական երգերուն հակայ մթերք մըն է ստեղծած։

Օրօրոցի, հարսանեկան, մահուան եւ պարի երգերը համեմատաբար նուազ տեղ բռնած են։ Բայց մելամաղձոտ ու սարսուռ հառաչանք մը կայ ժողովրդական միւս բոլոր երգերուն մէջ։

Ցանկերգները, որ կը կցուին մերթ ընդ մերթ ժողովրդական երգերուն աշուղականին նմանութեամբ, անկախ են եւ կարծես միտքն ու նիւթը բոլորացնելու ճիգեր կը մատնեն։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(4)

(*) Գ. Լեւոնեան. — «Գիտութեան եւ Արուեստի Ինստիտուտ», № 4, Երեւան, 1930։

պէս պատառը կակուղցնելու, նոյնպէս կուլ տալու համար ումպ մը ջուր խըմել:

Կը կարծուի որ չափահաս մէկու մը քով լորձնահիւթի եւ բերնահոյլի 24 ժամուան մէջ հոսումը մէկ լիդր է, իսկ ստամոքս ղրկուած հեղուկին քանակը 24 ժամուան մէջ 1—7 լիդր է: Այս լորձնահոսումը, որ շատ բնական երեւոյթ է ճաշերու ընթացքին, կը ծառայէ ատամները թաց եւ լպրծուն պահելու: Խմելու պահերն ալ կարեւոր հարց մըն է այստեղ: Օրինակի համար գաւաթ մը ջուրը, ստամոքսը պարապ եղած միջոցին երբ խմուի, անմիջապէս կ'անցնի ստամոքսէն եւ կը թափի նախաղիին մէջ: Ճաշէն առաջ առնուած ջուրը բերնին համար վարժութիւն կը դառնայ:

Որով երկու պարագային ալ ճաշէն առաջ կամ ստամոքսը պարապ եղած միջոցին ջուր խմելը ունի իր անպատեհութիւնները: Մեղի կը մնայ միակ միջոց մը, որպէս զի ատամները, լաւ պայմաններու տակ եւ առանց արտաքին ըմպելիներու օգնութեան, ըստամոքս երթան, պայման է լաւ եւ հանդարտ ծամել: Վարժութիւն ընել գոհանալու համար լորձունքով, որ լիուլի բաւական է եւ կրնայ պատառները թաց եւ լպրծուն պահել. իսկ ըմպելին միայն եւ միայն խմել ճաշէն ժամ մը վերջ, եւ երբեք տաք ճաշէն անմիջապէս յետոյ:

Ըմպելիի գործածութիւնը ծամելու ընթացքին երբ ըլլայ, կը տկարացնէ լորձնադեղձերու ազդեցութիւնը սընունդին վրայ, ինչպէս նաեւ յառաջ կը բերէ ստամոքսային խիթ, մանաւանդ չափազանցութեան պարագային: Պէտք չէ կարծել, որ կը բաւէ բան մը ստամոքս ղրկել, քիչ մըն ալ վրան ջուր, փորը լեցուն պահելու եւ կուշտ մնալու երազով, որովհետեւ կամքէ անկախ ուշ կամ կանուխ յառաջ կուգան լուրջ անպատեհութիւններ, աննդադրկութիւն եւ տկարութիւն:

Ուրեմն պզտիկ տղոց փոքր տարիքէն իսկ սորվեցնելու է ծամելու վարժութիւնը, կամաց կամաց եւ արգիլելով ճաշերու ընթացքին ըմպելիի գործածութիւնը: Ճաշէն վերջ, երբ այլեւս կերածը մարսուած է, կարելի է տալ քիչ մը ջուր կամ զովացուցիչ օշարակներ:

Մանուկ հասակէն իսկ վարժուած անհատ մը երբ այսպէս կը մեծնայ, երջանիկ պիտի ըլլայ, բերանի եւ ստամոքսի նուազ հիւանդութիւն կ'ունենայ:

Ուրեմն, մտածեցէք ծամել սորվելու եւ ծամել սորվեցնելու մասին:

Ս. ՈՍԿԵԱՆ
(Ատամնաբոյժ)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱՒՍՏՐԻԱՑԻՆԵՐԸ ՓԱՐԶԻ ՄԷՋ

—.—

Ֆրանսական ֆութպոլին համար այս երկու կիրակիները կարեւոր դէպքեր կ'արձանագրեն: Անցեալ կիրակի օր «Ֆրանսայի բաժակ»ին վերջնիթեր մրցումներուն սկիզբն էր, մրցումներ՝ որոնցմէ վերջ ութ խումբեր մնացած են, որոնք իրարու դէմ մրցելով փետրուար 26ին պիտի տան չորս յաղթականներ, որոնք նոյնպէս երկու առ երկու իրարու դէմ մրցելով պիտի որոշեն այն երկու խումբերը, որոնց միջեւ տեղի պիտի ունենայ ֆինալ մրցումը յառաջիկայ մայիս 7ին, Հանրապետութեան նախագահին ներկայութեամբ: Անցեալ կիրակի օրուան մրցումներուն մէջ հարաւային Ֆրանսայի խումբերն են որ գերակշռութիւն ունեցան, որովհետեւ ութ խումբերէն հինգը այդ լիկին կը պատկանին.— Քան, Սէթ, Նիս, Անթիպ, Մոնփելիէ: «Քուփ տը Ֆրանս»ը արդէն մասնաւոր համակրանք մը ցոյց տուած է ցարդ Միջերկրականի ափերուն համար: Միջտական արե՞ւն է, որ պէտք եղած եռանդը եւ հաւատքը կը ներշնչէ խաղացողներուն՝ յաղթելու համար: Ռուպէի երկու խումբերը, Ռասինկ — ութ խումբերէն միակ ամաթէօր կողմը — եւ Էքսէլսիոր կը ներկայացնեն Հիւսիսային Ֆրանսան եւ Պուրկոնեի Սոշօ խումբը կ'ամբողջացնէ ութնոց խմբակը: Փարիզի վերջին յոյսերը ի դերեւ ելան անցեալ կիրակի օր Ռասինկի, Գլիւպի եւ Ռէտ Սթարի պարտութիւններով:

Բայց այժմ մայրաքաղաքին ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացած է այն մրցման վրայ, որ վաղը, կիրակի, 12 փետրուար, Փորթ տը Սէն Քլուի մարզարանին մէջ իրարու դէմ պիտի հանէ Ֆրանսայի եւ Աւստրիոյ ֆութպոլի ազգային խումբերը: Այս էջերուն մէջ անցեալ դեկտեմբերին երկարօրէն խօսեցանք Աւստրիացոց մասին եւ աւելորդ է ըսել թէ անոնց գալուստը ֆութպոլի սիրահարներուն համար գեղեցիկ առիթ մըն է բարձր խաղարկութիւն մը տեսնելու համար:

Ֆրանսա՝ որ յառաջիկայ մարտ 19ին Պերլինի մէջ չափազանց կարեւոր մրցման մը մէջ պիտի ջանայ Գերմանիոյ դէմ վերանորոգել 1931ին, Փարիզ իր տարած յաղթանակը, — կը թուի այս տարի ըմբռնած ըլլալ ազգային խումբը նախապատրաստական փորձերու ենթարկելու անհրաժեշտութեան կարեւորութիւնը: Այսպէս՝ երկու շաբաթ առաջ, այն խաղացողները որոնք ներկայացուցչական խումբին մէջ առնուելու հաւանականութիւնը կը ներկայացնեն, փորձ մրցումի մը մէջ խաղացին երրորդ դասակարգի անգլիական խումբի մը դէմ, որուն յաղթեցին: Անցեալ հինգշաբթի օր գրեթէ միեւնոյն խաղացողները երկրորդ փորձ մրցում մը ըրին Սթատ Փերշինկի մէջ Ֆրանսայի զինուորական խումբին դէմ: Այս տողերը գրուած պահուն մենք դեռ տեղեակ չէինք Ֆրանսայի խումբին վերջնական կազմին մասին, բայց գիտենք թէ անիկա կազմուած պիտի ըլլայ երիտասարդ խաղացողներէ:

Միայն թէքնիք գետնի վրայ Ֆրանսա ոչ մէկ յոյս կրնայ ունենալ վաղը Աւստրիոյ համբաւաւոր խումբին յաղթելու: Բայց այս կարգի մրցման մը մէջ դժբախտաբար կամ բարեբախտաբար միայն թէքնիք նկատումները կամ առաւելները չեն, որ կ'ազդեն անոր արդիւնքին վրայ: Կայ մթնոլորտը, հանդիսատեսներուն վերաբերումը, որ կրնայ ազդել խաղացողներուն տրամադրութեան վրայ եւ տկար կարծուող խումբի մը ցոյց տուած կամքը կրնայ խորտակել երբեմն ամէնէն վարպետ հաշիւները:

Այսպէս ալ, վաղը, կրնայ ըլլալ որ Ֆրանսա չարաչար պարտութիւն մը կրէ, կամ շնորհիւ իր խաղացողներուն եռանդին եւ խանդավառութեան՝ յաջողի ապահովել շատ պատուաբեր արդիւնք մը Աւստրիացի համբաւաւոր վարպետներուն դէմ: Մրցումին արդիւնքը ինչ որ ալ ըլլայ, յուսանք թէ լաւ խաղարկութեան մը ներկայ ըլլալու առիթը պիտի ունենան կիրակի օրուան հանդիսատեսները:

Ժ. Ե.

Պէյրութի հայ գաղթականներու հրդեհը

—.—

«Ազդակ» հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տայ Պէյրութի հրդեհին մասին, որուն լուրը տուած էինք առնելով հեռագիրներէն.—

Յունուար 30-31ի գիշերը հրդեհը երեք ժամուան մէջ մոխիրի վերածեց Պէյրութի ամենամեծ եւ ամենահին հիւղաւանը, որ կը գտնուի հանրակառքի ընկերութեան շէնքին քով եւ կը բաղկանայ վեց հարիւր տախտակաշէն հիւղակներէ:

Անկարելի է առանց արցունքի նկարագրել այն սրտակեղեք տեսարանը, զոր պարզեցին մեր աղէտեալ հայրենակիցները, ցրուած դաշտին վրայ, կորսնցուցած իրենց սրտահատորները եւ զրկուած իրենց ունեցած խրճիթներէն ու գոյքերէն: Անբաղդատելի արագութեամբ յառաջացող կրակը կը լափէր ամէն ինչ եւ շուարման կը մատնէր բոլորը: Մէկը, իր գոյքերէն գոնէ մաս մը ազատելու նպատակաւ նետուած էր բոցերու մէջ, ուրիշ մը դէպի իր բնակարանը երկարող կրակը մարելու դժուարով գործի լծուած էր, մայր մը սրտաճմլիկ աղաղակներ կ'արձակէր եւ կը փնտռէր իր զաւակները: Զինուորներ եւ ոստիկաններ շղթայ կազմած կը հսկէին եւ չէին թողլ տար որ իրարանցում եւ անկարգութիւն պատահի:

Ինչպէս եւ ո՞ւրկէ սկսաւ հրդեհը.— Ժամը 9ին, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մօտ եւ Մանուկ Զօլաքեանի փուռէն կը սկսի կրակը: Կը ջանան մարել, մարդիկ կը հաւաքուին, սակայն բոցը կը սկսի բարձրանալ եւ բոլոր ներսինները դուրս կը թափին: Շուտով կը բռնկին ալիւրի պարկերը, տախտակները: Քանի մը վայրկեանի մէջ արդէն փուռը հրոյ ճարակ կը դառնայ:

Սակայն, կրակը չի սահմանափակուիր միայն փուռով եւ կայծերն ու բարձրացող բոցերը կը կրակեն անմիջապէս մօտակայ հիւղակները: Հիւղաւանի դիմացի շէնքին մէջ Պէյրութի ընդհ. դատախազը տեսնելով կրակը, իսկոյն կը հեռաձայնէ ոստիկանութեան, կը հասնին մեծ թիւով ոստիկաններ, հրշէջներու ամբողջ գունդը եւ գործի կը սկսին: Մինչ այդ սակայն, հրդեհը տարածուած էր, շնորհիւ օդի նըպաստաւոր հոսանքին, մինչեւ հանրակառքի ընկերութեան ելեքտրակայանը եւ կը սպառնար ընկերութեան հաստատութիւններուն: Հրշէջները իրենց բոլոր ուժերը կեդրոնացուցին այն կէտին վրայ, ուրկէ կը յուսային արգիլել հրդեհի երկարումը հանրակառքի ընկերութեան շէնքերէն ներս: Եւ երբ բոլորի ուշադրութիւնը դարձած էր այդ կէտի վրայ, աղէտն կրակը անողոք կերպով կը փճացնէր մնացած հիւղակները:

Վեց հարիւր հիւղակներ մոխիր կը դառնան.— Գիշերը, քաղաքի բոլոր կողմերէն մարդիկ կը փութային աղէտին վայրը: Հոգեւոր եւ ազգային իշխանութեանց ներկայացուցիչները, խնամատարական մարմնի անդամները, բոլորը հոն էին: Ժամը 12ին առանց բացառութեան հիւղաւանի վեց հարիւրի մօտ բնակարանները մոխիրի վերածուած էին եւ միայն թանձր մուխը կը բարձրանար:

Ս. Խաչ եկեղեցին. Առաջնորդարանի շէնքը, Անդրանիկեան մանկապարտէզը, վարժարանի շէնքերը, ազգապատկան խանութներ ու բնակարանները, Բողոքականաց ժողովատեղին հրոյ ճարակ դարձած եւ տեղերն իսկ անճանաչելի եղած էին: Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մօտ գտնուող շուկան մոխիրի վերածուեցաւ: Եկեղեցական թանկարժէք անօթներ միայն կարելի եղաւ ազատել: Մնացած բոլոր գոյքերը այրեցան:

Մարզպանը աղէտին վայրը.— Աղէտի լուրը առնելուն պէս՝ մարզպան Փոնսօ կը փութայ աղէտին վայրը եւ աչքերովը կը տեսնէ դժբախտութիւնը: Չափազանց յուզուած եւ ազդըւած, կը հրամայէ բանալ Քարանթինայի դռները՝ յատկացնելու համար դաշտին վրայ մնացած անպատսպար ու ցրտահար աղէտեալներուն: Միւս կողմէ կը հրամայէ տեղական կառավարութեան անմիջական օգնութեան փութալ:

Հնարաւոր չըլլար սակայն գիշերանց տեղաւորումը աղէտեալ հայրենակիցներուն, որովհետեւ ոչ ոք կ'ուզէ հեռանալ իր աւերակ խրճիթին քովէն:

Այստեղ երախտագիտութեամբ պէտք է յիշել նաեւ որ գտնուեցան բազմաթիւ տեղացիներ ալ որոնք չափազանց զգացուած դժբախտութեան տեսարանէն, առաջարկած են տուն ու տեղ տրամադրել քանի մը ընտանիքներու:

Աղէտին վնասը.— Ինչպէս ըսինք, հրդեհի տարածումը այնքան արագ տեղի ունեցաւ, որ շուարումի մատնեց բոլորը: Ոչ ոք կրցաւ ամբողջութեամբ փոխադրել իր ունեցած գոյքերը: Հազիւ իրենց երեխաներն ու կարգ մը անհրաժեշտ կարասիները առած կը վազէին մօտակայ դաշտը: Իսկ խանութպանները, որոնցմէ շատեր հեռաւոր թաղերու մէջ կը բնակին, չկրցան հասնիլ եւ հրոյ ճարակ եղաւ իրենց ամբողջ ունեցածը: Նոյն իսկ շատեր չեն կրցած իրենց դրամարկղերու մէջ գտնուած գումարները առնել:

Մօտաւոր հաշիւ մը հազարաւոր ոսկիներու վնաս մը ցոյց կու տայ: Բարեբախտաբար անձի կորուստ չկայ: Քանի մը հոգի վիրաւորուած են եւ անմիջապէս բժշկական խնամքի ենթարկուած:

Թշուառութիւնը ծայր աստիճանի հասած.— 800 ընտանիք մինչեւ առաւօտ բաց դաշտին մէջ գիշերելէ վերջ, առաւօտուն սկսան իրենց հիւղակներու աւերակներուն տակէն դուրս հանել այրուած գոյքերու մնացորդներ, թիթեղներ եւ ածխացած առարկաներ:

Բազմաթիւ ընտանիքներ, նոյն իսկ գաւաթ մը թէյ խմելու հնարաւորութենէն զրկուած, արտասուաթոր կը սպասեն բաց դաշտին վրայ եւ կ'ողբան իրենց ճակատագիրը: Շատեր ոչ անկողին ունին ոչ ալ հագուստ: Ցուրտը եւ ձմեռը կը սպառնայ բոլորին կեանքին: Հազարի մօտ աշակերտութիւնը մնացած է փողոցները: Առաջնորդարանի կարգադրութեամբ պարպուած է նաեւ Էշրէֆիէի վարժարանի շէնքը, աղէտեալներուն յատկացուելու համար:

Օգնութեան ձեռնարկները.— Հետեւեալ առաւօտ աղէտեալներուն այցելութիւն տուաւ Բաբգէն կաթողիկոս: Կառավարութեան կողմէ տրամադրուած ինքնաշարժներ սկսան վերջին ծայր թշուառները փոխադրել Քարանթինայի շէնքերը: Ժամը 10ի ատեններ, մարզպան Փոնսօ, ընկերակցութեամբ զոր. Ժիւրիի, գնդ. Պոռէի եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու այցելեց Քարանթինա տեղաւորուած թշուառներուն եւ մօտէն հետաքրքրուեցաւ անոնց վիճակով:

Բաբգէն կաթողիկոս, աղէտի վայրէն Առաջնորդարան վերադառնալով հրաւիրեց Նազլեան գերապայծառը եւ պատուելին, ինչպէս նաեւ խնամատարական մարմնի անդամները: Երկար խորհրդակցութենէ վերջ որոշուեցան հետեւեալ քայլերը.

1—Հրկիզեալներու օգնութեան գործը յանձնել խնամատարական մարմնին, օժանդակ կազմով մը, աւելցնելով 6 հոգեւորականներ, երկուական իւրաքանչիւր յարանուանութենէ:

2— Անմիջապէս հեռագրել արտասահմանի թէ եկեղեցական մարմիններուն եւ թէ հայ մեծահարուստներուն եւ Բարեգործական հաստատութեանց:

3— Անմիջապէս տեղւոյն վրայ ձեռնարկել հանգանակութեան:

4— Ստեղծել բժիշկներէ կազմուած յանձնախումբ մը:

Օտարներու դիրքը.— Պէյրութի ամերիկեան հիւպատոսը այցելելով Հայոց առաջնորդարանը, իր ցաւակցութիւնները յայտնեց եւ ուզեց հասկնալ թէ ինչ ձեւով կրնայ օգտակար ըլլալ: Մասնաւոր հրաւէրի մը վրայ, Կարօեան եպսկ., ընկերակցութեամբ Գասպար Իփէքճեանի, այցելութիւն մը տուաւ ներքին գործերու տնօրէն Սուպհի պէյի, որ խոստացաւ որ եւ է օգնութիւն չխնայել: Հանրապետութեան նախագահը, Պ. Տէպպաս, ընդունելով զանոնք, իր ցաւակցութիւնները յայտնեց Հայերուն:

Մարզպանին մօտ.— Բաբգէն կաթողիկոս եւ Նազլեան Գերապայծառ այցելեցին մարզպանին, որ այդ միջոցին ժողով կը գումարէր նոր կազմուած օգնութեան մարմնին հետ, որուն կը մասնակցին Զինուոր. Իշխանութեանց, մարզպանութեան եւ Լիբանանեան կառավարութեան ներկայացուցիչները: Ժողովը որոշեց անմիջական օգնութեան գործը, Քարանթինա ապաստանողներու համար, յանձնել Զինուոր. Իշխանութեան, որ ապուր եւ հաց պիտի բաշխէ աղէտեալներուն:

Մարզպանը 5000 ֆր. յանձնեց կաթողիկոսին, յատկացնելու համար Քարանթինայէն դուրս գտնուող կարօտեալներուն, իսկ Պ. Տէպպաս 20000 ֆր. յատկացուց առաջին առթիւ, խոստանալով դեռ ուրիշ գումարներ ալ տրամադրել: Մարզպանը հետաքրքրուած է նաեւ ազգային իշխանութեան ձեռնարկներով եւ անոնց հեռագիրները մարզպանութեան հաշւոյն ճամբել խոստացած է:

Բաբգէն կաթողիկոս 50 ոսկիներ տրամադրեց խնամատարական մարմնին, յատկացնելու համար աղէտեալներուն:

Երեք զոհե՞ր.— «Լ'Օրիան» կը հրատարակէ հետեւեալ լուրը որուն ստուգութիւնը հաստատուած չէ:

«Կ'իմանանք որ վրանաքաղաքի հրդեհի միջոցին 4 եւ 8 տարեկան պզտիկներ եւ ծերունի կին մը այրած են: Երկու պզտիկները, որոնք եղբայրներ են, կը բնակէին հրդեհ ծագած փուռին շատ մօտ: Հրդեհի լուրը առնելուն պէս, անոնց մայրը նախ փութաց երկու աւելի փոքրիկ երախաները ազատել, բայց վերադարձին ամբողջ բնակարանը հրոյ ճարակ վիճակի մէջ գտաւ, երկու միւս զաւակները ողջակէզ եղած են»:

Խալքի ընդհ. քարտուղարը

—.—

Խալքի ընդհ. քարտուղարը, Րէճէպ պէյ, որ առենէ մը ի վեր Պոլիս կը գտնուի, ներկայ գտնուելով հաւաքոյթի մը, ժողովուրդէն խնդրեց հարցումներ ուղղել իրեն զանազան խնդիրներու մասին:

Ներկաներէն մէկը դիտել տուաւ թէ հանրապետութեան տօներուն նախկին խանդավառութիւնը չի տեսնուիր ժողովուրդին մօտ: Րէճէպ պէյ պատասխանեց թէ տեղական իշխանութիւններուն կողմէ բաւականաչափ վարկ պիտի յատկացուի Հանրապետութեան տասը տարուան գործերը զանազան միջոցներով ժողովուրդին ցոյց տրուելու համար, որպէսզի խանդավառի ժողովուրդը:

Հանդիսութեան վերջը, Րէճէպ պէյ բեմ հրաւիրեց «Ջօպան»ի բանաստեղծ Պէհճէթ Քէմալ պէյը, որ իր մէկ նոր ոտանաւորը կարդաց բուռն ծափերու մէջ: Քերթուածը կը վերջանար, «Ով թուրք, եթէ դուն չըլլայիր պատմութեան մէջ գրուելիք ի՞նչ կը մնար»:

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՀԱՆՋ ՄԸ

Սօֆիայի մէջ վերջերս սկսաւ հրատարակուիլ մարզական ամսաթերթ մը ԿԱՄՔ անունով: Երկրորդ թիւի (փետրուար) խմբագրականը «Պահանջ մը» խորագրին տակ դիտել կու տայ.

— «Շատ թեթեւօրէն կը վերաբերինք մեր մարզական շարժման հանդէպ: Հանրութիւնը իր պարտականութիւնը սահմանափակած է իր տուած չնչին նիւթական օժանդակութեան մէջ: Ազգային մարմինները չեն ընդունիր իսկ, որ իրենց առօրեայ գործերէն դուրս կայ նաեւ հասնող սերունդներու ֆիզիքական ու բարոյական դաստիարակութեան մտահոգութիւնը:

Ծնողքները անտարբեր են ու կը հաւատան որ գրել կարդալ սորվեցնելով իրենց զաւակներուն, կատարած կ'ըլլան ծնողական ծանր պարտքը անոնց հանդէպ:

Տուներու մէջ եւ վարժարաններէն ներս առողջապահական պայմանները նկատի իսկ չեն առնուիր: Այդ մասին մտածող չկայ, կարծես սեւ ձեռք մը արմատախիլ ըրած է մտքերու առողջապահական տարրական ըմբռնումները:

Ու հայ տղան կ'աճի, կը մեծնայ բախտին ու բնութեան խաղերուն ենթակայ: Մինչ, իր հասակակիցները քաղաքակրթուած երկիրներուն մէջ կը վայելեն դաստիարակութեան — մտաւոր, ֆիզիքական ու բարոյական — բոլոր բարիքները: Թող չըսեն մեզի, որ կը չափազանցենք եւ կամ անտեսական պայմաններու մշուշը չիջեցնեն մեր այս դանդատներուն դէմ:

Հայ տղուն կատարեալ դաստիարակութեան համար շատ բան կրնանք ընել ու չենք ըներ: Ամէն մէկերնիս հազար ու մէկ պատճառաբանութիւն ունինք սանթիմ մը չտալու համար:

Մեր ուզածը սակայն, ամէն բանէ առաջ հայ տղուն դաստիարակութեան անկեղծ ու խոր մտահոգութիւնը ամէն մէկերնուս մտքին ու սրտին մէջ արմատացած տեսնելն է:

Մեր ուզածը հայ մարմնակրթական շարժման սկզբունքներու իւրացումն է որ միեւնոյն ատեն ծիծաղելի ձեւակերպութեան մը կերպարանքը առած հանրային օժանդակութեան, հանրային համոզուած ու անկեղծ մասնակցութեան մը վերափոխումն է:

Համոզումն ու հաւատքն է որ կը պակսի: Նիւթական օժանդակութենէն առաջ բարոյական օժանդակութիւնն է որ կը պակսի հայ տղուն դաստիարակութեան համար:

Ահա այդ է որ կը պահանջենք հանրութենէն, ազգային մարմիններէն ու մանաւանդ ծնողներէն:»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի նամակատունը

—.—

«Խորհրդ. Հայաստան» կը գրէ թէ Երեւանի բուռն աճման զուգընթաց, հսկայական չափով աճած են փոստհեռագրային գործերը: Ասկէ 4-5 տարի առաջ, Երեւան ամսական կ'ընդունէր եւ կը ղրկէր մօտաւորապէս 16 հազար հեռագիր, իսկ հիմա այդ թիւը բարձրացած է 92,628ի: Քաղաքին մէջ ամիսը կը ստացուէր 150 հազար նամակ եւ քաղաքէն կը ղրկուէր 240 հազար:

Միայն տեղական թերթերէն 1 միլիոն օրինակ կը ղրկուի: Թերթեր եւ ամսագիրներ կը ստացուին 170 հազար օրինակ: Հեռախօսի, դրամական փոխադրութիւններու, կապոցներ ընդունելու եւ ղրկելու գործը նոյնպէս մեծ չափերու հասած է:

Այս բոլորը հրամայական դարձուցած էին նոր նամակատուն մը շինել, քանի որ հիմակուան խեղճ շէնքը չի համապատասխաներ օրուան պահանջներուն:

Երկու տարիէ ի վեր սկսուած է շէնքի կառուցումը: Տրամադրուած է 1,218,000 րուբլի: Շէնքը կը կառուցուի Խարկովի փոստին նման, հինգ յարկով եւ ամէն տեսակ յարմարութիւններով: Կը յուսացուի շինութիւնը աւարտել այս աշնան:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿՈՅՈՒՂԻՆ ԵՒ ՋՈՒՐԸ

1933ի ընթացքին պիտի կատարուի Երեւանի կոյուղիին հիմնարկէքը: Առաջին առթիւ 14 քիլոմեդր երկարութեամբ կոյուղի մը պիտի հաստատուի: Ընդամէնը մօտ 10 միլիոն րուբլի պիտի ծախսուի վրան:

Ջրաբաշխութիւնը կանոնաւորուած ըլլալով, ներկայիս օրական 3ուկէս միլիոն դոյլ ջուր կը տրուի, ինչ որ կը բաւէ: Քաղաքին արդիւնաբերական եւ երկաթուղային պէտքերը գոհացնելու համար, այս տարի առանձին աւազան մը պիտի հիմնուի: 600 հազար րուբլի յատկացուած է այս գործին:

ԳՐԱԿԱՆ - ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

«Ակնարկներ հայ թատրոնի պատմութեան» անուն հատոր մը մօտերս պիտի յանձնուի տպագրութեան: Այս գործին պատրաստութեան աշխատակցած են Լ. Գալանթար, Քափանակեան, Ս. Մելիքսեթեան, Դ. Դզնունի, Վ. Վարդանեան, Գ. Լեւոնեան, Ս. Մանուկեան եւ Մ. Ջանան: Ս. Մելիքսեթեան ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը գրած է Պետրոս Ադամեանի մասին, Սպ. Մելիքեան՝ Մակար Եկմալեանի մասին, Ռուբէն Թէրլէմէզեան՝ Կոմիտաս Վարդապետի մասին, իսկ Ա. Ադամեան՝ Ա. Սպենդիարեանի մասին, Ստ. Թիմուրեան՝ արեւելեան երաժշտութեան մասին:

Այս գործը պատրաստ պիտի ըլլայ 1933 մայիսին:

Հայ Գրականութեան Պատմութեան հատորները հետզհետէ լոյս կը տեսնեն: Ա.ը հրատարակուած է: Բ. հատորը, որ կը ներկայացնէ ռուսահայ գրականութիւնը, լրանալու մօտ է: Ձեռնարկուած է Գ. եւ Դ. հատորներու պատրաստութեան: Գ. հատորը կ'ընդգրկէ արեւմտահայ գրականութիւնը (19րդ դարու 30—80ական թուականները, իսկ Դ. հատորը արեւելահայ գրականութեան 70—90ական թուականներու կէսերը):

«Հայ հրապարակախօսական եւ քննադատական մտքի պատմութեան» եւս նուիրուած են երկու ընդարձակ հատորներ: Առաջին հատորը պատրաստ պիտի ըլլայ այս տարի:

*** Յովհաննէս Յակոբեանի նոր գիրքը, «Ուղեգրութիւններ» (Ա. հատոր), լոյս տեսած է շքեղ տպագրութեամբ եւ լաթակազմ: Ա. հատորը, զոր ձեռքի տակ ունինք, կ'ընդգրկէ 13րդ — 14րդ դար եւ կը պարունակէ եւրոպացի բոլոր ճանապարհորդներու ուղեգրութիւնները Հայաստանի, Անդրկովկասի եւ մասամբ Մերձաւոր Արեւելքի մասին: Այս աշխատութիւնը հարուստ նիւթ կը մատակարարէ Անդրկովկասի եւ Հայաստանի պատմութեան համար: Գործը ճոխացուած է հեղինակին ներածականով եւ ծանօթագրութիւններով: Յառաջաբանը գրած է Դ. Սիմոնեան:

*** Ա. Բաղդասարեան սկսած է գրել երկու նոր թատերախաղեր, «Փշալարերի մէջ» եւ «Գիգանտը ճահիճում»:

Վահրամ Փափազեան

«Պրոլետար»ի մէկ աշխատակիցը (28 յունուար) յօդուածով մը կը ներկայացնէ դերասան Վահրամ Փափազեանի կատարած աշխատանքները արտասահմանի մէջ, վերջին մէկ տարուան ընթացքին: Այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ անոր երկու լուսանկարները, մէկը ծպտուած իբրեւ դերասան: Թարգմանաբար կու տայ նաեւ գնահատական այն տողերը, որ երեւցան օտար մամուլին մէջ Փափազեանի վերջին ներկայացումներուն առթիւ:

Վահրամ Փափազեան, որ ժողովրդական դերասան տիտղոսին արժանացած է եւ ներկայիս կը գտնուի Թիֆլիս, քանի մը ներկայացումներ տըւաւ, առաջին առթիւ Օթէլլօն: Վրացական թատրոնին մէջ խաղաց ֆրանսերէն լեզուով, թրքական թատրոնին մէջ՝ թուրքերէն, ռուսական թատրոնին մէջ՝ ռուսերէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

«Պրոլետար» կը տեղեկանայ Երեւանէն թէ փութով յառաջ կը տարուին հայկական հանրագիտարանին խմբագրութեան աշխատանքները: Աւարտած են բնական գիտութեանց, տնտեսագիտութեան, արհեստագիտութեան, պատմութեան, գրականութեան, բժշկութեան բաժիններու խմբագրական կազմակերպութիւնները, որոնց համար նշանակուած են մասնաւոր խմբագրական քարտուղարներ:

Հանրագիտարանին առաջին հատորին բոլոր յօդուածներն ալ պատուիրուած են մասնագէտներուն: Այս առաջին հատորը պիտի ունենայ 70 պըրակ եւ մամուլին կը յանձնուի մայիսին:

Հայաստանի Պետական Հրատարակչական Ընկերութեան տպարանին հետ բանակցութիւն կը կատարուի ներկայիս, որպէս զի մասնաւոր բաժին մը յատկացուի այս աշխատանքին տպագրութեան գործին:

Բացուած է Հանրագիտարանին բաժանորդագրութիւնը:

Պավարիա միապետութեան կը դիմէ

Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը խօսուի թէ պավարիական կառավարութիւնը կ'ուզէ պավարիական նախագահի մասնաւոր պաշտօն մը ստեղծել:

Պավարիական բոլոր թերթերը վերջերս այդ ուղղութեամբ շատ կը գրեն:

Այդ մտայնութիւնը հաւանօրէն Պերլինի Փրուսիոյ հանդէպ ցոյց տուած վերաբերմունքէն առաջ եկած է:

Կ'ենթադրուի, որ եթէ Պավարիոյ մէջ այդ պաշտօնը ստեղծուի, հաւանօրէն Պավարիոյ գահաժառանգ Ռուպրեխտ իշխանին պիտի յանձնուի:

ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ԵՒ ՄԱՔՏՕՆԱԼՏԻ ՄԻՋԵՒ
ՄՏՔԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

Նիւ-Եորք Թայմզի տեղեկութեան համաձայն, Ռուզվէլթը անձամբ Մաքտօնալտի հետ յարաբերութեան մէջ պիտի մտնէ պատերազմական պարտքերու առթիւ, նախքան մարտի անգլեւամերիկեան բանակցութիւնները, կանխակալ համաձայնութեան մը գալու համար:

ՄԱՅՐ ՄԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ

Մօղէի մէջ, ութ զաւակներու մայր եւ 34 տարեկան կին մը Թիկրա անունով, դանակով կտրած է իր երկու ամէնէն փոքր զաւակներուն կոկորդը եւ փորձած է անձնասպան ըլլալ դանակի երկու հարուածներ տալով փորին եւ կոկորդին:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլան ընկերներ Խաչիկ Մկրտիչեան եւ Կարօ Երամեան:

Հ. Յ. Դ. Շավիլի «Արղութեան» խումբի ժողովը, այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին պատանեկան Միութեան գրադարանը: ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Բացակաները նկատի կ'առնուին,

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը, այսօր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

■■■■■■■■

Հ. Յ. Դ. Լիոնի մարմնի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 17 փետրուար Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: կը խօսի ընկեր Վ. ԶՈՒԼԼԻՐԵԱՆ: նիւթ՝ նախկին դասախօսութեան շարունակութիւնը՝

Դեմոկրատիա, Ֆաշիզմ, Տիքտատուրա եւ Պոլշեւիզմ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (ՊՈՄՈՆ) Ջաւարեան խումբի ընկերական ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ Վրէժ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ Ք. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆի

MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ **29 Ave. Mac-Mahon (Métro: Etoile)**

Այսօր, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ

Jazz Pizarro, Attraction, Bar-Américain

ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Մանկական դպրոցական հանդէս

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը, Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին Հայ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի

ՍՊԻՏԱԿ ԱՂԱՒՆԻՆ (էլէն Բիւզանդի) — ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՈՒՀԱՍ (Զաւեշտ)

Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ:

Մուտք 3 ֆրանք: Երախաներու համար՝ 1 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 1ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ԼԻՈՆԷԶԻ սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի

կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆ ԴԻՒՑԱԶՆ:

ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. Կեդր. Վարժարանի Նախկին Սանուց Միութիւնը կազմակերպած է բանախօսական երեկոյթ մը, որ տեղի պիտի ունենայ այսօր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Մէզօն տը լա Միւթիւալիթէի Salle L. սրահին մէջ, 24, rue St. Victor: Կը խօսի Պ. ՏԻՐԱՆ ԻՍԿԻԿԵԱՆ, նիւթ ունենալով Պատասխանատուութեան գաղափարը արդի ընկերաբանութեան մէջ: Ասիկա պիտի ըլլայ երկրորդ եւ վերջին մասը Պ. Տ. Իսկիկեանի դասախօսութեան, որուն առաջին մասը կատարուեցաւ Դեկտ. 30ին:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր, Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՍԱԼՆՈՅ-ՋՈՐԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը վաղը, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ: Մէթրօ՝ Մէզօն Պլանշ:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «Այգ» Երիտասարդաց Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, rue Monsieur le Prince. մէթրօ՝ Օտէօն: Խորհրդակցական ձայնով կը հրաւիրուին համակիրներն ու Սեբաստահայ երիտասարդները անխտիր:

ՎԻԷՆԻ Կէժէրէկի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, իր Դպրոց-Ակումբին մէջ:

Կը խնդրուի Լօռէթի, Տէսինի եւ Սէն Մ'օրիսի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ այս ժողովին: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւլն.:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, հայրենակից Պ. Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանի վերնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի ֆօրմա (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փօստի ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 փրանքի: Կը ղրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն: Երաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տառացիօրէն գործադրութեան: Դիմել՝ Տպարան ՆՈՐ ՕՐ, **20, A. Voulis, Athènes**, Grèce:

Տօքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2-6 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Հաղորդակց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. Մէթրօ՝ Place Clichy եւ Liège

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ հիւանդութեանց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐՈՒՆ

ՁԵՐ ՇԱՀԸ կը պահանջէ որ նկարուելու համար դիմէք միայն ՔԷՕՍԱԵԱՆԻ նոր բացած լուսանկարչատունը 11, PLACE JULES-GUESDE (Փլաս տ'Էքս կամարին քով), MARSEILLE:

Օգտուելու համար միայն երկու ամսուան համար մեր բացառիկ գիներէն: Պիտի գտնէք ձեր ճաշակին համաձայն ամէն կարգի նկարներ:

Բարդ. տ'Իտանտիդէ ըլթուշով միասին	6	հատը	4	ֆր.	12	հատը	6	ֆր.
Բարդ. տը վիզիթ	» »	6	հատը	9	ֆր.	12	»	12 ֆր.
Բարդ. Փօսթալ	» »	6	հատը	15	ֆր.	12	»	20 ֆր.

Պատրաստ ունինք յեղափոխական հերոսներու նկարները եւ քարտ: մեծաքանակ գնողներուն 100 քառթ փոսթալը 40 ֆր.: 1000 քոքարտ 200 ֆր.: Ապսպրանք կ'ընդունինք ամէն տեղէ:

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՕԹՕՄՈՊԻԼՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

MÉCANIQUE ÉLECTRICITÉ

Atelier KUTUKIAN SARKIS

158, rue Nationale, Paris (13)

(Բակին խորը, աջ կողմ) **Tél. Gob. 97-40**

Հրաւէր բոլոր փափկանաշակներուն
ճաշարան ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՎԱՐՁՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

208bis, Rue LAFAYETTE շէնքին մէջ վարձու են երկու սենյակներ, յարմար արհեստանոցի եւ գրասենեակի: Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն: Դիմել՝ ՄԱՍԻՍ տպարան, տեղւոյն վրայ:

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

■■■■■■■■

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— Այսօր, Շաբաթ երեկոյ

ԿԻ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Գ. ՆԺԴԵՀ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կազմութեան գ-րդ տարեդարձը կը տօնուի վաղը, կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը ճիշդ 2ին, Պար Վէնսանի Թատերասրահին մէջ, 120A Chemin de la Madrague-Ville: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

24, Rue Roger, Bagneux (Seine)

Կը խօսի՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Նիւթ ունենալով՝ «Անհատի քաղաքացիական իրաւունքներու մասին»:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է

Վիճաբանական ժողով

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

150, Route d'Orléansի (Bagneux) սրահին մէջ

Կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ «ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆՔ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

ԻՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ 7ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆԻ «ՎԱՆՔԸ» — «ՀԵՐՈՍԸ»

ԳԻՆ՝ 20 ՖՐԱՆՔ կամ 1 ՏՈԼԱՐ

M. BARSAMIAN, 121 rue Marcadet, Paris (18

Վարձու յարկաբաժին

PARC St. MAUREի մէջ (առնել շոգեկառք Bastilleէն) վարձու է յարկաբաժին մը 3 մեծ փիէս, խոհանոց, քապինէ տը Թուալէթ, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն: Տարեկան վարձք՝ 2800 ֆրանք:

Դիմել.— **M. MOURENի, 46, rue de Temple, Paris** (4)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

■■■■■■■■

ԱՆԳԼԻԱ 1917

Աղջիկը բացաւ աչքերը լայն կերպով:

— Ա՜հ, այդպէս, աւելի կը նմանիք հիմա այս նկարին:

Խնդացին երկուքն ալ:

— Լմնցա՞ւ, պարոն. Ռոթէրտամ պիտի երթա՞նք շուտով:

— Այո՛, հաւանաբար վաղը առաւօտ:

Տխրեցաւ աղջիկը. բարկացաւ. այո՛, գիտէր բարկանալ, ինչպէս ամէն կին որ արժէք մը ունի:

Եթէ տղան խորհէր հիմա այդ աղջկան մասին այնպէս ինչպէս քանի մը վայրկեան առաջ, թերեւս ինքն ալ զգար տխրութիւն մը: Բայց յիշեց որ ծովակալութեան պաշտօնեան էր, պատերազմ կար, ու հետեւաբար չազդուեցաւ աղջկան բարկութենէն:

— Ինչո՞ւ այդքան ուշ, պարոն:

— Որովհետեւ պարտաւոր ենք մեր տեղեկագիրը տալ ծովակալութեան, Լոնտոն: Անշուշտ հեռաձայնով պիտի ընենք եւ հաւանաբար մինչեւ իրիկուն կ'իմանանք թէ «Կէլրիան» կրնա՞յ շարունակել իր ճամբան վաղը թէ ոչ:

Աղջիկը չափազանց զայրացաւ. կրնար բան մը զարնել պաշտօնեային գլխուն. ոտքի հարուած մը տուաւ թախտակամածին եւ ըսաւ.

— Բաւական չէ՞ որ անգլիական իշխանութիւնները կը կեցնեն հոլանտական նաւ մը. բաւական չէ՞ մեղի խաղարկելու այս նախատինքը. Աստուա՛ծ իմ, այս ի՜նչ անարգանք. անտանելի է իսկապէս...

Պաշտօնեան ներողութիւն խնդրեց կրցածին չափ. աշխատեցաւ մեղմացնել զայն եւ բացատրեց թէ իրենք պարտականութիւն ունէին քննելու չէզոք նաւահանգիստներէ եկող նաւերը. ով գիտէ ի՜նչ մարդիկ մէկ երկրէն միւսը կը ճամբորդեն: Լրտեսներ կային Սպանիոյ մէջ եւ պէտք է զգուշութիւններ ձեռք առնէին թշնամի գործակալներու դէմ: Աղջիկը մտահոգ ըլլալու պատճառ չունէր. կրնար միայն քանի մը ժամ ուշանալ, այդքան:

Տղան ներողութիւն խնդրեց դարձեալ. իր պաշտօնն էր որ կը կատարէր: Աղջիկը հանդարտեցաւ:

Քիչ յետոյ պաշտօնեան հեռաձայնով հաղորդեց իր տեղեկագիրը ծովակալութեան քարտուղարներէն մէկուն:

Ամէն ինչ գոհացուցիչ էր «Կէլրիա» նաւուն վրայ, բացատրեց ան. տուաւ ճամբորդներուն անունները. տուաւ անոնց անցագրերուն պարունակութիւնը եւ նկարագրեց կատարուած քննութեան ձեւը:

— Ո՞վ է այս Տիկին Սոնրէլը:

— Օ՜հ, կանոնաւոր են իր թուղթերը:

— Ինչո՞վ զբաղած է Սպանիոյ մէջ:

— Մատրիտ կ'ապրի եղեր. հաւանաբար նիւթական բաւականաչափ միջոցներ ունի:

— Ինչո՞ւ համար Հոլանտա կ'ուզէ երթալ:

Պաշտօնեան տուաւ պէտք եղած մանրամասնութիւնները:

— Անցագրին բոլոր նկարագրութեանց համապատասխա՞ն է իր ինքնութիւնը:

— Այո՛. լուսանկարին չի նմանիր շատ, բայց յայտնի է թէ ինքն է:

— Ի՞նչ կը նշանակէ «չի նմանիր»

— Օ՜հ, այսինքն ձախ աչքին կոպը փարիչը քիչ մը թօշնած եւ վար կախուած երեւոյթ մը ունի. ասիկա նշմարելի չէ լուսանկարին վրայ: Բայց կարծեմ պատճառը այն է որ նկարուած ատենը աչքերը շատ լայն բացած է:

— Ի՞նչ ըսել է «թօշնած եւ վար կախուած երեւոյթ մը»:

— Այսինքն մէկ աչքին կոպը աւելի վար է քան միւսը: Կարելի է միայն երբ հանդարտ կեցած է:

— Սպասեցէք վայրկեան մը:

Պաշտօնեան սպասեց: Հեռաձայնին մէջէն լսեց հեղհեղուկ մօտեցող մէկու մը ոտքին աղմուկը:

— Ծովակալ Կոթհօրնն է խօսողը

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

12 Février 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2111

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԼՈՒԽՍ ՈՂՋ, ՏՈՒՆՍ ՄՈԽԻՐ

Այլ եւս մոխրակոյտ մըն է Պէյրութի գաղթակայանը։ Աւելի պատկերաւոր բացատրութեամբ մը՝ հիւղաւան կամ «քէմփ»։

Նուաստ մեր թղթակիցը կը պարզէ ողբերգութեան ամբողջ պատկերը։

Ինչպէս կ'երեւայ մինչեւ հիմա քաղուած մանրամասնութիւններէն, այրած են վեց հարիւր հիւղակներ, մոխիրի վրայ նստեցնելով աւելի քան չորս հազար հոգի։

— «Ութ հարիւր ընտանիք մինչեւ առտու բաց դաշտին մէջ գիշերելէ վերջ, առտուն սկսան իրենց հիւղակներու աւերակներուն տակէն դուրս հանել այրած գոյքերու մնացորդներ, թիթեղներ եւ ածխացած առարկաներ։ Շատեր ոչ անկողին ունին, ոչ հագուստ։ Ցուրտը եւ ձմեռը կը սպառնան բոլորի կեանքին։ Հազարի մօտ աշակերտութիւն մնացած է փողոցները»։

Ո՛ր եւ է ուսուցիկ ածական աւելի ճշգրիտ գաղափար չպիտի տար կացութեան մասին, քան այս երկտող նկարագրութիւնը։

Սովորութիւն է, այսպիսի պարագաներու մէջ, սրտառուչ եւ հանդիսաւոր կոչեր ուղղել ժողովուրդին, օգնութեան հասնելու համար։

Կ'ուզէինք, այս անգամ, խուսափիլ այդ նկուն պարտականութենէն։

Կ'ուզէինք աւելի մեծ վարկ բանալ մեր պարտաճանաչութեան, բոլորին ուշադրութեան յանձնելով միայն աղէտին մերկ նկարագրութիւնը, որ շատ աւելի խօսուն է քան ո՛ր եւ է կոչ։

Ի պատիւ Սուրիոյ գաղութին, պէտք է արձանագրել որ շուարման չմատնուեցաւ։

Փոխանակ վայրերան կանչերու, Պէյրութի մէջ անմիջապէս փարեցան գործի, կազմակերպելու համար եղբայրական աջակցութիւնը։

Հանգանակութեան առաջին ցանկը արդէն կ'անցնէր երկու հարիւր սուրիական ոսկին։

Ծուճապի չմատնուեցան նոյն իսկ աղէտեալները։

Օտար թղթակից մը, տեսնելով անոնց ճիգը՝ բան մը փրկելու կրակէն, կը բացագանչէ — «Այս աքանչելի ժողովուրդը»։

Անշուշտ առաջին անգամ է որ թղթակիցը ականատես կ'ըլլայ «այս աքանչելի ժողովուրդին» ինքնապաշտպանութեան հրաշալիքներուն։

Ինչ որ տեսած է ան, Պէյրութի հիւղաւանին մէջ, դրուագ մըն է միայն։ Եւ ամէնէն սովորականը։

Ապահովաբար ան, իբրեւ Եւրոպացի, լաչակ մը պիտի անցընէր իր գլխուն, եթէ տեսած, լսած ըլլար բուն աքանչելիքները այս արի ժողովուրդին։ Եւ զարչելի անօրինութիւնը իրենց աշխարհին՝ նոյն այս ժողովուրդին հանդէպ։ Ոչ միայն դարերու ընթացքին, այլ մանաւանդ վաթսունական թուականներէն մինչեւ այսօր...

Քանի՛ բոյն, քանի՛ տուն ահա այսպէս հրկիզուած կամ քանդուած՝ 1915էն ի վեր։

Բառին բուն իմաստով բոյն մը չէր Պէյրութի հիւղաւանը։

Ընդհակառակն ան բոյն մըն էր ապականութեան եւ կազմալուծման։ (Թող չվիրաւորուին այս բացատրութենէն, այդ երկցս թշուառ հալածականները)։

Բայց, խարխուլ մըն էր ան ինքնապաշտպանութեան։ Կայան մը՝ նորէն ոտքի կանգնելու։ Նորէն շինելու եւ ստեղծագործելու։

Ան, այդ հրկիզեալ «քէմփ»ը, մէկ օղակն էր մեր ժամանակակից պատմութեան։ Խորհրդանշանը՝ մեր երէկուան մարտնչումներուն, եւ անընդհատ ճիգերուն։

Վառեցա՛ն թիթեղի, քուրջի, տախտակի այդ խառնիճաղանճ կոյտերը, բայց ողջ են գլուխները։ Եւ քանի ողջ են, միշտ ալ կ'ունենանք նոր կայան, նոր խարխուլ։ Անշուշտ աւելի լաւը։

Այս աղէտին առթիւ, որ կրնայ բարիք ալ ծնիլ, վերջնապէս փրկելով, հողին կամ գիւղին կապելով արկածահար ժողովուրդը, նորէն եւ նորէն մեր աչքին առջեւ կը ցցուի խռովիչ հարցականը,—

Միշտ աղէտներո՞ւ պիտի սպասենք, արտայայտելու համար մեր հաւաքական ճիգը։ Վարելու համար մեր ճակատագիրը։

Նպաստ՝ Բարեգործականէն եւ օտար հաստատութիւններէ։ Հանգանակութիւն եւ եղբայրական աջակցութիւն։

Այս բոլորը լաւ։ Բայց, պիտի ունենա՞նք, վերջապէս, գլուխ մը, օրկան մը, որ տէր կանգնի ողջ մնացած գլուխներուն։

Աղէտը տակաւին արձագանգ չէ գտած այս քաղաքին մէջ եւ այլուր։

Եւ չպիտի գտնէ, քանի մենք ամէն ինչ ձգեր ենք բախտին։ Քանի չունինք ելեկտրական կոճակ մը, որ մէկ ազդանշանի վրայ շարժման մէջ դնէր մեր բոլոր հանրային կազմակերպութիւնները, օգնութեան հասնելու վտանգուած կէտին։

Մարդիկ նորէն սկսեր են խօսիլ հիմնական դարմանի, ներգաղթի եւ ուրիշ հաւարակ տեղիք բանաձեւերու մասին։

Մարդիկ խելք եւ իմաստութիւն կը ծախեն մոխրակոյտերուն եւ աւերակներուն վերեւ։

Բայց, հարցնէի՛ք անգամ մը թէ այդ ո՞ր գլուխն է որ, այս աղէտին առթիւ, դիմելով Երեւան, պիտի կրնար անմիջապէս շոգենաւ դնել չորս հազար աղէտեալները։

Ահա համբանք մը եւս ցիրուցան։ Դատապարտուած՝ կազմալուծուելու, «մինչեւ առուն ջուր գայ...»։

Երբ կ'ըսենք թէ գաղութները աւելի քան երբեք պէտք ունին ինքնապաշտպանութեան ազդակներու, ջուրի ձայն կուգայ։

Գլուխս ողջ, տունս մոխիր, — կ'աղաղակեն Պէյրութի «քէմփ»ին արկածեալները։

Գտե՞ր էք միջոց մը, որպէս զի գլուխներն ալ մոխիր չդառնան, քարէ քար զարնուելով...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅԵՏԱՇՐՋԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ԴԷՊՔԸ ԻՐԱՊԷՍ ԾԱՆՐ Է

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հեռագիրները հաղորդած էին Պրուսայի մէջ պատահած դէպքը։

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները, որոնք կը հաստատեն թէ դէպքը իրականին մէջ աւելի ծանրակշիռ է։

Գործավարներու խորհուրդը ամբողջ չորս ժամ խորհրդակցեցաւ կացութեան վրայ։ Առաջին օրն իսկ, դատական եւ ներքին գործավարները անմիջապէս Պրուսա գացին, ապահովութեան տեսուչին հետ։

Պոլսոյ մէջ ալ քննութիւն կը կատարուի։ Լուրջ կասկածներ կան թէ ցանցը շատ աւելի հեռուները կը տարածուի։

Մ. Քէմալ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ դէպքի մասին.

— «Պրուսա եկայ. դէպքի մասին տեղեկութիւն ստացայ շահագրգռուողներէն։ Միջադէպը ինքնին մեծ կարեւորութիւն չունի։ Ամէն պարագայի տակ որոշ է որ հանրապետական արդարադատութեան թաթէն չպիտի կրնան ազատիլ տգէտ յետադիմականները։ Դէպքին մանաւանդ ուշադրութիւն դարձուցինք պարզ այն պատճառաւ որ, պէտք է անգամ մը եւս հասկցուի թէ, բացարձակապէս չպիտի թոյլատրենք որ կրօնքը գործիք դառնայ քաղաքական որ եւ է դրդումեան։ Խնդրին էութիւնը, արդէն, ո՛չ թէ կրօնքը այլ լեզուն կը կազմէ։ Պէտք է բացարձակապէս գիտնալ թէ թուրք ազգին ազգային լեզուն եւ ազգային գոյութիւնը տիրական եւ հիմնական պիտի մնան իր ամբողջ կեանքի ընթացքին»։

Եվգաֆի ընդհ. տնօրէնութեան կողմէ Պոլսոյ Եվգաֆի տնօրէնութեան հրաման տրուած է որպէս զի էզանը թուրքերէն կարդացուի։ Հրահանգը հաղորդուեցաւ բոլոր մզկիթներու իմամներուն եւ միւէզզիններուն։ Բոլոր մզկիթներուն մէջ թուրքերէն էզան պիտի կարդացուի։

Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 15 հոգի։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ հաւատացնել թէ բոլորն ալ տգէտ մարդիկ են, բայց չի կրնար պարտկել իրաբանցումը։

Տիրող իրարանցումին ամէնէն պերճախօս վկան նոյն ինքն թուրք մամուլն է, որ շանթեր կը տեղայ։

Կալանաւորներէն շատերուն վրայ վտանգաւոր թուղթեր բռնած են։ Դատախազները նոյն օրը սպառնագիր մը ղրկած են Եվգաֆի տնօրէնին, յայտնելով թէ զինքը պիտի սպաննեն, եթէ թերանը բանայ։ Տնօրէնը ոստիկանութեան յանձնած է այդ նամակները։

Պրուսայի ընդհ. դատախազը պաշտօնանկ եղաւ։

ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՍԱԼԻՀԼԻԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրք թերթ մը կը գրէ. —

Իզմիրի Շատրուան մզկիթին դէպքը հին եւ անկարեւոր է։ Պայրամի Բ. օրը՝ հաշիշամոլ եւ իբր յիմար ճանչցուած Հիւսնի սանդուղին վրայ ելլելով արաբերէն էզան կարդացած եւ ձերբակալուած է։ Եւ ղրկուած է դատական բժիշկին։ Այսքան։

Բուն խնդիրը Հալիպ հոճայի խնդիրն է։ Իբր Րէսնէի գատը ճանչցըւած Իզմիրի շատ սիրուած խալիլ Իպրահիմ էֆ. Հիսար մզկիթին մէջ ըսած է թէ Րամազանին էզանը եւ քամէթը ն եւ է լեզուով կրնայ կարդացուիլ եւ թէ կրօնքը չարգիլեր ատիկա։ Ցաջորդ Արիֆէի օրը Թունուզցի Հալիպ էֆ. բեմ ելած է եւ խալիլ Իպրահիմ էֆ.ի պատասխանելով ըսած է թէ էզանը եւ քամէթը միայն արաբերէն պիտի կրնան կարդացուիլ եւ կարգ մը լեզուագարութիւններ ըրած է։

Հալիպ հոճա հարցաքննուած ատեն ըսած էր թէ՝ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի մէջ էզանը արաբերէն կը կարդացուի։ Ինչո՞ւ Իզմիրի մէջ թուրքերէն պիտի կարդացուէր։ Եւ առժամաբար ազատ արձակուած էր։

Հօճան յետոյ Մանիսայէն Իզմիր բերուած եւ հոն ձերբակալուած է։ Կարճահասակ և թուրքերէնը լաւ չխօսող մէկն է։ Հրամայուած է որ Ալաշէհիրի տունը խուզարկուի։

Ասկէ զատ, Ազիզիէ մզկիթին մէջ միւէզզինը չեկած մինարէն ելլելով արաբերէն էզան կարդացողին, ինչպէս նաեւ Թէփէճիկի մէջ ժողովրդեան կողմէ մատակարարուող մզկիթին մէջ արաբերէն էզան կարդացողներու մասին ոստիկանական քննութիւն կը կատարուի։ Ամբաստանեալները յանձնուեցան հաշտարար ատեանին։ Արաբերէն էզանի հոսանքը Պայրամէն վերջ սկսուած անջատ դէպքեր կը կազմէ։ Դատական իշխանութիւնը խիստ նախաձեռնողութիւն ցոյց կու տայ այս խնդրոյն մասին։ Կը քննուի թէ Պրուսայի դէպքին հետ կապ ունի՞ թէ ոչ։ Ներկայիս Իզմիրի բոլոր մզկիթներուն մէջ թուրքերէն էզան կը կարդացուի։

Հօճա Քեամիլ անուն մէկը Սալիհլիի մէջ ափեղցփեղ խօսքեր ըսելուն համար ձերբակալուած է ընդհ. դատախազութեան ցոյց տուած պէտքին վրայ։ Դէպքը սա է. — Սալիհլիի Ազնէֆիցիներու մզկիթին մէջ ժողովուրդին քարոզ տալու համար բեմ ելլող հոճա Քեամիլ ըսած է.

— Ո՞վ ըսաւ որ աշխարհ կլոր է։ Աշխարհ տափակ է։ Հակառակը պնդողը քեաֆիր է։ Լուսանկար քաշելն ալ հայհոյութիւն է։ Արաբ տառերէն զատ, ուրիշ տառեր գործածելը կրօնքի հակառակ է։

Այս յիմարին ափեղցփեղ խօսքերուն առարկած են խալքի վարչական ժողովի նախագահ Նէճմի, կիւրպիւզներու եւ կուրտին նախագահ Քեամիլ եւ Տոքթ. Սայիպ պէյերը։ Հօճան անոնց առարկութիւններուն ալ ափեղցփեղ պատասխանած է։ Ժողովուրդը զզուանք զգալով հոճային ըսածներէն, պարպուած է գայն եւ մեկնած մզկիթէն։ Յիշեալը ձերբակալուած է։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՈՂԵՐԸ ԿԸ ԲԱԺՆԵ՞Ն ՆՈՐԷՆ

Թուրքերը դարձեալ մտահոգ են։

Գերմանական թերթ մը, «Ֆոսիշէ Ցայթունկ», գրած ըլլալով թէ Ֆրանսա կ'աշխատի սիրաշահիլ Իտալիան՝ անոր առաջարկելով ընտրել հողեր Անատոլուէն, թուրք թերթերը լուսաբանութիւն կը պահանջեն։

«Սոն Փոսթա» կը գրէ հետեւեալ խորագիրներուն տակ. — «Ֆրանսայէն պատասխան կ'ուզենք։ Թուրք հողերը ամէն մարդու նուէ՞ր կը տրուին»։ Ու կ'աւելցնէ. — «Ֆոսիշէ Ցայթունկ» գերման թերթը կարեւոր յօդուած մը հրատարակած է Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ձգտուած յարաբերութեանց մասին, եւ այս առթիւ Թուրքիոյ խօսքն ալ կ'ընէ այսպէս. — «Հռոմի ֆրանսական դեսպան Տը Ժուվընէլ կ'աշխատի լարուածութիւնը մեղմել։ Սակայն, ֆրանսական թերթերու կարծիքով, դժուար թէ Իտալիա գոհանայ Անատոլուէն, Եթովպիայէն եւ Լիպերիայէն իր ստանալիք փոքր նուէրներով»։ Այս տողերը ցոյց կու տան թէ Ֆրանսա Թուրքիոյ հողերուն մէկ մասը նուէր կու տայ Իտալիոյ։ Գեսպան կոմս տը Շամպրէօնէն կը սպասենք, որ լուսաբանէ թուրք հանրային կարծիքը։

Կազաչափի ահռելի պայթում մը Սառի մէջ

300 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԵՒ 1000 ՎԻՐԱՒՈՐ

Սաարպիւքէն կը հաղորդեն, որ երէկ երեկոյեան ժամը 6.30ին Նէունքիրխէնի մէջ կազաչափի զարհուրելի պայթում մը տեղի ունեցաւ։ Կազաչափը 48 մէթր բարձրութիւն ունէր եւ կը պարունակէր 125,000 խորանարդ մէթր կազ։ Աղէտին պատճառները տակաւին անյայտ են։

Կազաչափը շինուած էր երկու-երեք տարի առաջ գերմանական վերջին նորաձեւութեամբ եւ Եւրոպայի մէջ, իր մեծութեամբ առաջինն էր։ 48 տուներ ամբողջովին փլչեցան։ 3—400 մէթրի չափ տարածութեան մը վրայ տուներու միջնորմներն ու տանիքները վնասուեցան։ Ճամբու վրայ գտնուած, 2—300 մէթր երկարութեամբ ծառերը արմատախիլ եղան։ Եւ ճամբուն, մօտ 15 մէթր լայնութեամբ եւ 4—500 մէթր երկարութեամբ, ծածկուեցաւ աւերակոյտով։

Վիրաւորներու թիւը կը հասնի մօտ 1000ի, որոնցմէ 150ը մահացու։ Մեռածներու թիւը անյայտ է, բայց կ'ըսուի թէ մօտ 300ի կը հասնի։ Կազաչափի զանգակը մօտ 800 մէթր բարձրութեամբ նետուած է։ Պայթումը այնքան ուժեղ է եղած, որ մինչեւ Մանհայմ, Քարլսրուհէ եւ Հայտելպէրկ ձայնը լսուած է։ Նէունքիրխէնի կայարանը, որ կազաչափին մօտերը կը գտնուէր աւերակներու տակ ծածկուած է։ Երկու քիլոմէթրի վրայ գտնուած ծառերը ջարդ ու փշուր եղած են։ Նէունքիրխէնի փողոցները աւերակներու տակ ծածկուած է։

Նէունքիրխէնէն 15 քիլոմէթր հեռու գտնուող Հոմպուրկ եւ Ֆրանքընհօլց գիւղերու տան ապակիները ջարդուած են։

Ահռելի խուճապ մը կը տիրէ բնակչութեան մէջ։

Կանայք եւ երախաներ արցունքոտ աչքերով փողոցներն են ինկած իրենց հարազատները փնտռելու։

Ամբողջ քաղաքը մնացած է մթութեան մէջ։

Կարծես երկրաշարժ մը պատահած ըլլայ եւ այդ հողամասը տակն ու վրայ ընէ։

Իշխանութիւնը օգնութեան փութացած է։ Աղէտին պատճառները կը քննուին։

Հիթլէր կը խօսի..

Պերլինի Սփոր պալատին մէջ Հիթլէր կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ։

Հիթլէր խօսեցաւ ոչ թէ իբր վարչապետ Գերմանիոյ, այլ իբր կուսակցապետ եւ ամբոխավար։

Հսկայ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը։

Առաջին կարգին վրայ նստած էին անգլիական, ամերիկեան, իտալական, ճափոնական, աւստրիական, պուլկարական եւ հունգարական դեսպանները եւ ուրիշներ, եկած էին մօտէն լսելու Հիթլէրը։ Հիթլէրն ու իր զօրագունտերը հագած էին իրենց պաշտօնական տարազը։ Հիթլէրի մուտքը սրահէն ներս խանդավառ ցոյցերու տեղի տուաւ։

Հիթլէր, հակառակ իր սովորութեան, իր խօսելիքը կանխօրօք ծրագրած էր այս անգամ։

Նոր վարչապետը սկսաւ խօսիլ Մարքսի վարդապետութեան եւ անոր հետեւորդներուն դէմ։

Ահա անոր արտայայտած մտքերը.—

Ազգային նոր կառավարութիւնը Գերմանիոյ պիտի վերադարձնէ իր նախկին մեծութիւնն ու վեհութիւնը եւ այս նպատակին հասնելու համար պիտի պայքարի ներքին թշնամիներուն՝ մարքսիստներուն դէմ, մինչեւ անոնց վերջնական ջախջախումը։ Մենք ոչ մէկ զիջում պիտի ընենք, ըսաւ Հիթլէր, կամ մարքսիզմը եւ անոր հետ Գերմանիոյ խորտակումը եւ կամ մենք ազգային-ընկերվարականներս։ Մենք պիտի մտածենք միշտ մեր նախկին բանակի մասին, որ ազգութեան խորհրդանշանն էր, ժողովուրդը ինքը պիտի վճռէ իր ճակատագիրը, որպէսզի Գերմանիան չի կորսուի։

Անդադար կեցցէներով ու ծափահարութիւններով կ'ողջունէին ունկնդիրները Հիթլէրի բոլոր խօսքերը։

Ֆրանք-իտալական յարաբերութիւնները

Քրիթիքա Ֆաշիսթա ամսագիրը, հետաքրքիր եւ շահեկան յօդուած մը հրատարակած է «Ֆրանսացի հակաիտալական մտածողութիւնը» խորագրով։

Յօդուածագիրը կ'ըսէ, թէ ի զուր է թաքցնել այն համակրական զգացումը որ բազմաթիւ իտալացիներ տակաւին ունին Ֆրանսայի հանդէպ։ Որովհետեւ ուրիշ բան է քաղաքական Ֆրանսան եւ բոլորովին ուրիշ բան մտքի, հանճարի եւ ստեղծագործութեան Ֆրանսան։ Սակայն այս զատորոշումը արտաքին հրմայք մըն է միայն, եւ այդ երկու յատկութիւններն իրար լրացնելով, կը կազմեն Ֆրանսայի իսկական դիմագիծը։

Ֆրանսացի մտաւորականութիւնը ոչինչով կը տարբերի իր օրուան քաղաքական ղեկավարներէն։ Եթէ Փուանքարէն, Պրիանը, Թարտիէօն, Հերիօն եւ Փօլ-Պոնքուրը հակաֆաշիստ եւ հակաիտալական զգացումներ ունին, գրագէտները, արուեստագէտներն ու հրապարակագիրները ոչինչով կը տարբերուին անոնցմէ։ Եւ հեղինակը ելնելով այս տեսակէտէն, կը դնէ հետեւեալ հարցերը.— Ո՞վ է որ արգելք կը հանդիսանայ Իտալիոյ ուժեղութեան։ Ո՞վ է, որ բոլոր միջազգային խորհրդաժողովներուն մեր դէմ կ'արտայայտուի։ Ո՞վ է, որ մեզ կ'արգիլէ միշտ, մեր տնտեսական եւ քաղաքակրթական ձեռնարկներուն՝ Արեւելքի եւ Պալքաններուն մէջ։ Ո՞վ կը վարկաբեկէ իտալացի զինուորը։ Ո՞վ կը տրամադրէ ելմտական հարցերու մասին տեղեկութիւններ։ Եթէ գիրք մը գրելու ըլլայինք, պիտի թուէինք այն բոլոր ջանքերը, որ Իտալիան երեք հարիւր տարիէ ի վեր կը թափէ մեծ իշխանութիւն մը դառնալու եւ միշտ այդ ճամբուն վրայ կը գտնէ, որպէս արգելք Ֆրանսայի անունը։

Եւ յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ, որ ոչ մէկ ֆաշիստ չի կրնար ֆրանսասէր ըլլալ, որքան ալ ուզէ։

ԿԻՆ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐ ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ

Րուզվէլթի կազմելիք դահլիճին մէջ աշխատանքի նախարարութիւնը պիտի ստանձնէ Տիկ. Ֆրանս Փէրքին։ Րուզվէլթ դիտաւորութիւն ունի Տանըմարքի ամերիկեան դեսպան նշանակել Տիկ. Ռութ Օվէնը։

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԷՄ ԲՈՂՈՔԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԳՈՑՈՒԻՆ

Տնտեսական փրկութեան կոմիտէն երէկ կէսօրին իր ժողովին մէջ որոշեց բողոքի ցոյց մը ընել նոր տուրքերուն դէմ եւ փետր. 16ին գոցել բոլոր վաճառատուները։ Վաճառատուները բաց պիտի մնան մինչեւ կէսօր, եւ կէսօրէ յետոյ մինչեւ ժամը 7ը, պիտի գոցուին։

Հարկատուներու ազգ. միութիւնն ալ տուած է իր համաձայնութիւնը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՆԱՏԻՐԱԿԱՆ ՁԳՏՈՒՄՆԵՐ

Զափէն աւելի մռայլ է քաղաքական հորիզոնը Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա ու Ծայրագոյն Արեւելք : Ահաւոր անակնկալներ կրնան պատահիլ եթէ օրուան վարիչները չկարենան գտնել լուծումը կարգ մը միջազգային խնդիրներու որոնք սեղանի վրայ են այժմ :

Տարիէն աւելի է որ կը քաշկռտեն զինաթափութեան խորհրդաժողովը առանց որ եւ է լուրջ արդիւնքի : Ժողով, բանակցութիւն, բանավէճ, կծու բառեր, դիւանագիտական «սիրաբանութիւններ», առանց եզրակացութեան : Եւրոպական պետութիւններու շահերը այնքան հակամարտ են երբեմն որ անկարելի դարձած է համաձայնութեան եզր մը ճարել նոյնիսկ ամէնէն երկրորդական վէճերուն մէջ : Բոլոր միջազգային ժողովները օրօրի տպաւորութիւն կը գործեն դիտողներուն վրայ եւ կարծես սարքուած են ժամանակ շահելու նպատակով :

Ազգերու Դաշնակցութիւնը՝ այդ պատկառելի հիմնարկութիւնը որուն վրայ այնքան յոյսեր դրուեցան, աւելի անզօր է հիմա քան որ եւ է գիւղի մը եկեղեցական վարչութիւնը : Բարեգործական ձեռնարկներէ զատ, կրնանք ըսել, առանց չափազանցութեան, որ Ժընեւի արիսպագոսը չըկրցաւ լուծել ոչ մէկ քաղաքական հանգոյց որովհետեւ ոչ մէկ պետութիւն անկեղծօրէն կը ճանչնայ անոր հեղինակութիւնը : Թողունք մեծերը, եղան նոյնիսկ փոքր ազգեր որոնք ըմբոստացան անոր դէմ վերջին 10—12 տարուան ընթացքին :

Ազգային ինքնագիտակցութեան ըղձացումը վտանգաւոր համեմատութիւններ կլխոստանայ չարքմը երկիրներու մէջ և. ատելութիւնը, անվստահութիւնը դրացիէ դրացի՝ կը ղրդանայ հետզհետէ : Տասնըչորս տարուան փորձառութիւն մը պէտք էր հասկնալու համար թէ սխալ էր քարտէսը որ գծուեցաւ Վէրսայլի մէջ 1919ին : Օրուան իշխանաւորներն ու պատասխանատուները չեն խոստովանիր այդ ճշմարտութիւնը, բայց եւրոպական մամուլը, քիչ մը ամէն տեղ, բաներ մը կը փսփսայ : Մանրամասնութեանց մէջ մտնելու պէտք չկայ : Տանցիկի նրբանցքը ինքնին բաւական է իբրեւ սպառնալիք Եւրոպայի խաղաղութեան, ինչպէս դիտել կուտան կարգ մը անգլիական թերթեր :

Պալքանի շրջանը աւելի ապահով եւ բաշխիքներ չիտար խաղաղութեան պահպանումին տեսակէտէն : Իտալիա ծուռ աչքով կը դիտէ Ֆրանսայի քաղաքական ազդեցութիւնը այդ շրջանին մէջ եւ Մուսոլինի չի ծածկեր իր բաղձանքները Ատրիականի արեւելեան ափերուն մասին : Մուսոլինի չքաշուեցաւ նոյնիսկ յայտարարելու, դեռ քանի մը տարի առաջ, թէ իտալական հայրենիքին համար որքան անհրաժեշտ էին Փոքր Ասիոյ արեւմտեան եզերքները :

Անգլիա որ իր աշխարհագրական դիրքով սահմանային վէճեր չունի Եւրոպայի մէջ, հետաքրքրուած է առաւելապէս միջազգային ուժերու հաւասարակշռութիւնով : Դասական է այդ քաղաքականութիւնը այս երկրին համար : Ապահովութեան դաշինքին ստորագրութիւնը որուն համակիրըլծեցաւ գրեթէ ակամայ, ներշնչուած էր միշտ այդ ուղղութենէն :

* *

Պետական վարչաձեւի տեսակէտէն Եւրոպան կը ներկայացնէ այսօր տարօրինակ ամբողջութիւն մը : Մինչեւ 1914, վարժուած էինք միապետական կամ հանրապետական վարչաձեւերուն : Խորհրդարանական կառավարութիւնը ամէնէն ընդհանրացած ձեւն էր Եւրոպայի մէջ·

Հիմա, սակայն, զինադադարէն 15 տարի ետք, ութը զանազան երկիրներ կը կառավարուին զինուորականներու կամ մենատէրներու կողմէ, այսպէս Լեհաստան՝ 32 միլիոն, Ռումանիա՝ 18 միլիոն, Սերպիա՝ 14 միլիոն, Իտալիա՝ 40 միլիոն, Պուլկարիա՝ 6 միլիոն, Հունգարիա՝ 9 միլիոն, Փորթուկալ՝ 7 միլիոն, Թուրքիա՝ 14 միլիոն : Ուրեմն 140 միլիոն ժողովուրդ ենթարկուած են քիչ-շատ մենատիրական իշխանութեանց : Կրնանք այս թիւին վրայ աւելցնել նաեւ Գերմանիան 65 միլիոն, եթէ նկատի առնենք որ Հիթլէրի վարչութիւնը աւելի զինուորական է իր յատկանիշներով :

Լեհաստան ունի իր Փիլսուտսքին՝ նախկին ռուս զօրավար մը որ հրաժարեցաւ նախագահութենէն եւ երկիրը կը կառավարէ բոլորովին ինքնագլուխ : Լեհ խորհրդարանը հազիւ թէ ձայն ունի վարչական գործերու մէջ :

Ռումանիոյ մէջ կայ Թագաւոր մը որ կրցաւ աքսորէն իր գահը վերադառնալ շնորհիւ իր զինուորական համախոհներուն որոնք հակառակ իրենց ընտրական պարտութեան անցեալ ամառ, տակաւին իրենց ափին մէջ ունին երկրին վարչութիւնը : Զինուորական տարրերը չափազանց ուժեղ են Ռումանիոյ մէջ :

Սերպիա երեւութապէս կը վայելէ խորհրդարանական վարչաձեւ մը եւ սակայն երկրին գործադիր իշխանութիւնը կը գտնուի թագաւորին եւ զօրավար Սթօյանովիչի ձեռքին մէջ :

Իտալիոյ մենատիրական վարչութիւնը արդէն տասը տարուան կեանք մը ունի իր ետին : Մուսոլինի ամենակալ Աստուածն է իր հայրենիքին :

Պուլկարիոյ մէջ Պորիս Թագաւորը եւ իր պատերազմական նախարարը եւ Հունգարիոյ մէջ ուրիշ զինուորական մը, կը վարեն մենատիրական իշխանութիւն մը :

Փորթուկալ, այդ փոքրիկ հանրապետութիւնը, ունի զինուորական նախագահ մը եւ դահլիճ մը որուն բոլոր անդամներն ալ զինուորականներ են :

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, գիտենք արդէն որ այդ անփառունակ հայրենիքին ճակատագիրը յանձնուած է երկու զինուորականներու՝ Մ. Քէմալին ու Ըսմէթին : Մենատիրական վարչաձեւ ունի նաեւ Ռուսաստանը այն տարբերութիւնով սակայն որ այստեղ մենատէրը «բանուորագիւղացիական» դաշնակցին է... ոչ թէ Ստալինը :

Հետեւաբար խորհրդային Ռուսաստանն ալ միասին հաշուելով, կ'ունենանք մօտ 350 միլիոն ժողովուրդ որոնց գլխուն վրայ կախուած է զինուորականներու կամ մենատէրներու սուրը, փոխանակ արքայական մականին որ աստիճանաբար կը կորսնցնէ իր ուժն ու հեղինակութիւնը :

Վարչաձեւի այս փոփոխութիւնը մէկն է պատերազմին յառաջ բերած բազմաթիւ հոգեբանական յեղաշրջումներէն : Չենք գիտեր տակաւին թէ նպաստաւո՞ր է այս երեւոյթը համաշխարհային խաղաղութեան պահպանումին տեսակէտէն : Բացայայտ է միայն որ ժողովուրդներու ինքնապաշտպանութեան բնազդը աւելի ուժեղ է այսօր : Ամէն ժողովուրդ լծուած է վերաշինական աշխատանքի եւ կը փորձէ դառնալ աւելի ինքնակամ, ինքնաբաւ եւ անկախ տնտեսապէս ու քաղաքականօրէն :

Եթէ սխալ ըլլայ այս ենթադրութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի ըլլար միակ միջազգային գերագոյն հիմնարկութիւնը : Եւ այդ պարագային այնքան մօտ չպիտի ըլլար մարդկութիւնը՝ պատերազմի սարսափին :

* *

Մեր ցոյց տուած երկիրներէն զատ կան ուրիշ հայրենիքներ որոնք կրնային հետեւիլ Մուսոլինիի օրինակին :

Երեւելեան թերթի մը աշխատակիցը հաւանական կը գտնէ այդ յեղաշրջումը՝ Ֆրանսայի համար, մանաւանդ հիմա երբ Գերմանիոյ վարչապետական աթոռին վրայ բազմած է Հիթլէր :

Տնտեսական ու քաղաքական տեսակէտէն, մխիթարական չէ երբեք Ֆրանսայի կացութիւնը, դիտել կուտայ աշխատակիցը : Շարք մը միջազգային խնդիրներ — Գերմանական մղձաւանջը, Իտալիոյ սպառնալիքը, զինաթափութիւնը, պարտքերու հանգոյցը եւայլն — ահագին դժուարութիւններու առջեւ դրած են խորհրդարանը որուն մէջ վճռական հեղինակութիւն չունի գրեթէ ոչ մէկ կուսակցութիւն : Անցեալ մայիս ամսուան ընտրութիւններէն ի վեր երեք անգամ դահլիճի փոփոխութիւն ունեցաւ Ֆրանսան եւ իշխանութեան գլուխ եկան միշտ միեւնոյն հոսանքին պատկանող դէմքեր — Էրիօ, Փօլ Պոնքուր, Տալատիէ : «Միեւնոյն բանը պատահեցաւ Իտալիոյ մէջ 1922ին, Ճիոլիթթիի եւ Նիթթիի իշխանութեան օրերուն» :

Ընկերվարականներն ու պահպանողական տարրերը հաւասարապէս դժգոհ են կացութենէն եւ քաղաքական նոր ուղղութիւն մը կը փնտռեն, կը գրէ թերթին աշխատակիցը :

Թարտիէօ որ արձակուրդով Իտալիա գացած էր վերջերս, Փարիզ վերադարձաւ նոր եւ ինքնատիպ ծրագրով մը : Իր ամէնէն գլխաւոր առաջարկն է 1871ի սահմանադրական օրէնքին վերաքննութիւնը որուն մասին ոչ ոք համարձակած է ակնարկութիւն ընել մինչեւ հիմա : Թարտիէօ կը թելադրէ օրինակ, խորհրդարանի հակակշիռէն չենթարկել ելմտացոյցը, ստեղծել հանրաքուէի դրութիւնը եւ իրաւասութիւն տալ պարտուած վարչապետի մը՝ լուծելու երեսփոխանական ժողովը :

Ցատկանշական է այն պարագան որ նախկին վարչապետը իր այս թելադրութիւնները հաղորդեց ամէնէն առաջ մասնաւորական հաւաքոյթի մը ուր ներկայ էին քաղաքական գործիչներ, եւ հաղորդեց մանաւանդ Մուսոլինիի հայրենիքէն հազիւ վերադարձած :

Աշխատակիցը հիմնուելով ելմտական տագնապին վրայ, կ'եզրակացնէ որ Թարտիէօ Ֆրանսայի միակ պետական մարդն է որ կրնայ օրին մէկը հետեւիլ Մուսոլինիի քաղաքականութեան : Պէտք է յիշել նաեւ այն իրողութիւնը որ Ֆրանսայի արքայական տան վերջին շառաւիղը որ հաստատուած է այժմ Պելճիքայի մէջ, հակահանրապետական կոչ մը ստորագրեց վերջերս : Ֆրանսական մամուլը չանդրադարձաւ այդ մասին, որովհետեւ վարչաձեւի փոփոխութեան հարցը միանգամընդմիշտ լուծուած է այդ երկրին մէջ որ ամէնէն ազատ ու ամէնակալ սկզբունքներով ղեկավարուող հայրենիքներէն մէկն է Եւրոպայի մէջ :

* *

Հիթլէրի յաղթանակը ուրիշ փաստ մըն է եւրոպական կարգ մը ժողովուրդներու մենատիրական ձգտումներուն տեսակէտէն : Նոր վարչապետը կը հետեւի ազգայնամոլ քաղաքականութեան մը քանի որ փրկութեան ուրիշ ճամբայ չունի Գերմանիան :

Անգլիան ալ ունեցաւ իր «Մուսոլինին» : Հանգուցեալ Լորտ Բըրքընի փեսան աշխատեցաւ նոր շարժում մը ստեղծել երկու տարի առաջ, բայց ձախողեցաւ յուսահատօրէն :

Ազգերու համագործակցութիւնը հետզհետէ կը դժուարանայ :

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԻՏԱՂ

Վարդան՝ծուլութեան տիպար մըն էր, պարապ նստիլը նախամեծար կը համարէր, խորշելով աշխատանքէն : Իր ծանօթներէն Ջէօրջ.

— Վարդան քեզի աղէկ լուր մը բերի լաւ գործ մը գտայ եկուր միասին որ ներկայանաս:

— Ինծի նայէ պարոն Ջէօրջ, ես գէշ կատակներէն չեմ ախորժիր:

* *

Երկու երեսփոխաններու միջեւ

— Բարեկամ անգործ նստելով ձանձրացայ, սա արձակուրդի ժամանակը զար, երթայինք գիւղագնացութեան:

— Գիւղն ալ յոգնեցուցիչ բաներ ունի, երթալ գալ շոգեկառք եւայլն:

— Բայց դարձին չէ՞ որ նորէն հանգիստ պիտի նստինք անգործ, որով յոգնութիւննիս կ'առնենք:

* *

Անգլիացին Ամերիկացիին

— Ալ բերաննիդ թրջի պիտի, չորութենէ պիտի ազատիք նոր օրէնքով:

— Արդէն ե՞րբ բերաննիս չոր մնացած էր, միայն գրպաններս կը չորնար ըմպելիներուսուղ գիներէն, այժմ բերաննուս հետ գրպաննիս ալ պիտի թրջի:

ՃԱՇԱԿ ՄԸ ՍԻՊԻԼԷՆ

ՄԵՆԱՍՏԱՆԻՆ ԿՈՅՍԸ

Կէս գիշեր է. սենեակիս մէջ միայնակ՝
Կանթեղ չունիմ, ոչ ալ երկինքն ունի շող.
Իր լոյսն յետին մարեց դարպասն ու տընակ.
Եւ մընացի իմ խոհերուս հետ մաշող :

Կը թափառին շուրջս ըստուերներ թանձրահոծ,
Մերձենալով, հեռանալով յամրաբար,
Եւ կը լըսեմ իրենց վայիւնն ողբակոծ՝
Երբ կանգ առնել կուզան յոգնած ու մոլար :

Տըխուր մըտքիս ուրուականներն են համակ,
Ցընորք հոգւոյս հազիւ հասած արբունքի,
Եւ մինչ կ'անցնին օրերըս ցուրտ ու ցամաք՝
Անոնք կուտան ինծ ըսփոփանքն արցունքի :

Չի մինակ եմ հոս դէմքերու հետ տըրտում,
Կոյսերու հետ, որոնք չունին իղձ ու խանդ,
Որոնց ձայնին վանկերն՝ աղօթք անպատում՝
Կը խորտակեն երազս ու յոյս մանաւանդ :

Ապրի՛լ կ'ուզեմ. անոնք երկինք ցոյց կուտան :
Սիրել կ'ըղձամ. կը գոչեն. « Սէր է Աստուած » :
Եւ կը պատմեն Դաւիթը, Յոբն ու Յուդան.
Կ'ըսեն. « Միայն մահուան համար ենք հաստուած » :

Զո՛ւր կը վառէ երկինք արեւն ու լուսին,
Զօնելով կեանք ծաղկին, դաշտին ու մարդուն,
Ես կը դառնամ նորէն համեստ այն լոյսին
Որուն ներքեւ լուռ կը հըսկէ աչք մ'արթուն :

Բոցեղ շունչ մը կը խընդրեմ ես, սիրտ մը տաք
Որ խառնուի տենդոտ հոգւոյս յորձանքին.
Եւ սաղմոս մը կը դընեն, ա՛հ, բարձիս տակ,
Խաչ մ'ալ փայտէ ընդդէմ սըրտի փորձանքին :

Այդ փորձանքներն ես կ'երազեմ անդադար,
Կեանքի բոլոր մեծ պայքարներն, հուրն անհուն,
Աշխարհի մէջ չընչին բաժինս իմ արդար,
Եւ կը թողում երկինքն իրեն սուրբերուն :

(1892) ՍԻՊԻԼ

ԱՆՑՆԵԼՈՒ ՄՕՏ

Լոյսի փունջ մը, շող շիւղերու կուռ հիւսկէն,
Հորիզոնէն վար հուր եւ բոց կը թափէ,
Լերան ծայրը ցոլքեր մութը կը պըրկեն
Ցանցի մը մէջ լայն վերտերով սատափէ :

Քունէն զարթած կ'երգէ մարին, վարուժան
Ոստերն ի վար կախուած բոյնին մէջ տամուկ.
Դաշտերուն մէջ հոյլ գառներ կը խըժան
Շաղով օծուած մարմանդներուն մէջ ճամուկ :

Շամբերուն հոծ շուքին տակէն դողդոջուն՝
Դէպ ի ծովուն ափերն ի վար աւազէ,
Ուր փըրփուրին կը նշմարես վախկոտ չուն,
Լուսածիծաղ առուն վէտ վէտ կը վազէ :

Ոչ հըմայքէն առուին տենդոտ կարկաչին,
Շողին, ցօղին լոյս ծիծաղէն արծաթի,
Ոչ ալ այգուն ջերմ համբոյրէն առաջին
Մեր սըրտին մէջ վարդ անուրջ մը կը ծաթի :

Մենք չենք սիրեր կեանքն յորդաշունչ, կենդանի,
Անցնելու մօտ իրերն ըզմեզ կը կարթեն.
Ու կը ցաւինք, երբ բախտն հեռու կը տանի
Ինչ որ երէկ արհամարհած ենք արդէն :

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ, «ՅԱՌԱՋ», ԹԻՒ 2

Կը սպասէի որ «հին»ի ու «նոր»ի վիճաբանութեան ընթացքին, անոնք որ անուններ ուղեցին տալ, չմոռնային Փայլակ Միքայէլեանը :

Ահա մէկը այն երիտասարդ անուններէն, որ յառնեցան, հասունցան ՅԱՌԱՋի շնորհիւ : Այս էջերուն վրայ հետեւեցանք Միքայէլեանի նախաքայլերուն : Յաջորդական պատմուածքներով անիկա ապացոյցը տուաւ յղացումի եւ կերտումի ինքնուրոյն շնորհի մը : Աստիճանաբար մշակեց ինքզինքը, կոկեց լեզուն եւ ոճը : Խարխափումներու ճամբով, ան ահաւասիկ հասած՝ ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...ին :

×

Բոլէ մը կը զգուշանամ խօսելու գրքի մը մասին, որ կազմախօսական կերպով զուգորդուած է գրողին կեանքին հետ : Մտավախութիւնը ունիմ շօշափելու զգայուն մորթը էակի մը, որ այս գործը տուած է այնպէս ինչպէս ծաղիկը կուտայ իր նեկտարը, կամ կայծոռիկը՝ իր լոյսը, իր էութեան խորքէն, իր ապառումովն իսկ :

Ինչ եղական, տարօրէն պատկեր գրքերու աշխարհը : Գրքերը կը ծնին, կ'ապրին մարդերու նման : Ոմանք փքուռոյց եւ անբան, ինչպէս խողերը, ուրիշներ կը տուայտին ու կը սարսռան ցայգաթիթեռին պէս :

Ուրկէ՞ կուգան, ի՞նչ կը բերեն անոնք մեզի, այդ գրքերը... Ոմանք կուգան մեզի իրենց հեղինակներուն ձանձրոյթովը, պերճանքովը, աւելորդովը : Որովհետեւ կան գրողներ, որ այդ գրքերուն մէջ կը դնեն մտաւորական իրենց ճարպը, անպարծութիւնը, այն ամէնը որ իրենցմէ չէ : Բայց մեզի կուգան ուրիշ գրքեր՝ ինչպէս պարտասուն ուղեւորը կ'երթար Մեծարենցի «հիւղ»ին : Երբ այդ գրքերը կ'օթեւանեն մեր յարկին տակ, առանձին չենք զգար ինքզինքնիս : Մեր մասին տակ կը բաբախէ զարկերակ մը · մեր ականջը դրած կ'ըլլանք կուրծքի մը, բժիշկին նման : Կ'ունկնդրենք հառաչանքը մեղքերու, ցաւերու, վիրաւոր յոյսերու ու կը հաղորդուինք մարմինովը եւ արիւնովը մեզի նման մարդերու... : Այն ատեն միայն, այո, կ'իմանանք որ գրքերու մէջ կ'ապրինք, ինչպէս մարդոց մօտ, ոմանք ցուցափեղկի mannequinներ են, ուրիշներ հազուագիւտ բարեկամներ որոնց ձայնը կ'արձագանգէ, ու կ'երկարաձգուի մեր խորքը :

Եթէ այս խորհրդածութիւնները տարապայման են Միքայէլեանի «Արե՛ւ, Արե՛ւ»ին համար, դէթ արժանիք մըն է եթէ գիրքը կրցաւ այս տպաւորութիւնները արթնցնել ընթերցողի մը մօտ :

Ու տակաւին մեզի կը յիշեցնէ Վինյիի խօսքը·

J'aime la majesté des souffrances humaines.

×

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւին հանդէպ ենթակայական այս վերաբերումը չարգիլեր ընաւ զիս առարկայօրէն եւս մօտենալու անոր : Դժբախտաբար ամէն ընթերցողի մօտ դրդապատը պահուըտած է մարդուն ետին, առաջինը իր դատողութիւնները կը հարկադրէ երկրորդին տպաւորութիւններուն : (Մարդկային տկարութիւն մըն է սակայն, չենք բաւականանար ապրելով, այլ կը սիրենք վերլուծել մեր կեանքը, գրքերը դատելու պատրուակին տակ, ուրիշ բան չենք ըներ եթէ ոչ դատաւորել մեր ներքին պահերը եւ հակազդեցութիւնները) :

Հեղինակի եւ գործի խոր միութիւնը ընդգծելէ վերջ սպա ուրեմն թող ներուի ինծ քննադատներու յատուկ այն անպատրոյն խաղը, որով անոնք թոյլ կուտան իրենք իրենց դատելու գիրք մը զայն յղացող մարդէն, ինչպէս բուսաբանը տունկ մը կը խլէ իր հողէն :

Կարելի չէ ճշգրիտ սահմանը տալ ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւին : Վէպ մը չէ, ոչ քերթուած, ոչ ալ բոլորովին յուշագրութիւն, բան մը կը յիշեցնէ իւրաքանչիւրէն :

Միքայէլեան անձնական շեշտով մը թարմացուցած է ձեւերը, հիւսած է պատմուածք մը որ երբեմն կը սարսռայ տաւիղի լարերուն նման, երբեմն կը վերածուի հոգեկան տարրալուծման, ինչպէս սովոր են ընել մարդիկ իրենց նամակներուն եւ յուշատետրին մէջ, պատմուածք մը վերջապէս, ուր կեանք կայ, շարժում եւ օրերու յաջորդականութիւն :

Եւ այս ամէնը՝ զգացուած իրապէս, պատմուած անկեղծօրէն :

Հերոսը այդ յուշապատումին հիւանդ մըն է, հիւծախտաւոր, որ մեզի կը խօսի ամէնէն ուղղակի, շեշտ ճամբով, առաջին դէմքով... Ճիշդ մեր դիմաց ունինք զինքը, զգայուն, ինքզինքը մերկացնող, անկեղծութեամբ ղոհրաց այդ «ես»ը : Առանց չարամտութեան, ոչ իսկ առանց տրտունջի, բայց անսեթեւեթ մտերմութեամբ անիկա, այդ հիւանդ առաջին դէմքը կը խօսի բարձրագոյն իր ապրումներուն, պահերուն, խոկումներուն մասին, կարծես թէ առանձին ըլլար, իր յուշատետրին հետ մինակ, ճակատ ճակատի՝ իր հայելիին դիմաց... Եթէ նոյնիսկ փափկանկատօրէն փորձենք մեր ակնարկը դարձնել, ան կը հետապնդէ մեզ, կը սեւեռէ մեզի : Վկան ինք իր խոստովանութեան, մասնակից՝ իր մտածումներուն...

Ու թերեւս այդ գրքի էջերուն մէջ կ'ապրի ուրիշ, անմարդկային, ոչ նըւազ ճակատագրական հերոս մը · հիւծախտաւորներու բուժարա՛նը...

Առաջին անգամ — որքան ծանօթ է ինծ — մեր գրականութեան առջեւ կը բացուի դուռը այդ տարօրէն աշխարհին · Միքայէլեան կը յայտնէ մեզի ապաքինարանը, sanatoriumը :

Անանձնական հերոս մը արդարեւ, սպասման այդ մենարանը, որուն խրտուիլակը կը կանգնի եւ, աշնանային լոյսին տակ, իր շուքը եւ իր թեւերը կը տարածէ իր մօտ սպասող էակներուն վրայ...

Էական նիւթը ուրեմն այս ցաւատանջ բայց հպարտ գրքին՝ պատմութիւնն է կենակցութեան մը, — կենակցութիւնը երկու հերոսներուն՝ շէնքին ու մարդուն : Եթէ կարելի է ըսել կենսաբանօրէն անոնց symbioseը : Երկու էակներ՝ որ կ'ապրին իրարու փակած, սպառելով զիրար բայց փրկելով միանգամայն զիրար...

Կամ աւելի ճիշդը, Միքայէլեան մեզ կ'առաջնորդէ միջավայր մը, ուր մարդիկ նոյնացեր են զիրենք պարփակող մթնոլորտին հետ · ապաքինարանի բոյրը եւ բոյլերը կը թրթռան մարդոց ամոյն հոգիէն ներս :

Միքայէլեանի գիրքը ինծ կը յիշեցնէ հիւանդներու սնարին մօտ կախուած ջերմացոյց պատկերները : Իր գրիչն ալ, արձանագրող ջերմաչափի մը նման, հետեւած է այդ միջավայրի բարեխառնութեան ելեւէջին : Մարդոց տրամադրութիւնը կը ծփայ տենդի ալիքներուն հետ, ու միանգամայն յոյսերու, պատրանքներու մակընթացութիւնը կ'ուռի ու տեղի կուտայ յաջորդաբար · Ջրերու այդ շարժումին դիմաց կը տեսնենք ենթակաները երբեմն անկայուն՝ ինչպէս պղպջակներ, ու երբեմն ալ աննահանջ ու անառիկ՝ ինչպէս խարակը...

Միքայէլեան մեզի տալու համար ջղայնութիւնը այդ միջավայրին, չի հետեւիր կանխորոշ ծրագրի մը, ոչ ալ կը հետապնդէ նպատակ մը : Ան կը ներկայացնէ դէպքերն ու անձերը՝ ինչպէս որ կուգան, անհաղորդ, անյարակից իրարու, կոյր թափով :

Անյոյս տխրութեան բոյրը չէ որ կը բարձրանայ այդ գրքէն · հոն ապրող էակները երբեմն զմայլելի են կեանքը տանելու իրենց եղանակով : Ինչ որ կը բնորոշէ զիրենք, հիւանդութեան հետ հաշտուելու իրենց ճիգն է, կարովն է անպայման :

Իւրաքանչիւրը անոնցմէ — եթէ կարելի է ըսել — յաջողած է իմաստ մը՝ raison մը ստեղծել իր վիճակին, գտած է փիլիսոփայական խախուտ հիմերու վրայ կանգուն պահել հոգեկան հաւասարակշռութիւն մը :

Ինչ որ Միքայէլեանի գիրքը դա-

Մենք կը սիրենք, երբ արեւը ծիրանի՝
Հալած, հատած մոմի նըման ոգեվար՝
Ալիքներուն գոգն իյնալով շիջանի
Սողոսկելով խարակներէն զառ ի վար։

Տաղիկները, զոր կը թողունք որ ցամքին
Թօնուտ օդին, ցուրտ արեւուն տակ աշնան,
Ծառաներու յանձնած կոպիտ խըրնամքին,
Թոռմելու մօտ՝ կարծես յանկարծ կ'անուշնան։

Սըրուակները, որոնց բոյրը կը հատնի,
Ա՛լ աւելի մեզ սիրելի կը դառնան,
Ինչպէս դեղնած սիրոյ թըղթիկ մը գաղտնի,
Զոր կը պահենք գուրգուրանքով անսահման։

Եւ մեր սէրը, ոսկեփետուր թըռչուն բիլ,
Զոր անսըւաղ կը լըքանենք շատ հեղ մենք,
Երբ թեւ կ'առնէ, կ'ուզէ մեզմէ խուսափիլ,
Դողդըղալով մեր հոգւոյն մէջ կը սեղմենք։

Մըրմունջները որոնք հեռուն կը մարին՝
Կոչնակները, հաչիւնն անգամ շուներուն,
Գորշ ամպերն իսկ փակած կապոյտ կամարին,
Մեկնելու մօտ՝ հըմայք մ'ունին օրօրուն։

Յուզմունքներն ալ կը վրդովե՞ն մեր հոգին
Եթէ չըլլան երազի պէս թեւաւոր.
Եւ կեանքն արդեօք կ'ըլլա՞յ այնքան թանկագին,
Այնքա՞ն անուշ, երբ չըսպառնայ մահն անոր։

(1900) ՍԻՊԻԼ

ԽՄԲ. — Տիկին Սիպիլի յոբելեանին առթիւ, իր բանաստեղծութիւններէն ճաշակ մը տալու համար, ահա երկու քերթուած։ Գալ կիրակի, մեր աշխատակիցը, Արմէն Սեւան կուտայ ուսումնասիրութիւն մը, Սիպիլի գրական գործին նուիրուած։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՔՈՅՐԵՐՈՒՍ

—.—

Սիրելի՛ Մարօս,

Սպասեցի որ անցնին անոնք։ Նորէ՛ն անցնին Նոր Տարին, եւ Ծննդեան տօները։ Հիմա դարձեալ ձեռք կ'առնեմ գրիչը, միակ առարկան որ միշտ կը նորոգուի ու կը թարմանայ, առանց սակայն միշտ թարմացնելու իր արդիւնքը։

Տասը տարի է հայրենի տան եւ ծննդավայրի յարաճուն կարօտը մեր սրտերուն մէջ պարուրած կը յածինք կայանէ կայան, մեզմէ անբաժան հետերնիս տանելով հայրենիքի գաղափարի ամէն սրբութիւն։

Հայրենիքն ալ մեզ նման տարագիր, իր զաւակներուն հետ կը շրջի երկրէ երկիր։ Մինչեւ ո՞ւր այսպէս։ Երբ պիտի հանգչի հարազատ մօր գիրկը,— հոն ուր հայ աշխարհն է, լոյսի միակ աղբիւրը Հայուն, միակ լոյսը։ Բայց ե՞րբ։

1918էն առաջ, երբ «մեր հայրենիքը, մեր Հայաստանն երթանք»ի փափաքն ունենալու իրաւունքէն իսկ զրկուած էինք՝ հիմա՞ է որ պիտի յուսալքուինք։

Հայրենիքը խանդակաթ մօր մը նման կը կանչէ իր հեռաւոր զաւակները իր թեւերուն մէջ, կը կանչէ իր հովանիին տակ համախմբելու համար իր ցիրուցան սիրելիները։ Ժայռերն իսկ կը սարսռան եւ սարերն արձագանգ կուտան իր կանչին։ Հովերն ու զեփիւռները կը տանին հեռո՛ւ հեռու, սիրոյ եւ կարօտի մեղեդիներն ու տրտունջները, մինչեւ սրտերու խորը վաստակաբեկ տարագիրներուն, որոնք տասը տարի է կ'երթան այդ քաղցր կանչին ընդառաջ, բայց դեռ չեն հասեր։ Փշոտ է ճանապարհը, վերելքը տաժանելի եւ շատեր կ'իյնան յոգնատանջ, շատե՛ր։

Բայց ինչո՞ւ կը գրեմ քեզի տխուր իրականութենէն, փոխանակ մեղմացնելու փոխանցման այս ծանր շրջանի դառնութիւնը։ Միշտ կ'անդրադառնամ այս ցաւոտ հարցին, որովհետեւ մերն է վէրքը, մեր սրտին վրայ եւ բոց ու կսկծալի։ Եւ մեր կամքէն անկախ կամ ոչ՝ կը կատարուի այն ինչ որ պէտք չէր ըլլար։ Ժողովուրդի մը գոյութեան սպառնացող անհելի դժբախտութիւններու շղթայումին մէջն ենք ինկած, բայց քանի որ այս է իրականութիւնը, այժմ փոխանակ աւելորդ վիճաբանութիւններով աւելի եւս ծանրացնելու մեր կապանքները՝ դէմ մեր բոլոր կորովն ու բանականութիւնը գործածենք անխնայ եւ յաղթական դուրս ելլելու անհաւասար այս պայքարէն, դէթ կարելին ընելով։

Կ'արժէ կրկնել միշտ թէ ի՛նչ մեծ եւ իսկական դպրոց մը եղաւ այս կեանքը մեզի համար եւ մեր նոր դասերէն որչա՛փ բարիք եւ փորձառութիւն կրնանք քաղել ու միասին տանիլ հոն ուր՝ մեր քայլերը կ'ընթանան անվրէպ եւ աւելի մեծ կարօտով, քանի կ'անցնին տարիները մեր տարագրութեան։

Այո, քանի չենք կրնար փոխել իրերու բնական ընթացքը, բայց գոնէ կրնանք մասամբ անվթար մնալ եւ որոշ չափով կատարելագործելու ջանալ ինչ որ կայ, եւ թէ քաղցր զգացում մը չէ՞ մեծ կարօտներու բոլոր անձկութիւններուն եւ տուայտանքներուն հետ յոյսն ալ անբաժան ունենալ, քան կարօտ մը առանց յոյսի։ Եւ գիտենք վերջապէս որ հայրենի տան լոյս սէրը, մայր սէրը կայ հոն եւ մերն է այն, թէեւ հեռուն է, բայց կայ այն եւ երազ մը չէ, եւ արցունքով եւ հառաչանքով չէ որ պիտի կրնանք հասնիլ այնտեղ։ Եւ հոն հասնիլը դէթ մեր կամքին ու ժամանակին դարբնումին ներդաշնակութենէն կախում ունի։

«Իսկ մինչ ա՞յդ» հարցումին ինծի այս նիւթին շուրջ խօսակցութեան ընթացքին։

Զօրացնել երբեք, վառ ու թարմ պահել մեր ուժերը, չյագեցնելու եւ հասնելու համար, ինչ որ ալ ըլլայ։ Այս գեղեցի՜կ փառասիրութի՞ւնն ալ նիւթականի կարօտ է անպայման կամ մեր ներքին անխոցելի ապրումի՞ն եւս թշնամի ձեռքէն պիտի խլենք։

Գէ՛թ մեր շուրջը դիտել գիտնալ։ Վերապրական սերունդներ ենք, չկրցանք որոշ չափով թօթափել այս հոգեբանութիւնը եւ իրաւունք ըլլալ մեր իսկ օգտին համար, դրդուած մեր ունեցած ծանր փորձառութիւններէն։ Օտարներէն ինչպէ՞ս գիտեն օգտագործել կեանքի իւրաքանչիւր ժամն ու բոպէն։

1914էն ի վեր անորոշութեան եւ սպասումի մէջ կը դեգերին մեր միտքն ու հոգին, մի՛շտ սպասումով, պատերազմի չորս տարիները ահ ու դողի, յետոյ զինադադարը որ զինուորութեան եւ վերապրումի շրջան մը եղաւ, եւ որուն յաջորդող այս տասը դառն տարիները սպասումի եւ անստուգութեան երկար շրջան մը եղան դարձեալ։

Սպասեցինք եւ ժամանակն սպանեցինք, թանկագի՛ն եւ անդարձ ժամանակը, ոչ մտիկ ընելով յորդորներու եւ ոչ ալ օտարներէն օրինակ առնելով կամ երկրէ երկիր մեր թափառումներէն քաղած անուրանալի փորձառութիւններէն օգտուելով։

«Բայց անոնք, օտարները, իրենց երկրին, իրենց տանը մէջն են, ամէն ապահովութիւն ունին միշտ, կ'օգտուին ամէն առիթէ եւ կեանքն ալ կը վայելեն լիովին եւ անխռով», կ'առարկեն մեզմէ շատերը։ Սակայն տեղատեղի նման ապրելու եւ վայելելու մասին չէ հարցը, այլ միշտ նոր եւ օգտակար բան մը սորվելու հետամուտ ըլլալ եւ ներկայացած առիթը չկորսնցնելն է ժամանակի պահանջը։ Միթէ բոլորս ալ անխտիր՝ լրջօրէն կ'անդրադառնա՞նք այս կենսական պահանջին։

Կը յիշեմ որ 1919ին Փարիզ հասնող ընկերուհիներէս մին կը գրէր ինձ այն ատեն թէ սկսած էր գիւղատնտեսութեան վերաբերեալ դասընթացքի մը հետեւիլ, որպէս զի բան մը սորված երթայ Հայաստան։

Նորութիւն էր այս, մանաւանդ այն օրերուն։ Գիտութեան եւ արուեստի մթերքներով ճոխացած երթալ հայրենիք, դատարկ ձեռքով ու մտքով չմտնել հոն, ահա՛ նպատակը։

Եթէ դժբախտաբար տասը տարի անցաւ եւ գրեթէ ոչ ոք գնաց մեզմէ, բայց այդ թանկագին հարստութիւններու կուտակումը միշտ ալ պիտի ծառայէ նոյն մեծ գաղափարին, ուշ կամ կանուխ։

Եւ սերունդները կը հասուննան, կը հասուննան նոր ու ճոխ մտաւոր պաշարներով, բայց պիտի կորսուին անոնք՝ եթէ երկար ժամանակ մնան անհաստատ գետնի վրայ։ Եւ որչափ երկարին տարիները, այնչափ աւելի պիտի դժուարանայ դանդաղ Հայ պահելու ճիգը, մանաւանդ երբ տակաւ անհետի ներկայի ցաւսիրտ եւ իրականութեան գիտակից սերունդը, որ հաւատարիմ աւանդապահն է այդ ճիգին։

Եւ եթէ հիմա չսկսինք միացած ուժերով գործի լծուիլ նոր սերունդին համար, յետոյ այլ եւս ուշ պիտի ըլլայ ամէն փորձ, եւ դաւաճանած պիտի ըլլանք մեր ազգային անցեալ, ներկայ եւ ապագայ գործունէութեան դէմ։

Կեանքը իր դասերը ոչ մէկ ժողովուրդի այնքան շռայլ կերպով տուաւ, որքան մեզի, եւ նոյն չափով ալ մեծ է պատասխանատուութիւնը ներկայ շրջանին տիրող սերունդներուն։

ԱՆԱՀԻՏ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ազգերու տօնը

ՆԻՍԻ ՏԱՂԿԱՄԱՐՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

—.—

Հինէն ի վեր Ռիվիէրան, եւ մասնաւորապէս Նիս քաղաքը, ժամադրավայրը եղած են միջազգային հասարակութեան բարեկեցիկ, մանաւանդ հարուստ դասակարգին, եւ կարելի չէ երեւակայել մէկը, որ լսած չըլլայ Նիսի բարեկենդաններուն գէթ առասպելական համբաւը։

Երկու տարիէ ի վեր, սակայն, ֆրանսական վարիչ շրջանակները կարծես մտադրած են նոր իմաստ մը տալ բարեկենդանային գեղեցկագոյն զուարճութիւններուն, ու տակաւ սովորութիւն պիտի դառնայ զանազան ազգութիւններու պատկանող ուսանողական միութիւնները ամէն գարնան հրաւիրել հոն՝ Ռիվիէրայի գեղածիծաղ երկինքին տակ, իւրաքանչիւրը իր ազգային տարազով, իր ազգային ֆոլքլորը ներկայացնելու։

Այսպէս յառաջիկայ ամսուան ընթացքին, Նիսի եւ շրջակայքի մէջ մեծ շուքով պիտի տեղի ունենայ 1933ի Բ. Ազգատօն-Տաղկամարտը, որուն առթիւ ի դէպ է քանի մը տող նուիրել անցեալ տարուան համանման առաջին հանդիսութեանց, ուր հայ ուսանողական խումբը այնքան փայլուն յաջողութիւն մը ունեցաւ։

Տեղն է յիշելու որ ֆրանսական կազմակերպիչ մարմիններու կողմէ մեզի եղած հրաւէրը արդիւնքն է Հայ Ուսանողական Տան մը գոյութեան, զոր կը պարտինք երջանկայիշատակ Պօղոս Նուպար փաշային։

Մեր խումբը իր այդ յաջողութիւնը աներկբայ կը պարտի, նախ քան ամէն ինչ, այն նախաձեռնողիր եւ առաջատար Հայուն, որուն անդուլ ջանքերուն շնորհիւ միայն կարելի եղաւ նիւթապէս եւ բարոյապէս գլուխ հանել՝ մեր ազգին համար յոյժ պատուաբեր մասնակցութիւնը այդ հանդիսութեանց։ Սրդաբեւ, զօրավար Արշակ Խան Գորոյեանի «փրեզիտիժ»ն էր, որ բարդութեանց նոյն անձին կողմէ սիրայօժար սատանանուած ամէն կարգի զոհողութիւններուն, մեզի պարգեւեց գեղեցիկ եւ արդար հպարտութեան մը իրաւունքը։

Ո՞վ չի յիշեր այն շողշողուն հանդերձանքը, տեղական գոյնը անստգիւտօրէն ի յայտ բերող այն նախշուն զարդարանքները, որոնցմով մեր շնորհալի օրիորդները ներկայացան միջազգային դատաւորներուն, որուն առջեւ նոյնքան լաւ ընդունելութիւն գտան՝ Հայ երիտասարդներուն եւ օրիորդներուն երգած եւ պարած հայկական պարերը։

Վրացինքներուն գալով, կարեւոր եւ խոշոր յաջողութիւն մը ունեցաւ Տիկին Սուրաբեան։ Նոյն բանը կրնանք ըսել Ժորժ Շահպարոնեանին համար, որուն նուագած Թառը եղական բան մը նկատուեցաւ, եւ իրաւամբ, Եւրոպացիներու կողմէ։ Տիկին Շահպարոնեան, իր կարգին կը հմայէր բոլորը իր սիրուն պարերով։

Ըլլայ Նիսի օփերան, ըլլայ Palais de la Méditerranée, Hôtel Negresco, Casino Municipal, վերջապէս ամենուրեք, հայ ուսանողական խումբը ներկայացաւ խիստ պատուաբեր։

Թագաւորներ (Շուէտի) եւ իշխաններ (Մոնաքոյի) հաճելի սովորութեան մը համաձայն պատուած են այս տօնախմբութիւնները իրենց ներկայութեամբ։ Իսկ վերադարձի ճամբուն վրայ, Լիոնի քաղաքապետը, Էտուար Էռիօ, չամփանեայի համեղ գինիով մեծարած է իր ուսանող հիւրերը։ Պ. Էռիօ յոյժ յայտնած է վերստին այդ չէնչող երիտասարդութիւնը տեսնել իր քաղաքին մէջ, այս տարի։

Չենք կրնար չյիշել սրտառուչ այն ժէսթը, զոր ունեցան հայ ուսանողները, Նիս հիւրընկալ քաղաքէն հրաժեշտ առնելէ առաջ, քաղաքին անծանօթ զինուորի դամբարանին առջեւ, ժէսթ զոր մերինները միայն, այդ օրը, այդ նուիրական սրբավայրին վրայ խորհեցան կատարել, եւ որ աննշմար չէ անցած։

**

Այս բոլորը կը վերաբերի անցեալին։ Արդ, ի վիճակի ենք յայտարարելու որ ներկայ տարուան ազգատօնին, որ պիտի տեղի ունենայ մարտ 11—20, հայկական խումբին մասնակցութիւնը պիտի ըլլայ ա՛լ աւելի խնամուած, հետեւաբար եւ ա՛լ աւելի փայլուն։ Նախ որ՝ մասնակցողներու թիւը աւելի կարեւոր է. քան հոգի փոխանակ 16ի։ Ցեռոյ երգերու եւ պարերու յայտագիրը լաւագոյն կերպով պատրաստուած է, եւ այս անգամ առանց հապճեպի։ Վերջապէս, նոյն այն ազնիւ անձերը, որոնք այնքան սատարած էին անցեալ տարուան յաջողութեան, այժմ աւելի հաստատօրէն որոշած են բարձր բռնել ազգային եռագոյնը։ Զօր. Արշակ Խան Գորոյեան, որ հոգին է այս գործին, ոգի ի բռին կ'աշխատի լաւագոյնս ներկայացնել հայ խումբը, որուն մէջ պիտի դարձեալ երեւին անցեալ տարուան սիրուած երեք վրտէքները։

Արշակ խանի կողմէ այս անգամ տրամադրուած զգեստները արտաքոյ կարգի ճոխ եւ չքեղ ըլլալու սահմանուած են։

Կ'արժէ ուրեմն, որ մեր հասարակութիւնն ալ իր կարգին քաջալերէ այս ձեռնարկը որ, վերջ ի վերջոյ, միջազգային գեղարուեստական գետնին վրայ դիրք բռնելու եւ պահելու պիտի ծառայէ։ Առ այդ, շրջակերութեան հանուած են տոմսակներ, դիւրամատչելի գիներով։

Ինչպէս պիտի տեսնուի տոմսակներէն, Փարիզահայը պատեհութիւն կ'ունենայ վայելելու հայ խումբը յառաջիկայ մարտ 6ի երեկոյեան ժամը 20.30ին Mutualitéի մեծ սրահին մէջ ուր անիկա այբուբենի կարգով երկրորդ պիտի ներկայանայ, Գերմաններէն անմիջապէս յետոյ։ Տրուած ըլլալով մասնակցող ազգութիւններու կարեւոր թիւը, ամբողջական յայտագրութիւնը պիտի կատարուի երկու երեկոյթի ընթացքին։ Առաջին երեկոյթին (մարտ 6) պիտի երեւին հետեւեալ խումբերը. —

Գերմանիա, Հայաստան, Աւստրիա, Պուլկարիա, Գոլոմպիա, Ֆրանսա, Ցունաստան, Ճափոն, Լեթոնիա, Ռումանիա, Շուէտ, Վենեզուէլա։

Իսկ երկրորդ երեկոյթին (մարտ 8, նոյն ժամուն, նոյն սրահին մէջ) Անգլիա, Քանատա, Չին, Գոլոմպիա, Ֆրանսա, Հունգարիա, Լիթուանիա, Փարակուայ, Լեհաստան, Ռուսիա, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլաւիա։

Ուրեմն ժամադրութիւն, մարտ 6ին, ժամը 20.30, Միւթիւալիթէի սրահը, մեր սատար ներկայութեամբ քաջալերելու հայ ուսանողական խումբը։

ԳԵՂԱՄԷՐ

ՀԱԼԷՊԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

—.—

Հալէպի «Եփրատ»ը կը գրէ թէ առաջնորդ Արտաւազդ եպիսկոպոս հրաժարականը ներկայացուցած է եւ քանի մը օրէ ի վեր ալ առաջնորդարանը չերթար։

Առաջին անգամ չէ որ Հալէպի առաջնորդը նման սպառնալիքներ կ'ընէ։ Գաւառականի առաջին նիստին ալ Արտաւազդ եպիսկոպոս իր հրաժարականը ներկայացուցած էր։

ՏԻԽԱՂ

— Պզտիկ բարեկամս, ալ քանի մը օրէն արձակուրդնիս կը սկսի։

— Այո՛ պարոն արդէն դասարանի մէջ ուրիշ բանի վրայ մտածած չունինք, ատոր կը սպասենք։

**

Եզնիկ ամայի տեղ մը ծով մտած էր երբ տեսաւ որ մէկը եկած հագուստները կը ժողվէ գողնալ ուզելով, ետեւէն վազելով զայն կը բռնէ։

— Է՛յ մարդ չես ամչնար հագուստներս գողնալու։

— Պարոն, եթէ ամչնալիք բան մը կայ, այն ալ քու վիճակդ է, որ մօրէ մերկ փողոցի մէջ ետեւէս կը վազես։

ցած է ու արտայայտած, կը բաւէ՝ չըսելու համար այն նպատակը, որ [illegible] կը հասկցուի ինքնին. այդ նպատակը արեւի կարօտախտը, արեւին պաշտամունքն է անտարակոյս։ Եթէ երբեք արեւը կը թաւալի արդէն մեր երակներուն մէջ, չմոռնանք որ ճաթի սրբազան անօթը։ Այլապէս գիտին կը ծորի կարասէն, եւ ի զուր դառնակ շրթներ կը կարկառենք լոյսի աղբիւրին, արեւը կրնայ ծորիլ մեր մէջ, լեցնել մեզ, բայց կը փախի մեր վէրքէն։

X

Միքայէլեան հասած է երբեմն ըղձալիութեան ու մտայնութեան անսովոր նրբութիւններու։ Անտարակոյս, ինչպէս գիտած է ինք եւս, հիւանդութիւնները, հիւծախտը մանաւորապէս, խորապէս կ'այլափոխեն ենթակային զգացական խորքը։ Բնախօսական երեւոյթ մըն է ջիղերու այս բացառիկ թրթռականութիւնը։

Ճահեկան նիւթ է անշուշտ փնտռել հիւանդութիւններու եւ գրականութեան այդ թաքուն ու բնախօսական կապակցութիւնը։ Անիկա մեզ պիտի առաջնորդէ այնքան յայտնի գրողներու՝ Շէլլիներու, Պայրըններու, Պոտլէրներու, Դուրեաններու կեանքին։ Հոս չէ սակայն որ պիտի փորձենք շօշափել այդ նիւթը։

Ընդգծենք սակայն, հիւանդութիւնը չէ որ կը պայմանաւորէ գրողին խառնուածքը, այլ կը դիւրաւորէ պարզապէս։ Եթէ խմորը պատրաստ է արդէն, հիւանդութիւնը կրնայ հասունցնել կամ առ առաւելն այլափոխել անոր խմորումը։

Հետեւաբար կարելի չէ անձնատուր ըլլալ այս գրքին քնարական շունչին, որ մեզ կը տանի ծփանուտ գետնի մը վրայէն։ Մտածումի խորութիւններ երբեմն կը փորուին մեր ոտքերուն տակ։ Որոշ տողեր նոյն իսկ մեզի կանգ առնել կուտան ու կը լռեցնեն։

«Այո՛, իսկական անհաւասարութիւնը գերբնականին, անտարբերութիւնն է. սիրոյ կամ ատելութեան ներկայութիւնը ուղղութիւն մը կ'ենթադրէ։ Աղօթքն ու հայհոյութիւնը արտայայտութեան ձեւեր են միայն»։ (էջ 130)։

Միքայէլեանի գիրքն ալ իմ մէջ արթնցուց տպաւորութիւն մը, զոր ունեցած էի որոշ ընթերցումներու պարագային։

Գրողի մը հոգին—թող թոյլ տրուի ինձ այս նիւթական նմանութիւնը—կարելի է բաղդատել տարրաբանական աշխատանոցի մը, կամ ապրող բջիջի մը հետ։ Փորձաշիշի մը, կամ բջիջի մը խորը շատ անգամ կը կազմուին այնքան վաղանցուկ, անհաստատ բաղադրութիւններ, զոր փորձարկու մարդը չի կրնար բնաւ անջատել ու պահել։ Փոխանցման տարրեր են ատոնք, հազիւ կը կազմուին, արդէն կը քայքայուին անմիջապէս, ցոլք մը խորը նշուլող երանգներու նման։ Նոյնը չէ՞ եւ մարդկային խորքը, զգացումներու, յուզումներու ինչ փոփոխակի վիճակներ, տպաւորական ինչ ծփանք։ Ոմանց հոգեբանութիւնը միջակ եւ ծանօթ լարերու շուրջը կը ճօճի միայն։ Բայց բացառիկ էակներու ներաշխարհը մշտաշարժ ու յարափոփոխ հեղուկ մըն է։ Անանուն ու անորոշ զգայնութիւններ կը ծնին ու կը մեռնին։ Խորէն կը բարձրանան պղպջակներ ու կը պայթին, այդ յեղյեղուկ մակերեսին վրայ մարդը կը մնայ շուարուն, անձկագին, վհատ, կ'ողեկոչէ ինքզինքը, կը ջանայ ըմբռնել այդ ներքին իմաստները, բառեր կը փնտռէ, ու չի գտներ։

Գրականութիւնը, երբեմն, արշաւանք մըն է այդ անկապտելի պատկերներու ետեւէն, անհնարին հետապնդումը մտային ու հոգեկան խենթբոցներու։ Կը հասնի՞նք, կը կապե՞նք զանոնք։ Արդեօ՞ք։ Ձահը չե՞նք պատրանքներուն։ Լաւագոյն գրողները անոնք են անշուշտ, որ կը հասնին հոգիի այդ ծայրագոյն եզրերուն, որ կրնան արտայայտել ամէնէն խուսափուկ, անանուն իրենց տպաւորութիւնները։

Միքայէլեան, եթէ երբեք չէ հասած գրագէտի այդ հասունութեան, գէթ մեզ յուսախաբ չըներ։ Մեզի չի ցուցըներ տխուր պատկերը այն գրողին, որ կը յամառի երգել կամ պատմել, երբ ոչինչ ունի ըսելիք։ Այո՛, իր գիրքը նորաբաց պատուհան մըն է, ոչ խուլ ու բութ պատի մը դիմաց, այլ պատուհան մը՝ դաշտանկարի մը վրայ, որուն հորիզոնը երբեմն կը լայննայ ու կը փախի հեռուները։

X

Բայց Միքայէլեան աճապարած է։ Անիկա միշտ կ'աճապարէ։ Ինքնատիպ նիւթեր գտնելու շնորհը ունի, բայց կը փութայ զանոնք տալ անմիջապէս, օրը օրին, անզգալի արտօրանքով։

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...ը, ահաւասիկ։

Գիրք մը, որ կը բաւէ ինքզինքին ու չի բաւեր միանգամայն։ Վարագոյրը հազիւ վերցուած անտիպ տեսարանի մը վրայ, հեղինակը արդէն կը փակէ։ Սկսած ըլլալու տպաւորութիւնը կ'ունենանք, բայց փակած ըլլալու՝ երբեք։

Այսուհանդերձ նիւթը, զոր մշակած է, ընդունակ է ընդլայնումներու, կարելի չէ արագ ու սեղմ գիծերու մէջ պարփակել մարդկային ու հոգեկան համայնապատկեր մը։ Իւրաքանչիւր նիւթ իր սահմանը եւ տարողութիւնը կը պարտադրէ։ Միքայէլեանի գիրքը կրնար եւ պարտաւորէր ձգտելու աւելի լայն ու ծաւալուն փորձառութեան մը։

Անիկա կ'ենթադրէ լուռ համբերութիւն։

Նոյն շրջանակը առած է գերման գրողը Թոմաս Ման, իր աշխարհահռչակ գրքին, Տավոսի ապաքինարանը, բայց անիկա ամբողջ մեր ժամանակաշրջանը դրած է իր վէպին մէջ։ Հոն դրած է տարիներու երկունք մը։

Կը յիշեմ այս անունը ոչ իբրեւ բաղդատութիւն կամ չափանիշ։ Մեր անձուկ ածուին մէջ մայրիներու համար ոչ հող ունինք, ոչ աւիշ։ Բայց անիկա օրինակ մըն է, որ կը թանձրացնէ մտածումս։

Հիւանդանոցը միջավայր մըն է արդարեւ, ուր դէմ մարդ երբեմն բացառիկ պատեհութիւնը կը վայելէ դիտելու կեանքի եղելութիւնը։ Հիւանդ մէկը ձերբազատուած մըն է մասամբ, եւ անպատասխանատու։ Ան հանդիսատեսն է երբ ուրիշներ կը խաղան, իր միտքը լուսարձակի նման կրնայ յառած պահել աշխարհի խաժամուժին վրայ...

Միքայէլեանի կը յիշեցնեմ աշնանային իմաստութիւնը. ցորենը պէտք է ննջէ ակօսներու խորը, կոչտերու տակ, ամպեր պէտք է անցնին անոնց վերեւէն, մեծ լռութիւննե՛ր պէտք է ծանրանան սաղմերու վրայ։

Եւ տարուած եմ կարծելու թէ ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...ը կրնար վերածուիլ այլապէս հզօր ու ծանրագին գործի մը, որուն մօտ ներկայ հատորը, հակառակ իր արժանիքներուն, ուրուագիծ մը պիտի մնար պարզապէս։

X

Միքայէլեանի լեզուն կը հետեւի իրեն, հեղինակի ներքին կշռականութեան։ Հապճեպ, ջղուտ, հեւասպառ լեզու մը, որ սակայն տեղ տեղ կը խրի ծանր, երկար նախադասութիւններու մէջ։

Բարեբախտաբար՝ Միքայէլեան — եթէ չեմ սխալիր ենթադրութեանս մէջ — հայերէն լեզուն չէ սորված, ոչ քերականութեան մէջ, ոչ ալ ուսուցիչներէ։ Ատոնք յաճախ կ'աղճատեն ոճը, որ անհատի ինքնուրոյն արտայայտութիւնն է։ Միքայէլեանի ոճը ինքնեկ է, կենդանի, վաւերական որ երբեմն կը փշրէ լեզուական կանոնները եւ քերականութիւնը կը պատշաճեցնէ իրեն։

X

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...ին կողքին վրայ Բէկպապճեան գրած է մէկը իր յատկանշական խորհրդապատկերներէն, սակայն ատիկա կը պատշաճի գրքի անունին միայն, բայց ոչ գրքի բնոյթին։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. Շավիլի «Արղութեան» խումբի ժողովը, վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

Վիէնի քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

"ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

19 Փետրուար, կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի մէջ

8, Rue Danton, Մէթրօ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

կը խօսին՝ ընկերներ ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀ եւ ԿՈՊԵՌՆԻԿ ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆի։ կը նուագէ ջութակահարուհի՝ Օր. Ս. ԵՐԱՄԵԱՆ, ընկերակցութեամբ ծանօթ երգահան՝ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի։ կերգէ Օր. Ի. ՊԻՒՂՊԻՒՂԵԱՆ։

Արտասանութիւններ եւ կենդանի պատկեր ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ։

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Վիճաբանական ժողով

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

150, Route d'Orléansի (Bagneux) սրահին մէջ

կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

նիւթ՝ «ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆՔ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»։

կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։ Մուտքը ազատ է։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2.30ին

150 Route d'Orléansի սրահին մէջ **Bagneux**

Նախագահութեամբ Պ. ՇՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴԻ

դպրոցի 65 երկսեռ աշակերտները պիտի երգեն եւ արտասանեն ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի տիկին Վ.ԱՐՊԵՏԵԱՆի։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Օրիորդներ՝ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՍՐԱՊԵԱՆ եւ ԷԼԻԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, դերասան Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ պիտի արտասանէ։ ԳԱՎԷՋԵԱՆ քոյրեր՝ կը պարեն կովկասեան եւ հայկական պարեր։ Թառիստ ԺՈՐԺ կը նուագէ ու ԿԻՆՏՈՆ պիտի պարէ։

Պ. Եղիա Մոմճեան պիտի նուագէ ֆլիւթով հաճելի եղանակներ։

Հայ մանուկը եւ գիրը սիրող հասարակութիւնը թող հաճի ներկայ ըլլալ։

ՄՈՒՏՔԸ՝ ԱԶԱՏ Է։

Մանկական դպրոցական հանդէս

կազմակերպուած՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը 7ին Հայ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի

ՍՊԻՏԱԿ ԱՂԱՒՆԻՆ (էլէն Բիւզանդի) — ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՈՒՀԱՍ (Ջաւեշտ)

Արտասանութիւն, երգ, պար եւ անակնկալներ։

Մուտք 3 ֆրանք։ Երախաներու համար՝ 1 ֆրանք

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

Ծախու է տեխպողական մեկնումի պատճառաւ կեդրոն թաղամասի մէջ կօշկակարի խանութ մը՝ բոլոր կազմածներով (մեքենայ, գործիք եւայլն.) միասին։ Բնակարան՝ 2 սենեակ, խոհանոց։ Վարձք՝ 3000 ֆրանք, պայլ՝ 6 տարի։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Տէր Յակոբեանի, 14 rue Medéah, Paris (14)։

ՀԱԼԱՃԵԱՆ

Փութացէք անգամ մը այցելել՝ Նպարավաճառանոցին

7, Rue de Tracy Tel. Louvre 28-23

(Métro: St. Denis եւ Réaumure)

Ստացած ենք արեւելեան չոր միրգեր, ընտիր օղի եւ թարմ նպարեղէններ։

Փութացէք օգտուիլ առիթէն, բացառիկ գինէ մասնաւոր ապրանքներու վրայ։

Ուշադրութիւն մեր գիներուն՝

1. Սուրճ	9	ֆր. լիտր
2. Ճիթաշէր պանիր	8	ֆր. լիտր
3. Կեսարիոյ ապուխտ	12.50	ֆր. լիտր
4. Ճերմակ պանիր	6	ֆր. լիտր
5. Ձիթապտուղ	3	ֆր. լիտր
6. Ընտիր օղի	19	ֆր. լիթր

Անգամ մը այցելեցէք՝ համոզուելու համար։

Livraison à domicile

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «Այգ» Երիտասարդաց Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, rue Monsieur le Prince. մէթրօ՝ Օտէօն։ Խորհրդակցական ձայնով կը հրաւիրուին համակիրներն ու Սեբաստահայ երիտասարդները անխտիր։

ՍԱՒՆՈՑ-ԶՈՐԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այսօր Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ։ Մէթրօ՝ Մէզօն Պլանշ։

(Ժ. ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ (Գամէր Գալֆա)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France, Tél. 166 Issy

Եթէ կ'ուզէք ձեր ստամոքսի առողջութիւնը չխանգարել փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներուն մօտ Maison STÉPANի համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնք թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս։

Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք՝ Լահմէճիւն, չէօրէք, պանիրով, ապուխտով եւ Թայինով փիտէներ, պուղաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ։

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ եւ արտասահմանէ։

Արագ առաքում։ 3 քիլօէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարան։

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ հիւանդութեանց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

7 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ֆլերմարիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեքտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ։ Բերան՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստեմով։

Ատամնաբուժական ամէն գործ շատ մատչելի։ Մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8։ Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

TRICOTS KÉBABDJIAN

կեդրոնատեղին եւ գործարանը **20, rue de Bezone, Courbevoie:** մեծաքանակ վաճառում, **L. Chirian**ի գուլպայի վաճառատանը մէջ **29, rue Ste. Apolline Paris.** Մէթրօ St Denis, rue d'Aboukirի դիմաց։ Անմրցելի գիներ եւ ճոխ ծթերք։ Ձեր շահը կը պահանջէ որ ուղղակի արտադրողէն գնէք։

ՕԹՕՄՈՊԻԼՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

MÉCANIQUE ÉLECTRICITÉ

Atelier KUTUKIAN SARKIS

158, rue Nationale, Paris (13)

(Բակին խորը, աջ կողմ) Tél. Gob. 97-40

Հրաւէր բոլոր փափկանաշակներուն ճաշարան ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

Ի գիտութիւն

Սուրճի գնորդներու դիւրութեան համար մեթերանոց մը բացած ենք rue de Trévise Բոնսէթանթինօյի նպարավաճառատան մէջ։

Ամէն անոնք, որ կ'ուզեն աժան եւ լաւ սուրճ ունենալ, կարող են օգտուիլ ՍՈՒԼԹԱՆ գործարանի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ գիներէն։ Կեդրոնատեղի՝

"CAFE SULTAN„

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême

մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի նուէր-կտրօններ

Palais de la Mutualité

24, Rue St. Victor **Métro: Maubert Mutualité**

19 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

ՊՈԼՍԷՆ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԾ ԾԱՆՕԹ ԵՐԳԶՈՒՀԻ

ՏԻԿԻՆ ՆԵԿՏԱՐ ՊԱԼԸԳՃԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՍԻՐԱՅՕԺԱՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ԵՒ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՔՈՄԻՔ

Պ. ՀԱՅԿ ՁՈՒՀԱՃԵԱՆԻ

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ_ՀՕՐ ԱՂԱ

ՔՐՔՋԱԼԻՐ ՕՓԵՐԷԹ ԵՐԵՔ ԱՐԱՐ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Տոմսերը կը ծախուին ծանօթ վայրերը եւ հանդէսին օրը կիշէն։

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՌԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առաւօտները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. **53-32**

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ։

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7։

Տօքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2-6 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Հաղորդակց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. Մէթրօ՝ Place Clichy եւ Liège

ԱԽՈՐԺԱՀԱՄ ԵՒ ՀՈՏԱՒԷՏ

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1880ԻՆ

THÉS YAVROU

Maison Fondée en 1880

MONDIALEMENT RENOMMEE

գեղեցիկ նուէրներ դեղին եւ կապոյտ տուփերու մէջ։

դիմել՝ Comptoir des THÉS YAVROU

23, Rue Sénac MARSEILLE

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen,

Ցանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու։

կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց։

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

նախկին բժշկապետ Մերսինի Ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ Ֆրանս, առողջապահ. Նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59-54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, լուսանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻի բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն։ Հակաշնչածախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քննական թելադրական եւ ֆրէօտեան մեթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ սրտի հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դուրս հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:

Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

14 Février 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2112

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Սերունդներու պայքարը հին է:

Ամէնէն առաջ, իւրաքանչիւր սերունդ կենդանի արձագանգն *է իր ապրած միջավայրին ու տիրող պայմաններուն:*

Մեր նախորդ սերունդները պատուաստել են մեր հայ իրականութիւնը ներածական *գաղափարներով եւ հիմք են դրել ազգային* վերածնութեան *շարժման:*

Դորպատի, Մոսկուայի, Վենետիկի, Փատուայի եւ Փարիզի անդրանիկ հայ ուսանողութիւնը, ներշնչուած այդ երկիրներու ժամանակակից սերունդի ոգորումներէն եւ ֆրանսական յեղափոխութեան նշանաբաններէն, կրցաւ առաջելական *դեր խաղալ մեր հայ կեանքին մէջ:*

Ներածական այդ գաղափարներուն, հայկական փոխակերպութեան եւ հայկական շունչին կը պարտինք, մեր վերջին դարու բոլոր մտաւոր լուսամիտ արտայայտութիւնները:

Ներսէն բռնադատութեամբ՝ աններող հայ կեանքը հսկայ ոստում մը ըրաւ դէպ ի յառաջ:

Օտարոտի գաղափարներն սկսան բողբոջիլ մեր մէջ, ա՛յն պատճառով, որ ներքին հասունցած պայմաններ էին ստեղծուած անոնց յաւերժացումն մեղմացնող: Այլապէս մեր ազգային վըտիտ մարմնին վրայ անոնք փայլուն ճարմանդներ պիտի մնային:

Սակայն, պատմութիւնը ցոյց կուտայ, որ այդպէս չեղաւ:

*Վերածնութեան շարժումը ո՛չ միայն հայ ժողովուրդին տըւաւ ազգային դրօշմ եւ ազգային իւրայատուկ պատկեր, այլ եւ յե*ղափոխական *սերունդ մը հասցուց մայր երկրի ծոցէն եւ մայր հայրենիքի երակներէն:* Ներուժ գործօններ եւ ներուժ պայմաններ, *առանցքն էին դարձած այդ շարժման:*

Այսպիսով վերածնութեան եւ դիւցազներգութեան սերունդի *հրեղէն թեւերուն վրայ, հայ ժողովուրդն ստացաւ թանձրացած իմաստ եւ թանձրացած նշանակութիւն: Ինքնագիտակցութեան հզօր ցնցում մը եկաւ բանալու անոր երկարամեայ խաւարակուռ միտքը:*

Սերունդէ սերունդ ո՛չ մէկ պատուար կար: Տակաւին մէկ սերունդը չսպառած, միւսը հասակ էր նետած անոր քով: Մէկին սաղմերը կ՚ապրէին միւսին մէջ, եւ մէկին գործը՝ կը դառնար շարունակութիւնը՝ միւսի գործին: Սերունդները փոխադարձաբար զիրար կը լրացնէին:

Սակայն բոլորովին տարբեր պայմաններու մէջ է դրուած արդի նոր սերունդը:

Եղերական դէպքերու բերումով ո՛չ միայն մեր երկարամեայ պատմութեան հսկայական բեռը փշրուեց մեր հայրենի ժայռերուն վրայ, այլ եւ սերունդներու բնականոն յաջորդականութեան մէջ ալ խզում յառաջացուց: Պատմութեան կենդանի բեմէն՝ հայրենի հողէն, մրրկահար անցաւ մեր ցեղը: Եւ մեր նոր սերունդը, որպէս ճակատագրական անխուսափելի զոհ, անապատներէն մինչեւ լուսաւոր պողոտաները, անդնդախոր ճամբայ մը կորեց:

Անոր դպրոցական *երազուն տարիքն անցաւ եաթաղանի տակ: Չի կրցաւ* ընկերային դաստիարակութիւն *ստանալ եւ չի կրցաւ մշակել* բարոյական ուժեղ նկարագիր:

Նոր սերունդը, սակայն, նոր *բան մը բերաւ ժամանակին ծոցէն: Նոր հասունութիւն մը եւ նոր գիտակցութիւն մը, որ տարիքի երկար ճամբաներէն կուգար առաջ: Ատիկա վաղաժամ* փորձառութիւնն *է, միացած վաղաժամ տանջանքին հետ: Եւ ատկէ զատ, ան* աւանդապահ *ոգի մը բերաւ, հակառակ իր դառն անցեալին:*

Այս երկու անգոսնելի յատկութիւններով, ան այժմ եկած է կանգնելու հին սերունդի սիւներին տակ:

Մեր նոր սերունդն իր ամբողջութեան մէջ, բոլոր երաշխիքներն ունի դառնալու մեր ցեղի կենսունակ շաղախը:

Եւրոպական ո՛չ մէկ երկրի նոր սերունդի հետ՝ չի կարելի բաղդատել մեր նոր սերունդը:

Եւրոպական երջանիկ նոր սերունդը գուրգուրանք ու խնամք կը ստանար, երբ մեր նոր սերունդը եղեռնի ճամբաներուն մէջ կը մաշէր: Ի՜նչ համեմատութիւն:

Նոր սերունդի սրբազան պարտականութիւնն է արժէքաւորել ամէնէն առաջ ինքզինքը, իր լաւագոյն ու դրական *կողմերով, եւ ո՛չ թէ* պարտադրել *իրեն իր բացասական եղծուած դիմագծով:*

Որպէս կը գիտակցինք, որ հայրենի կենսունակ հողը սահած է անոր ոտքին տակէն եւ շրջապատուած է բազմաթիւ խոչընդոտներով: Սակայն, մեր նախորդ սերունդները մի՞թէ աւելի երջանիկ էին: Մի՞թէ անոնք չէին հեծեր բռնատիրական կարգերու *մութ նկուղներուն մէջ:*

Բռնցքն ու դժուարութիւնները, *ամենուրեք եւ ամէն տեղ, ճակատագրական անէծքի մը պէս, կախուեր են մեր սերունդներուն գլխուն վրայ: Եւ պայքարը, իր վեհութիւնն ու գեղեցկութիւնն ստացեր է ճիշդ անոր համար, որ անոնք* քալել ու յաղթահարել են *գիտցեր եւ սատարեր են հայ ժողովուրդի ազգային հաւաքականութեան դատին:*

Նոր սերունդը, որ հոգեպէս յաւերժացնողն *ու* կենդանի կապն *է մեր հնաւանդ անցեալի, նահանջ ու բեկում չպիտի ճանչնայ եւ ինքզինքը պիտի ջանայ վերագտնել հուժկու կազմակերպութիւններու ծոցին մէջ:*

Անյայտ ու անանուն ցուցանակները, ժամանակաւոր պղպջակներ են, որոնց մէջ, հայ նոր սերունդը, չպիտի սպառէ իր առողջ ու կայտառ ուժերը: Ան պիտի դնէ ինքզինքը ազգահաւաքման եւ ազգաշինութեան *նուիրական պարտականութիւններուն առջեւ, եւ այժմէն իսկ պիտի դիմէ լուրջ ու յամառ* ինքնապատրաստութեան:

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԻՆԵՐՈՒՆ ԽԵՂՔԸ

Քանի մը փրանսացի գիտուններ ուրոնք, երեւի թուաբանութենէ ալ կը հասկնան, գլուխ գլխի տուեր ու հաշիւ ըրեր են թէ կին մը օրական քանի վայրկեան հայելիին առջեւը կ՚անցնի: Ահաւասիկ իրենց պատասխանը. —

10 տարեկանին 7 վայրկեան, 15–20 22 վայրկեան, 25–30 տարեկանին 30 վայրկեան, 50–60 տարեկանին 10 վայրկեան:

Այս հիման վրայ սովորական կին մը միջին հաշիւով իր կեանքին 242 օրը կ՚անցընէ հայելիին դիմացը:

Կիսկատար գործ: Պէտք է հաշուէին նաեւ թէ քանի քիլօ բրինձի փոշի, *քըրէմ* եւ շրթունքի «կարմիր» կը սպառեն անոնք՝ տասը տարեկանէն մինչեւ խորանասուն...

Բայց կ՚ընդունիմ որ Այնշթայնն ալ չպիտի կրնար ելլել այդ հաշիւին մէջէն:

Ի՜նչ փաստեր կան լրագիրներուն մէջ կիներուն «խելացի»ութեան մասին. օրինակ:

« Հոլիւտէն կը հեռագրեն թէ դերասանուհի Ա... իր ամուսինէն *երեք ժամ* վերջ դիմում կատարած է ամուսնալուծման համար...»:

« Տիկին Բ... դատ բացած էր իր ամուսնին եւ անոր սիրուհիին դէմ ապացուցանելով առաջինին անհաւատարմութիւնը: Տիկինը չսպասեց դատաւորին վճիռին եւ ընդունեց բարեսիրաբար որ *երեքը միասին* ապրէին միեւնոյն տանը մէջ...»:

« Թոռներու տէր վաթսունէնց պառաւ մը անհաւատարիմ ըլլալու մէջ բռնուեցաւ եւ դատարանը մերժեց վերամուսնութեան *խնդրանքը*...»:

Աւելորդ է ըսել որ այս երեք այլանդակութիւններն ալ պատահած են Ամերիկայի մէջ:

Աստուած չցուցնէ այն օրը երբ այրերը տունը պիտի նստին ու կիները պիտի կառավարեն աշխարհը: Թերեւս Ս. Գիրքին «վերջին դատաստանը» դիւանագիտական ակնարկ մըն է այդ մասին...

ԺԻՐԱՅՐ

ԶՕՐ. ՀԱՄԻԼԹԸՆ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ

Լոնտոնէն ստացուած տեղեկութեան համաձայն, Զօր. Սըր Եան Համիլթըն, Տարտանէլի բրիտանական ուժերու նախկին հրամանատար, նախկին պատերազմիկներու կազմակերպած մէկ հաւաքոյթին մէջ, խօսելով զինաթափութեան մասին, ըսած է. — Զինաթափութեան յանձնախումբը, որ պիտի հաւաքուի առաջիկայ շաբաթ, անկիւնադարձ մը պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան տնտեսական խորհրդաժողովին համար: Մեր ջանքերը պիտի կեդրոնանան տեւականացնելու խաղաղութիւնը, յանուն մեր քաղաքակրթութեան փրկութեան:

Եթէ ձախողի զինաթափութեան խորհրդաժողովը, ըսաւ զօրավարը, անոր պիտի յաջորդէ պատերազմը: Եւ այս պատերազմը նախորդին պէս չպիտի երկար տեւէ: Հետեւակ զօրքը, դեր մը պիտի չունենայ: Պաշտպանութեան մեքենական ձեւերն են, որ ծովերուն վրայ եւ ծովերուն տակ, օդին մէջ եւ ցամաքին վրայ, իրարու պիտի հանդիպին եւ ոչնչացնեն մարդկութիւնը: Այդ պահուն բացառիկ դեր ունին քիմիական արտադրութիւններով սպառազինուած օդանաւերը:

ԱՒՍՏՐԻԱ ՅԱՂԹԵՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Կիրակի օր Փարք տը Բրէնսի մարզադաշտին մէջ 50,000 հոգիի ներկայութեամբ կատարուած փութպօլի մրցումին մէջ Աւստրիա յաղթեց Ֆրանսայի 4ի դէմ 0 նշանակէտով:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Լիոնի մէջ երեք Հայեր վիրաւորուած

Ֆրանսական թերթերէն քաղելով կը հաղորդենք հետեւեալ ցաւալի դէպքը, որ տեղի է ունեցեր շաբաթ օր, Լիոնի մէջ, Փետր. 18ի տօնակատարութեան առթիւ, Գ. թաղապետարանի սրահին մէջ:

Դէպքին մանրամասնութիւնները կը պակսին: Հանդէսէն վերջ կռիւ մը կը ծագի եւ այդ կռուի ընթացքին դանակով կը վիրաւորուին Հայկազ Թերզեան, Զօհրապ Պօյաճեան եւ Կարապետ Թօփալեան:

Ներսէս Խաչիկեան, Գրիգոր Ալոյեան եւ ուրիշներ ալ կը ձերբակալուին:

Մարսէյլի մէջ հայ մը կը վիրաւորէ կին մը

Մարսէյլի Ապահովութեան Տեսչութեան հաղորդած լուրին համաձայն, Մարսէյլի արուարձաններէն Սէն Ժիւլիէնի մէջ, մէկը կին մը ծանրապէս կը վիրաւորէ ու կը փախչի:

Ֆօնվէռ հասնելով ոստիկանութիւնը կը տեսնէ, որ ոճրագործը դիրք բռնած է իր սենեակին մէջ: Երբ կը մօտենան ոճրագործին, հսկոյն կրակ կը բանայ անոնց վրայ: Ընդունուած ազդարարութենէն վերջ, կը կրակեն ոճրագործին վրայ եւ գետին կը փռեն:

Սպաննուած ոճրագործը Մասիս Մարկոսեան անունով Հայ մըն է, իսկ իր զոհը՝ Արշալոյս Քիւթերեան, 28 տարեկան եւ երկու զաւակներու տէր կին մը, որ փոխադրուած է հիւանդանոց:

Պատճառը տակաւին անծանօթ է մեզ:

Ընտրական պայքարը Գերմանիոյ մէջ

Հիթլէրականներէն յետոյ, ահա ազգայնականներն ալ:

Անոնք ալ մտած են սեւ – ճերմակ – կարմիր գոյներուն տակ, որ ըսել կ՚ուզէ — ազգայնականներ եւ Պողպատէ Սաղաւարտակիրներ: Ծերունի մարաջախտ Ֆոն Մաքէնզէնի թեւարկութեան տակ մտած են ասոնք եւ իրենց ցուցակին ճակատը դրած են Սէլթէն եւ Ֆոն Փափէնը, իսկ Հիւկէնպէրկի անունը վերապահուած է բոլոր շրջաններուն ներկայացուած ցուցակին գլուխը դրուելու համար:

Պայքարի ճակատն ստեղծուած է Հիթլէրի համաձայնութեամբ, որպէս զի նազիներէն եւ ազգայնականներէն ստեղծուի ուժեղ պլօք *մը, հետապնդելու համար միեւնոյն նպատակները:*

Հիւկէնպէրկը խոստովանած է որ ինքը հակառակորդ է եղած նոր ընտրութիւններ կատարուելուն, սակայն նազիներուն հաճելի երեւալու համար ընդունած է:

Ես խորհրդարանի անդամ եմ, ըսած է Հիւկէնպէրկ, Վայմարի ազգային ժողովէն ի վեր, բայց երբեք չի կրցայ երեսփոխանի մըտայնութեան հետ հաշտուիլ: Նոր դահլիճը խորհրդարանական կառավարութիւններու մէկ նոր հրատարակութիւնը չէ, այլապէս ես անդամ չէի ըլլար:

Սէլթէն եւ Ֆոն Փափէն ալ խօսք առած են եւ յայտնած, որ լաւ աշխատանք մը կատարելու գաղափարը իրագործելու համար մտած են դահլիճին մէջ:

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՇՐՋԱԳԱՅԷ

Հիթլէր օդով – գլխով նետուած է ընտրական պայքարի մէջ: Ամէն կողմ կ՚երթայ եւ կը խօսի:

Հիթլէր, իր մէկ ճառին մէջ ըսած է հետեւեալը. — Մեր խիղճն ու Աստուած գոհացնելու համար, մենք անգամ մըն ալ կը դիմենք գերման ժողովուրդը ինքը վճռէ: Եթէ գերման ժողովուրդը, այս վճռական ժամուն մեզ լքէ եւ Աստուած ալ ներողամիտ գտնուի, մենք պիտի հետեւինք մեր ճամբուն, որպէս զի գերման ժողովուրդը չի կորսուի:

Հակահիթլէրական ցոյցեր

Գերմանիա՝ դարձաւ ցոյցերու եւ արիւնահեղ ընդհարումներու հնոց մը:

Այզլըպէնի մէջ, կիրակի օր, համայնավարներու եւ նազիներու միջեւ արիւնահեղ ընդհարում մը պատահած է: Երկու նազիներ սպաննուած եւ 12 համայնավարներ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են:

Հազարի չափ նազիներ երբ թափօր կազմած կ՚անցնէին քաղաքի փողոցներով, եկած հասած են համայնավարական գրատան մը առջեւ, ուր տանիքն ապաստանած համայնավարները կրակ բացած են անոնց վրայ: Նազիներէն մէկը վիրաւորուած է: Դէպքը աւելի ծանր կերպարանք պիտի ստանար եթէ ոստիկանութիւնը չի միջամտէր:

Տօրթմունտի եւ Պերլինի մէջ նմանապէս ծանր ընդհարումներ են տեղի ունեցած:

Իտալիոյ Խորհրդարանին բացումը

Իտալական խորհրդարանը պիտի վերսկսի իր նստաշրջանը փետր. 15ին եւ քննութեան պիտի սկսի զանազան նախարարութիւններու պիւտճէն՝ 1933—1934 *տարուան համար:*

Կարգ մը օրինագիծերէն զատ, խորհրդարանի վաւերացման պիտի ենթարկուի նաեւ իտալեւեգիպտական համաձայնութիւնը, Սերենայիքի եւ Եգիպտոսի սահմաններուն մասին:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԵՐԸ

Հակահիթլէրեան ցոյց մը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Վիէննայի մէջ, ընկերվարականներու եւ համայնավարներու գործակցութեամբ:

Ցուցարարները թափօր կազմած, դրօշակներով եւ նուագախումբով, անցան Վիէննայի փողոցներով եւ աղաղակեցին «հաց, աշխատանք եւ ազատութիւն»: Անոնց թիւը կ՚ըլլար մօտ 45,000 *հոգի:* 100,000*ի չափ ալ հանդիսատեսներ հաւաքուած էին:*

Պուրկ Թատրոնի առջեւ ցուցարարներու եւ նազիներու միջեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍԱՌԻ ԱՂԷՏԸ

Կիրակի օրուան թիւով արդէն տըւած էինք Նէւնքիրխէնի կազաչափի պայթումին ողբերգական հետեւանքները:

Աղէտին պատճառ կը նկատուի կափարիչը, որ ատինանաբար ցոյց կուտար կազապահեստի քանակը: Այդ կափարիչը իր սովորական մակարդակէն շատ ցած է իջեր եւ պայթումը պատահեր է անոր վրայէն: Թէ ի՞նչ պատճառով, տակաւին անյայտ է:

Նէւնքիրխէնի մէջ կազմուած է օգնութեան մարմին մը:

Սառի կառավարական յանձնախումբը 500,000 ֆր. տրամադրած է Նէւնքիրխէնի քաղաքային վարչութեան եւ հրահանգած որ այդ գումարին մէջէն 300,000 ֆրանքը բաժնուի աղէտահար ընտանիքներուն:

Փրուսիոյ գերմանական վարչութիւնն ալ տրամադրած է 600000 ֆր.:

Միւնխէնի, Պերլինի եւ գերմանական միւս քաղաքներուն մէջ ալ հանգանակութիւն է բացուած:

X Միւնխէնէն կը հաղորդեն, որ պավարիական ալպերուն մէջ հաստատուած Ռայխէնհալի Ցօլլէր կազի գործարանին մէջ ալ, պայթում մը եղած է եւ շէնքը վերածած է աւերակոյտի մը:

Մարդկային ոչ մէկ զոհ կայ:

ԽՕՍՈՒՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑ...

Փարիզի դիտարանը ,այսօր հանրութեան տրամադրութեան տակ պիտի դնէ խօսուն ժամացոյց մը: Հեռախօսի քան գիծեր պիտի դրուին Օտէօն 84 – 00 թիւին տակ, որպէս զի հանրութիւնը մէկ ֆրանք վճարելով կարենայ գիտնալ ստոյգ ժամը, վայրկեանով եւ երկվայրկեանով միասին նշանակուած ցուցանակին վրայ:

ՆԱՒԹԱՀՈՐ ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թիւրքմէնիստանի մէջ, Նէֆթէտաղ դաշտավայրին վրայ, նաւթահոր մը բացուեցաւ 75 մեդր երկարութեամբ:

Այս նոր հորը, տասը օրուան մէջ տուաւ 100,000 թօն նաւթ:

Ակադեմական Կուպկին, յայտարարեց որ Նէֆթէտաղի հորը մօտ ատենէն պիտի ըլլայ խորհ. Միութեան ամենակարեւոր նաւթաշրջաններէն մէկը:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Զինուորական իշխանութեան հրամանով եւ պաշարման վինակ յայտարարուելու պատճառաւ, լուծուած կը նկատուին զանազան անուններու տակ գործող բոլոր համայնավար կազմակերպութիւնները:

Այդ խիստ միջոցներուն պատճառ կը նկատուին համայնավարներուն ուժեղ ազդեցութիւնը ռումէն բանուոր դասին վրայ:

Բաց ի այդ, Պուքրէշի կեդրոնական նամակատան մէջ, ոստիկանութիւնը լրտեսութեան ցանց մը բացած է եւ 12 պաշտօնեայ ձերբակալուած է:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Մեծն Բրիտանիոյ առեւտրական նախարարութեան հաղորդած վիճակագրական տեղեկութեան համաձայն, յունուար ամսու ընթացքին ներածումը բարձրացած է 54,123,867 ստերլինի: 1932 յունուար ամսուան հետ բաղդատած՝ նուազած է 8,025,532 ստերլին:

Արտածումներուն արժէքն է 29 միլիոն 205,422 ստերլին: Նուազում կըրած է նախորդ տարուանին հետ բաղդատած՝ 3,239,925 ստերլին:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Գերմանիոյ նախկին արտաքին նախարար Քիւրթիուս, Ամերիկայէն վերադարձին, յայտարարած է թէ՝ Գերմանիոյ դիրքը Ամերիկայի մէջ, օրէ օր կը բարուոքի: Այս արդիւնքը մենք կը պարտինք Ամերիկայի հետ մեր ունեցած տնտեսական լաւ յարաբերութիւններուն:

Եւ պէտք է խոստովանիլ, որ, ըսաւ, Ամերիկան շատ լաւ ծանօթ է մեր արդի կացութեան: Մենք պարտաւոր ենք շարունակելու եւ աւելի ամրացնելու մեր այդ դիրքը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ճարապլուս

ԽՄԲ. — Մեր աշխատակիցը, Սմբատ, որ քննական պտոյտ մը կատարած է թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ, իր տպաւորութիւնները եւ քաղած տեղեկութիւնները ղրկած է ՅԱՌԱՋի: Պիտի տանք յաջորդաբար՝ ներկայացնելով այսպէս Ճարապլուսը, Արաբ Փունարը, Թէլ Ապիատ եւ Րասիւլայն, Դամըշլու, Քուպուրպէյթ, Տէմիր Քափու, Տէրիկ, Վանիկ, Այնտիվար, Տէր-Զօր, Հասիչէ:

Երկու ժամուան խեղդող վազք մը վերջ, ինքնաշարժը այժմ փուշերէն զարդուած նժոյգի մը պէս, հանդարտօրէն կ'իջնէ բլուրներու կողերէն: Գինովի քալուածքով ճամբայ մը, որ կը հասնի մինչեւ դիմացի կապոյտ երիզը՝ Եփրատը:

Այդ երիզին վրայ, հեռուն, կ'երեւի Ճարապլուսի մեծ կամուրջին վանդակը, նման՝ հսկայ հրէշի մը կմախքին: Թուրքին է այդ կամուրջը որուն վրայէն կ'անցնի Պաղտատի երկաթգիծը: Սուրիոյ կամ Ֆրանսայի համար, անշուշտ ու անպէտք բան մըն է հիմա Եփրատի երբեմնի միակ ու կարեւոր այս կամուրջը: Ֆրանսան Տէր Զօրի առջեւ, երկու տարիէ ի վեր շինել է կիսատկալ կամուրջ մը արժէքաւոր ամէն տեսակէտէ: Այն օրէն աղին ջնջուեր է Ճարապլուսի կամուրջին տնտեսական նշանակութիւնը Սուրիոյ համար: Հալէպէն Տէր Զօր կատարեալ խճուղի մը 335 քիլոմ., յետոյ նորաշէն այս կամուրջը ու անկէ անդին կամ Ֆէթդամի – Պաղտատ եւ կամ Տէմիր Քաբու – Մուսուլ յարաբերութիւնը մէկ օրուան ճամբորդութեան գործ է ինքնաշարժով: Ու այս պարագան որքան օգտակար է դարձեր Սուրիոյ համար տնտեսական տեսակէտէ, նոյնքան վնասեր է Թուրքիոյ: Արտասահմանէն եկած բոլոր Թրանզիթ փոխադրութիւնները, դէպի Իրաք, այժմ գրեթէ ամբողջովին, կը կատարուին այս գծով:

Բայց նախ Ճարապլուսի մասին:

Բլուր մը իր քիթը բերեր կը քսէ մեր ճամբուն, թէ չէ պէտք է տեսնէինք հիմա Ճարապլուսը: Քիչ վերջ դէմի բլուրին վրայ էն առաջ առանձին շէնք մը իր ճերմակ հասակը կը ցցէ, ճակտին՝ երկաթէ խաչով մը: Հայոց եկեղեցի դպրոցն է, միակ ու առանձին իր ժողովուրդին պէս, յաւիտենական իր ճակատագրով:

Հայոց եկեղեցիին դիմաց հազիւ քանի մը հարիւր քայլ հեռուն կ'երեւի կայարան մը ու քանի մը շէնքեր, — Թրքական հողն է: Տաճիկներու արեւանաերկ դրօշակը պլլուեր է իր կայմին, օձի մը նենգութեամբ:

Քանի զառիվերը կ'ելլենք, կամաց կամաց շէնքեր կ'երեւին, կը շարուին կարգի կը կենան ու կը կազմուի վերջապէս Ճարապլուսը: Կատարեալ քաղաք մը: Պատերազմի շրջանին, կայարանի այս շէնքէն ու քանի մը զինուորական կայաններէ ու գաղթականական վրաններէ զատ ոչինչ կար, երբ այս հողերը Թուրքին էին ամբողջ: Այժմ, արդէն սուրիական հողին վրայ կը զարգանայ Ճարապլուսը, շէնքեր, պանդոկ ու կարաժներ, հանրային պարտէզ եւ ընդարձակ ու բանուկ շուկայ: Քանի մը քայլ հեռուն Թրքական հողին վրայ Ճարապլուսի կայարանը իր քանի մը շէնքերով առանձնացած, լռութիւն եւ անշարժութիւն եւ յաւիտենական ծուլութիւն:

Կ'աճապարեմ գտնել ծանօթ մը, տեղեկանալու համար Ճարապլուսի մեր գաղութի վիճակին ու կացութեան: Բայց ահա տեղւոյն վարժապետն ու բարեկամ մը գլխ կը դիմաւորեն: Երեքով կ'իջնենք Եփրատի եզերքը, կը նստինք աւազին վրայ ու խօսակցութիւնը կը սկսի:

Բայց, ամէն բանէ առաջ, բարեկամներս, տուէք պատասխան իմ քանի մը հարցումներուս, թիւերով ու փաստերով, «Յառաջ»ը շատ բծախնդիր է այս ուղղութեամբ: Քանի՞ է ներկայիս Ճարապլուսի Հայերու թիւը:

— Երեք հարիւր ընտանիք, մօտ 1350 անձ: 215 տուն լուսաւորչական, 60 տուն հայ կաթոլիկ եւ 25 տուն հայ բողոքական, մեծամասնութեամբ Պէրէճիկցիներ:

Ընդհանրապէս ի՞նչ գործ եւ զբաղում ունին:

— Առեւտուր, արհեստ եւ երկրագործութիւն շրջակայ գիւղերու մէջ, որոնց մէկ մասին բաժնետէրերը Հայեր են:

Բնակարանի հա՞րցը:

— Այստեղ կայան–մայան չկայ մեծ քաղաքներու նման: Մեծ մասը – բայց դուք թիւ կ'ուզէք — աւելի քան 150 ընտանիք ունին իրենց սեփական տուները, մնացեալները վարձակալներ են եւ կամ հետզհետէ կը շինեն իրենց յատուկ բնակարանները: Եթէ քաղաքական մտավախութիւններ չըլլան, անտուն ընտանիք հազիւ թէ ունենանք:

Դպրո՞ց:

— Մէկ, այն ալ մերինը, 250ի մօտ աշակերտ, աշակերտուհիներով: Շէնքը անցեալ տարի շինուեցաւ: Հեռուէն մէկ շէնք կը կարծուի, բայց անջատ շէնքեր են դպրոցն ու եկեղեցին: Ընդհանուր ծախս ըրինք 650 օսմ. ոսկի:

Ո՞ւրկէ գոյացաւ այս գումարը:

— Այս գումարին 30 ոսկին միայն դուրսէն նուիրուեցաւ, մնացեալ 625 ոսկին տուաւ Ճարապլուսի հայութիւնը իր գրպանէն:

Կաթոլիկներու եկեղեցի եւ դպրոցն ալ կառուցուելու վրայ է, յառաջիկայ տարի անոնք ալ կ'ունենան անջատ վարժարան:

Իսկ բողոքակա՞նները:

— Անոնք ներկայիս կ'օգտուին կիրակնօրեայ վարժարաններէն որ մեր դպրոցին մէջ տեղի կ'ունենան, մեր առաջնորդարանի կարգադրութեամբ եւ հրահանգով: Կիրակնօրեայ վարժարաններու կազմակերպութեան համար Հալէպէն յաճախ հոս կ'այցելեն մասնաւոր քահանաներ եւ Զէնեան անուն մէկը ու այս առթիւ անախորժ դէպքեր ալ ունեցանք այս տարի...

Գիտեմ այդ պատմութիւններն ու բուն խնդիրը, այդ առանձին խնդիր պիտի դարձնենք արդէն: Ի՞նչ միութիւններ կան հոս:

— Հ. Օ. Խաչ, Հ. Բ. Ը. Մ., Լաաբանական միութիւն, մարզական միութիւն, ունինք եւ Գրադարան:

Տնտեսակա՞ն կեանքը:

— Մինչեւ անցեալ տարի որ շատ լաւ վիճակ կը ներկայացնէր, հետզհետէ կը նեղնայ ու պատճառներ ունինք ենթադրելու որ այս ընթացքով անելի մատնուինք: Տարիէ մը ի վեր շուկան ամայացած է գրեթէ, Թուրքիոյ պարտադրած խիստ արգելքներով, — մեր շուկայի առեւտուրը Թուրքիոյ հետ է ընդհանրապէս: Անցեալ տարին երաշտ եղաւ, այս տարին աւելի քան երաշտ կը թուի ըլլալ եթէ տակաւին ամիս մը անձրեւ չտեղայ: Խեղճութիւնը ծայր է տուած արդէն շրջակայ գիւղերու արաբ եւ քիւրտ բնակիչներուն մէջ: Այդ, դուք կը նկատէք աւելի շեշտուած կերպով երբ շարունակէք ձեր ճամբորդութիւնը աւելի վար ուր կը տեսնէք դաշտերու խեղճութիւնը եւ հօտերու կմախքը:

Այս բոլորին հետ սակայն, մենք կրկին քարը կրնանք սեղմել ու մեր անունը քամել անկէ եւ ապրիլ եթէ միայն մտահոգ չըլլանք Սուրիոյ քաղաքական կեանքի անորոշութենէն:

Ոտքի կ'ելլենք ու մտածկոտ կը վերադառնանք քաղաք:

ՍՄԲԱՏ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԱԳԵՏՔԷՆ

ՊԱՍՐԱՆ ԱԼ ԿԸ ՇԱՐԺԻ

—·—

Ի՞նչ կայ աւելի քաղցր եւ հոգեպարար քան վայելքը տոհմային հանդիսութիւններու օտար հորիզոններու տակ, ուր առօրեայ զբաղումներու ընթացքին կաթիլ մը ջուրի նման կորսուած կը գտնես ինքզինքդ շրջապատող կլանող Ովկիանոսին մէջ:

Որքան ալ ապրած երկրիդ ժողովուրդն ու կառավարութիւնը բարեացակամ ըլլան քեզի հանդէպ, որչափ ալ դիրք ու հեղինակութիւն շահած ըլլաս, ատոնք սակայն չեն բաւեր հոգիիդ, եթէ երբեմն երբեմն չունենաս առիթը ապրելու վայրկեաններ, որոնք քու մէջդ արթնցնեն յիշատակները անցեալին, քաղցր եւ ընտանի:

Երեւոյթներ կան որոնց առթած հոգեկան հրճուանքը վայրկենական է եւ վաղանցուկ: Այդպիսի վայելքներ մէկը կրնայ յաճախ ունենալ, թերեւս ամէն օր, շարժանկարներ եւ թատրոններ չեն պակսիր, «գեղարուեստը ազգութիւն չունի» կ'ըսեն:

Սակայն այն, զոր մարդ (մանաւանդ պանդուխտ կամ տարագիր Հայը) կը զգայ վերապրելով անցեալի յիշատակները, տարբեր է բոլորովին: Այդ վայելքը վայրկենական չէ, այլ զօրաւոր ներարկումի մը նման կը գործէ հոգեկան աշխարհին մէջ, թարմացնելով հաճելի յիշողութիւններ, որոնք օրէ օր կը մթագնին եւ կը կորսուին:

Նոր տարուան առթիւ Պասրայի Հայութիւնը բախտը ունեցաւ վայելելու ամանորի տոհմիկ եւ հարազատ հանդիսութիւններ այլ եւ այլ շրջաններու մէջ, ապրելով մեր անմոռանալի երկրին քաղցրիկ յիշատակները:

Պասրայի հայ գաղութը այժմ կը հաշուէ 900 հոգի մօտաւորապէս, որոնց հազիւ 150ը տեղացիներ (1914էն առաջ հաստատուած): Այս 1000ի մօտ գաղութը տեղաւորուած է, գործերու բերմամբ, հետեւեալ կերպով, —

Ա. — Պասրա քաղաք, ուր հաստատուած են բացառապէս տեղացիները, Բ. — Հայոց գիւղ, Պասրայէն մէկուկէս մղոն հեռու, ուր կ'ապրին մօտ 350 հոգի, Գ. — Մարգիլ, Պասրայի նաւահանգիստը, ուր կը բնակին աւելի քան 200 հոգի, Դ. — Հիւանդանոցի քէմբը, ուր կ'ապրին մօտաւորապէս 100 հոգի եւ Ե. — Շէյխա, սաւառնակներու կայանը, բոլորովին անգլիական շրջանակ, ուր կ'ապրին նոյնպէս 100 հոգի:

Այս տեղաւորումները, ինչպէս ըսի, եղած են ինքնաբերաբար եւ գործերու բերմամբ, բացի Հայոց գիւղէն, որ ազգ. կալուած մըն է (եկեղեցապատկան) եւ տրամադրուած գաղթականութեան, որոշ վճարումով, տեղւոյս ազգ. իշխանութեան կողմէ, 1921էն ի վեր:

Այս հինգ տարբեր վայրերն ալ, ուր հաստատուած են մեր բեկորները, ունին իրենց ազգային դիմագիծը ճշդող հաստատութիւններ, որոնց շուրջ կը դառնայ առհասարակ ազգային կեանքը:

Առաջինը Պասրան, ունի իր եկեղեցին եւ դպրոցը: Երկրորդը Հայոց գիւղ՝ Հայ-Երկսեռ-Երիտասարդաց Ակումբը, երրորդը Մարգիլ՝ Մանկապարտէզ վարժարանը, չորրորդը՝ հիւանդանոցի քէմփ՝ իր Ընկերասիրացի գրադարանը, իսկ հինգերորդը՝ Շէյխա նոյնպէս իր գրադարանը, վերջերս հիմնուած:

Այս բոլոր հաստատութիւններէն միայն Պասրայի եկեղեցին է որ ունի իր հաստատուն կալուածները, որոնց շնորհիւ թէ կը պահէ իր պաշտօնէութիւնը (քահանայ, լուսարար եւ ծառայ) եւ թէ մասնաւորապէս կ'աջակցի դպրոցական ծախքերուն: Իսկ մնացած հաստատութիւնները իրենց գոյութիւնը կը պարտին տարագիր երիտասարդութեան, որ առանց նկատի ունենալու իրենց առօրեայ ապրուստի դժուարին միջոցները, գիտակցօրէն կը զոհեն իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը այս հաստատութիւններու գոյութեան պահպանման եւ զարգացման համար, խորապէս գիտակ ըլլալով անոնց դերին՝ այս օտար հորիզոններու ներքեւ:

Ահա այս հաստատութիւններէն իւրաքանչիւրը, ինչպէս յաճախ, այս անգամ ալ, եւ այս անգամ աւելի յուսալից կերպով ցոյց տուաւ թէ ինչպէս արժանի է դեռ աւելին սպասելու մեզմէ, նիւթապէս, բարոյապէս եւ Ֆիզիքապէս, որովհետեւ անոնք են միակ վառարանները, որոնցմով պիտի ջերմանան մեր պանդուխտ հոգիները:

Եկեղեցի, դպրոց եւ գրադարան, ահա ինչ որ ունինք մեր սրտին մօտիկ: Եւ ի՞նչ կայ աւելի սփոփարար, քան տեսնել գաղթահայ ժողովուրդը, որ իր հայրենիքէն դուրս կը հաստատէ հայ օջախի այս խորհրդանշանները եւ գիտակից զոհողութեամբ ու գուրգուրանքով կը հաւաքուի անոնց շուրջ, ոգի եւ եռանդ կուտայ անոնց եւ եռանդ ու կորով կը ստանայ անոնցմէ:

Անբնական չէ տեսնել, որ ամէն տեղ, կը գտնուին խոշոր աչքերով բուեր, որոնց համար նախընտրելի է գիշերուան մութը, որովհետեւ պայծառ արեւուն լոյսը չի համապատասխաներ անոնց աչքերուն: Անոնք յաճախ պիտի թեւահարեն եւ չփթեն մթնոլորտը, բայց գիտակից եւ հայրենասէր երիտասարդի պարտականութիւնն է անայլայլ շարունակել իր ազգասիրական գործը:

Պասրայի հայ գաղթականը, ով որ ալ ըլլայ, թող յիշէ հարազատ եւ հաճելի մթնոլորտը, ուր ան ապրեցաւ Կաղանդի երեկոյեան իր մեծով ու փոքրով:

Այն տոհմիկ սեղանը, որուն շուրջ հաւաքուած (իւրաքանչիւր շրջան իր գրադարանին կամ դպրոցին մէջ) ան առիթն ունեցաւ դիմաւորելու Նոր Տարին, ազգային երգերով եւ մաղթանքներով իր ծաղիկ երիտասարդութեան եւ իր թոթով երկսեռ մանուկներու խանդավառ աղաղակներով, ազդակներէն մէկն է մեր ազգապահպանման սուրբ գործին, որուն ամէն Հայ պարտաւոր է իր օժանդակութեան բաժինը նիւթապէս եւ բարոյապէս:

Ստեղծել խաղաղ մթնոլորտ, ուր հնարաւորութիւն ունենայ աճիլ եւ զարգանալ, ահա օրուան պահանջը:

Պասրայի (քաղաք) Ազգ. վարժարանի Ամանորի հանդէսը խանդավառութեան լայն շրջանակ մը ստեղծեց, շնորհիւ իմաստուն կարգադրութեանը ուսուցչական կազմին, որուն ջանքերը իսկապէս գնահատելի էին:

Այս հանդէսին, որուն մուտքը առաջին անգամ ըլլալով վճարովի էր, եկաւ ստուար բազմութիւն մը: Տեղացի հասուածը, ուրախալի էր տեսնել, որ գրեթէ ամբողջութեամբ ներկայ էր: Կային նաեւ օտարներ:

Հանդէսին յայտագիրը ճոխ էր եւ բազմաձեւ, — հայերէն, անգլերէն եւ արաբերէն, երգեր, արտասանութիւններ, կատակերգութիւններ, արտասանութիւններ, պարեր եւայլն:

Պարոններ եւ տիկիններ, որոնց բերնէն յաճախ լսուած է «հայերէնը հաց չի կերցներ» խօսքը, խելայեղ կը ծափահարէին ամէն երգ, արտասանութիւն կամ պար, որ զուտ ազգային յատկանիշ կ'ունենար:

Անակնկալ մըն էր մեզի բոլորիս, մանաւանդ օտարներուն, հայկական տարազը: Հայ մայրը իր ճախարակով կը մանէր եւ կ'երգէր: «Պար Հայաստանին», զոր այնքան բնական պարեցին օրիորդներ Ալիս Գասպարեան եւ Ռեբեկա Յովհաննէսեան եւ «Հօ՛յ Նազանիմ» շուրջ – պարը խումբ մը երկսեռ աշակերտներու կողմէ:

Հակառակ կարգ մը անյարմարութեանց, մասնաւորապէս բեմի եւ աթոռներու դասաւորման տեսակէտէն, հանդէսը անցաւ յաջող:

Հանդիսականներու խանդավառութիւնը աւելի եւս բարձրացաւ, երբ բեմ բարձրացաւ գաղութին սիրուած դէմքը, Յակոբ Գաբրիէլեան, ծագումով Գաղատիացի, հոգիով խորապէս Հայ:

Անիկա հմուտ օրէնսգէտ մըն է, չէ կորսնցուցած որ եւ է առիթ իր նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը բերելու գաղութին պէտքերուն: Կարեւոր բաժին մը ունեցած է Պասրայի հայ Ազգ. վարժարանը հիմնելու գործին մէջ, եւ, ի շարս հայազգի այլ բարերարներու, ինք եւս ըրած է նիւթական մեծ զոհողութիւններ ի նպաստ Պասրայի հայ եկեղեցիին եւ հայ դպրոցին:

«Ներեցէք, — ըսաւ ան, — որ ձեզի հետ գրական լեզուով պիտի չխօսիմ, ինչպէս սովորութիւն ունին խօսելու ճառախօսները: Ես պիտի խօսիմ իմ պարզուկ հայերէնովս եւ յոյս ունիմ, որ անով աւելի լաւ պիտի կրնամ հասկցնել ձեզի ա՛յն ինչ որ հոգիս կ'ուզէ որ խօսիմ ձեզի եւ արտայայտեմ իմ այն զգացումներս, զոր կրեցի այս պահուս:

Մեր մեծ հռետորները, երբ բեմ կը բարձրանան, կ'ըսեն «Տեարք եւ Տիկնայք»: Ոչ, ես այդ բառերը չպիտի գործածեմ, քանզի կայ ուրիշ անուն մը, աւելի բարձ եւ աննման եւ ես այդ է, որ պիտի գործածեմ: — Հայե՛ր:

Ահա բառ մը որ խորիմաստ է ուրիշ բառէ աւելի: Երանի՜ այն մարդուն որ հոգիով եւ մարմնով Հայ է ծնած: Ա[յո] Հայե՛ր, հպարտ պէտք է զգաք դուք ձեզ, Հայ ծնած ըլլալնուդ համար: Հայ անունը ճառագայթ մըն է պարզապէս, ուր որ ան գտնուի, փայլ չէ թէ խաւար անկիւն մը լուսաւորելու երթայ:

Այստեղ նայեցէք, (ցուցնելով բե[մ]մը, ուր փոքրիկները իրենց պճլուն աչքերով զինք կը դիտէին հետաքրքիր), այս հայ պարտէզին, որ կը գտնուի Արաբիոյ խուլ անկիւններէն մէկուն մէջ: Ի՞նչ կը զգաք երբ այս կենդանի ծաղիկներուն կը նայիք:

Թուրքը երկար դարերէ ի վեր, Հայաստանի յարութիւն առնելու վանգէն սարսափած, ամէն միջոց ի գործ դրաւ Հայաստան անունը մոռցնելու համար, մինչեւ որ վերջին աշխարհաւեր պատերազմի ընթացքին պատեհ առիթ գտնելով, մարդկային պատմութեան մէջ չտեսնուած գազանութեամբ մը հիմնայատակ ըրաւ հայ աշխարհը եւ հայ ժողովուրդի բեկորները, զորս հողմին ցրուեց, այն հաստատ համոզմամբ, որ այդ ձեւով Հայաստանի անունը իսպառ պիտի ջնջուի քարտէզի երեսէն:

Բայց սխալեցաւ եւ չարաչար սխալեցաւ: Ան մէկ Հայաստանը կործանելով պատճառ եղաւ հիմնելու հարիւրաւոր տարբեր Հայաստաններ: Ահա մէկը հոս մեր աչքին առջեւ, եւ քանի՜ քանի՜ այսպիսիներ ուրիշ երկիրներու տակ: Դուք Հայեր, անգնահատելի, բնածին արժանիքներ ունիք, զորս պէտք է պահպանէք: Ատոր համար ուժ տուէք մանկապարտէզին:

Ձեռք ձեռքի, Հայե՛ր, բոլորուեցէք այս հաստատութեանը շուրջ, խնամեցէք այս պարտէզը, յիշեցէք որ դուք բոլորդ, տեղացի թէ եկուոր, զաւակներն էք մեծ ազգի մը եւ ձեր բնաշխարհը Հայաստանն է եղած:

Եւ քանի այս ստեղծագործութեան ոգին ունիք որ գնահատուած է նոյն իսկ ձեր թշնամիներէն, ոչ միայն դուք պիտի շէնցնէք գաղութներու մէջ ձեր նոր կազմած Հայաստանները, այլ եւ պիտի ունենաք ձեր բուն պատմական Հայաստանը, որուն ոգիէն ներշնչուած է որ կը ստեղծագործէք այս բոլորը: Ատիկա լաւ գիտցէ՛ք Հայե՛ր»:

Ինչ զգացին արդեօք, բոլոր անոնք որոնք հազիւ այդ օրը իրենց Հայ ըլլալը միտք բերած՝ եկած էին հանդէսին: Բայց ինծի կը թուի թէ Հայու ոգին կ'արթննայ հետզհետէ նոյն իսկ ուծացածներու մէջ, դժբախտութեան այս օրերուն:

Գ. Տ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Ներկայացման մը պահուն, հանդիսատես մը իր քովինին հետ բարձրաձայն կը խօսէր: Անոնց ետեւ նստողը նեղուեցաւ, եւ

— Խայտառակութի՛ւն, — գոչ[եց]:

Այս բառը լսելով, բարձրաձայն խօսող մարդը ետեւ դարձաւ, ու

— Ինծի՞ ակնարկեցիք, — հարցուց:

— Ո՛չ... դերասանին... բեմին վրայ այնքան բարձր ձայնով կը խօսի որ ձեր ըսածը չի լսուիր:

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Ահա, երբ նմոյշ հարսանեկան երգի մը յանկերգը, որ կը կրկնուի տարբեր ձեւերով.

Եկո՛ւր, աղուոր աղջիկ, հարս եղար մեզի,
Նախուր, զմրուր, անգին քար եղար մեզի:

Մի՛ լար, աղուոր աղջիկ, աչուիդ կ'աւրուի,
Քեզ պզտիկ կարգողին տնակն աւրրի:

Արի՛ ծով – ծով աչեր զիս մի լացըներ,
Զիս շատ են լացուցած, դուն մի՛ լացըներ:

Այժմ ես կ'ուզեմ կանգ առնել Տարօնի ժողովրդական երգերուն վրայ, որոնք փոփոխակներն են Հայաշխարհի միւս անկիւններուն մէջ ծնունդ առած ժողովրդական երգերուն, միմիայն տեղական բարբառի տարազին եւ երեւակայութեան թափին տակ:

Ահա հռչակաւոր «Ծամթելի Գովքը», որ Վասպուրականէն անցած է հոն եւ նոր փոփոխակ մըն է ստեղծած.

ԾԱՄԹԵԼԻ ԳՈՎԱՆՔ

Դուն ելէր կ'գէր ծամէն, ռէհնի հոտ կ'իգէր ծամէն
Քու ծամու ծանդրումէն, կազաւ վրէն բուն էր դրի,
Ծամթելի զնկզնկալէն կազաւն առաւ զձագեր թռաւ,
Քու ծամու ծանդրումէն, ծամթել կտրաւ պատաւ ի ծով.
Լողուորդի մէկն էլ ես եմ, չըմ հանի զծամկոթն ի ծովէն,
Ձիմ գլխու գագաթ կիտամ, դէ՛հ հանէ զծամկոթ ի ծովէն
Լողվորդի մէկն էլ ես եմ, չեմ հանի զծամթելն ի ծովէն.
— Ձիմ միջաց շալ կիտամ, չըմ հանի զծամթելն ի ծովէն,
— Ձիմ վրայի մէզար կիտամ, չըմ հանի զծամթելն ի ծովէն,
— Ձիմ վրայի չատրիք կիտամ, չըմ հանի զծամթելն ի ծովէն,
— Ձիմ ձեռաց փակտիք կիտամ, չըմ հանի զծամթելն ի ծովէն,
— Ձիմ երկու ապոջան կիտամ, չըմ հանի զծամթելն ի ծովէն,
— Ձիմ ջանի կէս լէ կիտամ, չըմ հանի զծամթելն ի ծովէն,
— Ձիմ ջան թամամ կիտամ, զծամթել հանէ ծովէն,
— Քու ջանի խաթրին համար կը հանեմ զծամթել ի ծովէն:

Սիրային զգօրիկ այս տրամախօսութիւնը կը վերջանայ երիտասարդի անձնուիրութեամբ, ինչպէս պատմական այս դէպքը կը թելադրէ:

Մէկ ուրիշը, որ Ծիրվանու հաւաքածուին մէջ է գրուած «Էզիր երիտասարդ առ հայ աղջիկ» վերնագրին տակ, (մէկ ուրիշ տեղ ալ «Բէկզատու աղջիկ»), Տարօնի մէջ ուրիշ փոփոխակի եւ ուրիշ պատկերներու տակ կը ներկայանայ մեզի այս պարերգը:

ԱՂՋԿԱՅ ԽԱՂՆ ՈՒ ՏՂԻՆ

— Տօ՛, տղայ շան որդի, իսկի ժամ տուն չըս գացի,
իսկի խորան չըս տեսի, իմ բերան ընտուր նմանէ.
— Տօ՛, տղայ, շան որդի, իսկի վանքեր չըս գացի,
իսկի կանթեղ չըս տեսի, իմ աչուին ընտուր նմանէ.
— Տօ՛, տղայ, շան որդի, իսկի պութան չըս գացի,
իսկի ռէհան չըս տեսի, իմ պաժ ընտուր նմանէ.
— Տօ՛, տղայ, շան որդի, իսկի պաղչէն չըս գացի,
իսկի շամամ չըս տեսի, իմ ծծեր ընտուր նմանէ:

Եւ նոյն յանկերգով՝

իսկի դու խնձոր չըս տեսի, իմ երես ընտուր նմանէ.
իսկի շուկէն չըս գացի, իսկի կարթոլ մոմ չըս տեսի, իմ մատներ ընտուր նըմանէ:
իսկի սուրմա չըս տեսի, իմ մազեր ընտուր նըմանէ.
իսկի մէյտան չըս գացի, նակատ անոր նըմանէ.
իսկի կամար չըս տեսի, ընքներ ընտուր նըմանէ.
իսկի սատափ չըս տեսի, իմ ակռէք ընտուր նըմանէ:

Տարօնի «Հապլպանէ» ըսուած պարերգն ալ որ Հարբբաններու մէկ ուրիշ փոփոխակն է, մեզ կը բերէ տեղական գոյներ, ոչ նուազ հետաքրքիր:

Փոքր նմոյշ մըն ալ անկէ՝

ՀԱՊԼՊԱՆԷ

Աղջի քո անուն Եղսայ,
Նստիր իս գործիս քիսայ,
Գնա քու մամուն ասա,
Զիս էնէ իրեն փեսայ,
Հապլպանէ մէն օ՛յ, օ՛յ, սինամ սաբերու նօ՛յ, նօ՛յ:
Ծառի տակ պաղ աղբուր,
Ոսկի թաս արծթէ ջուր,
Աղջիկ մէկ ուզողին երկու տուր,
Դատաստանին նուապ տուր:
Հապլպանէ մէն օ՛յ, օ՛յ, եւն.:
Գութան էր դաշտ կը բանէր,
Գութնի քշող հօլա՛յ կ'ըսէր,
Շէկիկ աղջիկ զատ կը տանէր,
Կ'երթէր առաջ որ փախնէր:
Հապլպանէ մէն օ՛յ, օ՛յ, եւն.:

Նմոյշ մը եւս Տարօնի գեղեցիկ ժողովրդական պարերգներէն, որ ուխտավայրերուն մէջ տօնախմբութեան ատեն կը պարէին.

ՁՆԿԼԻԿԻ ԽԱՂ

Աղջիկ տարան թող տանին,
Ջատկին կը բերին զնկլիկ,
Դեղին սոլերով զնկլիկ,
Նախշուն բեներով զնկլիկ,
Կանանչ մղսերով զնկլիկ,
Կարմիր եազմայով զնկլիկ,
Ուխսալ քիթ ոսկի խզմայ
Սեւ սեւ ոտներ դեղին նզմայ
Ինչ էնիմ զթավթայ թունպան
Մարդ չկայ յարձկէ զխոնձան:
Երթամ Ստամպոլ բերեմ փարա...
Ի զամ Արզրում զնեմ ջուխթ մէ...
Հազնեմ տորէց տոր, երթամ...
չոլ: Եւայլն:

Տարօնի ժողովրդական երգերու... հակիրճ տողանցումը կ'ուզեմ վերջ...ցնել խաղով մը, որ կը կոչուի «Մար... Խաղ», որ յատկանշական է թէ՛ լեզ... եւ թէ զգացումի տեսակէտէն (*):

ՄԱՐՕԻ ԽԱՂ

Սալլանայ, սալլանայ, սիւյեայ կի... տարըն,
Մարամէն սու տէյիլ, սէյրան էտար... սըն,
Օ խաշքի սէնտէ տըր, պիր խան էտար... սըն,
Ա՛յ Մարօ նան, նանէ նան, նան դուր... պան:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(5)

(*) Մի ուրիշ առթիւ Տարօնի ժող...վրդական երգերու մասին հանգամա...նօրէն առիթ կ'ըլլայ խօսելու:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

—.—

Արդեօք մի օր կր զգայ, որ մեր Հնդկահայ գաղութը ցոյց տայ իր յառաջդիմութիւնը դէպի իր լեզուն, իր գիր ու գրականութիւնը, եւ սէր դէպի իր ազգը:

Կալկաթան որ Հնդկահայ գաղութների կեդրոնն է, դեռ եւս շատ հեռու է այդ գաղափարներից: Այստեղ չկան այն հայրենասէր մարդիկը, որոնց մեր ազգը կարօտ է: Կալկաթայի Հայերը միայն անունապէս են Հայ կոչւում, իսկ նոր սերունդը՝ մինչեւ անգամ խորշում է հայ անուան ներքոյ մնալ, եւ՛ քանի գնալով ձուլւում է օտարների հետ:

Կալկաթայի հայ ժողովուրդը նմանապէս մոռանում է իր հայկական եկեղեցին:

Շարժանկարները եւ պարահանդէսները նրանց համար աւելի մեծ նշանակութիւն ունին քան թէ մի ազգային եւ հայկական հարց: Այստեղի քահանաները եկեղեցի չպիտի կառարէին, եթէ Հայոց Մարդասիրական Ճեմարանի աշակերտները չլինէին: Այս աշակերտներն են, որ ամէն Կիրակի եկեղեցի կ'երթան: Իսկ մեր քահանաները տեսնելով սրանց մխիթարւում են, եւ ջերմեռանդութեամբ սկսում են ժամերգութիւնը, գիտնալով թէ մէկը կայ, որ ականջ է անում:

Պարսկաստանից գաղթած Հայերը երբ հաստատուեցին Հնդկաստանում, ազգասէր եւ հայրենասէր մարդիկ էին, եւ իրենց ազգը պաշտպանելու համար՝ հիմնեցին եկեղեցիներ եւ Հ. Մ. Ճեմարանը: Բայց... նրանց յաջորդները՝ ազգասիրութեան հոգի չունեն, չգիտեն ի՛նչ է ազգը եւ ի՛նչ է հայրենիքը: Ուշադրութիւն էլ չեն դարձնում գոնէ իրենց մի հատիկ դպրոցի դիրքը բարձրացնելու: Իրենց զաւակներին օտար դպրոցներ կ'ուղարկեն, դրամ ունեն վճարելու, իսկ իրենց ազգային դպրոցի համար՝ չունեն...:

Տարին գրեթէ երկու անգամ եկեղեցի կ'երթան՝ Ջրօրհնէքին եւ Զատկի տօներին: Շատերը իրենց մայրենի լեզուն չգիտեն: Անգլիախօս են: Մեծ կորուստ է սպասում Հնդկահայերի համար:

Կալկաթայի Հ. Մ. Ճեմարանի աշակերտների մէջն է միայն, որ վառ է մնացել ազգային ոգին, նրանք միայն ըմբռնել ու հասկացել են հայ ազգի ցաւը, նրա տանջանքները եւ կարօտը: Եւ ցոյց է տալիս մեր միւս գաղութներին թէ դեռ եւս հայը գոյութիւն ունի հեռաւոր Հնդկաստանում:

Անցեալ տարի Ճեմարանի գիտակից աշակերտութիւնը նկատի առնելով Հնդկահայերի վիճակը, որ օր օրի դէպի անդունդ կ'ընթանայ, հիմնեց մի Աշակերտական Միութիւն՝ 43 հոգուց բաղկացած, որ կոչուեց «Տարաւի Հայկազունի Միութիւն»: Տ. Հ. Միութեան նպատակն է, առաջ ազատել Ճեմարանի փոքր աշակերտներին, որոնցից շատերը օտար դպրոցներից են եկած, որոնք երբեք գաղափար չունէին մեր ազգի մասին, եւ մինչեւ անգամ չգիտէին իրենց մայրենի լեզուն, բայց հիմա հայութեան կարգումն են ընկել: Իսկ երկրորդն է ազատել այդ սարսափելի կործանումից Ճեմարանից դուրս եղող նոր սերունդին, յոյս ունենալով որ կը յաջողի:

Սրանից յառաջ՝ 1931 թուականին, Ճեմարանի նոյն աշակերտութիւնը, նոյն տագնապի մէջն էր գտնւում, ինչ որ ներկայ Հնդկահայերն են: Նրանք գտնուելով մի անգլիացի տեսչի ներքոյ, պատեհութիւն չէին գտնում մի այդպիսի նուիրական գործ սկսելու. բայց նրա մահից յետոյ ունեցան մի հայ տեսուչ՝ Պ. Սիմոն Մխիկեան: Սա մի ազգասէր մարդ է, որ ազգային ոգին արծարծեց աշակերտների մէջ: Շատ ափսոս որ տեսուչը պաշտօնավարեց միայն մէկ տարի (1932ի սկզբից մինչեւ Տարեվերջ): Այս տարի ունեցան մի ուրիշ տեսուչ, դարձեալ օտարազգի Կրկու անունով: Պ. Սիմոն Մխիկեանը այժմ փոխ-տեսչի պաշտօն կը վարի, բայց դարձեալ սերտ կերպով կապուած է աշակերտութեան հետ:

«Տարաւի Հայկազունի Միութիւնը աշխատում է, որ աւելի արծարծի ազգային հոգին աշակերտների մէջ եւ պաշտպանի իր հարազատ մայրենի լեզուն:

ԳԷՈՐԳ Յ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՊԵՂՈՒՄՆԵՐ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

—.—

Զաթալ Հիւյիւքի եւ Ճիտէյտայի շրջաններուն մէջ պեղումներ կատարելու համար Ջիքակոյի Համալսարանի Արեւելեան Կաճառի կողմէ ղրկուած հնախօսական առաքելութիւնը սկսաւ իր առաջին պեղումները:

Զաթալ Հիւյիւքը Աստուածաշունչի մէջ յիշատակուած հիթիթական Քալնէհ քաղաքն է: Ինչպէս իր դրացի քաղաքները՝ Ջէնճիրլի, Մարաշ, Արփատ, Համա, նաեւ Զաթալ Հիւյիւք հիթիթական իշխանապետութեան մը կեդրոնն էր: Միշտ ալ պայքարի մէջ ըլլալով Ասորեստանի հետ Քալնէհ կամ Քինիլուա (788 տարի Ն. Ք.) գրաւուեցաւ եւ աւերուեցաւ Թեկլաթ-Բալասար Գ. թագաւորին կողմէ:

Կատարուած պեղումները գոհացուցիչ արդիւնքներ տուած են եւ ցոյց կուտան թէ հիթիթական եւ ասորական դարաշրջանէ մնացած արժէքաւոր յիշատակարաններ կան:

Պեղումները կը ղեկավարուին Անթաքիոյ թանգարանի հսկիչ եւ հնախօսական սպասարկութեան քննիչ Փրոստի կողմէ:

Ուրիշ հնագիտական առաքելութիւն մըն ալ ղրկուած է Լուվրի թանգարանի եւ Փրինսըթըն համալսարանի կողմէ, որ պեղումներ պիտի կատարէ Անտիոքի շրջանին մէջ: 1932ին կատարուած առաջին արշաւանք մը, նախկին արքայական պալատի վայրը պեղելով, խիստ կարեւոր յիշատակարաններ գտած էր արդէն: Այս նշանաւոր գիւտերէն քաջալերուած, առաքելութիւնը մարտ ամսուն պիտի վերսկսի իր աշխատանքները:

Միւս կողմէ Ալէքսանտրէթ Սանճաքին Հնութեանց Սպասարկութիւնն ալ իր կարգին խիստ արդիւնաւոր պեղումներ կատարած է: Վերջերս կատարուած խուզարկումները երկու թանկարժէք խճանկարներ երեւան հանած են: Այս խճանկարները կը ներկայացնեն քրիստոնէական առաջին շրջանի Անտիոքի յատակագիծը, ուր նշանակուած են հին մեծ մայրաքաղաքին նշանաւոր շէնքերը:

Մօտ ատենէն պիտի կառուցուի Անտիոքի թանգարանը, Սանճաքին մէջ գտնուած բոլոր հնութիւնները պահպանելու համար այնտեղ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ի՞նչպէս ծագեցաւ Պրուսայի դէպքը

—.—

Թուրք թերթերը հետեւեալ ձեւով կը պատմեն Պրուսայի դէպքը.—

Այս կացութեան վրայ, շահագրգռողները սկսան իրենց պարտականութեան գլուխը չգտնուիլ եւ այս ձեւով նոր ընթացքի մը հետեւիլ: Դէպքին օրը, Ուլու Ճամիի մուէզզինը իր գործին գլուխը չէր եկած եւ ժողովուրդէն Թօփալ Հալիլ անուն մէկը սկսաւ էզանը արաբերէն կարդալ: Գաղտնի ոստիկան Համտի էֆ. անմիջապէս արձանագրեց Հալիլին անունը: Այս փոքրիկ միջադէպը ըսի ըսաւի տեղի տուաւ համայնքին մէջ եւ ժողովուրդէն Թաթար Իպրահիմ սկսաւ արաբերէն կարդալ քամէթը:

Նամազը տեղի ունեցաւ, բայց գաղտնի ոստիկան Համտի էֆ.ի ընթացքէն գրգռուած անձ մը, ժողովուրդին դառնալով ըսաւ բարձրաձայն.

— Ի՞նչ է այս, եղբայր: Երբ Հրեաները իրենց սինակոկներուն եւ քրիստոնեաներն ալ իրենց եկեղեցիներուն մէջ ազատօրէն իրենց կրօնական արարողութիւնները կը կատարեն, մենք ինչո՞ւ ապօրէն ճնշումներու ենթարկուինք: Երթանք եւ մեր ցաւը հասկցնենք:

Տակաւին վերջնականապէս յայտնի չէ թէ ո՞վ է այս խօսքերը ըսողը, բայց բոլոր կասկածները կը ծանրանան Թաթար Իպրահիմի վրայ:

Այս գրգռութենէն յետոյ, ժողովուրդը աղմուկով դուրս կ'ելլէ մզկիթէն եւ կը հաւաքուի մզկիթին կից Էվգաֆի տնօրէնութեան շէնքին առջեւ:

Ժողովուրդէն 80ի չափ անձեր ներս կը մտնեն եւ ելեկտրագործ առնավուտ Սէյֆէտտին կ'ըսէ Էվգաֆի տնօրէնին.

— Ձեզի լուր կուտամ թէ ժողովուրդը չուզեր որ էզանը թուրքերէն կարդացուի եւ այս նպատակով հաւաքուած է վարը:

Այս միջոցին, վարը սպասող բազմութեան աղմուկներուն մէջէն կը լսուին ձայներ.

— Չենք ուզեր...:

Տեսնելով որ կացութիւնը այս ձեւը առած է, Էվգաֆի տնօրէն Ֆայիք պէյ կ'ըսէ թէ ինքը իրաւասու չէ, եթէ ցաւ մ'ը ունին, թող կուսակալին յայտնեն:

Ասոր վրայ բազմութիւնը դէպի կառավարչատուն կ'երթայ, ճամբան մեծնալով իրենց միացող հետաքրքիրներով:

Բազմութիւնը իր գլուխէն նետելէն յետոյ, Էվգաֆի տնօրէնը խնդիրը հեռաձայնով կ'իմացնէ ոստիկանական տնօրէնութեան:

Միւս կողմէ, Քաղաքապետ Մուհիտտին պէյ, որ իմացած էր դէպքը, անմիջապէս կարգ մը պատրաստութիւններ ընել կուտայ իր պաշտօնեաներուն, իսկ ինքը ինքնաշարժով Կուսակալին տունը կ'երթայ:

Կառավարչատան առջեւը եղողները երբ կը հասկնան թէ Կուսակալը իր պաշտօնատեղին չի գտնուիր, մէկ մասը սանդուղներու եւ նստարաններու վրայ կը նստի, մէկ մասն ալ դուրսը կը մնայ:

Ժողովուրդը ոեւէ ձեւով չէ մասնակցած ցոյցին, այլ միայն հանդիսատեսի դիրքին մէջ մնացած է:

Կուսակալ Ֆաթին եւ Քաղաքապետ Մուհիտտին պէյերը խնդիրը կ'իմացնեն զօրաբանակի հրամանատարութեան: Ոստիկանական Տնօրէնութիւնն ալ ոստիկաններ ղրկելով դէպքին վայրը, կը ցրուէ բազմութիւնը,

Ոստիկանները ձերբակալելով կը տանին այն անձերը, որոնք սանդուղներու վրայ նստած՝ կուսակալին կը սպասէին, միեւնոյն ատեն Ընդհ. Դատախազութիւնը կը միջամտէ գործին:

ՔՍՏՄՆԵԼԻ ՈՃԻՐՆԵՐ

—.—

«Արմենիա»յէն քաղելով կը հաղորդենք հետեւեալ ոճիրները, որ կատարուած են Հարաւ. Ամերիկայի մէջ եւ տեղական օտար թերթերու մէջ մեծ արձագանգ է գտած.—

Ցակոբ Թաշճեան, Այնթապցի, որմնադիր, մօտ 45 տարեկան, անցեալով ծանօթ իր հայրենակիցներուն, այս անգամ կատարած է աներեւակայելի ոճիր մը, տակնուվրայ ընելով իր ընտանեկան խաղաղ կեանքը, երկու անչափահասներ թողլով անտէր, կինը՝ հիւանդանոց, իսկ ինքը՝ բանտ:

Զոհը, Արմենուհի Վանէսեան, երկու տարի առաջ Մոնթէվիտէօ գալով իր ազգականներու հետ, կը ծանօթանայ Ցակոբ Թաշճեանին, ու չի մերժեր վերջինիս առաջարկութիւնը՝ անոր հետ ամուսնանալու:

Հինգշաբթի, կէսօրին, Արմենուհին, կերակուրը պատրաստելէ վերջ ամուսնոյն կը սպասէ: Տեսնելով որ ան կ'ուշանայ՝ հանգստանալու համար անկողին կը մտնէ:

Նոյն պահուն ամուսինը ներս մտնելով՝ կինը ամուր մը կը կապէ մահճակալին ու քարիւղ լեցնելով վրան, լուցկիով կը բռնկցնէ: Կինը դժուարութեամբ կը քակէ իր կապերը եւ բոցերու մէջ ուղղակի փողոց կը վազէ, օգնութիւն աղաղակելով: Անմիջապէս օգնութեան կը հասնին դրացիները եւ ոստիկան մը, որոնք կը յաջողին մարել կրակը:

Զոհը իսկոյն կը փոխադրուի հիւանդանոց, իսկ ոճրագործը ձերբակալուելով կ'ուղարկուի կեդրոնական բանտը:

Կը կարծուի թէ ալքոլի հետեւանքով մարդը կորսնցուցած է մտային կարողութիւնը, դիմելով նման սարսափելի ոճիրի:

Սակայն զարմանալին այն է, որ դժբախտ ընտանիքի տասը տարեկան խորթ աղջիկը չուզելով մատնել իր խորթ հայրը, հիացումի կը մատնէ հարցաքննիչ պաշտօնեաները, անոնց բոլոր հարցումներուն պատասխանելով «ես բան մը չեմ գիտեր»ով:

*** Յովսէփ եւ Մովսէս Բանօեանները, բնիկ Այնթապցի, Սան Խուան փողոցի վրայ եղող իրենց կօշկակարի խանութէն տուն երթալու համար ինքնաշարժ կը նստին:

Մութ փողոցէ մը յանկարծ օթոյին վրայ կրակ կը բացուի անծանօթներու կողմէ: Վարիչը կը մեռնի, տեղացի մը եւ Բանօեանի 8 տարեկան տղան՝ Սիմոն Բանօեան ալ իրենց ստացած ծանր վէրքերու հետեւանքով կը մեռնին:

Անծանօթները կը փախչին երեք մեռեալ եւ երկու վիրաւորներ թողլով:

Ոստիկանութիւնը պէտք եղած միջոցները ձեռք առած է ոճրագործները ձերբակալելու: Կը կարծուի թէ անձնական վրէժխնդրութիւն մը եղած է:

*** Մինաս Արապանեան, Այնթապցի, որ կօշկակարի եւ ծխախոտի խանութ մը ունէր, կրպակը գոցելով 2 հայրենակիցներու հետ փողոց կ'ելլէ եւ երկու ժամ վերջ տուն վերադառնալով հոծ բազմութիւն մը կը տեսնէ իր խանութին առջեւ: Իր կրպակին այրուիլը տեսնելով, մեծ յուզումի կը մատնուի, ինքզինքը կորսնցնելու աստիճան: Նիւթական վնասը մօտաւորապէս 1000 փեսոյի կը հասնի: Հրդեհին պատճառները անյայտ կը մնան:

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

—.—

Հայաստանի Կոչնակ առաջնորդող յօդուածի մը մէջ կը գրէ (յունուար 28)·

— «Էջմիածինէն Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանին ուղղուած պաշտօնագրի մը համաձայն՝ «Ս. Էջմիածնի միաբան Գուսան Ծ. վարդապետ Կարապետեան արտօնուած է, Պոլսոյ Ենթակայ վայրերից դուրս քահանայագործելու եւ պաշտօնավարելու, մինչեւ նրա գործին վախճանական տնօրինութիւնը»:

Այս մի քանի տողերուն ընթերցումը մեզ կ'առաջնորդէ տխուր խորհրդածութեան:

Խնդրոյ առարկայ անձը ասկէ չորս տարի առաջ Լոնտոնի Հայոց հոգեւոր հովիւն էր: Գայթակղական արարքի մը համար ոստիկանութիւնը զինք պիտի բռնէր, եթէ ազդեցիկ Հայու մը միջամտութեան շնորհիւ միջոցը գտած չըլլար Լոնտոնէն հեռանալու: Իր Կ. Պոլիս վերադարձին՝ խնդիրը շատ չարծարծուեցաւ բարեբախտաբար: Կ'ըսուէր, նոյն իսկ, թէ Գուսան վարդապետ համարձակօրէն կը շրջէր հոն, լանջախաչը ցուցադրելով:

Եւ ահա ուրիշ գայթակղութիւն մը, Կ. Պոլսոյ մէջ, լոնտոնեան տեսակէն: Կրօնական ժողովը, թերեւս հանրային ցասումէն ալ ճնշուած, անմիջապէս քննութիւն բացաւ, եւ յանցանքը հաստատելով՝ վարդապետը կարգալոյծ հռչակեց: Գուսան չքաշուեցաւ հրապարակէն, բողոքեց: Ինք եւ իր փաստաբան եղբայրը ամէն քար դարձուցին, ամէն միջոցի դիմեցին, մինչեւ անգամ Պատրիարքին դէմ դատավարութիւն, վճիռին բեկումը ձեռք բերելու մտքով: Անոնք յաջողեցան պատիժի ենթարկել տալու «Ժամանակ» թերթին խմբագիրն ու արտօնատէր տիկինը, անոր համար որ դէպքին նկատմամբ ինչ ինչ լուրեր հրատարակած էին, մամուլի օրէնքին հակառակ:

Խնդիրը հոդ չպիտի վերջանար անշուշտ: Կարգալոյծ վարդապետը դիմեց Էջմիածին, եւ հոն յաղթանակ տարաւ, օգտուելով այլ եւ այլ պարագաներէ...: Չի կրնար ըսուիլ, սակայն, թէ այդ յաղթանակը իրական է, կամ վճռական:

Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը, առանց վերաքննութեան իսկ, չեղեալ կը նկատէ կարգալուծումը «Գուսան Ծ. վարդապետ»ին, եւ կ'արտօնէ քահանայագործելու, «Պոլիս ենթակայ վայրերից դուրս... մինչեւ նրա գործին վախճանական տնօրինութիւնը»: Քրէական յանցանքով դատապարտուած հայ եկեղեցականը՝ աշխարհագրական այսինչ սահմանագծէն անդին կ'արդարանայ ու կը մաքրագործուի: Բայց, չէ՞ որ Կ. Պոլսոյ պատրիարքն ալ հայ եկեղեցւոյ բարձրագոյն իշխանաւորներէն մին է, եւ միանգամայն Ընդհանրական Կաթողիկոսին ներկայացուցիչը:

Փութանք խոնարհաբար դիտել տալու որ Էջմիածնի առած քայլը սխալ է, եւ իբրեւ Հայրապետական առաջին տնօրինութիւն՝ չարագուշակ նշան մը: Կ. Պոլսոյ պատրիարքն ու Կրօն. ժողովը, անշուշտ պիտի համակերպին ու պիտի լռեն կարգապահական օրէնքով, բայց Թուրքիայէն դուրս որ եւ է թեմ՝ հաւանօրէն չպիտի ուզէ պաշտօնի հրաւիրել վերակոչեալ վարդապետը: Անոր երեւումը եկեղեցւոյ բեմին վրայ՝ երիտասարդներուն միտքը պղտորելու եւ տարէցներուն սիրտը վիրաւորելու պիտի ծառայէ, առաւելապէս:

Մայր — Աթոռը հիմա մէ՛կ միջոց ունի դարմանելու գործուած սխալը. — այն է՝ Էջմիածին կանչել իր միաբան Գուսանը, վերաքննել անոր խնդիրը, եւ զինք հո՛ն պահել, եթէ մինչեւ իսկ անմեղ հռչակուի:

Արտասահմանի հայ ժողովուրդը Էջմիածնի համար կը տածէ անկեղծ զուրգուրանք: Եթէ այդ զգացումը տկարանայ՝ պատասխանատուութիւնը պէտք չէ փնտռել դուրսը: Անոր հեղինակութիւնը հիմնուած է սոսկ բարոյական ուժերու վրայ: Էջմիածնի ղեկավարներն այդ ուժերը արհամարհելով՝ իրենց ձեռքով իսկ պիտի փութացնեն այդ պատկառելի հաստատութեան անկումը: «Ո՛չ ոք կրնայ վնասել այն անձին որ չի վնասեր ինքնիրեն»: Ասիկա՝ խօսքն է մեծանուն Հայրապետի մը — Յովհան Ոսկեբերանի: Եթէ հայ եկեղեցին իր պաշտօնէից ձեռքով իսկ չվնասուի՝ պատճառ չունի վախնալու արտաքին յարձակումներէ»:

ԾԻԾԱՂ

Տիկին մը՝ երիտասարդի մը.— Ըսէք, տեսնեմ, զիս քանի՞ տարեկան կը կարծէք:

Երիտասարդը.— Ձեր... կէս տարիքը, տիկին:

*

Ամուսինը.— Օ՛, աս ի՞նչ է... Նորէն գլխարկ գներ ես, ո՞ւր պիտի երթայ ասոր վերջը: Ամիս մը առաջ առեր էիր միւսը:

Կինը.— Այո՛, բայց, զայն 1932ին առի, անցեալ տարուան գլխարկը կը դրուի՞...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՔՈՅՐԵՐՈՒՍ

—.—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տասը տարիէ ի վեր ամէն տօնական առիթներու միեւնոյն մաղթանքները կը կարդամ, սիրելի եւ մտերիմ հոգիներէ ստացած բոլոր գրութիւններուս մէջ, սրտագին ու հարազատ ոգիով մը գրուած, տասը տարի շարունակ եւ միշտ աւելի տիրական ու խոր:

Ամէն տօն Հայրենի հողի, հարազատ տան մէջ կատարելու բաղձանքը եւ այլեւս շուտով հոն համախմբուելու անսահման կարօտը:

Սրտի խորերէ երգուած սաղմոսներու նման բարձրացող վսեմ աղօթք մը եւ աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած սիրելիներու կարօտի անմար կրակին մէջ միացող խունկերով վերացած օրհներգութիւն մը բոլորն ալ, ուղղուած սուրբ հայրենիքին, հոն միայն գտնելով երազեալ հանգրուանը եւ անվերջ բաժանումներու եւ կարօտներու վախճանը, հոն միայն, երջանկութեան այդ տաճարին մէջ:

Ալ չուշանա՛յ կատարումը հայ մաղթանքներու:

Սրտէն իսկ յոգնատանջ եւ սպասած բաղձութիւնները սպառեցան տասը տարիներու այս տաժանելի սպասումով: Սպասում եւ կարօտ անսահման:

«Եւ եթէ գայ մեծ օրը, ի՞նչ ջիղերով պիտի տոկանք» կ'ըսէր ինծ մտերիմ մը:

Բայց երջանկութիւնը սին բառ մըն է լոկ, ալ մոռցե՞ր ենք կեանքի արեւ այդ բառին ոյժն ու զօրութիւնը, ալ ինչո՞ւ կը գանգատինք եւ ինչի՞ կը ձգտինք ուրեմն:

Երջանկութիւն, աստուածային ըմպելանի, այն զգացումը եւ այն հաւատքը, զոր ճշմարիտ եւ մեծ սիրոյ վերացման ընդունակ հոգիները միայն կրնան ըմբռնել, որ չի բացատրուիր, այլ կ'ապրուի եւ կ'երգուի միայն:

Այդ երջանիկ օրը կը մոռնանք ամէն ցաւ, նոր ուժ մը, նոր հոսանք մը կը հրահրէ եւ կը սլացնէ մեզ, եւ դարձեալ կը զգանք բովանդակ խոովքը կեանքի իմաստին, աշխատելու, արդիւնաւորելու, գեղեցկացնելու եւ ամառ շնչելու վեհ ու ազնիւ վայելքին:

Եւ այս ամէնը ինքզինքիդ համար, քու տանդ մէջ եւ քուկիններուդ համար:

Քու տանդ մէջ:

Ազատութեան լոկ մտածումն իսկ կը վսեմացնէ մարդկային էութիւնը, բայց ամէն կատարելագործում միայն ազատութեան մէջ կրնայ սնանիլ ու ապրիլ, նոյնպէս ամէն գեղեցկութիւն: Իսկ այսպէս, այս նորագոյն ստրկութեան մէջ՝ ոչ մէկ բարձրութիւն: Նոյնիսկ հաւատալիս խոյանքները տկար են կամ ճնշուած:

Կարօտը եւ ձգտումը միշտ աւելի մեծ են, միշտ աւելի կատարեալ, այս է գեղեցկութեան պաշտամունքը:

Ալ ինչո՞ւ կ'ուշանայ այս գեղեցկութիւնը, ազատութիւնը: Գերագոյն բոպէն մեր կեանքին:

×

Դարձեալ անցաւ կաղանդ մը եւ Ծնունդ մը:

Որչափ անհրապոյր կը թուին օտարներուն բոլոր տօները, իրենց աւանդական սովորութիւններովը, իրենց բոլոր ուրախութիւններովը եւ զուարթ խնդութիւններովը: Այս ամէնը ոչ մէկ բան կ'ըսեն քեզի եւ ինծ նմաններուն:

Մենք ալ ունէինք մեր ուրախ զուարթ Կաղանդները, Ծնունդները, Զատիկները եւ սիրելի տօներ, վայելած մեր մանկութեան եւ պատանեկութեան օրերուն, թերեւս շատ աւելի ուրախ եւ սրտագին նուիրումով:

Ուժեղ ու պատկերալից վերյիշումներ կ'անցնին աչքերու առջեւէն, յստակօրէն, շարժանկարի մը հարազատութեամբը, եւ անոնց անջնջելի դրոշմը մեր հոգեկան աշխարհի նուիրական մասունքներուն բաժին կը կազմեն այլեւս: Կ'ուզեմ ապրիլ պահ մը երանութիւնն ու զարմանային թրթռուանքն այդ օրերուն, ճշմարիտ սէրերով նուիրագործուած հայրենական տան ջերմիկ շունչին մէջ:

Պահելու համար օրերու յիշատակը, մօտաւոր թէ հեռաւոր անցեալի բոլոր գեղեցիկ նուիրականութիւնները, եւ իրականացնելու համար մեր բոլոր անջատուած սիրելիներու կարօտն ու երջանկութիւնը որ, անհատէ անհատ եւ ընտանիքէ ընտանիք սեղմուելով եւ օղակաւորուելով՝ կը կազմէ հայութեան ամբողջական պատկերը, իրաւունք ունի ամէն Հայ, երբ այս տօնական օրերուն միշտ մէկ մաղթանք միայն կը գտնէ իր հոգւոյն մէջ, իր սիրելիներուն ուղղել:

«Մեր հարազատ Հայրենիքին մէջ կատարենք այս տօները»:

Թող ուրիշներու, թող օտարին մնայ շամփանեան, réveillonները, պարասրահները, շքեղ արդուզարդերը, ճոխութիւններու յղփացումը եւ միայն «ես»ի պաշտամունքը, նոյնպէս եւ բոլոր գեղեցիկ ձեւերով կեղծ մաղթանքները:

Ալ թող ծնի ազատութիւնը, սաւառնաթեւ բարձրացած արեւէն:

Շիլլէր սիրոյ մասին ըսած է, «սիրով միայն աստուածները կը նմանին մարդկի: Սիրով միայն մարդը աւելի մարդկային կ'ըլլայ եւ աստուածներու հաւասար»:

Բայց սէրն առանց ազատութեա՞ն: Կ'ուզէի սիրոյ համարժէք դասել ազատութիւնը եւ ըսել. «Ազատութեան մէջ միայն մարդիկ աստուածներու կը նմանին»:

Ազատ մարդը միայն կրնայ եւ կամ իրաւունք ունի բարձրանալու:

«Աստուած որ երկաթն ստեղծեց՝ ստրկութեան չի հանդուրժեր»:

×

Ինչեր գրեցի քեզի այս իրիկուն, սիրելիս: Երբեք այսչափ երկար խորհրդածած չէի տօներու առթիւ, երբեք այսչափ խորթ զգացած չէի զիս օտարութեան մէջ: Տասը տարիներու կուտակման պոռթկումն էր թերեւս, եւ միակ պատասխանը քու այնքան ուժեղ եւ գեղեցիկ նամակիդ: Հայ գիտակից աղջիկներու սրտէ սիրտ հաղորդակցութիւնն է իմս, եւ ահա այս եղաւ մեր տօնակատարութիւնը: Ու չեմ սխալիր եթէ կը կարծեմ որ քու եւ շատերու սրտէն խօսեցայ հեռուէն, իմ անոյշ եւ գաղափարակից քոյրս:

Այս է մեր հոգեկան աշխարհը, մինչեւ որ մենք ալ եւ թերեւս շուտով իր ամենապարզ եւ անխոով ձեւին վերածենք մեր տօները, համբոյրի, ծաղկի, երգի, գինիի, պարի ու շաքարի հանդիսաւորութեան:

Ու մեր ամէն մէկ խօսքէն, իւրաքանչիւր տառէն կարօտ, արդարութեան կոչ, բողոք, թախիծ կամ արցունք չհոսի այլեւս:

ԱՆԱՀԻՏ

ՄԱՀ ՆՇԱՆ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆԻ

Թէհրանէն կը հաղորդեն թէ շերամաբուծական ծանօթ քննիչ եւ Թէհրանի երկրագործական վարժարանին ուսուցիչ Պ. Նշան Գալֆայեան մեռած է յունուար 18ին:

Հանգուցեալը ծանօթ դէմք մըն էր ազգային շրջանակներու մէջ եւ նոյն պաշտօնները վարած է նաեւ երկար ատեն Թուրքիոյ մէջ:

ընդհարում տեղի ունեցաւ եւ վիրաւորուեցան 5 հոգի, ձերբակալուեցան 20 հոգի:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ ԳՐԱՒԵԼ ԺԷՀՈԼԸ

Ժընեւի չինական պատուիրակութիւնը կը հաղորդէ, որ ըստացուած նորագոյն տեղեկութիւններուն համար, 30,000 ճափոնական զօրքեր կը յառաջանան դէպի Մանչուրիոյ արեւելեան կողմը:

Բացի այդ, 1000ի չափ ճափոնական օդանաւեր եւս կեդրոնացած են Մանչուրիոյ մէջ:

Այս կեդրոնացման նպատակն է, անտարակոյս, կ'ըսէ չինական պատուիրակութիւնը, ռմբակոծել Ժէհոլը եւ ոչնչացնել չինական ազգաբնակութիւնը:

ՏԸ ՎԱԼԷՐԱ Կ'ՈՒԶԷ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՀՌՉԱԿԵԼ

Լոնտոնէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Իրլանտայի երկրագործական նախարար Ժօզէֆ Քօնօլի, յատուկ առաքելութեամբ մեկնած է Ամերիկա:

Կը կասկածին, որ այս առաքելութեան նպատակն է Իրլանտան հանրապետութիւն հռչակել: Որովհետեւ 1921ին մէկ միլիոն սթերլինկի փոխառութիւն մըն էր կնքուած, պարենաւորելու համար Անգլօ-Իրլանտական ծագելիք պատերազմը: Այդ փոխառութիւնը վերցուած էր այն պայմանով, որ երբ Իրլանտան հանրապետութիւն հռչակէ պիտի վճարէ անմիջապէս: Այժմ երբ այդ գումարը կը վճարուի, կ'ենթադրուի որ Տը Վալէրան հանրապետութիւն հռչակելու իր ծրագիրը պիտի գործադրէ:

ՏԸ ՎԱԼԵՐԱՅԻ ՃԱՌԸ ՀԵՌԱՐՁԱԿՈՎ
ԿԸ ՏԱՐԱԾՈՒԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Տուպլինէն կը հաղորդեն, որ Տը Վալէրայի արտասանած քաղաքական ճառը Իրլանտայի կացութեան մասին, հեռարձակով տարածուած է Ամերիկայի մէջ:

Ահա Տը Վալէրայի հիմնական մտքերը.—

Իրլանտայի բաժանումը, բռնի ուժով պարտադրուած, անգլիական պետական մարդոց ամենամեծ ոճիրն է, որ մեր երկրի հանդէպ կը գործադրուի 700 տարիէ ի վեր:

Իրլանտան աւելի քան, քաղաքական մէկ միութիւն կը ներկայացնէ: Պատմութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, Իրլանտան անքակտելի մէկ ազգութիւն կը ներկայացնէ: Անգլիացիներու պատճառաբանութիւնը թէ՝ փոքրամասնութիւն մը կրօնական հաւատալիքները ապատելու համար Իրլանտան բաժնած են, իրական ոչ մէկ հիմք ունի:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Փեկինէն կը հաղորդեն, որ Քանթիի շրջանին մէջ ուժեղ երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է, որուն ընթացքին 70,000 հոգի անհետ կորած են:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէոնի ճիշդ դիմացը:

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

19 Փետրուար, Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի ՄԷՋ

8, Rue Danton, Մէթրօ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ԴՐՕ Գ. ՆԺԴԵՀ Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆի: կը նուագէ ջութակահարուհի՝ Օր. Ս. ԵՐԱՄԵԱՆ, ընկերակցութեամբ ծանօթ երգահան՝ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի: կերգէ Օր. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ:

Արտասանութիւններ եւ կենդանի պատկեր ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ:

ԾԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ԳԱՆՁՈՒԻ 3 ՖՐ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.- Այս Շաբաթ երեկոյ
ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏ Այս Կիրակի

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2.30ին

150 Route d'Orléansի սրահին մէջ **Bagneux**

Նախագահութեամբ Ռ. ՀՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴԻ

Դպրոցի 65 երկսեռ աշակերտները պիտի երգեն եւ արտասանեն ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի տիկին ՎԱՐԴԵՏԵԱՆի:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Օրիորդներ՝ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՍՐԱՊԵԱՆ եւ ԷԼԻԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ պիտի արտասանէ:

ԳԱՎԻՋԵԱՆ քոյրեր՝ կը պարեն կովկասեան եւ հայկական պարեր:

Թառխստ ԺՕՐԺ կը նուագէ ու ԿԻՆՏՈՆ պիտի պարէ:

Պ. ԵՂԻԱ ՄՈՄՃԵԱՆ պիտի նուագէ Ֆլիւթով բաճելի եղանակներ:

Հայ մանուկը եւ գիրը սիրող հասարակութիւնը թող հաճի ներկայ ըլլալ:

ՄՈՒՏՔԸ՝ ԱԶԱՏ Է:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ին, Salle GEOGRAPHIEի մէջ

Կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին:

ՀԱՆԴԷՍ

Սէն կրասիէնի «ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ» քոյրերը, իրենց Որբանոցին ի նպաստ, հանդէս մը կազմակերպած են, որ տեղի պիտի ունենայ Մարտ 5ին Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի «Պէշիկթաշլեան» Թատերասրահին մէջ:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

ԻՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ 7ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆԻ «ՎԱՆՔԸ» — «ԶԵՐՈՍԸ»

ԳԻՆ՝ 20 ՖՐԱՆՔ կամ 1 ՏՈԼԱՐ

M. BARSAMIAN, 121 rue Marcadet, Paris (18

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Վարձու յարկաբաժին

PARC St. MAUREի մէջ (առնել շոգեկառք Bastilleէն) վարձու է յարկաբաժին մը 3 մեծ փիէս, խոհանոց, բաղնիք տը Թուալէթ, ջուր, կազ. ելեկտրականութիւն: Տարեկան վարձք՝ 2800 ֆրանք:

Դիմել.— **M. MOURENի, 46, rue de Temple, Paris (4)**

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէսին, Գործ.— 300:
Փարիզ, Հ. Ա.— 100:
Սիլիսթրէ, Գործ.— 3625 լէյ:
Ռուման, Ա. Վ.— 151:
Էսթրապէն, Խ. Ս.— 25:
Ալֆորվիլ, Մ. Ա.— 50:
Ալֆորվիլ, Ս. Կ.— 70:
Նիս, Տիր.— 140:
Լա Մամպրօլ, Մարկ.— 35:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Էօտէմիշցի Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Ստեփան եւ Արշակ եւ քոյրը՝ Սիրանուշ: Ընդհանուր պատերազմին սկիզբը Ստեփան զինուորագրուած էր, իսկ Արշակ եւ Սիրանուշ անհետացած են Իզմիրի աղէտին: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիայի վերնայարկը: Ընթերցում ցարական Ռուսիոյ դիւանատուղթերուն՝ Թուրքիոյ Հայոց շարժումներուն մասին: Մէկ ժամ սինէմա: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի Վասպ. Հայր. Միութեան վարչութիւնը, իր եւ հայրենակիցներու կողմէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Յովհաննէս Պետրոսեանի (Մարսէյլ) իր որդւոյն՝ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

— Այո՛, Տէր:

— Մօտաւորապէս քանի՞ տարեկան է այս կինը:

— Քսանըութ, Տէ՛ր:

— Գեղեցի՞կ է:

— Այո՛, Տէր, շա՜տ...

— Հասակը հինգ ոտք, ութ մատնաչափ, այո՞:

— Մօտաւորապէս, Տէ՛ր:

— Եւ աչքին ա՞յդ նշանը:

— Այո՛, Տէ՛ր:

— Ձախ աչքը, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, Տէր:

— Վա՛ր դրէք:

— Մինչեւ ե՞րբ, Տէ՛ր:

— Մինչեւ որ ծովակալութենէն մէկը իջնէ վար այս գիշեր՝ Լոնտոն բերելու համար զայն: Հասկցա՞ք:

— Այո՛, Տէ՛ր:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Յաջորդ առտուն ժամը 10ին ծովակալ Կոթհորն կեցած էր իր գրասենեակին պատուհանին առջեւ որ կը բացուէր պատերազմական նախարարութեան հրապարակին, ինչպէս նաեւ Կրին Փարքի պուրակին վրայ: Իր թանձր յօնքերուն տակէն աչքերը սեւեռեց հեռուն՝ ծառերէն վեր բարձրացող Մայր եկեղեցիի զանգակատան ու կապուտակ երկինքին: Ձեռքը բռնած էր լրագրի կտոր մը որուն վրայ կը տեսնուէր կնոջ մը լուսանկարը:

Նայեցաւ աժաննոց թուղթին վրայ արտատպուած այդ նկարին որ շատ անորոշ էր: Ակնոցները դրաւ քթին եւ ուշադրութեամբ քննեց զայն: Ցետոյ յանկարծ դրպանը դրաւ այդ թուղթի կտորը. մօտեցաւ գրասեղանին, ձեռքը առաւ հեռաձայնը եւ ըսաւ.

—Զանգ տուէք Ոստիկանական Տեսչութեան Ոճիրներու Քննութեանց Բաժնին եւ հեռաձայնին վրայ կանչեցէք Սըր Զարլզ Բինկլըմը:

Սպասեց՝ նայուածքը սեւեռած սենեակը ծածկող գորգին ծաղիկներուն ու մտածեց:

— Հալօ՛, դո՞ւն ես Զարլզ. սովորական բարեւը տալէ ետք շարունակեց. այսօր, ժամը չորսուկէսին, քու գրասենեակիդ մէջ պիտի հարցաքննես կին մը... գիտե՛մ, բայց մենք դիւրութիւններ չունինք այստեղ... մանրակրկիտ կերպով պէտք է խուզարկել իր պայուսակները. վարժ մարդիկ ունիք հոդ, տակէ զատ հաւանաբար ունիք նաեւ տօսիէն... Լիտիա Հէսն է այդ կինը կարծեմ... ինչպէ՞ս... օ՛հ, ոչ... Մադամ Լիան Սոնրէլ անունը յիշուած է անցագրին մէջ... Ո՛չ. վստահ չեմ կրնար ըլլալ մինչեւ որ տեսնեմ զինքը... Երէկ գիշեր վար դնել տուի Ֆալմըթհի մէջ, «Կէլրիա» նաւէն... Այո՛... իմ մարդիկներէս մէկը հեռաձայն ըրաւ... Ո՛չ, բայց թերթի լուսանկար մը ունիմ, քիչ մը անորոշ, բաւական է սակայն, ինչ որ է տեսնելէ վերջը կը հասկնանք... Օ՛հ, ոչ, կը ներես... ե՛ս բռնեցի...

— Այո՛, քեզի պէտք ունիմ անպատճառ... Երկու հոգին աւելի լաւ է միշտ... Կրնայ շուարիլ որովհետեւ չգիտեր թէ հարցումը ո՞վ պիտի ընէ... Եթէ քու ըսած Հէսդ է, անիկա Մատրիտ էր 1914էն ի վեր ֆոն Լիխթէնշթայնին հետ... Այո՛, եթէ ան է... Անշո՛ւշտ, միայն հեռաձայնին մէջէն... Տարօրինակ նմանութիւն մը... Ո՛չ, բաւական չէ, բայց ի՛նչ ընենք...

Ծովակալը համբերութեամբ մըտիկ ըրաւ Սըր Զարլզի յայտնած դժուարութիւններուն ինքնութիւնը հաստատելու մասին, «վերջապէս ամէն մարդ ինքը միայն գիտէ իր գործին դժուար կողմը» մտածեց ան ու խնդաց: Բայց ով ալ ըլլար այդ կինը՝ օդին մէջէն անցնող թռչունի մը կը նմանէր:

— Անցագիրը Րոթէրտամի համար է. հարկաւ, այնտեղէն ալ Պերլին պիտի երթայ... Ինչ որ է, եթէ կարեւոր բան մը չկայ, ամէն պարագայի ազատ կը թողունք զինքը, սակայն կը հետեւինք իր շարժումներուն Լոնտոնի մէջ... Այո՛, ձեր պանդոկներէն մէկուն մէջ կը տեղաւորենք... Շատ լաւ... Ուրեմն դուն տօսիէն պատրաստել տուր... Հաւանաբար ակումբ պիտի երթամ կէսօրուան ճաշին... Լա՛ւ... կ'աշխատիմ գալ...

Տեղը դրաւ հեռաձայնը ու շրթունքները պինդ կերպով փակած դարձեալ նայեցաւ գորգին ծաղիկներուն:

Ցետոյ զանգակ մը զարկաւ: Քարտուղարուհի մը եկաւ քովի սենեակէն եւ սկսաւ գրի առնել ծովակալին նամակները: Շատ համառօտ եւ արագ էր ծովակալը այդ առտուն: Իր բառերը կ'արտասանէր իրարու ետեւէ առանց սպասելու աղջկան. սովորաբար ինքն էր որ կը հետեւէր անոր եւ կը կրկնէր իր խօսքերը: Բայց ի՛նչ էր պատահեր. ծովակալը անփափկանըկատ էր նոյն իսկ: Քարտուղարուհին շուարած էր ու ոչինչ հասկցաւ որովհետեւ չէր գիտեր թէ այդ ժամուն 11.35ի շոգեկառքով Ֆալմըթհէն Լոնտոն կը ճամբորդէր կին մը:

Այդ օրը Նաւային Հետախուզութեանց տնօրէնը եւ Ոճիրներու Քննութեանց Բաժնին անդամը իրարու հանդիպեցան ակումբին մէջ՝ ցերեկուան ճաշին: Ամէնէն առաջ եկաւ ծովակալը ու նստաւ երկար սեղանի մը առջեւ, ուր հաւաքուած էին քանի մը ծանօթներ՝ բոլորն ալ պատերազմական գործունէութեանց նուիրուած մարդիկ: Խօսակցութեան նիւթն էր, ի հարկէ, պատերազմը:

Ծովակալը մասնակցեցաւ ընդհանուր խօսակցութեան՝ աչքը շարունակ անկած դրան ու անհամբեր կերպով սպասելով Սըր Զարլզին որ չուշացաւ: Գլխով բարեւ տուին իրարու բայց չկրցան միասին նստիլ որովհետեւ պարապ աթոռ չկար այդ սեղանը: Սըր Զարլզ կորսուեցաւ սրահին մէջ. հոգ չէ, ծովակալը գիտէր թէ այնտեղ էր ան, կրնար սպասել. երկուքը միայն պիտի խօսէր անոր հետ.

Ուրեմն շոգեկառքը Լոնտոն կը բերէր այդ կինը հիմա. ժամը չորսուկէսին իր ափին մէջ պիտի ըլլար ան, թռչունի մը պէս... եթէ իսկապէս իր փնտռած կինն էր ան, ի՛նչ ապտակ թշնամիին... Ձախ աչքին կոպը վար ինկած... Շատ ալ սովորական թերութիւն մը չէ... Մե՜ղք որ շնորհքով լուսանկար մը չունէր, թերթի մը կտորը միայն, այդ ալ բաւական է... Կ'ըսեն թէ գեղեցիկ է... նոյն հասակը, նոյն մազերը... գոյնը յայտնի չէ կրնար ըլլալ նկարէն... Հապա՜ այդ անունը... Սոնրէ՜լ... Զարմանալի՜ անուն... Անցագիրը արժէք չունի իհարկէ... Ինքն ալ կեղծ անցագիրներ շինած է անգլիական շահերը պաշտպանելու համար...

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
15 Février 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Զրդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2113 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅԵՏԱՇՐՋԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Յառաջդիմական Թուրքիան յետաշրջական բոյն դարձաւ։

Պրուսայի եւ Իզմիրի դէպքերը կարծուածէն աւելի լուրջ են։ Այլապէս «գորշ գայլ»ն ու Ըսմէթը՝ անմիջապէս հոն պիտի չփութային։

Հարցի կարեւորութիւնը այն չէ թէ Գուրանի ընթերցումը արաբերէն *պիտի ըլլայ թէ* թուրքերէն։ *Շատ բան փոխուած էր Թուրքիոյ մէջ «մոգական գաւազանի» ուժով, այդ ալ կը փոխուէր դէպքերու տրամաբանական հետեւողականութեամբ։*

Խականը ա՛յն է այս դէպքերուն մէջ, որ քէմալական միահեծան իշխանապետութեան դէմ ժողովրդական դժգոհութիւն *մը կը խմորուի եւ կը ծաւալի։*

Մէնէմէնէն մինչեւ Պրուսա եւ Իզմիր, քէմալապետութեան հիմքերը կը սարսին մերթ ընդ մերթ եւ շփոթութեան կը մատնեն օրուան իշխանաւորները։

Թէպէտ Կապին սորված է զանոնք լռեցնելու դիւրին ճամբան,— … կախաղանները յանկարծ կը ցցուին եւ գլխակները կ'օրօրուին յանուն Քէմալի «արեւշատութեան» եւ հանրապետութեան հզօրացման։

Ժողովրդական բողոքը կը լռէ ժամանակաւորապէս, *ծայր տալու համար երկրի մէկ ուրիշ անկիւնէն, մէկ ուրիշ մզկիթէն, անդադար ապացուցանելու, որ Թուրքիան միշտ նո՛յն մշտնջենական «Հիւանդն» է։*

Քէմալի բարենորոգչական աշխատանքները շատերը շլացուցած էր։

Մէկ օրէն միւսը, սուրի եւ թուրի, արիւնի ու մահի քաղաքականութեամբ՝ Թուրքիան սուլթանական դարաւոր աւանդութիւններու եւ կապանքներու ձեռքէն խլած եւ «արդիականացուցած» էր։

Քէմալի «հրաշագործ» անունը շատո՜նց արտածուած էր իր երկրի սահմաններէն դուրս եւ ստեղծած էր զանազան երկիրներու մէջ «հմայք ու փառք»։

Այդ խաբուսիկ ու նենգ փառքը, որ եղած է միշտ ալ Թուրքին անձեռնմխելի սեփականութիւնը, մեզ համար չստացաւ երբեք այն կարեւորութիւնը, որուն համար գետնատարած ներբողներ կը հիւսէին։

Թուրքը մեզ համար Թուրք է, ի՛նչ գոյնի, ի՛նչ ձեւի եւ ի՛նչ պատկերի տակ ալ մանէ անիկա։

Բոլոր ազգերը եւ բոլոր ժողովուրդները, ան կրնայ իր սիրամարգի փետուրներով խաբել ու դաւել, որովհետեւ իր գործն է, իր ընդունակութիւնն է եւ իր ցեղային պղտոր յատկութիւնն ու կարողութիւնն է։ Բայց մենք շատ լա՛ւ կը ճանչնանք անիկա երկար դարերու չարաբաստիկ կենակցութենէն։

Մեր ժողովրդական իմաստուն առածն անգամ կ'ըսէ «Ով որ Թուրքին լաւ ըսէ, քառասուն տարի ապաշխարանք ունի»։

Թուրքիան, հին թէ նոր, նոյնն է։ Անոր հոգւոյն մէջ կուտակուած դարաւոր ժանգն ու տիղմը, անկարող եւ անհնար կը դարձնեն որ եւ է յառաջդիմութեան, որ եւ է մարդկային քաղաքակրթութեան։

Հակոտնեայ հասկացողութիւններ են յառաջդիմութիւն եւ Թուրք։ Ինքն ալ շատ լաւ կը ճանչնայ ինքզինք։ Ան գիտէ ձեւը փրկելու համար, զոհել բովանդակութիւնը։

Տարիներէ ի վեր Քէմալ, գրչի մէկ հարուածով եւ մէկ հրովարտակով, կը փոխէ աւանդապաշտ Թուրքին հագուստն ու ձեւը, լեզուն ու գրականութիւնը, սակայն զանգուածներն իրենց բնական ծանրութեամբ կը կախուին անոր յաղթական երիվարի ասպանդակներէն եւ թոյլ չեն տար յառաջանալու։

Աչքէ եւ մտքէ հեռու՝ Թուրքիոյ խոր գաւառներուն մէջ՝ Թուրքը մնացած է այնպէս, ինչպէս որ էր, *հակառակ բոլոր դրակոնական միջոցներուն եւ բոլոր տեսակի սաստերուն։*

Երկիւղի, սարսափի եւ բռնութեան պտուղները, անկարելի է պարտադրել, որպէս առաքելական բարեկարգութիւն եւ … խարխուլ գահերու վրայ։

Վաղը, ճակատագրական կերպով, պիտի փշրուին անոնք բոլորն ալ եւ պատմութեան մէջ հետք անգամ պիտի չձգեն։

Իւրաքանչիւր բարեկարգութեան հիմնաքարը ժողովուրդն ինքն է, *իր միջավայրի պայմաններով եւ հասկացողութեամբ, իր ամբարած ներզօր կարողութիւններով։*

Էֆէնտի *ժողովուրդը (Ճէլալ Նուրիի բառով) քաղաքակրթութիւն չի ստեղծեր, այլ որպէս մակաբոյծ կ'ապրի իր թշուառութեան ենթակայ աշխատաւոր եւ ստեղծագործ ժողովուրդներու արիւնով եւ թափած քրտինքով։*

Որքա՜ն ժողովուրդներ եկան եւ լռութեան եւ անյայտութեան մէջ օսմանեան քաղաքակրթութեան փառքն ստեղծեցին։

Ի՞նչ բաժին ունի ատոնց մէջ ինքը՝ Թուրքը։ Ոչի՛նչ։ Ան ուր ալ երթայ եւ ինչ ալ ընէ, ինքզինք կը մատնէ։

Թուրքը՝ Թուրք է։

Եւ այս յետաշրջական շարժումը, աւելորդ անգամ մը եւս կու գայ համոզելու, որ Թուրքիոյ մէջ, Քէմալի աչքերուն առջեւ, … մոլլաներէն մինչեւ յետին ջրկիրը կը շարժին, … եւ չեն կրնար մարսել ի վերուստ տրուած հրամանները։

Ամէն բողոք իր նուիրական իրաւունքներն ունի։

Քէմալի «ափ»երը այլ եւս անզօր դարձած են։

Փտախտն է, որ կը մաշէ Թուրքիան։

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ ԲԱՌԵՐ
(ՀԵՏԵՒՈՂԱԲԱՐ)

Նազովրեցի.— Բնակած Նազարէթի մէջ 1900 տարի առաջ, ու անհետացած։ խոստացած է վերադառնալ երկիր, բայց չի յարգեր իր խոստումը, վախնալով որ ժընեւի մէջ զինքը կը … կախեն։

Նիլ Ատմիրարի. — Ոչ մէկ բանի զարմացիր։ Նոյն իսկ եթէ Վ. Մալէզեան իր ամսականը ինքնաբերաբար նուազեցնէ (համմէ՞) …։

Նոյ. — Աստուածաշնչեան մը, հովանաւորը՝ Բագուի տաճարին։

Նիհիլիզմ (ոչնչականութիւն, անկրօնութիւն). — Ոչինչ ճանչնալ. չըկամութիւն ամէն բանի։ Հիմքը՝ հայկական նկարագրին։

Նօթա. — Օսմ. կայսրութեան մօտ եւրոպական դեսպաններու մասնագիտութիւնը …։

Նօսթալժի (հայրենաբաղձութիւն). —Կարօտ հայրենիքի, երբ մարդ դուրս է անկէ։ Երբ ներսն է … «ցուրտ էր եւ չկրցայ շրջիլ»։

Մահազդ. — Յայտարարութիւն մեռեալի մասին. լեցուն, յաճախ, այնպիսի բառերով, զոր եթէ մեռեալը կարենար կարդալ, պիտի հարցնէր.— «Ո՞վ էր այս արժէքաւոր անձը որ իմ անունս կը կրէ եղեր»։

Նէպտուն (Պիխտոն). — Ծովերու, ջուրերու չաստուածը, որ մեռաւ ծարաւէն՝ սպասելով Սեւան - Զանգու ջրանցքին …։

Նիւտոն. — Մարդ մը որ մերկ կը շրջի։ Մէկը անոնցմէ, որոնք ինծի եւ ձեզի պէս «Գէլլէկէօզ» չեն, այլ … Հայաստանի քաղաքացի։

Մահաթմա Կանտի. — Ծայրայեղօրէն վտիտ մարդ մը որ որոշած է աշխարհը բարեկարգել՝ օժանդակութեամբը … այծի մը։

Բարոյական. — Հին դարերու յատուկ կեանքի հէքեաթային օրինագիրք մը. շատո՜նց նետուած, սակայն, իբրեւ … վնասակար։

Մոսկուա. — «Հաճիլըք». աստուածային գերեզման՝ ժամանակակից շատ մը Հայերու համար։

Նախարար. — Գերագոյն պետ ամբոխավարութեան, ինչպէս կ'երեւի անունէն, որ շատ համեստ է ու կը նշանակէ … ծառայ։ Այդ բառին ամէնէն հարազատ արտայայտիչները կը բնակին Երեւան։

Մըն Սանօ էյն Քորփոր Սանօ. —Բանացի՝ առողջ միտք առողջ մարմնոյ մէջ։ Փոխաբերաբար՝ ռամկավար թերթի խմբագիր՝ Բարեգործականի պիտոնէով։

Մանի. — Հեզ ինքնութիւն։ Շատ տարածուած։ Բազմատեսակ։ Կը տեւէ մինչեւ գերեզման։ Բարդացումը հայերէն կը կոչուի «յոբելեար» կամ «խմբագիր»։

Սքարդա. — Ապրանքին աւրուած մասը, զոր տէրը վնասով բայց գոհունակութեամբ կը հանէ ձեռքէ։ Կուսակցութիւններուն մէջ այն մասը որ մէկէն ուրիշին կը փոխանցուի։ Ճիշդ չէ հայ ռամկավար կուսակցութեան այդ անունը տալ, քանի որ ան ինքզինքը ինքնաբերաբար մատուցած է Հայաստանի վարիչներուն։

Մասալ. — Թոնիրի շուրջի նիւթ։ Երբեմն նախարարական յայտարարութեան։ Իսկ Հայաստանէ վերադարձողին համար՝ … «բանախօսութիւն»։

Մ.

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ ԳԵՂԵՑԻԿ ՆԷՖԷՐԹԻԹԻ ԱՐՁԱՆԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

Գահիրէէն կը հաղորդեն, որ պեղումներու առթեն գտնուած է հին Եգիպտոսի ամենագեղեցիկ կնոջ՝ Նէֆէրթիթ թագուհոււ սքանչելի արձանը։

Գիւտը եղած է Եգիպտոսի Աթէլ եւ Ամարնա հնագիտական ընկերութեան միջոցով։ Արձանը շատ նուրբ է եւ կրնայ բաղդատուիլ Պերլինի թանգարանի մէջ դրուած Նէֆէրթիթի գլուխին հետ։

Գտնուած է նմանապէս Ամէնոֆիս չորրորդ թագաւորի մէկ արձանն ալ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ֆրանսական Խորհրդարանը քուէարկեց
ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ֆրանսական խորհրդարանը 37 *ժամ տեւող նիստի մը ընթացքին Տալատիէի դահլիճին ներկայացուցած ելմտական ծրագիրը քուէարկեց եւ վստահութիւն յայտնեց նոր կառավարութեան* 359 *ձայնով ընդդէմ* 235*ի։*

Վարչապետը խօսք առնելով հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւններն ըրաւ.— Ազգային պաշտպանութեան հարցը բոլոր կուսակցութիւններէ եւ անհատականութիւններէ բարձր է։ Եւ ձախակողմեան հոսանքը կը հետապնդէ այն քաղաքականութիւնը, որ Ֆրանսան երբեք չպիտի տկարանայ եւ չպիտի ենթարկուի նուաստացման։

Ֆրանսան կզզիացման քաղաքականութիւն չպիտի հետապնդէ։ Ան պիտի գործակցի բոլոր ռամկավար տարրերուն հետ։ Եւ ահա այս քաղաքականութիւնն է որ կը հետապնդէ իմ կառավարութիւնս։

Որքան ալ անհրաժեշտ ըլլայ ազգային պաշտպանութեան մեքենայի մշտնջենական բարւոքման հարցը, խուճապի եւ երկիւղի զգացումները տեղ չպիտի ունենան։ Ֆրանսան պէտք է պահէ իր պաղարիւնութիւնը եւ չէզոքի պէտք է գիտէ այն բոլոր իրադարձութիւնները, որ կրնան ներկայանալ միջազգային կեանքին մէջ։

Վարչապետին խօսքերը խոր տպաւորութիւն ձգեցին ժողովին վրայ։

Ուրբաթ օրուընէ սկսած, գլուխ առ գլուխ կը քննուէր ելմտական ծրագիրը իր բոլոր մանրամասնութիւններով եւ զանազան կասկածներ կը յայտնուէր դահլիճի տեւականութեան մասին, ի վերջոյ յաղթական դուրս եկաւ։

Հուվրի հրաժեշտի ճառը

Հուվըր, որպէս նախագահ իր հրաժեշտի վերջին խօսքն արտասանեց Նիւ Եորքի Հանրապետականներու ակումբին մէջ։

Երեք շաբաթէն պիտի թողու Ուաշինկթընի Ճերմակ Տունը իր յաջորդին՝ նախագահ Րուզվէլթին։

Հուվըր, նախ քան հեռանալը ամերիկեան ժողովուրդին ներկայացուց իր կատարած աշխատանքները եւ հարցերուն մօտենալով տնտեսական եւ ելմտական անկիւնէն, ըսաւ.

— Ներկայ տագնապի ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ օտար երկիրներուն վրայ։ Վերջին երկու տարիներու ընթացքին օտար պետութիւններու սնանկութիւնը՝ ուղղակի եւ անուղղակի պատճառներէ յառաջացած, մեր տնտեսական վիճակին վրայ շատ ծանր ազդեց։

Ամենակարեւոր խնդիրը, որմէ կը տառապի բովանդակ մարդկութիւնը, դրամական կայունացումն է։ Քառասունըչորս երկիրներ լքած են ոսկի դրամանիշերու շրջանառութիւնը։ Միայն Ամերիկան էր, որ կապուած մնաց ատոր։ Մենք ամբողջ աշխարհի մէջ դարձանք կայունացման ճիպրալթարը եւ առջեւն առինք, այս քաոսային վիճակին։ Բոլոր պետութիւններուն համար ամենէէական հարցն այն է որ պէտք է վերահաստատել ոսկիի բաղդատութեան վրայ հիմնուած դրամական միութիւնը։

Այս նպատակին հասնելու համար, ըսաւ Հուվըր, պէտք է բոլոր մեծ պետութիւնները որդեգրեն ուժեղ քաղաքականութիւն մը։

Դրամական միութեան հաստատումը պիտի նպաստէ սպառման աճումին, անգործութեան նուազման եւ պարտապաններու վճարման կարողութեան։

Հուվըր խօսելով պատերազմական պարտքերու մասին ըսաւ, որ ամերիկեան ժողովուրդը չպիտի ազդուի այն քարոզութիւններէն, որ օտարները կ'ըսեն թէ պատերազմական պարտքերու ջնջումով տիրող տագնապին դարման մը եւ սփոփում մը կ'ըլլայ։ Ճիշդ չէ այս յայտարարութիւնը։ Պատերազմական պարտքերը հարցին մէկ մասը կը ներկայացնեն։ Եւ միջազգային առեւտուրին վրայ անոր ունեցած ազդեցութիւնը չափազանցուած է։

Շատ պետութիւններ ի վիճակի են իրենց հարկատուներէն գանձելու եւ իրենց մասնավճարները կատարելու Ամերիկայի հանդէպ։ Անոնց մեզի վճարելիք գումարները՝ կը ներկայացնեն մէկ երրորդը իրենց զինուորական ծախքերուն։

Հուվըրի այս ճառը կ'ենթադրուի որ մեծ արձագանգ պիտի գտնէ Ամերիկայի մէջ։

ԼԻՆՏՊԵՐԿԻ ԲԱՐԵԿԱՄ ԴՐԱՄԱՏԷՐ ՄԸ ԳՈՂՑՈՒԱԾ…

Շարլ Պըշէր, 31 տարեկան եւ Քոլորատոյի ամենահարուստ դրամատէրներէն մէկը, քանի մը օր առաջ, երկու զինուած եւ դիմակաւոր աւազակներու ձեռքով առեւանգուած է։

Պ. Պըշէր երբ կնոջը հետ կը վերադառնար, աւազակները սպառնացած եւ հրամայած են, որ իր անբրոջ երկտող մը ձգէ, իրենց մեկնումէն յետոյ։ Եւ դրամատէրը հետերնին տարած են։

Այդ երկտողին մէջ, որ մնացած է Տիկ. Պըշէրին, անոնք կը յայտնեն, որ շատ վտանգաւոր է ոստիկանութեան լուր տալը եւ 60,000 տոլար փրկագին կ'ուզեն Պ. Պըշըրի համար։ Եւ այդ տոմսին մէջ կ'աւելցնեն. «Մի մոռնաք, որ Լինտպէրկի փոքրիկը այսօր կենդանի կ'ըլլար, եթէ փրկագինը վճարուէր»։

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ, Պ. Պըշէր Լինտպէրկի բարեկամն է։

Ոստիկանութիւնը կը հետապնդէ։

ՊԱՊԻ ՆՈՒԷՐԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Ս. Պապը վրանաքաղաքի աղէտին լուրը առնելուն պէս, իրՊէյրութի նուիրակին հեռագրած է անձամբ ցաւակցութիւն յայտնել իր կողմէ եւ 20,000 *Ֆր. տրամադրել իսկոյն, յատկացուելու համար աղէտեալներուն։ Նուիրակ Ճիանինի Հայ կաթողիկէ պատրիարքարան այցելելով Արփիարեան պատրիարքին յանձնած է գումարը եւ յայտնած Պապին ցաւակցութիւնները։*

20,000 *Ֆրանքը, ինչպէս նաեւ երկու տեղացիներու կողմէ նուիրուած* 30 *սուր. ոսկին փոխանցուած է խնամարար մարմնին։*

(Լուրերու շարունակութիւնը Խուրդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

«Բոլշեւիկ» ամսաթերթը, որ կը հրատարակուի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի կողմէ, հրատարակած է Ռատէքի մէկ յօդուածը, ուր յօդուածագիրը կը նշդէ խորհրդային ղեկավարութեան դիրքը հանդէպ ֆոն Փափէն - Հիթլէր գերման կառավարութեան։

Այդ յօդուածին մէջ Ռատէք կը յայտարարէ, որ Խորհրդային Միութիւնը խորապէս համոզուած է որ Վերսայլի դաշնագիրը ազգերու մէջ խաղաղութիւնն ամրացնելու հիմք չի կազմեր։ Սակայն, յետադիմական եւ փաշիստ երկիրները, որ իրենց զոհ կը նկատեն այդ դաշնագրին, բնաւ չեն կարող ըստեղծել մարդկութեան խաղաղութեան զարգացման պայմանները։ Ընդհակառակն, անոնք կրնան յաղթանակել միայն միապետական երկիրներու գործակցութեամբ, 1919ի վճիռները փոխելու համար, բայց միւս կողմէն ալ իրենց շղթաները պիտի դնեն ուրիշ ժողովուրդներու վզին։ Եւ կ'եզրակացնէ, որ Վերսայլի դաշնագրին փոխարէն, եթէ մէկ ուրիշ դաշնագիր իսկ կնքուի, ատով դրութիւնը չի փոխուիր։ Եւ կը դնէ այն սկզբունքը, որուն՝ ժընեւի մէջ արտայայտիչն եղաւ Լիտվինով, ֆրանսական ծրագրի քննութեան առթեն։

Մերժելով, կ'ըսէ Ռատէք, Խորհրդային Միութիւնը, արեւելքի եւ արեւմուտքի մէջ դրամատիրական պետութիւններու շրջագծէն ներս առնելու բոլոր փորձերը, մենք կը ճանչնանք մեր ուղղակի թշնամիները որ պատերազմի կը պատրաստուին եւ դաշնագրութիւն կը կնքեն մեր դէմ։

Լիտվինով եւս ասկէ քանի մը օր առաջ նոյն մտքով արտայայտուեցաւ, եւ ըսաւ թէ՝ քաղաքական ազդեցիկ դէմքերը եւ կառավարութեան երէկի, այսօրուան եւ վաղուան անդամները, որ կ'ուզեն իրենց արտաքին քաղաքականութեան կեդրոնը դարձնել Խորհրդային Միութեան դէմ խաչակրութիւն սարքելու աշխատանքը, մենք չենք կրնար գործակցիլ անոնց հետ գիտակցելով իրենց յետին հաշիւները։

ՖՐԱՆՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իտալիոյ մէջ մամուլը վերջերս շատ ուժեղ հակաֆրանսական տրամադրութիւններ ցոյց կուտայ։

Այժմ ալ Իտալացիները կը դատապարտեն ֆրանսական քաղաքական եւ ճարտարարուեստական շրջանակները, որ Եւրոպայի եւ ամբողջ աշխարհի մէջ կը վարեն այնպիսի քաղաքականութիւն մը, որ իրենց կը զրկէ բոլոր տեսակի հնարաւորութիւններէն եւ գործառնութիւններէն։

✕ Իտալիոյ մէջ, կրօնական հաւատքէն զատ, քաղաքական փաշիստական հաւատք մը սկսած է ծաւալիլ։ Այդ նոր տեսակի պաշտամունքին աստուածը՝ հայրենիքն է։ Եւ անոնք, որոնք յանուն հայրենիքի եւ փաշիստական յեղափոխութեան կը մեռնին, նահատակներ և առաքեալներ են։ Անոնց շիրմին վրայ կոթող կը կանգնեցնեն եւ կրօնական ծէսեր կը կատարեն։ Այդպիսի դէպք մը պատահած է Փալանցայի մէջ, ի յիշատակ Մոնթինի անուն երիտասարդ փաշիստի մը, որ սպաննուած էր 1922ին, համայնավարներու կողմէն։

Եւ այս կոյր պաշտամունքն է, որ Վատիկանի հետ թիւրիմացութիւններ կը ստեղծէ եւ կը սրէ յարաբերութիւնները երկուստեք։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Էնկիւրիէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Աղա Կիւնտիւզ անունով երեսփոխան մը, օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ արգիլելու համար գեղեցկութեան մրցումները։

Երեսփոխանը կը պատճառաբանէ, որ այդ հարցին շուրջ ահագին թիւրիմացութիւններ եւ անախորժութիւններ կը պատահին, որ պէտք է վերջ մը դնել։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է»

Գ.

Հայ ժողովուրդը զրկուած է իր այգիներէն: Ուրեմն բնական է, որ լան, որովհետեւ բացի անկէ որ այգիները իրենցն էին եւ այժմ իրենց ձեռքէն առնուած են, այլ եւ բռնադատուած են մշակել այդ այգիները, խաղող եւ պտուղներ հասցնել եւ իրաւունք չունենալ վայելել:

Բնական է, որ անիծեն, որովհետեւ եթէ յանդգնին զայրանալ եւ ըմբոստանալ այս կատաղեցուցիչ զրկանքին եւ անհանդուրժելի անիրաւութեան դէմ, կ'ամբաստանուին իբր հակայեղափոխականներ եւ կուլակներ, այսինքն հարուստ կալուածատէրեր, եւ կը թխուին բանտին մէջ:

Բնական է, նոյնպէս, որ կոմունիստ իշխանութիւնը յափշտակէ սեփականատէրերէն անոնց սեփականութիւնները, եւ միանգամայն բռնադատէ զանոնք կտոր մը հացի փոխարէն աշխատիլ իր հրամանին համաձայն, եւ իր վճռած օրավարձով, որովհետեւ կոմունիզմի սկզբունքն է զրկել անհատները իրենց ունեցածներէն, եւ դարձնել զանոնք հնազանդ մարդամեքենաներ՝ գործելու կոմունիստ իշխանութեան գերագոյն շահերու համար: Արտադրել ամէն ինչ այդ իշխանութեան համար, եւ իրենք իրենց ընտանիքներով մնալ թշուառ եւ կարօտ ամէն բանի, մինչեւ որ կոմունիզմի խոստացած առատութիւնը գայ:

Այսպէս էր իրերու ընթացքը մէկ տարի առաջ, աւելի դէշ այժմ: Բայց խոստացուած կոմունիստ արքայութիւնը այսօր աւելի հեռու է քան երբեք:

Խորհրդային Հայաստանի գիւղերէն 300 ողորմելի հայ քահանաներ ամբաստանուած իբր կուլակներ, այսինքն հարուստ կալուածատէրեր, կը գտնուին Երեւանի բանտին մէջ: Ամէն առաւօտ իրենց գունատ եւ մաշած կրօնական զգեստներով, գերիներու նման, ոստիկաններու հսկողութեամբ կը տարուին այգիները աշխատելու եւ երեկոյեան նոյն ձեւով կը տարուին բանտը: Անոնց եկեղեցիները դադրած են աղօթատեղիներ ըլլալէ եւ դարձած են պետական մթերանոցներ, ցորեն, բամպակ, պանիր եւ գիւղական այլ բերքեր ամբարելու համար:

Ցարական րէժիմի օրով՝ երբ մէկ եկեղեցական կ'աքսորուէր, յայտնի յուզում մը կը տիրէր ընդհանուր Ռուսահայոց մէջ: Այսօր անձայն յուզումն անգամ մնացած է ժողովրդեան մէջ ի տես այդ երեւոյթին, որովհետեւ ընդհանուրին վիշտերը անհուն են:

Չեմ կարծեր թէ, Ռուսիայէն դուրս, երկրագունդի վրայ կայ որ եւ է անկիւն, ուր մարդիկ լոյսի սով ունենան: Եւ սակայն այսպիսի սով ժամանակ առ ժամանակ տեղի կ'ունենայ Խորհրդային Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ: Անգամ մը ականատես եղայ նման դէպքի մը: Եւ լոյսի սովը տիրեց գրեթէ մէկ շաբաթ:

Տեսայ տասնամեայ երախայ մը, կօշիկները ծակ եւ ոտքերը թաց, որուն ծնողները բազմաթիւ են, դպրոցէն տուն դառնալուն, մայրը ղրկեց զինքը աղ գնելու, որովհետեւ աղ չկար տան մէջ: Երկու ժամ բացօդեայ ցուրտի մէջ սպասելէ յետոյ՝ հազիւ կարգը իրեն եկած էր կտոր մը աղ գնելու համար:

Մէկ ուրիշ 14ամեայ դպրոցական դպրոցէն տուն վերադարձին ղրկուեցաւ միս գնելու: Չորս ժամ սպասելէ յետոյ բախտ ունեցաւ տուն վերադառնալու քիչ մը միսով: Երախաները 10 տարեկանէն սկսեալ պատ են դառնալու կուսակցական թեկնածու, այսինքն կոմունիստացու, եւ ոչ դեռ կուսակցական: Այդ դպրոցականը կոմսոմոլ էր, հարցուցի իրեն, երբ հոգին բերանը հասած՝ նստաւ,

— «Ինչպէ՞ս», ընկեր Խանջեանն էլ այդպէս գալիս եւ չորս ժամ ձիւնի մէջ կանգնած սպասո՞ւմ է միս գնելու իրեն համար»:

Տխրաժպիտ ակնարկով նայեց ինծի, եւ չպատասխանեց:

Անոր 16 տարեկան քոյրը որուն սիրտը այրուած է, որովհետեւ իր հօր անասունները, այգին եւ տունը ձեռքէն առնուած էին եւ իր ծեր հասակին մէջ կնոջ հետ գիւղէն աքսորուած էին, հեգնական շեշտով մը ըսաւ.

— Խանջեանը մեր թագաւորն է, մենք նրա հլու ծառաներն ենք: Մեր պարտքն է ձիւնի եւ ցեխի մէջ կանգնել, նրա իրաւունքն է գահի վրայ նստել»:

Բոլոր կաթնատու եւ այլ մայրեր, որ անկարող են իրենց բնակարաններէն բացակայիլ երկար ժամանակ, հացի, աղի, պանիրի համար ստիպուած են իրենց դպրոցէն տուն եկած տղաքը կամ աղջիկները ղրկել խանութները: Եւ ամենաչնչին բանն իսկ գնելը կը նշանակէ առնուազն երկու ժամուան սպասում ոտքի վրայ բաց օդի մէջ:

Հանելուկ մըն է, այդպիսիները ե՞րբ ժամանակ ունին դաս պատրաստելու, մանաւանդ նկատելով որ շատ դասերու համար չկան տպուած դասագրքեր, եւ անոնք ստիպուած են օրինակել իրենց դասերը: Եւ ի՞նչ ուսում եւ ի՞նչ առողջութիւն կարելի է սպասել այսպէս մեծցած սերունդէ մը:

Մի այլ անգամ երբ բարեկամի մը հետ, բառ սովորութեան մեծ դժուարութեամբ կը քալէի Երեւանի գլխաւոր Աբովեան փողոցի ցեխապատ եւ լպրծուն մայթի վրայով, տեսանք հանգուցեալ բարեկամի մը բոլորովին որբ տասնամեայ տղան, որ դպրոցէն տուն կ'երթար: Կրկնակօշիկ չունէր, իսկ կրկնակօշիկը էական պէտք մըն է այդպիսի ձմեռ, եւ երկու կօշիկներն ալ մաշած էին եւ ծակ: Վերարկու չկար վրան: Շօշափեցինք մարմինը, տեսայ որ, շապիկէն զատ, միայն երեցած բարակ բամպակէ զգեստ ունէր: Ցեխի կոյտերու մէջէն քալելով անցանք փողոցին միւս կողմը, դէպի հագուստի եւ կօշիկի խանութ: Խեղճ տղան, ով գիտէ, ի՞նչ երկնային երջանկութիւն զգաց՝ երբ տեսաւ որ վերարկու եւ կօշիկ պիտի ունենար: Իմ զարմանքս եւ վհատութիւնս մեծ եղաւ՝ երբ չկրցանք գտնել ոչ վերարկու, ոչ կօշիկ եւ ոչ իսկ կրկնակօշիկ 10էն 5 տարեկան տղոց չափով: Ինչ որ հնար եղաւ գտնել, անիկա Լէնինականի գործարանի մը մէջ շինուած բուրդէ եւ բամպակէ խառն կտաւ մըն էր, որ մաղի նման միւս կողմէն լոյսը ծակոտիքներու մէջէն կ'երեւէր: Ճարահատ գնեցի այդ կտաւէն որ վերարկու մը շինէր, եւ որմէ անկարելի էր յուսալ մեծ տաքութիւն մը: Առաջ, Աբովեան եւ այս հասարակ ուրիշ հայ գիւղերու մէջ գիւղացիներու ձեռքով ոստայնանկուած կտաւները այս մեծաշինդ գործարանական արտադրութիւններէն աւելի լաւ էին: Եւ մինչ այդ կտաւները մեթրը 5—10 կոպէկի կարելի էր գնել այն ժամանակ, այսինքն 13—25 սանթիմի, այժմեան այս ցանցառ կտաւի ամէն մէկ մեթրի համար վճարեցի երեսուն եւ հինգ փր.: Մինչդեռ եթէ Ֆրանսայի մէջ ըլլար այդ ապրանքը, մարդիկ չպիտի ուզէին դրամ տալ անոր:

Տան մէջ եթէ ուզես տախտակ զամել, կամ սնտուկ մը զամել, կամ պատի մէջ գամ մը խրել բան մը կախելու համար, չես կրնար գամ գտնել: Երեւանի երջանիկ քաղաքացիներու տնային պէտքերու համար, գամ չկար իրենց մայրաքաղաքին մէջ, երբ հոն էի: Եւ ոչ ալ ամէն ոք փայտ ունէր վառելու համար: Ինչպէս շատ քիչ մարդիկ փայտ ունէին, նոյն իսկ դպրոցները ամէն օր կրակ չունէին: Հեղինակաւոր անձնաւորութիւն մը, որ վճռականօրէն է դառնալու պատմական, ըսաւ ինծ.

— «Չգիտեմ, ի՞նչ պիտի լինի մեր վերջը: Ամէն տարի ասում են եկող տարի աւելի լաւ պիտի լինի, բայց ամէն եկող տարին աւելի է վատ լինում քան անցնող տարին: Ամբողջ ձմեռը տնից ենք կացնում առանց փայտի, եւ գործածում ենք այս ելեկտրական գործիքը, որ տաքութիւն չի տալիս»:

Երեւանի տղաքը ինչպէս եւ էջմիածինը, նախկին րէժիմի օրով, ունէին ելեկտրական լոյս: Այժմ շատ աւելի ընդարձակուած է փողոցներու մէջ: Բայց տուներու ամենամեծ մասը դեռ զուրկ են ելեկտրականութենէ: Իսկ ելեկտրական ուժ, այսինքն վառելու ելեկտրականութիւն, դեռ չկայ: Հետեւաբար ելեկտրական լոյսէն առնուած գործիքներու տուած տաքութիւնը շատ չնչին է, եւ տաքութիւն ունեցող քաղաքացիները մթնելէ յետոյ, երբ ճրագները կը վառուին, արգիլուած են գործածել այդ գործիքները, որպէսզի բաւական ելեկտրական հոսանք մնայ՝ լոյս մատակարարելու համար: Գործածողը ենթակայ է տուգանքի: Ուստի անոնք կամ ստիպուած են ցուրտէն կծկիլ, կամ տուգանք տալն աչք առնել, ինչպէս կ'երեւէր, շատեր կը նախընտրէին այդ երկու պատուհասներէն վերջինը: Եւ այդ էր հաւանօրէն պատճառը, որ ելեկտրական լոյսերը ընդհանրապէս աղօտ էին, եւ յաճախ, եթէ ոչ ամէն երեկոյ, քաղաքի մէկ կամ այլ մասի մը մէջ լոյսերը կը մարէին եւ մարած կը մնային երբեմն կէս, երբեմն մէկ եւ երբեմն երկու ժամ: Մոմ չկար որ մոմ վառէին, ուստի համակերպուած՝ քաղաքացիները համբերութեամբ կը նստէին խաւարի մէջ գուշակութիւններ ընելով թէ չարաճճի ելեկտրական կայանը երբ պիտի բարեհաճէր իր խափանեալ հոսանքով վերստին լուսաւորել իրենց անլոյս սենեակներն ու փողոցները:

Այս թերութենէն դուրս, բուն իսկ ելեկտրական լապտերները երկարատեւ գործածութեան հետեւանքով կորսնցուցած էին իրենց փայլը: Կը հարցնէի թէ ինչո՞ւ չէին գներ նոր լապտերներ: Կը պատասխանէին թէ լապտեր չկար քաղաքին մէջ, որ գնէին: Եւ բազմաթիւ էին այնպիսի մարդիկ, որ անկարող էին գնել եթէ նոյն իսկ լապտեր գտնուէր:

ՀԱՑ, զանգուածներու կեանքի այս գլխաւոր սնունդը: Կը յիշեմ երբ տղայ էի, կը յիշեմ երբ մեծ էի, թէ ինչպէս մեր Արարատեան երկրի հացերը ունէին անմահական հոտ ու համ, կամ փուռերու կամ տան թոնիրներու մէջ թխուած հացի հոտը կը բուրէր եւ կը սփռուէր փողոցները, գրգռելով անցորդներու ախորժակը: Ահարոնեանը, իբրեւ այդ երկրի հարազատ զաւակը, կենդանի վկայ է բանիս:

Երեւանի Զանգու կոչուած պարզ հացը այնքան ցանկալի էր մեզի փոքրերուս համար, որքան ցանկալի է ամենահամեղ կարկանդակը եւրոպացի տղու համար: Ամէն անգամ որ հայրս երթար Երեւան, անհամբեր կը սպասէինք իր գալուն որ Զանգու հաց ճաշակէինք:

Այդ ժամանակի հացերը հրապուրիչ էին ոչ միայն իրենց համով, այլ նաեւ իրենց գոյնով:

Ներկայ ժամանակի հացն է ցեխագոյն, անախորժ, լեղի, թաց եւ խմորային զանգուած մը: Ժողովուրդը ստիպուած է ուտել այդ անուտելի բաղադրութիւնը: Անտարակոյս զուտ ցորենի ալիւր չէ: Թէ ինչ խառնուրդ է այդ ալիւրը, այդ Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնն ալ չի գիտեր: Հայ գիւղացիներու աշխատութեամբ ցանուած եւ հնձուած ընտիր ցորենը կը տարուի, այսինքն պաշտօնական լեզուով կ'արտածուի, Մոսկուայի տնօրինութեամբ դէպի Ռուսիա, եւ Ռուսիայէն Հայաստան կը բերուի այդ աղտոտ եւ ծնունդը անծանօթ ալիւրը հաց մատակարարելու հայ ժողովրդեան:

Կովկասի մէջ շատ թունաւորման դէպքեր եղան այդ ալիւրէն պատրաստուած հաց ուտելով, ըստ ինծ Երեւանի ռուս կոմունիստ պաշտօնեայ մը եւ թէ խնդիրը թերթերու մէջ իսկ յիշատակուեցաւ: Տարիներու ընթացքին ժողովրդեան ստամոքսը նոյնիսկ թոյնի կրնար վարժուիլ, ուստի աւելի կամ նուազ վարժուած են, բայց չանեալ օտարական մը, որ չգանգատէր, ի մէջ որոնց եւ ես: Ամէն անգամ քիմիական բռնուածի ազդեցութիւն կ'ընէր ուտողին ստամոքսին վրայ:

Անոնք որ ստիպուած են, իրենց սահմանուած անբաւական բաժինէն զատ, աւելի հաց գնել, պարտին վճարել քիլոյին 3—4 ռուբլի, այսինքն եթէ կիմխիչկերտան սնօթի մնար Երեւանի մէջ, չունենար հաց ուտելու բացառիկ միջոցները, որ դէպքերու բերումով տրուած էին իրեն, եւ ստիպուէր մէկ քիլօ այդ ցեխագոյն հացէն գնել, պարտ էր մէկ երկու ժամ սպասել իր կարգին փողոցին մէջ, Հայաստանի բարեկեցիկ քաղաքացիներու հետ միասին, եւ վճարել 45էն մինչեւ 55 փրանք:

Եթէ ենթարկուէր այդ պատուհասին, այն ժամանակ միայն գուցէ ընդունակ կ'ըլլար տեսնելու Հայաստանը ինչպէս որ է:

Տրամաբանական է խորհիլ եւ բանաւոր է հաւատալ թէ երկրի մը արտադրութեան եւ ներածութեան յառաջդիմութեան ապացոյցը պէտք է փնտռել անոր ժողովուրդի բարգաւաճման մէջ: Որքան շատ է անոր արտադրութիւնը, այնքան աւելի հարուստ եւ բարգաւաճ է ժողովուրդը:

Խորհրդային Հայաստանի մէջ ճիշդ է, որ շինուած են գործարաններ, ճիշդ է նաեւ որ ժողովուրդը ստիպուած է աշխատիլ այդ գործարաններու մէջ, եւ իրաւունք չունի չաշխատիլ: Ի՞նչ են, եւ ո՞ւր կ'երթան անոնց արտադրութիւնները, երբ ընդհանուր ժողովուրդը գերագոյն զրկանքի եւ չքաւորութեան մէջ կ'ապրի:

Ստալին մէկ ամիս առաջ յայտարարեց թէ գործարանները մինչեւ հիմա կը պատրաստէին ռազմամթերք եւ թէ այսուհետեւ պիտի պատրաստեն ժողովուրդի համար կօշիկ եւ հագնելիք:

Ատիկա ճշմարիտ խոստովանութիւն մըն էր: Բայց Ռուսիոյ ժողովուրդը թող սպասէ հրաշքին, թէ ռազմամթերքի համար սարքուած գործարանները ինչ հնարքով պիտի պատրաստեն կօշիկ եւ հագուստ:

Իսկ եթէ երբեք Խորհրդ. Հայաստանի արտադրութիւնը մեծապէս աճած է, անոր միակ բացատրութիւնը այն է որ ժողովրդեան ապրուստի բոլոր պիտոյքները որ կը մշակուին ժողովուրդին ձեռքով եւ կը հասցնեն անոր ձեռքի աշխատութեամբ եւ նախապէս կը գործածուէին անոր ապրուստի համար, այսօր կը խլուին իրմէ եւ կը ղրկուին իր երկրէն դուրս:

ՈՉ - ՓԱՐԻՍԵՑԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Բ. ԱՐԱԲԲՈՒՆԱՐ

Ճարապլուսէն հազիւ մէկ քիլոմէթր հեռաւորութիւն ունի Եփրատը որուն եզերքն ենք հիմա, անցնելու համար միւս ափը ու երթալու Արաբբունար:

Մեր ձախին՝ 8—10 ոտք անդին, Ճարապլուսի կամուրջն է: Թուրք զինուորները վերէն մեզ կը դիտեն: Կը սպասենք դէմի ափէն գալիք «չահթօրին» (տեսակ մը լաստ): Մեզի ընկերացող ճամբորդներէն ոմանք, սպասումի ձանձրոյթէն ազատելու համար, կ'երթան կամուրջին վրայով անցնելու միւս ափը: Այս անցքին համար «փասափօր»ի կամ արտօնագրի պէտք չկայ: Ով որ պարզուստ մը՝ (կէս փրանք) այս է սակը, սահեցնէ թուրք պահակին ձեռքը, կ'անցնի միւս ափը: Այսպէսով օրական 4—5 մէճիտ կը շահին թուրք զինուորները ու այս գումարին (աստիճանի համեմատ) բաժանումը տեղի կ'ունենայ անոնց միջեւ ու այն օրերը որ հարիւրապետը այցելէ կուգայ կամուրջի զինուորներու քարաքօլը, այս սակը 5 ղրշ. կը բարձրանայ: Երբեմն Թուրքիա անցնելու համար ուրեմն, 2—5 ղրուշը բաւական է յաճախ...:

«Շահթօր»ը կը հասնի: Ինքնաշարժներու փոխադրութեան համար կամրջակներ շինուած են մասնաւոր ու մեր ինքնաշարժը կը մտնէ «չահթօր»ին մէջ, յետոյ կը մտնենք ճամբորդներս եւ Փիւնիկեցիներու օրերու այս նաւով, կը դիմենք միւս ափը, հագուստի բոլոր կոճակները արձակ, ընկղմելու վտանգը միշտ մեզի հետ է:

Կ'անցնինք վերջապէս Ճէզիրէի ափը ու ճամբայ կ'ելլենք դէպի Արաբբունար:

«Ջիլօ» է անունը մեր շօֆէօրին, Պէրէճիկցի հայ տղայ մը: Խելացի ինչպէս առհասարակ բոլոր շօֆէօրները:

Սուրիոյ մէջ, բաց ի Դամասկոսէն, շօֆէօրներու հարիւրին յիսունը Հայեր են, որ ուղղութեամբ ալ առնէք ճամբաները, հայ շօֆէօրներ են որ կ'աշխատին անոնց վրայ:

Սուրիոյ հայ շօֆէօրներու այս դասակարգը, աշխատունակ ձեռներէց, ազգասէր ու նուիրուող է, բայց մանաւանդ խելացի եւ կատակասէր, չընչող ու զուարթ: Ու հաճոյք է ճամբորդութիւնը անոնց հետ:

«Ջիլօ»ն հազար կատակով մեզ կը զբաղեցնէ: Ճամբան հանդիպած ամէն մէկ շօֆէօր կը կեցնէ իբրեւ թէ կարեւոր բանի մը համար ու ամէնուն համար ալ ծաղրանք մը կամ հեգնութիւն մը ունի:

Օրինակ, կը կեցնէ մէն եւ լուրջ դէմքով մը «ըսէ՞ր ծօ, Ճարապլուս ինչ կ'ըսէին. չինէզ ֆրէնկի ըլլալուն «խորնայ»ով ծանր խզդած է եղեր, Հալէպ հասնելու պէս տաքթուրին գնա, 606 մը ընել տուր»: Մինչ միւսը կը հայհոյէ, Ջիլօն արդէն հեռացած է:

Ուրիշի մը. — Վարժապե՛տ, Սմբատեանին տեսա՞ր:

— Ո՞ր Սմբատեանին ծօ:

— Եղմօրդ աղան, — ու կը քշէ ծիծաղելէն:

Երրորդի մըն ալ յանձնարարութիւն մը ըրաւ. — «Պարոն, Եփրատը պաղ է, նորէն չիյնաս ծօ, սամբրճանի կը բռնուիս»:

Ու Ջիլօն պատմեց թէ օր մը շօֆէօր Պետրոսը, սխալ շարժումով մը իր օթոյով Եփրատն է ինկեր ու հազիւ կրցեր են զինք ազատել. այդ օրէն սադին Պետրոսին անունը Պարտամ է եղած...:

Ոչ մէկ շօֆէօր իր անունով կը ճանչցուի, բոլորն ալ կեղծանուններ ունին, զոր կը ստանան իրենց ընկերներէն ու այնքան իմաստալից ու պերճախօս որ մարդ կը հիանայ:

X

Երեսունհինգ քիլոմէթր է Ճարապլուսէն Արաբբունար. շրջանի բոլոր գիւղացիութիւնը եւ բնակչութիւնը գրեթէ Քիւրտեր են, Պարազի աշիրէթէն: Կ'անցնինք այդ գիւղերու մէջէն, քովէն, առջեւէն ու ետեւէն: Դաշտերու մէջ ոչ մէկ կանաչութիւն ու մամուռ: Կենդանիները կմախք են դարձած բոլոր: Գիւղացիներու դէմքը մռայլ եւ յուսահատ: Կը հասնինք Արաբբունար: Թրքական կայարանի հանդէպէն կը սկսի Սուրիոյ հողը, զարմանալի սահմանագծում: Կարելի է առանց սահմանագանցութեան կայարանին թուրք զինուորի սիկարէն քու սիկարդ վառել եւ կամ եթէ Բէրիման հանդէմ գայ իր սահմանագլուխը, կարելի է զինքը համբուրել, առանց սահմանային ոտնձգութեան...:

Հոս ալ պատերազմի շրջանին կայան մը կար լոկ. այսօր Սուրիոյ հողին վրայ կառուցուեր է Արաբբունարը, ընդարձակ շուկայով մը: Բոլոր շրջանները քրտական են, իսկ Արաբբունարը Հայերն են կառուցած ու հաստատուած:

Մօտ 300 տուն նաեւ այստեղ. բոլորը լուսաւորչականներ եւ գրեթէ ամբողջութեամբ Ուրֆացիներ: Իւրաքանչիւր ընտանիք ունի իր սեփական տունն ու տեղը: Կը զբաղին ընդհանրապէս առեւտուրով եւ վաճառականութեամբ ու մասամբ հողագործութեամբ:

Ունին դպրոց եւ եկեղեցի: Միութիւններ եւ գրադարան: Շուկան չունի իր նախկին շարժումն ու կեանքը: Մեծապէս ազդուած է տնտեսական տագնապէն: Իսկ խեղճութիւնը շրջակայ գիւղերուն մէջ մեծ համեմատութիւններ է առած: Թշուառութիւնը համատարած կը թուի ըլլալ ամբողջ Ճէզիրէի մէջ: Մարդիկ օրն ի բուն երկինքը կը դիտեն, անձրեւի սպասումով:

ՍՄԲԱՏ

ԱՐՇԱԿ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Յունուար 24ին յանկարծամահ եղաւ Արշակ Պարոնեանը, 65 տարեկան հասակում:

Ես ճանաչում էի հանգուցեալին դեռ իմ պատանեկութեան հասակից:

1891 թիւն էր որ Արշակ Պարոնեանը ոգեւորուած պատմում էր հայ մտաւորականների այն անդրանիկ շրջանի մասին, ուր ուժգնօրէն ազդուած ռուսական ազատագրական շարժման ղեկավարներից, որոշել էր նւիրել այդ շարժմանը զարկ տալու հայ ժողովրդի մէջ: Դրա մէջ էին մտնում Արշակ Պարոնեան, Կոնստանդին Խատիսեան, Բժ. Զաքարեան, Աստուածատուր Վաչեանց եւ միւսները որոշում են մի շարք փոքրիկ գրքոյկներ հրատարակել Յունաստանի, Բուլղարիայ եւ Սերբիայի ազատագրական շարժումներից, թարգմանելով նրանց հայերէն եւ իբրեւ աժանագին հրատարակութիւններ տարածել հայ ժողովրդի մէջ: Թարգմանութեան աշխատանքը յանձն է առնում հանգուցեալը, որ եւ կատարում է այդ գործը մեծ յաջողութեամբ եւ շատ բարեխղճութեամբ:

Պէտք է յիշատակել այստեղ որ հանգուցեալի ընկերները բոլորովին իրենցից տարբեր խառնուածք ունէին, նրանք էլ ընդունակ եւ աշխատող երիտասարդներ էին, սակայն գիտէին իրենց լուրջ աշխատանքները համեմել կեանքի հաճոյքներով, մինչդեռ Արշակ Պարոնեանը խառնուածքով միշտ լուրջ էր, հանդիստ, խոհուն եւ վճռական:

Ահա մի փոքրիկ բնորոշ դէպք այդ խմբակի կեանքից, որ Բագւում ես շատ անգամ լսել եմ Արշակ Պարոնեանի ընկերներից եւ որի հաստատումը լսեցի հէնց իրենից մի 25 օր սրանից առաջ, երբ աշխատանքներից յետոյ, նստած էր առանձնասենեակում, խօսում էինք ու վերյիշում միասին անցեալը:

Մի օր Արշակ Պարոնեանի ընկերները որոշում են ինչ գնով էլ լինի Արշակին մասնակից անել իրենց մի գիշերայ զբօսանքին Պետերբուրգի «Սպիտակ գիշերը դէպի կղզիները» (արուարձան եւ զբօսանքի վայր), բայց գիտեն որ դա այնքան ալ հեշտ իրագործելի բան չէ, Արշակը այսպիսի զբօսանքին չի մասնակցի: Ուրեմն պէտք էր մի միջոց հնարել, մի լաւ միջոց, որով նրան կարելի լինէր դուրս բերել տնից եւ դնել կատարեալ իրականութեան առաջ: Եւ ահա երկու ընկերները կէս գիշերին գնում են Արշակ Պարոնեանի մօտ եւ յայտնում են նրան որ Կովկասից հեռագիր է ստացուել թէ Սասունում ապստամբութիւն է սկսել, եւ անյապաղ պահանջւում են մտաւորականներ Երկիր անցնելու եւ շարժումը ղեկավարելու համար, թէ իրենք որոշել են հէնց վաղը եւեթ ճանապարհել եւ եթէ Արշակն էլ սկզբունքով համաձայն է, պէտք է անմիջապէս գնալ Ստ. Թաղիանոսեանի մօտ, ուր տեղի պիտի ունենայ նորակազմ կոմիտէի ժողովը եւ ուր պիտի տրուին վերջնական որոշումներ, վաղը անմիջապէս ճանապարհւելու համար:

Արշակը պահ մը տատանման մէջ է, վայրկենաբար նրա երեւակայութեան մէջ պատկերանում են իր արդէն հասակաւոր ծնողները իրենց բազմաթիւ զաւակներով, որոնք անհամբեր սպասում են նրա ուսումնառութեան վերադառնալուն, որպէսզի մի քիչ սկսեն շունչ առնել համեստ աստիճանաւորի ծանր վիճակը թեթեւացնելով, ապա նա երեւակայում է իրեն— որ առաջին անգամ ընկնած չէ ձեռքում — Սասնոյ լեռներում անել յուսահատ վիճակում: Վայրկենաբար մտածում է մերժել — բայց այստեղ արդէն զարթնում է նրա մէջ հայրենասէր եւ պատասխանատու երիտասարդը: Հայրենիքի կոչը ուժգնօրէն արձագանգում է նրա հոգու մէջ եւ վայրկենաբար մի կողմ նետելով բոլոր տատանումները, նա ցատկում է տեղից ու վճռականօրէն յայտնում է որ ինքը պատրաստ է անմիջապէս ճանապարհւելու: Նրանք ուղեւորւում են միասին դէպի ժողովատեղին, ուր գալով գտնում են ... պատրաստւած սահնակներ պատրաստ դէպի «Կղզիները» գնալու...

Թող որ նրա ընկերների արած այս կատակը անհանդուրժելի է, դա չէ կարեւորը, այլ այն ապրումները որ ունեցել է կեանքի այդ ծանր ու վճռական վայրկեաններին Արշակ Պարոնեանը: Եւ նա խոստովանում էր ինձ, որ իր բոլոր ծանր ապրումներով հանդերձ իր որոշումը անկեղծ էր եւ վերջնական եւ որ իր այդ երիտասարդական հոգու անկեղծ թռիչքը մինչեւ վերջ նա յիշում էր մեծ հաճոյքով եւ փայփայում իր հոգու խորքում իբրեւ լաւագոյն յիշողութիւնը իր կեանքի:

Յետագային աւարտելով իր ուսումը, վերադառնում է Կովկաս, հաստատւում է Բագւում նաւթ արդիւնաբերութեան մէջ, լաւ դիրք է ստեղծում իր համար, թէ իբրեւ հմուտ ճարտարագէտ եւ թէ իբրեւ իրազեկ եւ կարող վարիչ նաւթարդիւնաբերութեան վերաբերեալ գործերի եւ խմբագիր նրա մասին պարբերական շաբաթաթերթի՝ Նաւթային գործը:

Հայկական հանրային գործերում նա սկսում է մասնակցել մասնաւորապէս 1905 թւականից հայ-թրքական կոտորածների ժամանակ եւ նրանից յետոյ երբ նրա եւ Նաւթարդիւնաբերութեան Խորհրդի միւս հայ անդամների ուժեղ պաշտպանութեան շնորհիւ յաջողւում էր թէ Խորհրդի Գործավարութեան մէջ եւ թէ միացեալ կարեւոր պաշտօններում տեղաւորել հայ ազատագրական գործով զբաղւող կարեւոր դէմքեր եւ Բագուի հայութեան ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպողներ:

Իր այդ շրջանի հանրային գործունէութիւնը Արշակ Պարոնեանը վերջացնում է Հայ Ազգային Խորհրդի նախագահի պաշտօնը ստանձնելով, Բագուի ամենածանր օրերին որից յետոյ գալիս է մեծամասնականների տիրապետութեան շրջանը, երբ Արշակ Պարոնեանը թողնում է Կովկասը եւ ուղեւորւում Փարիզ:

Այստեղ էլ նրան յաջողւում է լաւ գործեր ստեղծել նախ Ռումինիայում եւ ապա նորից Փարիզում, ուր հիմնադիրն էր ու ղեկավարը եղբայրների հետ միասին գործող հայկական անուններ կրող «Սփինքս», «Արաքս» եւ «Արեւ» առեւտրական ու արդիւնաբերական հաստատութիւններին:

Նա միշտ պատւիրում էր իր քրոջ եւ եղբօր որդիներին սիրել հայ լեզուն, հայ գիրն ու խօսքը, անցեալը, հայկական աւանդութիւնները:

ՏԻԳՐԱՆ ԲԷԳԶԱՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Պեղումներ Միջագետքի մէջ

—.—

Անցեալ տարի, Իլլինոս Մորտանի զեկավարութեամբ հետախուզութիւններ կատարող խմբակը կը հաղորդէր թէ՝ Վարքայի մօտ գտած է սումերական ամենահին տաճարը, որ ճանչցուած ըլլայ մինչեւ այժմ: Կատարուած ուսումնասիրութիւններէն կը պարզուի որ այդ տաճարը հիմնուած է Քրիստոսէ 5000 տարի առաջ: Այդ շրջանէն իբրեւ յիշատակ վերին Եգիպտոսի մէջ քանի մը գերեզմաններ միայն գտնուած են:

Վարքան անունն է սումերական Ուրուք քաղաքի մնացորդներուն:

Ուրուքը ծանօթ է Կիլկամէշի դիւցազներգութենէն: Պաղտատէն դէպ ի հարաւ-արեւելք՝ 350 քիլոմեդր հեռու կը գտնուին այդ աւերակները. կամ՝ Եփրատի եզերքին վրայ Հիտու կայարանին քանի քիլոմեդր մօտ, Պաղտատ-Պասրա գծին վրայ: Այժմ այդ շրջանին մէջ երկաթուղի կայ, մինչ 1912—13, հետախուզութեանց սկսուած տարին, մեծ դժուարութիւններ կային: Պատերազմէն առաջ ձեռք ձգուած արդիւնքները այնքան քաջալերական էին որ 1928ին վերսկսան աշխատանքի: Տախքերը գերմանական միջոցներով կը հայթայթուին: Այդ քաղաքը շինուած էր Անուի եւ Ինինի չաստուածներուն ի պատիւ: Մայրաքաղաքն է հէքեաթային Թագաւոր Կիլկամէշի:

Այդ քաղաքին ուսումնասիրութիւնը հնարաւոր պիտի դարձնէ ճանչնալու սումերական քաղաքակրթութիւնը: Ուրուքը նախապէս Եփրատի եզերք էր շինուած, բայց յետոյ տեղափոխուած էր: Հետախուզիչ մարմինը կրցած է գտնել չորս խաւեր, որոնք պիտի պարզեն չորս ժամանակաշրջաններ: Երկար ատենէ ի վեր հետախոյզները կրցած էին ճանչնալ՝ Միջագետքի մէջ կրօնական ճարտարապետութեան մէկ քանի սկզբունքները: Այդ ձեւի հաստատութիւնները միշտ կը գտնուէին բարձրացած հիմքով մը ու կը կոչուէին «բարձր տեղի» շէնքեր, որոնց մասին կը խօսի Աստուածաշունչը եւ ժամանակը եկած սրբած է այդ ձեւի շէնքերը: Անցեալ տարի, սակայն, Վարքայի մէջ գտնուեցան Անու-Անթում չաստուածուհիին նուիրուած տաճարին մէկ քանի մասերը, որոնք պատակարգ հետաքրքրութիւն առեղծեցին: Խաւերը հանելէ վերջ, գտան բրտանէ կղմինտրներ, որոնք իրենց ձեւով կը տարբերին այն կղմինտրներէն որոնցմով շինուած է բուրգը: Աւելի փոքր են ու գոյնի ալ տարբերութիւն ունին: Ուրիշ կղմինտրներ ներկուած են գաճով: Մարմինը, հետեւելով այդ ճերմակ գոյնին, կրցած է գտնել փոքր տաճար մը, որունէր ներքին երկայնաձեւ բակ մը: Անկիս ամենահին ժամանակներուն կառուցուած տաճար մըն էր: Այդ տաճարը կը գտնուէր իր «բարձր ձեւով»․ կը ներկայացնէ բարձր պատուանդան մը, կամ տանիք մը, որուն վրայ կառուցուած է ուրիշ շէնք մը: Տանիքին մոյթը ծածկուած է տեսակ մը խճանկարներով: Հետախուզիչ մարմինը գտած է նաեւ Քրիստոսէ չորս հազար տարի առաջ կառուցուած սումերական տաճարներ:

Հետախուզութիւնները կը շարունակուին ու կասկած չկայ որ անոնք հետզհետէ պիտի պարզեն սումերական քաղաքակրթութեան մինչեւ այժմ թաքուն մնացած ծալքերը:

ԿՈՉ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 10 փետր. — Հայ գործազուրկներու համար Պէյրութի երեք հայ յարանուանութիւններէն կազմուած Խնամատարութիւնը, հայ գաղթականներուն հիւղաւանին աղետալի հրդեհէն վերջ, ստանձնեց առժամաբար 3000 հայ հրկիզեալներուն օգնելու եւ զանոնք տեղաւորելու հոգը:

Այս համաշխարհային տագնապի օրերուն մէջ, հայութեան անհուն կարօտութիւններուն առջեւ, այս նոր աղէտը կը բանայ նոր զոհողութիւններու պահանջ մը, որուն ձայնը կը յանձնուի հայ մամուլին:

Վստահ ենք որ աղէտի վարժ, զոհողութիւններու ալ աւելի վարժ հայ ժողովուրդը, որ սկսած է կազմել նըպաստամատոյց շարժումներ, պիտի լսէ այս ձայնը, եւ այնպէս պիտի ընէ որ, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ Հայը Հայով հոգայ իր կարօտութիւնները:

Խնամատարութեան նպատակն է՝

1— Անմիջապէս բնակարաններ տրամադրել բոլոր տնանկներուն համար, վասն զի 10—15 օրէն հարկ է որ պարպուին Քարանթինայի շէնքերը, որոնց մէջ կառավարութիւնը մեծաւ մասամբ տեղաւորած է առժամապէս մեր հրկիզեալները:

2— Վերջնական տեղաւորումի համար օժանդակել առանձնայատուկ բընակարաններու կառուցման գործին, որով հայ գործազուրկներուն ալ գործ հայթայթուած կ'ըլլայ:

Մեծ է ծրագիրը, բայց կարեւոր, մեծ է նոյնքան մեր հաւատքը հայ ժողովուրդին անձնազոհ առատաձեռնութեան վրայ:

Խնամատարութեան կեդրոնն է Պէյրութի Հայ կաթողիկէ Պատրիարքարանը: Խնամատարութեան նախագահն է Աւետիս Պետրոս ԺԴ. Արփիարեան, Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ: Խնամատարութեան ատենապետն է Պ. Գասպար Իփէկեան, գանձապետը Պ. Արամ Շալվարճեան, ատենադպիրը Պ. Նազարէթ Կերկերեան:

Կը խնդրուի որ հայ թերթերը արտատպեն այս կոչը եւ Պէյրութի հրկիզեալ գաղթականներուն օգնութեան համար հանգանակութեան սիւնակ մը բանան:

Հայ խնամատարութիւն
(Կնիք)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր անբախտներուն համար ալ

—.—

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆ, 12 յունուար (Յառաջ). — Սէն Շամոն գիւղաքաղաքը, իր ծոցը կը պահէ 7—8 հարիւր հայ գաղթականներ:

Բոլորն ալ իրենց ծննդավայրին, մայր հայրենիքին մէկ-մէկ համեստ ու խոնարհ զաւակներն էին, որ փոթորիկի ու կործանումի օր մը, փոշիին խառնուած, այս օտար ափերը ինկան: Ա՛խ, օտար ափեր, օտա՛ր ափեր, ի՛նչ ըրիք ցեղիս աշխատասէր ու անխռով խլեակները: Հայրենիքէն արտաքսուած, հոս օտար երկինքի տակ, գործարանային տաժանակիր աշխատանքի ենթարկուեցան անոնք, օրուան հացը վաստկելու, անօթի չմեռնելու համար:

Սակայն, շնորհիւ իրենց բնածին ընդունակութեան, յոգնելով, տքնելով, քրտնելով եւ կամաց-կամաց միջոցներ գտնելով, ինչպէս ուրիշ քաղաքներու մէջ, նոյնպէս այստեղ ալ, անոնց մէկ մասը անձնական գործի տէր եղաւ, ինքնաբար:

Դժբախտաբար գործարանային հալեցնող կեանքը շատերուն համար միակ յոյսն ու նեցուկը եղաւ, փշուր մը սրբազան հացը ձեռք ձգելու, չորս պատերէն ներս սպասող փոքրիկ սիրելիները պահելու: Ափսո՜ս, բիւրերս ափսո՜ս, որ գործարանը իր վատթար գործն ալ գլացաւ, ու մէկիկ-մէկիկ դուրս վռնտեց ակամայ համակերպող ու գործին վիզ ծռող մեր տարաբախտ հայրենակիցները, որոնց անտոյգ կեանքին մասին շատ է գրուած, բայց զո՛ւր խօսքեր: Անշուշտ, այս անտարբերութիւնը ներկայ վիճակով չպիտի մնար: Պէտք էր, սակայն, օր առաջ, սրտցաւ ու վառվռուն մէկը, պոռար թէ այս եղածը անմարդկային է, անարդար է: Երբ ուրիշ տեղեր հաւասար իրաւունք կը վայելեն, ու գործազուրկները կ'օգտուին կառավարական նպաստէն, ինչո՞ւ այստեղ խոնարհներու փոքրիկ մէկ մասը, անօթի ու անկրակ, խոնաւ ու մութ սենեակներու մէջ հառաչէին ու շիջէին: Վերջապէս, շնորհիւ ջանքերուն հայ երիտասարդի մը, որ կը հասկնայ անօթութիւնը եւ անոր դառն հետեւանքները, ամէն դուռ կը զարնէ. մինչեւ որ կը յաջողի քաղաքապետարանէն բաժին հանել տալ հայ չքաւորներուն ու աղքատներուն համար ալ:

Արդ, մեր անգործ հայրենակիցներուն կը մնայ դիմել քաղաքապետարան, լուրջ ու պատուաւոր, գոհանալ նոյն [illegible] տրուելիք ո՛ր եւ է նպաստով, գոհանալ նոյն իսկ քիչով, որպէս զի այդ քիչն իսկ տուողները չխրտչին:

Սարգիս Ընտրիկեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԷՕԼԷՕԶԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԳՈՅՔԵՐԸ

—.—

1922ի Փոքր Ասիոյ աղէտի օրերուն, խուճապի եւ փախուստի պահուն շնորհիւ գիւղապետ Աստուր Հայրապետեանի կորուստէ կը փրկուին Սէօլէօզի եկեղեցական արժէքաւոր գոյքերը 25 կտոր, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ մեր պատմական վարագոյրը:

Այդ օրերուն կը յանձնուի Յունաստան մեկնող Սէմերճեան եղբայրներուն (Սէօլէօզցի), որոնք յանձն առած էին պահպանել զանոնք ցնոր կարգադրութիւն:

Սէօլէօզցիները երբ կը ցրուին Ֆրանսայի, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի ափերուն վրայ, կը հետաքրքրուին եւ ի վերջոյ կը տեղեկանան որ գոյքերը Սելանիկի մէջ հրեայ վաճառականի մը քով պահ դրուած են կարեւոր գումարի մը փոխարէն: Ու կ'որոշեն երկար ատեն չթողուլ գոյքերը յիշեալներուն քով, մեր գիւղացին կը սիրէ կրկնել «Կեցոյ կեցոյին վրայ ձին կուգայ» ժողովրդական առածը:

Փարիզ եւ արուարձանները գտնուող Սէօլէօզցիները, աւելի քան չորս հարիւր հոգի, Հայրենակցական Միութեան հրաւէրով, կը խորհրդակցին եւ կ'որոշեն գոյքերը յանձնել Երուսաղէմի կամ Էջմիածնայ վանքին, կամ Հայաստանի Թանգարանին, եթէ ընդունէր այս վերջինը:

Այս որոշումը հաղորդուեցաւ Սելանիկ, Սէմէրճեան եղբայրներուն, բայց չորս հարիւր հայրենակիցներուն անունով խօսող Միութեան մը պատասխան տալ չկրցան անոնք:

Այդ գոյքերը Սէօլէօզի կը պատկանէին, մեր պապերէն մեզի մնացած էին եւ պատմական յիշատակներ էին անոնք: Այո՛, տակնուվրայ եղանք, բայց Սէօլէօզցին ողջ էր դեռ:

Գրուեցաւ թէ գոյքերը պիտի փոխադրուին Հայաստանի Թանգարանը, որուն փոխարէն Պ. Շահվերդեան ատենին խոստացած էր (ՅԱՌԱՋ, 7 սեպտ. 1932) Սէօլէօզցիներու ներգաղթին աջակցութիւն տալ: Բայց հիմա ալ թերթերը կը գրեն թէ կը ծախուին Սէօլէօզի գոյքերը եւ Պ. Մնակ Սէմէրճեան, իբր պայման գոյքերու յանձնումին, տասը տարուան համար կը պահանջէ ապահովագրութեան գումար մը (50 — 60 հազար դրախմի):

Այս այլ եւս անհանդուրժելի է:

Պ. Մնակ Սէմէրճեան, պաշտօնական ընկալագիր մը փոխարէն ձեզի յանձնուած այդ գոյքերուն համար պատասխանատու կը մնաք դուք բոլոր Սէօլէօզցիներուն առջեւ: Կը սպասենք որ Սէօլէօզի մտաւորական եւ ծանօթ դէմքերն ալ ձայն բարձրացնեն Մնացորդաց այս կողոպուտին առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ ՍԷՕԼԷՕԶՑԻՆԵՐՈՒ
ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉ.

Սէօլէօզցիներուն

—.—

Բոլոր Սէօլէօզցիներուն նամակներով տեղեկացուցած էինք թէ, մեր եկեղեցական գոյքերը Յունաստանի հայ Ազգ. Միութիւնը կ'ուզէր Պ. Սէմէրճեանէն առնել եւ իր սեփականութիւնը դարձնել: Այդ մասին բոլորդ ալ անտարբեր գտնուեցաք, ըսելով թէ Երուսաղէմի Պատրիարքարանը ղրկենք, իսկ ուրիշներ ալ Էջմիածին ղրկենք ըսին, եւ մէկ քանիներ ալ Սէմէրճեանը թող ուտէ ըսին: Սակայն Վալանսի Սէօլէօզցիները որոնք ձեռք ձեռքի տուած այսօր ութ տարի է Միութիւն կազմած են, բողոքեցին թէ այդ գոյքերը ոչ Յունաստանի Ազգ. Միութեան կը պատկանին, ոչ Պատրիարքարաններուն եւ ոչ ալ Բարեգործականին:

Այդ մասին բողոքագիր մը գրեց նաեւ Պուլկարիոյ մեր Հայրենակցականը: Այդ գոյքերուն տէրն ու տիրականը մենք ենք: Այսօր կը լսենք թէ մեր այդ եկեղեցական գոյքերը Սելանիկէն Աթէնք փոխադրած են երեք մարդիկ ծախելու համար, եւ գոյացած դրամին մէջէն 70,000 դրախմի Սէմէրճեան պիտի գանձէ, իսկ մնացեալը Հայաստան պիտի ղրկուի, ի՛նչ ընելու, այդ մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն: Ժամանակ մը Պուլկարիոյ մեր Հայրենակցականը կը գրէր մեզ թէ Նուպարաշէնի մէջ Սէօլէօզ անունով փողոց մը պիտի հիմնուի: Իսկ մենք կ'ուզէինք հիմնել Նոր-Սէօլէօզ մը նախկին մեր Սէօլէօզ գիւղաքաղաքին անունով:

Հայրենակիցներ, կ'ուզէ՞ք որ այդ գոյքերը կորսուին: Ո՛չ, մենք չենք ուզեր ուրիշին յանձնել մեր գոյքերը, կամ անոնց փոխարժէքը: Պէտք է մեզի յանձնուին, եւ մենք մեր ձեռքով պիտի շինենք Նոր-Սէօլէօզը Հայաստանի մէջ:

Հայրենակիցներ, Ֆրանսահայ Սէօլէօզցիներու Հայրենակցականի կեդրոնական վարչութիւնս կրկին կուգայ ձեզ յայտարարելու, բոլոր անոնք որոնք Սէօլէօզցի անունը կը կրեն, տաք կենան մեր կողքին: Մենք գործի սկսած ենք արդէն:

ՍԷՕԼԷՕԶԻ «ԱՐՇԻՒԼՔ»
ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԴ. ՎԱՐՉ.
Վալանս, 10 փետր. 1933

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր դպրոցները

—.—

Պուէնոս-Այրէսի Արմենիան այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (14 յունուար).

— «Այժմ Պուէնոս Այրէսն ունի 14 դպրոցներ հազարէ աւելի երկսեռ աշակերտներով:

Մեր ժողովուրդը որքան ուշ կը ըզգայ աղետաբեր սպառնալիքը իր ֆիզիքական գոյութեան, այնքան շուտ կ'ըմբռնէ ու կը հասկնայ այն ահաւոր վտանգը, որ կուգայ զայն բարոյապէս եւ իմացականօրէն մեռցնելու:

Անոր համար հոտառութիւնը այս ճակատին վրայ անմրցելի է: Այս է պատճառը, որ հայութիւնը, նոյնիսկ ամենաքաղաքակիրթ ու մշակութապէս բարձր երկիրներու եւ ժողովուրդներու մէջ, ճանչցուած է իբրեւ անմարսելի պատառ մը:

Ընդամէնը տասնամեայ գոյութիւն ունի այս գաղութը եւ այսօր 14 դպրոցներ կեանքի կոչած է:

Մինչեւ 1927 թուի վերջերը հոս դպրոց մը իսկ գոյութիւն ունեցած չէ: Կրթական այս աննախընթաց շարժումը կը սկսի 1928 թուէն եւ հետզհետէ կը ծաւալի ու դեռ պիտի տարածուի:

Հայ դպրոցը եղած է ու կը մնայ կարեւորագոյն ազդակներէն մէկը ցեղին յարատեւութեան:

Միշտ ժողովուրդի խոնարհ խաւերն են, որ կը պահպանեն ցեղին յաջորդականութիւնը, անոնք են որ նախանձախնդիր են «ցեղային յաւիտենականութեան»:

Ու այդ խոնարհ, աշխատասէր զանգուածները ինքնածին մղումով մը կը սկսին իրարու քով գալ, թաղամասերու եւ փողոցներու յարմարութեամբ, ըստեղծելով իրենց փոքրիկ, անջատ ու ինքնավար խրճիթ — դպրոցները, ապա սեփական հողեր գնել, դպրոցի շէնքեր կառուցանել եւ օտարութեան մէջ իրենց աչքերը բացած հայ նոր սերունդի ուշքն ու միտքը դարձնել դէպի հայ գիրն ու գրականութիւնը, մայրենի խօսքն ու հնչիւնը, աղաչանքով, պաղատանքով եւ շատ անգամներ պատիժներով ու սպառնալիքներով, մինչեւ որ մեր սքանչելի լեզուն իբրեւ ձեւ եւ հայկական թախծոտ բայց անուշ ոգին՝ իբրեւ բովանդակութիւն, իրար լրացուցած ու ձուլուած, իրենց կը քաշեն, կը գերեն մեր սերունդը կրքոտ խանդավառութեամբ:

Անշուշտ մեր ընթերցողները նկատած են թէ ինչու լայն սիւնակներ կը նուիրենք յաճախ «դպրոց — հանդէսներ»ուն, գուրգուրանքով խրախուսած ենք ամէն մէկ ձեռնարկ, որ կը դառնայ հայ դպրոցի ու հայ մանուկի շուրջը:

Տարբեր պարագաներու, մեր հայրենիքին մէջ, հայ մամուլը չպիտի հանդուրժէր «դպրոց — հանդէսներ»ուն այնքան տեղ տալ, մէկիկ մէկիկ արձանագրել թէ ո՛ր փոքրիկը ի՛նչ արտասանեց, ի՛նչպէս երգեց ու պարեց, ի՛նչպէս մարզանք ըրաւ ու խաղաց, վասնզի ատոնք այնքան բնական եւ բնականոն բաներ պիտի ըլլային, ինչպէս բնական է ամէն օր ուտել ու խմել: Սակայն մեր ներկայ պայմաններու մէջ մանուկի մը երկու տուն արտասանութիւն, գառան մը աճուրդ, յօգուտ դպրոցի, մատաղ մը արարողութիւնը նոյն նպատակով, դարձած են «երեւոյթ»ներ, ինքնինքնին պարտադրող:

Տխրօրէն կ'արձանագրենք այս բոլորը, որովհետեւ ընկերային, ազգային ու միջազգային կարեւորագոյն խնդիրները այլեւս մոռցած՝ կը զբաղինք այնպիսի հարցերով, որոնք մեզ բնաւ չպիտի զբաղեցնէին, եթէ մեր երկրին մէջ ըլլայինք:

Սակայն մեզ հիացնող եւ ոգեւորող հայ ժողովուրդի եւ գլխաւորապէս անոր խոնարհ խաւերու գերմարդկային ճիգն է, որուն առջեւ իրօք կը նսեմանան շատ մը մեծ գործեր, լաւագոյն պարագաներու մէջ:

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, մեր դպրոցներու ներկայ վիճակը գոհացուցիչ չէ եւ բնականօրէն չի կրնար ըլլալ:

Նախ՝ մեր դպրոցները չունին մէկ եւ ընդհանուր ծրագիր — կանոնագիր, չկայ միատեսակ դաստիարակութիւն, չկայ հեղինակաւոր ազգային մարմին մը, որ կարող ըլլար գաղութիս բոլոր ազգային դպրոցները նիւթապէս եւ բարոյապէս կապել իրեն, ընդհանուր, միատեսակ եւ պարտադիր ուսման սիստեմով:

Ու մեր դպրոցները կը մնան ինքնավար մեկուսացման մէջ, որովհետեւ ամէն մէկ թաղամասը ունի իր առանձին հոգաբարձութիւնը իր ուրոյն պիւտճէն եւ անոր հայթայթման միջոցները»:

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Կանչէ պլպուլ կանչէ, ձէնիկդ անուշ է
Աշխարհիքիս լուս արեւ, եարոջ տուման է,
Ա՛յ Մարօ ճան, ճանէ ճան, ճան դուրպան:

Ես խարէն կիգէնք, շալակս բուրդ էր,
Մէր գեղի չորս բոլոր զօրաւոր սուրբ էր,
Մարօի հէր ու մէր, անօրէն անգութ էր,
Չէ, չըմ առնի, չէ սիրական, չէ չըմ առնի:

Այսօր ուրբաթ էր, վաղը կիրակի
Հագեր էր բրդէնակ, գացեր կրակի
Տոշիդ բանլիք պէտք էր, մէջն է փընանկի·
Չէ, չըմ առնի, եւայլն:

Ես ի սարէն կիգէնք շալակս ծախ էր,
Ծամերդ հուսկեր էր վզներէդ կախ էր,
Քու հետ լէ կարգուիլ, ինձնիկ լէ հախ էր,
Չէ, չըմ առնի, եւայլն:

Երկինք ամպեր էր, գետինը թաց էր
Մարօն պառկեր էր, ծծերն ի բաց էր
Մայիլ եղայ կայնայ, Մարօն իմաց էր
Ա՛խ Մարօ ճան, ճանէ ճան, ճան դուրպան:

Սէլին կ'ըսեն արասայ
Քու պապու տուն խարապայ
Իմ սիրտ սրտիդ տառապայ
Չէ, չըմ առնի, եւայլն:

Իսկոյն յայտնի է տարբեր երգերէ, առանձին-առանձին կտորներով, Մարօի գովքին ի սպաս դրուած քառեակները, որ իրր միտք չամբողջացուիր:

Ակնայ պարերգները, խալլեները, որ աւելի հին են, նոյն ելեւէջներով, նոյն ձեւերով, ժողովրդի մը ամբողջ մարմինը շարժման մէջ կը դնեն, իրենց խորտակուած սէրը, զարիպի կարօտը եւ որդեկորոյս մօր ողբը:

Մի ուրիշ պարագայ եւս կ'ուզէի շեշտել ժողովրդական երգերու շրջանառութեան եւ ստեղծագործութեան տեսակէտէն:

Հայկական շրջաններ կան, ուր հայ ժողովուրդը չնայած որ խառնուածքով բանաստեղծ է, երգ չունի: Երգ չունէր Գոնիան, Պրուսան, Իզմիրը, Պոլիսը, մասամբ Սեբաստիոյ եւ Խարբերդի շրջանը եւ Կարինը: Եւ ընդհակառակն, հարուստ ու մշտարուխ էր Ակնը, Վասպուրականը, Տարօնը, Արարատեան ու Շիրակի դաշտերը: Այդ շրջաններուն մէջ թրքական խաղերն ու մանիներն էին, որ կ'երգուէին: Հայ մարդը իր դաշտային աշխատանքի ժամանակ «հօրօվէլ» չունէր շրթներուն վրայ: Եւ բաց ի այդ, այն շրջանները, ուր անզուգար ժողովրդական երգեր են հիւսուեր, անոնց վրայ դրեր են իրենց նկարագրի կնիքը: Թախծոտ ու նուաղուն են Ակնայ երգերը, մելամաղձոտ ու սիրակէզ Արարատեանը, հեզնական ու կենսուրախ Վասպուրականը, տրտմաշուշ Տարօնը, հեծեծիւն Սուրմալուն:

Մեր բնաւեր ժողովրդի շարունակական արտագաղթը, օտար երկիրներու շարքաշ զարիպի կեանքը, ցնցող, հոգեկան աշխարհ մը փեսեկող, երգեր է հիւսեր:

Ղարիպներու սիրտը զունդազունդ արուն է: Խոր մրմունջ մըն է...

Եւ այս զարիպի երգերը ամբողջ մեր ժողովրդի տառապանքը կը բեմադրեն: Ողբեր են անոնք եւ երգիչները ողբերգուներ:

Եկին ու բերին խաբար,
Չէօլ խուրպէթ մանուկ մ'է մեռեր:
Մեռեր մարդ չէ իմացեր,
Իրեք որ խանն է մնացեր:
Հարկի պազիրկան մ'է եկեր,
Այն խանին դռնակն է բացեր,
Բացեր ու ներս է գացեր
Մօրը մէկ մանուկ մ'է մեռեր:
Համալներուն ձան տուեր,
Առեր ծովեզերն է իջեր:
Ծովէն ալ ջրիկ առեր,
Մանուկին պօյն է լուացեր,
Գլխուն փուշին (մետաքսէ շալ) վար առեր
Սեւ պօյին պատանք է ձեւեր:

Խոր յուզումն է որ կը պատէ մարդուն, ի տես այս տխուր իրականութեան:

Մէկ ուրիշը, որ նոյնքա՛ն զգայուն շեշտով է երգուած, վշտաբեկ մօր մը կողմէ:

Դո՛ւն ալ, կըռո՛ւնկ, էկեր կ'ըսես, որդիդ ղուրպէթ քե՛զ կ'ուզէ
Հեր՛ք կըռունկ, սիրտս արուն, որդիս ալ իս ի՛նչ ընէ:
Զաթը աւչափ հասրէթութիւն ա՛լ, բանիկս բուցուց,
Մենաւորիկ տուրտոցը էտեւիկը իս թողուց,
Գնա՛ զաւկիս ըսէ՛ որ, իր տանը սունը ինկեր է
Ըսէ՛, մարդ տանը քէօշէն լալով էրեր, մրկեր է:
Գնա՛, խապրիկ մը տար զաւկիս, ըսէ, մարդ մեռե՛ր է:
Վէրանէ տանըս վրզիկս անցաւ,
Աչքիս մարգրիտ արցունքը չորցաւ:

Եւ կամ մէկ ուրիշ քառեակ մը՝

Խարի՛պ ուր որ կ'երթաս
Դռուին կը գոցեն,
Կտոր մը հաց կուտան
Սիրտըդ կը խոցեն:

Կարաւանին խառնուած պանդուխտները, խոր գաւառներէն չարան — չարան կ'երթան, գաւն եւեւ ձգած, մա՛յր մը վշտակոծ՝ ձեռքը ծոցին, արցունքի շիթերէն կարմրած կին մը, որուն սիրտը փուլ կուգայ եւ հառաչանքները կը խառնէ իր ուղեւոր ամուսնին, իսկ անդին՝ իր զաւակներուն ու քրոջ հեծկլտուքները զարիպին սիրտը կը խոցեն: Որքա՛ն արցունք եւ որքա՛ն անէծք են թափուած այդ ճամբաներուն վրայ: Եւ ահա՛ այդ չանթահար հողերուն, մրմուռով երգած ողբերն էին, որ Պոլսէն մինչեւ գաւառներն ու գիւղերը կը ձգուէին ու կ'երգուէին: Ղարիպը խաներուն անկիւնը, գեղջուկին օջախին շուրջ, իր ցաւը կուլար:

Մեր ժողովրդական երգերու ամէնէն հմայիչ կտորները հիւսուած են սիրոյ եւ զարիպի շուրջ: Անոնք միշտ կ'ապրին, միշտ կենդանի են, որովհետեւ մեր ժողովրդի ճակատագիրը այդպէս է եղեր դարերուն մէջէն:

Ի՞նչ ապագայ ունի հայ ժողովրդական երգը:

Ժողովրդական երգերը մեզ կուգան դարերու մէջէն եւ դարերուն հետ ալ պիտի քալեն: Թէպէտ որքան դժուար է որոշել ժողովրդական երգի հեղինակը, ժամանակը, տեղը եւ կրած փոփոխութիւնները, այնուամենայնիւ կան երգեր որոնք հնութեան ծոցէն կուգան մեզի: Այսպէս են Ջան գիւլիմները եւ հերոսական երգերը:

Որոշ է, որ մեր քաղաքական ճակատագրէն միանգամայն անբաժան են երգը եւ անոր զանազան փոփոխակները: Արդի գաղութային պայմաններու մէջ մեր հոգեկան սրտերուն ձայնը խեղդուած է: Ճարտարարուեստական կեանքը, անհայրենիք վիճակը, նոր հասնող սերունդի հոգեբանութիւնը ուղիղ չեն համեմատիր մեր երգի զարգացման:

Սակայն, այնքան որքան կ'ապրի հայ ժողովուրդը, ինչ պայմաններու մէջ ալ ըլլայ, հայ երգը պիտի մնայ անոր խրճիթէն ներս:

Անմխիթար է անոր ապագան, բայց յուսահատական չէ: Ցեղի մը հիւաքանչ բախտաւորութիւնն է ան, որ կը պոռթկայ այս կամ այն անկիւնէն:

Հրապարակը տիրականօրէն ժողովրդական երգերուն մնացած է: Հոգեւոր, աշուղական, հայրենասիրական եւ յեղափոխական երգերը լուած են ի հաշիւ ժողովրդական երգի:

Բան մը, որ կը պակսի մեր գրականութեան, այդ ալ հրապարակուած բոլոր ժողովրդական երգերուն ամփոփումն է քանի մը հատորներու մէջ:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Վերջ)

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիական խորհրդարանին մէջ Պ. Մաքտոնըլտ՝ պատերազմական պարտքերու առթիւ յայտարարեց, որ բրիտանական կառավարութիւնը համաձայն է որ ամերիկեան կառավարութեան հետ բանակցի միջազգային տնտեսական խնդիրներու շուրջ։

Թէեւ ճիշդ է որ, ըստ Մաքտոնըլտ, պատերազմական պարտքերու խնդիրը էական կէտերէն մէկն է, բայց ատկէ զատ տնտեսական եւ նիւթական բազմաթիւ ազդակներ կան, որ նմանապէս պէտք է քննութեան դրուին։

Ահա թէ ինչո՞ւ համար անհրաժեշտ է ամերիկեան կառավարութեան հետ մեր բանակցութիւնը։

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Սոֆիայէն կը հաղորդեն, որ Քոռնա – Ճումայի մէջ, ութ հազար մակեդոնական զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու համաժողով մը գումարուեր է։

Ժողովը բացեր է Սթայշէֆ եւ յայտներ է որ Մակեդոնացիները սերտօրէն կապուած են իրենց երկրին, իրենց լեզուին եւ իրենց միացման հաւատքին։

Մասնաւորապէս ուշագրաւ յայտարարութիւններ է ըրած մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութեան ներկայացուցիչ Եորտան Չքաթրով եւ փառաբանած է Մակեդոնական անկախութեան գաղափարը հետեւեալ խօսքերով.

— Ութ տարի է անցեր այն օրէն երբ մենք մեր նուազագոյն պահանջները ներկայացուցինք զէնքերը վար դնելու համար։ Ուշադրութեան չարժանացաւ մեր այդ որոշումը։ Մակեդոնական գործունէութիւնը՝ իր ամբողջութեան մէջ, չի կայանար միմիայն դպրոցներու բացման եւ եկեղեցիներու կառուցման մէջ։ Մենք կը կրկնենք որ մեր ծրագիրն է իրագործել Անկախ Մակեդոնիան։

Ժողովը մեծ խանդավառութեամբ ընդունած է այդ ճառը, ինչպէս եւ բուռն եւ խելայեղ ծափերով լսած է Տոքթ. Թաթարիշէֆի խօսքը, որ իր զուիցերիացի կնոջ հետ սերպիական Մակեդոնիայէն փախած է եւ Ազգերու Դաշնակցութեան բողոքագիր տուած, որ Պուլկարները հոն բռնութիւններու կ'ենթարկուին։

Նման խանդավառ ընդունելութեան արժանացած է Մառք Թոշէն, Ռատիչի գործակիցը եւ խրուաթներու ներկայացուցիչը։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէոնի ճիշդ դիմացը։

"ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

19 Փետրուար, Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի մէջ

8, Rue Danton, Մէթրօ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ԴՐՕ Գ. ՆԺԴԵՀ Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆի։ Կը նուագէ ջութակահարուհի՝ Օր. Մ. ԵՐԱՄԵԱՆ, ընկերակցութեամբ ծանօթ երգահան՝ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի։ Կերգէ Օր. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ։

Արտասանութիւններ եւ կենդանի պատկեր ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ։

ԾԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ԳԱՆՁՈՒԻ 3 ՖՐ.

ՄԱՐՍԷԼ.- Փետրուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.- Այս Շաբաթ երեկոյ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏ Այս Կիրակի

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Թատերական ներկայացում Սէն Թ'էթիէնի մէջ

Հ. Հ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Լուառի Շրջ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, «Անտօք» ենթակոմիտէի «Քնար» թատերասիրացը մեծ պատրաստութեամբ Սէն Թ'էթիէնի մէջ պիտի ներկայացնէ Սմբատ Բիւրատի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ կամ ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐՇԻՒԸ։

11 Մարտ Շաբաթ երեկոյ Ռիւ էմիլ Լիթրէ, Սինէմա Ցէն Լուիի մէջ։

Տոմսերու գին՝ 6 եւ 4 ֆրանք։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ Թուականը

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպութեամբ ՊԱՆԵՒՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2.30ին

150 Route d'Orléansի սրահին մէջ **Bagneux**

Նախագահութեամբ Պ. ՀՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴԻ

Դպրոցի 65 երկսեռ աշակերտները պիտի երգեն եւ արտասանեն ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի տիկին ՎԱՐԴԳԵՍԵԱՆԻ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Երիորդներ՝ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՄՐԱՊԵԱՆ եւ ԷԼԻԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ։ Պ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ ջութակի արտասանէ։

ԳԱՎԷՋԵԱՆ քոյրեր՝ կը պարեն կովկասեան եւ հայկական պարեր։

Թառիստ ԺՕՐԺ կը նուագէ ու ԿԻՆՏՕՆ պիտի պարէ։

Հայ մանուկը եւ գիրը սիրող հասարակութիւնը թող հաճի ներկայ ըլլալ։

ՄՈՒՏՔԸ՝ ԱԶԱՏ Է։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ին, Salle GEOGRAPHIEի մէջ

Կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Ընթերցում ցարական ռուսիոյ դիւանաթուղթերուն՝ Թուրքիոյ Հայոց ջարդումներուն մասին։ Մէկ ժամ սինէմա։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Լօտէմիրճեի Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Ստեփան եւ Արշակ եւ քոյրը՝ Սիրանուշ։ Ընդհանուր պատերազմին սկիզբը Ստեփան զինուորագրուած էր, իսկ Արշակ եւ Սիրանուշ անհետացած են Իգտիրի աղէտին։ Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Ծովակալը անցաւ ծխելու սրահը ուր ահագին բազմութիւն մը կար. կը խմէին, կը ծխէին ու կը խօսէին բոլորն ալ։ Աշխատեցաւ ճամբայ մը բանալ Սըր Ջարլզին քով երթալու համար։

— Բարե՛ւ, Ծովակալ, ի՞նչ ջուրի վրայ ենք...

— Սքանչելի՛...

— Նոր ձերբակալութի՞ւն...

— Միշտ։

— Քեզի մէկը ղրկեցի, տեսա՞ր...

— Այո՛, ոչինչ մարդ...

— Ինչո՞ւ...

— Բամպակին մէկը։

— Գիտէի չխտակը։

— Ինչ որ է, գործ մը կը ճարեմ իրեն ծածկագիր գեկոյցներու թարգմանութեան բաժնին մէջ։

— Կեցցե՛ս...

Ֆոն Լիխթէնշթայն, ահաւասիկ անուն մը որմէ պիտի սարսափի եթէ իրաւ Լիտիա Հէյն է այս կինը, խորհեցաւ ծովակալը խմելով իր սուրճը։ Իր առջեւ կանգնած էր Սըր Ջարլզ՝ կռնակը դարձուցած իրեն։ Ծռեցաւ, բռնեց անոր թեւէն եւ ըսաւ.

— Բարե՛ւ...

Երկուքը միասին անկիւն մը քաշուեցան։

— Գտա՞ր...

— Տօսիէ՞ն...

— Այո՛։

— Արդէն սկսան աչքէ անցընել։

— Լաւ. ժամը չորսին ատենները կուգամ. ես ալ կ'ուզեմ տեսնել զայն։

— Ամէն բան պատրաստ պիտի ըլլայ։

Ծովակալը փորձեց հեռանալ բազմութենէն։

— Ծովակա՛լ...

— Բարե՛ւ...

— Կը խաղա՞ք։

— Չեմ կրնար։

— Մէկ հոգի կ'ուզենք, երեք ենք այստեղ։

— Չեմ կրնար։

Կին մը կար շոգեկառքին մէջ. անիկա կրնար տեսնել միայն... ձախ աչքին կոպը... ուրիշ բան չէր հետաքրքրեր զինքը այդ վայրկեանին։

2.

Լիտիա Հէյսի «տօսիէ»ն շատ ալ հետաքրքրական չէր։ Որոշ մանրամասնութիւններ կային այնտեղ անոր շարժումներուն մասին՝ պատերազմին սկիզբէն ի վեր։ Ծովակալը իր գործակալներուն միջոցաւ տեղեկացած էր արդէն անոնց. անհամբերութեամբ դարձուց էջերը։

— Ասոնք բոլորն ալ գիտեմ։

Ջարլզ Ռինկլըն գլուխը թօթուեց. հաւանաբար գիտէր, չէ՞ որ իր որսն էր այդ կինը. բոլորովին ալ չէր մոռցած ծովակալին մերժումը երբ անոր առաջարկեր էր ինք ստանձնել այդ կնոջ խնդիրը։ Նայեցաւ ժամացոյցին եւ ըսաւ.

— Չորսը քառորդ հինգ կ'անցնի։

Քանի մը էջ եւս մնացած էր. ծովակալը դարձուց արագութեամբ. չպիտի ուզեր սպասեցնել այդ կինը։ Անոր ծննդավայրը, կրթութիւնը, ծնողքը բնաւ կարեւորութիւն չունէին իրեն համար։ Եթէ այդ կինը Լիտիա Հէյն էր, վստահ էր որ Անգլիա կը բնակէր ան պատերազմի յայտարարութեան. կ'ապրէր վաղնջաւոր մէկու մը հետ որ իրեն տուած էր անգլիացի զինուորներու Ֆրանսա փոխադրութեան լուրը Պերլին հաղորդելու համար։ Միայն այդքան. բայց «տօսիէ»ին մէջ ոչ մէկ ակնարկութիւն կար այդ մասին։ Ինք աւելի շատ տեղեկութիւններ ունէր այդ կնոջ վերաբերմամբ՝ ծովակալութեան մէջ։ Կրնար գնդակահարել տալ զայն, թէեւ սովորութիւն չէր Անգլիոյ մէջ գնդակահարել կին լրտեսները։ Բայց կրնար Ֆրանսա ղրկել այդ կինը. այնտեղ մարդիկ փափկանկատութիւն չունին այդ հարցին մէջ եւ հաւանաբար աւելի խելացի են։

Ծովակալը աչքերը պտտցուց թուղթերուն վրայ՝ հոս, հոն. ժամացոյցը զարկաւ չորսուկէս։

— Միայն մէկ բան կայ որ կարեւոր է այստեղ, ըսաւ։

— Ի՞նչ։

— Այս կինը իր ձախ թեւին վրայ ունի ապարանջան մը։

— Այո՛, այնպէս կ'երեւայ։

— Գիտե՞ս թէ ով տուած է այդ ապարանջանը։

— Ո՛չ։

— Ես գիտեմ. ու տակաւին բաղներ կան որ կիները վիպական չեն։

Ծովակալը մատը դրաւ էջի մը վրայ ու կարդաց «Ապարանջանը կը կրէ միշտ. ոսկի օձ մը՝ փաթթուած նախաբազուկէն մինչեւ արմուկը»։

Զանգակի մը հնչիւնը լսուեցաւ սենեակին մէջ։ Սըր Ջարլզ Ռինկլըն վերցուց հեռաձայնը։

— Շա՛տ լաւ։

Ցետոյ դարձաւ ծովակալին.

— Պատրա՞ստ ես. եկած է։

Ծովակալ Կոթհօրն նետեց «տօսիէ»ն դարակին մէջ ու գլխու նշան մը ըրաւ։

— Շա՛տ լաւ, թող ներս գայ։

Սենեակին մէջ գտնուող երեք անձերէն ամէնէն ինքնավստահը կինն էր որ ներս մտաւ արագ քայլերով։ Զայրացած կ'երեւար ան այս չարչարանքին ու նախատինքին համար որուն կ'ենթարկէին զինքը այս անծանօթները։ Այդ տեսակ վերաբերումի վարժուած կին չէր ան. պէտք է հասկնային։

Եւ հասկցան արդարեւ։ Եթէ իսկապէս Լիտիա Հէյն էր ան, անտարակոյս, չափէն աւելի գեղեցիկ էր։

Երկու պաշտօնատարները ոտքի ելան։ Առաջին իսկ վայրկեանէն ծովակալը հիացաւ այդ ինքնավստահութեան համար։ Ով ալ ըլլար այդ կինը, յայտնի է թէ բարկացած էր աւելի լաւ։ Պատրաստ է ան կռուելու եւ այդ գիտակցութիւնն իսկ համարձակ կ'ընէր զինքը։ Ծովակալն ալ պատրաստ էր։ Խոնարհութիւն ըրաւ. կինը փոխադարձեց թեթեւ ծռելով իր գլուխը։

— Տիկին Սոնրէլ։

— Այո՛, պարոն։

— Ծովակալ Կոթհօրն, ինքս. ահաւասիկ Սըր Ջարլզ Ռինկլըն։

Կինը նայեցաւ նախ մէկուն յետոյ միւսին։ Բայց ո՞ւր էր ձախ կողմի նշանը... անյայտացեր էր ան՝ ... ըլլալուն լայն կերպով բացած ... մար. լա՛ւ, շատ լաւ... ուրեմն ... սկսեր է զգուշանալ։ Ծովակալը ... հրամցուց սենեակին ամէնէն ... տաւէտ աթոռը՝ լոյսին ճիշդ դիմաց ... եւ խնդրեց որ նստի իր ուզածին ... Անյողդողդ բան մը կար կնոջ ... րուն մէջ։ Կասկածոտ էր ... րուն չափ։ Թող հանգստանայ ...

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

16 Février 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2114 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԿԱԽ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ

Ո՛չ մէկ ժողովուրդ այնքան բախտակից է մեզ, որքան մակեդոնական ժողովուրդը:

Ցիսուն եւ չորս տարի առաջ, Պուլկարիոյ ազատագրութիւնը թրքական լուծէն, տարաբախտաբար մասնակի *եղաւ: Այդ երկրի մէկ խոշոր մասը — Պուլկար Մակեդոնիան — մնաց թրքական բռնութեան տակ:*

Ճիշդ է, հոն զանգուածային ջարդեր տեղի չունեցան շնորհիւ իր աշխարհագրական դիրքին, բայց գործադրուեցան նոյն հալածանքներն ու ճնշումները, նոյն բարբարոսութիւններն ու խժդժութիւնները, ինչ որ Թուրքը գործադրեց մեր կորովի ցեղին վրայ:

Հին ու ազնիւ, գաղափարական չփում մը կայ մեր եւ Մակեդոնական կազմակերպութեանց ղեկավար տարրերուն միջեւ:

Հայ յեղափոխական շարժումը, Մակեդոնացիներուն համար, ուսուցչի դեր է կատարած:

Պանք Օթթօմանի եւ Պոլսոյ մեր մարտական պայքարները, մեծ զարկ է տուած անոնց յեղափոխական զարթօնքին:

Երկու գաւառական ուսուցիչներ, Կոցեւ եւ Թօշէֆ, առաջին անգամ, հիմք դրին Մակեդոնական գաղտնի կազմակերպութեան:

Անոնց կազմակերպութեան նպատակն էր՝ ազատել իրենց երկիրը բռնատիրական կարգերէն: Նշանաբանն էր՝ Մահ կամ Ազատութիւն: Միջոցն էր՝ սարսափ ու ահաբեկում: Հաւատքն էր՝ երդում Աւետարանի եւ երկու խաչաձեւ դրուած դաշոյններու վրայ: Դանակը՝ խորհրդանշան կեանքի զոհաբերութեան եւ Աւետարանը՝ կոյր հնազանդութեան:

Թրքական սարսափները կը սկսին:

Մակեդոնիան կ'արիւնոտի:

Վիպական եւ դիւցազնական կռիւներ տեղի կ'ունենան: Ապստամբներ կը հիւսուին ու երգեր կը յօրինուին:

Պալիկները ձմեռնային կրակին շուրջ բոլորուած դրուագներ կը պատմեն հայդուկներու կեանքէն եւ երդում ընել կուտան իրենց թոռներուն հետեւելու անոնց օրինակին:

Կը ծագի մեծ պատերազմը:

Թուրքիան վերջնականապէս կը քշուի Պալքաններէն: Մակեդոնական կազմակերպութիւններուն մէջ, դարձեալ խանդավառութիւն ու յոյսեր:

Բայց շուտով կը խամրին այդ յոյսերը:

Մակեդոնիան կը բաժնուի երկուքի՝ Սերպիական եւ Յունական:

Սերպիան ամէն գնով կ'ուզէ ձուլել Մակեդոնիան: Պուլկարական լեզուն, կրօնն ու աւանդութիւնները կ'արգիլէ:

Օռիմը *(Մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութիւնը) վերստին կ'անցնի գործի:*

Օռիմը *սոսկ հայդուկային կազմակերպութիւն չէ: Անիկա կառավարութիւն մըն է կառավարութեան մէջ: Մակեդոնական ժողովուրդը կը սնուի* Օռիմով *եւ կ'ապրի* Օռիմով: *Պուլկար կառավարութիւնը ո'չ մէկ բան կրնայ ընել* Օռիմի *դէմ:*

Այս յեղափոխական կազմակերպութեան ծոցին մէջ է, որ պառակտում է առաջացած: Մակեդոնական ամենօրեայ սպանութիւնները, տարաբախտաբար, ծնունդ են զրպարտութիւններու եւ անձնական կիրքերու:

Միխայիլովիստներու եւ Պրոթոկէրովիստներու եղբայրասպան կռիւները յառաջ եկած են պարզապէս այն մեղադրանքներէն, որ Պրոթոկէրովիստները կ'ուղղեն Միխայիլովիստներու ըսելով իտալական վարձկաններ, իսկ Միխայիլովիստներն ալ անոնց կ'ըսեն սերպիական վարձկաններ:

Որպէս յեղափոխական միեւնոյն կուսակցութեան զաւակներ, անոնք երկուքն ալ տոգորուած են Մակեդոնիոյ անկախութեան գաղափարով, միացնելու համար բոլոր տարանջատ հատուածները:

Այդ անկախ Մակեդոնիոյ ապագայ տէր կը նկատեն զիրենք Պրոթոկէրովիստները, իսկ Միխայիլովիստները զիրենք կը նկատեն տէր նոյն այդ անկախութեան:

Յեղափոխական կազմակերպութեան այդ երկու կարկառուն թեւերն ալ, Մակեդոնիոյ անկախութեան հարցին շուրջ, միանգամայն համաձայն են իրարու հետ:

Հիմնական հարցերու շուրջ տարակարծութիւն չկայ:

Անոնց պառակտումը առաջ է եկած տարբեր նկատումներէ եւ տարբեր հաշիւներէ:

Դիւանագիտական մութ խաղերն ու տիրակալական տենչերը հոն իրենց մասնաւոր բաժինն ունին:

Օտար պետութիւններու սադրանքները հո'դ ալ արիւն կը հոսեցնեն:

Օտար պետութիւններու եւ օտար դրդումներու արդիւնքն են, որ այսօր եղբայրասպան կռիւներու աղէտաւոր շարքն սկսած է:

Ծումայի մէջ գումարուած Մակեդոնական Համաժողովը, ուր բոլոր կազմակերպութիւնները ներկայացուած են, բախտորոշ դեր պիտի կատարէ յեղափոխական ճիւղերու միացման եւ անկախութեան գաղափարի իրագործման տեսակէտով:

Յեղափոխական երկարատեւ պայքարներն ու թափուած արիւնը, ի դերեւ չի կարող ելլել մակեդոնական ժողովրդի վերջնական փրկութեան համար:

Անկախ Մակեդոնիոյ գաղափարը, միա'կ փրկութեան լաստն է այս բազմաչարչար եւ արի ժողովուրդին համար, որուն ծոցէն ելած են, Բորիս Սարաֆովներու, Դելչեվներու, Ապոստոլներու եւ Մերջանովներու նման ռազմիկներն ու փառապսակ անունները:

Վ. Հ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԸ ՎԿԱՅ՝ ԹՐՔԱՑԱԾԻՆ

Ռուբէն Տօնապետեան յօդուած մը գրած էր հնչակեան մատնիչներու մասին, *Ցուսաբեր*ի մէջ: Քանի մը հնչակեան թերթեր անապարեցին «ճշդում» մը ընելու: Եւ գրեցին թէ Թումանեան երբեք պատասխանատու դիրքեր գրաւած չէ:

Որպէս զի ամէնքին համար պարզ ու յստակ ըլլայ իրողութիւնը, դիմենք 1915ին Իթթիհատական կառավարութեան հրատարակած եւ հայ յեղափոխականներու մասին մերկացումներ ընող *Մէճմուայ*ին: Այդ *Մէճմուայ*ին մէջ Թումանեան ցոյց կը տրուի իբրեւ հնչակեան կ. կոմիտէի փոխ - անդամ: Այդ տեղեկութիւնները Թուրքերը քաղած են Համբակ Արամեանցներէն: Եթէ Ռ. Տօնապետեան կը սխալի, չի սխալիր, անշուշտ, Թումանեանի համակրանքին ու վստահութիւնը վայելող թուրք ոստիկանութիւնը: Ոչ ալ Արամեանցը: Թուրքը վկայ՝ թրքացածին...

Մնաց որ Թումանեան ի՛նք եւս իր «յուշերուն» մէջ ոչ միայն չի ժխտեր այդ պարագան, այլ եւ աւելի մեծ պատասխանատուութիւն եւ իրաւասութիւն ունեցող մը ցոյց կուտայ ինքզինքը: Հնչակեան ինքնասիրութիւնը Տօնապետեանը հերքելու տեղ, ինչո՞ւ չի հերքեր *Վաղըթ*ի խեղկատակութիւնները:

Իսկ գալով այն ... արդարացումին թէ Դաշնակցութեան մէջէն ալ Դաւոներ են ելած, մէկ պատասխան ունինք. — Այո՛, ելած են, բայց Դաշնակցութեան լախտը տեղն ու տեղը անշնչացուցած է զանոնք: Այդ լախտը փրկած է ե՛ւ հնչակեաններու պատիւը՝ Չինադադարին:

Կը ցանկայինք որ Թումանեաններու արատը սրբելու պատիւը, երբ օրը գայ, Դաշնակցութեան չձգէին, ու այն ատեն փութկոտութիւն ցոյց տային «մայր կուսակցութեան» վարիչները, փոխանակ այժմ իրար անցնելու եւ... գրիչով հերքել ճգնելու:

ՀԱՅՈՐԴԻ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի մէջ, օդանաւային 10րդ տարեդարձի տօնակատարութեան առթեն Քույպիշեւ, գործավարներու խորհուրդի նախագահի փոխարէն, արտասանեց ճառ մը, որուն մէջ մասնաւոր գոհունակութեամբ շեշտեց, որ առաջին հնգամեակի գործադրութիւնը ոչ մէկ արդիւնաբերութեան ճիւղի մէջ այնքան յառաջդիմութիւններ է բրած, որքան օդանաւորդութեան մէջ:

Այժմ, ըսաւ Քույպիշեւ, խորհրդային Միութիւնն այլ եւս պէտք չունի օտար երկիրներու մեքենաներուն, որովհետեւ ինքն է որ կը պատրաստէ բոլոր գործիքները:

Քույպիշեւ յայտարարեց նաեւ, որ Ստալինը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ օդանաւային հարցերուն:

Վորոշիլով, ընդունելով հանդերձ, Խ. Միութեան կատարած յառաջդիմութիւնը օդանաւային տեսակէտէն, կը խոստովանի որ *թէքնիք* տեսակէտով տակաւին անզօր է մրցելու օտար երկիրներուն հետ:

ՏԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ՊՈՐԱՀ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

*Տէյլի Թէլէկրաֆ*ի տեղեկութեան համաձայն, Պորահ ծրագիր մը պատրաստած է, վերջ դնելու համար տնտեսական պատերազմին:

Այդ ծրագիրը կը բաղկանայ հետեւեալ վեց կէտերէն.—

Ա.— Ոսկի դրամանիշերու վերականգնում:

Բ.— Միջազգային համաձայնութեամբ, արեւելեան երկիրներու դրամանիշերու վերաքննութիւն:

Գ.— Զինական ուժերու նուազում:

Դ.— Միջազգային պարտաթուղթերու քննութիւն զոհացուցիչ եւ տեւական եզրակացութեան յանգելու համար:

Ե — Խ. Միութեան ճանաչում:

Զ.— Մաքս. սակերու կրճատում:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Յեղափոխութիւնը կ'ողոքայ Ռումանիոյ մէջ

«Տէյլի Մէյլ»ի եւ «Տէյլի Հերալտ»ի Վիեննայէն ստացած տեղեկութեանց համաձայն Ռումանիոյ մէջ խառնակ վիճակ մը կը տիրէ:

Համաձայն շրջող լուրերու, Կարոլ Թագաւորի դիրքը խախտած է: Իր մայրը, քոյրը եւ ուրիշ իշխանազուններ Պելկրատ եկած են խորհրդակցելու համար Սերպիոյ Ալեքսանտր Թագաւորին հետ: Եւ այդ խորհրդակցութեան ատեն որոշուած է. — Ա. — Ապստամբութեան մը պահուն սերպիական զինուորական ուժեր օգնութեան ղրկել. Բ.— Մտքերու խաղաղեցման համար Կարոլի հրաժարումը ընդունիլ եւ իր Միշէլ որդին վերահաստատել գահին վրայ:

«Տէյլի Հերալտ» կ'աւելցնէ նաեւ, որ ո՛չ միայն Կարոլի գահը վտանգի մէջ է, այլ եւ Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ գահերն եւս:

Թրանսիլվանիոյ մէջ, բանուորական լուրջ ցոյցեր տեղի կ'ունենան: Վերջերս երկու հազար երկաթուղիի բանուորներ ցոյց մը կազմակերպած են իրենց հինգ ընկերներու պաշտօնազրկման առթիւ եւ ապաստանած իրենց արհեստանոցներուն մէջ եւ ուժանակի գործածութեան դիմած: Ոստիկանական ջոկատ մը դուռներն ու պատուհանները քանդած եւ ցուցարարները ցրուած է:

Կլիւժի մէջ եւս 5—600 բանուորներ նման ցոյցեր են ըրած եւ վնասած կարգ մը առեւտրական հաստատութիւններու:

Սերպիոյ մէջ բոլոր ընդդիմադիր հոսանքները ՄԻԱՑԱԾ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅԻ ԴԷՄ

Պելկրատէն կը հաղորդեն, որ արմատական, ռամկավար եւ երկրագործական կուսակցութիւնները մէկ ճակատ կազմած եւ հրատարակած են հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— Մաչիք, ռամկավար - գիւղացիական կուսակցութեան նախագահը, Քոռոչէց՝ սլաւ ժողովրդական կուսակցութեան պետը, Սպահօն՝ Եուկեւսլավիոյ միւսլիմաններու պետը, դատապարտուած եւ արգելափակուած են: Այս բոլոր դէպքերը պատճառ պիտի ըլլան ապագայ ծանր թիւրիմացութիւններու:

Ժողովուրդի ղեկավարները կը դատապարտուին, առանց նոյն իսկ անոնց հնարաւորութիւն տալու, որ պաշտպանեն ինքզինքնին արդի կարգերու եւ ոճրագործ առեւանգներու դէմ:

Ի նկատի ունենալով այս ծանր պարագաները վերոյիշեալ երեք կուսակցութիւնները կը յայտարարեն, որ՝

Ա.— Միացեալ ճակատով պիտի պայքարինք ներկայ կարգերուն դէմ:

Բ.— Ազատութեան մէջ կարելի է միայն գործակցութիւն ստեղծել եւ վերակազմել պետութիւնը:

Գ.— Որ ներկայ պայմաններու մէջ անհնար է որ եւ է գործ կատարել:

Հիթլերականները եւ իշխանութիւնը

Հիթլէրի գլխաւոր գործակիցներէն մէկը՝ Ֆրայսլէր Թղթակցի մը հետեւեալ խրոխտ յայտարարութիւններն է ըրած. —

Մեր պետը ըսած է մեզի, որ վարչապետութեան աթոռը չպիտի ձգէ: Եթէ ժողովուրդը «ոչ» ըսէ մարտ 5ին, 700,000 հիթլէրականներ եւ բանակը պիտի պայքարին, որպէս զի Հիթլէր մնայ իր տեղը: Արեան ուժն ու ճակատագրի նոյնութիւնը նազիներն անպարտելի դարձուցած են:

Եւ Ֆրայսլէր, «ոճրագործ»ներու ցուցակ մըն ալ տուած է, որուն մէջ կան ընկերվարական Պրաունի, Սէվէրինկի, Շայտէմանի եւ Հիլֆէրտինկի անունները:

ՃԱՓՈՆ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ՞ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Ժընեւի ճափոնական պատուիրակութիւնը տուաւ իր ժխտական պատասխանը 19ներու խորհուրդի Մանչուրիոյ մասին ըրած առաջարկներուն:

Մացիոքօն ճափոնական պատուիրակութեան կողմէ խօսք առնելով ըսաւ.

— Ի պատասխան ձեր առաջարկներուն, պիտի յայտարարեմ այն, ինչ որ 19ներու խորհուրդի թէ՛ նախագահութեան եւ թէ ժողովին յայտնած եմ:

Իմ բացատրութիւններու ընթացքին ես պնդեցի որ Մանչուքիօ անկախութեան ճանաչման խնդիրը պէտք է ձեւակերպուի հոս:

Ճափոնական կառավարութիւնը համոզուած է, որ Մանչուքիօ անկախութեան ճանաչումը Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութեան միակ երաշխիքն է:

Ժընեւի քաղաքական շրջանակներու մէջ յամառօրէն կը խօսուի, որ Ճափոն, համաձայն իր ըրած յայտարարութիւններուն, անկասկած կը քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Մեծ պետութիւնները գործնական միջոցներու ստիպուած պիտի ըլլան դիմելու: Ամերիկան եւ խորհ. Միութիւնն ալ վերջնականապէս ճշդած են իրենց դիրքը եւ դէմ են Ճափոնի:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Գերման խորհրդարանին մէջ, աննախընթաց միջադէպ մը տեղի ունեցաւ:

Հսկողութեան յանձնախումբը, որ իրաւունք ունի հաւաքուելու խորհրդարանի նստաշրջաններու ընթացքին, որպէս նախագահ ընտրած էր ընկերվարական եւ խորհրդարանի նախկին նախագահ Լէօպէ:

Լէօպէն հազիւ ժողովը բացած էր, երբ Հիթլէրականները անասելի աղմուկ մը բարձրացուցին:

Ցանկարծ, նազի Ֆրանք, Հիթլէրի պաշտպան փաստաբանը, յայտարարեց, որ Լէօպէն «մարքսիստ եւ զրպարտիչ» մըն է եւ իրաւունք չունի այս ժողովին նախագահելու: Այս խօսքերուն վրայ ուղղուեցաւ դէպ ի Պ. Լէօպէն, հրեց, հեռացուց իր աթոռէն եւ տեղը ինք բազմեցաւ մեծ իրարանցումի մէջ: Ցանձնաժողովի ընկերվարական եւ համայնավար անդամները սրահէն հեռացան, նազիներուն հայհոյանքներուն տակ: Բաց ի այդ, դիմած են նաեւ բռնի միջոցներու:

Նախագահական աթոռին վրայ բազմելով Ֆրանք, քանի մը խօսքերով ցաւակցութիւն յայտնեց Նէուքիրխէնի աղէտին առթիւ եւ ժողովը փակեց:

Խորհրդարանական շրջանակներու մէջ այս դէպքը մեծ յուզում է պատճառած:

Նազիները կը մեղադրեն Լէօպէն, որ ընտրական հաւաքոյթի մը մէջ Հիթլէրի հասցէին վարկաբեկիչ արտայայտութիւններ է ըրած:

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՆԵՐՈՒ ՓԱԿՈՒՄԸ

Այսօր Փարիզի բոլոր առեւտրական հաստատութիւնները պիտի գոցուին հարկերուն դէմ բողոքելու համար: 10,000 առեւտրականներ, Սալ Վակրամի մէջ յունուար 30ին տուած որոշման համաձայն, կէսօրէ յետոյ պիտի գոցեն խանութները:

Գաւառներու մէջ եւս նման ցոյցեր պիտի ըլլան:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Պէյրութի գաղթակայանին հրկիզումը խորապէս ազդած է մեր աշխատաւոր հայրենակիցներուն վրայ: Երէկ ընկ. Սուրէն Սահակեանի միջոցաւ ստացանք 330 *ֆրանք: Հանգանակութեան մասնակցած են. —*

Սուրէն Սահակեան 100, Սահակ Սահակեան 50, Պետրոս Նատիրեան 50, Արամ Չիլինկիրեան 25, Կարապետ Գույումճեան 25, Միհրան Ոսկերիչեան 20, Հայկ Էքսէրճեան 20, Գուրգէն Խաչատուրեան 20, Սարգիս Աբապեան 10, Հայկանէր Էսանեանեան 10: *Գումար*՝ 330:

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆ

Հիթլէր *Սնտէյ էքսփրէս*ի թղթակցին տուած տեսակցութեան ընթացքին՝ զինաթափութեան խնդրին շուրջ հետեւեալ յայտարարութիւններն է ըրած.—

Գերման բոլոր կառավարութիւններն ալ միեւնոյն կարծիքն են ունեցած զինաթափութեան հարցին շուրջ: Պէտք է անկեղծօրէն ամէնքն ալ լարեն իրենց ուժերը վերջնական կարգադրութիւններու համար:

Այս դժուար հարցին մէջ վճռական եւ գլխաւոր դեր պիտի խաղան անգլիասաքսոն ժողովուրդները, այսինքն Անգլիան եւ Ամերիկան: Եւ անոնք են որ նժարին մէջ ծանրութիւն պիտի դնեն, ինկապէս իրականացնելու զինաթափութիւնը: Իսկ ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, ան ո՛չ միայն տեսական աշխատակցութիւն բերաւ, այլ եւ զինաթափ եղաւ եւ իր ամենամեծ բանակը վերածեց չնչին ուժի մը:

Թղթակցի հարցումին թէ ի՞նչ կը մտածէ Վերսայլի դաշնագրի մասին, Հիթլէր պատասխանած է.

— Վերսայլի դաշնագիրը, ո՛չ միայն դժբախտութիւն մըն է Գերմանիոյ համար, այլ եւ միւս ժողովուրդներուն համար: Դժբախտութիւն մըն է նմանապէս ազգերը բաժնել յաղթողներու եւ յաղթուողներու: Այդպիսի զանազանութիւն մը անհետացուց փոխադարձ վստահութեան գաղափարը ազգերու միջեւ: Եւ այս դաշնագիրն իր վատթար անդրադարձումներն ունեցաւ տնտեսական յարաբերութիւններուն վրայ:

Այս կացութիւնը բարւոքելու համար, մենք կը պայքարինք այն բոլոր նախապաշարութիւններուն դէմ, որ այս դաշնագիրը կը դնէ ազգերուն միջեւ:

Արդարեւ, պատերազմէն յետոյ, միաժամանակ տարբերութիւն դնել յաղթողներու եւ յաղթուողներու միջեւ դեռ հասկնալի է, բայց այդ հիման վրայ միջազգային նոր կազմակերպութեան մը ձեւ տալ՝ անհասկնալի է:

Ես կը կարծեմ, որ մենք միայն չենք Վերսայլի դաշնագրի վերաքննութիւն պահանջելու մէջ, կուգայ օր մը, որ ամէնքն ալ պիտի ուզեն:

Ցամենայն դէպս, ես համոզուած եմ որ գերմանական իւրաքանչիւր կառավարութիւն պիտի պահանջէ այս դաշնագրի դրած անարդարութիւնները վերաքննել:

ԽՕՍՈՒՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆ ԱՆԽՕՍ

Փարիզի դիտարանի քարտուղարութիւնը կը տեղեկացնէ, որ խօսուն ժամացոյցը երէկ ժամը 9էն սկսած հանրութեան տրամադրութեան տակ էր դրուած: Ժամը 1200 հաղորդակցութիւն կ'ըլլար: Խուռն բազմութեան պահանջը անկարելի էր գոհացնել: Ժամացոյցը փոքրիկ խանգարում մը ունեցած է եւ լռած.... Շուտով, նորոգուելէն յետոյ, դարձեալ պիտի վերսկսի:

ՄԱՀ ՏԻԿԻՆ ԱԼՄԱԶԵԱՆԻ

Տիկին Ալմազեան մեռաւ բոլորովին երիտասարդ հասակին մէջ: Իր ամուսնոյն յայտնի դատին ժամանակ անձնաման կորով եւ անվհատ կամք ցոյց տուաւ, ի զարմանս բոլորին:

Անկասկած, յուզումն ու վիշտը մաշեցուցին անոր կեանքն ու զերեզման տարին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Գ.— ԹԷԼ-ԱՊԻԱՏ եւ ՐԱՍ-ԻՒԼ-ԱՅՆ

Մեկներ ենք Արաբբունարէն ու երկաթգծին ուղղութեամբ՝ կը շարունակենք մեր ճամբան: Այս ճամբուն վրայ մինչեւ Թէլ-Ապիատ բազմաթիւ գիւղեր կան, որոնց բնակչութիւնը անցեալ տարի, երաշտի հետեւանքով, լքեց իր գիւղերը եւ գէթ իր կենդանիները կարենալ ապրեցնելու համար՝ անցաւ Թրքական հողերը: Մնաց քանի մը ամիս, մինչեւ որ Թուրքերը հալածեցին ու վռնտեցին զիրենք, գրաւելով անոնցմէ մեծ մասին հօտերն ու զէնքերը: Այժմ վերադարձեր են իրենց գիւղերը:

Երկու ժամ յետոյ կը հասնինք Թէլ-Ապիատ:

Թէլ-Ապիատը համեմատաբար փոքր է Ճարապլուսէն ու Արաբբունարէն: Ընդամէնը 75 տուն Հայեր կան այստեղ, ինչպէս նաեւ 25 տուն հայախօս Սուրիանիներ եւ 25 տուն Հայ-կաթոլիկ Ասորիներ: Բոլորն ալ Ուրֆայի եւ Կարմունճի շրջանէն:

Ունին վարժարան մը, 175ի մօտ աշակերտներով: Կը պահուին ընդհանրապէս հողագործութեամբ ու պարտիզպանութեամբ, ու մասամբ վաճառականութեամբ եւ առեւտուրով, ինչպէս նաեւ ջաղացպանութեամբ:

Անկէ մօտ 30 քիլօմեթր հեռու կը գտնուին, դէպի հարաւ, Միս Եփէի օժանդակութեամբ ու ջանքերով հիմնուած երկու գիւղեր, — Խըր Պըթրըս եւ Թինէ:

Այս շրջանին մէջ կը մնայ մասամբ, դարձեալ Միս Եփէի օժանդակութեամբ եւ միջոցներով տօքթէօր Զաքար Բիլէճեան, որ առանձնած է Արաբբունարի եւ այս շրջանի ամբողջ առողջապահական եւ բժշկական գործը եւ դարձած է ճշմարիտ բարիք մը շրջանի հայութեան համար:

Այս շրջաններուն մէջ կը գտնուի արաբ մեծագոյն աշիրէթներէն «Էնազէ» աշիրէթը, որուն շէյխն է Էմիր Միդհէմ պէկը, որ եղբայրական մտերմութիւն եւ յարաբերութիւն ունի Միս Եփէի գիւղերու կառավարիչ՝ մեր բարեկամը Միսաք Մելքոնեանի հետ:

Թէլ-Ապիատի եւ իր շրջաններուն մէջ, անծանօթի մը համար շատ դժուար է ճանչնալ Հայերը: Բոլորն ալ հագուած են Արաբի կամ Քիւրտի մը պէս եւ մայրենի լեզուի նման կը խօսին այդ երկու լեզուներն ալ, հարազատ ունին անոնց կենցաղն ու բարքերը:

Երկու ժամ Թէլ-Ապիատ մնալէ վերջ, ճամբայ կ'ելլենք կրկին դէպի Րաս-իւլ-Այն, ուղղակի անապատի ճամբով, անհրապոյր եւ արկածալից ճամբորդութիւն մը, բայց յամենայն դէպս միշտ նախընտրելի, քան Թէլ-Ապիատ—Րաս-իւլ-Այն այն միւս ճամբան, որ կ'երկարի երկաթգծին մօտէն եւ ուր Թրքահպատակ «Կէզ» կոչուած աշիրէթը միշտ յարձակումներ կը գործէ սուրիական հողին վրայ եւ սպանութեան ու կողոպուտի դէպքերը անպակաս են:

Երեք ժամուան ճամբորդութենէ մը յետոյ, կը հասնինք Րաս-իւլ-Այն:

Քարաշէն կոկիկ գիւղաքաղաք մը: Այստեղ ունինք 80 տուն Հայեր: Մեծ մասամբ արհեստաւորներ, հին հագուստի առեւտուրով զբաղած: Ամբողջութեամբ Տիգրանակերտի շրջանէն:

Ունին իրենց եկեղեցի-դպրոցները, 70ի մօտ աշակերտներով եւ Գրադարան – Ընթերցարան մը:

Իբրեւ Միութիւն՝ գոյութիւն ունի Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Հ. Օ. Խաչ: Այս վերջինը մեծ ծառայութիւն կը մատուցանէ Թուրքիայէն եկող փախստական Հայերու եւ որբերուն:

Հոս ալ չուկան դադրած է երբեմնի իր եռուզեռէն: «Խաչաղճի»ութիւնը այսօր ալ գոյութիւն ունի տակաւին, բայց քիչ համեմատութեամբ: Թուրքիոյ մէջ տնտեսական կեանքը աւելի վճակ կը ներկայացնէ, ու զարմանալի չէ ընթերցողին համար, երբ յայտնենք թէ երբեմն մասնաւոր մարդիկ կը ղրկուին Տիգրանակերտէն հոս եւ պետական պաշտօնեաներու համար անտուկով շաքար կը գնեն:

Արեւելեան նահանգներուն մէջ ներկայիս տեղի կ'ունենան մասնակի աքսորներ եւ զինահաւաքման պատրուակով բազմաթիւ ձերբակալութիւններ, այս առթիւ կը հրդեհուին գիւղեր:

Փախչող Թուրքիացիները՝ Քիւրտերը, ահաւոր պատմութիւններ ունին երկրին կացութեան մասին: Գարնան ընդհ. աքսորի մը պարագան պարզ եւ յայտնի կը թուի:

Այս շրջաններուն մէջ կը գտնուի (մէկ մասը Թուրքիա մէկ մասը Սուրիա) քիւրտ Միլլի մեծ աշիրէթը:

Միլլիներու պետը, որոնք Վիրանշէհիրի շրջանները կը գտնուին, Թուրքերու կողմէ գիշերով պաշարուած եւ անծանօթ ուղղութեամբ աքսորուած են: Աքսորուածներն են Մահմուտ պէկ, Ապտուլրահման պէկ, Մամօ էլ Համսի եւ Ահմէտ պէկերը իրենց ընտանիքներով: Ասոնց տուն-տեղը եւ ունեցած չունեցածը օր ցերեկով թալանի տրուած է:

Քաղաքներու թէ գիւղերու մէջ քիւրտ բնակչութիւնը իր ունեցած չունեցածով կը ցուցակագրուի:

Արգիլուած է որ եւ է շարժուն կամ անշարժ կալուածներու առուծախը:

Փախստական մը կը պատմէր թէ քանի մը ամիս առաջ Ըսմէթ փաշան Արեւելեան նահանգները այցելութեան եկած ատեն, 2օր Ուրֆա, 3 օր Տիգրանակերտ, 5 օր Խարբերդ մնացած է: Ամէն կողմ ժողովուրդը զինք դիմաւորած եւ բազմաթիւ աղերսագիրներ ներկայացուցած է: Ոչ մէկ պատասխան տուած է Ըսմէթ փաշա եւ ժողովուրդէն ոչ մէկ անհատ իր ներկայութեան ընդունած:

Խարբերդի մէջ Ըսմէթ իր ներկայութեան կանչած է Վանի, Պիթլիսի, Սղերդի, Մարտինի, Տիգրանակերտի եւ Ուրֆայի կուսակալները եւ 5 օր շարունակ ժողով տեղի ունեցած է: Այս ժողովին մէջ ծրագրուած է, կ'ըսուի, Քիւրտերու տարագրութիւնը յառաջիկայ գարնան:

Այժմ Արեւելեան նահանգներու մարզպանին փոփոխութեան եւ իր տեղ զինուորականի մը նշանակման մասին կը խօսուի յամառօրէն:

Հրոսակային գործունէութեանց պատճառով Մուշի շրջանին մէջ շարք մը գիւղերու իմամ եւ մուխթարները գնդակահարելէ եւ բնակչութիւնը աքսորելէ վերջ, հրդեհած է ամբողջութեամբ: Առաջին հրդեհուած գիւղը Մոլլա Մուսթաֆա գիւղն է, ուր զինուորներու հետ քիւրտ ապստամբ խումբ մը, արիւնալի ընդհարում մը ունեցած եւ քանի աւելի զոհ է տուած:

Այս բոլորին հետեւանքով լեռները կ'ապաստանին զինուած բոլոր Քիւրտերը:

Արեւելեան նահանգներուն մէջ կոտորածի եւ աքսորի արհաւիրքն է, որ կը տիրէ հիմա:

ՍՄԲԱՏ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՍԻՊԻԼԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 10 փետր.— Անցեալ կիրակի Սէն-Ժօզէֆ համալսարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Սիպիլի համազգային յոբելենական հանդէսը, նախաձեռնութեամբ Հայր Յ. Մըսըրլեանի, ֆրանսական եւ ամերիկեան համալսարաններու հայ ուսանողական Միութեանց եւ «Երիտասարդ Հայուհի» ամսագրի խմբագրութեան:

Հանդէսին կը նախագահէր Հ. Աւետիս-Պետրոս ԺԴ. Արփիարեան կաթողիկոս-պատրիարքը: Ներկայ էին Լիբանանի Թեմի կաթողիկոսական փոխանորդ-առաջնորդ Կարօեան Արքեպիսկոպոս, Սէն-Ժօզէֆ Համալսարանի տեսուչը Հ. Գասթա տը Պօրկար, Հ. Փուատըպար եւ ուրիշ հոգեւոր հայրեր:

Եւ հազարի մօտ բազմութիւն մը, առանց յարանուանական խտրութեան: Ցարգալից լռութիւն մը ունկնդիրներու մօտ հանդէսին ամբողջ տեւողութեան: Ներկայ էին նաեւ օտարներ:

Յոբելենական հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերած եւ ներկայացուցիչներ ղրկած էին հետեւեալ կրթական հաստատութիւնները եւ միութիւնները.— Համազգային Ընկերութեան Սուրիոյ խնամակալ մարմինը, Զմմարեան միաբանութեան կղերանոցը, Հայ Օգնութեան Խաչի վարչութիւնը, Հայ Կաթողիկէ Երիտասարդաց Միութիւնը, Զ. Ո. Միութեան Պէյրութի մասնաճիւղը, Հայ Աշխատանքի Միութիւնը, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէյրութի վարչութիւնը, Հայ Ճեմարանի տնօրէնութիւնը, Լիբանանի Հայ Ուսուցչական Միութիւնը, Ս. Նշան Ազգ. Երկս. Վարժարանի Հոգաբարձութիւնը, Ցիսուսեան Միաբանութեան Էշրէֆիէի Ս. Լուսաւորիչ ճեմարանը, Անարատ Յղութեան քոյրերու Հռիփսիմեանց Վարժարանը, Հայ Աւետարանական Բարձրագոյն Վարժարանը, Սահակեան Վարժարանի տնօրէնութիւնը, Հայ Գեղարուեստասէր Միութիւնը, Սէնթ Ժամիլ Միաբանութեան Հայ աղջկանց վարժարանը, Պոլսոյ եւ շրջ. Հայրենակցական Միութիւնը, Հայ Երիտասարդաց Ընկերակցութիւնը:

Զոյգ համալսարաններու Ուսանողական Միութեանց կողմէ բժշկական ուսանող Պ. Եղիա Աքխաչերեան կարդաց ուղերձ մը:

Օր. Ջեփիւռ Ապէլ գեղեցկօրէն մեներգեց Կոմիտաս վարդապետի «Ով մեծասքանչ դու լեզու»ն, յուզիչ ձայնով եւ մաքուր առոգանութեամբ: Սիպիլէն կտորներ արտասանեցին՝ Օր. Ե. Կիւլպէնկեան (Մենաստանին կոյսը), Պ. Պ. Կարապետ Այվազեան (Հայ լեզուն) եւ Տ. Թոսպաթ (Խունկը), ֆրանսերէն:

Երիտասարդ ծանօթ երաժշտագէտ Պ. Համբարձում Պէրպէրեան ջութակի վրայ նուագեց Կոմիտաս-Վարդապետի «Հով արէք»ը եւ իր հեղինակութիւններէն «Հայ երգ»ը՝ դաշնակի ընկերակցութեամբ Պ. Նուպար Հազարապետեանի:

Սիպիլի յիսնամեայ յոբելեանական տօնակատարութեան առթիւ, երաժիշտ Պ. Պէրպէրեան այս առթիւ երգի վերածած էր յոբելեարին «Աչքերուդ փայլը» բանաստեղծութիւնը, զոր երգեց օր. Ապէլ:

Օրուան առաջին բանախօսն էր Հ. Յ. Մըսըրեան, որ տուաւ Սիպիլի ընդարձակ կենսագրականը:

Սիպիլ (Զապէլ Խանճեան կամ Տօնէլեան) ժամացոյցի վաճառական Յովհաննէս Խանճեանի աղջիկը, ծնած է 1863 յուլիս 29ին, Սկիւտար:

Մանկութիւնը անցուցած է Մատամ Կառիսի Ֆրանսական վարժարանին մէջ եւ մասամբ ալ մասնաւոր դասեր առած է տունը: Որոշ չափով իւրացընելով հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները, մտած է Սկիւտարի յայտնի ճեմարանը, որ բացուած էր 1838ին: Այդ ճեմարանին մէջ կը դասաւանդէին, ի շարս այլոց, Խաչատուր Միսաքեան եւ Սիմէոն Ֆէլէկեան: Այս երկու ուսուցիչներէն Սիմէոն Ֆէլէկեան կ'աւանդէր հայկաբանութիւն, իսկ Խ. Միսաքեան՝ գրաբար: Գլխաւորաբար ասոնց ազդեցութեան տակ՝ Զապէլ Խանճեան կը դաստիարակուի եւ իր ուսումը կ'ընդարձակէ հետզհետէ:

Դպրոցական շրջանին Զապէլ կը հետաքրքրուէր թարգմանութիւններով. սիրուն բանաստեղծութիւններ կարդալով եւ գեղեցիկ շարադրութիւններ կը գրէր: Աշակերտական նստարանին, տակաւին 12 տարեկան, կը ցուցնէր գրական ընդունակութիւններ:

Սկիւտարի ճեմարանը կ'աւարտէ 17 տարեկանին: Ան դեռ նոր շրջանաւարտ՝ կը հիմնէ Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութիւնը: 1882ին կ'ամուսնանայ Պ. Տօնէլեանի հետ եւ կը ճամբորդէն Պրուսա, Պիլէճիք եւ Էնկիւրի: Այդ ճամբորդութիւնը այն օգտակարութիւնը կ'ունենայ, որ մեր գաւառի ժողովուրդի կեանքին, կենցաղին, սովորութիւններուն լայն չափերով ծանօթացած է Տիկին Սիպիլ: Ասկից զատ, ժողովուրդին ամէն տեղ կը խօսի ուսման կարեւորութեան մասին, այսպէս պատճառ դառնալով, որ Ազգանուէրի մասնաճիւղեր հիմնուին գաւառներու մէջ:

Տիկին Սիպիլ Էնկիւրի գտնուած միջոցին առանձնած է տեղւոյն վարժարանին խնամակալութիւնը: Ցետոյ 1889ին փոխադրուած է Պոլիս: Հոն կը սկսի իր ուսուցչական, գրական գործունէութեան, դասագրքերու հեղինակութեան գործին: Կը դասախօսէ Սաքըզ – Աղաճի Համազգեաց վարժարանին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Կեդրոնականի մէջ, եւ մանաւանդ, երկար տարիներ, Եսայեան վարժարանին մէջ:

Այդ ատենները կը մեռնի Տիկ. Զապէլի ամուսինը Տօնէլեան եւ 1901ին կ'ամուսնանայ Հրանտ Ասատուրի հետ: Հրանտ Ասատուր եղաւ Տիկին Զապէլի անձնուէր լծակիցը գրական, մանկավարժական ասպարէզին մէջ:

Օրուան երկրորդ բանախօս Վարդան Գէորգեան, կատարեց գրագիտուհի-բանաստեղծ Սիպիլի գրականութեան եւ ընդհանրապէս անոր քերականութեան ու դասագիրք «Թանգարան»ներու վերլուծումը:

—Եթէ յոբելենական հանդէս մը համազգային յարգանքի արտայայտութեան նշան մըն է գրականութեան եւ արուեստի տաղանդաւոր վաստակաւորի մը հանդէպ, խոստովանինք որ տրամադրուած պահը չէ վերլուծումի քննադատելու համար ստեղծագործ ճիգը հեղինակին, որ Սիպիլն է, իր յիսուն տարիներու բեղուն գրական բեռով: Իրապէս բեղնաւոր գործ: Նախ հատորով հրատարակուած երեք գործեր, Աղջկան մը սիրտը **(1891)**, Ցոլքեր **(1902)** եւ Կնոջ հոգիներ (1927): Ցետոյ թերթերու եւ պարբերականներու մէջ ցանուցիր իր բազմաթիւ յօդուածներն ու բանաստեղծութիւնները, սկսած Արեւելքէն, Մասիսէն, Ծաղիկէն, Բիւզանդիոնէն մինչեւ Ազատամարտ, պիտի կազմէին մէկ քանի հատորներ, երեւան բերելով ազգային ու գրական գործին արժէքը գրագիտուհիի մը, որ անտարակոյս կը մնայ դեռ մեր օրերուն առաջին ու մեծ հայ քերթողուհին:

Ցիշել նաեւ իր քերականութեանց եւ հրատարակած թանգարաններուն շարքը:

Բարեխիղճ ու լուրջ քննադատ մը պիտի կրնար հիացումի արժանի էջեր գրել իր թարգմանած բանաստեղծութեանց առթիւ: Տիկին Զապէլ Ասատուր կը մնայ այսօր ոչ միայն ամբողջ մեր հայ ժամանակակից մեծագոյն քերթողուհին՝ այլեւ արուեստագէտ թարգմանչուհին: Վինեիէն, Լը Քոնթ տը Լիլէն, Վէռլէնէն, Սամէնէն, Քոփէէն, Թէոֆիլ Կոթիէն ու ֆրանսացի նորագոյն բանաստեղծներէ կատարած իր թարգմանութիւններով՝ ան պիտի կրնար ընտիր հատոր մը տալ մեզի:

Իր թարգմանութիւնները հաւասար բարձրութեան վրայ կը մնան իրեն ժամանակակից հեղինակներու, Արտաշէս Յարութիւնեանի, Աճէմեանի, Ալփասլանի, Եղիշէ Արքեպ. Դուրեանի, Հրանտ Ասատուրի եւ Ա. Զօպանեանի թարգմանութեանցը կողքին:

Վերջին անգամ, 1929ին, իր Նոր թանգարանին մէջ զետեղած Վինեիի Գայլին մահը մեզ կը պահէ բնագրին կախարդանքին տակ, բան մը զոր չենք գտներ նոյնիսկ Զօպանեանի այդ քերթուածին արձակ թարգմանութեան մէջ:

Ու հիմա երբ յիսուն տարուան այս քանքարաւոր գրագիտուհին այնքան բազմապիսի շնորհքներով կը ներկայանայ մեզի, որքան մեծ պիտի ըլլար մեր յանդգնութիւնը, եթէ փորձէինք սպառել իր գործը կարճ ժամերու մէջ:

Սիպիլի անունը վերջին կէս դարու հայ գրականութեան պատմութեան կապուած է սերտ:

Երկրորդ բանախօսն էր Տիկին Սիրան Սեզա, որ Սիպիլը ներկայացուց իբրեւ ազգային դէմք: Տիկին Սիրան Սեզա ընդգծելով Սիպիլի բեղունագործունէութիւնը, նուիրուած՝ հայ կնոջ, ըսաւ.— Ամէն անգամ որ կը մտածեմ անցեալ դարու կին մտաւորականներու մասին, երկու հայ կիներ իրենց հմայիչ դիմաստուերը կ'ուրուագծեն մտածումիս մէջ: Անոնցմէ մէկը Սրբուհի Տիւսաբն է:

Մեռաքներու, զոհաբերեններու այդ Հայուհին, որուն հոգին ծաղիկի մը նման բացուեցաւ աղքատ բանաստեղծի մը շունչին տակ եւ հազուագիւտ բոյրերով լեցուց հայ գրականութիւնը, խոնարհաբար իր զգայուն սիրտը տարաւ վարի խաւերու հայ կիներուն եւ անոնց ներշնչեց ազատութեան սէրը, աշխատելու հպարտութիւնը, ապրելու անկեղծութիւնը: Ան իր քնքոյշ ուսերուն վրայ վերցուց հայ կնոջ դատը եւ իր դիրքին ու մտքին հմայքով պարտադրեց շուրջը համախմբուած մտաւորականներուն՝ աշխատանք այդ ուղղութեամբ:

Սալոններու մէջ պարի ու նուագի ընթացքին հայ կնոջ դատի շուրջ վիճաբանութիւններ եղան եւ Սրբուհի Տիւսաբի շնորհիւ կարծես հայ կինը սկսաւ կամաց կամաց դուրս գալ մութ անկիւններէն:

Երկրորդ կինը Սիպիլն է: Բաղդատաբար աւելի համեստ դասակարգէ, Սիպիլ, իր ճիգի գեղեցկութեամբ բարձրացաւ եւ բարձրացուց ոչ միայն պոլսահայ կինը, այլ եւ գաւառի Հայուհին:

Բանաստեղծուհի, գրագիտուհի, հրապարակագիր, բեմբասաց, հեղինակ – ուսուցչուհի, Սիպիլ կը մնայ 19րդ դարու վերջին շրջանին եւ 20րդ դարու առաջին քառորդին մեր ամէնէն գերազանց ազգային դէմքը: Ցիսուն տարիներ ամբողջ՝ կանգնած հայ մտքին վերելքի ճամբուն, ան կը գրէ, կը խօսի, կը գործէ առանց յոգնութեան:

Սիպիլ 1909ին կ'ըսէր հետեւեալ խօսքերը.

— «Ո՞վ կ'ըսէ թէ հայ կինը միայն հաց կ'ուզէ, ո՞վ կ'ըսէ թէ հայ կինը մութ անկիւններու եւ խոհանոցի ճենճերուն միայն սահմանուած է: Հայ կինը ուսո՛ւմ կ'ուզէ: Անոր մտքի կարողութիւնները նոյնքան բարձր են, որքան Ֆրանսուհիինը եւ Անգլուհիինը: Ան պէտք է զարգանայ: Եթէ վաղուան համար հերոսներ կ'ուզէք, զարգացուցէք հայ կինը, որ կարենայ հերոսուհինե՛ր տալ ձեզի, որովհետեւ ազգի մը սիրտը կինն է, ցեղի մը վէմը կինն է: Առանց զարգացած կիներու՝ այս ազգը կը մնայ հո՛ն, ուր որ է»:

Եւ ահա պատկեր մը: Հայ իրականութենէն դուրս պատկեր մը:

Գերմանիոյ մէկ պատմական քաղաքին ծառուղիին մէջ երկու մարդիկ իրարու կը հանդիպին: Մէկը ձիաւոր է, յաղթապանծ: Միւսը հետիոտն, մտածկոտ: Ձիաւորը վար կ'իջնէ իր ձիէն, փութկոտ կը դիմէ դէպ ի հետիոտն մարդը, ձեռքերը կը սեղմէ եւ անկեղծ խանդավառութեամբ կ'ըսէ.— Պարոն Կէօթէ, դուք մա՛րդ մըն էք: Եթէ կարելի ըլլար վայրկեանի մը համար փոխադրուիլ անոր մօտը հիւանդ, յոգնած, բայց դեռ իր երդումի հաւատքովը բաբախուն բանաստեղծուհի, գրագիտուհի, հրապարակագիր, հռետոր, հեղինակ – ուսուցչուհի, ազգային գործիչ Սիպիլի, ես իր աշնանահար ճակատը պիտի համբուրէի եւ պիտի ըսէի.— Տիկին Սիպիլ, դուք կի՛ն մըն էք:

Հանդէսի վերջաւորութեան՝ կազմակերպիչ մարմնի կողմէ Հ. Յ. Մըսըրեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին եւ վերջացաւ հանդէսը, որ հանդէս մըն էր խանդավառութեան, ծափերու եւ ջերմ խօսքերու:

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ.— ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆ.— ԴԱՐՁԵԱԼ ՍՈՒՐԲ ԿՈՅՍԸ

Վերջերս պելժ կառավարութիւնը, բաղկացած կաթոլիկ ու ազատական տարրերէ, Երեսփոխանական ժողովին քուէարկել տուաւ օրէնք մը, որով կ'արգիլուի քաղաքական ուղղութիւն ունեցող թերթերուն մուտքը զօրանոցներու մէջ: Այս օրէնքով կառավարութիւնը կ'ուզէ արգիլել հանդիսանալ ձախակողմեան մամուլին, մասնաւորապէս «Le Peuple» ընկերվարական օրաթերթին ընթերցումը զինուորներու կողմէ, առաջքն առնելու համար պատահական ըմբոստութիւններու:

Մամուլի ազատութեան դէմ ուղղուած այս հակասահմանադրական որոշումը տեղի տուած է բուռն բողոքներու եւ ցոյցերու: Ընկերվարական կուսակցութիւնը մէկ կողմէ՝ կը կրկնապատկէ իր պայքարը տիրող կառավարութեան դէմ, ըլլա՛յ խորհրդարանական հարցապնդումներով, ըլլա՛յ մամուլի միջոցաւ, միւս կողմէ՝ իր երիտասարդ պահակներուն կը թելադրէ ի գին ամէն զոհողութեան փրոփականտ ընել զօրանոցներուն շուրջը, ի հարկին զինուորներուն ձրի տրամադրելով «Le Peuple» թերթը: Պայքարը կը շարունակուի երկուստեք ամենախիստ պայմաններու մէջ, տեղի տալով բախումներու, քաղաքապահ զինուորներուն եւ ընկերվարական փրոփականտիստներուն միջեւ:

×

Պելժիոյ մէջ տնտեսական տագնապը կը շարունակուի միեւնոյն ուժգնութեամբ, եւ օրէ օր կ'աւելնայ անգործներուն թիւը: Ներկայիս ամբողջ Պելժիա մօտաւորապէս 300,000 գործազուրկ կը համրէ, ինչ որ խիստ շատ է, բաղդատմամբ իր բնակչութեան թիւին, որ 7ուկէս միլիոն է:

Հակառակ ներկայ պահպանողական կառավարութեան գործած խոշոր ջանքերուն, պէտք է ընդունիլ թէ հոս անգործները, բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու գործաւորներուն, աւելի բախտաւոր են: Անոնց ստացած նպաստները բաւարար են ապահովելու համար իրենց, ինչպէս նաեւ իրենց բազմանդամ ընտանիքին ապրուստը: Թաղապետութիւնները ձրի ածուխ կը տրամադրեն անգործներուն, իսկ պելժ Կարմիր Խաչը զգեստեղէն եւ ուտելիք կը բաշխէ աղքատներուն: Մասնաւորապէս տաքցուած սրահներու մէջ ալ տաք ապուր ու կերակուր կը տրուի ծերերուն եւ անկարներուն: Կարելի չէ բաղդատութեան ամենափոքր եզր մը գտնել պելժ գործաւորին եւ... թուրք աշխատաւորին միջեւ:

×

Ինչպէս ասկէ առաջ մասնաւոր թղթակցութեամբ խօսեցանք, քանի մը ամիսէ ի վեր տեղական մամուլը մեծ աղմուկ հանեց Փօրէնկի մէջ Ս. Կոյսի երեւումներու մասին:

Հակառակ հաւատացեալներու կողմէ եղած ամենօրեայ աղօթքներուն ու հսկումներուն, եւ հազարաւոր ուխտաւորներու ու հետաքրքիրներու խուռներամ բազմութեան, մինչեւ այսօր ո՛չ թէ միայն որ եւ է հրաշք կամ բժշկութիւն տեղի ունեցած չէ, այլ նաեւ Ս. Կոյսը կարծես այլ եւս ձանձրացած ըլլալով իրեն եղած դիմումներէն, դադրած է երեւալէ փոքրիկներուն, առով յուսախաբութեան մատնելով բարեպաշտներն ու պարզամիտները, եւ բոլոր այն բազմաթիւ հիւանդներն ու ջլատարները, որոնք հեռաւոր վայրերէ եկած էին բժշկութիւն գտնելու համար:

Գիտէ՞ք, որոնք եղած են օգտուողները այս մոլեռանդական ցոյցերէն Փօրէնկի ժողովուրդը, ուտեստեղէն խանութպանները, պանդոկապետները, կառքերու եւ ինքնաշարժներու վարիչները, տեղացի կալուածատէրներն ու հողատէրները: Արդարեւ քանի մը ամսուան ընթացքին, Փօրէնկի մէջ գտնուած շէնքերուն եւ հողերուն գինը աներեւակայելի բարձրացում կրած են:

Առ այժմ հրաշքի այս խեղկատակութիւնը վերջ գտած ըլլալ կը թուի:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱՒՍՏՐԻԱՑԻՆԵՐԸ ՅԱՂԹԵՑԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Վերջապէս, կիրակի օր, Փարիզցիներն ալ առիթն ունեցան տեսնել Եւրոպայի լաւագոյն խումբին խաղը: Հակառակ մուտքի գիներուն բարձրութեան՝ քառասունըհինգ հազար հոգի ամբողջութեամբ լեցուցած էին Փարք տէ Փրէնսի անցեալ տարի վերաշինուած գեղեցիկ մարզարանը: Հասոյթը եղաւ 549,000 հազար ֆր. (Քանի մը հազար հոգի ալ դուրսը մնացին):

Աւստրիոյ խումբը յաղթեց Ֆրանսայի ներկայացուցչական խումբին, զերոյի դէմ 4 նշանակէտով:

Ասիկա արդիւնք մըն է, որ կը նախատեսուէր արդէն: Սակայն կիրակի օրուան հանդիսատեսներուն համար մրցումին արդիւնքէն աւելի ֆութպոլի մեծարժէք խաղ մը տեսնելու փափաքն էր, որ զիրենք մղած էր հոն: Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ «Ուընտէրթիմ» անունով Աւստրիայի այս խումբը, որ 1931 փետրուարէն ի վեր ոչ մէկ պարտութիւն կրած է, անցեալ դեկտեմբերին Լոնտոնի մէջ ցոյց տուաւ թէ իր համբաւը երբեք չափազանցուած չէր: Եւ Անգլիացիները, թէեւ յաղթական ելան, ընդունեցին թէ Աւստրիացիները իրապէս իրենց հաւասարելու ճամբուն մէջ էին:

Ֆութպոլի կատարեալ դաս մըն է Աւստրիացւոց խաղարկութիւնը: Կատարեալ թէքնիք բաւականաչափ արագութեան հետ: Մինչ Ջեխերը յուսահատութիւն բերելու աստիճան դանդաղ են իրենց խաղին մէջ, շատ լաւ վարպետներ ըլլալով հանդերձ, Աւստրիացիները գիտցեր են մէկ կողմ ձգել այդ դանդաղութիւնը, որ կրնար վնասաբեր ըլլալ Իտալացիներուն կամ Ֆրանսացիներուն պէս արագ խաղացող խումբերուն դէմ: Կիրակի օր տեսնուեցաւ ատիկա, երբ աւստրիացի խաղացողները գնդակին հասնելու համար վազքի մրցումի կ'ելլէին Ֆրանսացիներու հետ: Իրաւ է թէ այդ բանը շատ չէր պատահեր իրենց, քանի որ երբ գնդակը իրարու կը ղրկէին իրենցմէ մին անպայման հոն կ'ըլլար: Ֆրանսացիները կարելին ըրին զիջելու համար իրենց համբաւաւոր հակառակորդներուն եւ մասամբ յաջողեցան, քանի որ ամբողջ առաջին խաղամասին եւ երկրորդին մինչեւ կէսը՝ արդիւնքը հաւասար էր: Սակայն յայտնի էր որ ի վերջոյ կամքն ու եռանդը տեղի պիտի տային ճարտարութեան (génie) առջեւ:

Այս բացատրութիւնը չափազանցութիւն չէ եւ ֆութպոլ խաղին ծանօթները գիտեն թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզուի: Ուրեմն, Ֆրանսացիները, հեռու սեփական խաղ կազմակերպելու եւ զայն հակառակորդին պարտադրելու ժամանակ ունենալէ, իրենց ամբողջ ճիգը վատնեցին հակառակորդին խաղը խանգարելու համար եւ յաջողեցան: Բերդապահը, երկու վերջապահները եւ երեք միջնապահները զբաղած էին անընդհատ վերանորոգուող աւստրիական յարձակողականները խորտակելով եւ այս տուեալներուն մէջ դարձեալ շնորհաւորելի պէտք է նկատուին Ֆրանսացի յառաջապահները, որոնք միջոցը գտան Աւստրիացիներու բերդին դիմաց տեսնալու իրենց յարձակողականներով: Մինչ Աւստրիացիները գնդակը կը ղրկէին իրարու կատարեալ մեքենականութեամբ մը, — պատահեցաւ որ բերդապահը փոխանակ գնդակին ուժգին հարուած մը տալով հեռաւորը ղրկելու՝ տար զայն իր խաղակիցներէն մէկուն, որ շատ հեռուն չէր, սակայն կրնար զայն լաւագոյնս օգտագործել,— Ֆրանսացիները կը զարնէին զայն իրենց բերդէն հեռացնելու միակ մտահոգութեամբ: Աւստրիացիները տեղեակ Ֆրանսացիներու խաղակերպին՝ սպասեցին որ անոնք այդպէս անընդհատ ալ ձախ վազելով կամ առաջ երթալով յոգնին՝ որպէս զի վերջապէս պարտադրեն իրենց խաղը: Երբ երկրորդ խաղամասին քառ

բորդ վայրկեանին Աւստրիացիներու հոլանաւոր կեդրոնի յառաջապահը՝ Սինտէլար իր աջ – բաց Զիզէքէն ընդունած գնդակը կայծակի արագութեամբ նետեց Տէֆօսէի պաշտպանած բերդը, ամէն ոք հասկցաւ թէ Աւստրիացիներու գերակշռութեան ժամը հասած էր: Հինգ վայրկեանի մէջ աջ-բաց Զիզէք եւ երկու վայրկեան յետոյ աջ – մէջ Վիէսէլիք կը հաստատէին այդ գերակշռութիւնը եւ մրցումին վախճանէն վեց վայրկեան առաջ ձախ-բաց Վոկլ կ'ընէր չորրորդ նշանակէտը: Ֆրանսա պարտուած էր, սակայն կարելին ըրած՝ իր պարտութիւնը նուազ ծախելու համար:

Խումբերուն կազմը. — Աւստրիա՝ Հիտէն, Թայնէր, Սէյթա, Նաուցլ, Ամիլթիք, Կալ, Զիզէք, Վիէսէլիք, Սինտէլար, Շալ, Վոկլ: Ֆրանսա՝ Տէֆօսէ (Լիլ), Վանտարէն (Լիլ), Մէթէս (Ռէտ Սթար), Շանթրէլ (Ռէտ Սթար), Քոսքար (Մոնփէլիէ), Տէլֆուր (Ռասինկ), Քոֆման (Միւլհաուզ), Ժէրաղ (Մոնփէլիէ), Նիքոլա (Ռուան), Ռիօ (Ռուան), յետոյ փոխարինուած Մէրսիէի հետ, Լանժիլէ (Ռուպէ):

Ֆրանսա Գերմանիոյ հետ, իսկ Աւստրիա Իտալիոյ հետ կը կատարեն իրենց յառաջիկայ միջազգային մրցումը, որ շատ մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ, տրուած ըլլալով հակառակորդներուն արժէքը:

Ժ. Ե.

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Կ'ուզես հաւատա, կ'ուզես մի հաւատար»

«Սոն փոստա» կը գրէ.—

Դրամին առատութեան շրջանին մեծ փոխարինութիւններով պանձէն դրամ առնողները իրենց մասնավճարները վճարելու անկարող եղան։ Ու մէկիկ մէկիկ դիմեցին գործավարութեան։ Խնդրեցին որ մասնավճարները 20 տարի երկարաձգուին։ Իբրեւ հետեւանք այս դիմումներուն՝ թիւ 1773 օրէնք մը հրատարակուեցաւ։ Ըստ այդ օրէնքին, «չգանձուած մասնավճարներուն կէսը մէկ անգամով պիտի վճարուի, իսկ միւս կէսը պիտի բարդուի յառաջիկայ մասնավճարներուն վրայ, եւ այդ մասնավճարները մէկ մէկ պատիկ պիտի երկարաձգուին, պայմանաւ որ անոնց գումարը տասներկու տարիէն աւելի չըլլայ»: Այս օրէնքին հաղորդուելէն քիչ մը վերջ նոր հրաման մը կը տրուի.— «Կէսը մէկ անգամէն մի գանձէք, նախորդ մասնավճարները յետաձգումի ենթարկեցէք, պայմանաւ որ տարիներուն գումարը 12ը չանցնի»:

Պաշտօնեաները ստիպուեցան փոխելու այն տետրակները, որոնք առաջին օրէնքին համաձայն պատրաստուած էին։ Հազիւ գործի էին ձեռնարկեր, ահա երրորդ հրաման մը — «տասնեակ ալ մի ընէք, դիզուած մասնավճարներուն գումարը յառաջիկայ մասնավճարներուն վրայ բարդեցէք, պայմանաւ որ յառաջիկայ մասնավճարները մէկ մէկ պատիկ երկարաձգուին»։

Իրար հակասող այս երեք հրամաններէն վերջ ելմտական պաշտօնեաներուն կողմէ որեւէ գործ տեսնուելուն կ'ուզես հաւատա, կ'ուզես մի հաւատար...։

Դիւանակալութիւնը ինչո՞ւ չէ անհետացած

«Սոն Փոստա»յի մէջ յօդուածագիր մը այս վերնագրով կը գրէ (3 Փետրուար).—

Երկրին բոլոր պաշտօնատուններուն մէջ ի յայտ եկած այս հիւանդութեան պատճառներէն մէկն ալ եթէ անհոգութիւնն է, ապա ուրեմն հարկ է ընդունիլ որ մեր բոլոր պաշտօնեաները այդ հիւանդութենէն վարակուած են։ Անիկա ոչ շիտակ է, ոչ ալ՝ պատշաճ: Մեր օրէնքները, ձիւթի նման, առաձգական լեզուով մը գրուած են ու երբեք յարմար չեն պահանջին:

Դիւանակալութեան բուն պատճառը ասիկա է: Այս ձեւով հրատարակուող օրէնքները, շահագրգռուող գործավարութեանց ձեռքին մէջ կ'ենթարկուին առաջին ձեւափոխման։ Ենթադրենք որ ներքին ու ելմտական գործավարութիւնները շահագրգռող օրէնք մը հրատարակուեցաւ։ Երկու գործավարութիւններն ալ մէյ մէկ բացատրագիր կը կցեն անոր։ Բայց, անջատ անջատ նպատակներ հետապնդելով։ Հետեւանքը կրնաք նախատեսել... Պաշտօնեաները, առնելով այս հակասական բացատրագիրները, կը շուարին պահ մը։ Եթէ անփորձներ ու ծոյլեր կան՝ հրաշալի կ'օգտուին այս հակասութենէն, իսկ միւսներն ալ, պատասխանատուութենէ վախնալով, խնդրին համաձայն լուծում մը կու տան օրէնքին։ Կամ՝ արշիւներ կը բանան ամէն մէկ խնդրի յատուկ, ու անոնց համար անջատ անջատ հրահանգ կամ բացատրութիւն կ'ուզեն։ Այդ է պատճառը որ գրեթէ ամէն մէկ արշիւի համար թղթակցութիւն կ'ըլլայ ու ամենափոքր գործը տարիներով չի լուծուիր։ Տեղաւորման եւ բնակեցումի օրէնքները ամբողջովին այս ախտէն վարակուած են։ Վարչական - պատժական բաժնին մէջ կ'ըսուի թէ տրուած բացատրագրէն վերջ երբ կրկին հարցում ըլլայ, պատիժ կը սահմանուի: Մինչեւ այժմ ոչ մէկ պաշտօնեայ պատժուեցաւ։ Ինչո՞ւ, խառնակութեան մէջ կարելի չէ ճշդել որ եւ է պատասխանատուութիւն։ Դիւանակալութիւնը բառնալու համար մեր օրէնքները պէտք է ըլլան յստակ, յարմար, բացայայտ։ Հրատարակութիւններն ալ պէտք է որ սրբագրուին։ Այլապէս, բան չի փոխուիր։ Այս է իմ քսան տարուան պաշտօնեայի փորձառութիւնս»։

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Կեանքի մէջ, ամէն բանի նման, սէրը եւս հանգիստի կը կարօտի։

×

Մարդուն արժանիքները զէրօներու կը նմանին: Այդ զէրօներուն արժէք տուող թիւը դրամն է:

×

Միայն իր թեւերով թռչողը շատ կը յոգնի:

×

Սէրը ծովու կը նմանի. ոչ խմել կարելի է, ոչ ալ՝ անցնիլ վրայէն:

×

Սէրը ներս կը մտնէ այրերուն աչքերէն, իսկ կիներուն ականջներէն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ազգ. կեանքը Սենթ-Էթիէնի մէջ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ, 10 փետր. (Ցաւալ).— Յունուար 29 կիրակի կէսօրէ վերջ մեր մատուռին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Ազգ. Միութեան ժողովը, որուն կը նախագահէր վարչութեան ատենապետ Պ. Սուրէն Ներսէսեան։ Օրակարգ՝ Ա.— Բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն, Բ.— ընտրութիւն:

Հակառակ աւելի քան հարիւր նամակներով եղած հրաւէրներուն, միայն 30 հոգիներ ներկայ էին։ Ի հարկէ այս պարագան ցաւալի է, սակայն դժգոհները կը պատասխանեն թէ «մեր այս ընթացքին պատճառը վարչութեան քահանայ մը չկարենալ ճարելն է»։

Ազգ. Միութիւնը շատ է աշխատած քահանայ մը գտնել, բայց իր բոլոր ճիգերը անօգուտ դարձած են։

Ազգ. Միութեան շրջանը եղած է 6 վեց ամիս։ Այս միջոցին ունեցած են 17 ժողովներ եւ լուծած են զանազան կարեւոր խնդիրներ։ Դիւանի քարտուղար Պ. Յ. Յովսէփեանի կարդացած գրաւոր զեկոյցէն կը հասկցուէր արդէն որ շրջանը շատ արդիւնաւոր է։ Նախորդ Վարչութենէն փոխանցուած 12 ֆր. 90 սանթիմ, իսկ ինք իր յաջորդին կը յանձնէ 530 ֆրանքի կոկիկ գումարով մը մատուռ - ս'անկապարտէզին այս տարուան առաջին եռամսեան (450 ֆրանք)։ 160 օրինակ պատի օրացոյց հրատարակած է, որոնցմէ 20 օրինակ ձրիաբար նուիրեր է չքաւոր հայրենակիցներու։ Լիոնէն երեք անգամ քահանայ բերել տուած է։ Ունեցած է երկու մկրտութիւն եւ մէկ ամուսնութիւն։

Ընդհանուր մուտք եղած է 2603 ֆր. 90 ս., իսկ ելքը 2,073 ֆր. 90 ս., պատրաստ գումար 530 ֆր.։

Ժողովականները գործը չդանդաղեցնելու համար, իրենց գնահատականները ընելէ եւ շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, անմիջապէս անցան քուէարկութեան, որ շատ խաղաղ եւ համերաշխ կերպով տեղի ունեցաւ եւ ընտրուեցան Պ. Պ. Մանուէլ Յակոբեան 25 (վերընտրուած), Ստեփան Ստեփանեան 24, Փարաւոն Լարճեան 22 (վերընտրուած), Յովհաննէս Զատուրեան 23, Օննիկ Պէշիրեան 22, Գրիգոր Սեդրակեան 20, Յովհ. Ղըլազեան 19 քուէ։ Իսկ Դիւանը կը կազմեն Ս. Ստեփանեան՝ ատենապետ, Օննիկ Պէշիրեան՝ ատենադպիր, Մ. Յակոբեան՝ գանձապահ։ Խրախուսիչ խօսքերէ եւ յաջողութեան մաղթանքներէ յետոյ, մտերմական խօսակցութիւններով ժողովը վերջացաւ։

× Նորընտիր Վարչութիւնը օգտուելով Փրոֆ. Խայիկեանի գաղութս այցելութենէն, անցեալ Շաբաթ օր դասախօսութիւն մը սարքեց նիւթ ունենալով «Հայուն ծագումը»:

Հարգանցի

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ, օրկան Սոֆիայի Հայ Համագործակցական «Դրակիա» Դրամատան, թիւ 6։

Օր. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ
և
Ընկ. ԵՂԻԱ ՕԶԱՆԵԱՆ
Ամուսնացած
Կնքահայրութեամբ
Ընկ. Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ
Պրայիլա (Ռումանիա) 11 փետր. 933

Կարապետ Ապահունի

Յունուար 29ին հոգին յանձնեց մեր հայրենակից մը՝ Կ. Ապահունի, Կեսարիացի, 66 տարեկան հասակին մէջ։ Կը բնակէր Շուազի-լը-Ռուա Տիկ. Գափամաճեանի տանը մէջ։

Հանգուցեալը նախաձեռնողիր եղաւ տան մէջ բնակող հայ մանուկներուն հայերէն կարդալ եւ գրել սորվեցնելու։ Մինչեւ իր յանկարծական մահը՝ մէկուկէս տարի առանց վհատելու շարունակեց իր սրտին մօտիկ այս գործը, առանց որեւէ ակնկալութեան։

Կը տառապէր խլիրդէ (քանսէր), բայց կը հաւատար թէ գործողութիւնով մը պիտի փրկուի։ Վեհանձն հոգի, որ ջերմ գուրգուրանք ունէր հայեցի դաստիարակութեան համար։ Իր ցաւի գալարումներուն մէջ իսկ, կը ծրագրէր դրացիներու երախաները իր նեղ սենեակին մէջ հաւաքել ու այնպէս շարունակել հայերէն դասերը։ Անիկա ընդվզում մը ունեցաւ եւ ամօթ զգաց երբ Բարեգործականը հակառակ իր կոչումին եւ կոչերուն անըմբռնելի հաշիւներով կը մերժէր ծնողքներուն աջակցութեան խնդրանքը։ Զայրացած այդ մերժումէն, Ապահունի կ'ըսէր։

— Ես 40 տարի սերունդ եմ հասցուցեր ազգիս, երբ կը լսեմ այս բոլոր աղոց տան մէջ իսկ ֆրանսերէն խօսիլը, կ'ընդվզիմ։

Ու ճարահատ ինք ստանձնեց զանոնք դաստիարակելու հոգի ձրի։

Բարեգործակա՛ն, ի՞նչ բանի պէտք կուգաս դո՛ւն։ Ոճիր էր իրենց վիճակին թողուլ այս փոքրիկները, որոնք այնքան յառաջդիմեցին անոր հայրական խնամքին տակ։ Ահա թէ ինչո՛ւ անտարբեր մնալը անարգանք մը պիտի ըլլայ այդ յարգելի անձին յիշատակին։

Ապահունի իր դրացիներուն համար չէ մեռած, ան միշտ կենդանի է մեր հոգիներուն մէջ։ Անոր անշնչացած մարմինը տակաւին հողը չյանձնուած՝ որոշեր էինք չմոռնալ իր հողաթումբը, ո՛րքան մեծ եղաւ ան զինքը ճանչցողներուն համար, իր հայրենասիրական ձեռնարկովը, հակառակ յառաջացած տարիքին եւ կեանքի դառն պայմաններուն։ Մերժեց եւ վշտացաւ՝ երբ ծնողքները իրենց երախտագիտութիւնը դրամական փոխարինութեամբ մը ուզեցին գնահատել։ Իրեն համար գնահատական երկու անկեղծ խօսք՝ ամբողջ աշխարհ մը տալ կը նշանակէր, — ա՛յդ էր իր նկարագրին ցայտուն կէտը։

Կը թողու այրի մը եւ երեք անչափահաս զաւակներ՝ անօգնական վիճակի մէջ: Թող անթառամ մնայ իր յիշատակը։

Դրացի մը

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԸ

Յուսաբեր խմբագրականի մը մէջ կը ներկայացնէ (2 փետր.) Թուրքը ինչպէս որ է.—

«Մարդկային պատմութեան ամենածուածներէն է Թուրքը, ամէնէն բարդ կնճիռներէն. իբրեւ կենսաբանական երեւոյթ եւ իբրեւ ընկերային անհատ ու հաւաքականութիւն:

Թուրքը ֆիզիքական նոյն կերպարանքն ունի, ինչ որ ուրիշ անհատներ ու ազգեր, քիչ տարբերութեամբ:

Ճիշդ է, երբեմն աւելի շատ էր այդ տարբերութիւնը: Այն ատեն՝ երբ ցեղուն այտոսկրեր ունէր, նեղ ու ներս փախած ճակատ, փոքր ու գիշատիչ աչքեր եւ լայն ու տձեւ կզակ,— անասնական երեւոյթով:

Այսօր՝ կոկուած է ան, մեծ քաղաքներու մէջ՝ նրբացած նոյնիսկ, քաղաքավար, կախարդելու ատիճան գեղեցկացած ու մինչեւ իսկ գեղեցկութեան... թագուհիով: Այսօր, ֆիզիքապէս շատ չի տարբերիր Թուրքը Եւրոպացիէն:

Բայց, ազգերը, ինչպէս անհատները, իրարմէ կը տարբերին առաւելապէս անմարմին տարրերով, անտեսանելի, անշօշափելի գիծերով, ոգիով, նկարագրով, ներքին աշխարհով, զոր սովորութիւն ունինք՝ հոգի կոչելու: Այո, հոգիով,— խուրձը ցեղի մը ընդունակութիւններուն, բնազդներուն, ձգտումներուն: Շաղախը, որով մարդկային փոքրիկ մարմինը անհունութիւնը կ'ընդգրկէ եւ որով հրաշքներ կը գործէ:

Այս հոգին է՝ որ կը զատէ ազգերը իրարմէ, մէկը՝ մեծ կ'ընէ, միւսը՝ գձուձ, մէկը գաղափարապաշտ՝ միւսը նիւթապաշտ, մէկը՝ աստուած, միւսը դեւ, մէկը ստեղծագործ, իսկ միւսը՝ ոճրագործ:

Այդ աննիւթ տարրը, այդ շաղախն է՝ որ հին Հելլէնը դարձուցած է գեղապաշտ, գաղափարական ու որոնող. Հռոմէացին՝ կազմակերպող, աշխարհակալ ու օրէնսդիր: Նոր դարերուն՝ Ֆրանսացին մղած է գաղափարական մեծ շարժումներու (Ֆրանս. Յեղափոխութիւն). Անգլիացին՝ խոշոր նուաճումներու, քաղաքականին հետ քաղաքակրթական ալ, Գերմանը՝ խորունկ մտածումներու:

Այդ ոգին է, որ այս մեծերու կարգին, Հայը տարած է ստեղծագործ ճիգերու եւ քաղաքակրթական նուաճումներու:

Նոյն այդ ոգին է, որ ազգ մը կը դարձնէ հարուստ կամ աղքատ, ան է որ Գերմանացիին՝ Կէօթէ կուտայ. Անգլիացիին՝ Շէյքսփիր. Ֆրանսացիին՝ Մոլիէռ, Հայուն Նարեկացի կամ Այվազովսքի եւ Թուրքին ալ՝ Թալէաթ ու Նազըմ:

Եւ ահա Թուրքը, ցեղ՝ իր հոգիովը: Դաժան, վայրագ ու բնազդական, վայրի կինճի մը կատաղութեամբ, որ աւեր ու արիւն կը սփռէ միայն:

Թուրքը. Ասիոյ խորերէն եկած՝ աւերի ու կործանումի ախորժակով: Աշխարհակալ ու աշխարհաւեր: Արիւնի ու յափշտակութեան բնազդներով: Զուրկ՝ ստեղծագործ ու շինարար ոգիէ:

Այժմ, վերջին քանի մը տասնամեակներուն, Թուրքը կը ջանայ քաղաքակրթուիլ, մարդկայնանալ եւ ազգ դառնալ: Զուր փորձ, որովհետեւ բուն Թուրքը, հնօրեայ Թուրքը կը խլրտի, ու ջարդարարի բնազդական պոռթկումներ կ'ունենայ: 1895, 1915, 1922, 1925 թուականներ են, որոնք այդ պոռթկումները կը յուշագրեն, Հայերուն դէմ ու Քիւրտերուն դէմ. Թուրքը այդ թուականներուն է՝ որ հարազատ է ինք իր շաղախին եւ այդ օրերուն է՝ որ առողջ կը զգայ ինքզինք:

Բայց նաեւ այդ թուականներուն է, որ կը հաստատուի անհրաժեշտութիւնը Թուրք ցեղի ճակատագրական վախճանին,— փլուզման:

Հայը՝ պիտի տեսնէ այդ օրը, կասկած չկայ. ինչպէս տեսաւ Վիէննայի դռներէն անոր նահանջի հանգրուանները, համբեց զանոնք, մինչեւ Էնկիւրիի որջը հասնիլը:

Հետեւինք այս տէքատանսին. Եւ յիշենք՝ որ ցեղերն ալ, աշնան օրերուն նման, յաճախ, պապղուն վերջալոյսներ կ'ունենան»:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կը տեղեկացնենք Մարսէյլի հայ գաղութին թէ Փրատոյի Թարգմանչաց Մայր-Եկեղեցիի հիմնարկու եւ բարերար Պ. Վահան Խորասանճեանի առաջադրութեամբ գոհացում տուող Կրօնական Ընկերակցութիւնը վերջնապէս կազմուած եւ միւս կողմէ Առաջնորդարանի հետ փոխյարաբերութիւններու շուրջը կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով՝ Եկեղեցին պիտի վերաբացուի 19 փետր.ի կիրակի օրը, եւ յառաջիկային Կիրակի եւ Տօն օրեր կանոնաւորաբար տեղի պիտի ունենան եկեղեցական արարողութիւն եւ քարոզութիւն՝ Առաջնորդ հօր կողմէ։

Ուրեմն հաւատացեալ հայ ժողովուրդը կը հրաւիրուի ներկայ գտնուիլ եկեղեցական արարողութիւններու եւ մխիթարուիլ հոգեպէս։

Եկեղեցին միշտ բաց պիտի ըլլայ մկրտութեան, պսակադրութեան եւ յուղարկաւորութեան արարողութիւններու, որոնց օրինական մանրամասնութեանց տեղեկանալու համար կարելի է դիմել Եկեղեցի կամ Առաջնորդարան եւ որոնք յառաջիկային պիտի ծանօթացուին հասարակութեան՝ մամուլով կամ մասնաւոր յայտարարութեամբ։

(կնիք)

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Հազար բարեկամներ քիչ են, մէկ թշնամի շատ է:

×

Երբեմն սիրոյ յայտարարութիւնը աւելի դժուար է, քան սնանկութեան յայտարարութիւնը:

×

Ճշմարտութիւնը գտնողը գլուխն է, հնարողը՝ սիրտը:

×

Երջանկութենէ չյագեցիլը մեծագոյն երջանկութիւնն է:

×

Անհամբեր մարդը քարիւղէ զուրկ լամբի կը նմանի:

×

Այն կիները, որոնք սատանայէն կը մոռցուին, իրենց դէմքերը Աստուծոյ կը դարձնեն:

ԳԵՂԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՈՒ ԵՐԳԵՐ

ԳԵՂԻ ՀԱՐՍՆԻՔ

Այս օտար ափերուն վրայ, ամէն անգամ որ հարսանիք մը կ'ըլլայ, մանաւանդ մեր գաւառի (Խարբերդ – Բալու – Զարսանճագ) սովորութիւններով ու եղանակով, սիրտս կը խայտայ՝ պատկերին ի տես, կը տրամի՝ անցեալը մտաբերելով ու անոր անդարձ մեկնումը աւաղելով: Հոգիս թեւ կ'առնէ եւ անհուն տարածութիւններ, մղոններ ու ծովեր կտրելով, կ'երթայ հայրենի բնագաւառ (Բալու), չէն ապրումներուն ու չէնշող վայելքներու մէջ՝ մոռնալու աղօթեան, որ կապարի պէս ծանր կը կշռէ մեր ուսին, հաղորդուելու երբեմնի սրբազան նկատարով, ուժ ըստանալու, որպէս զի կարելի ըլլայ դիմանալ, տոկալ այս ճնշող մթնոլորտին, եւ աննահանջ դիմագրաւել կեանքի պայքարին:

Այսօր, այդ է որ կը զգամ, իր նըփրական ջիղերէն, — հայրենի հողէն, — կտրուած հոգիով: Նստած «Ոսկի Ջէյ»ուն քամակը, հրաշագործ ֆիւլաիը գլխուն, ամպերու մէջէն կը սուրա՛յ հոգիս դէպ ի բնագաւառ, եւ կ'ապրի հայրենական հողի վրայ, չարքաշ՝ աւելէն սեւցած գիւղացիին նահապետական հարսնիքը:

Հարսնիք՝ անցեալ երանելի օրերու հանդէս, որ հիմա, միւս բոլո՛ր նուիրական բաներուն նման, յո՛ւշ է դարձեր: Երնէ՛կ քեզի, հայ անցեալ, երնէ՛կ գեղի հարսնիքին ու անո՛ւշ, սիրո՛ւն, միամիտ եւ նահապետ մեր հարսնեւորներուն:

Ըս ծառին ծաղիկ պիտ ' էր,
Ծաղիկ նըռնըրուն պիտ ' էր,
Նազիկին խապար էրէք՝
Տըղան Մարտիկն ը ծաղկեր:

Խընկենի ծառ, կը հոտի,
Հոտն ը կոխեր ամէն դի,
Մուրազի օր ը ըսօր,
Մուրազ կուտայ կարօտի:

Նըշի ծաղիկ նուշ դարձեր,
Խընձորն ալ ը խոշըրցեր,
Սէվլի պոյլի Մարտիկը
Իրան կէօրա եար ը գտեր:

Փըշատի՝ բուռ – բուռ կ'հոտի,
Ուրախութիւն կը յորդի,
Երկու սըրտեր մէկ էղած՝
Պիտի էրթան նարօտի···:

Իւրաքանչիւր երգ կտոր մը, մասունք մը միայն, այն ալ մեր գիտցածներէն, որոնց մեծագոյն ու լաւագոյն մասը զոհ գնաց, ինչպէս իրենց տէրերը՝ երգողները, մեր մշակոյթին ու կեանքին թշնամի դարաւոր ոսոխին:

Էջեր պէտք են երգ մը եւ անոր պատմութիւնը լրիւ ներկայացնելու համար: Ուրեմն, յիշատակ մը, յուշապրում – յիշողութիւն մը միայն՝ այս ուրախ առթիւ:

Ըս ծառին ծաղիկ պիտ ' էր,
Ծաղիկ նըռնըրուն պիտ ' էր,
Հօրն ու մօրն թէ՛ղ լուր տուէք,
Իրանց սիրելին ը ծաղկեր:

Կը սկսի, ամէնէն առաջ, փեսին սենեակը գտնուողներուն տարէցը, որուն կը ձայնակցին երիտասարդ ձայնաւորները: Յետոյ կը շարունակուի երգը, երգել ուզողին «սրտին» համաձայն, փեսան գովել ուզողին կամքին համաձայն, մինչեւ որ հեղինակաւոր անձը իր յատուկ համարով վերջ դնէ այս շա՛տ սիրելի ու գրաւիչ տեսարանին:

Ա՛յ գիւղեր, զուրպա՛ն ձեր սովորութեանց: Հարսնեւորները նամակներով չէին հրաւիրեր: Երբ հարսնիք մը ըլլար, առաջ, հարսին տունէն մէկը, տուն – տուն պտըտելով, բոլոր գիւղացիները կը հրաւիրէր, յետոյ, փեսին կողմէ՝ թաւլու – զուռնան նոյն ձեւով բոլոր գիւղացիները կը կանչէր: Ու երբ այս շրջանը լրանար՝ կանգ կ'առնէր փեսին դուռին առջեւ, ուրկէ փեսայով ու հարսնեւորներով կ'երթային «թագուհի»ն առնելու:

Դուռ դրացինէր, էկէք տեսութեան,
Մեր ծառն ը ծաղկեր,
Մոռցէ՛ք քէն ու ոխ, ա՛լ ուրախութեան
Աւետն ը հասեր···
Աչքերնիս լոյս,
Արեւի լոյս ամէնուս···

Կը կրկներգեն ներկաները, միաբերան ու բարձրաձայն.

Լոյս, լո՛յս, աչքերնիս լո՛յս,
Արեւի լոյս, ամէնուս···:

Եւ յետոյ.

Մեր ծառն ը ծաղկեր,
Եռաչ ծաղիկ էր,
Պըտուղ ը դարձեր:
Նուռ, նուշ, փուշ եւ խունկ
Անհամար բուրմունք.
Աչքերնիս լո՛յս,
Արեւի լոյս, ամէնուս···

Կը կրկներգեն.

Լոյս լո՛յս, աչքերնիս լո՛յս,
Արեւի լոյս, ամէնուս···:

Յետոյ. —

Մեր ծառն ը ծաղկեր,
Մենծցեր, ծառ դարձեր,
Պըտուղներ բըռներ···
Ծառ ցընծութեան, ուրախութեան,
Եկէ՛ք տեսութեան···
Աչքերնիս լո՛յս,
Արեւի լոյս, ամէնուս···

Դուռ – դրացի, բոլորն ալ կը հաշտուին: Հարսնիք է, տունի մը ծառը կը ծաղկի: Երիտասարդ հասակի մէջ ամուսնացողները հոդ են, փեսին տունը, փեսան հանուեցնելու եւ ապա, նոր հագուստները հագցնելու պատրաստ:

Առանց որ եւ է բան նկատի առնելու, ուզողը՝ «հինդ աղբար»ը (թեթեւ ապտակ) կը բարձրացնէ ու կ'իջեցնէ փեսին կամ կնքահօրը երեսներուն ու վզին: Երբեմն սանդ ալ կը խօթեն: Նման բաներ տեղի կ'ունենան նաեւ հարսին տունը, հարսին գլուխը քողքած ու հագցուցած ատեն:

Հանեցէք հինեը,
Հագցուցէք նորը,
Գընաց ազատութիւն,
Էկաւ դառնութիւն:

Գաւառացիի բացատրութիւն է, յատուկ՝ ամուսնացողին: Գիւղացին այդպէս կը հաւատայ. — Ազապ ես՝ ազատ ես. նշանուեցար՝ փուշի վրայ նստար, կարգուեցար՝ սեւ մտար:

Ու ճիշդ ատոր համար ամուսնացողին կ'ըսեն.

— Մէկ էիր՝ էրկուք էղար: Գօտիդ ժիր կապը եւ հանկոց (հանգոյց) մի էվել պարկ:

Որ կը նշանակէ՝ տուն պիտի պահես, աշխատէ առանց ետեւ առջեւ նայելու:

ՏԻԳԱՐ ՍՂԱՄԵՆՑ

(1)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէօնի ճիշդ դիմացը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՊՈՒԼՎԱՐ-ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 7ին, սովորական հաւաքատեղին: Անդամատետրներու բաշխում: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատանեկան Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 7ին իր գրադարանին մէջ: Կը հրաւիրուին ընկերները: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

"ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18„Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

19 Փետրուար, կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի մէջ

8, Rue Danton, Մէթրօ ՕՏէՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ընկեր Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ԴՐՕ Գ. ՆԺԴԵՀ Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆի: կը նուագէ ջութակահարուհի՝ Օր. Ս. ԵՐԱՄԵԱՆ, ընկերակցութեամբ ծանօթ երգահան՝ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի: կերգէ Օր. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ:

Արտասանութիւններ եւ կենդանի պատկեր ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ:

ԾԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ԳԱՆՁՈՒԻ 3 ՖՐ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԸ-ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ Ի Մ Է Ջ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ՝ բոլոր ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ո. Մ. նուագախումբի

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

84, Rue Chape, Salon Chapeի մէջ

կը նախագահէ ընկեր ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

կը խօսի ընկեր Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

120, Շըմէն տը լա Մատրակ, պար Վէնսէնի մէջ

կը նախագահէ ընկեր Ն. ԱԶԳԻՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 23.0ին

ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՏՈՒՌ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ ընկեր Յ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

25 ՓԵՏՐՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐՕԱՆԵԱՆ)

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպութեամբ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2.30ին

150 Route d'Orléansի սրահին մէջ **Bagneux**

Նախագահութեամբ Պ. ՀՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴԻ

Դպրոցի 65 երկսեռ աշակերտները պիտի երգեն եւ արտասանեն ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի տիկին ՎԱՐՊԵՏԵԱՆի:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Օրիորդներ՝ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՍՐԱՊԵԱՆ եւ ԷԼԻԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ պիտի արտասանէ: ԳԱՎԷՋԵԱՆ քոյրեր՝ կը պարեն կովկասեան եւ ճապոնական պարեր: Թառխստ ԺՕՐԺ կը նուագէ ու ԿԻՆՏՈՆ պիտի պարէ:

Հայ մանուկը եւ գիրը սիրող հասարակութիւնը թող հաճի ներկայ ըլլալ:

ՄՈՒՏՔԸ՝ ԱԶԱՏ Է:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux:

Թատերական ներկայացում

ՏԱՐՕՆ-Ի ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 1ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ԼԻՕՆԷԶԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇի

կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆ ԴԻՒՑԱԶՆ

Հ Ա Ն Դ Է Ս

Սէն կրասիէնի «ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ» քոյրերը, իրենց Որբանոցին ի նպաստ, հանդէս մը կազմակերպած են, որ տեղի պիտի ունենայ Մարտ 5ին Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի «Պէշիկթաշլեան» Թատերասրահին մէջ:

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՎԱՐՁՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

208bis, Rue LAFAYETTE շէնքին մէջ վարձու են երկու սենեակներ, յարմար արհեստանոցի եւ գրասենեակի: Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն: Դիմել՝ ՄԱՍԻՍ տպարան, տեղւոյն վրայ:

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիէն, Ն. Խ.— 180:
Լա Պօքքա, Կարս.— 35:
Վիէն, Պ. Մ.— 70:
Աէն Շամօն, Գարծ.— 128.60:
Սիւտ Օրանէ, Զաք.— 35:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Պլան Մէնիլ, Ժ. Նար.— Սկսանք ղրկել Փետր. 14էն:

Պանեէօ, Ա. Մարգ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 15էն:

Փարիզ (18). Տիկ. Սալ.— Սկսանք ղրկել Փետր. 15էն:

Ժանթիյեի, Կ. Եագ.— Սկսանք ղրկել Փետր. 15էն:

Վիլֆրանշ Սիւր Մէր, Մ. Զօլ.— Սկսանք ղրկել Փետր. 15էն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին ընկ. Միքայէլ Գրիգորեանի իրենց զաւկին դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Խօտէմիրցի Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Ստեփան եւ Արշակ եւ քոյրը՝ Սիրանուշ: Ընդհանուր պատերազմին սկիզբը Ստեփան զինուորագրուած էր, իսկ Արշակ եւ Սիրանուշ անհետացած են Իգտիրի աղէտին: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

Մ Ա Թ Ա Հ Ա Ր Ի

Ա Ն Գ Լ Ի Ա 1917

Լ Ո Ն Տ Ո Ն Ի Մ Է Ջ

— Զափազանց կը ցաւիմ որ այս նեղութիւնը պատճառեցինք ձեզի, ըսաւ ծովակալը:

Պիտի մերժէ՞ր այդ աթոռը. վարպետ աղջիկ էր, իրա՛ւ, եթէ մերժէր. վարպե՛տ եթէ որոշած էր ոտքի մնալ, կռնակը կիսով դարձուցած պատուհանին եւ դէմքը շուքին մէջ:

Ծովակալը ուզեց փորձել զայն ու յուսով անցաւ աթոռին դիրքը փոխելու համար:

— Թերեւս չէք ուզեր ձեր դէմքը լոյսին մէջ, ըսաւ կամաց մը:

Աղջիկը մօտեցաւ ու նստաւ յանկարծ: Որքա՜ն հաւատարիմ են կիները իրենց սեռին հանդէպ: Ամչնալու պատճառ մը չունէր իր դէմքին համար. ինչո՞ւ չցիտէին զայն: Ու ի՜նչ քաջ կին, հիանալի արարած...

Ծովակալն ու Սըր Չարլզ նստան իրենց աթոռներուն վրայ:

— Ցոյս ունիմ կը հասկնաք, շարունակեց ծովակալը, պատերազմի պատճառով է որ ստիպուած ենք ձեռք առնել այս զգուշութիւնները:

Ուզեց անուշի կապել կամ նոյն իսկ ներողութիւն խնդրել: Ծովակալը կը խօսէր սահուն ֆրանսերէն մը:

— Բայց ի՞նչ զգուշութիւն, պարոն, չեմ հասկնար: Սովորական ճամբորդ մըն եմ ինչպէս միւս պարոններն ու տիկինը որոնք նաւուն վրայ էին: Անցագիրս տեսաք. անունս է Տիկին Սոնրէլ: Մատրիտ էի: Ռոթէրտամ կ'երթամ տեսնելու համար զաւակս որ վանքն է Ամսթէրտամի մէջ: Եթէ կասկած ունիք այդ մասին, ապացոյցներ կրնամ տալ, անշուշտ. դուք ալ կրնաք հաստատել: Հաւանաբար դուք ամէն մարդու մասին ամէն ինչ գիտէք:

Գրգռուած էր. կ'ուզէր խօսիլ անպայման. Թող խօսի, խորհեցաւ ծովակալը. հիմա բառ մը կը փախցնէ ու կը հաստատէ որ Լիտիա Հէսն է ինք. վստահ չէր դեռ, լուսանկարը անբաւական էր:

Ծովակալը հանդարտ նստաւ. դէմքը ստուերի մէջ ու աչքերը աղջկան նայուածքին ուղղած, մտիկ ըրաւ բարեացակամ ուշադրութեամբ ու հետաքրքրութիւնով:

Աղջիկը լռեց յանկարծ:

— Ո՞ւր կը բնակէիք Մատրիտի մէջ, հարցուց Բինկլըրտ չոր ու կտրուկ շեշտով մը:

Այդպէս կը խօսէին իրենք Ռազմիկանական Տեսչութեան մէջ: Ամէն պարզայի լրտեսուհի մըն է, սովորական ոճրագործ մը չէր կրնար ըլլալ:

Աղջկան զժգոհութիւնը բնազդական էր. անիկա դարձաւ ծովակալին եւ ըսաւ.

— Հարցաքննուելու համա՞ր եկած եմ հոս, պարոն:

— Ի հարկէ ո՛չ, Տիկին. ինչպէ՛ս որ կ'ուզէք. կրնաք մերժել պատասխան տալ մեր հարցումներուն. Ձեզ չենք կրնար ստիպել:

— Հետեւաբար ըսելիք չունիմ:

— Անշուշտ, եթէ այդ է ձեր փափաքը:

Աթոռէն բարձրանալու շարժում մը ըրաւ:

— Ուրեմն զիս այլ եւս վար չէ՞ք դներ:

— Այսի՛նքն, ո՛չ այստեղ:

Ծովակալին հրամաններուն տակ ծառայողներէն ոչ ոք պիտի հաւատար թէ անոր ձայնը կրնար պահել այդ հանդարտ շեշտը: Արմունկները դրաւ բազկաթոռին թեւերուն վրայ, առջեւ ծռեցաւ. ժպիտ մը կար նոյն իսկ իր դէմքին վրայ. արտասանեց այդ երեք սովորական բառերը եւ լռեց:

— Ի՞նչ կը նշանակէ «ո՛չ այստեղ», պարոն:

— Կը նշանակէ այն որ եթէ դուք մերժէք պատասխանել ձեզի ուղղուած հարցումներուն, մենք ստիպուած պիտի ըլլանք կասկածով նայելու «Կէլրիա» նաւուն վրայ ձեր ներկայութեան:

— Եւ այդ պարագային ի՞նչ կ'ընէք:

— Հաւանաբար գիտէք թէ արգելափակման վայրեր կան երկրին զանազան կողմերը:

— Արգելափակո՞ւմ...

— Այդպէս է միշտ պատերազմի ատեն: Թշնամիին հանդէպ որոշ համակրութիւններ ունեցող կասկածելիներ կան: Կրնայ ըլլալ որ վնասակար չըլլան, բայց այդպիսիները կ'արգելափակուին:

— Կասկած ունիք թէ ես համակի՞ր եմ Գերմանիոյ:

— Ուրիշ ի՞նչ կրնայինք խորհիլ այս տեսակ ժամանակ մը, երբ չէք ուզեր որ եւ է բան ըսել ձեր մասին:

— Բայց Ֆրանսուհի եմ ես, պարոն: Սոնրէլ է անունս, ինչպէս յիշուած է անցագրիս մէջ:

Սըր Չարլզ ընդմիջեց:

— Պատահած է որ անցագիրներն ալ կեղծ ըլլան, ըսաւ հեգնանքով:

Հեգնա՞նք: Կուրծքին վրայէն դուրս քաշեց անցագիրը, ոտքի ելաւ, երկնցուց զայն այդ երկու մարդերուն ու ըսաւ.

— Ուրեմն ո՞վ եմ ես եթէ Տիկին Սոնրէլը չեմ. ի՞նչ է ձեր կարծիքը, պարոննե՛ր:

Ծովակալը կարեւորութիւն չտուաւ անցագրին: Այդ վայրկեանին երբ իր առջեւ կանգնած էր աղջիկը բարկացայտ, անիկա տեսաւ ձախ կողին նշանը. հիանալի՜... Ուրեմն բռնեցի այլ եւս. ըսէ՞ր անոր թէ ինք՝ կամ Տիկին Լիխթէնշթայնն էր, կամ Լիտիա Հէսը... Կանուխ չէ՞ր սակայն... Քիչ մըն ալ պիտի սպասէր... Աղջիկ կրնար յոգնիլ ու մեղմանալ... Այլեւ նշանը դեռ բաւական չէր:

Աղջիկը ոտքի վրայ էր: Ծովակալը բարձրացաւ աթոռէն՝ յանուն քաղաքավարութեան:

— Երբեք ըսել չուզեցինք թէ դուք Տիկին Սոնրէլը չէք, ըսաւ ծովակալը. Սըր Չարլզ հարցուց թէ ո՞ւր կը բնակէիք Մատրիտի մէջ, դուք նախընտրեցիք չպատասխանել:

— Որ եւ է առարկութիւն չունիմ անշուշտ եթէ կ'ուզէք անպայման գիտնալ թէ ուր կ'ապրէի Մատրիտի մէջ:

— Ո՞ւր:

— Իմ տունս Փասէօ տէ Րէքոլէթոսի մէջ էր: Անոր խօքօրթասէն վար ձեզի մէկ տարուան համար:

— Բայց ինչո՞ւ չուզեցիք ըսել առաջ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
17 Février 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2115 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՋԻ ԱԼ ՔԱՇ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԵՄ ԵՍ»

Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան օրկան «Ապագայ»ն, մեծամասնորդ ժամու իմաստութեամբ զինուած եւ Փետր. 18ի «սեւ եղելութեան» տենդէն բռնուած՝ քաղաքական դասեր կուտայ ամէնքին:

Զառանցանքներով եւ անպարագիծ ծանծաղամտութեամբ պատմական փաստեր չեն լուսաբանուիր: Հոգմավարութիւնը փաստարկութիւն չէ: Գրչի մաղձոտ սլաքները կը յատկանշեն հեղինակի մը ներքինի հոգին: «Տէրանց ծառայելու» համար, ռամկավարի մաշած կրունկ է հարկաւոր, Բարեգործականի նըրանցքներէն աննշմար անցնելու յատկութեամբ օժտուած: Մեր մէջ դժուար է գտնել այդ ապրանքէն: Մեր տէրը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է եղած եւ ո՛չ «անձինք խորհրդաւոր»:

Սակայն, այս քանի մը միջանկեալ խօսքերը՝ միմիայն «անծայրածիր իմաստակութեան» ի պատասխան: Ապագայի հրշմոլիկ խմբագրին փրփուր տեղացող բառամթերքին չենք պատասխաներ եւ կը խնայենք իրեն:

Մեզ համար՝ Փետր. 18ի պատմական արժէքն է կարեւորը:

Առաձգական եւ պատէ պատ արտայայտութիւնները, ոչինչ կ'աւելցնեն եւ ոչինչ կը պակսեցնեն Փետր. 18ի գեղակերտ չէնքէն:

Հոն խտացած է, ըսած էինք, համաժողովրդական ցասման ալիքն ու քրտինքը:

Քար դրած ձեր խիղճին վրայ այսօր «հայրենադաւ» տօն կ'անուանէք, երբ այդ օրհասական օրերուն ձեր ընկերներէն Գիւլնազարեաններ եւ ուրիշներ, զգալով վայրկեանի լրջութիւնը, իրենց բաժինը կը բերէին այդ շարժման:

Հայաստանի Փրկութեան Կոմիտէն՝ այդ օրերու միակ ճակատագրական դերակատարն էր ժողովուրդի պարտադրութեամբ *եւ ժողովուրդի կամքով նշանակուած: Կը նսեմացնէք Փետր. 18ը, նսեմացնելու համար մեր ժողովրդակերտ պատմութեան մէկ էջը: Ի՛նչ աճպարարութիւն է այս: Եթէ «հայրենադաւութիւն» է Դաշնակցութեան եւ Դաշնակցականի ըրածը, հապա տրամաբանական ո՞ր օրէնքով «հայրենադաւութիւն» չէ ռամկավարին ըրածը, որ կը մասնակցէր մեր կողքին: Եթէ երկրի ռամկավարը «հայրենադաւ» է, ինչո՞ւ դուք, արտասահմանի գաղափարակից ընկերներդ եւ կամ «Տիար»ներդ, հայրենադաւ չէք: Արդեօք քանի՞ տեսակ ռամկավար կուսակցութիւն կայ ձեր մէջ: Նոյն կաղապարի եւ նոյն մտայնութեամբ իրար արժող հատուածներ չէ՞ք միթէ: Ջըլլա՞յ թէ կը վախնաք պատասխանատուութեան զգացումէն եւ հանրային դատաստանէն: Բայց չէ՞ որ ատոր ալ դիւրին ճամբան գտած էք: Ինչ որ վատ է՝ Դաշնակցութիւնն է ըրած, իսկ ինչ որ լաւ է, դուք էք ըրած եւ կամ պիտի ընէք...*

Դուք կ'ընդունիք Ցեղ. Կոմիտէի խստութիւնները, գնդակահարութիւնն ու բռնագրաւումները եւ միւս կողմէն կը վերագրէք այդ սխրագործութիւնները Դաշնակցութեան «սիրած մեթոտին — դաւադրական գործունէութեան»: Ե՞րբ, ո՞ւր եւ ի՞նչպէս: Օր ցերեկով, ի՞նչպէս, կարելի է, ըստ հաճոյս, խաղալ պատմութեան հետ:

Մենք այստեղ դարձեալ կը դիմենք փաստերուն: Պարզապէս ցոյց տալու համար թէ Դաշնակցութի՞ւնն էր դաւադրողը, թէ ձեր այսօրուան «սրտագին» բարեկամները:

1920 Նոյ. 30ին Լեգրանը Հայաստանի Հանրապետական կառավարութեան ներկայացուց վերջնագիր մը, որով կը պահանջէր խորհրդայնացնել Հայաստանը: Կառավարութիւնը բանակցութեան մտաւ Լեգրանի հետ եւ դեկտ. 2ին ստորագրեց այն ութ կէտերէ բաղկացած համաձայնութիւնը, որ ծանօթ է գրեթէ ամէն հայու: Այդ համաձայնութեան 5րդ յօդուածը կ'ըսէ. — «Դաշնակցութեան եւ ուրիշ սոցիալիստական կուսակցութիւնների անդամները ո՛չ մի հալածանքի չպիտի ենթարկուին Խորհրդային Հայաստանի յայտարարութիւնից առաջ կատարած գործերի համար»:

Դեկտ. 6ին Երեւան եկաւ Ցեղկոմը եւ Լեգրանի հետ կնքուած այդ համաձայնութիւնը չեղեալ նկատեց *եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը համարեց օրէնքէ դուրս: Ցեղափոխական եւ մտաւոր ուժերու ֆիզիքական ոչնչացման եւ գլխատման հարցն էր դրուած: Իսկ այդ կը նշանակէր գլխատել* հայ ժողովուրդը:

Ահա, Փետր. 18ի բուն արմատը:

Բայց, երբ մեծամասնականներու դաւադրական ցանցի մասին կը խօսինք, մենք շատ լաւ գիտենք, որ ռամկավար «լայնախոհութեան» համար «տաղտկալի խարկանք» է նկատուելու:

Ռուսաստանի կոմինիստական կովկասեան Բիւրոյի ընդհանուր քարտուղար Հ. Նազարէթեանի դաւադրութիւնները արդեօ՞ք ծանօթ են ռամկավար ցնորապաշտներուն թէ կրկին պէտք է ըսել, որ մեծամասնականներու եւ քէմալականներու միջեւ կնքուած գաղտնի համաձայնութեան մը ուժով կ'ընթանային դէպքերը Հայաստանի մէջ, մինչեւ փետրուարեան օրերը:

Բոլոր բանակցութիւնները, բոլոր փորձերը հասկացողութեան եզր մը գտնելու անոնց հետ, հեգնական ժպիտի կ'արժանանային:

Հայաստանի դէմ եւ Հայաստանի մէջ հիւրընկալուած հայ մեծամասնականներու կողմէ անորակելի դաւ մըն էր, որ կը նիւթուէր: *Այդ դաւի կծիկն էր, որ քանդուեցաւ Փետր. 18ին եւ հայ ժողովուրդը մղեց ապստամբութեան:*

Ռամկավար օրկանը դիտմամբ կը փոխէ հարցերուն կեդրոնը, երբ խոփը քարին կը հանդիպի: Որովհետեւ գիտէ որ լպրծուն գետնի վրայ կեցած է:

Վ. Հ.

ՑՈՅՑԵՐ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԷՄ

Փարիզի մէջ, երէկ հինգշաբթի փակ էին բոլոր վաճառատուները իբրեւ ցոյց նոր դրուած տուրքերու ծանրութեան դէմ: Բաց կը մնային միայն քաղաքին անընդհատ մատակարար հաստատութիւնները, որոնք եւս կը յայտարարէին թէ հոգիով սիրտով միացած են բողոքողներուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԱԳ ՈՒ ՀԱՄԱՌՕՏ

Կը յիշէք որ ֆրանսական «Ատլանթիք» նաւը այրեցաւ Մանշի վրայ քանի մը շաբաթ առաջ: Հրդեհը պատահած էր ժամը 3ին: Լոնտոնի երեկոյեան թերթերէն մէկը հրատարակեց բոցերուն նկարը ժամը 3.45ին:

Ուրիշ անգամ մը կարեւոր ձիարշաւի մը յաղթական ձիուն նկարը թերթին մէջն էր՝ ձիարշաւը սկսելէն *քառորդ ժամ* ետքը:

Իսկ շատ սովորական է, Լոնտոնի կամ Փարիզի մէջ, առտուան հանդէսի մը շարժանկարը տեսնել նոյն օրը կէսօրին:

×

Այս կէտին մէջ չենք կրնար, ի հարկէ, մրցիլ մեր օտար հարեւաններուն հետ, բայց կրնանք նիգ մը ընել արագրելու համար մեր դանդաղութիւնը:

Շատ անգամ հայերէն թերթերուն մէջ կը կարդանք նկարագրութիւնը հանդէսի մը կամ ժողովի մը որ տեղի ունեցեր է՝ գրի առնուած թուականէն *ամիս մը առաջ*: Հասկնալի է որ թղթակից մը եռամսեայ կամ տարեկան տեղեկատուութիւնը ընէ իր գաղութին մէջ այլոց յիշելով հանդէսները ու ներկայացումները — եւ այդ պարագային աւելորդ են մանրամասնութիւնները, — բայց երբ իր թղթակցութեան նիւթն է *միայն մէկ* հանդէս, պարտաւոր է գրել օրը օրին. հեռագրի կամ հեռաձայնի պէտք չկայ այս կանոնաւորութեան համար:

×

Կարգ մը գաղութներ՝ Ֆրանսայի մէջ կամ դուրսը, չեն յարգեր մեր ազգային տօներու ժամանակացոյցը: Օրինակ Դաշնակցութեան Օրը (հոկտեմբեր 1) կը տօնեն դեկտեմբերին, Փետր. 18ը՝ մայիսին, Ապրիլ 24ը՝ յուլիսին, Մայիս 28ը՝ օգոստոսին:

Այս ընթացքով հետզհետէ թենուկի պիտի վերածուի մեր օրացոյցը եւ տօները պիտի կատարենք այսպէս — Փետր. 18ը՝ Ապրիլ 24ին. Ապրիլ 24ը՝ Մայիս 28ին. այս վերջինը՝ հոկտեմբեր մէկին (տարբերութիւնը մեծ չէ...) եւ ի լրումն դժբախտութեան, Դաշնակցութեան Օրն ալ պիտի տօնենք *Նոյեմբեր 29ին*... Մի՛ մեղադրէք եթէ այդ օրը արիւնահեղութիւն պատահի զանազան գաղութներու մէջ:

×

Դանդաղութեան կողքին կայ նաեւ շատախօսութիւնը: Նայեցէք մեր *ազդերուն*:

« *Աննախընթաց* ու *չքեղ* ցերեկոյթ *կազմակերպուած* «Քիչ խօսողներ»ու միութեան կողմէ... *Տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ* ... օր, ժամը *ճիշդ* 8ին. *գեղարուեստական յայտագիր*... կը նախագահէ Ա..., կը խօսի Բ... նիւթ *ունենալով* «Կոնակին փիլիսոփայութիւնը»:

Նոյնը կարելի է ըսել մեր ժողովի հրաւէրներուն մասին: Աւելորդ են ընդգծուած բառերը: Մեղքցէ՛ք... գրաշարներուն:

×

Հապա՞ *մահազդները*: Մեռնողին ամբողջ գերդաստանը — եօթը պորտ — բարեկամները, դրացիները, պահնջատէրերը եւ անոնց «զաւակունք»ը, յիշուած են առանց բացառութեան: Հաւանաբար առաջին երկու եբեք սգաւորներէն զատ ո՛չ ոք «ցաւ ի սիրտ կը ծանուցանէ դառնաղէտ մահը...», ընդհակառակն, եթէ մանաւանդ մեռնողը կեսուր մը, զոքանչ մը կամ հարուստ հօրեղբայր մըն է:

Լաւագոյն ձեւն է յիշել միայն «հանգուցեալ»ին անմիջական պարագան — կամ կինը, կամ ծնողքը, կամ մօտիկ բարեկամը — բայց ո՛չ բոլորը միասին: Մնացած «Տէր եւ Տիկին»ները, «Տիար»ները եւ «զաւակունք»ները շողոքորթութիւն են եւ շատախօսութիւն:

×

Աւելի արագ, նկուն, արդիական ու համառօտ:

ԺԻՐԱՅՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մահափորձ նախագահ Րուզվէլթի դէմ

Ռէօյթէրի գործակալութիւնը կը հաղորդէ, որ Ամերիկայի նորընտիր նախագահ Րուզվէլթի դէմ մահափորձ մը տեղի ունեցած է Միամիի մէջ, չորեքշաբթի:

Նախագահը անվնաս է: Վիրաւորուած են Շիքակոյի քաղաքապետ Սէրմաք եւ կին մը:

Ոճրագործը ձերբակալուած է:

Դէպքը տեղի ունեցած է հետեւեալ պարագաներուն մէջ. —

Րուզվէլթի համար պաշտօնական ընդունելութիւն մը սարքուած էր: Այդ հանդէսին մէջ անծանօթ մը, ատրճանակի հինգ հարուածներ կ'ուղղէ նախագահին եւ ամէնքն ալ կը վրիպին:

Պատճառը անյայտ է:

Պելժիական դահլիճը հրաժարած

Պելժիոյ Պրոքվիլի դահլիճը անակնկալ կերպով ինկաւ, հետեւեալ պայմաններու մէջ:

Խորհրդարանը 82 ձայնով ընդդէմ 72ի, ընդունեց ընկերվարականներու առաջարկը, թէ Նամիւրի միջնորդական երեսփոխանութիւնը իրաւունք չունի ջնջելու Ասթիէրի համայնական ընտրութիւնները, ծագած անկանոնութեանց պատճառաւ: Կառավարութիւնը միջամտած եւ չեղեալ նկատած էր այդ որոշումը:

Կառավարութեան այս ընթացքին դէմ էր, որ ընկերվարական Հէնռ Հարցապնդում ուղղեց եւ առաջարկեց պարսաւի ենթարկել:

Ընկերվարականներու, համայնավարներու եւ ազատականներու մէկ քանիին քուէներով՝ կառավարութիւնը տապալեցաւ:

Թագաւորը կը մերժէ ընդունիլ դահլիճին հրաժարականը:

Լեհաստանի արտաքին նախարարը

ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՀԻԹԼԷՐԻՆ

Վարշաւիայէն կը հաղորդեն, որ Ժոզէֆ Պէք՝ արտաքին նախարար, խորհրդարանի արտաքին գործերու յանձնախումբին առջեւ, Լեհաստանի հետեւած քաղաքականութեան եւ միջազգային կացութեան մասին, զեկուցում մը տուաւ:

Զինաթափութեան խորհրդաժողովի մասին նախարարը յայտարարեց. — Այժմ խորհրդաժողովը կը գտնուի երկընտրանքի մը առջեւ: Կամ պէտք է հիմնուի պարզ եւ համեստ սկզբունքներու վրայ ճշդելու եւ վերաքննելու համար ամէն ինչ, եւ կամ պէտք է ձախողի: Այս պարագային, անշուշտ, միջազգային կեանքին մէջ հիասթափում եւ հոգեկան բեկում կ'առաջանայ:

Անդրադառնալով նացիներու քարոզութեանց եւ գրգռութեանց, Պ. Պէք յայտնեց, որ անոնք, որոնք ժամանակ եւ դրամ ունին, կրնան իրենց հաճոյ երեւցած ձեւերով, քարոզութիւններ ընել եւ շահիլ որոշ թուով անդամներ, բայց երբեք չեն կրնար խօսքի ուժով փոխել Եւրոպայի քաղաքական դիմագիծը:

Մեր քաղաքականութիւնը Գերմանիոյ հանդէպ, ըսաւ Պէք, կ'ըլլայ այն, ինչ որ Գերմանիոյ քաղաքականութիւնն է մեզ հանդէպ: Իրերու կացութիւնը շատ աւելի կախուած է Պերլինէն, քան Վարշաւիայէն: Մեր ամբողջ քաղաքականութիւնը ցոյց կուտայ, որ Լեհաստանը պատրաստ է միջազգային բարւոք գործակցութեան եւ երբեք չի կրնար խաղալիկ դառնալ այս կամ այն անհատին ձեռքը:

ՀԵՌԱՐՁԱԿԸ ՉԻ ԳՈՐԾԵՐ ՀԻԹԼԷՐԻ ՃԱՌԻՆ ԱՌՋԵՒ

Պերլինէն կը հաղորդեն, որ Հիթլէր Շթութկարտ մեկնեցաւ իր տեղակալներէն Կէօպէլսի հետ, խօսելու համար:

Տասներկու հազարի չափ խանդավառ բազմութիւն մը կը սպասէր իրեն: Հիթլէր խիստ բառերով յարձակեցաւ Վիւրթէմպէրկի նախագահին վրայ (կեդրոնի անդամներէն), որ կիրակի Իւլմի մէջ ընտրական ճառ մը խօսած էր:

Կառավարութեան հրահանգով հեռարձակով պէտք է տարածուին հիթլէրական բոլոր ընտրական ցոյցերը:

Վարչապետ Հիթլէրի ճառի վերջանալէն քսան վայրկեան առաջ, հեռարձակը խանգարուեցաւ եւ ալ չգործեց:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Պաշտօնապէս կը հաղորդուի, որ Փէրուի եւ Քոլոմպիոյ միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուած են:

Պաքոթայի Փէրուի դեսպանը ետ կանչուած է:

Քոլոմպիոյ ծովային ուժերը, որ կ'երթան Լէթիսիայի մէջ խաղաղութիւն հաստատելու, կը գտնուին 150 քիլոմեթր հեռու:

Ընդհանուր հրամանատարը քոլոմպիական ուժերու, Փէրուի զինուորական իշխանութեան լուր ղրկեց, որ պարպեն քոլոմպիական հողերը:

Սակայն արդէն յարձակումն սկսած է եւ Փէրուի ուժերը ճշուած են:

Փարիզի Քոլոմպիոյ պատուիրակութիւնը կը հաղորդէ, որ քոլոմպիական ուժերը գրաւած են Թառապաքան: Փէրուվիական ջոկատ մը գերի բռնուած է ռազմամթերքով միասին:

Այս պատերազմի հիմնական պատճառն է Լէթիսիա նաւահանգիստը, որ Փէրուի կողմէն 1922ի դաշնագրով ձգուած էր Քոլոմպիոյ: Լէթիսիան աննշան տեղ մըն էր: Քոլոմպիոյ ազդեցութեան տակ կազմակերպուեցաւ եւ դարձաւ այդ շրջանի կարեւոր կեդրոններէն մէկը:

Փէրու սկսաւ բողոք բարձրացնել այդ կցման դէմ պատճառաբանելով որ Քոլոմպիան մուտք կ'ուզէ գործել Ամազոնի ափերը:

Երկու պետութիւնները խաղաղ բարեկամական կապեր ունէին, երբ 1932 սեպտ.ի սկիզբները փէրուվիական աւազակախումբ մը Լէթիսիա մտաւ եւ արտաքսեց տեղական իշխանութիւնը:

Քոլոմպիա ուժեր ղրկեց հոն կարգը վերահաստատելու, երբ Փէրուցիներու կողմէն դիմադրութեան հանդիպեցաւ:

Ահա պատերազմի պատճառ դարձող վէճը:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Ֆրանսա յայտարարեց թէ վերջացած է ժամանակը առեւտրական այն համաձայնութեան, որ կնքուած էր 1929ին Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Ասով հանդերձ առեւտրական փոխանակութիւնը չպիտի ընդհատուի այն վեց ամսուան ժամանակին մէջ, որ, ինչպէս կը տրամադրէր համաձայնագիրը, պիտի ծառայէ համաձայնութեան նորոգման երկու երկիրներուն միջեւ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ, ԻՏԱԼԻԱ, ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԿԸ ԴԱՇՆԱԿՑԻ՞Ն

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ չորեքշաբթի առաւօտ նախարարաց խորհուրդին մէջ Մուսոլինին, ակնարկ մը նետելով արտաքին քաղաքականութեան հարցերուն վրայ, անդրադարձաւ նաեւ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ գաղտնի զինակցութեան զրոյցին, զոր անհիմն յայտարարեց բոլորովին: Եւ աւելցուց թէ չպիտի ուզէր նոյն իսկ խօսիլ այդ մասին ու հերքել զրոյցը, եթէ արձագանգ գտած չըլլար ֆրանսական խորհրդարանին արտաքին յանձնաժողովին մէջ:

Միւս կողմէ, ֆրանսական պաշտօնական շրջանակները կը յայտարարեն թէ խորհրդարանի արտաքին յանձնաժողովին մէջ երբեք խօսք չէ դարձած նման զրոյցի մը մասին:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան պալատին մասին է խօսքը: Արդարեւ պաշտօնէութեան 50 առ հարիւրը կը բաղկանայ կիներէ: Կիներ են, որ քարտուղար նշանակուած են, կամ մեքենագրուհի, մատենադարանապետ, ափիոնի գործածութեան դէմ պայքարի կամ մանկանց պաշտպանութեան մարմնի անդամ:

Եւ հետզհետէ կը շատնայ դեռ կին բնակչութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան պալատին մէջ:

Որքան անձնուէր եւ աշխատունակ, նոյնքան զրկուած են անոնք, սակայն, իրենց ազատութենէն: Կ'ըսուի թէ ժամանակ իսկ չունին... ժամադրութիւն տալու կամ ամուսնանալու: Այսու հանդերձ լաւ կը վաստկին: Կիներ կան, որ 40 — 60,000 ֆրանք կը շահին տարին: Թերեւս այս է պատճառը, որ չեն գանգատիր կամ խաղ չեն խաղար ժամադրութեան մը սիրոյն: Ի՞նչ կ'ընեն սակայն իրենց շահած այդքան դրամը: Անգլուհիները եկեղեցական կը գնեն, իսկ Ֆրանսուհիները՝ հագուստ, այն դրամով, որ իրենց կը վճարուի ի վարձ... չին եւ ճափոնական զուր վիճաբանութիւններուն ատենագրութեան:

Սրամիտ մէկը դիտել կուտայ, որ եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը շատ տկար է եւ չի կրնար առնական կամ վճռական ձեւով լուծել վէճերը, պատճառը կին մեծամասնութեան մը ներկայութիւնն է ժընեւի խաղաղութեան տան մէջ:

Արդարեւ, ազգերու այդ արիսպագոսը կիներու ցուցահանդէս մը դարձած է հիմա:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ալպէր Տիւշէն, որ Սուրիոյ մարզպանութեան նախկին ընդհ. քարտուղարն է եւ գաղթային նախարարութեան մէջ պատուակալ տեսուչ, նառ մը խօսելով Ֆրանսայի հոգատարութեան յանձնուած երկիրներու բարեշրջութեան մասին ըսաւ.

— « Հպարտութիւն կը պատճառէ մեզի դիտելով գործը, զոր կատարած ենք ֆրանսական հոգատարութեան յանձնուած երկիրներու մէջ: Մենք նախ անոնց տուինք խաղաղութիւն, յետոյ առողջութեան ուսումը, տնտեսական կազմակերպութիւնը, դպրոց եւ յառաջդիմութեան բոլոր միջոցները: Ստանձնեցինք ամէն բե՛ռ, բայց բաժնեցինք շահը: Օտարականները կը մրտածեն թէ մենք ենք, որ կը վայելենք գլխաւորաբար, որովհետեւ վարչական գործերու մէջ դրած ենք միայն մեր պաշտօնէութիւնը, շուկային մէջ կը գործածենք մեր դրամը, գաղութներու մէջ կը տարածենք մեր լեզուն: Նուազագոյն շահ մըն է ատիկա, թէեւ միակ գրաւականը, որ ցոյց կուտայ մեր ազդեցութեան անունը: Գիտնանք պահպանել այդ նուազագոյն շահը, բնաւ հրաժարի՛նք ատկից եւ չլքե՛նք երբեք»:

ՀԱՅՆՐԻԽ ՄԱՆ ԿԸ ՆԵՏԷ ՊԱՏՄՈՒՃԱՆԸ

Գերման նշանաւոր գրագէտը, Հայնրիխ Ման, որ ստորագրած էր ընկերվարական յայտարարութիւն մը ընդդէմ Հիթլէրի, հրաժարական մըն ալ ղրկեց Փրուսիոյ Ակադեմիային, ուր վէճի նիւթ դարձեր էր իր ընթացքը:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ «ՀՆԳԱՄԵԱԿ»ԻՆ ԱՆՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Վերջերս, արեւմտեան Եւրոպայի մամուլը բաւական լայն տեղ տուաւ Խորհրդային Ռուսիոյ հնգամեայ ծրագրի արդիւնքներու մասին խօսող յօդուածներու։ Ընդհանուր կարծիքը այն է, որ այդ ծրագիրը ոչ թէ մասնակի, այլ ամբողջական անյաջողութեան է դատապարտուած։

Քաղաքական ուղղութեան մը յաջողութիւնը կամ անյաջողութիւնը յատկանշական կերպով երեւան կուգայ այդ կառավարութեան կրթական մշակութային քաղաքականութեան քննութեամբը։ Իւրաքանչիւր քաղաքական խմբակի ամենացայտուն պատկերը մենք կը գտնենք դպրոցին եւ դպրոցական քաղաքականութեան մէջ։ Ճիշդ այդ պատճառաւ ալ, չափազանց հետաքրքրական են այն տուեալները, զորս մենք ի ձեռին ունինք եւ որոնք կը վերաբերին Խորհրդային Ռուսիոյ դպրոցական կամ կրթական քաղաքականութեան։

Խորհրդային կարգերու հաստատման առաջին տարիներուն, անոր վարիչները կրթական գետնի վրայ անօրինակ մոլեռանդութիւն մը ցոյց տուին։ Անոնք ձգնեցան իրենց ըմբռնումները ամէն գնով պարտադրել։ Իրենց այդ մոլեռանդութիւնը հետեւանք էր այն համոզման թէ իրենց իրաւակարգի տեւականութիւնը կախում ունի հետեւեալ հարցէն,— նոր բահասակ սերունդը պիտի կրնա՞յ նոր գաղափարներով իջնել հրապարակ։

Սկիզբը հրապարակ դրուեցաւ Մաքսիմ Կորքիի կրթ. քաղաքականութիւնը։ Եւ սակայն, իր եւ ուրիշ խորհրդային դէմքերու ծրագիրները մնացին թուղթի վրայ։ Charles Sarole գիրք մը հրատարակեց վերջերս հետեւեալ խորագրով.— «Ce que j'ai vu en Russie Soviétique»։ Այդ գրքին մէջ կ'ըսուի թէ խորհրդային իշխանութիւնը, 7 տարուան ընթացքին, հակառակ իր ունեցած անսահման իրաւունքներուն, — իրաւունքներ զորս կրնայ ունենալ միայն ահաւոր դիկտատուրա մը— աւելի քիչ դպրոցներ ունի, քան ունէր ցարական ռէժիմը յեղափոխութենէ առաջ։

Այդ շրջանէն վերջ եկան Լունաչարսկի եւ Տիկին Եակովլէվա։ Առաջինը կը ձգտէր տալու սովետական դպրոցը։ Ձախողեցաւ։ Երկրորդը կը ձգտէր որ եւ է հակայեղափոխական քայլ՝ տէռօրի միջոցաւ խեղդել, քան թէ «նոր պրոլետարական կրթութիւն» մը տալ։ Ձախողեցաւ նաեւ Եակովլէվա։ Նոյն բախտը վիճակուեցաւ Տրոցկիի, որ պատերազմական գործավարութենէն վերջ ստանձնեց կրթականը։ Ան, թէեւ մեծ կազմակերպիչի համբաւ էր շահած, չկրցաւ արդարացնել իր վրայ դրուած յոյսերը։

Դատելով խորհրդային թիւերէն, այժմ աւելի շատ համալսարան կայ Ռուսիոյ մէջ, քան ցարերու օրով։ Եւ աւելի շատ «բանուորական համալսարաններ», բայց, իրականին մէջ, անոնք միայն թուղթի վրայ գոյութիւն ունին։

Այդ համալսարաններու եւ երկրորդական վարժարաններու գիտական աշխատանքներն եւ ուսուցման մեթոտները չեն տոկար որ եւ է լուրջ քննադատութեան։ Հոն, նախ, կարգապահութիւնը ուժգնօրէն հարուածուած է։ Երկրորդ, միակ նպատակի մը կը ծառայեն անոնք—երկրին պէտք ունեցած գործադէմներ հասցնել։ Ինչ որ առաւել եւս կը հարուածէ կրթական գործին, այն է որ այդ դպրոցները կը ձգտին պատրաստելու, ամէն բանէ առաջ, կուսակցական քարոզիչներ, խորհրդային կարգերու ջերմ կողմնակիցներ, եւ յեղափոխիչներ։ Ամէն մէկ դպրոց պէտք է ըլլայ խորհրդային Ռուսիոյ մանրանկարը, ուր ամենագլխաւոր զբաղումն է … միթինկը, որպէսզի ապագայ ամբոխավարները լաւագոյնս պատրաստուին։

Նախակրթարաններու մէջ եւս կրթական արդիւնքները բացասական են։ Համաձայն «Պրավդայի», դպրոցական տարիք ունեցողներու միայն 25 առ հարիւրը վարժարան կը յաճախէ։ Հոն եւս կը հետապնդեն առանձին նպատակ մը,— տղուն մէջ զօրացնել քէնը եւ ատելութիւնը բոլոր այն բաներուն մասին, որոնք պրոլետարական դոյն չունին։ Ու պատրաստել, անոնցմէ, դասակարգային պայքարին համար անհաշտ ընկերներ։

Մինչ «յետադիմական – դրամատիրական» երկիրներու մէջ կրթութեան հիմը կը կազմէ մարդկայնական գաղափարը, մինչ բոլոր մանկավարժներու նպատակն է հետզհետէ աւելի լաւ պարկեշտ ու փոխադարձ սիրով տոգորուած անձեր պատրաստել՝ առանց երբեք անոնց ներշնչելու որ եւ է քաղաքական տեսակէտ կամ խմբակ, խորհրդային Ռուսիոյ մէջ ամէն ճիւղ կը ձգտի … քաղաքական եւ յեղափոխական նպատակի։

Ասոնք են, ընդհանուր գիծերով, այն եզրակացութիւնները, զորս կրնայ հանել ուշադիր հետեւողը՝ քննելով հեղինակաւոր դէմքերու կատարած ուսումնասիրութիւնները։

Ամէնէն հետաքրքրականը, անշուշտ, բուն իսկ սովետներու տուած տեղեկութիւններն ու թիւերն են՝ իրենց կրթական գործի մասին։

Վերջերս, խորհրդային կառավարութիւնը հրատարակեց քանի մը տեղեկութիւններ՝ կրթական ծրագրին մէջ կատարուած արմատական փոփոխման մասին։ Այդ տեղեկութիւնները կը շօշափեն «կրթական հնգամեակը», որ սկսաւ 1930ի սկիզբը։ Այդ տեղեկութիւններուն մէջ գլխաւորաբար ուշադրութիւն կը գրաւէր այն հրովարտակը, որ կը խօսի Խորհրդ. Ռուսիոյ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի մէկ նոր տնօրէնութեան վրայ, «ուսումնական ծրագիրներու եւ բարձրագոյն վարժարաններու» մասին։ Այդ հրովարտակը հրատարակուած է 1932 սեպտ. 20ին։

Ինչպէս կը խոստովանի անցեալ դեկտեմբերի «տեղեկագիրը», այդ տնօրինութիւնը մեծագոյն փաստն է ոչ միայն «կրթական հնգամեակին», այլեւ համայնավարներու ամբողջ հնգամեակին առաջին փորձերուն անյաջողութեանց։

Ի յայտ կուգայ, որ ոչ թէ ազգային կրթութեան ծաւալման ծրագիր մը կը փոխարինուի ուրիշով մը, այլ կը խոստովանուի թէ կատարեալ ձախողանքի մը մատնուած ըլլալով՝ Խորհրդային Ռուսիա ամբողջովին կը ժխտէ իր մինչեւ այժմեան կրթական ծրագիրներու յետ այսու եւս գործադրութեան դրուիլը։

Խօսինք, սակայն, փաստերով։

ԱՐՄԷՆ

ԿԱՐԱՊԻ ԵՐԳԸ

Վլատիմիր տը Բահման, անուանի երաժշտագէտը, որ հիւանդ պառկած էր, իր քարտուղարին հրամայեց գինքը հանել անկողնէն։ Եւ որովհետեւ Բահման իր ամբողջ կեանքի ընթացքին երբեք չէր ուզած իր ցանկութիւնները գիջիլ, քարտուղարը հանեց զայն։ Բահման դողդղալով մօտեցաւ իր դաշնակին, որ կը գտնուէր քովընտի սրահը, բացաւ կափարիչը, եւ սկսաւ նուագել Շոփէնի 15րդ «նոքթիւրն»ը։ Բայց, հազիւ մինչեւ կէսը նուագեր էր, զգաց որ իր ուժերը կը լքեն զինքը։ Իր մատները, սակայն, վերջին անգամ ըլլալով փնտռեցին եղանակին հոյակապ վերջաւորութիւնը որ կը նմանի թիթեռնիկի մը թռիչքին։ Ասիկա սրտակեղեք ու անմոռանալի պահ մըն էր, երջանիկ ու դժբախտ պահը՝ իր բովանդակ կեանքին ու ալեկոծ հոգիին ամփոփումին, որմէ վերջ, Բահման դարձաւ դէպի իր անկողինը, եւ, հազիւ պառկած, վերջնականապէս փակեց իր աչքերը, տալով իր հրաժեշտը իր ամենասիրած Շոփէնին ու դաշնակին…։

ՆՈՐ ԵՐԿԻՆՔ-ՔԵՐՈՂ ՄԸ

87 յարկ երկինք-քերողէն յետոյ, ահա 120 յարկնոցի մը ծրագիրը։ Շէնքը պիտի շինուի Նիւ-Եորքի 12րդ պողոտային վրայ։ Ցիսուն երկու միլիոն տոլարի դրամագլուխ մը յատկացուած է։

Շուրջ քառասուն հազար թօն երկաթի պէտք կայ։ Որպէսզի այդ հսկայ զանգուածը… չընկղմի, պիտի կառուցուի քարակերտ յատակի մը վրայ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Դ.— ԳԱՄԸՇԼՈՒ.— ՔՈՒՊՈՒՐՊԷՅԹ.— ՏԷՄԻՐ ՔԱՓՈՒ.— ՏԷՐԻԿ.— ՎԱՆԻԿ.— ԱՅՆՏԻՎԱՐ

Սահմանագլխի վրայ գտնուած քաղաքներուն ամէնէն ընդարձակը, գլխաւորն ու կարեւորը Գամըշլուն է։

Պաղտատի երկաթագիծը հոս կը վերջանայ ու ասկէ է որ Իրաք կը մեկնին Թուրքիոյ ճամբով անցնողները։

Գամըշլուն նորաշէն վայր մըն է Նիսէպինի ճիշդ դիմացը եւ հեռուէն նայողին կը թուի թէ երկուքը մէկ քաղաք է, այնքան մօտիկ են իրարու։ Գետակ մըն է, որ կը զատէ զանոնք, երբեմնի Մծբինն ու նորաշէն Գամըշլուն։

Շրջանը Քիւրտեր են։ Գամըշլուի բնակչութիւնը կը բաղկանայ ընդհանրապէս քրիստոնեաներէ, Հայեր, Սուրիանի, Ասորի եւ ասոնց մէկուն կամ միւսին մասունք բաները, կաթոլիկ սուրիանի, Քաղդէացի, Մարոնի եւ դեռ շատ մը անուններ։ Մեծ մասը եկած են Մարտինէն ու Տիգրանակերտէն։ Հայերը մեծ մասով Տիգրանակերտէն եւ շրջաններէն, մեծագոյն մասը Պելտիկցիներ։

Մօտ 3500 Հայեր կան այստեղ։ Պելէտիկցիները կը զբաղին ամբողջ հողագործութեամբ։ Ոմանք առեւտուրով եւ արհեստով։

Այս տարի միայն, տեղացի Հայերու մէկ սրտցաւ մասը քով քովի գալով ու իրենց գրպանէն զանազան զոհողութիւններ ընելով՝ կրցան կառուցանել շէնք մը իբրեւ դպրոց – եկեղեցի։ Թէեւ մօտ 75 օսմ. ոսկի պարտք ունին դեռ։

Այս կարօտ եւ ուշադրութեան արժանի գաղութին, որ հետզհետէ կը զարգանայ եւ կը ծաւալի Թուրքիայէն օրէ օր հասնող փախստականներով, ոչ մէկ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ մեր առաջնորդարան կոչուած մարմինը եւ կամ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը։

Հ. Օ. Խաչը, որ միակ մարմինն էր այս եւ նման գաղութներու կարիքներով զբաղած ու հետաքրքրուած, այսօր նիւթական անկարելիութեանց առջեւ է։

Այս շրջաններուն մէջ մեծ թիւով որբեր կան, տակաւին Քիւրտերու կամ Արաբներու մօտ, որոնք մինչեւ Գամըշլու կուգան յաճախ եւ կրկին ետ կը դառնան իրենց դժոխքը, որովհետեւ… իրենցմով հետաքրքրուող չըկայ։ Անցեալ տարի Հ. Օ. Խաչը իր համեստ միջոցներով հարիւրի մօտ որբեր ազատագրեց, իսկ այսօր իր ձեռքերը կապուած են, քանի որ Ամերիկայէն ոչինչ կը ստանայ, իսկ իր միջոցները անբաւարար են բոլորովին։

Երբ հարուստներ ունինք, որ օտար գեղեցկուհիներու վզին թանկարժէք մանեակներ կը կախեն, չկա՞յ ունեւոր մը, որ քանի մը հարիւր ոսկի տրամադրէ այս նպատակին։ Մէկ ոսկիով մէկ որբ կարելի է ազատագրել, եւ յաճախ մէկ ոսկիով փախստական ընտանիք մը կարելի է փրկել ու պահել։

Սահմանի մօտ հայրենակիցներէն շատերուն դիմումներ կ'ըլլան «խաչագճի»ներու միջոցով, հայ որբերու ու աղջիկներու կողմէ, «յանուն Ս. Հաղորդութեան», «յանուն Ս. միւռոնի, ազգութեան» եւ սրբութիւններու։ Սրտառուչ խնդրանքներ ու պաղատանքներ, աղեկտուր կոչով նամակներ, որ «գան ազատեն զիրենք հեթանոսներու կրակէն»։ Անոնք նամակ կը գրեն, իսկ մե՞նք…։ Մենք ալ կը գրենք «Սուրիա եւ Մենք»։

Զորն ասեմ եւ զորն խոստովանիմ։ Երէկ այցելեցի Գամըշլուի նորաշէն վարժարանը, տանիքին մէկ մասը բաց է տակաւին, դրամ չկայ եւ անձրեւը կը կաթկթէր այն խեղճ քրտախօս տղոց վրայ, որոնք, կիսամերկ, նստած խարխուլ նստարաններու վրայ, Ա. Բ. Գ. կը սորվին։ Կը սորվին, որպէսզի «Ֆըլայ» չկոչուին, այլ «Հայ»։ Չկա՞յ հարուստ մը, որ 50 ոսկի տրամադրէ սա շէնքին, մնացեալ մասերը աւարտել տալու եւ փախստական քրտախօս այս 300 տղաքը հայ դարձնելու եւ հայ մեծցնելու համար։

Կամ դոնէ չկա՞ն ունեւորներ, որոնք դէթ գիրք ու տետրակ, գրիչ ու մելան ղրկէին, քանի մը ոսկիի նուէր միայն։

Ողբա՜մ զքեզ, Հայոց աշխարհ…։

✕

Գամըշլուէն անդին ունինք տակաւին քանի մը փոքր գաղութներ, սահմանին մինչեւ ծայրը, հոն ուր թուրքական, սուրիական եւ իրաքեան սահմանները իրարու կը միանան, այսինքն մինչեւ Տիգրիս որուն դէմի ափն է Ճէզիրէ Պոթհանը, Պէտրխանիններու երկիրը։

Քուպուր Պէյթը կ'իյնայ Մէտիաթի դէմ։ Այստեղ Հաճօ աղայի աշիրէթն է։ Այս աշիրէթին մէջ շատ Ասորիներ կան։ Հազիւ 20—25 տուն Հայեր ունինք հոս, որոնց մէկ մասին այրերը զինուորներ են ֆրանսական բանակին մէջ։ Մնացեալները խանութպաններ են կամ արհեստաւոր։

Տէմիրգափու հազիւ քանի մը Հայեր կան խանութպան եւ ջաղացպան։ Տէմիրգափուէն կը սկսի խճուղի մը, որ կ'երթայ Մուսուլ։

Տէմիրգափուէն մինչեւ Այնտիվար քրտական գիւղեր են եւ զուտ քիւրտ բնակչութեամբ։

Տէրիքի մէջ ունինք մօտ 300 Հայեր։ Երկու տարիէ ի վեր իրենց սեփական միջոցներով եւ օժանդակութեամբ Հ. Օ. Խաչի Տէրիքը կրցաւ պզտիկ դպրոց մը ունենալ։

Սրճարանի մը մէջ հանդիպեցայ Հայերու, որոնք ուշադրութեամբ ու լռութեամբ ՅԱՌԱՋ եւ ՅՈՒՍԱԲԵՐ կը կարդային։ Տեսայ սակայն, որ թերթերը երկու ամսուան հնութիւն ունէին…։ Հալէպէն զանազան անձեր կը տրամադրեն իրենց թերթերը, անշուշտ կարդալէ շատ վերջ…։

Այստեղի Հայերն ալ կը զբաղին առեւտուրով։ Տէրիքի մօտիկն է Վանիկը, նոր ու փոքր գիւղ մը։ Պիթլիսցի հայ մը խմբաձեռներ է ու քանի մը տուն ընտանիքով եկեր հաստատուեր են այստեղ ու կը պարապին երկրագործութեամբ։ Նման շատ աշխատանքներ կան, որ կը կատարուին առանց թմբուկի, եւ եթէ որ եւ է լուրջ ուշադրութիւն դարձուէր որ եւ է մարմնի կողմէ, շատ փոքր գումարներով, մեծ աշխատանքներ կարելի կ'ըլլար ապահովել։

Ասկէ անդին աւաւասիկ Այնտիվարը վերջին կէտը սահմանին։ Բարձունքի մը վրայ է Այնտիվարը որուն ոտքերը կը լուայ Տիգրիսը։ Դէմը Ճէզիրէի թրքական լեռները, աջին ու ձախին Զախօի լեռները, որ Իրաքի կը պատկանին։

150—200 Հայեր ունինք այստեղ եւ այս թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ Թուրքիայէն հասնող փախստականներով։ Մեծ մասամբ կուգան Ճէզիրէի շրջանէն ու Տըհէէն։ Կուգան գրեթէ մերկ։ Աչքովս տեսայ այն թշուառութիւնը որ կը տիրէ։ Փախստականները անմիջապէս կը լծուին դաշտային աշխատանքներու եւ կերպով մը կ'ապրին։ Զնչին օժանդակութիւններով կարելի է բարելաւել նաեւ այս խեղճերուն վիճակը։

Իրենց ներկայացուցիչները հին հագուստներ կը խնդրէին ծածկուելու համար, այս բառը չափազանց թող չթուի ձեզի։

Ե՞րբ պիտի սթափինք արդեօք, հաւաքական ճիգերով ու ջանքերով, հաւաքականութիւններ փրկելու համար։ Ցաճախ 10—20 Ֆրանքով ընտանիք մը կարելի կ'ըլլայ ապահովել այստեղ։

✕

Ու հիմա, երբ աւարտեցի սահմանի մեր գաղութներու այցելութիւնս, կը մտածեմ մեր ժողովուրդին խոր հայրենասիրութեան ու հայրենաբաղձութեան մասին։

Բնազդական ի՜նչ ուժեղ կապ է որ գինքը իր հողին կը մղէ։ Սահմանի ամբողջ երկայնքին՝ հայութիւնը իր հայրենիքին ճիշդ դէմն է կծկուեր ու քայլ մը իսկ հեռանալ այդ վայրէն անհնար է կարծես իրեն համար։

Ահա Ճարապլուսը, որուն բնակչութիւնը հիմա ամբողջութեամբ Պէրէճիկցի է, Այնթապի, ճիշդ իր հայրենի հողին դէմ յանդիման։

Ուրֆացիներ են ամբողջ Արաբբունարի ու Թէլ Ապիատի գաղթականները, նոյնպէս դէմը իրենց հողին։

Ռաս իւլ Այնի գաղութը կը բաղկանայ Տիգրանակերտցիներէ։ Գամըշլուէն հաւաքուած ամբողջ Պելէտիկի շրջանի Հայերը ու Տէրիկի, Այնտիվարի շրջանին մէջ են Ճէզիրէի շրջանին Հայերը, բոլորը իրենց հողին դէմ առ դէմ։ Ու երբ կը շնչեն օդը, ծանր ու խեղդող չիգար կարծես այնպէս ինչպէս երբ աւելի հեռու են իրենց հողէն։ Ու սահմանի միւս կողմէն հասնող որ եւ է ճամբորդի կամ փախստականի տակաւին հարցում կուտան կարօտով, իրենց խոպան դաշտերուն եւ աւերուած տուներուն մասին։

Ի՜նչ քաղցր է տունին յիշատակը, մանաւանդ օտարութեան մէջ ու ինչ հզօր է հաւատքը մեր գաղթական ժողովուրդին որ այնքան մօտիկ կը սպասէ իր հողերուն եւ օճախին։

ՍՄԲԱՏ

ՃԱՓՈՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

Չինաստանի եւ Ճափոնի միջեւ ծագում առած վէճին պատճառները պէտք է փնտռել 1892ի չինեւճափոն պատերազմէն առաջ։ Իրականին մէջ, այս դրացի ազգերուն փոխադարձ քէնը դարերու ժառանգ է։ Քսաներորդ դարուն սկիզբը, Ճափոնի բնակչութիւնը 40 միլիոն էր։ Գիւղացին աղքատ էր։ Կէս արտավար հող ունեցողը հարուստ կը նկատուէր։ Առանց կենդանիի հողագործութիւն կ'ընէին, որովհետեւ եկամուտը քիչ էր։

Կղզիներու մէջ, սակայն, բնակչութիւնը արագ աճեցաւ։ Ճափոնցիները սկսան աւելի նեղուիլ։ Այդ պատճառաւ ալ, 19րդ դարու վերջերը, Ճափոնի պետական դէմքերը աչք տնկեցին Քորէայի եւ Մանչուրիոյ։ Նոյն շրջանին, սակայն, ռուս աշխարհակալութիւնը եւս դէպ ի արեւելք կը յառաջանար։ Եւ նոյն տենչանքը ունէր Մանչուրիոյ նկատմամբ։ Չինացիները կրկնապէս մտահոգ էին։ Նախ 1892-ին լաւ դաս մը առեր էին Ճափոնցիներէն, երկրորդ, այս վերջինները շատ արագ կը տարածուէին ու կ'աճէին։ Ուրեմն, նետուեցան Ռուսերու գիրկը, աչք գոցեցին, երբ Ռուսերը գրաւեցին Քուանդունկ թերակղզին։ Չինաստան եւ Ռուսիա դիւանագիտական խաղ մըն ալ խաղացին, հարաւային եւ հիւսիսային Մանչուրիաները Ռուսերուն … վարձու տրուեցաւ՝ որոշ դաշնագրով մը։ Ասիկա ուղղակի արգելք մըն էր Ճափոնի յառաջխաղացման։ 1904ին, ռուսական ներքին խռովութիւններէն օգտուելով, Ճափոն սկսաւ յեղափոխականներուն օգնել եւ շարժումը հրահրել։ Նոյն ատեն, պատերազմ հռչակեցին՝ անհետեւանք ձգելով Ճափոնի ընդարձակումը արգիլող ռուսեւչին ծրագիրը։ Ճափոն, յաղթական դուրս գալով, Քորէայի կայսրութիւնը ջնջեց, Ռուսերուն «վարձու» առած մանչուրիական հողին մէկ մասը գրաւեց եւ ընդարձակ հողերու տէր դարձաւ։

Մինչեւ ռուսեւճափոն պատերազմը, Ռուսերը կը ձգտէին Չինաստանը պաշտպանել Ճափոնի դէմ։ Պատերազմէն վերջ, սակայն, Չինաստան միս – մինակ մնաց Արեւելքի Ալպիոնին դէմ…։ Ատեն մը, Չինաստան վերակազմութեան նշաններ ցոյց տուաւ։ Ցետոյ, սակայն, ամէն մէկ շրջան առանձին տէր մը ունեցաւ ու երկիրը բաժան – բաժան եղաւ։ Մինչ այդ, Ճափոն արդէն իսկ դիրք բռնած էր համաձայնական պետութիւններու կողքին (պատերազմի նախօրէին)։

Ճափոն, օգտուելով իր այդ հանգամանքէն, սկսաւ Մանչուրիոյ մէջ ունեցած դիրքը զօրացնել։ Ան գրաւեց, աւելի վերջ, Չինաստանի մէջ գերման գաղթավայր մը, Չինկթաօն, եւ, այս կերպով, իր գրաւման շրջանակը աւելի ընդարձակեց։

Ռուսերը սկսեր էին նահանջել գերմանական ճակատէն։ Վարշաւիա եւ այլ քաղաքներ, ուր ռուս ճարտարարուեստը կեդրոնացած էր, ձեռքէ ելան։ Որով, նպաստաւորուեցաւ ճափոնական ճարտարարուեստը։ Նոյն ատեն, Ճափոն 15 միլիոննոց ռուս բանակին ռազմամթերք հայթայթեց։ Իբրեւ հետեւանք այս բոլորին, Ճափոնի ճարտարարուեստը եւս միջազգային արժէք ստացաւ։ Մանաւանդ որ Ամերիկայի եւ Անգլիոյ ճարտարարուեստները եւս կասեցան մասամբ։ Ճափոն իր առեւտուրը երկարած էր, արդէն, մինչեւ արեւելեան Ռուսիա, Չինաստան, հնդկական ովկէանոս եւ Ափրիկէի եզերքները։ Այս պարագան, անշուշտ, մասամբ հարստացուց երկիրը։ Գիւղերու մէջ ծանր աշխատանքներու կապուած գիւղացիները — այր, կին, աղջիկ — քաղաք թափեցան։ Ու, այդ կերպով, երկրագործական կեանքի թշուառութիւնը քիչ մը թեթեւցաւ։

Բայց, 1920էն ասդին Ռուսիա դադրեցաւ Ճափոնի համար շուկայ մը ըլլալէ։ Բանուորութեան մէջ ծնունդ առաւ համայնավարական շարժումը։ Խռովութիւններ եւ քաղաքական ըսպանութիւններ եղան։ Եւ վերջապէս, թշուառութիւնը կրկին գլուխ ցցեց ու կեանքը սկսաւ անտանելի դառնալ։

Նոյն տարիներուն, համայնավարութիւնը իր հասակը ցոյցտուաւ նաեւ Շանկայի մէջ։ Զորս հարիւր միլիոննոց ժողովուրդի մը համայնավարացումը կը սպառնար Ճափոնի գոյութեան։ Նոյն ատեն Ճափոն ստիպուած էր բնակչութեան շատութեան ծանր խնդիրը լուծել։ Ուրեմն, առիթը շատ պատեհ էր։ Մանաւանդ որ այդ կերպով Ճափոն պիտի կրնար մէկ քարով երկու թռչուն զարնել։

Ճափոնի յառաջխաղացումը, ուրեմն, դէպ ի Մանչուրիա, այդ երկու նպատակներէն զատ, կը հետապնդէ երրորդ մը — իր արտադրութիւններուն շուկայ հայթայթել։ Անշուշտ, Թոքիոյի վարիչները միամիտ չեն՝ կարծելու համար թէ իրենք կրնան արգիլել համայնավարական շարժումը Չինաստանի մէջ։ Ո՛չ։ Դէպքերը ցոյց կուտան, որ Ճափոն կը ձգտի որոշ շրջան մը սեփականացնել, կայն ամբօրէն պատսպարել եւ, այդ կերպով, լուծել իրեն համար կարգ մը քաղաքական – տնտեսական եւ բնակչային հարցեր։ Ասկէ վերջ, գիւրին է արդէն շարժումը աւելի ընդարձակել, եթէ, անշուշտ, արտաքին կամ ներքին ազդակներ արգելք չըլլան։

Այս շարժման հետ սերտօրէն կապուած, բայց քաղաքական ու տնտեսական ուրիշ երես մըն է, ի հարկէ, Ճափոն եւ ամերիկեան շահերու հակամարտութիւնը եւ անոնց իբրեւ հետեւանք նախատեսուած որ եւ է ձեւի բախում։

ՄԵՂՈՒ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հայերը ներքին գաւառներու մէ[ջ]

Վերջերս Սվազէն Պոլիս հասա[ծ] հայրենակից մը, պատասխանել[ով] «Ջարթօնք»ի հարցումներուն, հետեւեալ վիճակագրական տեղեկութիւնները հաղորդած է Սվազի եւ շրջականերու մէջ այժմ ապրող Հայերու մասին։

Սվազ քաղաքին մէջ ներկայիս 20[0] տունէ Հայութիւն կայ, շուրջ 1000 հոգի։ Ընդհանրապէս բարեկեցիկ վիճակ ունին բոլորն ալ, անգործ եւ աղքատ գրեթէ չկայ։ Կը զբաղին այլ եւ այլ արհեստով, ոմանք ազօրեպան են եւ ոմանք առեւտուրով կը հայթայթեն իրենց ապրուստը։ Սվազի մերձակայ ու հեռակայ գիւղերուն ու գիւղաքաղաքներուն մէջ ցրուած Հայերը առ հասարակ հողագործ են եւ հետեւեալ վայրերուն մէջ կը գտնուին. — Ուլաշ գիւղը կը բնակին 50 տունուոր, Գանկալ գիւղաքաղաքը՝ 15 տունուոր, Մանճըլխ՝ 45 տուն, Խոջասար՝ 15—[?] տուն, Կովտուն՝ 1 տուն, Խորսաֆ՝ 3—4 տուն, Տուզլասար՝ 3 տուն, Բրաբերդ՝ 8—10 տուն, Պախճա՝ 1 տուն, Խորսխոն՝ 3 տուն, Զարա՝ 50 տուն, Թոտուրգ՝ 2—3 տուն, Եասասար՝ [?] տուն, Թոգատի կողմերը՝ Եէնի Խան 15—20 տուն, Սարասան՝ 2 տուն, Ալաճախան՝ 2 տուն, Արդովա Չիֆթլիկ 1 տուն, Պոլիս՝ 1 տուն, Թանթավ 8—10 տուն, Սարգըլա՝ 20 տուն, Տէրիկ՝ 8—10 տուն, Թոգատի շրջանին մէջ աւելի քան 200 տուն։ Ժողովուրդը կը զբաղի այլ եւ այլ արհեստներով եւ մշակութեամբ։ Ապրուստը աւելի աժան է բաղդատելով Սվազի։

Ամասիոյ մէջ կայ 150—200 տունուոր, Մարզուան՝ 25 տուն, Զորում՝ 3 տուն, Կիւմիւշ Հաճի գիւղ՝ 15—20 տուն եւ Սոնկուրլու՝ 25 տուն։

⁂ Վերջերս Պոլիս հասած գաղթականները տեղաւորելու համար, Սամաթիա, Ուզունճու Օվա մասամբ [?]րած եւ 50 հոգի պարունակելու բաւ[ա]րար շէնք մը վարձելու բանակցութեան մէջ է Խնամատարութիւնը, որ շէնքը բնակելի դարձնելու համար հարկ եղած նորոգութիւնները պիտի կատարէ, վարձքին հաշուակցելով։

Կեսիկ փաշայի Հայ տղոց ակումբը

«Ազդակ» կը գրէ.— Կէտիկ Փաշայի ոստիկանութիւնը, լուր առած ըլլալ[ով] որ Եահեա Փաշա փողոցին ափարթ[ը]մաններէն մէկուն վարի յարկը ապ[օ]րինի կերպով եւ առանց արտօն[ու]թեան մարզական ակումբ մը բացու[ած] է, երէկ իրիկուն խուզարկութիւն կ[ա]տարեց եւ սենեակի մը մէջ հաւաք[ու]ած գտաւ հետեւեալ 16—17 տարե[]կան տղաքը.— Ներսէս, Գրիգոր, Հրանդ, Կարապետ, Օննիկ, Ներսէս, Ստեփան, Գեղամ, Մարտիկ, Շնորհք եւ Տիգրան։

Սենեակին մէկ անկիւնը զինանշան մը, դրօշակ եւ կարգ մը տետրակներ ու նամակներ գտնուած են։ Քննութիւն կը կատարուի։

ԱՒՍՏՐԻԱ

Հ. Տաշեանի գործերը

Գրած էինք թէ Վիէննայի մէջ մե[ռ]աւ Մխիթարեան Միաբանութեան անդամներէն Հ. Յակոբ Տաշեան։

Վերջին տաս – տասներկու տարուան ընթացքին ընդհ. տկարութեան

ենթակայ էր, կ'ունենար ստամոքսի խանգարում մը ու կը տառապէր ջղագրգռութենէ։

Փետրուար 2ի գիշերը կը պառկի սովորականին նման ու 3ի առաւօտուն զինք մեռած կը գտնեն։

Բնիկ Էրզրումի Արծաթ գիւղէն, Հայր Տաշեան փոքր հասակէն կ'երթայ Վիեննա եւ կը նուիրուի ուսման։ Հինգ տարի վարած է «Հանդէս Ամսօրեայ»ի խմբագրապետութիւնը, իսկ աւելի քան 40 տարի արտադրած է, պատմական, բանասիրական եւ լեզուական արժէքաւոր գործեր մէջտեղ հանելով։ 1909—1912 եղած է Պոլսոյ վանատան վանահայր ու այցելած ըլլալով Կարին եւ Տայք, պատրաստած է Տայքի ընդարձակ պատմութիւնը՝ հինէն մինչեւ նորը։ Այս գործէն միայն խտացում մը հրատարակեց որ յետոյ թարգմանուեցաւ ֆրանսերէնի։

Հ. Տաշեան վարչական խորհրդական էր վանահօր։ Հմուտ էր 14 լեզուներու։ Ունի գերմաներէն լեզուով քանի մը գործեր։ Իսկ բազմաթիւ հայերէն հրատարակութիւններ ու ձեռագիրներ։ Ցիշենք կարեւորները.— Ձեռագրաց Ցուցակը (1500 էջ), Բառախօսական դիտողութիւններ հայերէն գիտական լեզուի մասին, Ագաթանգեղոս առ Գէորգայ ասորի եպիսկոպոսին (առաջին գործը), Ուսումնասիրութիւնք ստոյն Կալիսթենիոյ վարուց Աղեքսանդրի, Հայկական աշխատութիւններ Ֆէթթէրի, Վարդապետութիւն առաքելոց անվաւերական կանոնաց մատեանը, Մատենագրական մանր ուսումնասիրութիւններ, Ժողովածոյ առակաց Վարդանայ, Ակնարկ մը հայ հնագրութեան վրայ, Արշակունեաց դրամները, Մայր ցուցակ Վիեննայի կայսերական մատենադարանի հայերէն ձեռագրաց (գերմաներէն եւ հայերէն լեզուներով։ Այս առթիւ գրած է դասաւորման դրութիւն մը, որ որդեգրուած է Եւրոպայի գիտական կաճառներուն կողմէ), Աբգարու զրոյցին ծագումը Հայոց քով, եւ բազմաթիւ թարգմանութիւններ։

Հայր Տաշեան համայնագէտ մըն էր։ Նիւթ մը չկար, որուն մասին չկարենար խօսիլ հմտօրէն։ Հեզ էր բառին բովանդակ իմաստով ու, կ'ըսեն, երբեք պատահած չէ որ խօսակցութեան ատեն իր գործերուն ակնարկէ կամ «ես» բառը գործածէ։

ՍՈՒՐԻԱ

Պէյրութի Հայոց նուէրը Սիպիլին

Ինչպէս գրած էր երէկ մեր թղթակիցը, Պէյրութի մէջ համազգային հանդէս մը սարքուած էր ի պատիւ բանաստեղծ Տիկ. Սիպիլի, անոր գրական – հանրային յոբելեանին առթիւ։ Կազմակերպիչ մասնախումբը այս առթիւ յարգանքի ուղերձ նամակ մը ղրկած է եւ անոր կցած 1000 ֆր.ի չէք մը, իբրեւ իրենց համեստ մասնակցութիւնը Սիպիլի երկերու հրատարակութեան հիմնադրամին։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնն Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ մնայուն պատուիրակ մը նշանակեց։

ՄԵՐ ԼԱՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԷՆ իրաւագէտ Սուրէն Նաւավարեան, Քոշէն հիւանդանոցին մէջ ողնայարի ծանր գործողութեան մը ենթարկուած է։

Բարեբախտաբար գործողութիւնը անցած է յաջող եւ իր առողջական վիճակը բարւոքած։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրքիա կը հեծէ նոր նոր տուրքերու տակ

Ներքին գործավարութիւնը օրինագիծ մը կը պատրաստէ, քաղաքապետական տուրքերը աւելցնելու, կամ նոր տուրքեր դնելու համար։

Օրինագիծին համաձայն, ճամբու տուրք տուողները, տարեկան 3 ոսկի ալ քաղաքապետութեան պիտի տան։ Կալուածատէրերը, վարձքին 6—8 համեմատութեամբ տուրք մը պիտի տան։ Վարձակալներն ալ մինչեւ հարիւրին 4 չափով։

Ամէն տեսակ ըմպելիի վաճառման վայրերէն, վարձքին հարիւրին 5 համեմատութեամբ տուրք պիտի առնուի։ Ծախուած ոգելից ըմպելիներու փոխարժէքէն ալ՝ հարիւրին 10։ Ժամանցական տուրքին մէկ քառորդին չափ ալ քաղաքապետութեան պիտի տրուի։ Նուիրատուութեանց հարիւրին 10ը պիտի առնուի։

Ազատ ասպարէզի պետերը եւ առեւտրականները, իրենց շէնքին վարձքերուն հարիւրին 2ը պիտի տան, ինչպէս առանձին տուրք մը՝ համաձայն իրենց աշխատցուցած մարդոց թիւին։

Ակումբները եւ ընկերութիւնները, շէնքի վարձքին հարիւրին 4ը պիտի տան։ փանսիոնի մէջ բնակողները՝ իրենց վճարածին հարիւրին 6ը։ Սպասուհիները եւ կուվէռնանթները տարեկան 1—100 ոսկի պիտի տան։ Շրջուն վաճառորդները որոշ տուրք մը պիտի վճարեն։

Սպառած ելեկտրականութեան իւրաքանչիւր քիլովաթէն եւ օդային կազի իւրաքանչիւր խորանարդ մէթրէն 2 դրուշ պիտի առնուի։ Ելեկտրականութեամբ, օդային կազով եւ շոգիով ջեռուցուած տեղերէն, ջեռուցման իւրաքանչիւր քառակուսի մէթրին համար 4 դրուշի հաշիւով տուրք պիտի գանձուի։

Ելեկտրական, օդային կազի, հանրակառքի եւ ջուրի հաստատութիւն բանեցնողները, քիլովաթին համար 20 փարա, օդային կազի խորանարդ մէթրին համար 10 փարա եւ ջուրի խորանարդ մէթրին համար 20 փարա պիտի վճարեն։

Հանրային վայրերու մէջ սպասող կառքերը (հանրակառք, օթոպիւս եւայլն), սպասման վայրին իւրաքանչիւր քառակուսի մէթրին համար երկու դրուշ պիտի տան։

Շէնքի մը նորոգութեան համար հանրային վայրերու մէջ դիզուած շինուածանիւթերէն տուրք պիտի առնուի, գրաւուած վայրին քառակուսի մէթրին համար ամիսը 1—10 դրուշի հաշիւով։

Շէնքերուն փողոցի վրայ նայած պատուհաններուն համար 300 դրշ. տուրք պիտի առնուի։

Գործառնութեանց տուրքին մէկ երրորդ համեմատութեամբ տուրք պիտի գանձուի։

Պանդոկները իրենց օրական վարձքին հարիւրին 4ը պիտի տան։

Սիկարի եւ ծխախոտի գինին վրայ հարիւրին 5 պիտի աւելցուի, իբրեւ քաղաքապետական տուրք։

Գիշերը բաց մնացող հաստատութիւնները, կէս գիշերէն վերջի տուրքին հարիւրին 6ը պիտի տան։ Կրամոֆոնի փլաքներու վաճառման գումարին հարիւրին 6ը պիտի վճարուի, լուսանկարի շինութեան արժէքին ալ հարիւրին 5ը քաղաքապետութեան։

«Վարչական յեղափոխութիւն»

Գրագէտ երեսփոխան Եաղուպ Գատրի պէյ, այս վերնագրին տակ գիտել կուտայ «Վագըթ»ի մէջ.

— «Մեր քաղաքական յեղափոխութիւնը անմիջապէս լրացնելու էինք վարչական յեղափոխութեամբ մը։ Մենք ոչ միայն չըրինք ատիկա, այլ Նոր Թուրքիոյ պետութիւնը թիմեցինք հինաւուրց Պապը Ալիի շրջանակին մէջ։ Վարչական մեքենան տասը տարի է որ կ'երեբայ, կը կաղայ, կ'իյնայ, կ'ելլէ, բայց միշտ տեղքայլ կ'ընէ։

Մեր յեղափոխութեան բոլոր սկզբունքները, մեր պետերուն կորովը, մեր խոյանքները, փափաքները, Թուրք ազգին պատմական ճակատագիրը, ազատագրութեան և յառաջդիմութեան շարժումները, բոլորն ալ բեռցուցած ենք այս խախուտ «բան»ին։

Ի՛նչ տխուր տեսարան։ Կարծես Օսմ. Կայսրութիւնն է որ վրէժ կը լուծէ նորածին Թուրք հանրապետութենէն։ Այդ անկեալ կայսրութեան ուրուականը տասը տարի է որ փակած է մեր օձիքին եւ ամէն ինչ կ'ընէ, որպէսզի չկարենանք քայլ մը առաջ նետել»։

ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻԻ ՏՈՒՐՔ

ՊԱՀՈՒԱԾ ՀԱՑՈՒ ՄԸ ՄԻՋՈՑՈՎ ?

«Սոն Փօսթա» կը գրէ թէ նախկին ելմտական քննիչ Պօղոս էֆէնտիի մասին լրատուութիւն մը եղած եւ ըսուած է որ կէս միլիոն ոսկի տուրքի փոխարէն գործ մը բրած է։ Ըսուածին համաձայն, Պօղոս էֆ. երկու հարիւրի չափ մեծ վաճառատուններու տետրակները կը բռնէ եւ նախապէս «մալ միւտիր»ի եղած ըլլալով, տետրակները կը տանի իր տունը եւ, ըստ այնմ փոփոխութիւններ կ'ընէ։

Այս տետրակներուն մեծ մասը հայերէն եւ յունարէն գրուած են, որոնց մասին քննութիւն կը կատարուի Տէֆթէրտարութեան կողմէ։

Կը հաւաստեն որ այս ամբաստանութիւնը բացարձակապէս անհիմն է։

Հայու մը ձերբակալութիւնը

Անկէ առաջ, Ստամպուլի մէջ իբրեւ կասկածելի ձերբակալուած էր Սահակ օղլու Սավիկ(°) անուն Հայ մը եւ Էնկիւրի ղրկուած։

Կատարուած քննութեամբ հաստատուած ըլլալով որ կասկածելի ոչինչ ունի Սավիկ, Փետրուար 7ին ազատ արձակուած է։

Շաքարի նոր գործարան

Էսկիշէհիրի մէջ չորս միլիոն ոսկիով շինուելիք շաքարի գործարանին հիմերը փորել սկսած են։ Ցատակագիծը պատրաստող եւ շինութեան հսկող իտալացի ճարտարապետը գործի ձեռնարկած է։ Էսկիշէհիրի արեւելեան կողմը, եւ Էնկիւրիի երկաթուղիին աջակողմը 2400 արտավար գետնի վրայ շինուած այս գործարանը. միեւնոյն ատեն քաղաքը պիտի լուսազարդէ եւ ալքոլի ու սառի գործեր ալ պիտի կատարէ։ Գործարանին շինուելիք տեղէն մինչեւ Էնկիւրիի գիծը, ուրոյն գիծ մը պիտի երկարի։ Երկաթուղիի շինութեան ալ ձեռնարկուած է։ Գործարանին հիմնարկութիւնը պիտի կատարուի ի մօտոյ եւ հաւանաբար երբ Կազին Էնկիւրի վերադառնայ։ Գործարանին շինութիւնը յառաջիկայ Օգոստոսին պիտի աւարտի եւ Սեպտեմբերէն սկսեալ գործի պիտի սկսի։ Գործարանին պէտք եղած ճակնդեղի մշակութեան ձեռնարկելու համար իւրաքանչիւր արտավարին 7 ոսկի կը տրուի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ուսանողներու ճիգը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 փետր. (Ցառաջ). — Մօտ տասը ամիս է, կազմուած է Հայ Ուսանողներու Միութիւնը, թէեւ դանդաղ բայց յարատեւ սկսած է գործել եւ գրաւել իր որոշ տեղը Մարսիլիոյ հայ գաղութին մէջ։

10—15 եռանդուն երիտասարդ ուսանողներ են անոնք, կայծկլտուն աչքերով, ուշիմ եւ զոհարեր։

Ներկայ ըլլալով անոնց մէկ քանի հաւաքոյթներուն, համոզուեցայ թէ այդ երիտասարդները, որ ոչ մէկ կուսակցութեան կը պատկանին, իրենց աւագ պարտականութիւն նկատած են բարոյապէս եւ նիւթապէս օգնել իրենց ազգակիցներուն, որոնք ցրուած են աշխարհի չորս ծագերուն, եւ որոնցմէ մեծ թիւ մը հոս Մարսէյլի մէջ կը հատնի ու կը հալի հոգեպէս ու ֆիզիքապէս։ Այս երիտասարդները կ'ուզեն օգտուիլ եւրոպական գեղարուեստէն, գրականութենէն եւ գիտութենէն եւ երբ օր մը բախտը ունենան հայրենիքէն ներս մուտք գործելու, կը բաղձան լոյս տանիլ հայրենիքին։

Այս միութիւնը հրապարակ եկաւ համեստ թէյասեղանով մը. պարզելով կանոնագիր – ծրագրին կարեւոր մասերը՝ ուզեց որ Մարսիլիոյ հայ գաղութը քաջալերէ այս գեղեցիկ ձեռնարկը։

Գաղութին ծանօթ դէմքերն ու քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները հրապարակաւ խոստացան օժանդակել եւ անոր բարձրացման համար չխնայել բոլոր կարելի միջոցները։

Միութիւնը ցարդ կազմակերպած է երկու վիճաբանական ժողովներ կոկիկ բազմութեան մը առջեւ։

Առաջին վիճաբանութեան նիւթն էր «Կա՞մքը թէ իմացականութիւնը»։ Մինչեւ կէս գիշեր հետաքրքրական ընդդիմախօսութիւններէ վերջ յաղթական կը հռչակուի կամքը։

Վերջին ժողովը տեղի ունեցաւ ամսոյս 11ին, նիւթը աւելի խոր եւ կնճռոտ. — «Հեթանոս եւ Քրիստոնեայ Հայաստան»։

Սրահը լիքն էր երկսեռ երիտասարդներով, որոնց մէջ հազիւ կ'երեւային քանի մը ճերմակ գլուխներ։

Առաջին խօսքը տրուեցաւ ուսանող Պ. Ե. Պարսումեանի, պաշտպան քրիստոնեայ Հայաստանի։

Պ. Պարսումեան նախ Թռուցիկ ակնարկ մը նետեց հեթանոսական շրջանին վրայ եւ ապա գովքը հիւսելով քրիստոնեայ Հայաստանին, եզրակացուց թէ՝ հեթանոսութեան շրջանին Հայաստան 18 տարի միայն անկախութիւն ունեցած է։

Ցետոյ յիշելով գիրերու գիւտը, աւելցուց թէ, հայ բանաստեղծութեան, գրականութեան ու ճարտարապետութեան ծաղկման ու յառաջդիմութեան միակ պատճառը քրիստոնէութիւնն էր։

Երկրորդ խօսողն էր Պ. Կ. Փոլատեան, պաշտպան հեթանոս Հայաստանի։

Փոլատեան մօտ տասը էջէ բաղկացեալ պաշտպանողական մը կարդաց։

Ան իր նախադասութիւնները զարդարած էր ածականներու եւ հոմանիշներու բառակոյտով մը, որուն միացնելով իր գեղեցիկ առոգանութիւնը, հաճելի արտասանութեան մը պատրանքը կուտար ունկնդիրներուն, ու այս իսկ պատճառաւ իմաստէն շատ բան կը կորսուէր։

Ներկաներէն շատեր կը պաշտպանէին հեթանոս Հայաստանը, նախ նըկատելով հայ թագաւորներու քրիստոնէական մոլեռանդութիւնը, որով իրենց ամբողջ ուժն ու հաւատքը կեդրոնացուցած էին կրօնքին, եւ յետոյ եթէ քրիստոնեայ եղած չըլլայինք՝ հաւանաբար ենթարկուած չպիտի ըլլայինք ծանր հալածանքներու։

Ցաղթանակը մնաց անորոշ, եւ այդպէս ալ պէտք էր ըլլար, որովհետեւ եթէ քրիստոնեայ եղած չըլլայինք, վերջին արաբական արշաւանքներուն անպայման հայ – մուհամմետական պիտի ըլլայինք։

Այս Միութիւնը առենէ մը ի վեր կը պատրաստուէր գեղարուեստական պարահանդէս մը սարքել, որուն հասոյթով պիտի աշխատէր սեփական հաւաքատեղի մը ունենալ։ Սակայն վերջին պահուն տեղեկանալով Սուրիոյ հայութեան գլխուն եկած անակնկալ աղէտը, կ'որոշէ եւ կը յայտարարէ գոյանալիք գումարը յատկացնել, հազարաւոր հայրենակիցներու կարօտութիւնը մեղմացնելու գործին։

Ս. Միլտոնեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ԴՈՒԱՃԱՆ

Այս խորագրով, Աթէնքի «Նոր Օր»ը գրած է խմբագրական մը (11 փետրուար).

— «Ստրկութեան սա վերջին դարերուն, ինչ տարօրինակ վիժածներ, ինչ այլանդակ հրէշներ կէս արծաթի փոխարէն իրենց կնոջ անկողինը ծախեցին, վախի ու շահու հաշիւներով իրենց աղջիկները պղծել տուին եւ—երբ կրցան— աճուրդի հանեցին ամբողջ ազգը։

Սամուէլ Թումաճան անուն խաֆած դաւաճանը այս կարգի վերջնագոյն նմոյշն է։

Անիկա աննման է իր տեսակին մէջ։ «Ազգասիրաբար» կը մատնէ իր ազգը։ Նոր տեսակի Վասակ մը։ Հրէշամիտ ու հրէշային։

Նստած Պոլսոյ կամ Էնկիւրիի մէջ, Քէմալի լրտեսներուն եւ ոստիկաններուն շուքին ապաւինած, Արթաքի Ճէպէլիի նման դիակապուտներու զազրելի բանակ մը կ'աճի օրէ օր։ Եւ ինչ խօսք որ Թուրք մամուլը լայն կը բանայ իր էջերը անոնց առջեւ։

Հայկական դժբախտ Դատին ամէնէն դժբախտ այս օրերուն, Թշնամիին համար ամէնէն այլասերած զէնքը նուիրական գործիք մըն է, արիւնաքամ ժողովուրդ մը ի սպառ մահացնելու համար։

Չեն բաւեր դիւանագիտական ճանապարհները, չեն բաւեր զանազան երկիրներու հետ ի վնաս մեզի ստորագրուած դաշինքները, Ժընեւի մէջ լարուած դաւերը, Թշնամիին դրամը առատօրէն կը հոսի արտասահմանի իր լրտեսական ցանցերուն համար։ Թուրք — համայնավար արտառոց կենակցութիւնը չի բաւեր մեր վիրաւոր գոյութեան վրայ։

Պէտք է գործածել նաեւ մեր ներքին ցեցը, մեր ազգային արատը՝ հայ լրտեսը։ Եւ ամէն ժամանակի մէջ, ձեռնտու ու պատրաստ գտնուեր են Արթաքի Ճէպէլիները եւ Սամուէլ Թումաճանները։ Մանաւանդ հիմա, աշխարհի չորս կողմը ցիրուցան եղած, բաժան բաժան հոգիով ու մարմնով, որքան դիւրին կը շարժի դաւաճանին գրիչը իր չորնալիք մատներուն մէջ։ Խղճի խայթ անիկա ի մօրէ չէ ունեցած, իսկ այսօր, օրհնեալ սարսափը հեռու կը թուի իրմէ։

Սամուէլ Թումաճան, անունով հայ, իրականին մէջ անպայման սերած այլազգէ, հանդարտ կը գրէ Թուրք մամուլին մէջ։ Անիկա կ'երեւակայէ ժողովներ, կը խեղաթիւրէ դէպքեր, կը զատապարտէ մեր ազգային արժէքները, կը գովաբանէ ու կը փառաբանէ իր տէրերը՝ Թուրքերը, գրչի մէկ հարուածով կը ծախէ, կ'ոչնչացնէ հայկական ամէն աւանդութիւն, դարերու սեփականութիւն։

Ու չի բաւականանար ասով։ Այս դիակապուտը կը պղծէ նաեւ սրբութիւնը մեր հերոսներու անհանգիստ գերեզմանին։ Հրէշը կը յանդգնի անարգել յիշատակը վերջին դարու հայ ամենամեծ առաքեալին՝ Սիմոն Զաւարեանի։

Փոխել աննման վեթերանին յեղափոխական դիմագիծը, աղարտել գերեզմանին մէջ անհանդարտ մեծ լուսաւորիչին բարոյական պատկերը։ Եւ ապա համարձակիլ զայն «Թունաւորել» տալ իր իսկ ընկերներուն։

Ահա ուր հասած է դրուժան Թումաճանի գրչի յանդգնութիւնը Թուրք մամուլին մէջ՝ օր ցերեկով։ Ահա ուր հասած է հայ լրտեսը մեր օրերուն։

Մի՞թէ սակայն միայն Թշնամիի ոսկին է պատճառը այս անհասելի անբարոյութեան ու այլասերումին։ Արդեօ՞ք Թուրքին սեղանը կամ Թուրքիոյ մէջ դիւրին շահուած փառքը բաւական էին ամենայետին սրիկան հասցնելու այս ծայրայեղութեան։

Մենք կը կարծենք՝ ոչ։ Եւ հաւատացած ենք նաեւ «օրհնեալ սարսափ»ի պակասն ալ բարդուած դեռ անբաւական էր ցուցադրելու պոռնիկ լրտեսութեան այս սանձարձակութիւնը»։

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Անհամբեր մարդը քարիւղէզուրկ լամբի կը նմանի։

×

Հարուստին թերութիւնները՝ արժանիքներ, աղքատին արժանիքները թերութիւններ են։

ԳԵՂԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՈՒ ԵՐԳԵՐ

ԳԵՂԻ ՀԱՐՍՆԻՔ

Երկու ոտքը չորս կ'ըլլի,
Զորսին էտեւ ուրբ կայ.
Երկան մազիդ, քեաքիւլիդ
Արեւ ու սեւ գտակ կայ։

Աշխատանքը՝ սալի պէս
Շալակդ առնես ու տանիս։
Քարը էրթաս՝ լեցուկ գաս
Որ տուն շինես, լաւ ապրիս։

Անիկա իր սովորական ու զուարթ կեանքէն՝ նոր կեանքի սեմին վրայ, քաջալերել եւ ճամբայ ցուցնել է, որ կը կատարէ փեսին տարէց մէկ ազգականը, յետոյ կը սկսին փեսայութեան լաթերը հագցնել, ապտակելով փեսան կամ կնքահայրը փոխն ի փոխ ու երգելով.

Հագնի շընաքոր,
Վայլէ շընաքոր,
Ըս մեր թագաւորին
Բըճեր շընաքոր,
Ըս մեր թագաւորին
Բուճեր փառաւոր... :

Բուճեր փառաւոր, կը կրկնեն երկարելով իրենց ձայնը գովերգը հիւսողին մօտը գտնուողները եւ կը հագցընեն գուլպաները (բուճ)։

— Ըսէ՛ք շընաքոր,
Շընաքոր, շընաքո՛ր,
Մեր փառաւոր թագաւորին
Բուճեր շընաքո՛ր...։

Կը կրկնուի, ասոր նման, բայց տարբեր երգերով, ու կը հագցնեն կարգով, չապիկ, տաբատ, կօշիկ, իւրաքանչիւր կտոր, վերի գովերգէն յետոյ, երեք անգամ, մանառոսներու կողմէ փեսին չորս բոլորը պտտցնելէն ետք, իւրաքանչիւրին վերջակէտը կը դնէ մանառոսներէն գլխաւորը կամ փեսամանուկը (փեսամախտէ, որ պաշտօն ունի փեսին տէր ըլլալ, փեսը պտըտցնել, հոգ տանիլ անոր), իր զիլ ու հնչեղ ձայնով.

Գըցէ՛ք, ըսէ՛ք իր հայրիկին,
Թող գայ տեսնայ, ծառն ը ծաղկեր.
Գըցէ՛ք, ըսէ՛ք իր մայրիկին
Իր հատիկն ը ծաղկեր,
Ծառ խընկենի, ծառ նըռենի,
Ծառն ը ծաղկեր, պըտուղ բըռներ։

Ու այսպէս, ամէն վերջ – գովերգի, փեսին ազգականներուն անունները փոխելով։ Ցետոյ.

Հագնի շընաքոր,
Վայլէ շընաքոր,
Ըս մեր արժանի թագաւորին
Սաքօն փառաւոր։
— Ըսէ՛ք շընաքո՛ր,
Շընաքոր, շընաքո՛ր։

Պըղինձէ մալ դառնայ,
Կարկուտի, կայծակի դիմանա՛յ,
Խե՛լ մի տարիներ,
Տէշմօր վաստակն հազար գայ,
Ըս մեր արժանաւոր թագաւորին՝
Ապըրշունէ սաքոյին...։
— Ըսէ՛ք շընաքո՛ր,
Շընաքո՛ր, շընաքո՛ր,
Մեր նոր փեսին չաքէթ փառաւոր։

Կարգը գլխարկինն է, որուն գովքը ամէնէն երկարն ու հիւսալին է եւ զոր կ'երգեն, փոխն ի փոխ, խումբն ու գովերգը հիւսողը։

Շընաքոր, շընաքո՛ր,
Ըս մեր թագաւորին
Թագը փառաւոր։

— Ըսէ՛ք շընաքոր...
— Շընաքոր, շընաքո՛ր։
Մեր թագաւորին
Թագը փառաւոր։
Կեցցէ՛ ամէն օր
Ճէիլ ու զօրաւոր
Նոր փեսան այսօրուան։

Գըլոխը տինն մընայ,
Կեանքը էրկըննայ,
Անունը զօրանայ,
Բարսընայ, բարսընայ,
Ուռու, բարտու պօյ դառնայ։
Ապրի՛ մեր նոր փեսան այսօրուան։
— Ապրի՛, հազա՛ր – հազար...
Խօշ – խօ՛շ... Լօ՛շ – լօ՛շ...
Կարմիր գինի, պիտակ տօ՛շ...

Ու այդ ատեն, արդէն գինիի տոլերը լեցուած, կը պարպուին կենացներով, որոնց կը յաջորդեն «Անո՛ւշ – անո՛ւշ»ները։

Արեւն էրկան՝ թագաւորին
Խելքը գլխուն՝ թագաւորին,
Անէծքը՝ սեւ սատանային,
Սիրտը խարապ՝ դաւ նիւթողին,
Աչուին կուրնան, ոտուին կոյրին,
Հարս ու փեսին չար խորհողին...
— Լօշ – լօ՛շ... Կարմիր գինի պիտակ տօ՛շ...։

Շնորհք ու սէր՝ թագաւորին,
Ըսինք, խմինք՝ իր արեւին։

Եւ իրարու կը զարնուին գինիի փարչերը երգի եւ ծիծաղի մէջ.

Գլուխը ողջ՝ թագաւորին,
Թագը բարձր՝ թագաւորին,
Շընորհաւոր՝ իր հարսն աղուոր,
Շնորհք ու սէր՝ միշտ էրկուքին...
Կարմիր գինի՝ ձիաւորին,
Որ չհալածի՝ ձմռան ձիւնին։

Հագուստ հագցնելու արարողութեան մասնակի ձեւը լրացած է։ Ընդհանրականը կը սկսի՝ երբ կնքահայրը փեսին մէջքէն կը կապէ սուրը եւ համբուրելով ճակատը, կը տեղաւորէ գլխարկը գլխուն.

Թագը բարձր՝ թագաւորին,
Սուրը կտրուկ՝ թագաւորին,
Հասակը ծառ՝ թագաւորին,
Արեւն պայծառ՝ թագաւորին,
Բախտը բանուկ՝ թագաւորին,
Հարսը գիրուկ՝ թագաւորին,
Ըսէ՛ք մէկտեղ, միաբերան.

— Սուրը կտրուկ՝ թագաւորին,
Սուրը կտրուկ՝ թագաւորին։

Կը կրկնուի ու խլացնող կանչերով թնդացուի ամբողջ գիւղը։ Տունին բոլոր անկիւնները լեցուած են փոքրով, մեծով, ծերով ու աղջըմով։ Ծեր մամիկներ, փեսին բարեկամ կիներ ու սիրտը բուխ մարդիկ կուլան։ Շատեր կը ձայնակցին գովերգին ու ձայները գեղացի լաճերու հնչեղ ձայները, մինջոցը լեցնելով, բարտիներու քնարեր օրօրները ճեղքելով, կ'երթան, կ'երթան մինչեւ դըրացի մօտիկ սարերը, Եփրատի ալիքներուն ձայնին խառնուելու։

Ներշնչուելու, Մուսայի պէտք չունի գիւղացին, երգ մը երգելու, մաղթանք մը կատարելու կամ «զաւաթը անուշ խմցնելու» համար։ Ամէն բան կարգով ու սարքով կ'ընթանայ։ Հաւկիչ – կարգադիր խումբերու պէտք չկայ, կը բաւէ որ նահապետ մը կրտսերի մը ըսէ թէ՝ «այս ինչ բանն ըրէ» ու գիւղացի երիտասարդը, աղբիւրէն տուն դարձող տաւարին նման, կը ճանչնայ իր տեղը, ընելիքը, ըսելիքը։

ՏԻԳԱՐ ՍՂԱՄԵՆՑ

(2)

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ ԻՍԻ - Լէ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ եւ ՊՈՒԱ - ԿՈԼՈՄՊԻ ներկայացուցիչները Ցառաջի խմբագրատունը, վաղը, Շաբաթ կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՊՈՒԼՎԱՐ-ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 7ին, սովորական հաւաքատեղին։ Անդամատետրները բաշխուած։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ անդամական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 7ին իր գրասենեակին մէջ։ Կը հրաւիրուին ընկերները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի մէջ

8, Rue Danton, Մէթրօ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ԴՐՕ Գ. ՆԺԴԵՀ Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆի։ կը նուագէ ջութակահարուհի՝ Օր. Ս. ԵՐԱՄԵԱՆ, ընկերակցութեամբ ծանօթ երգահան՝ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի։ կերգեն Օր. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ եւ ՍՏ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ, ընկերակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ. ԽՈՍՐՈՅԵԱՆի։

Արտասանութիւններ եւ կենդանի պատկեր ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ։

ՇԱԽՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ԳԱՆՁՈՒԻ 3 ՖՐ.

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ

Փետրուար 25ին, Շաբաթ երեկոյ

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ՝ բոլոր ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ և ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ո. Մ. նուագախումբի

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30 ին

84, Rue Chape, Salon Chapeի մէջ

կը նախագահէ ընկեր ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

կը խօսի ընկեր Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

▪▪▪▪

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

120, Շըմէն տը լա Մատրակ, պար Վէնսէնի մէջ

կը նախագահէ ընկեր Ն. ԱԶԳԻՆ

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

▪▪▪▪

ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՏՈՒՌ - ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ ընկեր Յ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ)

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպութեամբ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2.30ին

150 Route d'Orléansի սրահին մէջ **Bagneux**

Նախագահութեամբ Պ. ՀՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴԻ

Դպրոցի 65 երկսեռ աշակերտները պիտի երգեն եւ արտասանեն ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի տիկին ՎԱՐԴԳԵՍԵԱՆի։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Օրիորդներ՝ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՍՐԱՊԵԱՆ եւ ԷԼԻԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Պ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ պիտի արտասանէ։

ԳԱՎՀԷՋԵԱՆ քոյրեր՝ կը պարեն կովկասեան եւ ճայկական պարեր։

Թառխստ ԺՈՐԺ կը նուագէ ու ԿԻՆՏՈՆ պիտի պարէ։

Հայ մանուկը եւ գիրը սիրող հասարակութիւնը թող հաճի ներկայ ըլլալ։

ՄՈՒՏՔԸ՝ ԱԶԱՏ Է։

Հաղորդակցութեան միջոց.— Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneux։

Թատերական ներկայացում

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 1 ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ԼԻՕՆԷԶԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱՖՕՇԻ

կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆ ԴԻՒՑԱԶՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Ն. Պ. Հայ Սպաներու Միութեան, այս կիրակի, փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ի յիշատակ Հայկական բանակի սպարապետ

ԶՕՐ. Թ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ

կը հրաւիրուին Միութեան անդամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Սիօթա, Գործ.— 72։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տօքթ. ՌԱԳԸՃԵԱՆի, որ իր մատին վրայ վիրաբուժական գործողութիւն մը ընելով՝ կատարելապէս դարմանեց։

Պ. ԽԱՉԵՐ ՃԷՎԱՀԻՐՃԵԱՆԷ (որ կը կարծուի թէ Լիոն կը գտնուի) կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել Յառաջի վարչութեան։

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Պ. Պ. կարօ Ուշագլեան, Ա. փանոսեան, կօլիա կորգանօֆ։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Երուանդ Թորոսեանէ 50 ֆր., իր ողբացեալ տիկնոջ մահուան տարեդարձին առթիւ։

***

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը իր երկրորդ այցելութիւնը կատարեց հիւանդանոցներուն մէջ խնամուող հայ հիւանդներուն, բաշխելով իւրաքանչիւրին որոշ գումար։

(Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գասթէմունիցի Սարգիս Զագըճեան, հօր անուն՝ Խաչօ, մօր անուն՝ Ազնիւ։ Երեք տարի առաջ կը բնակէր 38, Route d'Asnières, Clichy, Seine։ Կը խնդրուի իմացնել՝ Tchatalianի, 38, Ave. Thiers, Le Mans (Sarthe)։

ԿԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի փօրմաճ (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փօսթի ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 ֆրանքի։ Կը դրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն։ Երաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տառացիօրէն գործադրութեան։ Դիմել՝ Տպարան ՆՈՐ ՕՐ, **20, A. Voulis, Athènes**, Grèce։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

— Կը ցաւիմ, պարոն, նեղացած էի. ուղեւորութեանս այսպէս ընդհատումը ջղայնացուց զիս։ Երախաս ինծի կը սպասէ այս քանի մը օրերը ու նաւը Ռոթէրտամ մեկնեցաւ առանց ինծի։

Աղջիկը մեղմացաւ. յոգնեցա՞ւ արդեօք. պէտք է սպասէին դեռ։ Իրաւունք ունէր Սըր Ջարլզ — ինքնութիւնը հաստատել այնքան ալ դիւրին գործ չէր։ Ծովակալը աւելի խիստ շեշտով մը հարցուց.

— Ուրեմն Մատրիտ էիք մօտ տարիէ մը ի վեր...

— Այո՛ պարոն, պատասխանեց աղջիկը քաղցրութեամբ։

Ծովակալը հանեց իր սիկարէթի տուփը եւ հրամցուց։ Քիչ մը առջեւ ծռեցաւ աթոռին վրայէն, բայց առանց հանելու անոր։ Աղջիկը երկարեց թեւը սիկարէթը առնելու համար. ծովակալը չմօտեցուց տուփը որպէս զի տեսնէր աղջկան մերկ բազուկը որ դուրս կ'երկարէր վերարկուին տակէն. ապարանջան չկար. մերկ էր թեւը ամբողջութեամբ։ Ուրեմն սխա՞լ էր «տօսիէ»ն... Ուրեմն կարծածին չափ ալ վիպական չէ՞ր այս աղջիկը...

— Ներեցէ՛ք, երբեք ձեր մտքէն չանցնի՞ք թէ այս հարցումները կ'ընենք որովհետեւ կասկած ունինք ձեր անցագրին ճշդութեան մասին. Սըր Ջարլզ այդ ըսել չուզեց, գիտեմ։ Անշուշտ, եթէ որ եւ է կասկած ունենայինք, մեզի համար շատ դիւրին պիտի ըլլար քննութիւններ կատարել սպանիական դեսպանատան մէջ։

Հասկցա՞ւ արդեօք որ կեղծ սպասնալիք մըն էին ծովակալին խօսքերը. գիտէ՞ր թէ քննութիւն կատարելով ոչինչ կրնային հասկնալ... Թերեւս անվնաս ճամբորդ մըն էր ան եւ կամ, ընդհակառակն, շատ վարպետ դերասանուհի մը որուն նմանը ծովակալը տեսած չէր իր կեանքին մէջ։

Աղջիկը վերցուց սիկարէթը տարօրինակ ժպիտ մը դնելով իր շրթունքներուն վրայ։ Կարծես կը ջանար միայն ծովակալին ցոյց տալ այդ ժպիտը որ սակայն չխուսափեցաւ Րինկլընտի աչքէն։

Աշխարհի բոլոր գաղտնի հետախուզութեանց սպասարկութիւններուն մէջ ընդունուած են երկու ապահով ճամբաներ, երբ կ'ուզէք պաշտօնական տեղեկութիւն ստանալ մէկէ մը։ Եթէ գոհացում չգտնէք ըմպելիով, ձեր միակ յոյսն է կինը. ժամավաճառ չըլլալու համար ընտրեցէք այս վերջինը միշտ։

Ծովակալը այդ պաշտօնին համար այս աղջիկէն աւելի յարմար մէկու մը չէր հանդիպած երբեք։ Կինը ունէր իր ձեռքին տակ ի հարկէ։ Անոնցմէ մէկը, օրինակ, ճամբան էր հիմա դէպ ի Ամերիկա, մարդու մը հետ որուն գաղտնիքը երեւան հանելու համար աշխատած էր ինք երկու տարի շարունակ։ Կինը այդ մարդուն պիտի ծանօթանար նաւուն վրայ. մնացածը դիւրին կը թուէր։

Ծովակալը անձամբ գնած էր այդ կնոջ տոմսակը. եւ սակայն տակաւին կասկած ունէր ելքին մասին։ Բայց եթէ այս աղջկան յանձնուած ըլլար այդ պաշտօնը, ապահով կրնար զգալ ինքզինքը։

Բայց ո՞վ էր այս աղջիկը եթէ Լիտիա Հէսը չէր ան։ Ծովակալը լուցկի մը վառեց ու մօտեցուց անոր սիկարէթին։

— Քանի որ Մատրիտ կը գտնուէիք տարիէ մը ի վեր, ըսաւ ծովակալը հանդարտութեամբ, հաւանաբար ծանօթացած էք Ֆոն Լիխթէնշթայնին հետ։

— Ըսել կ'ուզէք Գերմանիոյ դեսպանատան խորհրդակա՞նը...

— Ուրեմն կը ճանչնա՞ք զինքը...

— Ո՛չ, երբեք իրարու հանդիպած չենք. լսած եմ իր անունը. ամէն տեղ կ'երթայ ան Մատրիտի մէջ...

— Օ՜հ, կը նշանակէ թէ դո՞ւք ալ կը յաճախէք այդ շրջանակները... Ծանօթ էք դեսպանատուներուն...

Րինկլընտն էր որ ըրաւ այս յանկարծական հարցումը։ Բայց այդ չեշտը աւելորդ էր այս աղջկան հետ. չը վախցաւ. անիկա թող քաջութիւն ծախէր ուրիշ աղջիկներու, անոնց՝ որոնց հետ կը սիրաբանէր... Այդ նայուածքէն ալ վախցող չէր ինքը։

Աղջիկը չորս կողմը նայեցաւ ու խնդալով հարցուց.

— Կրնա՞մ հարցնել, պարոն, թէ ով կը կարծէք որ ես ըլլամ։

— Կարծելու պէտք չկայ այլ եւս, վստահ եղէք։

Ծովակալը անհանգիստ էր իր աթոռին վրայ. նայեցաւ Րինկլընտի աչքերուն։

Աղջկան ծիծաղը գրգռեց զինքը։

— Այստեղ ունինք Լիտիա Հէսի «տօսիէ»ն եւ լուսանկարը. ուրիշ ի՞նչ կրնանք ըսել ձեզի։

Աղջիկը խնդաց. յաղթած էր այդ երկու մարդերուն. ծովակալը հասկըցաւ անմիջապէս, որովհետեւ անկեղծ էր այդ ծիծաղը։

Լիտիա Հէսը չէր ան, վստահ էր այլ եւս. մխոսութեան տեղը չկար։ Փրկուած էր եւ ի՛նչ հիանալի կերպով... Ու այդ յիմա՛ր Րինկլընտը քաջութիւն ծախող, սնապարծ...

Ծովակալը լաւ մը տեղաւորուեցաւ բազկաթոռին մէջ. ա՛լ ընելիք չէր մնացած։ Երբ աղջիկը պատմեց թէ Լիտիա Հէսը Մատրիտ էր այդ ժամուն — եթէ ձանձրոյթը յանձն առնէին կրնային իրենք ալ ստուգել այդ իրողութիւնը դիմելով օրինակ սպանիական դեսպանատունը կամ որ եւ է ուրիշ տեղեկատու աղբիւրի ուր կը կատարէին իրենց քննութիւնները ընդհանրապէս,—Ծովակալը ոչ մէկ պատասխան կամ մեկնութիւն կրցաւ տալ։ Իրեն կը մնար պարզապէս ժպտիլ աղջկան հետ, այդ զուեշտին համար։ Րինկլընտ մնաց իր աթոռին վրայ խոժոռադէմ եւ լուռ։ Ու աղջիկը մօտեցաւ կեց այդ երկու պարոնները իր բառերով. ինչպէ՜ս լեզուին տուաւ ան... Նաւէն վար առեր էին զինքը, ուղարկեր... ցուցեր էին իր հանդիպումը իր երախային հետ երկու շաբաթ — խնդիր հետ Օրօրա — եւ միջոց չկար անոր հաղորդակցութեան մէջ մտնելու. գտնուէր է իր տրամադրութեան տակ դնելով այն դիւրութիւնները որոնց շնորհիւ շփման մէջ էին իրենք ամբողջ աշխարհի հետ։

Լոնտո՞ն պիտի մնար... Հապա ծախքերը... Այդ պարոնները գիտէի՞ն թէ երբ կը մեկնէր յաջորդ նաւը դէպ ի Ռոթէրտամ. կամ թերեւս իրե՞նք էր որ պիտի առնէր այդ տեղեկութիւնը։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 18 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933 — 18 Février 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2116 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

...ՏՈՒՆԻՆ ՉԱՒԱՐՆ ԱԼ

Վերջերս Թուրք թերթերը սկսան հրատարակել անունները հպատակութենէ զրկուած Հայերու։

Եթէ չենք սխալիր, մինչեւ հիմա լոյս տեսան չորս ցանկեր, 150 — 200 անուններով։ Այր թէ կին։

Ի՞նչ «քաղաքականութիւն» է այս։

Քէմալական օրէնքներով, 1921էն ի վեր արտասահման ապաստանած բոլոր հայ փախստականները կը համարուին ոչ-հպատակ։

Նոյն իսկ աւելի առաջ, առեւտրական գործերով արտասահման հաստատուած կամ օտ. անցագրով ճամբորդած Հայեր կորսնցուցին իրենց հպատակութիւնը։

Այն պատճառով որ, անոնց թողած կալուածներն ու հարստութիւնները համարուեցան «լքեալ» գոյք, եւ աւարի տրուեցան առանց բացառութեան։

Ի՞նչ կը նշանակէ այս նոր զտումը։

Անխղճութի՞ւն է այս մասին լուսաբանութիւն պահանջել անոնցմէ որ պարբերաբար սպրդումներ կը կատարեն, «լեզու գտնելու» առաջադրութեամբ։

Կամ արդեօք անհեռատեսութիւն, ամբոխավարութի՞ւն է քրքրել այս խնդիրը...

Սպասելով «իրազեկ»ներու բացատրութեան, պարտականութիւն կը սեպենք առանց վերապահութեան գրի առնել ինչ որ կը մտածենք այս նորօրինակ «զտում»ին առթիւ։

Ընթերցողները կը յիշեն, անշուշտ, երթեւեկի նոր հրահանգը։

Այդ հրահանգով, որոշ փոփոխութիւններ կը կատարուէին հին օրէնքներուն վրայ։ Դիւրութիւն կը տրուէր փախստականներուն՝ վերադառնալու Թուրքիա, պայմանով որ թրքական հիւպատոսարանները դիմէին եւ լեցնէին յատկապէս պատրաստուած «պէյաննամէ»ներ. (յայտարարութիւն)։

Մենք ժամանակին հրատարակեցինք ոչ միայն այդ «պէյաննամէ»ներուն ամբողջութիւնը, այլ եւ բոլոր լրացուցիչ տեղեկութիւնները։ Նոյն իսկ Փարիզի Թուրք հիւպատոսին եւ ուրիշներու յայտարարութիւնները։

Եւ յայտնեցինք մեր տեսակէտն ալ։ Շեշտեցինք թէ այս կարգադրութիւնը բան մը չի փոխեր հայ-թուրք յարաբերութիւններէն, քանի որ մենք հիմնական վէճ մը ունինք Թուրքիոյ հետ, — Քաղաքական Դատ։

Միեւնոյն ատեն դիտել տուինք թէ վրան — բաց ծուղակ մըն է այս։ Եւ մանաւանդ միջոց մը՝ նոր «լքեալ»ներ մէջտեղ հանելու։

Գտնուեցան բարեմիտներ, որ բողոքեցին մեր այս յոռետեսութեան դէմ։ «Եղբայր, ամէն բան գէշ կը մեկնէք, սեւ կը տեսնէք»։

Արդ, ճիշդ մէկ տարի է անցած այդ օրէն ի վեր։ (ՅԱՌԱՋը նոր հրահանգը արտատպեց 1932 փետրուար 25ին։ Հրահանգը Էնկիւրիի պաշտօնաթերթին մէջ լոյս տեսաւ 1932 փետր. 18ին. վաւերացուած՝ գործավարներու խորհուրդի յունուար 31ի նիստին մէջ)։

Բարեմիտները, փոխանակ իրենց բնազդին հաւատալու, հաւատացին եղած հրատարակութեանց, եւ ափ առին հիւպատոսարաններու դուռը, «պէյաննամէ» մուրալու եւ լեցնելու համար։

Աչքի առջեւ չունինք թիւեր, հաստատելու համար թէ հարիւր հազարաւոր փախստականներու մէջէն քանի՞ հազար հոգի փութացին օգտուիլ այս թանկագի՛ն պատեհութենէն։

Բայց գիտենք որ դիմողներ եղան։ Քանի մը հարիւր հոգի՝ Ֆրանսայի մէջ, վաթսուն հոգի՝ Սելանիկի մէջ եւայլն։

Արդի՞ւնքը, — Ահաւասիկ չորս ցանկ՝ «հպատակութենէ զրկուած» Հայերու։

Նորէ՞ն սեւ կը տեսնենք։ Ուրեմն դո՛ւք բացատրեցէք, բարի եւ առաքինի մարդիկ։

Մեր եզրակացութիւնն այս է, —

Բարեմիտները դիմեցին թրքական հիւպատոսարանները։ Առին մէկ-մէկ «պէյաննամէ» եւ գրեցին բոլոր պատասխանները — այնքան վարպետօրէն խմբագրուած հարցումներուն.

Թուրքիոյ ո՞ր տեղէն մեկնեցաք, ի՞նչ կերպով եւ ի՞նչ միջոցով։ — Թուրքիայէն մեկնելէ յետոյ ո՞ր տեղերը մնացիք, — Թուրքիայէն դուրս ինչո՞վ ապրեցաք, — Ո՞ւր պիտի բնակիք։ — Թուրքիոյ մէջ ձեզ ո՞վ կը ճանչնայ, — Ձեր զինուորութիւնը կատարա՞ծ էք, — Ձեր ազգականներէն Թուրքիոյ մէջ եւ ձեր քովը կամ ձեր ծննդավայրին մէջ եւ կամ օտար երկիրներու մէջ որո՞նք կը գտնուին, (իրենց որոշ հասցէներով). — Պալքանեան պատերազմին եւ Մեծ Պատերազմին ո՞ւր կը բնակէիք եւ Լօզանի դաշնագրին գործադրութեան թուականին (1924 օգոստ. 6) ո՞ւր կը բնակէիք։ Եւայլն։

Արդ, այս «պէյաննամէ»ներուն մէկը մնաց հիւպատոսին քով, երկուքը ղրկեցին Էնկիւրի, Ներքին գործավարութեան եւ Ապահովութեան Տեսչութեան (լուսանկարներով)։

Այնուհետեւ որսի շուները քննութեան սկսան, ամիսներով պրպտեցին, քրքրեցին, դիմողին եօթը պորտը հարցուցին, ունեցած-չունեցածը ճշդեցին, եւ — սկսան «զտել»։

Այսինքն՝ հպատակութենէ զրկել։ Ուրիշ խօսքով՝ զրկել ոչ միայն վերադառնալու արտօնութենէն, այլ եւ իր գոյքերուն տիրանալու իրաւունքէն։

Եւ ահաւասիկ «զրկուած»ներու ցանկեր՝ տրցակ — տրցակ։ Մինչդեռ, այս հրահանգէն առաջ, տասը տարուան ընթացքին, տարին տասը անուն ալ չէր հրատարակուեր, իբրեւ «Թուրք հպատակութենէ զրկուած»։

Թիւրատեսութի՞ւն է։

Կը յիշեցնենք երրորդ անգամ, — ապա ուրեմն դուք լուսաբանեցէք այս խորախորհուրդ գաղտնիքը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԳԵՂԵՑԻԿԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ »

Բառը փոխ կ'առնեմ թուրք թերթէ մը։

Այս միջոցին, փոթորիկ մը կ'ոռնայ Վոսփորի «գեղածիծաղ» ափերուն վրայ։

Թուրքիան այս տարի ալ ընտրեց «գեղեցկութեան թագուհի» մը, նախաձեռնութեամբ «Ճիմհուրիյէթ»ի։

Ամէն ընտրութեան առթիւ, մոլուտքներ կը լուէին։ — Իսկ այս տարի ամբողջ թուրք մամուլը կրկէս իջած է, ձաղկելու համար այս առթիւ կատարուած խայտառակութիւնները։

(Խայտառակութիւն մը չէ՞, ինքնին, դրամատիրական կարգերու այս վերջին գիւտը — գեղեցկութեան մրցում)։

Ամէնէն աւելի կատղած են ... երիտասարդները։

Ագա Կիւնտիւզ, գրագէտ – երեսփոխան, կը սպառնայ Ազգ. Մեծ Ժողովին դիմել եւ պահանջել որ արգիլեն գեղեցկութեան մրցումները։

Ուրիշ մը, Պիւրհան Ճահիտ, կը գրէ «գեղեցիկի առեւտուրը» խորագրին տակ.

— Հակառակ բոլոր խոստումներուն եւ «պախշիշ»ներուն, ամէնէն շատը քանի աղջիկներ կը մասնակցին մրցումին։ Յետոյ, եղածը զուտ առեւտրական ձեռնարկ մըն է։ Մրցում բռնուածը սա է — Քանի մը «փէտայի»ներ գլուխ կը ծեծեն, «փէշդ վերցուր, սրունքդ տեսնեմ»ի նման առաջարկներու առջեւ։ Այս առթիւ տականներով զարեջուր եւ չիչերով օղի կը պարպուի...

Տակաւին ի՛նչ փաղաքշական խօսքեր, — ընտրուած թագուհին գեղեցիկ չէ. միայն մարմինը գեղեցիկ է։ Միւսը աւելի արժանի էր. բայց Նազիրէն մէկուն բարեկամուհին, միւսին ազգականուհին ըլլալով, ընտրեր են...

Իսկ «Ճիմհուրիյէթ» այս բոլորին կը պատասխանէ բուռն խմբագրականով մը.

— Ամօթ է, էֆէնտիներ... «զէվզէկ»ներ, գինովներ...

Եռնուս Նատին իրաւունք ունի բարկանայթ շանթեր արձակելու։

Ինչո՞ւ կը խանգարեն իր «հայրենասիրական» արհեստը։

Չէ՞ որ իր նարած գեղեցկութեան թագուհիները — «միս»երը — ամէնէն առաջ «Մեծ Կազի»ն կը շահագրգռեն։

ՎԱՐԱՁ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՃԻ՞

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ նոր ընդհ. մարդահամարը պիտի կատարուի 1935ին։ Նախորդին նման, այս մարդահամարն ալ բոլոր պաշտօնեաներուն մասնակցութեամբ պիտի կատարուի, քիչ ծախքով գլուխ հանելու համար։ Այս գործին համար մէկ միլիոն ոսկիի պէտք կը տեսնուի։

Վիճակագրութիւնները ցոյց տուած են թէ Թուրքիոյ բնակչութեան տարեկան աճումը հարիւրին 18 է։ Այս պարագան նշդուած է նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան կատարած քննութեամբ։ Բնակչութեան ամէնէն շատ աճումը կ'ըլլայ Ռուսիոյ մէջ (հարիւրին 23)։ Հարիւրին 18 համեմատութիւնը հիմ առնուելով, կը հետեւի որ Թուրքիոյ բնակչութիւնը եօթը տարուան մէջ երկու միլիոն աւելցած է, տարին 280 հազար ըլլալով։

ՕՍՄ. ՊԱՐՏՔԵՐԸ

Պոլսէն կը գրեն թէ օսմ. պարտքերու պատուիրակներուն հետ համաձայնագիրը մինչեւ մարտ 15ին պիտի ստորագրուի Փարիզի մէջ։ Կնքուելիք պայմանագրութեան համաձայն, Թուրքիա 7,600,000 թրքական ոսկեդրամ պիտի վճարէ։ Այս դրամը հարիւրին 7ուկէս տոկոսով 55 տարիէն վճարելի է։ Առաջին մասնավճարը 350 հազար, երկրորդը՝ 550 հազար, իսկ երրորդ մասնավճարը 585 հազար ոսկի պիտի ըլլայ։ Վեց տարի վերջը մասնավճարները 700 հազարի բարձրանալով, այդ գումարին վրայ անփոփոխ պիտի մնան։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութի հրկիզեալներուն

Բացուած է ՅԱՌԱՋի Եղբայրական Աջակցութեան սիւնակը, որուն առաջին գումարը երեւցաւ հինգշաբթի օր (330 ֆրանք)։

Այս առթիւ ստացած ենք կոչ մը Կիլիկիոյ եւ Եոզկատի Հայր. Միութեան կողմէ, զոր պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով։

⁂ Հաւաքուած գումարները պիտի ղրկուին ուղղակի Պէյրութ, նորակազմ յանձնաժողովին, որուն նախագահն է հայ – հռոմէական կաթողիկոս – պատրիարք Աւետիս արք. Արփիարեան, իսկ ատենապետը՝ Պ. Գ. Իփէքեան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ռուզվէլթի դէմ կատարուած մահափորձը

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, ձերբակալուած է այն ահաբեկիչը որ փորձած էր սպաննել Մ. Նահանգներու նոր նախագահը։ Իտալացի մըն է, Ճիուզէփփէ Զանկարա, որ հետեւեալ խոստովանութիւններն ըրաւ.

— Երեսուներեք տարեկան եմ եւ որմնադիր։ Աղքատ եմ եւ միշտ ալ աղքատ եմ եղած։ Ընտանիքս հարստահարուած է տարիներով եւ խորունկ ատելութիւն ունիմ թագաւորներուն եւ նախագահներուն համար։ Երբեք ո՛ր եւ է գէշութիւն չպիտի ընեմ բանուորի մը կամ ոստիկանի մը, բայց կ'ատեմ հարուստներն ու հզօրները։ Պատանութեանս մշակ եղայ եւ 16 տարեկանիս ճակատ ղրկեցին։ Տաժանելի եղած է կեանքս։ Թերթերուն մէջ կարդալով որ Պ. Ռուզվէլթ Միամի կուգայ, ատրճանակ մը գնեցի ութ տոլարի եւ պարտէզը նստայ։ Աղիքներս կը գալարուէին ցաւէն, որ թերեւս հետեւանք էր բուռն ջղագրգռութեանս։ Միտքս լլկուած էր հետեւեալ մտածումով. — «Եթէ բազմութիւնը շատ խիտ չըլլայ շուրջս, չպիտի ձախողիմ ձեռնարկիս մէջ, ինչպէս ձախողեցայ, տասը տարի առաջ, երբ փորձեցի սպաննել Իտալիոյ թագաւորը»։ Որոշեր էի Ռուզվէլթը զարնել խօսած ատենը, բայց կարճահասակ ըլլալով, մտածեցի թէ չպիտի կրնամ հարուածս ուղղել առջեւս կանգնած ունկնդիրներու գլուխներուն վրայէն։ Վերջապէս առիթը գտայ, երբ շատեր ոտքի վրայ մնալէն յոգնած ըլլալով, տեղաւորուեցան նստարաններուն վրայ։ Ես ալ նստարանի մը վրայ ելայ, բայց նստարանը կ'երերար բազմութեան ճնշումին տակ եւ նորէն վար իջայ։ Յետոյ քանի մը անգամ պարպեցի ատրճանակը։ Չեմ գիտեր թէ Պ. Ռուզվէլթ զարնուեցա՞ւ։ Բայց կ'ուզեմ որ ամէնքն ալ գիտնան թէ անձնական ո՛ր եւ է ատելութիւն չունիմ անոր դէմ. ես կ'ատեմ բոլոր նախագահները, ի՛նչ ազգի ալ պատկանին։ Կ'ատեմ բոլոր պաշտօնատարները եւ հարուստները։

⁂ Թէեւ Զանկարա կը պնդէ թէ ո եւ է մէկուն յայտնած չէ իր ծրագիրը, բայց ոստիկանութիւնը ձերբակալեց ուրիշ Իտալացի մը եւս, որ դրացի էր ահաբեկչին։ Ոստիկանութիւն կը կարծէ թէ Զանկարա անհաւասարակշիռ մէկն է. որովհետեւ Հռոմի ոստիկանութիւնը հեռագրով պատասխանեց թէ ան երբեք փորձած չէ սպաննել Իտալիոյ թագաւորը։ Իր սենեակին մէջ գտնուեցան թերթերու կտրօններ՝ նախագահ Մաք Քինլիի սպանութեան մասին (1901)։

⁂ Մահափորձին հետեւանքով վիրաւորուած են վեց հոգի, որոնց երկուքը կիներ են։ Ուաշինկթընի մէջ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, նախագահական պալատին պաշտպանութեան համար։ Գաղտնի ոստիկան մը կեցած է նախագահ Հուվըրի ննջարանին առջեւ։ Ուրիշ երկու ոստիկաններ կը հսկեն շէնքին մուտքին առջեւ։ Պարտէզին երկաթ փեղկերն ալ գոցուած են, իսկ ոստիկաններ գիշեր ցերեկ կը հսկեն շրջակայ պարտէզներուն մէջ։

Խանութներու փակումը Փարիզի մէջ

Ինչպէս գրած էինք, հինգշաբթի օր տեղի ունեցաւ խաղաղ ցոյց մը նոր տուրքերու հաստատման դէմ։ Փարիզի եւ արուարձաններու առեւտրականները հրաւէր ստացած էին փակելու իրենց խանութները։ Հրամանը գործադրուեցաւ 70 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Կարգ մը միութիւններ պատուիրած էին իրենց անդամներուն յարգել կարգ կանոնը։ Բայց բոլոր թաղերուն եւ արուարձաններուն մէջ վաճառատուներու եւ խանութներու մեծ մասը փակուեցաւ, կէսօրէն մինչեւ իրիկուան ժամը 6.30։ Ապակեփեղկերուն եւ երկաթ փեղկերուն վրայ կը կարդացուէր. «Փակուած է իբրեւ բողոքի նշան»։ Մեծ հրապարակներուն վրայ, ինչպէս Օփերա, Ռիվոլի եւայլն, կիրակնօրեայ խաղաղութիւն կը տիրէր։ Շան զ'Էլիզէի վրայ մեծ փոփոխութիւն չէր նշմարուեր։ Սէնի ձախ ափի թաղերուն մէջ խանութներուն երեք չորրորդը փակուած էր։ Կէսօրէն առաջ տեսակ մը ջղագրգռութիւն կը տիրէր Սակարանին մէջ։ Ոստիկանական հսկողութիւնը սաստկացած էր եւ արտաքին դուռները փակուած էին։

Կարգ մը վաճառատուներու վրայ փակցուած էին հետեւեալ բովանդակութեամբ յայտարարութիւններ.— «Նոր տուրքեր չենք ուզեր։ Խնայողութիւններ կատարեցէք։ Տուրքերու հաւասարութիւն հաստատեցէք»։

Ուրիշ բազմաթիւ առեւտրականներ ալ բաց պահած էին իրենց խանութները, անպատեհ գտնելով որ եւ է ցոյց։

Կարգ մը ծխավաճառ – սրճարաններու մէջ որ եւ է ըմպելի չէին տար եւ միայն սիկարէթ եւ նամակադրոշմ կը ծախէին։

⁂ Ընդհանրապէս խաղաղ անցաւ բողոքի այս ցոյցը, բայց միջադէպեր ալ պակաս չեղան։ Լաֆայէթի վրայ երեք ուսանողներ բաց մնացած վաճառատուն մը մտնելով, արտասովոր հեղուկ մը թափեցին։ Ոստիկանները ձերբակալեցին երկուքը, իսկ մէկը անհետացաւ։ Ուրիշ ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան մասնաւորապէս 20րդ թաղամասին մէջ, ուր ցոյցեր տեղի կ'ունենային բաց մնացած խանութներուն առջեւ։ Փէռ – Լաշէզի կողմը ցուցարարներ մտան գինետուն մը, կերան – խմեցին, բայց մերժեցին վճարել եւ սպառնացին խորտակել ապակիները։ Տասնըմէկ հոգի ձերբակալուեցան, բայց երկուքը միայն վար դրուեցան։ Սէն – Ժաք փողոցին մէջ գրատան մը ապակիները ջարդուփշուր եղան։

Գաւառներու մէջ ալ բազմաթիւ խանութներ փակուեցան։

Բուռն ցոյց մը լեհական հիւպատոսարանին մէջ

Հինգշաբթի օր, 60ի չափ լեհ գործազուրկներ Փարիզի լեհական դեսպանատունը գացին, ընկերակցութեամբ խումբ մը Ֆրանսացիներու։ Գործազուրկները ուզեցին տեսնել ընդհ. հիւպատոսը։ Դռնապանը կասկածելով, նախապէս լուր տուաւ պաշտօնեաներուն։ Հիւպատոսը հաւանեցաւ ընդունիլ վեց

(Լուրերու շարունակութիւնը Խ·րդ Դ. էջ)

ԱՆԳԼԵՒՊԱՐՍԻԿ ՎԷՃԸ

Լոնտոնէն կը գրեն թէ Անգլեւպարսիկ Քարիւղի ընկերութեան նախագահն ու դեր – նախագահը մօտերս Թէհրան պիտի երթան, կառավարութեան հետ բանակցելու համար։ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ բացուած վիճաբանութիւնները յետաձգուած են մինչեւ մայիս, որպէսզի կարելի ըլլայ ուղղակի բանակցութիւն կատարել պարսիկ կառավարութեան եւ Քարիւղի ընկերութեան միջեւ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

10 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ, 50 ՎԻՐԱՒՈՐ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ 300 համայնավարներ, որոնք Սելանիկ սրահի մը մէջ հաւաքուած էին, մերժեցին հեռանալ, հակառակ ոստիկանութեան ազդարարութեան։ Ընդհանուր դատախազին միջամտութեան վրայ, բազմաթիւ համայնավարներ պատուհաններէն նետուեցան սրահէն մեկնելու, երբ իրենց պէտք հրամայեց մնալ։

Հրմշտուք մը տեղի ունեցաւ սանդուղին վրայ եւ տասը բանուորներ հեղձամահ եղան։ Ուրիշ յիսուն բանուորներ վիրաւորուեցան։

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՑՈՅՑԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի օր Պուքրէշի հիւսիսային կայարանին մէջ ծագած խռովութիւնները շարունակուեցան մինչեւ իրիկուն։ Արհեստանոցներու մէջ ամփոփուած քանի մը հազար բանուորներ մերժեցին դուրս ելլել։ Բանուորներու պատուիրակութիւն մը ներկայանալով ներքին նախարարին, պահանջեց ազատ արձակել ձերբակալուած համայնավարները, ինչպէս նաեւ արտօնութիւն խնդրեց բանուորական խորհուրդներ կազմելու, իրենց շահերուն պաշտպանութեան համար։ Այս պատուիրակութիւնը նամբուած ըլլալով, բանուորները որոշեցին աշխատանոցներու մէջ փակուիլ եւ աշխատանքը չվերսկսիլ։

Յետոյ խռովութիւններ ծագեցան որոնց միջոցին ոստիկան մը սպաննուեցաւ եւ 20ի չափ ոստիկաններ կամ զինուորներ վիրաւորուեցան։

Գնդակներ մը չարաչար խոշտանգուեցաւ բանուորներու կողմէ. նոյնպէս հարիւրապետ մը։

Ոստիկանական վերատեսուչին ինքնաշարժ յարձակում կրեց ցուցարարներու կողմէ, որոնք քարերով ջարդուփշուր ըրին ապակիները։

Փայտի մթերանոց մը կրակի տրուեցաւ։ Կառավարութեան հրամանին վրայ բազմաթիւ զինուորներ եւ ոստիկաններ ժամը 6.30ին սկսան պարպել արհեստանոցները. կէս գիշերին բոլոր բանուորները դուրս հանուած էին։ Երեք բանուորներ եւ մէկ զինուոր սպաննուեցան, ինը բանուորներ եւ 22 զինուորներ վիրաւորուեցան։

Կալացի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ խռովութիւններ ծագեցան։

⁂ Այս առթիւ անհրաժեշտ կը գտնենք յայտնել թէ իրականութեան չեն համապատասխաներ կարգ մը երրոպական թերթերու այն լուրերը որոնց համաձայն իբր թէ յեղափոխութիւն ծագած է Ռումանիոյ մէջ և որոնց արձագանգ եղած էր մեր թերթն ալ։

⁂ Ռումանիոյ երեսփոխանական ժողովը օրէնք մը քուէարկեց որով երեք ամսուան համար հարիւրին տասը կը զեղչուի պետական պաշտօնեաներու թոշակը։

ՀԱԿԱՍՈՒԼԹԱՆԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Իզմիրէն կը գրեն թէ խումբ մը երիտասարդներ, իրենց մէջն ունենալով նախորդ դատական գործավար Մահմուտ Էսատ պէյը, Բէշատիէ նաւամատոյցը գացին եւ վար առին նշանատախտակը, որ «Րէշատիէ» սուլթանական անունը կը կրէր։

Երիտասարդները յետոյ համանուն պահականոցը գացին եւ ուզեցին վար առնել նշանատախտակը։ Սակայն պահականոցին հրամանատարը յայտնեց թէ չի կրնար վար առնել, մինչեւ որ այս մասին հրաման չստանայ Ոստիկանական Տեսչութենէն։

ՍՏԱԼԻՆԻ «ՊԱՏՄԱԿԱՆ» ՃԱՌԸ

Տարւայ սկզբին Մոսկւայում տեղի ունեցած Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի եւ Կեդր. Վեր. Ցանձնաժողովի միացեալ լիակատար նիստի մէջ Ստալինը հանդէս եկաւ մէկ ճառով՝ գիւղում տարւող աշխատանքի մասին: Խորհրդային մամուլը չուշացաւ այդ ճառը համարել «պատմական» եւ վերլուծումը «հանճարեղ խորը եւ վառ կերպով», որի «հուժկու լուսարձակով» պիտի լուսաւորուի յետագայ աշխատանքը գիւղում:

Եթէ այդ ճառի մէջ արտակարգ մէկ բան կայ, ապա դա Ստալինի հանճարեղ չնականութիւնն է ու չքմեղ ձեւանալը: Վաղուց արդէն սովորութիւն է դարձած խորհրդային վարիչների համար տնտեսական ամէն մէկ անյաջողութիւն վերագրել իրեն՝ ժողովրդին կամ թէ չարքային կուսակցականներին ու տեղական պաշտօնէութեանը: Ստալինի ճառն այս տեսակէտից կոտրում է բոլոր մրցանիշերը: Մատնանշելով, որ 1932 թ. գիւղական տնտեսութիւնը եւ հացամթերումների ծրագրի կատարումը նախորդ տարւայ համեմատութեամբ շատ աւելի վատթար վիճակում է գտնւում, Ստալինն այդ անյաջողութեան ամբողջ պատասխանատւութիւնը բարդում է գիւղական եւ գաւառական կուսակցականների վրայ: Իսկ իրենք, ղեկավարները, որ ծրագրում, հրահանգում եւ ուղղութիւն են տալիս տնտեսական քաղաքականութեանը, ի հարկէ որ եւ է յանցանք ու պատասխանատւութիւն չունեն...:

Ո՞րոնք են Ստալինի մատնանշած թերութիւնները.—

1— Տեղական կոմունիստները սխալ են ըմբռնած կոլխոզային առեւտրի իմաստը: Ըստ որոշման, նախ պէտք էր կատարել հացամթերման ծրագիրը եւ ապա նոր շուկայ հանել աւելացած հացահատիկներն ու մթերքները: Այն ինչ, կոլխոզային եւ խորհրդային տնտեսութիւնները, առանց լրիւ պետութեանը յանձնելու հացի որոշւած քանակը, շուկայում բարձր գներով վաճառում են հաց ու այլ մթերքներ: Իսկ շատ տնտեսութիւններ նոյնիսկ թագցնում են բերքի ճիշդ չափը:

2.— Կոլխոզների ղեկավարութիւնը եղած է թոյլ եւ տնտեսութեան զարգացման հոգ չի տարել: Ղեկավարութիւնը չի հետաքրքրել կոլխոզների կեանքով, կոմունիստները գիւղում ոչինչ են եղած եւ թոյլատրել են, որ հակայեղափոխական տարրեր անցնեն աշխատանքի գլուխ:

3.— Թէեւ հաւաքական տնտեսութիւնը (կոլխոզ) տնտեսութեան սոցիալիստական ձեւն է, բայց ամէն ինչ կախւած է նրանից, թէ ի՛նչ բովանդակութիւն կը տրւի այդ ձեւի մէջ: Կոմունիստները գերագնահատելով կոլխոզները որպէս տնտեսական նոր ձեւ, աչքաթող են արել բովանդակութիւնը եւ թոյլ են տւել որ այդ նոր ձեւի տնտեսութիւնների գլուխ անցնեն հակայեղափոխականներ եւ ուղղեն զանոնք յեղափոխութեան դէմ:

4.— Կուլակութեան դէմ գիւղում շարունակում են պայքարել հնացած միջոցներով: Այն ինչ դասակարգային թշնամին փոխել է պայքարի տաքտիկան եւ մտնելով կոլխոզների մէջ խափանարարութեամբ վիժեցնում է կուսակցութեան բոլոր առաջադրումները գիւղում: Կուլակներին պէտք է փնտռել ոչ թէ կոլխոզներից դուրս, այլ ներսը:

5.— Կոմունիստները թերագնահատում են իրենց դերն ու պատասխանատւութիւնը կոլխոզային շինարարութեան եւ հացամթերումների գործում: Նրանք անյաջողութիւնների մեղքը գցում են գիւղացիների վրայ, թէեւ ամբողջ պատասխանատւութիւնն, իրենց, կոմունիստների վրայ է:

Ստալինի այս ճառն յատկանշանական է եւ այն տեսակէտից, որ մի տեսակ փորձ է արւում սիրաշահել գիւղացիութեանը: Ամէն անգամ, երբ խորհրդային երկիրների տնտեսական կացութիւնը ծանրանում է, երբ իրենց վերացական ծրագիրներով բոլշեւիկները փակուղու մէջ են ընկնում, խոլոյն երեսները դէպի գիւղ են դարձնում եւ փրկութիւնը գիւղում որոնում: Այս միտումն առանձնապէս նըկատելի է ներկայիս՝ հնգամեայ ծրագրի անյաջողութիւնն ակներեւ դառնալուց յետոյ: Սակայն, զիջումը—նահանջը քօղարկելու նպատակով դիմում են զանազան ձեւերի, որոնցից մէկն էլ Ստալինի «ինքնաքննադատութիւնն» է:

Մէկ տեղ իր ճառի մէջ Ստալինը հետեւեալ խոստովանութիւնն է անում: Առաջ, ասում է նա, տնտեսութեան պատասխանատուն մենատնտեսն էր, որը եւ ձգտում էր իր ամէն կերպ զարգացնել իր տնտեսութիւնը, իսկ այժմ, քանի որ հաւաքական տնտեսութիւնների ղեկավարը կուսակցութիւնն է, ապա եւ կուսակցութիւնն է պատասխանատու գիւղական տնտեսութեան զարգացման կամ յետադիմութեան: Ահա այստեղ է ամբողջ գաղտնիքը:

Երբ խորհրդային իրաւակարգի հաստատման առաջին տարիներին փորձ արւեց համայնացնել գիւղական տնտեսութիւնները, գիւղատնտեսութեան սոսկալի անկում տեղի ունեցաւ, որի հետեւանքն եղաւ քաղց ու մարդակերութիւն: Նեպի շրջանին, երբ վերահաստատւեց մենատնտեսութեան ձեւը եւ գիւղացին անհատական նախաձեռնութեան հնարաւորութիւն ունեցաւ, գիւղատնտեսութիւնը զարգացաւ արագօրէն եւ վեց — եօթ տարիների ընթացքին գերազանցեց նախապատերազմեան չափերը: Իսկ հաւաքական տնտեսութիւնների ձեւի հաստատման օրից սկսած գիւղատնտեսութիւնն ունեցաւ գահավէժ անկում եւ միայն Հայաստանում նախապատերազմեան եւ Նեպի շրջանի չափերի համեմատութեամբ բերքատւութիւնը 1932 թւին ընկաւ 40—50 տոկոսով:

Պատճառը պարզ է: Գիւղացին այլ եւս ինքը տէրը չէր իր տնտեսութեան, որի զարգացման մէջ այլ եւս անձնական շահ չէր տեսնում: Տնտեսութիւնների ղեկավարութիւնն անցաւ կուսակցականներին, որոնք սեւատական հովեր առնելով, սկսեցին կողոպտել եւ ուրիշի քրտինքով ապրել: Թէ ի՛նչ վերաբերմունք ունեցան կուսակցականները դէպի ի հաւաքական տնտեսութիւնները, բերենք մի շարք օրինակներ.—

Հայաստանի Գեղովան գիւղի կոլխոզի անդամների մեծամասնութիւնը կոմունիստներ են: Սակայն, պարզւում է, որ այդ նոյն կոմունիստները պահել են եւ անհատական տնտեսութիւններ, որոնց զարգացման համար մտել են կոլխոզ՝ զանազան արտօնութիւններ ստանալու եւ գոյքերից օգտւելու: Կոլխոզներին մասնակցող կոմունիստները չեն մասնակցում սոցմրցմանը, հարւածայնութեանը եւ, առհասարակ, խուսափում են աշխատանքից: «Չկայ մի դէպք, որպէս զի կուսակցականները հանդիսանային պայքարողներ աշխատանքային կարգապահութեան, ծրագիրների կատարման, բանւորներին դաստիարակելու համար եւ այլն»: («Պրոլետար», թիւ 26):

Սակայն ո՞վ է այս համատարած ծուլութեան, ձրիակերութեան եւ թալանի հոգեբանութեան ու գործելակերպի ծնունդ տուողը: Անկասկած, ուրիշների գլխին կուժն ու կուլան կոտրող Ստալինի ղեկավարութիւնը: Ձեռնարկելով կոլխոզային քաղաքականութեան, կոմ. կուսակցութիւնը ողջ գիւղացիութիւնը իրեն թշնամի յայտարարեց եւ յանձնեց իր անդամների սանձարձակ կամայականութեան: Հետեւանքը եղաւ գիւղատնտեսութեան անկում, հացի ու մթերքների սով եւ տնտեսական բոլոր ծրագիրների կատարման թերացում:

Եւ այսօր, վեր կենալ ու ամբողջ աշխարհի առաջ մեղքը բարդել չարքային կուսակցականների, կուլակների ու հակայեղափոխական տարրերի վրայ, մեծագոյն կեղծիքն է ու չնականութիւն: Կիսկատար միջոցներով ու պատէ պատ զարնուելով գիւղական տնտեսութիւնը չի փրկւի: Գիւղատնտեսութեան վերականգնումը նախ եւ առաջ պահանջում է խնդրի արմատական լուծում՝ խորհրդային տնտեսական քաղաքականութեան հիմնական փոփոխութիւն: Այլապէս, մի քանի տասնեակ «յանցապարտ» կոմունիստների գնդակահարումով դրութիւնը չի փրկւի:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ա. Եսայեան Միայուն ներկայացուցիչ նշանակուեցաւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան կողմէ խորհրդային միութեան գործավարներու խորհուրդին մօտ:

×

Դերասան Վահրամ Փափազեան, իր բեմական գործունէութեան 30-ամեակին առթիւ, Թիֆլիզի պետական օփերային մէջ, փետրուարի սկիզբը, տուաւ ներկայացում մը, Համլէթ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ե.— ՀԱՍԻՋԷ ԵՒ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Վերադառնալու համար Հալէպ, այս անգամ կը նախընտրեմ հարաւի ուղղութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ տեսնել նաեւ Հասիչէն ու Տէր – Զօրը:

Գամըշլուէն ճամբայ ենք ելած դէպի Հասիչէ: Ամբողջ ճամբու ընթացքին ուղտի եւ ոչխարի գլխակներ են պառկած ու գայլեր եւ ագռաւներ: Ոչ մէկ կանաչութիւն, ոչ իսկ մամուռ, այնպէս երաշտ է եղանակը եւ սովահար են կենդանիները բոլոր: Մարդ պիտի տեսնէ ասիկա, զգալու համար որ անձրեւին «կաթիլը ոսկի է»:

Դաշտերու եւ հողին սուգն ու տրտմութիւնը մեր հոգիին մէջ՝ կը հասնինք Հասիչէ:

Բազարին մէջ Արաբ գիւղացիները ոչխար կը ծախեն, հատը 10 ղրուշի (2 ֆրանք) եւ ուղտեր հատը 50 — 60 ղրուշի (10—12 ֆրանք):

Նոր քաղաք մըն է Հասիչէն, որուն բնակչութիւնը կը բաղկանայ Մարտինցի Սուրիանիներէ, նոյն տեղէն օտարացած հայ կաթոլիկներէ, Տիգրանակերտցի Հայերէ եւ Քիւրտերէ:

Մօտ հարիւր տուն Հայեր կան այստեղ եւ ունին իրենց դպրոցը, որ ցարդ պահուած է Հ. Օ. Խաչի օժանդակութեամբ եւ Հ. Բ. Ը. Մ. նպաստով:

Ինչպէս բոլոր միւս սահմանամերձ վայրերուն, նոյնպէս եւ Հասիչէի վարժարաններուն նպաստը այս տարի դադրեցուցած է Հ. Բ. Ը. Մ.ը, իսկ Հ. Օ. Խ.ը, արդէն յիշեցի որ, այս տարի միջոցներ չունի:

Այս պարագան մեծ դժուարութիւններ է տուած մեր բոլոր դպրոցներուն եւ մասնաւորաբար Հասիչէի դպրոցին: Գաղութը աղքատ է: Միւս կողմէ, ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, նաեւ այստեղ, քանի մը աղտոտ հոգիներ, աղտոտել կը ջանան գաղութը, բարեբախտաբար գաղութը մեծամասնութեամբ պարկեշտ եւ համեստ է եւ կրցած է արժանի պատասխան տալ խառնակիչներուն:

Հասիչէի մէջ կը գտնուին մօտ 150 Ասորիներ, որոնք կը ծառայեն Ֆրանսական բանակին մէջ: Մեծ մասամբ հայկական բանակներու նախկին զինուորներ են, որոնք հայախօս են ընդհանրապէս:

Գամըշլուի եւ Հասիչէի մէջտեղը եւ Սինճարի դէմ կը գտնուին Թէլպրաքէ այն երկու հայ գիւղերը, որոնք քանի մը տարի առաջ կառուցուեցան հայրենակցական նպաստներով եւ որոնք սակայն դատարկուած են հիմա եւ ժողովուրդը ցրուած է Գամըշլուի շրջանները:

Այս ձեռնարկին պատասխանատուները ճշդելու եւ հայ մամուլին անտեղեակութիւն դարձնելու համար՝ տակաւին քիչ մը կանխահաս է: Թէեւ վարչական իրենց անանկութիւնը գոնէ մասամբ փրկելու նպատակով, նոր փորձեր կը կատարուին յիշեալ գիւղերու վերաբնակութեան համար:

Հասիչէն կը թողունք կամուրջէ մը անցնելով, որուն տակէն կը հոսի տխրայիշատակ Խապուրը, երթալ միանալու համար Եփրատին, Այղը – Քեմալի առջեւ:

Հիմա կը ճամբորդենք այն հողերուն վրայէն, որոնք պաշարուած են Եփրատէն ու Խապուրէն:

Ինչպէս կարելի է նկարագրել արհաւիրքը մեր տարաբախտ ժողովուրդին, 1916ի շրջաններուն, այս վայրերուն մէջ...:

Կը յառաջանանք եւ ահա հասած ենք ջարդերու վայրը՝ Շէթթատիյէի մօտ, Խապուրի եզերքը:

Կանգ առինք ու մեր կառավարը, ձեռքերս բռնած՝ գիս առաջնորդեց այն հորերուն քով, որոնց մէջ ջարդուածներու ոսկորները կը մնան տակաւին:

Եւ իբրեւ յուշարձան մեր մէկ միլիոն զոհերուն, իրենց ոսկորներէն կազմուած բլուր մը կայ, որուն վրայ ամէն հայ անցորդ կրնայ կարդալ անբարբառ արձանագրութիւնը նահատակներուն:

Կառավար Վահանը, երկու ոսկորներ վերցուց, այնպէս թէ այնպէս՝ խաչի ձեւ տուաւ ու տնկեց ոսկրակոյտին վրայ: Ես քակեցի այդ խաչը եւ ոսկորները կրկին դրի գետին: Հարցական, երեսս կը նայէր: Ըսի. «Ձեւ մի տար այս ոսկորներուն, թող, որ անոնք մնան իրենց ձեւին մէջ, ու քալէ, բարեկամս, եւ ուժեղ պահէ քու կենդանի ոսկորներդ մեռած այս ոսկորներուն համար, մենք տակաւին իրաւունք չունինք մեր ձեռքերով խաչ իսկ տնկելու անոնց վրայ, առանց այդ ձեռքերը գործածելու անոնց վրէժին եւ ուխտին համար: Քալէ եւ հեռանանք, չե՞ս լսեր, անէծքի եղանակը որ անոնց մէջէն կարծես կը սուլէ...: Հեռանանք, հեռանանք»:

Ու կը թողունք մեր եղբայրներուն ոսկորները իրենց լքումին մէջ ու կը մեկնինք դէպի Տէր – Զօր:

×

Եւ ահա սարսափավանք քաղաքը՝ Տէր – Զօր: Կ'անցնինք նորաշէն մեծ կամուրջին վրայէն: Եփրատը վեհաշուք հոսանքով մը կ'ընթանայ: Քիչ յետոյ, երկրորդ կամուրջ մը, Եփրատի միւս թեւին վրայ: Այս այն կամուրջն է, որուն վրայէն մեր նահատակները քալեցին դէպի մահ, ու քանիներ վար նետուեցան, դէթ հանգիստ մեռնելու համար:

17—18 տարիներ են անցեր անպատմելի այդ օրերէն, ու Թուրքը չկայ այստեղ, բայց թաքուն սարսուռ մը կը զգաս, սարսուռ մը, որ ներսդ կ'արթննայ եւ օձի պէս կը պլլուի հոգիիդ:

Թուրքը չկայ հիմա, չկայ սակայն այստեղ միայն, Տէր – Զօրի մէջ: Իսկ ամէն վայր կրնայ վերածուիլ Տէր – Զօրի, երբ Թուրքը կայ ուրիշ տեղ, երբ կ'ապրի Թուրքը:

Ու կը մտածեմ, որ պատմութիւնը մեզ՝ Հայն ու Թուրքը, նետեր է աշխարհագրական կրկէսը ու պիտի ապրի մեզմէ այն որ յաղթէ միւսին: Վայ պարտուողին:

Կը քալեմ ահա Տէր – Զօրի փողոցներուն մէջ, բայց ինծի կը թուի որ քայլերս կը կաշկանդուին անծանօթ հանգոյցներով: Կը թափառիմ աննըպատակ եւ յուսահատ, կարծես կը փնտռեմ բան մը, որ գիտեմ թէ պիտի չգտնեմ երբեք...:

Ու դժնդակ այս թափառումով, կանգ կ'առնեմ շէնքի մը առջեւ, որուն ճակտին սեւ խաչ մը թեւերն է բացեր ու թառ է տուեր զոյգ մը ճերմակ աղաւնիներու:

Հայոց եկեղեցին պէտք է ըլլայ: Խաչը Հայու խաչ է, յայտնի է իր տրտմութենէն, ցեղի մը ամբողջ սուգն ու թախիծը ունի: Ո՞ր խաչն այսքան տրտում է եղած:

Կը մտնեմ կիսաբաց դուռէն ներս ու կը յառաջանամ նեղ անցքէ մը եւ ահա մաքուր բակ մը ու դպրոցն ու եկեղեցին քով քովի:

Բակին դռները: Դպրոցի դասարանէն ձայն կուգայ: Կը մօտենամ պատուհաններուն: Ապակիները շոգիացեր են դուրսի ցուրտէն: Մէկուն վրայ, սակայն, անտառ աշակերտ մը, մատովը իր անունն է գրեր: Գրերու արանքէն կը դիտեմ ներսը: Երկսեռ աշակերտներ: Իսկ վարժապետը, գրատախտակին առջեւ կեցած, գրաբարի դաս կուտայ: Սեւ տախտակին վրայ՝ խոշոր գրերով, «Մահ իմացեալ անմահութիւն է»:

×

—Կ'ուզէ՞ք այցելել մեր եկեղեցին, կ'ըսէ երիտասարդ մը, որ դէմս կ'ելլէ դրան առջեւ:

Ու գրպանէն խոշոր բանալի մը հանելով՝ կը բանայ ժամին դուռը: Կը մտնենք ներս:

Մի զարմանաք, կ'ըսէ, եթէ մեր եկեղեցիին մուտքը, այսպէս գրադարանով մը կը սկսի: Առայժմ ուրիշ յարմար տեղ չունինք գրադարանի համար: Ցետոյ, թէեւ նիհար է մեր գրադարանը, բայց նոր է հիմնըւած, յոյս ունինք ընդարձակելու: Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, 85 տուննոց մեր գաղութին համար բան մըն է վերջապէս այնքանն ալ:

Անշուշտ, իսկ այս թերթե՞րը:

Կը պրպտեմ, ԴՐՕՇԱԿ, ՅԱՌԱՋ, ՅՈՒՍԱԲԵՐ, ԱԶԴԱԿ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ եւ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԱՄՍԱԳԻՐ:

Քիչ յետոյ կը մտնենք եկեղեցի:

Կոկիկ եկեղեցի մը: Խունկի թեթեւ բոյր մը, խաչ ու խաչկալ, Յիսուսի նկարներ:

Ձախ պատին, փոքր մատուռի նման տեղ մը յատկացուած է մեր նահատակներու յուշարձանին:

Անցեալ տարի Եփրատի եզերքէն մաս մը ոսկորներ բերուած ու թաղուած են հոս:

Մեծ նահատակութեան մը փոքրիկ յիշատակարանը...: Ու փառք նաեւ այսքանին: Այս ալ պիտի չունենայինք եթէ բարի մարդ մը, Բ. Պալըքճեանը չըլլար, կ'ըսէ ընկերակիցս: Թէեւ գաղութն ալ չխնայեց իր բաժինը:

Գումարներ ղրկած են նաեւ Զ. Ո. Միութեան մասնաճիւղերը: Ու մենք, Տէր – Զօրի գաղութս, կը թուի մեզի թէ մեր գերեզմաններուն պահապանն ենք: Կը սպասենք, որպէսզի օր մը, հայրենիքը իր հողին ծոցը ընդունի սա բազմաչարչար ոսկորները:

Կը պատրաստուիմ հեռանալ:—Տեսէք, սա նուէրն ալ, կ'ըսէ ընկերս, ու խորանին վրայէն վար կը բերէ սկիհի մը ծածկոցը:

—Ասեղնագործ ձեռագործ մը, հրաշալի գործ: Պ. Պալըքճեանի տիկնոջ նուէրն է այս ալ, լաւ դիտեցէք:

Կը դիտեմ ու կը հիանամ: Կը հիանամ մանաւանդ ինծի անծանօթ սա տիկնոջ որ իր ամուսնոյն կառուցած եկեղեցիին սկիհին ծածկոցն է հիւսեր իր մատներով եւ որուն վրայ հիւսեր է հայ ժողովուրդի ամբողջ խորհուրդը, — Գառն Աստուծոյ ու անոր կողքին, Հայկական եռագոյնը ձողի մը վրայ:

Համբոյր մատներուդ, հայ տիկին:

ՍՄԲԱՏ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

Մուրատ-Ռափայէլեան կտակին շուրջ

—.—

Շատերը կը զարմանան Մխիթարեան Հայրերու լռութեան վրայ, մտածելով անշուշտ, եւ արդարացի կերպով, որ ժամանակները փոխուած են, եւ մեծ պատերազմը եւ յեղափոխութիւնները վերջ ի վերջոյ փոքրիկ ազդեցութիւն մը գործած են մեր Հայրերուն մտածելակերպին վրայ: Մենք կը հաւատանք որ Մխիթարեան վանքէն ներս որոշ հոգեբանական յեղաշրջում մը տեղի ունեցած է, եւ վստահ ենք որ եթէ կարելիութիւն ունենար Միաբանութիւնը՝ առանց ժամանակ կորսնցնելու պիտի պատասխանէր այն հարցումներուն, որ կը պարունակէր Միլանոյի Մ. Ռ. նախկին Սաներու Միութեան կոչը: Պէտք է համոզուիլ սակայն թէ կարելիութիւնն է որ կը պակսի, եւ ահա թէ ինչո՛ւ: Մ. Ռ. Ն. Սաներու Միութեան կոչը կը պարունակէ փաստեր ու թիւեր, որոնք առանց մասնաւոր մեկնութեան՝ արդէն կը խօսին: Արդ, այդ հարցումներուն պէտք է պատասխանել ժխտելով անոնց ճշմարտութիւնը, նոյնպէս փաստերով ու թիւերով, եւ կամ պէտք է ընդունիլ ճշմարտութիւնը եւ ցոյց տալ այն միջոցները, որոնց Միաբանութիւնը դիմած է կանխելու համար վերջնական կործանումը եւ բարելաւելու համար ներկայ վիճակը:

Դժբախտաբար Միաբանութիւնը այսօր ի վիճակի չէ ոչ խօսելու, ոչ ալ գործելու: Քանի մը Հայրերու պաշտօնները փոխելով, կամ Միաբանութեան հաստատութիւններուն մատակարարութիւնը յանձնելով մասնագէտ հաշուակալի մը կարելի չէ խնդիրը լուծուած նկատել: Մեզի տրուած հաւաստիքներուն համաձայն, հաշուակալը իր աշխատանքը կ'ընծայէ բոլորովին ձրի կերպով: Մեր օրերուն համար անձնուիրութեան գեղեցիկ օրինակ մը, որ կարելի չէ չգնահատել, բայց մատակարարութեան դրամենեկային ծախքերը տարեկան մօտ 300,000 լիրէթի կը հասնին, այս ալ բնական է ուրիշ հաշիւ է:

Բարձրաստիճան Հայր մը, պատասխանելով մեր հարցումներուն՝ մեզ կը վստահեցնէր, թէ մասնաւոր մարմին մը ժամանակին քննած է Միաբանութեան բոլոր հաշիւները եւ ամէն ինչ կանոնաւոր գտած է: Շատ բարի, բայց ինչո՞ւ այն ատեն անուանել լիազօր հաշուակալ մը եւ ենթարկուիլ տարեկան այդ խոշոր ծախքին: Այդ գումարով մեր իրականութեան մէջ հըրաշքներ կարելի է գործել: Այս հարցումը մենք ժամանակին ուղղեցինք նաեւ այդ բարձրաստիճան Հօր, բայց մեր ստացած պատասխանը մեզ պարզապէս զարմացուց: Այդ պատասխանը չենք յիշեր այստեղ որովհետեւ դժուարաւ պիտի հաւատան մեր ընթերցողները:

Մխիթարեան Հայրերը, որոնց մեր ազգային կրթական կեանքին մէջ կատարած կարեւոր դերը ոչ ոք կը ժխտէ, պէտք է համոզուին որ, Մ. Ռափայէլեան կտակով զբաղելու, եւ այդ կտակին վիճակով մտահոգուելու իրաւունքն ու պարտականութիւնը ունին բոլոր Հայերը, եւ ի մասնաւորի Մ. Ռ. Սաները, «Միաբանութեան հացով սնած» մտաւորականները:

Փարիզի Սանուց Միութիւնը կը լռէ եւ դէչ կ'ընէ: Կան նաեւ ուրիշ սաներ, որոնք կըզլխացած՝ միայն ակնածանօք կ'ուզեն ըլլալ մեռելի հոգեվարքին: Կը խոստովանինք, որ մեր խելքը չի հասնիր այս... անգլեւամերիկեան բարձր քաղաքականութեան:

Մէկ երկու Հայրերու հետ ունեցած մեր խօսակցութենէն այն համոզումը գոյացուցինք, որ բարեբախտաբար Միաբանութեան մէջ դեռ կան իրենց կոչումին տէր վարդապետներ, որ... կը զգան ներկայ վիճակին ծանրութ... նը եւ իրենց հոգին կը մաշեցնեն ... միակ յոյսով, որ ազնիւ ու անշա... խնդիր հայրենակիցներ միանալով ... գտնեն լուծում մը ազատելու համա... Մ. Ռ. կտակը, որ կարեւոր դեր ... կատարելիք դէպ ի հայ ժողովուրդ... եւ դէպ ի Իտալիան՝ որ երկար տա... ներէ ի վեր կը հիւրընկալէ Մ. Ռ. ... վարժարանը: Միլանոյի Մ. Ռ. Սա... րու միութիւնը իր պարտականութի... նը կատարեց:

Առ նուազն լրջութեան պակա... Մ. Ռ. Միութեան այս գործը վեր... գրել միայն անձի մը, եւ խնդրին ... նական բնոյթ տալ, ու խօսիլ ... կրօնքի ու հակակրօնքի մասին:

Ա. Ս.

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Սիփան երգչախումբի հաւաքոյթը

—.—

Փետրուար 12, կիրակի օր, Մութիւալիթէի սրահներէն մէկուն մէջ Սիփան երգչախումբը Ալֆորվիլի եւ Առնուվիլի խումբերուն հետ վարիչ – երաժիշտ Պ. Սաքօ Ցակոբեանի անուանակոչութեան տօնին առթիւ, հաւաքոյթ մը սարքած էր:

Բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները ներկայ էին իրենց պարագաներով: Սիփանի ընկերներէն Պ. Աշոտ խօսք առնելով բացատրեց իրենց ուսուցչին բրած զոհողութիւնները, — «Թէ ան բնաւ յոգնիլ եւ յուսահատիլ չի գիտեր, մենք ալ ուրեմն աշխատելու ենք անոր այդ յոգնաջան աշխատութիւնը քաջալերել մեր պարտաճանաչութեամբ, թէ Սիփան տասը տարի է որ հիմնուած է եւ կը շարունակուի աւելի եռանդուն եւ օրէ օր ժողովուրդի սէրն ու համակրանքը կը շահի»: Եւ իրենց զգացումներուն արտայայտութեան ի նշան նուէր մը տրուեցաւ Պ. Սաքօ Ցակոբեանի:

Ցետոյ Ալֆորվիլի խումբի կողմէն Տիկ. Ուզունեան ուղերձ մը կարդաց դարձեալ Պ. Սաքոյին ուղղուած, որուն մէջ շեշտուած էր հայ երգի կարեւորութիւնը թէ ազգապահպան գըլխաւոր ազդակներէն մէկն է, եւ շատ ճիշդ է, որ երգը մարդոց անբաժան ընկերն է, ըլլայ ուրախութեան, ըլլայ տրտմութեան ժամանակ, մանուկն ու ծերը կ'երգեն մանկական, յեղափոխական եւ սիրային երգեր, որ մեզ կը տանին հին յուշերուն:

Ցետոյ եղան արտասանութիւններ Տիկ. Ժամկոչեանի, Օր. Ցէրմանեանի, Պ. Կարպիսի եւ Պ. Մինասի կողմէ, բոլորն ալ շատ յաջող կերպով: Պ. Բարդէն իր գեղեցիկ ձայնով երգեց իտալերէն երգ մը: Փոքրիկ Ալիս Ցովնանեան պարեց ռուսական պար մը ծափերու մէջ: Վերջը խօսք առաւ Պ. Սաքօն որ իր շնորհակալութիւնը յայտնեց աշակերտներուն եւ իրենց այդ զգացումներուն համար, յետոյ յորդորեց զանոնք որ կարելի եղածին չափ ուժ տան եւ շատցնեն ընկեր – ընկերուհիներու թիւը, որովհետեւ երիտասարդութիւնն է որ պէտք է գիտնայ երգին արժէքը, եւ գուրգուրայ անոր վրայ ինչպէս թանկարժէք հնութեան մը վրայ: Այսպէսով վերջացաւ գեղարուեստական բաժինը, վերջը սկսան եւրոպական պարերը:

Պիքէի կարգադիր անդամներէն գովելի էր Պ. Տիգրան Տէմիրճիպաշեանի ժրաջանութիւնը, որ համակրելի ճկունութեամբ մը կը հիւրասիրէր ներկաները օշարակով, պտուղներով եւ խմորեղէնով:

Ներկայ մը այնպէս կը կարծէր թէ ընտանիքի մը մէջ է, որ կը կատար... ուի այդ ուրախութիւնը, բոլորն իրարու ծանօթ ու մտերիմներ: Ձեզ գի... տեր, ի՛նչ տեսակ երիտասարդ ... րիտասարդուհի ըլլալու է մէկը որ ... անտարբեր գտնուի ու չուզէ այս ... սակ ուրախ խումբի մը միանալով: ... նոնք կը կարծեն թէ դուրսը Ֆրան... կան պարահանդէս երթալով կամ ... նէմա մը տեսնելով գեղեցիկ ժամա... մը անցուցին, ո՛չ, թող գիտնան ... չափազանց կը սխալին, ինչու որ ... նոնք մեզի համար օտար են, մեր ... տերուն չեն խօսիր, իսկ երբ նման ... կական կազմակերպութեան մը ... գտնուին, ամէն օր պիտի վայելեն ... ուրախութիւնը, որուն շատերը ... րօտը կը քաշեն, ամէն օր պիտի երգ... ու լսեն գեղեցիկ երգեր գեղջկակա... որոնք մեզ պիտի փոխադրեն մեր ... րենի գիւղերն ու դաշտերը: Մ... խումբին մէջ եւ ամէն օր, երգեց... եւ լսեցէք:

Ապրի՛ հայ երգը:

Ներկաներէն մէկը

Մանկական գեղեցիկ աշխարհ

—·—

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած մանկական հանդէսին մասին պաւած մանկական հանդէսին մասին կ'ուզեմ քանի մը խօսք ըսել: Ալֆորվիլ մասնաւոր թղթակից չունի, եւ նկատած եմ, որ այստեղ կազմակերպուած շատ մը հանդէսներ, ըլլայ Կարմիր Խաչի, ըլլայ այլ Միութիւններու կողմէ, մամուլին մէջ կը մնան առանց արձագանգի: վստահ, որ այս անգամ ալ մէկը չպիտի ըլլայ գրող այս մանկական հանդէսին մասին, կ'ուզեմ քանի մը խօսք ըսել:

Կիրակի օր, կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին փութացի Հայ Ակումբ, հայ պզտիկները մտիկ ընելու: Ցաւ ի սիրտ տեսայ, որ սրահին կէսը պարապ էր: Զգալի էր մանաւանդ այր մարդոց բացակայութիւնը: Կարծես թէ հայրերը պէտք չէին զգացած իրենց պզտիկներուն ուրախութիւնը վայելելու: Ցաւալի երեւոյթ: Թողունք սակայն: Զիս հետաքրքրողը պզտիկներուն հանդէսն է: Շատ չեն սպասցներ: Վարագոյրը կը բացուի եւ ուրախ տեսարան մը կը պարզուի մեր առջեւ:

7–14 տարեկան պզտիկներ, աղջիկները հայ գեղջկական տարազներով, գեղեցիկ խումբ մը կազմած են: Կը հնչէ «Մեր հայրենիքը», ուրախ զուարթ: Արտասանութիւններ, մէկը միւսէն աղուոր, բոլորն ալ ընտրուած ճաշակով, մանկական հոգիին ու մտքին խօսող բաներ: Ժողովուրդը կը ծափահարէ, ու պզտիկները երջանիկ են: Հայկական պար: Կը դառնան աղջիկները, ուրախ եւ աշխոյժ: Ժողովուրդին ոտքերն ալ կը շարժին, կարծես անոնք ալ կ'ուզեն պարել: Երկրորդ մասը մանկական ներկայացում մը: Նոր բան մը «Սպիտակ աղաւնին»:

Մանկական օփերէթ, մեներգներով, զուգերգներով եւ խմբերգներով եւ կը վերջանայ հայկական պարերով:

Փոքրիկներ Ե. Սէմէրճեան եւ Անժէլ ու Նուարդ օժտուած գեղեցիկ ձայնով, խաղը կը դարձնեն հետաքրքրական եւ հաճելի: Փոքրիկն Գրիգոր Ամիրայեան իր պզտիկ դերին մէջ իսկ շնորհք ցոյց կուտայ:

Աւելի աղուոր պիտի ըլլար այդ ներկայացումը, եթէ կատարուէր երաժշտութեամբ:

«Սպիտակ Աղաւնի»էն յետոյ, կրկին խումբը բեմի վրայ: Հայկական երգեր, արտասանութիւններ եւ պարեր: Արտասանողներուն մէջ եղան շատ յաջողակներ:

Վերջին խաղն էր «Երկու Ծայրայեղները» (Վենետիկեան հրատարակութիւն): Զորս դերակատարներն ալ կարծես ընտրովի էին: Շատ լաւ էին սորված իրենց դերերը եւ մանաւանդ խաղցին այնքան լաւ, որ աւելի լաւը սպասելն անկարելի էր:

Որքան լաւ պիտի ըլլար, եթէ այդպիսի խնամուած, խնկալէս մանկական հանդէս մը կազմակերպուէր Փարիզի մէջ եւ ամէն կողմէ հայ մանուկներ կարելիութիւնն ունենային վայելելու իրենց հոգիին համապատասխան աշխարհ մը: Կը շնորհաւորենք Ալֆորվիլի Կարմիր Խաչի Մասնաճիւղը իր հինգշաբթի օրերու դպրոցին եւ մանաւանդ կազմակերպած մանկական հանդէսներուն համար:

Հայ Մայր

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

—·—

ՏԷՍԻՆ, 15 Փետրուար (ցառաջ).— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 12ին, Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Ժողովրդ. Տան մէջ տեղի ունեցաւ Նոր «Վարդանանց»ի — «Փետրուար 18»ի համաժողովրդական ապստամբութեան 12րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը:

Ընտրեալ հասարակութիւն մը ներկայ էր: Բեմին խորքը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները, որոնց մէջտեղը զետեղուած էր Հ. Յ. Դ. երրորդութեան՝ Քրիստափորի, Զաւարեանի եւ Ռոստոմի միացեալ մեծադիր նկարը:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով, զոր նուագեցին ընկեր Ա. Գ. Մելքոնեան՝ ջութակով եւ Պ. Ժ. Խտիկեան՝ դաշնակով, ժողովրդի յոտնկայս ունկնդրութեամբ: Նախագահ ընկեր Ա. Միքայէլեանի բացման խօսքէն յետոյ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Գ. Նժդեհ որ մէկուկէս ժամ խօսեցաւ անկախութեան եւ ազատութեան գաղափարի մասին, եւ պարզեց Փետրուար 18ի դէպքին հիմնական պատճառները:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Տէսինի շնորհալի երգչուհին, Օր. Հ. Գումայեան մեներգով, մասնակցութեամբ ջութակահար ընկ. Ա. Գ. Մելքոնեանին: Արտասանեցին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան անդամներէն՝ Ա. Մարգարեան, Մ. Մարտիրոսեան եւ ընկ. Ն. Գազազ: Նուագեց Պ. Ժ. Խտիկեան: Ընկեր Ա. Գ. Մելքոնեան ջութակով: Մեներգեցին Լիոնի ընկերներէն Գ. Գալաճանեան եւ Ղ. Խրալեան:

× Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան նորակազմ գրադարան-ընթերցարանի պաշտօնական բացումը զուգադիպեցաւ «Փետրուար 18»ի տօնակատարութեան: Այս առթիւ ընկեր Ա.Միքայէլեան յայտնեց թէ «վերջին չորս ամսուան մէջ Տէսինի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կատարած է երկու նշանաւոր եւ գաղութին օգտակար ձեռնարկներ, — Առաջինը՝ Հ. Յ. Դ. Ժողովրդ. Տան հանդիսաւոր բացումը (1932 Հոկտ. 30ին), իսկ երկրորդը՝ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան նորակազմ գրադարանի բացումը, զոր կը կատարենք այսօր: Գրադարանը առ այժմ ունի մօտ երեք հարիւր կտոր գիրք, զորս նուիրած են Փարիզէն՝ ընկերներ Ահարոնեան, Մ. Պարսամեան, Ա. Խասհակեան, Հ. Յ. Դ. Բիւրօն: Ամերիկայէն՝ «Հայրենիք» ամսագիրը: Տէսինէն՝ ընկեր Կ. Օհանեան, Տիկին Ալթունեան, Պ. Ա. Գէորգեան, Պատանեկան Միութեան անդամներէն ոմանք, եւ ընկեր Մ. Գրիգորեան, որ իր ունեցած գրադարանին մաս մը գրքերը տրամադրեց Միութեան»:

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք Մարսէյլի Պատ. Միութեան, որ բարի ըլլայ իր գրադարանին մաս մը գրքերը նուիրել իր Տէսինի մասնաճիւղին, ինչպէս նաեւ «Յուսաբեր»ի, «Յառաջ»ի, «Նոր Օր»ի եւ մեր գրող ընկերներուն որ իրենց հրատարակութիւններէն մէկ-մէկ օրինակ նուիրեն:

Վեճունի

Փետրուար 18

ԼԻՈՆ, 15 Փետր. (ցառաջ).— Փետրուար 18ի հանդէսը, որ կազմակերպուած էր Լիոնի Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերուն կողմէ, տեղի ունեցաւ 11 փետրուար Շաբաթ երեկոյ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան Գ. Թաղապնտարանի սրահին մէջ:

Օրուան նախագահը ընկ. Վ. Զուլէյեան հանդէսը բանալով, ներկայացուց Փետրուար 18ի դէպքերէն քանի մը դրուագներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Օր. Հերա, որ յաջողապէս երգեց Արայ Պարթեւեանէն երկու կտորներ, ընկերակցութեամբ Ընկ. Մելքոնեանի: Ընկերներ Միսաք Միրզէ եւ Լ. Ալէմեան արտասանութիւններ ըրին, իսկ ընկ. Մելքոնեան մէջընդմէջ նուագեց հայկական կտորներ:

Գեղարուեստական բաժնը լրանալէ վերջ խօսքը տրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Գ. Նժդեհի, որ խանդավառ բանախօսութեամբ մը պարզեց Փետրուար 18ի խորհուրդը:

Մ. Ց. Պետրոսեան

Ստանիսլաւսկիի 70ամեակը

—·—

Փետրուար 5ին, Թիֆլիզի մէջ տօնուեցաւ ծանօթ դերասանապետ Ստանիսլաւսկիի ծննդեան 70ամեակը եւ բեմական գործունէութեան 50ամեակը:

Ստանիսլաւսկի Թատրոնին նըւիրուեցաւ 1877ին, իսկ 1898ին, Նեմիրովիչ-Դանչենկոյի հետ, հիմնեց Մոսկուայի գեղարուեստական Թատրոնը: Այստեղ, իբրեւ գլխաւոր վարիչ, կը բեմադրէ 47 տարբեր գործեր:

Ստանիսլավսկիի ազդեցութիւնը կարեւոր էջ մը կը բանայ ռուսական Թատրոնի պատմութեան մէջ: Իր նախաձեռնութեամբ Մոսկուայի գեղարուեստական Թատրոնին կից կը կազմուին արուեստանոցներ, որոնք տուին նշանաւոր դերասաններ (Վախտանգով), ասոնք ալ իրենց կարգին, ետքէն, ստեղծելով ինքնուրոյն Թատրոններ:

1918էն ի վեր Ստանիսլաւսկի իր ուշադրութիւնը դարձուցած է օփերային եւ կը ղեկավարէ համանուն օփերա մը:

Կառավարութիւնը, գնահատելով այս բոլոր ծառայութիւնները, իրեն տուաւ «հանրապետութեան ժողովրդական արուեստագէտ» տիտղոսը:

ՃԻ՞ՇԴ ԵՆ ԼՈՄՊՐՈԶՈՅԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—·—

Լոմպրոզոն ծանօթ է: Վենետիկցի բժիշկ – ոճրագէտ մը, որ ոճրագործը աւելի շատ հիւանդ մը, քան յանցաւոր մը կը նկատէր: Ծանօթ են նաեւ իր տեսութիւնները՝ ոճրագործներու մասին: Ան կ'ըսէր թէ ոճրագործութեան եւ ոճրագործին մարմնական կազմին միջեւ աղերս մը կայ: Ըստ իրեն, կը բաւէ որ եւ է մէկուն դէմքը ուսումնասիրել ու քննել անոր մարմինը, ճշդելու համար թէ ոճրային հակումներ ունի՞, թէ ոչ: Այս տեսութեան կողմնակիցներ շատ կան: Հարվըրտի համալսարանի (Ամերիկա) դասախօս Տոքթ. Հութօն, սակայն, կը ժխտէ Լոմպրոզոյի այդ տեսակէտը: Հութօն քննած է 16,000 ոճրագործներ եւ 2,000 պատուաւոր քաղաքացիներ, եւ եկած է այն եզրակացութեան թէ անպարտին եւ ոճրագործին միջեւ մարմնական նոյնութիւն չկայ. բայց այս ու այն տիպի ոճրագործներուն դէմքի արտայայտութիւնները կը տարբերին իրարմէ: Նաեւ՝ աչքերն ու մարմինները: Ի ծնէ ոճրագործները մարդակերպ կապիկի տիպարներ են: Ունին կարճ ճակատ եւ տափակ ականջներ:

Վտանգաւոր ոճրագործները լայն ու մեծ գլուխներ, ցանցառ մազեր, եւ գետնախնձորի ձեւով բութ քիթ ունին: Առաւ–փախուներն ու մանր աւազակները տկարօրէն աճած, ցած, տժգոյն ու կոշտ ձեռքերով մարդիկ են:

Ոճրային տիպարներու 75 առ հարիւրը, զոր ուսումնասիրած է Հութօն, սեւ մազեր ունին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Դասական հայերէնը եւ վիեննական Մխիթարեան դպրոցը (Պատմութիւն հայ դասական լեզուի զարգացման, անկման եւ վերածնունդի, հանդերձ համառօտ ակնարկով Հ. Յովսէփ Գաթըրճեանի կենսագրութեան եւ Վիէննայի Մխիթարեան դպրոցի գրական գործունէութեան վրայ): Գրեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան: Գին 4 ֆրանք զուիցերական:

Եղիշէ վարդապետ եւ իւր պատմութիւնն Հայոց պատերազմի (մատենագրական ուսումնասիրութիւն): Գրեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան: Մասն առաջին: Գին 4 ֆր. զուիցերական: Մխիթարեան տպարան, Վիեննա:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

—·—

Հ. Մէնէվիշեանի յօդուածին մասին, զոր կարդացին մեր ընթերցողները այստեղ, եւ իբրեւ արձագանգ Սերպիոյ հայ գաղութին կորուստին համար հնչած այդ ահազանգին, Ազգաբարի (5 փետր.) առաջնորդող յօդուածէն կարեւոր հատուած մը ահա.

— «Հայու պէս խօսող, Հայու պէս զգացող չնաշխարհիկ այդ հոգեւորականը մէկ հարուածով երկու վտանգ ցոյց կուտար.— Առաջին, այն թէ մեր հոգեւոր ու վարչական շրջաններուն այնքան մօտիկ եղող Սերպիոյ մէջ ափ մը Հայութիւնը սկսած է արդէն օտարացումի ճամբան բռնել: Երկրորդ, այն թէ ցաւալի է որ գէթ քահանայ մը չի ղրկուիր այդ կողմերը, Հայ ցեղին, Հայ եկեղեցիին պահպանելու համար այդ բեկորները: Վիէննական այդ քաջածանօթ եւ համակրելի հոգեւորականին չափ ոչ ոք պիտի կըրնայ սպառնացող վտանգը իբրեւ ի հայելւոջ ցոյց տալ եկին ու բնիկին, հեռաւորին ու մերձաւորին:

Պոլսոյ մէջ, Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, մանաւանդ Փարիզի մէջ կը վխտան բոլորովին աւելորդ քահանաներ: Երուսաղէմի վանքին մէջ սարկաւագներ ու վարդապետներ կը վխտան, Սուրիոյ մէջ ջոլխտակ կաթողիկոսներ ունինք, կրկնակի եպիսկոպոսներով, քահանաներով, որոնք «վեհափառ»ներուն աջ ու ձախ կողմերը զէրօ կը ձեւացնեն, բայց անոնցմէ ոչ մին, ինչպէս Ամենապատիւներէն ոչ մին կը հետաքրքրուի վայրավատին հօտը արածելու իր նըւիրական գործով: Ամէնքն ալ «բարձըր քաղաքականութիւն» կ'ընեն, իրենց եսը գոհացնելու նպատակաւ իրենց պաշտօնին արտաքին խաղալիկներովը կը փերեւերտին:

Շատեր գուցէ դչարին բացատրութեան մեր այս եղանակէն: Զափազանցութիւն նկատեն զայն: Նախ ըսենք թէ ո եւ է գրուածք այս տեսակէտով դատող մեր անուանեալ մեծերը կը ջանան սուտ իսկ սքօղել իրենց անտարբերութիւնը: Բայց ի՞նչ կ'արժէ դատելու այդ եղանակը, երբ Փարիզի մէջ, ամէն օր անհատներէ կամ թերթերէ կ'իմանաս, լուրջ աղբիւրներէ կը ստուգես թէ Փարիզէն ոչ շատ հեռու (Ֆրանսայի մէջ արդէն երկաթուղիներու հրաշալի ցանցին հետեւանքով հեռաւորութիւն չկայ) գիւղերու եւ կեդրոններու մէջ ցիրուցան հայ ընտանիքներ կան, որոնց զաւակները օտար կրօնքի, օտար լեզուի մէջ մարզուած, թրծուած են արդէն, ծնողքն ալ օտարացած, մայրականութենէ խորթացած, եւ Փարիզի ժամուն մէջ մօրուքնին մացառներու պէս տնկած քահանաներէն ոչ մին կ'երթայ կամ կը ղրկուի այն կողմերը, մնայուն կամ այցելու երկարատեւ հովուութեամբ: Փարիզի Հայոց ժամուն մէջ տօն կ'ընեն ամէն կիրակի ու կը ցնծան, եւ առով կը կարծեն կատարած ըլլալ իրենց պարտքը առ Աստուած եւառ իրենց ազգը:

Հաւատացէք, եթէ գործերը այս ընթացքով եւ այս մեքենականութեամբ ընթանան, քանի մը տարիէն արդէն շատ մը նեղքին քաղաքներուն մէջ եւ շրջակայքը Հայ անունը լոկ յիշատակ մը պիտի ըլլայ:

Վերջին գաղթականութենէն առաջ Ֆրանսայի մէջ ամէն կողմ, մանաւանդ Փարիզ, կուլ տրուած է արդէն ոչ սակաւ Հայ: Սկզբնաւորութիւնը եղած է օտարներու հետ ամուսնութեամբ: Այսօր մեզի համար կորած են անոնք: Վաղեմի բարեկամ մը, Փարիզի հին կեանքին ծանօթ, անցեալ օր ցաւ ի սիրտ թուեց աւելի քան տասնեակ մը առաջնակարգ Հայեր, որոնք այսօր ողջ կամ մեռած, անհետ եղած են արդէն ցեղին անդաստանէն:

Այսօր իսկ, Փարիզի մէջ, հակառակ հայկական եռուզեռին, օտարացումի դեւը իր աւերումները կը գործէ յուշիկ, յաճախ աննես, տիրող ժխորին եւ տօներու ու հանդէսներու փոթորիկին պատճառաւ: Զոյգեր կան, որոնք ընտանիքի տեսակէտով բոլորովին կորուած կամ կորուելու վրայ են մեր մարմինէն: Օտարուհի հարսեր ունին, թոռներնին իրենցը չէ արդէն...: Իրենց աղջիկները օտարներու հարսնացած են արդէն:

Երկինքի դէմ քա՞ր նետած կ'ըլլանք արդեօք, երբ փափաք յայտնէինք — եւ առանց այս փափաքին իրենք իսկ սկզբնաւորէին — որ արտասահմանի հոգեւորականները խորհրդակցութեան մը հետեւանքով միջոցներ տնօրինէին, հովուական մնայուն այցելութիւններ հաստատելու եւրոպական երկիրներու մէջ կամ այլուր գտնուած հայ բեկորներու համար, մինչեւ որ միաժամանակ միահաղոյն աշխատութեամբ կարելի ըլլայ աւելի հիմնական կարգադրութիւն մը ընել եւ փրկել զանոնք: Բայց ասոր համար աշխատութիւն պէտք է, նեղուիլ, ալքնիլ հարկաւոր է... Ունի՞ն միթէ այդ քաջութիւնը մեր արտասահմանի ջոջ հոգեւորականները: Բայց ապագան իրաւունք ունի իրենց օձիքէն բռնելու»:

ԾԻԾԱՂ

— Բախտ չունիմ, եղբայր, ո՛ւր գացի բան մը պատահեցաւ:

— Ինչո՞ւ, Վենետիկէն ալ գոհ չեղար:

— Անշո՛ւշտ, չկրցի պտըտիլ որ... բոլոր փողոցները կոխեր էր ջուրը:

ԳԵՂԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՈՒ ԵՐԳԵՐ

ԳԵՂԻ ՀԱՐՍՆԻՔ

—·—

Կենդանութիւն ձեզ,
Ծէօմաթիդ իմաց.
Դըրէք բերընուդ դիմաց,
Խմինք թագաւոր – թագուհիին կենաց:

Հուռա՜, լօ՜չ – լօ՜չ – լօ՜չ: Ու գաւաթները կը պարպուին: Ցետոյ հարսնետիրոջ «անուշ խմեցէք»ը, որ կը հոսի անոր թաւ պեխով ծածկուած բերանէն, ճերմակ ատամներուն արանքէն, օրհնութեան մը պէս դէմքի երջանիկ ծիծաղին հետ:

Հագուստները հագցուած են ու պատրաստ: Վերի համարը նախադուռը կ'ըլլայ յետադարձներուն, որոնք կ'երգուին սրտաբուխ, կարգով, բերնէ բերան ու անձէ անձ փոխանակուելով, ճամբու ընթացքին, երբ կ'երթան «Թագուհի»ն դիմաւորելու:

Ու ի՜նչ հանդիսաւոր թափօր: Քանի մը հոգի ուրախ զուարթ կը խաղան, ետեւնին տավուլ – զուռնային առջեւ: Իսկ ետեւէն կը քալեն միաձեւ հագուած երեք երիտասարդներ, փեսան եւ փեսամաննուկները: Փեսան կը զանազանուի մէջտեղը գտնուելովը: Ետեւէն ամբոխը, աւելի ետեւը երիտասարդներ, իրենց երգերով. —

Լեռներ, ձորեր, վար էկէք,
Ձեր գոյնզգոյն խոտերէն,
Կարմիր – բուրոտ վարդերէն
Նոր փեսային փունջ բերէք:

Ծառեր, ճիւղեր բացուեցէք,
Ու թռչուններ զըւարթուն,
Ծառէ ի ծառ ոստոստուն,
Ձեր լաւ երգերն երգեցէք:

Արեւ, լուսին, աստղիկներ,
Հէ՜, անհամար ոգիներ,
Ձեր բարձունքէն դէպ ի վար
Նուագեցէք սիրալար:

Երամ – երամ պարեցէք,
Տիւ եւ գիշեր ցընծացէք,
Մեր թագաւորն՝ փառաւոր
Կը գտնէ իր կեանքը նոր:

Հարսին դուռը: Հարս – բերուկի եղանակը, մելամաղձոտ ու երկար, կը թրթռայ, կը տարածուի տխրեցնելով սրտերն ու խլելով արցունքներ:

Տավուլը պատռելու աստիճան ուժգին կը հնչէ: Տավուլճիի չռմպլխին եւ մոլին տակ, անլեզու կաշին կը թրթռայ, ամպերու որոտի նման: Զուռնային զիլ ձայնը, ճեղքելով մթնոլորտը, հովի պէս սուրալով պատերու, պատուհաններու եւ դուռներու ճեղքերէն, կ'երթայ հեռուները:

Հարսնեղբայրը իր նուէրը ստանալէ յետոյ, կը քաշէ ձիուն սանձը, որուն քամակը գլխիկոր ու երեսը ծածուկ հանդչած է քոյրը: Գեղին բոլորը կը պտըտին: Բազմաթիւ դուռներու առջեւ, նահապետները կը կեցնեն՝ գաւաթներ ճնկելու եւ հարսնիքը շնորհաւորելու համար: Փողոցը, փեսին ու հարսին տէրերը, բարեկամները անոնց վրայ կը ցանեն՝ չամիչ, ընկոյզ, նուշ եւ այլ չոր մրգեղէններ, հարուստներ՝ դրամ, որոնք կը հաւաքուին ծակամուտ լաճերու կողմէ:

Քայլ մը տեղը, մինչեւ եկեղեցին, ժամեր կը տեւէ: Այդ ճամբուն վրայ հարսնեւորներ տեղին ու ժամանակին համեմատ ներշնչուելով կ'երգեն.

Մեծ ու պզտիկ առուներ,
Հոսուն, զուլալ, գլգլան,
Բարձրըացէք, գովեցէք
Մեր նոր հարսը ու փեսան:

Մեծ ու պզտիկ աղբիրներ,
Ա՛լ յորդեցէք բարձրախօս,
Ածուներ ու քուչաներ,
Լաւ մաքրեցէք ցեխ ու թոզ:

Թագաւոր ու թագուհի,
Ելած՝ կ'երթան պըսակի,
Նուշ ու նուռ են, ծաղիկներ,
Որ մէկ – մէկու կուտան սէր:

Եկեղեցիին մօտէն, — ուր կը գտնուին սովորաբար գեղերու գերեզմանները, — անցած ատեն նոյն ձեւով, նոյն եղանակով, կ'երգեն երիտասարդները.

Հուրիներ ու փէրիներ,
Գեղեցկանի ոգիներ,
Հաշտուեցէք, պարեցէք,
Ու նոր փեսան գովեցէք:

Մութ փոսերու լոյս կուտան,
Մեր սիրունիկ հարս – փեսան,
Անոնց նակտի նարօտին,
Կը նախանձի լուսինկան:

Եկեղեցի: Խորհուրդ խորին: Եւ ահա դուրս կ'ելլեն: Այս անգամ տավուլ – զուռնային ձայնը ուրիշ եղանակով կը բարձրանայ: Բոլորին դէմքին վրայ յորդ ուրախութիւն մը:

Եկեղեցի մտնելու ձեւով՝ անկէ դուրս ելլելու ատեն եւս ժողովուրդը, հարսն ու փեսան եւ տավուլ – զուռնան առաջնորդ ունենալով, կ'ուղղուի գեղին կալերը: Ընդարձակ տեղ, ուր խաղացող տարրը դէմ – դէմի, կը պարէ հազար եւ մէկ տեսակ պարեր: Խալխլանի (վահան) պարը, սարերու չըըխկոցը, որ օրօրոցի մանուկն անգամ կը խնդացնէ: Ու խաղը կ'երկարի մինչեւ լուսինկլոս, առանց դուլ եւ դադարի:

Եօթը օր եօթը գիշեր, հէքեաթի նըման, գեղը ցնծութիւն կ'ըլլայ:

Փեսին դուռը, կամ ճամբու ընթացքին, մէկը ոչխար մը չալկած կը պարէ, դուռը հասնելուն պէս՝ քանի մը անգամ կը պտըտցնէ հարս – փեսին բոլորտիքը, եւ հսկայի մը պէս գետին նետելով՝ մէկ շունչով կը կտրէ կենդանիին վիզը: Վրան կոխելով՝ ներս կը մտնեն թագաւորն ու թագուհին: Դուռին վրայ, հարսին ոտքին տակ դգալ կը դնէ կեսուրը, որպէս զի կոխելով ու կոտրելով ներս մտնէ հարսը, մինչ առջեւը կեսուրը կը պարէ, ձեռքին բռնած դգալ եւ դայնոց (ամաններու սրբիչ) ու կ'երգէ: Ցետոյ զայն կը պտըտցնէ թոնիրին չորս բոլորը:

Արժանի հարս... վայլեցկան,
Տիրոջ շնորհին անխափան,
Մուտքիդ հետ՝ մեր սեմէն ներս
Լեցուի ... Ձըլինք սեւերես:

Ոսկեմօրը շնորհքը
Ոսկու էրկան խոռի պէս,
Գլխէդ ի վար թող ռողքը,
Որ անունխես չաւերես:

Ուր ոտք դընես հոն բուսնի
Կարմիր – պիտակ վարդենի,
Հողն արգասաւոր հայրենի
Դառնայ մեծ – ծով ցորենի:

Բարո՜վ, բարով, հարս խաթուն,
Բարով էկար դու մեր տուն,
Քու գալուստդ մեզ տղու,
Թող բերը լխել խնդութիւն...:

Ու դեռ ի՜նչ անուշ եւ զուարթ խըրատներ ու երգեր, որոնք պահ դրուած «ընդի աշխարհ երթալիքներու» մօտ, անոնց հետ, բռնօրէն կորստեան մատնուեցան, այն սեւ օրերուն:

Հարսը առինոց (կեսրանց) տունը ոտք դնելէ յետոյ իսկ, դեռ կը շարունակուի ուրախութիւնն ու պարը, հարսնետիրոջ փափաքին համաձայն: Բայց սովորութիւն է, որ «փեսան փախցուի» քանի մը օրով՝ կնքահայրենց տունը, մինչեւ որ դադրի եռուզեռը, հարսը դառնայ տունի մարդ, կարենայ աչքերը բանալ, ուրախութեան ծանրութենէն գլուխը թեթեւցնել, փոքրն ու մեծը ճանչնալ եւ տունին ծակերը սորվիլ, միշտ առաջնորդութեամբ ու թելադրութեամբ կնքամօր կամ «հաշնըքրոջ»:

Անդին, կնքահայրենց կողմը, «մաճառոնները» բոլորած փեսան, կը պըտըտցնեն եւ օղշարփիշ կ'ընեն, միշտ հագուած չքուած եւ սուրերը իրենց մէջքին, որոնց կապերուն վրայ իջած անամ չաւէրը մէկ գոյն եւ ձեւ կուտայ անոնց: Այդ ատեն, մաճառոնները «դաս» կուտան փեսին՝ իր նոր կեանքին մասին:

Երեք օր յետոյ, երեկոյեան մութին, միշտ ընկերներով, զայն կ'առաջնորդեն իր հօրը տունը, ուր ծնողաց մեղրածոր եւ աննկարագրելի կերպով խորունկ համբոյրէն եւ մօրը՝ հետեւեալ «մէկտեղում»ի յատուկ խօսքերէն ետքը, միանալով իր հարսին, ի կատար կ'ածէ հարսանիքը:

Խերիք ու խնդաք,
Պլլուիք ու պառկիք,
Ծլիք ու ծաղկիք,
Մէկ բարձով ծերանաք:

Հազար – հազարով,
Ապրիք միշտ սիրով,
Ու մեր թշնամիք
Թողուք ամօթով:

Ձեզնէ, ձեր շէմքէն,
Միշտ հեռու մնայ
Ճանկ, ճիւ, կռիւ, քէն
Ամօթ, սատանայ:

Դուք մեզի արժանի,
Ձերն ըլ (պզտիկը) ձեզի արժանի,
Սերունդով իրար յաջորդէք,
Ու մեր տոհմը անմահացնէք:

Նոր «փորձանքներու» արգելք պառնալու համար, մաճառոնները նախօրօք կ'որոշեն իրենց միջեւ պահապանութեան շրջան մը մինչեւ որ խաղաղի գիւղը եւ վերջանայ հարսնիքին հետ նաեւ անոր տպաւորութիւնը...:

ՏԻԳԱՐ ՍՂԱՄԵՆՑ

(Վերջ)

ցան, սպասելով ունկնդրութեան: Այդ պահուն, ընկերացող Ֆրանսացիներն ալ ուզեցին ընդունուիլ: Հիւպատոսը մերժեց: Այս մերժումը ազդանշանը եղաւ հոգիինց պատուիրակութիւն մը: Այս պատասխանին վրայ, գործադուլներ անմիջապէս ընտրեցին վեց պատուիրակներ, որոնք առաջին յարկը բարձրաբուն ցոյցի մը: Հիւպատոսարանին փողոցի դուռները փակուեցան գործադուլներուն կողմէ:

Հիւպատոսարանին պաշտօնեաները եւ պահակները քշուեցան յարակից սենեակները: Ցուցարարները երկաթի կտորներով, բիրերով եւ դանակներով սկսան տակնուվրայ ընել շէնքը, խորտակել դուռներու եւ պատուհաններու ապակիները: Երկու պաշտօնեաներ ուզեցին միջամտել, բայց վիրաւորուեցան: Խոշտանգուեցան նաեւ հինգ պաշտօնեաներ: Հեռախօսով ոստիկան կանչուեցաւ որոնք հասան, բայց դուռը գոց գտնելով, յարակից շէնքէն ներս մտան: Քիչ յետոյ 40ի բարձրացաւ ոստիկաններուն թիւը: Ցուցարարները բոլորն ալ ձերբակալուեցան: Ցիսունըչորս Լեհեր ոստիկանատուն առաջնորդուեցան, իսկ ուրիշ 17 հոգի, որոնք շատ բուռն ընթացք բռնած էին եւ որոնց 15ը Լեհ են, մէկը Ֆրանսացի եւ միւսը Ռուս, ուղղակի բանտ ղրկուեցան:

Հիւպատոսարանի ջարդուփշուր առարկաներուն մէջ, գտնուեցան 50 համայնավարական թերթեր:

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՊԻՏԻ ԽՄԷ

Մ. Նահանգներու Ծերակոյտը 23ի դէմ 63 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կը ջնջուի ոգելից ըմպելիները արգիլող օրէնքը: Երկու երրորդի մեծամասնութիւն մը անհրաժեշտ է Երեսփ. ժողովին մէջ, որպէս զի ամբողջովին ջնջուի հին օրէնքը: Այնուհետեւ Ծերակոյտին որոշումը պէտք է վաւերացուի 48 նահանգներու համագումարին երեք չորրորդին կողմէ:

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ *ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ* եւ *ՊՈՒԱ - ԳՈԼՈՆՊԻ* ներկայացուցիչները *Յառաջի* խմբագրատունը, այսօր Շաբաթ կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ-ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 7ին, սովորական հաւաքատեղին: Անդամատետրներու բաշխում: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

վաղը, կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի մէջ **8, Rue Danton** *Մէթրօ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ**

Կը խօսին ընկերներ՝ **ԴՐՕ Գ. ՆԺԴԵՀ Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ. — ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ *Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ*ի: կը նուագէ ջութակահարուհի *Օր. Ս. ԵՐԱՄԵԱՆ*, ընկերակցութեամբ *ծանօթ երգահան՝ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ*ի: կ'երգեն *Օր. Ի. ՊԻՒԼՊՈՒԼԵԱՆ* եւ *ՍՏ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ*, ընկերակցութեամբ դաշնակահարուհի *ՕՐ. ԽՈՍՐՈՅԵԱՆ*ի: Արտասանութիւններ եւ կենդանի պատկեր ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ:

ԾԱԽՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ **3** *ՖՐԱՆՔ*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ՝ բոլոր ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ և ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ռ. Մ. նուագախումբի

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին **84, Rue Chape, Salon Chape**ի մէջ

կը նախագահէ ընկեր ՊՕՂՈՍ ԺԻՒՍԵԱՆ

կը խօսի ընկեր Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի ՄԷՋ

կը նախագահէ ընկեր Ն. ԱԶԳԻՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

128, ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ, ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ-ԼՄԱՐԿՐԻՏԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

կը նախագահէ ընկեր Յ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՏՈՒՌ - ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ԺԻՒՍԵԱՆ

Մարսէյլի հանդէսներուն մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: *ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է*

ՁՈՒՀԱՃԵԱՆ Հօր – Հօր աղայի դերով

Palais de la Mutualité

24, Rue St. Victor **Métro: Mobert Mutualité**

Վաղը, կիրակի ցերեկ, ժամը 3ին

Պոլսեցի նոր ժամանած ծանօթ երգչուհի

ՏԻԿԻՆ ՆԵԿՏԱՐ ՊԱԼԸԳՃԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՍԻՐԱՅՕԺԱՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՈՄԻՔ

Պ. ՀԱՅԿ ՁՈՒՀԱՃԵԱՆԻ

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ՔՐՔՋԱԼԻՐ ՕՓԵՐԷԹ ԵՐԵՔ ԱՐԱՐ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Տոմսերը կը ծախուին թատրոնին կիշէն առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ

Ն. ՊԱԼԸԳՃԵԱՆ Ֆաթիմէի դերով

Տօքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2 - 6 կիրակի եւ տօն օրեր 10 - 12

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Հաղորդակց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. *Մէթրօ՝* Place Clichy *եւ* Liège

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ

հիւանդութեանց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպութեամբ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ **2.30** *ին*

150 Route d'Orléansի *սրահին մէջ* **Bagneux**

Նախագահութեամբ Պ. ՀՐԱՉ-ԵՐՈՒԱՆԴԻ

Դպրոցի 65 երկսեռ աշակերտները պիտի երգեն եւ արտասանեն ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին ՎԱՐՊԵՏԵԱՆԻ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Օրիորդներ՝ *ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՄՐԱ[illegible]ԵԱՆ* եւ *ԷԼԻԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ*, Պ. *Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ* պիտի արտասանէ: *ԳԱՎԷՋԵԱՆ* քոյրեր՝ կը պարեն կովկասեան եւ հայկական պարեր: Թառիստ *ԺՕՐԺ* կը նուագէ ու *ԿԻՆՏՈՆ* պիտի պարէ:

Հայ մանուկը եւ գիրը սիրող հասարակութիւնը թող հաճի ներկայ ըլլալ:

ՄՈՒՏՔԸ՝ ԱԶԱՏ Է:

Հաղորդակցութեան միջոց.— *Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել* 88 *թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Bagneux:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52- 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն

ճաշարան **ԳԱՌԼՕ**

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ գիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

—.—

Աղջիկը իր դերը կատարեց չափազանց լաւ: Ծովակալը լսեց անոր խօսքերը զուարթօրէն ու հիացումով: Ի՜նչ անճարակ եւ յուսահատական գործ տեսած էին. յանցաւորը Բինկլընոն էր. ո՞վ կրնար հաւատալ թէ անոր պէս մեծ մարդ մը այդքան սրտոտիկ պիտի երեւար հիմա: Եւ որքա՜ն ուրախ էր աղջիկը եւ հպարտ միանգամայն: Ծովակալը չարունակեց մըտիկ ընել տակաւին:

— Լիտիա Հէ՜ս... Հա՜, հա՜, հա՜... Ե՛ս, Լիտիա Հէս, «Կէլլիս» նաւուն վրայ...

Ծովակալը աստուածավախ ու կրօնասէր մարդ էր, աղօթք ըրաւ որ Բինկլընոտ չրանար իր բերանը:

— Լիտիա Հէսը «երթաս բարով» ըսաւ ինծի երբ Սպանիայէն կը հեռանայի:

— Վայկոյի նաւահանգի՞ստը, հարցուց ծովակալը կամաց մը:

— Այո՛:

— Ողջե՞րթի եկաւ քեզի:

— Ո՛չ. այնտեղ էր արդէն:

— Եւ տակաւին կ'ըսէք թէ չէք ճանչնար Ֆոն Լիխթէնշթայնը...

Զարմացանց կանխահաս էր այդ հարցումը: Աղջիկը սկսած էր տալ միեւնոյն բացատրութիւնները գերմանական դեսպանատան խորհրդականին մասին, երբ հեռաձայնին զանգակը հնչեց: Ծովակալը մօտեցաւ գործիքին:

— Այո՛. ո՛չ հիմա, ի՞նչ... Ո՞ւր... Օ՜հ... Ձայնը չփոխուեցաւ գրեթէ. քարտուղար մը ղրկեցէք միասին:

Տեղը դրաւ հեռաձայնը եւ հաճելի ժպտով մը ըսաւ աղջկան.

— Անչուշտ ներողութիւն կը խնդրենք այս յիմար, բայց թոյլատրելի սխալին համար. չափազանց կը ցաւիմ որ անհանգստութիւն պատճառեցինք ձեզի. կարծեցինք իսկապէս որ դուք Լիտիա Հէսն էք:

Աղջիկը ժպտեցաւ դարձեալ: Ապահով էր իր յաղթութեան մասին. անմեղ էր: Բարձրացաւ աթոռէն եւ ձեռքը երկարեց ծովակալին:

— Կրնայի՞ հարցնել թէ ինչու կարծեցիք որ Լիտիա Հէսն եմ:

— Արտաքին երեւոյթով կը նմանիք անոր:

— Այո՛, բայց բոլորովին ալ իրարու նման չենք:

— Ո՛չ, գիտեմ. ունիմ անոր լուսանկարը որ, չիտակը ըսելով բաւական չէ ինքնութիւնը հաստատելու համար. ամէն պարագայի տարօրինակ նմանութիւն մը կայ...

— Այսի՞նքն...

— Երկուքդ ալ ունիք ձախ աչքին վրայի նշանը...

— Բայց ինչո՞ւ կ'ուզէք Լիտիա Հէսը, պարոն...

— Որովհետեւ եթէ սովորութիւն ըլլար այս երկրին մէջ գնդակահարել կին լրտեսները, մենք շատ պիտի ուզէինք գնդակահարել զայն:

— Եթէ չէք գնդակահարեր այստեղ կին լրտեսները, ուրեմն ի՞նչ կ'ընէք...

— Ֆրանսա կրնանք ղրկել, Տիկին, անոնք մեզի չափ փափկանկատ չեն:

— Այո՛. Ֆրանսայի մէջ մարդիկ յարգանք չունին կիներու նկատմամբ. անոնց մասին կը խորհին միայն մէկ բանի համար, այո՛, միայն մէկ բանի համար. այդքա՜ն...

Ինչո՞ւ խանդավառուեցաւ այսպէս... Դուռը զարկին:

— Մտէ՛ք, պոռաց ծովակալը:

Պաշտօնեայ մը եկաւ ներս՝ ձեռքը պահարան մը զոր երկնցուց ծովակալին: Այս վերջինը արագ կերպով խլեց զայն ու ճամբեց պաշտօնեան:

— Ներողութի՛ւն, ըսաւ ծովակալը, հեռացաւ աղջիկէն, բացաւ պահարանը թղթահատով մը եւ կոնակը դարձուցած անոր՝ սկսաւ կարդալ: Յետոյ ձեռքը երկարեց Բինկլընոին ու հարցուց.

— Ունի՞նք առոր մանրամասնութիւնները:

Աղջիկը աչքերովը հետեւեցաւ Ոստիկանական Տեսչութեան անդամին ու մօտեցաւ ծովակալին:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

19 Février 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2117

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը երկու շաբաթէ ի վեր բան – գործ ըրած է վարկաբեկել Փետր. 18ի համաժողովրդական ապստամբութիւնը, վերիվայր հրջելով պատմական դէպքերը, եւ դիմելով փոքրոգի խուժանավարութեան մը:

Աւելորդ կը սեպենք ո՛ր եւ է նոր պատասխան, այդ անպատիւ նախանձին համար:

Երբ մարդիկ իրենց ըրածն ու գրածն անգամ կ'ուրանան, կ'աղարգեն, կը ծաղրեն, երբ վարձու մունետիկներու պէս կ'այրեն ինչ որ կը պաշտէին երէկ, — մեզի չի մնար խելքի կանչել եւ դասատալ:

Տասներկու տարի անցած է արդէն, եւ լեռնակուտակ գիւանաթուղթեր կան, Փետր. 18ի ըմբոստացումը լրջօրէն ուսումնասիրելու, վերադնահատելու եւ պարկեշտ եզրակացութեան մը յանգելու համար:

ՅԱՌԱՋի այս թիւով ալ, երկու աշխատակիցներ նիւթ կը հայթայթեն, «ի պէտս զարգացելոց»:

Այս երկու տողը գրի կ'առնենք անոր համար որ, ռամկավար պաշտօնաթերթը անցնելով ամէն չափ ու սահման, պարտք սեպեր է գարշելի սպրդուք մը սահեցնել երէկուան թիւով.

— «Ուրեմն կարելի չեղաւ հերքել թէ «Փետր. 18»ի տօնը Թուրքերը Հայաստան հրաւիրելու դաւաճանական սեւ յոյսին կքնած «ազատագրական շարժման տօն»ն է:

«Բիւրօ»յական դաշնակցականներէն շատերը պիտի երթան անշուշտ այդ «տօն»ին: Բայց հայ ժողովուրդէն ո՞վ, ո՞ր անհատը պիտի ուզէ, առանց խաբուելու կամ առանց խաբելու մասնակցելու այդ «խրախճանք»ին: Այս անգամ ո՞ր Հայը պիտի երթայ ծախսահարելու իր դէմ, իր բիւրաւոր մեռելներու յիշատակին եւ իր հայրենիքին դէմ գործուած ծանրագոյն ոճիրը:

— Գուցէ շատերը ամբոխէն, բայց ոչ մէկ շիտակ, պարկեշտ հայ մարդ»: («Ապագայ», 18 փետր. 1933):

Խորագիրն ալ՝ «ՈՉ ՄԷԿ ՇԻՏԱԿ, ՊԱՐԿԵՇՏ ՀԱՅ ՄԱՐԴ»:

×

Այս ի՞նչ անբարոյականութիւն է որ անարգել կուտայ պատմական անցք մը եւ սխական անլուր բարբարոսութիւններէն, հազարաւոր ձերբակալութիւններէն, թալանէն, դնդակահարութիւններէն, հաւատաքննական սարսափներէն խելագար ժողովուրդի մը տարերային ըմբոստացումը կը դարձնէ «հայրենադաւ» արարք, «իր բիւրաւոր մեռելներու յիշատակին եւ իր հայրենիքին դէմ գործուած ծանրագոյն ոճիր»:

Ցանուն փրկութեան կոմիտէին, ճակատագրական պահու մը քաշուած հեռագիրը — որ պատմութեան կը վերաբերի — ի՞նչ կապ ունի փետրուարեան ըմբոստացումին հետ, ուր ռամկավարներն ալ երկու վաշտով կը փայլէին:

Պ. Պ. ռամկավարներ եւ մանաւանդ անդամներ Ռ. Ա. կեդր. վարչութեան, տե՞ր էք այս քստմնելի խուժանավարութեան:

Կը ստորագրէ՞ք անոր տակ, առանց ո՛ր եւ է խղճահարութեան: Առանց ձեռք – ոտք դողալու: Առանց կարմրելու:

Դուք բոլշեւիկներէ՞ն աւելի անաչառ դատաւորներ էք, այնքան մարդկային, տարերային փոթորիկ մը մէկ օրէն միւսը հայրենադաւութեան, դաւաճանութեան վերածելու համար:

Հայաստանի ձեր ընկերներուն նայուա՞ծքն ալ չի տանջեր ձեզ:

Ձեր դնդակահար ընկերոջ (Թուրինեան) ոսկորնե՞րն ալ բան չեն խօսիր ձեզի:

Երեւանի մէջ, Թուրք – Թաթար – քիւրտ – վրացի – ռուս դահիճներու կացիններուն տակ ջարդուփշուր եղած Համազասպներու եւ ուրիշ այնքան թանկագին զոհերու անէ՞ծքն ալ չի խոցոտեր ձեր սիրտը:

Կամ արդեօք այդ ըմբոստացումին հետեւանքով ողջ մնացած հազարաւոր մտաւորականներու, գիւղացիներու, զինուորներու եւ բանուորներու փրկութի՞ւնն է որ անհանգիստ կ'ընէ ձեզ:

Եթէ ողջ ըլլային Լէնինն ու Միասնիկեանը, Յովհ. Թումանեանն ու Բ. Իշխանեանը, ապահովաբար պիտի թքնէին ձեր երեսը:

Լէնինն ու Միասնիկեանը հասկցա՛ն թէ «բանը ինչումն է»: Եւ արմատական փոփոխութիւններ կատարեցին:

Նոյն իսկ վրացի Օրժոնիկիձէն հասկցաւ եւ պարտք սեպեց յանդիմանել հայ բոլշեւիկները: (Ողբացեալ Թումանեանը կը խոստովանէր թէ Օրժոնիկիձէ որոշած էր երեք հարիւր հայ բոլշեւիկներ հեռացնել Հայաստանէն եւ անոնց փոխարէն ղրկել 300 ռուս եւ վրացի բոլշեւիկներ, իբրեւ աւելի ողջամիտ):

Այո՛, դեռ հարիւրաւորներ եւ հազարաւորներ հասկցան թէ ելք չկար:

Չեն հասկնար, չեն ուզեր հասկնալ միայն ռամկավար Կեդր. վարչութեան անդամները:

Այն ալ՝ դէպքէն տասներկու տարի յետոյ: Եւ, փոխանակ փաստերը ուսումնասիրելու, գլխիվայր փողոց իջնելով:

Այս բոլորէն յետոյ, ինչո՞ւ զարմանալ որ ոչինչ կը փոխուի հայկական ճակատի վրայ:

Ոչ մթնոլորտը կը պայծառանայ. ոչ մարդիկ աւելի կը մօտենան իրարու, ոչ ալ սա թշուառ, արմատախիլ բազմութիւնները կը սփոփուին ո՛ր եւ է հեռանկարով...

Կը հասկնանք տեսակէտի խնդիր եւ քաղաքական պայքար:

Հանրային կեանքը կրկէս մըն է, ուր տեսակէտներն ու քաղաքականութիւններն իրարու պիտի բախին, որպէս զի կարելի ըլլայ գտնել շիտակ, լաւագոյն ճամբան:

Բայց քաղաքական պայքա՞ր է այս, Պ. Պ. ռամկավարներ:

Տեսակէտի խնդի՞ր է լըրճել, ցեխոտել ազատութեան տենչացող ժողովուրդի մը արդար ցասումը եւ յուսահատական խոյանքը:

Այսպէ՞ս կը գրուի ազգերու պատմութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՑՈՅՑԵՐՆ ՈՒ ԲՈՂՈՔՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ
ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Փարիզի մէջ սարքուած բողոքներն ու միթինկները արձագանգ գտած են Ֆրանսայի ամէն կողմը: Խանութներու փակումէն յետոյ, նոր ժողովներ տեղի կ'ունենան ամէն օր եւ ամէն տեղ:

Ելմտական նախարարութեան պաշտօնեաները ուրբաթ օր մեծ միթինկ մը գումարեցին, որուն կը մասնակցէին երեք հազար հոգի: Ժողովը տեղի ունեցաւ Աշխատանքի Սակարանին մէջ: Բուռն ճառերէ յետոյ, ժողովը քուէարկեց բանաձեւ մը, որ ուժգնօրէն եւ զայրոյթով կը բողոքէ թոշակներու ուղղակի կամ անուղղակի կրճատման դէմ, եւ կը մերժէ ո՛ր եւ է նոր զոհողութիւն: Բանաձեւը կը պահանջէ տուրքի ենթարկել անոնք որ առանձնաշնորհեալ դիրք ունին: Կը բողոքէ մասնաւորապէս Ժերակոյտին դէմ որ կուսակից է թոշակներու կրճատման, եւ այն «գարշելի պայքարի»ն դէմ որ կը ձգտի վարկաբեկել պետական պաշտօնեաները եւ որուն գլուխն անցած են հարուստներու կողմէ վարձուած թերթեր:

Ժողովը որոշեց անսասան վճռականութեամբ եւ բոլոր միջոցներով պաշտպանել պաշտօնեաներու իրաւունքները, միացեալ ճակատ կազմելով:

Շաբաթ իրիկուն ալ աւելի մեծ ժողով մը գումարեցին Թղթատարական պաշտօնեաները եւ ուսուցիչները, միեւնոյն պահանջները դնելով:

Պայքար կը մղուի երկու ուղղութեամբ: Աջակողմեան տարրերը կը ձաղկեն կառավարութեան արմատական ծրագիրները, իսկ ձախերը անբաւական կը գտնեն այդ նոյն ծրագիրները, պահանջելով տուրքերու ծանրութիւնը բեռցնել ունեւորներուն վրայ:

⁂ Հետեւելով Փարիզի օրինակին, ուրբաթ օր փակուեցան հիւսիսային քաղաքներու առեւտրական հաստատութիւնները, միեւնոյն նշանախօսքերով. — «Նոր տուրքեր չենք ուզեր. տուրքերու հաւասարութիւն հաստատեցէք»: Շատ մը քաղաքներու մէջ, միեւնոյն ցոյցերը պիտի կատարուին այսօր եւ վաղը: Դրամատիրական օրկաններ սխնակներով տեղ կուտան այս լուրերուն, դժգոհութիւնը սաստկացնելու եւ կառավարութիւնը տապալելու համար:

⁂ Ծերակոյտը երէկ գիշեր քննութեան ենթարկեց կառավարութեան նոր ծրագիրը, որ տագնապի տուրք մը կը հաստատէ եւ որ քուէարկուեցաւ Երեսփ. Ժողովին կողմէ: Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը մերժած ըլլալով այս ծրագիրը, հաւանական է որ ժողովն ալ մերժէ եւ նոր խնայողութիւններ առաջարկէ:

Ֆրանքօ-Թրքական առեւտրական դաշնագիրը

Արտաքին գործերու նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը հաստատէ Ֆրանքօ-Թրքական առեւտրական դաշնագրին ջնջումը: Դաշնագիրը կնքուած էր 1929 օգոստ. 29ին: Ֆրանսական կառավարութիւնը վեց ամիս առաջ, փետր. 13ին յայտնեց իր որոշումը. որով պայմանաժամը կը լրանայ յառաջիկայ օգոստոս 13ին: Էնկիւրիի Ֆրանսական դեսպանը առաջարկած է օգտագործել վեց ամսուան պայմանաժամը, նոր դաշնագիր մը կնքելու համար:

Ճառեր եւ ծրագիրներ Զինաթափութեան Խորհրդաժողովին մէջ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Ֆրանսական պատուիրակը մէջտեղ դրաւ գործնական ծրագիր մը, դուռ բանալով բուռն վիճաբանութեանց:

Պատուիրակը պատճառաբանելով թէ միայն պաշտպանողական սկզբունքին վրայ հիմնուած բանակ մը կրնայ ապահովել խաղաղութիւնը, առաջարկեց. — Ցամաքային Եւրոպայի մէջ հաստատել պաշտպանողական բանակներ, կրճատելով զինուորներուն թիւը եւ զինուորութեան պայմանաժամը: Ցետոյ պաշտպանեց քաղաքապահ բանակի (միլիս) դրութիւնը: Այս առթիւ վէճի բռնուեցաւ գերմանական պատուիրակին հետ, որ գանգատեցաւ թէ կ'ուզեն փոխել 14 տարի առաջ իր երկրին պարտադրուած դրութիւն մը: Ֆրանսական պատուիրակը պատասխանելով եղած առարկութեանց, աւելի ընդլայնեց իր ծրագիրը, որուն համաձայն զինուորութեան պայմանաժամը պիտի ըլլայ 8—9 ամիս, պահեստի շրջանն ալ հաշուելով:

Մայրայեղ խստութիւններ Ամերիկայի մէջ

Նախագահ Րուզվէլթի դէմ կատարուած մահափորձին առթիւ, ամերիկեան կառավարութիւնը որոշեց սաստկացնել օտարականներու դէմ հաստատուած խստութիւնները:

Պ. Րուզվէլթ Նիւ Եորք վերադարձաւ արտակարգ զգուշութիւններով: Հինգ հարիւր ոստիկաններ հետեւեցան իրեն, մինչեւ շոգենաւ: Քարափին վրայ, երկու հարիւր գաղտնի ոստիկաններ եւ 24 ոստիկաններ իրեն կը սպասէին եւ գաղտնի ճամբով մը իրեն հետեւեցան մինչեւ իր բնակարանը:

⁂ Մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, քննութեան ենթարկելու համար ահաբեկիչ Զինկարայի մտային վիճակը:

Ահաբեկիչը կը յայտարարէ թէ ոչ եւ է կուսակցութեան չի պատկանիր: Բայց ոստիկանութիւնը անիշխանական կը համարէ զայն:

Հիթլեր սկսաւ «մաքրագործել»

Հիթլէրի կուսակիցները, օգտուելով անոր վարչապետութենէն, սկսած են մաս – մաս գործադրել իրենց դաւանանքը:

Ուրբաթ օր, Հիթլէրեան զինուորներու ջոկատ մը խուժեց Փրուսիոյ գեղարուեստից վարժարանը, ուր ժողով ունէր քննիչ յանձնախումբը: Զինուորները սրահէն դուրս հանեցին քննիչները, որոնց երեքը Հրեաներ են: Ձախակողմեան ուսանողները ուզեցին միջամտել, բայց չարաչար խոշտանգուեցան:

Կրթական նախարարը, որ հիթլէրական է, պահանջեց Պերլինի Ակադեմիայէն դուրս հանել հռչակաւոր գրագէտ Հայնրիհ Մանը, իբրեւ ձախակողմեան: Նախարարը կը սպառնար լուծել Ակադեմիան. որով գրագէտը ստիպուեցաւ տեղի տալ ուրիշ երկու դէմքերու հետ: Հաւանական է որ ուրիշներ ալ հրաժարին: Կրթական նախարարը ինք պիտի նշանակէ Ակադեմիային անդամները, զտարիւն ազգայնականներէ:

⁂ Հիթլէրի պաշտօնաթերթը բուռն յօդուած մը հրատարակեց Ֆրանսայի դէմ, իր խմբագրապետին ստորագրութեամբ: Յօդուածագիրը Ֆրանսան կը նկատէ միակ պատասխանատու Եւրոպայի արդի կացութեան եւ կ'առաջարկէ ճակատ կազմել Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ հետ: Եւ կ'եզրակացնէ.

— «Եւրոպա՞ կրնայ հանդուրժել որ 40 միլիոննոց ժողովուրդ մը փորձէ տիրապետել միւս բոլոր ազգերուն վրայ: Ֆրանսայի խելքը գլուխը չպիտի գայ, մինչեւ որ իրեն դէմ չգտնէ լայն եւ վճռական ճակատ մը»:

Բողոքի ցոյցեր Աթէնքի մէջ

Ուրբաթ օր կարեւոր ցոյցեր տեղի ունեցան Աթէնքի մէջ, բողոքելու համար Սելանիկի դէպքին առթիւ, ուր տասը համայնավարներ սպաննուած էին:

Հազարի չափ բանուորներ ներքին նախարարութեան պաշտօնատունը երթալով, ցոյցեր կատարեցին: Քանի մը հարիւր ցուցարարներ յաջողեցան մտնել պաշտօնատունէն ներս: Օգնական ուժ հասաւ եւ սկսաւ կրակ ընել: Քանի չափ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ տաք վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, գործազրկութեան տագնապին առթիւ: Ընկերվարական երեսփոխան մը պարսաւանքի քուէ առաջարկեց ընդդէմ կառավարութեան, որ չէ կրցած ո՛ր եւ է դարման գտնել: Ըսաւ թէ այս տարի գործազուրկները 400,000 աւելի են անցեալ տարուան վրայ: Եւ պահանջեց ազգայնացնել առեւտրական եւ ճարտարագործական ձեռնարկները:

Ելմտական նախարարը պատասխանելով, ըսաւ թէ երկրին տնտեսական վիճակը բարւոքած է, թէ օտար դրամագլուխը կը հոսի դէպ ի Անգլիա, թէ հանրօգուտ շինութիւնները դարման չեն եւ պէտք է համբերել: Նախկին նախարար Չըրչիլ ալ խստօրէն քննադատեց կառավարութիւնը:

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ծանօթ ցոյցին առթիւ, քննութիւնները կը շարունակուին Պրուսայի եւ Իզմիրի մէջ: Քանի մը օր առաջ ձերբակալուեցան հինգ յայտնի անձեր, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ յետադիմական դաւադիր: Մէկը գործարանատէր է:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—·—

Ամէն կողմէ օգնութիւններ կը հասնին Պէյրութ, հրկիզեալներուն համար: Լոնտոնէն Պ. Ն. Կիւլպէնկեան 500 սուրիական ոսկի ղրկած է: Զուիցերիական բարեսիրական ընկ.ը 5,000 զ. ֆրանք, Տիկին Քիւնզլէրի միջոցաւ: Սուրիական դրամատունը տրամադրած է 250 ս. ոսկի, Պէյրութի հանրակառքի ընկերութիւնը՝ 150 ս. ոսկի: Ամերիկեան համալսարանի ուսանողութիւնը՝ 50 ոսկի (Ա. գումար), Հայ ճեմարանի ուսուցչական կազմը՝ 15 ոսկի: Ալէքսանտրէթի մէջ ալ ձեռնարկուած է հանգանակութեան, որուն կը մասնակցին նաեւ խալմները: Հանգանակիչ յանձնախումբը դիմած է նաեւ հիւպատոսարաններուն եւ ուրիշ օտար հաստատութեանց:

Հալէպի հանգանակիչ յանձնախումբը 500 ոսկի ղրկած է իբրեւ առաջին մասնավճար: Եգիպտոսէն Պ. Կ. Մելքոնեան՝ 100 եգիպտական ոսկի: Լաթաքիոյ հանգանակութիւնը արդէն հասած է 200 ոսկիի եւ դեռ կը շարունակուի:

Երուսաղէմի Գ. Կարմիր խաչի վարչութիւնը Պէյրութ ղրկած է երեք հազար կտոր հանդերձեղէն, այրերու եւ կիներու համար, ինչպէս նաեւ երկու հարիւր զոյգ կօշիկ:

⁂ Մասնաւոր մտահոգութիւն կը պատճառէ հրկիզեալներուն տեղաւորումը. որովհետեւ պարպուած է քարանթինայի շէնքը, ուր զետեղուած էին առժամապէս: Անոնք որ միջոցներ ունին, հրահանգ ստացած են տուներ վարձելու: Միջոցներ կը խորհուին մաս մը աղէտեալներ գիւղերու մէջ տեղաւորելու համար: Ազգերու Դաշնակցութեան ալ դիմում եղած է այս նպատակով:

⁂ Կ'իմանանք թէ Ֆրանսահայ Կարմիր խաչի վարչութիւնն ալ որոշած է հանդերձեղէն հաւաքել, հրկիզեալներուն համար:

Անշուշտ ուրիշ Միութիւններ ալ պիտի փութան կատարել իրենց պարտքը, մեղմացնելու համար տիրող թշուառութիւնը:

—·—

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԻՋՈՑԱՒ
Բ. ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Արփիկ Շ. Միսաքեան	50
Անահիտ Գեւոնեան	10
Պատրիկ Յ. Ալլահվերտեան	10
Շ. Ն.	10
Ս. Թ.	10
Յարութիւն Տէմիրճեան	10
Մանուկեան	10
Տորք եւ Մեսրոպ Տ. Յակոբեան	10
Ոմն	10
Գեղեցիկ	5
Վայանթին Եօրեան	5
Հրանդ Սրապեան	5
Աբրահամ Աբրահամեան	5
Կիրակոս Օֆրանեան	5
Փետր. 16ի գումարը	330
Գումար	485

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

—·—

75 ՀՈԳԻ ԴԱՏԻ ՏԱԿ

—·—

Պուքրէշի վերջին դէպքերուն հետեւանքով, 750 կալանաւորներ վար դրուած են, դատուելու համար: Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, ի նախատեսութիւն նոր խռովութեանց, մանաւանդ զոհերու յուղարկաւորութեան առթիւ:

Ուրբաթ օր Փլոէշթիի քարիւղի զտարանին բանուորները գործադուլ ըրին, բողոքելու համար կատարուած զանգուածային ձերբակալութեանց դէմ: Իբրեւ կասկածելի ձերբակալուած են նաեւ զտարանին վարչութեան անդամները: Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին Ռումանիոյ բոլոր բանուորական շրջաններուն մէջ: Օրատիայի մէջ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հարիւրի մօտ համայնավարներ, որոնց մէջ են նաեւ քաղաքապետական խորհուրդի քանի մը անդամները:

× Տիկ. Լուփէսքու, «շէն մազերով Հրէուհին» եւ Կարոլ թագաւորին տարփուհին, ստիպուեցաւ հեռանալ Պուքրէշէն, որովհետեւ սպաները եւ գիւղացիները չափազանց գրգռուած են Հրեաներուն դէմ:

× Համայնավարական թերթերը շռնդալից լուրեր կը հրատարակեն Ռումանիոյ քաղաքական կացութեան մասին: Եթէ հաւատանք այդ լուրերուն, արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցած են Պեսարապիոյ մէջ, իսկ ծանր ընդհարումներ՝ Կալացի, Եաշի եւ Չերնովիցի մէջ: Կասկած չկայ թէ կարմիր գործակալները կ'ուզեն օգտուիլ առիթէն, կացութիւնը աւելի պղտորելու համար:

× Սարսափելի թշուառութիւն կը տիրէ գիւղերուն մէջ: Թերթերը կը գրեն թէ հողագործ մշակներու օրականն է 6 ֆրանք՝ այրերուն, 5 ֆր.՝ կիներու եւ 3 ֆր.՝ պատանիներու համար: Գիները այնքան ինկած են որ մէկ քիլօ եգիպտացորենը կը ծախուի 1.40 լէյի, ցորենը՝ 2.80 լէյի: Աւելի որոշ գաղափար մը տալու համար, ըսենք թէ երկու քիլօ ցորենը կը փոխանակուի ... մէկ տուփ լուցկիով: Գիւղացիները պարտքի տակ ընկճուած ըլլալով, կը կորսնցնեն իրենց կալուածները:

ՆՇԽԱՐ ՄԸ ՄԵՐ ԵՐԷԿԻ ՏԻՏԱՆՆԵՐԷՆ

ՆՈՐ ՄԵՀԵԱՆԸ

Ուխտաւոր կ'երթայի հսկաններու երկիրը···։

Հսկայ մը Նեմրութը, որ իր սանդարամետեան ցնցումներով խառներ ու ջոկեր, դիզեր ու ճախրակեր է շուրջի լեռնաշարը, ձեւեր ու կազմեր է Վանայ լճին աւազանը, կրակէ իր դրօշը զարնելով հայութեան օրրանին ամէն մէկ խիճին, ջուրի ամէն մէկ շիթին վրայ։

Բայց ի՜նչ հսկաններ այդ երկիրը ապրող շէնցնողներն ալ···։

Ամէն քայլդ յիշատակի է, որ կը բախիս, — Սասունցի Դաւիթ ու Մհեր, Սահակ ու Մաշտոց իրեններով, Գայլ Վահան ու Մուշեղ Մամիկոնեան, Խութեցի Յովնան եւ Մշեցի Կատարինէ, Աբրօ եւ Գուրգէն, Սերոբ փաշա ու Գէորգ Չաւուշ, — անհատնում շարք մը հին ու նոր դիւցազներու, ոգիներու եւ ուրուականներու գունդեր ու բանակներ, որոնք կ'ողողեն ու կը դրկեն դարն ու դուրան, քարն ու պուրակ, գետ ու աղբիւր, շէն ու աւեր···։

Անսպառ, հուժկու եւ խոլ կորովի ժայթքումները առանք, որ Նեմրութի լաւային պէս ծաւալեր ու ծրարեր են իրենց ծոցին մէջ Տարօնը համակ···։

Եւ գլուխդ կը հրջի դարերու վրայէն այդ ոստիւններուն ի յուշ, յաղթելու եւ կերտելու աննկուն կամքով մը քալող այդ սերունդներուն հանդէպ···։

Առասպելը իրականացած, իրականը առասպելացած···։

Ուխտաւոր կ'երթայի հսկաններու այդ երկիրը···։

***

Այդ կերտումին ամէնէն հզօրը եւ մնայունն է, որ կ'երթայինք աստուածացնելու, — գիրն ու գրականութիւնը, — այն համեստ շիրիմներուն քով, որ Պարթեւ Սահակինն է Աշտիշատի խանդար տաճարին հովանիին տակ, եւ Թարգմանիչներունը՝ Առաքելոց վանքին գեղանկար բարձունքին վրայ։

Խորհրդածութիւններս նախ տարտամ՝ երթալով կարկառուն յստակութիւն մը կ'առնէին քանի կը բարձրանայի հինաւուրց աստուածներուն մեծահռչակ ու վաղեմի կայանը, որ այսօր Ս. Կարապետ կը կոչուի···։

Աշխարհագումար եւ խայտաբղէտ բազմութեան մը առջեւ կը գտնէի զիս հոն, — Հայաստանի եւ հայութեան չորս ծագերէն հոն թափուած խառնազգի եւ խառնալեզու զանգուածի մը։

Հոն էր Սասունցին, խրոխտ եւ տիրական, հոն Մշեցին իր էութեամբ ռազմական, հո՛ն Ղարզանցին քրտախօս, հո՛ն Սղերդցին արաբալեզու, հո՛ն Զէյթունցին խիզախ եւ ուրախ, հո՛ն Վասպուրականցին հպարտ իր քաղաքական խռէկներով, հո՛ն Բաղէշցին մեղկ ու երկչոտ, հո՛ն Բարձրհայքցին շուար ու տարտամ, հո՛ն Խարբերդցին զարմացած որ տակաւին հայութիւն մը կը գտնէր Ամերիկա գաղթել չխորհող, հո՛ն Գիւմրեցին ու Թիֆլիսցին խանդավառ ի տես վերածնուող բնագաւառին, հոն եւ Պոլսեցին, որ ապշութեամբ կը հաստատէր թէ իրմէ դուրս հայութիւն մը կրնա՛ր ապրիլ ու գտնել իր ճամբան։ Հոն նաեւ Բալաքցի Քիւրտը, հայախօս խլամ Հայը, որ եկած էր բժշկութիւն հայցելու իր պապերուն ուրացած աստուածներէն։

Բաբելոնեան խառնակոյտ մը տարբեր լեզուներու, տարօրինակ բարբառներու, հակոտնեայ տենչերու, իրար չհասկցող եւ իրար հեգնող խառնիճաղանճ մը, որ եկած էր այդ օրը եղբայրանալու իրար՝ իր պաշտամունքին եւ երկրպագումին մէջ հին ու նոր բոլոր աստուածներուն առջեւ···։

Ու գիշերը, տրտում ու մտախոհ, կը դիտէի այդ անջատ անջատ խումբերը, որոնք աստղերու լոյսին տակ ցրիւ, կը պարէին ու կ'երգէին ամէն մէկը իր տարազով ու երգով, չզիջելով մնալ իրար ուրախութեան կայթերուն եւ ղեղումներուն մէջ անգամ···։

Ահա ձեզի բախտակից եթէ ոչ համարուն ցեղերու կոյտ մը, որ չէր կրցած տակաւին ազգ մը կազմել, քանիեւօթը դար ապրելէ ու պայքարելէ ետք···։

***

Այսօր էր այդպէս։

Հապա ի՜նչ կը պատկերացնէին առանք տասնեւհինգ դար առաջ, դրերու գիւտի նախօրեակին, այդ բոլոր ճետերն ու տոհմերը, զարմերն ու ցեղերը, ազներն ու ազգերը, որ Հեթերն ու Խալտերը նուաճելէ ետք, փորձեր էին հայ պետութիւն մը ստեղծել իրենց 500 նախարարութիւններով···։

Պետութի՜ւն մը այդ լեռնաբաւիղներուն մէջ, ուր բնակավայրերը մէկ մէկ կաթսաներ են իրարմէ բանի ճողուած ու զատուած ամպածրար լեռներու եւ անդնդախոր ձորերու քմահաճոյքով։ Բնիկները նուաճելէ եւ ձուլելէ ետք՝ եկեր էին բնութիւնը նուաճելու եւ ձուլելու, — իրենց ուժերէն վեր բարդ խնդիր մը, որուն կը լծուէին Տայեցիէն մինչեւ Մոկացին, Սիւնեցիէն մինչեւ Ծոփացին···։

Ի՜նչ իրերամերժ ու խորթ ամբողջութիւն մը պէտք է որ ներկայացնէին առանք Ե. Դարուն, երբ աշխարհաւեր յորձանքներ, տափաստաններէն խուժող ջոլիրներու դրոհին տակ, տակաւին իրարու հետ չէր խառնշտկած մարդկային այդ լճակներու ջուրերը՝ բեղնաւոր պղտորութեան մը մէջ։

Քաղաքական կապերը միշտ թոյլ ցեղերու եւ ձորերու այդ թնճուկին մէջ, կրօնականը երբեք տիրապետող, — Աւարայրի կռիւը, որկրպայթէր քիչ ուշ, «Վարդանանց պատերազմ» մը եղաւ եւ ոչ ծառացումը Հայոց Աշխարհին, — տարբեր ազդակ մը պէտք էր գտնել խորտակելու համար բնութեան պատուարները եւ ձուլելու համար այդ ցեղերը Խաղտիքէն մինչեւ Կորդուք, Փայտակարանէն մինչեւ Տէրսիմ։

Նախկին զինուորականի մը վիճակուած էր ըմբռնել եւ հռչակել թէ բնութեան ջարդ ու կտոր ըրած այդ երկրին մէջ սուրը չէր բաւեր, անզօր էր գլուխ հանելու պատմական այդ մեծ ձեռնարկը։

Եւ գտնուեցաւ հայ գիրը։

Եւ Անահտայ տօնին օրը, Վարդավառին, երբ բազմացեղ, բազմալեզու եւ բազմակրօն այդ բազմութեան առջեւ կանգնած, չարաչար կը տանջէի ուղեղս՝ բառեր ու դարձուածքներ որոնելով, միտքս հասկցնել կարենալու համար հայերէն, քիւրտերէն, արաբերէն, թուրքերէն խօսող լուսաւորչական, կաթոլիկ, բողոքական, խլամ կամ անհաւատ այդ Հայերուն, — հո՛դ միայն զգացի խորապէս թէ ի՜նչ անհուն երախտիք մը կը պարտէինք Հացեկայ այդ մեծ շինականին, դպէի մեծ վարպետ Մեսրոպ Մաշտոցին։

***

Երբ ճամբորդը Աշտիշատ երթալու համար կը մօտենայ Արածանիին, հեռուէն կը նշմարէ Սուլուխի քարակապ կամուրջէն անդին՝ Դաշտին հարթութեան վրայ մենաւոր պառկած խոշոր քար մը։

Հին աւանդութիւն մը նուիրական կապեր կը հիւսէ Աշտիշատի տաճարին, Սուլուխի կամուրջին եւ այդ մենակեաց քարին միջեւ։

Ընթերցողը թերեւս յիշէ թէ Գրիգոր Լուսաւորիչ չորրորդ դարուն փառայեղ տաճար մը կառոյց Աշտիշատ, Վահէվահեան հռչակաւոր բագիններուն տեղը, անոնց վաղնջական նուիրականութիւնը շահագործելու համար նոր հաւատքին օգտին։

Ըստ Փաւստոսի, «Մայր Եկեղեցեաց Հայոց» էր Աշտիշատի այդ սրբավայրը, ուր քիչ ետք, երախտագէտ ժամանակակիցներ ամփոփեցին Պարթեւ Սահակին մարմինը։

Այսօր հսկայ զանգուածներ ու լայնանիստ հիմեր միայն կը մնան վկայելու ճամբորդին իր անցեալ փարթամութիւնը եւ պատմելու անոր՝ մոնղոլական այն քստմնելի վանդալութիւնը, որուն զոհ ինկաւ ինք ԺԵ. դարուն սկիզբը։

Հազար տարիներ գլորած անցած էին արդէն դրերու գիւտէն ի վեր, Լէնկթիմուր քանդումի նոր հանճարով մը կուգար Հայաստան, զինքը կանխող ճիւաղներու աւերն ու սրածութիւնը պսակելու։

Աշտիշատի տաճարին հոյակապ գմբէթը եւ հոն յաւիտենական քունը քնացող մեծ Պարթեւին փառքը դառն եւ հեգնոտ ծաղր մը կը նետէին, կարծես, Արածանիի ափերը խռնուած արշաւող բանակին։ Եւ վայրենի հրամանը կ'արձակուէր··· քանդել տաճարը իսկոյն, անոր քարերով կամուրջ մը կապել Արածանիի վրայ։

Բանակը կը շարուի Աշտիշատէն մինչեւ Սուլուխ, չորս ժամուան ճամբայ մը, եւ ձեռքէ ձեռք կ'անցընէ սրբատաշ քարերը, արագ կատարելու համար քանդումի գործը։

Այդ փրցուած քարերէն մէկն է, որ կը յամառի կը մնայ Դաշտին մէջ, Աշտիշատի եւ Սուլուխի ճամբուն երկայնքը, ահեղ ոճիրը պատմելու համար գալոց սերունդներուն։

***

Խե՜ղճ մենաւոր քարս, որ կը սպասես հոդ, դարեր ու դարեր, անտարբեր բնութեան եւ ժամանակի դաժան հարուածներուն։ Քանի՜ պերճախօս է քու քարէ լռութիւնդ՝ քար սրտերու եւ քար գլուխներու հանդէպ···։

Եթէ կարենային հասկնալ քեզ բոլոր ժամանակներու Թիմուրները···

Հինգ հարիւր տարի անցած է այդ օրէն, երբ դուն յամառեցար դամուեցար հոդ, քարացած պահելու համար հայ շինականին ատելութիւնը իր ճրագը մարել ուզողներուն հանդէպ։

Զոխալեցար դուն, սպասելով եւ յուսալով թէ օրին մէկը քանդումին ոճիրը անվրէպ պիտի բերէր իր քաւութիւնը։

Քարքէի բարձունքին վրայ չկայ այլ եւս Վահեվանեան մեհեանը իր երեք բագիններով, «յաշտից տեղիք Թագաւորացն Հայոց Մեծաց», չկա՜յ այլ եւս անոր փլատակներուն վրայ պատուաստուած «Մայր Եկեղեցեացն Հայոց»ը, — քանդում քանդումի վրայ, սերունդ սերունդի դէմ, նոր աստուածներ հին աստուածներու տեղ։

Լէնկթիմուրներ Սեւ Հողերու անէծքին տակ կը թաղուին, քարերը կը թափուին, բայց կը մնայ ժողովուրդը, միշտ կենսունակ նոր բագիններ ստեղծելու, նոյն հին նիւթերով։

Խե՜ղճ մենաւոր քարս, որ կը սպասես դեռ, նոր կառուցման մը մասնակցելու կարօտով···։

Նիւթեղէն տաճարներուն տեղ, տե՛ս, նոր ու ահեղ մեհեան մըն է, որ կը կանգնի այս անգամ աննիւթ, 1500 տարի է որ կը բարձրանան անոր որմերը յուշիկ յուշիկ, Մեծ Պարթեւին գերեզմանին կռթնած։

Ապրելու եւ ստեղծելու անվկանդ որոշումը ճակտին՝ նոր ազգի մը կերտումն է, որ կը կատարուի այն օրէն ասդին՝ դանդաղ բայց դարէ դար յորձանուն։

Ամրակուռ բայց կիսատ այդ շէնքին դրան առջեւ արթուն կը հսկէ հոյակապ դէմք մը, — Հացեկայ անմահ շինականն է ան, ձախ ձեռքը յենած իր սուրի երախակալին, աջով բարձր բռնած իր գրիչը խորհրդաւոր···։

Ուխտաւոր գացէ՛ք հսկաններու երկիրը։

Ա. ՎՌԱՄԵԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ՊԱՏՄԱԲԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

1921 թ. փետրուար 18ին, հայ ժողովրդի միահամուռ ու վճռական կամքով, խորհրդային իշխանութիւնը տապալեց Հայաստանում։ Հասարակական բոլոր խաւերն ու հոսանքները, բոլոր կուսակցութիւններն անխտիր միացած, մէկ մարդու պէս, պաշտպան հանդիսացան նորանուաճ անկախութեան ու ազատութեան։ Դաշնակցական, սոցիալիստ – յեղափոխական, սոցիալ – դեմոկրատ, հնչակեան, ժողովրդական, չէզոք ու ռամկավար ամիսուկէս շարունակ հերոսական պայքար մղեցին ընդդէմ բոլշեւիկների եւ, ապա, կռիւը փոխադրելով Լեռնահայաստան, պայքարը շարունակեց մինչեւ յուլիս 15ը։ Այդ օրերի համերաշխութիւնն ու ոգեւորութիւնը աննախընթաց էր հայ ազատագրական պայքարի վերջին դարերի տարեգրութեանց մէջ։

Սակայն, այսօր, 12 տարի յետոյ, նոյն համերաշխութեամբ ու միացեալ ճակատով, բոլշեւիկ, ռամկավար ու այլ եւ այլ թափթփուկներ դէմ են արտայայտւում Փետրուար 18ին՝ համարելով այդ շարժումը դաւադրութիւն եւ դաւաճանութիւն։ Իրենց նոր ըմբռնումների մէջ ռամկավարներն այնքան առաջ են գնում, որ թելադրում են Հ. Յ. Դ. 12րդ ընդհանուր ժողովին ջնջել այդ տօնը եւ մոռացութեան տալ մեր պատմութեան «ամէնէն սեւ էջը» (տարօրինակ կերպով ռամկավարներն սրտակարդ տաղանդ ունին իրենք զիրենք միշտ ծիծաղելի դիրքի մէջ դնելու)։ Ի հարկէ, եթէ ռամկավար «կուսակցութիւնը» քաղաքական կազմակերպութիւն լինէր, նա ոչ կը խրտչէր քաղաքացիական կռուից ու ոչ էլ յեղափոխական պայքարից։ Քաղաքացիական կռիւը եղբայրասպան կռիւ կարող են կոչել միայն պառաւլիկներն ու անողնայար Ռամկավարները։

Մինչ այժմ այն կարծիքին ենք ունեցած, թէ հայ ոչ–բոլշեւիկ շրջաններում, փետրուարեան յեղաշրջումը գնահատուել է որպէս դրական երեւոյթ եւ ծանօթ են ազգային շարժման ծընունդ տուող պատճառներն, ընթացքն ու հետեւանքները։ Մենք այն համոզումն ենք ունեցել, որ բոլորին յայտնի է փետրուարեան ապստամբութեան էութիւնը՝ իր համաժողովրդական բնոյթով, քաղաքական ազդեցութեամբ ու անմիջական հետեւանքներով (բոլշեւիկների քաղաքականութեան մեղմացումը Հայաստանում), որ Փետրուար 18ը բոլորն ընդունում են որպէս Հայաստանի անկախութեան ու ժողովրդապետութեան խորհրդանշան եւ ոգեւորութեան աղբիւր յանուն ազատութեան պայքարողների համար։ Իսկ եթէ դեռ եւս կան պնդաճակատներ, որոնք փետրուարեան համաժողովրդական ընդվզումը համարում են Դաշնակցական դաւադրութիւն, ապա թող բարեխղճութիւն ունենան ծանօթանալու այն մօտեցումի ու վերլուծումի հետ, որ դուրս է եկած հէնց իրենց, բոլշեւիկների գրչի տակից։

Հայ բոլշեւիկ Բ. Բօրեանը իր երկհատոր ուսումնասիրութեան մէջ (Հայաստան, միջազգային դիւանագիտութիւն եւ խորհրդային միութիւն, պետական հրատարակութիւն, Մոսկուա–Լենինգրադ, 1928, հատոր Բ., էջ 115–140), մի ամբողջ գլուխ նուիրել է 1921 թ. փետրուար 18ի ապստամբութեան։

— «Ցեղկոմը բռնեց անխնայ եւ վճռական գրաւումների եւ բռնագրաւումների ուղին, անխտիր եւ առանց հաշւի առնելու գիւղացիութեան ընդհանուր տնտեսական վիճակը եւ նրա հոգեբանական դրութիւնը։ Բռնագրաւումները կատարւում էին անկազմակերպ, չունէին համաչափ, յեղափոխական – դասակարգային բնոյթ եւ կիրառւում էին աւելորդ բռնութիւններ։ Առանց կազմակերպուած ու կարգապահ մեքենայի, առանց նախօրօք մտքերը պատրաստելու եւ երկրի իրական պայմանները հաշւի առնելու Ցեղկոմը կարգախօս է հրապարակ նետում, թէ պէտք է բռնագրաւել քաղաքների մասնաւոր անձանց պարէնն ու գիւղացիութեան հացի պաշարը։ Անկարգ բռնագրաւում, գրաւում վճռականապէս ամէն բանի. զինւորական հագուստ, բրինձ մաքրելու մասնաւոր եւ ամէն տեսակ գործիքներ, գիւղացիներին պատկանող մեղւի փեթակներ, սպիտակեղէն, զգեստեղէն, առանց դասակարգային խտրութեան բոլոր քաղաքացիների տնային գոյքերն եւայլն — այս ամէնը, ի հարկէ, բոլորովին դասակարգային բնոյթ կրող քայլեր չէին եւ արդիւնք էին խորհրդային քաղաքականութեան եւ կոմունիստական դաստ-

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԴԱՍԵՐ

Ջնջեցէ՛ք Մայիս 28ը։

Պառակեցէ՛ք հայկական եռագոյնը։

Ջնջեցէ՛ք Փետրուար 18ը։

Գաղթահայ աշխարհի մէջ բարձրացած այս ոռնոցը, որ դուրս է թռչնում կարմիր ու դեղին երախներից, մի նըպատակ է ձգտում, — մեռցնել հայ ժողովրդի մէջ քաղաքական անկախութեան ձգտումը։ Որովհետեւ այն, ինչ որ նրանք պահանջում են ջնջել, այսօր խորհրդանիշերն են մեր անկախութեան ձգտումին։

Եթէ հայ համայնավարները ժխտական դիրք են բռնում այդ բոլորի հանդէպ, շատ պարզ է եւ հասկանալի։ Նրանց համար մի անգամ ընդմիշտ լուծուած է հայկական հարցը եւ, հետեւաբար, նրանք չեն հանդուրժում երեւոյթների, որոնք նպատակ ունեն այդ հարցը վերարծարծելու։

Սակայն կայ դեղին մամուլը եւ նըրան շունչ տուող մի «կուսակցութիւն», որի պարագլուխները գիշերներն երազում են «Մեծ Տեսիլք»ի մասին, իսկ ցերեկները՝ հայհոյում բոլոր նրանց, որոնք ձգտում են այդ «Մեծ Տեսիլք»ը իրականացնելու։

Դեռ վերջերս, փետրուար 8ին, Փարիզի «Ապագայ»ն պահանջում էր մեր ընդհանուր ժողովից ջնջել փետրուար 18ը, «ողբերգական եւ եղեռնական էջերէն մէկը մեր տարեգրութեան»։

Հայ ռամկավարները, որոնք այսօր դատաւորի դեր ստանձնած, Դաշնակցութեան պատասխանատու են բռնում 1914—1921 թուերի ընթացքում պատահած բոլոր տեսակի «չարիքների» համար, ինչո՞ւ են մոռանում իրենց բերած «համեստ» մասնակցութիւնը մեր քաղաքական կեանքում։ Երբ Փետրուար 18ը նրանք այսօր համարում են «դաւաճանութիւն հայ պետութեան դէմ», ինչո՞ւ փետրուար 23ին, ապստամբութիւնից ընդամէնը հինգ օր յետոյ, Երեւանից ճակատ ուղարկեցին զուտ ռամկավարներից բաղկացած 60 հոգինոց խումբը։

Եւ յետոյ, փետր. 24ին, յաջորդ օրը, Հայրենիքի Փրկութեան Կոմիտէին կից կազմուած միջկուսակցական խորհրդի մէջ ինչո՞ւ մտան Ռամկավար – Ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչները՝ ռազմաճակատին պարէն հայթայթելու եւ հակաբոլշեւիկեան փրոփականտ անելու համար։

Թէ՛ նիւթապէս, թէ՛ բարոյապէս եւ թէ զինուորներով (այո՛, ռամկավար զինուորներով!) փետրուարեան ապստամբութեան գործօն մասնակցութիւն բերող ռամկավար կուսակցութիւնը արդեօք այդ օրերին խիղճ ու խիղճ չունէ՞ր, եթէ ոչ ըմբոստանալու այդ «դաւաճանութեան» դէմ, գոնէ չբերելու իր օժանդակութիւնը այդ «ողբերգական եւ եղեռնական էջը» կերտելու···։

Եթէ այս Քամելիազարդ պարոնները յիմարներ ու կոյր գործիքներ էին Դաշնակցութեան ձեռքում, չունեցա՞ն մարդկային ազնիւ ընդվզումը, պայքարելու այդ «դաւաճանութեան»դէմ, ո՞վ տուեց նրանց դատաւորի իրաւունքը՝ քամուն տալու բոլոր այն նահատակների աճիւնները, որոնք հերոսաբար ընկան մեր անկախութիւնը վերահաստատելու յոյսով։

Նրանք բերին իրենց «համեստ» մասնակցութիւնը Փետր. 18ի ժողովրդական ապստամբութեան եւ սակայն այսօր մերժում են տօնել այդ ապստամբութեան տարեդարձը։ Ո՛չ միայն մերժում են տօնել, այլ եւ պահանջում են «ջնջել Փետր. 18»ը։

Կամ ա՛յն է, որ հայ ռամկավարները, փետրուարեան ապստամբութեան ընթացքում, իրենց բերած նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան ժամանակ պարզապէս դաւաճաններ էին եւ կամ եթէ դաւաճաններ չէին եւ կռւում էին իրենց անկախութեան համար, նրանք դաւաճաններ են դառնում այսօր, երբ պարզ արկածախնդիրներ են յայտարարում իրենց անկախութեան համար մեռնող մարտիկներին, անգամ իրենց ընկերներին···

Սակայն, ընդունենք մի վայրկեան, որ Քամելիազարդ այս պարոնները, ինչպէս իրենց շապիկը, նոյնպէս եւ իրենց բարոյական ու քաղաքական ըմբռնումները, միջավայրի ու կլիմայի համեմատ, սովորութիւն ունեն փոխելու «յանուն ազգային բարձրագոյն շահերի»։

Ընդունենք, որ Ռամկավարները, վերջ ի վերջոյ, մարդիկ են եւ կարող են սըխալուել։ Իսկ այսօր զղջացած են իրենց արածի վրայ։

Այդ դէպքում ինչո՞ւ փետրուարեան ապստամբութեան միակ պատասխանատուն համարել Դաշնակցութիւնը եւ չընդունել իւրաքանչիւր կուսակցութեան բերած համեստ մասնակցութիւնը։ Չէ՞ որ մարդկային ազնուութիւնը այդ է պահանջում։

Սակայն քանի որ Ռամկավարները ուզում են մի անգամ ընդմիշտ մոռացումով ծածկել փետրուարեան ապստամբութեան ընթացքում ընկած ռամկավար մարտիկի գերեզմանը ու երբեք չխօսել այդ մասին, թող ներուի մեզ, եթէ մենք, հլու – հնազանդ մեր «մենատիրական» ձգտումներին, փետրուարեան ապստամբութեան յիշատակը մեր հովանու տակ առնենք, փոխանցելու համար ապագայ սերունդներին։

Պահում ենք այդ յիշատակը այն խորին համոզումով, որ փետրուարեան ընդվզումը արդիւնք էր մարդկային արդար ցասումի՝ ուղղուած բռնութեան ու կամայական հալածանքի դէմ։

Այսօր, ուշացած մարգարէները՝ իրենց ճարպոտ սրտով եւ ինքնակոչ դիւանագէտի ուղեղով, սրճարանների ու փողոցների անկիւններում, հազար ու մէկ տեսակ առասպելներ են պատմում, — թէ ի՜նչ փառաւոր ապագայ էր սպասում հայ ժողովրդին, եթէ տեղի չունենար փետրուարեան ապստամբութիւնը։

Այդպիսիներին, լրագրի այս նեղ սահմանակներում մասամբ պատասխանելու համար, թող թոյլ տրուի մեզ թըւելու այն պատճառները, որոնք առաջ բերին ապստամբութիւնը։

X

Քննենք խնդիրը ճակատ առ ճակատ, առանց մանուածապատ նախադասութիւնների, առանց խորհրդաւոր ու մութ արտայայտութիւնների։

Հարցը դնում ենք այսպէս, — ինչո՞ւ ռամկավարները (ո՛չ միայն ռամկավարները, այլ եւ հայ սոցիալիստ յեղափոխականները, սոցիալ – դեմոկրատները եւ հնչակեանները) մեզ հետ էին փետրուարեան ապստամբութեան ժամանակ։

Հարցին պատասխանելու համար, համառօտակի յիշենք թէ ի՞նչ պայմաններով իշխանութիւնը, առանց մէկ կաթիլ արիւն թափելու, յանձնըւեց բոլշեւիկներին եւ թէ ի՞նչպէս յարգեցին նրանք այդ պայմանները։

1920 թ. դեկտ. 2ին, Թրքական վըտանգի ճնշման տակ, հայ ժողովրդի քաղաքական անկախութեան կորուստի գնով եւ սակայն ֆիզիքական գոյութեան ապահովման յոյսով, Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութիւնը յանձնւում էր բոլշեւիկներին։

Նոյն օրը, խորհրդային Ռուսաստանի լիազօր ներկայացուցչի՝ Լեգրանի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան ներկայացուցիչների՝ Դրոյի եւ Տէրտէրեանի միջեւ կնքւում էր 8 կէտերից բաղկացած մի համաձայնագիր։

Այդ համաձայնագրով, Ռուսաստանը երաշխաւորում էր Հայաստանի անկախութիւնը, երկրի ներքին եւ արտաքին ապահովութիւնը։ Այդ համաձայնագրի չորրորդ եւ հինգերորդ կէտերով Ռուսաստանը երաշխաւորում էր որ եւ է պատասխանատուութեան, պատժի կամ ձերբակալութեան չենթարկել հայկական բանակի հրամանատարական կազմն ու քաղաքական կուսակցութիւնների անդամները՝ իրենց անցեալ գործունէութեան համար։

Սակայն քաղաքական ու պետական շրջանակից դուրս ու առանց համաձայնագրի, հայ ժողովուրդը, Թրքական վտանգի ու պատերազմի ընթացքում իր կրած տառապանքների ազդեցութեան տակ, տարբեր հոգեբանութեամբ էր դիտում Ռուսաստանի վերադարձը։ Նա նրա մէջ փնտռում էր նախապատերազմեան Ռուսաստանը, որ իր հետ պիտի բերէր արտաքին ու ներքին խաղաղութիւն եւ տնտեսական բարեկեցութիւն։

Սակայն երկար չտեւեց այդ լաւատեսութիւնը։ Իշխանութեան տէր դառնալու առաջին օրուանից իսկ բոլշեւիկները մէկ կողմ նետեցին «Թղթի կտոր»ը եւ անցան գործի։

Ներքին խաղաղութիւնը ո՛չ միայն չաշխատեցին պահպանել, այլ արհեստականօրէն ձգտեցին դասակարգային պայքարն ուժեղացնել։ Պրոլետարական դիկտատուրան ո՛չ մէկ երկրի մէջ կրնայ ամրանալ առանց քաղաքացիական կռուի բովից անցնելու։ Հայաստանը չի կարող բացառութիւն կազմել» («Կոմունիստ», Երեւան)։ Եւ իրապէս, Հայաստանը այդ բացառութեան չարժանացաւ, հակառակ գեղեցիկ բառերի խոստումին։ Մէկը միւսի ետեւից սկսեցին ձերբակալել Հ. Օհանջանեանը, Բժ. Տէր – Դաւթեանը, Ս. Դարբինեանը, Վ. Նաւասարդեանը եւ ուրիշ քաղաքական ու կուսակցական ծանօթ գործիչներ։

կարգային գաղափարախօսութեանն— ծանօթութեան եւ անգիտակցութեան:

Բնական է, որ այս բնութեամբ գործադրող քայլերը հիմնական պատճառներն էին երկրի ապստամբութեան»:

Այսպէս, մանրամասն փաստերով ու խորհրդային օրէնսդրութեան տեսակէտով ցոյց տալով, որ Ցեղկոմը գրաւման եւ բռնագրաւման քաղաքականութեան մէջ ոտքի տակ էր տալիս խորհրդային իշխանութեան հրատարակած օրէնքներն ու սահմանած կարգերը, Բորեանը շարունակում է.

— «Թէեւ Ցեղկոմը եւ «իշխանութիւններն» այս սկզբունքները համարում էին իրենց համար պարտաւորեցուցիչ, որովհետեւ խորհրդ. Ռուսաստանի դեկրետների զօրութիւնը Ցեղկոմի դեկրետով տարածուած էր եւ Հայաստանի սահմաններում, բայց կեանքում՝ «իշխանութիւնները» կիրառում էին սեփական «յեղափոխական» եւ անգիր օրէնքներ: Նոյնը տեղի է ունենում եւ պարենաւորման մթերքների բռնագրաւման խնդրում, որ կատարւում էր առանց ընտանիքի կարիքները հաշուի առնելու եւ առանց ի նկատի ունենալու ցանքսի պահանջները: Իշխանութիւնները մեկնում էին 1918 թ. մայիս 9ի դեկրետի առաջին մասից, որ ասում էր՝ «ո՛չ մի փութ ցորեն չպիտի մնայ տէրերի ձեռքին» եւ աչքաթող էին անում շարունակութիւնը, թէ՝ «ի բաց առեալ այն քանակը, որ անհրաժեշտ է նրանց արտերը ցանելու եւ ընտանիքները կերակրելու համար մինչեւ նոր բերք»:

Այս «մանր» բաները, իբրեւ անկարեւոր խնդիրներ բանուորա – գիւղացիական իշխանութեան յօգուտ սոցիալիստական շինարարութեան կատարած յեղափոխական ստեղծագործութեան մէջ, իշխանութիւնները համարում էին քիչ արժէք ներկայացնող եւ ուշադրութիւն չէին դարձնում նրանց վրայ:

Մի երկրում, ուր բանուորութիւնը, որպէս կազմակերպուած ու կարգապահ ուժ, ոչ միայն փոքրաթիւ էր, այլ եւ թոյլ, իսկ գիւղացիութիւնը կազմում էր բնակչութեան ահագին մեծամասնութիւնը, ուր դրամատիրութիւնը բացակայում էր եւ հասարակական կարծիք ստեղծողը քաղքենիութիւնն էր եւ մանր–բուրժուական մտաւորականութիւնը, իշխանութիւնները եւ իշխանութեան մարմինները պարտաւոր էին հաշուի առնել երկրի բոլոր առանձնայատկութիւնները, նրա քայքայուած վիճակը, գիւղացիութեան կոտորակուած լինելը եւ այս վերջինների բոլոր ձգտումները:

Ինչի՞ց առաջ եկաւ հակայեղափոխութիւնը եւ որոնք են նրա պատճառները: Իշխանութիւնը չկարողացաւ կազմակերպել հանրային – պետական մեքենան տեղերում եւ կենտրոնում եւ ամուր հիմքերի վրա դնել կազմակերպական – դաստիարակչական աշխատանքը աշխատաւորական լայն զանգուածների մէջ: Նա բաւարար ուշադրութիւն չդարձրեց գիւղացիութեան եւ գաղթականական զանգուածների վրայ: Քաղաքային մանր բուրժուազիան անտարբեկուած էր: Ձեռքն ընկածը գրաւելու եւ բռնագրաւելու ձեւերն ու միջոցները կրում էին տարերային բնոյթ, կատարւում էին անկազմակերպ ու կամայական կերպով: Գաւառական յեղկոմների հրահանգով ազգաբնակութեան կարգադրւում էր անյապաղ իրենց տրամադրութեան տակ դնել փոխադրական միջոցները: «Այդ հրամանը» չկատարողները պիտի «պատժուեն յեղափոխական ժամանակի օրէնքով», ասում էր ռազմական ժողկոմի 1920 թ. դեկտ. 14 հրամանը: Այս պարտաւորութիւնները իրենց բովանդակ ծանրութեամբ ընկնում էին գիւղացիութեան վրայ, եւ գոյութիւն ունեցող պայմաններում նրանց իրագործումը գիւղացիութեան համար նշանակում էր զրկուել լծկան անասուններից, այսինքն՝ գոյութեան միակ միջոցից:

Ցեղկոմը 1920 թ. 18 հրամանով առաջարկում է (ո՞ւմ — յայտնի չէ) արագ եւ անյապաղ միջոցներ կիրառել, որ ինքնապաշտպանութեան պետական միանուագ հարկը եւ պետութեան հասանելիք միւս տուրքերը հաւաքուեն ու համապատասխան գանձարանը մտցուեն: Այս անորոշ, հասցէ չունեցող հրամանը, հաւանաբար, իրաւունք ու առիթ տուեց հարկ ու տուրք հաւաքել բոլոր նրանց, ովքեր չէին ծուլանում հարկահաւաք լինելու:

Շնորհիւ պետական մեքենայի թուլութեան, կազմակերպական միջոցների եւ կարգապահութեան բացակայութեան՝ մայրաքաղաք Երեւանի մէջ եւ գաւառներում կարմիր բանակայիններն ինքնակամ ու կամայական կերպով բնակիչներից բռնագրաւում էին պարենաւորման մթերքներ, ինչպէս յայտարարում է ռազմական գործերի ժողկոմի 1920 թ. դեկտ. 28 հրամանը: Նման դրութիւնը չէր կարող բացասական հետեւանքներ չունենալ եւ առաջ էր բերում անբարեացակամ վերաբերում ազգաբնակութեան մէջ Ցեղկոմի գործունէութեան հանդէպ:

Փաստերի այս բաւական տժգոյն թւումը, որ արտացոլւել է իշխանութիւնների դեկրետների եւ հրամանների մէջ, բացատրում է Հայաստանի ժողովրդական ապստամբութեան պատճառները: Խորհրդային իշխանութեան դէմ եղած ապստամբութեան ներքին պատճառներից զատ պէտք է արձանագրել ապստամբութեան հիմնական արտաքին պատճառները, որոնք խաղացին կարեւոր դեր:

Թուրքերի գրաւած հայկական քաղաքներում (Ալեքսանդրապոլ, Կարս, Սարըղամիշ եւայլն) եւ գաւառներում ժողովրդի վերաբերմամբ գործադրւում էին բառի բուն նշանակութեամբ բաշիբոզուքային վայրչական միջոցներ, որ վերին աստիճանի բացասական կերպով էին ազդում հայ ազգաբնակչութեան վրայ: Թուրքերը չէին հեռանում գրաւած քաղաքներից ու գաւառներից...

Խորհրդային իշխանութիւնը ո՛չ մի որոշ միջոց չէր գործածում Թուրքերին Հայաստանից հեռացնելու համար, մինչդեռ ազգաբնակութիւնը հաւատացած էր, որ Խորհրդային Ռուսաստանի հետ բարի հարեւանական յարաբերութիւններ հաստատելուց յետոյ Թուրքերն այլ եւս Հայաստանում անելիք չունեն, եւ Ռուսաստանը թոյլ չի տայ Թուրքերին գրաւել Հայաստանի հողերը, որոնց վրայ Թուրքերը չունէին ոչ մէկ իրաւունք: Ժողովուրդը «համոզուած» էր, որ Թուրքերը եկել էին խորհրդային Ռուսաստանի գիտութեամբ եւ օգնութեամբ, որպէսզի տապալեն Հայաստանի դաշնակցական կառավարութիւնը եւ խորհրդային Հայաստանի վրայով կապ հաստատեն Ռուսաստանի հետ: *Իսկ դուրս եկաւ, որ Թուրքերը եկել են որպէս նուաճողներ, եւ երկրի վիճակը աւելի եւս վատացաւ*, մի բան, որ ժողովուրդը չէր կարող սպասել խորհրդային իշխանութեան Հայաստան գալուց»:

Այնուհետեւ Բորեանը խօսում է Թուրքերի հակահայ քաղաքականութեան, Վրաց մենշեւիկների ոտնձգութիւնների, Հայաստանի տնտեսական մեկուսացման մասին եւ եզրակացնում է.

— «Այսպիսով ստեղծուեցին այն արտաքին պայմանները, որոնց հետեւանքով խորհրդային մի երկիր — Հայաստանը — մտնուեց պաշարուած բերդի վիճակի: Վրաստանը, Թուրքիան եւ անանցանելի լեռները խորհրդային Ադրբէջանի կողմից, իբրեւ թշնամի ուժեր, առաջ բերին իշխանութեան համար ծանր կացութիւն, իսկ ժողովրդի համար՝ ճգնաժամային վիճակ:

Հողային խնդիրները, գաղթական զանգուածները, շրջափակումը, ցուրտը, սովը եւայլն, իբրեւ արտաքին գործօններ, առարկայօրէն անբարենպաստ դրութիւն ստեղծեցին իշխանութեան համար: Եւ ահա այսպիսի ծանր պայմաններում Հայաստանի Ցեղկոմը դիմեց պետականացման ու բռնագրաւման, հին հարկերի հաւաքման՝ բանտերում թողնելով այնպիսի մարդկանց, որոնք պէտք է որ ազատուած լինէին. չէր աշխատում կազմակերպել պետական մեքենան եւայլն: Բոլոր այս հանգամանքներն ահա միասին առած հանդիսանում էին այն պատճառները, որոնք առաջ բերին Հայաստանի հակայեղափոխական շարժումը եւ 1921 թ. փետրուարի յեղաշրջումը»:

Բաւականանանք այս փաստերով: Ի հարկէ, Բորեանի մատնանշած փաստերից զատ ուրիշ պատճառներ էլ կային ժողովրդին ապստամբութեան մղելու: Եթէ իրենք այսքանը խոստովանում են, ապա էլ ո՞ւր մնաց «դաշնակցական դաւադրութիւնն ու դաւաճանութիւնը»:

Դաշնակցութիւնը երբեք Փետրուար 18ը միայն իրեն չի վերագրում: Մենք այդ շարժումը համարում ենք ազգային եւ համաժողովրդական: Թէեւ ճիշդ է, որ առանց Դաշնակցութեան նման շարժում չէր կարող տեղի ունենալ:

Իսկ եթէ կան մարդիկ, որոնք անպայման ցանկանում են Փետրուար 18ը վերագրել միմիայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ապա մենք միայն հըպարտանալ կարող ենք:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԽՈՐՀՐԴԱԾԷ՛ՆՔ...

Տասնեւութը երկար տարիներ, մեզ կը բաժնեն եղերական եւ արիւնոտ Թուականէ մը, անբացատրելի եւ սահմռկեցուցիչ իր բովանդակ տարողութեամբ ու խորքով:

Անսահմանօրէն անհաս ու անըմբռնելի սովորական ըմբռնումներու եւ մտածողութեան տէր ժողովուրդներու:

Մտածումի տիրական ու անկեղծ հարկ մը կը պարտադրէ մեզի ճանչնալ անսահմանօրէն վայրագ գեղեցկութիւնը մեր ցաւին ու տառապանքին: Սերունդ մը, որ մեզի եկաւ անապատներու մռայլ ու անստոյգ ճամբաներէն, սերունդ մը որ հասակ նետեց, ուռճացաւ մտածումի ու գաղափարի նոյն հաւատքով գաղթաշխարհի մէջ, անպայմանօրէն, ճակատագրականօրէն, պարտաւոր է ճանչնալ ինքզինքը, իր դիմագիծն ու առաքելութիւնը:

Մանաւանդ այս օրերուն, երբ արտաքին միջազգային ճակատին վրայ, քաղաքական անբարոյ աճպարարութիւնը կ'արշաւէ դէպի անորոշը, երբ տակաւին ամէն բան ի լինելութեան է, երբ մեր ներքին ազգային ճակատին վրայ, Թրքական հայահալած քաղաքականութեան գործին լծուած հայանուն մունետիկներ, աւելի քան շեշտուած ուժգնութեամբ, կը շարունակեն գործել, լրտեսել, ի հաշիւ մեր դարաւոր թշնամիին:

Եւ հաւատացէք որ, երէկ երբ թշնամին չէր կրնար ընել այն, ինչ որ կ'ուզէր կամ կ'երազէր, անպայմանօրէն կը գտնէր հայանուն մէկը, ախտաւոր ու զեհիկ հոգեբանութեամբ քինչերէն, մեղսակից դարձնելու համար զանոնք իր ծրագրին: Եւ ի՞նչ է տարբերութիւնը երէկի եւ այսօրուան, նոյն գետնի վրայ, պահելով բոլոր համեմատութիւնները: Պատերազմի վշտաբեկ սերունդին ճիտի պարտքն է, աւազ պարտականութիւնը, ճանչցնել կամ յիշեցնել երէկը, իր ողբերգութեամբ, գաղթաշխարհի Թափառական բազմութիւններուն:

Եւ այդ ճանաչումը պիտի բաւէր զօրացնելու Թուլցած ու յոգնաբեկ հոգիները: Գործի մղելու, զօտեպնդելու, կեանքի կոչելու ստեղծագործ բոլոր Թաքուն ուժերը...

Անապատներու խորերէն դուրս քալելու տառապանքի խորհուրդը, ցցելու համար մարդկութեան քարացած խղճմտանքին դէմ: Եւ վերջապէս կասեցնելու այն Թրքատիպ սանձարձակ արշաւը, որ կազմակերպուած դրութեամբ կը սպառնայ մեր ազգային արժէքներուն, ըմբռնումներուն, զորս մենք անապատներէն բերինք մեզի հետ:

Երէկ, համահայկական խորախորհուրդ շիրիմը, արիւնի ու ցաւի եղբայրութեան օրը:

Երէկը... մեր խանդավառ յոյսերու ու ցաւագին յուսախաբութիւններու վրայ կառուցուած շիրիմը:

Միայն թէ պէտք է գիտնալ հակել այդ շիրիմին: Հակել գուրգուրանքով: Որովհետեւ ականկալուած կայծերն ու սրբազան բռնկումները, այդ շիրիմէն է որ պիտի ջամբենք յոգնաբեկ մեր մարմիններուն...

Եւ անխուսափելիօրէն, վաղը, այն տեղէն, այն եղերերգութենէն պիտի կերտենք հզօր երգը հաւատաւորի, սարսուռն, խորունկ ու փոթորկայոյզ միանգամայն:

Եւ այս բոլորէն վերջ, գէթ ունենալ պէտք է հոգեկան այն գերագոյն բաւարարութիւնը, որ առնականութիւն կը կոչուի, պահելու, պահպանելու, եւ չորս հովերուն չյանձնելու այդ շիրիմը:

Մեր ճակատագիրն ու արիւնը քարիւղի հսկայ տարածութիւններուն վրայ, քաղքենի մեծամոլութեամբ, սակարկող Եւրոպայի եւ մեր բոլոր տեսակի ցեղային թշնամիներուն դէմ յանդիման՝ պէտք է կորով ունենալ: Անսասան հաւատք: Այն հաւատքը, որ անսպառ աղբիւրն է ժողովուրդներու վերածնունդին ընկերային տարերային պոռթկումներուն:

Բայց առ այդ, գիտնանք սիրել այդ շիրիմը, եթէ կը սիրենք յարգել պոռթկումները, վաղուան մեծ պոռթկումները:

Հ. ՏԷՐ - ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՅԱՐԳԱՆՔ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆԴ

Պատիւ քեզի, եւ փա՛ռք քու Փետրուարեան ըմբոստ խոյանքիդ, ժողովուրդ Հայոց, տարագիր հանուր աշխարհի:

Դո՛ւն, ըմբոստ ու կորիճ ոգի, դո՛ւն անվախ ու ազնիւ ցեղ: Գիտեմ որ կը սիրես կռիւը հին օրերու մեր Հայկին պէս: Դուն, որ ծծեցիր հայ մամիկին վրիժահամ կաթը, ու խոշորցար մտած անոր ամուր բազուկներուն փաթը եւ խրոխտագին երգելով ազատութեան փառքը:

Գիտեմ, որ անողորմ ես հայրենիքի դաւադիրներուն, վատերուն, անարգարներուն եւ անոնց հանդէպ, որ խաւարին մէջ քեզ խեղդել կ'ուզեն: Դո՛ւն, որ անլուսին գիշեր մը յանկարծ պոռթկացիր, ազատութիւնդ դանկոտել ուզողներուն դէմ:

Սրբազան էր խոյանքդ, դուն որ ցոյց տուիր դարերու ըմբոստ ոգիդ, ցեղդ իմ տարագիր: Պատիւ կամքիդ անհնազանդ ու վրիժառէր արիւնիդ, աւանդապահը մեր հին փառքերուն, փա՛ռք քու անունիդ:

Ծունկի կուգամ, ու ծունկի Թող գան ինծի հետ, Փետրուարեան ըմբոստութեանդ տեսիլին առջեւ, որովհետեւ գիտցար ազատել զաւակներդ հայանուն դահիճներու ձեռքէն:

Ծունկի՛ բոլորդ, Փետրուար 18ի ըմբոստութեան խորհրդանշանին առջեւ, զի ցեղը գիտցաւ դափնեպսակ մը եւս աւելցնել Հայ անունին, Հայ պատիւին բարձր յիշատակարանին:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Զգտումը գրականութեան մէջ

Այս հարցը շատ մելան սպառած է: Երկու հակադիր տեսակէտ կայ ճիշդ: Մէկ կողմը կ'ըսէ թէ արուեստը, ընդհանրապէս, պէտք է չէզոք մնայ կեանքի պայքարներուն մէջ: Պէտք է, կ'ըսեն անոնք, «ինք իրեն համար նպատակ մը ըլլայ»: Այս տեսակէտին կը յարի մասնաւորապէս փրոֆ. Ֆոլքէլթ Լայփցիկի համալսարանի դասախօսներէն: Ան կ'ըսէր թէ արուեստագէտը իր ստեղծագործութեանց մէջ կրնայ իր գաղափարները դնել, բայց առանց խօսելու անոնց մասին: Այսինքն՝ իր ձգտումները «հեռուէն» արտայայտել:

Միւս կողմէ, սակայն, կարելի՞ է ուրանալ որ անուանի գրողներ ձգտումներ ունեցած են: Օրինակ՝ Թոլսթոյ, Շիլլէր, Կէօթէ, Տանթէ չէ՞ր հարուածեր իր ժամանակակիցները: Ընդհանուր կարծիքը այն է որ գեղարուեստը եթէ օտար է ո ե է գաղափարաբանութեան, դատապարտուած է այլասերման: Զուր չէր որ Մէրէժքովսքի որդերու կը նմանցնէր՝ «արուեստը արուեստին» համար ըսող արուեստագէտները, որդեր, որոնք օդէն զուրկ արուեստի մը նեխած դիակովը կը սնանին...: Այս բացատրութիւնը խիստ էր անշուշտ:

Լաւ ու նոր գաղափարներ ունենալը բաւական չէ լաւ արուեստագէտ ըլլալու համար: Այս սխալը, դժբախտաբար, սկսած է տեղ գտնել մեր քննադատական գրականութեան մէջ, եթէ կարելի է այս որակումը տալ: Երբ որ եւ է գործի մէջ քննադատը իրեն հաճելի գաղափար մը գտնէ, եղքը իրեն համար կը ստանայ կրկնուած արժէք մը: Օտար գրականութեան մէջ եւս նոյն է պարագան: Ատոր համար է որ վերջերս կրկին շարժում մը կայ՝ ընդդէմ ձգտումնաւոր արուեստին: Նկարիչները տատանումի մէջ են՝ այս երկու հոսանքներուն միջեւ: Օրինակ, Ռէփին, իր յուշերուն մէջ, երեւան կը բերէ այդ տատանումը: Ան, միայն ձեւով զբաղող արուեստագէտները կը նմանցնէ փանսիոններու աղջիկներուն, որոնց շատ մը լեզուներ կը սորվեցնեն, բայց չեն սորվեցներ թէ ինչ պէտք է խօսին: Իսկ տեղ տեղ կը հակի «արուեստը արուեստին համար» տեսակէտին...: Ու ցաւ կը յայտնէ որ Թոլսթոյ կամ Ն. Նիքոլայէվիչ զոհած են իրենց գեղարուեստական տաղանդը՝ իրենց գաղափարներու տարածման ձգտումին: Իտալացի գեղարուեստագէտ Փրոչէ կ'ըսէ թէ արուեստի գնահատումը պէտք չէ կատարել գեղարուեստական որ եւ է տիպար ստեղծագործութեան տեսակէտով: Որովհետեւ ան ինքնիրեն կը վերանորոգուի այնպէս ինչպէս կեանքը: Գեղարուեստական ամէն մէկ նոր արտադրութիւն կը ներկայացնէ կազմակերպուած ամբողջութիւն մը, որուն խորը կայ նոր ներհայեցողութիւն մը:

Ձերբակալուեցին ո՛չ միայն Դաշնակցականները, այլ եւ հայ բոլոր միւս կուսակցութիւններին պատկանողները:

Լեգրանի համաձայնագրի 4րդ կէտը երաշխաւորում էր հայկական բանակի հրամանատարական կազմի պատասխանատուութեան չկանչուելը: Սակայն դաւադիր ճանապարհով, նըրանք հայ սպաները Երեւան կանչեցին ու գնդացիրների ընկերակցութեամբ ղրկեցին դէպ ի հիւսիս, Հայաստանի սահմաններից դուրս:

Բոլշեւիկեան իշխանութեան պակասը լրացնում էին նրա հովանաւորութեան յենուած զանազան արկածախնդիր ու անհատական հաշիւներ մաքրելու ձգտող անձեր: Ու կարճ ժամանակի մէջ, Հայաստանի ներքին կացութիւնը նմանեց մի բաժակ ջրի մէջ առաջացրած փոթորիկի:

Բոլշեւիկները ինչպէս որ երկրի ներքին խաղաղութիւնը, նոյնպէս եւ տնտեսական կացութիւնը *փոխանակ բարւոքելու, աւելի ու աւելի վատթար դարձրին:*

Բոլոր մեծ պատերազմներից յետոյ, ժողովուրդները բաւական երկար ժամանակ փնտռում են երկու բան — խաղաղութիւն ու հաց: Բոլշեւիկները 1914–1921 տեւող շարունակական պատերազմներից յետոյ, հայ ժողովուրդին ո՛չ միայն այդ երկու բարիքները չտուին, այլ եւ եկան հանդիսաւոր խռովելու եւ գոյութիւն ունեցող տնտեսութիւնը քայքայելու:

Ընդամէնը երկու եւ կէս ամսուայ ընթացքում այնպիսի տնտեսական վիճակ ստեղծուեց Հայաստանում, որ ժողովուրդը իրեն զգաց 1918ի նախօրեակին: Պետութեան կազմակերպած Թալանը, իր արհեստականօրէն աճած պաշտօնէութիւնը (12,000*ից յանկարծ* 36,000 *բարձրացած) կերակրելու համար, Ռազմական Կոմունիզմին յատուկ տնտեսական քաղաքականութեան գործադրութիւնը Հայաստանի գիւղատնտեսական պայմաններում, ստեղծեցին տնտեսական անտանելի կացութիւն:*

Ժողովուրդը, որ սպասում էր ճանապարհների բացուելուն եւ իր տնտեսական կացութեան բարւոքման, այս ճակատում եւս իրեն խաբուած զգաց:

Երբ նիւթապէս *ժողովուրդը չկարողացաւ իր դրութիւնը բարւոքել, բնականաբար, նրա ուշադրութիւնը դարձաւ դէպ ի իր* բարոյական *արժէքները: Գուցէ առաջին անգամ լինելով, սրտի խորքում դառնօրէն արտասուեց իր կորցրած անկախութեան վրայ: Զգաց, որ նա կորցրել է ո՛չ միայն իր նիւթական, այլ եւ հոգեկան հարստութիւնը:*

Ու բնականաբար, նրա մէջ առաջացաւ մի արդար զայրոյթ, որ յանգեց փետր. 18ի ժողովրդական ընդվզումին:

Զթուելու համար այն հոգեբանական պատճառները, որոնք նպաստեցին փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութեան ծաւալման, մենք թուեցինք միայն երկուսը — ներքին խաղաղութեան ու տնտեսական կեանքի քայքայում, — որոնք բաւական էին առաջ բերելու այդ ժողովրդական ըմբոստութիւնը:

Որ փետրուարեան ապստամբութիւնը ժողովրդական բնոյթ էր կրում, այդ ապացուցւում է այն փաստով, որ այդ շարժման Թիկունքում կանգնած էին հայ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւնները — *Սոցիալիստ – Յեղափոխական, Սոցիալ – Դեմոկրատ, Հնչակեան — եւ* անգամ Ռամկավարները:

Անգամ Ռամկավարները...

Շեշտում ենք այս պարագան, որովհետեւ ռամկավարները մեր կեանքի ամենապահպանողական ու «դիւանագէտ» կուսակցութիւնն են կազմում:

Որ փետրուարեան ապստամբութիւնը Դաշնակցութեան ստեղծած «աւանտիւրա»ն չէր, այլ զանգուածային պոռթկում, վկայում է Լէնինի հանրածանօթ կշտամբողական նամակով, դէպքերից յետոյ ուղղուած հայ «քէլլէգէօզ» կոմունիստներին...

Արժէ յիշել բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի Երեւանից Թիֆլիս յայտնի համայնավար Օրջոնիկիձէին ուղարկած հեռագիրը, երբ ժողովրդական բանաստեղծը անձամբ ծանօթանում է փետրուարեան ապստամբութեան ծալքերին:

Ահա այդ հեռագիրը ամբողջութեամբ. —

Թիֆլիս, Օրջոնիկիձէին.

Հինգերորդ օրն է ես Երեւանում եմ: Ծանօթանալով գործերի դրութեան՝ բոլորովին համոզուեցի, որ մեզ մօտ՝ Թիֆլիսում կազմուած համոզումը Հայաստանի դէպքերի մասին չի համապատասխանում իրականութեան: *Շարժումը սկսուել է գիւղացիութեան մէջ*, զանազան շրջաններում, տարածուել է մինչեւ Երեւան *եւ իր յետեւից քաշել է մտաւորականութիւնը* (Ընդգծումը մերն է: *Ա. Դ.*): Ստեղծուել է հետեւեալ դրութիւնը. զէնքը ձեռքերին միմեանց դէմ են դուրս եկել մի կողմից Հայաստանի բանուորներն ու աշխատաւոր գիւղացիները, միւս կողմից կոմունիստների զինուած խմբերը, եւ հոսում է արիւնը առանց որ եւ է հիմքի թշնամութեան եւ փոխադարձ բնաջնջման համար: Ռազմաճակատում ընկեր կոմունիստները որոշ կերպով ասում էին, որ ամբողջ յեղափոխութեան ընթացքին կարմիր բանակը աւելի անմիտ կռիւ չի վարել: Այդ պատճառով ջերմօրէն խնդրում եմ ձեր հեղինակաւոր միջամտութիւնը, որպէս զի շուտափոյթ կերպով վերջ տրուի այս ոչ ոքի համար պէտք չեղած արիւնհեղութեան: Անհրաժեշտ եմ համարում աւելացնել, որ յեղաշրջումից յետոյ ձերբակալուած կոմունիստներից եւ ոչ մէկը եւ ո՛չ մի ռազմագերի այստեղ գնդակահարուած չէ: Նման հաղորդագրութիւն անում եմ եւ ռազմաճակատում գտնուող ընկեր կոմունիստներին: Եթէ կը պահանջուեն լրացուցիչ տեղեկութիւններ, խնդրում եմ կանչել ինձ ռատիոյի մօտ:

Յովհաննէս Թումանեան

Կարելի է հազարաւոր փաստեր յիշել, որոնք կոյրերին անգամ համոզում են, որ այդ ապստամբութիւնը ջերմանոցային արհեստական միջոցներով չէր պատրաստուած, այլ արդիւնք էր տնտեսական ու բարոյական խոր պատճառների:

×

Այսօր, այդ դէպքերից տասներկու տարի յետոյ, մետասաներորդ ժամու իմաստունները, իրենց աժան ժամանակներն սպաննելու համար, գրում ու ասում են թէ «յանուն ազգային բարձրագոյն շահերի» չպէտք է տեղի ունենար այդ ապստամբութիւնը:

« Այսպէս չանէինք, այնպէս կը լինէր» դատողներին միայն մէկ պատասխան կայ, — կուսակցական որոշումներով կամ անհատական ճառերով հնարաւոր չէ ոտքի կանգնեցնել զանգուածները, եթէ իրականութեան մէջ գոյութիւն չունին դժգոհութեան խոր արմատներ:

Զանգուածային խոր պոռթկումները տեղի են ունենում յաճախ հակառակ այդ որոշումների ու ճառերի: Ապացոյց 1930 Թուի Հայաստանի ապստամբութիւնները...

Այսօր, հայ դեղիններն ու կարմիրները, յենած ռուսական պատին, ըլքել են մեր ինքնապաշտպանութեան ու քաղաքական անկախութեան բոլոր տեսակի աշխատանքները:

Պատմութիւնը ցոյց պիտի տայ, անշուշտ, թէ ի՛նչպիսի խախուտ հիմքերի վրայ է դրուած իրենց քաղաքական մտածողութիւնը:

Մենք տեսանք 1917 Թուի Ռուսաստանը եւ մեր կաշու վրայ զգացինք նրա անգամ ժամանակաւոր բացակայութեան հետեւանքները, — որովհետեւ երբեք չէինք մտածել այդ օրուայ մասին, ինչպէս մեր հակառակորդները այսօր չեն մտածում ապագայ 1917ների մասին:

Այսօր, երբ ռուսասիրութեան ալիքը մեր երկրի նեղ սահմաններից դուրս գալով (այդ ապրանքը ներքին շուկայում չի սպառւում եւ միայն արտահանուելու է ծառայում) նորից տարածւում է դէպ ի գաղթահայ աշխարհը, մթագնելով հայ քաղաքական միտքն ու յիշողութիւնը, Փետրուար 18ի տօնակատարութիւն առանձին իմաստ է ստանում:

Տօնել Փետրուար 18ը, նշանակում է արթուն պահել հայ քաղաքական միտքը՝ հսկելու համար Հայաստանի ինքնապաշտպանութեան վրայ եւ մեզ նոր անակնկալների չառաջնորդելու:

ԱԼ. ԴՈՆԻ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Հայրենակիցներ, նկատի ունենալով Պէյրութի հայկական քէմփին հրկիզումը, եւ հազարաւոր հայրենակիցներու անպատսպար ու խեղճ վիճակը, եւ օժանդակութեան անմիջական պէտքը, Կիլիկիոյ եւ Եօզկատի Հայրենակցական Միութեանց Վարչութիւնները նախնական խորհրդակցութենէ մը յետոյ որոշեցին հրաւիրել Փարիզի եւ արուարձաններու Հայրենակցական եւ այլ Միութիւններու Վարչութիւնները խորհրդակցական ժողովի մը, անմիջական կարգադրութիւններու համար:

Ուստի, կը հրաւիրենք Տարօնի, Շապին Գարահիսարի, Սալնոյձորի, Ատափազարի, Զափ. Որբերու, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Կարմիր Խաչի, Զաթի, Սէօլէօզի, Սեբաստիոյ, Ռոտոսթոյի, Բարձր-Հայքի, Ուրֆայի, Տրապիզոնի, Խարբերդի, Տիգրանակերտի եւայլն. Վարչութեանց ներկայացուցիչները, այսօր, Կիրակի, 19 Փետրուարին ժամը 10ին, 131, Fbg. du Temple, *Գրադարանի սրահը, (մէթրօ՝ Պէլվիլ):*

Կիլիկիոյ եւ Եօզկատի Հայր. Վարչութիւն

Հ. Յ. Դ. *ՊԱՆԷՕ - ՔԱՇԱՆ «Արծիւ» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Մ. Ալթունեանի բնակարանին մէջ,* 17 rue Ampère, Cachan:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախաձեռնութեամբ Ն. Պ. Հայ Սպաներու Միութեան, այսօր կիրակի, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ ի յիշատակ Հայկական Բանակի սպարապետ՝

ԶՕՐԱՎԱՐ Թ. ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆԻ

Կը հրաւիրուին Միութեան անդամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2.30*ին*

150 Route d'Orléans*ի սրահին մէջ* **Bagneux**

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

26 *ՓԵՏՐՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ* 3*ին*, Salle GEOGRAPHIE*ի մէջ*

184, Boulevard St. Germain, 184

Կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Այսօր, կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին

Société Savantesի մէջ **8, Rue Danton** *Մեթրօ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ԸՆԿԵՐ Գ. **ԲԱԼԱՑԵԱՆ**

Կը խօսին ընկերները՝ **ԴՐՕ Գ. ՆԺԴԵՀ Կ. ԹԱՆՏՐՃԵԱՆ**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ. — ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ *Մ. ՑԱԿՈԲԵԱՆ*ի: կը նուագէ ջութակահարուհի՝ *Օր. Ս. ԵՐԱՄԵԱՆ*, ընկերակցութեամբ ծանօթ երգահան՝ *Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ*ի: կ'երգեն *Օր. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ* եւ *ՕՏ. ՆԱԽԱՄԱՐԴԵԱՆ*, ընկերակցութեամբ դաշնակահարուհի *ՕՐ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ*ի: Արտասանութիւններ եւ կենդանի պատկեր ծանօթ արուեստագէտներու կողմէ:

ԾԱԽՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ **3** *ՖՐԱՆՔ*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ՝ բոլոր ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ և ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Զ. Ո. Մ. նուագախումբի

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

կը նախագահէ ընկեր Ն. ԱԶԳԻՆ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30*ին*

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

128, *ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ, ՊԱՐ ՎԷՆՍԱՆԻ ՄԷՋ*

ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30*ին*

կը նախագահէ ընկեր Յ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՏՈՒՌ - ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Մարսէյլի հանդէսներուն մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

21 Février 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2118 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ՔՍՈՒԵԼՈՎ Կ'ԱՆՑՆԻՆ

Այսօր, երրորդ էջին մէջ, նոյնութեամբ հրատարակած ենք փարիզի կաթող. պատուիրակ Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտանի պատասխանը՝ իրեն դէմ եղած քննադատութեանց:

Ըսինք — նոյնութեամբ: Նոյն իսկ պահելով այն սիրո՜ւն ածականները որ թերեւս բանաստեղծ, բայց թունաւոր գրիչի մը կաթկթուքները կը մատնեն:

Անշուշտ այդ որակումները ֆրանսերէնի թարգմանուած են, եւ Պ. Կիւմիւշկէրտան տէրն է անոնց բովանդակութեան:

Այստեղ, մենք չպիտի չարենք այն անողոք փաստերը որ կրնան կուլ պէս փշրել կաթող. պատուիրակին միամիտ հաւաստիքները:

Այդ պարտականութիւնը կը կատարեն մեր աշխատակիցները, իրողութիւններով եւ թուանշաններով, ոչ թէ վերացական տեսութիւններով, որոնք չափազանց ածանցած են:

Այդ աշխատակիցներէն մէկը, «Ոչ – Փարիսեցի», որ առաջին անգամ կ'երեւայ ՅԱՌԱՋի մէջ, նոյնքան ծանօթ է ինչպէս Պ. Կիւմիւշկէրտանի խառնուածքին, նոյնպէս Հայաստանի կացութեան: Եւ ինքն է պատասխանատուն՝ իր յայտնած միտքերուն:

Դժբախտաբար, ան ստիպուած է առ այժմ ծածկել իր անունը:

Բայց, կը կարծենք թէ, վճռական պահու մը, պիտի ուզէ նետել ծածկանունը, դէմ դիմաց ապացուցանելու համար մեր հայրենիքի չարն ու բարին:

Ուրեմն, յետաձգելով փաստերու մասը, վերլուծենք հրատարակուած գրութեան ընդհանուր ոգին:

Ի՞նչ նորութիւն կը բերէ կաթող. պատուիրակը, «միանգամ ընդ միշտ» գրի առնուած այդ պատասխանին մէջ:

1. Ինքն ալ ծառայած է ազգ. դատին եւ բաւական բան գիտէ մեր ժամանակակից պատմութեան մասին:

2. «Մարդերու եւ իրերու նկատմամբ քիչ – շատ փորձառութիւն ունեցողներուն կը բաւէ քանի մը օր երկիր այցելել, ընդհանուր գաղափար մը կազմելու համար»:

3. Ինք երկու շաբաթ մնացեր է Հայաստանի մէջ, «բացարձակապէս ազատ» խօսելով «գիւղացիներու, բանուորներու, մտաւորականներու, քահանաներու, հին պաշտօնեաներու եւ նոյն իսկ դաշնակցական համակիրներու հետ»:

4. Ականատես եղեր է տիրող զրկանքներուն, եւ հաստատած՝ կատարուած յառաջդիմութիւնները՝ «շինարարութեան, ճարտարարուեստի, հողագործութեան եւ դաստիարակութեան մարզերուն մէջ»:

5. Տասնըհինգ օր ապրեր է «հայկական ամէնէն հիասքանչ մթնոլորտին մէջ»: — « Հոն ամէն մարդ կը խօսի հայերէն, կը մտածէ հայերէն, ռուսերէնը գրեթէ վտարած են խօսակցութիւններէ»:

6. «Վերջապէս կայ բանակ մը, թէեւ կարմիր, որուն մեծագոյն մասը հայ զինուորներ եւ սպաներ են, ամէնքն ալ լաւ սնած եւ հագուած»:

7. Տասներկու տարիէ ի վեր հայ ժողովուրդը իր դրացիներուն հետ խաղաղութեամբ կ'ապրի, կ'աշխատի, կը յառաջդիմէ:

8. «Առանց ռուսական պաշտպանութեան, հայկական անկախութիւնը խաբուսիկ է»:

9. Հայ համայնավարները երեւան եկան «իբրեւ աւելի լաւ հայրենասէրներ, քան անոնք որ, արտասահմանի մէջ, գրիչով կը պայքարին անոնց դէմ»:

10. Ինչ որ մնացած է մեր ձեռքը, հայ խորհրդային պետութիւնն է:

Թող չվիրաւորուին Պ. Կիւմիւշկէրտանի փափկասուն ջիղերը, եթէ ըսենք որ, խնկապէս Ջաղացքէն կուգայ: Կամ թէ՝ Հայաստան աշխարհը տեսեր է Էյֆէլի կատարէն:

Այն բոլորը ինչ որ կ'ըսէ «մէկ ամիս անդադար մտածելէ» յետոյ, կարելի էր գրել առանց Երեւան ոտք կոխելու: Առանց ո եւ է գիւղացի, բանուոր եւ մտաւորական տեսնելու:

Այդ բոլորը ճառ են եւ քարոզ, յարգելի Պ. պատգամաւոր:

Ճառ եւ քարոզ՝ չափազանց անճարակ ձեւով մը շարադրուած:

Որովհետեւ, շատ մը դրական երեւոյթներ որ կը մատնանշէք, այսօր, իբրեւ նորութիւն, տասը տարիէ ի վեր կ'արձանագրուի մեր մամուլին մէջ ալ, եւ պիտի արձանագրուի միշտ:

Դուք տասնըհինգ օրը եւ պատահական տեսակցութիւններ բաւական սեպեր էք, ճանչնալու համար Խ. Հայաստանը: Մինչդեռ, խորհրդային մամուլը ահա տասը տարիէ ի վեր կը դրէ, կը քրքրէ, կը տարփողէ, — եւ սակայն, տակաւին չի կրնար տալ բուն կացութեան պատկերը: Կամ կուտայ պատկեր մը որ գլխիվայր կը դարձնէ ձեր շատ մը հաւաստիքները:

Թէ յառաջդիմութիւններ տեղի ունեցած են Հայաստանի մէջ, թէ ժողովուրդը հայերէն կը խօսի, թէ հայկական բանակ մը ունինք, թէ խաղաղութիւն կը տիրէ, թէ այսօրուան Հայաստանը այն է ինչ որ ունինք, — այս բոլորը հասարակ ճշմարտութիւններ են, բայց ոչ ամբողջական ճշմարտութիւն:

Մխիթարական կէտերը ուշադրութեան յանձնելով, դուք ի զուր կը փորձէք ծածկել միւս ահաւոր ճշմարտութիւնը, — ամբողջ ժողովուրդի մը անասելի տառապանքը՝ այդ նոյն կարգ ու սարքին տակ:

Միայն տասնըհինգ օր — այն ալ մայրաքաղաքին մէջ — քսուելով իրականութեան հետ, անշուշտ դուք այնքան բան պիտի տեսնէիք, որքան եթէ տասնըհինգ օրը մէկ անգամ հանդիպէիք Բարեգործականի դրասենեակը:

Եւ անշուշտ ա՛յդ է պատճառը, եթէ դուք «մանր – մունր զրկանքներ» կը կոչէք այն ինչ որ մարդ չէ կրցած նկարագրել տակաւին:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊՏԱԿԸ

Այսպէս, ուրեմն, անսովոր խանդավառութեամբ եւ բազմութեամբ տօնուեցաւ Փետր. 18ի տարեդարձը, Փարիզի մէջ:

Ասեղ ձգելու տեղ չկար Սոսիէթէ Սավանթի մեծ սրահին մէջ, դուռներէն մինչեւ վերնայարկը:

Եւ համրանք չունէին անոնք որ դուրսը մնացին, կամ ստիպուեցան վերադառնալ:

Այդ արտակարգ բազմութեան մէջ, որ խտացումն էր բոլոր դասակարգերու ներկայացուցիչներուն, դաշնակցական եւ չէզոք երիտասարդութենէն մինչեւ անկուսակցական քաղաքացիները ու աշխատաւորները, իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին միայն Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին «պարկեշտ» եւ «շիտակ» մարդիկը:

Այսինքն բոլոր այն կռնկուած, եռադատ եւ սառուցեալ տիպարները, որոնց ոչ սիրտը կը գործէ, ոչ ալ միտքը՝ ազգային ո՛ր եւ է հպարտութեան, ո՛ր եւ է սրբութեան, ո՛ր եւ է արժէքի առջեւ:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը կ'ազդարարէր.

— « Բայց հայ ժողովուրդէն ո՞վ, ո՞ր անհատը պիտի ուզէ մասնակցիլ այդ «խրախճանք»ին:

« Գուցէ շատերը, բայց ոչ մէկ շիտակ, պարկեշտ հայ մարդ»:

«Ապագայ»ի չոր բախտէն, Սոսիէթէ Սավանթի սրահը կը թնդար իրապէս շիտակ եւ պարկեշտ հայ մարդերու անհամար բազմութեան մը ծափերուն տակ, գիշերուան ժամը 8էն մինչեւ 12:

Ծափեր, որոնք միեւնոյն ատեն շառաչուն ապտակներ էին բոլոր անոնց որ պատիւ կը սեպեն լրբնել, ծախու հանել ոչ միայն իրենց ազգայինը, այլ եւ մարդկայինը խիղճն ու արժանապատուութիւնը:

Այսպէ՛ս է հայ ժողովուրդը:

Շատ չի խօսիր, բայց կը դատէ: Իմաստութիւն չի ծախեր, բայց գիտէ առնել ամէնէն իմաստուն քայլերը, երբ հարցը կապ ունի իր ազատագրական մարտնչումներուն, իր սրբազան եւին, իր փառքերուն եւ տագնապներուն հետ:

Ափսո՛ս որ բացակայ էր ռամկավար պաշտօնաթերթին խմբագիրը, բաղդատելու համար այն 2—300 հոգինոց հատընտիր հաւաքածոն, որ երկու տարիէ ի վեր կը պատուէ՛ իրենց տարեկան տօնը, եւ այս յորդահոսան բազմութիւնը, որ եկած էր ծափահարելու «ծանրագոյն ոճիր»ը...

Թշուա՛ռ, երիցս թշուա՛ռ դասալիքներ, որ կորսնցուցեր էք նոյն իսկ լռելու առաքինութիւնը:

ՎԱՀԷ

ԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը նոր ձերբակալութիւն մը կատարած է, մեծ ցնցում պատճառելով: Կալանաւորն է Փլոէշթի քաղաքային դատարանին մէջ աշխատող ելեկտրագէտ մը, որ սենեակ մը ունէր շէնքին գետնայարկը: Ձերբակալութեան պահուն, սենեակին մէջ գտնըւեցան պայթուցիկ նիւթեր, զէնք եւ ռազմամթերք:

X Ռումանական մամուլը կը յայտարարէ թէ երկրին կացութեան մասին տրուած լուրերը չեն համապատասխաներ իրականութեան: « Այդ լուրերուն մեծ մասը կը շինուին Պուքրէշէն դուրս, թշնամական նպատակներով: Համայնավար կուսակցութիւն չկայ Ռումանիոյ մէջ, այլ միայն համայնավար գործակալներ կը փորձեն օգտուիլ տիրող դժգոհութիւններէն, խռովութիւններ յարուցանելու համար»:

ՍՏՈՐԻՆ ԵԳԻՊՏՈՍԻ Սիտիաֆոս գիւղին մէջ, 108 տուներ մոխիր դարձան հրդեհէ մը: Վեց կիներ վառեցան բոցերուն մէջ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Կոմիտէին կազմակերպած հանդէսը՝ Փետր. 18ի տարեդարձին առթիւ, թէ բազմութեամբ եւ թէ համատարած խանդավառութեամբ:

Բուռն ծափերու արժանացան օրուան բանախօսները՝ ընկերներ Դրօ, Նժդեհ եւ Կ. Թանտրճեան: Փայլուն յաջողութիւն մը եղաւ նաեւ գեղարուեստական բաժինը:

Առաջին անգամ էր որ Փարիզը համաժողովրդական շուքով կը տօնէր այս պատմական տարեդարձը:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ցասկոտ պայքար եւ դիմադրութիւն ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՑԱՒԵԼՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ ԴԷՄ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ, ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ

Ելմտական նոր օրինագծին վճարանութիւնը՝ Ծերակոյտին մէջ, աւելի սաստկացուց դիմադրական պայքարը որ հետզհետէ ծանրակշիռ համեմատութիւններ կը ստանայ:

Կիրակի օր բազմաթիւ ժողովներ գումարուեցան Փարիզի եւ գաւառներու մէջ: Իսկ երէկ՝ երկուշաբթի, ցոյցերը առին աւելի վճռական հանգամանք: Ամէն կողմ կազմակերպուեցան կարճատեւ գործադուլներ, ազդելու համար կառավարութեան եւ Ծերակոյտին վրայ:

Փարիզի հանրակառքերու պաշտօնեաները ամէն աշխատանք դադրեցուցին ժամը 10ը տասը անցած, իբրեւ բողոքի ցոյց: Ծխախոտի եւ լուցկիներու գործարաններու աշխատաւորները գործադուլ ըրին մէկ ժամ: Թղթատարական պաշտօնեաներն ու ցրուիչները դադրեցուցին իրենց գործադուլի ժամերը:

Պետական պաշտօնեաներու դաշնակցութիւնը շրջաբերական մը հրատարակեց, որով կը բողոքէ թոշակներու կրճատման դէմ, եւ միացեալ ճակատ հռչակելով, կը մերժէ ո՛ր եւ է պատասխանատուութիւն գալիք հետեւանքներու մասին:

Նախկին պատերազմիկներու ազգային դաշնակցութիւնն ալ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կը յայտարարէ թէ ամբողջ ազգը պէտք է մասնակցի տնտեսական կացութեան բարւոքման: Կ'աւելցնէ թէ՝ նախկին պատերազմիկները եւ պատերազմի զոհերը ամէն նեղութիւն կրելէ յետոյ, պատրաստ են նոր զոհողութիւններ ընելու, եթէ հարկ ըլլայ: Բայց, չպիտի հանդուրժեն ո՛ր եւ է անարդարութեան, եւ «հանդիսաւոր ու գերագոյն ազդարարութիւն մը կ'ուղղեն արդի կացութեան բոլոր պատասխանատուներուն, եւ կը յանձնարարեն իրենց կազմակերպութեան դիւանին՝ այժմէն միջոցներ ձեռք առնել, զանգուածային ցոյցեր կազմակերպելու համար, երբ որ յարմար դատեն»:

⁂ Երէկ հեռաձայնի գիծերը չբանեցան ժամը 11էն 1: Կազի, ջուրի եւ ելեկտրականութեան սպասարկութիւնները քիչ մը խանգարուեցան, բայց մեթրօն բանեցաւ սովորականին պէս: Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, որպէս զի առօրեայ պահանջները գոհացում գտնեն: Ոստիկանութիւնը կը հսկէր կարեւոր կէտերու վրայ, մասնաւորապէս նախակատուներուն առջեւ:

Ուսուցիչներն ալ միացած ըլլալով շարժման, դպրոցներու մէջ դասերը, որ սովորաբար կը սկսին ժամը 1ին, սկսան 1.30ին: Բայց որպէս զի աշակերտները փողոց չմնան, առտուն սովորականին պէս բացուեցան դուռները:

Այս բոլոր ցոյցերը պէտք է համարել «սկիզբն երկանց»:

⁂ Շարժումը ծաւալած է նաեւ գաւառներու մէջ: Լիոնի թղթատարական պաշտօնեաները ամբողջ օրուան ընթացքին միջանկեալ ընդհատեցին աշխատանքները: Մարսէյլի առեւտրականները եւ գործարանատէրները կիրակի օր հսկայ միթինկ մը գումարեցին, մասնակցութեամբ հարաւային 11 նահանգներու կազմակերպութեանց, եւ քուէարկեցին բանաձեւ մը որով կը պահանջեն 1928ի մակարդակին վերադարձնել ելմտացոյցի խնայողութիւնները, որպէս զի նոր տուրքեր չհաստատուին: Բանաձեւը միեւնոյն ատեն կը տրամադրէ բարեփոխել մաքսային օրէնքները, եւ կ'ազդարարէ կառավարութեան՝ վերջ տալ հանրային դրամներու մսխումին: Բոլոր կազմակերպութեանց անդամները յանձն կ'առնեն հպատակիլ գործադիր մարմնի հրահանգներուն, ի հարկին աւելի վճռական միջոցներ ձեռք առնելու համար: Մանր առեւտրականները որոշեր էին խափանել այս միթինկը, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց, չթոյլատրելով որ եւ է թափոր փողոցներու մէջ:

Վարչապետը ազդարարութիւններ կ'ուղղէ

Վարչապետ Պ. Տալատիէ կիրակի օր շատ կարեւոր ճառ մը արտասանեց Ծերակոյտին մէջ, այս ցոյցերուն առթիւ: Հրաւիրեց ժողովուրդը՝ պահել իր պաղարիւնը եւ կարգ–կանոնը: «Ամուլ, մասնաւորապէս անթոյլատրելի եւ վրդովեցուցիչ խլրտումներ տեղի կ'ունենան ազատ երկրի մը մէջ: Երէկ առեւտրականներն էին որ փակեցին իրենց խանութները, նոյնիսկ խօսքեր եղան տուրքերը չվճարելու: Այսօր պաշտօնեաները, որոնք պայմանագրով մը կապուած են պետութեան հետ, կը ծանուցանեն թէ ցոյց պիտի կատարեն ծերակոյտի ելմտական յանձնաժողովի բանաձեւին դէմ: Կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը, որոնք ներկայացուցիչներն են ազգին, չեն կրնար ոչ կառավարել, ոչ ալ խորհրդակցիլ սպառնալիքի տակ: Անոնք պէտք չունին ցոյցերու, հաւասար հոգածութեամբ նկատի առնելու համար առեւտրականներու, հողագործներու եւ պետական պաշտօնեաներու շահերը: Բայց, ստանձնած ըլլալով հաւասարակշռել ելմտացոյցը, յանուն ընդհանուր շահերու, անոնք կ'ուզեն խորհրդակցիլ եւ վճռել այն կատարեալ վեհապետութեամբ զոր իրենց յանձնած է ազգը: Պետական պաշտօնեաներու ծրագրած ցոյցերը ուրիշ բան չեն կրնար ընել եթէ ոչ վտանգել իրենց բուն շահերը: Կառավարութիւնը ողջմտութեան հրաւէր կ'ուղղէ պաշտօնեաներուն, գնահատելով անոնց անխոնջ անձնուիրութիւնը: Անոնք որքան շիտակ եւ արժանաւոր դիրք մը բռնեն, կառավարութիւնը այնքան բարեացակամութեամբ պիտի լսէ իրեն պահանջները: Օրէնքներու հանդէպ հպատակութիւնը, փողոցին ազատութիւնը, հանրային սպասարկութեանց բնականոն յանձնանձումի եւ իւրաքանչիւրին ազատութեան յարգանքը անհրաժեշտ պայմաններն են հանրապետական կարգուսարքին: Կառավարութիւնը որոշած է պահպանել այդ կարգը: Կառավարութիւնը ինքը պիտի տայ պաղարիւնութեան ապացոյցը, խորհրդարանին առջեւ պաշտպանելով ոչ թէ ինչ

(Լուրերու շարունակութիւնը Խ-րդ Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

3րդ ՑԱՆԿ

Ա. Ահարոնեան	50
Տոքթ. Հ. Օ.	50
Ա. Խատիսեան	50
Դրօ	50
Ռուբէն Ա. Գիւլխանդանեան	50
Վահիկ Ռ. Տ. Մինասեան	50
Զապէլ Հ. Քէօսէեան	20
Պ. Տէր Գալուստեան	15
Արշակ Աստուրեան	25
Այտա Գ. Լազեան	25
Լի	25
Վահէ	25
Ընկ. Սուրէն Սահակեանի միջոցաւ (Բ. անգամ):	
Գրիգոր Աղաեան	50
Աւետիս Սիսլեան	20
Երուանդ Ոսկերիչեան	20
Երուանդ Նարթինեան	10
Խաչիկ Նշանեան	10
Ադամ Վարդեան	10
Հայկ Ոսկերիչեան	10
Գարեգին Ավարեան	5
Գումար	570
Փետր. 19ի գումարը	485
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1055

ՑԻՐՈՒՑԵԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ ԴԷՊԻ Ի ՊՈԼԻՍ

Անկէէն Պոլիս հասած նամակներ կ'ըսեն թէ, Բինկեանի Հայերը վերջերս Անկ գաղթած են, ապրուստ կարենալ ապահովելու համար: Բայց հոն ալ թշուառ վիճակի մէջ կը գտնուին, քանի որ տեղացիները իրենք չքաւոր են եւ հետեւաբար նիւթական օգնութիւն մը չեն կրնար ընել: Միայն կը ջանան կերակուր հայթայթել:

Եթէ ճար մը չգտնուի, Բինկեանցիները Պոլիս պիտի գաղթեն:

X Երեք կարաւանով 70 գաղթականներ Պոլիս հասած են վերջին օրերս: Տեղեկութիւն առնուած է որ մաս մըն ալ ճամբան է: Անոնց պատսպարման համար Ազգ. Խնամատարութիւնը դիմում կատարած է պատկան իշխանութեան:

ՍԸՎԱԶ — ԷՐԶՐՈՒՄ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ ՊԻՏԻ ՇԻՆՈՒԻ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Սըվազ — Էրզրում գիծին շինութեան համար ամերիկեան խմբակին հետ բանակցութիւն կը կատարէ հանրօգուտ շինութեանց գործավարութիւնը: Կը յուսացուի որ բանակցութիւնները շուտով վերջանան:

Խմբակը մինչեւ 1940 թուականին 700 քիլոմեթր երկաթուղագիծ շինելու տրամադիր է: Սըվազ — Էրզրում գիծին երկարութիւնը 500 քիլոմեթրէն քիչ մը աւելի է: Մնացեալ մօտ 150 քիլոմեթր գիծն ալ Տիվրիկէն սկսելով մինչեւ Մալաթիա պիտի երկարի: 1939ին մայր գիծը Էրզրում, իսկ յաւելուածական գիծն ալ 1940ին պէտք է Մալաթիա հասնի: Այդ գիծերուն համար ընդհ. ծախք նախատեսուած է 60 միլիոն ոսկի:

« ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ ՊԻՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆԱՆԱՅ »

Թուրքիոյ տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ վերջերս ճառ մը խօսելով յայտարարեց. — « Նախ պիտի պաշտպանենք միայն այն ճարտարարուեստը, որուն անհրաժեշտ նախանիւթը երկրին մէջ կ'արտադրուի, երկրորդ, կը խորհինք նոր արտօնութիւններ չտալ այն ձեռնարկներուն, որոնցմէ եղածները բաւարարութիւն կուտան երկրին պէտքերուն»:

Այս առթիւ *Ազգամ* կը գրէ. — Պիտի սահմանափակուի «անհատական ձեռնարկը», որով տրամաբանօրէն կը հետեւի թէ, *մեր մէջ պիտի պետականանայ* ճարտարարուեստը: Այս յայտարարութիւնները ուրիշ կերպ մեկնել ո՛չ ազատականութեան կը պատշաճի եւ ոչ ալ պետականութեան...

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ՝ ընկ. Ա. Խատիսեանի պատասխանը՝ ռուսական «Պոսլետնիա Նովոստի» թերթին մէջ իրեն վերագրուած խօսքերուն:

Հ. ՅԱԿՈԲՈՍ ՏԱՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՎԻԵՆՆԱ.— Հայ աշխարհը՝ գիտնական Հօր մահով կորսնցուց անխոնջ գրիչ մը, կարող անձ մը, հսկայ միտք մը: Այդ կորուստն այնչափ աւելի զգալի է, քանի սակաւաթիւ են գիտական աշխարհին մէջ Հայեր, որոնք նուիրուած ըլլան հայ մշակոյթի պատմութեան: Մենք շատ բան կը պարտինք Հ. Տաշեանի, եւ անոր մահով շա՜տ կորսնցուցինք...:

Գիտնական Հայրը, մկրտութեան անունով՝ Փրանկիսկոս՝ բնիկ Հայաստանցի էր, ծնած Կարինի՝ Արծաթի գիւղը 25 հոկտ. 1866ին: Մանկութեան մատղաշ տարիքը կ'անցընէ հայրենի կտուրի տակ, հայ հացով ու հայ ջուրով սնած՝ կ'ըլլայ հայրենասէր եւ մնաց մինչեւ կեանքին վերջին շունչը: Ռուսական յառաջացող բանակները, որ երկար ատեն՝ ազատութեան երազանքով օրօրեցին մեր հոգիները՝ եռանդ ու աէր կ'ազդեն մանկան սրտին, ան իր շրջանակին հետ կը խայտայ ու կը ցնծայ ...: Բայց աղիտալի ցաւ մը կը դառնացնէ անոր մանկութեան այդ օրերը: Աչքի բորբոքումով հազիւ առողջացած՝ Փրանկիսկոս երջանկութիւն կ'ունենայ հայրենիքին մէջ ճանչնալ դպրոցն ու սիրել զայն: Ան իր մտաւոր կարողութեան ու հոգեկան եռանդովն քիչ ատեն աշակերտներու դասին մէջ նախանձելի դիրք մը ձեռք կը բերէ: Բարի բախտ մը սակայն այդ կարող պատանին՝ Արեւելքի խաւարամած տգէտ վարժապետներու ձեռքէն կը յափշտակէ ու կ'ուղղէ դէպի արեւմուտք: Փրանկիսկոս 13 տարեկան հասակին մէջ կը բաժնուի ծնողքէն, կուգայ Կ. Պոլիս, ուր Մխիթարեան Վանատան մէջ կը տեսնէ բազմավաստակ Հ. Գաթըրճեանը, եւ լսելով անոր գիտնականութեան համբաւը՝ կ'ոգեւորուի ու կը մտադրէ ընտրել գիտական ճիւղն իբր իր կեանքի ասպարէզ: Կը ժամանէ Վիեննայի Մխիթարեան վանքը 1880ին:

Ուսանողական կեանքը՝ կարող պատանիին միայն հաճոյք ու յաջողութիւն կ'ընծայէ, սորված նորութիւններն ու գիտութիւնները ծարաւը կը գրգռեն անդրադոյն ուսման, սորվելու սաստիկ տենչանքով գրեթէ առանց զգալու կ'անցնին դպրոցական տարիները: 1885ին իբր եղբ. Յակոբոս անդամ կ'ըլլայ միաբանութեան եւ չորս տարի ետք 25 դեկտ. 1889ին կը ձեռնադրուի քահանայ: Այժմ դպրոցէն դուրս իր փոքրիկ սենեակին մէջ՝ կրօնաւորի միօրինակեալ հանդարտ կեանքը կը վարէ, որ գիտականութեան սերմին՝ պարարտ հողն է: Գրչի ու գրքի մտերիմ բարեկամ՝ կ'աշխատի շարունակ:

Հ. Յակոբոս քիչ անգամ դուրս ելած է Վիեննայէն, 1894ին պտըտած է Գերմանիա: Ճանապարհորդութեան նպատակն էր «Վարդապետութիւն Առաքելոց» անուն անվաւեր գործքի մը ուսումնասիրութիւնը, զոր գերմաներէն շարադրած էր: Կը ցուցնէ զայն նշանաւոր Հէրնըքին, որ սիրով կ'ընդունի տպել քանի մը յապաւումներով: Հ. Տաշեան յանձն չ'առներ: Հէրնըք տեսնելով երիտասարդ Հօր հմտութիւնն ու կարողութիւնը՝ խորհրդական ժողովին ձեռքով կ'առաջարկէ Պերլինի համալսարանի արեւելեան լեզուներու ուսուցչապետ կարգել եւ գրադարանի արեւելեան բաժնին վարիչ: Հ. Յակոբոս խորհուրդ կուտայ դիմել գերպ. Այտընեանի, որ կը մերժէ ըսելով — «Մենք Հ. Յակոբոսին պէտք ունինք»: Եւ իրապէս պէտք ունէր հայ ազգը Հ. Յակոբոսին, վասնզի ո՞վ պիտի կարենար իրեն պէս հայ մշակոյթի ախոյեանն հանդիսանալ: Տաշեան կը վերադառնայ վանք, եւ կը վերսկսի գրել ուսումնական աշխատասիրութիւններու հետ առանձնական դասախօսութիւններ կ'ընէ համալսարականներու, սորվեցնելով անոնց արեւելեան լեզուներ, և մանաւանդ հայերէնն ու հայկ. պատմութիւնը, որ իր մասնաճիւղն էր:

Հայրենիքի տենչով վառուած՝ կը գտնէ առիթն իր ծննդավայրին տեսութեան երթալու, 1888ին կը հասնի Կ. Պոլիս, բայց սուլթանական արիւնծարաւ դեւը, որ նոր ջարդեր կը սադրէր, կը մերժէ հրամանը: Հ. Յակոբոս կը դառնայ անյապաղ իր մենութեան գիրկը եւ աշխատանքի բոյնը՝ Վիեննա: Տարիներ ետք՝ 1909ին կրկին դէպի Կ. Պոլիս կ'ուղեւորուի, եւ այս անգամ կը յաջողցնէ այդ անխիղճ կառավարութենէն հայրենիքը տեսնելու արտօնութիւնը: Ուսումնասէր ճամբորդի մը կարեւոր գործիքներով զինուած՝ Տաշեան կ'անցնի Սեւ ծովն ու կը կոխէ հայրենի հողին վրայ: Կարծես նախազգալով այն արիւնածանդ աւերը, զոր պիտի գործէր անյագ գիշակեր անգղը՝ Հայաստանի բարձրադիր բոյնին մէջ, կ'անմահացնէ լուսանկարի ապակիին վրայ հայրենի խղիկն ու ագարակը, ծուխն ու մուխը, հարսն ու մանուկը, ամէն ինչ, ամէն ինչ. վասն զի հայրենիքի ամէն ինչը մերձ են իր սրտին...: Գիտնական Հայրը ուշի ուշով զննելով ու քննելով հայրենիքի փշրանքներով, կը յառաջանայ մինչեւ Տայքի խորերը: Իր այս ճամբորդութիւնը առանձին գրքոյկով մը հրատարակած է, աւելի գիտական ուղղութեամբ, և զոր Մակլէր Փրանսերէնի թարգմանած է: Տաշեան 1912ին կը վերադառնայ Վիեննա, այլեւս անկից չմեկնելու համար, միայն երբեմն ջերմուկներու համար:

Հ. Յակոբոս իրնէ մարմնապէս տկար ու հիւանդագին եղած է, բնականաբար ուսումնական աշխատանքները զինքը չորեքպատիկ կը տկարացնէին, բայց անոր առողջութիւնը՝ մեծ պատերազմի ժամանակ՝ դժբախտ հայ ժողովուրդի անլուր կոտորածի լուրէն մեծապէս տուժեց: Արիւնոտ սրտով գրեց այն ատեն հայ տարագրութեան պատմութիւնը: Բայց հետզհետէ գործարանները զլացան իրենց ծառայութիւնը, 1925ին կորսնցուց իր ձախ աչքը, եւ վախ կար միշտ որ աջն ալ վարագուրուէր: Այդպէս շարունակեալ հոգով ան միշտ կ'աշխատէր, մինչեւ վերջին գիշերը, երբ գրասեղանին վրայ գրքին էջը բաց թողուցած էր: Բայց գիտնական Հայրը պիտի չարթննար կրկին կարդալու համար կէս թողած էջը...: Փետր. 2—3ի գիշերը՝ սրտի կաթուածէն յաւիտեանս ննջեց...:

×

Հ. Յակոբոս մեծ միտք մըն էր: Անոր ուսումնատենչ հոգւոյն կը համապատասխանէր մտաւոր մեծ կարողութիւնը: Սուղ ժամանակի մէջ ան ընդարձակ եւ բազմակողմանի գիտութիւն եւ ծանօթութիւն ձեռք բերած է: Դպրոցական ընթացքի ուսումներու հետ ան կը սորվի զանազան լեզուներ, հին ու նոր գաղղիերէն, անգլիերէն, գերմաներէն, իտալերէն, ռուսերէն, թուրքերէն, արաբերէն, պարսկերէն, ասորերէն, եթովպերէն, յունարէն, լատիներէն եւն.: Աստուածաբանական ու փիլիսոփայական ուսումներու հետ չանտեսեր նաեւ բնական գիտութիւնները. միշտ կը համընթանայ գիւտերու եւ նորութիւններու հետ. կը կարդայ բնագիտութիւն, բուսաբանութիւն, տարրալուծութիւն, խաւագիտութիւն, երկրախօսութիւն եւն. որոնց մասին ունեցած հիմնական հմտութիւնը ցուցուց իր վերջին երկերուն մէջ: Մասնագէտներ իսկ որ առիթ կ'ունենային հետն այդ գիտութիւններու մասին խօսելու՝ զարմանք կը յայտնէին անոր ունեցած բազմակողմանի ծանօթութիւններու: Ան կը հետաքրքրուի մանաւանդ հայ հնագոյն պատմութեամբ, զոր մինչեւ վերջին օրն իսկ կը գրէր, կը նախասիրէ մատենագրական ուղղութիւնը. եւ այս բոլորին հետ օրուան մարդը կը մնայ միշտ՝ կարդալով հայկական եւ օտար թերթերը եւ հետեւելով քաղաքական ու գիտական լուրերուն:

Ուսկի՞ց կը գտնէր Հայր Յակոբոս այս բոլորին ժամանակ, քանի որ ինքը արտադրող միտք մը եղած է, ինչպէս կը վկայեն իր բազմահատոր գործերը: Գիտնական Հայրը կամքի ու մտքի մարդն էր միաժամանակ. առտու իրիկուն իր սենեակին մէջ փակուած կը կարդար ու կը գրէր շարունակ, ի հարկին գիշերելով իսկ, թէեւ առ հասարակ կէս գիշերէն միայն կը հանգչէր: Օրինակելի աշխատելու կերպ մը ունէր, որ անոր բազմակողմանի հմտութեան մեծագոյն նիւթն է. գիտնական Հայրը թէեւ օժտուած էր արտակարգ զօրաւոր յիշողութեամբ, բայց երբեք զանց չէր ըներ՝ նշանակել ամէն նորութիւն եւ գիտական արժէքով ծանօթութիւն:

Դպրոցական ընթացքին մէջ եփած՝ գիտութեամբ մթերուած միտքը դեռ քահանայութեան աստիճանին չբարձրացած կը սկսի արտադրել. անոր առաջին գրութիւնները, ինչպէս վերջինները «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ լոյս տեսած են, որ իրեն կը պարտի մեծ մասամբ իր գիտական մեծ համբաւը: Գիտնական Հայրը սկզբան անդ կը սիրէր բանաստեղծական ուղղութիւնը, եւ իրապէս շատ գեղեցիկ կտորներ հեղինակած է, որոնք մասամբ հրատարակուած են. ունի նաեւ չափական գեղեցիկ ողբերգութիւն մը, զոր գրած է դպրոցական վերջին տարիներուն «Թաթլոյ Վանանդացւոյ արութիւնք» անունով, որ դժբախտաբար դեռ անտիպ մնացած է: Մեծ գիտնականներու ու կարող մտքերու այս շեղումն անոնց հոգւոյն մեծութեան նշանն է, որ կը ջանայ բիւրեղի բոլոր երեսակներէն իր հոգեկան ցոլքերն արձակել:

Բայց Հ. Յակոբոս եղած ու մնացած է միշտ բանասէր. անոր արտադրած գործքերուն թիւը՝ առանձին դարան մը կազմելու չափ շատ են:

Գիտնական Հայրը զբաղած է առանձնապէս իր մայրենի լեզուով, անոր պատմութեամբն ու արդի վիճակով: Անքննելի գործք մըն է անոր «Ուսումն դասական հայերէն լեզուի» գիրքը: 750 էջերու մէջ կը պարզէ այն շրջանները որոնցմէ անցած մեր ոսկեդարեան հայերէնը, մինչեւ եկած է գրուելու վիճակին: Դժբախտաբար կէս հրատարակուած է այս գործքը. լրացուցիչ մասը՝ հանգուցեալին ձեռագիրներուն մէջ գտնուած է: Աշխատած է նաեւ հայերէն աշխարհաբարի բառագանձի ճոխացման համար. երկրաբանութեան, խաւագիտութեան եւ հանքաբանութեան հայոց ճաշակաւոր արմատակայ(?) բարդութիւններ ըրած է, զոր յետոյ «Հայաստանի Երկրախօսութիւն» անուն Օսվալդի գործքին թարգմանութեան մէջ ինքը գործածած է: Ունի նաեւ անտիպ լուսանկարչութեան հայոց երկ մը «Գունատպութիւն», ուր նմանապէս գեղեցիկ բարդութիւններ ըրած է:

Հ. Յակոբոս առաւելապէս աշխատած է հայ մատենագրութեան համար. բազմաթիւ են այն գրքերը, զորոնք լոյս ընծայած է բնագիրներու համեմատութեամբ եւ հմտալից քննութեամբ: Այդ տաժանելի ճամբան զոր ըրած է գիտնական Հայրը այս աշխատանքներու համար, շատերու անմերձենալի է. վասն զի օտար հին լեզուներու հիմնական ծանօթութիւն կը պահանջէ: Մատենագրութեան պատմութեան համար ձեռնարկած է «Ձեռագրաց Ցուցակ»ին, զոր իր գլուխ-գործոցը պէտք ենք համարել: Հոն կը ցուցակագրէ պարզապէս 570ի չափ ձեռագիր միայն, բայց այնպէս հմտութեամբ, որ Փրոֆ. Ֆէտէր զայն անուանած է «կոթողական շքեղ գործք»: Ցուցակն ունի 1538 էջ, առաջին մասին մէջ դրած է գերմ. համառօտ բովանդակութիւնը, եւ ետեւը՝ ընդարձակ ցանկ մը նիւթերու: Ցուցակագրած է նաեւ Վիեննայի կայսերական գրադարանի եւ Պերլինի արքունական մատենադարանի հայերէն ձեռագիրներն ալ (վերջինս՝ անտիպ): Հ. Յակոբոս՝ իր ցուցակագրելու ճարտար արուեստով՝ օրինակ եղած է իր յաջորդներուն:

Ցուցակին չափ ընդարձակ ու փառաւոր գործք է նաեւ «Սրբազան Պատարագամատոյց Հայոց» գիրքը, զոր համառօտ գրած է Հ. Յ. Գաթըրճեան: Հ. Յակոբոս կրկնապատիկ կ'ընդարձակէ ծաւալը, ծանօթութիւններով կը լեցնէ, ու կը հրատարակէ 768 էջերու մէջ:

Հայկական պատմութեան եւ աշխարհագրութեան հայոց գործքեր մեծ տեղ կը գրաւեն անոր երկերուն մէջ: Ունի Տրդատ Գ.ի Հաթերու եւ Ուրարտացիներու, Արշակունի դրամներու, Փոքր – Հայքի ու Խաղտիքի, Տայքի եւն. եւն. մասին զանազան գրութիւններ, որոնց մէկ մասը դեռ անտիպ մնացած է:

Հ. Յակոբոս աշխատած է օտար լեզուով գրուած Հայերու հայոց գրութիւնները՝ թարգմանութեամբ ծանօթացնել ազգայիններուն. այս ուղղութեամբ գրեթէ 15 գիրք թարգմանած է որոնց մեծագոյն մասն արդէն լոյս տեսած է: Ան՝ թարգմանութիւններու մէջ հմուտ ծանօթութիւններ աւելցուցած է, որոնք բնագրէն աւելի թանկարժէք կ'ընեն իր գործքը:

Հ. Յակոբոս գործելու իր առանձնայատուկ կերպովն կարելի է ըսել նոր դպրոց մը հաստատած է, քննական ուղղութեամբ մանաւանդ: Անվիճելի է որ գիտական քանի մը ճիւղերու մէջ Հայերուս ռահվիրան եղած է, ինչպէս հայկական հնախօսութեան պատմութեամբ, որ հայ մշակոյթի ամէնէն մեծ ազդակներէն է:

Գիտնական Հայրը աշխատած է նաեւ Եւրոպացիներու ծանօթացնել հայ աշխարհը, ժողովուրդը, լեզուն ու գրականութիւնը: Գերման թերթերու մէջ ընդարձակ գրած է Կիլիկեան աշխարհի, Անդարի գրոյցին, Սեգունդոսի եւն. մասին. ունի նաեւ հայերէնի քերականութիւն մը Գերմանացիներու համար, դեռ անտիպ:

Հ. Տաշեան իր 40է աւելի հմտալից գրքերով եւ անհամար յօդուածներով՝ իրաւամբ արժանացած է «մեծ գիտնական» տիտղոսին: Ան աշխատած է, առանց խնայելու իր տկար մարմնոյն, իր ազգին ու ժողովուրդին համար միայն, եւ երախտագէտ հայ ազգը՝ անհունս շնորհակալ է իր մեծ Որդւոյն...:

Փա՜ռք մեծ գիտնականի անուան...:

Հ. ԱՇԽԱՏԱԿԻՑ

ՅԱՆՈՒՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— Նոյնութեամբ կը հրատարակենք այս նամակը, վերապահելով մեր պատասխանը:

Յարգելի խմբագիր,

Ձեր արդարամտութենէն կը խնդրեմ ձեր թերթին մէջ հրատարակել յետագայ պատասխանը զոր հարկադրուած կը զգամ տալու ձեր խմբագիրներուն, ինչպէս նաեւ ձեր կուսակցութեան ուրիշ երկիրներու օրկաններուն կողմէ ինծի ուղղուած բազմաթիւ քննադատութեանց:

Բանավիճող մը չըլլալով եւ լրագրական պայքարներէ խորշելով, երբեք պիտի չիջանէի խզելու լռութիւնը, եթէ յարձակումները չըլլային չափազանց բիրտ եւ անիրաւ: Դուք եւ ձեր բարեկամները քննադատեցիք ագիտութիւնս, սալոնի հայրենասիրութիւնս, թեթեւութիւնս, ամբաստանեցիք զիս թէ կ'անարգեմ հայ ժողովուրդը, Յունաստանի եւ Հայերու բարի յարաբերութեանց կը վնասեմ, եւ թէ, ինչ որ աւելի ծանրակշիռ է, կը խաբեմ մեր գաղութները:

Պիտի պատասխանեմ միանգամ ընդ միշտ, ինծի վերագրուած ոճիրներուն համար, փոյթ չընելով եթէ ձեր դատումներուն մէջ չգնէք աւելի անաչառութիւն:

Տգէտ եւ սալոնի հայրենասէր չեմ ես: Եթէ չեմ պատկանիր ո եւէ կուսակցութեան, յաւակնութիւնը ունիմ սակայն թէ կը ճանչնամ երկրիս պատմութիւնը, թէ ծառայած եմ անոր դատին Ազգ. Պատուիրակութեան մէջ եւ ամէն առթիւ, եւ թէ նոյնիսկ մօտէն հետեւած եմ այն կռիւներուն զոր մղեց Դաշնակցական կառավարութիւնը եւ այն աղէտներուն որ յառաջ բերին իր անկումը: Որովհետեւ փափկանկատութիւնը ունեցայ բանախօսութեանս մէջ լռութեամբ անցնելու այն ամէն մանրամասնութեանց վրայէն որ կրնային վնասել ձեր կուսակցութեան եւ պատճառ ըլլալ բանավէճերու, քանի որ իմ մտադրութիւնս էր միացնել եւ ոչ թէ բաժնել, հարկ չկար ինծի վերագրելու ինչ որ չեմ: Մարդերու եւ իրերու նկատմամբ քիչ շատ փորձառութիւն ունեցողներուն կը բաւէ քանի մը օր երկիր մը այցելել, ընդհանուր գաղափար մը կազմելու համար: Այն երկու շաբաթներուն միջոցին զոր անցուցի Հայաստանի մէջ, բացարձակապէս ազատ տեսնելու եւ խօսելու որու հետ որ կը փափաքէի, յարաբերութիւն ունեցայ գիւղացիներու, բանուորներու, մտաւորականներու, քահանաներու, հին պաշտօնեաներու, եւ նոյնիսկ Դաշնակցական համակիրներու հետ: Ականատես եղայ այն զրկանքներուն զոր ոմանք կը կրէին հայրենասիրական ամէնէն զմայլելի զոհողութեան ոգիով եւ ուրիշներ կծուօրէն, հաստատեցի աշխատութեան տենդը որ ամէն տեղ կը տիրէր, յառաջդիմութիւնները որ կատարուած են շինարարութեան, ճարտարարուեստութեան, հողագործութեան եւ դաստիարակութեան մարզերուն մէջ: Ամիս մը, մեկնումէս վերջ, անդադար մտածեցի տեսածներուս վրայ, եւ լուրջ խորհրդածութիւններէ վերջ միայն հասարակութեան ներկայացուցի տպաւորութեանցս արդիւնքը, որովհետեւ կը զգուշանամ միշտ շտապումէ եւ զիս ճանչցողները գիտեն ատիկա: Եւ արդարեւ, ձեր պետերէն մին, Պ. Խատիսեան ըսաւ ինծի մեկնումէս առաջ.— «Վերջապէս կը գտնուի անկողմնակալ եւ լրջախոհ ճամբորդ մը որ երկրէն ճշգրիտ տեղեկութիւններ պիտի բերէ»: Մղոններով հեռու էի ուրեմն կասկածելէ թէ աշխարհիս վրայ պիտի կրնայ գտնուիլ Հայ մը որ անկարող ըլլայ զիս հասկնալ, որ խեղաթիւրէ մտածումս եւ չը հրճուի այն տեղեկութիւններով զոր կը բերէի: Ի՞նչ կ'ուզէիք որ ըսէի ձեզի, թէ՝ հոն ամէն բան գէշ կ'երթայ, թէ՝ բարեկենդանային Հայաստան մը գոյութիւն ունի, առանց ազատութեան, առանց ազգային զգացումի: Ատիկա պիտի ըլլար ստութեանց ամէնէն քստմնելին: Տասնըհինգ օր, հակառակ պետութեան համայնավար պիտակին, հակառակ պոլշեվիքեան ճառախօսութեանց, ապրեցայ հոն հայկական ամէնէն հիասքանչ մթնոլորտին մէջ: Հոն ամէն մարդ կը խօսի հայերէն, կը մտածէ հայերէն, ռուսերէնը գրեթէ վտարած են խօսակցութիւններէ, բացի հին ռէժիմէն մնացած մի քանի անուղղաներէ. բոլոր դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան հայերէն լեզուով. հանրային կրթութիւնը հսկայական յառաջդիմութիւններ կ'ընէ. բնակչութեան հարիւրին 8ը միայն դեռ անգրագէտ է, թուրք փոքրամասնութիւններ իսկ այժմ հայերէն կը սորվին եւ կը խօսին. թատրոնները լեցուն են, դպրոցները եւ համալսարանները հարկադրուած են հերթական դասընթացքներ հաստատելու. նոյնիսկ համայնավարական հաւաքոյթներու մէջ լսեցի երգեր եւ բանաստեղծութիւններ որոնցմէ հայրենասիրութիւնը դուրս ձգուած չէ: Վերջապէս կայ բանակ մը, թէեւ կարմիր, որուն մեծագոյն մասը հայ զինուորներ եւ սպաներ են, ամէնքն ալ լաւ սնած եւ հագուած, մարզական կեցուածքով. երիտասարդ պիոնէրներ զոր կը մարզեն զինուորական ոգիով եւ որ օր մը պիտի կրնան երկրին սահմանագլուխները պաշտպանել: Միթէ ասոնք հակա-հայրենասիրական ապացո՞յցներ են եւ արդեօք ազգայնական կառավարութիւն մը աւելի բա՞ն մը պիտի ընէր:

Թէ այլեւս հարուստ մարդ չկայ, թէ հացը սեւ է, թէ կարգ մը սննդեղէններ երբեմն չեն գտնուիր համագործակցականներու մօտ, թէ պերճանքը տեղ չունի, թէ ծոյլերը գոյութեան իրաւունք չունին, թէ կրօնքին լաւ աչքով չեն նայիր՝ եթէ հալածուած չէ, թէ ռէժիմին հակառակորդները չեն կրնար ազատօրէն արտայայտել իրենց մտածումը եւ պետութեան ապահովութեան դէմ դաւադրել, ասոնք իրողութիւններ են որ հասարակաց են խորհրդային երկիրներու բոլոր հանրապետութեանց: Բայց տասներկու տարիներէ ի վեր է որ այս ռէժիմը գոյութիւն ունի Հայաստանի մէջ, հայ ժողովուրդը իր դրացիներուն հետ խաղաղութեամբ կ'ապրի, կ'աշխատի, կը յառաջդիմէ, ամէն օր քիչ մը աւելի կը գիտակցի իր ուժին եւ, շնորհիւ հոն կատարուող յառաջդիմութեանց, ապագան արդէն իրեն կ'երեւայ խոստումներով լի: Ի՞նչ կ'առաջարկէք ուրեմն այդ ռէժիմը փոխարինելու համար: Առանց ռուսական պաշտպանութեան, այսինքն պոլշեւիքներու, քանի որ ասոնք են որ կը կառավարեն, հայկական անկախութիւնը խաբուսիկ է, եւ, վերջապէս, հակառակ որ համայնավար ռէժիմին հանդէպ խանդավառ չեմ, որովհետեւ իմ ազատախոհ սկզբունքներուս կը բաղխի ան, անկեղծօրէն կը յայտարարեմ թէ հայ համայնավարները ինքզինքնին ցոյց տուին աւելի լաւ հայրենասէրներ քան անոնք որ, արտասահմանի մէջ, գրիչով կը պայքարին անոնց դէմ: Կարելի չէ չըմայլիլ, մեծ մասամբ ցարական ռէժիմին օրով ուսած եւ բարձր դիրքերու հասած այն փրոֆէսէօրներու, գիտնականներու, երկրաչափներու եւ արուեստագէտներու մեծարելի հոյլին վրայ, որ, սակայն հայրենասիրութեան վեհ զգացումով մը, եկած են իրենց հմտութեան եւ աշխատութեան բարիքները սփռել հայրենի հողին վրայ, կամաւոր զրկանքներով, երբ սակայն Մոսկուայի մէջ եւ ամէն տեղ շլացուցիչ պայմաններով կը հրաւիրուէին պատուաբեր գործերու:

Անցնինք հիմա հայ ժողովրդեան աղտոտութեան մասին ըրած վերագրումիս: Բանախօսութեանս մէջ շուղեցի ճշդել այն մասնաւոր կէտը որուն վրայ կը հիմնէի քննադատութիւնս, բայց քանի որ կը պարտադրուիմ բացայայտ ըլլալ, պիտի խօսիմ հիմա,— խնդիրը չի դառնար հագուստներու անմաքրութեան եւ օճառի պակասին մասին, ինչ որ ճիշդ չէ, քանզի Հայաստանի մէջ ժողովուրդը ինծի թըւեցաւ աւելի մաքուր քան խորհրդային ուրիշ մի քանի երկիրներու մէջ,— խնդիրը կը դառնայ ճմիճներուշուրջ: Ուր որ գտնուեցայ, պանդոկներու մէջ թէ համալսարանին, էջմիածնայ վանքին մէջ թէ տուներու, տեսայ որ ճմիճները կեղտի լճացումներ էին, վարակումի ժանտաբեր կոյտեր: Մինչեւ իսկ նոր շէնքերուն մէջ, զոր կառավարութիւնը ժողովուրդին տրամադրութեան տակ կը դնէ, քանի մը օր վերջ ճմիճները զզուելի կը դառնան: Հանրային պաշտօնատարները եւ բժիշկները վրդովուած են այս իրողութենէն եւ ամէն տեղ ազդու փրոփականտ մը կը կատարեն՝ առանց սակայն արդիւնքի: Թերեւս աւելի բախտաւոր ըլլան երբ որ կոյուղիներու ջրանցումի դրութիւնը հաստատուի մերձաւոր ապագայի մը մէջ: Միթէ Հայու մը կողմէ դաւաճանութի՞ւն է ուզել որ հանրային առողջապահութեան վնասող իրաց այս վիճակը բարենորոգուի: Ինծի կը թուի, ընդհակառակը, որ հայրենասիրական պարտականութիւն մըն է ասիկա:

Գալով Յունաստանի պարագային, չեմ կարծեր որ գտնուի Հայ մը որ ինձմէ աւելի համակիր ըլլայ հելլէնականութեան, խորապէս կապուած եմ դասական մշակոյթին, մտաւորապէս անոր քաղաքակրթութեան աղբիւրներէն սնած եմ, կը սիրեմ արդի Յոյներն ալ, որ ընձիւղած են այդ մեծ սերմերէն: Միթէ հելլէն կառավարութիւնը յանցա՞ւոր է եթէ տնտեսական համաշխարհային տագնապը թոյլ չ'տուաւ հայ գաղթականներուն որ իրենք հիւրընկալող հողին վրայ հաց գտնեն: Անկէ խօսք տուող գիւղացիները ինծի ըսին որ իրենց կեանքը վերջին ամիսներու ընթացքին, դժոխք մը եղած էր. ես նուազ բացարձակ եղայ, իրենց ըսել տալով որ իրենց կեանքը Գողգոթայ մը եղած էր:

Աղէկ կամ գէշ, համայնավար ինչպէս որ է, հայ խորհրդային պետութիւնը է ինչ որ մնացած է Հայերուն: Գաղութներուն պարտականութիւնն է ուրեմն անոր երախտագէտ ըլլալ, զօրացնել զայն, եւ ոչ թէ ականջ կախել շարախօսներուն որ սակայն անոր տեղը դնելիք ուրիշ բան չունին: Ուրիշ ամէն տեղ օտարականներ ենք, հանդուրժուած, մեր ազգային ինքնութիւնը կորսնցնելու դատապարտուած: Հոն միայն, ստորոտը Արարատի,— որ կորսուեցաւ, ոչ թէ համայնավարներու յանցանքովը, ինչպէս որ հաւկցնել կը թուէր ձեր մէկ «անանուն» աշխատակիցը, որ տաքով ձեռքով ցարականութեան եւ ցարական Երեւանի սիրահար է, ռէժիմ՝ այսօր ամբողջ աշխարհի կողմէ դատապարտուած,— աշխատանքի եւ կորովամտութեան շնորհիւ կրնանք յաւակնիլ պահպանելու մեր գոյութիւնը: Հայաստանի ժողովուրդը, գրեթէ ամբողջովին, բարձր ոգիով մը ըմբռնած է այդ բանը եւ այսօրուան մանր մունր զրկանքները շատ ճղճիմ կ'երեւան այն բոցավառ հայրենասիրութեան հետ բաղդատելով, զոր վաղուան յոյսերով գեւորուած երիտասարդութիւնը կը զգայ եւ կ'արտայայտէ, արտասահմանի լալկան յոռետեսները ամօթահար ընելու աստիճան, երբ անվերջ բանսարկուները հայրենիքի սէրը եւ իտէալը ուծացնելու կ'աշխատին գաղթահայութեան սիրտին մէջ:

Ահա ինչ որ կ'ուզէի ըսել եւ զոր պիտի չկրկնեմ այլ եւս, եթէ նոյն իսկ ձեր համախոհներուն կողմէ քննադատուիմ դարձեալ:

ԼԵՒՈՆ ԿԻՒՄԻՒՇԿԵՐՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Հինգ զգայարանները գրականութեան մէջ

Այս նիւթը կը զբաղեցնէ զիս 5-6 տարիէ ի վեր: Իբրեւ եզրակացութիւն իմ քննութիւններուս, Ջուար[...]նոցի մէջ, երեք տարի առաջ, հրատարակել սկսայ յօդուածաշարք մը նախ ներկայացնելով քթին կա[...] հոտառական զգայարանքին դե[րը] գրականութեան մէջ: Այն օրերը շատեր զարմանք կը յայտնէին [...] Բայց հիմա այս մասին կը գրէ [...] կը խօսի գրեթէ ամէն քննադա[տ] կամ գրագէտ:

Ահա նոր մը, Ռընէ Վէնսան, [...] «Րըվիւ Ֆրանսէզ»ի մէջ (25 Դեկ[տ.]) եւ Պէնժամէն Քրէմիէօ «[...]» մէջ (12 Յունուար) կը շօշափեն նոյն նիւթը,— գրականութեան հինգ զգայարանքները:

Ռընէ Վէնսան, որ կ'ուսումնասիրէ Ֆրանսուա Մորիաքի գրականութիւնը, առատ քաղ մը կը կատարէ զանազան հատերու պատկերներէն եւ, եզրակացնելով, Մորիաքի զգայարանական նման արտայայտութիւններու սէրը կը վերագրէ «[կա]թոլիկ դաստիարակութեան», տակաւին արուեստագէտին մէջ թրթռացնէ կրօնական տօներու շատակը: Այսպէս, ըստ Ռընէ Վ[էնսան]ի, կաթոլիկ զգայարանք մը [...] քիմք, որ մանուկ հոգիները լեցնէ խունկի եւ ուրիշ անուշ[...]ութիւններու ծուխով, եւ այս[...] կ'առաջնորդէ դէպի միսթիսիզմ:

Ընդհակառակն, Պէնժամէն Քրէմիէօ կը կարծէ թէ քիմք շատ [...] կաթոլիկ է: Այլ ընդունելով որ [...]թը նախնական զգայարանք մըն [...] կը հետեւցնէ թէ անասնային [...]բազիր ունի: Քիմք բոլորովին [...] է միսթիսիզմի, որովհետեւ տար[...]րինակ կապ մը ունի մեզի [...]ցումին հետ, (քիմք դեր ունի [...]յին կեանքի մէջ): Իմ կարծիքով [...] քիմք այնքան ալ նախնական զգայարանք մը չէ, ինչպէս կը կարծ[...] նոյնիսկ բազմաթիւ բնախօսներ [...]լորելով բաղդատական բնախօ[սու]թեան փաստերէն: Քիմք, [...] միջզգայարանական առաջնակ[արգ] գործիք, (քանինե՞ր կան, որ [...] կը տեսնեն, կը լսեն ու կը շօշ[ա]փեն) աղբիւրն է երեւակայութ[եան]: Սխալ է, ուրեմն, կարծել Պէնժամ[էն] Քրէմիէօյի հետ, թէ քիմք [...]կայնացած զգայարանք մը չէ:

Արդարեւ, Պէնժամէն [...] երկու դասակարգի կը բաժնէ [...]

զգայարանքները: Հոտոտելիքը, ճաշակելիքը եւ շօշափելիքը կը ներկայացնեն, գրականութեան կաժ արուեստի մէջ, անասնային նկարագիր, իսկ տեսանելիքը եւ լսելիքը՝ մարդկային նկարագիր: Սխալ է նաեւ այս բաժանումը, որ, խորքին մէջ, հելլենեւհռովմէական ճաշակ կը մատնէ: Ինծի ծանօթ է, արդէն, Միքէլիէճոյի նախասիրութիւնը Միջերկրականեան ոգիին մասին:

Մենք գիտենք որ գրականութեան եւ գեղարուեստի հելլենեւհռովմէական աւանդութիւնները կապուած են մեր հոգին ինչպէս նաեւ մեր ստեղծագործութիւններուն կշռոյթը եւ ձեւերը, — այսպէս գրագիտութեան զանազան եղանակները պատկեր, փոխաբերութիւն, եւլն.. հելլենեւլատինական վարժութիւններ են: Ճիշդ է թէ լսելիքը մայրն է երաժշտութեան, տեսանելիքը՝ մայրը ձեւընկալ արուեստներու: Սակայն կարելի չէ ուրանալ դերը այն հարուստ զգայութիւններուն, որոնք կը լեցուին, հոսելով ամէն կողմէ մարդոց հոգւոյն աւազանին մէջ: Մարդը կերտուած է թէեւ ոսկոր քաղաքակրթութեան մը կաւով, բայց արուեստը փորձ մըն է ճաթեցնելու այդ կաւը, որպէսզի բուն մարդը, իրական մարդը ճեղքերէն դուրս հանէ զգայարանական ծաղկին բողբոջները: Արդարեւ զգայարանքներն են, որ կը կապեն ու կը շինեն մարդը: — Շ. Ն.

ՃՈՆ ԿՈԼՍՈՒԸՐԹԻ

Ճոն Կոլսուըրթի, որ անցեալ նոյեմբեր 10ին արժանացաւ Նոպէլի գրական մրցանակին, երկարատեւ հիւանդութենէ մը վերջ մեռաւ, ինչպէս գրեցինք, 31 յունուարին:

Կոլսուըրթիի ուշադրութիւն դարձուցին 1907էն սկսին: Այսուհանդերձ, Կոլսուըրթի երջանկութիւնը ունեցաւ դառնալու այնուհետեւ ոչ միայն Անգլիոյ, այլ եւ ամբողջ աշխարհի նշանաւոր վիպագիրներէն մին, հասնելով միջազգային փառքի մը, որուն քիչեր կ'արժանանան:

Հոս հարց մը կը ծագի, — ի՞նչպէս բացատրել ժողովրդականութիւնը գրագէտի մը, որուն համար երբեք կարելի չէ ըսել թէ «թեթեւ» գրականութիւն մշակած է, ու, մանաւանդ, երբեք չոյած չէ դասակարգը, որուն համար գրած է, ընդհանրապէս: Անգլիոյ պահպանողական դասակարգին մէջ առածի կարգ անցած իր ժողովրդականութիւնը, թերեւս իբրեւ արդիւնք այն իրողութեան, որ Կոլսուըրթի կը սերի հին ու հարուստ ընտանիքէ մը: Յետոյ, իրական անգլիացի քաղքենիներու բոլոր տղոցը նման, իր կեանքին առաջին տասնամեակները անցուցած է իրաւաբանութեամբ (Օքսֆորտ) եւ աշխարհաշրջութեամբ եւ, այդ իսկ պատճառաւ, իրեն չեն կրցած ժխտել հանրային բարքերու դատաւորի իրաւունքը: Դասակարգերու նոր չերտաւորման, հին ու մահամերձ բէժիմի վախճանին, նոր բարոյականի եւ ընկերային նոր ըմբռնումներու շրջանին, թերեւս անոնք կը նախընտրէին Քումպի մէկ փաստաբանին տղուն՝ Ճոն Կոլսուըրթի տալ դատելու հաւասար իրաւունք, քան դուրսէն մէկուն, որ, արեամբ աւելի նուազ կապուած ըլլալով այդ դասակարգին, կրնար աւելի բաներ ըսել անոր մասին:

Կոլսուըրթի մինչեւ 9րդ դար երկարող ազգականական լաբիւրինթոսի մը մէջ պրպտումներ ընելով, իր հերոսները կը բեռնաւորէ ազգագրական այնպիսի ծանրութեամբ մը, որմէ կը սուժէ գրքերու յստակութիւնը: Իր հիմնական գործը կարդալու համար, — որ ութ հատորէ կը բաղկանայ — ընթերցողը պէտք է նախապէս ազգագրական պրպտում մը կատարել խորանալու համար ազգականական ամենաբարդ կապերուն մէջ: Եւ սակայն, ընթերցողը հոն պիտի գտնէ նուրբ արուեստ մը: Մուտք պիտի գործէ իր ամենափոքր մանրամասնութիւններովը կերպարանաւորուած աշխարհէ մը ներս, որ, անհետացած աշխարհ մը ըլլալուն, ալ աւելի հետաքրքրական է: Երբ լոյս տեսաւ իր «Հարուստ Մարդը» վէպը, ամէնքը իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացուցին Կոլսուըրթիի վրայ: Անոր յաջորդ հատորները արդարացուցին այն ակնկալութիւնը թէ իրերայաջորդ այդ հատորներուն արժէքը միայն շարունակական վէպի մը չէր վերաբերեր: Այդ գրքերուն հերոսը պահպանողական Անգլիան է՝ իր բոլոր խնդիրներով: Հերոսներն ու հմայիչ հերոսուհիները մտացածին են, բայց եւ այնպէս կը ներկայացնեն Անգլիան, որուն աշխարհի մասին ըմբռնումին համաձայն՝ անոնք պիտի մեռնին:

Այսպէս հետզհետէ կը ժեծնան ընտանեկան սաղրանքներն ու գաղթականութեան պատմութիւնները, որոնք հաղուագիւտ կերպով դուրս կու գան ազնիւ ընտանիքներու փակ դռներէն, հանրութեան մէջ սրձագանգ տալու ու հասնելու համար մինչեւ դատաստան: Կոլսուըրթի գրած է նաեւ տրամներ, որոնցմէ Արդարադատութիւնը, Հանրութիւնը եւ Պատուիյնը ընկերաբանական մեծ արժէք ունին: Աւելի վերջ, Կոլսուըրթի ամբողջովին նուիրուեցաւ դիցազներգութեան:

Յաճախ Կոլսուըրթի կարելի էր նոյնացնել իր հերոսներուն հետ: Այդ պատճառաւ Կոլսուըրթիի հետ կը մեռնին կարգ մը հոյակապ մարդիկ, զորս կը սիրէինք, եւ որոնք իրենց կեանքը կը պարտէին Կոլսուըրթիի բանաստեղծական հանճարին, ազնուականութեան ու բարութեան, թէեւ անոնք իրենց ամենախղճամիտ պատմագրողէն՝ Կոլսուըրթիէն առաջ քաշուած էին աշխարհէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի ելեկտրակառքը

Զգձգումներէ եւ երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ իրականութիւն դարձաւ Երեւանի ելեկտրաքարշը: Երկար վիճաբանութիւններ եղան, որովհետեւ Երեւանի քաղաքային խորհուրդը երկու մասի բաժնուած էր, — մէկ կողմը կը պնդէր թէ ելեկտրաքարշը (թրամվէյ) ժամանակավրէպ բան մըն է այս օրերուս, երբ ճարտարագործական բոլոր կեդրոնները կը զգուշանան, որքան կարելի է, նոր գիծեր ստեղծելէ ելեկտրաքարշներու համար, որոնք կը խափանեն քաղաքներու երթեւեկը: Ընդհակառակն արդիական էատեղծեհանրակառքով (օթօպիւս) հաղորդակցութեան ցանցեր քաղաքին բոլոր փողոցներուն մէջ: Այս տեսակէտին հակառակ, կը պնդէին թէ Երեւան օժտուած է ելեկտրական առատ ուժով, այնպէս որ ելեկտրաքարշով հաղորդակցութիւնը պիտի նստէր աւելի աժան, քան մազութով, ներածուած ապրանքով գործող հաղորդակցութեան որ եւ է միջոց:

Յաղթեց առաջին տեսակէտը:

Եւ սկսաւ բանիլ ելեկտրաքարշը:

Բայց ահա Թոթովենցը Թոթովագին կը գանգատի, որ շատ քիչեր կ'օգտուին ելեկտրաքարշէն:

Հետաքրքրական են Թոթովենցի տողերը. —

Նրանք ովքեր իրենց աշխատանքի վայրից հեռու էին ապրում, անձկութեամբ սպասում էին ելեկտրաքարշի գործելուն, բայց նրանք չեն օգտուել, որովհետեւ մինչեւ այժմ էլ բոլոր վակոններում լցուած են երախաներ եւ նրանց ծնողները եւ ապա ելեկտրաքարշով սարսափելի ոգեւորուողները, որոնք առաւօտեան նստում են ու մինչեւ ճաշը չեն իջնում: Գնացքից դուրս եկողներ, որոնք դեռ Երեւան չհասած արդէն լսել են ելեկտրաքարշի մասին եւ ատելութեամբ յիշում են Երեւանի կառապաններին, յուսախաբ են լինում, որովհետեւ կայարան հասնող բոլոր վակոնները լցուած են երախաներով, ծնողներով հանդերձ: Ի հարկէ նրանք կայարան չեն եկել եւ բնականօրէն չեն իջնում վակոնից եւ նորից յետ են գնում, գնացքից իջնողներին նորից թողնելով Երեւանի կառապանների չտեսնուած չահագործմանը:

Պէտք է վերջ տալ այս ոգեւորութեանը: Բաւական է: Թոյլ տուէք, որ ուսանողները ելեկտրաքարշով գնան համալսարան, ճանապարհորդները՝ կայարան, բանուորները՝ գործարան:

Այժմեանից պիտի սկսել խիստ կարգապահութիւն ելեկտրաքարշից օգտուելու կարգը սահմանելու համար: Քանի դեռ ելեկտրաքարշը զոհ չի տըւել, պէտք է օգտուել որ բոլոր կանոնները խստիւ մշակուեն, առ այդ յանձնարարելի ոստիկանութեան: Դեռ մինչեւ այսօր էլ քաղաքացիները, մանաւանդ պատանիները ելեկտրաքարշ են ցատկում հակառակ կողմից:

Իսկ ոստիկանութիւնը չպէտք է կարգապահութիւնը տառացի հասկանայ եւ ծայրայեղութեան մէջ ընկնի: Օրինակ, դեռ երկու օր առաջ, ոստիկան մը Աբովեան գծի վրայ, երբ ելեկտրաքարշը լեցուն արագութեամբ դէպ ի ներքեւ էր գալիս, ստիպում էր մի քաղաքացու դուրս ցատկել ելեկտրաքարշից, որովհետեւ վերջինս կարգ չէր պահել վեր բարձրանալիս:

Պէտք է մտածել եւ այն մասին թէ Երեւանի քաղաքացիները, որոնք այնքան հաճոյք էին զգում Աբովեան փողոցով զբօսնելուց, ի՞նչ պիտի անեն, ո՞րտեղ պէտք է զբոսնեն: Քաղաքային պարտէզը 25,000 բնակչութեան համար էր բաւարարում, իսկ Երեւան այժմ ունի աւելի քան 110,000 բնակչութիւն:

Ողբալի ոստի հացը

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (18 յունուար) թերթին կողմէ նշանակուած խմբակ մը հետեւեալ քննադատութիւնները կ'ընէ Երեւանի հացերուն մասին. —

Հացին որակը բարձրացնելու կոչուած կազմակերպութիւնները պատեհապաշտ վերաբերում ցոյց կուտան: Առողջապահական մարմնի ներկայացուցիչները հաստատեցին, որ հացին որակը ընկած կը մնայ միշտ:

Նախ գործարանը ալիւր կ'ընդունի առանց ստուգելու որակը: Այսպէս 1932ի վերջերը քանիցս պատահեցաւ, որ հացի գործարանը ընդունած է 40 վակոն քարացած ալիւր: Միւս կողմէ, երբ ալիւրը կը փոխադրուի, սայլերու ճեղքերէն մեծ քանակութեամբ ալիւր կը թափի գետին: Գործարանը կշռելով չընդունիր ալիւրը, որ գիտնայ պակսիլը:

Հացի գործարանին ալիւրի պահեստը սառի մէջ է: Ալիւրը խմորելու կը դրկուի սառած վիճակի մէջ, մինչդեռ պէտք է ունենայ 12 աստիճան ջերմութիւն: Պարագայ մը եւս, որ կ'ազդէ հացին որակին վրայ:

Հացը խմորելու առեն ոչ ժամանակ կը հարցուի, ոչ ալ ժամացոյց: Կախուած է վարպետին յիշողութենէն: Խմորումը կը պահանջէ երկու ժամ, մինչդեռ մեր վարպետը բաւական կը համարի՝ երբ միտքը իյնայ:

Հացը ճեղքուած եւ այրուած դուրս կուգայ փուռէն, որովհետեւ դեռ չխըմորուած՝ փուռ կը նետեն գունտերը: Իսկ փուռին մէջ կը պակսի անհրաժեշտ ջերմութիւնը, անոր համար որ ջերմաչափերը չեն գործեր:

Վարպետները իրենց գործին մարդը չեն:

Եւ … երկրորդ կարգի հացերը թըթու կ'ըլլան, այրուած, աղի եւայլն: Այս հացն է որ կը բաշխուի աշխատաւորներուն:

Բաղնիքի հարց

Երեւան 110,000 բնակիչ ունի, եւ այս բնակչութեան համար գոյութիւն ունին երկու փոքրիկ բաղնիքներ, ինչ որ բաւական չէ, կը գրէ յօդուածագիր մը «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ: Բայց ցաւալին այն է, որ այդ երկու բաղնիքներն ալ չեն գործեր կանոնաւոր, եւ կը գտնուին «խայտառակ եւ անհանդուրժելի վիճակի մէջ»: Դեկտեմբերէն ի վեր չի գործեր բաղնիքներէն մէկը, որովհետեւ մազութը կը պակսի: Իսկ միւսը ամբողջ մէկ ամսուան մէջ աշխատեր է միայն 15 օր: Երեք կաթսաներէն միայն մէկն է, որ կ'աշխատի: Առողջապահական վիճակըն ալ նոյնքան ցաւալի է: Աղտոտութիւն, փոշի, ինչ որ ուզես: Կիներու բաժնին ամանները ծակ են: Կիրը կը թափի պատերէն: Եւայլն եւայլն:

«Պահպանողական գո՞րծ» է բաղնիքով հետաքրքրուիլ, ի՞նչ կ'ըսէք, եղբայրք յեղափոխականք, որ կը բնակիք չինարարութեան անմրցելի մայրաքաղաքին մէջ:

Մանր լուրեր

Դիլիջանի ապաքինարանին մէջ այս ձմեռ հանգստանալու ղրկուած են 600 հիւանդ բանուորներ: Ապաքինարանը կատարեալ ձեւով կահաւորելու համար աշխատանք կը տարուի:

⁂ Երեւանի արդիւնաբերական աւանին մէջ ներկայիս կը շինուի մեքենական հսկայ լուացարան մը: Այս լուացարանը ամէն անգամ պիտի կրնայ լուալ 1000 քիլօ ճերմակեղէն: Ամէն աշխատանք մեքենայացուած է: Դեռ չէնքին հիմերն են, որ միայն դրուած են եւ կը պատրաստուին շինութեան անհրաժեշտ նիւթերը: Լուացարանը պիտի սկսի բանիլ այս տարի:

ՆՈՐ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄԷՋ

Երեւանէն «Նոր Սեբաստիոյ Շինութեան Ցանձնախումբը» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ. —

Որոշեցինք հիմնել դպրոց մը, անունը Արամեան Վարժարան: Դպրոցի ներքին բաժանումները 6 դասարան: Ընդհանուր դահլիճ, ուսուցչանոց, հանդերձանոց, ներքնայարկ եւ դպրոցի արհեստանոց: Քանի մը օր առաջ գորգի արհեստանոցը իր առաջին արդիւնքը տուաւ: Գորգի մանուածները շատ հաւնեցան գորգին: Մինչեւ գալ տարի եթէ բնակարան ունենանք, հարիւրէն մինչեւ երկու հարիւր կին աշխատաւորուհիներ պիտի աշխատին: Ընտանիքներու մէկ մասը բաւարարուած կ'ըլլայ ապրուստով: Նոյնպէս կը հիմնենք պարան գործող արհեստանոց մը: Նոր շինուելիք 8 բնակարանը պիտի բաղկանայ 20 սենեակներէ, ուր հարկ եղած պարագային կարելի ըլլայ 20 ընտանիք բնակեցնել: Երկու յարկի վրայ պիտի ըլլայ շէնքը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հանդէս մը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 Փետր. (Յառաջ). — Անցեալ Կիրակի Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտտոյի Պատանեկան Միութիւնը տօնեց իր կազմութեան երրորդ տարեդարձը: Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները, հայկական եւ ֆրանսական:

Ժամանակէն առաջ Պար Վենսանի ընդարձակ սրահը լեցուած էր եւ ոտքի կենալու տեղ չէր մնացած: Հակառակ զանազան խմբակցութեանց մութ աշխատանքին, տաբագիր հայ ժողովուրդը խուռներամ, վայրկեան մը մոռցած իր օրուան սեւ ցաւերը, եկաւ մեզի տալու իր համակրանքը:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտընկայս:

Օրուան նախագահ պատանի ընկեր Գրիգոր Քէնտիրեան ներկայացուց իրենց երեք տարուան տարած աշխատանքը եւ կոչ ըրաւ բոլոր ծնողներուն, գէթ իրենց իսկ օգտին համար, որ արգելք չըլլան իրենց զաւակներուն, երբ անոնք կ'ուզեն մտնել Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան մէջ:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Յ. Խանոյեան, որ խօսեցաւ աւելի քան կէս ժամ, լի յոյսերով եւ վառուն մեծ հեռանկարով:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին իրենց երգերով օրիորդներ Փարզուհի Աւագեան եւ Հռիփսիմէ Աւետեան, երկուքն ալ տեղւոյս Ազգային վարժարանի սանուհիներ: Առաջինը երգեց մեծ յաջողութեամբ անմահն Յ. Թումանեանի «Աչերը», իսկ նոյնքան յաջողութեամբ երգեց Օր. Հ. Աւետեան «Սարերի հովին մեռնեմ» եւ «Ղարիբ աղբեր»: Ընկ.ներ Ս. Աւագեան՝ «Այ սարեր» եւ Զ. Նուրեան՝ «Լուեց ամպեր»: Արտասանեցին Վ. Յակոբեան եւ Ս. Տէր–Նազարէթեան, տեղւոյս Ազգային վարժարանի սաներէն ընկերներ Մ. Ատանալեան, Թ. Ասատուրեան եւ Յ. Տէր–Պետրոսեան: Բոլորն ալ յաջող էին եւ արժանացան ծափերու:

Ընկ. Ա. Յակոբեան իր փանթէզիներով, ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս կուշտուկուռ խնդացուց հանդիսականները:

Յետոյ ներկայացուեցաւ Ա. Շիրվանզադէի «Աւազակապետը», զոր բեմադրած էր ընկ. Գր. Քէնտիրեան: Ընդհանուր կերպով յաջող էր: Մասնաւորապէս Օրիորդներ Գ. Օհանեան եւ Գ. Աւագեան, ընկ. Գր. Քէնտիրեան (Աւազակապետ): Տկար էր ընկ. Թաշճեան:

Հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեան տակ:

Արամ Արմաղան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

«Վ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՄԱՅՐԱՆՈՑ»

Փետր. 7ին Հալէպի մէջ կատարուեցաւ հիմնարկէքը «Վերժին Կիւլպէնկեան» մայրանոցին, նախագահութեամբ առաջնորդին եւ մասնակցութեամբ խուռն բազմութեան:

Մայրանոցին հողը ունի 3000 քառ. կանգուն տարածութիւն: Շինութեան համար տրամադրուած է տասը հազար տոլար: Մայրանոցը կը կառուցուի հանգուցեալ Տիկին Պ. Պաղրիկ Կիւլպէնկեանի տիկնոջ՝ Վերժինի յիշատակին: Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեան (Լոնտոն) յանձն առած է գլուխ հանել այս գործը, որ յղացուած էր իր հօրը մահուան առթիւ: Մասնաւոր պայմանագրով մը, յանձն առած է չորս տարուան համար տարեկան հազար անգլ. ոսկի յատկացնել, անկախ հողի, շինութեան եւ կահաւորման ծախքերէն:

Այս մայրանոցը ճշմարիտ օրհնութիւն մը պիտի ըլլայ անճար մայրերու համար, որոնք դժնդակ վիճակի մը կը մատնուին գաղթակայաններու մէջ:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Դաժանաշուքութիւն եւ սպանութիւն

Պազարճըքի Հարման գիւղի մէջ, անծանօթներ մտած են Ղազար Ֆոփոչեանի նպարավաճառատունը, եւ խոշտանգելէ յետոյ խեղճ մարդը որ դրամին տեղը յայտնէ, դանակով մորթած են զայն: Մարդասպանները դրամները եւ մաս մը ապրանքներ առնելով փախած են եւ դեռ չեն կրցած ձերբակալուիլ:

ՄԱՄՈՒԼ

Առաւելագոյն օգուտը

Պէյրութի «Ազդակ»ը, 11 փետր. թիւով եւ վերի խորագրին տակ կը գրէ.

— «Վրանաքաղաքին հրդեհին պատճառած վնասները դարմանել շատ դժուար չպիտի ըլլար, եթէ անգործութիւնը արդէն հարուածած չըլլար մեր հայրենակիցները: Հրդեհը եկաւ մոռցնել տալու ժամանակաւորապէս բուն աղէտը, որ այնքան մտահոգած էր մեզ, եւ որուն մեղմացումին համար կազմուած էր Խնամատարական Մարմին մը, շաբաթներ առաջ: Այժմ այդ մարմնի աշխատանքը կը ստանայ կրկնակի նշանակութիւն ու կը պահանջէ կրկնակի աշխատանք ու խնամուած ծրագիր:

Անգործներու գործ հայթայթելու մտահոգութեանը վրայ կ'աւելնայ այժմ հրկիզեալներու տեղաւորման ծանր խնդիրը: Աւելցուցէք առոր վրայ բազմաթիւ ընտանիքներու անմիջական սննդառութեան հոգը, ու չափեցէք այն ծանր, դժնդակ ու սրտմաշուկ գործը՝ որուն լծուած է Խնամատարական Մարմինը:

Մեր գաղութին ցոյց տուած զոհաբերութիւնը սկսած է վարակիչ դառնալ բոլոր գաղութներու մէջ: Ազգային շահերու խոր գիտակցութեան յայտնաբերումը այս պայմաններուն մէջ՝ քաջալերիչ մըն է մեր ժողովուրդին համար: Կայ նաեւ գործին նուիրումը հանրային աշխատաւորներու մօտ, որոնց աշխատանքէն, գործելու եղանակէն ու գծուած ծրագրէն կախում պիտի ունենայ գործին արդիւնքը:

Այնուհետեւ դերը կը մտնէ բուն լուծման կէտին, որուն յաջողութիւնը կը պահանջէ լուրջ ուսումնասիրութիւն ու ծրագիր, համապատասխան նախ եւ առաջ մեր ազգային ընդհանուր շահերուն: Տեղաւորման խնդիրն է որ կը մտահոգէ մեզ, անգործութեան մեղմացումն անգամ չափով մը լուծում պիտի գտնէ յաջող տեղաւորման կարգադրութենէ մը:

Հրկիզեալները տեղաւորելու մասին հիմնական ձեւով պէտք է մտնենայ խնամատարական մարմինը, դառնալով զօրաւոր աջակից մը Ազգերու Դաշնակցութեան տեղաւորման գրասենեակին: Մինչեւ հիմա իրաւացիօրէն մեղադրած են մեզ մեր անտարբերութեան մասին գաղթականութեան տեղաւորման շուրջ: Առիթն է բերելու մեր գործնական մասնակցութիւնը, արժեցնելու համար մեր զոհողութիւնը եւ մեր առաջադրութիւնները:

Թող իրականանայ ժողովրդական այն իմաստութիւնը, որ յաճախ ճիշդ կը դառնայ չարիքներու մէջ բարիքներ փնտռելով:

Գաղութէ գաղութ վերջին ճիգ մը, քիչ աւելի զոհողութեան հրահրում, ու մանաւանդ ծրագիր մը կապուած լուրջ ու հետեւողական աշխատանքի, ու վերջնապէս փրկուած պիտի ըլլայ այս գաղութը իր անկայուն վիճակէն:

Վերջին առիթ մըն է այս առաւելագոյն օգուտը քաղելու պատեհութենէն ու փակելու Սուրիոյ հայութեան տեղաւորման ցաւոտ հարցը»:

✕ Պուքրէշի մէջ սպառնագիրներ ըստացած են կարգ մը Հայեր, որոնց մէջ կը գտնուին նաեւ հետեւեալները. — Պ. Պ. Վահրամ Թօփալեան, Գրիգոր Գարագաշեան, Սահակ Եազըճեան, Տօքթ. Փուրունճեան, Հրանտ Վարդանեան:

Նամակները, որոնք «Սեւ Ձեռք» կազմակերպութեան կողմէ ղրկուած են, կը հրամայեն այսքան գումար այսինչ տեղը դնել, սպառնալով հակառակ պարագային սպաննել զիրենք:

Հայ հարուստները ընթացք չեն տըւած եղած դիմումին, այլ խնդիրը հաղորդած են ոստիկանութեան: Տիմինեցիա թերթը կ'ըսէ թէ եղածը տըգեղ զաւեշտ մըն է, եւ հրոսախումբ ըսուածը, որ Հայերէ բաղկացած է, լրջութենէ զուրկ է:

ԱՄԵՐԻԿԱ

Նիւ-Եորքի անգործ Հայերը

«Հայրենիք» կը գրէ թէ Նիւ Եորքի մէջ 40 հայ անգործներու մասնակցութեամբ կազմուեցաւ «Նիւ Եորքի Հայ Անգործներու Միութիւնը»:

Ահա այդ Միութեան նպատակը. —

Անգործ հայ աշխատաւորներս ըստեղծեցինք այս միութիւնը այն նպատակով որ մաքառինք սովահարութեան, ցրտահարութեան եւ ինքնասպանութեան դէմ, որ օր ըստ օրէ աւելի սոսկալի կերպով կը սպառնայ մեր գոյութեան:

Միութեանս կրնայ միանալ ամէն հայ անգործ, առանց կուսակցական ու յարանուանական խտրութեան, բաւական է որ անգործ է եւ կամ անգործ ըլլալու մղձաւանջը կը տեսնէ:

Միութեանս գլխաւոր նպատակներն են. —

1.— Կազմակերպել ամբողջ հայ անգործները, մեր տրամադրութեան տակ ունենալ բոլոր անոնց կարիքներուն ցանկը եւ պատշաճ մարմիններուն դիմել ու պահանջել մեր ապրելու իրաւունքը:

2.— Վճարել թէ ընտանիքաւորներու եւ թէ ամուրիներու նպաստ՝ անխտրօրէն:

3.— Իրաւունք ձեռք բերել հայ ազգային հաստատութիւններու սրահները գործածելու որպէս անգործներու ժողովատեղի, գէթ շաբաթը անգամ մը:

4.— Պահանջել հայ եկեղեցիէն եւ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութենէն եւ կառավարութեան կողմէ նըպաստ բաշխող մարմինէն, որպէսզի անմիջականօրէն օգնեն հայ անգործներուն, բնակարանի, հագուստի, ուտեստի եւ օրուան ծախքերու համար:

5.— Պահանջել հայ մամուլէն որպէսզի հայ անգործներուն աննախընթաց ու սարսափելի կացութեան վրայ ուշադրութիւն դարձնէ:

ԿԱՊԻԿՆԵՐՈՒ ԲԱՐԲԱՌԸ

Ամերիկացի անուանի կենդանաբան Ռիչարտ Կարնէր Նիւ Եորքի մէջ խօսած է բնապատմական դասախօսութիւն մը՝ կապիկներու բարբառի մասին: Ռիչարտ Կարնէր Ափրիկէի մէջ երկար ատեն ուսումնասիրած է կապիկները: Ան բարձրախօսի առած է կապիկներու «բարբառը»: Նախ, հաստատած է որ նոյնատեսակ կապիկները (շիմփանզէի մասին խօսելով) բնական որոշ երեւոյթներու կը պատասխանեն միաձեւ ճիչերով: Այդ ձայները կարելի է նկատել բառեր կամ նախադասութիւններ: Բարձրախօսի միջոցաւ, Կարնէր կրցած է հաստատել որ փոքրիկ շիմփանզէները, երբ իրենց ծնողներէն կեր խնդրեն, միշտ միեւնոյն ձայնով կը շարժին: Անձրեւը կը դիմաւորեն ուրիշ ձեւի մասնաւոր ձայնով մը: Իսկ երբ որ եւ է վտանգաւոր կենդանի տեսնեն, բոլորովին այլ ձայն մը կը հանեն: Նման պարագայի մը, իրենց ճիչերը կը տարբերին՝ համաձայն յարձակող կենդանիին: Կարնէր, չորսուկէս ամսուան ընթացքին նկատած է 27 տեսակ արտայայտութիւն որոնց իմաստը ինք շատ լաւ սորված է: Ան հաստատած է նաեւ որ կապիկները, երբ առանձին են, երբեք չեն խօսիր: Օրանկ-Օթանը շիմփանզէին լեզուովը չի խօսիր. այդ երկուքը իրար չեն հասկնար:

ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԵՐՋԱՆԿԱՑՆԷ

Ահա հարց մը որ դարերէ ի վեր կը բաղեցնէ մտածող մարդկութիւնը: Յաճախ, մեր լսարանական կամ մշակութային միութիւնները եւս այս նիւթի մասին վիճաբանական ժողովներ սարքած են: Հին դարերուն, Եգիպտացիք ու Հելլէնները քրքրած են այս հարցը ու պատասխաններ տալ փորձած են: Բայց, մինչեւ այսօր ան իր որոշ պատասխանը գտած չէ: Համաձայն Սօփոկլէսի՝ երջանկութեան ամենակարեւոր պայմանը գիտակցութիւնն է: Քրիստոնէական առաքեալներ, մինչեւ միջին դար, կ'ըսէին թէ գիտակցութիւնը երբեք չի կրնար երջանկացնել: Անոնցմէ մին ըսած է, — «Հոն, ուր շատ գիտակցութիւն կայ, հոն շատ վիշտ կայ»: Շոփէնհաուր կը պատասխանէ ժխտականօրէն, — «Գիտակցութիւնը ապերջանիկ կ'ընէ մարդը, որովհետեւ անոր առջեւ կը բանայ նոր ու անհասանելի նպատակներ»: Պէրնար Շօ տուած է բոլորովին նոր պատասխան մը, — «Գիտակցութիւնը երբեք չի կրնար երջանիկ ընել, բայց ան կրնայ ամէն մարդու տալ նոր ուժեր ու նոր զէնքեր՝ կեանքի պայքարին համար»:

Հետաքրքրական էր գիտնալ սակայն թէ ի՞նչ է ինքը՝ երջանկութիւնը…:

որ սա ու ան կը պահանջեն, այլ ինչ որ արդար կը գտնէ եւ համաձայն՝ ընդհանրական շահուն: Ես չեմ ժխտեր թէ ցոյցերը յաճախ արտայայտութիւններն են իրական մտահոգութեանց եւ տառապանքներու: Բայց անկարելի է աւելի երկար թոյլատրել որ այդ մտահոգութիւնները շահագործուին կարգ մը քաղաքական հոսանքներու կողմէ: Ի՞նչ կապ կայ հողագործութեան կրած դժուարութեանց եւ սահմանադրութեան վերաքննութեան միջեւ: Ի՞նչու համար, ելմտացոյցի խանգարման հետեւանքով, ամէն օր կը պահանջեն երեսփ. ժողովին լուծումը: Կառավարութիւնը իրաւունք ունի արհամարհելու այս կոչերը որ կը ձգտին աւելի կամ պակաս քողարկեալ դիկտատուրա մը հաստատելու»:

Գերմանական Տագնապը

Գերմանիոյ կեդրոնական կառավարութիւնը կը սպառնայ կրճատել հարաւային պետութեանց իրաւասութիւնները: Այս մտադրութիւնը մեծ զայրոյթ յառաջ բերած է Պավարիոյ եւ Վիւրթէմպէրկի մէջ, եւ մամուլը բուռն պայքար կը մղէ: Պավարիա կը սպառնայ միապետութիւն հռչակել, եթէ Պերլին փորձէ միջամտել իրենց ներքին գործերուն: Գլխաւոր թերթերը յատկապէս կը պաշտպանեն այս տեսակէտը, միապետութեան մէջ տեսնելով իրենց փրկութիւնը: Նոյն իսկ ձախակողմեան հոսանքները համաձայն են այս տեսակէտին, եթէ ուրիշ ելք չգտնուի:

Պավարիոյ վարչապետը կիրակի օր ճառ մը խօսելով, խստօրէն ձաղկեց կեդրոնի կառավարութիւնը եւ մերժեց այն մեղադրանքները թէ համայնավարները են Գերմանիոյ թշուառութեան պատասխանատուները:

Հիթլէր ալ ճառեր խօսեցաւ, կրկնելով իր քառամեայ ծրագրին քարիքները:

ՆՈՐԷՆ ԿՐՃԱՏԵՑԻՆ ՀԱՑԻ ԲԱԺԻՆԸ

Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ Ուկրայնայի կառավարութիւնը որոշեց մէկ քիլօկրամէն 500 կրամի իջեցնել բանուորներու հացի բաժինը, որպէսզի կարելի ըլլայ դիմանալ արմտիքի նեղութեան: Եթէ ցորեն կամ ալիւր չգտնուի ատժամապէս, ամբողջովին պիտի ջնջուի հացի բաշխումը:

ՋՐԱՆՑՔ՝ ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎԷՆ ՍԵՒ ԾՈՎ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ գործավարներու խորհուրդը վաւերացուց այն ծրագիրը որուն համաձայն ջրանցք մը պիտի շինուի Կասպից ծովէն Սեւ ծով: Ջրանցքը պիտի ունենայ 640 քիլոմեդր երկայնութիւն եւ պիտի արժէ 400 միլիոն րուբլի:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 32, Ave. Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆ «Արծիւ» *խումբի ժողովը այսօր Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Մ. Ալթունեանի բնակարանին մէջ,* 17 rue Ampère, Cachan.

Թատերական ներկայացում Շալէթի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱԼԷԹԻ Հ. Յ. Դ. ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

26 Փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին **Pathéeի** *սրահը*

բանախօսութիւն *եւ* գեղարուեստական բաժին:

կը ներկայացուին *ՄԵՐ ԱՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ* եւ *ՊԱՇՏՕՆՍ Է ԽՈՆԲԱՂ* (զաւեշտ)

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ
Վ Ա Լ Ա Ն Ս Ի   Մ Է Ջ

25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

(Հեղինակ՝ *Ա. ՇԻՐՕԵԱՆ*)

Համայնավարութեան աղէտին դէմ

Ֆիլիպ տը Ֆօպուրի դիւանը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ իշխան Կալիցին, որ նախագահն է Համայնավարութեան դէմ պայքարի Մարմնին, այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ, ճառ մը պիտի խօսի ընդդէմ սովետներու, նիւթ ունենալով *Խաղաղութիւնը եւ բոլշեւիզմը, — Համայնավարութիւն կը նշանակէ պատերազմ*:

Դատաքննութեան պիտի ենթարկուի Du Kremlin au Cherche - Midi գիրքը: Ամբաստանեալ կողմն է Անրի Կիլպօ, որ ներկայ պիտի ըլլայ: Նշանակուած են նաեւ ամբաստանողները եւ վկաները: Նոյն նիստին վիճաբանութեան պիտի դրուի նաեւ հետեւեալ նիւթը. — *Պէ՞տք է խզել ամէն յարաբերութիւն Կարմիր Ռուսիոյ հետ*: Դէմ առ դէմ պիտի խօսին ազգայնական եւ ձախակողմեան հռետորներ:

Գրական այս ակումբին շօշափած նիւթերուն մասին որ եւ է տեղեկութիւն ստանալու համար դիմել, առաւօտները Ֆիլիպ տը Ֆօպուր, **155, Boulevard Péreire, Téléphone : Wagram 71 - 44:**

14րդ. Ներկայացում — *14րդ. Ներկայացում*

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF *սրահին մէջ*

6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

կը ներկայացուի **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ

Նոյն Թատերախաղը կը ներկայացուի 25 փետրուար շաբաթ գիշեր Ալֆորվիլի մէջ, կազմակերպուած *Ֆր. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ* կողմէ:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

«Ս Ի Փ Ա Ն» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ա Ն Ց

26 *ՓԵՏՐՈՒԱՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ* 3ին, Salle GEOGRAPHIEի մէջ

184, Boulevard St. Germain, 184

Կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ԿԱԶՄՈՎ

Ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (դաշնակ), Օր. ԱԼ. ԽՐԱՄԵԱՆ (ջութակ), Օր. ԳՈՀ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ (երգ): Տիկ. ԼՈՒՍԻԿ, Օրիորդներ՝ Ա. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, ԳՈՀ. ՖԷՐՄԱՆՄԱՆԵԱՆ եւ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ (արտասանութիւն):

ԱՅՍ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԿԸ ՅԱՐԳԵՆ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ՅԻՇԱՏԱԿԸ ԵՒ ԿԸ ՍԻՐԵՆ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼ ՀԱՅ Գ Ե Ղ Ա Ր Ո Ւ Ե Ս Տ Ը

Ծախքերու մասնակցութիւն 3 եւ 5 փրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Քաղաքապետ **Dr. Georges Ribot**ի

եւ Նախագահութեամբ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՕՐ

23 *ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ*

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9էն *ՄԻՆՉԵՒ ԱՌՏՈՒԱՆ ԺԱՄԸ* 5

Salle du Coliséeի *մէջ*, 21, Boulevard Dogommier

եքաժշտութիւն — երգ — դասական պարեր — դերասան *ՂԱԶԱՐԵԱՆ*ի կողմէ զաւեշտ՝ մէկ արար — ֆրանսերէն եւ հայերէն արտասանութիւններ — կէս գիշերէն ետքը պարահանդէս եւ անակնկալներ:

Ճոխ պիւֆէ — *Ջափաւոր գիներ* — *Պարտադրիչ «Վէսթիէռ»*

Ա. Բ. Գ. երեք մրցանակներ պիտի տրուին՝ մասնաւոր ժիւրիի մը գնահատութեամբ՝ այն օրիորդներուն, որոնք ընտրելագոյն ազգային տարազի ցուցադրութիւնը պիտի կրնան ընել, առանց դիմակի:

Տոմսերը կը վաճառուին հետեւեալ տեղերը.— Photo d'Art Souren-Duran, 85, rue d'Aubagne: *Դրատուն ՄԵՐԻԿԵԱՆ, Րիւ Տօֆինիքէն:* The Anglo-American Pharmacie, 37, La Canebière, *Պ. Ա. Արութեանի քով:*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փարիզ, Ա.Ճ.— 140:
Փարիզ, Տօքթ. Ք.— 140:
Ալֆորվիլ, Տիկ. Ս.— 110:
Լը Փոնթէ, Մ. Գ.— 35:
Լա Սէյն Սիւռ Մէր, Ս. Կ.— 35:
Մարսէյլ, Գործ.— 855:
Մարսէյլ, Գործ. միջ.— Ս. Ա.— 140:
Շարվիէօ, Գործ.— 94:
Վիլֆռանշ Սիւր Մէր.— 35:
Լա Սիօթա, Գործ.— 72:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Փարիզ, (9), Էվր. Յ.— Սկսանք ղրկել Փետր. 17էն:
Պերլին, Մասիս.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 1էն:
Փարիզ (14), Տէր Յ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 19էն:

ԲՈՒՇՈՒԱՏԻՏԸ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը վաղը, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Նիւթ՝ խափշիկներու սեռային հարցը: *Մէկ ժամ սինէմա: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գասթէմունիցի Սարգիս Զագըճեան, հօր անուն՝ Խաչօ, մօր անուն՝ Ազնիւ: Երեք տարի առաջ կը բնակէր 38, Route d'Asnières, Clichy, Seine: *Կը խնդրուի իմացնել՝* Tchatalianի, 38, Ave. Thiers, Le Mans (Sarthe):

ՎԱՐՁՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

208bis, Rue LAFAYETTE *շէնքին մէջ վարձու են երկու սենեակներ, յարմար* արհեստանոցի *եւ* գրասենեակի: *Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն: Դիմել՝ ՄԱՍԻՍ տպարան, տեղւոյն վրայ:*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

ԻՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ 7ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆԻ «ՎԱՆՔԸ» — «ՀԵՐՈՍԸ»

ԳԻՆ՝ 20 *ՖՐԱՆՔ* կամ 1 *ՏՈԼԱՐ*

M. BARSAMIAN, 121 rue Marcadet, Paris (18)

ՕԹՕՄՈՊԻԼՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

MÉCANIQUE — **ÉLECTRICITÉ**

Atelier KUTUKIAN SARKIS

158, rue Nationale, Paris (13)

(*Բակին խորը, աջ կողմ*) — **Tél. Gob. 97 - 40**

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52- 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐՈՒՆ

ՁԵՐ ՇԱՀԸ կը պահանջէ որ նկարուելու համար դիմէք միայն **ՔԷՕՍԱԵԱՆԻ** նոր բացած լուսանկարչատունը 11, PLACE JULES-GUESDE (*Փլաս տ'Էքս կամարին քով*), MARSEILLE:

Օգտուելու համար միայն երկու ամսուան համար մեր բացառիկ գիներէն: Պիտի գտնէք ձեր ճաշակին համաձայն ամէն կարգի նկարներ:

Քարդ տ'Իտանտիդէ ըթթուշով միասին	6 հատը	4 ֆր.	12	հատը	6 ֆր.
Քարդ տը վիզիթ	» »	6 հատը	9 ֆր.	12	»	12 ֆր.
Քարդ Փոսթալ	» »	6 հատը	15 ֆր.	12	»	20 ֆր.

Պատրաստ ունինք յեղափոխական հերոսներու նկարները եւ քարտ: Մեծաքանակ գնողներուն 100 քարթ փոսթալը 40 ֆր.: 1000 քոքարտ 200 ֆր.: Ապսպրանք կ'ընդունինք ամէն տեղէ:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտայլ ֆրանս, առողջապահ. նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59— 54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, լուսանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուլթրաձայն դարմանում (radiothérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քննական թելադրական եւ ֆրէօտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ սերքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:

Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

ՁԵԶԻ ԵՒ ՁԵՐ ՀԻՒՐԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ՝ ԳՆԵՑԷՔ ՄԻՄԻԱՅՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՂԱՐՋ
BEURINE, BEURINE!

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԸՆՏԻՐ ԻՒՂՈՎ — ՄԱՔՈՒՐ, ՀԱՄԵՂ, ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ

12 *ՀԱՏԸ՝ ՀԻՆԳ* (5) *ՖՐԱՆՔ*

ՊՈՂՍՈՅ ՉԷՕՐԷԿ՝ 4, 6 *ԵՒ* 8 *ՖՐԱՆՔԻ*

Ապահովեցէք կանխաւ

Usine Electrique TCHIT

9, Rue du Progrès, Labarre (S.-&-O.)

Սյր թէ կին գործունեայ Placierներու պէտք ունինք՝ ընտանիքներու այցելելու համար:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

Մ Ա Թ Ա   Հ Ա Ր Ի

Ա Ն Գ Լ Ի Ա   1 9 1 7

Լ Ո Ն Տ Ո Ն Ի   Մ Է Ջ

— Տէ՛ր Աստուած. գիրք մը գրելու չափ նորութիւն կայ այստեղ անոր մասին՝ սկսելով այն օրէն երբ առաջին անգամ Ֆրանսա եկաւ ան, ըսաւ Բինկլըն:

Ծովակալը յանկարծ ետեւ դարձաւ. ձեռքը բռնած էր լուսանկար մը զոր ցոյց տուաւ աղջկան եւ հարցուց անոր.

— Ասիկա գտնուած է ձեր սեղմիրանին մէջ, ի՞նչ բացատրութիւն կրնաք տալ:

Աղջիկը՝ անքթիթ եւ լուռ նայեցաւ լուսանկարին:

3.

Պատկերը կը ներկայացնէր արեւելեան թափանցիկ անդրավարտիք հագած ու չափէն աւելի գեղեցիկ կին մը: Մերկ էր ան մէջքէն մինչեւ կորդը ու այդ մերկութեան վրայ փաթթուած էր օձ մը: Տակը՝ անունը — Մաթա Հարի:

Ծովակալը ցոյց տուաւ լուսանկարը Տիկին Սոնրէյին որ հետաքրքրութեամբ նայեցաւ անոր. աչքերը բան մը չտեսան կարծես, գլուխը կախած սկսաւ մտածել:

Ծովակալը մարդկօրէն ցաւեցաւ այդ աղջկան վրայ: Գրեթէ փախած էր ան իրենց ձեռքէն շնորհիւ Բինկլընի անճարակութեան: Եթէ բան մը գտած չըլլային պայուսակներուն մէջ, կասկած չկայ որ ազատած պիտի ըլլար: Ի՞նչ պիտի ըսէր հիմա: Աղջիկն էր որ սպասեց իրենց. ամէն բան գիտե՞ն արդեօք, հարց տուաւ ինքնիրեն: Գլուխը կախած էր լուսանկարին վրայ, այնպէս որ չէին կրնար տեսնել իր դէմքին արտայայտութիւնը՝ այդ դիրքին մէջ:

Ծովակալը թեթեւ ժպիտ մը ունեցաւ՝ սպասելով որ աղջիկը բարձրացնէր իր աչքերը: Անոր երեւակայածէն շատ աւելին գիտէր ինք: Մաթա Հարիի անունը իբրեւ կասկածելի լրտես Գերմանիոյ կառավարութեան՝ ծանօթ էր իրեն 1915էն ի վեր, այսինքն սկսեալ այն օրէն երբ անիկա Փարիզէն Մատրիտ փոխադրուած էր: Տարի մըն է, կրցած էր հետեւիլ Պերլին արձակուած այն անթել հեռագիրներուն որոնց մէջ կը յիշուէր աղջկան անունը: Որոշ գաղափար մը ունէր արդէն անոր գործունէութեան մասին, բայց երբեք չէր աշխատած ձերբակալել զայն, քանի որ անոր բոլոր ձեռնարկները ուղղուած էին Ֆրանսայի դէմ:

Ծովակալը կը յիշէր միայն մէկ դէպք այդ աղջկան գործունէութենէն, որ անհամապատասխան էր անգլիական շահերուն: Մատրիտ հասնելէն անմիջապէս ետքը, անիկա եղած էր սիրուհին Ֆոն Թրէօհմին որ գերման նաւային կցորդն էր օտար դեսպանատան մը մէջ: Գաղտնի էր այս պարագան. Ֆրանսացիները կասկած չունէին իր մասին: Ծովակալը իր մարդոցմէն ստացեր էր այդ տեղեկութիւնը. գիտէր որ մտերիմ էին անոնք՝ կորզը եւ այդ աղջիկը: Միասին չէին ապրեր. աղջիկը ունէր իր սեփական բնակարանը Փասէօ տէ Րէքոլէթոսի մէջ:

1916ի սկիզբը գերմանական սուզանաւերը որոնք կը պտտէին Միջերկրականի մէջ, զգացին քարիւղի նուազութիւն մը: Ֆոն Թրէօհմ կարգադրութիւն մը ըրաւ անոնց համար: Եօթը հարիւր տոփ քարիւղ ղնել տուաւ չաքարի սնտուկներու մէջ որոնք պիտի ուղարկուէին Արօվայի ծոցը, այնտեղէն գիշերով սուզանաւերուն վրայ փոխադրուելու համար: Շատ լուրջ եւ վտանգաւոր ձեռնարկ մըն էր: Արձակուած բոլոր անթելները ընդհատուեցան Ծովակալութեան կողմէ եւ ծածկագիրներու լուծումով ծովակալը տեղեկացաւ գաղտնիքին:

Շիման մէջ մտաւ անմիջապէս Մատրիտի իր գործակալներուն հետ:

Եւ գիշեր մը երբ շաքարի սնտուկները շարուած էին Պարչելոնայի կայանը, ծովակալին մարդիկը փոխեցին անոնց պիտակները եւ Արօղայի տեղ նշանակեցին Վալանսիա:

Բայց, հիմա երբ աղջիկը տակաւին կը նայէր լուսանկարին, ծովակալը պէ՞տք էր հարցնէր անոր այդ սնտուկներուն ճակատագրին մասին: Զգաց որ յաղթած էր անոր: Տաժանելի էր այդ լռութիւնը: Ծովակալը բարեմտօրէն ելք մը խորհեցաւ ու հարցուց.

— Երբեք հաճոյքը չեմ ունեցած տեսնելու ձեր պարը Փարիզի մէջ. դատելով այս նկարէն, կ'ընդունիմ թէ շատ բան կորսնցուցեր եմ:

Աղջիկը բարձրացուց աչքերը:

— Կարծեմ սկիզբէն ի վեր գիտէիք թէ ես Լիտիա Հէսը չէի, ըսաւ հանդարտ շեշտով մը:

— Անշուշտ գիտէինք:

— Ուրեմն սա՞ր կը սպասէիք:

— Այո՛, արդարեւ:

Ի՜նչ դժնդակ կացութիւն: Ծովակալը անկեղծօրէն մեղքցաւ անոր. բայց, չէին կրնար ըսել թէ առաջին անգամն էր որ կը տեսնէին իր նկարը այդ վայրկեանին:

— Լա՛ւ, ինչո՞ւ կը կեղծէք ուրեմն:

— Խորհեցանք որ կրնայիք աւելի լուսաբանել մեզ, տեսնելով մեր անորոշութիւնը:

Աղջիկը կրնար խնդալ այդ պատասխանին վրայ. բոլորովին յաղթուած չէր թերեւս: Ծովակալը նայեցաւ անոր ու զարմացաւ. կա՞ր արդեօք մէկը որ բացարձակօրէն յաղթէր այդ աղջկան: Վտանգի մէջ էր իր կեանքը, գիտէր, եւ սակայն տրամադիր էր խնդալու. անկարելի էր չհիանալ անոր վրայ:

— Սակայն ես բան մը չպիտի ըսեմ:

— Օ՜հ, մենք արդէն բաւական բան գիտենք:

— Ի՞նչ գիտէք:

— Կը ճանչնանք ձեր լաւ բարեկամներէն մէկը:

— Ի՞մ բարեկամներէս...

— Հարիւրապետ Ֆոն Թրէօհմը...

Ձգուանքի արտայայտութիւն մը ունեցաւ աղջիկը:

— Այդ մա՛րդը... Որքա՜ն գլուխ տարաւ Մատրիտի մէջ... Տունս կուգար միշտ... Ա՞յդ է ձեր գիտցածը... Այո՛, այնքան նեղացուց զիս որ ստիպուեցայ հեռանալ...

— Հարկաւ. բայց հիմա ո՞ւր կ'երթաք:

— Ա՛յդ ալ պէտք է գիտնաք, պարոններ...

— Գիտե՛նք...

— Ո՞ւր...

— Պերլին...

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

22 Février 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2119 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՛ՒՐ Է ԲՈՒՆ ՎԷՐՔԸ

Ամէն անգամ որ հարց կը ծագի Խ. Հայաստանի կացութեան մասին, մեր հակառակորդները կ՚իյնան լպրծուն գետնի մը վրայ, շփոթելով իրականութիւնն ու տատասելը:

Պ. Կիմխաչկէրտան ալ մոլորած է այդ ճամբուն վրայ:

Ան ալ կանխակալ կարծիքներ ունի Դաշնակցութեան բռնած դիրքի մասին:

Այլապէս, դաս տալու ձեւեր չպիտի առնէր, յայտարարելով թէ «հայ խորհրդային պետութիւնն է ինչ որ մնացած է Հայերուն»:

Արդ, ո՞վ էր որ, առաջին անգամ, կորիզ, մեկնակէտ կամ խարիսխ հռչակեց այդ երկիրը, երբ ուրիշները պատիւ կը համարէին ծաղրել «ափ մը Երեւան»ը:

Եւ ո՞վ է որ, իշխանութիւնը կորսնցնէ յետոյ ալ, ամուր կանգնած է նոյն տեսակէտին վրայ, եւ անդադար կ՚ազդարարէ — չշփոթել երկիրը՝ վարչաձեւին հետ:

Պ. Կիմխաչկէրտան յաւակնութիւնն ունի ճանչնալու իր երկիրը, ծառայած ըլլալով անոր դատին, բայց չի գիտեր ժամանակակից պատմութիւնը:

Եւ կամ, գիտէ այնքան որքան կրցած է հետեւիլ իր շրջապատին միջոցաւ:

Այս տեսակէտով ալ, ձրի զրպարտութիւնը մըն է որ կը սահեցնէ, տող ընդ մէջ. — «Գաղութներու պարտականութիւնն է ուրեմն անոր երախտագէտ ըլլալ, զօրացնել զայն, եւ ոչ թէ ականջ կախել չարախօսներուն, որ սակայն անոր տեղ դնելիք բան մը չունին»:

Իր վերջաբանին մէջ ալ, Պ. Կիմխաչկէրտան ինքն իրեն թոյլ տուած է խրացնել փողոցէն հաւաքուած փափուք մը. —

... «Երբ անվերջ բանսարկուներ հայրենիքի սէրը եւ խնճալը ուծացնելու կ՚աշխատին գաղթահայութեան սրտին մէջ»:

Ապացոյց մը եւս, որ լսածին կը հաւատայ, ոչ թէ տեսածին:

Տարիներով Եւրոպա բնակիլ եւ չըմբռնել ընդդիմադիր պայքարին իմաստն ու արժէքը, եւ երկու չաբաթ Երեւան բնակելէ յետոյ վճիռներ արձակել, — տաքինութիւն մըն է որուն երբեք չենք նախանձիր:

Ամէն պարագայի մէջ, «տիլէթանթ»ները չեն որ, իրենց մակերեսային տեսութիւններով, պիտի ամրապնդեն գաղութներու հայրենասիրական զգացումները:

Որովհետեւ, մեր յետին գաղութն ալ, շատ աւելի վաւերական տեղեկութիւններ ունի Հայաստանի կացութեան մասին, քան ո եւ է պատահական այցելու:

Եւ հակառակ բոլոր զաղտասութքներուն, նորէն Դաշնակցութիւնն է որ, քար դնելով իր սրտին վրայ, ուժգնօրէն կը պայքարի «լալկան» յոռետեսութեան դէմ:

Դաշնակցութիւնն է որ, ներկայացնելով հայրենիքի սեւն ու ճերմակը, դրականն ու ժխտականը, տասը տարիէ ի վեր ներդաշն կը պահանջէ: Նոյն իսկ դատապարտելով փախստականները, որոնք իրենց մորթին վրայ զգացած են ամէն բան:

Բուն վէրքը հոն է որ, մարդիկ չեն ըմբռներ թէ՝ այսօրուան Հայաստանը միակ լուսաւոր, շօշափելի իրականութիւնն ըլլալով հանդերձ, իր կարգ ու սարքով, աւելի ճիշդ՝ իր կամկար իշխանաւորներով կը ներկայացնէ այնպիսի չարիքներ, որոնց հանդէպ անհնար է լռել:

Ըսելիք պիտի չունենայինք, եթէ Պ. Կիմխաչկէրտան գոնէ վեց ամիս բնակելով Հայաստան, շրջելով ամէն կողմ եւ մտնելով բուն ժողովուրդին մէջ, հրապարակ իջնէր վճիռներ արձակելու:

Մինչդեռ, ան կ՚ուզէ իր տասնըհինգ օրուան տպաւորութիւնները հակադրել մեր 15 տարուան ապրումներուն եւ ուսումնասիրութեանց, հազարաւոր վաւերական վկայութեանց, նոյն իսկ խորհրդային աղբիւրներէ քաղուած փաստերուն:

Ան սուտերը կը շփոթէ իրականութեան հետ, եւ կ՚ուզէ որ մենք ալ, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ անկուսակցական վկաներ, լռութեան դատապարտենք բոլոր բացասական երեւոյթները:

Մենք այդպէս չենք հասկնար առողջ հայրենասիրութիւնը:

Մենք ոճիր կը համարենք լռել, երբ հայ մտաւորականութիւնը հրէշային հաւատաքննութեանց կ՚ենթարկուի. երբ հազարաւոր երիտասարդներ կը հեծեն բանտերու եւ աքսորավայրերու մէջ, այս կամ այն պատրուակով. երբ հայ գիւղացին քայքայման, անօթութեան կը դատապարտուի, Ռուսաստանի մէջ անգամ ձախողած մարզանքներով. երբ ռուսական կարմիր գօտին կը փաթթեն անոր ազգային մարմնին, հեղձամահ հիւծելու դատապարտելով, նոյն իսկ հակառակ Լէնինի եւ Միասնիկեանի խրատներուն. երբ ոչ թէ «մանր – մունր զրկանքներ», այլ արհեստական, աննախընթաց, քստմնելի տառապանքներ կրել կուտան պզտիկ եւ ուժասպառ ժողովուրդի մը:

Եւ այս՝ ոչ թէ իբրեւ հետեւանք պարտադրուած կարգ ու սարքին որուն համակերպեր ենք բոլորս ալ, այլ շնորհիւ անճառելի ըթամտութեան մը որ դժբախտաբար ուժ կը գտնէ արտասահմանի մեր «լուսաւորեալ» դասուն կողմէ, յանուն վատառողջ, հիւծախտաւոր հայրենասիրութեան մը:

Եւ ի՞նչպէս կ՚ուզեն որ լռենք, երբ այդ նոյն իշխանութիւնը ոչ իսկ լսել կ՚ուզէ գաղութներու ձայնը, հայրենիքի ամբողջացման ո՛ր եւ է պահանջ, միանգամ ընդմիշտ «փակուած» հռչակելով Հայկական Դատը:

Քաղաքական կեանքի մէջ, անիմաստ է «սեւը ներս, ճերմակը դուրս» խաղալ:

Մանաւանդ մեր ժողովուրդին համար, որուն կէսը աչա կը ծխրի հայրենիքի կարօտէն, ոճիր է կեղծել եւ փոշի ցանել:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

— Ցերեկին գացինք տանկցանք, իրիկունն ալ երթանք հայանանք...

Բանուոր մըն է որ, կիրակի գիշեր, բարձրաձայն կ՚արտասանէր այս խօսքը, ճաշարանի մը մէջ:

Ցերեկին գացեր է «Լէպլէպիճի»ն տեսնելու: Եւ քանի որ ինքն ալ, խաղն ալ թուրքերէն է, ուրեմն, «տանկցեր է»:

Իսկ իրիկունը՝ կը փութայ դէպ ի Սոսիէթէ Սավանք, մասնակցելու փետրուար 18ի տօնակատարութեան: Ուրիշ խօսքով՝ «հայանալու»:

Ի՞նչքան խոր իմաստ՝ այդ մէկ խօսքին մէջ.

— Ցերեկին գացինք տանկցանք, իրիկունն ալ երթանք հայանանք...

Հայկական արտադրութիւն է «Լէպլէպիճի»ն: Ստեղծագործութիւնը մեծատաղանդ Չուխաճեանի: Հայեր էին խաղացողներն ալ:

Բայց, հայ աշխատաւորը անհանգստութիւն մը կը զգայ, քանի որ ներկայացումը թուրքերէն էր:

Եւ այդ անհանգստութիւնը կը մղէ զինքը փնտռելու բուն «հայկական»ը:

—Հայկական՝ միջավայրով, լեզուով, ոգիով:

— Երթանք հայանանք...

Ի՞նչ «ուսումնականներ» ունինք որ, այս տարրական գիտակցութենէն ալ զրկուած են:

Ունինք խմբագիրներ, որ ոչ միայն չեն զգար այդ զրկանքին ահաւորութիւնը, այլ եւ, սրբազա՛ն պարտականութիւն կը սեպեն զրկել նաեւ ուրիշները:

Եւ այդ՝ ոչ թէ համոզումով, այլ քաղաքականութիւն խաղալով: Հայ բանուորը պիտի ըսէր — պոչ խաղցնելով...

Դո՛ւն ես նորէն, սիրելի աշխատաւոր, պահակը՝ մեր բոլոր սրբութեանց:

Դո՛ւն պիտի պահես ինչպէս լեզուն, նոյնպէս ոգին: Ինչպէս ազգային գիծն ու հպարտութիւնը, նոյնպէս տենչն ու տառապանքը:

ՎԱՀԷ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՏԱԳՆԱՊ ՉԿԱՅ»

Իզմիրէն կը գրեն «Սօն Փոստա»յի.— Մխալսոտ բանելու ժամանակը եկած ըլլալով, շատ մը աշխատանոցներ անհրաժեշտ պատրաստութիւններ տեսած են: Աշխատանոցներու առջեւ խռնուած են գործ ուզող կիներ: Առտուան դէմ, խիստ հովի մը ներքեւ հաւաքուող եւ մինչեւ ուշ գիշեր գործատուններուն առջեւէն չբաժնուող կիներէն շատ քիչեր գործի առնուած են: Իզմիրի թերթերուն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, այս կիները, ժամերով սպասելէ վերջ, եթէ գործի մտնեն իսկ, շատ չնչին օրական մը պիտի ստանան: Օրավարձը 25 դրուշ է...

ԿԱԹԸ Կ՚ԱԺԱՆԱՅ

Կաթին լիդրը 1·50ի պիտի ծախուի մարտ 1էն սկսեալ, փոխանակ 1·60ի:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎՆ ԱԼ ԿՈՒՍԱԿԻՑ Է ԽՄԵԼՈՒ

Մ. Նահանգներու ծերակոյտէն յետոյ, երեսփ. ժողովն ալ 121ի դէմ 289 ձայնով որոշեց ջնջել այն օրէնքը որ կ՚արգիլէ ոգելից ըմպելիներու վաճառումն ու գործածութիւնը: Այժմ կը մնայ որ այս բանաձեւը վաւերացուի Միացեալ Նահանգներու երկու երրորդին կողմէ: Իւրաքանչիւր նահանգ՝ առանձին ժողով պիտի գումարէ: Եօթը տարի պայմանաժամ նախատեսուած է այս վաւերացման համար, բայց խմելու կուսակիցները կը յուսան մէկ տարիէն առաջ 36 նահանգներու հաւանութիւնը:

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ հասարակաց բանտը նետուած է Պ. Թիմուրթաշ, պալատական նախորդ նախարարը: Պիտի դատուի եղեռնադատ ատեանին առջեւ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պէյրութի հրկիզեալներուն վիճակը

ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ ՎԱՐՁՈՒԱԾ ԵՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պէյրութէն կը գրեն թէ՝ քարանթինայի շէնքը պարպուած ըլլալով, անկարող հրկիզեալները պիտի փոխադրուին յատկապէս վարձուած բնակարաններու մէջ:

Տիկին Թուլզլէր, որ հինգ հազար զ. ֆրանք նուիրած էր Զուիցերիական Բարեգործ Ընկերութեան կողմէ, 50 բնակարաններ վարձած է Նոր Մարաշ թաղին մէջ, յատկացնելու համար աղէտեալներու: Այդ բնակարաններու երեք ամսուան վարձքը վճարած է տիկինը եւ եթէ չբաւեն անոնք, որոշած է ուրիշներ ալ վարձել: Միւս կողմէ Պայտալի շէնքերը բոլորովին պարպուած են եւ բնակելի վիճակի մէջ դրուած: Առաջին անգամ տեղաւորումը պիտի սկսի այդ շէնքերէն:

Պ. Պիւրնիէի դիմումներն ալ արդիւնաւորուած են եւ ստացուած են կարեւոր գումարներ: Պ. Պիւրնիէ տեղաւորման լայն ծրագիրներ ունի եւ մօտերս պիտի սկսի նոր թաղերու եւ գիւղերու հաստատման գործին:

Հանգանակութեան գործը Պէյրութի մէջ գրեթէ վերջանալու վրայ է: Միայն օտար հաստատութիւններու մօտ կատարուելիք դիմումներն են որ յետաձգուած էին առժամաբար, նկատի ունենալով որ շատեր ինքնաբերաբար պատասխանելով ուղղուած կոչերու կը ղրկէին իրենց նուէրները: Հանգանակիչ մարմինը վերստին պիտի ձեռնարկէ հանգանակութեան եւ դիմումներ պիտի կատարէ ցարդ չմասնակցող օտար հաստատութեանց: Շրջաններու մէջ տենդագին յառաջ կը տարուի հանգանակութեան գործը: Աֆրըքէն, Տոֆթ. Խայեան 40 ոսկի ղրկած է Ազգային Առաջնորդարան, ի նպաստ աղէտեալներու: Նոյն գումարը գանձուած է Աֆրըն գտնուող փոքրաթիւ Հայերէ:

Հագուստաշխման գործը կը շարունակուի: Խնամատար մարմնին կողմէ տրուած մասնաւոր տոմսերու շնորհիւ, կարօտները կը ստանան հաց որոշուած փուռերէ:

Առողջապահական յանձնախումբը դարմանատան գործը կանոնաւորապէս յառաջ կը տանի: Հանդերձեղէնի բաշխումն ալ սկսած է:

╳ Հալէպի մէջ ալ յառաջ կը տարուի հանգանակութիւնը:

B. A. N. P. երկաթուղիի ընկերութեան տնօրէնութիւնը աղէտի սաստկութիւնը ու էրկիզեալներու թշուառութիւնը նկատի առնելով, ներքին շրջաբերականով մը Հալէպի իր պաշտօնէութիւնը կը հրաւիրէ օժանդակութեան ձեռք երկարել:

Շրջաբերականն ու պաշտօնեաներու հանգանակութիւն կատարելու գործը կը յանձնուի Պ. Կարապետ Խպլիրեանին, որ բոլոր պաշտօնեաներուն այցելելով կը յաջողի հաւաքել 160 ոսկի ս. թուղթի մօտ գումար մը:

Նոյն աշխատանքը կատարուած է Հալէպի ելեկտրական ընկերութեան պաշտօնէութեան եւ ընդհանուր Ապահովութեան գրասենեակի պաշտօնեաներու մէջ:

╳ Հալէպի Ընդհ. Ապահովութեան գրասենեակի պաշտօնեաներէն Պ. Ցաւուրթիւն Գալայճեան, նախաձեռնութիւնը ունեցած է իր պաշտօնակիցներու եւ Ֆրանսացիներու միջեւ հանգանակութիւն մը կատարելու եւ կրցած է 8000 ֆրանքի գումար մը հանգանակել: Կ՚աշխատի այդ գումարը 10,000 ֆրանքի հասցնել:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ՀՐԱՄԱՆԸ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ, ԱՌԱՆՑ Ո՛Ր ԵՒ Է ՄԻՋԱԴԷՊԻ

Երէկ մանրամասնօրէն գրած էինք պետական պաշտօնեաներու, նախկին պատերազմիկներու եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան կողմէ սարքուած մասնակի գործադուլը, որ տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր:

Ցոյցը կատարուեցաւ առանց ո՛ր եւ է միջադէպի, եւ իբրեւ առաջին պարաբարութիւն: Ամէնէն աւելի ազդուած էր Թղթատարական վարչութիւնը, եւ զգալի յապաղումներ պատահեցան նամակներու եւ թերթերու բաշխման մէջ:

Կեդրոնական նամակատան մէջ, ցրուիչները գործադուլ ըրին առաւօտեան ժամը 6էն 8: Այդ միջոցին, ճամբայ չելան նաեւ այն կառքերը որ Թաղէ Թաղ կամ դէպ ի կայարանները պիտի փոխադրէին Թղթատարական ծրարները: Դադրի պահուն, հանրագրութիւն մը ստորագրուեցաւ, որ կը բողոքէ ծրագրուած կրճատումներուն եւ տուրքերուն դէմ: Հեռախօսի դադարը սկսաւ ժամը 10·45ին: Միջազգային իսկ չկրցաւ հաղորդակցիլ ժամը 11—12: Ժամը 11·25ին դադրած էին բոլոր հեռախօսները: Երբեմն պատասխան կը տրուէր, բայց յանկարծ կը կտրուէր: Ժամը 12·30էն յետոյ ամէն ինչ վերահաստատուեցաւ: Պզտիկ միջադէպ մը պատահեցաւ Պուլվառ Հօսմանի նամակատան առջեւ, ուր ժողովուրդը ըմբոստացաւ ցուցարարներուն դէմ: Սակարանի պաշտօնեաներն ալ հետեւեցան գործադուլի հրամանին, խանգարելով առուծախը եւ առաքումները: Հեռագրական պաշտօնեաները ամէն աշխատանք դադրեցուցին ժամը 11·25ին, այնպէս որ կարելի չեղաւ ո՛ր եւ է հեռագիր ղրկել գաւառները:

Հանրակառքի պաշտօնեաներուն գործադուլը տեւեց միայն տասը վայրկեան եւ կառքերը կեցան իրենց հասած տեղը: Մէթրօն բանեցաւ կանոնաւորապէս:

Թաղապետական պաշտօնեաներուն մէջ, ջուրի պաշտօնեաները գոհացան հանրագրութիւնը ստորագրելով: Կազի ընկերութեան պաշտօնեաները գործադուլ ըրին կէս ժամ եւ հանրագրութիւնը ստորագրելով, ներկայացուցին վարչութեան, որ մերժեց ընդունիլ: Ելեկտրականութեան պաշտօնեաները բանեցան: Ցուցարկաւորութեան կազմակերպութեան մէջ, պաշտօնեաները դադար ըրին 15 վայրկեան: Աւելածուները չաշխատեցան մէկ ժամ, նոյնպէս ծխախոտի բանուորները: Երկաթուղիի պաշտօնեաները, գործադուլ չըրին եւ գոհացան հանրագրութիւնները ստորագրելով: Փարիզի մաքսատան 400 գլխաւոր պաշտօնեաները ժամը 2ին ընդհ. վարչութեան պաշտօնատունը երթալով, բողոքագիր մը ներկայացուցին: Գործադուլին հետեւեցան նաեւ տուրքերու վարչութեան պաշտօնեաները եւ խմբովին ներկայացան կեդրոնական վարչութեան, ստորագրուած բողոքագիրները յանձնելու համար:

Գործադուլին հետեւեցան նոյնիսկ... Սանթէի բանտին պահակները, յանկարծ տեսչութեան գրասենեակը խուժելով եւ բողոքագիր մը յանձնելով:

(Լուրերու շարունակութիւնը Կարդալ Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

4րդ ՑԱՆԿ

Տիկին Մ. Ակոնայեան	30
Բ. Պասմաճեան	10
Մկրտիչ Աշնեան	10
Ա. Ա.	10
Գրիգոր Հատըմեան	10
Արամ Մուրատեան	10
Ս. Յովհաննէսեան	10
Հրաչեայ Կոբողեան	10
Անդրանիկ Մատիկեան	15
Կարապետ Տօղրամաճեան	5
Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչին միջոցաւ.—	
Սեդա Ս. Վրացեան	50
Վաչիկ Վ. Փափազեան	50
Լէյլանի	40
Ա. Սեւան	25
Ալիս եւ Արմէն Հ. Սամուէլ	25
Կ. Թ.	25
Ա. Ջամալեան	25
X	25
Գ. Բալայեան	25
Կ. Սասունի	25
Գումար	435
Փետր. 21ի գումարը	1055
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	1490

╳

Հայրենակիցներ,

Պէյրութի հրկիզեալներուն օժանդակութեան համար, Կիլիկիոյ եւ Եոզկատի շրջականներու Հայրենակցական Միութիւններու հրաւիրած խորհրդակցական ժողովին պատասխանած էին Զ. Ռ. Մ.-ի, Շապին Գարահիսարի, Ատափազարի, Ուրֆայի, Հաճընի, Ռոստոմ Լսարան. Միութիւններու ներկայացուցիչները: Կարծիքներու փոխանակութենէ վերջ, կազմուեցաւ առժամեայ յանձնախումբ մը, պաշտօն յանձնելով անոր որ աւելի լայն խորհրդակցութեան մը համար ժողովի հրաւիրէ բոլոր հայրենակցական ու բարեսիրական Միութիւնները:

Ուրեմն, կը հրաւիրենք Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Փարիզի մասնաճիւղը, Կ. Խաչը, Հ. Մ. Ը. Մ.-ը, Տարօնի, Սայնտձորի, Զարի, Սէօլէզի, Սեբաստիոյ, Ռումտիկինի, Տրապզոնի, Խարբերդի, Տիգրանակերտի, Բիւթանիոյ, Անդրէասի, Պոլուի, Ակնայ, Շավիլի Երիտասարդաց, Դաւրայի, Պանեէօի Ցառաջդիմասէր, Անիէռի Սահակ-Մեսրոպի, Ալֆորվիլի Երիտասարդաց, Առնուվիլի *Արարատ* Միութիւնը, որ իրենց ներկայացուցիչները ղրկեն յառաջիկայ կիրակի, 26 փետր. առտուն ժամը 9·30ին Ռոստոմի գրադարանի սրահը, 131 ռիւ Ֆօպուռ տիւ Թամբլ, մէթրօ՝ Ռէփիպլիք:

Վստահ ենք թէ բոլորն ալ գիտակցելով աղէտին ահաւորութեան եւ անմիջական օժանդակութեան անհրաժեշտութեան, պիտի փութան պատասխանել այս կոչին:

Առժամեայ Յանձնախումբ

ՍԱՍՏԻԿ ՁԻՒՆ – ՁՄԵՌ

Քանի մը օրէ ի վեր, ձիւն – ձմեռ կը տիրէ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Փարիզ քիչ անգամ տեսած էր այսքան սաստիկ ցուրտ: Իսկ հիւսիսային եւ հարաւային գաւառներուն մէջ ձիւն կը տեղայ: Ձիւնը 40 սանդիմեթր խորութեամբ նստած է Պրըթանիի լեռներուն մէջ:

Եթէ հաւատանք դիտարանի տեղեկագրին, ցուրտը պիտի շարունակուի տակաւին:

Երէկ ձիւն տեղաց Փարիզի մէջ ալ:

ՄԻԿԷՆ ԱՒԵԼԻՆ՝ ՓՈՐՁԱՆՔ Է

Պաշտօնաթերթը նոր օրէնք մը հրատարակեց կրկնամուսնութեան դէմ: Ո՛վ որ ամուսնացած ըլլալով հանդերձ, ուրիշ կնոջ մը հետ ալ կ՚ամուսնանայ առանց առաջինը լուծած ըլլալու, պիտի դատապարտուի վեց ամիսէն երեք տարի բանտարկութեան եւ 50էն 5,000 ֆրանք տուգանքի: Այն պաշտօնեան որ կնքած է այդ ամուսնութիւնը, գիտնալով հանդերձ թեկնածուին ամուսնացած ըլլալը, միեւնոյն պատիժները պիտի կրէ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԷՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ՎԷՃԵՐԸ

Կը սպառնան ոչնչացնել իրար

Մակեդոնական մեծ հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ փետր. 11ին, Կորնա Ճումայայի մէջ: Հաւաքուած էին 13 հազար Մակեդոնացիներ: Ժամը 9ին, քաղաքին հրապարակին վրայ, հոգեհանգիստ մը տեղի ունեցաւ, որուն մասնակցեցան 36 քահանաներ: Մետրապոլիտ Մակարիոս ճառ մը խօսեցաւ ու յայտնեց թէ կղերականութիւնը իր հովանաւորութիւնը պիտի տայ մակեդոնական ազատագրական շարժման: Ժողովը բացաւ Մակեդ. Ազգ. կոմիտէի փոխ նախագահ Պ. Կ. Բօնտով: «Ներկայիս, ըսաւ ան, երբ աշխարհ ծանր տագնապի օրեր կ'ապրի, երբ Եուկօսլաւիան կը ցնցուի, մակեդոնական կազմակերպութիւնները հրաւիրուած են ժողովի մակեդ. ազատ քաղաքին՝ Կորնա Ճումայայի մէջ վերջին 15 տարուան իրենց գործունէութեան մասին հաշիւ տալու եւ ապագայ գործունէութիւնը ճշդելու համար»: Ու աւելցուց.— «Դաւաճանութիւն կայ: Կայ մակեդոնական գաղթօթայ, բայց պիտի ըլլայ եւ մակեդոնական յարութիւն»:

Ժողովին դիւանի ընտրութիւնը կատարուեցաւ, որմէ վերջ, յանուն Մակեդոնական Ներքին Յեղ. կազմակերպութեան Պ. Իւրտան Չքաթրով ճառ մը խօսելով ըսաւ.

— Յանուն մակեդ. ազատագրական շարժման եւ անոր հետապնդած գաղափարներու իրականացման Սերպիոյ դէմ պէտք է գործել փամփուշտով եւ ռումբով»: Կարդաց իրենց ղեկավարին Միխայլովի նամակը, ուր կ'ըսուի.— «Կորնա Ճումայան կը ներկայացնէ մեր հողերէն մաս մը, ուր մենք կրնանք մեր մայրենի լեզուով ազատօրէն խօսիլ: Բոլոր մակեդոնացի եղբայրներուն կը մաղթեմ հաւաքուիլ հոս՝ Մակեդոնիոյ հիմնարկութեան ժողովին: Մակեդոնիոյ անկախութեան գաղափարը ընդունուած է ամբողջ աշխարհի կողմէ ու ան պիտի յաղթանակէ: Մակեդոնացիներու պայքարի ոգին անընկճելի է: Անոնք պիտի դիմեն փամփուշտի ու զէնքի: Բազմաթիւ կողմերէ կը փորձեն ժխտել մեր պայքարի մէթոտները: Այդ մէթոտները կը ժխտեն, նաեւ, փարժուեթեամբ, Սօֆիացիներ, ու Սօֆիան կը մասնակցի, մեր թշնամիներուն ու հերձուածողներուն հետ՝ ամէն տեսակ ժխտումի:

Զէնքի մէթոտը կը նկատուի իբրեւ պաշտպանութեան միջոց մը՝ ամէն տեսակ դաւադրութեան դէմ՝ ուրկէ ալ գայ անիկա: Մենք, Մակեդոնացիներս մեծ համբերութիւն ցոյց կուտանք: 8 տարիէ ի վեր կը պայքարինք: Ներքին կազմակերպութիւնը չի կրնար օտար գաղափարներու գործիք ըլլալ: Ան կը պայքարի անկախ մակեդոնական պետութեան գաղափարի գոյութեանը համար: Մենք ազատութեան համար թանկագին զոհեր տուինք ու պատրաստ ենք տալու ուրիշներ եւս: Կան եւ ուրիշ ազդակներ որոնք մեր շարժման արգելք կ'ըլլան, պիտի պայքարինք եւ անոնց դէմ: Ներքին կազմակերպութիւնը եւ բոլոր Մակեդոնացիներս պէտք է կազմենք ընդհանուր հայրենական ճակատ մը ընդդէմ նաեւ այն հարուածներուն, որոնք կուգան Սօֆիայէն: Ոչ միայն Պելկրատէն, այլեւ պաշտօնական Պուլկարիոյ կողմէ կը տրուին արգելքներ՝ մակեդոնական դատի յաջողութեան դէմ: Կուսակցական հաշիւները, որոնք կը կատարուին Պուլկարիոյ մէջ, Աթէնքէն ու Պելկրատէն նուազ վտանգաւոր չեն»:

Յետոյ, կոչ կ'ըլլայ բոլոր Մակեդոնացիներուն ու կ'ըսուի թէ «պիտի կռուինք մինչեւ վերջնական յաղթանակ»:

Խօսք առաւ նաեւ Տօքթ. Ա. Թաթարչէվ, որ վերջերս յուշագիր մը յանձնած էր Ազգերու Դաշնակցութեան: Ան խօսեցաւ արտասահմանի մէջ իր ունեցած հանդիպումներու մասին: Ըսաւ թէ՝ արտասահմանի մէջ համոզուած են թէ Մակեդոնիան պուլկարական հողամաս է եւ թէ Սերպերը աննշան փոքրամասնութիւն մըն են Եուկօսլաւիոյ մէջ: Անկէ վերջ խօսք առաւ իր տիկինը, Շուէտուհի մը, ու ըսաւ.— «Իմ ամուսինս Սերպերու կողմէ 4 տարի բանտարկուեցաւ, բայց ես յաջողեցայ իմ զաւակներս դաստիարակել իբրեւ Մակեդոնացիներ, իրենց նախահայրերու ոգիով ու զանոնք պատրաստեցի որպէս պայքարողներ՝ Մակեդոնիոյ ազատութեան ի խնդիր»:

Կարդացուեցան հեռագիրներ Ամերիկայի մակեդոնական գաղութի կողմէ ուղարկուած: Ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Աքրոփիչնայի (Սերպիոյ խորհրդարան) նախկին երեսփոխան Պ. Մարքօ Տօշէք, որ Ռատիչի ընկերն է եղած: Ան ողջոյնները հաղորդեց Խրուաթներուն, որոնք իրենց նման կը պայքարին Սերպերու տիրապետութեան դէմ: Պ. Տօշէք, ակնարկելով պուլկար քանի մը մտաւորականներու կողմէ վերջերս պաշտպանուած «ամբողջական Եուկօսլաւիոյ», որով կ'ուզուի միացնել եւ Պուլկարիան — ըսաւ.— «Ձեզ ճանչնար ձեր կուսակիցները, բայց գիտեմ որ Սերպերը «ինթէկրալնա Եուկօսլաւիա» ըսելով սայլէս կը հասկնան — ինչ որ քուկդ է՝ իմս է. ինչ որ իմս է՝ քուկդ չէ»:

Իսկ մասնաւոր տպաւորութիւն ըրին ծերունիի մը՝ Հասան պէյի հետեւեալ խօսքերը.

— «Երբ ազատ ժողովուրդ մը չի հասկնար թէ աշխարհի մէջ կան մարդիկ որոնք կ'ուզեն ազատ ապրիլ, պէտք է այդ բանը անոր հասկցնել դանակով»:

Ընտրուեցաւ մարմին մը, որ պիտի պատրաստէ մակեդ. կազմակերպութեանց ուղղուելիք յայտարարութիւն մը, ուր պիտի պարզուի անկախ Մակեդոնիոյ մասին իրենց տեսակէտն ու այդ նպատակով ըլլալիք պայքարին էութիւնը: Այդ յայտարարութեան մէջ կայ եւ հետեւեալը.— «Մակեդոնիան պէտք է գոյութիւն ունենայ իբրեւ քաղաքական անկախ միութիւն մը՝ իր բնական սահմաններուն մէջ»:

×

«Յառաջ»ը օրը օրին կը ծանուցանէ մակեդոնական եղբայրասպանութիւնները: «Մակեդոնիա» թերթին տնօրէն Էվթիմովի կողմնակիցները հսկայ ցոյցի մը ձեւը տուին անոր թաղման: Անկէ վերջ սպանութիւն մըն ալ գործուեցաւ Վառնայի մէջ: Միխայլովի կուսակիցները մեծ զանգուած մը ունին ու անհամեմատօրէն զօրաւոր են, ինչպէս կը ցուցնէ համաժողովի մասնակցողներու թիւն ալ:

«Մակեդոնիա» թերթը կը շարունակէ իր բուռն յարձակումները ընել Փրոթոկէրովի կուսակիցներուն դէմ, ու զանոնք կ'որակէ «հայրենադաւ», «Սերպերու վաճառուած», «դաւաճան» եւայլն: Կուտայ, նոյնիսկ, անուններ՝ իբրեւ կազմակերպիչները սպանութիւններուն: «Մակեդոնիա», որ Պուլկարիոյ մէջ գործող մակեդոնական օրինաւոր կազմակերպութեանց օրկանն է, կը յարձակի նաեւ կառավարութեան վրայ, զայն մեղադրելով թէ աչք կը գոցէ միւս հոսանքի ոճրային արարքներուն, «Զնամէ», կառավարութեան օրկանը, պատասխանեց նոյնքան ուժգնութեամբ, պահանջելով վերջ տալ այս կռիւներուն: «Մակեդոնիա», որ չարաթթեբոլ շարունակեց իր բանակռիւը, պատասխանեց վճռապէս.— «Ոչ, պիտի չդիջինք»:

Քանի մը օրէ ի վեր վէճը աւելի սուր հանգամանք մը առած է:

Գաղափար մը տալու համար թէ ո՛ր աստիճան բուռն է պայքարը երկու կողմերուն միջեւ, տուրեւ «Մակեդոնիա» թերթէն կ'արտատպենք հետեւեալը, ուղղուած ներքին նախարարին, ընդհ. դատախազին եւ Սօֆիայի լրագրողներու ընկերակցութեան նախագահին.

— «Մեր ձեռքն է «Ռէվօլիւցիոնէն լիստ»ի յունուարի թիւը (Փրօթոկէրովի խմբակցութեան պաշտօնական օրգանը— «Յառաջ»): Այնտեղ տպուած գրութիւն մը — որով կը պարծենան մեր տնօրէնին՝ Սիմէոն Էվթիմովի սպանիչները — ինչպէս եւ Բ. Շանտանովի ստորագրութեամբ յօդուած մը կը տեղեկանանք թէ՝ այդ «լիստ»ը (թերթ) կը պատկանի Փ. Թոտորովի, Բ. Շանտանովի եւ Բ. Թրայքովի:

Այդ մասին պիտի համոզուիք եւ դուք Պ. Պ. նախարար, ընդհ. դատախազ եւ նախագահ, եթէ կարդաք այդ «լիստ»ը: Բայց մենք ձեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք հետեւեալ կէտին վրայ (Մակեդոնիա կը քաղէ հետեւեալ հատուածը նոյն թերթէն).—

«ՊԱՐՏԱԴՐԵԱԼ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Քանի մը ամիսէ ի վեր «Մակեդոնիա»յի խմբագրութիւնը որ եւ է թիւ լոյս չընծայեր առանց զրպարտութեան՝ մակեդոնական ներքին կազմակերպութեան եւ անոր յայտնի անդամներու հասցէին: Որովհետեւ այս վերջինները օրէնքէ դուրս են, չեն կրնար դատի տալ խնդրոյ առարկայ խմբագրութիւնը: Միւս կողմէ, անոնք չունին օրաթերթ մը կամ որ եւ է օրինաւոր օրկան մը, իր ատենին եւ մղելու համար եղած զրպարտութիւնները:

«Կը կարծուէր թէ «Մակեդոնիա»յի տնօրէնին սպանութենէն յետոյ, խնդրոյ առարկայ թերթին մնացեալ աշխատակիցները ուշադրութեան պիտի առնէին Էվթիմովի վրայ ի գործ դրուած վճիռը եւ պիտի դադրէին այլեւս գործածելէ հանրածանօթ հայհոյանքներն ու զրպարտութիւնները: Խորապէս կը ցաւինք, որ Էվթիմովի սպանութենէն վերջ եւս «Մակեդոնիա» կը շարունակէ նոյն զրգռիչ շունչով խմբագրուիլ:

«Որպէսզի յետոյ չմեղադրուինք ու հայհոյանքի չենթարկուինք ամէն տեսակ կոչեցեալ ու անկոչ լրագրողներու ու հանրային գործիչներու կողմէ ու չըսուի թէ՝ «օրինաւոր» մարդոց եւ արհեստով լրագրողներու վրայ ոճրափորձեր կատարած ենք, վերջին անգամն ըլլալով հետեւեալ նախազգուշացումը կ'ընենք ու առայժմ չունենալով զէնքէ տարբեր որ եւ է միջոց, մակեդոնական ներքին կազմակերպութիւնը կը յայտարարէ թէ ստիպուած պիտի ըլլայ դիմելու միեւնոյն ձեւին, եթէ «Մակեդոնիա» թերթը շարունակէ գրել նոյն ոգիով: Կազմակերպութիւնը ազատ պիտի զգայ գործելու այն բոլոր անձերուն դէմ, որոնք իրաւական ու բարոյական պատասխանատուութիւնը ունին անոր գրածներուն: Ըստ կազմակերպութեան, պատասխանատու են, նախ, ազգային կոմիտէի անդամները, եւ, երկրորդ, թերթին բոլոր աշխատակիցները՝ առանց խտրութիւն դնելու մտաւորական թէ արհեստակից անձերու միջեւ:

«Որպէս զի հանրութիւնը չկարծէ թէ այս ձեւով մենք կ'ուզենք մարդիկը ահաբեկել ու արգիլել զանոնք՝ մեր դէմ ընելէ նոյն իսկ օրինաւոր մեղադրանքներ, կը յայտարարենք.— Բոլոր անոնք որ տեղեակ են մեր որ եւ է գործունէութեան՝ ի վնաս մակեդոնական դատին կամ պուլկար պետութեան, կրնան իրենց գիտցածը անպատիժ հաղորդել պուլկարական որ եւ է դատարանի, բաւական է որ հաղորդուածը օրինական ըլլայ: Մենք պատրաստ ենք ներկայանալու որ եւ է դատարանի առջեւ ու պատասխանելու տրուելիք փաստերուն: Թող պիտի չտանք, սակայն, որ յետ այսու եւս անպատիժ զրպարտուինք, ինչպէս կ'ընէ մինչեւ այժմ «Մակեդոնիա» թերթը»:

Մինչ այդ սպառնալիքը կ'ըլլար, կարգ մը տարբեր կ'աշխատէին հաշտեցնել երկու թեւերը: Բայց, կարելի եղաւ: Ընդհակառակն, միւս կողմը, իր կարգին, հետեւեալ սպառնալիքը հրատարակեց իր օրկանին՝ «Ազատութիւն կամ մահ»ի (ապօրէն) 139րդ թիւին մէջ: Յօդուածը, որ լոյս տեսաւ յիշեալ թերթին մէջ, կը կրէ «Սօֆիայի ոճրագործներուն իրական դիմանկարը» խորագիրը: Ան կրկին կը պնդէ որ Շանտանով-Թոտորով եւ խմբակը Փրօթոկէրովի կուսակիցներ չեն, այլ սերպիական լրտեսներ եւ գործակալներ: Սերպ կառավարութիւնը անոնց դրամ տուած է, որովհետեւ անոնք ճանչցուած են իբրեւ «լաւ սպանիչները մակեդոնական շարժման յայտնի դէմքերուն»: Անոնց միջոցաւ Ժիքա Կալիչ (Եուկօսլավիոյ սպասակ) Սօֆիայի մէջ հաստատած է «կիտէ» մը՝ յայտնի մակեդոնացիներու մահացումին համար: Ի վերջոյ, «Ազատութիւն կամ մահ» կ'ընէ հետեւեալ նախազգուշացումը.— «Մակեդոնական ներքին կազմակերպութիւնը իր դիրքին վրայ է: Ան ոչ միայն պիտի պաշտպանուի Պելկրատի ոճրագործներուն եւ լրտեսներուն դէմ, այլեւ պիտի ոչնչացնէ զանոնք, անպայման պիտի ոչնչացնէ զանոնք, իրենցմէ առանց որեւէ հետք մը ձգելու պիտի ոչնչացնէ զանոնք: Թող լաւ յիշուի ասիկա»:

Անցեալ շաբթու մայրաքաղաքի թերթերէն մէկուն խմբագրատունը ներկայացած են քանի մը Փրօթոկէրովականներ եւ յայտնած թէ մինչեւ վերջ պիտի պայքարին Միխայլովի կազմակերպութեան դէմ: Պարզ է որ մակեդոնական եղբայրասպան վէճը նոր զոհեր պիտի խլէ:

Վերջերս նախարարաց խորհուրդը նիստ գումարեց չորս ժամ: Անկէ առաջ վարչապետը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ պատերազմական նախարարին հետ: Պատերազմական նախարարը մերժած է որ եւ է բացատրութիւն տալ լրագրողներուն՝ այս տեսակցութեան մասին:

Տեսակցութեան ընթացքին խօսուած է նաեւ Կորնա Ճումայայի համագումարի մասին: Հոն արդէն պատերազմական վիճակ կը տիրէ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԷՆ ՎԵՐՋ

ՊԵՐԼԻՆ.— Երջանիկ օր էր 30 յունուարը ապահովաբար Հիթլէրի համար, որովհետեւ երկար եւ անզուսպ պայքարի մը արդիւնքի օրը կոչուած էր ըլլալու: Հիթլէր վարչապետ: Քիչ չեն գերման կուսակցական կեանքին մէջ այն դէմքերը, որոնք ձգտած են միշտ վարչական պաշտօնի, բայց Հիթլէր եզական է իր բացարձակ խոստումներով եւ պահանջներով: Դեռ անցեալ տարի յուլիսին այն յոյսն ունէր թէ կը յաջողի, բայց անհնարին էր դարձեր: Պէտք էր նաեւ խորտակել փրուսիական ամրոցը, որ ընկերվարականները կորսնցնեն մեծամասնութիւնը ըլլալու իրենց դիրքը: «Օրինական ճամբով» խոստացեր էր ան ու միջոց չձգեց այդ ճամբան կտրելու համար: Նոյնիսկ նախագահական թեկնածու եղաւ Հինտէնպուրկի դէմ: Արդի՞ւնքը սակայն:

Փորձերը ցոյց տուին, որ օրէնքը պէտք է յարմարցնել, ո՛չ նախագահութիւնը, ո՛չ ալ վարչապետութիւն կարելի էր ստանալ «օրինական ճամբով»: Ընկերվարական թէ համայնավար անունին տակ՝ հակառակորդը մնաց ձախակողմ եւ դեռ զօրաւոր: Նոյեմբեր 6ի ընտրութիւնները բերին, ընդհակառակն, այն արդիւնքը, որ չտեր տարաւ միւս աջակողմեան կուսակցութեանց բանակը, որովհետեւ գործ կ'ուզէին այլ եւս, չէին կրնար համբերել այնքան խոստումներէ վերջ, դժգոհներու զանգուածն էր ան՝ ամէն դասակարգէ, այլ մանաւանդ նորափեսուր, երիտասարդ, տաքարիւն: Եւ Հիթլէր չուշացաւ: Ընտրեց բաց դուռը, որ կ'երեւէր վերջին պահուն, անկողմնակալ այլ անյաջող Շլայխէրի տրամադրութիւններէն օգտուելով: Փոն Փափէնն էր որ Հինտէնպուրկի (այժմ 86 տարեկան) հաւանութիւնը ապահովեց շնորհիւ որուն միջամտութեան եւ ճարտարարուեստի հզօր ներկայացուցիչներու հետ սերտ յարաբերութեան, ճամբայ բացաւ Հիթլէրի: Այնպէս որ երբ Շլայխէր Ռայխսթակի առջեւ ելլելու համար իրաւասութիւն ուզեց նախագահ Հինտէնպուրկէն, ի հարկին լուծելու զայն, մերժուեցաւ:

Ասիկա կը նշանակէր.— Գնա՛, ուրիշներ կան մեծամասնութիւնը ապահովել գիտցող: Եւ սակայն Հիթլէր, Փափէն, Հիւկէնպէրկ Զէլտէ (Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու պետ) են., ընտրանին եւս չկրցան պէտք եղած մեծամասնութիւնը ապահովել Ռայխսթակի կուսակցութեանց մէջ, որովհետեւ, մասնաւորաբար կեդրոնը, որ խնդրոյ առարկայ էր, ընկերվարական եւ հանրապետական դէթ միջակ ձգտումներով որոշ պայմաններ կը դնէր, բան մը որ Հիթլէրի անձնական կտրուկ ծրագիրներուն բոլորովին խոտոր կը համեմատէր: Եւ պատահեցաւ անխուսափելին: Հինտէնպուրկ այս անգամ Հիթլէրի արտօնութիւն տուաւ լուծել Ռայխսթակը, նոյնպէս Լանտթակը (փրուսիական Երեսփ. ժողով), հակառակ օրինական որ եւ է հիմքի: Մարտ 5ին երկու ժողովներուն համար ընտրութիւն պիտի ըլլայ: Բայց Հիթլէր հասած է իր նպատակին, — իշխել միահեծան եւ ձգտիլ վերականգնել երկիրը ձերբազատելով զայն աչաւոր «մարքսիզմէն, որ հայրենիքի ամենամեծ թշնամին է»:

×

Հիթլէր անծանօթ մէկը չէ: Ծնած 1889ին Ինն գետին եզերքը Փրանսայի մէջ, պավարիական եւ աւստրիական սահմանին վրայ: 1912էն ի վեր հաստատուած է Միւնիխ: 1919ին մասնակցած է պավարիական հանրապետութեան ջնջման կռւին: 1923ին ապստամբական փորձով մը իշխանութեան հասնիլ ուզած է Միւնիխի մէջ դարձեալ, բայց ձերբակալուելով դատապարտուած է հինգ տարուան բանտարկութեան, քիչ ատենէն սակայն ազատ արձակուած եւ շարունակած է իր գործունէութիւնը: Իր շարժումը այնքան տարածուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, որ 1930 սեպտեմբերի ընտրութիւններուն անյուսալի թիւ մը շահեցաւ ընտրեալներու, եւ սեւ շապիկաւորները Ռայխսթակ մտան, 118 հոգի: Այս թիւը բարձրացաւ անցեալ տարի 235ի, ամբողջ Ռայխսթակի երեսփոխաններու թիւը 580—605ին մէջ է: Հիթլէր կախարդիչ ճառախօս մըն է, ջղուտ գործիչ մը, վարպետ սակարկող մը եւ համոզելու կարող մէկը: Այս յատկանիշներով շահած է իր հիացողներու հսկայ բազմութիւնը եւ իր այսօրուան դիրքը:

Իր քանի մը շաբաթուան վարչապետի գործը, որուն կարեւոր մասերը կուտան հեռագիրները եւ հեռաձայները, կը հաստատեն թէ ի՛նչ ուժով փաթած է գործին: Չգիտցուիր թէ ի՛նչպէս պիտի արդարացնէ իր կուսակցութեան ընկերվարական անունը, բայց իր առաջին ուղղութիւնը ըլլալ կը թուի ներքին կեանքի մաքրագործումը մարքսիզմէն: Ապահովաբար կռթնած դրամագլուխին, այս անգամ Հիթլէրն է որ «պիտի կառուցանէ սոցիալիզմ»... իր գիտցած ձեւովը անշուշտ: Ուրիշ բան չի հաստատեր իր չորս տարուան համբերութեան յորդորը, այսինքն երկու × չորս տարուան ծրագիրը: Ծրագիր սակայն որ ոչ մէկ կերպով պարզուած է դեռ:

Ըստ երեւոյթին, ընտրութիւններն ալ, զորս նշանակել տուած է Լանտթակի եւ Ռայխսթակի համար միաժամանակ մարտ 5ին, եթէ աննպաստ արդիւնք տան Հիթլէրի, երբեք որ եւ է նշանակութիւն չպիտի ունենան եւ չպիտի շեղել տան զինքը իր ուղիէն: Ընտրական գործը, որ միայն Պերլին քաղաքին համար 220,000 մառք կ'արժէ, պարզ փորձ մըն է կամ բաղկերակի քննութեան պէս բան մը: Զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէրի համար բան մը չէ ի հարկին Հինտէնպուրկին իսկ... օդափոխութեան ղրկելը դէպ ի Նոյտէքի իր ագարակը...

ԻՐԱՔԻ ՔԱՐԻՒՂԸ

Քսաներորդ դարու սկզբնաւորութեան միայն լուրջ հետազօտութիւններ սկսան Միջագետքի քարիւղի հանքերու մասին: Առաջին անգամ Նոր Զելանտացի մը, Ուիլեամ Տ'Արսի, Անգլիոյ հաւանութեան ձեռնարկեց ուսումնասիրել այդ երկրամասին ստորերկրեայ աղբիւրները եւ անոնց կարեւորութիւնը: Իր քննութիւնները տարածուեցան Մուսուլի, Պաղտատի նահանգներուն մէջ եւ աւելի անդին, Պարսկաստան:

Այս քննութեան արդիւնքէն քաջալերուած Տ'Արսի յարաբերութեան մտաւ Թուրք կառավարութեան հետ շահագործելու մենաշնորհն ստանալու համար: Գերմանիա, որ այդ ատեն մեծ ազդեցութիւն ունէր Վոսփորի ափերուն վրայ, միջամտեց, Անգլիոյ տրուելիք առաւելութիւններուն մէջ ինք եւս բաժին ունենալու համար:

1914ին համաձայնութիւն գոյացաւ անգլիացի եւ գերման ներկայացուցիչներու միջեւ եւ կազմուեցաւ Turkish Petroleum Cie որ իրաւասու էր շահագործելու Միջագետքի ամբողջ նաւթային շրջանակը:

1919ին Վերսայլի դաշնագիրը Գերմանները մեկուսացուց այդ ընկերութենէն ի նպաստ Ֆրանսայի եւ փոխեց նաեւ ընկերութեան անունը որ եղաւ Irak Petroleum Cie, որ վերակազմուեցաւ անգլիական, ֆրանսական եւ ամերիկեան դրամագլուխներով:

1928ին վերամշակուած համաձայնագրով այդ ընկերութեան արժեթուղթերէն 95 առ հարիւրը հաւասարապէս պիտի բաժնուէր չորս շահակիցներու միջեւ. Ֆրանսայի կ'իյնար ուրեմն 23,75 առ հարիւրը:

Խորաչափումներ.— 1925ին երկրաբաններու խառն մարմնոյ մը հսկողութեան տակ սկսան հողաչափական աշխատանքները եւ առաջին պեղումները: 1927 հոկտ. 14ին, Քէրքուքի մօտ 465 մեդր խորութեամբ բացուած հոր մը յառաջ բերաւ քարիւղի վիթխարի ժայթքում մը: Նաւթի սիւն մը ստորերկրեայ կազերու ճնշումին տակ երկինք խուժեց: Երեք օր շարունակ կարելի չեղաւ զսպել հում նաւթի ցայտումը, որ անձրեւի պէս կը տեղար եւ կը լեցնէր շրջակայքի խոռոչները:

Պէտք եղաւ խրամներ բանալ, կապտելու համար հեղուկը որ կը սպառնար յորդիլ Տիգրիսի մէջ: Ոչինչ պատրաստ ըլլալով, առաջին այդ ցայտած նաւթը հոսեցուցին ամայի ձորի մը մէջ եւ հոն կրակի տուին: 36,000 թոն քարիւղ կորսուեցաւ յումպէտս:

Այնուհետեւ 30 հորեր եւս բացուեցան, բայց ի մէկէն՝ ամէնն ալ հանդիպած են նաւթի հարուստ խաւերու, 400էն 1100 մեդր խորութեան մը վրայ: Ընդհանրապէս այս հորերու օրական արտադրութիւնը 1000 թոնէն ալ բարձր է եւ տարեկան համագումար չորս միլիոն թոնի արտադրութիւն մը կը նախատեսուի:

Շահագործում.— Ընկերութեան մենաշնորհն ենթակայ է հողաբաժին մը, որ 90 քիլոմեդր երկայնքով երեք քիլոմեդր լայնք մը կը ներկայացնէ:

Ընկերութիւնը, Միջագետքէն մինչեւ Միջերկրական ծով առաջնորդելու համար քարիւղը, 850 քիլոմեդրի վրայ, որոշած է շինել նաւթատար խողովակներ (pipe - line): Իրականին մէջ պիտի շինուին զոյգ 9 խողովակներ, որոնք Քէրքուքէն մինչեւ Հատիթա (Եփրատի վրայ) պիտի ընթանան զուգահեռաբար, իրարու կից, բայց այդ կէտէն պիտի բաժնուին իրարմէ ու մէկը, ֆրանսականը՝ պիտի յանգի Թրիփոլի (Սուրիա), մինչ միւսը՝ անգլիականը՝ Հայֆա (Պաղեստին):

Զոյգ նաւթամուղներուն շինութեան համար անհրաժեշտ է 1900 քիլոմեդր երկայնութիւն ներկայացնող պողպատեայ խողովակներու շարք մը, 30 սանդիմեդր տրամագծով:

Այս խողովակները պիտի փակցուին իրարու եւ պիտի տեղաւորուին խրամներուն խորը եւ այնուհետեւ պիտի ծածկուին մէկ մեդր հաստութեամբ հողի շերտով մը, որ զանոնք պիտի պաշտպանէ թէ բարեխառնութեան փոփոխութիւններէն եւ թէ աւազակներու ձեռնձգութիւններէն:

Զոյգ գիծերու երկայնքին՝ տեղ տեղ պիտի հաստատուին նաւթամղիչ կայաններ (pompage), որովհետեւ գետնի մակերեսին այլազանութեան պատճառաւ պէտք պիտի ըլլայ տեղ տեղ նաւթը բարձրացնել հոսումը ապահովելու համար: Այսպէս Քէրքուքի բարձրութիւնը ծովուն մակերեսէն 300 մեդր է, մինչ ճամբու ընթացքին կէտեր կան, որ 800 մեդր բարձրութիւն մը ունին:

Արդէն 900 քիլոմեդր խողովակ զետեղուած է եւ կը յուսացուի զոյգ գիծերը վերջացնել 1934ի ամառը: Միւս անգամայն Հայֆայի և Թրիփոլիի մէջ շինուելու վրայ են երկու նաւթային նաւահանգիստներ նաւթատար նաւերու յատուկ:

Պարզ է որ Իրաքի քարիւղի շահագործումը մեծապէս պիտի պակսեցնէ քարիւղի գինը Եւրոպայի որոշ շուկաներուն, մասնաւորաբար Ֆրանսայի հրապարակին վրայ: Ֆրանսա քարիւղ կը հայթայթէ մինչեւ հիմա Միացեալ Նահանգներէն, ինչ որ կ'ենթադրէ փոխադրական շատ աւելի մեծ ծախքեր քան եթէ հայթայթէ Սուրիայէն:

Իրաքի քարիւղը ֆրանսական տնտեսութեան թանկագին օժանդակ մը պիտի ըլլայ:

Փ. Ս.

ԽՕՍՈՒԱԾՆ ՈՒ ԳՐՈՒԱԾԸ

ԽՄԲ.— Վերջերս, Փարիզի Կովկասեան Ակումբին մէջ տեղի ունեցած վիճաբանութեան մը առթիւ, խօսք առած էր նաեւ ընկ. Ա. Խատիսեան: Ռուսական «Պոսլետնիա Նովոստի» թերթը իրականութեան անհամապատասխան հրատարակութիւն մը ըրած ըլլալով այդ մասին, ընկ. Խատիսեան հետեւեալ նամակը ուղղած է թերթին խմբագրութեան.—

ՅԱՐԳԵԼԻ ԽՄԲԱԳԻՐ,

Ձեր թերթի 15 փետր.ի համարին մէջ տպուած ըլլալով իշխան Վաչնաձէի զեկուցումը եւ վիճաբանութիւնները որ տեղի ունեցան յունուարի ...ներուն «Կովկասի Ուսումնասիրութեան» ակումբին մէջ, այդ առթիւ անհրաժեշտ կը համարեմ տալ ... արտայայտած մտքերու ճիշդ պատկերը:

Իշխան Վաչնաձէն իր զեկուցումը նուիրած էր կովկասեան ժողովուրդներու միութեան՝ համադաշնակցութեան մէջ: Այդ հարցը նոր չէ եւ ... 15 տարուան անցեալ: Ես միշտ ... կարծիքէն եղած եմ որ Համադաշնակցութեան գաղափարը երբէք ... ճշտ համարուի, պայման է որ ... յաստանը ունենայ բաւականաչափ ... ղամաս եւ անհրաժեշտ բոլոր ... մաններ, իր գոյութեան եւ զարգացման համար:

Նախ եւ առաջ անհրաժեշտ է վեր... դարձնել անոր պատմականօրէն ... պատկանող հողերը, որ ներկայիս ... գտնուին թրքական սահմաններուն մէջ: Այս իմ կարծիքն է ինչպէս ... բոլոր բանիմաց հայ զանգուածին, ... բուռն ցանկութիւն ունի ... հայրենիքին մէջ:

Բայց կարելի չէ «անջատական» ... անուանել բոլոր անոնք — ինչպէս ... հերը եւ Ֆինլանտացիները —, ... տասնըհինգ տարի առաջ ... իրենց անկախութիւնը, արժանա... միջազգային ճանաչումին ... ռուսական քաղաքական կուսակցութիւնները, որ պայքարեցան ... հայրենիքին միացման համար եւ ... րանք կը տառապին Թուրքերու ... չեւիկներու ճնշումներէն: Այս ... զամանքը չի ժխտեր անշուշտ ... խոր համակրանքը դէպ ի Ռուս... տան:

Իմ ճառիս միւս մասին մէջ ... սարանութիւն ես բերած էի ... կան փաստ մը, զոր Թուրքերը ... մանակին իրենց իսկ օգտակար ... րեցին, իրենց շահուն համար, ...

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի երեկոյ, Սօսիէթէ Սավանթի Թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ տասնըմէկերորդ տարեդարձը հայ ժողովուրդին ըմբոստացման ընդդէմ Մոսկուայի բռնակալ ներկայացուցիչներուն:

«Յառաջ»ի կիրակնօրեայ թիւը որքան պատմութեան դաս մը, նոյնքան փառաւոր պատասխան մըն էր Ռամկավարներուն, որոնք, այս տօնին առթիւ, իրենց թերթին մէջ, անպարոյ կոչեր կ'ուղղէին Փարիզի հայ գաղութին՝ հրաւիրելով չերթա՛լ տօնելու Փետրուար 18ը: «Յառաջ»ի յօդուածները, ներկայացնելով պատմական բոլոր փաստերը, նոյնիսկ բոլշեւիկեան վկայութիւններ, օրուան տօնին կուտային անուրանալի արժէք մը, — Հայը, որ կռուեր էր Թուրքին դէմ, գիտէր կռուիլ նաեւ Ռուսին դէմ, երբ կը տեսնէր թէ վըտանգի մէջ է իր գոյութիւնը: Գաղութի հայ ժողովուրդը, որ լաւ կ'ըմբռնէ այդ պայմանները, առանց ականջ դնելու Հայաստան չտեսած մարդոց աղմուկին՝ խուռն բազմութեամբ լեցուցեր էր սրահը: Կը տիրէր մեծ խանդավառութիւն: Այնտեղ էր երիտասարդութիւնը, կորովի տրամադրութեամբ թըրթռուն:

Երբ վարագոյրը բացուեցաւ, բեմին ճակատը կը տեսնուէին հայկան եւ ֆրանսական եռագոյնները:

«Սիփան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ս. Յակոբեանի, երգեց «Մեր Հայրենիք»ը: Յետոյ օրուան նախագահը, ընկեր Գերասիմ Բալայեան, բանալով հանդէսը, ըսաւ.

— Փարիզի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ այս իրիկուն կը տօնենք Փետրուար 18ի համաժողովրդական ապստամբութեան տարեդարձը: Տօնը, որ կը հանդիսանայ հայ ազատագրական պայքարի եւ հայկական ազատամարտի փառաւոր ու գեղեցիկ դրուագներէն մէկը: Հանրապետական անկախ ու ազատ Հայաստան երկուքուկէս տարուան կեանք ունեցաւ, որքան փոթորկալից, նոյնքան քաղցր եւ պատմական: Երկուքուկէս տարուան ընթացքին, մեր դարաւոր թշնամին, Թուրքը, եւ համաշխարհային հովերով տարուած Կարմիր Մոսկուան, հանգիստ չէին նստած: Մեր փոքրիկ ու ազատ հայրենիքի սահմանները, վերածուած էին ռազմաճակատներու:

Հանրապետական Հայաստանի կառավարութիւնը, յոգնած արտաքին թշնամիներու հարուածներէն, Թուրքէն եւ բոլշեւիկ Ռուսէն, յոյսը կորած Եւրոպայէն, գիտակցելով վայրկեանի լրջութեան, ժողովուրդին ֆիզիքական գոյութիւնը վեր համարելով բոլոր խնդիրներէն, առանց որեւէ դիմադրութեան, որոշ համաձայնութեամբ ու որոշ պայմանագրով, դեկտեմբեր 2ին (1921) կառավարութեան ղեկը յանձնեց Մոսկուայի ներկայացուցիչներուն: Այդ օրը, դեկտեմբեր 2ին, հանրապետական Հայաստանի կառավարութեան շէնքին վրայէն իջեցուցին հայ ժողովուրդի ձգտումներուն եւ իտէալներուն խորհրդանիշը — եռագոյնը եւ տեղը դրին Մոսկուայի կարմիր դրօշը, որ 15 տարիներէ ի վեր մահուան սարսափը կը տարածէ աշխարհի 6րդ մասին վրայ, մէջըն ըլլալով նաեւ մեր փոքրիկ հայրենիքը:

Այդ օրը, հայ շինականը եւ հայ գեղջկուհին հեկեկացին, Հայաստան մտաւ սուգի մէջ: Թուրքն ու բոլշեւիկ Ռուսը յաղթեցին ֆիզիքապէս, բայց ոչ հոգեպէս ու բարոյապէս: Բոլշեւիկները ինչպէս միշտ, մինչեւ աքաղաղը կանչելը եօթն անգամ ուրացան իրենց տուած խոստումները ու պայմանագիրը:

Տեղի ունեցան այնպիսի սարսափելի տեսարաններ, որ կը յիշեցնէին միջնադարեան ճորտութեան կամ Իթթիհատի սեւ օրերը:

Ձերբակալեցին եւ բանտ նետեցին հանրապետական կառավարութեան եւ Պարլամենտի անդամները, առանց կուսակցութեան խտրութեան հայ մտաւորականութիւնը քշեցին, բռնագրաւում, թալան թալան Հայաստանի բոլոր վայրերուն մէջ, գնդակահարութիւններ հարիւրներով՝ Հայաստանի բանտերուն մէջ եւ հազարաւոր զինուորականներ ցուրտ ձմրան եղանակին քշեցին Ռուսաստանի հիւսիսային սառուցեալ շրջանները:

Եւ այսպիսով բոլշեւիկեան իշխանութիւնը իր իսկ ձեռքով ստեղծեց փետրուար 18ի համաժողովրդական ապստամբութիւնը, որ տեւեց մօտ 42 օր: Հայ ժողովուրդը իր ցասումը յայտնեց այդ օրերուն իշխանութեան բռնութեան ու վանտալականութեան: Բանտերուն դուռները բացուեցան, կրկին անգամ լսուեցան ազատ խօսքն ու ազատ երգը եւ փողոցներու մէջ ցնծութեամբ երգեցին Մեր հայրենիք ազատ անկախ, Մեր թշնամուց ազատուած:

Փետրուարի 18ին հայ ապստամբ ժողովուրդը երբ կը դրուէր բոլշեւիկեան Չեկայի ձեռքէն Հայաստանի բանտերը, դեռ թարմ ու տաք կը տեսնէր բանտերու նկուղներուն մէջ հարիւրաւոր յօշոտուած դիակներ: Ազատագրական պայքարի, հայրենիքի ազատութեան եւ անկախութեան համար ինկած բոլոր նահատակներուն յիշատակը միշտ թարմ ու տաք պիտի մընայ նորահաս սերունդի մաքին մէջ, վառ պահելու համար անկախ ու միացեալ հայրենիքի վեհ գաղափարը:

Ուստի եւ այսօր, պարտք ունինք յիշելու անոնց, որոնք բռնութեան դէմ ծառանալով, ազատ հայրենիքը փրկելու համար, բարձրացան մեր լեռները ու երբեք չվերադարձան:

Անոնց, որոնք ձմրան բուք ու բորանին քշուեցան դէպ ի հեռաւոր Ռուսաստանի սառնամանիքները ու այնտեղ անհետ կորսուեցան: Եւ անոնց, որոնք բանտերու նկուղներուն մէջ Չեկայի ձեռքով գնդակահարուեցան եւ դաժանօրէն կացինահար եղան»:

Յետոյ մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգանքի հրաւիրեց ժողովուրդը եւ խօսքը տուաւ ընկ. Գ. Նժդեհի:

Ընկ. Նժդեհ ծանրացաւ Հայրենիքի սրբութեան եւ անոր պաշտպանութեան սրբազան գաղափարին վրայ.

— Եղե՞ր էք երբ եւ իցէ սահմանագլուխի մը վրայ: Պահակն է, որ կը հսկէ այնտեղ: Պահակը որ կը կանգնի յանուն հայրենիքի խաղաղութեան ու ապահովութեան: Բայց ի՞նչ է հայրենիքը: Չեմ գիտեր: Որովհետեւ հայրենիքը չի բացատրուիր ու չի սահմանուիր, այլ կը զգացուի եւ կ'ապրուի: Ոչինչ աւելի սրբազան քան զգացումը հայրենիքի: Հին Հելլէնները իրենց հայրենիքը եւ աստուածը կը կոչէին նոյն անունով, — Աթենաս: Հայրենիքը Աստուծոյ մէջ եւ Աստուած հայրենիքին մէջ: Հռոմայեցիներն ալ կը կռուէին ու կ'ապրէին «յանուն հայրենիքի եւ աստուածներուն»: Անոնց աստուածները կը խառնուէին, կը շփոթուէին հայրենիքի գաղափարին հետ: Վերջապէս ի՞նչ աւելի գեղեցիկ քան տեսնել, որ թռչունը բոյն կը շինէ եւ մարդիկ իրենց գլուխը հանգչեցնելու, բարգաւաճելու եւ յառաջդիմելու տեղ մը կը փնտռեն իրենց համար, իրենց սեփական: Բոլոր դարաշրջաններու բոլոր մեծ մտաւորականները մտածեր են հայրենիքի մասին: Վիկթոր Հիւկօ կ'ըսէր թէ խօսիլ Փարիզի, կը նշանակէ խօսիլ աշխարհի: Ու Շոփէն ափ մը հող ունէր իր ծոցը, ներշնչուելու համար հայրենիքին յիշատակով: Աւելի խորիմաստ է բացատրութիւնը Սիէնքիէվիչի, որ կ'ըսէր. «Հայրենիքը ես եմ»: Աստուծոյ որդին իսկ հայրենիքի մասին կը մտածէր եւ հրեայ ժողովուրդը պատմութեան երկար միջոցին մէջ իր լացը լսելի ըրաւ հայրենիքի համար: Ի՞նչ է հայրենիքը, չեմ գիտեր, բայց յանուն հայրենիքի ժողովուրդներ են կռուեր: Կարելի չէ զրկել մարդիկ իրենց հայրենիքէն: Անոնք, զրկուածները, տարագիրներ, իրենց հետ կը տանին հայրենիքը: Սխալ չէ ուրեմն ըսել, այսօր, «Հայրենիքը հայրենիքէն դուրս»: Հրեաները հայրենիքը իրենց հետ պտըտցուցին դարէ դար, արհամարհելով բոլոր օրէնքները, Սիոնը առաջնորդեց զանոնք եւ անոնք իրենց հայրենիքը կը վերաշինեն այսօր: Ահա եւ Հայը, — հայրենիք մը հայրենիքէն դուրս: Եւ ի՞նչ է Հայուն հայրենիքը, չեմ գիտեր, հող ու տո՞ւն թէ սար ու ձոր: Ո՛չ, Հայուն հայրենիքը ոչ երկիր է, ոչ ալ երկինք, այլ երկնախառն երկիր: Հայը չի կրնար ապրիլ երկրի մը վրայ առանց ունենալու լայն երկինք եւ ոչ ալ երկինքով առանց երկրի: Սրբանձնեանց եպիսկոպոս կը պտըտէր Ծոփաց երկրին մէջ եւ կ'աղաղակէր թէ չէր ուզեր բարձրացնել գլուխը երկինքին, այնքա՛ն գեղեցիկ դառնած էր երկիրը: Եւ Տրդատ թագաւոր իր սուրը կը նետէր երկինք եւ ա՛լ վար չէր իյնար սուրը, որ ջահ մը կը դառնար ու կը կախուէր երկնքէն յաւիտենապէս, լուսաւորելով Հայոց աշխարհը: Այո՛, Հայերը հայրենիք կ'ուզեն լուսաւոր երկինքով մը: Ահա թէ ինչո՛ւ սուր առին եւ կռուեցան, երբ չարն ու օտարը ներս մըտան մեր սահմաններէն եւ ոչ միայն ուզեցին խափանել մեր երկինքը, այլ եւ խլել մեր հողը: Ինչո՞ւ կռուեցաք, կը հարցնեն մեզի: Իսկ մենք կը հարցնենք, — Ի՞նչպէս կրնայինք չկռուիլ: Եւ կը հարցնենք դարձեալ, — Ինչո՞ւ անտարբեր մնացիք դուք, երբ մենք կը կռուէինք: Մենք չէինք կրնար չկռուիլ, որովհետեւ, գիտէ՞ք թէ ո՛վ էր որ կուգար: Յարձակողը ռուսական յեղափոխութիւնը չէր, որ զիջումներ ընէինք, այլ աշխարհակալ Ռուսը: Եւ մեզի համար պարզ էր հարցը, — Ռուսը կամ Թուրքը, երկու աշխարհակալներ, բոլշեւիզմը եւ քէմալիզմը, երկու ոճրագործ բանակներ, կը յարձակէին մեր երկրին վրայ, որ ուրիշ բան չէր ուզեր, այլ միայն խաղաղութիւն եւ մշակոյթի ազատութիւն: Մենք պահակներ էինք մեր երկրին սահմանագլուխին վրայ եւ եկողը չար էր եւ օտար: Կը յիշէ՞ք պուլկար զինուորի մը պատմութիւնը: Նահանջեր էին պուլկար զինուորները: Անսասան կանգներ էր միայն պուլկար պահակ մը: Թուրք բանակը կը հասնի, գերի կը բռնէ եւ կը հարցնէ. — Ինչո՞ւ չփախար: Պուլկար պահակը կը պատասխանէ. — «Ինծի հրամայուած էր պահակ կենալ այստեղ»: Այդպէս պատասխանեց նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Ան կռուեցաւ, վասն զի անոր հրամայուած էր կռուիլ եւ պահակ կենալ Հայրենիքի սահմաններուն վրայ: Երիտասարդնե՛ր, պահակ կեցէք Հայոց երկրի մեծ պահակին հետ, որ կը կոչուի Հ. Յ. Դաշնակցութիւն»:

Երկրորդ խօսողն էր ընկ. Կոստանիկ Թախտաջեան, որ մասնաւորաբար ծանրացաւ փետրուար 18ի դէպքերուն եւ անոնց արժէքին վրայ:

— Դարերու ընթացքին կռուելէ, ահաւոր զոհողութիւններէ յետոյ, հայ ժողովուրդը կրցեր էր վերջապէս ստեղծել Արարատի ստորոտը իր փոքրիկ հայրենիքը: Մեծ էին զոհողութիւնները, բայց երջանիկ էր ան, որ կը յուսար թէ պիտի կարենայ դարմանել իր վէրքերը եւ վերածաղկեցնել իր մշակոյթը: Հայոց պատմութիւնը սկսեր էր քալել քաղաքակրթութեան ճամբով: Տակաւին մանուկ, սկսեր էր աճիլ ու զարգանալ: Նախանձեցաւ թշնամին, մէկը հիւսիսէն, միւսը հարաւէն, դաւադրեցին եւ աշխատեցան կործանել փոքրիկ Հայաստանը: Փետրուար 18ին հայ ժողովուրդը ստիպուեր էր դարձեալ զէնք առնել, այս անգամ կռուելու համար անոր դէմ, զոր սովոր էինք «Փրկիչ» անուանել: Բարեկամ ճանչցուած երկիր մըն էր, որ կուգար դաւադրական նպատակով: Հայ ժողովուրդը, որ մինչեւ այդ օրը մեծ յոյսեր կապեր էր հիւսիսի այդ մեծ ժողովուրդին վրայ, այս անգամ կը տեսնէր թէ որքան խաբուեր էր: Խաբուած բոլորէն, եւ անկախութեան իր դարաւոր տենչով բորբոքած, կռուեցաւ հայ ժողովուրդը: Փետրուար 18 հայ ժողովուրդին բնազդային առողջ ընդվզումն է բոլոր բռնակալներուն դէմ:

Վերջին խօսողն եղաւ ընկ. Դրօ, որ խօսեցաւ ժողովրդական լեզուով եւ ժողովուրդին սրտէն, պարզ եւ անմիջական ձեւով.

— Հայրենակիցներ, դժբախտութիւն է ինծ տեսնել ձեզ այստեղ, եւ դժբախտութիւն է ինծ, ռազմիկ մարդու, ճառ խօսիլ ձեզի այստեղ: Քանի մը խօսք միայն փետրուար 18ի մասին: Սակայն նոր երեւոյթ մը չէ փետրուար 18ը: Նման ապստամբութիւններ շատ ենք ցոյց տուեր, Դաշնակցականներէն առաջ Հնչակեանները, եւ Հնչակեաններէն առաջ ազատամարտիկ ժողովրդական հերոսները: Եւ վերջապէս փետրուար 18ներ շատ ենք ունեցեր: Պանք Օթոմանի դէպքն ալ փետրուար 18 մըն է, եթէ քննենք նըպատակը: Բոլոր այդ կռիւները ինչո՞ւ համար, — որպէս զի մեր գլուխը դընելու ազատ տեղ մը ունենանք, մեր մշակոյթին տէրն ըլլանք, աճինք եւ բարգաւաճինք: Մենք յանուն այդ իդէալներուն կռուեր ենք եւ պիտի կռուինք: Ո՛վ որ ալ ըլլայ մեր դիմացինը: Մեզի համար պարզ է թէ մեր աղէտներուն մէջ պատասխանատուներ են որքան Եւրոպան, նոյն իսկ ամէնէն խաղաղասէր Պրիանի կառավարութիւնը, նոյնքան Ռուսիան: Ոճրագործ Թուրքին չափ մեզի դաւաճանած են նաեւ եւրոպական ազգերը, որոնք կը բարեկամանային մեզի հետ՝ երբ այդպէս կը թելադրէր իրենց շահը: Ինչպէս ըսի, որոշ է մեր դիրքը, — կռուիլ մինչեւ վերջ, ո՛վ որ ալ ըլլայ մեր դիմացինը: Եթէ չէք ուզեր կռուիլ, եթէ կը վախնաք մահէն, այն ատեն հրաժարեցէք ձեր հայերուն կոչումէն: Այստեղ կը պայքարիք ձուլումի դէմ, կ'ուզէք որ հայ մեծնայ ձեր զաւակը, այսուրբէն կ'ուզէք սորվեցնել անոր, որպէս զի Հայ մնայ: Մենք ալ կը կռուինք, որ հայ ժողովուրդը Հայ մնայ, իր հայրենիքն ունենայ, իր մշակոյթն ունենայ: Ո՛վ որ չուզեր կռուիլ, պիտի թրքանայ, ռուսանայ կամ ֆրանսանայ: Իսկ մենք այդպիսիները Հայ չենք համարեր: Կուժը կը կոտրի ջրին ճամբան, կ'ըսէ հայ ժողովուրդը: Մենք կ'ուզենք կամ Հայ ապրիլ կամ կռուիլ եւ պատուով մեռնիլ այդ ճամբուն վրայ: Ահա փետրուար 18ներու, հայկական բոլոր ապստամբութիւններուն իմաստը: Եթէ կռուեցանք բոլշեւիկներուն ալ դէմը, պատճառն այն էր, որ Ռուսերը, Բարթողեան լեռներէն անդին, Թուրքերուն ազգայինչարժման կ'օժանդակէին, իսկ Բարթողեան լեռներէն ասդին կ'ոչնչացնէին հայ ազգային շարժումը: Ինչպէս ընկերս Հասատանց Բասէկլի իսկ վկայութեամբ, Ռուսերը հաշտ աչքով կը դիտէին ոչ միայն Թուրք ազգային շարժումը, այլ եւ Թուրք ազգայնականներու կողմէ հայ ժողովուրդին կոտորումը: Ի՞նչ էր, սակայն, հայ ժողովուրդին ուզածը, — իր հայրենիքին խաղաղութիւնը եւ իր մշակոյթին ազատութիւնը: Քանի ա՛յս է մեր նպատակը, կռիւը նուիրական է եւ անհրաժեշտ»:

Այս շատ պարզ եւ ժողովրդական ոգիով արտասանուած խօսքերը ողջունուեցան որոտընդոստ ծափերով:

Շատ աղուոր էր նաեւ գեղարուեստական բաժինը: «Սիփան» երգչախումբը մէջ ընդ մէջ երգեց հայ գեղջկական երգեր: Ջութակահար Օր. Ս. Երամեան նուագեց եւրոպական կտորներ, իրեն կ'ընկերանար երաժիշտ Ս. Պարթեւեան: Երգչուհի Օր. Ի. Փիլիպոսեան երգեց հայերէն եւ օտար երգեր, իրեն կ'ընկերանար դաշնակի վրայ Օր. Խաչոյեան: Երգիչ ընկ. Ս. Նաւասարդեան երգեց «Հայաստան»ը եւ Ալէմշահի մէկ երգը: Ընկ. Նիկողոսեան յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ:

Եւ հանդէսը փակուեցաւ ժողովուրդին խանդավառ տրամադրութեան մէջ: Հայ ժողովուրդը կը ծափահարէր արուեստագէտներն ու ճառախօսները, անոնց երգն ու գաղափարները, առանց ըսելու թէ ինչ կը մտածէ Ռամկավարնոցը: Արդէն ո՞ր տանուտէրն է, որ իր տնական գործերու կարգադրութեան համար կարծիք հարցուցած ըլլայ իր հաւնոցին:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Հայաստանի գոյութիւնը եւ հետեւաբար հետեւողական ըլլալու համար՝ անոնք պէտք է որ զիջին մեզի իրենց ձեռքը գտնուող մեր հողերը, կենսունակ դարձնելու համար զայն:

Թուրքերը ի՞նչ շահ կը սպասէին ասկէ. այդ իրենց գործն է, մեր ձեռքերը եղած են միշտ ազատ: Այս հարցին վրայ այսպէս կը նային նաեւ կովկասեան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները, որոնք 1921ին Փարիզի մէջ յայտարարեցին թէ իրենց կամքէն կախում ունեցող բոլոր միջոցներով պիտի աջակցին Թուրքիոյ հայկական հողամասերու Հայաստանի կցման:

Չեմ խօսած եւ չէի կրնար խօսած ըլլալ ոչ մէկ պատերազմի մասին, ըլլայ ան մէկ թէ երկու ճակտի վրայ: Իմ յայտնած միտքերու մէջ բացարձակապէս նոր բան չկայ, եւ եթէ ես արտայայտուած եմ այդ Ակումբի աքաղաքական համեստ մթնոլորտին մէջ, պարզ այն պատճառով որ Ակումբին ունկնդիրները կը բաղկանային կովկասեան երիտասարդներէ, որոնք կ'ուզէին ծանօթանալ կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական մտածողութեան:

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Մարդը ենթակայ է երեք արկածներու, ծնունդ, կեանք եւ մահ: Ան չի գիտակցիր իր ծնունդին, կը վախնայ մահէն, ու կը մոռնայ կեանքը...:

Լաբրիւյէր

Կան մարդիկ, որոնք զէրոյի կը նմանին: Միշտ պէտք ունին իրենց առջեւէն քալող թիւերու:

Պալլաք

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ ՆԻՑՇԷԷՆ

Ճզմուած որդը կը կծկուի: Հանկըրծալի է ատիկա: Ան, այդ կերպով, պիտի նուազեցնէ ամբողջովին ջնջելու հաւանականութիւնը: Բարոյական լեզուով՝ ատիկա կը կոչուի համակերպում:

× Մխիթարութեան կարօտ մարդիկ ոչ մէկ կերպով կրնաք այնքան լաւ մխիթարել, որքան՝ երբ իրենց ըսէք թէ մեծ վիշտը իրապէս անմխիթարելի է: Այդ պարագային, անոնք, հպարտութենէ մղուած, իրենց գլուխը կրկին պիտի բարձրացնեն:

× Սա մարդը առաւ, ու բարձրացաւ շատ վեր, բայց՝ թռիչ չգիտցող մարդուն աչքին ան նկատուեցաւ հետզհետէ փոքրացող կէտ մը:

ՄԱՄՈՒԼ

Պէյրութի աղէտը

Սօֆիայի *Ազատ Խօսքը* կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (*15 փետր*).

— «Խորապէս շնորհակալ ըլլալով օտարներու ցոյց տուած սրտառուչ օգնութեան համար, մենք, ամէն հոսանքի եւ դաւանանքի պատկանող եւ աշխարհի չորս ծայրերը տարտղնուած Հայերս, պարտաւոր ենք մեր անմիջական եւ հնարաւոր օգնութիւնը հասցնելու Պէյրութի հազարաւոր աղէտեալներուն, կատարելով մեր ազգային եւ եղբայրական անյետաձգելի պարտքը: Ու այս նպատակաւ ալ գործի պիտի լծուին մեր ազգային, մասնաւորապէս բարեգործական կազմակերպութիւնները:

Ի հարկէ, աղէտին արմատական լուծումը կ'ըլլար Պէյրութի մէջ մախրի վրայ նստող չորս հազար մեր հարազատներու օր առաջ ներգաղթը դէպի Հայաստան: Բայց, ներկայ պայմաններուն մէջ, երբ խորհրդային իշխանութիւնը հազարումէկ դժուարութիւններ ցոյց կուտայ զանգուածային նոր ներգաղթի մը համար, միամտութիւն պիտի ըլլար օրօրուիլ ներգաղթի յոյսերով: Բարեգործականը եւ ուրիշներ, որոնք հեռուէն մօտէն կապեր ունին խորհ. իշխանութեան հետ, կրնան եւ պարտաւոր են Պէյրութի աղէտեալները Հայաստան փոխադրելու համար ձեռնարկներ կատարել: Խորհրդ. Հայաստանի իշխանութիւնն ես, առաւել քան ուրիշ որեւէ մէկը, պարտաւոր է հաշուի առնել աղէտի մեծութիւնն ու աղէտեալներու թշուառութիւնը, հաշուի առնել նոյնիսկ իր շահերը եւ, սովորական ու անհամ դարձած իր առարկութիւնները մէկ կողմ դրած, ձեռնարկել առաջին հերթին այս չորս հազար հայ իսկական պրոլետարներու մէկ կարաւանով Հայաստան փոխադրութեան գործին: Այսպիսով ան անուղղակի փրկարար գործ մը կատարած պիտի ըլլայ եւ պիտի արժանանար ոչ միայն հազարաւոր հայ աղէտեալներու, այլեւ համայն հայութեան երախտագիտութեան: Բայց, ներգաղթի իրագործման պարագային իսկ, հարկ է անմիջական եւ ընդհանուր օգնութիւն Պէյրութի հայ աղէտեալներուն, գոնէ յառաջիկայ երեք-չորս ամիսներու ընթացքին:

Բարեգործականի առաջնութեամբ, գաղթաշխարհի բոլոր հայ կազմակերպութիւնները, բոլոր սրտցաւ միութիւնները եւ մանաւանդ բոլոր ունեւոր Հայերը պարտաւոր են զգալ Պէյրութի մէջ պայթած աղէտին ահագնութիւնը եւ օգնութեան ձեռք կարկառել մեր երիցս դժբախտ հազարաւոր հարազատներուն: Ու որքան արագ, որքան շատ եւ որքան կազմակերպուած ըլլայ հայ գաղթաշխարհի օգնութիւնը, այնքան աւելի հիմնապէս դարմանուած պիտի ըլլան անակնկալ ու ահաւոր աղէտին աւերները»:

Թուրքեւսուրիական ստացուածքներու խնդիրը

Սուրիոյ մարզպանութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է, 1932 հոկտ. 27ի թուրքեւսուրիական համաձայնագրին գործադրութեան առթիւ.—

Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ Թուրքիացիներու՝ եւ Թուրքիոյ մէջ Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու պատկանող ստացուածքներու խնդրոյն կարգադրութեան համաձայնութիւնը գործադրելի դարձաւ 1933 յունուար 11էն ի վեր: Այս համաձայնութիւնը կը վերաբերի անշարժ ստացուածքներու եւ հետեւաբար, մասնաւոր ձեւակերպութեանց կը կարօտի: Բայց եւ այնպէս նոյն համաձայնութիւնը կը պարունակէ վերապահութիւն մը՝ շարժուն ստացուածքներու եւ շահակիցներուն կը ձգէ անոնց տիրանալու համար սովորական միջոցներու դիմելու կարելիութիւնը:

Համաձայն պայմանագրուած տրամադրութեանց, շահակից կառավարութիւնները, ամէն մէկը իր փոխադարձ երկրին վրայ գտնուող ինչքերու համար, պարտաւոր են համաձայնութիւնը գործադրելու: Սուրիացի եւ Լիբանանցի պահանջատէրներուն համար նպաստաւոր է ուրեմն ուղղակի դիմել թրքական պատկան իշխանութեան եթէ պահանջը անշարժ ստացուածքի մասին է, պէտք է դիմել ելմտական կամ ներքին նախարարութեան. իսկ եթէ շարժուն ստացուածքի մասին է. պէտք է դիմել հանրային իրաւունքի դատարանին:

Դիմումները պէտք է կատարուին մինչեւ երկու տարի, այսինքն 11 յունուար 1935էն առաջ:

Թրքական կառավարութիւնը յանձնառու եղաւ պահանջատէրերու ամէն դիւրութիւն ընծայելու, իրենց պահանջքը հետապնդելու համար անհրաժեշտ բոլոր պաշտօնաթուղթերը հայթայթելու կամ վաւերացնելու: Այս առթիւ շահագրգռուողները կամ իրենց ներկայացուցիչները պիտի արտօնուին անհրաժեշտ բնակութեան:

Համաձայնութենէն կրնան օգտուիլ

1.— Անոնք որ հպատակութիւն ընդունած են ըստ 30 մայիս 1926ի Էնկիւրիի համաձայնութեան:

2.— Անոնք որ սուրիական կամ լիբանանեան ազգութիւնը ընդունած են Լօզանի դաշնագրութեան 30րդ յօդուածին համաձայն:

Ա. Որեւէ ծագումով՝ Թուրքիայէ եղած անձեր, որոնք 1914 հոկտ. 30էն առաջ հաստատուած էին հոգատարութեան ենթակայ արեւելեան երկրի մը մէջ:

Բ. Թուրքիայէ եղած անձեր որոնք Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ Լօզանի դաշնագրի կնքումէն առնուազն մէկ տարի առաջ կը բնակէին Ֆրանս. հոգատարութեան ենթակայ արեւել. պետութեանց մէջ, որոնք այնտեղ ծընած էին եւ կամ առնուազն իրենց հայրը այնտեղ ծնած էր:

3.— Անոնք որ հպատակութիւն ընդունած են Լօզանի դաշնագրի 32րդ յօդուածի տրամադրութեան համեմատ, այսինքն 18 տարեկանէ վեր սուրիական կամ լիբանանեան ծագումով Թուրքիայէ ազատուած հողի վըրայ հաստատուած անձեր, որոնք կատարած են սուրիական կամ լիբանանեան հպատակութեան իրաւունքը:

4.— Անոնք որ հպատակութիւնը ընդունած են Լօզանի դաշնագրութեան 34 յօդուածի տրամադրութեան համաձայն այսինքն սուրիական կամ լիբանանեան ծագումով 18 տարեկանէ վեր Թուրքիայէ եղած եւ այլ երկրի մէջ հաստատուածներ, որոնք գործադրեցին ընդունուած սուր. կամ լիբանանեան հպատակութեան իրաւունքը:

Պահանջի ցանկը եւ պահանջատիրոջ թղթածրարը պէտք է ուղղել Էնկիւրիի ֆրանս. դեսպանի միջոցաւ թրքական կառավարութեան: Հետեւաբար պահանջները պէտք է կեդրոնացուին ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ:

Միւս կողմէ թրք. կառավարութեան որոշումները դարձեալ նոյն (ֆրանս.) իշխանութեան միջոցաւ պիտի փոխանցուին պահանջողներուն: Դարձեալ նոյն իշխանութեան է որ շահակիցները պէտք է երկու ամսուան մէջ յայտնեն թէ թրք. կառավարութեան որոշումը կ'ընդունի՞ն թէ ընդհակառակն կը մերժեն զայն:

Շահակիցներուն ամէն անհրաժեշտ դիւրութիւն ընծայելու համար, պահանջքի թղթերը պիտի ընդունուին հովանաւորեալ երկիրներու մարզպանութեան պատուիրակութեանց գրասենեակը. իսկ Փարիզի մէջ՝ Արեւելեան Հովանաւորեալ երկիրներու գրասենեակը (105 Rue Faubourg St. Honoré): Արտասահմանի մէջ բոլոր ֆրանս. դեսպաններու, հիւպատոսարաններու կամ պատուիրակութեանց գրասենեակները:

Անհասկացողութեանց տեղի չտալու համար, կը յանձնարարուի պահանջողներու որ չուտով ներկայացնեն իրենց պահանջները. անկէ առաջ դիմում կատարողները պէտք է նորոգեն իրենց պահանջները:

Հովանաւորեալ երկիրներու մէջ դիմումները պէտք է ներկայացուին ամէնէն ուշը մինչեւ մարտ 15:

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն որ երկրաշարժի երկու ուժգին ցնցումներ զգացուեցան Սելանիկի մէջ, մէկը՝ առտուան ժամը 7.15ին, միւսը՝ իրիկուան 2ին:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Մէկ խօսքով, տեղի ունեցաւ խաղաղ այլ համատարած, պատկառելի ցոյց մը մայրաքաղաքին եւ արուարձաններուն մէջ:

Նոյն պատկերը նաեւ գաւառներու մէջ: Գործադուլը ամէնէն աւելի երկար տեւեց Լիլի մէջ, ուր բացօթեայ միթինկ մըն ալ տեղի ունեցաւ: Թղթատարական նախարարութիւնն իսկ չկրցաւ հաղորդակցիլ մինչեւ ժամը 9: Լիոնի մէջ թղթատարական հաղորդակցութիւնները դադրեցան ժամը 8—9, հեռագրական հաղորդակցութիւնները՝ ժամը 11·30—12·30: Դպրոցական դասերը՝ կէս ժամ ուշ սկսան: Քաղաքապետութեան պաշտօնեաները բողոքագիր մը յանձնեցին Պ. Էռիոյի: Մարսէյլի մէջ ամէն ինչ խաղաղ անցաւ: Թղթատարական ցրուիչները սովորականէն մէկ ժամ ուշ գործի սկսան, եւ թղթատարական գործողութիւնները դադրեցան ժամը 11·30—1·30: Ոստիկանութեան պաշտօնեաներն ալ բողոքագիր մը յանձնեցին պատկան իշխանութեան: Ուսուցիչները նահանգապետութեան շէնքին առջեւ համախմբուելով, բողոքագիր մը ներկայացուցին: Նիսի մէջ բոլոր պաշտօնեաները մէկ ժամ դադրեցուցին ամէն աշխատանք, իսկ դպրոցներու մէջ մէկ ժամ կրօսանք ըրին աշակերտները:

Այսպէս նաեւ միւս բոլոր քաղաքներուն մէջ, աւելի կամ պակաս տարբերութիւններով:

Ազգայնականներու դիրքը Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ ազգայնական վարիչները վերջերս բազմաթիւ ժողովներ գումարեցին եւ վիճաբանեցան մարզպանին կողմէ Ժընեւի մէջ եղած զեկուցման եւ դաշնագրի բանակցութեանց շուրջ: Ըսի – ըսաւներ ալ կան թէ, ազգայնականները որոշած են քաշուիլ կառավարութենէն:

Ամէն պարագայի մէջ ազգայնականները հանդիստ չեն այս օրերս: Հօմսէն մարզպանին եւ Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահին ուղղուած են հետեւեալ հեռագիրները. —

«Սուրիական հայրենիքի բաժանումը տրամադրող դաշնագիրը ամենամեծ դժբախտութիւնն է: Առանց Միութեան պայմանին որ եւ է դաշնագիր չենք ընդունիր: Սուրիական հայրենիքի Միութիւնը մեր առաջին պահանջն է: Կը խնդրենք մեր այս պահանջը հաղորդել Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան»:

Մարզպանին Դամասկոսի պատուիրակը Պէյրութ գնաց եւ երկար տեսակցութիւն մը ունենալէ վերջ, վերադարձաւ Դամասկոս: Կը կարծուի որ ազգայնականներու յարուցած դժուարութեանց շուրջ ընդարձակ տեղեկութիւններ առած եւ համապատասխան հրահանգներ առած է մարզպանէն:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 32, Ave. Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 231, Fbg, du Temple, Ռոստոմի սրահին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8·30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ **Փետրուար 26ին**

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Յետաձգուած է

Մարտ 6ին Սարսէլի եւ Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Հրայր կոմիտէի «Փետրուար 18»ի հանդէսը:

Թատերական ներկայացում Շալէթի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱԼԷԹԻ Հ. Յ. Դ. ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

26 Փետր. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին **Pathéeի** սրահը

բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

կը ներկայացուին ՄԵՐ ԱՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ եւ ՊԱՇՏՕՆՍ Է ԽՈՆԲԱԼ (զաւեշտ)

Հ. Օ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐԵԱՆԵԱՆ)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Քաղաքապետ **Dr. Georges Ribot**ի եւ Նախագահութեամբ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՕՐ

ՎԱՂԸ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌՏՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 5

Salle du Coliséeի մէջ, 21, Boulevard Dugommier

Երաժշտութիւն — երգ — դասական պարեր — գերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆի կողմէ զաւեշտ՝ մէկ արար — ֆրանսերէն եւ հայերէն արտասանութիւններ — կէս գիշերէն ետքը պարահանդէս եւ անակնկալներ:

Ճոխ պիւֆէ   Չափաւոր գիներ   Պարատողիչ «Վէսթիէռ»

Ա. Բ. Գ. երեք մրցանակներ պիտի տրուին՝ մասնաւոր ժիւրիի մը գնահատութեամբ՝ այն օրիորդներուն, որոնք ընտրելագոյն ազգային տարազի ցուցադրութիւնը պիտի կրնան ընել, առանց դիմակի:

Տոմսերը կը վաճառուին հետեւեալ տեղերը.— Photo d'Art Souren-Duran, 85, rue d'Aubagne: Գրատուն ՇԻՐԻԿԵԱՆ, Րիւ Տօմինիքէն: The Anglo-American Pharmacie, 37, La Canebière, Պ. Ա. Արութեանի քով:

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած «Ե Փ Ր Ա Տ» նուագախումբին կողմէ իր կազմութեան 3րդ տարեդարձին առթիւ

4 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8·30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՍԱԼ ԼԻՒՍԻԷՆԻ մէջ, 13 rue d'Issy, Billancourt

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը

Երեկոյթ - Պարահանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած՝ ՌՈՒՍ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ԳՈԼՊԷՐԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 7, ՌԻՒ ԳՈԼՊԷՐ

Ռուսական երգչախումբ, վիճակախաղ եւ պարեր:

Պիւֆէ՝ ժողովրդ. գիներով: կը խնդրուի մութ գոյն հագուստ հագնիլ:

Հայ Արիներու Միութեան հանդէսները

ի նպաստ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կազմակերպուած է երեկոյթ-պարահանդէս մը, հովանաւորութեամբ եւ օժանդակութեամբ Փարիզի Հայ Սպայից Միութեան, 11 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ ՍԱԼ ՄԱՔՄԱՀՕՆի մէջ, 29 Avenue Mac-Mahon:

կը նախագահէ՝ ՋՕՐԱՎԱՐ ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ

⁂

Իսկ Փարիզի շրջանի 8րդ տարեկան ցերեկոյթը տեղի կ'ունենայ 9 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ Ժան-Կուժօնի մէջ:

Կը խնդրուի նկատի առնել այդ թուականները:

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշել   Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Օ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Նիւթ՝ Խափշիկներու սեռային հարցը: Մէկ ժամ սինեմա: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԿԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի փոմաճ (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փոստի ծախս միասին) կը պատրաստենք 175 ֆրանքի: Կը ղրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն: Երաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տառագիրէն գործադրութեան: Դիմել՝ Տպարան ՆՈՐ ՕՐ, 20, A. Voulis, Athènes, Grèce.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆԻ
ՍԵՒ ԼԵՌԻՆ ՄԱՐԴԸ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՎԷՊ
Բ. տպ. Աթէնք, 1932, էջ 343   գին՝ 20 ֆրանք

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ
ՖՐԱՆՍ.— ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆ
Լաթակազմ, 1200 էջ   գին 75 ֆրանք

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ
Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
510 էջ, բազմաթիւ նկարներ   Գին՝ 40 ֆրանք

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆԻ
ԴԷՊԻ ԿԱԽԱՂԱՆԸ
Թուրքիոյ խորերը մնացած հայ բեկորներու յուզիչ պատմութիւնը
877 էջ, պատկերազարդ,   Գին՝ 75 ֆրանք

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ, 1933
Նոր տարիի ամէնէն ճոխ տարեգիրքը
Բազմաթիւ նկարներով եւ աննախընթաց բովանդակութեամբ
գին 30 ֆրանք եւ 1.50 տոլար

դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 rue Monsieur-le-Prince, Paris
Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը: Ընդարձակ գրացուցակը կը ղրկուի փափաքողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

—·—

— Օ՜հ, Աստուած իմ, կը սխալիք…

Չի կրցաւ խօսիլ քանի մը վայրկեան, այն ատեն նախատական ու անտեղի էր այդ ամբաստանութիւնը:

— Ռոթէրտամ կ'երթամ ըսի, չարունակեց յանկարծ, երախաս Ամսթէրտամ վանքն է. կէս մը Հոլանտացի եմ, Պաթավիա ծնած եմ. հայրս Ֆրանսացի էր… Սոնրէլ, իմ անունս… Անցագիրս կեղծած չեմ… Բեմական անունս է Մաթա Հարի, գիտէ՛ք տիկին, պարոններ…

Րինկլըոն ընդմիջեց զայն խիստ շեշտով մը որ այլ եւս աւելորդ էր: Յիշեցուց անոր որ պարուհի բացատրութիւնը զանց առնուած էր իր անցագրին մէջ:

— Դուք ձեզի կը նկարագրէք անձնական միջոցներու տէր կին մը…

— Բայց ինչո՞ւ չէ… Դրամ ունիմ… Փարիզ եղած ատենս Նէօյյի կը բնակէի… Շահածս չեմ ծախսեր ես…

— Ո՛չ. իսկ ձեր հասոյթի միջոցը միայն պարը չէ…

Աղջիկը աչքերը ուղղեց Րինկլըոնին չափէն աւելի արհամարհոտ նայուածքով մը: Ի՜նչ դժնդակ ակնարկութիւն որ բաւական էր որպէս զի մարդը անզարմանալի կերպով կորսնցնէր կինեւուն յարգանք ներշնչելու կարողութիւնը:

Դարձաւ ծովակալին:

— Իմ սեփական կեանքս ի՞նչ կապ ունի այս հարցին հետ, պարոններ, հարցուց փափկութեամբ:

Նախատած էին զինքը: Բաներ կային որոնց միջամտելու իրաւունք չունէր ոչ ոք. հաւատացեր էր որ ճէնթլմէններ էին իր դիմացինները: Այդ համոզումը ունէր դեռ ծովակալին մասին որուն ուղղեց իր խօսքը, իսկ Սըր Րինկլըոնին՝ կարեւորութիւն անգամ չտուաւ: Արդարեւ իր կենցաղին մանրամասնութիւնները ի՞նչ յարաբերութիւն կրնային ունենալ այդ խնդրին հետ. յոյզերու եւ զգայնութեանց տէր կին մըն էր ինք: Տեսաւ այդ բանը ծովակալը, նոյն իսկ հիացաւ. ուզեց բացատրել Րինկլըոնի բառերը:

— Կարծեմ Սըր Չարլըզ կ'ուզէ ակնարկել գերմանական կառավարութենէն ձեր ստացած վարձատրութեան:

Աղջիկը չափազանց բարկացաւ այս խօսքին վրայ ու ամբողջ հասակովը անոնց դիմացը կեցած, ըսաւ.

— Դուք կը կարծէք որ ես լրտե՞ս եմ, այո՞. լրտես եմ Գերմանիոյ հաշւոյն՝ այս երկրի՞ն դէմ…

— Ո՛չ, Տիկին:

— Ա՜հ…

— Ո՛չ միայն դէմ…

— Չհասկցայ…

— Ֆրանսայի դէմ:

— Բայց չէք գիտեր թէ ինչով կը զբաղիմ…

— Կը ներէ՛ք. ձեր «տօսիէ»ն ունինք այստեղ՝ Ոստիկանական Տեսչութեան մէջ…

— Ուրեմն Ոստիկանական Տեսչութեան մէ՞ջն եմ հիմա…

— Կը ցաւիմ որ մոռցանք ձեզի յիշեցնելու այդ պարագան: Այստեղ Սքօթլընտ Եարտի Ոստիկանական Ընդհանուր Տեսչութիւնն է. Սըր Չարլըզ անդամ է Ոճիրներու Քննութեանց Բաժնին:

Առաջին անգամն էր որ վախցած կ'երեւար. տաժանելի էր տեսնել իր պարտութիւնը. սքանչելիօրէն դիմադրած էր մինչեւ այդ վայրկեանը: Ծովակալը շարունակեց որպէս զի ժամանակ տար անոր՝ սթափելու:

— «Տօսիէ»ին մէջ ունինք ձեր ամբողջ կենսագրութիւնը, սկսելով այն թուականէն երբ Ֆրանսա եկաք: Առ այժմ բան մը չեմ կրնար ըսել մինչեւ որ տեսնեմ բոլոր թուղթերը: Ըսեմ միայն որ Պերլին չէք կրնար երթալ:

— Կ'երդնում որ Պերլին չպիտի երթայի:

Ա՛յդ ատեն վախնալ սկսած էր ուրեմն. սարսափը նշմարելի էր իր ձայնէն, բայց ինչո՞ւ…

— Այդ պարագային պէ՞տք է ըսեմ նաեւ որ Ռոթէրտամ ալ չէք կրնար երթալ:

Դանդաղ շարժումով մը նստաւ այն աթոռին վրայ զոր ծովակալը իրեն հրամցուցեր էր ներս եկած ատենը:

Պարտուած կին մըն էր հիմա՝ կռուելու անկարող: Ձնայեցաւ ո՛չ ծովակալին, ոչ ալ Սըր Չարլըզին ու մեղմ ձայնով մը հարցուց.

— Ի՞նչ պիտի ընէք ինծի ուրեմն…

— Կամ դատի պիտի կանչուիք այստեղ Անգլիոյ մէջ, ինչ որ կը նշանակէ երկար բանտարկութիւն մը այն պարագային երբ հաստատուի թէ լրտեսութիւն ըրած էք այս երկրին դէմ, եւ կամ ձեզի պիտի ետ ղրկենք Մատրիտ:

— Ինչո՞ւ Մատրիտ…:

Քաջութիւն մը եկաւ վրան ու գլուխը վեր բարձրացուց:

— Ձէզոք երկիր է եւ չարութիւն չէք կրնար ընել հոն:

— Ինծի դէմ ոչ մէկ բան չէք կրնար գտնել ձեր թուղթերուն մէջ, պարոն… Պատրաստ եմ Մատրիտ վերադառնալու եթէ, ինչպէս երեւի, կասկածներ ունիք իմ մասիս…

— Նայինք, պատասխանեց ծովակալը եւ Րինկլըոնին դառնալով ըսաւ, եթէ բերել տաք այդ «տօսիէ»ն, հետս միասին կը տանիմ:

Ուղեց հասկցնել աղջկան թէ իր ըրածը կեղծ սպառնալիք մը չէր. ցոյց տալ անոր թղթածրարը կը պարունակէր իր գաղտնիքները: Րինկլըոն մօտեցաւ հեռաձայնին:

Աղջիկը ոտքի ելաւ նորէն: Եթէ տակցութիւնը վերջացած էր, պատրաստ էր մեկնելու. լայն շունչ մը առաւ ու նայեցաւ չորս կողմը:

— Եթէ ձեզի Մատրիտ վերադարձնեմ…, սկսաւ ծովակալը:

— Այո՛, պարոն…

— Զգուշացէք մէկ բանէ…

— Այո՛, պարոն…

— Մի փորձէք մտնել Ֆրանսա…

— Ինչո՞ւ, պարոն…

— Այն վայրկեանին երբ ոտք կոխէք Ֆրանսա, մեռած էք. հաւանաբար դուք ալ գիտէք ատիկա…

Րինկլըոն հեռաձայնին վրայ ուղղեց Մաթա Հարիի թղթածրարը. «ո՞րքան բան գիտեն իմ մասիս ու ո՞րքան ալ պիտի գիտնան «տօսիէ»ն կարդալէն յետոյ», խորհեցաւ աղջիկը:

— Չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ այդպէս կ'ըսէք, պարոն…

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933
23 Février 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Թ՛Դ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2120 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անոնք որ, տեղի – անտեղի, փաստաբանական տաղեր կը հիւսեն Երեւանի հասցէին, նոյն իսկ սովորութիւն չունին... խորհրդային թերթ կարդալու։

Եթէ կարդային ու մանաւանդ սերտէին, ապահովաբար շատ մը վէճեր ինքնին պիտի դադրէին։

Ու մենք պիտի կրնայինք ելք մը գտնել, գաղութներու ինքնապաշտպանութեան համար։

Մեր հակառակորդները առատ – իրիկուն կը հոլովեն նոր բառ մը,— «Պետականութիւն»։

Ըսել կ'ուզեն թէ՝ այժմ ունինք պետութիւն։ Հետեւաբար մեզի կը մնար ոչ անոր գործերուն խառնուիլ, ոչ ալ առանձին քաղաքականութիւն վարել։ Հետեւի՛նք անոր, ուժ տանք,— եւ ամէն ինչ կը շտկուի...

Մինչդեռ, սար ու ձոր կայ Երեւանի հետապնդած քաղաքականութեան եւ մեր անմիջական պահանջներուն միջեւ։

Մենք սովորութիւն չունինք օդին մէջ վճիռներ արձակելու, եւ ջուրը կը բերենք բուն աղբիւրէն։

Արդ, «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ, որ օրկանն է կառավարութեան եւ կեդր. կոմիտէին, յայտնի յօդուածագիր մը լայնատարած ուսումնասիրութեան մը կարգին կը գրէ.

— «Ուժեղանում է Դաշնակցութեան քայքայման պրոցեսը։ Անում է շարքայինների դժգոհութիւնը կուսակցութեան ղեկավարութեան դէմ։ Իսկ միւս կողմից գաղութահայերի աշխատաւոր մասսաները համախմբւում են կոմունիստական կուսակցութեան շուրջը, ազատագրուելով նացիոնալ–շովինիստական հաշիշից»։ («*Խ. Հ.*», 29 *յունուար* 1933)։

Բարեմիտները պիտի փսփսան,— ի՞նչ նշանակութիւն ունի. կուսակցական պայքար է, պիտի գրեն։

Կուսակցական պայքա՞ր։ Հակադաշնակցական կի՞րք։

Ք ա ղ ա ք ա կ ա ն ո ւ թ ի ւ ն է, բարեկամներ։ Ցատկալէս գծուած, յամառօրէն հետապնդուած եւ որոշ արդիւնքի մը հասած քաղաքականութիւն։

Անցեալ տարի աշնան, չաբաթաթերթ մը լոյս տեսաւ Փարիզի մէջ, իբրեւ բարեկամ կամ օրկան Երեւանի։ Այդ լրագիրը («Արշաւ», այժմ դադրած), կը գրէր իր վերջին թիւին մէջ (17 դեկտ. 1932).

— «Հայկական գաղութները խորապէս պառակտուած են։ Այդ մեր պարծանքն է։ Առանց կեղծ համեստութեան, Հայաստանի խորհրդայնացման 13րդ տարուան շէմքին, կարող ենք հպարտանալ որ ցարդ ձեռք բերուած արդիւնքը, մեր կատարած նուաճումները պատուաբեր են։ Տակաւին շատ աշխատանք կայ կատարելիք։ Անհրաժեշտ է կրկնապատկել եւ եռապատկել ճիգերը»։

Կարդացէք այս տողերը՝ վերը արտատպուած նախադասութեան հետ, եւ դուք հանեցէք եզրակացութիւնը։

Եւ այս երկուքը պատահական օրինակներ են միայն։

Դեռ ի՛նչ պերճիմաստ խոստովանութիւններ եւ վկայութիւններ՝ Հայաստանի թէ արտասահմանի մէջ, տպագիր կամ խմորատիպ թերթերով ու թռուցիկներով։

Եւ ի՛նչ կենդանի «գործքեր» — նուաճումնե՛ր — գաղութէ գաղութ։

Այս բոլորը բան մը կը խօսի՞ն մեր պատուարժան հակառակորդներու մտքին։

Այս բոլորը բարենշան երեւոյթնե՞ր են, թէ չարաբաստիկ դաւադրութիւններ, վեր ի վայր շրջելու համար ինչ որ ունինք արտասահմանի մէջ՝ իբրեւ ազդակներ ինքնապաշտպանութեան։

— «Գաղութահայերի աշխատաւոր մասսաները համախմբւում են կոմունիստական կուսակցութեան շուրջը, ազատագրուելով նացիոնալ – շովինիստական հաշիշից», կ'աւետէ «Խ. Հ.»ը։

— «Հայկական գաղութները խորապէս պառակտուած են։ Այդ մեր պարծանքն է,— կը ձայնակցի, Փարիզէն, «Արշաւ»ը։

— «1931ին Լիբանանի մէջ համայնավարութիւնը անսովոր գործունէութեան սկսաւ, եւ արտակարգ մարմնին գլխաւոր անդամները Հայերէն ընտրեց» — կը լրացնէ ֆրանսական կառավարութեան տեղեկագիրը՝ ուղղուած Ազգերու Դաշնակցութեան։

Այս բոլորը չե՞ն ապացուցաներ հիմնական գիծ մը, բոլորովին հակոտնեայ՝ մեր խնկական շահերուն։

Անշո՛ւշտ։ Այդ պարագային, մենք, տարագիր բազմութիւններս չունի՞նք ո՛ր եւ է պարտականութիւն, հակազդելու համար սպառնացող չարիքին։

Այդ ի՛նչ միամտութիւն է որ ըսել կուտայ թէ կրակը ուղղուած է Դաշնակցութեան դէմ, հետեւաբար մենք անելիք չունինք։

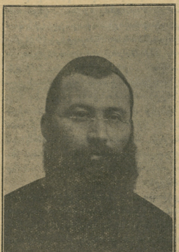
Այո՛, Աշոտի Խանջեան կը յանձնարարէ արտասահմանի հայ աշխատաւորներուն՝ «աւելի կործանիչ դարձնել կրակը Դաշնակցութեան դէմ, ջախջախել եւ ոչնչացնել Դաշնակցութիւնը եւ անոր ամէն մէկ արտայայտութիւնը»։

Բայց այս մարտակոչը արձակած ատեն, Երեւանի Ստալինիկը գիտէ թէ ի՛նչ բանի դէմ ուղղուած է կրակը։

Ան շատ լաւ կ'ըմբռնէ թէ՝ կրակի բռնելով Դաշնակցութիւնը, ամէնէն առաջ ոչ թէ այդ հզօր եւ աննասան կազմակերպութիւնն է որ կը հարուածէ, այլ մեր բոլոր ազգային արժէքները,— Հայկական Դատ, մշակոյթ, գաղութներու կազմակերպում եւ ինքնավարութիւն։

Այս նրբութիւնը չեն ըմբռներ միայն անոնք որ կա՛մ վարակուած են կոյր հակադաշնակցութեամբ, եւ կամ «ազգին գործերը» ամփոփած՝ գրասենեակներու, սալոններու եւ սրճարաններու մէջ, օրը իրիկուն կ'ընեն յօրանջելով եւ հառաչելով։

Շ.

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ
Հ. ՅԱԿՈԲՈՍ Վ. ՏԱՇԵԱՆ

Մխիթարեան մեծ գիտնականը, որու կեանքն ու գործը ներկայացուցած էր վիեննայի մեր աշխատակիցը (*ՅԱՌԱՋ*, 21 փետրուար)։

(*Լուսանկարը կը ներկայացնէ երիտասարդութեան շրջանը*)։

Ե. ԿԱՐԱԽԱՆԻՆ ՏԵՂԱԽՈՐՈՒՄԸ

Բարեգործականի ներկայացուցիչը Երեւանէն կը հեռագրէ թէ հինգերորդ կարաւանով 1423 գաղթականներ ողջամբ Պաթում հասած են յունուար 17ին եւ Հայաստան փոխադրուած են 24ին, կառավարութեան կողմէ գտնելով սիրալիր ընդունելութիւն եւ հոգածութիւն։ Ներգաղթողները տեղաւորուած են Անի Պեմզա, Երեւան եւ մօտակայ նոր աւանները, իսկ 60 ընտանիք ալ Նուպարաշէն (մեծ մասով ծխախոտի մշակներ)։

× Պրիւսէլէն Պ. Պ. Ա. եւ Մ. Մարեան կատարելով իրենց յանձնառութիւնը, 85,000 ֆրանք վճարած են Բարեգործականին, ներգաղթի համար։ Նոյն ձեռնարկին համար 15,000 ֆրանք վճարած է ֆրանսական հայաւէր մարմին մը։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պ. Վենիզելոս քաղաքական ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է վերաքննել Սահմանադրութիւնը, բայց ինք պիտի ընդդիմանայ արմատական փոփոխութեանց։ Միայն թէ՝ պիտի պահանջէ որ, գործադիր իշխանութիւնը այսուհետեւ իրաւունք ունենայ բանակին օգնութեան դիմելու, բարեկարգութեան պահպանման համար։

ՔՐԷՏԻ ՖՕՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵՒԸ

Եգիպտական Քրէտի Ֆօնսիէի փետրուար 15ի վիճակահանութենէն 50 հազար ֆր. շահած են հետեւեալ թիւերը. — 1886ի պարտաթուղթերէն թիւ 71,244ը, 1903ի պարտաթուղթերէն թիւ 602,095ը եւ 1911ի պարտաթուղթերէն թիւ 361,386ը։

ՈՒԹՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Ճիուզէփփէ Տանկարա, որ ատրճանակ պարպած էր նախագահ Րուզվէլթի վրայ, անմիջապէս դատուելով, դատապարտուեցաւ 80 տարի բանտարկութեան։

Ամբաստանուած էր թէ փորձած էր սպաննել նախագահը եւ վիրաւորած է երեք հոգի։ Իւրաքանչիւր յանցանքի համար սահմանուեցաւ քսան տարի բանտարկութիւն։ Բայց առանձին պիտի դատուի Շիքակոյի քաղաքապետին եւ Տիկին Կիլի վիրաւորման համար։ Այս յանցանքին պատիժը պիտի թեթեւնայ կամ ծանրանայ՝ եթէ երկու վիրաւորները ապաքինին կամ մեռնին։ Եթէ մէկն ու մէկը մեռնի, պատիժը ելեկտրական աթոռն է։

160 ԿԻՆԵՐ ԲՈՑԱՎԱՌ ՀՆՈՑԻ ՄԸ ՄԷՋ

Շանկայի մէջ կազոլինի երկու մեծ մթերանոցներ պայթեցան, դժոխային կրակի մը մէջ նետելով 160 աշխատաւոր կիներ։ 81 հոգի մեռան, 50 հոգի ծանրապէս, իսկ 70 հոգի թեթեւապէս վիրաւորուեցան։ Տասը կիներ ալ անհետացած են։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ԵՒ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՈՒՄԲ – ԽՈՒՄԲ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ Կ'ԱՔՍՈՐՈՒԻՆ

«Դրօշակ»ի խմբագրութիւնը ստացած է հետեւեալ տեղեկութիւնները, իր մասնաւոր թղթակցէն, յունուար 4 թուականով. —

Դեկտեմբերի առաջին օրերէն ի վեր, քրտական հարցի հաշուեյարդարը եւ Արեւելեան Նահանգներու բարեկարգութեան խնդիրը բոլորովին նոր փուլի մը մէջ են մտած։

Ցարդ, այս երկու գլխաւոր հարցերու ձախողումը կը վերագրուէր, մարզպան Տոքթ. Իպրահիմ Թալի պէյի մեղկ եւ զիջող քաղաքականութեան։ Արեւել. Նահանգներու զինուորական վերին հրամանատարութիւնը սակայն, հակառակ տեսակէտի վրայ էր։ Տեսակէտներու այս տարբերութիւնը վերջապէս ստացաւ սուր հանգամանք եւ երկար ժամանակէ ի վեր զսպուած հակամարտութիւնը հասաւ այնտեղ, ուր շատ մը հակոտնեայ կանոններ ու հրահանգներ իրար հակասելու կամ խանգարելու ձեւ առին, ստեղծելով բացարձակ թշնամական յարաբերութիւն Արեւել. Նահանգներու զին. հրամանատարութեան եւ մարզպանութեան միջեւ։

Կառավարութեան հրամանով նոյեմբերի վերջերը Քէնան փաշա եւ Իպրահիմ Թալի պէյ կանչուեցան Էնկիւրի, անձնապէս բացատրութիւն տալու։

Ինչպէս կ'երեւայ, Էնկիւրին համաձայն եղած է զինուորական հրամանատարութեան տեսակէտին եւ արդէն տեղի ունեցան հիմնական փոփոխութիւններ եւ Արեւել. Նահանգներու մէկ ծայրէն միւսը կը գործադրուին տրակոնական միջոցներ, նպատակ ունենալով հիմնապէս լուծել քրտական հարցն ու Արեւելեան Նահանգներու «բարեկարգութեան» խնդիրը։

Իպրահիմ Թալի պէյը այժմ ընտրուած (ընտրել տրուած) է Պոլսոյ երեսփոխան եւ հրաժարած է մարզպանութեան պաշտօնէն։ Իրեն յաջորդ նշանակուած է Բ. զօրաբանակի քննիչ Ֆախրէտտին փաշան (միւշիր), որ արդէն հասած է Տիգրանակերտ եւ ձեռնարկած է իր պաշտօնին։

Ֆախրէտտին փաշայի հրամանով, ամբողջ Արեւելեան Նահանգներու համար յայտարարուած է զինուորական վիճակ (իտարէի աքֆէի) եւ քաղաքային պաշտօնները հարիւրին 80 համեմատութեամբ յանձնուած են զինուորականներու։

Սկսած է տեղահանութիւն եւ աքսոր, առ այժմ մասնակի ձեւերով։ Ցարդ էրզրումէն (300) երեք հարիւր, Մարտինէն 17, Տէրիքէն 18, Վիրանշէհիրէն 28 քիւրտ ընտանիքներ աքսորուած են։ Մարտինէն աքսորուած այս 17 ընտանիքներէն 7 ընտանիքը Սուրիանիներ են եղած որոնք Տիգրանակերտ հասնելէ վերջ, վերադարձուած են կրկին Մարտին։

Վիրանշէհիրի շրջակայ Մաթուրի շրջանը գտնուող Միլլի աշիրէթի պետ Իպրահիմ փաշա զատէ Մահմուտ պէյ եւ իր եղբայրները՝ Մամօ էլ Համտի, Աեմէտ եւ Ապտիւրրահիման պէյերը իրենց ընտանիքներով կէս գիշերին յանկարծ եւ մէկ կարաւանով աքսորուած են դէպ ի արեւմուտք։ Հետեւեալ օրը շրջանին զինուորական հրամանատարին հրահանգով, շրջակայ գիւղերու բնակիչներու միջոցով աւարի տրուած են աքսորուածներու վրաները, ինչքերը եւ ոչխարի եւ ուղտի հօտերն ու այլ կենդանիները։

Այս նոյն գործողութիւններն ու վիճակը ամէն կողմ։ Ատոնց մասին հետզհետէ պիտի տամ տեղեկութիւններ եւ մանրամասնութիւններ։ *ՍՄԲԱՏ*

Պատժական տնօրինութիւններ ցուցարար պաշտօնեաներուն դէմ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր գումարուելով, զբաղեցաւ երկուշաբթի օրուան ցոյցերով, որոնց մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք օրը օրին։ Ժողովը հաստատեց թէ կարգ – կանոնը պահուած է եւ թեթեւ խանգարումներ միայն տեղի ունեցած են հանրային սպասարկութեանց մէջ. բայց, ոչ բոլորը. ոչինչ պատժել այն գլխաւոր պաշտօնեաները որ անհատական յանցանքներ գործած են։ Այս առթիւ, վարչապետը յայտնեց թէ հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը պիտի ուղղէ պաշտօնեաներուն, Ծերակոյտի վիճաբանութեանց ընթացքին։

Եթէ պաշտօնեաները որոշեն ընդհ. գործադուլ հռչակել, կառավարութիւնը չպիտի վարանի վճռական միջոցներ ձեռք առնելու։

Անհատական յանցանքներու խնդիրը իւրաքանչիւր նախարար ինք պիտի կարգադրէ։

⁂ *Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարչական խորհուրդը առջի օր նիստ գումարելով, լսեց երկուշաբթի օրուան ցոյցերուն զեկուցումը եւ միաձայնութեամբ իր համակրութիւնը յայտնեց պետական պաշտօնեաներու բռնած դիրքին։*

⁂ *Պաշտօնեաներու դաշնակցութեան շրջանակին մէջ զգալի յուզում պատճառեց կառավարութեան որոշումը՝ պատժական տնօրինութեանց մասին։ Այս առթիւ, ընդհ. քարտուղարը յայտարարեց թէ կը սպասեն կառավարութեան պաշտօնական զեկոյցին, անոր համեմատ ճշդելու համար իրենց դիրքը։*

Անուղղակի տուրքերու պաշտօնեաներու սէնտիքաները եւ միւս բոլոր Միութիւնները կը պատրաստուին երկրորդ ցոյցի մը, նկատելով որ կառավարութիւնը տեղի չի տար։

⁂ *Նպարավաճառներու սէնտիքաներու Դաշնակցութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողով մը գումարելով, որոշեց բողոքել նոր տուրքերու հաստատման դէմ եւ կարգ մը բարեփոխումներ պահանջել եղած տուրքերուն մէջ։ Բանաձեւը կ'ըսէ թէ բոլոր միջոցներով պիտի դիմադրեն ծրագրուած տուրքերուն դէմ եւ պիտի պահանջեն իրական խնայողութիւն՝ պետական ծախքերուն մէջ։*

⁂ *Փարիզի առեւտրականներու ընկերակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով վարչապետին, առաջարկեց միօրինակ տուրք մը հաստատել վաճառականութեան եւ ճարտարարուեստի համար, որպէս զի կարելի ըլլայ վերջ տալ հաւատաքննութեան եւ վերահսկել առեւտուրի ազատութիւնը։*

քննութեան եւ վերահսկել առեւտուրի ազատութիւնը։

⁂ *Գաւառական կարգ մը քաղաքներու մէջ, խանութները փակուեցան երէկ, իբրեւ բողոքի ցոյց։*

(Լուրերու շարունակութիւնը Նորդալ Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

5րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Շրջ. վարչութիւն	500
Ո. Պէրպէրեան, Շավիլ, Տիկին Սարգիսեանի մահուան առթիւ	30
Գ. Ն.	25
Մ. Վ.	15
Գումար	570
Փետր. 22ի գումարը	1490
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2060

×

ԽՄԲ.— Շավիլէն Պ. Մ. Սարգիսեանէ ստացած ենք 50 ֆրանք Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչին համար, իր մօր մահուան առթիւ։ Ստանալ համապատասխան ընկալագրով։

× Պէյրութի խնամատար մարմինը նկատի ունենալով որ Ս. Խաչ վարժարանը ամբողջովին հրկիզուած է եւ ուսուցիչներն ալ կորսնցուցած են իրենց բնակարաններն ու գոյքերը, որոշեց 150 ս. ոսկիի նպաստ մը յատկացնել ուսուցիչներուն։

Միեւնոյն ատեն նկատի ունենալով որ բազմաթիւ հրկիզեալ արհեստաւորներ կորսնցուցած են իրենց բոլոր գործիքներն ու գոյքերը, որոշեց 200 ս. ոսկիի գումար մը տրամադրել անոնց։ Այդ գումարով պէտք եղած գործիքները ճարելով պիտի յանձնըւին արհեստաւորներուն։

× Բարեգործականը, որ աղէտի առաջին լուրին վրայ 200 անգլ. ոսկի ղրկած էր, երկու անգամէն 300 ոսկի եւս փոխադրած է Պէյրութ, իբրեւ նպաստ։

ՇԷՆՔԵՐԷՆ ՑԵՑՈՑ ԴՐԱՄՆԵՐԸ

ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆ «ԼՔԵԱԼ» ՈՍԿԻ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ լուր առնուած է որ Պոլսոյ կարգ մը օտար դրամատուներուն մէջ կարեւոր գումարներ ի պահ կը մնան։

Կ'ըսուի թէ, այդ դրամները որոնց գումարը վեց միլիոն ոսկիի կը հասնի, կը պատկանին առանց ժառանգորդի մեռնողներու եւ առանց անցագրի Թուրքիայէն հեռացողներու։

Ներկայ օրէնքներու համաձայն, այդպիսի գումարներ ամբողջութեամբ պէտք է պետական գանձին փոխանցուին։

Այս գումարին կարեւոր մէկ մասը կը գտնուի Քրէտի Լիոնէի մօտ, որ այժմ դադրեցուցած է իր գործառնութիւնները։

Կառավարութիւնը ձեռնարկած է այդ դրամները պետական գանձին փոխանցելու։

Միւս կողմէ, կը հաղորդուի թէ կարգ մը դրամատուներու մէջ գտնըւող մասնաւոր արկղիկները երկար ատենէ ի վեր չեն բացուած, տէրերը առանց ժառանգորդ ձգելու մեռած ըլլալով։

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇԻ ԴԱՏԸ

Թէհրանէն կը հեռագրեն.— Նախկին արքունական նախարար մը յետոյ, պալատական նախորդ նախարար Թիմուրթաշ խան փոխադրուեցաւ ոստիկանութեան կեդրոնը, ուր պիտի մնայ մինչեւ որ դատուի Գերագոյն Ատեանին առջեւ։

Ապտուլ Հիւսէյին խան Տիպա, արքունիքին նախորդ ընդհ. վերատեսուչը, դատուեցաւ կիրակի օր եւ վճիռը պիտի տրուի հինգշաբթի։ Ամբաստանուած է թէ 2000 թումանի գումար մը շորթած է Պարսիկէ մը, զայն երեսփոխան ընտրել տալու համար։

× Թիմուրթաշ պալատական նախարար էր 1925էն ի վեր եւ պաշտօնանկ եղաւ 1932 դեկտ. 24ին։ Յունուար 16էն ի վեր հսկողութեան տակ էր իր իսկ բնակարանին մէջ։ Ուրեմն, սխալ է այն լուրը թէ Շահը ներած է իրեն։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Ո՞ՒՐ Է ԵԼՔԸ

Յօդուածով մը խօսեր էինք համաշխարհային տնտեսական համաժողովի օրակարգը պատրաստող մարմնի աշխատանքներու եւ երկու հակադիր տեսակէտներու մասին :

Առ այժմ կարելի չէ որոշակիօրէն ըսել թէ՝ այդ համաժողովը ե՛րբ պիտի գումարուի : Որոշ է, միայն, որ Լոնտոնը իբրեւ վայր, ու Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը իբրեւ նախագահ ընտրուած են :

Այդ համաժողովէն առաջ, արդիւնքի մասին վճռական դեր պիտի կատարէ, անշուշտ, Րուզվէլթի բռնելիք ընթացքը՝ պատերազմական պարտքերու մասին : Րուզվէլթ նպաստաւոր յայտարարութիւն մը ըրած էր : Չըրչիլ, առկէ յուսադրուած, յաջողութեան ակնկալութիւն մը պարզեց : Բայց, յանկարծ, Րուզվէլթի շրջանակը դժգոհութեան աղմուկ մը բարձրացուց :

Ամէն պարագայի տակ, համաժողովը պիտի ջանայ գտնել միջոցներ, որոնք կարենան փարատել տնտեսական ծանր տագնապը ու շունչ առնել տան ժողովուրդներուն : Այդ է պատճառը որ բոլոր պետութիւնները այդ համաժողովին պիտի մասնակցին իրենց ամէնէն յայտնի մասնագէտներով : Համաժողովին օրակարգին վրայ են .—

1 .— Կանխիկ ու վարկային քաղաքականութիւն :

2 .— Ապրանքներու գիներու հարց :

3 .— Դրամագլուխի շրջաբերութեան վերահաստատում :

4 .— Երկիրներու միջեւ առեւտրական սահմանափակումի վերացում :

5 .— Մաքսային սակեր եւ առեւտրական դաշնագիրներու քաղաքականութիւն :

6 .— Արտադրութեան եւ վաճառականութեան բարեկարգումն ու կանոնաւորումը :

Այս վեց օրակարգերը միայն բաւարար են՝ ցոյց տալու համար թէ որքան կարեւոր գործի մը կոչուած է համաժողովը :

Խնդիր է, սակայն, թէ սրահի մը մէջ իրենց պատուիրակները հաւաքող պետութիւնները պիտի կարենա՞ն նոյնացնել նաեւ իրենց տեսակէտները :

Նախորդ յօդուածով ջանացինք պարզել մէկ կողմէ Անգլիոյ ու միւս կողմէ Ֆրանսա—Ամերիկայի չեշտուած տարակարծութիւնը՝ ոսկի դրամանիշի մասին : Ընթերցողը նկատեց, անշուշտ, որ այդ խնդիրը ունի շատ մը ներքին ծալքեր ու սերտ առնչութիւն՝ շահակից պետութիւններու առեւտրական, ելմտական, ներքին—ընկերային, հետեւապէս եւ պետական կեանքին հետ :

Նուազ կարեւոր չեն, օրինակ, հարկային կամ կանխիկ քաղաքականութեան, գիներու, առեւտրական սահմանափակումի, մաքսային սակերու եւ արտադրութեան խնդիրները :

Անվարան կարելի է ըսել, նոյնիսկ, որ այդ բոլորը հսկայ թումբեր են՝ դէպի հասկացողութիւն տանող արահետին վրայ, ու ազգերու անջատ անջատ ուժերը ի վիճակի չեն զանոնք քանդելու : Երբ մանաւանդ նկատի ունենանք որ վարկային քաղաքականութեան կասումը, գիներու անկումը, դրամագլուխի շրջաբերութեան դադարումը, առեւտրական յարաբերութեանց սահմանափակումը, մաքսային պատնէշները եւայլն, վերջին տարիներու տնտեսական պայմաններու բնական ու շատ հասկնալի հետեւանքներն են, եւ ամէն մէկ երկիր անոնց դիմած կամ անոնց գոյութեան հանդուրժած է՝ իր մորթը փրկելու համար :

Այնպէս որ, եթէ ուշադիր ակնարկ մը նետենք տնտեսական կացութեան վրայ, պիտի նկատենք թէ ամէն երկիր, սպառնացող վտանգին առջեւ, լոկ ինքնապաշտպանումի բնազդէ մը կ'առաջնորդուի ու կը ջանայ, ինչպէս ըսինք, իր մորթը փրկել :

Ահա այդ ինքնապաշտպան հոգեբանութիւն—քաղաքականութիւնն է, որ—եթէ կարելի է այս պէս բացատրուիլ—գլխաւոր արգելքը պիտի ըլլայ բաղձալի լուծումը կամ հասկացողութիւնը ձեռք ձգելու :

Այսուհանդերձ, իրականութիւնը այնքան բիրտ է ու դաժան, ու կեանքը այնքան պարտադրող, որ մարդիկ վերջ—վերջը ստիպուած են լեզու գտնելու, քանի որ տնտեսական ու ելմտական փոխ—յարաբերութիւն մը ստիպողական պահանջ մըն է բոլորին համար ու ամէն մէկին գոյութիւնը — նպաստաւոր ձեւի մը տակ, թէ աննպաստ — միւսին կամ միւսներուն գոյութեամբը պայմանաւորուած է :

Որպէսզի պարզ ըլլայ թէ աշխարհ ինչքան դժնդակ կացութեան է մատնուած, տանք քանի մը ամփոփ բայց խօսուն տեղեկութիւններ :

Միջազգային աշխատանքի դիւանին պատրաստած վիճակագրութեան համաձայն, քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ ներկայիս կան 30,000,000 անգործներ : Այս թիւը իրականութենէն նուազ է, բայց ոչ աւելի : Ու չի բովանդակեր այդ 30 միլիոնին ընտանեկան անդամները . . . :

Մեծաքանակ ապրանքներուն գինը 1929 դեկտեմբերէն մինչեւ այսօր մէկ երրորդով ինկած են : Իսկ նախանիւթերը 50—60 առ հարիւր :

Դեռ երկու ամիս առաջ, Քանատայի մէջ, ցորենը ունէր այնպիսի ցած գին մը, որ 100 տարուան ընթացքին երբեք չէ տեսնուած (քիլօն շուրջ 40 սանդիմ) :

Հետեւա՞նքը :

Այն, որ գիներու անկումով տնտեսական կացութիւնը հարուած կրեց, արտադրութիւնը իր ծախքերը չկրցաւ փակել, շահ չմնաց ու հրապարակը տակն ու վրայ եղաւ : Մասնաւորապէս հարուածուեցան հողագործական երկիրները, որոնց բերքը ոչ մէկ արժէք ունի : Ու ոչ միայն քիչ դրամ կը բերէ, այլեւ ամբողջութեամբ չի ծախուիր : Այնպէս որ, 1932ին արմտիքի պահեստը կրկինն էր 1925ի պահեստին . . . :

Երկրագործական երկիրներու այս թշուառացումը ազդեց, անշուշտ, ճարտարարուեստական երկիրներու վրայ : Որովհետեւ առաջիններու գնելու կարողութիւնը նուազեցաւ ու երկրորդները չկրցան իրենց ճարտարարուեստական արտադրութիւնները վաճառել : Որով, գործատէրները ստիպուեցան կրճատել կամ դադրեցնել իրենց աշխատանքը : Ու, ահա, պարտքերու ներքեւ ու պարապ քսակով գլուխը կախ գիւղացիին քով՝ գործատունէն դուրս ձգուած ու ձեռքերը գրպանը անճարօրէն թափառող բանուորը . . . :

Ասոր հետեւանքն է, անշուշտ, որ օրէ օր աւելի սաստկացաւ տագնապը : Ու պատրանք կ'ըլլար, պարզապէս, խորհիլ թէ տագնապը իր գերագոյն սահմանին հասած ըլլալով, վայրէջքը կը սկսի : 1923ին համաշխարհային առեւտուրին գումարը մէկ երրորդն է եղած 1929ի համաշխարհային առեւտուրին . . . :

Ասիկա «տագնապ» չէ : Տնտեսագիտօրէն կիրարկուող այդ բացատրութիւնը տրուեցաւ անոր՝ երբ ըսկիզբի տարիներուն հետզհետէ նուազեցան գործերը : Նոյն տնտեսագիտութիւնը, սակայն, կը ժխտէ ճանչցած ըլլալ տնտեսական վիճակ մը, որ ունեցած ըլլայ այսօրուանին տեւողութիւնը, տարողութիւնը, պատճառները եւ արդիւնքները :

Այդ պատճառով ալ, կտրուկ ու արմատական միջոցներու կը կարօտի ան : Ճիշդ է, շատ բան առաւ տարաւ հին կարգ ու սարքէն ու պէտք չէ անցեալ օրերու վերադարձին պատրանքը ունենալ : Այսուհանդերձ, փոխանցման արտակարգ ժամանակաշրջան մը ապրեցանք ու դեռ պիտի ապրինք : Ան մեր առջեւ պիտի բանայ, ապահովաբար, եթէ ոչ նոր, գոնէ բաւական ձեւափոխուած վիճակ մը :

Համաշխարհային տնտեսական համաժողովը ատոր արագացման կոչուած է : Ամէնէն էականը՝ ժողովուրդներու գնելու կարողութեան բարձրացումն է : Իսկ ասիկա սերտօրէն կապուած է գիներու բարձրացման հետ : Այն ատեն կը սկսի, անշուշտ, սպառումի շրջանը, որ, իր կարգին կ'ապահովէ արտադրութիւնը :

Աշխարհ սպառած չէ իր ուժերը : Ընդհակառակն, անոնք պատրաստ կը սպասեն՝ բարեդէպ ազդանշանի մը : Անհրաժեշտ է, սակայն, ստեղծել պայմաններ, որոնց մէջ կարելի ըլլայ օգտագործել ֆիզիքական, մտաւոր ու մեքենական բոլո՛ր ուժերը :

Անգլիական մեծ դրամատան մը վարիչ մարմնի նիստին, նախագահը ի մէջ այլոց կ'ըսէր, այս տարուան ըսկիզբը .

— « Եթէ ազգերը Լոնտոնի ժողովին մէջ որոշեն միջազգային առեւտրական խոչընդոտները մինչեւ հիմակուան նման չփակել, տնտեսապէս միայն իրենք զիրենք պարփակելու ճիգնիլ, ու բոլորովին թշուառացումի տանող սեփական — ազգասիրական քաղաքականութիւնը թողուլ, ահա այդ ատեն աշխարհ արժանի պիտի ըլլայ հաւատքի ու վստահութեան վերանորոգման մը : Այդպիսի վստահութիւն մը գիները պիտի բարձրացնէ եւ պարտականները իրենց պարտքերը պիտի վճարեն . պահուած դրամները նկուղներէն պիտի հանուին եւ հրապարակը դրամ պիտի գտնուի» : Ահա թէ ո՛ւր է ելքը :

Համաշխարհային տնտեսական համաժողովը պիտի ապահովէ՞ այս բոլորը : Կը տարակուսինք . . . :

ՍՈՒՐԷՆ

ՈՉ ԹԷ ՏԳԷՏ, ԱՅԼ ԱՆԳԷՏ

Պ. Լ. Կիմիւշկէրտանի պատասխանը՝ Հայաստանի մասին կարդացած իր զեկուցման առթիւ եղած քննադատութիւններին, շօշափում է մի շատ հիմնական խնդիր : Այն է՝ գաղթահայութեան դիրքը հանդէպ խորհրդային Հայաստանի :

Իր պատասխանի մէջ եղած երկրորդական ու երրորդական կէտերի վրայ կանգ չպիտի առնենք : Անիմաստ ու անբովանդակ բառեր, անտեղի վերագրումներ ու աւելորդ յարձակումներ : Միայն ասենք, որ Պ. Կիմիւշկէրտանը հայ ժողովրդի հասցէին ուղղած «անուղղայ աղտոտ» արտայայտութիւնը յետ է վերցնում :

Անցնենք հիմնական խնդրին : Որ գաղթահայութեան համար Հայաստանը մնում է միակ մխիթարանքը եւ յոյսի գլխաւոր սփոփանքը, — այս մասին խօսք լինել չի կարող : Միայն երբ խնդիրը գալիս է տիրող կարգերին ու խորհրդային գործելակերպին, այստեղ նշմարւում է երկու տեսակէտ : Մէկը, — որի արտայայտիչն է Պ. Կիմիւշկէրտանը — դէմ լինելով «համայնավար գաղափարներին ու րէժիմին», անվերապահօրէն հաշտւում է ստեղծուած կացութեան հետ եւ ձգտում ամէն ինչ վարդագոյն ակնոցներով դիտել : Միւսը, որի գաղափարախօսն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, սերտօրէն կապուած մնալով երկրին ու ժողովրդին՝ պայքարում է տիրող կարգերի դէմ : Առաջինը խորհրդային իշխանութեան մէջ է գտնում հայ ժողովրդի փրկութիւնը, երկրորդը՝ այդ իշխանութիւնը համարում է որպէս բացասական երեւոյթ հայ ժողովրդի կեանքում :

Որո՞նք են Պ. Կիմիւշկէրտանի հիմնական տեսակէտները եւ ինչո՞ւ համաձայն չենք իրեն :

1— Որ Պ. Կիմիւշկէրտանը խանդավառ չէ համայնավար րէժիմին :

2— Որ Դաշնակցութիւնն է յանցաւոր եւ պատասխանատու Հայաստանի Հանրապետութեան անկման հետ կապուած աղէտների :

3— Որ երկրի մէջ տիրապետողը ազգային ոգին է եւ հայ համայնավարները Դաշնակցականներէն աւելի լաւ հայրենասէրներ են :

4— Որ երկրի մէջ ամէնքը բռնուած աշխատանքի տենդով՝ կը վերաշինեն ու Հայաստանի բովանդակ տնտեսութիւնը կը յառաջդիմէ :

5— Որ Դաշնակցականները չարախօսում են. եւ, Պ. Կիմիւշկէրտանը հարց կ'ուղղէ, թէ մենք ի՞նչ ունինք դնելու ներկայ րէժիմին տեղը :

Բոլոր ձեւի Կիմիւշկէրտաններին սխալը նրանումն է, որ նրանք համայնավար գաղափարներն ու րէժիմը զատում են նոյն համայնավարների գործելակերպից ու քաղաքականութիւնից : Այդտեղից էլ առաջ է գալիս այն թիւրիմացութիւնը, որ «խանդավառ» չլինելով առաջինի նկատմամբ, ջատագովում են երկրորդը : Իսկ եթէ ծանօթ լինէին համայնավար աշխարհահայեացքին ու նրանց տեսակէտներից բխող քաղաքականութեանը, ի հարկէ նման մանկամիտ կարծիքներ չէին յայտնի : Որովհետեւ համայնավարութիւն եւ ազգային ոգի ու հայրենասիրութիւն նոյնքան հեռու են իրարից, որքան երկրագունդը միւս մոլորակներից :

Ինչո՞ւմն է համայնավարների քաղաքականութեան էութիւնը : Պրոլետարիատը հայրենիք չունի, հետեւաբար, նրա նպատակն է համաշխարհային յեղափոխութեան միջոցով խորտակել «աւազակների ձեռքով գծուած սահմանները» : Այդ առաջադրումն իրականացնելու համար, ինչպէս Լէնինն է արտայայտուել, յաճախ ստիպուած պիտի լինեն «մասնակի շահերը զոհաբերել ընդհանուր շահին» : Եւ քանի որ միջազգային յեղափոխութիւնն իրականացնելու համար անհրաժեշտ էին գտնում նախ Արեւելքում ազգային յեղափոխութիւն յառաջ բերել, դրա համար էլ, առաջին հերթին, պէտք էր ոտքի հանել Թուրքիան : Այս վերջին խնդրում Հայկական Դատը համարուեց մասնակի եւ զոհաբերուեց ընդհանուրին՝ Թուրքիա — Արեւելք — միջազգային յեղափոխութեան :

Եթէ Պ. Կիմիւշկէրտանը ռուսերէն գիտէ կամ գիտցող մէկն ունի, սիրով պիտի իրեն տրամադրենք համայնավար Բօրեանի երկհատոր ուսումնասիրութիւնը («Հայաստան, Միջազգային Դիւանագիտութիւն եւ Խորհրդային Միութիւն») : Կարդալով այդ գիրքը, պիտի համոզուի, թէ իրօք Հայաստանի Հանրապետութեան եւ հայ ժողովրդի դէմ դաւադրութիւն է կազմուել եւ 1920ին Գարաբէքիրի բանակի արշաւանքը Հայաստանի վրայ, ապա դրան յաջորդող դեկտ. մէկի Հանրապետական կառավարութեան ու Թուրքիոյ միջեւ կնքուած Ալեքսանդրապոլի եւ խորհրդային կառավարութեան ու Թուրքիոյ՝ 1921 թ. հոկտ. 13ի Կարսի դաշնագրերը պատահական երեւոյթներ եւ միայն «դաշնակցական կառավարութեան սխալների» հետեւանքներ չէին : Եւ երբ այս բոլոր փաստերն ուսումնասիրուեն, Պ. Կիմիւշկէրտանը պիտի համաձայնի, որ անկարելի է համայնավար գաղափարներին դէմ լինել եւ միաժամանակ կողմ դառնալ անոնց գործերին :

Երկրորդ, Կիմիւշկէրտաններին շատ է մոլորեցնում Հայաստանում տիրապետող հայերէն լեզուն : Ա. Զօպանեանը մէկ քառորդ ժամ հիացմունքով ու ոգեւորութեամբ զեկուցում էր, թէ ի՛նչպէս երկու հայ բանուորներ Զօրագէսի մասին իրեն ծանօթութիւններ են տուել հայերէն լեզուով . . . Ի՞նչ է, հայ բանուորը պէ՞տք է չինարէն խօսէր : Դեռ լաւ է, որ բանաստեղծը չի զարմացել, որ Հայաստանում մարդիկ երկու ոտքի վրայ են քայլում . . .

Յետոյ, ինչպէս որ, այստեղ, Փարիզում, համայնավար Գրիգոր Վարդանեանն իր բանախօսութիւնների մէջ գերազգային տրամադրութիւններ է յայտնաբերում, նոյնպէս էլ Երեւանում Երզնկեանները արտասահմանեան ներկայացուցիչների հետ «ազգային լեզուով» են խօսում : Այս խաբեբայութեան եւ չանթաժին զոհ է գնացել անփորձ ու միամիտ Պ. Կիմիւշկէրտանը : Որովհետեւ համայնավարների գործի մէջ ազգային ոչինչ կայ :

Չէ՞ որ նոյն համայնավարները սեւ խաչ են քաշած հայկական դատի վրայ ու վերջնապէս լուծուած են համարում Տաճկահայաստանի խնդիրը . խորտակելով Հայաստանի անկախութիւնը՝ զայն Ռուսաստանի մէկ ծայրագաւառի են վերածած (կարդալ խորհրդային Սահմանադրութիւնը եւ Համ. Կոմկուսի Կենտկոմի 1931 թ. հոկտ. 30ի որոշումը) : Արտաշէս Կարինեանի բերնով յայտարարած են, թէ՝ երկրում ազգային ոգին արմատախիլ անելու համար պէտք է ցրուել 300,000 տաճկահայ գաղթականութիւնը . 12 տարիների ընթացքում Հայաստան փոխադրուած 25—30 հազար հայ գաղթականութեան դիմաց երկիր են ներգաղթել մօտ հարիւր հազար Թաթարներ : Երկրի ներքին սահմանները վերջնականապէս կարգադրուած են համարում (չնայած Ախլքալաքի ու Ղարաբաղի Հայաստանին միանալու համար եղած շարժումներին) : Հայաստանի տնտեսական շահերը միշտ ստորադասում են հարեւան երկիրների ու Ռուսաստանի շահերին :

Հալածանքի ենթակայ են ազգայնօրէն մտածող տարրերը, ոչ — համայնավար մտաւորականութիւնը եւ քիչ թէ շատ ազգային թեքում ունեցող համայնավար գործիչները (Աշոտ Յովհաննիսեան, Լուկաշին եւ ուրիշներ) : Եւ, վերջապէս, չէ՞ որ նոյն համայնավարները խոստանում են մեր ազգային մշակոյթից քարը քարի վրայ չթողնել (Խանջեանի ճառը 1932 թ. մայիս 15) :

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Կեանքի բեմին վրայ, ճակատագիրը յուշարարն է, որ թատերգութիւնը կը կարդայ հանդարտ ու մրմնջելէն, առանց շարժումներու, առանց ճարտասանութեան, ու երբեք ուշադրութիւն չդարձնելով որ թատերգութիւնը ողբերգութի՞ւն է թէ կատակերգութիւն : Կանչերը, սուլումները, ծափերն ու մնացեալ ամէն ինչը կը կատարեն մարդիկը :

Պէօրնէ

Մարդիկ ճակատագիրը դարձուցած են ամենակարող աստուածուհի մը, որպէս զի իրենց բոլոր յիմարութիւնները բեռցնեն անոր վրայ :

Խելացի մարդը ոչ միայն յիմարութիւններ պէտք չէ ընէ, այլեւ՝ պէտք չէ մտիկ ընէ :

Պէօրնէ

ԿԻՆԸ

Ազգի մը սիրտը կինն է,
Ազգի մը վէմը կինն է :

ՍԻՊԻԼ

Որքա՛ն պերճախօս են այդ տողերը եւ որքա՛ն իրաւ :

Սիպիլ այդ տողերուն մէջ խտացուցած է կնոջ դերը ազգի մը հաւաքական կեանքին մէջ :

Կինը ընտանիքի մը սիւնն է՝ որուն վրայ կը կոթնին զաւակները, ապագայ յոյսերն այդ տան : Այդ նոյն կինն է դարձեալ ջահակիրը, նորաբողբոջ էակներուն կեանքի ճամբան լուսաւորողը :

Մօր մը սիրտն է՝ բարի եւ արի, որ կը կրթէ, կը խրախուսէ, կը խրատէ, կ'ազնուացնէ, կ'առաջնորդէ իր զաւակները դէպի բարին, դէպի գեղեցիկը :

Ընտանիքներու շարքերը չե՞ն որ կը կազմեն ազգերը :

Եւ երա՜նի այն ազգերուն որ կ'ըմբռնեն կնոջ դերը հաւաքական կեանքի մէջ, եւ ըստ այնմ կը պատրաստեն կիները, կը մշակեն այդ սիրտերը եւ կը յղկեն այդ վէմերը :

Հայ կինը եղա՞ծ է արդեօք այդ ցանկալի սիրտն ու վէմը հայ ազգին :

Հայ կնոջ վրայ թափուա՞ծ է արդեօք ջանքը ազնուացնելու, յղկելու համար զայն :

Ո՞վ է ըմբռնած հայ կնոջ փրկարար դերը մեր ազգային հաւաքական կեանքին մէջ, եւ ջանք է թափած այդ ուղղութեամբ :

Դժբախտաբար հայ կինը ցարդ, ընդհանուր առումով, թողուած է երեսի վրայ : Անոր չէ տրուած բաւականաչափ ուսում, չէ ներմուծուած անոր մէջ գիտակցութիւնն իր կոչման որ ունի ազգային հաւաքական կեանքի մէջ : Ան իրապէս չէ եղած մեր ազգին սիրտն ու վէմը :

Եթէ մշակուած ըլլար հայ կինը, հաւատացէ՛ք որ այս ազգը այնքան չէր մաշեր իր ներքին ցեցերէն, ներքնապէս այս օրուան վիճակին չէր հասներ :

Մեր հաւաքական կեանքը ամուր գետնի վրայ դրուած պիտի ըլլար, եթէ հայ կինը մշակուած ըլլար, օտար հողերուն վրայ փոխանակ ներքին զգալի պառակտումներու առջեւ գտնուելու, պիտի ունենայինք ազգային ամուր մէկ ճակատ, գիտակից եւ կարող մեր գոյութիւնը պաշտպանելու, մեր ա[illegible] ցաւերուն դարման, մեր որբերը պաշտպան, մեր զաւակներուն տէրը պիտի դառնայինք :

Այսօր պիտի ունենայինք միայն ազգային մէկ ճակատ : Նախ, հաւաքաբար պայքարիլ այլասերման դէմ, պահել Հայը անաղարտ, եւ հասցնել զայն իր դարաւոր հայրենիքը :

Մինչդեռ, հայ կինը այսօր ի տես իր ամուսնոյն, եղբօր եւ հօր կործանարար վէճերուն, բողոքի ձայն մը իսկ չի բարձրացներ, կը խորհի, կը տրամաբանէ աղքատօրէն :

Հայ կինը լուռ է, ինչո՞ւ այդ լռութիւնը, միթէ՞ այդքան կաշկանդուած է հայ կնոջ լեզուն :

Հայ կինը չունի՞ իրաւունք եւ ազատութիւն խօսելու եւ տրամաբանելու այնպէս ինչպէս կը թելադրէ իր զգայուն սիրտը :

Բազմապատկենք հայ կնոջ միութիւններու թիւը : Թող Հ. Կ. Խաչը, Տիկնանց միութիւնները, «Հայ մայրերու Օր»ուան միութիւնը առնեն իրենց թեւերուն տակ հայ կիները :

Խօսին անոնց ազգային հաւաքական կեանքի, հայ կնոջ պարտականութեանց մասին :

Խօսին անվերջ մեր ներքին ցաւերուն դարման մը գտնելու համար :

Թող արթննայ հայ կինը, մշակէ իր սիրտը, որ այնքան առաքինի է եւ լեցուն բարութեամբ :

Այսպէս կը կազմուի տիպար կինը՝ ընտանիքին եւ ազգին սիրտն ու վէմը :

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԱՀՌԵԼԻ ԴԷՊՔԸ

Զոհերէն մէկը Հայ է

Գրած էինք թէ փետր. 16ին ծանր դէպք մը պատահած է Սելանիկի մէջ, համայնավարներու մէկ ժողովին առթիւ, եւ թէ տասը հոգի մեռած եւ բազմաթիւ ուրիշներ վիրաւորուած են :

Այս առթիւ «Հօրիզոն»էն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները . —

Իրիկուան դէմ ժամը 6ին, այրերու, կիներու եւ նոյն իսկ փոքրիկներու բազմութիւն մը սկսաւ խռնուիլ բանուորական կեդրոնատեղին, ուր քանի մը համայնավար ճառախօսներ հրահանգ կուտային համայնավարներու ընտր. պայքարի կազմակերպման մասին : Ոստիկանութիւնը երկու ոստիկաններ կը ճամբէ բանուորական ակումբը, որպէս զի հաւաքոյթին հետեւին : Հազիւ թէ սակայն ոստիկանները մտած էին սրահէն ներս, համայնավարները — «Դո՛ւրս խաֆիէները, զարկէ՛ք» աղաղակներով կը յարձակին ոստիկաններուն վրայ եւ զանոնք ծեծելէ եւ խոշտանգելէ վերջ սրահէն դուրս կը հանեն :

Մինչ այդ, Վենիզելոս — Եուսթինիանու փողոցներուն անկիւնը, ուր կը գտնուի ակումբը, կը հասնի ոստիկանական մեծ ուժ մը : Բանուորները տեսնելով, որ իրենց գրգռիչ ընթացքին հետեւանքով, եթէ վար իջնեն պիտի ձերբակալուին եւ խոշտանգուին, կ'ամրանան եւ դիրք կը բռնեն ակումբին մէջ : Կը գոցեն դէպ ի սանդուղը տանող դուռը եւ ետեւը կը լեցնեն փայտեր, աթոռներ, սեղաններ եւ այլ իրեր, այնպէս որ ոչ ոք կարենայ դուրսէն ներս մտնել :

Ժամը 6.30ին ոստիկանութիւնը, փողոցէն կը հրաւիրէ ակումբին մէջ գտնուող բանուորները, որպէս զի ցրուին : Անոնք սակայն կը սկսին պոռալ, թէ ընդհ. դատախազը կ'ուզեն եւ անոր ներկայութեան միայն կրնան ցրուիլ, որովհետեւ ոչ ոքի կը վստահին : «Պիտի մեռցնեն մեզ» կը պոռային շէնքին մէջ գտնուող բանուորուհիները : Այդ պահուն հասաւ նաեւ ոստիկանական ձիաւոր ուժ մը, որ վախցնելու համար սկսաւ օդին մէջ կրակել : Այս տեսնելով, շէնքին մէջ փակուած բանուորները մէկ բերան նորէն սկսան պոռալ .

— Ընդհ. դատախազը կ'ուզենք . . . Ծեծով պիտի մեռցնեն մեզ ոստիկանները եթէ վար իջնենք . . . Դուրս չենք ելլեր :

Ոչ ոք մտիկ կ'ընէր անոնց եւ այս վիճակով, առանց արտակարգ դէպքի մը, երկու ժամ անցաւ : Ժամը 8.30ին է որ իրերը ծանրակշիռ դարձում մը սկսան առնել :

Ճիչերը, ոստիկաններուն վազքը, զէնքերու ձայները խուճապ մը ստեղծած էին շրջականերուն մէջ : Մուտքը կոխած էր եւ Էկնաթիա — Վենիզելոս հրապարակը, ռազմավայրի մը կերպարանքն էր առած : Պաշարման [illegible] շղթայով մը բոլոր անցքերն ու ճամբաները գոցուած էին, անցորդներու արգիլուած էր մօտենալ . խանութ[illegible] սրճարան, ամէն ինչ փակուած էր :

Ոստիկանական ուժը երթալով կը շատնար : Քաղաքին մէջ ոստիկան[illegible] մնացած, ամէնքը ղրկուած էին դէպքին վայրը : Միւս կողմէն, ոստիկանները կ'աշխատէին ցրուել այն հարիւ[illegible] բանուորները, որոնք փողոցներու անկիւնները խռնուած կը [illegible]տէին եւ «այէրա»յի կը բռնէին ոստիկանութիւնը : Խոշտանգուողներ, վիրաւորուողներ եւ ձերբակալուողներ եղան նաեւ այս բանուորներուն մէջ : Իրերը հասեր էին անել կէտի մը : Դէպքին վայրը հասած էր ոստիկանական տնօրէնը եւ օգնականը :

Երկար ժամանակ անցած էր եւ այս միջոցին դէպքին վայրը հասած էր նաեւ հրշէջ խումբը : Ասոր վրայ, բանակցութիւնները խզուեցան եւ բանուորները սկսան վար առնել պատուհաններուն փեղկերը : Միւս կողմէն մէկէն կտրեցին ելեկտրական լոյսի թելը եւ սրահը ամբողջութեամբ թաղուեցաւ մութի մէջ :

Երկու ոստիկաններ, մագլելով սանդուղը աթոռներէն եւ այլ իրերէն, կը մօտենան սրահին դրան, զոր կը սկսին կոտրել : Յանկարծ, մութին մէջ ճիչ մըն է կը լսուի եւ յիսնապետը գլխուն երկաթէ ձողի մը հարուածը ստանալով կը նետուի սանդուղներէն վար : Միեւնոյն բախտին կ'ենթարկուի եւ ուրիշ յիսնապետ մը, որ յարձակում կրելով բանուորներէն կը վիրաւորուի եւ կ'իյնայ գետին : Երկուքն ալ, անմիջապէս փոխադրուեցան զինուորական հիւանդանոցը :

Հրամանը տրուած էր . — « Գրաւեցէք ակումբը ամէն գնով, յարձակեցէ՛ք» . . . Մէկ կողմէն դուռը կը խորտակուէր, իսկ միւս կողմէն, հրշէ[ջ]

...ապաստարկութեան սանդուղներուն շնորհիւ խումբ մը ոստիկաններ կը յաջողէին պատուհաններէն ներս մտնել: Մութին մէջ, որուն կը նմանէր դըժոխքի մը: Ահագին խուճապ մը ծայր տուաւ ակումբին մէջ: Զէնքեր սկսան պայթիլ: Բոլորը — շուրջ 200 հոգի — խարխափելով, զիրար հրելով, ոստիկաններէն եւ իրարմէ հրուելով, կեանքերնին ազատելու համար կը նետուէին ելքի միակ դուռնէն եւ սանդուղին վար: Սանդուղը դարձեր էր անանցանելի: Այրերն ու կիները սկըսան իրարու վրայ նետուիլ: Առջեւը գտնուողները մնացին վերջին թափուողներուն տակ: Աղմուկ, ճիչեր, պաղատանքներ, հոնդիւններ: Տակը մնացողները, մարդկային ահագին զանգուածի ճնշման տակ ճնշահեղձ կ'ըլլային: Ով որ դուրս կ'ելլէր, կը դիմաւորուէր ոստիկաններու հրացաններու հարուածներուն տակ եւ կը ձերբակալուէր: Փոքրերը, 15 տարեկանէն վար եղողները միայն ազատ կը ձգուէին իրենց տուները երթալ:

Այս ահարկու թոհուբոհին մէջ սակայն ոչ ոք գաղափար ունէր տակաւին բովանդակ զարհուրանքի մասին: Ոչ ոք գիտէր, թէ նեղ սանդուղին վրայ, ճնշահեղձ ըլլալով մեռնողներ կային:

Ճիշդ այս պահուն — ժամը 9.45ին — ոստիկանական մօթօսիքլէթով մը դէպքին վայրը հասաւ ընդհ. դատախազ Պ. Ալէքսանտրօփուլոս: Եւ ելեկտրական լամբի օգնութեամբ անոր եւ ոստիկանական սպաներու աչքին առջեւ պարզուեցաւ ահռելի տեսարան մը: Սանդուղն ի վար իրարու վրայ նետուած եւ աչքերը դուրս ինկած խումբ մը դժբախտ, 20 տարեկանէն ալ վար երիտասարդներ կը փչէին իրենց վերջին շունչը: Ամբողջ քառորդ ժամ մը տեւեց անոնց հոգեվարքը, երբ այլ եւս ամէն օգնութիւն անկարելի եւ անօգուտ էր: Սկսան փողոց հանել մեռեալներն ու վիրաւորները: Եուսթինիանու փողոցը լեցուեցաւ դիակներով եւ շարժելու անկարող մարդոցմով: Ճիչեր, հոնդիւններ, լացուկոծեր բռնած էին չորս կողմը: Վերը, սրահին մէջ, ծեծը կը շարունակուէր: Վար իջնողը կը ձերբակալուէր: Ոստիկաններուն արգիլուած էր զէնք պարպել, նոյն իսկ օդին մէջ:

Ձերբակալուած 90 հոգիէն 60ը ազատ ձգուեցան: Իսկ 30ին մէջ կը գտնուին բուն մեղաւորները: Կը գտնուի նաեւ Համայնավար նախկին երեսփոխան Թաղէզը, որ կրցած է փախչիլ շէնքին ետեւի սանդուղէն, դէպքի ընթացքին:

X Զոհերէն մէկը Հայ մըն է, որուն ինքնութիւնը չէ ճշդուած:

Ջզուկի սուտի մը առթիւ

ԽՄԲ. — Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ տխրահռչակ Ս. Թումանեանը վերջերս իր «յուշերը» հրատարակեց Պոլսոյ «Վազքը» լրագրին մէջ, ազգային գաղտնիքներ մէջտեղ հանելով եւ վերի վայր շրջելով պատմութիւնը: «Յառաջ»ի մէջ ալ արտատպեցինք մաս մը այդ յուշերէն, բայց յետոյ զանելով, զանց առինք մնացեալը:

Մեր հրատարակած մասին մէջ, Թումանեան «մասալ» մը կը պատմէր ողբացեալ Ս. Ջաւարեանի «թունաւորման» մասին: Այդ զարշելի սուտին հերքումն իսկ մեծ պատիւ պիտի ըլլար:

Բայց ահա չէզոք հայրենակից մը, ականատես մըն է որ կ'ընդվզի, «Նոր Օր»ի մէջ հրատարակելով հետեւեալ նամակը.—

Յարգելի...

Երբ մէկ քանի շաբաթներ առաջ Սոֆիա կը գտնուէի, «Յառաջ»ի թիւերէն մէկուն մէջ կարդացի դաւաճան Թումանեանի գրածները:

Այդ թիւին մէջ հանգուցեալ Սիմոն Ջաւարեանի համար ըսուած էր թէ Սըրա Սէլվի, Տօքթ. Փաշաեանի տանը մէջ թունաւորուած էր:

Այն ժամանակ ուզեցի իմ գիտցածներս այդ մասին «Յառաջ»ի գրել, որպէսզի մեր վերջին պատմութեան կարեւոր մէկ պարագան այսպիսի հրէշներու կողմէ այլանդակօրէն չխեղաթիւրուի եւ պատուաւոր ազգայիններ, ինչպէս Տօքթ. Փաշաեան, կասկածի տակ չմնան: Սակայն անձնական հոգերս արգելք եղան այս մտադրութիւնս իրագործելու: Այսօր, երբ ձեր թերթին մէջ կարդացի «Սամուէլ Դաւաճան» վերնագրով յօդուածը, խելոյն որոշեցի մէկ քանի տողով իրականութիւնը պարզել:

Երբ Սիմոն Ջաւարեան յանկարծամահ եղաւ, Բերայի ոստիկանատան մէջ, իբր դատական բժիշկ հերթապահ էի, անմիջապէս Ֆրանսական հիւանդանոց գացի եւ ընդհ. դատախազի օգնականին եւ ոստիկաններու ներկայութեան, օրինական երդումը ընելէ յետոյ, քննեցի եւ սրտի կաթուածէ մեռած ըլլալը տեղեկագրելով՝ թաղման հրաման տուի: Եթէ թունաւորուած ըլլար, բնական է տարբեր տեղեկագիր պիտի տայի:

Ես տասնեւերեք տարի այդ պաշտօնին մէջ մնացած եւ ամէնէն սեւ օրերուն կրցած եմ դիրքս պահել միայն իմ անկողմնակալութեամբս եւ իբր բժիշկ ունեցած կարողութեամբս, ոչ թէ իրենց պէս դաւաճանելով եւ քծնելով. որով Ջաւարեանի մասին իմ տուած տեղեկագիրս կատարեալ անկողմնակալութեամբ պատրաստուած է: Թումանեանի աղտոտ լեզուները իմ տարիներով փորձուած վստահելիութիւնս չեն կրնար կասկածի տակ ձգել:

Այս առթիւ պիտի խնդրեմ որ բարի ըլլաք այդ հրէշին իմացնելու որ միտքը բերէ իր դաւաճան ընկերներէն Վահէները եւ Ց. Մկրտիչեանները, նաեւ Ճիվանշիրներու եւ Տօքթ. Բաշիտներու վախճանը, որոնց շան սատակ դիակները կրկին պաշտօնիս բերումովը ես եմ քննած, եւ եթէ բախտը զիս այնքան հեռուները նետած չըլլար, թող վստահ ըլլայ որ իր որդնոտելիք դիակն ալ նորէն ես պիտի քննէի եւ կատարելապէս անկողմնակալ տեղեկագիր պիտի տայի...

Տօքթ. Պ. Գալայճեան

(Նախկին մասնագէտ բժիշկ Պրուսայի հիւանդանոցին եւ առողջապահական ընդհ. քննիչ եւ դատական բժիշկ Պոլսոյ մէջ):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բանուորական համալսարան

Երեւանի բանուորական համալսարանը, որ հիմնուեցաւ 29 յունուար 1923ին, անցեալները տօնեց իր տասնամեակը: Իր հիմնադրութեան առաջին տարիներուն, ուսանողներուն թիւն էր 243: Հետզհետէ ստեղծուեցան բանուորական նոր համալսարաններ, եւ այսօր Հայաստանի մէջ կը գործեն նման 7—8 համալսարաններ, ուսանողներու ստուար թիւով մը: Միայն Երեւանի մանկավարժական բանուորական համալսարանը ներկայիս ունի 364 ուսանող: Ունի 12 դասարան, 7ը հայկական, 5ը թրքական: Ամէն տարի խումբ խումբ շրջանաւարտներ կուտայ: 1923ին թուրք ուսանողներու թիւն էր 18, իսկ այս տարի 131, 43ը աղջիկ:

Սկզբնական շրջանին, ուսանողներուն մէջ կային միայն 52 բանուորներ, այժմ բանուորներուն թիւը աւելցած է եւ հասած 76 առ հարիւր համեմատութեան: Մնացածները կամ հաւաքական գիւղատնտեսութեան անդամներ են, կամ աղքատ գիւղացիներ:

Այս ուսանողները երբեմն կը ղրկուին արդիւնաբերական կեդրոնները (Ալլահվէրտի), փոխարինելու բանուորական պակաս ձեռքերը:

Բանուորական այս համալսարանները երկրին տուած են, այս 10 տարուան ընթացքին, բազմաթիւ ճարտարագէտներ, գիւղատնտեսներ, բժիշկներ, մանկավարժներ, եւայլն: Բանուորական համալսարանի հին ու նոր ուսուցիչներէն յիշենք Սիմ. Հովեան, Սիմակ, Կանայեան, Մեծատուրեան, Ռ. Գաբրիէլեան, Ա. Մեհրաբեան, Ալ. Մելիքեան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅ ԱԽՈՅԵԱՆԿ

Լեւոն Ասլանկիւլ մէկն է այն հայ մարզիկներէն, որոնք մեծապէս պատուաբեր են եղած: Հակառակ շատ երկար տարիներէ ի վեր Ֆրանսա գտնուելուն, երբեք չէ խուսափած իր ազգութիւնը յայտնել բոլորին, ուր որ ալ գտնուի: Որովհետեւ Լեւոն Ասլանկիւլ մեծ ճամբորդող մը եղած է՝ ոչ միայն շնորհիւ «թէնիս»ի մէջ ունեցած իր մեծ արժէքին, այլ նաեւ իր զբաղումին:

Այժմու Լեւոն Ասլանկիւլը իր տարիքին բերումով շատ հեռու է հաւասարելէ 1920-1924ի շրջանի ախոյեանին, որ «թէնիս»ի մէջ աշխարհի առաջին ազգը համարուած Ֆրանսայի մէջ հինգերորդ խաղացողը դասուած էր, հակառակ իր օտարի հանգամանքին, եւ հիացում կ'առթէր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դժուարահաճ մարզասէրներուն:

Այս տարի ան Ֆրանսայի առաջին դասակարգին մէջ դասուած է դարձեալ, բայց ամէնէն վերջին կարգը: Ինչպէս ըսինք, ոչ թէ իր արժէքն է որ պակսած է, այլ տարիքն է որ կը խօսի:

Հակառակ ատոր, սակայն Լ. Ասլանկիւլ դեռ է եւ կը մնայ Հայերուն լաւագոյն թէնիս խաղացողը եւ այժմ չենք տեսներ մէկը որ իր յաջորդը ըլլալու յոյսը ներշնչէ: Տասնեակ տարիներ պիտի անցնին եւ մենք հաւանաբար չպիտի տեսնենք անոր արժէքին հաւասարող հայ խաղացող մը: Լ. Ասլանկիւլ թէնիսի պէս դժուարին եւ ֆիզիքական մեծ յատկութիւններ պահանջող խաղին մէջ մեծ վարպետութիւն մը ձեռք բերած է եւ այս խաղին թեքնիքը իւրացուցած է ամբողջութեամբ: Ինչ որ թոյլ կուտայ իրեն դեռ յաջողութիւններ ունենալ միջազգային մրցումներու մէջ:

Այսպէս, անցեալ Կիրակի օր վերջացող հարաւային Ֆրանսայի ախոյեանութեան մրցումներուն ընթացքին, որ տեղի ունեցան Նիսի մէջ, շահած է «տուպլը-միքսթ»ին ախոյեանութեան տիտղոսը, ընկերակցութեամբ Անգլիոյ լաւագոյն կին խաղացողներէն Օր. Սքրիվընսի: Իսկ «զոյգ-այրեր»ու բաժնին մէջ «ֆինալիստ» եղած է, իբրեւ ընկեր ունենալով Ֆրանսայի այս կարգի մրցումներու լաւագոյն մասնագէտ՝ Պրինեօնը:

Ասլանկիւլ թէնիսի մէջ ունեցած էր յաջողութիւններով մեծապէս սատարած է հայութեան մարզական համբաւին եւ արդար է որ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը հաստատելով այդ ճշմարտութիւնը իր հազուագիւտ շքանշաններէն մէկը նուիրէ անոր, իր մարզական ասպարէզէն քաշուելուն նախօրեակին:

Լ. Ասլանկիւլ ուրիշ ծառայութիւն մը եւս մատուցած է մեզ, անուղղակի մղում տալով որ այս գեղեցիկ խաղին կապուին բազմաթիւ հայ երիտասարդներ:

Ուրիշ անգամ մը պիտի խօսինք թէնիսի ուրիշ հայ ախոյեանի մը՝ Օր. Իտա Ադամօֆի մասին, որ հայ իգական սեռի առաջին ախոյեանն է:

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

Թումանեանականութիւն

Յուսաբեր հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (19 փետր.).

— «Թումանեանականութիւնը անհատական ստորոգելի մը չէ, այլ հոգեբանական նախատրամադրութիւն, որ պատեհ առիթով երեւան կուգայ մէկէ աւելի մարդոց քով:

Գործնականին մէջ նման հոգեբանութեան արտայայտութիւնները տարբեր են այն չափով միայն, որ չափով որ տարբեր են առիթները. էականին մէջ սակայն, այսինքն իր որակական արժէքով, այդ տրամադրութիւնը միշտ նոյնն է: Նոյնը պէտք է ըլլայ, ուրեմն, նաեւ մեր գնահատումը թումանեանականութեան բոլոր տեսակներուն:

Փոխելով փոխելին՝ այդ տեսակներէն է նաեւ լոնտոնաբնակ Պ. Արշակ Սաֆրաստեան, որ երկարամեայ համեստ լրագրական գործունէութենէ վերջ՝ ատենէ մը ի վեր ինքզինքը «բարձր քաղաքականութեան» նուիրած է:

Կ'ուզէ՞ք ատոր անվիճելի ապացոյցը: Լսեցէք ուրեմն.—

«Վերջերս մեր եկեղեցիի բարձրաստիճան ներկայացուցիչները պատեցան թուրք հանրապետութեան զանազան անկիւնները: Միոն քահանայ ճամբորդեց Տիարպէքիր, իրարու քով բերաւ քաղաքի եւ շրջակայքի 300 ընտանիքները եւ հոգաց անոնց հոգեւոր պէտքերը: Հայկական բեկորներուն հանդէպ ցոյց տրուած արդարութեան այսպիսի ապացոյցներ արձագանգ պիտի գտնեն Թուրքիոյ սահմաններէն շատ հեռուները»:

Նախ մատնանշենք պարոնին մէկ «պզտիկ» խարդախութիւնը. «եկեղեցիի բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ» շլացուցիչ դարձուածքը նետելէ ետք՝ ան իրականին մէջ կը յիշէ միայն համեստ քահանայի մը ճամբորդութիւնը՝ քանի մը պսակ ու կնունք կատարելու համար: Խարդախութեան պարագան չէ հոս սակայն կարեւորը. այլ այն, թէ որպիսի պայմաններու մէջ կ'ապրին հայ բեկորները, որ իրենց համար կնունքի մը կամ պսակի մը արտօնումը «կեանքի եւ դիրքի բարելաւում» պէտք է համարել. եւ բարոյական զգացումի որպիսի բթութեան հասած են Սաֆրաստեանին նման անձնաւորութիւնները, որ «արդարութեան ապացոյց» կը նկատեն զայն:

Ու միայն զգացումի բթացո՞ւմ: Անշո՛ւշտ ոչ. Սաֆրաստեան գիտակցօրէն անբարեխիղճ է. վասն զի ըլլալով վարիչը հրատարակութեան մը, որ «միակ միջոցն» է ծանօթացնելու օտարները «հայ ազգի անցեալին եւ ներկային», եւ անտարակոյս ծանօթ ըլլալով «հայ ներկային», ի մասնաւորի՝ մեր բեկորներու վիճակին, խարդախուած ձեւով կը ներկայացնէ զայն օտարներուն:

«Հայ բեկորները» — քանի մը հազար հոգի — այսօր քարշ կուտան իրենց գոյութիւնը իբրեւ ճորտեր: Անոնք զուրկ են ոչ միայն իրենց մշակութային պէտքերը գոհացնելու կարելիութենէ, այլ եւ ապահովութեան տարրական պայմաններէ: Իրականօրէն «հանրապետական» Թուրքիան օրէնքէ դուրս հռչակած է իր սահմաններուն մէջ ապրող Հայերը: Ու երբ, հակառակ ատոր, Սաֆրաստեաններ՝ ի լուր աշխարհի կը տարփողեն թուրք արդարութիւնը, բնականաբար հարց կը ծագի — որո՞ւ պէտք է այդ սուտը: Ու քանի որ ան չի կրնար օգտակար ըլլալ Հայերուն եւ, միեւնոյն ատեն, հա՛րկաւ նպատակի մը կը ծառայէ, ապա ուրեմն կը յերիւրուի ի շահ Թուրքերու կամ իր հեղինակներու:

Այս պարագաներու տակ Պ. Ա. Սաֆրաստեան չափազանց մեծ յանդգնութիւն ունենալու է՝ պահանջելու համար, որ հանրութիւնը քաջալերէ իր ձեռնարկը՝ Massis պարբերաթերթը:

Որպիսի՛ արհամարհանք հայ հանրութեան հանդէպ»:

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Եւային ծնունդին պատճառաւ, Ադամ զրկուեցաւ դրախտէն, բայց այդ իսկ պատճառաւ դարձաւ աւելի մարդկային:

Աուէրպախ

Ատելութիւնը ծածկելը դիւրին է, սէրը ծածկելը՝ դժուար, իսկ անտարբերութիւնը ծածկելը՝ գրեթէ անկարելի է:

Պէօրնէ

ԽՆՋՈՅՔ՝ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷԿ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

Գիւղին մէջ, Ֆաթիմէ գառըն, կռահելով որ իր տղան պիտի վիրաւորուի, զայն դարմանելու համար, այժմէն իսկ պատրաստութիւն կը տեսնէ: Որովհետեւ, Եաշար՝ մինչեւ եղունգները զինուած՝ «խնջոյք»ի գացած է: Այո, զինեալ զուարճութեան... Անատոլուի գիւղերուն մէջ, ըմպելիով եղած խնջոյքները, գրեթէ միշտ զէնքի կատակներով կը վերջանան: Ոճրագործութեան, վիրաւորումի դէպքեր կ'ըլլան: Նոյն իսկ, երբ խնջոյքը ընկերական է:

Եաշարին կ'ընկերանան գիւղին աղային տղան Մուխթար, ինչպէս եւ 17 ուրիշ երիտասարդներ: Խումբը անտառակին կռնակը գտնուող այգի մը հրաւիրուած է: Այգին՝ իրենց ընկերներէն Աթըճը օղլու Հասանինն է: Այս երիտասարդին հայրը աւազակ մըն էր: Ինքն ալ այժմ ծխախոտի մաքսանենգութեամբ հարստացած է, ու Մուխթարին նման պարարտացած: Հասան այգիի խրճիթին մէջ պահած է իր յափշտակած Պըլըք Հալիպէն: Զայն պիտի խաղցնէ՝ ի պատիւ ընկերներուն...

X

Երիտասարդներուն միջեւ լռութիւնը կատարեալ էր:

Խրճիթէն խշրտուք մը լսելի եղաւ: Աթըճը օղլու Հասան, յաչս ընկերներուն իր առնականութիւնը եւ կնոջ վրայ իր ունեցած մեծ ազդեցութիւնը ցոյց տալու համար, անգամ մը եւս պոռաց.

— Շուտ եկուր ըսի քեզի, բո՛ղ...

Խրճիթին երերուն սանդուղին վրայ, Պըլըք Հալիպէին շարժող ոտքը տեսնուեցաւ: Կրունկները ցած չղուականով ոտք մըն էր: Առանց գուլպայի: Գարշապարը այնքան շատ փոթ ունէր, որ պարզ էր թէ՝ իր տարիներուն մեծ մասը բոպիկ անցուցած էր: Թէեւ, բոպիկ չէր, երբ Հասան զինքը փախցուց իր վերջին «հովարտա»ին՝ Քըզըլպաշ Ալիին քովէն: Հագած էր տրեխ մը. խոստովանինք...

Հասան, զայն աւելի «մօտէրնցնել» ուզած էր: (Մօտէրնը՝ մինչեւ Անատոլուի գիւղերը գացող Ֆրանսերէն մօտէռն բառն է): Այդ նպատակով ալ, ուզած էր զոյգ մը առնել՝ քաղաքը տեսած կրունկաւոր կրկնակօշիկներէն: Եւ սակայն, կինը իր ոտքերը չէր կրցած սեղմեցնել՝ Հասանին բերած ամենամեծ թիւով կօշիկներուն մէջ:

— Սեղմուի ալ, ոտքերս՝ գետնին, գարշապարս օդին՝ անծեղի նման չեմ կրնար պտըտիլ, աղա՛, — ըսեր էր — դուն գնա ինծի քուկինիդ նման չղուական մը առ...

Հասանն ալ, սիրտ ըրեր՝ երեք թուղթ (ոսկի) տուեր իր (քափաթմա»ին՝ 44 թիւ այր մարդու յատուկ բուկան չղուական մը առեր էր, որպէսզի հանդիստ հանդիստ հագնի...: Հիմա, Հալիպէ այդ չղուականը կը գործածէր. ոտքին շատ լաւ յարմարած էր: Գուլպայ ալ ունէր, բայց ամառ օրով պէտք չկար հագնելու...: Ու հագած չէր: Չէք գիտեր թէ վարժութիւն չունեցողներուն համար ի՛նչ նեղացուցիչ բան է տաք օդին բան մը անցընել ոտքին...: Հալիպէ գուլպաները ձմրան պահած էր:

Կարծես՝ քիչ մըն ալ երիտասարդներուն աչքին իբրեւ պչրանք էր որ բոպիկ ուզած էր ըլլալ: Մարմի՞նը Թէ գուլպան ցոյց տալ: Մարմինը: Եօթը գիւղի մէջ համբաւ շահած իր ոտքերը մերկ ցոյց տալը շատ յարմար նկատած էր:

Ցուցադրումի այս ախտը միայն Ամերիկայի «կըըլ»երու եւ Պոլսոյ՝ «տունկէ ազդրերով վտիտ կիներուն» յատուկ չէ անշուշտ: Ահա Պըլըք Հալիպէն... ան ալ իր ազդրերուն գեղեցկութիւնը ցոյց պիտի տայ...

Իր ազդրերուն համբաւն ու գեղեցկութի՛ւնը... որովհետեւ շատ գէր էին... Մեր գիւղերուն մեծ մասին մէջ, կնոջ մը ազդրը որքան գէր, փիղի ազդրին որքան նման ըլլայ, այնքան յարգի է: Նոյն իսկ, գովաբանած ատեն.

— «Մաշալլա՛հ, ... — կ'ըսեն — եկեղեցւոյ սիւնի կը նմանի... Նա՛հ... սաա՛նկ, սաա՛նկ...»:

Պըլըք Հալիպէին ազդրերն ալ՝ նա՛հ, սաա՛նկ, սաա՛նկ, փիղի ազդրի չափ, եկեղեցւոյ սիւներուն նման...

Երբ երիտասարդներուն ակնարկները այդ ազդրերուն հանդիպեցան, սրտերը բաբախեցին: Շատ հաճոյք ըզգացին:

Բայց, սովորութիւնը արգելք եղաւ: Այլ եւս չնայեցան այն կողմը: Ու ակնարկները յառեցան գետին:

Պըլըք Հալիպէ, ծանր ըլլալով, սանդուղը ճռճռացնելէն իջաւ վար:

Հասան հրահանգեց.

— Մօտեցիր, ուլէն բո՛ղ...

Յետոյ, սազ նուագող իր ընկերոջը նշան մը ըրաւ:

Եւ, երեք թելերով սազը, քիչ առաջուան միակերպ յանկերգէն աւելի ոգեւորիչ եղանակ մը սկսաւ: Այս անգամ միմիայն այգիին տէրը՝ Հասան եւ երկու տղաք — Տալտապան Մուսթաֆան ու Քէլ Ահմէտ — իրենց ափերը իրար զարնելով կը ձայնակցէին: Միւսները չէին համարձակեր ծափելու, քանի որ պարողը ուրիշին պատկանող կին մըն էր:

Պըլըք Հալիպէն, չղուականը ոտքերուն, ոչ պարի, ոչ ալ տեղ – քայլի նմանող լուռ կայթք մը սկսած էր: Միմիայն ձեռքի մատները կը շարժէին: Զանոնք իրարու զարնելով, ձայն կը հանէր՝ սպանիական բամբիռներուն նման: Երբեմն, երբեմն, ուսերը կը դողդղացնէր ու պորտը կը խաղցնէր: Իսկ ոտքերը հազիւ քառակուսի մեդր տարածութեան մը վրայ, իրենք իրենց վրայ կը դառնային:

Ո՛չ, կարելի չէր պար կոչել...

Կը պատահի, երբեմն, որ բազմութեան մը մէջ սեղմուիք. մէկ աջ կը հրուիք, մէկ ձախ, եւ որպէս զի ոտքերնուդ վրայ չկոխեն՝ ձեր քայլերը կէս – կէս կը նետէք... Պըլըք Հալիպէին կայթքն ալ այդ կը յիշեցնէր...

Բայց, դիտելու արժանին ոչ թէ կաքաւողը, այլ՝ զայն դիտող հիւրերն էին...

Տեղւոյն սովորութեան համաձայն, տանտէրը հիւրերուն ներկայութեան կաքաւի կը հանէ իր փախցուցած կինը: Բայց միայն ինք իրաւունք ունի զայն դիտելու: Հիւրերը կռնակ կուտան ու այնպէս կը նստին: Կրթութիւնը այսպէս կը հարկադրէ...

Կարելի՞ է ուրիշին պատկանող կնոջ մը աչք ուղղել...

Միայն թէ գլուխները ատեն ատեն, ուսերուն վրայէն ետ կը դարձնեն: Աչքի պոչով՝ կայթողին ոտքերուն նայելէ վերջ, կրկին իրենց նախկին դիրքը կ'առնեն: Կայթքը դիտելու հրաւիրուած հիւրերուն բաժինը ահա այս գողցուած հաճոյքն է միայն...

Տանըէնը հրաւիրեալներն ալ, նոյն ձեւով, իրենց կռնակը Պըլըք Հալիպէին տուեր՝ նստեր էին: Ըստ սովորութեան, մէկիկ մէկիկ, ակնարկ նետեցին: Միայն թէ՝ ատոր ալ ձեւը կայ, — յօնքերէն մին ամբողջովին վար, իսկ միւսը բոլորովին վեր... իբրեւ թէ ահաճութեամբ կը նային... Այնպէս որ տանտէրը՝ իր ցփուհիին ու անոնց միջեւ կապ մը չենթադրէ...:

Երիտասարդները, անխտիր, կը յարգէին այդ պատշաճութիւնը:

Բայց, ա՜խ սա օղին, ա՜խ... մարդըս խելքէ գլխէ կը հանէ...

Ըմպելին դէչ կերպով տաքցուցեր էր մեր խեղճ Եաշարին գլուխը: Մէկէն ի մէկ, չես գիտեր ինչպէս, թերեւս ակամայ՝

— Օհօ՜օ՜, պոռաց, կեցցե՛ս Պըլըք Հալիպէ... ապրի՛ս...

Մնացածը չի յիշեր:

Ո՛չ, կը յիշէ միայն որ՝ գլխուն բիր մը իջաւ, ինք դանակ քաշեց, հրացան մը պայթեցաւ, Մուխթարը՝ զինք պաշտպանելով՝ Հասանին կուրծքին զարկաւ, «կորսուէ՛ ասկէ» պոռաց, ու ինք եւս իր կուրծքին հարուած մը կերաւ:

Յետոյ, երբ կիսով մը կորսնցուցեր էր ուշքը, հրացանի ուրիշ պայթիւններ եւս լսեց:

X

Երբ աչքերը բացաւ, մայրը՝ իր դըղած այծի մազովը կը դարմանէր զինքը:

Իրեն բացատրեցին դէպքին մանրամասնութիւնը:

Հասան եւ Տալտապան Մուսթաֆա մեռած էին. Քէլ Ահմէտ՝ ծանրօրէն վիրաւորուած. ու Մուխթար թէեւ Պըլըք Հալիպէն փախցուցեր էր, բայց ոստիկանները զինքը վիրաւորեր էին լեռներուն մէջ...:

X

Կուսակալութեան թերթը այդ պատահարի մասին «Այգիին մէջ դէպք մը» վերնագրով քանի մը տող բան գրեց միայն: Իսկ Պոլսոյ թերթերը երբեք արձագանգ չեղան...:

Մինչդեռ, ասոնցմէ տարին քանի՜նե՛ր, տասը հարիւր կամ աւելի Անատոլուի զանազան վայրերուն մէջ կը մեռնին...

Ինչ որ ալ ըսուի, մեր երկրին մէջ հաճոյքն եւ կռիւը, դանակն ու հրացանը անբաժան ընկերներ են...

Ասիկա, դժբախտաբար, միայն գիւղերուն յատուկ չէ... Պայրամի առթիւ Անատոլուէն բազմաթիւ նամակներ ու հեռագիրներ ստացանք... բոլորն ալ՝ տօնական օրերուն պատահած կռիւները, սպանութիւնները, դէպքերը կը նկարագրեն:

Պոլսոյ մէջ եւս այսպէս չէ՞: Մեզմէ շատեր հրացան կ'առնեն, երբ ընկերութիւններէ, «քապարէ»ներէ, «պար»երէ ներս կը մտնեն: Որովհետեւ, անոնցմէ շատերը բռունցքով ու դանակով վերջ կը գտնեն...:

Ահա ձեզի բառին իրական իմաստով տեղական պատմուածք մը, յարգելի ընթերցող... Մեր երկրէն զատ՝ աշխարհի որ եւ է մէկ տեղը զինեալ հաճոյք ու զբօսանք գոյութիւն չունի:

ՎԱ - ՆՈՒ

ԽՄԲ. — «Ագշամ»ի մէջ (7 փետր.), խմբագիր – գրագէտ Վալա – Նուրէտտին (Վա – Նու) հրատարակած է այս պատմուածքը: Զայն թարգմանաբար կուտանք՝ իբրեւ խօսուն ու հարազատ պատկերը դեռ մինչեւ այսօր տեւող թրքական բարքերուն, ու նաեւ՝ ցոյց տալու համար Թուրքիան այնպէս, ինչպէս որ է՝ գիւղերէն մինչեւ Պոլիս: Յատկանշական է նաեւ այն խոստովանութիւնը թէ՝ «թերթերը ոչինչ կը գրեն» կամ՝ կը գրեն ճիշդ հակառակը...:

Ճափոն անդրդուելի կը մնայ

Ճափոն որոշեց մերժել Ազգերու Դաշնակցութեան «19ներու» ժողովին որոշումները, յանձն առնելով քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Միեւնոյն ատեն, Մանչուրիոյ նորահաստատ պետութեան միջոցաւ վերջնագիր մը ուղղեց Չինաստանի, որպէս զի քաշէ իր զօրքերը:

Թօքիօյէն կը հեռագրեն թէ բոլոր կուսակցութիւնները համամիտ են կառավարութեան վարած քաղաքականութեան:

Երեքշաբթի օր 30,000 նախկին պատերազմիկներ ցոյց մը կատարեցին Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, Թօքիօյի զինուորական մատուռին առջեւ: Ազգային քայլերգը հնչեցնելէ յետոյ, բոլոր նախկին զինուորները ծունկի եկան եւ աղօթեցին, հաւատարմութիւն յայտնելով կայսրութեան: Միութեան նախագահը ճառ մը խօսելով, շեշտեց կացութեան ծանրութիւնը եւ հրաւիրեց ներկաները զոհել իրենց կեանքը, եթէ հարկ ըլլայ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 32, Ave. Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 231, Fbg. du Temple, Ռոստոմի սրահին մէջ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ — Փետրուար 26ին

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Թատերական ներկայացում Շալէթի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱԼԷԹԻ Հ. Յ. Դ. ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Pathéeի սրահը

բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

կը ներկայացուին ՄԵՐ ԱՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ եւ ՊԱՇՏՕՆՍ Է ԽՈՆԲԱՀ (զաւեշտ)

Չ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ)

Փարիզի Գրական Ակումբ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պ. Ա. Խոնդկարեանէ: Նիւթ՝ Սարվազեանի «Ցարերքի ընդվզումը» տրամի մասին: Կը հրաւիրուին հայ գրողները եւ հայ գրականութիւնը սիրողները: Մուտքը ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ի նպաստ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻ ԿԱՀԱՒՈՐՄԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ

26, rue Troyon, Sèvres

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Բունաւորը, պատմական տրամ: Աչքալուկ, օպերէթ, փոքրիկ խոհարարները, վոտըվիլ:

ղեկավար նուագախումբի եւ համերգի փրօֆ. Գ. Ա. ԱԼԷՄՇԱՀ
ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ 5, 10 եւ 15 ՖՐԱՆՔ:

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

Aslanian ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
39bis, Rue de la Défense

⁂

Քրեմլին-Պիսեթրի մէջ

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ
2bis rue Blanqui

14րդ ներկայացում — 14րդ ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՕԹԻԿԵԱՆ
STUDIO RUDOLF սրահին մէջ
6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

կը ներկայացուի **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ

Նոյն Թատերախաղը կը ներկայացուի 25 փետրուար շաբաթ գիշեր Ալֆորվիլի մէջ, կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

«Ս Ի Փ Ա Ն» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ա Ն Ց

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ին, Salle GEOGRAPHIEի մէջ

184, Boulevard St. Germain, 184

Կը նախագահէ՝ ՎՐԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ
Կը խօսի՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ԿԱԶՄՈՎ

Ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (դաշնակ), Օր. ԱԼ. ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ), Օր. ԳՈՀ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ (երգ): Տիկ. ԼՈՒՍԻԿ, Օրիորդներ՝ Ա. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, ԳՈՀ. ՖԷՐՄԱՆՄԱՆԵԱՆ եւ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ (արտասանութիւն):

Օր. ԶԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ) — Պ. Ս. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ)

ԱՅՍ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԿԸ ՅԱՐԳԵՆ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ՅԻՇԱՏԱԿԸ ԵՒ ԿԸ ՍԻՐԵՆ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼ ՀԱՅ Գ Ե Ղ Ա Ր Ո Ւ Ե Ս Տ Ը

Ծախքերու մասնակցութիւն 3 եւ 5 փրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Քաղաքապետ **Dr. Georges Ribot**ի եւ Նախագահութեամբ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՍՐԲԱԶԱՆ ՀՕՐ

ԱՅՍՕՐ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌՏՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 5

Salle du Coliséeի մէջ, **21, Boulevard Dugommier**

Ճոխ պիւֆէ — Չափաւոր գիներ — Պարտադրիչ «Վէսթիէռ»

Երեկոյթ-Պարահանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած՝ ՌՈՒՍ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
ԳՈՒԼՊԵՐԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, 7, ՌԻՒ ԳՈՒԼՊԵՐ

Ռուսական երգչախումբ, վիճակախաղ եւ պարեր:

Պիւֆէ՝ ժողովրդ. գիներով: — Կը խնդրուի մուտք գոյն հագուստ հագնիլ:

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
J U R I S C O N S U L T E
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare, Paris (9e) — Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՕԹՈՄՈՊԻԼՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

MÉCANIQUE — ÉLECTRICITÉ

Atelier KUTUKIAN SARKIS
158, rue Nationale, Paris (13)
(Բակին խորը, աջ կողմ) — Tél. Gob. 97-40

ՎԱՐՉՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

208bis, Rue LAFAYETTE շէնքին մէջ վարձու են երկու սենեակներ, յարմար արհեստանոցի եւ գրասենեակի: Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն: Դիմել՝ ՄԱՍԻՍ տպարան, տեղւոյն վրայ:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ
14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԿՈՒՐՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

Տօքթ. Մ Ե Ս Ճ Ե Ա Ն

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) — Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2-6 — կիրակի եւ տօն օրեր 10-12
Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Հողուղիկ. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. Մէթրօ՝ Place Clichy եւ Liège

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ջերմամեզութիւն, փրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստէմով:

Արժէքները շատ մատչելի. Մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4:

ԱԽՈՐԺԱՀԱՄ ԵՒ ՀՈՏԱՒԷՏ

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1880ԻՆ

THÉS YAVROU

Maison Fondée en 1880
MONDIALEMENT RENOMMEE

գեղեցիկ նուէրներ դեղին եւ կապոյտ տ ր ա ր ն ե ր ո ւ մ է ջ:

Դիմել: Comptoir des THÉS YAVROU
23, Rue Sénac — MARSEILLE

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշել — Հեռաձայն Danton 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Ի գիտութիւն

Սուրճի գնորդներու դիւրութեան համար մթերանոց մը բացած ենք rue de Trévise Քոնսթանթինօփլը նպարավաճառատան մէջ: Ամէն անոնք, որ կ'ուզեն աժան եւ լաւ սուրճ ունենալ, կարող են օգտուիլ ՍՈՒԼԹԱՆ գործարանի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ գիներէն: Կեդրոնատեղի՝

"CAFE SULTAN,"

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême
Մէթրօ Couronnes եւ Parmentier
Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի նուէր-կտրօններ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

Մ Ա Թ Ա Հ Ա Ր Ի

Ա Ն Գ Լ Ի Ա 1917

Լ Ո Ն Տ Ո Ն Ի Մ Է Ջ

—·—

— Չէ՞ք հասկնար. լա՛ւ, հաւանաբար անոնք ինծի չափ տեղեակ չեն. իբրեւ Մաթա Հարի ժողովրդական դէմք մըն էք այնտեղ ու կրնայ ըլլալ որ տակաւին չգիտնան թէ դուք Մատամ Սոնրէլն էք. բայց չեմ կարծեր որ այդ ժողովրդականութիւնը օգնէ ձեզի եթէ անոնք իմանան Ֆոն Թրէօհմի հետ ձեր ունեցած յարաբերութեանց մասին. կը հասկնաք, չէ՞...:

Աչքերը չհեռացուց ծովակալէն, հաստատական նշան մը ըրաւ գլուխով. յոգնած էր բայց չէր ընկճուած տակաւին:

— Կրնաք երթալ հիմա, ըսաւ ծովակալը դուռը բանալով:

Աղջիկը քալեց դէպ ի դուռը հաստատ քայլերով եւ հարցուց հպարտութեամբ.

— Ո՞ւր պիտի երթամ, պարոն:

— Պաշտօնեան որուն ընկերացաք Ֆալմըթհէն մինչեւ հոս, պիտի զբաղի ձեզմով: Հիմակուհիմա, որքան ատեն որ Լոնտոն մնաք, պիտի բնակիք Թոթինկըմ Սքուէրի պանդոկներէն մէկուն մէջ: Վստահ եմ որ դուք վարժուած չէք այդ տեսակ տեղեր ապրելու, բայց տանտիրուհին, որ պարբերաբար կ'ընդունի մեր հիւրերը, հոգ պիտի տանի ձեզի: Պանդոկը գտնուողներէն ոչ ոք պիտի իմանայ ձեր ներկայութեան մասին: Ամէն առտու դուք պիտի ներկայանաք ամէնէն մօտ ոստիկանատունը եւ անշուշտ, պէտք է զգուշացնեմ ձեզի որ մենք պիտի հետեւինք ձեր իւրաքանչիւր շարժումին. ուրեմն յիմար բաներ չընէք: Միեւնոյն ժամանակ ես պիտի կարգամ ձեր թղթածրարը որ այստեղ է ու եթէ պէտք ըլլայ կը կանչեմ ձեզ:

— Եւ ե՞րբ կը վերադառնամ Մատրիտ:

— Անմիջապէս որ տրամադրելի նաւ ըլլայ, ձեզի կը տեղեկացնենք:

Աղջիկը վերջին ակնարկ մը եւս նետեց ծովակալին, խռովիչ ակնարկ մը որուն տակ ծածկուած էր ներողամտութիւն մը այս անարդանքին ու անհանգստութեան համար: Այդ նայուածքը ուղղուած չէր Նաւային Հետախուզութեանց պետին որ կրնար նոյն իսկ իր դահիճն ըլլալ. անիկա նայուածքն էր զոր կինը կը նետէ մարդուն: Ծովակալը անհանգիստ տըպաւորութիւն մը կրեց. չկրցաւ նայիլ անոր. խոնարհութիւն մը ըրաւ. աղջիկը փոխադարձեց ու ելաւ դուրս: Ծովակալը փակեց դուռը եւ ուրախ ճիչով մը դարձաւ Բինկըմին որ ճիշդ այն վայրկեանին վար դրած էր հեռաձայնը.

— Է՜հ, ինչ ըսիր նայինք, Չարլզ...

— Ի՜նչ գեղեցիկ կին էր...

— Այո՛, կրնայի՞ր ընել իմ ըրածս... Հարցաքննութիւն ամբողջ երկու ժամ, առանց վստահ ըլլալու թէ ի՛նչ կրնար պատահիլ մէկ վայրկեանէն միւսը...

— Եւ ի՛նչ ալ դիւրադղած, երբ չուզեց որ խօսէինք իր սիրահարներուն մասին...

— Սիրահա՛ր: ունեցած է շա՜տ...

— Անշուշտ Մատրիտ չպիտի ղրկես զայն... չէ՞...

— Ինչո՞ւ չէ, կարծեմ պիտի ղրկեմ...

— Բայց ի՞նչպէս կրնանք փախցնել այս առիթը. բանտը կը նետենք զայն պատերազմի ամբողջ տեւողութեան...

—Ես առիթը փախցնողներէն չեմ. բայց չենք կրնար դատապարտել զայն. տակէ զատ, ես սիրեցի անպիտան աղջիկը...

— Ամէն մարդ ալ պիտի սիրէր...

— Այո՛, սակայն ես առիթը չեմ փախցներ նոյն իսկ անոր համար. անթել հեռագիրներ բռնած եմ ես Չարլզ, թող երթայ Մատրիտ նորէն, Աստուած հասնի իրեն... Եթէ Փարիզէն չեն հետաքրքրուիր այս աղջիկով, այդ իրենց գիտնալիք բանն է. ես կը հետաքրքրուիմ եւ իրաւ ալ օգտակար եղաւ ինծի:

4.

Լիան Սոնրէլ վար դրուեցաւ Լոնտոնի մէջ ամբողջ երկու շաբաթ մինչեւ որ «Կելլիա» նաւը Բոթէրտամէն Ֆալմըթհ վերադարձաւ՝ Վայկոյի նաւահանգիստը երթալու համար:

Թոթինկըմ Սքուէրի պանդոկին հիւրերը բոլորովին անծանօթ էին Ոստիկանական Տեսչութեան եւ տանտիրուհի Տիկին Տիւլէնծի միջեւ հաստատուած յարաբերութեան: Երիտասարդ, գրաւիչ ու լաւ հագուած աղջկան մը յայտնութիւնը իրենց մէջ խոշոր անակնկալ մըն էր թէեւ ոչ այնքան տարօրինակ: Զարմացան ամէնքն ալ տեսնելով Լիանի արտաքին երեւոյթն ու արտայայտութիւնը: Անոր կենսունակ ու հրապուրող անհատականութիւնը չափէն աւելի ուշագրաւ էր պանդոկին տափակ միջավայրին մէջ:

Սրբակրօն պառաւներ որոնք անխուսափելի են այդ կարգի պանդոկներուն մէջ, չհեռացուցին իրենց աչքերը այդ աղջիկէն: Հասկցան անմիջապէս որ անիկա չէր ապրած այնպէս ինչպէս ապրած էին իրենք ժամանակին:

Տասնըհինգ օր շարունակ հարցաքննեցին տանտիրուհին անոր մասին. բայց Տիկին Տիւլէնծ ինքն ալ չէր գիտեր անոր գաղտնիքը: Այո՛, անունը Տիկին Սոնրէլ էր, ինչպէս արձանագրուած էր այցելուներու տոմարին մէջ. Ֆրանսուհի էր անշուշտ, ուրեմն Դաշնակից մը, բայց ինչո՞ւ առանձին էր Լոնտոնի մէջ կամ ո՞ւր էր պարոն Սոնրէլը, չէին գիտեր:

— Պարոն Սոնրէլը, բացատրեց տանտիրուհին, պէտք է հաւանաբար ըլլայ հոն ուր կը գտնուին այժմ բոլոր Ֆրանսացիները. կը կռուի իր հայրենիքին համար:

— Եթէ արդէն սպաննուած չէ մինչեւ հիմա, պատասխան տուին պառաւները:

Տարտամ, բայց շատ խորամանկ ակնարկութիւն մըն էր ատիկա: Իրենք կը հասկնային միայն անոր բառին իմաստը: Այդ աչքերով ու այդ արդուզարդով կին մը ամուսնական կապ չէր կրնար ունենալ... Շա՜տ շատ այրի մըն է, խորհեցան անոնք: տեսակ մը շնորհ է որ կ'ընէին այդ աղջկան՝ յիշելով այդ հաւանականութիւնը: Հեւ ի հեւ ուշադրութիւն ըրին անոր շարժումներուն պանդոկին մէջ, անհամբեր սպասելով թէ ո՛ր աղուն պիտի ծանօթանար ան: Գիշերները լուսցուցին բամբասելով Տիկին Սոնրէլը:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

■■■ LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ ::	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ::	250 »	130 »	—
Ամերիկա ::	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ ::	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

24 Février 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2121 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ

Անցեալ սեպտեմբեր 1ին եւ դեկտեմբեր 20ին, առիթ ունեցանք վերածելու Կովկասեան Դաշինքի մը ծրագիրը, որուն ստորագրութիւնը «օրերու խնդիր» էր, համաձայն «Պրոմեթէ»ի:

Այդ օրէն ի վեր, «Կովկասի ժողովուրդներու Ազգային Պաշտպանութեան օրկան»ը պարբերաբար կ'արծարծէ այս խնդիրը, հետզհետէ աւելի խանդավառութիւն դնելով: Այլ մանաւանդ հետզհետէ աւելի բանալով վարագոյրը:

Այսպէս, «Պրոմեթէ»ի վերջին թիւին մէջ (1933 փետրուար), չորս էջի վրայ փռուած է գրութիւն մը, «Կովկասի համադաշնակցութիւնը եւ Հարստահարուած ժողովուրդներու միութիւնը», ծաֆէր Սէյիտ Ահմէտ ստորագրութեամբ:

Անհրաժեշտ չէ ճանչնալ յօդուածագիրը, երբ աչքի առջեւ ունինք անոր շքնաղ միտքերը, որոնք թէեւ նորութիւն մը չեն պարունակեր, բայց յատկանշական են իրենց շեշտով եւ գունաւորումով:

Թերեւս առաջին անգամն է որ, «Պրոմեթէ»ի խմբակը այսքան սրտաբաց մէջտեղ կը դնէ իր քաղաքական հանգամանքը:

Ամբողջ յօդուածին մէջ, չէք գտներ մէկ հատիկ տող՝ Թուրքիոյ մասին,— ոչ թէ անպատճառ անոր դէմ:

Սէյիտ Ահմէտ բառերը չի ծամծմեր, պատէ պատ չի զարնուիր, արտայայտելու համար իրենց հետապնդած քաղաքականութիւնը,— անջատում՝ Ռուսաստանէն:

Եւ նոյն իսկ Թաքուն սպառնալիքներ կ'ուղղէ անոնց որ տարբեր կը խորհին, մեկուսացած են, կամ չեն ուզեր մտնել այդպիսի համադաշնակցութեան մը մէջ:

Փառաբանելով ծրագրուած Դաշինքը, որուն ոչ բովանդակութեան, ոչ ալ ստորագրութեան մասին տեղեկութիւն ունինք, Սէյիտ Ահմէտ կը շնորհաւորէ այդ «պատմական» ձեռնարկին հեղինակները: Ու կը շեշտէ.

— « Մեր առաջադրած միութեան մէջ պէտք է մտնեն Ռուսաստանի բոլոր հարստահարուած ժողովուրդները որ կը կռուին իրենց անկախութեան համար: Ոչ իրենց զարգացման աստիճանը, ոչ ալ այն աւելի կամ պակաս շահագրգռութիւնը զոր կը յարուցանէ իրենց խնդիրը արտասահմանի մէջ, պէտք չէ նկատի առնուին: Իր արմատին մէջ իսկ ոչնչացնելու համար ռուսական աշխարհակալութիւնը, թոյլ չտալու համար որ ան կարենայ ո՛ր եւ է ձեւով վերստանալ իր ուժերը, պէտք է որ 80 միլիոն հարստահարեալները միանան, կատարելապէս առողջ հիմերու վրայ:

Եթէ, կարմիր Ռուսաստանի կողմէ հարստահարուած ժողովուրդներու ներկայացուցիչներուն մէջ կը գտնուին այնպիսիներ որ, գինովցած՝ Եւրոպայի շահախնդիր անձերու շնորհալի ժպիտէն, կ'ուզեն կապուիլ անոնց հետ, իրենց հարցին լուծման համար, այսպէս մերժելով ո՛ր եւ է մասնակցութիւն նախատեսուած միութեան, անոնք իրական վնաս մը պիտի հասցնեն ոչ միայն հասարակաց դատին, այլեւ մասնաւորապէս իրենց ժողովուրդի շահերուն:

« Ռուսական աշխարհակալութիւնը պիտի ջանայ բաժնել՝ տիրելու համար: Այդ ռազմավարութենէն ստանալով իր ամբողջ ուժը, ան պիտի փորձէ խեղդել ոչ միայն Կովկասը, այլ եւ այն պետութիւնները որոնք անջատուած են Ռուսաստանէն եւ անկախ կ'ապրին 15 տարիէ ի վեր:

Քանի կատարելապէս ոչնչացած չէ ռուսական աշխարհակալութիւնը, ոչ միայն Կովկասի, Թուրքեստանի եւ Ուկրայնայի ապագան չպիտի ապահովուի, այլեւ Ռուսաստանի դրացի պետութեանց գոյութիւնը պիտի վտանգուի: Ասենք ըլլալով, այդ աշխարհակալութիւնը սպառնալիք մըն է ամբողջ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու խաղաղութեան համար: Կովկասեան միութեան ճակատագիրը կախում ունի ռուսական աշխարհակալութեան անկումէն. ահա թէ ինչո՛ւ Կովկասի ժողովուրդները պէտք է կռթնին այն ազդակներուն վրայ որ կրնան դիւրացնել այդ աշխարհակալութեան վերջնական փլուզումը»:

Այսքանը, արդէն, գաղափար կու տայ հետապնդուած քաղաքականութեան վրայ:

Այս բոլորը կը մատնեն շողալից, բայց հեռաւորական ծրագիր մը, որ աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ապացուցանէ թէ՝ Կովկասի ժողովուրդներու փախստական ներկայացուցիչները ոչինչ սորված են, վերջին տասը տարիներու ընթացքին:

Մինչ նախապէս կը գոհանային միայն Կովկասի անջատումը հետապնդելով, այսօր արդէն կը խօսին ութսուն միլիոն հարստահարեալներու անունով: Կ'ուզեն իրենց ետեւէն քաշել ոչ միայն Կովկասի բոլոր ժողովուրդները, այլ եւ Ուկրայնան, Թուրքեստանը եւ ուրիշներ:

Մէկ խօսքով, «Պրոմեթէ»ի խմբակը մարտակոչ կ'ուղղէ Ռուսաստանը բաժան – բաժան փլցնելու, վա՛յ կարդալով անոնց որ չեն հետեւիր ծրագրուած արկածախնդրութեան:

Այս ցնորապատում ծրագրին յենարաններէն մէկը եթէ Լեհաստանն է, միւսն ալ, անշուշտ, Հարեւան Թուրքիան է:

Ծաֆէր Սէյիտ այնքան վստահ է այս մասին, որ արդէն «պատմական ընդարձակ հորիզոն» մը կը նախատեսէ Արեւելքի մէջ, համադաշնակցութեան ծրագրին գործադրութեամբ: Եւ կատարեալ յաջողութիւն կը մաղթէ անջատականներուն:

Կ'արժէ անգամ մը եւս քրքրել այս նշանաւոր յօդուածը:

Մանաւանդ որ, շատ մը սլաքներ ուղղուած են հայ ժողովուրդին,— այս պարագային՝ Դաշնակցութեան դէմ:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այս ճակատին վրայ, պէտք է լաւ մեր բովանդակ ուշադրութիւնը:

Նոյն իսկ Երեւանի համար խորհրդածութեան առատ նիւթ կը գտնուի այս շարժումին մէջ:

Պայմանաւ որ, ըմբռնեն թէ «բանը ինչո՛ւմն է»: Փոխանակ իրենց կարմիր պատեանին մէջ կծկուած՝ Թերխաչ ճառեր խօսելու եւ «Պրաւդա» կամ «Իզվեստիա» թարգմանելու թութակաբար:

Ահա առիթ մը, ապացուցանելու համար թէ գիտակից են իրենց պատասխանատուութեան:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

25,000 ՖՐԱՆՔ

Իրազեկներ կը հաստատեն թէ՝ 25 հազար փրանք հասոյթ գոյացած է «Լէյլէպիճի»ի ներկայացումէն, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր:

Անշուշտ մեր գիշերաշրջիկ դերասանները քուն չունին այդ օրէն ի վեր:

Ու պիտի փորձեն իրենք ալ իրենց բախտը յանձնել «Լէյլէպիճի Հօր – Հօր» աղային, փրկուելու համար «քափէ – քրէմ»էն:

Ինչպէս որ, տարիներէ ի վեր, կը փորձեն քիչ մը շունչ քաշել, «Վարդանանց» կամ ··· «Արշին Մալ Ալան» խաղալով:

Ի՛նչ խօսք որ, հսկայաքայլ յառաջդիմած ենք տասը տարուան ընթացքին:

Այսինքն, քանի կ'երկարաձգուին պանդխտութեան տարիները, այնքան կը փնտռենք հին յիշատակները:

Հոգ չէ թէ, այդ յիշատակն ըլլայ «Լէյլէպիճի» կամ «Նասրէտտին Հօճա»:

Մեր կարգ մը դերասանները շատ լաւ ուսումնասիրած են ամբոխի հոգին:

Ու գիտեն գաղտնիքը, զայն դրամի վերածելու:

Հայկական ո՛ր եւ է ներկայացման բազմութիւնը հարիւրներով կը հաշուենք — բաց ի «Անուշ»էն եւ ուրիշ մէկ – երկու խաղերէ: Իսկ «Լէյլէպիճի»ն եւ «Հօճա»ն 1500 — 2000 մարդ կը քաշեն դէպ ի մեծագոյն սրահը:

Չափազանց ներմտութիւն, մոլեռանդութիւն պիտի ըլլար անարգել ողբացեալ Չուհաճեանի գործը: Մանաւանդ անոր երաժշտութիւնը:

Բայց, եթէ իսկապէս ունինք «թատերասէր հասարակութիւն», ինչո՞ւ կ'աներկի, կը կծկուի եւ չի գար հազարներով, որպէս զի նոր Չուհաճեաններ ծնին:

Որպէս զի սիրտ ունենան նոր գործեր արտադրելու մե՛ր կեանքէն եւ մե՛ր լեզուով···

ՎԱՐԱԶ

ԽԻՍՏ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ռումանիոյ Երեսփ. ժողովը, իրբեւ լրացուցիչ միջոց, նոր օրինագիծ մը ներկայացուց որով խիստ պատիժներ կը նախատեսուին աւարեկչական ընկերութեանց, գրգռիչ թռուցիկներու տարածման եւ արգիլուած ցոյցերու մասնակցութեան դէմ: Միւս կողմէ, ոստիկանութիւնը կը շարունակէ մաքրագործել բանուորական շրջանները: Ամէն օր բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կը կատարուին: Ռուսեւռումէն սահմանագլուխին վրայ 40 համայնավարներ ձերբակալուեցան, Քլուժի մէջ՝ քսան հոգի: Այս վերջին քաղաքին համայնավար առաջնորդները, որոնք ձերբակալուած են, որոշեցին ծոմ պահել, իբրեւ բողոքի ցոյց: Ձերբակալուեցան նաեւ չորս Հունգարացիներ որոնք պրոպագանտ կ'ընէին դաշնագիրներու վերաքննութեան դէմ: Քոնսթանցայի մէջ ձերբակալուեցաւ համայնավար լրտեսուհի մը, 19 տարեկան, որ Ռումանիա հաստատուած էր մէկուկէս տարիէ ի վեր: Այս մանկամարդուհին պաշտօն ստացած էր վերակազմելու Տոպրուճայի համայնավարական կեդրոնը:

ՆՈՐ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աթէնքի մօտ երեւան հանուեցաւ հին դամբարան մը: Գերեզմաններուն մէկ մասը կը պատկանի նախահելլենական շրջանին, իսկ ուրիշներ՝ հինգերորդ դարուն, Քրիստոսէ առաջ:

✕ Նոր սփինքս մը երեւան հանուեցաւ Եգիպտոսի մէջ, երկրորդ բուրգին մօտ: Գտնուեցան նաեւ հին եգիպտական «մաստապա»ներ (դամբարան):

— · —

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ նափոնցի պարուհիներ իրենց վաստակին մէկ մասը տրամադրեցին զինուորներուն, Չինաստանի դէմ կռուելու համար: Ուրիշներ ալ հագուստ կը կարեն կամ իրենց ծառայութիւնը կ'առաջարկեն իբրեւ հիւանդապահուհի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

14,000 գաղթականներ պիտի փոխադրուին Կովկասէն ?

ԱՄՈՐԻՆԵՐԸ ԼԵՌ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՆ

ԽՄԲ. — Երէկ հրատարակած էինք «Դրօշակ»ի խմբագրութեան ուղղուած նամակի մը առաջին մասը, որ կը պարզէր Արեւելեան Նահանգներու մէջ կատարուած խժդժութիւնները ու տեղահանութիւնները:

Ստորեւ՝ նամակին վերջին մասը, որ այլապէս ուշագրաւ պատկեր մը կը պարզէ. —

Մշոյ դաշտի բոլոր պէկերը, շէյխերն ու աղաները աքսորուած են արեւմուտք: Լեռնային մասերը զինուած եւ ապստամբ կը մնան եւ Տալւորիկի վրայ համախմբումներ տեղի կ'ունենան:

Ստոյգ տեղեկութիւններ կան որ Արեւելեան Նահանգներէն աքսորի դատապարտուած փաշա, պէկ, աղա եւ շէյխերու հողերուն եւ կալուածներուն վրայ տեղաւորելու համար Կովկասի շրջաններէն (14,000) տասնեւչորս հազար թուրք գաղթականներ պիտի բերուին: Արդէն Տիգրանակերտ բերուած 50—60 գաղթական ընտանիքներէն 20ը փոխադրուած են Վիրանշէհիր, դեռ վերջերս. մանրամասնութիւնները կը պակսին:

Միտիաթ — Ճէպէլ – Թուրի Ասորիներուն (10 — 12,000) զինուորական հրամանատարութեան կողմէ հրամայուած է երկու օրուան ընթացքին իրենց ամբողջ զէնքերը յանձնել կառավարութեան: Ասորիներու պետը՝ Համօ այս հրամանը ստանալուն իր բոլոր զինակիցները առած եւ բարձրացած է Ճէպէլ-Թուրի լեռները:

Ինչպէս յայտնի է, աքսորելէ առաջ, իրենց վերջին նիւթական միջոցները սպառել տալու մտքով, նախ զինահաւաքման կը սկսին: Իւրաքանչիւր գիւղացի այլ եւ այլ տաժանքի ու տանջանքի կ'ենթարկուի որպէս զի յանձնէ իր զէնքը: Մեծ է թիւը այս չարչարանքներու ընթացքին մեռնողներու: Ունեցողը կը յանձնէ անշուշտ. չունեցողը սակայն պարտաւոր է հայթայթել, գնելով եւ յանձնելով իր շրջանի զինուորական իշխանութեան: Ասոր համար ալ մասնաւոր հրամանագիրներ կը տրուին հետեւեալ ձեւով եւ իմաստով.

— « Սոյն հրամանագիրը ներկայացնող ··· օղլու ···ը 7րդ զօրաբանակի հրամանատարութեան կողմէ, արտօնուած է ռազմական հրացան մը կրելու»:

Այս արտօնագրով, Քիւրտերը կուգան սուրիական սահմանագլխի գիւղերն ու քաղաքները, Րասիւլ Այն, Արատա, Տէրպէսիյէ, Ամուտա, Գամըշլու եւն. եւ 4 — 5 օսմ. ոսկի վճարելով կը գնեն հրացան ու կը տանին յանձնել պատկան իշխանութեանց: Թուրք զինուորները այս արտօնագրերով ազատ կը ձգեն Քիւրտերը կրելու եւ տանելու իրենց զէնքերը:

Այս դրութեան հետեւանքով, այժմ լեռներն ու սարերը լեցուն են զինուած փախստականներով, մանաւանդ Տիգրանակերտի, Լճէի, Ճապաղջուրի եւ Սասնոյ շրջանները:

Տէրսիմը միշտ կը մնայ իր կիսանկախ վիճակին մէջ: Քանի մը ամիս առաջ, Ըսմէթ փաշան երբ խարբերդ հասաւ իր Արեւելեան շրջ. նամբորդութեան միջոցին, մասնաւոր հրաւէր ըրաւ Տէրսիմի մեծամեծներուն, որոնք ոչ եկան եւ ոչ ալ պատասխան տուին:

Ահաւասիկ վերջին լուրերը Արեւելեան Նահանգներու մասին:

ՍՄԲԱՏ

Տուրքերու յայտարարութեան պայմանաժամը

ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԵՑԱՒ ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ 31

Ինչպէս յայտնի է, ամէն տարի մինչեւ փետր. 28 պէտք է կատարել եկամուտի տուրքի յայտարարութիւնը, համաձայն մանրամասն ցուցակի մը որուն բովանդակութիւնը պիտի հաղորդենք իր ժամանակին:

Այս տարի յայտարարութեան պայմանաժամը երկարաձգուած է մինչեւ մարտ 31:

Ծերակոյտի չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, ելմտացոյցի նախարար Պ. Լամուռօ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս մասին.

— Շատ մը ծերակուտականներ ինձմէ խնդրեցին ճշդումներ կատարել տուրքերու յայտարարութեան պայմանաժամի մասին: Եղած օրէնքներուն համաձայն, այդ յայտարարութիւնը պէտք է ըլլայ յառաջիկայ փետր. 28ին: Սակայն, այս տարի անհրաժեշտ է փոփոխութիւններ կատարել, պայմանաժամը երկարաձգելով մինչեւ մարտ 31: Այս առթիւ մասնաւոր օրէնք մը հրատարակելու պէտք չկայ, քանի որ ելմտացոյցի օրինագծին 43րդ յօդուածը նախատեսած է այդ պարագան, այս տարուան համար: Ուրեմն, հարկատուները մինչեւ մարտ 31 ժամանակ ունին, իրենց յայտարարութիւններն ընելու համար: Գալով անոնց որ արդէն ըրած են, անոնք պիտի կրնան սրբագրել կամ լրացնել այդ յայտարարութիւնները, մինչեւ մարտ 31: Տուրքի քննիչներն ալ կրնան միեւնոյն ժամանակամիջոցին հրաւիրել որ անհրաժեշտ սրբագրութիւնները կատարուին:

Այս առթիւ ծերակուտական մը հարցուց թէ առեւտրականները պիտի կրնա՞ն յաւելուածական պայմանաժամ ստանալ, այսինքն յետաձգել մինչեւ ապրիլ 30:

Նախարարը պատասխանեց. — Առեւտրականներն ալ ենթակայ են միեւնոյն կանոնին ինչպէս միւս հարկատուները:

Ծերակոյտը քուէարկեց ելմտացոյցը

Գիշեր – ցերեկ նիստ ընելով, Ծերակոյտը առջի օր 133ի դէմ 170 ձայնով վաւերացուց նոր ելմտացոյցը:

Քուէարկուած օրինագծով, պաշտօնեաներու թոշակներէն վար պիտի դրուի հարիւրին 5 (փոխանակ 10ի), 9000 ֆրանքէն վեր եղած գումարներու համար: (Նախապէս որոշուած էր 7000 ֆրանք): Տուրքէ զերծ պիտի մնայ 1500 ֆրանք, իւրաքանչիւր անչափահաս զաւկի համար: Ապրուստի սղութեան համար վճարուած գումարներէն ալ տասը առ հարիւր վար պիտի դրուի, բաց ի անոնցմէ որ ընտանիքի նպաստներ են:

Ցետոյ վիճաբանութեան ենթարկուեցաւ զինուորական վարկերը կրճատելու խնդիրը: (Երեսփ. ժողովը որոշած էր կրճատել 500 միլիոն ֆրանք): Ծե-

(Լուրերու շարունակութիւնը Խ·րդ Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

6ՐԴ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Խաչիկ Գազանճեան	25
Արշակ Դաւիթեան	30
Միսաք Դաւիթեան	10
Օննիկ	10
Թովմասեան, *Լա Կառէն*	25
Բժ. Յ. Տ. Դաւթեան	20
Ստեփան Ալիքսանեան	10
Յովհաննէս Եսրկանեան	10
Փիլիկ Գըլըգըրըգեան	10
Օր. Վարդուհի Տակառեան	10
Տիկ. Ովսաննա Ապաճեան	5
Օր. Ալիս Ցարութիւնեան	5
Գումար	165
Փետր. 23ի գումարը	2060
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2225

✕ Մխիթարական լուրեր կը հասնին Հալէպէն, եղբայրական օգնութեան մասին: Օգնութեան կեդրոնական յանձնախումբը, երբ քսեւերու բաժնուած կը շարունակէ հանգանակութիւնը: Առաջին առաքումէն վերջ, յանձնաժողովը պատրաստ է նաեւ կարեւոր գումար մը զոր պիտի ղրկէ խնամանատար մարմնին: Շատ մը օտար հաստատութիւններ ալ, երկաթուղիի ընկերութեան օրինակին հետեւելով, հրահանգած են հանգանակութիւններ կատարել իրենց հաստատութեանց մէջ: Նոյնիմաստ հրահանգ մը տուած է նաեւ մարզպանին պատուիրակը:

Յոյն կաթոլիկ հասարակութենէն վանատական Պ. Էմիլ Կազալի նուիրած է 100 ս. ոսկի եւ առանձին հանգանակիչ մասնախումբ մը կազմած է, ոչ – հայ շրջանակներու մօտ դիմումներ կատարելու համար:

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Անցեալ շաբթու բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան Հալէպի մէջ, ի պատիւ Հաշիմ պէյ Աթասիի եւ Իպրահիմ պէյ Հանանօի: Ազգայնական պետ մը այդ առթիւ խօսք առնելով ըսաւ.

— « Ժողովուրդը կը վստահեցնէ ձեզ որ պատրաստ է ամէն զոհողութեան եւ նուիրումի, դուք միայն հրամայեցէք եւ իսկոյն պիտի կատարուի, որովհետեւ ձեր մօտ տեսած է անկեղծ հայրենասիրութիւն, նուիրում: Ժողովուրդը իր յոյսը ձեր վրայ դրած է եւ ձեր խօսքին կը սպասէ: Մենք կեանք ուզող ազգ մըն ենք, հետեւաբար պատրաստ ենք զոհուելու»:

Հաշիմ պէյ Աթասի, պատուհանէն պատասխանելով, յայտարարեց թէ յաջողած են եւ պիտի յաջողին, քանի որ ժողովուրդը իրենց հետ է: Իպրահիմ պէյ Հանանօ եւս երկու խօսքով վստահեցուց թէ երբեք հանգիստ պիտի չկենան, մինչեւ որ չիրականանցնեն ժողովրդական փափաքները: Դուք միայն հաւատք ունեցէք եւ մենք կը բանանք նամբան, աւելցուց Հանանօ պէյ:

Համայի երեսփոխան Չիչէքլի խօսք առնելով ըսաւ.

— « Մենք հինգնավարութիւն եւ անկախութիւն կ'ուզենք եւ մինչեւ որ չիրականանայ այդ փափաքը, հանգիստ պիտի չընենք»:

Ամէնէն վերջը խօսեցաւ Սաատալլա Ճապրի եւ ժողովուրդին հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզեն: Ժողովուրդը միաբերան պոռաց, — Անկախութի՛ւն···

Ուրեմն, ըսաւ Ճապրին, պատրաստ եղէք մահուան. միասին կը մեռնինք: Եթէ Միութիւն կ'ուզէք, նամբան այս է, մահուան նամբան: Ասկէ զատ մխիթարութիւն եւ նամբայ չկայ:

✕ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ մարզպանին ըրած յայտարարութեան եւ երկրի բաժանման դէմ բողոքելու նպատակով, Պ. Փոնսոյի ժամանումին առթիւ խանութները փակելու հրաւիրող թռուցիկներ բաշխուեցան Դամասկոսի վաճառականներուն:

Այս կոչը հետեւանք չունեցաւ, եւ բանակցութիւնները կը շարունակուին:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ՍԱՆԱՅԻ - ՔՐԷՏԻ» ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

Առենէ մը ի վեր թերթերը կը յեղյեղեն այս անունը։ Կը խօսին յանձնաժողովի մը մասին։ Ու կը գրեն թէ «Սանայի Քրէտի պանքասը» անունով դրամատուն մը գործի պիտի սկսի փետրուարի մէջ։

Նոր չէ այս ծրագիրը։ Ասկէ առաջ ի զօրու օրէնք մը կը նախատեսէ ճարտարարուեստական տուն մը հիմնել, իսկ գոյութիւն ունեցող «Մաատէն պանքասըն» վերածել «Սանայի Քրէտի Պանքասը»ի։

Այդ նպատակով էր, որ վերջերս կազմուեցաւ մարմին մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլար այդ ուղղութեամբ անհրաժեշտ աշխատանքները կատարել։ Համաձայն նախապէս եղած կարգադրութեան, այդ մարմինը փետր. 14ին լրացուց իր աշխատանքները։ «Սանայի Մատէն» դրամատունը մինչեւ այժմ կը վարէր պետութեան պատկանող Պէյքօզի, Հէրէքէի, Ֆէսհանէի, Մագրիգիւղի գործարանները։ Այս բոլորը, համաձայն նոր օրէնքին, պիտի անցնին ճարտարարուեստական պաշտօնատան։ Որով, այդ գործարանները պիտի անջատուին դրամատունէն։ Վերոյիշեալ մարմինը այդ բաժանումն էր որ պիտի ընէր։ Անոնց բաժանումէն վերջ, մնացեալ դրամագլուխին վրայ կ'ուզէին աւելցնել հետեւեալները.—

1.—Տնտեսական գործավարութեան ելմտացոյցին մէջ դրուելիք յատկացումը։

2.— Համաձայն ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքին, զերծ կացուցուած մաքսատուրքերէն եւ գործառնութեանց տուրքերէն եկամուտ մը։

3.— Պետութեան յատուկ գործարաններուն շահերէն անջատուելիք մասեր։

Նոր կազմուելիք դրամատունը, ուրեմն, այս կերպով պիտի շատցնէր կամ կազմէր իր դրամագլուխը եւ պիտի դառնար Թուրք ճարտարարուեստին զարկ տալու կոչուած վարկային հաստատութիւն մը։

Ինչպէս կ'երեւի, խնդրին կը նայուի ճարտարարուեստական ակնոցով։ Այդ էր պատճառը, որ 9րդ տնտեսական բարձրագոյն համաժողովը զբաղեցաւ այս խնդրով եւս։ Ընդհանրապէս ճարտարարուեստի, ինչպէս նաեւ հանքերու մասին համաժողովի մտահոգութիւններն ու առաջադրութիւնները խտացած ձեւի մը տակ տուեր էի նախորդ երկու յօդուածներով։ Ստորեւ՝ համաժողովին կարծիքը՝ մարմին առնելու մօտ «Սանայի — Քրէտի դրամատան» մասին։

Համաձայն 9րդ խորհրդաժողովին, Թուրքիոյ մէջ, ճարտարարուեստի գործով զբաղողները, բաղդատմամբ տնտեսական այլ ճիւղերու ձեռնարկներուն, շատ աննպաստ կացութեան մը մէջ են։ Երկրագործութեամբ պարապողները երկրագործական դրամատունէն, վաճառականները՝ առեւտրական զանազան դրամատուններէ քիչ շատ վարկ կը գտնեն։ Մինչդեռ ճարտարարուեստի տէրերը մինչեւ այժմ ոչ միայն որ եւ է օգուտ չտեսան դրամագլուխով շատ տկար եղող «Սանայի Վէ Մաատէն Պանքասը»էն, այլեւ ուրիշ դրամատուններէ ճարտարարուեստական վարկ չգտան։

Ժողովը եկած է այն եզրակացութեան, որ ճարտարարուեստի տէրերուն վարկային պահանջները պէտք է բաժնել երկուքի,— հիմնարկութեան վարկ եւ գործելու վարկ։ Առաջինը պէտք է ըլլայ դիւրատար պայմաններով եւ կարճ ժամանակով։ Թուրք ճարտարարուեստը, ըլլալով դեռ չափազանց տկար, շատ պէտք ունի այդ վարկին՝ կարենալ ընդարձակուելու համար։ Նկատի ունենալով, սակայն, որ վերջին 5—6 տարուան ընթացքին շատեր նետուեցան ճարտարարուեստի մէջ եւ ենթարկուեցան ծանր կորուստներու, ժողովը այն կարծիքէն է որ ճարտարարուեստի որ եւ է ձեռնարկող անպայման որոշ դրամագլուխ մը ունենալու ստիպուած է։ Որով, նոր դրամատունը որ եւ է վարկ պէտք չէ ընէ անհրաժեշտ դրամագլուխը չունեցողին։

Գալով գործելու վարկին, ճարտարարուեստի տէրերը տեղական նախանիւթը պէտք է հայթայթեն այն եղանակներուն, երբ այդ նիւթը աժան կ'ըլլայ։ Ու պէտք է հայթայթեն տարուան մը ընթացքին իրենց գործածելիք քանակութեամբ։ Եւ որովհետեւ պէտք ունին նաեւ օտար նախանիւթի, ինչպէս նաեւ, մինչեւ որ սպառումի շրջանը գայ, որով եւ ոչ միայն դրամագլուխը պիտի սպառէ, այլեւ մթերանոցի ծախքերն հոգալ պէտք պիտի ըլլայ։

Նկատի ունենալով այս բոլորը, դիւրին կ'ըլլայ եզրակացնել որ «Սանայի Քրէտի Պանքասըն» ի վիճակի պիտի չըլլայ այդ վարկը տալու երկրի ճարտարարուեստին։ «Սանայի Մաատէն դրամատունը»,— որ այժմ պէտք է փոխուի «Քրէտի»ի»— աւելի լաւ պայմաններու մէջ էր ու չկրցաւ այդ վարկը տալ։ Պատճառը այն էր որ այդ դրամատան ղեկավարումին վստահուած պետական գործատուններու պահանջքէն աւելի դրամագլուխ մը չունէր։ Նոր ծնունդ առնող դրամատունը եւս զրկուած է որոշ դրամագլուխէ մը։ Վերը ըսինք, թէ անոր դրամագլուխը աւելցնելու համար կարգ մը հասոյթներ իրեն պիտի յատկացուին։

Առաջինը, ատոնցմէ, տնտեսական գործավարութեան ելմտացոյցին մէջ դրուելիք յատկացումն է։ Ասիկա անկարելի է։

Տագնապը կը նեղէ նաեւ Թուրքիան։ Անցեալ տարի իր ելմտացոյցը իջեցուց։ Այս տարի կրկին իջեցնելու ստիպուած է։ Եունուս Նատի, Ճումհուրիէթի մէջ, անցեալները, խօսելով այս մասին, կը գրէր թէ «տագնապին պատճառաւ մեր ելեւմտացոյցին վիճակը լաւ չէ, որով, դժուար չէ ենթադրել թէ դրամատան դրամագլուխին վրայ բարդելու համար ելմտացոյցին մէջ յատկացում կարելի չէ ընել»։

Երկրորդ եկամուտը կը նկատուի մաքսը։ Այս ալ բան մը չխոստանար։ Որովհետեւ, առաջին տարիներունմեծ քանակութեամբ մեքենայ ներմուծուեցաւ։ Կառավարութիւնը, վերջերս մաքսէ զերծ կացուցանելու օրէնքը անտեսեց եւ սկսաւ մաքսերը գանձել։ Պայմանները հետզհետէ աննպաստ դարձան, ու մեծ մեքենաներ ներմուծող չմնաց։ Մանաւանդ որ, ինչպէս ըսինք, մեծ վարկ չկայ երկրին մէջ՝ նման ձեռնարկներու համար։ Իսկ փոքր ճարտարարուեստը բաւական յառաջացած է ու նոր մեքենաներու ներածումը աննշան բան մը պիտի ըլլայ։ Իսկ եթէ պետութիւնը իր հիմնելիք գործարաններուն համար մեքենաներ պիտի բերէ ու անոնց մաքսը պիտի յատկացնէ «Քրէտի դրամատան», այդ պարագային կրկին պէտք պիտի ըլլայ որ ելմտացոյցին մէջ յատկացում մը ըլլայ, ինչ որ անկարելի է։

Երրորդը եկամուտն էր պետութեան յատուկ գործարաններէն ըլլալիք շահերը։ Նախ որ այդ գործատունները դեռ ծախուելիք չեն, քանի որ անոնց ղեկավարութիւնը պիտի յանձնուի «Սանայի Օֆիսին»։ Իսկ գործունէութեան շահերը պիտի մնան այդ օֆիսին՝ իբրեւ հիմնադրամ։ Գալով երկրին մէջ գոյութիւն ունեցող հին մեքենաներուն, եթէ նոյնիսկ զանոնք տեղ մը հաւաքեն ու վաճառեն, գոյանալիք հասոյթը հազիւ պիտի դիմաւորէ անոնց համար տրուած գումարները։

Այս պայմաններուն մէջ, որոշ է որ Թուրքիոյ ճարտարարուեստին մղում տալու կոչուած «Սանայի Քրէտի դրամատունը» որ եւ է դրական դեր խաղալու հնարաւորութիւնը չունի, որովհետեւ զուրկ է ոչ միայն դրամագլուխէ, այլեւ, իբրեւ այդպիսին իրեն յատկացուած «եկամուտ»ները անգոյ յատկացումներ են։

Այդ է պատճառը, որ տնտեսական բարձրագոյն խորհրդաժողովը աւելի նպատակայարմար դատեր էր «Սանայի Քրէտի դրամատան» համար նախատեսուած ձեւը փոխել, եւ, դրամագլուխին մեծ մասը պետութեան պատկանելու պայմանաւ, հանրութիւնը մասնակից ընել անոր, ինչպէս է, օրինակ, «Ճումհուրիէթ Մէրքէզ դրամատունը»։

Սանայի Քրէտի դրամատան բացումը կատարուեցաւ այսօր 24փետրուարին։ Ասկէ առաջ տրուած հրահանգի մը համաձայն, պատկան մարմինը անհրաժեշտ բոլոր կարգադրութիւնները կատարեր էր արդէն։ Ի՞նչ խօսք, որ Թուրքիոյ այս նոր փորձն ալ պիտի ծնանի... «մուկն չնչին»։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Ճանճերը կը թառին վէրքերուն, մեղուները՝ ծաղիկներուն, ցած մարդիկը՝ թերութիւններուն, բարի մարդիկ արժանիքին։

Պեթլինկ

ՈՉ ԹԷ ՏԳԷՏ, ԱՅԼ ԱՆԳԷՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայաստանի տնտեսական խնդիրներին անդրադառնալով, իր զեկուցման մէջ Պ. Կիւմիւշկէրտանը չեշտեց, որ տնտեսավարութիւնը թոյլ է եւ ծրագիրներ կը կազմեն ու կը գործադրեն առանց հաշուի։ Նման դիտողութիւնից յետոյ, անխոհեմութիւն է պնդել, թէ երկրի տնտեսութիւնը կը յառաջդիմէ մեծ չափերով։ Որովհետեւ, Համայնավարների չարաբաստիկ գաղափարները սերտօրէն կապուած են երկրի տնտեսավարութեան հետ եւ պետութիւնն ինքն է, որ կը վարէ ամբողջ տնտեսութիւնը։ Իսկ ի՞նչ հետեւանքներ է ունենում «անհաշիւ ու թոյլ տնտեսավարութիւնը»։

Այն, որ երկրի ժողովրդական տնտեսութեան գերակշռող մասը՝ գիւղատնտեսութիւնը, չտեսնուած անկման վիճակի մէջ է։ Եթէ մէկ հեկտար հողից 1925, 26, 27 թ. կը ստացուէր հացահատիկ՝ 9, 60, գետնախնձոր՝ 99, 9, բամպակ՝ 11,6 եւ խաղող՝ 89 կենդինար, ապա 1932 թ. բերք եղաւ (նոյն կարգով)՝ 5, 74, 6 եւ 41 կենդինար («Խ. Հ.» 1932 թ. հոկտ. 15)։ Այսինքն, բերքը նուազել է 25 — 60 տոկոսով։ Էլ չենք խօսում անասունների կոտորածի, գործիքների փճացման եւ այլնի մասին։ Շա՜տ բնական է, որ ներկայիս Հայաստանում «հացը սեւ է կարգ մը սննդեղէններ երբեմն չեն գտնուիր»։ Ոչ, Պ. Կիւմիւշկէրտան, ոչ թէ երբեմն, այլ յարատեւօրէն հացի ու պարէնի սով է տիրում։ Երանի գոնէ սեւ հացն առատ լինէր, որն աւելի համեղ է, քան Փրանսական «պուլկին»։ Ահա թէ ինչ հետեւանքներ է տալիս ձեզ չխանդավառող համայնավար գաղափարների գործնական արտայայտութիւնը։

Նոյն պատկերը նաեւ շինարարութեան եւ ճարտարարուեստի ճակատում։ Մենք երբեք չենք ժխտել երկրի շինարարութիւնը։ Մեր մամուլը օրը օրին արձանագրում է Հայաստանում տեղի ունեցող բոլոր դրական երեւոյթները։ Սակայն, խնդիրը նրանումն է, թէ ի՞նչ ձեւով է կատարւում աշխատանքը։ Դրա համար պէտք է ըմբռնել, թէ ի՛նչ ըսել է «անհաշիւ ծրագիրներ կազմել ու գործադրել»։ Հայաստանի բոլոր խոշոր ձեռնարկները՝ Ջրանցքներ, ելեկտրական կայաններ, գործարաններ ու շէնքեր երբեք նախորոշուած հաշուով ու ժամկէտին չեն աւարտւում (օրինակ՝ Զօրագէսի ձգձգումը խանգարել էր Ալլահվերդիի մի շարք աշխատանքները)։ Նախահաշիւները կրկնապատկւում ու եռապատկւում են, աշխատանքները ձգձգւում ամիսներով ու տարիներով, կիսաւարտ շէնքերը փըճանում են անձրեւներից ու ձիւնից, գոյքը յափշտակւում ու անխնամ թողնւում եւայլն։ Հազարաւոր փաստեր կարելի է մատնանշել։ Բայց հետաքրքրուողները թող միայն թերթեն խորհրդային մամուլի էջերը (որ թւին էլ որ կ'ուզեն)։

Եւ այս բոլորից ո՞վ է տուժողը։ Մի՞թէ ժողովրդական տնտեսութիւնը չէ վնասուողը եւ ժողովուրդը զրկանքներ կրողը։ Անշուշտ, Պ. Կիւմիւշկէրտանը գիտէ, թէ ի՛նչ հսկայական նշանակութիւն ունի տնտեսական յառաջդիմութեան համար նախաձեռնութեան ոգին եւ ազատ շինարարութիւնը, որոնք միանգամայն բացակայում են ներկայ Հայաստանում։ Խնդիրը նրանում չէ, թէ ի՞նչ է շինւում, այլ ի՛նչպէս է շինւում եւ ի՛նչ արդիւնքներ է տալիս։

Գալով մշակոյթի խնդրին, պէտք է դիտել տանք, որ այս մարզի մէջ խորհրդային կարգերի խնկարկուներն իրենց ամէնից ուժեղ են զգում եւ բաղմաթիւ փաստերով «լռեցնում» հակառակորդին։ Կիւմիւշկէրտանի եւ Զօպանեանի զեկուցումների երեք քառորդը Հայաստանի մշակոյթին կը վերաբերէր։ Այդ իսկ պատճառով էլ նրանք աւելի խոշոր թիւրիմացութիւնների են ենթակայ։

Մշակոյթի ճակատում է, որ ամէնէն ուժեղ կերպով անդրադառնում են համայնավարական գաղափարները, որոնց հանդէպ Պ. Կիւմիւշկէրտան այնքան էլ խանդավառ չէ։ Իսկ ո՞րն է համայնավարների նշանաբանը։ Ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ միջազգային, ահա նրանց հետապնդած ուղղութիւնը մշակոյթի ասպարէզում։

Պ. Կիւմիւշկէրտան, ձեզ հարց եմ տալիս, դուք ըմբռնո՞ւմ էք այդ նշանաբանի իմաստը, դուք հետեւա՞ծ էք համալսարանի մանկավարժական, գրական, պատմական ու հասարակական գիտութիւնների դասախօսութիւններին կամ դպրոցների դասաւանդմանը։ Դուք ուսումնասիրա՞ծ էք դպրոցական դասագրքերը եւ թափանցա՞ծ էք այն միտումի խորքը, զոր համայնավարները կը դնեն այդ գրքերի բովանդակութեան մէջ։ Դուք կը հետեւի՞ք խորհրդային մամուլին եւ ծանօ՞թ էք այն ուղղութեանն ու հրահանգներին, որ կուսակցական մարմինները կ'առաջադրեն Լուսժողկոմատին եւ Պետական Հրատարակչութեանը։ Եթէ այո, ապա ո՞ւր կը գտնէք դուք ազգային ոգին եւ հայկական մշակոյթը։ Մի՞թէ համալսարանի փաստական գոյութեան մէջ եւ մատենադարանում կամ թանգարաններում։ Դպրոց, համալսարան եւայլն, դրանք բոլորը մշակոյթի զարգացման ազդակներ են։ Իսկ այդ հաստատութիւնների բովանդակութիւնից է կախուած, թէ ի՛նչ ուղղութեամբ կը զարգանայ երկրի մշակոյթը։ Մեզ յայտնի է, որ բովանդակութիւնը միջազգային է եւ միայն ձեւով է ազգային։ Այսինքն, հայ լեզուով ոչ հայկական ոգի կը ներշնչուի մեր մանուկներին ու երիտասարդներին։ Այդ ո՞ր իմաստունն է ասել, թէ ազգային մշակոյթի միակ գործօնը լեզուն է։ Աճառեաններով, Շահազիզներով ու Սենեքերիմներով միք դատի։ Նրանք հին սերունդի մարդիկ են եւ մինչեւ ուղն ու ծուծը համակուած ազգային մշակոյթով։ Հասնող սերունդի վիճակով մտահոգուեք, որոնք դաստիարակւում ու սնանւում են ապազգային ոգիով։

Թէ՛ Պ. Կիւմիւշկէրտանը եւ թէ Պ. Զօպանեանը ձայնի ելեւէջները բարձրացնելով յայտարարում էին, որ Երեւանում գոյութիւն ունի Անդրկովկասեան կեդրոնական մէկ հաստատութիւն՝ Անդր. Անասնաբուժական Ինստիտուտ։ Իսկ այդ պարոնայքը գիտե՞ն, որ Անդր. Ժողկոմխորհը 1931 թ. դեկտ. 11ին թիւ 428 որոշումով վերացրել է այդ հաստատութիւնը, կարգադրելով առանձին հանրապետութիւնների մէջ (Հայաստան, Վրաստան եւ Ադրբէջան) հաստատել նոր Անասնաբուժական — Զօօտեխնիկական Ինստիտուտներ՝ մտցնելով տեղական բիւջէների մէջ։ Այսպիսով, Հայաստանը անդրկովկասեան չափանիշով որ եւ է հաստատութիւն այլ եւս չունի։ Իսկ ո՞րքան ունին Վրաստանը եւ Ադրբէջանը...

Հայաստանի նոյն իրաւազրկումը նաեւ տնտեսական գետնի վրայ։ Վրացիները դէմ եղան Շիրակում չաքարի գործարանի կառուցմանը եւ որոշուեց Գորիում շինել զայն։ Գորին ճակընդեղ չունի եւ Շիրակի ճակընդեղն է, որ 200 քիլոմեդր հեռաւորութեամբ պէտք է փոխադրել Գորիի գործարանին։

Բազալտի քարով Հայաստանը հարուստ է։ Երեւանի համալսարանի փրոֆէսօրներ Ղամբարեանն ու Բոտինեանը գտան բազալտը հալելու միջոց։ Սակայն, ծրագրուել է գործարան շինել Վրաստանում։

Հայաստանը պեմզայով ամէնէն հարուստ երկիրն է։ Ապակի պատրաստելու համար պեմզան հնարաւոր է հալել ելեկտրականութեամբ, որպիսին շատ աժան կարելի է ստանալ Հայաստանում։ Սակայն, նախագծւում է ապակու գործարանը հիմնել Գութայիսում։

Ձէչաքարը, որով այնքան հարուստ է Հայաստանը, յայտնի է որպէս հիանալի շինանիւթ եւ ընտիր ապակեղէն, դեղագործական ամաններ, մետաղամշակման անհրաժեշտ նիւթ եւայլն պատրաստելու համար։ Բայց, չնայած, որ Խորհրդային Միութեան մէջ միայն Հայաստանն ունի ձէչաքար, որոշւում է միութենական չափանիշով գործարան հաստատել Թիֆլիսում, իսկ Հայաստանում հիմնել մի փոքրիկ գործարան՝ տեղական կարիքների համար։ Թիֆլիսի գործարանն արդէն սկսուել է կառուցուել, իսկ Հայաստանինը հերթի է սպասում...

Գունաւոր մետաղների հարստութեան տեսակէտից, Խորհրդային Միութեան մէջ Հայաստանը երկրորդ տեղն է գրաւում։ Չնայած հանքերի երկաթուղագծի մօտ լինելը եւ ելեկտրական ուժի առատութեան, վտանգ կայ, որ գունաւոր մետաղների գործարանն էլ Թիֆլիսում կառուցուի։ Հայաստանի ամբողջ պղինձը գնում է Ռուսաստան։ Իսկ երբ ցէմէնտի գործարանի համար 60 թոն պղինձի կարիք եղաւ, Մոսկուան թոյլատրեց այդ քանակը յատկացնել Հայաստանին, պայմանաւ, որ ծրագրից դուրս արտադրուի։

Չնայած, որ ոչխարաբուծութիւնը շատ է զարգացած Հայաստանում եւ առատ բուրդ է ստացւում, բայց եւ այնպէս, մահուդի երկու գործարան Վրաստանն ունի եւ մէկը՝ Ադրբէջանը. իսկ Հայաստանը եւ ոչ մէկ հատ։ Մեր ոչխարների բուրդը գնում է Թիֆլիս, Գութայիս եւ Գանձակ։

Դժբախտաբար, թերթի սիւնակները թոյլ չեն տալիս կանգ առնել համայնավարների նաեւ ուրիշ բնագաւառներում տարած «ազգանուէր» եւ «հայրենասէր» գործունէութեան վըրայ։ Բայց վերը յիշուած փաստերն էլ բաւական են հիմնաւորելու մեր ընդդիմադիրի դերը հանդէպ խորհրդային իշխանութեան եւ ցոյց տալու, թէ ո՛րքան խաբուսիկ եւ անիմաստ է Կիւմիւշկէրտանների դերը՝ խանդավառ չլինել համայնավար գաղափարներին եւ հիանալ անոնց գործունէութեամբ։

«Բանսարկուներ»ը ուրիշ տեղ փնտռեցէք։ Մենք առողջ քննադատութեան հետ մէկտեղ, կը խրախուսենք լաւ գործերը։ Ապացոյց, որ տարեսկզբին ՅԱՌԱՋը չորս յօդուածներով տուեց խորհրդային իշխանութեան միայն դրական աշխատանքը՝ առանց քննադատական խօսքի։ Եւ յետոյ, «բանսարկուների» խօսքը չի կարող այն ազդեցութիւնն ունենալ երկրի ներսը՝ թէ ժողովրդի մէջ եւ թէ կոմկուսակցութեան ներքին ու վերին խաւերում, ինչ որ ունենում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը։ Համոզուելու համար, պէտք է միայն հետեւել խորհրդային մամուլին եւ համայնավարների ներկուսակցական պայքարին։ Ի՞նչ էր պատճառը Աշոտ Յովհաննիսեանի ղեկավարութեան տապալման, Ղարաբաղի կուսակցական խժդժութիւնների եւ Ախլքալաքի խորհուրդների 1925 թ. ըմբոստացման ընդդէմ Վրաց տիրապետութեան...

Իսկ եթէ Պ. Կիւմիւշկէրտանին շատ կը հետաքրքրէ այն հարցը, թէ մենք ի՞նչ ունինք դնելու խորհրդային ըէժիմի տեղը, պիտի պատասխանենք, որ նոր ոչինչ։

Մենք արդէն մերը դրած էինք եւ տասնեակ տարիների արիւնոտ պայքարով ստեղծած Հայ Դատի լուծման գլխաւոր ազդակը՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը։ Եւ կ'ուզենք վերահաստատել զայն։

Ո՞վ է դէմ...

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Համայնավարութիւնը Ամերիկայի մէջ

—·—

Միացեալ Նահանգները ամենաճարտարարուեստական երկիրն է։ Զարմանալի է, սակայն, որ ամենամեծ թիւով միլիոնատէրներ ու ամենամեծ թիւով բանուորներ ունեցող այդ երկրին մէջ, այսօր, այս անօրինակ տագնապի օրերուն իսկ, համեմատաբար ամենաքիչ թիւով համայնավարներ կան։ Նախագահական վերջին ընտրութիւններու ընթացքին, Միացեալ Նահանգներու համայնավարական կուսակցութիւնը շատ տկար դուրս եկաւ՝ իր շահած քուէներու թիւով ու քաղաքական կեանքին վրայ իր ունեցած ազդեցութեամբ։ Իսկ ընկերային նոր կառուցումներու ի նպաստ քարոզչութիւններ ընելու համար շատ նպաստաւոր պայմաններ կան հոն։ Որովհետեւ, վաճառականութիւնը կասած է, գործատուններէն շատերը չեն աշխատիր, ու 15,000,000 բանուորներ կը մնան անգործ, իսկ անոնց քանի մը տասնեակ ընտանեկան անդամները կը տառապին սեւ թշուառութեան մէջ։ Աւելցնենք, որ կառավարական որ եւ է արգելք չկայ, Միացեալ Նահանգներու մէջ, համայնավարներու գործունէութեան դէմ։ Հոն, անոնք, գործելու լայն ազատութիւն ունին։ Նոյն իսկ, իրենց ... նախագահական թեկնածուն ունէին։ Կը հրատարակեն կուսակցական թերթ ոչ միայն անգլերէն, այլ եւ, զանազան ազգերու համայնավար խմբակցութեանց համար, իտալերէն գերմաներէն, պուլկարերէն, յունարէն, եւ, անշո՛ւշտ... հայերէն։ Անոնք կը հրատարակեն նաեւ գիրքեր։ Կը կազմակերպեն համայնավարական հրապարակային ժողովներ, ինչպէս եւ բողոքի միթինկներ։ Ունին ակումբներ, գրադարաններ եւ, վերջապէս, կատարեալ մեքենայ մը՝ համայնավարական քարոզչութեան համար։ Մեքենայ մը, որուն բաւական կ'օգնէ Մոսկուան։ Միացեալ Նահանգներու համայնավարները 1931ին բացին միամսեայ դասընթացք մըն ալ՝ ուսուցանելու համար համայնավարութիւնը։ Դասընթացքը հաստատուած էր Քանզասի մէջ (Միզուրի)։ Անոր հետեւեցան քաղաքացիներ ու քաղաքացուհիներ՝ դառնալու համար համայնավար քարոզիչներ։ Իշխանութիւնը չհետապնդեց զանոնք։ Բայց, սկսաւ աւելի լաւ հսկել անոնց վրայ, առանց ջնջելու անոնց գործելու ազատութիւն տըւող օրէնքը։ Այսուհանդերձ, հանրութիւնը եկաւ ցոյց տալու իր ընդդիմութիւնը։ 1931 յուլիսին Նիւ Եորքի մէջ կազմուեցաւ կոմիտէ մը, 100 հոգիէ բաղկացած (դրամատէրներ, հրապարակագիրներ, երկրաչափներ եւայլն), գործելու համար համայնավարներուն դէմ։ Կառավարութիւնը, իր կարգին, սեղմեց քիչ մը պտուտակը, ու երկրէն արտաքսեց կարգ մը համայնավարներ (առանց արտօնութեան մնացողներ եւայլն)։ Այսուհանդերձ, Ամերիկայի մէջ համայնավարներուն վայելած ազատութիւնը ոչ մէկ երկրի մէջ կայ։ Ու զարմանալի է որ յաջողութիւն չունին։

Ահա մէկ քանին այդ անյաջողութեան գլխաւոր պատճառներէն.—

Առաջին, ամերիկացի բանուորը չապրիր այն գիտակցութեամբ թէ բանուորական դասուն անդամ մըն է, այլ՝ այն յոյսը ունի թէ բախտը օր մը պիտի ժպտի կամ կրնայ ժպտիլ իրեն ու ինք պիտի ըլլայ տէր մը։ Այդ պատճառաւ ալ ինք չունի՝ միւս բանուորներուն հանդէպ՝ ընկերական [illegible] զգացումը, զոր ունին ուրիշ երկիրներու բանուորներ։ Ան իր շուրջ ամէն օր կը տեսնէ գործի տէրեր, որոնք նախապէս իրեն նման բանուորներ էին ու օր մը բարձրացան։

Երկրորդ, դուրսէն եկած մեծ թիւով բանուորներ կան։ Անոնք, ճամբայ ելլելէ առաջ հաշտուած են այն իրողութեան հետ թէ՝ մեծ դժուարութիւններու պիտի ենթարկուին. որով կանխապատրաստուած են այդ անհաւասար[illegible] պայքարին։ Իսկ եթէ Ամերիկա ծնած են, փորձով գիտեն որ տագնապը — քանի որ Միացեալ Նահանգները քանի մը անգամ ունեցած են — կ'անցնի, միայն թէ համբերել գիտնալու է։

Հոն, բանուորը, որ եւ է տեղի կապուած չէ։ Իր առջեւ լայն ու բաց սահմաններ կան։ Որով, շատ կարելիութիւններ ունի գործ գտնելու համար։ Ան ամէն րոպէ կրնայ նստիլ ինքնաշարժ մը ու մեկնիլ՝ առանց որ եւ է հետք ձգելու իր ետին։ Այդ պատճառաւ ան չունի եւրոպացի բանուորի ընկերային գիտակցութիւնն ու քաղաքական զգացումը։ Ամերիկացի բանուորին կեանքը կը յատկանշուի [illegible] մանկաւորութեամբ եւ չարժող[illegible]կանութեամբ։ Այդ պատճառաւ [illegible] դժուար է անոնց գանկէն ներս [illegible]ցնել նոր գաղափարներ։ Անոնք տես[illegible]կէտ չունին հանրային հարցերու [illegible]սին, ոչ ալ իրարու հետ կապ՝ զօրեղ կեանք մը ապրելու համար։ Ասոնց[illegible] զատ, ամերիկացի բանուորը, բո[illegible] Ամերիկացիներուն նման, լաւատես[illegible]թիւն եւ գործի հակում ունի։ Ան խո[illegible]կուտայ հեռաւոր եւ իր միջակ մտ[illegible] անընդել գաղափարներէ։ Ան չի մտ[illegible] ծեր հեռաւոր կարելիութիւններ[illegible] մասին։ Կը նայի իր ներկային, իր [illegible]ջեւ պարզուածին, ան կ'ըսէ իր[illegible] մերիկեան կեանքը։ Ան գիտէ որ Ա[illegible]րիկան հարուստ է ու տեւապէ[illegible] բարգաւաճի, որով եւ կը հա[illegible] որ՝ եթէ այսօր գործ չկայ, վաղը [illegible]նայ ըլլալ։ Կը սիրէ մարզանքը, [illegible] նաւանդ ֆութպոլն ու պէյսպոլը, [illegible] փամփուրտը եւայլն։ Ան, իբրեւ հան[illegible]սատես, կ'ապրի իր վիշտերն ու հո[illegible]րը ու կը ցրուէ իր սեւ մտածում[illegible]րը։ Ան ծանր, յաճախ շատ ծանր [illegible] խատանք ունի։ Բայց, տանը մէջ կ[illegible] ու սարք ունի — յարմար տուն, [illegible] կուղ աթոռներ, գորգ, յաճախ [illegible] նակ, ռատիօ կամ, առ նուազն, [illegible] նալար։ Նաեւ՝ ինքնաշարժ։ Կայ [illegible] աւելի կարեւոր պարագայ մը, — [illegible] իրեն կը նայի քթին տակէն խնդա[illegible] ըսել ուզելով թէ ան հասարակ [illegible] ուոր է։ Ընկերայնօրէն՝ ան երբ[illegible] զգար թէ ուրիշներէ վար է։ Երբ [illegible] ուած է, կրնայ ամէն տեղ մտնել՝ [illegible] րիշ դասակարգերու նման։ Ու ոչ [illegible] այն կարող է մտնել, այլ եւ ան [illegible] ինքզինքը կը զգայ իրեն հաւա[illegible] շրջանակի մը մէջ։

Համայնավարները Ամերիկայի [illegible] փորձեցին սիրաշահիլ սեւերը։ Օգ[illegible] գործեցին անոնց տառապանքը՝ [illegible] մակներուն ունեցած արհամարհ[illegible] եւ ըրած հալածանքը։ Բայց, սեւե[illegible] ծայրայեղօրէն կրօնամոլ մարդիկ [illegible] ու անկարելի է զանոնք գործե[illegible] հակակրօնական պայքարի մը համ[illegible] որպիսին է համայնավարութիւնը։

Համայնավարները, ուրեմն, Ամ[illegible] րիկայի մէջ յաջողութիւն ունին [illegible] խաւորաբար կարգ մը եկուոր տա[illegible] րու քով։ Մասնաւորապէս յոյն, [illegible] կար, հրեայ, հայ, խրուաթ, իտա[illegible] ցի եւայլն։

Գ.

Ցնեկերի կարմիր եւ սպիտակ ափերուն վրայ

—·—

Ռուսեւռումէն յարաբերութիւնները հետզհետէ աւելի կը պրկուին։

Ռուսիա, անկէ առաջ, ոչ — յարձակման դաշինք մը առաջարկեց։ Պեսարապիոյ հարցը պատճառ եղաւ որ Ռումանիա մերժէ։ Մինչ այդ, Ռուսիա Լեհաստանի հետ «հաշտեցողութեան» եկած ըլլալով, նոյն ձեւի առաջարկ մը ըրաւ։ Կրկին մերժուեցաւ։

Այս մերժումը, անշուշտ, Ռուսիոյ հանդէպ Ռումանիոյ մէկ թշնամական ծրագրէն չէր բխեր։ Այլ, նախ, անվստահութենէ մը, եւ, երկրորդ, նախապատերազմեան ռուսական կարգ մը հողերու մասին ռուսական բացայայտ նկատումներէն։

Ռումանիոյ այս մերժումները բնականաբար բարիք չէին խոստանար։ Ռումանիոյ վարչապետը, Վայտա Վոյվոտա, հազիւ իշխանութեան գլուխ անցած, պատերազմական վիճակ հաստատեց ռումանական այն հողերուն մէջ, որոնք նախապէս ռուսական էին։ Իր երկար զեկուցումը՝ Երեսփ. ժողովին մէջ, միաձայն համաձայնութիւն մը ապահովեց իրեն՝ պատերազմական վիճակը Պուքրէշի քաղաքի հանքերուն մէջ եւս հաստատելու համար։

Ի՞նչ էր սոյր պատճառը։ Պարզ է։ Համայնավարները, անշուշտ Մոսկուայի թելադրութեամբ, բուռն գործունէութեան մը սկսան Պուքրէշի երկաթուղային աշխատանոցներուն ու քաղաքի հօրերու բանուորութեան մէջ։ Այնքան, որ կառավարութիւնը լուրջ պատճառներ ունեցաւ կասկածելու թէ անոնք կը պատրաստուին ընդհանուր յեղափոխութեան մը։ Ու, շատ բնականաբար, դիմեց արտակարգ միջոցներու։

Ռումանիոյ համայնավարական շարժումը նոր չէ։ Խորհրդային Ռուսիոյ սահմանակից ըլլալով, շատ պարզ էր որ առաջին ակնարկին ի՛նչ ենթակայ պիտի ըլլար։ Կար եւ, ինչպէս ըսինք, սահմաններու հաշիւ մը, որուն համար միշտ անզիջող պիտի ըլլայ որ եւ է Ռուսիա — խորհրդային ըլլայ ան, թէ ազգայնական։

Աւելցնենք ե՛ւ ուրիշ պարագայ մը։ Ռումանիան կը տապլկուի տնտեսական ծանր պայմաններու մէջ։ Ըլլալով առաւելապէս հողագործական երկիր մը, տնտեսական տագնապը աւելի սուր հանգամանք ստացած է հոն՝ ինչպէս բոլոր երկրագործական երկիրներու մէջ։ Լէյը ինկած է։ Բերքը արժէք չի ստանար։ Դահլիճները իրար յաջորդեցին, բայց ոչ մէկը կըցաւ դարման մը տանիլ ու չունչ առնել տալ։ Ու դժգոհութիւնը ծաւալ ստացաւ։ Այսինքն՝ Ռումանիան դարձաւ երկիր մը, որ յարմարագոյնհողն է համայնավարական քարոզչութեան։

Ու Քրեմլին շարժման մէջ դրաւ իր գործակալները։ Ռումանիայէն դուրս գտնուող համայնավարները եւս անմասն չմնացին։ Անցան սահմանը՝ բոլոր միջոցները ի գործ դնելով։ Ու լուռ, յարատեւ պայքարը ծաւալ ըստացաւ՝ կարմիրներու եւ ոստիկանութեան միջեւ։

Միւս կողմէ, Պուքրէշ ուղեց, իր կարգին, նեղել Ռուսիան։ Եւ, Տնիեստերի կարմիր ափին վրայ, ամբողջ Ուկրանիոյ մէջ, սկսաւ հրահրել դժգոհութիւնը։ Այդ շրջանի ողբերգութիւնները ծանօթ են։ Անցեալ ձմեռ գետը ականատես եղաւ եղերական դէպքերու։ Նո՛յնը այս տարի։ Ու Մոսկուան ուզեց մէկ անգամէն վերջնել վտանգը, տեղահանելով այդ շրջանէն հազարաւոր ժողովուրդ...։

Ռումանիան՝ Եւրոպայի մէջ՝ միակն է որ ոչ — յարձակման դաշինք չունի Ռուսիոյ հետ։ Մոսկուա իր գործակալներով իջած է մինչեւ Պուքրէշ։ Բայց, հոն կը բախի ոչ միայն ռումանական, այլ եւ, շատ պարզ է, ֆրանսական բազուկին։ Ու կրկին պիտի ընկճուի, ինչպէս մինչեւ այսօր։

Այսպէս կամ այնպէս, Սեւ ծովեան երկու պետութիւններու յարաբերութիւնները չափազանց ձգտուած են։ Ռումանիա ամէն ճիգ կը թափէ ամուր պահելու համար ինքզինքը։ Ուշադրաւ է այն պարագան, սակայն, որ իր դաշնակիցը՝ Եուկոսլաւիան, աւելի բարեբախտ պայմաններու մէջ չէ, տրուած ըլլալով որ բաղկացուցիչ ժողովուրդները միահամուռ կերպով կը բողոքեն սերպիական տիրակալութեան դէմ ու կը պահանջեն երկիրը վերածել դաշնակցային պետութեան մը...։

Այս ալ, անշուշտ, մեծ հոգ մըն է Պուքրէշի ու Փարիզի համար։

Վ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԱՐՆԱՆ ՑԱՆՔԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

—·—

«Խորհ. Հայաստան» (27 յունուար) ահազանգ կը հնչեցնէ, ըսելով թէ փորձեր կը կատարուին վտանգելու համար գարնան ցանքը։

Արթիկի շրջանի կուսակցական ամբողջ մեքենան շարժման մէջ դրուած է՝ յաջողցնելու համար գարնանացանքը, — սերմնցու հաւաքել, գիւղատնտեսական գործիքները նորոգել։ Այսուհանդերձ շրջանին կարգ մը գիւղերը շարժում ցոյց չեն տար։ Մասնաւորապէս Սիրվանջուղ, Հոռոմ, Ղոլղաթ, Մահմուդջուղ, Խաչքիլիսա, Բաշգիւղ, Գէօզալդարա գիւղերը։ Շատեր կ'ընդդիմանան սերմնցուի հաւաքման գործին։ Ղոլղաթի կուսակցական բջիջին քարտուղարը Ցակոբ կը յայտարարէ սերմնցու հաւաքողներուն.

—Մեզ մօտ ոչ ցորեն կայ, ոչ էլ կարող ենք սերմնցու հաւաքել գիւղացիներից, դեռ մի բան էլ պետութիւնը մեզ պէտք է տայ...։

Ըստ ծրագրի, շրջանին մէջ պէտք է ցանել 27.660 հեկտար, 6.865 հեկտարը հաւաքական գիւղատնտեսութեան կազմակերպութիւններուն կողմէ։ Սակայն աշխատանքները այնքան ուշացած են, որ հազիւ թէ իրագործուի ծրագիրը։

Սերմազտումն իսկ չէ լրացած, որովհետեւ սերմնազտիչ մեքենաները նորոգուած չեն։ Թոմարդաշ, Մաչթլի, Ղըփչաղ եւ Իմիրխան գիւղերը երբեք սերմնցու չեն զտած։

Նոյն կացութիւնը բամպակի մշակութեան ճակատին վրայ, Ղուրդուղուլուի շրջանին մէջ։ Փոքր Շահրիարի հաւաքական տնտեսութեան վարչութեան նախագահը կը յայտարարէ թէ աւելի լաւ է լուբիա կամ ձմերուկ տնկել քան բամպակ։ Եւ որպէս զի բամպակամշակութեան ծրագիրը կարենան մէկ կողմ նետել, կը պատճառաբանեն թէ կը պակսի բանուորը։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—·—

Հողագործական ծրագիրը ի՛նչ չափով նկատի առնուած է Հայաստանի ազգային փոքրամասնութեանց մէջ, — այս մասին խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ յունուարի վերջերը Երեւանի մէջ։ Նախ զեկոյց մը կարդաց Գ. Եսայեան, որ ցոյց տուաւ բազմաթիւ թերութիւններ։ Ժողովին ներկայ էր նաեւ Ռ. Դաշտոյեան, որ իր կարգին ներկայացուց կարգ մը թերութիւններ եւ ըսաւ. — «Թրքական, ռուսական, քրտական փոքրամասնութեանց մէջ զանոնք դէպ ի հաւաքական աշխատանք մղելու գործը գոհացուցիչ չէ, ոչ ալ անոնց մայրենի գրականութիւն պարգեւելու առաջադրութիւնը։ Երբեք խորհած չեն թարգմանչական գործին մասին, եւ Վեդի, Ախտա, Բասարգեչար, վերջապէս թրքական, քրտական եւ ռուսական գիւղերը զրկուած են հայերէն շրջաբերականներ»։

Ցետոյ խօսեցաւ Օթեան.

— Վերջին հինգ տարուան ընթացքին, մեր երկրին մէջ Հայերու հետ աճեր են նաեւ ազգային փոքրամասնութիւնները, — Ռուսերը 38 առ հարիւր, Քիւրտերը՝ 35 առ հարիւր, Թուրքերը 19 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Աւելցած է նաեւ օտար վարժարաններու թիւը, — բաղդատմամբ անցեալ տարուան թիւերուն, ռուսական դպրոցներու թիւը աւելցած է 25 առ հարիւր, քրտական եւ թրքական դպրոցներուն թիւը 30 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Բացառիկ նուաճում մը կարելի է համարել քրտական նոր այբուբենը եւ «Ռիա — Թազա» թերթին (քիւրտերէն) հրատարակութիւնը։ Բայց կարելի չէ ուրանալ նաեւ թերութիւնները։ Մասնաւորապէս շատ թերի են թրքական շրջաններու մէջ դասակարգային թշնամիին դէմ կատարուած աշխատանքները։

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾ

—·—

Փետրուար 5ին, կէս գիշերին, բեռնատար շոգեկառք մը, Կարաբունար կայարանէն կը մեկնի Արաքս կայարանը եւ Սարդարաբադ կայարանին մէջ կը բախի Երեւանէն Թիֆլիզ մեկնած մարդատար շոգեկառքին։ Ջարդ ու փշուր կ'ըլլան բեռնատար երեք վակոններ, կը վնասուին երեք շոգեքարշ մեքենաներ, ստացած վէրքերէն կը մեռնի ուղեւոր Աթոյեան Արտաշէս եւ կը վիրաւորուի մեքենավար Ստեփանով։ Ճամբան փակ կը մնայ մօտ քսան ժամ։ Դէպքին վայրը զրկուած է անմիջապէս օգնութեան մարմին մը։

« ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ »

—·—

Երեւանի մէջ, Աբովեան եւ Սպանդարեան փողոցներու անկիւնը, գարնան սկիզբը պիտի հիմնուի հսկայ «տիեզերական վաճառատուն» մը, որ պիտի արժէ հինգ միլիոն րուբլի։ Այս վաճառատան մէջ պիտի կեդրոնացուին ամէն տեսակ ապրանքներ՝ ծախուելու համար։ Վաճառատունը պիտի ունենայ 70.000 խորանարդ մեթր մեծութիւն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Ավինեոնի մէջ

—·—

ԱՎԻՆԵՈՆ, 21 Փետր. (Յառաջ). — Հին ընթերցող մը, Յառաջ թերթին մէջ չէր հանդիպած որ եւ է թղթակցութեան Ավինեոնէն գրուած։ Եւ ահա բախտը բերաւ որ Ավինեոն իյնամ եւ համառօտ նկարագրեմ թէ քաղաքը, թէ գործերուն վիճակը եւ հայ կեանքը։

Ավինեոն քաղաքը կը գտնուի Փարիզ-Մարսէյլ գծին վրայ։ Շրջապատուած հսկայ պարիսպով, հին քաղաք մըն է, նորաձեւ եւ նոր շէնքեր չկան, փողոցները նեղ, ջուրերը անհամ, իսկ աւդը շատ օդուէտ եւ պտղատու։

Ավինեոն եւ Փոնթէ արուարձանը կցուած են իրարու։ Այս երկու տեղերուն մէջ ունինք մօտաւորապէս 100 հայրենակիցներ, մեծամասնութիւնը ամփոփուած է մէկ թաղի մէջ, ունինք վեց սեփական հողի եւ տունի տէրեր, մէկ ալ նոր ունեցանք նպարավաճառ մը։

Ունինք նաեւ արհեստաւորներ, կօշկակար, դերձակ եւ սափրիչ։ Մնացեալ հայրենակիցները ամբողջութեամբ կ'աշխատին քարի (Carrelage) գործարաններուն մէջ, կտորով, օրական 8-9 ժամ կ'աշխատինք, շաբաթ օր մինչեւ ցերեկ։

Անցեալ տարիներու պէս վճարում չեն ըներ, օրինակ՝ անցեալ տարի հարիւր քարը կ'արժէր 20 ֆրանք, իսկ հիմա 14-16 ֆրանք, 8-9 ժամուան աշխատանքը միջին օրականով 25 ֆրանք կարելի է հաշուել։ Բաղդատմամբ ուրիշ շրջաններու, կրնաք աւելի բախտաւոր համարել Ավինեոնը, որովհետեւ անգործ չունինք, նոյն իսկ գործի կ'առնեն երբեմն։

Այս գաղութը ազգային տեսակէտով մնացած է խոր քունի մէջ։ Կազմակերպութիւն ըլլալով կայ Ջառայ քաղաքի Հայր. Միութեան մասնաճիւղը եւ նորակազմ Հ. Ե. Դ. Մուրատ խումբը։ Այս շրջանը ոչ մատուռ ունի, ոչ ալ մանկապարտէզ գոյութիւն ունի, ունինք 30—35 փոքրիկներ։ Այս փոքրիկներուն դաստիարակման պարտականութիւնը կ'իյնայ Ջառայի Հայր. Միութեան եւ նորակազմ Մուրատ խումբին վրայ։

Ջառայի Հայր. Միութիւնը ներկայացում մը տուաւ, «Զարշըլը Արթին Աղա» եւ «Դղումի Վաճառական»ը, փետր. 18ի գիշերը փոքր սրահի մը մէջ։ Ներկայ էր գաղութին մեծամասնութիւնը. դերասանները յաջող էին իրենց դերերուն մէջ։ Եղան երգեր եւ արտասանութիւններ։ Հանդէսէն գոյացաւ կոկիկ գումար մը։

Մուրատ խումբը կը պատրաստուի տօնել Փետր. 18 ազգային տօնը։

Ամիսներէ ի վեր չարունակուող սաստիկ պաղ հովը աւերներ կը գործէ։ Կոխի հիւանդութիւնը չափազանց սաստիկ կը ճարակէ։

Մարտիրոս

— Հայրի՛կ, խարիւր փրանքը շա՞տ դրամ է թէ քիչ։

— Երբ ես շահիմ՝ շատ է, տղա՛ս, իսկ երբ մայրդ ծախսէ՝ քիչ է։

ՄԱՄՈՒԼ

Ամուր է մեր ոտքի տակի հողը

— :-: —

Սելանիկի Հորիզոնը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 փետր.).

— «Երեւանի «Խորհրդ. Հայաստան» թերթը, անցեալ Յունուարի 8ին, վեց էջնոց «բացառիկ» թիւ մը հրատարակած է, նուիրելով զայն Նոր Արաբկիրին, զոր կը նկատեն «խորհրդային առաջին հնգամեակի նուաճումներից»։ Այս «բացառիկ»ը օգտագործելով, թերթի խմբագրութիւնը երկու երկար սիւնակնոց խմբագրական մըն ալ թխած է գաղթահայութեան վիճակի եւ ներգաղթի մասին, առանձնապէս կաղկանձելով... Դաշնակցութեան դէմ։ «Այրւում ե հողը դաշնակների ոտքի տակ», — այս՝ խմբագրականին խորագիրն է։ Եւ խորագիրն ալ ցոյց կուտայ, թէ Երեւանի այժմու տէրերը, գաղթահայ գանգուածներուն մէջ որպէս դիրք եւ արմատ ունեցող ուժ Դաշնակցութիւնը միայն կը տեսնեն։ Ա՛յն Դաշնակցութիւնը, որուն «մահը» աւետեցին դեռ տասը տարի առաջ եւ ա՛յն Դաշնակցութիւնը, — «հայկական ֆաշիզմը» — որ, ըստ այդ թերթի Եսայի մարգարէին, «դատապարտուած ե մօտալուտ ոչնչացման»... «Այրւում ե հողը դաշնակների ոտքի տակ», այսինքն, եթէ կարելի չեղաւ Դաշնակցութիւնը մեռցնել մինչեւ հիմա, առաջ Աստուած տւիկա կարելի պիտի ըլլայ ասկէ վերջ, շնորհիւ այն «իրողութեան», որ «հայկական բուրժուազիայի սեւ հարիւրակային կուսակցութիւն»ը, երթալով կը կորսնցնէ իր ունեցած դիրքերը գաղթահայութեան մէջ, որովհետեւ այս վերջինը, ներգաղթով եւ Հայաստանի վերաշինութեամբ խանդավառուած, այլ եւս երես կը դարձնէ Դաշնակցութենէն եւ կ'երթայ զօրացնելու կոմունիզմի շարքերը...

Այն միակ փաստը, որ Երեւանի ղեկավար բոլշեւիկները, լրջօրէն եւ «բացառիկ» թիւի մը մէջ խմբագրական յօդուած մը գրելու ստիպման նկատի կ'առնեն Դաշնակցութիւնն ու անոր գոյութիւնը, հոգ չէ թէ զայն անգամ մըն ալ «մահամերձ» ցոյց տալու համար,— կը բաւէ կը կարծենք բնորոշելու արժէքը, զոր մեր կուսակցութիւնը կը ներկայացնէ հայ իրականութեան մէջ, մինչեւ իսկ յաչս բոլշեւիկներու։ Դաշնակցութիւնը, տասներեք տարիներէ ի վեր, հայհոյանքի եւ ծաղրանքի առարկայ միայն դարձած է հայ բոլշեւիկներու բերնին մէջ։ Խօսած են անոր մասին, միայն եւ միայն զայն վարկաբեկելու համար։ Միեւնոյն փորձն է որ կ'ըլլայ նաեւ այս անգամ Խորհ. Հայաստանի խմբագրական սիւնակին մէջ։ Բայց այդ բոլոր հայհոյանքներն ու հեգնանքները, հասկցողին համար ունին բոլորովին հակառակ նշանակութիւն։ Այսինքն այն որ Դաշնակցութիւնը իրենց պատմած ու երազած վտիտ, վատուժ եւ հակաժողովրդական կազմակերպութիւնը չէ, այլ ընդհակառակը ուժ մը, որ իր սեփական բարձր դիրքերը ունի հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ։

Ամուր է մեր ոտքին տակի հողը, պարոնայք բոլշեւիկներ։ Եւ այդ ամրութիւնը կը տեսնէք դուք ամէն օր, կեանքի մէջ։ Ապացոյց՝ ձեր անզօր կատաղութիւնն ու գալարումները դաշնակներու դէմ եւ ձեր սին երազները՝ անոնց ոտքի տակի հողի «այրելուն» մասին։

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

—·—

Բարեգործականի վերջին զեկոյցը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Կեդր. Վարչ. ժողովը, գնահատելով Կիլիկիոյ Սահակ Բ. կաթողիկոսի եւ Աթոռակիցը Բաբգէն Ա.ի ինչպէս նաեւ Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք. Գուշակեանի անկեղծ համակրանքը, զանոնք արձանագրեց Բարերար Անդամներու ցանկին վրայ։

⁂ Խորին շնորհակալութեամբ ըստացած ենք հետեւեալ նորագոյն կըտակ եւ նուիրատուութիւնները. —

Ա.— Ողբ. Տիրայր Ծ. Վ. Մարգարեանի (Գալիֆորնիա) կեանքի ապահովագրութեան գումարը 8965 տոլար, որուն 3069ը յօգուտ Հայաստանի (Նուպարաշէն) եւ 896 տոլարը Ռաուլըրի եկեղեցիին։ Կեդր. ժողովը, իր վերջին նիստին մէջ, ի նշան երախտագիտութեան, յետ մահու բարերար անդամ արձանագրեց սոյն ազգասէր եկեղեցականն ալ։

Բ.— Կեդր. ժողովի վարիչ — անդամ Պ. Դաւիթ Մսրեան նուիրեց Երեւանի Երկրագործ. դպրատան 200 արժեթուղթեր։

Գ.— Պատուոյ անդամ Պ. Հաճի Մկրտիչ Պալեան Միութեան յանձնեց գումար մը, իր կտակագրին հետ միատեղ։

Դ.— Իզմիրի Կարմիր Խաչին կողմէ դրամատան մը մէջ աւանդ թողուած 3087.65 թրք. ոսկի Միութեան փոխանցուեցաւ, յօգուտ Յունաստանի Իզմիրցի չքաւորներու եւ հիւանդներու։

⁂ Միութեան Սուրիոյ, Յունաստանի, Պուլկարիոյ եւ այլ նպաստընկալ վարժարաններու թիւը 100ի բարձրացած ըլլալով, հակառակ հասոյթներու նուազման, ամէն ջանք կ'ընենք կանոնաւորապէս շարունակելու սահմանուած կրթական նպաստներու հատուցումը։

ԾԻԾԱՂ

Կարապետ աղա երեք աղջիկ ունէր, բայց հակառակ անոնց հասած տարիքին՝ դեռ ամուսին չէին գտած։ Կը բնակէին արուարձան մը, անտառին մօտ, առանձին տուն մը։

Լուսնկայ գիշեր մըն էր։ Փսփսուք մը եւ ոտքի ձայներ լսուեցան իր վերջնեկին սենեակէն։ Կարապետ աղա խոյն աղջկան սենեակը վազեց։ Ի՞նչ տեսնէ... Անկողնին մէջ ... մարդ չկայ։

Երբ բաց պատուհանէն դուրս ծըռեցաւ, տեսաւ որ աղջիկը հագուած է եւ ճամբորդութեան երկու պայուսակ բռնած՝ պատրաստ է մեկնելու, իսկ պարոն մը կ'աշխատի շարժական սանդուղ մը հեռացնելու պատուհանէն։ Կարապետ աղա սկսաւ բոլոր ուժովը պոռալ.

— Բայց պարո՛ն, խնդրե՛մ, սանդուղը մի՛ վերցնէք, դեռ երկու աղջիկ եւս ունիմ ամուսնացնելիք։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Գերմանական «Dear Abend» օրաթերթը վերջերս հրատարակեց խիստ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը՝ «ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ ՈՐ ԿԸ ՋԱՐԴՈՒԻՆ»։

Յօդուածագիրը առանձին գլուխ մը նուիրած է նաեւ հայկական ջարդերուն։ Նկատի առնելով ուսումնասիրութեան արժէքը, կը թարգմանենք ամբողջութեամբ, հեղինակին գրած կարգով.

Ա.- 800 տարի ցաւ ու մահ Իռլանտայի մէջ

Ինչո՞ւ համար Տէ Վալերա «Անգլիոյ բախտը» կը կոչէ։ — Առաջին օրէն ի վեր ճնշումներ։ — Կոյս Թագուհիին արիւնռուշտ տիրապետութիւնը։ — Առտիղաս Քրոմուէլ։ — Ձերիններու որս, ինչպէս Ափրիկէի մէջ։ — Իռլանտացի մանուկներ իբրեւ առեւտուրի ապրանք։ — Աւարառութիւն եւ զանգուածային տեղահանութիւն։ — 1 1)4 միլիոն իռլանտացիներ պէտք է որ սովամահ ըլլան։ — Ֆէնիններու (Իռլանտայի անկախութեան ձգտող կուսակցութիւն) գաղտնի դաշնակցութիւնը։ — Ինքնավարութիւն եւ անկախութիւն։ — Ֆէնիքս փարքի մէջ ռումբեր։ — Սըր Ր. Քէյզմէնթի կատարած ազատութեան փորձը։ — Վերջապէս իռլանտական ազատ պետութիւն, բայց միշտ զուրկ իրական խաղաղութենէ։

Խիստ ողբերգական հօսանք մը կը խռովէ ժողովուրդներու ճակատագիրը։ Ինչպէս որ անհատը կրնայ տառապիլ, պայքարիլ ու մեռնիլ, այնպէս ալ յաճախ անսահման տառապանք մը կը չոքի ճնշուած ժողովուրդի մը ամբողջութեանը վրայ։ Օգուտ չունի ոչ ըմբոստութիւնը եւ ոչ ալ հերոսութիւնը, յաղթական ժողովուրդներու ճնշումի կամքը չի գիտեր գթալ, խնայել։ Յաճախ պէտք է որ պարտուած ժողովուրդներ, մինչեւ ամէնէն յետին մարդն իսկ՝ աւրուած եւ ջնջուած ըլլան պատմութեան գրքէն եւ՝ կեանքի գրքէն, — մեռա՛ծ եւ մոռցուած։

Դժբախտաբար խիստ յաճախադէպ են ժողովուրդներու այսպէս մահացման օրինակները։ Տեղեկութիւններու յորդ առատութեան մէջէն կ'առնենք միայն վեցը ամէնէն տխուր եւ ամէնէն ողբերգականներէն, Իռլանտացիներու, Հնդիկներու, Հայերու, Քալմուքներու, Մակեդոնացիներու եւ Մաւրիտանացիներու չարչարանքի պատմութիւնները։

Այս տեղեկութիւնները միեւնոյն ժամանակ փաստաթուղթեր են այն տխուր ճշմարտութեան համար թէ, մեր բազմապանծ քաղաքակրթութիւնը յաճախ ծեփ մըն է պարզապէս եւ որուն ներքեւ թաքստոց կը գտնէ ոչնչացման ամէնէն մոլեգին կամքը եւ արեան զարհուրելի ծարաւը...։

×

Թերթերը ամէն օր կը տեղեկացնեն անգլիական եւ իռլանտական յարաբերութեանց լուծման, հաւատարմական երդման զրժումին եւ Լոնտոնի ապարդիւն խորհրդաժողովներուն մասին։

Իռլանտան գաղրա՞ծ է երբեք զբաղեցնելէ Անգլիան, Եւրոպան եւ Աշխարհը։

Պատերազմի ընթացքին, Գերմանիոյ մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէին 1916ին արեան մէջ խեղդուած իռլանտական ապստամբութեան, որ Սըր Րօճըր Քէյզմէնթի գործն էր եւ որ, ինչպէս իրմէ առաջ բազմաթիւ իռլանտացի հայրենասէրներ՝ Անգլիացիներու ձեռքն ինկաւ մատնութեամբ եւ կախաղան հանուեցաւ Լոնտոնի աշտարակին մէջ։ Օրաթերթի ընթերցողներու ամբողջ սերունդներ կարդացած են Իռլանտայի անկախութեան կուսակցութեան՝ Սինֆայնի եւ Ըլսթըրի (Իռլանտայի մէջ հարաւային գաւառ մը) եւ անոնց արիւնալի ընդհարումներու մասին, իռլանտացի ահաբեկիչներու յուսահատ քաջագործութիւններուն եւ ինքնավարութեան դարաւոր պայքարին մասին։

Գիտեն, նոյնպէս, կղզեբնակներու թաքուն այլ մշտավառ ատելութիւնը անգլիացի տէրերու հանդէպ։ Թէ ինչո՞ւ Տէ Վալերան կը գլանայ հաւատարմական երդումը, ինչո՞ւ Քէյզմէնթ «հայրենիքի դաւաճան» պարսաւանքն իր վրայ առաւ եւ ինչո՞ւ 1914ի խաղաղ օրերուն պէտք եղաւ դարձեալ արեան գետեր հոսեցնել կանանչ կղզիին վրայ — դեռ այսօր իսկ այս բոլորին մասին ո՛վ բան մը գիտէ Եւրոպայի մէջ։

Անգլիոյ իշխանապետութեան դէմ Իռլանտայի դառնացած ընդդիմութիւնը պարզօրէն արտայայտուած է, խիստ արժանահաւատ վկայի մը համաձայն՝ Լոնտոնի «Թայմզ»ին խօսքերով։ «Անխուսափելի Նեմեսիսը (վրէժի ոգին) եօթը հարիւր տարիէ ի վեր Իռլանտայի մէջ Անգլիոյ ի գործ դրած յոռի վարչաձեւին», գրեց ան անգամ մը։

Յոռի՛ վարչաձեւ — ի՛նչ զգուշաւոր արտայայտութիւն այն ընթացքին զոր Անգլիան բռնեց Իռլանտացիներուն հանդէպ։ Յոռի վարչաձեւը 1171ին սկսաւ արդէն երբ Անգլիացիները ոտք դրին կղզին, որ վեցերորդ դարէն ի վեր քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ մեծ համբաւ կը վայելէր եւ կեդրոնն էր արեւմուտքի գիտութեան եւ գրականութեան։ Բարձր դասը գրեթէ կողոպտուեցաւ իր ստացուածքներէն։ Տեղացիներու հողերը գրաւուեցան, անգլիացի պարոններու յանձնուեցան եւ կղզին Անգլիոյ գահուն սեփականութիւն դարձաւ այլեւս։ Սոյն հարստահարութիւնն այնքան հեռու գնաց, որ Իռլանտացիներուն արգիլուեցաւ Անգլիացիներուն հետ ամուսնանալ եւ կամ Անգլիոյ հետ առեւտրական յարաբերութիւն մշակել։ Յետոյ եկաւ համեմատական խաղաղութեան շրջան մը, այն ժամանակ երբ Անգլիացիները ճերմակ եւ կարմիր վարդերու սոսկալի կռուին եւ Ֆրանսայի հետ հարիւրամեայ պատերազմին (1337—1453) մէջ մխրճուած էին։ Թիւտորներն էին որ դարձեալ յիշեցին Իռլանտան եւ ձեռնարկեցին նորէն ամրացնելու անգլիական տիրապետութիւնը։

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

(Շար.)

բակոյտը մերժեց այս առաջարկը: Վարչապետ Պ. Տալատիէ վստահութեան խնդիր դրած ըլլալով, կարելի եղաւ կանխել նախարարական տագնապ մը:

Նոր մահափորձ մը Բուզվէլթի դէմ

Ուոշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նոր մահափորձի մը ծրագիրը երեւան հանուեցաւ, ուղղուած՝ Պ. Րուզվէլթի դէմ: Նամակատան մէջ գտնուեցաւ ծրար մը որ ուղղուած էր նախագահին եւ կը պարունակէր 12 միլիմեդրնոց ռումբ մը, ամենաթեթեւ բախումէն իսկ պայթելու պատրաստ: Եթէ ծրարը նախագահին ձեռքը հասած ըլլար, հետեւանքը անդարմանելի էր:

Անցեալ շաբաթ հինգ հոգի ձերբակալուած էին, նամակի մը վրայ որ ցաւ կը յայտնէր Րուզվէլթի դէմ կատարուած մահափորձին ձախողման համար: Հինգ ամբաստանեալները յայտարարած ըլլալով թէ եղածը կատակ է, ազատ արձակուեցան:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 231, Fbg. du Temple, Ռոստոմի սրահին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իրենց ընթերցասրահին մէջ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔԱՏԵՂԻՒՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Թատերական ներկայացում Շալէթի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱԼԷԹԻ Հ. Յ. Դ. ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Pathéeի սրահը

բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

կը ներկայացուին ՄԵՐ ԱՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ եւ ՊԱՇՏՕՆԸ Է ԽՈՆԲԱԼ (զաւեշտ)

Չ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ)

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած «Ե Փ Ր Ա Տ» Նուագախումբին կողմէ իր կազմութեան 3րդ տարեդարձին առթիւ

4 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ՍԱԼ ԼԻՒՍԻԷՆԻ ՄԷՋ, 13 rue d'Issy, Billancourt

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը

Սկաուտական հանդէս Տէսինի մէջ

ԼԻՈՆԻ «Հ Ա Յ   Ա Ր Ի» ԴԱՅԼՈՒԿՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Պ. Գ. ՔԻԼԱՐՃԵԱՆ, կը խօսի Վ. ԶՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Լիոնի կարող ուժերով կը ներկայացուի՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈԳԻՆ եւ ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ

Արտասանութիւն, մեներգ, պարերգ եւայլն:

Ընտանեկան խնջոյք

ի նպաստ ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ 1

Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏԱՆ ՆԵՐՔՆԱՅԱՐԿԸ

Մուտքը ազատ է: ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Կը հրաւիրուին ընկերներ, համակիրներ եւ հայրենակիցներ իրենց ընտանիքներով միասին:

Հաճելի ժամանց բարեկենդանի առթիւ:

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ա Ն Ց

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ին, Salle GEOGRAPHIEի մէջ

184, Boulevard St. Germain, 184

Կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ԿԱԶՄՈՎ

Ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (դաշնակ), Օր. ԱԼ. ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ), Օր. ԳՈՀ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ (երգ): Տիկ. ԼՈՒՍԻԿ, Օրիորդներ՝ Ա. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, ԳՈՀ. ՖԷՐՄԱՆ-ՄԱՆԵԱՆ եւ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ (արտասանութիւն):

Օր. ՋԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ)   Պ. Ս. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ)

ԱՅՍ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԿԸ ՅԱՐԳԵՆ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ՅԻՇԱՏԱԿԸ ԵՒ ԿԸ ՍԻՐԵՆ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼ ՀԱՅ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ծախքերու մասնակցութիւն 3 եւ 5 փրանք

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պ. Ա. Խոնդկարեանէ: Նիւթ՝ Սարվազեանի «Ցարերքի ընդվզումը» տրամի մասին: Կը հրաւիրուին հայ գրողները եւ հայ գրականութիւնը սիրողները: Մուտքը ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ի նպաստ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻ ԿԱՀԱՒՈՐՄԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ

26, rue Troyon, Sèvres

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Բռնաւորը, պատմական տրամ: Աչքկապուկ, օբերէթ, փոքրիկ խոհարարները, վոտըվիլ:

ղեկավար նուագախումբի եւ համերգի փրոֆ. Գ. Ա. ԱԼԷՄՇԱՀ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ՝ 5, 10 եւ 15 ՖՐԱՆՔ:

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

Aslanian ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

39bis, Rue de la Défense

⁂

Քրէմլին-Պիսէթրի մէջ

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

2bis rue Blanqui

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ժուայեօզ, Ս. Մ.— 35:
Փիւժէ Սէւռ Արժան. Ս. Մ.— 35:
Մեկնես, Պար.— 40:
Անվերս, Խուպ.— 100 Պելժ.:
Քան, Գ. Չ.— 105:
Անվերս, Ն. Չ.— 315:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Միք. Գրիգորեան, Այրի Տիկին Ալմաստ Գրիգորեան եւ զաւակունք, Տիկին Երուանդուհի Կարսեան, Տիկին Իսկուհի Սամուրեան (Մարսէյլ), Մելքոն Սամուրեան (Ամերիկա), Բանջարեան ընտանիք (Քալիֆորնիա) խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց որդւոյն, թոռան, եղբօրորդւոյն եւ քեռորդւոյն՝ ԼՈՒԻՋ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

Մասնաւոր շնորհակալութիւն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի Վարչութեան եւ շաքարի գործարանի հայ եւ օտար աշխատաւորներուն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ փոխանցած ըլլալով իր ճաշարանը՝ 23 Rue de la Huchette, զինքը տեսնել փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել՝ 3, Rue Champolion, Rest. «Caucase» եւ կամ 25, Rue Cardinal-Lemoine «Café-Bar»:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թորգոմ Աբրահամեան կը փնտռէ իր քեռորդին՝ Վահրամ Մինասեան (Պոլսեցի), հօր անուն՝ Մինաս, մօր անուն՝ Եսթեր: Պատերազմէն առաջ, — իբր représentant — հաստատուած էր Անանիասի Խան, Պաղչէ-Գափու իսկ զինադադարին, Գույումճի Խան, Ղալաթիա, Պոլիս: 1923ի աշնան մեկնած է Եւրոպա, չի գիտցուիր ո՛ւր ըլլալը: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Թորգոմ Աբրահամեանի, 20, Ave. Camille Pelletan, Marseille, (France):

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

14րդ ներկայացում   14րդ ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՕԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF սրահին մէջ

6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Կը ներկայացուի **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ

Նոյն թատերախաղը կը ներկայացուի 25 փետրուար շաբաթ գիշեր Ալֆորվիլի մէջ, կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

Մ Ա Թ Ա   Հ Ա Ր Ի

Ա Ն Գ Լ Ի Ա 1917

Լ Ո Ն Տ Ո Ն Ի Մ Է Ջ

Ճաշի սեղան հետաքրքիր նայուածքներով կը հետեւէին անոր երբ անիկա սրահէն ներս կը մտնէր իր սեղանին առջեւ նստելու համար: Կը սկսէր փսփսուքը:

Զարմանալու պատճառ չկար այս բոլորին մէջ, որովհետեւ Լիան վարժուած էր այդ նայուածքներուն Մատրիտի ու Փարիզի օրերուն: Պարուհիները տարօրինակ գտան անոր անտարբերութիւնը. կարծես թէ իրենք գոյութիւն անգամ չունէին անոր աչքին:

Հապա՛ Տիկին Տիւլէնծի ճաշերը չարաթական քառասուն երկու չէին փոխարէն... Պանդոկին հիւրանոցը... Փոքրիկ ննջասենեակն ու երկաթէ մահճակալը... Աղտոտ սրբիչը... Գործածած օճառի մը կտորը... Եւ թափթփած սպասուհին որ մէկ անգամ միայն քիչ մը գաղջ ջուր բերաւ իրեն ու ա՛լ չերեւցաւ...

Լիան նստած իր անկողնին մէջ, նայեցաւ աղտոտ հագուստներով այդ սպասուհիին եւ կիսկատար անգլերէնով մը պոռաց անոր երեսին.

— Ի՞նչ կ'ուզես, ինչո՞ւ սենեակս ես. գնա՛, կորսուէ՛, անգամ մըն ալ չգաս, աղտո՛տ...

Նէօյյրէն ու Փասէօ Րիքոլէթոսէն յետոյ, Լիան ինքզինքը գզաց բանտին մէջ: Մոռցեր էր Մարսէյլի սրճարանը կամ Պլանչ փողոցի իր ափարթըմանը: Այդ տխուր օրերէն ետք, կեանքը ժպտած էր իրեն, բայց Տիկին Տիւլէնծի այս պանդոկը ճակատագրէն եկած նախատինք մը թուեցաւ դարձեալ. դժուար էր համակերպիլ:

Լիան հինգ օր չարունակ ապրեցաւ այդ պանդոկը եւ ամէն առտու ներկայացաւ ոստիկանատուն: Բայց հինգերորդ օրը զայրացած՝ չուզեց առանց Ծովակալութեան մօտ առանց վախնալու: Տեսաւ նոյն իսկ որ քաղաքային հագուստներով մէկը կը հետեւէր իր քայլերուն, բայց հո՞գն էր...

Ինքնավստահ շեշտով մը, իր անունը ղրկեց Ծովային Հետախուզութեանց տնօրէնին:

Ծովակալ Կոթհօրն որ նամակներ կը հրահանգէր իր քարտուղարին, աչքը նետեց թուղթի կտորին որուն վրայ կար աղջկան անունը. յօնքերը բարձրացնելով հարցուց թուղթը բերող պաշտօնեային.

— Վա՞րն է...

— Այո՛, Տէր:

Ծովակալը դուրս ղրկեց իր քարտուղարը եւ հրամայեց որ բերեն Տիկին Սոնրէլը:

Եթէ ծովակալը տեսած ըլլար անոր զայրացկոտ արտայայտութիւնը Թորինկթըն Սքուէրէն դուրս ելած վայրկեանին, ապահովաբար չպիտի ճանչնար այս հաճելի ու վայելչակազմ տիկինը որ մտաւ իր գրասենեակը, ներողութիւն խնդրելով:

Լիանի այլակերպումը հետեւանք էր այն խորհուրդին որ երբ անիկա կը սպասէր շէնքին վարի յարկը, ծովային համազգեստով երիտասարդներ հիացումով նայեցան իրեն: Այդ նայուածքները ապահովութիւն ներշնչեցին անոր:

Ծովակալը կը սպասէր իր դիմացը գտնել չափէն աւելի բարկացած կին մը որ պիտի պարզէր իր գանգատները: Կարեւոր յայտնութիւն մը չէին գտած անոր «տօսիէ»ին մէջ: Անոր ծագումը կամ ամուսնութիւնը անարժէք մանրամասնութիւններ էին: Փոնտիշէրիէն փախուստը եւ Մաթա Հարի անունով Փարիզի մէջ անոր յայտնութիւնը երկու թուականներ էին՝ բաժնուած իրարմէ տարիներով: Պատերազմի սկիզբէն ի վեր անոր շարժումները մանրամասնօրէն նկարագրուած էին «տօսիէ»ին մէջ, բայց բաւականաչափ ապացոյց չկար զայն դատապարտելու համար:

Ի հարկէ բազմաթիւ սիրահարներ ունեցած էր, սակայն ոճիր չէր ատիկա իրեն պէս գեղեցիկ աղջկան մը համար: Յետոյ, Տը Լոռան՝ Ֆրանսայի օդային կայաններէն մէկուն հրամանատարը, գնդակահարուած էր ծրագրեալ ռմբակոծումի մը լուրը թշնամիին հաղորդած ըլլալու ամբաստանութեամբ, բայց ատիկա կարելի չէր վերագրել այս աղջկան. մանաւանդ որ Ֆրանսացիները երբեք չէին ուզած կասկածիլ իրենց սիրելի պարուհիին վրայ: Եւ սակայն ծովակալ Կոթհօրն իրեն յատուկ համոզումներ ունէր այդ մասին: Լուր ստացած էր իր գործակալներէն թէ Տը Լոռան 1915ին յաճախ կեցած էր Լիանի բնակարանը, Նէօյյիի մէջ. չէր հետաքրքրուած ինք այդ գործով, որովհետեւ պէտք եղածէն աւելի զբաղած էր իր պաշտօնով. ու յետոյ Ֆրանսացիները գնդակահարելով հրամանատարը, փակուած կը նկատէին հարցը:

Սակայն եւ այնպէս, ծովակալը իրաւունք ունէր կասկածելու այդ աղջկան վրայ, նկատի ունենալով անոր մտերմութիւնը Ֆոն Թրէօհմի հետ, Մատրիտի մէջ: Կը յիշէր չաքարի սնտուկներով քարիւղի փոխադրութեան ձեռնարկը: Ինքն էր որ ընդհատել տուած էր ծածկագիր հաղորդագրութիւնները որոնց մէջ անպակաս էր Լիանի անունը: Ի հարկէ այդ կէտին մէջ ալ ապացոյցները անբաւական էին, եւ սակայն ծովակալը իրաւունք տուած էր ինքզինքին ընդհատելու անոր ճամբորդութիւնը դէպ ի Ռոթէրտամ: Ծանօթ էր ան Պելճիքա կամ Հոլանտա գացող ճամբորդներու մըտայնութեան. այդ ձեւով շատ մը [illegible] տեսներ փախցուցած էր իր ձեռքէն.

Ծովակալը շատ բան սորված էր [illegible] րեք տարուան ընթացքին եւ թոյլ [illegible] տի տար որ մեքենայութիւններ [illegible] այդ աղջիկը իրեն հետ: Արդարեւ [illegible] ջիկը վարպետ կերպով կազմակեր[illegible] պած էր ամէն բան: «Տօսիէ»էն յայ[illegible] նի էր որ խակապէս երախայ մը [illegible] վանքը՝ Ամսթէրտամի մէջ: Ծովակա[illegible] լը վճռական փաստեր չունէր [illegible] միջոցներու դիմելու համար: Օրր[illegible] շատ նպատակայարմար պատր[illegible] մըն էր Ֆրանսայէն Հոլանտա եւ [illegible] տեղէն ալ առանց կասկած հրաւիր[illegible] Գերմանիա անցնելու համար:

Գալով Փոն Թրէօհմին, ո՞վ կ[illegible] արդիլել ժողովրդական պարուհի[illegible] որպէս զի հիացողներ ունենար [illegible] չուրջը: Ծովակալը գիտէր որ [illegible] առանձին ապրած էր միշտ Նէօյյ[illegible] կամ Փասէօ Րիքոլէթոսի մէջ:

Եթէ աղջիկը խօսէր իր մասին [illegible] մա, անտարակոյս պիտի կրնար [illegible] բողջացնել պատմութիւնը իր կեանք[illegible] որուն շուրջ հատուկտոր տեղեկ[illegible] թիւններ կային միայն Ռազմական[illegible] Տեսչութեան «տօսիէ»ին մէջ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 25 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

25 Février 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2122

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԿԱԾԱԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրեմն, «Պրոմեթէ» կը թելադրէ ընդհանուր ապստամբութիւն Ռուսաստանի դէմ, — կարմիր կամ ճերմակ — հարստահարեալ ազգերու փրկութեան համար:

Այս ձգտումը ո՛ր եւ է նորութիւն չի պարունակեր մեզի համար: Բայց, թերեւս առաջին անգամ է որ «Պրոմեթէ»ի խմբակը այսքան կոպտօրէն կը դնէ խնդիրը, Սէյիտ Ճաֆէր Ահմէտի ստորագրութեամբ:

Այս տեսակէտէն, չափազանց բնորոշ է այն երկար քաղուածը, զոր կատարեցինք երէկ:

Սէյիտ Ճաֆէրի յօդուածը ունի, տակաւին, այլապէս ուշագրաւ կէտեր:

Ան խորապէս համոզուած է թէ՝ «բարբարոսիկ ելքի մը պիտի յանգի Կովկասի եւ Ուկրայնայի ձեռնարկած սրբազան պայքարը՝ իրենց անկախութեան համար»: Ու չարդարացներ ո՛ր եւ է վարանում կամ յոռետեսութիւն՝ այս մասին:

— «Պէտք է մեր իտէալը հիմնենք ազգային շարժման սկզբունքին վրայ, որ յաջողութեամբ կը զարգանայ Արեւմուտքէն դէպի Արեւելք: Արդ, այն ժողովուրդները որ մեր օրերուն այդ սկզբունքին վրայ կը կռթնին, Ռուսաստանի մէջ կը կռուին իրենց ազգային իտէալին իրականացման համար: Այդ բոլոր ժողովուրդներուն միութիւնը զիրենք ընդմիշտ պիտի ազատէ ռուսական աշխարհակալութենէն»:

Սէյիտ Ճաֆէր մէկ ջուրով կը լուայ այսօրուան եւ վաղուան Ռուսաստանը:

Ու կը մերժէ միութեան մէջ ընդունիլ «անոնք որ կը հաւատան ռուս ազատական ժողովրդապետութեան եւ անոր ուժին»: Անոնք խափանարար տարրեր են եւ «իրենց ճիգերը ուրիշ բանի չպիտի ծառայեն, եթէ ոչ խափանել հարստահարեալ ժողովուրդներու այս միութեան իրականացումը»:

— «1917ի յեղափոխութիւնը պէտք եղածին պէս հաստատեց ռուս ազատական ժողովրդապետութեան անընդունակութիւնը: Անոնք որ Ռուսաստանէն կը սպասեն իրենց փրկութիւնը, կ՚ըմբռնե՞ն թէ վաղը այդ անգիտակից եւ անկայուն ռուս զանգուածը չպիտի խոյանայ հակառակ շարժումի մը դրօշին տակ, իրենց ժողովուրդին կրել տալու համար այնպիսի չարչարանքներ, որոնց առջեւ պիտի նսեմանայ բոլշեւիկեան սարսափը...

«... Երբ հարստահարեալ ժողովուրդները տրամադիր են իրենց արիւնը թափելու իրենց ազատութեան համար, պէտք է զայն թափեն ոչ միայն ազատուելու համար բոլշեւիկներէն, այլեւ ազատագրուելու համար Ռուսաստանէն: Եւ երբ այսօր մտահոգութիւն կը նշմարենք ռուս ժողովրդավար շրջանակներուն մէջ, սպառնալիք պէտք է փնտռել այն իրողութեանց մէջ զորս մատնանշեցինք: Երբ հասարակաց ճակատ մը կը կազմուի ռամկավարներէն մինչեւ միապետականները, նորէն այդ իրողութիւններուն կը պարտինք զայն:

Ռուսեւնափոնական վէճին մէջ, չտեսա՞նք որ բոլոր ընդդիմադիր խմբակցութիւնները, Պ. Պ. Միլիուքովէն մինչեւ Կերենսկի եւ մինչեւ Զօր. Տէնիքին միացան կարմիր ճակատին եւ դիրք բռնեցին անոր կողքին:

Ռուսերու միութեան պէտք է պատասխանել հարստահարեալ ժողովուրդներու միութեամբ: Ա՛յս է փրկութեան միակ ճամբան, առողջ եւ պատմական ճամբան»:

×

Այսպէս, ուրեմն, «Պրոմեթէ»ի մարդիկը մերկապարանոց հրապարակ դրած են իրենց ամբողջ քաղաքականութիւնը:

Ամէն բան կ՚ըսեն բացորոշ: Ոչ մէկ մութ կամ երկդիմի խօսք:

— Ժողովուրդնե՛ր Կովկասի, Ուկրայնայի, Թուրքեստանի եւ ուրիշ հողամասերու, եթէ կ՚ուզէք փրկուիլ, միացէք եւ խորտակեցէք ռուսական աշխարհակալութեան լուծը:

Անշուշտ կարելի չէ վէճի ենթարկել ո՛ր եւ է ժողովուրդի ազատագրման, անկախութեան իրաւունքը:

Սրբազան սկզբունք մը, բնական պահանջ մըն է այդ, մանաւանդ մեր օրերուն:

Ազգերու պատմութեան մէջ, գետերով արիւն հոսած է այդ իրաւունքին համար: Եւ միշտ ալ պիտի հոսի:

Այս դատին համար, հասկնալի կը գտնենք ամէնէն թթու մոլեռանդութիւնն ալ:

Բայց, «Պրոմեթէ»ի չղթայակիրները իսկապէս անկախութի՞ւն է որ կը հետապնդեն, թէ, իրենց խելքն ու խիղճը վարձու տալով ուրիշ, այլապէս դաժան աշխարհակալութեան մը, կ՚ուզեն արիւնազանգ լեռնադաշտի մը վերածել Կովկասը:

Դեռ ուրիշ հարցումներ ալ կրնայինք ընել: Բայց, նախապատուութիւն կուտանք այս մէկուն:

Մանաւանդ որ, այս ամբողջ արկածախնդրութիւնը պիտի պայթի Կովկասի գլխուն, հարեւան Թուրքիոյ բարեհաճ նայուածքին տակ:

Ուկրայնան եւ Թուրքեստանը շա՛տ հեռու են ինչպէս աշխարհագրութեամբ, նոյնպէս իրենց հնարաւորութիւններով:

Չի բաւեր ամսէ ամիս պարբերական մը հրատարակել չահակից պետութեան մը նպաստով, եւ անոր կողքին վրայ արձանագրել այս երկիրներուն անունները, ապացուցանելու համար թէ ամէն ինչ կարգին է եւ կը մնայ միայն — կրակել:

Միայն Կովկասը, ինքնին, լաբիւրինթոս մըն է: Իսկական հրաբուխ: Եւ «Պրոմեթէ»ն՝ վհուկ մը որ ստուերը կը չփոթէ իրականութեան հետ:

Միայն Կովկասի մէջ եւ անոր սահմաններուն վրայ, այնքան թշնամիներ եւ պայթուցիկներ կան որ, գլխու պտոյտ կրնան պատճառել Ճաֆէր Սէյիտներուն:

Ըսելիք չունինք, եթէ կ՚ուզեն պատմութիւնը կրկնել ճիշդ այնպէս ինչպէս 1917 — 18ին:

Այդ պարագային, կը կարծենք թէ փախստական «քաղաքագէտ»ները չունին իրաւունք նոյն իսկ իրենց ժողովուրդներուն անունով խօսելու:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՐԱԶ»

Սեղանիս վրայ է սիրուն հատոր մը, «Արազ»: Տարեգիրք:

Հարեւանցի թղթատելով, մասնաւոր գոհունակութիւն մը զգացի անոր համար որ, իսկապէս կը ծառայէ իր նպատակին:

Հրատարակուած է Պուքրէշի մէջ, եւ կը ներկայացնէ ռումանահայ գաղութին կեանքը: Անցեալը ինչպէս ներկան:

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին, ունեցանք շատ մը հրատարակութիւններ՝ իբրեւ տարեգիրք: Ֆրանսահայ, յունահայ, սուրիահայ, պարսկահայ, ամերիկահայ եւն.:

Ընդհանրապէս, քիչերը յաջողեցան արդարացնել իրենց առաջադրութիւնը, — ներկայացնել իրենց գաղութը այնպէս ինչպէս որ է:

Մեծ մասը նախընտրեց դառնալ գրական հաւաքածոյ, ինչ որ բոլորովին ուրիշ բան է:

Ո՛ր եւ է գաղութի մէջ հրատարակուած տարեգիրք արժէք ունի այնքան որքան կապուած է իր միջավայրին հետ:

Պրպտումի, ուսումնասիրութեան ի՛նչ անսպառ աղբիւրներ կան իւրաքանչիւր գաղութի մէջ:

Հարկ է քրքրել, տքնիլ, լեզու տալ թուականներուն, անցքերուն, թուանշաններուն: Մէկ խօսքով՝ բուն իրականութեան:

«Արազ»ը կը լրացնէ այդ պահանջը՝ իր գաղութին համար:

Սիրունին յաջողած է արժեցնել իր տասնամեայ պրպտումները, պատմականէն մինչեւ գրականն ու ... թեմականը:

ՎԱՀԷ

1937Ի ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Թերթերը կը գրեն թէ ծրագիր մը կը մշակուի համաշխարհային նոր ցուցահանդէս մը բանալու համար 1937ին, Փարիզի մէջ, Սէնի երկու ափերուն վրայ: Այս ցուցահանդէսը պիտի գերազանցէ գաղթային մեծ ցուցահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ քանի մը տարի առաջ: Շատ մը նորութիւններու կարգին, պիտի շինուին երկու մեծ պալատներ, որոնք պիտի պահուին ցուցահանդէսէն վերջն ալ, իբրեւ յիշատակարաններ: Շատ մը հին շէնքեր պիտի փլցուին, աւելի գեղեցկացնելով Էնվալիտէն մինչեւ Շան տը Մառս եղած տարածութիւնը: Արդէն իսկ պայմանագիրներ կնքուած են կարգ մը պետութեանց հետ:

Կազմակերպիչները կը յուսան թէ այս ցուցահանդէսը պիտի նպաստէ տնտեսական տագնապին մեղմացման:

ՑՈՅՑԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Բողոքի ցոյցերը կը շարունակուին ամէն կողմ եւ մասնաւորապէս Փարիզի մէջ, նոր տուրքերու հաստատման դէմ: Փարիզի նպարեղէնի վաճառականներու միութիւնը նոր ժողով մը գումարեց առջի օր, եւ որոշեց շարունակել պայքարը:

Քուէպահանջ կիներու Միութիւնն ալ իր կարգին ժողով գումարելով, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կը յայտարարէ թէ տուրքերը չվճարելու պայքար մը պիտի կազմակերպէ բոլոր հարկատու կիներուն մէջ, եթէ անյապաղ գոհացում չտան իրենց քաղաքական պահանջներուն (քուէարկութեան իրաւունք):

Ֆրանսական պազարներու Միութիւնն ալ միացաւ միւս կազմակերպութեանց, պայքարը շարունակելու համար:

Պետական պաշտօնեաներու դաշնակցութիւնը նոր կոչ մը ուղղեց իր անդամներուն, յանձնարարելով մնալ միակամ եւ կարգապահ, շահելու համար իրենց դատը:

Խլրտումը կը շարունակուի նաեւ գաւառներու մէջ, միթինկներով, բանաձեւերով կամ խանութ փակելով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Տեղատարափ ճառեր որ աւելի բանի առաջ լուրջ մտահոգութիւն կը մատնեն

Պ. Վորոշիլով, Խ. Միութեան պատերազմական գործավարը, երկար ճառ մը խօսեցաւ հաւաքական տնտեսութեանց «հարուածային վաշտերու» համագումարին մէջ, գծելով պատկերը գիւղական կեանքին: Խորհրդային մամուլը ամբողջութեամբ հրատարակեց այդ ճառը, որ կը պարունակէ մէկէ աւելի ուշագրաւ յայտնութիւններ: (Պ. Վորոշիլով վերջերս այցելած ըլլալով «Կոլխոզ»ներուն, առիթ ունեցած էր խօսելու գիւղացիներուն հետ):

Պատերազմական գործավարը չեշտեց թէ՝ «կուլակ»ը (ունեւոր գիւղացի) «ոչնչացած է ֆիզիքապէս», կամ աքսորուած, բայց միշտ կենդանի է: «Կուլակը միշտ կ՚ապրի գիւղացիներուն մէջ, անոնց նախապաշարումներուն, սովորութիւններուն, առօրեայ կենցաղին մէջ՝ հանդէպ «կոլխոզ»ներուն, հաւաքական աշխատանքին եւ սեփականութեան: Կարծողներ կան թէ անհետացած է ան, եւ սակայն միշտ գոյութիւն ունի. թէեւ անտեսանելի, ան է որ տեղն կուտայ մեր շարժումներուն եւ կը վարէ «կոլխոզ»ներուն աշխատանքը: Նախկին ձգտումները միշտ զօրաւոր են հաւաքական տնտեսութեանց անդամներուն մէջ:

Պատերազմական գործավարը խօսեցաւ նաեւ միջազգային կացութեան եւ կարմիր բանակի մասին: Ճառին այդ մասերը կուտանք յաջորդով:

Միեւնոյն ժողովին մէջ Ստալինն ալ խօսելով, փառաբանեց հաւաքական տնտեսութեանց սկզբունքը: «Երկու ճամբայ ունինք, — դրամատիրականը եւ ընկերվարականը: Անոնք որ կը կարծեն թէ երրորդ ճամբայ մը կայ, չարաչար կը սխալին. որովհետեւ այդ երրորդ ճամբան վերադարձն է դէպ ի անհատական տնտեսութիւնը, իր կուլակներով եւ ուրիշ մանր դրամատէրներով: Կոլխոզներու ճամբան միակն է աշխատաւոր գիւղացիներուն համար: Ատենով, բարեկեցիկ գիւղացի դառնալու համար, պէտք էր շահագործել իր դրացիները. մինչդեռ այդպէս չէ հաւաքական տնտեսութեան մէջ. եւ դիւրին ալ չէ շահագործել իր դրացին, քանի որ հողը անհատական սեփականութիւն չէ այլեւս: Եթէ պարկեշտօրէն աշխատինք մենք մեզի եւ մեր կոլխոզներուն համար, պիտի յաջողինք երկու – երեք տարիէն կոլխոզներու բոլոր անդամները բարձրացնել բարեկեցիկ մարդոց մակարդակին. մարդիկ որ պիտի ունենան առատ բերք եւ պիտի կրնան մշակել իրենց միտքը: Կրնանք հասնիլ այդ օրին եւ պիտի հասնինք ամէն գնով»:

Չինաստան մերժեց Ճափոնի վերջնագիրը

Չինական կառավարութիւնը մերժեց Ճափոնի վերջնագիրը, որ կը պահանջէր զօրքերը քաշել Ժէհոլի շրջանէն:

Այս պատասխանին վրայ, Ճափոնցիները որոշեցին յարձակողական դիմել, ոչ միայն այդ շրջանը գրաւելու, այլ եւ բուն Չինաստանի դէմ գործելու համար: Գործողութիւնները սկսած են արդէն, եւ չինական զօրքերը կ՚ամրանան իրենց դիրքերուն մէջ: Վախ կայ որ թշնամութիւնները ծաւալին լայն ճակատի մը վրայ:

Միեւնոյն ատեն, Ճափոն կը պատրաստուի քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Իր պատուիրակութիւնը արդէն կապած է բեռները եւ կը սպասէ վերջնական հրահանգի:

Այս դէպքը կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ, միջազգային տեսակէտով:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, չինական զինուորները ուժգնօրէն կը դիմադրեն ճափոնական յառաջխաղացման: Չինական բոլոր զօրքերը կը համախմբուին ռազմադաշտին վրայ, որպէս զի թոյլ չտան որ ճափոնական զինուորները Չինաստան մտնեն:

⁂ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, ընդդիմադիրները պահանջեցին արգիլել զէնքի եւ ռազմամթերքի վաճառումը՝ երկու պատերազմիկներուն: Կառավարութիւնը կը վարանի, սպասելով որ միւս պետութիւններն ալ ընդունին այս տեսակէտը: Պահպանողականները չեն ուզեր որ Անգլիա ո՛ր եւ է ձեւով միջամտէ այս վէճին:

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան արտակարգ ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ երէկ, չինեւճափոնական պատերազմին առթիւ:

Տինաչան եկան՝ Զինաթափութեան ժողովին մէջ

Ցետաձգելով ռազմական օդանաւերու ջնջման ծրագիրը, զինաթափութեան խորհրդաժողովը առջի օր նորէն քննեց բոլոր բանակները միօրինակ ձեւի մը վերածելու առաջարկը:

Երեք ծրագիրներ կան սեղանի վրայ.— ֆրանսականը՝ որ կը թելադրէ միօրինակ ձեւի մը վերածել բոլոր բանակները, սահմանափակելով թիւը եւ կրճատելով զինուորութեան շրջանը: Իտալականը՝ որ բանակներու նոր կազմակերպութիւնը կը կապէ յարձակողական զէնքերու արգիլման եւ գերմանականը, որ մեծ տարբերութիւն չունի իտալականէն: Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, ֆրանսական ծրագիրը շահեցաւ 21 ձայն 5ի դէմ: Բայց պատուիրակութեանց թիւն ըլլալով 57, կը նշանակէ թէ 31 երկիրներ ձեռնպահ մնացած են: Իրազեկներ կը կարծեն թէ յոյս չկայ որ վերջնապէս ընդունուի ֆրանսական ծրագիրը: Մնաց որ, Փարիզի ազգայնական շրջանակները գոհ չեն այդ ծրագրէն եւ անոր ձախողումը կը մաղթեն ամէն գնով:

Գաղտնի զէնք՝ Հունգարիոյ համար

Աւստրիոյ վարչապետին հրամանով, պաշտօնանկ եղաւ երկաթուղիներու ընդհ. տնօրէնը, որ փորձած էր գաղտնի զէնք մտցնել Հունգարիա: Զէնքերը պարունակող վակոնները իբրեւ թէ Իտալիա պիտի ղրկուէին, մինչդեռ պարապ վակոններ ղրկուած են Իտալիա, իսկ լեցուն վակոնները՝ Հունգարիա:

Այս փոխադրութեան համար 150,000 շիլին խոստացուած էր: Խարդախութիւնը երեւան հանեցին երկու ընկերվարական երեսփոխաններ:

Միջադէպը փակուած կը համարուէր, բայց փոքր համաձայնութեան երկիրները յուզուած են եւ խիստ միջոցներ կը պահանջեն:

Կասկածներ կան թէ Հիթլէրի կուսակցութիւնն ալ մեղսակից է այս մաքսանենգութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը Երրորդ Գ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

... *Խմբագիր*

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ ԱՆ ՍԷՆԹ ԱԼՊԱՆ, 23 փետր. — Պէյրութի հրկիզեալներուն եղբայրական աջակցութեան համար հաւաքեցի 93 ֆր., հետեւեալ հայրենակիցներէ:

Այս կիրակի դարձեալ պիտի հաւաքեմ: 7րդ ՑԱՆԿ Գ. Փօլաճեան

	Ֆր.
Գրիգոր Դանիէլեան	15
Սերովբէ Ճէնտէրէճեան	10
Կարապետ Ղըմեան	10
Տիգրան Ղըմեան	5
Գրիգոր Բալուցեան	5
Սարգիս Պիլպիլեան	5
Ոմն Հայ	5
Գէորգ Ղազարոսեան	5
Յակոբ Սէթեան	5
Թագուհի Փափազեան	5
Ե. Խանճեան	5
Կարպիս Շահմիրեան	5
Գզրեան Արմենուհի	5
Քանի մը հոգի	8
Գումար	93
Արմենակ Խրիմեան	25
Գումար	118
Փետր. 24ի գումարը	2230
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2348

ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔ ՆՊԱՍՏ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ

Երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, աշխատանքի նախարարը բացատրութիւններ տուաւ գործազրկութեան տագնապի եւ նպաստներու բաշխման մասին: Յայտարարեց թէ մինչեւ հիմա մէկ միլիառ ֆրանքի գումար մը վճարուած է գործազուրկներուն, «ինչ որ զանցառելի նիզ մը չէ»: Նախարարը աւելցուց թէ գործազուրկներու թիւը կը նուազի փարիզեան շրջանին մէջ եւ թէ տագնապը պիտի մեղմանայ հաւանաբար:

Յետոյ յայտնեց թէ պիտի դիմէ ելմտական նախարարին, որպէս զի անհրաժեշտ վարկերը յատկացուին համայնքներուն: Միեւնոյն ատեն քննութեան պիտի ենթարկուի նահանգային վարկերը աւելցնելու խնդիրը: Ինչ կը վերաբերի կարգ մը խստութեանց, պատճառը այն է որ խարդախութիւնները շատցած են: Կառավարութիւնը հրահանգած է որ նպաստի սնտուկ հաստատուի, ամէն ուր որ առնուազն տասը գործազուրկներ կը գտնուին: Գալով հիւանդ գործազուրկներուն, անոնք կրնան օգտուիլ միայն ընկերային ապահովագրութեան սնտուկէն: Տղոց նպաստի խնդիրը առանձին պիտի քննուի. բայց նախարարը այժմէն պատրաստ է նկատի առնելու մասնաւոր պարագաները:

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Պերլինի քաղաքական ոստիկանութիւնը հինգշաբթի գիշեր կոխեց «Քարլ Լիպնէխտի Տունը», որ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. կեդրոնն է: Խուզարկութեան ընթացքին, բազմաթիւ թռուցիկներ, գրքոյկներ եւ հակօրէն փաստաթուղթեր բռնուեցան:

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇ ՀԻՒԱՆԴ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ Թիմուրթաշ փետր. 21ին Թէհրանէն դուրս, Նասր Քանարի բանտը փոխադրուեցաւ: Պալատական նախկին նախարարը սրտի ծանր հիւանդութիւն մը ունի եւ կը դարմանուի բժիշկներու կողմէ, սպասելով դատավարութեան: Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ նախկին նախարարը չարաչար գործածած է իր հեղինակութիւնը, դրամներու փոխանակութեան եւ Ազգ. Դրամատան գործերուն մէջ:

ՉՈՒԶԵՐ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

Պ. Փ. Վէրէկին, Քանատայի 15000 Տուխուպորներուն նախագահը, գերագոյն ատեանին դիմեց, խնդրելով որ Ռուսաստան չղրկեն զինքը: Վէրէկին Զեկայի գործակալ ճանչցուած է, բայց կը վախնայ որ գնդակահարուի, եթէ վերադառնայ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՉԵԽՕՍԼՈՎԱՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Calomniez, calomniez, il en restera toujours quelque chose.

Կեանքի արեւն ու անձրեւը, փառքն ու նախատինքը, թշուառ անօթութիւնն եւ արքայավայել յաջողութիւնները տալէ անցնելէ ետք՝ երկու հատոր, կեանքով բաբախուն գրքերով անմահացող Ֆրանսայի հանճարեղ զաւկին այս խօսքն որքան կը պատշաճի այն արշաւին որ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր կը կատարուի Պոլսէն մինչեւ Ամերիկա, Հայը սեւցնելու նպատակով: Ճէյլայ Նուրիններու, Եոնուս Նատիներու, քովն ի վեր՝ Փիէր Լոթիներու, Քլոտ Ֆարէրներու, Քարլ Մայերու, Եօզէֆ Նեմիցներու, անոնց հետ, անգլիացի, ամերիկացի, ֆրանսացի, ամենազգի բայց մանաւանդ հայ Արթաքի Ճէպէլիներու, Մարթայեաններու, Թումաճաններու, եւայլն, եւայլն, ամբողջ տաղանդաւոր ու անտաղանդ ջոլիները, երբ սեւցնելու կ'ելլէ արեւին տակ շնչող ժողովուրդներուն ամէնէն բարին, երբ զայն կը նետեցնէ ոճրագործի նստարանին վրայ, երբ հաւաքականութիւններու Ցխուս մը, գիտէ թէ անիրաւ ու անխիղճ զրպարտութիւն մըն է իր ըրածը: Բայց գիտէ նաեւ ամբողջ ուժը զրպարտութեան, չէ՞ որ նախ լուրը երբ թէ չի հաւատար, կը բողոքէ, կարելի՞ բան է: Ապա կը պատմէ, ուրիշը կը տարաձայնէ զայն մեծցուած, մէկ ուրիշն արդէն կը դառնայ զրպարտութեան նիւթին ականատես, ականջալուր վկայ, ու, ըլլայ անհատ թէ հաւաքականութիւն, ազատում չկայ այլեւս: Բազմաթիւ չե՞ն դէպքերն՝ ուր մատնութեան շշուկ մը՝ անհատ մը մահացուցած է՝ նոյնիսկ երբ պաշտօնական դատ ու դատավարութիւն՝ ապա, փողով եւ թմբուկով ենթակային անմեղութիւնը հռչակած ըլլան: Զրպարտեցէք, զրպարտեցէք, միշտ արատը կը մնայ ենթակային վրայ: Մանաւանդ երբ զրպարտութիւնը կ'ուղղուի մեզի պէս ալիկարօրէն անհոգ ամբոխի մը, չեմ կրնար ըսել ազգի, քանի որ տակաւին ոչ իսկ հաւաքական, միօրինակ բաղձանք ու գործունէութիւն ունինք՝ դէմ յանդիման այն բոլոր կազմակերպուած հաւաքականութեանց, ուր ցրուած ենք երբ անհովիւ հօտ, անղեկ նաւ, կամ շատ շատ երբ առանձին աշխարհաքաղաքացի անհատներ, միշտ սակայն ջուրէն դուրս ձգուած ձուկի, կամ գայլերու մէջ ինկած գառնուկի մը վիճակով:

×

Թէ հայ ժողովուրդը՝ գոնէ գանգուածը որ կ'ապրէր մեր հողին վրայ, տակաւին չկրուած անկէ, անհունօրէն բարի էր, վկայ այն որ փոթորկի առեն ու ձիւն – ձմեռ օրերուն, հայ անզուգական ընտանիքի աննման մայրերը աղօթքի կը չոքէին յանուն աշխարհի բոլոր այն մարդոց որոնք այդ պահուն անապաստան են, կամ ճամբաներն են՝ լեռներու կողին թէ ծովերուն երեսը: Վկայ նաեւ այն որ թերեւս միմիայն հայ բանաստեղծն է որ երգած ըլլայ երբեւիցէ.

«Մշակ ցանէ, ծիտերն, ի՜նչ փոյթ,
թէ հատիկներդ աւարեն»
Տեղն Աստուած պիտ մարգրիտ սերմանէ:

Թէ հայ ընտանիքն ու ամուսնական բարոյականն, աւելի քան բարձր էին մեր բացբերան հիացումի նիւթ դարձած եւրոպական մեծ մեծ անուններով ազգերու մէջ գոյութիւն ունեցող ընտանեկան կեանքէն՝ այդ շատ լաւ գիտեն անոնք, բոլոր գոյնի, բոլոր ազգի ու բոլոր կլիմայի մեր զրպարտիչները, որոնք անպայման դժոխային, սադայէլական ժպիտ միայն կ'ունենան՝ իրենց զրպարտութիւնները ստորագրելու առեն, եթէ ազնուութեան վարդապետներ չեն:

Ու տպուած տառին ուժին, մամուլին ու գրքերուն հեղինակութիւնը կը տեսնէ իր գործը գանգուածներուն վրայ: Ամենուրեք մեծ է հմայքը անգամ մը տպուելով, ձեւով մը յաւիտենականութեան, յանձնուած ամէն գրութեան:

Ու երբ զրպարտութեան զոհը չի պաշտպանուիր, լռութիւնը կ'ընդունուի երբ խոստովանութիւն: Մնաց որ՝ եթէ միջոց իսկ ունենար օրինական արդարութեան ճամբով անպարտ հռչակուելու՝ արատը կը մնայ, կ'անցնի պատմութեան:

×

Ի պատիւ չեխոսլովաք մամուլին, ու չեխոսլովաք գրականութեան, անհրաժեշտ է յայտարարել որ մինչեւ այսօր ալ մնացած է գեղեցիկ անկողմնակալութեան մը բարձրութեան վրայ, եթէ չհաշուենք անարժէք, երբեմն ալ ուղղակի տգէտ ու գխտումնաւոր, փոքրոգի եւ յաճախ ծիծաղելի ելոյթներ:

Իրենց համայնագիտական բառարաններուն մէջ լայն տեղ տրուած է հայ պատմութեան ուղղականութեան, Larousseի խաղքութեան չէք հանդիպիր հոս, այդ բացատրականներուն մէջ ինչ որ սրբագրութեան կը կարօտի, Հայուն ուշիմութեան չարափոխութիւնն է, նենգամտութեան ու խաբէութեան վերածումը, (այս մասին մանրամասնօրէն խօսուած է յօդուածի մը մէջ՝ նուիրուած միջին Եւրոպայի մէջ Հայուն վայելած առեւտրական համբաւին եւ տպուած «Հայ Վաստակ»ի մէջ՝ 1932ի ամառը):

Հինէն՝ տակաւին պատերազմէն շատ առաջ թարգմանուած են Րաֆֆիի «Խենթ»ն ու Ահարոնեանէն պատմուածքներու ընտիր ծաղկաքաղ մը՝ «Պատկերներ Թրքական Հայաստանէն» անունով, այժմ սակայն անգտանելի, սպառած:

Բոլոր գլխաւոր թերթերը միշտ Հայերու համակիր շեշտ մը ունեցած են, ամէն անգամ որ առիթ ունեցած են մեր վրայ խօսելու: Դժուար է տալ տարիներու ընթացքին կատարուած արտայայտութիւններու հաւաքածոյ մը:

Մինչեւ օրս ալ գրական «Զին» (= Գործ) հանդէսին մէջ կը տպուին պզտիկ բանաստեղծութիւններ մեր քերթողներէն՝ թարգմանուած՝ գործակցութեամբ հայ նախկին ուսանողներու եւ հայերէն սորված տեղացիներու: Իրական յիշատակութիւն ըրած ըլլալու համար, ու սահմանափակուելով անցնող 1932 տարուան վերջին ու այս տարուան, չեմ կրնար չյիշել թերթօնի ձեւով յօդուածներ, որոնք վերջացող տարուան լրումի մօտերն երեւցան Չեխոսլովաքիոյ ժողովրդական կաթոլիկ կուսակցութեան օրկան «Լիտովէ Լիսթի»(= Ժողովուրդի Թերթը) թերթին մէջ, Ս. Շվիհա ստորագրութեամբ, վերնագիր ունենալով «Քրիստոնէութեան կղզին Առաջաւոր Ասիոյ մէջ»: Հոն կը խօսուի մեր անցեալին, քրիստոնէական արժէքներուն ու մշակոյթին վրայ, մեզի հանդէպ գործադրուած թրքական – եւրոպական քաղաքականութեան, պատերազմի դէպքերուն, մեր որբերուն, մեր գրագէտներուն ու հայ կնոջ ճակատագրին, մեր արդի վիճակին, եւայլն մասին:

Շատ տարածուած, լուրջ ազգայնական, ոչ մէկ կուսակցութեան կապուած «Նարոտնի Փոլիթիքա» թերթը՝ 1933փետրուարի առաջին եօթնեակին՝ հրատարակած էր վերաքաղի նմանող յօդուած մը, Տօքթէօր Եարոմիր Ետլիչքա ստորագրութեամբ եւ «Հայ մամուլը Չեխոսլովաքիոյ մասին» վերնագրով: Կը տրուի ամփոփումը «Ցուսաբեր»ի մէջ երեւցած յօդուածաշարքերուն, Թեհրանի «Ալիք»ին մէջ երեւցած ուսումնասիրութիւններու՝ չեխ եւ պարսիկ պատմական յարաբերութիւններուն մասին, «Յառաջ»ի մէկ խմբագրականին, կը գնահատուի իրական ճանաչողութեան վրայ հիմնուած այսպիսի գրութիւններու օգուտը Չեխոսլովաքիոյ համար, մանաւանդ որ՝ ինչպէս կը շեշտուի՝ Չեխոսլովաքիան նախասահմանուած է ապրելու արտաքին առուտուրով, ու Հայերը՝ իրենց դժնդակ բախտին ու ցրուումին բերումով, եւ հակառակ այդ ցրուումին դժնէ պայմաններուն՝ եղած են, են ու պիտի մնան մշակոյթի ու շինարարութեան կարեւոր տարրը Արեւելքի մէջ:

Միեւնոյն թերթը տուած էր Պէյրութի գաղթակայանին հրդեհի լուրը, սրտցաւ դիտողութիւնով մը, թէ երեւի աղէտներն ալ բազմիցս դժբախտները կ'ընտրեն երբ թիրախ իրենց հարուածներուն:

Դարձեալ նոյն թերթը՝ իր փետր. 14ի համարով՝ ամբողջութեամբ տըրուած էր «Էլ Ահվալ»ի այն յօդուածն որ կը խօսի «Իթթիհատ Թէրաքքը»ի վրայ, կը պատմէ թէ ինչպէս հայ եղեռնը կազմակերպեցին, թէ ինչպէս՝ հայաջնջումի այդ վարիչները մէկիկ մէկիկ Հայու ձեռքով սատկեցան, ու կը վերջացնէ. «Այսպէսով մահուան տարուած այս ժողովուրդը վրէժ լուծեց զինքը մահացնող ցեղին վարիչներէն գոնէ»:

×

Նոյն իսկ այն թերթերը՝ որոնք, իբր օրկաններ արտածման մեծ ճարտարարուեստներու կամ տնտեսական խմբակցութեանց, շահ պիտի ունեցած ըլլային Հայուն վրայ զրպարտութիւններ տարածելով Թուրքը սիրաշահելու ճգնելէ, շատ ազնիւ լռութիւն մը չեն չեղած ցարդ: Հոս անշուշտ անտեղի է մասնաւոր կարեւորութիւն տալ ազգայնական – ընկերվարական կուսակցութեան բերան «Չեսքէ Սլովօ (= Չեխ Խօսքը) թերթին մէջ քանի մը անգամ, երբ թէ Հայուն ուշիմութիւնը (իմա՛ նենգութիւնը) վեր հանող մանրավէպներու քէչ մը չնական ձեւին ու ոգւին: Նոյնպէս խօսք չեմ ըներ չըլլալիք հայ ըստորագրութեամբ մը երեւցած ստորնութիւններու մասին:

Ուրախութիւն է նաեւ հաստատել թէ Չեխոսլովաք մամուլին քովն իվեր Չեխոսլովաք գրքերն ու գրականութիւնն ալ բարձր մնացին հայ անունին, հայ ցաւին վիրաւորանքի ամենափոքր գործէ մը. խօսքը, անշուշտ, լուրջ գրքի ու գրականութեան կը վերաբերի:

Չեմ գիտեր կարելի՞ է այս կալուածին մէջ զետեղել այն մտացածին, հէքեաթապատում ճամբորդութիւնները, գրուած գերմաներէնով ու թարգմանուած ամբողջութեամբ չեխերէնի, մի ոմն Քարլ Մայի (Karl May) կողմէ: Ինչ հաշուով է արդեօք որ այս մարդը ո՞ւր որ ալ երբ թէ գացած ըլլայ, Պալքաններն թէ Եգիպտոս, Թուրքիա թէ Ովկիանիա, Քիւրտիստան թէ Ափրիկէ, միշտ առիթ չի փախցներ Հայու հանդիպելու, որպէսզի յարձակի անոր վրայ, աշխարհի ամէնէն չնաշխարհիկ յատկութիւններն ու մոլութիւնները, կոպտութիւններն ու նենգութիւնները հագուեցնելու համար անոր: Նոյն շարքին պէտք է դասել ցանցառօրէն թերթերու յանձնուած ճամբու նօթեր, առիթը եկածին պէս հակահայ, Եօզէֆ Նէմից անուն թերեւս ինքնակոչ ճամբորդէ մը յԱրեւելս:

Ընդհակառակն, Չեխոսլովաք արդի մտածողութեան հայրը, նաեւ հայրը այս նորազատ եւ ազատ՝ երկրին, որ միաժամանակ կը սեպուի արդի համաշխարհային մտածողութեան ամենապատուական ներկայացուցիչը, Մասարիք, յետպատերազմի իր մեծծաւալ երկին մէջ իր հռչակաւոր արդարասիրութեամբ կ'անդրադառնայ հայաջինջ եղեռնին: Այդ գործը կը կոչուի «Համաշխարհային յեղափոխութիւն: Ամփոփում պատերազմի առեն իր գործունէութեան, մտածումներ, վերլուծումներ, քննադատութիւններ չեխոսլովաք պատմութեան փիլիսոփայութեան: Մասարիք իր այս գրքին մէջ միայն անուղղակի առիթ կ'ունենայ խօսելու մեր մասին, երբ կը զբաղի փոքր ազգերու ու փոքր պետութիւններու հարցով ու նախապատերազմեան գերմանագիտութեան (իմա մեծ պետութեանց) անբարոյական ու ոճրային խաղերուն՝ այսպիսի ազգերու գլխին, հոն կը հռչակէ անհրաժեշտութիւնը այս ազգերու ազատութեան ու գործակցութեան, կ'ըսէ թէ մօտիկներէն զատ հեռաւոր, անմիջական շահի կապերով Չեխոսլովաքիայէն հեռու Հայերուն հետ ալ դատի ու քաղաքական ուղեգիծի բարեկամութիւն մշակած է՝ իր հանդիպումներուն ընթացքին, ու երբ կը խօսի Գերմանիոյ ծրագիրներուն վրայ՝ ընդդէմ ամէն ոչ գերման ազգի՝ միջին ու Պալքանեան Եւրոպայի մէջ, իր խօսքը կ'ըսէ մեծ ոճիրին ալ վրայ, եւ կը գոչէ.— Քաղաքակրթութեան ախոյեան Գերմանիան, Թուրքիոյ տէր ու տիրական ըլլալով հանդերձ, այդ նոյն քաղաքակրթութիւնն հասցուց մինչեւ հայաջինջ եղեռնը, Թուրքիոյ սոսկ ներքին խնդիրը նկատելու չնականութեան: Եղեռն, որ պիտի մնայ անասելի դատապարտութիւնը կեղծ ռամկավարութեան ու կեղծ քաղաքակրթութեան:

Անշուշտ որ քարը բոլոր մեծ պետութիւններուն կը վերաբերի, որովհետեւ Մասարիքի արդարութիւնը խտիր չի դներ բարեկամի ու թշնամիի միջեւ՝ երբ խնդիրը կը վերաբերի լուծելու հարցեր, որոնք պատմութեան յաւիտենականութեան կը պատկանին:

Բայց... յաջորդով կը պատմեմ:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՔԱՐԻՒՂԻ ՄԻՋԱԴԷՊԸ - ԹԻՄՈՒՐԹԱՇԻ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Պարսկաստանի ներքին կեանքը շարունակւում է իր նորմալ ընթացքով: Շինարարական աշխատանքները՝ բոլոր մարզերում (երկաթուղի, ճանապարհ, շաքարի զոյգ գործարաններ, ներքին արդիւնագործութիւն, մշակութային աշխատանքներ եւայլն) անարգել շարունակւում են:

Վրդովմունքը եւ յուզումը՝ դիւանագիտական են: Հանրային կարծիքը արթնացել, հետաքրքրութիւնը դարձել է օրուան հոգերից մէկը, մամուլը եւ կառավարական շրջանակները զուսպ՝ սպասում են դէպքերի բարեյաջող վախճանին: Խաղաղասէր եւ հիւրասէր Պարսկաստանը՝ իր բոլոր օրկաններով, այժմ այնքան մտատանջուած չէ, իր տնտեսական շահերով, որքան, ցրելու Եւրոպայի վերջերս կազմած յոռի եւ սխալ կարծիքը իր երկրի մասին:

Եւրոպական թերթերից շատերն էլ ամէն տեսակի անճիշդ, աղմկայոյզ թմբուկ զարկին Պարսկաստանին վարկաբեկելու, Անգլօ-պարսկական քարիւղի ընկերութեան եւ Պարսկաստանի կառավարութեան միջեւ ծագած միջադէպը դարձան պատճառը՝ ընդհանուր հետաքրքրութիւն շարժելու Եւրոպայում, եւ շատ անգամ բերնի ծամոց դարձնելու մեր երկիրը: Ահա թէ ինչու պարսիկ թերթերը, յատկապէս «Իրան»ը ստիպուած են հերքումներ տալու, իր խմբագիրն ալ ճանապարհեց Եւրոպա, շատ հաւանական է, հէնց նման խնդիրների պատճառով:

Պարսկաստանի նախկին ապիկար ղեկավարները՝ չնչին գումարով երկրի ամենամեծ հարստութիւնը կազմող քարիւղի մենաշնորհը ծախել էին ինչ որ դ'Արսիին:

Իր պարտականութեան գիտակցող մի կառավարութիւն, երկրի շահերը, ազգային հարստութիւնը ամէնից բարձր դասող մի ղեկավարութիւն, միթէ կարո՞ղ էր հանդուրժել, որ հսկայական այդ հարստութիւնից միայն 16 առ հարիւրի շահ ստանար:

Ո՞ր երկիրը կարող է հանդուրժել: Ծերացած Եւրոպան քի՞չ է քամել Արեւելքը: Եւ կամ, Պարսկաստանը այժմ չի պահանջում մենաշնորհի կատարեալ ջնջում, այլ, հաւասարէ հաւասար բանակցութիւն, անարդարութիւնների դարմանում եւ նոր պայմանագրի ստորագրում:

Արժէ՞ այս զուտ ներքին խնդիրը այսքան բարդացնել, եւ հասցնել մինչեւ Ազգերի Դաշնակցութեան դիւանը, դրա հետ միասին, զրպարտիչ լուրեր տարածել, թէ Պարսկաստանը օտարատեաց է: Եւ նման փոքրոգի սադրանքներ յուղել են Պարսկաստանի մտաւորականութիւնը: Իսկ ժողովրդական խոնարհ խաւերի հետաքրքրութիւնը այս խնդրում — աննախընթաց է Պարսկաստանի պատմութեան մէջ: Եւրոպայի եւ ամերիկեան թերթերը շտապել են իրենց թղթակիցները ուղարկել Թեհրան: Կասկած չկայ, որ նրանք պիտի սնուեն դեսպանատուների տուած տեղեկութիւններով — մինչդեռ երբ քարիւղի վայրը գնան, պիտի տեսնեն աշխատանքները ընթանում են խաղաղ, եւ կարծէք ոչինչ չէ տեղի ունեցել:

Անգլօպարսկական քարիւղի ընկ. այս միջադէպն էր նորութիւնը, երբ վերջերս ռումբի պէս պայթեց: Մէկ ուրիշ նորութիւն, — պալատական նախարար՝ Պ. Թէյմուրթաշի պաշտօնանկութիւնը: Դէպքը կարեւոր եւ խոր ծալքեր ունի:

Մէկը՝ որ վայելում էր վեհապետի կատարեալ վստահութիւնը եւ նրանից յետոյ, երկրորդն էր որի խօսքն եւ տուած որոշումը անքննադատելի, — այսօր ենթարկուած տնային խիստ բանտարկութեան, իսկ Փետրուար 2ին դատարան պիտի քաշուի եւ դատապարտեալի աթոռին նստի: Ո՞ր յանցանքի համար — առ այժմ ո՛չ մէկ պաշտօնական տեղեկութիւն այդ մասին: Վարկաբեկւեց ժողովրդի մէջ, վարկաբեկւում է թերթերում, եւ նոյն իսկ անունը գրել են — պարզ Թէյմուրթաշ է յիշւում — առանց տիտղոսի եւ աղայի: Պարսկաստանի համար սա շատ կարեւոր դէպք է, եւ մարդիկ շշմել են թէ, ի՞նչ պիտի լինի սրա ելքը: Այդ էր պատճառը, որ պաշտօնական յայտարարութեամբ հաղորդւեց ժողովրդին թէ, Թէյմուրթաշը Փետրուար 2ին պիտի դատուի:

Իր յանցանքների մասին քաղաքում բսի-բսաներ շատ կան: Նախ, իբր թէ օգտագործել է վեհապետի վստահութիւնը եւ չարաչար գործածել: Իր արտասահման եղած ժամանակ, Լոնտոնի պարսկական դեսպանի հետ միասին (այժմ նա կանչուած, նոյնպէս տնային բանտարկութեան ենթարկուած) նոյն քարիւղի խնդրի շուրջ բանակցութիւններ վարել եւ երկրի շահերը ոտնակոխ արել:

Երկրորդ, իբր թէ, բանկը Միլլու (Ազգ. դրամատուն) անցեալ տարուայ դէպքը (Գերմանացի կառավարիչ՝ Ֆոկէլի փախուստը Թէհրանից, նրա զեղծարարութիւնը) իր գործն է, եւ մեծ գումարներ է փոխադրել արտասահման, այնպիսի ցած արժէքով, որ տեղին շուկայի եւ բանկի արժէքի 2 երրորդին է հաւասար եղել, դրանով վարկաբեկել բանկը Միլլուն եւ ժողովրդի մէջ անվստահութիւն առաջացրել դէպի այդ նորաստեղծ հիմնարկութիւնը, եւ վերջապէս իր անձնական համակրութիւնը դէպի Ռուսները:

Այս բոլորը ի հարկէ կը պարզւեն դատավարութեան ժամանակ: Բոլորին էլ ցաւ է պատճառում այս դէպքը, եւ վեհապետի շուրջ՝ համակրանքը մեծանում, որ իր անաչառ եւ ժողովրդի շահերը բարձր գնահատող վերաբերմունքով, գիտէ բարձր կանգնել բոլորից, եւ իր ամենասիրելի գործակցին եւ Պարսկաստանի յայտնի պետական գործիչին Պ. Թէյմուրթաշին իսկ դատարան քաշել:

Երանի՛ Պարսկաստանը զերծ լինի այսպիսի արատներից, Պ. Թէյմուրթաշը խորապէս զգայ իր սխալը, որովհետեւ նման հմուտ դիւանագէտների պէտք ունի երկիրը:

Հետեւինք դէպքերին եւ սպասենք պարսկական դատարանի անաչառ վճռին:

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

—.—

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ. — «ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ»Ի ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

—.—

«Ժողովրդային Տան» մէջ տեղի ունեցաւ համակրանքի հաւաքոյթ – թէյասեղան մը՝ «Հայրենիք» ամսագրի տասնամեակին առթիւ: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը: Հանդէսը բացուեցաւ նուագախումբի «Մեր Հայրենիք»ով: Կը նախագահէր ընկեր Լեւոն Շանթ:

Նախագահը իր բացման խօսքին մէջ բացատրեց «Հայրենիք» ամսագրի գրական, պատմական ու ընկերային արժէքը եւ մեր երիտասարդութեան կրթութեան համար անոր ունեցած մեծ կարեւորութիւնը: Շեշտեց թէ այդ գործը արդիւնքն է ամէնէն առաջ Դաշնակցութեան, երկրորդ՝ Ամերիկայի Հ. Յ. Դ. Շրջանային ժողովներուն եւ անոնցմէ ընտրուած մարմիններուն եւ վերջապէս «Հայրենիք»ի յամառ ու կարող խմբագրութեան, եւ մաղթեց յաջողութիւն անոնց աշխատանքին:

Երկրորդ բանախօսն էր ընկեր Նիկոլ Աղբալեան, որ անդրադառնալով «Հայրենիք» ամսագրի տասնամեայ յարատեւութեան, շեշտեց թէ ամսագիրը իր տասնամեայ գոյութեան ընթացքին ոչ մէկ գրութիւն տպագրած է թարգմանական: Անոր ամբողջ բովանդակութիւնը արտայայտութիւնն է հայ մտքի եւ հոգիի: «Հայրենիք» ամսագիրը մեր հայրենիքն է փոխադրուած արտասահման. հոն կ'աշխատին մեր մարդիկը, հոն կ'արտայայտուին մեր զգացումները: «Հայրենիք» ամսագիրը մեր հայրենիքն է միաժամանակ, սակայն ոչ նիւթական, այլ բարոյական:

Ընկ. Ն. Աղբալեան աւելի յաջողութիւն, բարգաւաճում եւ Հայոց ժողովուրդի մէջ լայն տարածում մաղթեց ամսագրին:

Վերջին խօսողն էր Տիկին Սեդա:

Ընկ. Նախագահը խօսքը տուաւ «Հայրենիք»ներու Սուրիոյ եւ Լիբանանի գործակալ ընկ. Հրանտ Ասլանեանին, որ ուղերձ մը կարդաց, երախտագիտութեան եւ յարգանքի խօսք ուղղելով Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի
Կ. Կոմիտէին եւ «Հայրենիք»ի վա
չութեան ու խմբագիր ընկ. Ռուբ
Դարբինեանին: «Հեռաւոր Պոսթ
մէջ տասը տարի առաջ էր որ լոյս տե
սաւ «Հայրենիք» ամսագրի առաջ
թիւը 64 էջով: Ընձիւղ մըն էր ան
աստիճանաբար հասակ նետեց թուփ
մը պէս եւ տարածուեցաւ: Ու հի
տասը տարի վերջը մեր առջեւ ունի
120 հատոր գիրք, իւրաքանչիւրը փ
խանակ 64 էջի՝ 176 էջով:
Համաշխարհային պատերազմը հա
ուածեց մեր մտաւորական ընտր
նին: Շատ քիչեր ազատեցան: Հե
նարկ մը պէտք էր որ իր շուրջը հա
մախմբէր ազատուածները եւ սկսնա
ները: Ու «Հայրենիք» ամսագիրն է
որ համախմբեց հիներն ու նորերը:
Տասը տարիէ ի վեր ամերիկեան
դապահութեամբ կը հրատարակ
ամսէ ամիս: Այս տեսակէտէն իր
խրնթացը չունի: Ո՞ւր է այս բոլոր
գաղտնիքը: — Անոր ազգային բով
դակութիւնն է եւ ղեկավարութ
յանձին Հ. Յ. Դաշնակցութեան,
վարիչն է Հայոց վերջին յեղափ
քաղաքական եւ մտաւոր վերածն
դին: Հայութիւնը գիտցաւ գնահա
«Հայրենիք»ի վերելքը: Ապացոյց՝
նոր աննախընթաց սպառումը: Ս
կայն կ'ուզէինք հայ ժողովուրդին
ուիրուած «Հայրենիք» ամսագ
տեսնել Մասիսի ստորոտը, մայր հ
րենիքին մէջ»:
Արտասանեցին Օր. Ա. Պէրպէր
եւ ընկ. Գ. Փօյաճեան: Ծանօթ ե
չուհի տիկին Աղապապեան մեներ
«Խնձորի ծառին տակ»ը: Օր. Զ
րուխտ յաջողօրէն մեներգեց «Հայ
Հայրիկ»ը: Երիտասարդներէ կազ
ւած նուագախումբ մը հանդէսի
ւողութեան ընթացքին հմտութեա
նուագեց եւրոպական ընտիր կտո
ներ:
Ցետոյ կարդացուեցաւ հետեւ
բանաձեւը՝ որ ընդունուեցաւ մ
ձայնութեամբ եւ բուռն ծափերով.
«Հայրենիք» ամսագրի տասնամե
կին առթիւ յունուար 28ին «Ժողով
դային Տան» մէջ համախմբուած բ
մութիւնը, յարգանքով կ'ողջ
«Հայրենիք» ամսագրի տասնամե
եւ հիացումով կը նկատէ այն գեղե
գործը՝ զոր կատարած է «Հայրեն
ամսագիրը մեր նորագոյն գրակա
թեան մէջ, այն մնայուն ու անփո
րինելի ծառայութիւնը զոր մա
ցած է մեր յեղափոխական պատմ
թեան եւ այն տքնաջան աշխատան
որուն լծուած է մեր մտաւորակա
թիւնը՝ վառ պահելու համար
մտքին լապտերը օտար հորիզոննե
տակ: Կ'ողջունենք «Հայրենիք»
սագրի խմբագրութիւնն ու վար
թիւնը իր արժէքաւոր եւ յամառ
խատանքին համար: Կ'ողջունենք
մերիկայի դաշնակցական կազմա
պութիւնը, որ զօրավիգ հանդիս
է «Հայրենիք» ամսագրին եւ կը
թենք որ անիկա յարատեւէ եր
մինչեւ որ գեղեցիկ օր մը բախ
նենանք, հալածական բազմութ
րուն հետ երթալու երկիր ու հո
րենի հողին վրայ շարունակել
սքանչելի գործը»:
Բանաձեւին ընթերցումէն վեր
կեր նախագահը մաղթեց որ յա
ւէ մեր ամէնուն սիրելի «Հայր
ամսագիրը եւ զայն փոխադրենք
ազատ հայրենիքը՝ հրատարակո
նը շարունակելով հոն, մեր ազ
գրուած հայրենիքին մէջ:
Հանդէսին բոլոր մասնակցո
րուն, ներկայ ժողովուրդը իր գ
նակութիւնը յայտնեց երկար
ծափերով:

×

«Համազգային» ընկերութեան
ղիս մասնաճիւղի նախաձեռնու
տեղի ունեցաւ գրական դատ մը
ճեմարանի շէնքին մէջ: Կը դա
Լեւոն Շանթի Օշին Պայլը իբր պ
կան գործիչ:
Դատական կազմը կը բաղկան
տեսեալներէ. — Նախագահ՝ Ն
Աղբալեան, անդամ դատաւո
Եդուարդ Տարոնեան, Գէորգ
ճեան, դատական քարտուղար՝
դան Գէորգեան, ընդհանուր դ
խազ՝ Գասպար Իփէքեան, մա
մեղադրող՝ փաստաբան Հ. Շամ
Պաշտպաններն են՝ Պ. Պ. Արամ
հակեան, Դանիէլ Գիւզալեան:
Վճիռ տալու համար ներկայ
վուրդին կողմէ ընտրուեցան հե
եալ 12 երդուեալ հաւատարմա
ըը, — Տոքթ. Ներ՝ Յ. Գոնեալ
Ս. Սուքիասեան, Գ. Թապուր
Պ. Պ. Հ. Պէրպէրեան, Հ. Պալ
Մ. Տէր Մելքոնեան, Ռ. Գանձա
եան, Ռ. Մավիսագալեան, Խանա
եան, Խ. Սուքիասեան, Ա. Դա
եան եւ Գ. Տէր Կարապետեան:
Դատարանի նախագահ ընկեր
կոլ Աղբալեան բացման խօսքէն
ձայն տուաւ ընդհանուր դա

ընկեր Գասպար Իփէքեանին, որ կը դատապարտէր Օշին Փայլը՝ թէ լուրջ կերպով իբրեւ պետական գործիչ չէր ուսումնասիրած պատմական վայրկեանը եւ այն քաղաքական կեանքը որուն առաջնորդը հանդիսացաւ: Օշին Փայլը ստանձնեց պատասխանատու դեր մը կարծես «խաթեր» համար, եւ սիրած աղջկան հաճոյք պատճառելու ցանկութեամբ: Հակառակ անոր որ գահաժառանգի դաստիարակութեան խնդիրը լուրջ հարց մըն էր, Օշին Փայլը անոր հետ վարուեցաւ ոչ-լուրջ եւ անոր դաստիարակութիւնը յանձնեց թեթեւամիտ Հալկամ իշխանին: Անկէ զատ, իր աղջիկը թէեւ չէր սիրեր գահաժառանգը, ամուսնացուց անոր հետ ու ստեղծեց անտանելի կեանք իր զաւկին համար: Օշին Փայլը կը մեղադրուի նաեւ անով, որ լքեց իր սիրած աղջիկը, Ռիթան եւ ամուսնացաւ այրի թագուհիի հետ, իր դիրքը ամրապնդելու սին երեւակայութեամբ:

Ռիթան ամուսնացած էր Ամորի իշխանին հետ:

Իշխանը դաւադիրներու շարքին մէջ կը գտնուէր եւ աքսորուեցաւ. իսկ Ռիթան խնայուեցաւ որովհետեւ Օշին Փայլը կը սիրէր: Թէեւ Օշին Փայլը, քաջատեղեակ էր, որ ան նոյնպէս կը դաւէր պետութեան դէմ, իր խարած սիրոյն համար:

Օշին Փայլը ճիշդ էր որ հայկական ուրոյն պետականութեան քաղաքական գիծը կը ներկայացնէր: Ասոր հակառակ կար նաեւ հոսանք մը որ կը ձգտէր Հայոց ժողովուրդը կապել լատին եկեղեցիին հետ: Այս երկու քաղաքական գիծերը շատ լուրջ պայքարի մէջ մտան եւ յաղթանակեց վերջինը: Թէեւ Օշին Փայլը բուռն պայքար կը մղէր լատինացման դէմ, վերջին անգամ թուլցաւ եւ նոյն իսկ խորհուրդ տուաւ ենթարկուիլ թագաւորին, այսինքն առանց որ եւ է կռուի ընթանալ լատինացման քաղաքական ուղեգիծով:

Խօսքը տրուեցաւ Օշին Փայլի պաշտպան ընկեր Գառնիկ Գիւզալեանին, որ վերլուծեց յիշուած հակոտնեայ ուղղութիւնները:

Ընկերը չեշտեց թէ օտար լատին կուսակցութիւնը կը ջանար դաւել հայ դաւանութեան դէմ, այսինքն խախտել հայ ազգայնութեան հիմքը: Ահա այս բնորոշ մտայնութիւնն է որ կը մերժէ հայրենիքի գաղափարը: Իսկ ասոր հակառակ կար հայ ժողովուրդի ձգտումները ներկայացնող հոսանք մը՝ որ ունէր հայ պետականութեան ուրոյնութիւնը պահելու տեսակէտ: Եւ ասոր ներկայացուցիչը Օշին Փայլն էր, որ իր գաղափարը պաշտպանելու համար՝ երեւան կը բերէր ուժեղ կամք եւ հալածանք կը սկսէր հայ կաթոլիկ կուսակցութեան պարագլուխներուն եւ պետութեան թշնամիներու դէմ: Ան նոյն իսկ մահուան դատապարտեց Զապէլ թագուհին:

Ճիշդ է որ Օշին Փայլը երկրէն հեռացուցած է Ամորի իշխանը, իսկ Ռիթան ոչ: Եւ Ռիթային խնայելը պետական տեսակէտէն թուլութիւն է, բայց այդ մարդկային է եւ ըմբռնելի: Գալով այն մեղադրանքին թէ Օշին Փայլ թոյլ գտնուեցաւ եւ չանցաւ ուժերու գլուխը, կռուելու եւ իշխանութիւնը պահելու համար, մեղադրելի չէ Օշին Փայլը՝ որովհետեւ ո՞ւ դէմ պիտի կռուէր: Իր թագաւորի դէմ չուզեց կռուիլ եւ ընդհակառակն բոլորին հնազանդութիւն թելադրեց: Ճիշդ է որ Օշին Փայլը ձախողեցաւ: Բայց ձախողանքին պատճառը ինքը չէ, այլ իր միջավայրը:

Օշին Փայլին երկրորդ պաշտպանն էր ընկ. Արամ Սահակեան: Ընկերը չեշտեց այն հայկական ոգին, որ Օշին Փայլը մտցուց պետութեան եւ պետականութեան մէջ ու իր պայքարի ճամբուն պարտուեցաւ: Բայց պարտութիւններ կան, որ շատ աւելի խոր հետքեր կը թողուն եւ սերունդներ կը դաստիարակեն քան շատ մը յաղթանակներ: Օշին Փայլի պարտութիւնը գերազանցապէս կրթիչ է հայութեան յետագայ սերունդներուն համար:

Փաստաբան Շամլեան որ վերջին խօսողն էր, նոյնպէս դատապարտեց Օշին Փայլը որ թոյլ է եղած պետական կեանքի մէջ եւ չէ ցուցադրած այն զօրաւոր կամքը որ կը պահանջուէր պետական գործիչէ մը:

Ընդմիջումէն երդուեալ դատաւորները Օշին Փայլին վերագրուած բոլոր մեղադրական կէտերուն բացասական պատասխան տուին, եւ դատարանը Օշին Փայլը անպարտ հռչակեց:

Գրական դատէն մեծապէս օգտուեցաւ ներկայ հասարակութիւնը: Ան ծանօթացաւ Կիլիկեան շրջանի մեր պատմութեան եւ ընկ. Լեւոն Շանթի բազմահմուտ աշխատութեան:

Բոլոր խօսողները՝ Օշին Փայլը դատապարտող կամ պաշտպանող, ցոյց տուին թէ բարեխղճօրէն ուսումնասիրած են իրենց յանձնուած նիւթը:

Պիտի փափաքէինք, որ «Համազգային» Ընկերութեան տեղւոյս մասնաճիւղը նման գրական դատեր յաճախ կազմակերպէր մեր ժողովուրդին համար:

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

Սուրիոյ անկախութեան պայքարը

—·—

«Լա Սիրի», որ հոգատար իշխանութեան անպաշտօն օրկանն է Սուրիոյ մէջ, հետեւեալ պատասխանը կուտայ արաբական թերթերու բուռն պահանջներուն. —

Զարգացած երիտասարդութիւնը արդեօք բնազանցութիւնը այբենարանէն առա՞ջ սորված է:

Ի՞նչ ալ ըլլան իր պահանջները, որքան ալ ուժ եւ խելք տայ իր ըղձանքին, եւ վերջապէս, որքան ալ շտապէ իր նպատակին հասնելու, «Միութեան» երիտասարդութիւնը, որ մեր համակրանքը կը վայելէ, պէտք է գիտնայ թէ՝ «Միութիւն, Միութիւն» պոռալ չի բաւեր:

Եթէ վաղը Ֆրանսա եւ Անգլիա քմահաճոյքով մը «Արաբական Միութիւնը» հռչակեն, մեր բանակի յաջողութեամբ իրագործուած Մերձաւոր Արեւելքի կարգ – կանոնն ու խաղաղութիւնը պիտի խախտի, պիտի բզկտուի. Պաղտատ, ինչպէս նաեւ Պէյրութ, Հալէպ կամ Դամասկոս չպիտի ճանչնան Ֆէյսալի գերագահութիւնը եւ փոխադարձաբար: Նոյնպէս, Պէտէվին, Քիւրտը, Ասորին, Քաղդէացին, Տիւրզին, Մարօնին իրենց կարգին «Անկախութեան» դրօշը պիտի պարզեն:

«Արաբական Միութիւնը» կը նմանի եւրոպական Միութեան, որ միակ նպատակ մը ունի, այսինքն, ժողովուրդները հեռացնել ամենամօտիկ իրականութենէն:

Երիտասարդները կը ծաղրեն հին պարտիզպանները. մինչդեռ շուքի մէջ մնալու համար պէտք է նախ կուտ մը դնել հողին մէջ: Կ'երեւակայենք թէ «Միութեան Երիտասարդութիւնը» տուն մը շինելու համար շինութիւնը տանիքէն սկսողներէն չէ:

Մինչ «Արաբական Միութիւնը» երազ մըն է, երիտասարդները պէտք է բան մը նկատեն. ուրիշ խօսքով իրականութիւն մը:

Պ. Փոնսօ կ'ուզէ սուրիական հայրենիքի առաջին քայլը դնել: Հալէպի եւ Դամասկոսի երիտասարդ հայրենասէրները կ'ուզե՞ն Ժընեւի մէջ կամ այլուր այս գործը խափանել ուզողներուն կողմը բռնել:

Պէտք է լաւ հասկնալ թէ Պ. Փոնսօ Ժընեւի մէջ կը ներկայանայ սուրիական անկախութեան իբրեւ իրական պաշտպան: Ժընեւի վիճաբանութեանց ամէն տարի հետեւողներուն համար կասկածելի չէ թէ Հոգատարութեանց Յանձնախումբը միշտ ալ վախ յայտնեց թէ մարզպանը կ'աճապարէ:

Յանձնախումբի անդամ Պ. Օրթս նոյն իսկ յայտարարեց. — «... Մինչեւ որ կարենայ ինքզինքը կառավարել. սակայն այս պարագան ներկայիս իրականացած կարծել, ցնորքներով օրօրուիլ պիտի ըլլար»:

Ճիշդ է, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները՝ Պ. Օրթսի պէս անկեղծօրէն չխօսեցան, որովհետեւ անոնք վաճառականական շահերու հետապնդումով կը վախնան որ Ֆրանսա նպաստաւորուի: Անոնք հակառակ արտայայտուեցան աստիճանական ազատագրութեան:

Այս կը նշանակէ թէ՝ դուք Սուրիացիներդ պիտի կրնաք անկախ ըլլալ, երբ Ալէվիներն ու Տիւրզիները կարենան ունենալ իրենց անկախութիւնը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետրուար 18

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսիլիոյ շրջան), 20 փետր. — Փետրուար 18ը տօնեցինք կիրակի կէսօրէ վերջ, տեղւոյս մատուռ – մանկապարտէզի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյս Համազասպ ենթակոմիտէին, մասնակցութեամբ Սէն – Լուի Ակնունի խումբին, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուն էր հանդիսականներով, մատուռին դուրսի կողմը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները, որոնց տակ հայ արիները մուտքի դրան երկու կողմը պատրաստ կանգնած էին:

Օրուան նախագահը ընկ. Յ. Պանթիկեան հանդէսը բացաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ: Նախագահը օրուան տօնին նշանակութիւնը հակիրճ կերպով բացատրեց: Յետոյ եղան յաջող արտասանութիւններ, Օր. Մ. Պէնկոյեան (Հայ դպրոցին), ընկ. Ս. Նազաշեան (Կովկաս), ընկ. Մ. Մատոյեան (Անդրշիրիմեան ազդակ), Պ. Յարութիւն, արիներու խմբապետը, Սիամանթօյէն կտոր մը, ընկ. Կ. Տօնապետեան (Հայ հերոսները), մեներգներ (ընկ. Խ. Դաւիթեան), խմբերգներ եւայլն:

Գեղարուեստական բաժինէն վերջ խօսքը տրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Պօղոս Հիւսեանի, որ բուռն ծափերով բեմ բարձրացաւ:

— Սիրելի ընկերներ եւ հայրենակիցներ, 12րդ անգամն է որ կը տօնենք Փետրուար 18ը, որ կ'արժէ արձանագրել մեր ազգային ու յեղափոխական տօներու գլուխը: Ապստամբութիւնները շարքերով են տեղի ունեցեր, բայց ոչ մէկը նման Փետրուար 18ի: Ո՛չ մէկ ապստամբութիւն եղեր է առանց պատրաստութեան եւ բուն իսկ ժողովուրդին կամքով, առանց որ եւ է հոսանքի ղեկավարութեան: Բացառիկ է այս տօնը եւ նուիրական, որովհետեւ հայ խրճիթներէն է որ ծագեցաւ ըմբոստութեան աղաղակը եւ կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ամէն կողմ:

Երեւակայեցէք, ազատութեան տենչով վառուած 750 որբեր դուրս էին թափեր որբանոցէն պատռուած կըտաւներէ կազմեր էին եռագոյններ եւ օդին մէջ շարժելով կ'ուղղուէին միանալու ընդհանուր ըմբոստներու զանգուածին, դէպ ի մեծ բանտ, ազատագրելու բանտարկուածները»:

Նախագահը հանդէսը փակեց, եւ երգուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ը: Հանդիսականները մեկնեցան ազատութեան տենչը իրենց սրտին մէջ:

Ս. Մարկրիթցի

Օր. ՄԱՆԻՇԱԿ ՍԷՖԷՐԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՍԱՀԱԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Նշանուած

Մարսէյլ 19 փետր. 1933

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլ

ՎԻԷՆ, 21 փետր. — Տեղւոյս Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբը մրցում մը ունեցաւ կիրակի 19 փետրուարին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզադաշտին վրայ ընդդէմ Olympic Ampuis առաջին խումբին: Խաղը սկսաւ մերիններուն յարձակողականով, տասը վայրկեանի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ. շահեցաւ առաջին նշանակէտը, առաջին կիսախաղը լմննալուն մօտ Հ.Մ.Ը.Մ.ը շահեցաւ երկրորդ նշանակէտը: Կիսախաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 2ի դէմ զէրօ: Երկրորդ կիսախաղին, իրարու ետեւէ յաջորդաբար նշանակեցին մինչեւ 6րդ նշանակէտը: Հակառակորդ խումբը շատ ջանաց իր պատիւը փրկել, սակայն անօգուտ:

Գովելի էր մեր տղոց խաղարկութիւնը, որ սքանչելի տպաւորութիւն ձգեց հանդիսականներուն վրայ: Խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ:

Շաբաթ մը առաջ, 12 փետրուարին, ունեցանք շատ կարեւոր եւ հետաքրքրական մրցում մը Vals-les-Bainsի առաջին խումբին դէմ: Հակառակորդ խումբը Տրոմ – Արտէշի ախոյեանն է: Մեր խումբը պարտուեցաւ 2ի դէմ զերոյով: Մեր տղոց պարտութեան պատճառը այն էր որ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի լաւագոյն անդամներէն մէկը կ'ամուսնանար, մինչեւ առաւօտ լուսցուցինք անքուն, ժամը 6ին մասնաւոր օթօքարով ճամբայ ելանք, ժամը 11.30ին Վալս–լէ–Պէն հասանք, արդէն մեր տղաքը չափազանց յոգնած էին: Բայց եւ այնպէս Ֆրանսական թերթերը գովեստով խօսեցան մեր խաղացողներուն մասին եւ փափաք յայտնեցին որ յառաջիկայ տարի նորէն հանդիպում մը ունենանք: Բաւական թիւով մեր հայրենակիցները եկած էին շրջաններէն քաջալերելու համար հայ մարզիկները:

Յ. Մաթոսեան

ՄԱՄՈՒԼ

Հրկիզեալներուն տեղաւորման խնդիրը

—·—

Պէյրութի «Ազդակ»ը խմբագրականի մը մէջ ներկայացնելով հրկիզեալ վրանաքաղաքի բնակիչներուն թշուառութիւնը, կ'եզրակացնէ (16 փետրուար)·

— «Ինչպէս տեսանք, դարմանը կատարեալ չըլլար եւ դժբախտութիւններն ու թշուառութիւնները չեն վերնար մեր հայրենակիցներու վրայէն, եթէ սպասենք ներգաղթին: Անմիջական դարմաններ պէտք է փնտռել, առանց վնասելու առաջին եւ հիմնական միջոցին: Մեր գաղութի 120 հազար հայութեան ինըսուն տոկոսը կը բաղկանայ աշխատաւորութենէ, որ օր մը կուշտ օր մը անօթի քաշքըշած է իր կեանքը մինչեւ այսօր: Շնորհիւ իր աշխատասիրութեան եւ հովանաւորեալ երկիրներու մէջ գոյութիւն ունեցող շինարարական ձեռնարկներու կրցած է գործ հայթայթել: Բնական էր անշուշտ որ այդ գործերը յաւիտենական չպիտի ըլլային, մանաւանդ տնտեսական անօրինակ տագնապի տարիներուն: Դադրեցան այդ ձեռնարկները եւ անօթութեան ու գործազրկութեան սարսափը ծաւալեցաւ աշխատաւորութեան վրայ: Առաջին հերթին հայ աշխատաւորութիւնն է որ զգաց ծանր հետեւանքները գործազրկութեան, քանի որ զրկուած էր սեփական բնակարանէ եւ ափ մը հողէ, ի հարկին խոտ ու բանջարով սնանելու համար: Նոյնը չէր վիճակը տեղացի աշխատաւորին: Ան տաքուկ եւ պաշտպանուած բնակարան մը եւ լաւագոյն օրերէն պահուած ափ մը արծաթ կամ ոսկի ունէր: Շատեր ալ արդէն հող կամ պարտէզ ունէին, որոնց արտադրութիւններով անօթի չմեռնելու չափ կրնային ապրիլ:

Ամենամեծ դժբախտութիւնը, ուրեմն, հայ աշխատաւորին համար, սեփական բնակարանէ եւ հողէ զուրկ ըլլալն է:

Վրանաքաղաքի աղէտը երեւան հանեց բոլոր ցաւերը, որոնք թաղնուած էին ցարդ: Տեսանք որ կարօտութիւնն ու թշուառութիւնը մեր երեւակայածէն շատ աւելի մեծ է եւ ծաւալուն: Խնամատար մարմինը, նուիրուեցաւ մէկ կողմէ աղէտեալներու կերակրման եւ հանդերձաւորման գործին, միւս կողմէ ալ սկսաւ միջոցներ խորհիլ անոնց տեղաւորման անհրաժեշտ աշխատանքին շուրջ: Որքան գիտենք, մինչեւ հիմա եղած կարգադրութիւնները միմիայն առժամեայ տեղաւորման մասին են: Առ առաւելն երեք ամսուան համար: Անկէ վերջ, ստիպուած ենք խորհիլ եւ հոգալ դարձեալ, քանի որ ներկայ պայմաններու տակ հայ աղէտեալն ու աշխատաւորը հնարաւորութիւն չունին իրենց սեփական միջոցներով տուն – տեղ ըլլալու:

Հիմնական երկրորդ եւ կարեւոր դարմանն է, ուրեմն, աղէտեալները տուն – տեղ դարձնելու գործը: Առաջին շրջանին շատ դժուարին աշխատանք մը կը տեսնուի սակայն. իւրաքանչիւր ընտանիք տանտէր դարձնելու եւ հողին կապելու համար անհրաժեշտ է կարեւոր գումար մը: Այդ բոլոր դժուարութիւնները գիտենք, սակայն գիտենք նաեւ թէ առանց այդ ձեռնարկի ալ չպիտի հարթուին դժուարութիւններն ու թշուառութիւնները, ընդհակառակն պիտի սաստկանան օրէ օր: Պէյրութի եւ իր անմիջական շրջապատին մէջ չոր բնակարաններու մէջ տեղաւորումը այս աշխատաւորներու, չի կրնար դարման ըլլալ բացուած վէրքին: Բոլոր աշխատող ձեռքերու համար Պէյրութի մէջ, նոյն իսկ տարիներ առաջ երբ շինարարական աշխատանքները իրենց ամէնէն փայլուն շրջանը ունէին, գործ չէ գտնուած. շատ շատեր օր մը աշխատած եւ երկու օր հանգիստ ըրած են: Հետեւաբար տագնապի տարիներուն, շարունակ գործազրկութեան ենթակայ պիտի ըլլան հայ աշխատաւորները:

Չենք ուրանար քաղաքի առաւելութիւնները. սակայն մեր պայմաններուն, դժբախտաբար, անյարմար է քաղաքի կեանքը: Քիչ մը հեռու, բերրի եւ մշակելի տարածութիւններու վրայ տեղաւորումը աղէտեալներու աւելի բարերար ձեռնարկ մը պիտի ըլլայ: Մէկ երկու գիւղեր Լիբանանի մէջ, հարիւրական ընտանիքներով, բաւական մեղմացած կ'ըլլայ թշուառութիւնը»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ի՞նչու բաժնել, երբ...

—·—

Մամուլի մէջ տրուած տեղեկութենէ մը իմացանք թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ստացեր է, Իզմիրի պարպումի նախօրեակին տեղւոյն Հ. Կ. Խաչին կողմէ Պանք Օթօմանի քով աւանդ դրուած 3200 ոսկիի գումարը եւ թէ «եղած կարգադրութեան մը համաձայն Բարեգործականի ձեռքով այս գումարը պիտի բաշխուի Իզմիրի աղէտի ատեն Յունաստան ապաստանած Իզմիրցի կարօտեալ գաղթականներուն»:

Ուրախալի է ձեռք բերուած յաջողութիւնը, բայց բոլորովին սխալ է այդ գումարը, յիշուած նպատակով ձեռքէ հանել: Մինչեւ հիմա, Յունաստանի շրջանին մէջ, Բարեգործականը այդ ձեւով մատակարարած է իր գումարները: Իսկական կարօտեալներ դժուար է ճշդել եւ յետոյ ի՞նչ օգուտ այդ դրամաբաշխութիւններէն, միթէ՞ կը վերնայ չքաւորութիւնը:

Պէտք է յատկացնել որոշ ձեռնարկի մը, որմէ մեծ օգուտներ կը սպասուին: Յիշենք, իբրեւ օրինակ, մինչեւ այսօր Աթէնքի ազգային վարժարանները որոնք հազարէ աւելի երկսեռ աշակերտութիւն ունին եւ հասարակ «պառաք»ներ են. մինչդեռ բողոքական, կաթոլիկ համայնքները յաջողած են շինել գեղեցիկ շէնքեր իրենց դպրոցներուն համար: Եւ այդ պատճառով ալ, իրենց կարգին ապահոված են նոյնքան թիւով աշակերտութիւն, մինչդեռ յարանուանութիւններու թիւը մէկ հինգերորդն անգամ չէ լուսաւորչական համայնքին:

3200 Թրք. ոսկիով, հնարաւոր է արդէն ունենալ դպրոցական կոկիկ շէնք մը եւ հազար մանուկներ ազատել փողոցներէ եւ աղտ ու կեղտէ:

Աթենացի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (2)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա.- 800 տարի ցաւ ու մահ Իրլանտայի մէջ

Հէնրի VIII վանքերը փակելով Իրլանտայի ժողովուրդէն յափշտակեց իր կրթութեան եւ զարգացման խարիսխը եւ այնուհետեւ «Իրլանտայի թագաւոր եւ իրլանտական եկեղեցիին գլուխը» անուանեց ինքզինքը, որպէս զի իր իշխանութիւնը արտաքնապէս եւս հաստատէ: Սակայն Իրլանտացիները կաթոլիկ մնացին եւ ահա կրօնական ատելութիւնն ալ եկաւ բարդուեցաւ մինչեւ այն ատեն տիրող ժողովրդական հակառակութեան վրայ, ինչ որ Անգլիացիներուն կողմէ տեղի տուաւ բնաջնջումի պատերազմին:

Նախ եւ առաջ սկսան խզել ընդարձակ ստացուածքները եւ օտարականներ հաստատել անոնց մէջ: Տարուէ տարի սաստկացաւ անգլիական ճնշումը եւ պժնդակ շրջան մը եկաւ Եղիսաբեթ թագուհիին ժամանակ, որուն իշխանութեան ներքեւ սկսաւ անգլիական արինոտ տիրապետութիւնը Իրլանտայի վրայ:

Իրլանտացիները իրենց յուսահատութեան մէջ զէնքի դիմեցին, բայց իւրաքանչիւր ըմբոստութիւն ջարդով վերջացաւ:

Երբ Եղիսաբեթ մեռաւ, իրլանտական ժողովրդին մեծ մասը սպաննուած էր, կամ գաղթելու մղուած, ինչ որ այլ եւս միակ միջոցն էր դիրք ունեցող Իրլանտացիներուն համար: Այսպէսով Անգլիան կը զրկուէր արժէքաւոր ուժերէ: Ճէյմս Ա. ձեռք առաւ տարագրութեան եւ մեծապէս ստացուածքներէ զրկուելու դրութիւնը:

Հիւսիսային Իրլանտայի մէջ կէս միլիոնէ աւելի արտավար հող գրաւեց իրենց տէրերու ձեռքէն եւ անոնց տեղը Սկովտացիներ եւ Անգլիացի շահադէտներ տեղաւորեց:

Միեւնոյն ատեն կաթոլիկները արտաքսուեցան բոլոր հանրային պաշտօններէն:

Այսպէս դանդաղօրէն յուսահատութեան մղեցին Իրլանտացիները: Ճնշման սոյն ահռելի քաղաքականութիւնը տեղի տուաւ ապստամբութեան մը, մինչ Զարլզ Ա.ի ժամանակ Անգլիոյ մէջ յեղափոխութիւն պայթեցաւ: Սկիզբները թագաւորը իրլանտական օժանդակութեան զօրաբանակներ անգլիական հողին վրայ ցամաք ելան, Սթիւըրթի հարստութեան կողմը բռնելու համար: Երբ Զարլզ Ա. կախաղան բարձրացաւ՝ Իրլանտացիները կարծեցին որ անգլիական լուծէն ազատելու ժամը հնչած է արդէն եւ իրենց կղզին բնակող Անգլիացիներուն դէմ ապստամբեցան եւ ահռելի սպանդ մը կատարեցին:

Այդ ջարդին 12,000էն մինչեւ 40,000 Անգլիացիներ խողխողուած ըլլալու են: Ինչպէս որ Ռանքէ (գերման պատմաբան) կ'ըսէ՝ բարթողիմեան գիշեր մը եւ Սիկիլեան կոտորած մը միանգամայն»:

Անգլիոյ վրէժխնդրութիւնը չուշացաւ սակայն: Վրէժ կատարածին համար եւ փոխվրէժ:

Իրլանտացիներէն ազատելու համար այս ուղղակի միջոցին փոխարէն, ըստ Քրօմուէլի՝ դարձեալ աքսորը և հողերու գրաւման անուղղակի միջոցը գործադրուեցաւ: Այդ գործողութեան իբր պատրուակ ծառայեց Իրլանտացիներու բռնած դիրքը վերջին Սթիւըրթին՝ Ճէյմս Բ.ի հանդէպ, որ իբրեւ կաթոլիկ՝ բնականօրէն կոթնեցաւ Իրլանտացիներու վրայ: Եւ, ինչ որ անշուշտ աններելի յանցանք մըն էր, ան կը ձգտէր Իրլանտայէն դուրս ֆրանսական օժանդակութեամբ վերստանալ իր թագը: Հետեւանքն եղաւ եռամեայ պատերազմ մը իրլանտական հողին վրայ: Անգլիացիներուն գլուխն անցաւ Օրանժի իշխան Ուիլեըմ Գ., որ պատերազմի դաշտին վրայ կը յայտարարէր թէ եկած չէր թոյլ տալու որ իր ոտքերուն տակ խոտ բուսնի: Թէեւ Լիմէրիքի դաշնագրով կրօնական եւ քաղաքական ազատութիւնն ապահովուած էր Իրլանտացիներուն, բայց Անգլիա դրժեց իր խոստումը եւ սահմանեց ճնշման ամենախիստ օրէնքներ Իրլանտացիներուն դէմ:

Ոչ միայն կաթոլիկներու՝ այլ եւ բողոքականներուն դէմ, որոնք տնտեսական սեղմումով նոյնքան վնաս կրեցին որքան հռովմէական եկեղեցիին պատկանողները: Անմիջապէս յաջորդեց տարագրութիւնը, Իրլանտայի պատմութեան մէջ վերջինը: Երկու միլիոն արտավարէ աւելի հող գրաւուեցաւ Իրլանտացիներէն, մինչ նախապէս արդէն 10 միլիոն արտավար կորսնցուցած էին անոնք: Նախկին իրլանտական մէկ տասներորդը միայն իրլանտական սեփականութիւն մնաց եւ բնիկ հին ընտանիքներուն մեծ մասով գրեթէ ոչինչ մնաց այլ եւս: Ամենավատթարն այն կատարեալ ճնշումն էր որ գործադրուեցաւ իրլանտական առեւտուրին եւ ճարտարարուեստին վրայ:

Մինչեւ իսկ չէին կրնար իրենց անասունները Անգլիա տանիլ, ո՛ւր մնաց որ վաճառականութիւն ընէին գաղթավայրերուն եւ կամ արտասահմանի հետ, որով բոլորովին փըճացաւ իրլանտական մեծարժէք շալերու ճարտարարուեստը: Եւ արդէն նպատակն ալ այս էր:

Պէտք էր որ իրլանտան տնտեսապէս ստորադաս դիրքի մէջ պահուէր, այլապէս անոնք իրենց ունեցած առեւտրի եւ նաւահանգիստի նպաստաւոր յարաբերութիւններով Անգլիացիներուն ձեռքէն կրնային խլել անդրծովեան վաճառականութիւնը:

Ուիլեըմ Գ.ի օրով կաթոլիկներուն դէմ հրատարակուած ճնշման օրէնքները պարզապէս միջոցներ էին, յայտնի չընելու համար անգլիական քաղաքականութեան բուն շարժառիթը: Արդարեւ, շա՛տ դէշ էին այդ օրէնքները:

Կաթոլիկները ոչ միայն Երեսփ. Ժողովէն վտարուեցան, ոչ միայն այդ Ժողովին քուէարկած օրինագիծերը պէտք էր որ նախ Լոնտոնի Արքունի Խորհուրդին ներկայացուէին, ուր կրնային մերժուիլ եւ յաւելուածներով լրացուիլ, այլ եւ կաթոլիկները ամենախիստ պատժական օրէնքներու ենթարկուեցան:

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

(Շար.)

Ժամը 437 քիլոմեդր արագութիւն

Անգլիացի Քէմպըլ ինքնաշարժի արագութեան փորձ մը կատարելով, կըցաւ մէկ ժամուան մէջ կտրել 438 քիլոմեդր ճամբայ: Այս աննախընթաց փորձը խորապէս ցնցած եւ յոգնեցուցած էր վարիչը, որ շուտով Անգլիա պիտի վերադառնայ, հանգստանալու համար:

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ...

Հինգշաբթի իրիկուն, մակեդոնական երկու խումբեր իրարու հանդիպեցան Սոֆիայի մէկ փողոցին մէջ եւ կրակ տեղացին իրարու դէմ: Երկու հոգի սպաննուեցան եւ մէկ հոգի վիրաւորուեցաւ:

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ

կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրէ ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ, ՊԻՑԵԱՆ-ՔՈՒՐԻ, ԱՆԻԷՌԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ կոմիտէներու վարչութիւնները վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, 32 Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընկերական ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին իրենց ընթերցասրահին մէջ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՎԻՆԵՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄՈՒՐԱՏ ԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԽՈՒՄԲԻՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔԱՏԵՂԻԻՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Թատերական ներկայացում Շալէթի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱԼԷԹԻ Հ. Յ. Դ. ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Pathéeի սրահը

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ

կը ներկայացուին ՄԵՐ ԱՄԱԹԷՕՐՆԵՐԸ եւ ՊԱՇՏՕՆԸ Է ԽՌՆԲԱԼ (զաւեշտ) գեղարուեստական բաժին:

Ընտանեկան Խնջոյք

ի նպաստ ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8էն ՄԻՆՉԵՒ 1

Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՏԱՆ ՆԵՐՔՆԱՅԱՐԿԸ

Մուտքը ազատ է: ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Կը հրաւիրուին ընկերներ, համակիրներ եւ հայրենակիցներ իրենց ընտանիքներով միասին:

Հաճելի ժամանց բարեկենդանի առթիւ:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

(Հեղինակ՝ Ա. ՇԻՐԱՆԵԱՆ)

Սկաուտական հանդէս Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆԻ «ՀԱՅ ԱՐԻ» ՓԱՅԼՈՒԿՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Պ. Գ. ՔԻԼԱՐՃԵԱՆ, կը խօսի Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Լիոնի կարող ուժերով կը ներկայացուի՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈԳԻՆ եւ ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ

Արտասանութիւն, մեներգ, պարերգ եւայլն:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱԶԳ. ՏՕՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, 23 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ

14րդ ներկայացում 14րդ ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՕԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF սրահին մէջ

6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

Կը ներկայացուի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ

Նոյն Թատերախաղը կը ներկայացուի 25 փետրուար շաբաթ գիշեր Ալֆորվիլի մէջ, կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ կողմէ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ին, Salle GEOGRAPHIEի մէջ

184, Boulevard St. Germain, 184

Կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ԿԱԶՄՈՎ

Ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (դաշնակ), Օր. ԱԼ. ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ), Օր. ԳՈՀ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ (երգ): Տիկ. ԼՈՒՍԻԿ, Օրիորդներ՝ Ա. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, ԳՈՀ. ՖԷՐՄԱՆ-ՄԱՆԵԱՆ եւ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ (արտասանութիւն):

Օր. ԶԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ) Պ. Ս. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ)

ԱՅՍ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԿԸ ՅԱՐԳԵՆ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ՅԻՇԱՏԱԿԸ ԵՒ ԿԸ ՍԻՐԵՆ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼ ՀԱՅ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ

Տախէերու մասնակցութիւն 3 եւ 5 ֆրանք

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պ. Ա. Խոնդկարեանէ: Նիւթ՝ Սարվազեանի «ցարերքի ընդվզումը» տրամի մասին: Կը հրաւիրուին հայ գրողները եւ հայ գրականութիւնը սիրողները: Մուտքը ազատ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻ ԿԱՀԱՒՈՐՄԱՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ

26, rue Troyon, Sèvres

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Բռնաւորը, պատմական տրամ: Աչքկապուկ, օպերէթ, փոքրիկ խոհարարները, վոդեվիլ:

Ղեկավար նուագախումբի եւ համերգի փրոֆ. Գ. Ա. ԱԼԷՄՇԱՀ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ 5, 10 եւ 15 ՖՐԱՆՔ:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Փրոֆ. Կօսէի եւ Տիկին Էմէրեանի որոնք հաճեցան ստանձնել իր փետր. 4ի պարահանդէսին հովանաւորութիւնը, բայց իրենց հիւանդութեան պատճառաւ չկրցան ներկայ ըլլալ երեկոյթին:

Վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ նաեւ փարիզահայ հասարակութեան որ հոծ բազմութեամբ ներկայ եղաւ այս հանդէսին եւ օժանդակեց անոր յաջողութեան:

Վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացաւ Պ. Ժիրայր Էմէրեանէ այս առթիւ նուիրած նկարը որ հանդէսին միջոցին աճուրդի դրուեցաւ եւ հասարակութեան կողմէ գտաւ այն ընդունելութիւնը որուն արժանի էր:

*** Աղքատախնամի տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ փետր. 26ին, ժամը 11ին, եկեղեցւոյ Խորհրդարանը: Համաձայն կանոնագրին, սոյն ժողովը պիտի ընդունի ներկայ վարչութեան հրաժարականը եւ լսելէ ետք անոր տարեկան համարատուութիւնը՝ պիտի կատարէ նոր ընտրութիւններ:

ՅՈՒՇԱՏԻՏԸ

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ նորակազմ գրադարանը բաց է հայրենակիցներու համար Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 7էն մինչեւ 9.30, իսկ Կիրակի առաւօտները ժամը 10էն 12: Կը հրաւիրէ ընթերցասէր հասարակութիւնը օգտուելու գրադարանի գիրքերէն:

Վարչութիւն

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ փոխանցած ըլլալով իր ճաշարանը՝ 23 Rue de la Huchette, գինքը տեսնել փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել՝ 3, Rue Champolion, Rest. «Caucase» եւ կամ 25, Rue Cardinal-Lemoine «Café-Bar»:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թորգոմ Աբրահամեան կը փնտռէ իր քեռորդին՝ Վահրամ Մինասեան (Պոլսեցի), հօր անունը՝ Մինաս, մօր անունը՝ Եսթեր: Պատերազմէն առաջ, — իբր représentant — հաստատուած էր Անանիատի Խան, Պաղչէ-Գափու իսկ զինադադարին, Գույումճի Խան, Ղալաթիա, Պոլիս: 1923ի աշնան մեկնած է Եւրոպա, չի գիտցուիր ո'ւր ըլլալը: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Թորգոմ Աբրահամեանի, 20, Ave. Camille Pelletan, Marseille, (France)

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— Խօշպէկեան Արմենակին Չիկը Էրզրումի (Ումուտում) գիւղէն, կը փնտռէ իր ծնողքը եւ ազգականները: Կը խնդրուի բոլոր Էրզրումցի եւ Ումուտումցի հայրենակիցներէն, որ բարի ըլլան իրենց մասին ունեցած տեղեկութիւնները հաղորդել K. Boyadjien, c/o Kh. Boyadjian, rue de la Pelesserie, N. 4. Uzès (Gard) France:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Այս հինգ օրուան մէջ ծովակալը խորհեցաւ կանչել զայն հարցաքննելու համար. բայց օգուտ պիտի ունենա՞ր. չէ՞ որ Լիան աւելի զգոյշ էր հիմա: Լիտիա Հէսի հետ զայն շփոթած ըլլալու իրողութիւնը պարտութիւն մըն էր իրենց համար:

Բինկլընտի «տօսիէ»ն աչքէ անցընելէ ետք, այլ եւս աւելորդ սեպած էր այդ հարցաքննութիւնը: Իր մարդիկը կը հետեւէին անոր շարժումներուն Լոնտոնի մէջ ու եթէ կասկածելի բան մը նշմարէին, պիտի տեղեկացնէին իրեն անմիջապէս: Ոչ մէկ լուր բերած էին դեռ: Եւ հիմա աղջիկը ինքնաբերաբար կ'այցելէր իրեն: Զայրացած պէտք է ըլլար ան տեսնելով այս յանկարծական բռնաբարումը իր ազատութեան:

Դուռը բացուեցաւ: Լիան ներս մըտաւ սքանչելի ժպիտ մը իր շրթունքներուն վրայ եւ ներողութիւն խնդրեց այս անհրաւէր այցելութեան համար:

Ծովակալը շուարած էր:

— Կը ցաւիմ այս ձանձրոյթին համար, ըսաւ Լիան անգլիերէն լեզուով:

Ծովակալը անոր հրամցուց ամէնէն հանգստաւէտ աթոռը:

— Կ'ուզէ՞ք որ դէմքս լոյսին դարձուցած նստիմ, հարցուց հեգնոտ ծիծաղով մը:

Ծովակալը մտադիր էր տեսակցութիւնը կատարել լրջութեամբ եւ պաշտօնապէս: Աղջիկը պէտք չէ մոռնար թէ Ծովակալութեան շէնքին մէջն էր ինք: Պէտք է հասկնար մանաւանդ որ իրենց վերջին հանդիպումէն ի վեր ծովակալը կարդացած էր իր «տօսիէ»ն:

Խորամանկ էր ծովակալը, հակառակ իր արհեստին. շատ քիչերը գիտէին թէ որքան վտանգաւոր էր ան վիճաբանութեան ատեն: Պատրաստ էր հիմա իր ամբողջ հնարամտութիւնը թափելու այդ տեսակցութեան ընթացքին, բայց անհաւասիկ իր դէմ ցցուած էր աղջիկ մը որուն հեգնոտ արտայայտութիւնը զինաթափ պիտի ընէր զինքը:

Ծովակալը յանուն քաղաքավարութեան փոխադարձեց անոր ծիծաղը եւ ըսաւ որ կրնար իր յարմար նկատած գիրքով նստիլ, քանի որ ինքն էր որ եկած էր տեսակցութեան եւ ծովակալը զոհ մըն էր իր առջեւ:

— Թերեւս, պարոն, ես աւելի վստահութիւն ունիմ ձեր վրայ քան դուք իմ վրաս:

Ուրեմն հեգնոտ տրամադրութեան մէջ էր աղջիկը: Անկարելի պիտի ըլլար պաշտօնական ըլլալ իրեն հետ. անոր ուզածն ալ այդ էր, բացայայտօրէն: Հասկցաւ ծովակալը ու տեղի տուաւ: Վտանգաւոր էր այդ աղջկան անկեղծութիւնը. հիացած էր անոր քաջութեան վրայ՝ Ռուսիկանական Տեսչութեան մէջ: Ուշադրաւ էր իր ինքնավստահ արտայայտութիւնը. ծովակալին առջեւ կեցած էր կինը իր ամբողջ էութիւնով: Ի՛նչ լաւ պիտի կատարէր իր դերը իմ ծառայութեանս մէջ, մտածեց ծովակալը: Մաղթանք մըն էր որ հեռուհետէ շօշափելի ձեւ ստացաւ իր մտքին մէջ:

— Եկէք երկուքս ալ վստահինք իրարու, ըսաւ ծովակալը սիկարէթ մը հրամցնելով անոր. ըսէք, խնդրեմ, ի՞նչ է ձեր այցելութեան շարժառիթը:

Լիան նկարագրեց Թորինկթըն Սքուէրի պանդոկը. սրամիտ ակնարկութիւններ ըրաւ պանդոկին մթնոլորտին մասին եւ երկուքը միասին կոկորդալից խնդացին:

— Քաւարան մըն է այդ պանդոկը, պարո՛ն. աշխարհիկ կին մըն եմ ես, գիտէք. «տօսիէ»ս ունիք ձեր ձեռքին տակ եւ ծանօթ էք իմ անցեալիս. ձեզմէ գաղտնիք չունիմ: Գիտէք անշուշտ որ ամուսնացած էի Հնդկաստանի մէջ անգլիացի զինուորի մը հետ որ երեւի այս պանդոկին մէջ ծնած էր: Կը ծըխէր անդադար, ինչպէս մեր հիւրանոցին ծերունի պարոնները: Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ խօսակցութիւն ... Ինծի կը պատմեն թէ ինչեր ունին իրենց բատմոքսին մէջ ... Ստամոքսներու պարունակութեան մասին խօսող կի՞ն եմ ես ...

— Ըսել կ'ուզէք որ սի՞րտը աւելի մօտ է ձեր ճաշակին ...

— Բնականաբար. ձեր Սըր Ջարլզը անկիրթ կերպով խօսեցաւ ինծի հետ անցեալ օր ... Հերքեցի՞ իր ըսածները::: Ամօ՞թ է ... Սէրը անիմաստ է միայն Թորինկթըն Սքուէրի այդ պառաւներուն համար ... Եւ իրաւունք ալ ունին չիտակը ... Մեղք է զանոնք սիրել ...

— Սիրոյ կը հաւատա՞ք, Տիկին:

— Ինչո՞ւ չէ. այնքա՛ն տեսած եմ զայն ... Ցանցաւո՞ր եմ երբ մարդիկ կը սիրեն զիս. ատիկա իրենց բնութեան մէջն է, պարոն ...

— Ուրեմն դուք համոզուա՞ծ էք որ մարդիկ չեն կրնար դիմադրել անոր...

— Ո՛չ, եթէ տարփանքը մտած է իրենց ներսը ...

— Իսկ զսպե՞լ այդ տարփանքը ...

— Երբե՛ք:

— Պատի՞ւը ...

— Մարդիկ պատիւ չունին, պարո՛ն, երբ կը սկսին սիրել ...

— Շատ գէշ կարծիք ունիք մեր մասին ...

Լիան ուսերը թօթվեց ու ժպտեցաւ.

— Օ՜հ, ո՛չ, պարո՛ն, ես կը սիրեմ այրերը. բարի եղած են ինծի հետ ոմանք. իսկ ուրիշներ՝ չար. սիրած [...] զիս ... Եւ ինչո՞ւ չէ ... Թորինկթըն Սքուէր ապրող կիներո՞ւն կը նմանիմ ես ...

Ծովակալը լրջութեամբ չսաւ [...] խօսքը: Այդ կնոջ ներկայութիւնը [...] գրասենեակին մէջ առնուազն անհամապատասխան էր իր առօրեայ [...] խատանքին: Կը սիրէր կիները, բայց աւելի եւս կը սիրէր իր պաշտօնը [...] Ջուզեց շարունակել խօսակցութեան այդ մտերմիկ շեշտը:

— Բայց ինչո՞ւ գրգռուած էք այդպէս. Թորինկթըն Սքուէր չպիտի բնակիք միշտ:

— Բայց սա տասնըհինգ օրը, պարո՛ն, ի՛նչպէս կրնամ տանիլ ...

— Ի՞նչ կը թելադրէք ...

— Եթէ կարելի ըլլար փոքր յարկաբաժին մը ունենալ Սավոյ պանդոկին կամ ...

— Սավոյը շատ սուղ է, բայց [...] մամբ Թորինկթըն Սքուէրի գիներուն [...] չեմ կարծեր որ անգլիական կառավարութիւնը ի վիճակի է այդ ծախքը հոգալու:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

26 Février 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2125

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԵՐԲ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ԿԸ ԿԱՏՂԻ»

Փարիզեան շաբաթաթերթ մը, «Թէ – Տիվէր», իր վերջին թիւով կը հրատարակէ թղթակցութիւն մը՝ Պէյրութի գաղթակայանի մասին, որ կը կոչուի ... «Էրմէնիստան»։ (Այժմ մոխրակոյտ)։

Թղթակցութեան գոյն կուտան երեք լուսանկարներ, որոնց ամէնէն խօսունը պիտի հրատարակենք առանձին։

Յօդուածագիրը, Փոլ Ֆուշառ, համակրանքով կը խօսի հայ գաղթականութեան մասին, պարզելով անոնց յարատեւ ճիգերը՝ կրկին եւ կրկին ոտքի կանգնելու, տուն – տեղ ըլլալու։ Կը յիշէ նաեւ հայաջինջ սարսափները, կասկածի տակ ձգելով բուն պատճառները։

— «Բոլորովին ուրիշ խնդիր է ճշդել ջարդերու պատասխանատուութիւնները։ Թուրքերը իրաւունք ունէի՞ն, կամ, աւելի ճիշդ, ունէի՞ն պատճառներ իրենց օձիքն ազատելու այն ժողովուրդներէն զորս կը համարէին յափշտակիչներ եւ մանաւանդ մակաբոյծներ։ Հայերը շատ յաճախ իրենք չե՞ն եղած հեղինակները իրենց իսկ դժբախտութեանց։ Ասոնք խնդիրներ են որ կը կարօտին լուսաբանութեան։

·Ինչ որ ալ ըլլայ, երբ, Էնկիւրիի համաձայնութենէն յետոյ, որ վերջ կը դնէր Կիլիկիոյ ֆրանսական գրաւման, մեր զօրքերը քաշուեցան, բազմաթիւ Հայեր փութացին հեռանալ երկրէ մը ուր կորստաբեր կը դառնար իրենց բնակութիւնը»։

Ինչպէս կը տեսնէք, յօդուածագիրը լուրջ ծանօթութիւն չունի Արեւելքի պատմութեան մասին։ «Լօռդաց» է։ Եւ, իբրեւ այդպիսին, կը գոհանայ երկդիմի հարցումներով։ — Ամէնէն աժան միջոցը՝ բուն ճշմարտութենէն խուսափելու։

Բայց իրաւունք ունի՞նք շատ բարակը փնտռելու, երբ, մեր մէջ անգամ, տակաւին շատ – շատերը չեն ըմբռներ կամ չեն ուզեր խոստովանիլ թէ ի՛նչը ինչէն ծնաւ։

Այս վրիպումէն յետոյ, ինչպէս ըսինք, յօդուածագիրը տեսակ մը խանդաղատանքով կը ներկայացնէ փախստականներուն վերելքի, վերաշինութեան ճիգերը։

— «Ճակատագրապաշտ, անոնք միայն մէկ մտածում ունեցան · — վրաններուն եւ նախնական խրճիթներուն տեղ հաստատել քիչ – շատ յարմար բնակարաններ...

Եւ սկսան իրենց ձեռքերով շինել հիւղակներ, զորս Փարիզի փոքր հասառու մը իր ճագարներուն համար իսկ չպիտի յատկացնէր — եւ որոնք սակայն իրենց ճարտարապետներուն համար «իրենց սեփական շինութիւնն» ըլլալու առաւելութիւնն ունէին։

Եւ այսպէս շինուած Նանսէնեան քաղաքը բաղդատելով Սէնթ – Ուէնի խրճիթներուն հետ, ոչ ոք չափազանցութիւն ըրած պիտի ըլլար։ Թերեւս իրականութենէն ալ պակաս ներկայացուցած պիտի ըլլար։

Սէնթ – Ուէնի բնակիչները գոնէ որոշ քանակութեամբ առողջ եւ ամուր շինանիւթ ունէին։

Պէյրութի մէջ, Հայերը դժուարութեամբ կրնային տախտակ ճարել ամէն տեսակի սնտուկներէ, որոնք աղին – անդին կը նետուէին, իբրեւ անպէտ եւ միայն կրակ վառելու յարմար ... եւ յաճախ ալ փտած»։

X

... Այսօր մոխրակոյտ մըն է փտած տախտակներով, թիթեղի, թուղթի, քուրջի, մետաղի կտորներով շինուած հիւղաւանը — Պէյրութի «Էրմէնիստան»ը։

Ճակատագիրը նորէն «կատղեցաւ», եւ չորս հազարի տեղաւորման խնդիրն ունինք այսօր։ Ինչպէս ունեցանք հարիւր հազարաւորներու պատսպարման եւ պարէնաւորման տագնապը, տարիներ ու տարիներ։

Առաջին անգամ չէ որ «ճակատագիրը կը կատղի» արմատախիլ բազմութեանց գլխուն։

Նոյնքան աղէտներ՝ նաեւ բուն հայրենիքին մէջ։ Կամ պարսկական հողին վրայ։ (Սալմաստ)։

Բայց, քանի կը կատղի ճակատագիրը, այնքան ուժգնօրէն կը տոկայ աշխատաւոր բազմութեանց սիրտը։ Եւ աննկուն վճռակամութեամբ կը գործէ շինարար բազուկը։

Այնքան մռայլ երեւոյթներու վերեւ, ի՛նչպէս չխանդաղատիլ այս կազդուրիչ իրականութեամբ։

Փարիզեան շաբաթաթերթին հրատարակած լուսանկարներն իսկ արտայայտութիւնն են այդ իրականութեան։

Այնտեղ կը տեսնէք մանուկներ՝ թշուառ վրայ – գլուխով։ Գլխաբաց եւ բոպիկ։

Եւ սակայն, ի՛նչ կենսուրախ կայծ՝ բոլոր աչքերուն մէջ։

Եւ Պէյրութի հիւղաւանը միակը չէ, իր տեսակին մէջ։

Դեռ ունինք Յունաստանի գաղթակայանները — Աթէնք, Պիրէոն, Սելանիկ, ուր հազարաւոր բազմութիւններ անհաման ինքնավստահութեամբ վառ պահեցին իրենց արեւը, եւ արեւ ցանեցին իրենց բոլորտիքը։

Բառերն անզօր են պատկերացնելու այդ բոլորը։ Պէտք է տեսնել։ Գոնէ լուսանկարել, գաղափար մը կազմելու համար։

Ամբողջ ժողովուրդ մը, կենսախայտ երիտասարդութիւն մը ծլած – ծաղկած է թիթեղի եւ քուրջի այդ կտորներուն մէջ, գլուխը միշտ բարձր եւ ձեռքը միշտ բանուկ։ Առանց մէկ օր անճրկելու, համատարած թշուառութեան մէջ։

Մինչդեռ, աւելի հաստատուն գաղութներու մէջ, աւելի բախտաւոր պայմաններու տակ, վեհափառ ապիկարութիւնն է որ իր ճաղատ գլուխը կ'օրօրէ, յաճախ, ամէնէն տարրական պահանջներուն առջեւ։

Տասը տարի ունինք արդէն մեր ետին։ Եւ եթէ ուզէինք վերլուծման փորձ մը կատարել, պիտի տեսնէինք որ ճակատագրի կատղութեան համրնթաց, «կը կատղի» նաեւ մեր ինքնապաշտպանութեան բնազդը։

Անշուշտ, ամէնէն առաջ, ա՛յն գաղութներուն մէջ, ուր խռնուած է իսկական ժողովուրդը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՄ ...

Ինչպէս պիտի կարդաք մեր թերթին *Հայաստան*ի բաժնին մէջ, կատարուած է բացումը Երեւանի պետական օփերային, եւ այս առթիւ, Երզնկեան Արամայիս, յայտարարեր է հանդիսականներուն թէ ոչ ցարերը կրնային օփերա շինել Երեւանի մէջ, ոչ ալ Դաշնակցականները։

Բոլշեւիկեան մեծխօսիկութիւն։

Բայց գիտէ՞ք թէ ի՛նչ դժուար բան են շիներ մեր բոլշեւիկները։ Երեւանի Մաքսիմ Կորքի թատրոնին մէջ հաստատեր են Օփերան։ Այսինքն պետական օփերան հիմա պարզ վարձակալ մըն է։ Եւ այս մեծագործութեան համար պարծենա՛լ, արդարեւ միայն բոլշեւիկներն են ընդունակ։

Դեռ սեփական շէնք չունի Երեւանի օփերան։ Խնդիրը այդ չէ սակայն։ Վ. Թոթովենց կ'իմանայ, որ մարդիկ կան այնտեղ, Երեւանի մէջ, քարոզող թէ, Ալմաստը հայերէն ներկայացնելէ յետոյ, պէտք է այսուհետեւ ռուսերէն լեզուով ներկայացնել որ եւ է օփերա, Երեւանի մէջ։

Ես կը բողոքեմ։ Ի՞նչ իրաւունք ունին նման բաներ մտածելու, նման կարգադրութիւններ ընելու։ Երբ եւ իցէ այդ մարդիկը հարցուցա՞ծ են Ռամկավարներուն կարծիքը։ Թերեւս Ռամկավարները չեն ուզեր, որ ռուսերէն օփերա ներկայացուի Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանի մէջ։

Մարդ մը չկա՞յ, որ հասկցնէ թէ ազգին, հայ ժողովուրդին, կաթողիկոսարանին նակատագիրը տնօրինելու առնեն, նոյն իսկ Երեւանի աղտեղութիւնները մաքրել – չմաքրելու մասին կարգադրութիւն մը ընելու առեն, պէտք է հարցնել նաեւ Ռամկավարներուն կարծիքը։

ԱՐԱԶ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐ ՉԵՆ ՃԱՆՉՆԱՐ

Հալէպի մէջ, բոլոր համայնքներու կողմէ պատուիրակութիւններ եւ ներկայացուցիչներ այցելած են ազգայնական վարիչ Հաշիմ պէյ Աթասին, որ քանի մը օրէ ի վեր Հալէպ կը գտնուի։ Հալէպի թերթերը կը գրեն թէ ազգայնական պետերը փոխադարձ այցելութիւններ տուած են բոլոր համայնքներու պետերուն եւ երկար տեսակցութիւններ ունեցած անոնց հետ։

Ազգայնական պետերէն Ֆարիս պէյ Խուրի քրիստոնեաներու թաղին մէջ ճառ մը խօսելով, յայտնած է որ Միութիւնը անհրաժեշտ է Սուրիոյ համար, որովհետեւ բաժանումը պիտի տկարացնէ զիրենք։ Ի միջի այլոց ան ցաւ յայտնած է որ Պ. Փոնսօ չէ իրականացուցած Միութեան ծրագիրը։ Ֆարիս պէյ Խուրի շեշտած է նաեւ Լիբանանի պարագան եւ ըսած է որ Լիբանան առանց Միութեան չի կրնար ապրիլ։

Վերջը Ֆարիս պէյ Խուրի խօսելով փոքրամասնութեանց մասին, ըսած է·

— «Չենք ուզեր լսել մենք փոքրամասնութիւն բառը· հոս փոքրամասնութիւն չկայ, բոլորս ալ արաբ ենք եւ այս հայրենիքի զաւակները։ Շատ հին ժամանակներէ ի վեր մենք քրիստոնեաներս կը գտնուինք այս հայրենիքի մէջ եւ երբեք խտիր չէ դրուած»։

Իպրահիմ պէյ Հանանօ խօսք առնելով ըսած է·

— «Կրօնքը հայրենիքէն բոլորովին տարբեր է· բացարձակապէս խտրութիւն չկայ մեր քով։ Որ կրօնքի ալ պատկանի մէկը, տարբերութիւն չըկայ, բաւական է որ լաւ հայրենակից մը ըլլայ»։

Երկու օրէ ի վեր բացուած է համագումարը Իպրահիմ պէյ Հանանոյի բնակարանին մէջ։ Օրակարգի առաջին նիւթը եղած է Պ. Փօնսոյի ժընեւի մէջ խօսած ճառն ու ժողովի ներկայացուցած տեղեկագիրը։

ՀՐԴԵՀ ՏԷՕՐԹ ԵՕԼԻ ՄԷՋ

Սուրիական սահմանին մօտ, Տէօրթ Եօլի եւ Ալէքսանտրէթի միջեւ, Ամանոս լեռներուն մէջ մեծ հրդեհ մը ծագած է։ Հրդեհը հինգ օր շարունակուած է։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ ԱԶԳ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Մանր կացութիւն թէ Ժընեւի եւ թէ Մայրագոյն Արեւելքի մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան արտակարգ ընդհ. ժողովը առջի օր գումարուելով, նկատի առաւ 19ներու յանձնախումբին տեղեկագիրը, որ աննպաստ էր Ճափոնի համար։ Չինաստանի պատուիրակը այս առթիւ խօսք առնելով, ստեղծուած կացութեան համար պատասխանատու հռչակեց Ճափոնի վարիչները, եւ յանձնախումբին վճիռը գտաւ «Ջախջախիչ, բայց արդար»։

Յետոյ խօսք առաւ Ճափոնի պատուիրակը, որ բողոքեց յանձնախումբին եզրակացութեանց դէմ եւ անընդունելի գտաւ զայն։ Չինական հարցը, ըսաւ, կը սպառնայ աշխարհի խաղաղութեան։ «Ամէն ազգի համար գոյութեան այնպիսի կենսական խնդիրներ կան որոնց մասին ո՛ր եւէ իրաւախոհութիւն անկարելի է։ Այսպէս է Մանչուրիոյ պարագան՝ Ճափոնի համար։ Այդ հարցը մահու եւ կենաց խնդիր է Ճափոնի համար։ Ճափոն միայն մէկ անմիջական եւ ամուր պատասխան կրնայ տալ այս տեղեկագրին — «Ո՛չ»։ Կը խնդրեմ ժողովէն հաշուի առնել իրողութիւնները եւ նախատեսել ապագան։ Կը խնդրեմ չընդունիլ տեղեկագիրը»։

Յետոյ, խոր լռութեան մէջ, 42 պատուիրակութիւններ քուէարկեցին ի նպաստ յանձնախումբի տեղեկագրին։ Ձեռնպահ մնաց մէկ պետութիւն,— Սիամը։ Չինաստան թեր քուէարկեց, Ճափոն՝ դէմ։ Նախագահը յայտարարեց թէ տեղեկագիրը ընդունուած է միաձայնութեամբ։ Այս յայտարարութեան վրայ, Ճափոնի պատուիրակը վերջին խօսքն առնելով, յայտարարեց թէ ժողովին քուէարկութիւնը խոր յուսախաբութիւն պիտի պատճառէ իր երկրին մէջ։ «Իմ կառավարութիւնս անկարելին փորձեց գործակցելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան, չինեւճափոնական հարցին մէջ»։

Այս խօսքերէն վերջը, Ճափոնի պատուիրակը վար իջաւ բեմէն, գնաց իր տեղը, ժողվեց թուղթերը եւ դուրս ելաւ սրահէն։ Իրեն հետեւեցան օգնականները։ Ժողովը երկրորդ նիստ մը գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց, որուն համաձայն նոր յանձնախումբ մը կը կազմուի, գործին հետեւելու համար։ Այս առթիւ հրաւէր ուղղուեցաւ Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներուն, որպէսզի իրենց պատասխանը հաղորդեն կարելի եղածին չափ շուտ։

Եթէ նոր ելք մը չգտնուի, Ճափոն պաշտօնապէս ալ պիտի հաղորդէ թէ հրաժարած է Ազգերու Դաշնակցութենէն։

Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կը շարունակուին Մանչուրիոյ սահմանին վրայ։ Ճափոնական զօրքը գրաւած է արդէն կարեւոր քաղաք մը։

⁂ Ճափոնի պատուիրակները սկսան մեկնիլ Ժընեւէն։

Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ մեծ յուզում պատճառեց Ճափոնի ընթացքը։ Բայց Լոնտոն լիովին համաձայն է Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումին, որ կը դատապարտէ Ճափոնի քաղաքականութիւնը։

Հարիւրին 20 յաւելում եկամուտի տուրքին վրայ

Երեսփ. ժողովը նորէն քննելով ելմտական օրինագիծը, որ վերադարձուած էր Ծերակոյտին կողմէ, որոշեց փոխանակ 10 առ հարիւրի, 20առ հարիւր աւելցնել եկամուտի ընդհ. տուրքը։ Բուռն բողոքներ եղան այս առթիւ, բայց անօգուտ։ Նոր օրէնքին համաձայն, 10,000 — 20,000 փրանք եկամուտի համար պիտի զանձուի հարիւրին 1·6, 20,000 — 30,000ի համար՝ 3, 30,000—40,000ի համար՝ 4·8, եւն·։ Եւ աստիճանաբար մինչեւ հարիւրին 40, երբ եկամուտը 550,000 փրանքէն աւելի է։

Երէկ ժողովը քննութեան ենթարկեց պաշտօնեաներու թոշակի կրճատման եւ զինուորական վարկերու խնդիրները։

Դուրսը, մայրաքաղաքին եւ գաւառներու մէջ, պայքարը կը շարունակուի տուրքերու յաւելման եւ թոշակներու կրճատման դէմ։ Պաշտօնեաներու սէնտիքան պատուիրակութիւն մը ղրկելով Երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան, յայտնեց թէ չի կրնար ընդունիլ Ծերակոյտին քուէարկած բանաձեւը, որով միայն 9000 փրանքէն վար եղած թոշակները կրճատումէ զերծ կը համարուին։ Ընկերվարականները փորձեցին համոզել թէ ուրիշ ելք չկայ· բայց պատուիրակութիւնը անդրդուելի մնաց։

⁂ Ուրբաթ օր ալ, շատ մը գաւառական քաղաքներու մէջ խանութները փակուեցան, իբրեւ բողոքի ցոյց։ Բոլորն ալ կ'ընդդիմանան նոր տուրքերու եւ կը պահանջեն խնայողութիւններ կատարել։

Աջակողմեան մամուլը կը շարունակէ գրգռիչ կոչեր ուղղել։ «Մաթէն», որ այս շարժումին գլուխն անցած է, երէկ հրատարակած էր նոր մարտակոչ մը·

— Հարկատունե՛ր, պետութիւնը կը կործանէ ձեզ· պաշտպանեցէք ձեր շահերը։

Անձրի փոթորիկ Անգլիոյ մէջ

Յիսուն տարիէ ի վեր չտեսնուած փոթորիկ մը պայթեցաւ Անգլիոյ մէջ, խանգարելով հաղորդակցութիւնները եւ անհաշուելի վնասներ պատճառելով։ Միեւնոյն ատեն անդադար ձիւն կը տեղայ։ Երթեւեկը դադրած է գրեթէ ամէն տեղ, ծովու թէ ցամաքի վրայ։ Հինգշաբթի օրէն ի վեր լուր չկայ 80 մանուկներէ որոնք ինքնաշարժով ճամբայ ելած էին Լոնտոնէն, նուագահանդէս մը տալու համար։ Ուայթ կղզիին 88,000 բնակիչները կտրուած են արտաքին աշխարհէն։

Այս առթիւ նորէն գործի վրայ են վիճակագիրները։ Համաձայն եղած հաշիւներուն, երկու օրուան միջոցին տեղացած ձիւնը կը ներկայացնէ 1,250,000 թոն ծանրութիւն։

Բազմաթիւ արկածներ պատահեցան ծովու թէ ցամաքի վրայ։ Մարդկային զոհեր ալ կան։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ

Մինչ աշխատանքի նախարարը լաւատես յայտարարութիւններ կ'ընէր Երեսփ. ժողովին մէջ, նոյն նախարարութեան վերջին տեղեկագիրը ուրիշ բան կ'ըսէ։

Համաձայն այդ տեղեկագրին, փետր. 18ին արձանագրուած նպաստընկալներու թիւն էր 326,686, որոնց 254,102ը այր, 75,584ը կին։

Անցեալ շաբթուան գումարն էր 326,340· ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ գործազուրկներու թիւը աւելցած է 346։

Անցեալ տարի միեւնոյն շաբթուն գործազուրկներու թիւն էր 283,844· ուրեմն այս տարի աւելցած են 42,842 գործազուրկներ։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

8րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Լուսվարդ Բարխեան	10
Ժանօ Քէշիշեան	10
Մ. Կիւրեղեան	20
Ոմն Վ.	10
Գումար	50
Փետր. 25ի գումարը	2348
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2398

X

Սիրելի ՅԱՌԱՋ,

ԼԱՊԷԿԻՒՏ. — Քու սուղ էջերուդ մէջ բացուած Պէյրութի հրկիզեալներուն հանգանակութեան հազիւ կրցայ 10 փրանքով իմ համեստ բաժինը բերել։

Չեմ ուզեր մտնել մեր կեանքի մանրամասնութեան մէջ· բայց չեմ ուզեր նաեւ լռութեան մատնել աղեխարշ կոչը...։

Սիրելի ՅԱՌԱՋ,

Գիտեմ որ ուրախ պիտի ըլլաս· երբ տեսնես որ այս տողերը 12 տարեկան հայ աղջկան մը փոքրիկ մատներէն դուրս եկած են· բայց չխորհիս թէ Բարեգործականի բացած մանկապարտէզը սորվեցայ այս գրել – կարդալը, այլ հայրիկիս բացած ծաղկոցին մէջ, ուր տակաւին կը սորվինք ես ու 8 տարեկան եղբայրս։

Այս համայնակուլ յորձանքին մէջ, ֆրանսերէնի հետ զուգընթաց կ'երթայ նաեւ մեր մայրենի քաղցր լեզուն։ Այդ արդիւնքն է իմ չարքաշ աշխատող հայրիկին, որ առանց տրտունջի հինգ հոգի կը խնամէ եւ մեզ կը դաստիարակէ հայրենատենչ հոգիով։

Մնամ միշտ քեզ սիրող, սիրելի ՅԱՌԱՋ։

Լուսվարդ Բարխեան

X Եղբայրական օգնութեան սրտառուչ երեւոյթներ անպակաս են։ Բաղագի հոգաբարձութիւնը Հայերէն եւ Ֆրանսացիներէն 50 ս. ոսկի հաւաքած ու ղրկած է Խնամատար մարմինին։ Կիպրոսի առաջնորդը 70 անգլ. ոսկի հանգանակած ու ղրկած է։ Ղազիրի կուրանոցի որբերը իրենց մէջ 1850 ս. դահեկան հաւաքելով ղրկած են Առաջնորդարան։ Կիպրոսէն Պ. Յակոբ Պօղչալեան 6 անգլիական ղրկած է աղէտեալներուն համար։

Գործազրկութիւնը կը սաստկանայ Պէյրութի մէջ

«Ազդակ»ի վերջին թիւէն կը տեղեկանանք թէ գործազրկութեան տագնապը սաստկանալով ստացած է զանգուածային հանգամանք։ Փետր. 17ին 100ի մօտ գործազուրկներ Անթիլիաս երթալով դիմած են երկու կաթողիկոսներուն եւ պարզած իրենց թշուառ վինակը։ Իսկապէս անտանելի դարձած է տագնապը շատերուն համար, որոնք օրերով անօթի կը մնան։ Խնամատար մարմինը երկարօրէն զբաղած է գործազուրկներու հարցով ու կարգ մը որոշումներ տուած։ Անգործներու գործ հայթայթելու համար միջոցներ կը խորհուին։

Ո՞ՒՐ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Վերջին կարաւանով Հայաստան մեկնած գաղթականները Պաթումի մէջ բաժնուեցան երկու խումբի· — Առաջին խումբը, 500 հոգի, ղրկուեցաւ ուղղակի Անի չէչաքարի հանքերը։ Երկրորդ խումբը, 710 հոգի, Երեւան հասաւ յունուար 24ին, ուրկից 240 հոգի ղրկեցին Նուպարաշէն, 180 հոգի՝ խորհրդային երրորդ տնտեսութիւն, 20 հոգի ժողովրդային տուն, 160 հոգի նոր հիմնուած աւաններ, 6 հոգի կառավարական աժան բնակարանները, 80 հոգի պետական բնակարանային շինութեանց մարմնին խնամքին յանձնուեցան, 20 հոգի ալ անտառային ընկերութեան։

ՏԻԿ. ԶԱՊԷԼ ՀՐ. ԱՍԱՏՈՒՐ—ՍԻՊԻԼ

(Իր յոբելեանին առթիւ)

Քանի մը տարիէ ի վեր գեղեցիկ սովորութիւն մը սկսած է արտասահմանեան հայութեան մէջ՝ տօնելու յոբելեանը իր մտքի մշակներուն։

Այսպէս՝ Մ. Չերազի, Ա. Չօպանեանի, Ա. Ահարոնեանի, Ս. Կուրտիկեանի եւ ուրիշներու յոբելեաններէն յետոյ, անցեալ տարի Պոլսոյ մէջ որոշեցին տօնել մեր լաւագոյն գրագիտուհիներէն Սիպիլի յոբելեանը. բայց հիւանդութիւնը արգելք եղաւ։

Յարգանքի նոյն պարտականութիւնը կատարեցին նաեւ Պուլկարահայ քանի մը գաղութներ եւ Պէյրութը, իսկ Փարիզի հայ մտաւորական շրջանակներն արդէն կը պատրաստուին իրենց յարգանքի տուրքը տալու հայ դրականութեան ծերունազարդ քրմուհիին։

Սիպիլ ծնած է 1863ին Սկիւտարի մէջ եւ ունեցած գրական - գեղարուեստական, հանրային եւ դաստիարակչական բեղուն գործունէութիւն մը որուն նմանը մեր իգական սեռին մէջ կրնանք անվարան ըսել թէ ոչ ոք ունեցած է։

Նպատակս չէ այստեղ նոյն իսկ ընդհանուր գծերով, տալ տաղանդաւոր գրագիտուհիին ազգանուէր գործունէութիւնը, որ կը սկսի Պոլսէն ու կը տարածուի մինչեւ գաւառները, լեցնելով կէս դարու ժամանակամիջոց մը։

Իր աշխատանքին պտուղը բազմակողմանի է եւ բազմազան. միւս կողմէ մէկ հատիկ մարզի վրայ չէ որ տքնած է ան, այլ իր տաղանդին սերմերը պտղաբերած են շատ մը ակօսներու մէջ, կրթական, հանրային, գրական, գեղարուեստական։

Սնած Սկիւտարի առաւելապէս հայկական միջավայրին մէջ, իրեն ուսուցիչ ունենալով Խաչատուր Միսաքեանի եւ Ս. Ֆէլէկեանի պէս տիպար գրագէտներ, ան մատաղ հասակին իսկ ջերմ սիրով կապուեցաւ Հայ Գրին ու Պատմութեան։ Դպրոցական նստարաններէն իսկ սկսաւ բանաստեղծել, քաջալերուելով մասնաւորապէս Ս. Ֆէլէկեանէն։

Գրաբարը եղաւ իր սիրած բարբառը. այն ատեն որ երբ հրապարակ եկաւ գրաբար - աշխարհաբարի վէճը, Սիպիլ դիրք բռնեց մոլեռանդ գրաբարեաններու կողքին՝ «Անահիտ» ծածկանունով։ Շատ չանցած, ան իր դիկը դարձուց դէպի աշխարհաբարին ջուրերը ու ի վերջոյ շինեց իր գրագէտի ու բանաստեղծի այնեան արդար համբաւը։

Սիպիլ դիւրաւ կրցաւ ըմբռնել թէ, գրաբարը իր դերը կատարած էր, ան այլեւս պատմութեան կը պատկանէր, ուստի անհրաժեշտ էր նպաստել աշխարհաբարի մշակումին, այն բարբառին որ ժողովուրդինն էր եւ որով միայն հնարաւոր էր խօսիլ հոծ զանգուածներու հոգիին ու մտքին։

Այս տեսակէտէն Սիպիլ կատարած է անգնահատելի աշխատանք, պատրաստելով իր ամուսնոյն, Հըրանտ Ասատուրի հետ քերականու-թեան եւ ընթերցանութեան լաւագոյն դասագրքերը, որոնք մինչեւ այսօր ալ դեռ կը գիտնան եւ ի պատուի են մեր դպրոցներուն մէջ։

Անցնի՛նք իր գրական - գեղարուեստական դիմագծութեան։

Հայ գրականութեան պարտէզին մէջ, ան ուռ գրաւ այն ատեն՝ երբ ռոմանթիզմը թեւաբաց կը սաւառնէր մեր իրականութեան վրայ։

Իր սկզբնական գրուածքները առաւելապէս վիպականութեան շունչովն է որ թեւաւորուած են, բայց տակաւ կրեց ազդեցութիւնը այն միւս դպրոցին որ կոչուած էր յաջորդելու ռոմանթիզմին։ Արձակին համար այդ նոր դիծը կոչուեցաւ իրապաշտութիւն, իսկ բանաստեղծութեան համար՝ պառնասականութիւն։

Սիպիլի բանաստեղծութիւնը պգեցաւ կարեւոր չափով մը նոր դպրոցին տարազները, բայց իր խորքով միշտ մտերիմ մնաց Լամարթինի, Հիւկոյի եւ Միւսէի շունչին, առանց ունենալու անոնց խորունկ փոթորկումներն ու թախիծը։

Սիպիլի հանրային գործիչի դիծը, առանց վնասելու իր գործին գրական կառուցուածքին ու արժանիքներուն, կարմիր թելի մը պէս կ'անցնի իր քերթուածներուն թէ վիպակներուն մէջ։ Այս անկիւնէն դիտելով Սիպիլի գրականութեան խորքը ընկերային է։

Կեանքի փոթորիկներու մէջ կեցած, այս գրագիտուհին իտէալիստ մըն է. գիծ մը որ՝ իր պատմուածքներուն մէջ աւելի թանձրանալով ու տարկայանալով կը հագնի շատ անգամ բարոյախօսի վերարկուն։

Մեր իրականութեան մէջ, մանաւանդ հայ իգական սեռի կրթութեան ու դաստիարակութեան դաշտին մէջ, Սիպիլ կը հանդիսանայ ազատախօսութեան դրօշակիրը, պաշտպանողականութեան ու արմատականութեան հաշտարար գիծը․․․։

Ըսինք թէ Սիպիլի գրականութեան խորքը ընկերային է. այս բառը պէտք է հասկնալ, այստեղ, իր ամէնէն լայն առումովը։

Ամէն բանէ առաջ, բոլոր գեղեցիկ ու բարի գործերուն համար տրոփող սիրտ մըն է. անոր գրչին տակ կ'իյնան ոչ միայն անհատին, ու ցեղին ցաւերը, այլ նաեւ ցաւերը տառապող մարդուն եւ պայքարող մարդկութեան։

Սիպիլ, գուրգուրացող, բարիին, ճշմարիտին ու գեղեցիկին — այս դասական երրորդութեան — իտէալովը տառապող ու մտահոգ սիրտ մըն է. ճշմարտապէս կին գրողն է ինչպէս կ'որակէր զայն Գր. Զօհրապ։ Կարդացէք «Աղջկան մը սիրտ»ը (վէպ) եւ «Կնոջ հոգիներ»ը (պատմուածքներ), համոզուելու համար մեր այս հաստատումին։

Սիպիլի նկարագրած դէմքերը մեծ մասամբ համակրելի էակներ են։ Այս պարագան բացարձակ կը դառնայ, երբ նկատի առնենք իր վէպին ու պատմուածքներուն իգական տիպարները։ Աւելցնենք նաեւ այն՝ որ Սիպիլի կնոջական տիպարներուն մօտ երեւցող ժխտական գիծերը միշտ հեշինակի գրչին տակ կրցած են գտնել իրենց ոչ միայն բացատրութիւնը, այլ եւ՝ արդարացումը։ Այս եզրակացութեան կուգայ ընթերցողը, կարդալով իր պատմուածքներէն շատերը, Պօան, Տղու հոգի, Օլումագի անծանօթուհին, Վրիպանքը, Կնոջ վրէժներ, Մօր ներողութիւն, Անկեղծ փէմինիզմ եւն. («Կնոջ հոգիներ»)։

Իր բանաստեղծութիւններու խորքին գալով, նոյն հաստատումը կրնանք ընել նաեւ հոս։

Բանաստեղծուհին, բաց ի իր անձնական մտերիմ ապրումներէն, հաղորդակից է նաեւ իր մերձաւորին, իր ցեղակցին ու նաեւ մարդ էակի վիշտերուն։ Բնութեան գեղեցկութիւններու հանդէպ իր սէրն ալ կուգայ վկայել իր համապարփակ սրտի մասին, որ գիտէ թրթռալ բոլորին համար։

Իր Ագռաւները, հրատարակուած Թէոդիկի տարեցոյցին մէջ, մեզի կը պատմէն պատերազմի չարիքին եւ մարդ արարածի վայրագութեան մասին։

Մենաստանին Կոյսը, բողոքի ուժեղ աղաղակ մըն է, անհատական վշտի անկեղծ եւ խոր արտայայտութիւն մը, անզօր ճիչը՝ հոգիի մը՝ որ կ'ընդվզի աշխարհային, արուեստական կապանքներու եւ նախապաշարումի մաշող շղթաներուն դէմ։

Սիպիլ, ըլլայ իր արձակին, ըլլայ քերթուածներուն մէջ, տոգորուած է լաւատեսութեան շունչով, բայց իր կեանքի վերջալոյսին ստորագրած է նաեւ բանաստեղծութիւններ ուր յստակ կերպով կը տեսնուի հիասթափութեան եւ յոռետեսութեան շունչը։

Բանաստեղծուհին, որուն սիրտը լի էր արեւով ու պայծառատեսութեամբ, լի՝ հաւատքով ու նաեւ պայքարի պատրաստակամութեամբ, կը փակէ իր հոգիին պատուհանները երկնքի կապոյտին ու լոյսին առջեւ, արտասուելու համար մշուշի եւ աղջամուղջի մէջ։

Կաղանդ քերթուածը, հրատարակուած «Արարատ»ի 1930ի Նոր Տարւոյ թիւին մէջ, մեզի կուտայ այդ բեկումին փաստը։

Տխո՛ւր է, լոյսի, յոյսի, գոյնի, շաղ ու շողի եւ պայծառ ցոլքերու երգչուհին տեսնել պարուրուած տխրութեան եւ մշուշի քօղերով։

Ունայնութի՛ւն. ահա կեանքը. եւ ի զո՛ւր մարդիկ իրենց վշտահար կեանքին համար մխիթարութեան աղբիւրներ կը փնտռեն, անձնատուր ըլլալով ինքնախաբէութեան հաշիշին․․․։

Սիպիլ եղաւ իտէալիստ հոգի մը, առանց իրականութեան գգացողութիւնը կորսնցնելու, եղաւ զգայուն սիրտ մը՝ որ թրթռաց ամէն վշտահար էակի համար, որ իր գուրգուրանքին տաք ալիքը տարածեց բոլոր լքեալներուն վրայ։

Իբրեւ գեղարուեստագէտ գրող Սիպիլի անծանօթ մնաց այն ինքնատիպութիւնը զոր ուրիշները ուղեցին ըստանալ արտառոց եւ անհաւասարակշիռ չարժուձեւերու ցուցադրութեամբ։ Այս բոլորին օտար մնալով հանդերձ, ան՝ կրցաւ ըլլալ մեր գրողներու ամէնէն ինքնատիպներէն մին։

Սիպիլ ունի գինքը նախորդող ամէնէն արժանաւոր կին գրողին՝ Սրբուհի Տիւսաբի՝ խանդավառութիւնը, առանց անոր չափ քարոզչական ըլլալու, բայց ըլլալով գտարիւն արուեստագէտ, քան մը որ պակսեցաւ «Մարտայի» այլապէս տաղանդաւոր վիպասանուհիին։

Սիպիլ իր գրականութեամբ հարազատօրէն կին է, ըլլայ խորքով, ըլլայ զգայնութեամբ, ըլլայ իր մտածողութեան գիծով։ Ան մեծապէս կը տարբերի այն միւս տաղանդաւոր գրագիտուհիէն, որ Եսայեանն է եւ որուն քով խորհողի ու վերլուծողի յատկութիւնները աւելի կարկառուն են, բայց ներշնչումի աղբիւրները — մանաւանդ այժմ — նուազ հարազատ, նուազ ինքնաբուխ։

Գալով «Ցոլքեր»ու բանաստեղծուհիին ոճի յատկութիւններուն, պէտք է հաստատել թէ ան՝ հարազատ տարազն է գրագիտուհիին բարոյական կառուցուածքին։

Զգայնութեան անկեղծ բխումը իր հետ բերած է սեփական տարազը՝ ոճը. չէ՞ որ «ոճը մարդն իսկ է» այլեւս դասական դարձած բացատրութեամբ մը։

Սիպիլի ոճը յստակ է. լեզուն ներդաշնակ, սեղմ, ճիշդ ու հաղորդական, ու նաեւ քերականօրէն անխոցելի։

Ցանդգնութիւն պիտի ըլլար այս քանի մը տողով ներկայացնել փորձել հայ գրականութեան Վեստեան կոյսը իր ամբողջական դիմագծութեան նոյն իսկ ընդհանուր գծերուն մէջ։

Ան՝ յուզիչ նուիրումով մը, իր հօթանասուն ձմեռներու ձիւներուն մէջէն, դեռ կը շարունակէ արծարծել հայ արուեստին կրակը, զայն միշտ բոցավառ պահելու մտահոգութեամբ։

Յարգանքի տո՛ւրք մը այն նուազագոյնն է, զոր ամէն Հայ եւ ամէն գաղութ պարտական է տաղանդաւոր Հայուհիին։

Կարգը այժմ Փարիզի հայութեանն է։

ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ

Փարիզ

ԹԱՓԹՓՈՒՄՆԵՐ

Արծա՛թ քարտի եւ ցարասի եւ թմբի՛,
Ջուրին վըրայ լուսնէն թերթեր կը թափի։

Ձերբ իրիկուան հովէն սանտրուած ծամեր երկար,
Ամառ ցայգուն բոյրեր լինը կը խընկեն յար
Խընկեալ մեծ լինն իբրեւ հայլի է լուսավառ։

Կ'ընէ թեւակն յար ելեւէջ,
Կը սահի նաւս երազի մէջ։

Նաւս երկինքին մէջ կը սուրայ
Աննիւթական լիճին վըրայ․

Եւ թիերէս իմ օրօրուն
Մին թալուկ է, մին՝ լռութիւն։

Ջուրին վըրայ լուսինն ինչպէս կը ծըփի,
Թեւակն ինչպէս ծըփանքներուն՝ լընափի,
Հեծեծանքով հոգիս թերթ թերթ կը թափի։

Թարգմ. ՍԻՊԻԼ

ԱԼՊԷՌ ՍԱՄԷՆ

ԽՄԲ. — Երկու շաբաթ առաջ, տուած էինք երկու ինքնագիր քերթուածներ՝ Սիպիլէն։ Այսօր՝ թարգմանութեան նմոյշ մը։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գիւղացի բանաստեղծը.- Նաթան Քաց

—·—

Նաթան Քաց կենսագրութիւն չունի, ինչպէս հողին ու գիւղին կապուած ամէն մէկ մարդկային էակ։ Իր կեանքը միացած է միշտ բնութեան հետ։ Անոր մասը, անոր մէկ երեւոյթը եղած է ինքն ալ։

Ալպասի գիւղերէն Սունոկաւի զաւակն է ինք, պատերազմը թէեւ զինքն ալ արմատախիլ ըրած, ու նետեր է ճակատէ ճակատ, ան անվթար պահեր է սակայն իր պարզ, տարերային հոգին, գեղջուկ աշխարհի եւ չորս եղանակներուն «բան»երէն դուրս, ան ուրիշ ոչինչի զգայնութիւնը չէ ունեցած. տարրերու եւ գիւղի բնազդը սակայն իր քով արտայայտուեր է թէեւ անպաճոյճ բայց խոր, ինքնատիպ չեշտերով։

Ան գրած է իր գիւղի տեղաբարբառով. անթարգմանելի լեզու մը, ուր յուզում եւ արտայայտութիւն սերտօրէն կապուած են իրարու. բառեր եւ ճիչեր, որոնք ուղղակի հնչումն են ներքին սարսուռներուն։ Մեր թարգմանութիւնը գաղափար մը կուտայ միայն գրողի ոգիի մասին, բայց ոչ ոճի։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Գարունի հրաշքը

—·—

Գիւղացին տարօրէն բաներ կը ըզգայ։
Ան կը հետեւի արօրին որպէս թէ կը քալէր երազի մէջ։
Մշուշ մը կը բարձրանայ դաշտի ակօսներու երկայնքին։

Ան, մտիկ կ'ընէ․— ահա ձայն մը,
կրկին ձայն մը։
Արդէն արտո՞յտն է։ Ոչ։ Բայց ի՞նչ է այս։
Անիկա կ'ուռի եւ կը վազէ ամբողջ դաշտերու մէջէն,
Անիկա կը դառնայ երաժշտութիւն մը, հրեշտակներու երգ մը։

Ի՞նչ է պատահածը․․․
Բոլոր մացառները եւ բոլոր ծառերը,
Եւ բոլոր մարգերը եւ անտառները կը վերապրին, եւ ձին կը քաշէ արօրը աշխոյժով։
Ու գիւղացիին կապոյտ շապիկը, ու կապոյտ պլուզը մեզի կ'երեւին որպէս թէ բոցավառ ծովու մը մէջ։

Ո՜հ, բնութեան վերածնունդը,
Գիւղացին կը բարձրացնէ գլխարկը,
Որովհետեւ կը զգայ գալուստը հրաշքներու։

Ըմբռնել յաւիտենականը

—·—

Մենք կը ցանենք մեր սերմը արտերու վրայ։
Բայց անոր ծնիլ ու ծլիլ տալը վեր է մեր ուժերէն։

Ահա այն է որ մեզ այնքան անըմբռնելի կը թուի,
Այս մեծ կեանքը․
Ուր ամէն ինչ կ'անի,
Ուր ամէն ինչ կը կորսուի,
Ուր մենք անգամ պիտի կորսուինք բոլորովին,
Երբ հովը պիտի անցնի մեր գերեզմանին վրայէն,
Օրօրելով կանաչ ու կենդանի բըփիկները․․․

Եւ սակայն, յանալս մեզի կը թուի
Թէ մենք պիտի կարենանք ըմբռնել յաւերժութիւնը
Մեր սրտով․
Այն պահուն, երբ մտիկ կ'ընենք
Այս քաղցր մրմունջը, դուրսը, պարտէզներու մէջ։

Աշնան մառախուղը

—·—

Ցանալս ձիաւոր մը կ'երեւայ լոր նամբաներուն վրայ։
Ան կը ծանրանայ հիմակ մարագներու բոլոր տանիքներուն վրայ։
Շուտով, ալ ո՛չ մէկ տուն պիտի տեսնուի,
Ոչ որթատունկի շարաններ,
Ոչինչ, ոչինչ,
Նոյնիսկ փափուկ ծաղիկները, դուրսը, պարտէզը
Այլեւս կը մնան անտեսանելի։
Մեր պզտիկ գիւղը կը փոխուի գերեզմանոցի մը նման։
Ու դաշտին մէջէն կ'անցնի այս պահուս
Մեռելներու տողանցքը հանդիսաւոր․․․։

Ոգիներու ժամը

—·—

Ցանալս ձիաւոր մը կը երեւայ գիշեր ատեն․
Հարիւր տարի է որ ան անկայծ մնացած է։
Եկեղեցիին ժամացոյցը կը հնչէ
Հարուածը կը կորսուի սարսռալից
Լուռ ու մունջ՝ տուները կը պա[ռ]ուըտին
Բանջարանոցներու կաղամբներ[ու] ետին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀՐԵԱՆ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ

—·—

Իրիկուն մը Բէպ Մօթայ՝ դերձակը իր սեղանին վրայ ծալապատիկ նըստած կը կարկտէր Թարբունիին տաբատը՝ քթին տակէն երգելով Սաղմոս մը, երբ յանկարծ դուռը զարկին երեք անգամ։

— Մտէ՛ք, պոռաց Հրեան ու ակռաներովը կտրեց դերձանը։

Դուռը չբացուեցաւ, սակայն, եւ հարուածը կրկնուեցաւ դարձեալ։ Վախցաւ, կարծեց թէ ոստիկան մըն էր։ Ցատկեց տեղէն ու բացաւ դուռը։ Չէր սխալած։ Իր դիմացը գտաւ երեք հոգի որոնց հագուստներուն վրայ տեսաւ փայլուն կոճակներ, ուսնոցներ եւ սուրեր, անոնց գլուխները ծածկուած էին եռանկիւն գլխարկներով։ Անծանօթներէն երկուքը բարձրահասակ էին եւ տարիքոտ, «զօրավարներ են» խորհեցաւ Բէպ Մօթայ։ Երրորդը աւելի երիտասարդ ու կարճահասակ, «միւսներուն ծառան ըլլալու է», մտածեց Հրեան։

— Բարի երեկոյ, ըսաւ երիտասարդը։

— Բարի երեկոյ, պատասխանեց Հրեան, ի՞նչ կրնամ ընել ձեզի համար։

— Կ'ուզեմ որ․․․ Բէպ․․․ Բէպ․․․

— Անունս Բէպ Մօթայ է. իսկ ո՞վ էք դուք։

— Իմ անունս ալ Նափոլէոն է, ըսաւ կարճահասակ մարդը։ Հարկաւ լսած ես Նափոլէոնի մասին, Կայսր Ֆրանսայի։

— Ի՞նչ․․․ իրակա՞ն Նափոլէոն կայսրը, զարմացաւ Հրեան ու սկսաւ դողդղալ։

— Այո՛, նոյն ինքն։

Երիտասարդ մարդը մէկ ձեռքը դըրաւ կուրծքին վրայ, միւսը տարաւ կռնակը ու եռանկիւն գլխարկին տակէն երեւցաւ մազի փունջ մը։ Ա՛լ տարակոյս չունէր Հրեան։ Իր առջեւ կանգնած էր Նափոլէոն՝ Ֆրանսայի մեծ Թագաւորը։

Արքաներու յատուկ աղօթք մը արտասանեց խանդավառութեամբ եւ երկու զօրավարները պատասխանեցին «Ամէ՛ն»։

— Խնդրե՛մ, հաճեցէք նստիլ, Տէ՛ր Արքայ, թէրեւս ձեր համազգեստը նորոգութեան կամ արդուկի պէտք ունի, ըսաւ Հրեան։

— Ո՛չ, Բէպ Մօթայ, պատասխանեց Նափոլէոն, բանալով քթախոտի ոսկի տուփ մը։ Ծառայութիւն մը կ'ուզեմ քեզմէ։ Կը նահանջենք Ռուսիայէն եւ ռուս լրտեսներ կը հալածեն մեզ։ Պահէ՛ զիս եւ խօսք կուտամ որ չպիտի զղջաս։

Բէպ Մօթայ սկսաւ ականջը քերել, ա՛յս էր պակաս։ Վտանգաւոր առաջարկ էր, բայց ի՛նչպէս կրնար անգութ ըլլալ եւ չօգնել անոր։ Մանաւանդ որ երեքն ալ սուրեր ունէին։ Ամէն բան կրնար պատահիլ։ Կրնային իր գլուխը կտրել եթէ մերժէր։

Խորհրդակցութիւն մը կատարեցին տեղին վրայ եւ որոշեցին որ Նափոլէոն մտնէր մահճակալին մէջ։ Պառկեցուցին զայն. վրան դրին տախտակ մը որուն վրայ նետեցին անկողինն ու վերմակները եւ աղօթեցին որ Աստուած օգնութեան հասնէր անոր։

Երբ իր գործը լմնցուց եւ զօրավարները մեկնեցան, Հրեան սկսաւ շարունակել իր կարկտանը եւ սաղմոսերգութիւնը. կարծես թէ ոչինչ էր պատահած։

Դուռը դարձեալ զարկին երեք անգամ։ Լեղին փրթաւ, բայց ժողվեց ինքզինքը անմիջապէս եւ դիւանագիտական գործերու վարժ մէկու մը պէս, անայլայլ, պոռաց․— Մտէ՛ք։

Ներս մտաւ ծանրակազմ Ռուս մը որուն ետեւէն կը քալէին երկու զինուորներ եւ բարկութեամբ պոռաց․

— Հրեա՛յ, մէկը կը ծածկես դուն այստեղ։

— Այո՛, Բարբին տաբատին ծակը, ըսաւ Բէպ սրամտօրէն։

— Խուզարկեցէ՛ք, հրամայեց մարդը։

Երկու զինուորները սկսան փնտռել սեղաններու եւ նստարաններուն տակը. նոյնիսկ կտրելով բացին զանձանակը, որուն պարունակութիւնը գրպանեցին արկածով։ Ցանկարծ եկան անկողինին քովը։

— Այս անկողինը շատ բարձր կ'երեւայ աչքիս, ըսաւ զինուորներէն մէկը, կասկածոտ ժպիտով մը։

— Աստր դարմանը կայ, մէջ ինկաւ Հրեան, պէտք չունիք անկողինս խանգարելու. կրնաք ձեր սուրը մխել անոր մէջ. եթէ պահուած մէկը կայ այնտեղ, Աստուա՛ծ ողորմի անոր։

Շատ լաւ խորհուրդ մըն էր. սուրին ծայրը մտաւ վերմակներուն ու անկողինին մէջ եւ հասաւ տախտակին։

— Է՛հ, բախտաւոր ես եղեր, Հըրեայ, ըսաւ ծանրակազմ մարդը եւ դուրս գնաց իր զինուորներուն հետ։

Երբ Բէպ Մօթայ դուրս քաշեց Նափոլէոնը անկողինին տակէն, կայսրը ըսաւ անոր․

— Բէպ Մօթայ, ինծի իրական մահէ մը ազատեցիր։ Հիմա յայտնէ երեք բաղձանք զորս պիտի շնորհեմ քեզի։

— Շնորհակալ եմ, Տէ՛ր Արքայ, ըսաւ Հրեան եւ քանի մը վայրկեան խորհելէ ետք, շարունակեց․

— Առաջին խնդրանքս այն է որ տանիքիս վրայ ծակ մը կայ. հրաման ընէիր որ նորոգուէր։

— Այդքա՞ն միայն․․․ լաւ. նորոգել պիտի տամ։ Երկու բաղձանք եւս ունիս, բայց աղէկ մտածէ եւ յետոյ ըսէ։

Կնճիռ մը երեւցաւ Հրեային ճակատին վրայ. լաւ մը խորհեցաւ ու ըսաւ․

— Երկրորդն ալ հետեւեալն է․— նոր դերձակ մը եկած է այս փողոցը. հրաման ընէիր որ ուրիշ տեղ երթար. փողոցին պակասը չկայ, չա՛տ։ Իմ գործս ձեռքէս կը խլէ, ըլլալի՞ք բան է։

— Լա՛ւ, լա՛ւ, պատասխանեց Նափոլէոն։ Բաղձանք մը եւս ունիս. լա՛ւ մտածէ։ Կրնաս ամէն ինչ ուզել, արժանի ես իսկապէս։

Բէպ Մօթայ մտածեց խորունկ կերպով եւ վերջապէս ըսաւ․

— Երրորդ բաղձանքս ալ ահաւասիկ, Տէր Արքայ. Աստուած պահէ քեզ, բայց, կը հաճի՞ս ինծի ըսել թէ ինչ զգացիր երբ զինուորները սկսան քեզ փնտռել այստեղ. հի՛, հի՛, հի՛․․․

Այս խօսքերուն վրայ Նափոլէոնի արտայայտութիւնը փոխուեցաւ եւ բարկութեամբ գոռաց․

— Քեզի ի՞նչ. ի՞նչպէս կը համարձակիս լրբանալ աշխարհի ամէնէն մեծ Թագաւորին առջեւ. ի՛նչ ըսել կ'ուզես. սպասէ, քեզի ցոյց կուտամ հիմա․․․

Նափոլէոն բացաւ դուռը, երկու մատները դրաւ բերանը ու սուլեց։ Զօրավարները վազելով եկան, քանի մը զինուորներու հետ։

— Ձերբակալեցէք, տարէք, գնդակահարեցէք այս մարդը վաղ առաւօտ, հրամայեց Թագաւորը։

Անօգուտ էր գթութիւն հայցել[ը] Թագաւորին հրամանը պէտք էր գոր[ծա]դրուէր. խաղալիք չէր։ Իրրեւ [...] նորհ թոյլ տուին որ Հրեան մ[...] առնէր իր աղօթագիրքը որուն [...] կար մահուան Խոստովանանքը։

Առտուն կանուխ Հրեան կեցուցի[ն] պատին տակը։ Վեց զինուորներ [...] ռնք կեցած էին իր դիմացը հրացա[ն]ներով, պատրաստուեցան կրակելու։ Սպայ մը կապեց անոր աչքերը եւ [...] կսաւ զարնել թմբուկը։

Բայց, ճիշդ այն վայրկեանին [...] սպան «կրակ» պոռաց, ձիաւոր մը [...] կաւ շնչասպառ ու հրամայեց —«[...] սեցէք»։

Ձիաւորը միասին բերած էր նամա[կ] մը Նափոլէոնէն՝ ուղղուած Հրեայ[ին]։ Նամակին մէջ կար Թագաւորին պա[...] տասխանը Բէպ Մօթայի երրորդ [...] բանքին․

— ․․․Այն ատեն ես ալ զգացի ն[...] նոյն բանը զոր հիմա կը զգաս դ[ուն]։

Թարգմ. Ժ. Մ.

ԾԻԾԱՂ

— Ի՞նչ է, «Արե՞ւ» է կարդացա[...] թէ «Ապագա՛յ»։

— «Ապագա՛յ»։

— Լա՛ւ, ինչո՞ւ հակառակ կարդ[...] բաներ ես։

— Որովհետեւ, ամէն բաներ[...] հակառակը կը գրեն։

Ոգիներու ժամը···
Մարագի մը տանիքին վրայ
Համր քայլերով կ'անցնի ճերմակ
կատու մը:
Ախոռին մէջ կը զնգան շղթաները...

Տժգոյն լուսինը կը լուսաւորէ զէն
ու զարդը
Արիւնոտ ու պատառոտուն այդ
զինուորին···:

ՆԱԹԱՆ ԲԱՅ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գոյներու խաղ

Զգայախաղերը նորոյթ են հիմա, — բանաստեղծութեան, երաժշտութեան եւ նկարչութեան նման ծանօթ փորձերէն յետոյ, ահա զգայախաղը թատրոնի մէջ:

Ի՞նչ է արդէն պատկերախաղը (revue), որ ծնաւ «միւզիք-հոլ»երու մէջ: Համադրական արուեստ մը դարձած է ան, խնամութեամբը շարժանկարին, թատրոնին եւ երաժշտութեան: Ահա թէ ինչո՛ւ «միւզիք-հոլ»երէն անցաւ ու մտաւ ազնուական թատրոններէ ներս: Փարիզի Օփերա-Քոմիքը հիմա արդէն կը ներկայացնէ «գոյներու խաղ» մը, որ թէեւ կը յիշեցնէ մնջկատակը կամ հէքեաթը, բայց եւ այնպէս ինքնատիպ է ու նոր, որովհետեւ ունի թատերական գործողութիւն, երաժշտութիւն, պարերգութիւն եւ կախարդական զգայախաղեր:

Արդիական նկարիչի մը աշխատանոցը. — Որովհետեւ խորանարդապաշտ է վարպետը, աշխատանոցն ալ շինուած է նոյն ճաշակով: Պատուհաններուն մէջ խորանարդաձեւ հեռանկարներ, ձեղունէն կը կախուին խորանարդաձեւ համրիչներ: Տեսարանը կը ներկայացնէ գիծերու թագաւորութիւնը: Խաղաղութիւն:

Աշխատանոցէն կը հեռանայ վարպետը, եւ ահա փոխ-վրէժը գոյներուն: Սեւ անօթէ մը դուրս կը նետուի կատու մը, եբենոսի գոյնով, որ կը վազէ արթնցնելու բոլոր գոյները: Արծաթ սպիտակն է, որ կ'ոստնու, կամ լեմոնի դեղինը, որ կը խայտայ, մետաղի կապոյտը, որ կը ծփայ, եւ իրարու ետեւէ կարմիրը, նարնջագոյնը, կանանչը, մանիշակագոյնը, — գոյներու հարսնիք է: Աչքի ուրախ գինովութիւն մը: Յանկարծ ներս կը մտնէ վարպետը, գիծերու կախարդ արուեստագէտը: Գոյները կը յարձակին վրան եւ դուրս կը նետեն զայն պատուհանէն:

Հեղինակը, գոյներու այս խաղով, կ'երգէ յաղթանակը նկարիչին, իսկական արուեստագէտին, անոր որուն կը ծառայեն գոյները, իրենց պատճառած զգայութեանց կախարդանքով:

Միւսէի սիրոյ պատմութիւնները մատիտով գծուած

Ցուցահանդէսի մը մէջ, ուր ներկայացուած են Ալֆրէտ տը Միւսէի մատիտի խաղերը, — արդարեւ «Գիշեր»ներու երգիչը շնորհալի գծագրիչ մըն էր քերթող դառնալէ առաջ, — կարծես կը տրուի «Դարու զաւկին» սիրոյ պատմութիւնը, այնքան բարախուն:

Միւսէգէտները կը հաստատեն, որ Միւսէ սկսաւ գծագրել երբ դեռ 17 տարեկան հազիւ կար: Տետրակներ լեցուց այդ գծագրութիւններով, որոնք դիմաստուերներն էին իր սիրած կիներուն: Նոյն իսկ թէ փճացուց ինչ որ գծագրեց՝ տպաւորուելով Լուվրի թանգարանէն, ուր օրեր կ'անցընէր գոյներու մէջ լողալով, տակաւին պահուած կը մնան սակայն գծանկարներն իր շատ սիրած դէմքերուն: Անոնց մէջ են Ժորժ Սանի դիմաստուերները, քաղցրութիւնով մը բնեռուած: Ու նաեւ դիմաստուերները Տիկին Ժօպէրի, զոր Միւսէ «կնքամայր» կ'անուանէր անոր համար, որ իրեն բազմաթիւ անուններ կուտար, յաճախ փաղաքշական, երբեմն կծու: Այս կինն էր, արդարեւ, որ Միւսէն կ'անուանէր «Իշխան Սուրճ», «Իշխան Լուսածին Թռչնատուն սիրտով»: Միւսէ «անանուն» զգացում մը կը կրէր այդ կնոջ հանդէպ, առանց երբեք կարենալու բացատրել թէ ինչո՛ւ:

«Կը քալենք սիրոյ եւ բարեկամութեան ճամբուն վրայէն» կ'ըսէր: Այս կնոջ հանդիպած էր, երբ այլեւս բաժնուեր էր Ժորժ Սանէն: «Դարուն զաւկին» սրտին մոխիրներէն սկսեր էին բարձրանալ դարձեալ կարճ ու բարկ բոցեր: Յանկարծական սիրահարութիւններ կը զգար բազմաթիւ կիներու մասին միանգամայն: Բայց մասնաւորապէս Փօլին Կարսիայի եւ Պելճիոյոզոյի համար: Անոնց դիմաստուերներն ալ կը մնան պահուած: Միւսէ գիշեր մը կը փորձէր գծագրել Պելճիոյոզոյի դէմքը: Գեղուհին յանկարծ պնդեց թէ Միւսէ չպիտի կարենար շինել իր ծաղրանկարը: Միւսէ արագ, քանի մը հարուածով, առաւ կնոջ պատկերը, տհաւոր աչք մը շինելով անոր: Գեղուհին առաւ թուղթը, «չէ՛, բան մը կ'արժէ նորէն» ըսաւ անտարբերութեամբ, բայց շատ վիրաւորուեցաւ եւ չներեց երբեք: Միւսէ չէ խնայած իր սիրած կիներուն, բոլորն ալ ծաղրանկարի առած է յաճախ: Ժորժ Սանն է միայն, որ չունի ծաղրանկար: Գեղեցիկ են նաեւ դիմաստուերները Ռաշէլի, որուն եւս սիրահարած էր պահ մը:

Նոյնքան գեղեցիկ են Մարսըլինի դիմաստուերները: Այս այն աղջիկն է, որ չէր բաժնուեր հիւանդ Միւսէի սնարէն: Բանաստեղծին էր նուիրեր գրչակոթ մը, որուն վրայ ապրշումէ թելերով եւ զանազան գոյներով հիւսեր էր խօսք մը. — Յիշեցէք ձեր խոստումները: Միւսէ մեռաւ, խնդրելով որ իր դագաղին մէջ դնեն այդ գրչակոթը:

Պերկսոն, Սորէլ, Լենին

Ռընէ Ժոաննէ, որ ծանօթ է քաղաքատնտեսութեան մասին իր հեղինակութիւններով, յօդուածի մը մէջ պահ մը կ'անդրադառնայ այն ազդեցութիւններուն, զորս Պերկսոն գործեց բոլոր երկիրներու մտաւորական կեանքին վրայ: Այս առթիւ հատուած մը կը բերէ Քուրցիուսի գրքէն (Փորձ Ֆրանսայի մասին):

Քուրցիուս վճռական դեր մը կը վերագրէ Պերկսոնի՝ «գիտակցութեան տուեալին» մէջ, «պատմութեան աւանդական զաւեւրուն հանդէպ արդի ընդհանուր արհամարհանքին մէջ», կամ «չնախատեսուած դէպքերու յեղաշրջութեան, ազատութեան նոր գիտակցութեան վերածնունդին» մէջ:

Այս մեկնակէտով, Պերկսոնի անունը կը կապուի յեղափոխական դէպքերու:

Եւ վերջապէս կարելի չէ ուրանալ ազդեցութիւնը, որ Պերկսոն ունեցաւ Սորէլի վրայ: Առանց Պերկսոնի, Սորէլ չպիտի գրէր երբեք, այլ պիտի մնար ճարտարագէտ մը միայն: Երբ Սորէլ դեռ չէր գրած խորհրդածութիւններ բռնութեան մասին գիրքը (1906), Պերկսոն կը դասախօսէր Պղատոնի վրայ, բացատրելով mytheը, որ կը յատկանշէ կամքին կապուած գործողութիւնները, անկախ գաղափարէն (idée): Սորէլ mythe idée - forceը տարաւ պատշաճեցնելու ընդհանուր գործադուլին եւ հակայեղափոխութեան: Սորէլի վրայով, Պերկսոնի այդ գաղափարները գացին ճառագայթելու Լենինի, ինչպէս Մուսոլինիի վրայ: Մուսոլինի կը խոստովանի տակաւ: Գալով Լենինի, անուրանալի է գաղափարներու յարակցութիւնը Սորէլի եւ Լենինի միջեւ: Ահա Սորէլի համակրանքը Լենինի մասին: «Լենինը, կ'ըսէր Սորէլ, Լենինը Մեծն Պետրոսն է, ան պիտի կատարէ այնպիսի գործեր, զորս թերեւս Մեծն Պետրոս պիտի ուզէր կատարել, բայց չէր կատարած»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի Օփերան

Գրած էինք թէ յունուար 20ին կատարուեցաւ Երեւանի պետական օփերային բացումը, Մաքսիմ Կորքիի թատրոնին մէջ:

Նոր հասած թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները. —

Ա. Երզնկեան, բացման հանդէսին մէջ խօսեցաւ ճառ մը եւ ըսաւ թէ Երեւանի մէջ ոչ ցարերը կրնային նման օփերա մը հիմնել, ոչ ալ դաշնակցականները, այլ միայն եւ միայն բոլշեւիկները, (անտեղի պատմութիւն): Յետոյ աւելցուց. — Անցեալին մէջ հայ ժողովուրդը երգերու տեղ կ'արտայայտէր ցաւ, վիշտ, անոր համար որ այդպէս կը ներշնչէին իր կեանքի մղձաւանջային պայմանները: Իսկ հիմա կ'երգէ աշխատանքի եւ ուրախութեան երգեր, որոնք ներշնչուած են երկրին շինարարութեան թափէն:

Այս խօսքերէն յետոյ, — նոր ոճիւ, — Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կողմէ խօսեցաւ Դարազեան, Վրաստանի կրթական գործավարութեան կողմէ Տակտակիշվիլի, Թիֆլիզի պետական օփերային կողմէ Արակիշվիլի, վաստակաւոր արուեստագէտ Սոլերման: Կարդացուեցան նաեւ բազմաթիւ ողջոյններ:

Ու ներկայացուեցաւ «Ալմաստ»ը (Սպենդիարեան), բեմադրութիւն Բուրջալեանի: Նուագախումբը կը ղեկավարէր Սոլերման: Գլխաւոր դերերը կը կատարէին Իսեցկին, Ռոմանովա, Վարդանեան:

Այս առթիւ, Վ. Թոթովենցի մէկ տոմսէն, հրատարակուած «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ. —

... Պէտք է խորացնել ազգային ձեւը պետական Օփերային մէջ: Կը լսենք, որ Պետական Օփերային շուրջ կան մարդիկ, որոնք ցանկութիւն ունին «Ալմաստ»էն յետոյ շարունակել օփերայի ներկայացումները ոչ - պետական լեզուով, (այսինքն ռուսերէն): Այս ճամբով, Երեւանի օփերան կը կորսնցնէ իր ազգային արժէքը, մանաւանդ որ միջազգային բովանդակութեան տեսակէտով ներկայիս բեմի վրայ գոյութիւն ունեցող օփերաները չեն դիմանար քննադատութեան:

Այդ կարգի փորձերուն դէմ պէտք է պայքարիլ վճռապէս:

Պէտք է ուժ տալ նաեւ Պետական Օփերային այն արուեստագէտներուն, որոնք կը տիրապետեն լեզուին: Ասիկա հսկայական նշանակութիւն ունի:

Պէտք է օփերան ունենայ իր սեփական շէնքը: Այս արուեստը չի կրնար ապրիլ «մի կերպ գործը գլուխ բերելու» աշխատանքով: Կը պահանջէ խաղաղ եւ բնական խորացում: Այս տեսակէտով սեփական շէնքի պակասը կը խանգարէ հայկական օփերային բնական եւ ստեղծագործական զարգացումը:

Ուրիշ պարագայ մը, — ստեղծելով նման կարեւոր գործ մը, պէտք չէ խանգարել մշակոյթի միւս հաստատութեանց աշխատանքը: Ոգեւորուելով պետական օփերայի աշխատանքներով, արուեստագէտները պէտք չէ լքեն պետական Երաժշտանոցը: Թէեւ ճիշդ է, որ արուեստագէտներու նուազութեան պատճառով, մեր երաժշտական աշխատաւորները շատ զբաղած են եւ հազիւ կը հասնին թէ Օփերային, թէ Երաժշտանոցին եւ թէ Հեռադեկին (ռատիօ):

Անհրաժեշտ է ծրագիր, հիմնալի ժամանակացոյց:

Գիտական բառեր կը շինեն

Գրական, ճարտարարուեստական, արհեստագիտական, գեղարուեստագիտական հայերէն բառեր սահմանելու եւ ճշդելու նպատակով, Երեւանի մէջ կազմուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը, որուն կ'անդամակցին Դ. Սիմոնեան, Գիւլիքէօխվեան, Աչրափեան, Մուշեղեան, Ստեփանեան, Ղափանցեան, Սեւակ, Ղարիբեան, Աճառեան, Աբեղեան, որոնց պաշտօնն է քննել բոլոր բառարանները, օժանդակել Հայկական Հանրագիտարանին խմբագրութեան: Յանձնախումբին ընտրած եւ սահմանած գիտական ու ճարտարարուեստական բոլոր բառերն ու տարազները պարտադիր պիտի ընդհանրացուին ամբողջ Հայաստանի մէջ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

«Ֆրանսայի բաժակ»ի մրցումները

Ֆութպոլի խումբերուն կազմակերպութիւնը Ֆրանսայի մէջ շատ լաւ կատարուած է: Նախ երկիրը բաժնուած է Լիկերու. այսպէս կան՝ Փարիզինը որ կը պարունակէ մայրաքաղաքին, Սէնի եւ Սէն - է - Ուազ նահանգին խումբերը, Հիւսիսային Ֆրանսայինը՝ Լիլ, Ռուպէ, Ամիէն, Տէօնքէրք, Պուլոնը եւ շրջակայից համար, Նորմանտիոյ Լիկը՝ Հավրի, Ռուանի, Տիէփի, Շէրպուրի համար, եւայլն:

Իւրաքանչիւր Լիկի մէջ խումբերը բաժնուած են, իրենց արժէքին համեմատութեամբ, դասակարգերու. առաջին դասակարգը՝ ութ խումբերէ բաղկացած՝ կը կոչուի՝ Տիվիզիոն տ'Օնէօր, երկրորդը կը կոչուի Փրոմօսիոն տը Տ. տ'Օ. եւ կը բաղկանայ տասներկու խումբերէ, երրորդ դասակարգը կը կոչուի փրըմիէ քաթէկորի եւ այսպէս շարունակաբար: Իւրաքանչիւր դասակարգի մէջ խումբերը կը կատարեն մրցումներ, իրարու դէմ ելլելով տարին երկու անգամ — անգամ մը իրենց դաշտին, երկրորդ անգամ հակառակորդին դաշտին վրայ: Եթէ եղանակին վերջը իրենց խմբակին գլուխն են՝ կը նկատուին ախոյեան խումբ եւ վերենք կանխող խմբակին վերջիններ դասուող խումբերուն հետ կը մրցին եւ եթէ յաղթեն՝ դասակարգ մը վեր կ'ելլեն: Այնպէս որ, եթէ խումբ մը առաջին անգամ ըլլալով մասնակցի ախոյեանութեան մրցումներու՝ առաջին դասակարգին հասնելու համար 4—5 տարիներ անհրաժեշտ են իրեն, ենթադրելով որ մէն տարի ախոյեան հանդիսանայ իր խմբակին մէջ:

Այս տարուան սկիզբէն ի վեր այս դասակարգէն դուրս են մնացած այն քսան խումբերը որոնք մասնաւոր խմբակ մը կազմեցին փրոֆէսիոնէլ խաղացողներ գործածելու արտօնութեամբ: Փարիզի մէջ նոյնպէս այս կանոնաւոր խումբերու դասակարգէն դուրս կը մնան բոլոր Հայ խումբերը, չունենալով կանոնաւոր մարզադաշտ մը — առաջին պայման չամփիոնայի մրցումներուն կարենալ մասնակցելու համար:

Ֆութպոլի խումբերուն այս կազմակերպութեան հետ են նաեւ «Քուփ տը Ֆրանս»ի մրցումները որոնց իրենց շրջանի լիկին մէջ ախոյեանութեան մրցումներուն մասնակցող եւ կանոնաւոր շրջապատ ունեցող մարզադաշտերու տէր բոլոր խումբերը կը մասնակցին՝ առանց դասակարգի խտրութեան: Ըստ օրէնքի պէտք է որ վիճակով որոշուին իրարու դէմ մրցող խումբերը, սակայն անօգուտ անակնկալներու առաջքը առնելու համար, ֆութպոլի «ֆէտէրասիոն»ն է որ կ'որոշէ իրարու դէմ մրցելիք խումբերը եւ առաջին շրջանի մրցումներէն զերծ կը կացուցանէ երկրին 32 լաւագոյն խումբերը: Պարտուած խումբ մը բոլորովին կը քաշուի մրցումներէն, եւ երբ ընդամէնը 32 խումբեր կը մնան, այսինքն յունուարին, այդ ատեն է որ վիճակով կ'որոշուին իրարու դէմ մրցելիք խումբերը. փետրուարին՝ դարձեալ վիճակ՝ մնացեալ 16 խումբերուն համար, մարտին՝ վիճակ ութ խումբերուն եւ ապրիլին՝ մնացեալ չորս խումբերուն համար: Երբ «ֆինալ» մրցումին համար երկու խումբեր կը մնան, ի հարկէ վիճակ ձգելու պէտք չի մնար մայիսին:

Այսօր «Քուփ տը Ֆրանս»ի մրցումներուն համար մնացած են միայն ութ խումբեր որոնք այսօր իրարու դէմ մրցելով պիտի տան չորս յաղթականներ: Անցեալ օր ըսինք թէ ինչպէս Քան, Մոնփէլիէ, Նիս, Անթիպ, Սէթ, Սօշօ, Ռուպէ եւ Էքսէլսիոր (նոյնպէս Ռուպէէն) յաղթելով իրենց հակառակորդներուն «քառ տը ֆինալ» մրցումները կատարելու իրաւունքը ձեռք բերած էին: Այդ խումբերը իրարու դէմ պիտի մրցին վիճակով որոշուած հետեւեալ կարգով.

Փարիզի մէջ. — Սէթ ընդդէմ Սօշոյի:

Մոնփէլիէի մէջ. — Նիս ընդդէմ Էքսէլսիորի:

Սէնթ էթիէնի մէջ. — Ռուպէ ընդդէմ Մոնփէլիէի:

Մարսիլիոյ մէջ. — Քան ընդդէմ Անթիպի:

Բոլորն ալ «փրոֆէսիոնէլ» խումբեր են, այսինքն իրենց խաղացողներուն պաշտօնապէս ամսական կը վճարեն — բաց ի Ռուպէի Քլիւպ տը Ռուպէէ որ «ամաթէօր» դասուած է, թէեւ ատիկա ըսել չէ թէ իր խումբը կազմող բոլոր խաղացողներն ալ ամբասիր «ամաթէօր»ներ են — բայց ատիկա այսօրուան մեր նիւթէն դուրս է:

Անցեալ օր ըսած էինք նոյնպէս թէ հարաւային Ֆրանսայի «լիկ»ն է որ ամէնէն շատ ներկայացուցիչը ունի — հինգ — հիւսիսային Ֆրանսայի «լիկ»ը՝ մէկ: Մայրաքաղաքը՝ իր վերջին ներկայացուցիչները կորսնցուց Ռէտ Սթարի, Քլիւպ Ֆրանսէի եւ Ռասինկի պարտութեամբ նախորդ շրջանի մրցումներուն մէջ:

«Ֆրանսայի Բաժակ»ի մրցումները, չափուած ու ձեւուած Անգլիոյ համբաւաւոր բաժակին մրցումներուն վրայ, անշուշտ հեռու են անցեալ շաբթու տեսնուածին նման 45 հազար հանդիսատես քաշելէ երկու խումբերու մրցումի մը. այսու հանդերձ բաւական հետաքրքրութիւն կ'արթնցնեն եւ ֆութպոլին համար փրոփականտի լաւ միջոց մըն են: Այդ պատճառով է որ արդէն կիրակի չորս մրցումներէն երկուքը տեղի կ'ունենան այնպիսի քաղաքներու մէջ՝ որոնք ցարդ մեծ հակում մը չեն ցոյց տուած ֆութպոլին համար:

Մեզի համար անշուշտ մեծ կարեւորութիւն չունի թէ այս չորս մրցումներէն որո՛նք յաղթական պիտի ելլեն: Եթէ Քան, Սէթ, Մոնփէլիէ արդէն նախապէս շահած են մէկ - մէկ անգամ համբաւաւոր բաժակը, մնացեալ խումբերն ալ միեւնոյն յաջողութիւնը ունենալ կը ցանկան: Եւ որովհետեւ բաժակի մրցումներու մէջ երբեք նախատեսուած արդիւնքները չեն իրականանար, ետ կը կենանք այդ բանէն: Ըսենք միայն թէ չպիտի զարմանայինք, եթէ Սօշօ, Էքսէլսիոր, Մոնփէլիէ, Քան ըլլային կիրակի չորս մրցումներուն յաղթողները:

Աւելցնենք թէ Փարիզի մրցումը՝ որ կարեւորագոյնն է, տեղի պիտի ունենայ Փորթ տը Սէն - Քլուի մեծ մարզարանին մէջ:

Ժ. Ե.

Օր. ԵՒԳԻՆԷ ՏԱՄԼԱՄԱԵԱՆ
եւ
ՀԱՅԿԱԶՆ ԱՐԷԼԵԱՆ
Ամուսնացած

Փարիզ 19 փետր. 1933

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Վիճակագրական վերջին արձանագրութիւնները ցոյց կուտան, որ Գերմանիոյ բնակչութեան թիւն է 65 միլիոն 89,000: Այսպէս ուրեմն, վերջին մարդահամարէն ի վեր (16 յունիս 1925), եօթը տարուան ընթացքին Գերմանիա աճած է աւելի քան 2 միլիոն 678,000:

Գերմանիոյ 15 տարեկանէն վար պատանիներուն թիւը այս եօթը տարուան ընթացքին նուազած է եւ հին ցուցակին բաղդատմամբ՝ պակսած է 720,000: Եւ այս՝ ծնունդներու նուազումին պատճառով: Ընդհակառակն 15 տարեկանէն վեր պատանիներուն թիւը 3,398,000 աւելցած է, մահերու նուազութեան պատճառով: 1920 յունուարին Գերմանիոյ բնակչութիւնը կը հաշուուէր 58 կամ 59 միլիոն: Իր դրացին, Լեհաստան, որ ունի 30 միլիոն բնակիչ, երիտասարդներու աւելի մեծ թիւ մը ունի քան Գերմանիա:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (3)

ՃԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա.- 800 տարի ցաւ ու մահ Իրլանտայի մէջ

Անոնք չէին կրնար դատաւոր, փաստաբան ըլլալ եւ ատենակալի պաշտօն ունենալ: Իրենց դէմ փակուեցան համալսարանները: Պատժի սպառնալիքով՝ արգիլուեցաւ մասնաւոր դպրոցներ հիմնելը: Երկու աշակերտ միայն կրնային պահել: Պէտք չէր որ բողոքականներէն հող գնէին, մինչեւ իսկ չէին կրնար ժառանգել եւ կամ իբրեւ նուէր ընդունիլ: Այսպէս, մէկ խօսքով ի՞նչ կրնային ընել Իրլանտացիները:

Անոնք որ ի վիճակի էին՝ դարձեալ գաղթեցին. միւսները իրենց տեղերը մնացին եւ ապրեցան ողորմելի կեանքով, բթացած ու ջլատուած, անձնատուր՝ իրենց նոր ճակատագրին: Այսինքն անգլիացի տէրերու համար [illegible] աշխատանք կատարել, ինչ որ Իրլանտան տեսած չէր երբեք, եւ կամ ձրի աշխատիլ արքայական հոմանուհիի մը համար որ, իր հաւատարիմ ծառայութիւններուն փոխարէն՝ կը վճարուէր իրլանտական գանձէն: Պատահաբար կը բորբոքէր ապստամբութեան հուր մը, բայց Անգլիացիները միշտ տէր կը դառնային կացութեան:

Սակայն երբ Ամերիկա ապաստանած գաղթականները ըմբոստացան մայր հայրենիքին դէմ, այն ատեն թուլցաւ երկաթեայ այս ճնշիչ օղակը: Այս շարժումը Իրլանտան եւս վարակեց եւ տարածուեցաւ քաղաքներուն մէջ, առեւտրական ընկերութիւններէն, կաթոլիկներուն թէ բողոքականներուն կողմէ: Անգլիա ստիպուեցաւ որոշ զիջումներ ընել: Ֆրանսական յեղափոխութեան պոռթկումին հետ՝ գոնէ յառեգոյն բացառիկ օրէնքներն ալ ինկան, օրինակ՝ այն պատիժները որոնց կ'ենթարկուէին կաթոլիկները, եթէ կիրակի օրերը ներկայ չըլլային բողոքականներու կրօնական պաշտամունքին: Բայց 1798ին, Ֆրանսական գաղափարներու ազդեցութեամբ՝ նոր եւ ահաւոր ապստամբութիւն մը ծագեցաւ որ ճնշուեցաւ «անգութ արիւնախանձութեամբ եւ վայրագ արբեցութեամբ»: Այդ մասին պատմագիրները միաձայն են թէ որ եւ է բարբարոսութիւն չխնայուեցաւ ամենաբիրտ կամայականութեան շնորհիւ յուսահատութեան մղուած ժողովուրդին դէմ եւ թէ 30 հազար անգլիական զինուորներ հոգէառ հեծելակներու նման փոթորկեցին կղզին:

Ճարդը, ամէն տեսակ տանջանքը եւ բռնութիւնը սեւ արատը եղան չարչարանքներու այս նոր դրութեան: Աննկարագրելի զարհուրանքներ ի գործ դրուած են այդ շրջանին:

Այս դէպքերու ազդեցութեան տակ, 1800 թուականին կազմուեցաւ Միութիւնը եւ 1801 յունուար 1ին «Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իրլանտայի Միացեալ Թագաւորութիւնը» հրատարակուեցաւ: Ասոր անմիջական դրդապատճառը Ըլսթըրի բողոքական Սկովտիացիներուն մէկ ապստամբութիւնն էր, Իրլանտական խորհրդարանին համաձայնութիւնը դրամով գնուեցաւ: Լորտ Քորնուոլիս, որ այս կաշառքին կարգադրութիւնն ստանձնած էր՝ գարշանք զգաց այս գործէն: Անգլիացիները վախցած էին որ կարելի չպիտի ըլլար տեւականացնել կաթոլիկները իրլանտական խորհրդարանէն հեռացնելու որոշումը, եւ եթէ յաջողէին իսկ, չէին կրնար արգելք հանդիսանալ կաթոլիկներու թիւին առաւելութեան, բայց Միութեան հաստատումով՝ Լոնտոնի խորհրդարանին մէջ կ'որոշուէին իրլանտական գործերը. որով փարատած էր այս վտանգը: Իբրեւ փոխադարձութիւն՝ Իրլանտացիներուն տնտեսական հաւասարութիւնը հրատարակուեցաւ, մասնակի զիջումներ եղան եւ կաթոլիկներու ազատագրութիւնը հռչակուեցաւ: Բոլոր այս զիջողութիւնները շատ ուշ եկան սակայն. կղզին այլ եւս անկարող էր տնտեսապէս ծաղկելու. ընտրանին գաղթած էր: Անգլիոյ վարիչներէնփիթ այն ատեն յայտարարեց թէ՝ պէտք չէ թոյլ տալ որ Իրլանտան արժեցնէ իր շահու աղբիւրները. այլ բացառաբար ծառայեցնել զայն ի նպաստ Անգլիոյ բարօրութեան միայն:

Ուրիշ ոչ մէկ տեղ աշխատող ուժերն այնքան աժան էին ինչպէս Իրլանտայի մէջ: Այս պատճառաւ իսկ, անգլիական ճարտարարուեստը սիրով հաստատուեցաւ Իրլանտայի մէջ:

Եղած զիջումներուն մէջ կը գտնուէր նաեւ այն երաշխիքը թէ այլ եւս ոչ մէկ Իրլանտացի Աւագ Ուրբաթ օրը եւ Ծնունդին օրը դուրս պիտի վտարուէր իր տունէն - տեղէն:

Այս բարենորոգումներն ալ որ եւ է իրական բարելաւում չբերին Իրլանտացիներու կացութեան մէջ: «Կանանչ կղզի»ին ժողովուրդը կը յամառէր մնալ խուլ անգործութեան մէջ: Երիտասարդ Իրլանտացիներու շարժումը որ սնած ու կազմուած էր ամբողջ Եւրոպայի ազատութեան ձգտումին ազդեցութեանը տակ, ջլատուեցաւ՝ զանգուածային ձերբակալութիւններով եւ աքսորով: Ասոր յաջորդեց, գետնախնձորի փտութեան պատճառաւ՝ սոսկալի սովը որ 1847ին 1,250,000 Իրլանտացիներու մահուան պատճառ եղաւ:

Անգլիական կառավարութիւնը ոչինչ ըրաւ օգնութեան փութալու համար: Եւ դեռ իբրեւ արհամարհանք՝ օրէնքով մը արգիլեց որ մէկ քառորդ արտավարէն աւելի հող ունեցողը որ եւ է օգնութիւն ստանայ պետութենէն: Հետեւանքն այն եղաւ որ, մէկ միլիոնէն աւելի մարդիկ ստիպուեցան հրաժարիլ իրենց ինչքէն եւ կրկին գաղթել: Այն ժամանակ «Թայմզ»ները գրեցին.

— «Կելտերը գացին վրէժը կուրծքին տակ: Անոնք շուտով այնչափ հազուագիւտ պիտի ըլլան Շէնընի (Իրլանտայի գլխաւոր գետը) ափերուն վրայ՝ ինչպէս կարմրամորթը Հըտսընի (գետ մը Միացեալ Նահանգներու մէջ) ափերուն վրայ»:

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ.

(Շար.)

ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՅԱՆ ՄԸ ՀՐԿԻԶՈՒԱԾ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Սիլինի մեծ կայանը (Լեհեւռուս սահմանագլուխին վրայ) բոլորովին մոխիր դարձաւ հրդեհէ մը: Բոլոր բանտարկեալները կրցան փախչիլ: Չեկան ձերբակալեց քանի մը հոգի, շատեր փախան Լեհաստան, բայց աւելի մեծ թիւով աքսորականներ յաջողեցան պահուըտիլ շրջակայ անտառներուն մէջ, ուր առիթի կը սպասեն Լեհաստան անցնելու համար: Չեկան խիստ խուզարկութիւններ կը կատարէ ամէն կողմ:

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ

խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրէ *ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՄԱՐՍԷԼԻ, ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐԻ, ԱՆԻԷՌԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ* կոմիտէներու վարչութիւնները այսօր, կիրակի առաւօտ ժամը *10*ին, 32 Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։

14րդ ներկայացում — *14րդ ներկայացում*

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF *սրահին մէջ*

6 bis, Rue Campagne Première, Métro: Raspail

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ԻՆ

կը ներկայացուի **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 5 ԵՒ 10 ՖՐԱՆՔ

«Ս Ի Փ Ա Ն» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ա Ն Ց

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ին, Salle GEOGRAPHIE*ի մէջ*

184, Boulevard St. Germain, 184

կը նախագահէ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍԿ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ

կը խօսի՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ԱՄԲՈՂՋ ԿԱԶՄՈՎ

ղեկավարութեամբ ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ (դաշնակ), ՕՐ. ԱԼ. ԵՐԱՄԵԱՆ (ջութակ), ՕՐ. ԳՈՀ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ (երգ)։ ՏԻԿ. ԼՈՒՍԻԿ, Օրիորդներ՝ Ա. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, ԳՈՀ. ՖԷՐՄԱՆԵԱՆ եւ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՆԹԱՐՃԵԱՆ (արտասանութիւն)։

ՕՐ. ԶԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ) — Պ. Ս. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ (երգ)

ԱՅՍ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԿԸ ՅԱՐԳԵՆ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ» ՅԻՇԱՏԱԿԸ ԵՒ ԿԸ ՍԻՐԵՆ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼ ՀԱՅ Գ Ե Ղ Ա Ր Ո Ւ Ե Ս Տ Ը

Ծախքերու մասնակցութիւն 3 եւ 5 փրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻ ԿԱՀԱՒՈՐՄԱՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ

26, rue Troyon, Sèvres

ՅԱՅՏԱԳԻՐ.— Բռնաւորը, *պատմական տրամ։* Աչքկապուկ, *օպերէթ,* փոքրիկ խոհարարները, *վոտըվիլ։*

ղեկավար նուագախումբի եւ համերգի փրոֆ. *Գ. Ա. ԱԼԷՄՇԱՀ*

ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ՝ 5, 10 *եւ* 15 *ՖՐԱՆՔ*։

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ***ԵՓՐԱՏ*** ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

4 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Սալ Լիւսիէնի շքեղ սրահին մէջ,

13, Rue d'Issy, Billancourt

Հովանաւորութեամբ հին Քաղաքապետ՝ Պ. ՕՏԷՆի

կը խօսի **Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ**

կը մասնակցին *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. *Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ*ի, փարիզի գոնսէրվաթուարէն՝ Օր. *ՓԻԼՕՆ* (ջութակ), Պ. *Օ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ* (ջութակ), Պ. *Ա. ՊԱԼԵԱՆ* (ֆլիւթ), Պ. *Ռ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ* (աքորտէոն), Պ. *ՀԱՊԷՇԵԱՆ* (արտասանութիւն), Պ. *ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ* եւ *Ս. ԿԻՒԼԵԱՆ* (երգ) Պ. *ՊԱԼԵԱՆ* (կովկասեան պար)։

կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ ղեկավարութեամբ Պ. *ՀԱՊԷՇԵԱՆ*ի։

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Այս հանդէսին կը հրաւիրուին բոլոր անոնք որ կը սիրեն հայ նուագը եւ կ'ուզեն քաջալերել *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը։

Մուտք **5** *ֆրանք։* — *Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։*

Հաղորդակց. *Փօրթ Վէրսայլէն հանրակառք* 23 *և իջնել* Point du Jour

Հասոյթին կէսը պիտի յատկացուի Պէյրութի աղէտեալներուն։

Այրի Տիկին Վարսենիկ Պալեան, Այրի Տիկին Վերժին Պալեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Սիմոնեան, Այրի Տիկին Մարիամ Տավուլճեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Տավուլճեան, Այրի Տիկին Կիւլիւզար Թաշճեան եւ զաւակունք (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Կիւլիւմիա Փանոսեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Իսահակ Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Զօպանեան սրտի խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց անմոռանալի ամուսնոյն, զաւկին, եղբօր, փեսային, աներձակին, հօրեղբօրորդւոյն, մօրեղբօրորդւոյն քեռայրին եւ ընկերոջ՝

ԹԱԴԷՈՍ ՊԱԼԵԱՆԻ

(Իզմիրցի)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ երկարատեւ հիւանդութենէ ետք, իր բնակարանին մէջ, 24 Փետրուար, Ուրբաթ օր։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը, Երկուշաբթի, ժամը 11.30ին, Ալֆորվիլի եկեղեցիին մէջ։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ժամը 11ին, Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Հայոց եկեղեցիին մէջ, եկեղեցւոյն Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Պ. Ա. Զօպանեան ժամերգութենէն յետոյ պիտի խօսի դէպի Էջմիածին կատարած իր ճամբորդութեան եւ Հայաստանէն կրած տպաւորութեանց մասին։

ԿԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի փոռման (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փօսթի ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 փրանքի։ Կը ղրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն։ Երաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տառացիօրէն գործադրութեան։ Դիմել՝ Տպարան *ՆՈՐ ՕՐ*, **20, A. Voulis, Athènes, Grèce :**

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մ. ԱՃՆԱՒՈՐԵԱՆ փոխանցած ըլլալով իր ճաշարանը՝ **23 Rue de la Huchette,** *զինքը տեսնել փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել՝* **3, Rue Champolion, Rest. «Caucase»** *եւ կամ* **25, Rue Cardinal-Lemoine «Café - Bar»:**

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Mme APRAMOVA

ԼԷՕՆ ՅԱՐՈՒԹ

Դիտի Ներկայացնէ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ...

Ե Ր Ջ Ա Ն Կ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն (Վ. Վալադեանի)

Salle de Conservatoire*ի մէջ,*

2 bis, Rue du Conservatoire **(Métro: Bonne-Nouvelle եւ Cadet)**

11 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը ճիշդ 8.45ին

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Պուէնոս - Այրէսէն նոր ժամանած յայտնի հայ երգչուհի եւ պարուհի՝ տիկին *ԱԲՐԱՄՈՎԱ*, պ. *ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹ*, տիկիններ՝ *ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ*, Օրիորդներ՝ *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԽԱՆՃԵԱՆ*, պարոններ՝ *ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ*։

ջութակահարուհի Օր. *ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ* կը նուագէ խրախճանքի տեսարանին մէջ։

ԳԻՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ.— Պէնիուար եւ թիկնաթոռ 20, լօժ 15, եւ 10, երրորդ յարկ 7, ամֆի 5 փրանք։

Տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը կիշէն։

Տօքթ. Մ Ե Ս Ճ Ե Ա Ն

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) **Tél. Pigalle 70-02**

Ամէն օր ժամը 2-6 — կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Հաղորդկց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. *Մէթրօ՝* Place Clichy *եւ* Liège

---

Տօքթ. Ա Ս Լ Ա Ն

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ
հ ի ւ ա ն դ ո ւ թ ե ա ն ց

34 Bld. de Clichy, Paris. — Métro Pigalle — Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France, Tél. 166 Issy

Եթէ կ'ուզէք ձեր սառամօքսի առողջութիւնը չխանգարել փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներուն մօտ Maison STÈPAN*ի համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնք թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս։*

Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք՝ Լահմէճիւն, չէօրէք, պանիրով, ապուխտով *եւ* Թայինով փիտէներ, պուղաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ։

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ եւ արտասահմանէ։

Արագ առաքում։ 3 քիլօէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարան։

ՕԹՕՄՈՊԻԼՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

MÉCANIQUE — **ÉLECTRICITÉ**

Atelier KUTUKIAN SARKIS

158, rue Nationale, Paris (13)

(Բակին խորը, աջ կողմ) — **Tél. Gob. 97-40**

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

TRICOTS KÉBABDJIAN

կեդրոնատեղին եւ գործարանը **20, rue de Bezons, Courbevoie:** մեծաքանակ վաճառում, **L. Chirian**ի գուլպայի վաճառատան մէջ **29, rue Ste. Apolline, Paris.** *Մէթրօ* **St Denis, rue d'Aboukir***ի դիմաց։ Անմրցելի գիներ եւ նոր ձեւեր։*

Ձեր շահը կը պահանջէ որ ուղղակի արտադրողէն գնէք։

ԱԽՈՐԺԱԼԻ ԵՒ ՀՈՏԱՒԷՏ

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1880ԻՆ

THÉS YAVROU

Maison Fondée en 1880
MONDIALEMENT RENOMMEE

գեղեցիկ նուէրներ դեղին եւ կապոյտ տուփերու մէջ։

դիմել։ Comptoir des THÉS YAVROU

23, Rue Sénac **MARSEILLE**

Համեղ բոլոր փափկանաշակներուն

ճաշարան ***Գ Ա Ռ Ի Կ Օ***

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ
Գիները շատ գիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

*ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՌԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ*ի

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն *8*, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

Տօքթ. Ջ Ե Ն Ո Բ

5, Rue MAUBEUGE, Paris (9)

Tél. Lamartine 83-87

Métro: N. D. de Lorette, Pelletier, Cadet

Autobus: Carrefour de Châteaudun

Մասնագէտ ներքին, ջղային, մորթի եւ գեղձերու հիւանդութեանց
Ընդունելութեան ժամեր 3—8։

Académie SAPHO

Cours de Coupe et de Couture

6, Rue de Trévise, Paris (9)

Tél. Provence 54 - 50 — **Métro: Cadet et Montmartre**

Պոլսոյ կար ու ձեւի Ակադեմիայի տէր եւ տնօրէնուհի, *ՕՐ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆ*, փարիզի իր Haute Coutureի տան մէջ, ձեւագիտութեան եւ կարի դասընթացք մը բացած է ուր կրնան դիմել կարուհիները եւ ամէն անոնք որոնք կը փափաքին օրուան պահանջքին համաձայն, ստեղծել ապահով ապագայ մը, կատարելագործելով իրենց արհեստը *Թուալ*ի սիստեմով։

դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան ցերեկ եւ գիշեր։

Մանրամասնութեանց համար դիմել վերի հասցէին։ Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը *9*էն *6*, եւ կամ ժամադրութեամբ։

ցետ քննութեան կը տրուի պաշտօնական վկայագիր։

ՏՕՔԹ. Ս Պ Ա Ր Թ Ա Լ Ի

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. — մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) — Tél. TAITBOUT. **53-32**

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր։ Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ։ Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ։ Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ։

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը *9*էն *11*, եւ *5*էն *7*։

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ***Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա***

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) — Tél. Pigalle 67-69

կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ **certificats de coutumes**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19։ *Նաեւ ժամադրութեամբ։*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ :: :: :: :: :: :: ::	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա :: :: :: ::	250 »	130 »	—
Ամերիկա :: :: :: :: :: :: :: :: ::	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ :: :: :: :: :: :: :: ::	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933

28 Février 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2124 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՅՍՔԱՆ ԴԱՆԱԿ ԵՒ ԱՏՐՃԱՆԱԿ

Լիոնէն յետոյ, երկրորդ արիւնահեղութիւնը: Այս անգամ Կրընոպլի մէջ:

Մանրամասնութիւնները հրատարակուած են քիչ անդին:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, յարձակման ենթակաները կ'ըլլան հանդէսին կազմակերպիչները, իսկ զոհերը՝ հակառակորդները: Երկուքն ալ աններելի:

Լիոնի դէպքը տեղի ունեցած էր հանդէսէն յետոյ, փողոցին մէջ, վիճաբանութեան մը հետեւանքով:

Կրընոպլի արիւնահեղութիւնը կը պատահի հանդէսի պահուն, երբ «Հօկճի»ները կը փորձեն խանգարել:

Առանց մտնելու երկու տխուր դէպքերու մանրամասնութեանց մէջ, կ'ուզէինք շօշափել, այս առթիւ, խնդիր մը որ կը թուի թէ վրիպած է ուշադրութենէ:

Կ'ուզէինք իմանալ թէ՝ մինչեւ ե՛րբ, ո՛ր եւ է հանդէսի առեն, տաքին գրգռութեան իսկ, խօսքը պիտի տրուի դանակին ու ատրճանակին:

Աւելի ճշդելով հարցումը, — ո՞ր օրուան համար, այս բանտոր տղաքը — առանց ո՛ր եւ է հոսանքի խտրութեան — իրենց վրայ կը պահեն դանակ եւ ատրճանակ եւ ուրիշ հատու գործիքներ, — բիր, «թօփուզ», խարազան:

Հասկնալի է որ, երբ կռիւ կը ծագի եւ զէնք ունիս վրադ, ջղագրգռութեան պահուն բնազդաբար կը մղուիս գործածելու զայն:

Իսկ երբ չունենաս — յարձակող թէ ենթակայ — ի հարկէ կռուին ալ կը վերջանայ խօսքով կամ երկու ապտակով: (Քանի որ ճակատագրուա՞ծ է միշտ վիճիլ, նախատել, եօթը պորտին հայհոյել, հանդէս խանգարել եւն.):

Ձենք ուզեր աւելի սեւցնել պատկերը, դիտել տալով թէ՝ տեղացիներն ալ, վերջի վերջոյ, կրնան վայրենիներու տեղ դնել Հայ գաղթականները, չարունակ միեւնոյն ձեւով սկսած ու վերջացած դէպքեր կարդալով իրենց մամուլին մէջ:

Մեծ քաղաքներու մէջ, շատ քիչերն են որ պէտք ունին ատրճանակի, համաձայն իրենց արհեստին կամ առօրեայ կեանքին:

Իսկ դանա՞կը, — ինչո՞ւ, ո՛ր եւ է փողոցային դէպքի առեն, դանակն ու դաշոյնը անպակաս կ'ըլլան Հայ բանուորներու գրպանէն:

Շատեր դժելի մը անգամ չունէին Թուրքիոյ մէջ: Եւ երբ կը յանձնարարուէր ատրճանակ մը առնել, ինքնապաշտպանութեան համար, սարսափի կը մատնուէին:

Ֆրանսայի մէջ տիրող ապահովութի՞ւնն է որ, հիմա, հատու կամ հրատու գործիք մը տեղաւորեր է շատերու գրպանին մէջ:

Բայց, որո՞ւ դէմ գործածելու համար: Ո՞ր օրուան համար:

Մանաւանդ, այդ զէնքերը ի՞նչ գործ ունին հանդէսի մը պահուն, բազմութեան մէջ, ուր ընդհանրապէս մարդիկ դժուար կը պահեն իրենց պաղարիւնը:

Տեղացիներու մէջ ալ, յաճախ կը պատահին խռովութիւններ՝ այս կամ այն հանդէսին եւ ժողովին առթիւ:

Անոնք ալ, թէեւ տասն անգամ աւելին քաղաքակիրթ, իրար կը բզքեն, յաճախ նսեմացնելով Արեւելքցիները:

Եւ սակայն, հազուադիւտ է պաղ կամ տաք զէնքը: Գոնէ անոնց գործածութիւնը:

Անշուշտ «ափաչ»ները չեն որ օրինակ պիտի հանդիսանան մեզի: Ոչ ալ մոլեռանդ կարմրուկները կամ «արքայիկ»ները:

Սրբազան պահանջ է ինքնապաշտպանութիւնը: Ինչպէս ժողովուրդներու, նոյնպէս անհատին համար:

Բայց երբ ո՛ր եւ է տեղ կ'երթաս դանակ մը գրպանդ, անշուշտ կը մտածես թէ դիմացինդ ալ կրնայ ունենալ նոյն զէնքը:

Հետեւաբար, ընդհարման պահուն, անխուսափելի կը դառնայ արիւնհեղութիւնը: Վիրաւորումէն մինչեւ սպանութիւն: (Ինչպէս եղած է Կրընոպլի մէջ):

Կարեւորը այն չէ թէ ո՛վ էր դէպքին պատասխանատուն:

Երբ արիւնը կը հոսի, պատասխանատուութիւնը միայն դատաւորը կը հետաքրքրէ:

Տաքարիւն ժողովուրդ ենք եւ դժուար կը հանդուրժենք իրարու: Յաճախ անձնական քէները կը շփոթուին կուսակցական հակամարտութեանց հետ: Եւ, առաջին ընդհարման, դանակն ու ատրճանակն են որ կը խաղան աջ ու ձախ:

Ո՞րն է շահը՝ այս սպառազինեալ ընդհարումներուն:

Ո՛ր եւ է բան կը շահի՞ ժողովուրդը. — Ո՛չ: Կը շահի՞ այս կամ այն կուսակցութիւնը: — Ո՛չ: Կը շահի՞ անհատը: — Ո՛չ:

Քրիստոնէական զգացումներով չէ որ կը գրենք այս տողերը:

Զէնքը իր տեղն ունի բոլորովին ուրիշ պարագաներու տակ:

Իսկ այն ինչ որ կը տեսնենք, պարբերաբար, զանազան գաղութներու մէջ, անըմբռնելի է եւ քամնելի: Եւ, կրնայ յանգիլ համաճարակի մը, եթէ այսպէս շարունակուի:

Ո՞ւր կը մնայ բարոյական արժէքը՝ արիւնով փակուած ո՛ր եւ է տօնի:

Հազար ձեւ կայ ո՛ր եւ է անկարգ սրիկայ խելքի բերելու: Մանաւանդ երբ չունենաս ոչ դանակ, ոչ ալ ատրճանակ:

Գիտենք. անպատներ կան եւ արհեստով խառնակիչներ: Մարդիկ՝ որ կռիւ կը փնտռեն, կը ստեղծեն: Այլասերածներ՝ որ չեն ուզեր լսել «ունկամբ»:

Բայց, ինքնավստահ պաղարիւնը լաւագոյն զէնքն է այդպիսիներուն հանդէպ: Մանաւանդ հանդէսներու, հաւաքոյթներու պահուն:

Ինչպէս ըսինք, այս բոլորը կը գրենք առանց այս կամ այն դէպքի մանրամասնութեանց մէջ մտնելու:

Կը գրենք աչքի առջեւ ունենալով պարբերաբար «դանակ խաղցնելու» վերջովիչ երեւոյթը, որ միայն մեր գաղութին յատուկ չէ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՔՐԵՐՈՒՆ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆԸ

Թ. Փազարճըքը Ֆիլիպէէն մէկ ժամ է շոգեկառքով: Փոքրիկ գաղութ մը ունինք հոն: Քանի մը հատ ալ միութիւններ:

Անոնց մին, «Արամ» մշակութային միութիւնը, շաբաթ մը առաջ հաւաքական այցելութիւն մը տուաւ: Յայտագրով մը, սակայն: «Պետօ Սերեմճեան»ի սրահը նստելիք տեղ չկար, երբ ներս մտայ: Մէկ արար տրամ մը կը ներկայացնէին: Յետոյ՝ զաւեշտ մը:

Ու խորհեցայ, որ տրամաբիք ու զաւեշտական բան մը կար այս այցելութեան մէջ:

Տրամաբիք՝ սա ափ մը երիտասարդ – երիտասարդուհիներուն հոգին: «Մենք, կ'ըսէր անոնցմէ մին, քանի՛ տարի է կը փափաքէինք այս քայլը առնել, բայց կը վարանէինք: Կը կարծէինք թէ չենք յաջողիր»...: Ու որքա՜ն ուրախ էր, որ «երեւակայածէն աւելին զտած էր»:

Այդ եղերական տենչանքը դուք կը գտնէք մեկուսի ապրող ամէն մէկ հայ հոգիի մէջ: Ամէն մէկ փոքրիկ գաղութի մէջ, որ ծուարած է անկիւն մը: Երէկ Պոլիսն ու Թիֆլիսն էին, այսօր՝ Փարիզը, Պոսթընը, Ֆիլիպէն, Աթէնքը կամ Սելանիկը՝ անոնց «տարիներէ ի վեր փափաքածը»:

Ու զաւեշտական անոր համար որ այս մեծ քաղաքները մեծ դատարկութիւններ են յանախ: Աղմուկի բոյն. նառի ու ծափի հերոսներ. վէներու մթերանո՜ց:

Ու պզտիկ անկիւններու փոքրաթիւ Հայը՝ որ մեծ կեդրոններու մէջ «հայութիւնը տեսնել կը տենչայ», իր տրամաբիք զգայնութիւններուն մէջ կը մոռնա՛յ թէ իրական, հարազատ, բաղդատաբար դեռ անաղարտ հայութիւնը ի՛ր մէջ է, — իր տենչանքին, իր երգեցողութեան, ոչինչէն կեանք ստեղծելու իր ճիգին, թիւով փոքր բայց տրամադրութեամբ մեծ մնալու իր կամակոր ոգիին մէջ...:

Ոգի մը, որ տխրօրէն զաւեշտական դարձեր է «մեծ»երուն քով, եւ զոր ես տեսայ, այդ գիշեր, Փազարճըքցի ինձ խօսակից երիտասարդին նայուածքին, շունչին, ոգեւոր շարժումներուն մէջ:

Անոնք մեզի բերեր էին գինի՝ որ արբենանք: Մենք ոչինչ տուինք իրենց: Բայց նկատեցի որ կը տանին բան մը որ տարիներով պիտի արբեցնէ զիրենք: Կարծեցին թէ Ֆիլիպէն տուաւ իրենց: Մինչ իրենց մէջ անաղարտ կրցեր էին պահել ու անեցա՛ւ հոս...:

ՍՕՍԵԱՅ ՏՂԱՆ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

«Էլ Ահրար» կը գրէ. — «Ոմանք այս օրեր փոքրամասնութեանց հարցը կը յուզեն եւ շարունակ խնդիր կը հանեն: Անոնց նպատակն է պառակտում յառաջ բերել: Սակայն մենք շարունակ պէտք է մնանք միաձոյլ, որովհետեւ նման խտրութիւններէն շահողը օտարը կ'ըլլայ, եւ օտարին շահը թէ քրիստոնեաներուն եւ թէ մահմետականներուն համար վնասակար կը դառնայ»:

Վերջերս տասը հոգիէ բաղկացած հայկական պատուիրակութիւն մը եկաւ եւ Հաշիմ պէյ Աթասիի, Իպրահիմ պէյ Հանանոյի եւ Ֆարէս պէյ Խուրիի հետ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Այս վերաբերմունքէն կը հասկցուի որ Հալէպ գտնուող Հայերը փոխած են իրենց քաղաքականութիւնը եւ իրենց զգացումներուն մէջ յեղաշրջում գոյացած է:

Հալէպի մէջ Հայեր, Հրեաներ եւ քրիստոնեայ համայնքներ հանրագրութիւններ կը պատրաստեն, պահանջելով սուրիական միութիւնը:

Ց. Ք. ՍԷԹ ՅԱՂԹԵՑ ՍԷ – ՇՕՒ

Ինչպէս մեր մարզական աշխատակիցը նախատեսած էր, կիրակի օր Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ 20,000 հանդիսականներու ներկայութեան փութպոլի մրցումին մէջ (*Քուփ տը Ֆրանս*) Սէթ յաղթեց Սէ-Շօի 2ի դէմ 3 նշանակէտով:

Մանրամասնութիւնները յաջորդ թիւով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԱՐԻՒՆ ՀՈՍԵՑԱՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Մէկ հոգի սպաննուած, երկու վիրաւոր

Երէկ առտուան ֆրանսերէն թերթերը հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակէին Կրընոպլէն. —

Կիրակի օր Հայեր հաւաքուած էին Պայառ փողոցի մէկ սրահը, տօնելու համար իրենց ազգային տօնը: Հայ լրագրող մը, Պ. Քիրէճեան (?), նառ կը խօսէր, երբ հայ համայնավարներ սրահ մտան եւ բուռն խռովութիւն մը յարուցին: Դանակները գործեցին, մէկ հոգի մեռաւ, չորս հոգի վիրաւորուեցան: Երկու հոգի ձերբակալուեցան:

ԽՄԲ. — Այս հեռագիրը (Հավաս) տպուած է «Փըթի Փարիզիէն»ի, «Էքօ տը Փարի»ի եւ ուրիշ թերթերու մէջ: Իսկ «Մաթէն» իր կարգին կը հրատարակէ հետեւեալ սեփական հեռագիրը. —

Հայկական հաւաքոյթի մը ընթացքին, երկու խմբակներ, Ազգ. Միութիւնը եւ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն (Հօկ), կռիւի բռնուեցան քաղաքական վիճաբանութեան մը հետեւանքով: Երեք հոգի վիրաւորուեցան դանակով եւ հիւանդանոց փոխադրուեցան, ուր ոստիկանապետը գնաց հարցաքննելու: Երեք հոգի ձերբակալուեցան:

⁂ *Մեր ցաւն յայտնելով այս տխուր դէպքին առթիւ, կը սպասենք մանրամասնութեանց:*

⁂ *Կրընոպլէն մեր թղթակիցը հեռախօսով կը տեղեկացնէ թէ մեռեալ չկայ եւ վիրաւորուած են միայն երեք հոգի, երեքն ալ Հօկի անդամներ:*

⁂ *Վերջին հեռախօսի մը համաձայն, դէպքը տեղի ունեցած է հետեւեալ պարագաներուն մէջ. — Կիրակի օր ժամը 2.30ին, երբ կը կատարուէր Փետր. 18ի տօնը, Հօկի անդամներէն 25 հոգի, որոնց համար տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ համայնավարներ են, կը փորձեն խանգարել հանդէսը: Մեր տղաքը կարգի կը հրաւիրեն, բայց յարձակում կը կրեն: Ընդհարման միջոցին յարձակողներէն կը վիրաւորուին երեք հոգի, որոնց երկուքը թեթեւապէս, իսկ երրորդը ծանր վէրքեր ստացած ըլլալով, կը մեռնի երկուշաբթի առտու:*

Ձերբակալուած են երկու հոգի:

Բուռն ցոյց մը Պոլսոյ մէջ, օտարներու դէմ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ԱՐԳԻԼՈՒԱ՞Ծ Է ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԻԼ»

Շաբաթ օր ծանր դէպք մը պատահեցաւ Պոլսոյ մէջ: «Ճիւմհուրիյէթ» դպրոցի դրութիւն մը հրատարակած էր, Թուրքիոյ մէջ արգիլուա՞ծ է Թուրքերէն խօսիլ» խորագրով: Այս հրատարակութեան վրայ, Պոլսոյ համալսարանէն երեք հազար ուսանողներ ցոյց մը կատարեցին կէսօրին ժամը 6ին, քարկոծեցին եւ աւերի տուին ճամբորդական ընկերութեան մը Բերայի եւ Ղալաթիոյ գրասենեակները:

Դէպքին բուն պատճառն այն է որ, համաձայն «Ճիւմհուրիյէթ»ի պատմութեան, այդ ընկերութեան Բերայի գրասենեակին խալացի տնօրէնը խստօրէն յանդիմանած, յետոյ ճամբած է Թուրք պաշտօնեայ մը, որ հեռախօսին մէջ Թուրքերէն կը խօսէր յաճախորդի մը հետ, մինչդեռ տնօրէնը պատուիրած էր Ֆրանսերէն խօսիլ: Տնօրէնին ընթացքը բուռն զայրոյթ պատճառած է Թուրք երիտասարդութեան, որ եղածը նախատինք մը կը նկատէ Թուրք ազգին արժանապատուութեան եւ Թուրք մշակոյթին դէմ:

Խռովութիւնները այնքան ծանր համեմատանք առին որ, ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ հրշէջները օգնութեան կանչելով, ցուցարարները ցրուեց ջրհեղեղի տակ:

«Ճիւմհուրիյէթ» եւ միւս թերթերը կը շարունակեն ամբոխը գրգռել օտարներուն դէմ:

Արտակարգ միջոցներ Ամերիկայի մէջ

Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը եւ ծերակոյտը փետր. 25ին քուէարկեցին օրինագիծ մը, որ վեց ամսուան համար արտակարգ լիազօրութիւններ կուտայ օտար դրամներու (տոլլը) վերատեսուչին, երկրին վեց հազար «Ազգային դրամատուներուն» վրայ: Այս տնօրինութեամբ, վերատեսուչը պիտի կրնայ անշարժութեան դատապարտել այդ դրամատուներուն մէջ գտնուած աւանդները, որոնց գումարը կը հասնի 17 միլիառ տոլարի: Լիազօրութիւնները կրնան երկարաձգուիլ վեց ամիս եւս, նախագահական հրամանագրով:

⁂ *Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ շատ մը նահանգներու մէջ ծանրացած է սեղանաւորական տագնապը: Ինտիանայի, Միսուրիի, Արքանսասի եւ Ուիսքոնսինի նահանգապետները հրամանագիրներ հրատարակեցին, որով կ'արտօնեն ընդհանուր յետաձգում պարտքերու, տագնապի միջոցին:*

ԽՄԲ.— Կարդալ Բ. էջի առաջին յօդուածը:

Դուրսէն մեկնող չպիտի գնեն

Պ. Օրժոնիկիձէ, Խ. Միութեան ծանր ճարտարարուեստներու գործավարը, հրամանագիր մը ստորագրեց որով կ'արգիլուի ճարտարագործական մեքենաներու ներածումը: Այդ բոլորը պէտք է շինուին տեղին վրայ: Այս կարգադրութեան շնորհիւ, օտար դրամներու գլուխէն պիտի շահին 21 միլիոն րուբլի (280 միլիոն ֆրանք):

Մինչեւ հիմա Խ. Միութեան մեծագոյն հայթայթիչներն եղած են Գերմանիա եւ Ամերիկա, որոնք ծանր հարուած մը պիտի կրեն, նոր կարգադրութեան հետեւանքով:

Հիթլէր կը սպառնայ ոչնչացնել բանուորական կուսակցութիւնները

Գերմանիոյ նոր ընտրութիւններն ալ պիտի կատարուին մարտ 5ին: Այս առթիւ, հիթլէրականները ուժգին պայքարի մը սկսած են, հրապարակէն քշելու համար բոլոր ձախակողմեան հոսանքները:

Կիրակի օր, բուռն ճառ մը խօսեցաւ Պ. Կէօրինկ, ներքին նախարարը, որ շրջապատուած էր հիթլէրական զինուորներով: Ակնարկելով ձախակողմեան կուսակցութեանց, նախարարը յայտարարեց.

— «Մարտ 5ին, պէտք է փակել հաշիւը այն ոճրագործներուն որոնք լման 14 տարի զղջան մեր պատիւն ու ազատութիւնը»:

Ուրիշ նախարար մը, ազգայնական Հիւկէնպէրկ, յայտարարեց.— «Մարտ 5ը պիտի ըլլայ այն օրը ուր գերմանական տունը, գոնէ իր փրուսիական մա—

(Կուրբերու շարունակութիւնը Երրորդ Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

9րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Արսէն Պօյաճեան	40
Իշխան Ամատունի	25
Սելբեկեան	10
Ֆ.	10
Գումար	85
Փետր. 26ի գումարը	2398
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2483

ԿԵՂԾ ՍՏԵՐԼԻՆ

Աթէնքի Ապահովութեան Տեսչութիւնը երեք հոգի ձերբակալեց, որոնք ամբաստանուած են կեղծ ստերլին շրջաբերութեան հանած ըլլալու յանցանքով:

Ամիս մը առաջ, անծանօթ մը Յունաստանի Դրամատան գանձապահին ներկայանալով, 100 ստերլինոց թղթադրամ տուած եւ փոխարժէքը տրամադրել ստացած է: Յունաստանի Դրամատունը սոյն թղթադրամը ղրկած է Անգլիոյ Դրամատան, ուրկէ վերադարձուած է, իբր կեղծ: Այն ատեն լաւ կեղծուած է որ անկարելի է զանազանել կեղծը բուն թղթադրամէն: Տարբերութիւնը միայն թուղթին մէջն է: Կեղծուածին թուղթը աւելի թափանցիկ ու բարակ է:

× Նոր տեղեկութեանց համաձայն, պատրաստուած կեղծ դրամներուն մէջ կան նաեւ 50, 5 եւ 1 ստերլինոց թղթադրամներ, որոնք քիչ մը կը զանազանուին հարազատներէն: Կեղծարարները, բէեւ, պետական դրամատան ուրիշ գանձապահներուն ալ դիմած, բայց մերժուած են, կասկածներ ծագած ըլլալով: Եղելութիւնը անոնք հաղորդած են դրամատան յիշեալ գանձապահին եւ տնօրէնութեան, որ անմիջապէս դիմած է ոստիկանութեան, տալով միաժամանակ կեղծ դրամատոմսեր աւելի տալու համար դիմում բրած մարդոց արտաքին յատկանիշները: Ասոր վրայ, ոստիկանութիւնը, գաղտնի ոստիկաններու միջոցով կը սկսի հետապնդել ամէն անոնք, որ Յունաստանի Դրամատունը կը ներկայանան օտար դրամ աւրել տալու համար: Հակառակ սակայն ի գործ դրուած հսկողութեան, դրամանենգներու խմբակէն մէկը կը յաջողի խաբել յիշեալ գանձապահը եւ աւրել տալ անոր կեղծ 100 ստերլինը:

Հարցաքննութիւն կատարողները այն կարծիքը ունին, թէ ոստիկանութիւնը գործ ունի դրամանենգներու բազմանդամ խմբակի մը հետ:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԼԻՍԷՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՄԻԱՑՈՒԻՆ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ թէ որոշուած է գալ տարի փոքրամասնութեանց կարգ մը լիսէները միացնել: Միւս կողմէ զանազան յայտնուած էր թէ, կ'աւելցնէ, մաս մը փոքրամասնութեանց դպրոցներու թուրք ուսուցիչները ամսաթոշակ չեն ստանար: Ասոր վրայ՝ կրթական վարչութիւնը այս կարգի դպրոցներու միւթէվէլլիներու մօտ ձեռնարկներ բրած է:

× «Միլլիյէթ» կ'ըսէ թէ 3 — 4 ամիսէ ի վեր թոշակ չստացող ուսուցիչ կայ: Եւ կ'աւելցնէ. — Ըսուածներուն համաձայն, այս կացութիւնը հետեւանք է այդ դպրոցներուն նիւթական կացութեան խանգարման: Փոքրամասնութեան լիսէներուն միացման որոշում տրուած է, որպէս զի ծախքի խնայողութիւն ըլլայ: Ուսուցիչներու թոշակներուն կանոնաւոր չտրուելուն պատճառ կը նկատուին նաեւ դպրոցի վարչութեանց եւ թաղ. խորհուրդներու միջեւ ծագած վէճերը: Կրթական վարչութիւնը այս դպրոցներուն կացութիւնը քննել սկսած է: Ինչ որ ալ ըլլայ, պիտի ապահովուի ուսուցիչներու թոշակներուն վճարումը:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՏՈԼԱՐԸ, ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ատենէ մը ի վեր աշխարհ արարած իր ուշադրութիւնը դարձուցած է տոլարին վրայ: Միջիկանի եւ ուրիշ կարգ մը նահանգներու մէջ քանի մը օրէ ի վեր տիրող ելմտական տագնապը շատ աւելի վրդովիչ հանգամանք մը առաւ այն վախին՝ զոր շատերու — Ամերիկայի թէ օտար երկիրներու մէջ — կը տածեն տոլարին մասին:

Վճարումներու, եթէ ոչ ընդհանուր դադարում մը, գէթ խիստ սահմանափակումի անհրաժեշտութիւն տեսնըւած է ալ Ամերիկայի դրամատուններուն կողմէ: Պատճա՞ռ:— Վստահութիւնը այն աստիճան խախտած է որ եթէ դրամատունները ատեն մըն ալ շարունակեն իրենց քով պահ դրուած գումարները վերադարձնել, անոնց անպատ. կարծուած ամրակուռ դրամարկղները ցամքած աղբիւրներու պիտի վերածուին շուտով:

Այս մտահոգութիւնն է ահա որ մըղեց խնդրոյ առարկայ նահանգներու կառավարիչներն ու Նիւ-Եորքի ելմըտական վարիչները բացառիկ միջոցներու դիմել: Պ. Կարնըր որ հանրապետութեան նոր փոխ-նախագահը պիտի ըլլայ, ինքն էր որ յայտարարեց թէ՝ անկարելի է այսօր ամերիկեան որ եւ է դրամատան մէջ նոյնիսկ 100,000 տոլար պահ դնել, յաջորդ օրը ետ առնելու վստահութեամբ:

Այս պայմաններուն մէջ կարելի է հարցնել թէ՝ ինչ պիտի ըլլայ տոլարին վիճակը: Անգլիական սթերլինի՞ն բախտակից պիտի ըլլայ թէ շատ աւելի մութ ճակատագիր մըն է որ կը սպասէ իրեն:

×

Եթէ նկատի առնենք հասոյթներու այն հսկայական աղբիւրները՝ որոնք դեռ ամերիկեան ազգային տնտեսութեան տրամադրութեան տակ կը գտնուին (նախնական նիւթերու անսպառ մթերք, հաղորդակցութեան բազմապիսի եւ լայնատարած միջոցներ, սպառման մեծ շուկայ տեղական արտադրութեանց համար, եւն. եւն.), կը տեսնենք որ այս զանազան տարրերն եւ անոնց համադրութենէն օգտուելու կարելիութեան մէջ գտնուող երկրի մը համար վտանգ տեսնել չափազանց մեծ յանդգնութիւն պիտի ըլլայ:

Ասկէ անկախաբար, կան երկու պարագաներ որ կը վանեն ամէն յուսահատութիւն: Անոնց առաջինը Ամերիկայի ոսկիի վիթխարի մթերքն է՝ որ կը կազմէ մօտաւորապէս չորս ուկէս միլիառի գումար մը եւ աշխարհի ոսկիի ամբողջ մթերքին մէկ երրորդէն աւելի է:

Երկրորդ պարագան Միացեալ Նահանգներու արտաքին վաճառականութեան վիճակն է: Երկու տարիէ ի վեր, աշխարհի գրեթէ բոլոր կարեւոր երկիրներուն թէ առեւտրական կշիռը եւ թէ վճարումներու կշիռը բաց կուտայ: Միացեալ Նահանգները սակայն այս տեսակէտով կը կազմեն հազուադէպ բացառութիւն մը: Ճիշդ է որ իրենց արտաքին վաճառականութիւնը վերջին տարիներս նուազեցաւ. բայց, իրենց ներածումներն ու արտածումները այսօր հաւասարակշիռ վիճակ մը ունին. նոյնիսկ արտածումները ներածումներէն 300 միլիոն տոլարի չափ բարձր են, թէեւ այս գումարը 1928ին սացուած արտածումներու առաւելութեան (մէկ միլիառ տոլարէն աւելի) բաղդատմամբ՝ չնչին ըլլայ: Բայց, ո՞ւր գտնել այդ բարեյաջող, օրհնած տարին:

Դժբախտաբար անանկ շրջանի մը մէջ կ'ապրինք ուր ամէնէն ամրակուռ կարծուած հաստատութիւններն ու կազմակերպութիւնները կրնան քիչ ատենէն իրենց հաւասարակշռութիւնը կորսնցնել: Վիճակագրական թիւերը եւ անոնց վրայ հիմնուած կարծիքները մեծ ազդեցութիւն չեն կրնար գտնել ազգային տնտեսութեանց վրայ, երբ մանաւանդ դրամին վրայ է խնդիրը: Հասարակ ժողովուրդը՝ որ ելմտական հարցերու մանրամասնութեանց ոչ տեղեակ է, ոչ ալ հետաքրքիր, այդ վիճակագրութիւններով չի գրաւիր:

Ուրիշ դրդապատճառներ են որ դրամատուններու մէջ դրամ ունեցող ժողովուրդը կը մղեն իր գործելակերպը փոխելու որ եւ է դրամի հանդէպ, ազգային թէ օտար: Որպէս զի դրամ մը կարենայ անպայման ու անվախ սըրունդ մատակարարել որ եւ է ազգային տնտեսութեան, պէտք է որ վստահութիւն ներշնչէ հասարակութեան:

Դարերու փորձառութիւնը ցոյց տուած է այս ճշմարտութիւնը: Առանց շատ հեռուները երթալու՝ մինչեւ Ֆիլիփ Գեղեցիկ եւ աւելի առաջ, կը բաւէ յիշել միայն 18րդ դարու սկիզբը Սկովտիացի Լոյի թղթադրամները, Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան միջոցին հրապարակ հանուածներ եւ ամենավերջին ժամանակներու մէջ՝ քուրոնը, մարքը, ֆըրանքը եւն. եւն.:

Ժողովուրդը դրամներուն իրական արժէքը գտնելու ուրիշ միջոց մը ունի: Ան աւելի ուշով կը հետեւի այն միջոցներուն՝ որոնք կը գործադրուին տնտեսական տագնապի ատեն երկրի մը վարկը կամ դրամը անաղարտ պահելու նպատակով: Ժողովուրդը այդ միջոցներուն գիտական կամ փորձառական արժէքը գնահատել կարենալու համար անհրաժեշտ գիտութիւնը չունի, բայց կը սպասէ անոնց տուած արդիւնքին ու ըստ այնմ կը ճշդէ իր դիրքը ազգային դրամին հանդէպ:

Ահա ինչ որ պատահեցաւ մօտ երկու տարիէ ի վեր Ամերիկայի մէջ: Ֆարմըր Պորտի Ելմտական Վերակազմութեան Նման հաստատութիւններ եւ զանազան օրէնքներ իրենց անբաւական ու յաճախ թերի կողմերովը եկան հետզհետէ խուճապի սերմերը ցանելու ժողովուրդին մէջ, որովհետեւ անվստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծելու համար անհրաժեշտ տարրերը կը պարունակէին անոնք:

Ամերիկա այսօր իր պատմութեան մեծագոյն սխալներէն մէկն է որ կը գործէ: Չափազանց մեծ վստահութիւն մը ու յանձնապաստանութիւն մը ունի: Ան իր ազգային տնտեսութիւնը անխոցելի կը նկատէ ու կը կարծէ թէ կրնայ ամէն կորուստ դարմանել իր սեփական ուժերովը: Կը մոռնայ որ տնտեսական համաշխարհային աղէտի այս շրջանին՝ ամէնէն բարգաւաճ երկիրներուն անգամ վիճակը կրնայ քիչ ատենուան մէջ հիմնական փոփոխութիւններու ենթարկուիլ եւ թէ՝ անկեղծ ու անվերապահ գործակցութիւն մը հաստատել անհրաժեշտ է աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ:

Մեղք այն ժամանակին՝ որ ապարդիւն անցաւ երեք տարիէ ի վեր տարտամ ու ձեւական բանակցութիւններով, կարծիքի փոխանակութիւններով աշխարհի տնտեսութիւնը վարելու կոչուած մեծ պետութիւններու միջեւ:

Ատենը եկա՞ծ չէ արդեօք ըմբռնելու այլեւս թէ՝ բանակցութեան ու խորհրդակցութեան հինցած կերպերը այլ եւս անկարող են տնտեսական հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու տու նշաններ չեն երեւար, կը յուսացու նշաններ չեն երեւար՝ կը յուսացուի միայն որ յառաջիկային գումարուելիք տնտեսական աշխարհային համաժողովը պիտի գործէ այս ուղղութեամբ, բան մը՝ որուն վրայ կը տարակուսինք:

Եւ սակայն, առանց այս նոր ուղղութեան՝ չկայ փրկութիւն, ոչ տոլարին համար, ոչ սթերլինին, ոչ ալ նոյնիսկ ֆրանքին համար եւ ոչ ալ վերջապէս աշխարհի տնտեսական ընդհանուր բարելաւման համար:

Այս ճշմարտութիւնները ըմբռնող փորձառու եւ բանիմաց մարդիկ չկա՞ն Ամերիկայի թէ Եւրոպայի մէջ: Անշուշտ կան եւ շատ բազմաթիւ են անոնք: Բայց, ահա թունաւոր տարր մը— քաղաքականութիւնը— որ կուգայ շարունակ ապականելու այն մաքուր մթնոլորտը՝ որուն պէտք ունի աշխարհային տնտեսութիւնը, հեղձամահ չըլլալու համար:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՏԷՐՏԷՐՆԵՐՆ ԱԼ ···

Ետ չմնալու համար պետական պաշտօնեաներու ցոյցէն, նախկին պատերազմիկ քահանաները ալ ժողով գումարեցին Նէվէռի մէջ, եւ բանաձեւ մը քուէարկեցին, նախագահութեամբ թեմի գերապայծառին:

Հինգշաբթի առտու հանդիսաւոր պատարագ տեղի ունեցաւ պատերազմի զոհերու յիշատակին. յետոյ թափօր մը կազմուեցաւ բոլոր թեմերու պատուիրակներէն, որոնք դրօշներով եւ ընկերակցութեամբ խուռն բազմութեան մը գացին անծանօթ զինուորի գերեզմանը եւ ծաղիկներ դրին: Ամէնէն վերջը հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՄՈՒՐ ՄԸ ՈՐ ՆԱԽ ԳՐՈՂԸ ԿԸ ՍԵՒՑՆԷ

Նախորդ նամակով, պարզեցի չէխոսլովաք մամուլին ազնիւ կեցուածքը՝ հայ ժողովուրդին եւ մշակոյթին հանդէպ:

Անբնական չէ չեխոսլովաք մտքի ու հանրութեան այս պատուաբեր կեցուածքը: Մինչեւ 1918 անոնք ալ՝ եթէ ոչ ուղղակի ջարդի, զանգուածային աքսորի ու սպանութեան գեհենը, սակայն անուղղակի կոտորածի, քաղաքակրթութեան ջնջարկը կրող հալածանքի ուրիշ միջոցներու տակ կ'ապրէին այն ամէնը՝ ինչ որ իրեն հետ կը բերէին բռնագրաւուած հայրենիքի մը գերութիւնը, տիրող փոքրամասնութեան՝ Աւստրիոյ Գերմաններուն եւ Հունգարներուն ոչ — գերման տարրերու դէմ անողոք թշնամութիւնը, վարչական ու մշակութային միջոցներու, հարկերու, հողային օրէնքներու հետապնդած ամբողջ անարդարութիւնները: Իրենք ալ կրած են գրպարտութեան չարիքին հետեւանքները: Իրենք ալ գիտեն թէ ինչ ըսել է պետական ուժի կռթնած, տիրապետող ցեղի մը անբացատրելի թշնամութիւնը հալածող՝ այլ իրր չեխոսլովաք մնալ եւ ապրիլ ուզող տարրին դէմ: Արդարեւ, Հայուն հանդէպ Թուրքին ունեցած անյագ թշնամութիւնը իր յարանմանն ունեցած է — ու կը շարունակուի դեռ, հոգեբանօրէն — այն պատմական ու տեւական թշնամութեան մէջ՝ որ հալածանքը ստեղծած է մէկ կողմէն Գերմանին ու Հունգարին՝ միւս կողմէն Չեխոսլովաքին միջեւ: Ու ճիշդ ինչպէս որ պատերազմի շրջանին Թուրքիոյ մէջ հայ անունը այնքան ստորնացումի հասաւ՝ որ Պոլսոյ հրեայ եւ յոյն լակոտներն իրր հայհոյանք կը գործածէին զայն, նոյն ձեւով, ու դարերով, Վիեննայի ու Պուտափէշթի մէջ Չեխոսլովաքը դրած են ստորնացումի ու ստրկացումի գիրքին մէջ. ոչ-գերման, այսինքն սլաւ (չեխոսլովաք, խրուաթ եւն.) հանքերու, հողի, աշխատանքի, քրտինքի արդիւնքովը կառուցուած վիեննական կամ փէշթական թատրոններու եւ պալատներու մէջ, այլասերուած ազնուականութիւնն եւ հացկատակներ քաղաքացին վճռած են իրենց սլաւ հպատակները խեղկատակի, զաւեշտի, ծաղրելի, խեղճի, համբիտի դերերու մէջ բեմ հանել տալու զուարճութիւններ ստեղծելով:

Մեր աշխարհային բարութեան իբրեւ վարձք «խային միլլէթ» գրպարտական որակումին դէմ յանդիման՝ այս ժողովուրդի հորիզոնէն տակաւին չեն հեռացած, գործածութենէ չեն ինկած գերմանական «Բէհմէրֆօլք» (ծառաներու ժողովուրդ) ամբարտաւան յորջորջումը կամ հունգարական «Թոթ նէմ էմպէր»ը (Սլաւը, հիմա Չեխոսլովաքը, մարդ չէ) նոյնքան եւ աւելի ամբարտաւան ու ամարդի առածը:

Իր սեփական ճակատագրէն զատ՝ արտաքին պատճառներ ալ հեռու կը պահեն չեխոսլովաք զանգուածը թրքասիրական տրամադրութիւնէն: Հինէն ի վեր, զգացումով ու մանաւանդ գործով անոնք մասնակից – ցաւակից, հաղորդ մնացած են տառապանքին այն սլաւ ազգերուն՝ որոնք պատմութեան մէկ դարձով դժնդակ դատապարտութիւնն ունեցան Թուրքին ենթակայ մնալու: Մանաւանդ 70—80 տարիէ ի վեր, երբ «Սոքօլ»ներուն շարժումը համասլաւ հանգամանք ըստացաւ, աւելի եւս խանդակաթ այս իրարհասկացողութիւնը սնուցած է ամբողջ գրականութիւն մը որ նիւթ ունենալով Սերպը, Պուլկարը եւն., այնքան հակաթուրք է որքան մերինը: Այս աւանդութեան գործնական արտայայտութիւններն են հանգանակութիւններ սերպ եւ պուլկար ոգորումներուն ատեն, բժշկական օգնութեան առաքելութիւններ ոչ միայն Պալքաններու մէջ թրքական ջարդերու ատեններուն, այլ եւ մեր օրերուն, պալքանեան պատերազմին ատենն ալ: Այսպիսով, կրնանք եզրակացնել որ չեխոսլովաք ժողովուրդն իր բացարձակ մեծամասնութեամբ եթէ թրքատեաց չէ, թրքասէր երբեք չէ. իսկ մեզի հանդէպ առնուազն համակիր եւ բարեկամ:

×

Ահա թէ ինչու, մամուլի եւ գրականութեան այս գեղեցիկ կեցուածքին մէջ արատ մը, այս ներդաշնակութեան հակասող խառնաձայն մը կազմեց տգեղ ու տգէտ յօդուած մը: Երեւցաւ «Փոնտէլնի Լիսթ» (Երկուշաբթի թերթ) անուն ընդդիմադիր ու քիչ մը ամբոխավար, ինքզինք թունդ ազգայնական դաւանող թերթին մէջ (23 յունուար 1933) վերնագրով մը որ հազար փարսախ հեռու է մատնելէ թէ Հայուն վրայ նետուած գրպարտութեան տիղմեր կը պարունակէ: «Աքպար» կեղծ ստորագրութեամբ, չեխոսլովաք այս յօդուածագիրը՝ «բնակչութեան կէսը սպառնողներ» խորագրին տակ իրր թէ կը տեղեկագրէ վերջերս Հաբէշիստանի մէջ օտարներու դէմ կատարուած ցոյցեր: Բայց ինչ որ այլանդակ է՝ այդ օտարատեաց շարժումին իբր թէ պատճառները վերլուծելով, Հայու օձիքին փակիլն է: Կ'ըսէ.

— «Պէտք է գիտնալ որ Հաբէշիստանի մէջ առաջին ճերմակ գաղթականները՝ եւրոպական քաղաքակրթութիւնն հոն առաջին անգամ մուծողները Հայերն ու Յոյներն են եղած:

«Եւրոպան առաջին անգամ հոն ներկայացուեր է Ասիացիներու միջոցով: Այս Հայերն ու Յոյները Փոքր Ասիայէն վտարուած են ուղղակի եւ պարզապէս իրենց գէշ նկարագրին պատճառով, եւ ոչ թէ իրենց քրիստոնէական հաւատքին ու կրօնքին դէմ սկսուած հալածանքներու բերումով, ինչպէս առաջ կը քշեն ամենուրեք՝ իբր պաշտպանութիւն: Այս գէշ նկարագրով ներմակները եւ առաջին պատճառը որ Հաբէշներուն մէջ ծնունդ տուաւ ատելութեան՝ Եւրոպացիներու դէմ: ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՈՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՀԱՅԵՐԸ շատ շուտ յարմարեցան միջավայրին: Որպէս զի աւելի դիւրին թափանցեն ու շահին բնիկներուն վստահութիւնն ու մտերմութիւնը՝ այս Հայերն ընդունեցին ղպտի հաւատքը: Հաբէշ կայսրերու իշխանութեան զօրեղ շրջաններուն՝ գաւառական-աւատական իշխանները վախնալով որ կայսրը կը բռնագրաւէ իրենց ինչքը, պարկերով ու բեռներով ոսկի ու թանկագին իրեր պահ կուտային Հայերուն ու Յոյներուն, ամենայն վստահութեամբ, առանց իսկ վկայագրի կամ վկայի: Ու ատեն մը եկաւ երբ իրենց այս աւանդ ետ ուզեցին, բնականաբար այս աւանդապահներն ուրացան ամէն բան: Իսկ վերջերս, երբ արագ հարստանալու այս ճամբաները այլ եւս անզօր դարձան, սկսան սեւամորթ — բնիկ ազդեցիկ իշխաններուն ընծայաբերել իրենց կիները, աղջիկներն ու սիրուհիները, մտածելով որ ասիկա անհրաժեշտ միջոց մըն է հասնելու իրենց ասպարէզին»:

Ու ապա գայլի աւետարանը կը շարունակուի՝ առանց ուղղակի մեզի հետ այլ եւս առնչութիւն ունենալու:

Որքան բառ, նախադասութիւն ու տող, նոյնքան [illegible], գրպարտութիւն եւ ընթերցողներն ապուշի տեղ դնող ստութիւն:

Դժբախտաբար, կտրուած հայ միջավայրէ, անկարելի է ինծի ձեռքի տակ ունենալ այն գիրքը որ վերջերս հրատարակուեցաւ Եթովպիոյ հայութեան մասին, որպէս զի թիւերով ու փաստերով պատասխանէի, մանաւանդ այն պահին որ Պ. Աքպար կը ջանայ քսել հայ ընտանիքին: Ինչ կը վերաբերի Հաբէշիստան գացող Հայերուն այդ շահախնդրական դաւանափոխութեան, կը մատնէ Աքպարի ու զինքը դրդողներու ամբողջ տգիտութիւնը, այլապէս պիտի խելքի գար թէ հայ եկեղեցին ու ղպտի եկեղեցին ոչ միայն դաւանական այլ եւ ծիսական կողմերով հիմնական նմանութիւններ ունին:

Իսկ ո՞ր դարուն մէջ կ'ապրինք, կըլլալու համար պարկերով ու բեռներով ոսկի առնել — ուրանալու թրքավարի պատմութիւնները: Այն հաբէշ աւատապետ իշխանները՝ որոնց վախէն եւրոպացի ճերմակները կը դողան եւ յուշագիր կուտան Ազգերու Դաշնակցութեան (ի խնդիր պաշտպանութեան), այնքան անմի՞տ, ուժի ու մահուան գործադրութենէ այդքան հեռու մնացող դատուկնե՞ր պիտի դառնային իրենց բեռներով ոսկին ուտող – ուրացող Հայուն հանդէպ: Ու այդ բոլորը ի՞նչ հրաշքով: Յիշեցէք, Պ. Աքպար, որ այդպիսի «լօլօ»ներ եթէ հաճոյք կը պատճառեն «Աղչամ»ներու, «Վագըթ»ներու, «Միլլիյէթ»ներու, միայն ամօթ կը բերեն սլաւ աշխարհին ամէնէն առաջադէմ, ամէնէն կրթուած, նաեւ արդարութեան հայրենիք դարձած Չեխոսլովաքիոյ մամուլին:

ԳԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ԾԻԾԱՂ

— Մի՛ նեղուիր, ամուսինդ եթէ երթայ ձեռքէդ, տեղը տասը հատը կուգայ:

— Աղէկ, բայց, ատիկա տասնըմէկերորդը պիտի ըլլայ···:

ՄԵՐ ԳԱՍՊԱՐԸ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ)

(1932 փետր. 27)

Ուղիղ մէկ տարի առաջ, Ատրպատականի հայութիւնն ու Դաշնակցութիւնը կորցրին իրենց լաւագոյն գործիչներից մէկին՝ մեր Գասպարին:

Մենք, յեղափոխութեան այս անշեղ սերունդս մահուան հետ խաղալ չգիտենք, որովհետեւ գաղափարապաշտութիւնն է թելացել մեր մէջ, եւ մեզ նետել եղականութեան թաւալգլոր հոսանքի մէջ, ուր անպայման կորուստ, անփառունակ կորուստ պիտի առնի մեզ:

Եւ եթէ չլինեն մեր անդին, գաղափարապաշտ հերոսներին յիշելու այս սովորութիւնը, որոնք գալիս են թափահարելու ցնցելու մեզ — իրենց չարքաշ կեանքով, իրենց անսպառ գործունէութեամբ, իրենց հերոսական մահով, իրենց անբիծ յիշատակներով — վաղուց, շա՜տ վաղուց խաչ պիտի քաշէինք մեզ վրայ:

Կարծէք ճակատագրական մի խաղ էր, որ մոմի պէս հալող մեր Գասպարը խաղար մահուան հետ — իր օրինակով հունից դուրս եկած ջրերը յետ դարձնելու. դէպ ի հաւաքական աշխատանքը, դէպ ի գծուած ճանապարհ: Յանուն գործի, ինքնիր թշնամին՝ Գասպարը գործելու, յղանալու, դաստիարակելու մի ամրակուռ շղթա էր: Ո՛չ քուն գիտէր, ո՛չ հանգիստ, եւ ոչ ալ սնունդ:

Ամէնքի հետ մտերիմ էր, խորհրդատու, ժամերով լսում էր մեծամիտ խօսքեր, չեղած կամ եղելիք գործերի մեծ-մեծ ծրագրի մասին, — «Ե՛ս այսպէս գործեցի, ե՛ս այսպէս եմ մտածում, ե՛ս այսպէս խօսեցի». անսպառ խօսքեր, եւ տարօրինակ համբերութեամբ, ուշադրութեամբ լսում էր, յաճախ մինչեւ ուշ գիշեր, եւ մեր Գասպարը մոմի պէս հալւում էր: Ոչ մի դժգոհութիւն, ոչ ոքի սրտնեղած, մի մարդ, որ եւ՛ լսում է, եւ՛ խօսում, միաժամանակ նոր ծրագիրներ որոճում:

Որքան ներողամիտ էր նա դէպի իր շրջապատը, ընկերները, մտերիմները: Մտնում էիր իր յարկը՝ լցուած դժգոհութեամբ, մոլոր վիճակով, տրամադիր քանդելու, ոչնչացնելու, եւ դուրս էիր գալիս բոլորովին մաքրուած, նոր եռանդով աշխատելու: Մի կատարեալ հոգեբոյժ էր նրա սիրտը, իր բնաւորութեան պէս տաք եւ ուրախ:

Եւ գործում էր անընդհատ:

Աւելի յեղափոխական տիպար էր քան արտագրող: Մեր Գասպարը ծնուել էր ժողովրդի համար, նրա վէրքերը դարմանելու, նրա ցաւերը լսելու, նրա զաւակներին դաստիարակելու, քան թէ գրասենեակի համար:

Նա հատորներ չգրեց բայց Այգի իր հրաշունչ հաւատով յօդուածները միշտ էլ կը յիշուեն:

«Մեծ-մեծ» խնդիրների մասին չէր գրի, իր «խելք»ը չէր հասնում այդպիսի խնդիրների եւ ոչ ալ մեր իրականութիւնն էր պահանջում: «Համեստ» լրագրող էր, բայց հատու եւ ազդեցիկ: Եւ ամբողջ աշխատանքը ինքն էր կատարում, առանց տարրական յարմարութիւնների:

Ահա թէ ինչու, մահուան հետ խաղացող մեր Գասպարը մեզ ալ պիտի պարտադրէ իր եւ իր նմանների օրինակին հետեւելու, որովհետեւ գաղափարներին նուիրուած գործն է միշտ կենդանի:

Արդեօք, մարդիկ Գասպարի նըմա՞ն են ծնւում, թէ, դաստիարակուելով են Գասպար դառնում: Ի՛նչ կասկած, որ իր կենդանի օրինակով վերջինն է: Սերունդ է թողել, գիտակից, ազգային ամուր ջիղերով, եւ ամէն մէկին իր մասն է տուել, իր հոգուց, իր սրտից:

Դաշնակցութեան տաքուկ, բայց եւ դաժան խրճիթում Գասպար Յակոբեանը մեր թանկագին Գասպարը դարձաւ: Տխուր, շատ տխուր է այսպէս վաղաժամ զրկուել Գասպարից եւ նրա ընկերակցութիւնից: Դեռ որքան երիտասարդ էր, եւ որքան սպասելիքներ ունէինք նրանից: Նա այսօր չկայ, անդարձ թողեց մեզ, եւ գնաց: Եւ որպէս յիշատակ՝ մնաց գործը, անունը, իր օրինակը:

Կ'ունենա՞նք նաեւ իր մանրամասն կենսագրութիւնը, ինչպէս ծրագրուած էր մէկ տարի առաջ: Եթէ այո, այդ էլ կը լինի մեր «վերջին» պարտքը հանդէպ մեր անգին Գասպարի անմեռ յիշատակին:

Իսկ ինքը հանգիստ է իր գերեզմանում, որովհետեւ իր գործը շարունակւում է, շարունակողներ կան: Եւ եթէ հաւատում ենք հոգիների անմահութեան, ուրեմն, Գասպարը անհամբեր է տեսնելու նոր 1918, նոր մայիս 28:

Սիրելի Գասպար, մի երկմտիր, քանի շնչում է Դաշնակցութիւնը՝ այդ երազ չէ մեզ համար:

Վ. ԱՍՏՂՈՒՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Ամէն թղթակցութեան մէջ, կամքէս անկախ, կը ստիպուիմ խօսիլ Աթէնքի Ազգ. կեդր. վարչութեան, թաղային մարմիններու եւ առաջնորդարանի մասին: Գոնէ քանի մը տողով:

Ըսի՝ կամքէս անկախ: Բացատրեմ. թիւրիմացութեանց տեղի չտալու համար: Մի՛ մոռնաք, որ մեր մէջ ամ[illegible]կաւորներ ունինք, որոնք ամէն բա[illegible] հակառակ, կամ իրենց ուզածին պէ[illegible] կ'առնեն: Ըսեմ, ուրեմն, որ գաղութիս ազգ. վարչական եւ թաղային խնդիրներով չենք գրաղիր, որովհետեւ, չարժեր գրաղիլ, այնքան ատեն որ Մազլմեանի նման առաջնորդի մը շնորհիւ, առաջնորդարանը դարձած է գիւղակալաւաններու արշաւատեղի մը հովանաւորութեամբ Տէր Պօղոսի:

Այս վերջինը՝ նորընծայ քահանայ մը, Մազլմեանին հայրենակից, կը խոստանայ գերազանցել իր մեծա[illegible]ը: Շահագիտական միջոցներով, մուտնալուծումներ, զանազան հարցերու կարգադրութիւններ՝ [illegible] «ժամուց»ներով, եւայլն: Ահա՝ նորընծայ Տէր Պօղոսի բարեմասնութիւնները, զորս ժառանգեց անշուշտ Մազլմեանէն: Մեղաւոր չէ այս խեղճ փոքրաւորը: «Պզտիկը կ'եղէ մեծին [illegible]կը նայի», կ'ըսէ առածը: Այս բոլորէն դիւրին է հետեւցնել թէ, կեդր. վարչութիւն եւայլն գոյութիւն չունին. կան Մազլմեանը — Տէր Պօղոս քարտուղար մը եւ ժամկոչ մը: Ուրիշ բան: Բոլոր գործերը թաղային, կրթական եւայլն, կը քալեն շնորհիւ Ամենակարողին:

⁂ Անցեալ թղթակցութեանս մէջ կ'ըսէի թէ Բարեգործականէն նպաստները չեն եկած: Ուրախ եմ յայտնել որ առաջին եռամսեան հասաւ եւ [illegible] բաժանուեցաւ դպրոցներուն: [illegible]լով քննիչ Ալէմշահ, մարդ չի [illegible] կնար թէ ինչ կը բանի: Տակաւին մէկ դպրոց այցելած է, զաւերու [illegible] դպրոցական պահի մը: Հոս ու [illegible] պատուական բամբասանքներու [illegible] նայէ այս քննիչը, չկրցաւ [illegible] «Նոր Օր»ի անհերքելի մէկ փաստ[illegible] որ տրուեցաւ խմբագրական սիւնակ[illegible]ներու մէջ, նախկին գանձապա[illegible]հին (Աթէնքի Հ. Բ. Տիկնանց յան[illegible] նախումբի) առաջարկած կաշառ[illegible] մասին, ծանօթ հայրենակցի մը [illegible]ցաւ: Չի բաւեր միայն բամբասա[illegible]ներ հիւսել, Պ. Ալէմշահ: Ժողովու[illegible]դը, գոնէ այս մէկ փաստին շուրջ [illegible] խօսքը կ'ուզէ լսել: Ո՞ւր էք, ի՞նչ [illegible] բանիք:

⁂ Վերջերս «Նոր Օր» գեղեցիկ [illegible]ղափար մը յղացաւ, Աթէնքի իւ[illegible]րաքանչիւր արուարձանին մէկ [illegible] թերթ նուիրելու: Ֆիքսին նուիր[illegible] թիւը լոյս տեսաւ արդէն, պատկեր[illegible]զարդ, ուր մանրամասնօրէն պատ[illegible] րացուած էին Ֆիքսի ազգային, [illegible]թական, հանրային, կուսակցակ[illegible] մարզական, միութենական եւ ան[illegible]սական վիճակը: Իրարու ետեւէ [illegible] լոյս տեսնեն Լիփադմայի, Քոքի[illegible] եւ Սինկրուի նուիրուած թիւեր, [illegible]լով գաղութին համառօտ պատմ[illegible]թիւնը:

⁂ Եգիպտոսի առաջնորդական [illegible] զապահ Մամբրէ եպսկ. Սիրունեան [illegible] Էջմիածնէն վերադարձին Աթէ[illegible] անցաւ, եւ քանի մը տեղեր ալ [illegible]ցաւ: «Նոր Օր»ի խմբագիր, ընկ. [illegible] Կազէլ մասնաւոր տեսակցութիւն [illegible] ունեցաւ անոր հետ, եւ հրատար[illegible]կեց: Ան հասարակ գոհացուցիչ [illegible] տպաւորութիւնները, թէեւ տխուր [illegible]տեր ալ կային:

⁂ Կոխի: Այս՝ նաեւ Աթէնքի [illegible] Բոլորին ալ կ'այցելէ: Ամէն տուն [illegible]ւանդ կայ: Բարեբախտաբար մա[illegible]ցու չէ, ո՛չ ալ ծանր: Եռօրեայ [illegible] մը: Այսքան: Ցուրտ չկայ Աթէ[illegible] մէջ, ոչ ալ ձիւն: Բայց՝ կանոն[illegible] օդ ալ չունինք: Միշտ ամպոտ, [illegible] կէս մը ամպամած, խոնաւ, երբ[illegible] չոր, քիչ մը արեւ, քիչ մը անձ[illegible] Անկանոն կլիմայ մը: Ճիշդ՝ կ[illegible] ուզածը:

⁂ Երեսփ. ժողովի ընտրութ[illegible]րը կը մօտենան: Ընտրական պայք[illegible]րըն ու ճառերը սկսած են արդէն[illegible] օրուան մէջ երեք ճառ կը խօսի [illegible]նիկելոս, անդին խոշոր բազմութ[illegible]

կողմէ կը ծախահարուի Ցալտարիս: Կիրքերը սաստկացած լարուած են: Լրագրական լեզուն կորսնցուցած է պատշաճութեան ամէն սահման: Ահաւոր բառերով կը հայհոյեն իրարու, կը վարկաբեկեն եւ կ'ամբաստանեն իրար:

* * Աթէնքի շրջանի բոլոր կոմիտէները ու ենթակոմիտէները տօնեցին, ու կը պատրաստուին տօնելու Փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութեան տարեդարձը: Լիփազման տօնեց Փետր. 12ին, նախագահութեամբ ընկ. Կ. Տէօքմէճեանի: Փիրէը կը տօնէ 26ին: Քոքինիան եւ Սինկրուն ալ իրենց կարգին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁՈՐՍ ՀՈՎԵՐԷՆ

17 տարիէ ի վեր չքնացող մարդը

—·—

Փիլիսոփայն մէկը՞ ըսած է.— «Քնանալը ապրիլ չէ»: — Արդարեւ, մարդկային կեանքին տեւողութիւնը բաղդատաբար շատ կարճ է, եւ մենք մեր կեանքին գրեթէ մէկ երրորդը անկողնին մէջ կ'անցընենք, աչքերնիս գոց, թմրած վիճակի մը մէջ, չերաքացած արտաքին աշխարհէն եւ բոլորովին զուրկ ինքնագիտակից մտածումներէ:

Երկարատեւ անքնութեան մասին երբ եզական երեւոյթ կը ներկայանայ Փօլ Քէնի պարագան, որ նախկին ապայ մըն է եւ 17 տարիէ ի վեր չէ քնացած:

Փօլ Քէնն ընդհանուր պատերազմի ատեն հունգարական բանակին մէջ զօրապանովի մը հրամանատարն էր, Քէչպիլիքի մէջ, ռուսական սահմանագլուխին մօտերը: 1915ին, յունիս ամսու մէջ, հրաման ստացաւ յարձակում կատարել թշնամի խրամներուն վրայ: Մայրամուտին, քանի մը հարիւր զինուորներով թէեւ յարձակումը սկսաւ, սակայն շարժմներնին ու գնդացիրներու տեղատարափով մը ընդունեցաւ թշնամի բանակին կողմէ, որ գերազանց ուժ մը կը ներկայացնէր եւ բոլորովին ձախողութեան մատնեց իր բանակին յարձակումը: Ցարձակումի միջոցին, հրամանատարը գլխուն գնդակ մը ստանալով, գիտակցութիւնը կորսնցուց, եւ երեք շաբաթ վերջը միայն արթնցաւ Լէմպէրկի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ: Զարթումին յաջորդող առաջին օրերուն ընաւ չքնացաւ եւ սաստիկ տառապեցաւ գլխու զօրաւոր ցաւէ մը: Իր ցաւերը շարունակուելով, բժիշկներու խորհուրդին վրայ ջերմուկները գնաց դարմանուելու համար: Քանի մը շաբաթէն, թէեւ գլխու ցաւերը մեղմացան եւ ջղերային կծկումները դադրեցան, սակայն երբեք չկրցաւ քնանալ: Այն օրէն ի վեր 17 տարի անցած է, եւ ենթական մինչեւ այսօր ընաւ չէ քնացած, հակառակ բազմաթիւ մասնագէտ բժիշկներու տարած խնամքներուն:

Գնդակը քունքէն անցնելով մտած է գլխուն մէջ, ու հոն ոչնչացուցած քունի ջիղերուն կեդրոնը: Որչափ ատեն որ այս պարագան անծանօթ էր բժիշկներուն, ոչ ոք մտքէն անցուցած էր թէ նմանօրինակ կեդրոն մը կրնար գոյութիւն ունենալ:

Պ. Քէնն ամէն կանոնաւորապէս զբաղեննակ կը յաճախէ, հոն 12 ժամ կ'աշխատի եւ գիշերները սրճարաններու մէջ կ'անցընէ: Երբեմն կը պատահի որ երեք օր շարունակ, գիշեր — ցերեկ անընդհատ կ'աշխատի, ինչ որ իրեն մեծ յոգնութիւն կը պատճառէ, թեւերուն ու ծունկերուն մէջ զօրաւոր ցաւեր կը զգայ, բառերն ու նախադասութիւնները իրարու հետ կը շփոթէ, աչքերէն արցունք կ'արտահոսի: Այդ պայմաններու մէջ, հանգստանալու համար ան ստիպուած է պառկիլ անկողնին վրայ, եւ սեւ ակնոց գործածել, որպէսզի աչքերը հանգստանան, դժբախտաբար հակառակ իր կամքին, չի կրնար աչքերը գոցել, իսկ գոցելու պարագային՝ զօրաւոր ջղայնութիւն մը կը զգայ: Ցաճախ յօրանջել կ'ուզէ, սակայն չի կրնար:

Ամէն առաւօտ լոգանք կ'առնէ, եւ թարմ ու կայտառ վիճակի մը մէջ իր գործին կ'երթայ, բայց օրուան մէջ 24 ժամ արթուն մնալուն համար, շատ հեռու է ինքզինքը երջանիկ զգալէ: Դառնօրէն կը գանգատի անքնութեան մասին եւ ինքզինքը խիստ դժբախտ կը զգայ, զրկուած ըլլալով իրական հանգիստի վայելքէն:

Իր կինը լքած է զինքը, որովհետեւ գիշերները միշտ դուրսերը կը թափառի եւ սրճարաններու ու պարասրահներու մէջ կ'անցընէ իր ժամանակը: Տասնըեօթը տարի շարունակ իր ամենօրեայ զբաղումը եղած է՝ 15 ժամ աշխատիլ, սրճարան յաճախել, թերթ կարդալ եւ ձանձրանալ: Իր ձանձրոյթը փարատելու եւ կեանքին մէջ պէսպիսութիւն դնելու համար, կը փափաքի ամուսնանալ, սակայն չկայ օրիորդ մը, որ ուզէ իր կեանքը կապել այդ անքուն մարդուն հետ, որ չի գիտեր քնանալ եւ յաւիտենական դժբախտ մըն է:

Սովորական քնատութիւնը առաջ կուգայ զանազան պատճառներէ, ինչպէս տխուր մտածումներէ, յուզումէ, ջղային տագնապներէ, ջերմէ, մարթային գրգռումներէ, դժուարամարսութենէ, եւն.:

Անկողին մտնելէ առաջ, ոտքերը տաք ջուրով լուալը օգտակար միջոց մըն է անքնութեան դէմ: Դժուարամարսութեան պարագային, երիցուկի, թմբլի կամ նարինջենիի տերեւներով պատրաստուած բուսաջուրերը բարերար ազդեցութիւն մը կը ներգործեն անքնութեան վրայ: Սուրճը, թէյը եւ ըմպելիները քունը փախցնելու յատկութիւն ունին, այս պատճառաւ նուազ յանձնարարելի են:

Անքնութեան դէմ կը գործածուին թմրեցուցիչ դեղեր, ինչպէս մեկոն, ափիոն, որոնց ներգործական տարրը մորֆինն է:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՆԻ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Փետրուար 18ը Մարսէյլի մէջ

—·—

ՄԱՐՍԷՅԼ (յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 18ի համաժողովրդական ըմբոստացման 12րդ տարեդարձը մեծ շուքով տօնեցաւ անցեալ Շաբաթ, Սալոն Շափի ընդարձակ սրահին մէջ:

Նոյն օրը Մարսէյլի Հայ Ուսանողական Միութիւնը եւս սարքած էր պարահանդէս մը, բայց մեր սրահը ժամանակէն առաջ լեցուած էր հոծ բազմութեամբ: Բացառիկ էր այս տօնակատարութիւնը, անոր համար որ, Հօկ-Ռամկավար եւայլն. թափթփուքներ, ոչ միայն պանդոկէ պանդոկ, այլ եւ դռնէ դուռ ման էին եկած, տօնը վարկաբեկելու, այլ եւ ժողովուրդը ահաբեկելու համար:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր նուագեց Զ. Ո. Մ. Վահագնեան նուագախումբը, սիրայօժար մասնակցութեամբ:

Նախագահ ընկեր Պօղոս Հիւսեան Փետրուար 18ի պատճառները նկարագրելէ յետոյ, մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգանքի հրաւիրեց ժողովուրդը: Ցետոյ խօսքը տրուեցաւ օրուան բանախօս ընկեր Վահան Համբարձումեանի, որ ծանրացաւ «Փետրուար 18»ի եւ ազատութեան սրբազան գաղափարի վրայ:

— Մենք Փետրուար 18ը կը տօնենք անոր համար որ հայ ազատագրական ձգտումին երրորդ աստիճանն է: Առաջինը տեղի ունեցաւ 1903ին, երբ ցարական կառավարութիւնը կը գրաւէր Կովկասի եկեղեցական եւ դպրոցական կալուածները: Հայ ժողովուրդը երբեք նկատի չունեցաւ իր եւ բռնակալ ուժերու ահռելի տարբերութիւնը եւ շրջապատեց այն կառքը որով Հայոց Հայրիկը կ'երթար ցարին մօտ, աղաչելու եւ խնդրելու: Կ'ըսէր — Ո՛չ, Հայրիկ, Էջմիածնի բանալիները չպիտի յանձնես. մենք քու կողքին ենք: Երկրորդը՝ 1905ի հայ-թաթարական կռիւն էր: Այս անգամ ալ հայ ժողովուրդը նկատի չունեցաւ ոչ թաթար միլիոնաւոր յորձանքները, ոչ ալ ցարական կառավարութեան ներքին դաւադրութիւնը: Թէեւ յանկարծակի եկած, բայց շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ողջմտութեան եւ առնականութեան, անսպասելի յաջողութիւն ունեցաւ: Եւ ահա Փետրուար 18ը: Տարիներու ընթացքին, ահաւոր զոհողութիւններով հայ ժողովուրդը կրցաւ կերտել իր անկախութիւնը: Դժբախտաբար երկար չտեւեց այդ. հազիւ երկուքուկէս տարի. որովհետեւ թշնամին նախանձեցաւ. մէկը՝ Մեծն Պետրոսի ակնոցով, միւսը՝ համաթուրանական գաղափարով դաշնակցեցան եւ դաւադրեցին մանուկ Հայաստանին:

Ընկերը յետոյ մանրամասնօրէն նկարագրեց Փետրուար 18ի նախընթաց պարագաները, հանրապետութեան տապալումը, բոլշեւիկեան առաջին շրջանի սարսափները եւ շեշտեց թէ համաժողովրդական ըմբոստացման շնորհիւ էր որ բարեփոխումներ առաջ եկան: Եւ եզրակացուց.— Հայ երիտասարդ, առանց շփոթելու հայրենիքը վարչաձեւին հետ, պատրաստ եղիր ի հարկին քու հզօր կուսակցութեան հետ կրկին վերահաստատելու անկախութիւնը: Ինչ կայ աւելի ցանկալի քան հայրենիքի ազատութիւնը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին օրիորդներ Մ. Մարտիրոսեան եւ Պերճուհի Գէորգեան որ ծափերու տակ կրկին եւ կրկին երգեցին գեղջկական երգեր: Արտասանեցին ընկերներ Գր. Քէնտիրեան, Մելքոն Աստուածեան, Կ. Թումճէեան, Թ. Ասատուրեան եւ Պ. Գէորգեան: Երգեցին ընկերներ, Ս. Ատօեան եւ Զ. Նուրեան: Զ. Ո. Մ. նուագախումբը ամբողջ հանդէսի տեւողութեան մէջ ընդմէջ նուագեց գեղեցիկ կտորներ: Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով եւ հանդիսականները մեկնեցան խոր տպաւորութեան տակ:

Պուլվար Օտտոյի մէջ

Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէի եւ Քարթիէ տը Բրոսի Ատօ խումբի նախաձեռնութեամբ Փետրուար 18ը տօնուեցաւ նոյն խանդավառութեամբ: Ժամանակէն առաջ Պար Վէնուսի ընդարձակ սրահը ասեղ ձգելու տեղ չէր մնացած:

Նախագահ ընկեր Ազգին նկարագրելէ յետոյ օրուան տօնին իմաստը, մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգանքի հրաւիրեց, որմէ յետոյ խօսքը տուաւ ընկեր Վահան Համբարձումեանի որ այստեղ ալ խօսեցաւ ոգեւորիչ ճառ մը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Պուլվար Օտտոյի Ազգ. վարժարանի մանկապարտիզպանուհի Օր. Մ. Մարտիրոսեան եւ սան — սանուհիները: Բոլորն ալ արժանացան երկարատեւ ծափերու: Հոս եւս Զ. Ո. Մ. Վահագնեան նուագախումբը ժողովուրդի ջերմ ղուրղուրանքին առարկայ եղաւ: Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ վառ յոյսերով տոգորուած:

Հանդէսէն յետոյ տեղի ունեցաւ ընկերա—համակրական թէյասեղան մը զոր սարքած էին Վռամեան ենթակոմիտէի եւ Ատօ խումբի ընկերները, ի պատիւ ընկեր Վահան Համբարձումեանի: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ն. Կակոսեան: Յետոյ կարդացուեցաւ խնդրագիրը վեց Նորքնծայ երիտասարդներու, եւ կնքահայրութիւնը յանձնուեցաւ ընկեր Համբարձումեանին: Ընկերը այս առթիւ շեշտեց:

— Սիրելի ընկերներ, դուք կ'ուզէք Դաշնակցութեան վեհափառ տանէն ներս մտնել, բայց գիտէ՞ք արդեօք թէ Դաշնակցական ըլլալը որքան դժուար է: Գիտէ՞ք թէ որքան անողոք է Դաշնակցութիւնը իր ընկերներուն հանդէպ: Առանց որ եւ է բան սպասելու, ի հարկին ձեր կեանքը կրնա՞ք տրամադրել թէ ոչ:

Բոլորը միաձայն պոռացին. — Անկցի՛ անձնականութիւնը. մեր կեանքը մեր դատական ցեղին կը պատկանի, եւ կ'ուզենք զինուորագրուիլ Հ. Յ. Դ. փառապանծ դրօշի տակ, կ'ուխտենք հաւատարմօրէն ծառայել անոր այնքան ժամանակ որ ան մեզի պէտք ունի:

Այսպէս վեց արի զինուորներ մտան Դաշնակցութեան բանակը: Սրահը կը թնդար «Ճամբայ բացէք Դաշնակցութեան» աղաղակով: Մինչեւ կէս գիշեր տեւեց խնջոյքը, երգուեցան յեղափոխական եւ ազգային երգեր, եղան հրաշունչ արտասանութիւններ: Ընկերներու բուռն փափաքին վրայ, ընկ. Համբարձումեան կրկին եւ կրկին խօսեցաւ Դաշնակցութեան փառաւոր անցեալին եւ մեծ ապագային մասին: Խօսեցան ընկերներ Ազգին եւ ուրիշներ: Եթէ յաջորդ օրուան սեւ աշխատանքի հոգը չըլլար, ընկերները մինչեւ լոյս չպիտի բաժնուէին այդ տաքուկ մթնոլորտէն: Վռամեան ենթակոմիտէի ընկերները յայտարարեցին թէ մօտերս նոր խնջոյք մը եւս պիտի ունենան, նոր թեկնածուներու երդման արարողութիւնը կատարելու համար: Վերջին անգամ ընկեր սեղանապետը ձայն տուաւ Վռամեան եւ Ատօ խումբերու ընկերներուն եւ սրահը թնդաց «Մշակ բանուոր»ով, աւելի քան վաթսուն ընկերներու մասնակցութեամբ:

Արամ Արմաղան

ՎԻՋԱՅԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

— Ֆրանսացի՞ էք:

— Այո՛, մօրմէս, հայրս՝ Սպանիացի, ծնած եմ իտալական շոգենաւի մը մէջ, հինգ տարեկանիս Յունաստան եղած եմ. անկէ վաճառական մը որդեգրած ու Անգլիա տարած է զիս:

— Է՛, լա՛ւ. ի՞նչ գրեմ անունիդ դէմ:

— Գրէ՛ ... Ազգերու Դաշնակցութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ջրային տնտեսութիւն

—·—

Փետրուարի սկիզբը Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը ջրային տնտեսութեան կատարած աշխատանքներուն եւ անելիքներուն մասին: Ներկայ էին բոլոր շրջաններու ջրատնտեսութեան ղեկավարները:

Հայաստանի ջրային տնտեսութեան շահագործման բաժնի պետ Կ. Դանիէլեան խօսեցաւ դարնան ցանքին, ոռոգման հարցին, առուները մաքրելու մասին: Բաբիկեան խօսեցաւ գարնանային հեղեղներու դէմ պայքարի աշխատանքներու մասին:

Ի վերջոյ խօսեցաւ Այվազեան, Հայաստանի ջրային տնտեսութեան պետը:

Հայաստան, բաւ. այս վերջին տարիներուն կատարեց կարգ մը նուաճումներ: Այսպէս, շնորհիւ կատարուած աշխատանքներուն, այսօր Այգըր լիճը կ'ոռոգէ 6000 հեկտար հող, փոքր Սարդարաբադի ջրանցքը՝ 25700 հեկտար, բազմաթիւ ջրհան մեքենաներ՝ 3000 հեկտար: Երբ աւարտին դնեն աշխատանքները, որոնց յատկացուած է 68 միլիոն ռուբլի, կարելի պիտի ըլլայ ոռոգել 51,000 հեկտար: Վերջին տասը տարուան ընթացքին, ցանքերու տարածութիւնը աւելցած է 39,447 հեկտար: Դժբախտաբար ջրային տնտեսութիւնը գոհացուցիչ աշխատանք չէ կատարած նոր ձեռք բերուած հողերու վրայ: 39,447 հեկտարէն մինչեւ այժմ օգտագործուած է 24,205 հեկտար: Հակառակ շինարարութեան ասպարէզին մէջ կատարուած նուաճումներուն, օգտագործումը շատ թերի է:

Նոր տուրքեր

—·—

Ըստ նոր հրամանագրի մը, պետական եւ ընկերային ամէն կազմակերպութիւն, իրենց մօտ աշխատողներուն ռոճիկէն վար պիտի զննեն մասնաւոր տուրք մը, մշակութային շինարարութեան համար: Տուրքէ զերծ պիտի մնան անոնք, որոնց ամսականը 75 ռուբլիէն աւելի չէ: Զերծ կը մնան նոյնպէս ուսանողները եւ զինուորականները: Տուրքերը կը գանձուին ամսէ ամիս:

Անոնք որ 75—100 ռուբլի ամսական կը ստանան, կը վճարեն հարիւրին 2, անոնք որ կը ստանան 100—125 ռուբլի, կը վճարեն հարիւրին 2,5, եւ այսպէս յառաջատուարար:

Ճամբորդ փոխադրելու համար

—·—

Մինչեւ հիմա պետական կազմակերպութեան մը յանձնուած էր ճամբորդներու փոխադրութեան գործը: Նկատի ունենալով որ այդ մարմինը ի վիճակի չէ ապահովելու այդ գործը, արտօնութիւն տրուեցաւ անհատական ինքնաշարժի տէր անձերուն եւ կազմակերպութիւններուն՝ փոխադրել ճամբորդ կամ բեռ:

Սակայն այդ ինքնաշարժի վարիչները, եթէ կ'ուզեն ճամբորդ կամ բեռ փոխադրել, պարտաւոր են ներկայանալ փոխադրութեանց դրասենեակը, առնելու համար ճամբորդները եւ մասնաւոր արտօնագիր: Եթէ փոխադրութեանց դրասենեակը պատրաստ ճամբորդներ չունենայ, մեքենավարը կը ստանայ արտօնագիր մը եւ կը մեկնի՝ ճամբու ընթացքին առնելու համար ճամբորդ կամ բեռ:

Փոխադրական սակին հարիւրին 90ը կը ստանայ դրասենեակը, իսկ 10ը սպասարկող կառքը: Մեքենավարներուն մասնաւոր վարձք չկայ: Մեքենավարները կը վարձատրուին այն ատեն, երբ խնայողութիւն կը կատարեն վառելանիւթի կամ անվթար կը պահեն մեքենաները: Յետոյ մասնաւոր կարգադրութիւններ եղան, կանոնաւորելու համար ոչ միայն երթեւեկը, այլ եւ կանխարգիլելու համար որ եւ է արկած: Այսպէս ցուցատախտակներ պիտի դրուին փողոցներու եւ խաչաձեւող ճամբաներու բերանը:

Տարափոխիկ հիւանդութեանց դէմ

—·—

Երեւանի առողջապահական բաժնի կողմէ ներկայիս կը կատարուին պատրաստութիւններ իբրեւ կանխարգելիչ միջոց կարգ մը տարափոխիկ հիւանդութեանց դէմ, ինչպէս քութէշ (scarlatine), ժանտատենդ (thyphoïde), բծաւոր ժանտատենդ (thyphus), կեղծմաշկ (diphtérie):

╳ Հայաստանի Կարմիր Խաչի Երեւանի մարմինը կազմակերպած է բժշկական օգնութեան մասնաւոր սպասարկութիւն մը, որ կարելիութիւն կուտայ ամէն քաղաքացիի բժիշկ հրաւիրելու իր հիւանդին մօտ, գիշեր թէ ցերեկ: Ցերեկը այցելէնի համար պիտի գանձուի 10 ռուբլի, գիշերը 15 ռուբլի, (պաշտօնեայ 2 ռուբլին մէկ տալար է):

Վիճաբանութիւն «Ալմաստ» օփերայի դէմ

Երեւանի մէջ Երաժիշտներու Միութիւնը վերջերս սարքեց վիճաբանութիւն մը, Սպենդիարեանի «Ալմաստ» օփերային արժէքին եւ բեմադրութեան մասին:

Առաջին հաւաքոյթին, որ տեղի ունեցաւ գրողներու տան մէջ, ներկայ էր ստուար բազմութիւն մը: Նախ խօսեցաւ Ռոմանոս Մելիքեան, յետոյ վիճաբանութեան մասնակցեցան Կարատով, Կոզարեան, Վարդանով, Ռ. Թէրլէմէզեան, Խ. Թօռչեան, Ա. Տէր Ղեւոնդեան, Մարտիրոս Սարեան, Կ. Զաքարեան, Վ. Թէրզիպաշեան, Շարա Տալեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Քալիֆորնիոյ «Ասպարէզ»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 փետր.).

— «Հայ ժողովուրդը ամբողջութեամբ, առանց հատուածական եւ կուսակցական խտրութեան, ներգաղթին մէջ կը տեսնէ գաղութահայութեան միակ փրկութիւնը:

Այս ցանկութիւնը կրնայ լրացուիլ ատրիճանական բայց ամբողջական ներգաղթով եւ ոչ թէ հարիւրներով եւ հազարներով: Իսկ այսպիսի ներգաղթի մը համար ոչ հնարաւորութիւն եւ ոչ ալ տեղ կայ ներկայ Հայաստանի մէջ:

Այս է պատճառը որ ինքնաբերաբար սեղանի վրայ կուգայ Հայաստանի սահմանները լայնցնելու հարցը:

Հայաստանի այժմու իշխանաւորները ոչ միայն չեն մօտենար այս հարցին, այլ նենգամտօրէն կ'աշխատին այդ հարցին պատասխանատուութիւնը նետել ուրիշներու ուսին վրայ:

Անհերքելի փաստերը ցոյց կուտան, թէ այս կենսական հարցին բանալին կը գտնուի Մոսկուայի խորհրդ. իշխանութեան մօտ:

Հայաստանի սահմաններու ընդարձակումին արգելք հանդիսացած է Մոսկուան, մեր հանրապետութեան օրերուն, 1920 ապրիլ ամսուն ստորագրուած՝ խորհրդային – թրքական դաշնի գինակցութեան պայմանագրութեամբ, իսկ Հայաստանի մէջ խորհրդ. իշխանութիւն հաստատուելէ յետոյ՝ 1921ի Կարսի եւ Մոսկուայի դաշնագիրներով:

Առաջինով՝ Մոսկուա յանձն կ'առնէր վերահաստատել 1878ի նախապատերազմեան սահմանները, Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ: Այս թաքուն համաձայնութիւնը իրականացնելու համար ան դիմեց ամէնէն նենգամիտ միջոցներուն, մինչեւ որ իրականութիւն դարձաւ: Իսկ միւսներով՝ արդէն նուիրագործեց նոյն յանձնառութիւնը իբրեւ դաշնագրութիւն երկու պետութեանց միջեւ:

Եթէ տարակուսողներ կան այս ճշմարտութեան, հետեւեալ փաստը բաւական պիտի ըլլայ համոզելու:

1878էն առաջ, Պաթումի նաւահանգիստը կը գտնուէր Թուրքիոյ կողմը: Այդ նկատումով ալ ռուս-վրացական պատերազմի ատեն, Թուրքերը յառաջացան անարգել եւ գրաւեցին Պաթումը՝ 1921ին: Իսկ յետագայ դաշնագիրներով Թուրքերը զիջեցան Պաթումը, ի փոխարէն Նախիջեւանի ինքնավարութեան:

Եթէ գաղտնի կանխահամաձայնութեամբ յանձնառութիւն մը չըլլար 1878էն առաջ գոյութիւն ունեցող սահմանագծի վերահաստատութիւնը, բոլորովին անհեթեթ պիտի ըլլար 1921ի դաշնագրին այն յօդուածը, ուր կ'ըսուի.

«Թուրքիոյ ազգային կառավարութիւնը կը զիջի Պաթումի նաւահանգիստը եւ այդ գաւառի հողերուն մէկ մասը Խորհրդային Վրաստանին, որուն փոխարէն կը հաստատուի Նախկրայի (Նախիջեւանի) ինքնավարութիւնը, Ատրպէյճանի հովանաւորութեան տակ, պայմանաւ որ այս վերջինը չզիջի ուրիշի մը, առանց Թուրքիոյ Ազգային կառավարութեան համաձայնութեան»:

Ոչ միայն այսքան, այլ նաեւ Խորհրդային Միութիւնը խօսք տուած է Թուրքիոյ Ազգ. կառավարութեան Հայաստանին չմիացնել շարք մը հայաբնակ գաւառներ, ինչպէս լեռնային Ղարաբաղ, Գանձակ, Բորչալու, Լոռիի մէկ մասը եւ Ախալքալաք, հակառակ որդեգրուած ազգերու ինքնորոշման սկզբունքին:

Եթէ ասոր մասին ալ տարակոյս կայ, հետեւեալ փաստը կրնայ համոզեցուցիչ դառնալ:

Վերջերս լուր տուեցաւ Մոսկուայէն, որ Անդրկովկասեան հանրապետութիւններու սահմանները որոշագրութեան պիտի ենթարկուին, որովհետեւ նկատուած է որ այս կամ այն սահմաններուն վրայ միւս հանրապետութեան ցեղակիցները մեծամասնութիւն կը կազմեն»:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՑԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐ»Ի ՀԱՆԴԷՍԸ

—·—

Անցեալ կիրակի կէս օրէ յետոյ Փարիզի հարաւային արուարձաններու հայութիւնը ներկայ եղաւ «Ցառաջդիմասէր» Միութեան կազմակերպած դպրոցական հանդէսին, Վարդանանց տօնին առթիւ:

Ռուէ տ'Օրլէանի սրահը (Պանեզօ) լեցուած էր խուռն բազմութեամբ, այնպէս որ ժամը 2.30ին արդէն ո՛չ միայն պարապ աթոռ չէր մնացած, այլ եւ ոտքի կենալու տեղ չկար:

Հանդէսին կը նախագահէր Պ. Հրաչ Երուանդ: «Ցառաջդիմասէր»ի վարչութեան կողմէ Պ. Ս. Գարակէօզեան ժամը 3ին ցերեկոյթը բացուած յայտարարեց, հրաւիրելով դպրոցին երկսեռ աշակերտները, որոնք երգեցին «Բամ Փորոտան»ը ղեկավարութեամբ վարժուհի Տիկ. Վարպետեանի: Հետզհետէ բեմ բարձրացան հայ փոքրիկները, ցոյց տալու իրենց ընդունակութիւններն ու յառաջդիմութիւնը եւ յաջող արտասանութիւններով ու մենախօսութիւններով ծափեր խլեցին հանդիսականներէն: Ցուզիչ էր լսել անոնց թոթովանքները, օտար հայրենի կարօտով եւ յոյսի վառ շողերով: Շնորհաւորելի է Տիկ. Վարպետեանը, որ իր պաշտօնավարութեան կարճ ժամանակամիջոցին մէջ կրցած է յաջող պատրաստութեամբ դուրս բերել իր աշակերտները:

Վարչութեան կողմէ, ատենապետ Անսաեան՝ կարդաց տեղեկագիր մը Միութեան անցեալ ու ներկայ գործունէութեան մասին, որմէ յետոյ Պ. Ս. Գարակէօզեան հրաւիրեց օրուան նախագահը իր խօսքն ըսելու: Պ. Հրաչ – Երուանդ կուռ բանախօսութեամբ մը համեմատութեան դրաւ օրուան հանդէսին զոյգ նպատակները, — դպրոցական հանդէս եւ Վարդանանց: — Զուգակշռեց բրաւ Վարդանանց պատերազմին, տասնըհինգ դար առաջ մղուած հաւատքի, խղճի եւ մտքի ազատութեան համար, եւ հայ լեզուի պայքարին որ կը մղուի տասնըհինգ դար յետոյ, ներկայիս, յանուն ազգային մշակոյթի, քաղաքակրթութեան եւ անցեալ նուիրական աւանդութիւններու պահպանման, գտնելով որ այս երկու պատերազմները թէեւ ժամանակով ու բնոյթով տարբեր, սակայն էութեամբ նոյն են: Պարզեց ազգային արժէքներու իմաստըն ու էական կարեւորութիւնը, շեշտեց զանոնք պահպանելու սրբազան պարտականութիւնը եւ յորդորեց որ նոր պայքարի մարզիկները զայն տանին մինչեւ յաղթանակ:

Գեղեցիկ էր եւ յուզիչ թիթեռնիկներու պարը, զոր կատարեցին դպրոցի խումբ մը աշակերտներ թիթեռնիկի տարազներով, ղեկավարութեամբ Տիկին Արմենուհիի:

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար մասնակցութիւն բերած էին դուրսէն Օր. Հ. Սրապեան (արտասանութիւն «Հայ լեզուն», Սիպիլէն): Իսկ Պ. Ժորժ Շահպարոնեան իր թառով նուագեց նախ Դըլէ Եամա՛նը, Սիրուն մանիշակը եւ յետոյ ընկերացաւ վրացի ծանօթ կինտօ Աստախանիի եւ Գալէչեան քոյրերու կովկասեան պարերուն, որոնք շատ խանդավառ ու զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծեցին ցերեկոյթի վերջաւորութեան: Այս միջոցին գեղեցիկ ձեռագործ մը, որ հայ որբուհիի մը աշխատութիւնն էր, Պ. Հրաչ – Երուանդի ձեռքով աճուրդի դրուելով գոյացաւ 463 ֆր.:

Արշակեան քահանան որ ներկայ էր հանդէսին, հրաւիրուեցաւ փակումը կատարել պահպանիչով մը: Ծերունի Տէր Հայրը յուզուած շեշտերով գոհունակութիւնը յայտնեց փոքրիկներուն հայ լեզուի ուսման մէջ ունեցած յաջողութեան համար, եւ յանձնարարեց մեզ զայն պահպանել մեր ամբողջ հոգիով, իբրեւ սրբազան աւանդ մը: Դժուար չէր գուշակել թէ սա ինքնին հայ ժողովուրդին գոյութեան պահպանիչն էր:

Ժամը 6ին ներկաները ցրուեցան գոհ տրամադրութեամբ:

Յ. Անասեան

սին մէջ, ամուր աւելով պէտք աւլուի վերէն վար, ձեղունէն մինչեւ մառանը»:

Բանախօսը խստօրէն ձաղկեց ընկերվարութիւնը: «Խաղաղասիրութիւնը դաւաճանութիւն է, բառ. անտառուածութիւնը եւ միւս այլասերումները կ'ոչնչացնեն ազգին ողնածուծը եւ պետութիւնը ուժգնօրէն պէտք պայքարի անոնց դէմ: Ազգային Գերմանիան, հաւատարիմ՝ իր կայսրերուն եւ թագաւորներուն աւանդութեան, հաւատարիմ պատռն Շթայնի եւ Պիզմարքի, այժմ ոտքն է իր իշխանութեան»:

⁂ Ռուսիկանութիւնը ձերբակալեց ընկերվարական Ֆօրվէրցի խմբագրապետը, երբ ճառ կը խօսէր: Աղմուկի պատճառ եղաւ իր հետեւեալ խօսքը.— «Ժողովրդապետութեան մէջ, վարիչները կ'ընտրուին իրենց արժանիքներուն, եւ ոչ թէ ճարտասանական հերոսութեան համար»: Հարցաքննութենէն յետոյ ազատ արձակուեցաւ:

Ընտրական պայքար Յունաստանի մէջ

Ընտրական պայքարը սաստկութեամբ կը շարունակուի Յունաստանի մէջ: Պ. Վենիզելոս շաբաթ օր երկար ճառ մը խօսեցաւ Սելանիկի մէջ, պարզելով իր քաղաքական ծրագիրը: Համայնավարները փորձեցին խռովութիւն հանել, բայց հարկադրուեցան հեռանալ: Պ. Ցալտարիս ալ (արքայական) խօսեցաւ Լարիսայի եւ Սելանիկի մէջ:

Ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան մարտ 5ին:

⁂ Տասը համայնավարներ ձերբակալուեցան Աթէնքի մէջ, բողոքագիր մը ներկայացուցած ըլլալով ռումանական դեսպանին, Պուքրէշի դէպքերուն առթիւ:

ՉԻՆՕ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ճափոնական բանակը կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը:

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ անգլ. կառավարութիւնը Ճափոնը ազատ պիտի ձգէ Ճէհոլի շրջանին մէջ, բայց թոյլ չպիտի տայ որ աւելի յառաջանայ, մինչեւ բուն Չինաստան արշաւելով:

Ճափոնական կառավարութիւնը անհրաժեշտ գործողութիւնները կը կատարէ, մինչեւ տասը օր վերջնապէս քաշուելու համար Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Հաւանական է որ Անգլիա արգիլէ զէնքի առեւտուրը՝ երկու պատերազմիկներուն հետ:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ *ԵՓՐԱՏ* ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

4 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Սալ Լիւսիէնի շքեղ սրահին մէջ,

13, Rue d'Issy, Billancourt

Հովանաւորութեամբ Իսիի Քաղաքապետ՝ Պ. *ՕՏԷՆԻ*

կը խօսի Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

կը մասնակցին *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. *Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի*, փարիզի գոնսէրվաթուարէն՝ Օր. *ՓԻԼՕՆ* (ջութակ), Պ. *Օ. ԻԻԹԻՐՃԵԱՆ* (ջութակ), Պ. *Ա. ՊԱԼԵԱՆ* (ֆլիւթ), Պ. *Ռ. ՄԱՍԹԻՆՈՍԵԱՆ* (աքօրտէոն), Պ. *ՀԱՊԻՇԵԱՆ* (արտասանութիւն), Պ. *ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ* եւ *Ս. ԿԻՒԼԵԱՆ* (երգ) Պ. *ՊԱԼԵԱՆ* (կովկասեան պար):

կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ ղեկավարութեամբ Պ. *ՀԱՊԻՇԵԱՆի*:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Այս հանդէսին կը հրաւիրուին բոլոր անոնք որ կը սիրեն հայ նուագը եւ կ'ուզեն քաջալերել *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը:

Մուտք **5** *ֆրանք:* *Պիւֆէ ժողովրդական գիներով:*

Հաղորդակց. *Փօրթ Վէրսայլէն հանրակառք* 23 *և իջնել* Point du Jour

Հասոյթին կէսը պիտի յատկացուի Պէյրութի աղէտեալներուն:

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «ԱՅԳ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 *ՄԱՐՏ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ*

Mac-Mahon *սրահներուն մէջ,* **29, Ave. Mac-Mahon**

ի նպաստ Նոր Սեբաստիոյ մէջ շինուող «Այգ» Արամեան դպրոցի

Հասոյթին *100*էն *10*ը կը յատկացուի Սուրիոյ աղէտեալներուն:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

Aslanian ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

39bis, Rue de la Défense

⁂

Քրեմլին-Պիսէթրի մէջ

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

2bis rue Blanqui

⁂

Պանեօ-Բաշանի մէջ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ

12 rue Mme. Curie (Bagneux)

Ց. *Հ.* Դ.

Փարիզ եւ շրջականներ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

կազմակերպուած *ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ* վռամեան խումբի կողմէ, այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ, *245,* rue J. J. Rousseau: կը խօսի ընկեր *ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ*: կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԱՒԱԳԵԱՆ

(Սթանոզցի)

եւ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԳԱՍԱՊԵԱՆ

(Սթանոզցի)

Նշանուած

Amplepuis **19 փետր. 1933** **Virieu**

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Հարն, Ա. Պ.— 70:
Վիրիէօ, Մ. Գ.— 10:
Պրիւակ, Տօքթ. Ն.— 240:
Ամսթերտամ, Գփ.— 200:
Մարսէյլ, Յ. Մով.— 175:
Անվերս, Տ. Ս.— 80:
Մարսէյլ, Գործ.— 855:
Անիէռ, Յ. Յ.— 105:
Վիէն, Ուզ.— 245:
Մօնթրէօյ Սու Պուա, Հ. Փ.— 35:
Շաւ, Ս. Թ.— 100:
Շէրպուրկ, Հանտ.— 70:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Լա Շափէլ տը Շաւի, Ժ. Թ.— Սկսանք ղրկել Փետր. 23էն:
Փարիզ, Տօքթ. Գ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 23էն:
Վիլ տ'Ավրէյ, Ն. Զ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 26էն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Թորգոմ Աբրահամեան կը փնտռէ իր քեռորդին՝ Վահրամ Մինասեան (Պոլսեցի), հօր անուն՝ Մինաս, մօր անուն՝ Եսթեր: Պատերազմէն առաջ, — իբր représentant *— հաստատուած էր Անանիասի Խան, Պաղչէ-Գափու իսկ գիշերները Գույումճի Խան, Ղալաթիա, Պոլիս: 1923ի աշնան մեկնած է Եւրոպա, չի գիտցուիր ո՛ւր ըլլալը: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Թորգոմ Աբրահամեանի,* 20, Ave. Camille Pelletan, Marseille, (France):

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— Խօչպէկեան Արմենակին ազգականները (Ուսմուտ) Երզրումի գիւղէն, կը փնտռէ իր ծնողքը եւ ազգականները: Կը խնդրուի բոլոր Երզրումցի եւ Ուսմուտցի հայրենակիցներէն, որ բարի ըլլան իրենց մասին ունեցած տեղեկութիւնները հաղորդել K. Boyadjien, c/o. Kh. Boyadjian, rue de la Pelesserie, N. 4. Uzès (Gard), France:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Աղջիկը կրնա՞ր հաւատալ այդ պատճառաբանութեան:

— Ես դրամ ունիմ, պարոն, շատ դրամ ունիմ քովս: Անգլիական կառավարութիւնը զիս հիւրասիրելու պարտաւոր չէ. չեմ ուզեր արդէն. իմ ուզածս է միայն քիչ մը հանգստութիւն, մաքուր պնակ մը, անկողին մը ուրուն մէջ կարենամ քնանալ, անկողին մը որ չճանչէ գիշերները զիս ջղայնացնելու եւ խենդեցնելու սատիճան. եւ յետոյ տեղ մը ուր չտեսնեմ այդ ծերերն ու իրենց սատմօքը...

— Ուրեմն մասնաւոր յարկաբաժին մը հանգստաւէտ պանդոկի մը մէջ:

— Այո՛ պարոն:

— Որպէս զի պատուասիրէք ձեր բարեկամները...

— Բարեկամներ չունիմ այստեղ, պարոն, անծանօթ եմ Լոնտոնին: Ապրած եմ միշտ Ֆրանսա եւ Սպանիա: Գալով բարեկամութեան խնդրին, քաղաքավար ըլլալու համար, պէտք է ըսեմ որ դուք էք իմ միակ բարեկամս. սակայն չափազանց ուրախ պիտի ըլլայի հիւրասիրելով պարոնը իմ յարկաբաժնիս մէջ...

Դեռատի աղջկան մը պէս ամչեց ու իր աչքերը: Միմիայն իր ձայնին չէչտն էր որ կը մատնէր իր խակական նպատակը. բառերը հետզհետէ նուաղեցան իր շրթունքներուն վրայ. աւելի մտերիմ էր իր խօսակցութիւնը: Կարծես կը վախնար որ ուրիշներն ալ կը լսէին զինքը այդ հսկայ շէնքին մէջ. կ'աշխատէր հասկցնել ծովակալին թէ առանձին էին իրենք: Սակայն թէ ծուխին ետեւը ծածկուած էր անմեղունակ հրաւէրը անոր նայուածքին:

— Այդ բոլորը շատ հիանալի է խակալէս, բայց կ'ենթադրեմ որ չափէն աւելի մեծ գնահատում մըն է որ կ'ընէք իմ քաղաքավարութեանս համար: Կրնայի՞ տարբեր բան ըլլալ, Տիկինը այս բոլոր անհանգստութեանց ենթարկելէ յետոյ:

— Հետեւաբար պարոնը որ եւ է առարկութիւն չունի եւ կրնամ Սավոյ փոխադրուիլ...

— Կարծեմ կարելի է կարգադրութիւն մը ընել այդ մասին:

— Պարոնը չափազանց կենցաղագէտ է:

Ծովակալը չեչտեց «կարգադրութիւն» բառը եւ շարունակեց.

— Ամերիկացի պարոն մը կայ որ ճիշդ այս միջոցին կը բնակի Սավոյ պանդոկը: Պատճառներ ունիմ խորհելու թէ անիկա ծագումով Գերմանացի է. քանի մը տեղեկութիւններ կ'ուզեմ ունենալ իր մասին: Դուք հիմա ըսիք որ բարեկամներ չունիք Լոնտոնի մէջ: Եթէ կ'ուզէք Սավոյ բնակիլ, անկասկած կրնամ ձեզի ներկայացնել անոր. կ'ըսեն որ շատ համակրելի մէկն է:

— Անունը ի՞նչ է, պարոն:

Անսպասելի էր այդ հարցումը: Ծովակալը կեցաւ քանի մը վայրկեան ու յետոյ բացատրեց թէ չէր կրնար տալ անոր անունը մինչեւ որ լսէր իր որոշումը այդ յանձնարարութիւնը կատարելու մասին:

— Լրտեսութի՞ւն պիտի ընեմ...

Ծովակալը ձեռքի շարժում մը ըրաւ:

— Բայց լրտեսութիւն չէ՞ ատիկա...

— Այո՛, լրտես մը բռնելու համար...

— Պարոնը կը կարծէ որ ես վա՞րժ եմ այդ տեսակ գործերու մէջ, բառ. Լիան ժպտելով մը:

Ծովակալը հասկցաւ որ վախճանի մը չպիտի հասնէր այդ ձեւով ու չպիտի յաջողէր թակարդի մէջ ձգել այդ աղջիկը: Ա՛լ ընելիք չկար. ոտքի ելաւ ու խոնարհութիւն մը ըրաւ անոր:

— Այդ պարագային, ուրեմն, կը մնայ Թորինկթըն Սքուէր: Գիտեմ որ անտանելի է այդ միջավայրը ձեր խառնուածքը ունեցող կնոջ մը համար, բայց բան մը չենք կրնար ընել. ութ օր եւս մնաց. չէ՞ք կրնար համբերել:

— Բայց ապահով եմ, պարոն, որ դուք հեղինակութիւն ունեցող մէկն էք: ձեր ձեռքին մէջն եմ, եւ ձեր ուզածին պէս կրնաք վարուիլ հետս:

— Ուզածի՞ս պէս...

— Օ՛հ, ինչո՞ւ չէ. դուք գիտաւոր պետն էք այս Բաժնին, այնպէս չէ՞...

— Այո՛:

— Ու եթէ դուք հրամայէք որ Սավոյ պանդոկը երթամ, չէ՞ որ զիս այնտեղ կը տանին ոստիկաններով ու զինուորներով եւ...

— Եթէ հրամայեմ, անտարակոյս:

— Եթէ ուզէք գալ իմ յարկաբաժինս միասին ընթրելու համար ինծի հետ, չէ՞ որ ոստիկաններուն կրնաք ըսել. «Ծովակալ Կոթհորնն եմ ես, ճամբայ տուէք» եւ անոնք թոյլ կուտան որ անցնիք...

— Այդ ձեւո՞վ կը վարուին այնտեղ...

— Ամէն տեղ, պարոն:

— Ա՞յդ է ձեր փորձառութիւնը...

— Այո՛:

Ծովակալը խոնարհութիւն մը ըրաւ դարձեալ:

— Տիկին, ամբողջ էութիւնովս կ'ընդունիմ ձեր փորձառութիւնները. իրաւունք ունիք. մենք՝ մարդիկս այդպէս ենք միշտ. երբ առանձին մնանք գրաւիչ աղջկան մը հետ, կը կորսնցնենք դիմադրելու կարողութիւնը. կ'արդարանանք յետոյ մարդկային տկարութեան վերագրելով մեր սայթաքումը: Բայց փորձառութեամբ չհասկցա՞ք որ մենք, այս վերջին երեք տարին, առանձին չենք պատերազմի գործին մէջ:

Լիան դլուխը թօթուեց: Չկրցաւ կամ չուզեց հասկնալ ծովակալին խօսքերը:

— Պէտք է զգուշացնեմ ձեզ դարձեալ, ինչպէս զգուշացուցի անցեալ օր: Ֆրանսա մի՛ վերադառնաք:

Կնճիռ մը երեւցաւ Լիանի ճակատին վրայ:

— Ինչո՞ւ:

Փոխուեցաւ յանկարծ: Կասկածի, հոլու եւ հրապուրիչ երեւոյթով աղջիկը որ կեցած էր այնտեղ քանի մը վայրկեան առաջ, չկար այլ եւս:

Ծովակալը անվրդով ու քաղաքավար ժպիտով մը շարունակեց.

— Որովհետեւ, Տիկին, աշխատակնութիւն է հիմա. մի՛ հաւատաք որ մարդիկ մարդ են միայն եւ ուրիշ ոչինչ. վտանգաւոր է այդ հաւատքը. չեմ ուզեր որ հերոսներ են, բայց գիտցէք որ անոնք գաղափար մը ունին իրենց գլխուն մէջ: Անսպասելի կացութիւնը: Հաւատացէք ինծի. յարգեմ ձեր քաջութիւնը, բայց կ'ըսեմ նորէն, Ֆրանսա մի՛ երթաք. Սպանիան պատերազմի մէջ չէ. մնացէք այնտեղ. մարդիկ աւելի վստահելի են Մատրիտի մէջ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)